

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FERRUHNÂME: İNCELEME-METİN-SÖZLÜK

Doktora Tezi

Hazırlayan
ÖZLEM AKBULAK

Tez Danışmanı
PROF. DR. ZAFER ÖNLER

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

FERRUHNÂME: İNCELEME-METİN-SÖZLÜK

Doktora Tezi

Hazırlayan
Özlem AKBULAK

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Zafer ÖNLER

Çanakkale – 2013

TAAHHÜTNAME

Doktora Projesi olarak sunduğum “**Ferruhnâme: İnceleme-Metin-Sözlük**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

29./11/2013

Özlem AKBULAK

İmza

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Özlem AKBULAK'a ait **Ferruhnâme: İnceleme-Metin-Sözlük** adlı çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, **DOKTORA TEZİ** olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Üye Prof. Dr. Zafer ÖNLER
(Danışman)

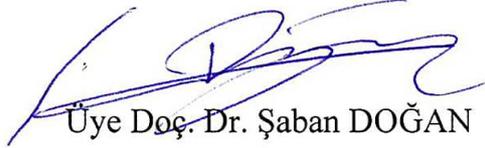
Üye Prof. Dr. Mehmet İSMAİL

Üye Prof. Dr. Ramazan GÜLENDAM

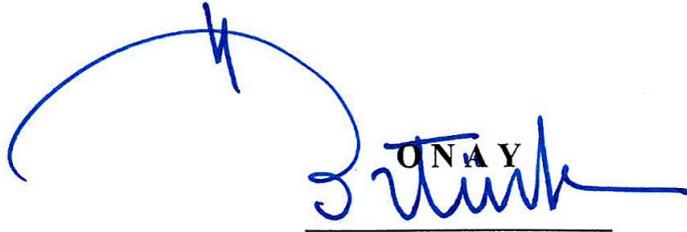
Üye Prof. Dr. Hatice ŞAHİN

Üye Doç. Dr. Şaban DOĞAN

Tez No : 10021267

Tez Savunma Tarihi: 25.10.2013

Doç.Dr. İbrahim Hakkı Öztürk

Enstitü Müdürü

02./12./2013

ÖZET

Ferruhnâme: İnceleme-Metin-Sözlük

Bu çalışma Ferruhnâme adlı yazma eserin fonetik, morfolojik ve sözlük bilimsel özelliklerini saptamak amacıyla hazırlanmıştır. 264 varaklık hacimli bir eser olan Ferruhnâme, döneminin dil özelliklerine ışık tutması ve zengin bir kelime kadrosuna sahip olması açısından önem taşımaktadır.

Çalışmanın giriş bölümünde eser ve yazarı hakkında bilgi verilmiş ardından eserin nüshaları tanıtılmıştır. Metin, dil incelemesi bölümünde yazım özellikleri, ses bilgisi ve yapı bilgisi bağlamında ele alınmıştır. Bilinenlerin tekrar edilmesi gereksiz görüldüğünden metnin tam bir dil incelemesi yapılmamış Türkiye Türkçesinden farklı olan yapılar üzerinde durulmuştur. Yazım bölümünde, ünlü ve ünsüzlerin yazımı üzerinde durulmuştur. Ses bilgisi bölümünde metin, ünlü uyumları ve diğer ses olayları açısından değerlendirilmiştir. Yapı bilgisi bölümünde ise iyelik ekleri, ad durum ekleri, zarf yapma ekleri, edatlar, eylem çatısı, birleşik eylemler, eylem çekimi ve eylemsiler Türkiye Türkçesinden farklı olan yönleriyle örneklendirilmeye çalışılmıştır.

Felsefe ve siyaset konulu olan bu yazma eser, dönemi ve konusu gereği söz varlığı bakımından önemlidir. Söz varlığı başlığı altında metindeki atasözü, deyim ve ikilemeler saptanmış ve sözlükteki madde başı sözcüklerin kökenlerine göre sayıları belirtilmiştir. Yapılan çalışmada metnin sözlüğünde yaklaşık 8327 madde başı sözcük bulunduğu, bunların 5493'ünün Arapça; 1791'inin Farsça; 648'inin Türkçe; 4'ünün ise Yunanca kökenli olduğu saptanmıştır. Bunların dışında 188 sözcüğün Arapça+Farsça; 93 sözcüğün Farsça+Arapça; 71 sözcüğün Farsça+Türkçe; 16 sözcüğün Arapça+Türkçe; 14 sözcüğün Arapça+Farsça+Türkçe; 5 sözcüğün Farsça+Arapça+Türkçe; 3 sözcüğün Türkçe+Farsça; 1 sözcüğün ise Arapça+Türkçe+Farsça yapılarından oluştuğu görülmüştür.

Çalışmanın metin bölümünde Ferruhnâme'nin çeviri yazılı metni verilmiştir. Sonra metinde geçen bütün sözcükleri içeren bir sözlük oluşturulmuştur. Bu sözlükte, her madde başı sözcüğün önce anlamı verilmiş ardından metindeki yeri belirtilerek örneklendirilmiştir. Metinde geçen özel adlar için özel adlar dizini oluşturulmuştur.

ABSTRACT

Ferruhnâme: Language examination-Text-Dictionary

This study was prepared for determination of the phonetic, morphological, and lexicological characteristics of the writing work named Ferruhnâme. Ferruhnâme which consists of 264 sheets, has importance by lightening its era's linguistic traits and having rich vocabulary.

The work and author were introduced and the each copy of the manuscript were described in detail in the introduction section of this research. In the linguistic analysis part, the manuscript were discussed in the context of writing, phonetics and structure knowledge. A full linguistic analysis was not carried out to avoid repeating the known, instead the structures which are different than modern day Turkish language were analyzed. In the writing section, the use of vocal and consonant were emphasized. In phonetic section, the manuscript were evaluated in terms of vowel harmony and other vocal structures. In the structure section, the possessive suffixes, case endings, adverbial endings, prepositions, verbs, compound verbs, conjunctions and verbalia were sampled according to their differences from modern day Turkish.

Ferruhnâme which is a both philosophical and political themed writing work is also important in terms of its vocabulary content. Under the title of Vocabulary Content, proverb, phrase and reduplications were detected and the number of headwords based on their roots were determined. In this research, 8327 headwords were identified in the dictionary of the manuscript, and they are detected based on their origins as 5493 of them are Arabic; 1791 of them are Farsi; 648 of them are Turkish, and 4 of them are Greek. Apart from these, 188 words were identified to be both Arabic+Farsi; 93 words are Farsi+Arabic; 71 words are Farsi+Turkish; 16 are words Arabic+Turkish; 14 words are Arabic+Farsi+Turkish; 5 words are Farsi+Arabic+Turkish; 3 words are Turkish+Farsi; and one final word is Arabic+Turkish+Farsi.

In the text part of the study a translation of Ferruhnâme was provided. A dictionary included all the words in the manuscript were formed. In this dictionary, the meaning of each headword were explained and then their place in the manuscript were cited and exemplified. A proper nouns index were also formed for the all proper nouns in the manuscript.

ÖN SÖZ

Ferruhnâme adlı yazma eser üzerine yapılan bu çalışma, dil incelemesi, söz varlığı metin, sözlük ve özel adlar dizini bölümlerinden oluşmaktadır.

Dil incelemesi bölümünde metin; yazım, ses bilgisi ve yapı bilgisi özellikleri açısından ele alınmıştır. Bu inceleme yapılırken tam bir gramer oluşturmaktan çok Türkiye Türkçesinden farklı olan özellikler üzerinde durulmuştur.

Söz varlığı bölümünde metni oluşturan sözcüklerin kökenlerine göre sayısal verileri çıkarılmış; metindeki atasözü, deyim ve ikilemelerden yola çıkılarak metnin dili üzerinde durulmuştur.

Metin bölümünde eserin Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde 34 Nk 4089 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshasının çeviri yazısı yapılmıştır. Metnin çeviri yazısı yapılırken karşılaşılan çeşitli okuma problemlerinin çözümü için de Milli Kütüphane Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda 03 Gedik 17742 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshadan yararlanılmıştır.

Sözlük bölümü metnin özel adlar dışındaki tüm sözcüklerini içermektedir. Madde başı olarak verilen her sözcük, kökeni belirtilerek anlamlandırılmıştır. Sözcüklere anlam verilirken metindeki kullanımları dikkate alınmıştır. Madde başı olan her sözcük için metindeki sayısıyla orantılı olarak dört-beş örnek tespit edilmiş ve bunlar geçtiği yaprak ve satır numarası gösterilerek verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde metindeki özel adları içeren bir dizin oluşturulmuştur.

Akademik hayatım boyunca ve bu zorlu tez çalışmasının her aşamasında yardımlarını esirgemeyerek engin bilgi ve birikimiyle beni aydınlatan değerli hocam Prof. Dr. Zafer ÖNLER'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca; çalışma süresince fikirleriyle bana yol gösteren saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Hatice ŞAHİN ve Prof. Dr. Mehmet İSMAİL'e; yine görüşlerinden yararlandığım Yrd. Doç. Dr. F. Hakan ÖZKAN'a ve manevi desteğinden dolayı sevgili eşime teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışma ile Türk dili ve ilgili alanlardaki araştırmalara katkıda bulunmayı ümit ederim.

Özlem AKBULAK

Çanakkale- 2013

İÇİNDEKİLER

	Sayfa no
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

DİL İNCELEMESİ	7
1. Yazım Özellikleri	7
1.1. Ünlülerin Yazımı	7
1.1.1. a Ünlüsünün Yazımı	7
1.1.1.1. Ön Seste	7
1.1.1.2. İç Seste	7
1.1.1.3. Son Seste	8
1.1.1.4. Eklerde	8
1.1.2. e Ünlüsünün Yazımı	9
1.1.2.1. İç Seste	9
1.1.2.2. Son Seste	9
1.1.2.3. Eklerde	10
1.1.3. Kapalı e (è) Ünlüsünün Yazımı	10
1.1.3.1. Ön Seste	10
1.1.3.2. İç Seste	10
1.1.4. ı, i Ünlülerinin Yazımı	10
1.1.4.1. Ön Seste	10
1.1.4.2. İç Seste	11
1.1.4.3. Son Seste	12
1.1.4.4. Eklerde	12
1.1.5. o, ö, u, ü Ünlülerinin Yazımı	12
1.1.5.1. Ön Seste	12
1.1.5.2. İç Seste	13
1.1.5.3. Son Seste	13
1.1.5.4. Eklerde	13
1.2. Ünsüzlerin Yazımı	14
1.2.1. p Ünsüzünün Yazımı	14
1.2.1.1. Ön Seste	14
1.2.1.2. İç Seste	14
1.2.1.3. Son Seste	14
1.2.1.4. Eklerde	15
1.2.2. ç Ünsüzünün Yazımı	15
1.2.2.1. Ön Seste	15
1.2.2.2. İç Seste	15
1.2.2.3. Son Seste	16
1.2.3. s Ünsüzünün Yazımı	16
1.2.4. t Ünsüzünün Yazımı	17
1.2.5. ŋ Ünsüzünün Yazımı	17
2. Ses Bilgisi	18

2.1. Ünlü Uyumları	18
2.1.1. Kalınlık-İncelik Uyumu	18
2.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu (Dudak Benzeşmesi)	19
2.1.2.1. Sözcük Kök ve Gövdelerinde	19
2.1.2.2. Eklerde	20
2.1.2.2.1. Yuvarlak Ünlülü Ekler	20
2.1.2.2.2. Düz Ünlülü Ekler	27
2.1.2.2.3. Bir Kurala Bağlı Olmayanlar (Karışık)	31
2.2. Ötümlüleşme	33
2.2.1. Ön Seste Ötümlüleşme	33
2.2.2. İç Seste Ötümlüleşme	34
2.3. Ötümsüzleşme	35
2.3.1. Ön Seste Ötümsüzleşme	35
3. Yapı Bilgisi	36
3.1. İyelik Ekleri	36
3.2. Ad Durum Ekleri	37
3.2.1. Yönelme Durumu	37
3.2. 2. Bulunma Durumu	38
3.2.3. Ayrılma Durumu	38
3.2. 4. Belirtme Durumu	38
3.2.5. İlgi Durumu	39
3.3. Zarf Yapma Ekleri	40
3.4. Edatlar	41
3.4.1. Kullanışlarına Göre Son Çekim Edatları	41
3.4.1.1. Yalın Durum İle Birleşen Edatlar	41
3.4.1.2. Yönelme Durumu İle Birleşenler Edatlar	43
3.4.1.3. Çıkma Durumu İle Birleşen Edatlar	43
3.4.1.4. Ada Bağlı Olan Edatlar	44
3.5. Eylem Çatısı	44
3.5.1. Ettirgen Çatı	44
3.5.2. Edilgen Çatı	45
3.5.3. Dönüştürücü Çatı	46
3.5.4. İşteş Çatı	46
3.6. Birleşik Eylemler	46
3.6.1. Tasviri Eylemler	46
3.6.1.1. Yeterlilik Bildirenler	46
3.6.1.2. Süreklilik Bildirenler	47
3.6.1.3. Tezlik Bildirenler	47
3.6.2. Ad ve Yardımcı Eylemden Oluşan Birleşik Eylemler	47
3.7. Eylem Çekimi	54
3.7.1. Görülen Geçmiş Zaman	54
3.7.1.1. Görülen Geçmiş Zamanın Hikayesi	56
3.7.1.2. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı	56
3.7.2. Anlatılan Geçmiş Zaman	56
3.7.2.1. Anlatılan Geçmiş Zamanın Hikayesi	57
3.7.2.2. Anlatılan Geçmiş Zamanın Rivayeti	58
3.7.2.3. Anlatılan Geçmiş Zamanın Şartı	58
3.7.2.4. Anlatılan Geçmiş Zamanın +DUR'lu Hali	58
3.7.3. Geniş Zaman	59

3.7.3.1. Geniş Zamanın Hikayesi	61
3.7.3.2. Geniş Zamanın Rivayeti	62
3.7.3.3. Geniş Zamanın Şartı	62
3.7.3.4. Geniş Zamanın +DUR'lu Hali	62
3.7.4. Gelecek Zaman	62
3.7.5. İstek Çekimi	63
3.7.5.1. İsteğin Hikayesi	70
3.7.6. Emir Kipi	71
3.7.7. Dilek-Şart Çekimi	72
3.7.7.1. Şartın Hikayesi	73
3.7.8. Gereklilik Kipi	73
3.7.8.1. Gerekliliğin Hikayesi	75
3.8. Eylemsiler	75
3.8.1. Masterlar	75
3.8.2. Ortaçlar	76
3.8.3. Ulaçlar	79
BÖLÜM II	
SÖZ VARLIĞI	83
1. Atasözleri	84
2. Deyimler	84
3. İkillemeler	92
BÖLÜM III	
METİN	94
BÖLÜM IV	
SÖZLÜK	400
BÖLÜM V	
ÖZEL ADLAR DİZİNİ	848
SONUÇ	862
KAYNAKÇA	866
EKLER	868
Ek 1: Karşılaştırma Cetveli	869
Ek 2: Nuruosmaniye Nüshası Tıpkı Basımından Örnek Sayfalar	877
Ek 3: Gedik Ahmet Paşa Nüshası Tıpkı Basımından Örnek Sayfalar	880

KISALTMALAR

Ar.	:	Arapça
bkz.	:	bakınız
ç.	:	çoğul
d.	:	dişil
Far.	:	Farsça
krş.	:	karşılaştırınız
mec.	:	mecaz
T.	:	Türkçe
Yun.	:	Yunanca

GİRİŞ

Anadolu'da yazılmış Türkçe eserler üzerinde dil açısından yapılan bilimsel çalışmalar daha çok 14-15. yüzyılları kapsayan ve Eski Anadolu Türkçesi olarak adlandırılan dönem üzerine yoğunlaşmıştır. Klasik Osmanlı Dönemi üzerinde yapılan çalışmalar ise genellikle Divan edebiyatı ürünlerini konu edinmiştir. Oysa edebiyat alanı dışındaki çeşitli alanlarda yazılmış metinlerin çeviri yazılarının yapılarak, söz varlığının ve döneme ilişkin dilbilgisi özelliklerinin ortaya konması Türk dili tarihi açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışmada Ferruhnâme adlı XVI. yüzyıla ait ahlâk felsefesi ve siyaset konulu bir yazma eser ele alınmıştır. Ferruhnâme kaynaklarda, Aristo'ya atfolunan Kitâbu'r-Riyâse ve's-Siyâse adlı eserin, Akhisarlı Nasûh Nevâlî (öl.1003 / 1595) tarafından, III. Sultan Mehmed adına yapılmış olan tercümesi biçiminde yer almaktadır. Eser XVI. yüzyılın sonlarına doğru tercüme edilmiştir. Sicill-i Osmanî'den edinilen bilgilere göre eseri Türkçeye aktaran Nasûh Nevâlî Efendi, Akhisarlıdır. 18 Şubat 1595'te vefat eden Nasûh Nevâlî âlim ve iyi bir şairdir. Müderrislik de yapmış olan Nevâlî, III. Mehmed'e Manisa'da iken hocalık etmiştir. Kimyâ-yı Saâdet'i tercüme etmiştir. Oğulları Sa'deddin Efendi, Ziyâeddin Efendi ve Atâullah Atâyî Efendi'dir. Onun soyundan gelen Ali Dâniş Dede b. Abdullah da Mevlevî şeyhidir.¹

İncelenen diğer kaynaklardan olan Türkler Ansiklopedisi'nde Üçüncü Mehmed'in hocası olan Akhisarlı Nevâlî Nasûh Efendi'nin, Gazâlî'nin Farsça ahlâk ve tasavvuf eseri olan Kimyâ-yı Saâdet'ini, Ahlâk-ı Muhsinî'yi ve Aristo'nun Arapçaya tercüme edilen Kitâbu'r-Riyâse ve's-Siyâse adlı eserini ilavelerle Türkçeye çevirdiği ve Ahlâk-ı Nevâlî ya da Ferahnâme adıyla Şehzade Mehmed'e ithaf ettiği bilgileri yer almaktadır.²

Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri adlı eserinde Nasûh Nevâlî Akhisarî ve eseri Ferruhnâme ile ilgili bilgiler vermektedir.³ Yazar, Nevâlî'nin döneminin fazıl kişilerinden olduğunu söyler. Akhisarlı olan Nevâlî tahsilini Manisa ve İstanbul'da

¹ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, Cilt:IV, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 1230.

² Türkler Ansiklopedisi, Cilt: XI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 189.

³ Bursalı Mehmed Tâhir. *Osmanlı Müellifleri I-III*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2009, s. 43.

tamamlandıktan sonra bir süre tezkirecilik hizmetiyle şark seferinde bulunur. Sonra tekrar İstanbul'a dönen Nevâlî, burada bazı medreselerde hocalık yaparken bu sıralarda vefat eden Azmi Efendi yerine şehzade Sultan Mehmed'e hoca tayin edilir. Şehzade Sultan Mehmed'in Manisa valiliği için görevlendirilmesi üzerine birlikte Manisa'ya giderler. Burada hocalık görevine devam eden Nasûh Nevâlî Akhisarî hicri 1003 tarihinde vefat eder.

Bursalı Mehmet Tahir, Nevâlî'nin tercüme ettiği eserlerden bahsederken İmam Gazâlî'nin ahlâki ve tasavvufî bir eser olan *Kimyâ-yı Saâdet*'ini ve *Ahlâk-ı Muhsinî*'yi sayar. Bu iki eserden sonra Aristo'nun *Kitâbu'r-Riyâse ve's-Siyâse* adlı eserini de şehzade adına on altı bab ve bir tekmile ile tamamlayarak tercüme ettiğine değinir.

Ferruhnâme ile ilgili en ayrıntılı bilgiyi, *Keşfü'z-Zünûn* adlı eserinde Kâtip Çelebi vermektedir. Eser, *Keşfü'z-Zünûn*'da kef harfinde *Kitâbu'r-Riyâseti fi's-Siyâse* (Siyaset hakkındaki *Kitâbu'r-Riyâse* “Başkanlık Kitabı”) maddesiyle yer almaktadır. Burada da yine eseri Aristo'nun Yunanlı İskender için yazdığına ve Nasûh'un bu eseri Manisa'da emir olduğu sırada Sultan Mehmed Han ibn Murâd için tercüme edip bu tercümeyle Ferruhnâme adını verdiğiğine değiniliyor. Bunların yanı sıra *Keşfü'z-Zünûn*'da eserin içeriğiyle ilgili bilgiler de verilmektedir:

“Nasûh bu tercümeyle bir giriş kısmı, on altı bab ve bir ek şekline getirdi, giriş kısmı İskender'in ortaya çıkışı hakkındadır, birinci bab iman hakkındadır, ikincisi emanet hakkındadır, üçüncüsü utanma hakkındadır, dördüncüsü razı olma hakkındadır, beşincisi sabır hakkındadır, altıncısı yüce gönüllülük hakkındadır, yedincisi şükür hakkındadır, sekizincisi cömertlik hakkındadır, dokuzuncusu adalet hakkındadır, onuncusu ödüllendirme hakkındadır, on birincisi affetme hakkındadır, on ikincisi yumuşak huyluluk hakkındadır, on üçüncüsü siyaset hakkındadır, on dördüncüsü arkadaşlık hakkındadır, on beşincisi vezirlerin kuralları hakkındadır, on altıncısı danışmanın gerekliliği hakkındadır, ek kısmı İskender hakkındadır.”⁴

Bu kaynakların dışında İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Tarihi*⁵ adlı eserinde ve çeşitli ansiklopedilerde de daha kısa bir içerikte, Nevâlî ve çevirisini yapmış olduğu Ferruhnâme hakkında benzer bilgiler yer almaktadır.

⁴ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, Cilt: III, (çev. Rüştü Balcı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2007, s. 1134-1135.

⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: III, 5.Basım, TTKY, Ankara 1995, s. 537-538.

Bu eserlerden edinilen bilgilere göre Nevâlî, Aristo'nun Kitâbu'r-Riyâse ve's-Siyâse adlı kitabını içeriğine göre bazı yerlerini çizip bazı yerlerini de ilavelerle düzeltip duruma göre de genişletme yoluyla tercüme etmiştir.

Yapılan çeşitli katalog taramalarının ardından Ferruhnâme adlı bu yazmanın on üç adet nüshası tespit edilmiştir. Bu kataloglarda sadece üç nüshanın istinsah tarihi ve müstensihi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bunlar: Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda H. 364 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüsha ve, İngiltere'de İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda Or. 7844 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüsha ile Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi Atıf Efendi koleksiyonunda 34 Atf 2220 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshalardır. Kataloglarda eserin adı dokuz nüshada Ferruhnâme olarak geçerken; bir nüshada Ahlâk-ı Nevâlî (Milli Kütüphane: 03 Gedik 177429); bir nüshada Ferruhnâme Ahlâk-ı Nevâlî (Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi: 34 Atf 2220); bir nüshada Ferahnâme (Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi: 253); bir nüshada ise Terceme-i Kitâbu'r-Riyâset fi's-Siyâset (Ferruhnâme) (Ankara Üniversitesi Yazma Eserler Kataloğu: 170) olarak geçmektedir. Katalogların konu başlıklarında ise eserin İslam ahlâkı, etik, ahlâk felsefesi, ahlâk ilmi, felsefe, sosyal ilimler, siyasetname ve İslam konulu olduğu belirtilmiştir.

Tespit edilen Ferruhnâme nüshaları ve bu nüshalarla ilgili bilgiler şu şekildedir:

1. İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda H. 364 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshadır. Yazar adı Nevâlî Nasûh b. Abd-Allâh Akhisarî (öl. 1003/1595); eser adı ise Ferruhnâme biçiminde kayıtlıdır. 1050 (1640) tarihinde istinsah edilen bu nüshanın müstensihi Bostanzâde Mehmed'tir. Eser 148 yaprak ve 25 satırdan meydana gelmiştir.

2. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Malatya Darende İlçe Halk Kütüphanesi koleksiyonunda 44 Dar 382 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshadır. Yazar adı Nasûh Nevalî Akhisarî (öl. 1003/1595); eser adı ise Ferruhnâme biçiminde kayıtlıdır. Eser 181 yaprak ve 23 satırdan meydana gelmiştir.

3. Milli Kütüphane Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda 03 Gedik 17742 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshadır. Yazar adı Nevâlî Nasûh b. Abd-Allâh Akhisarî (öl. 1003/1595); eser adı ise Ahlâk-ı Nevâlî biçiminde kayıtlıdır. Eser 301 yaprak ve 15 satırdan meydana gelmiştir. Not kısmında ise eserin Ferahnâme ve Ferruhnâme adlarıyla da bilindiği bilgisine yer verilmiştir.

4. İngiltere’de İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda Or. 7844 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshadır. Yazar adı belirtilmemiştir. Eser adı Ferruhnâme biçiminde kayıtlıdır. 1179 (1766) tarihinde istinsah edilen bu nüshanın müstensihisi Mehmed b. Hasan Çavuş’tur. Eser 209 yaprak ve 21 satırdan meydana gelmiştir.

5. İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda E.H. 1349 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshadır. Yazar adı Nevâlî Nasûh b. Abd-Allâh Akhisarî (öl. 1003/1595); eser adı ise Ferruhnâme biçiminde kayıtlıdır. Eser 290 yaprak ve 15 satırdan meydana gelmiştir.

6. İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda Y-317 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshadır. Yazar adı Nevâlî Nasûh b. Abd-Allâh Akhisarî (öl. 1003/1595); eser adı ise Ferruhnâme biçiminde kayıtlıdır. Eser 49 yaprak ve 19 satırdan meydana gelmiştir. Not kısmında bu eserin Aristo’nun Kitâbu’r-Riyâse ve’s-Siyâse adlı eserinin tercümesi olduğu ve sonunun eksik olduğu bilgileri verilmiştir.

7. Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi Nuruosmaniye koleksiyonunda 34 Nk 4088 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshadır. Yazar adı en-Nevâlî, Nasûh el-Akhisarî (öl. 1003/1594); eser adı ise Ferruhnâme biçiminde kayıtlıdır. Eser 111 yapraktan meydana gelmiştir.

8. Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi Nuruosmaniye koleksiyonunda 34 Nk 4089 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshadır. Yazar adı en-Nevâlî, Nasûh el-Akhisarî (öl. 1003/1594); eser adı ise Ferruhnâme biçiminde kayıtlıdır. Eser 264 yaprak ve 17 satırdan meydana gelmiştir.

9. Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi Nuruosmaniye koleksiyonunda 34 Nk 4090 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshadır. Yazar adı en-Nevâlî, Nasûh el-Akhisarî (öl. 1003/1594); eser adı ise Ferruhnâme biçiminde kayıtlıdır. Eser 186 yapraktan meydana gelmiştir.

10. Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi Atıf Efendi koleksiyonunda 34 Atf 2220 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshadır. Yazar adı Nasûhî Nevâlî Akhisarî; eser adı ise Ferruhnâme Ahlâk-ı Nevâlî biçiminde kayıtlıdır. Müstensihisi Ali b. Yusuf’tur. Eser 115 yapraktan meydana gelmiştir.

11. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Hafid Efendi koleksiyonunda 253 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshadır. Yazar adı Nevâlî, Akhisarî (- 1003); eser adı ise Ferahnâme biçiminde kayıtlıdır. Eser 108 yaprak ve 15 satırdan meydana gelmiştir.

12. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Hamidiye koleksiyonunda 1174 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshadır. Yazar adı Navâlî, Nasûh (- 1003); eser adı ise Ferruhnâme biçiminde kayıtlıdır. Eser 196 yaprak ve 23 satırdan meydana gelmiştir.

13. Ankara Üniversitesi Yazma Eserler Kataloğu Muzaffer Ozak I koleksiyonunda 170 konu numarasıyla kayıtlı olan nüshadır. Yazar adı Nasûh Nevâlî; eser adı ise Terceme-i Kitâbu'r-Riyâset fi's-Siyâset (Ferruhnâme) biçiminde kayıtlıdır. Eser 174 yaprak ve 23 satırdan meydana gelmiştir. Ek olarak Aristo'ya atfolunan Kitâbu'r-Riyâse ve's-Siyâse adlı eserin III. Mehmed adına yapılmış bir tercüme olduğu bilgisi verilmiştir.

Yapılan nüsha araştırmalarının ardından Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde 34 Nk 4089 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüsha, eksiksiz ve net bir nüsha olmasından dolayı tercih edilmiştir. Bu nüsha ile ilgili katalogta eserin istinsah tarihi ve müstensihini belirtilmemiştir. Ancak bu nüshanın sonunda bulunan Arapça yazılmış bir yaprakta müstensih ve istinsah tarihi verilmiştir. Burada verilen bilgilere göre bu nüsha Hüseyin bin İbrahim tarafından (997/1584) tarihinde istinsah edilmiştir.

Bu çalışmaya başlanıldığı dönemde Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde uzun süren bir tadilat olması nedeniyle oradaki nüshalar çalışmada esas alınamamıştır. Çalışmada kullanılan asıl nüshada karşılaşılan sorunların giderilmesi için de Milli Kütüphane Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda 03 Gedik 17742 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshadan yararlanılmıştır. Metin kısmına ikinci nüshadan yapılan eklemeler dipnotlarda belirtilmiştir. Nüsha karşılaştırmalarını kolaylaştırmak için asıl nüsha "A nüshası"; ikinci nüsha ise "B nüshası" biçiminde adlandırılmıştır. Diğer taraftan, esas alınan nüshada, anlam bütünlüğü açısından yaprak sıralamasında kaymaların olduğu tespit edilmiştir. Bu kaymalar ilgili sayfada dipnotla belirtilmiştir.

Esas alınan nüshanın 4. varlığında Nevâlî ve eseri ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Nevâlî'nin birinci ağızdan verdiği bu bilgilere göre kendisi medresede göreve başlamış ve devlet erkânı için çalışıp nesir türü üzerinde yoğunlaşmıştır. Kitâbu'r-Riyâset'in ise nadir ve kıymetli meseleler ile nasihatleri içerdiğini ve Aritoteles'in bu eseri İskender için milletin ve mülkün muhafazası ve saltanat işlerinin tedbiri için binbir güçlükle yazdığını belirtmiştir:

"(3) Mecmū^c -1 resā[']ilden ki mesā[']ili nevādir-i hikmeti muhtevī ve cevāhir-i naşihat (4) üzere muntaavidür. **Kitābü'r-riyāsetdür** ki feylesōf-1 fāzıl edib-i (5) kāmīl üstād-1 qādīm **Arastaḡālīsü'l-ḡakīm** anı avān-1 vezāret ve vaḡt-1 (6) şadāretinde sultān-1 a^czam melik-i mu^cazzam fātihü'l-maşrıḡeyn **İskender-i** (7) **Zü'l-ḡarneyn** için teşḡir-i mülk u millet ve tedbir-i umūr-1 saltanat (8) bābında elf cehdle te[']lif edüp ferāyed-i fevā[']id-i naşāyiḡi ol (9) dürcüḡ maḡāvi evrāḡında derc etmişdür." (4.b)

Nevālî bunun devamında eserin aslının çok kıymetli olduğunu ama Yunan ve Arap dillerinin örtüsü altında kaldığı için anlaşılamadığını dile getirip eseri tercüme edişini anlatıyor. Kitabın tercümesini yaparken Arapça rivayetlerin Türkçeye ifade edildiğini; lüzumsuz sözlerin çeviriye dahil edilmediğini ve eserini tamamlayıp ona Ferruhnâme adını verdiğini belirtiyor. Buradan, Nasûh Nevālî'nin Ferruhnâme'yi tercüme ederken onu birebir Türkçeye aktarmadığı anlaşılmaktadır. Eserin bölüm başlıkları başta verilen fihristte belirtildikten sonra 11. varakta tekrar edilmiştir. Buna göre kitap toplamda on altı bab; giriş ve ek bölümlerinden oluşmaktadır.

"14) bu evrāḡda menşe[']-i ḡikāyāta ilḡāḡ olınan mekārim-i aḡlāḡ (15) ve cevāhir-i naşāyiḡ-i dürr-i işrāḡ ve bi'l-cümle mecmū^c -1 mā-fi'l-kitāb (16) on altı bāb üzere iḡtişār olındı ve irād-1 ebvābdan muḡaddem (17) bir muḡaddime ile iftitāḡ olunup ve ba^cde'l-ebvāb bir tekmile ile iḡtītām (1) olınmaḡ münāsib görildi." (11a-b)

Kitabı oluşturan bölüm başlıkları Keşfü'z-Zünûn'da verilen bilgilerle uyduğu için burada tekrar edilmeyecektir.

BÖLÜM I

DİL İNCELEMESİ

1. Yazım Özellikleri

1.1. Ünlülerin Yazımı

1.1.1. a Ünlüsünün Yazımı

1.1.1.1. Ön Seste

Medli Elif (ا) İle

Metinde ön seste elif medli, üstünlü ve harekesiz olmak üzere üç biçimde yazılmıştır. Medli elif kullanımıyla ilgili bir tutarlılık yoktur. Örneğin; **ad** sözcüğü, metin boyunca iki yerde medli elif (37a/8, 205b/5) ile; bir yerde ise (150b/10) sadece elifle yazılmıştır.

aduḡ(medli)	أدك	37a/8
adı (medli)	أدي	205b/5
ad (elif ile)	اد	150b/10

Aynı şekilde; "az" sözcüğü metinde sekiz yerde harekesiz (73b/2, 107b/4, 148b/12, 177b/16, 179b/2, 189a/12, 191b/16, 217b/16); iki yerde medli; bir yerde üstünlü elif (118a/9); bir yerde ise dikine üstünlü elif ile (202b/16) geçmektedir.

az(medli)	أز	42b/9, 110b/13
-----------	----	----------------

Metinde medli yazılan diğer sözcükler:

alur آلور 51a/5, aşdı أشدي 52b/4, atsa أتسه 53b/5, ardında أردنده 61b/10, ayırmazidüm أيرمزیدم 105a/10, açup أجوب 127b/13, atına أتته 144b/6, at أت 151b/2, ansuz أنسز 161b/4, 172a/17, anuḡ أنك 12a/12, söz atmış سوزآتمش 13b/7, aç أج 14b/9.

1.1.1.2. İç Seste

Sözcük köklerinde a ünlüsünün elif (ا) ile gösterilmesi

Bu durum için metinde bir düzen söz konusu değildir. Kimi sözcükte köklerdeki a ünlüsü sürekli bir biçimde elif ile gösterilirken, kimi sözcükte ise bazen kullanılıp bazen

kullanılmadığı görülmüştür. Örneğin *ayağ* اياغ sözcüğündeki elifler düzenli olarak gösterilirken *bir kaç*, *kal-* ve *ķanda* sözcükleri metin boyunca farklı yazımlarla karşımıza çıkmaktadır.

bir kaç برفاچ 35a/9, 82b/15, 201a/17 / bir kaç برفچ 76b/7, 91a/17 / bir kaç برفچ 250b/3

ķalmışdı قالمشدي 4b/12 / ķala قله 15b/10 / ķalmayup قلمیوب 44b/7

ķanda قنده 24b/16, 104b/2 / ķanda قانده 154a/12, 63b/9, 106b/4, 172a/2

şıçrayup صچریوب 173b/16 / şıçrayup صچرایوب 202b/12

başmış بصممش 40a/16, 111a/9, başam بصم 43a/4, başmazdan بسمزدن 159b/10, başup باصوب 14b/14

şalup صالوب 31b/16, yazmış یازمش 12b/9, saçup atdı ساجوب اتدي 14a/17, baķmayup

بیرار 21a/1, yarın یارن 26b/3, başuma باشمه 27a/1, yanuñuzda یانکوزده 30a/2, yarar یارار

33a/13, yazdılar یازدیلر 87a/1, şanup سانوب 35a/14, oğlansın سن اوغلان 36a/5, ayagi اییاعي

80b/1, boyana بویانه 147a/11, yaş یاش 147a/12, ķaldurup قالدورب 162b/1, yaraya یاره 163b/5,

analıķ انالک 171b/1, uşandum اوصاندم 177b/5, ırağ اراغ 209a/1, ķalkdı قالقدي 218a/1, ortadan

اورتادن 236a/5, arayup ارایوب 240b/12, arasını اراسنی 261a/10, babası باباسی 22a/9, 35a/6,

taķdı طاقدی 152b/5.

Sözcük köklerinde a ünlüsünün h (◌) ile gösterilmesi

yaraya یاره 163b/5

söz tütđiramadılar طوتدییره مدیلر 76a/8

1.1.1.3. Son Seste

H (◌) İle

şonra صکره 14a/5, 15b/3, 17a/15, 44a/4

ķanda قنده 24b/16, 104b/2 / ķanda قانده 154a/12, 63b/9, 106b/4, 172a/2.

1.1.1.4. Eklerde

Elif (◌) İle

saña سکا 76a/15, baña بگا 36a/15, nola نولا 152b/15, mebnī olan اولان 4a/6, şöhret-i

tām bula بولا 18b/3, naķş olınan اولنان 19a/17, olmağ için اولماغیجون 10a/14, şerifter sermāye

olmaduğuna اولمادوغنه 20b/13, tūtalum طوتالم 31b/4, etmemişem اتمامشم 226b/7, itmām

etmesine اتمامینه 33a/6, ķudret vērilmemişdür ویرلمامشدر 34b/5.

Metinde a ünlüsünün yazımında elifle yazılan bir ekin kimi zaman elifsiz kullanımlarına da rastlanmaktadır.

emîn olmağla اولماغله 34b/13 / düstüru'l-‘amel olmağa اولمغه 7b/13 / olmağ için اولماغيجون 10a/14

olmaz اولماز 161b/5, 192b/12 / yıldızı barışmaz برشمز 190a/17 / anlamaz اكلمز 202b/3 / nazîri bulunmaz بۇلنماز 45a/6 / zafer bulmaz بۇلماز 67a/14.

H (ه) İle

varalum واره لم 37a/9, kıomayasın سن قومیه 86b/12, yanınca یاننجه 237b/10, yaqmağa یقماغه 202a/6, başına باشنه 30b/10, yarındası سی یارنده 262b/6, bunca بونجه 34a/16, 225a/1, bunlara بونلره 41a/4, varınca وارنجه 42b/4, güncäyiş bulmağa بولمغه 46b/17, anda انده 52a/12, anuqla انوكله 52b/10, väki‘ olmağla اولماغله 56b/5, bu arada اراده 58b/15, olduqça اولدوقچه 90a/10, 255a/10, ardınca اردنجه 144b/8, aşğa اشاغه 168b/3, yoqsa یوخسه 171b/2, 181a/11, qanda قانده 172a/2, bulunmaya بۇلنمیه 173a/9, altında التنده 9a/10, sebaq-hān olmağa اولمغه 19a/3, revān olsalar اولسه لر 41a/3, tīrin ata آته 59b/17.

Eklerdeki "a" ünlüsünün yazımında bir tutarlılık yoktur. Aynı ekin yazımında kimi zaman "elif" kimi zaman ise "güzel h" kullanılmıştır.

ıturalum طوتالم 31b/4 / ıtutasın سن طوته 86b/12

olmaz اولماز 161b/5, 192b/12 / olmaz اولمز 36b/5, 41a/4

ola اولا 9a/3, 18b/1 / olasın اوله سن 164a/12

buqa بوکا 30b/7, 149b/15 / buqa بوکه 43a/3

aqa اکه 38b/15, 40a/8, 51b/7/ aqa اکا 23b/14, 35a/1, 38a/9, 52a/12

1.1.2. e Ünlüsünün Yazımı

1.1.2.1. İç Seste

H (ه) İle

nāmūs gözedüp كوزه دب 16a/16

1.1.2.2. Son Seste

H (ه) İle

kimesne كِمسنه 12a/4 / kimesne كمسنه 30b/6

ne نه 17b/4, nice نجه 198b/3, 216b/17, 242a/16, birle برله 2b/14, 3a/4, 9a/16, yine ینه 12b/5, 12b/6, 16a/8, böyle بویله 18a/1, 94a/16, şöyle شویله 47a/13, 16b/2, nite نته 144b/16, öte اوته 168a/17, özge اوزکه 214a/16, üzere اوزره 4b/4.

1.1.2.3. Eklerde

Elif (ا) İle

vèrilmemişdür ویرلما مشدر 34b/5, etmemişem اتمام مشم 226b/7.

H (ه) İle

bilesin بيله سن 36a/1, gidelüm لم كیده 37a/10, taqrır edelüm لم ایده 37a/10, gönderesin ایدره مدیلر 76a/8, èdegelmişdür كلمشدر ایده 41b/17, ferāgat etdüremediler اتدره 76a/8, süreler سورهر لr 160b/3, kifāyet èdecek كك ایده 164b/17, getüresin سن كتوره 201b/10, yere یره 12b/11, bitüre بتوره 9a/15, bize بزه 137b/11, göresiz سیز 29b/7.

1.1.3. Kapalı e (è) Ünlüsünün Yazımı

1.1.3.1. Ön Seste

Elif Ye (اي) İle

èdesin ایده سن 180a/7, èrmişdi ایرمشدي 14b/8, èrişdi ایرشدي 31b/2, 61b/10, 203a/16, èlcilik ایلجیلک 36b/1, èdindi ایدندي 161b/4, èdivèr ایدویر 260a/6.

1.1.3.2. İç Seste

Ye İle (ي) İle

Kapalı e (è) sesi genel olarak "y" harfi ile gösterilmiştir.

dèrdi دیردي 14a/11, demekle دیمکله 12a/8, dèdi دیدی 17b/10, demekdür دیمکدر 17a/8, dèdükde دیدکده 30b/9

vèrür ویرر 7a/12 , cevāb vèrüp ویروب 17b/16, vèrmiş ویرمش 18b/14, vèrmeye ویرمیه 141a/7, vèrdi ویردي 193b/6, vèreler ویره لر 80b/3, vèrildi ویرلدي 7b/15, gècelerde كیجه 50b/7.

1.1.4. ı, i Ünlülerinin Yazımı

1.1.4.1. Ön Seste

Sözcük başındaki ı, i'lerin yazımında çoğunlukla "elif, ye" harfleri kullanılırken sadece "elif" harfiyle yazıldığı örnekler de yaygındır.

Elif Ye (اي) İle

içinde ایچنده 21a/4, 197a/3, 203a/13, içinden ایچندن 96a/7, içlerinden ایچلرندن 118a/4 , içün ایچون 4b/7, 4b/15, 20b/2, 196b/13, ikisi ایکسی 12a/5, 172b/9, işidürler işidürler 33a/13, işitdiki işitdiki 80b/16, içre ایچره 34b/2, 44a/1, 167a/3, 191b/4, işün işün 36a/5, işler işler 37b/17, işinde işنده 53a/2, iş 207b/10, èrgürmeye ایرکورمیه 36b/11, işde işde 49a/14,

162b/11, işledügi ایشلدوکی 62a/2, iletürdi ایلتردي 72b/8, iletdiler ایلندیلر 83b/5, iletmege ایلتمکه 72b/13, iletdiler ایلندیلر 217b/4, iltیلürdi ایلتردي 73b/15, içlerinden اچلرندن 95b/4, içlerinden اچلرندن 203b/1, içinden ایچندن 96a/7.

Elif (ا) İle

imdi امدي 35b/1, 56b/3, ilendürmezdi الندرمدی 37a/5, işitsün اشتسون 37a/11, işitmişindür ایشتمش سندر 63b/17, işit اشیت 69b/17, indürüp اندروب 39a/4, isterse استرسه 68b/10, istedigün استدیگ 133b/1, ister استر 168a/12, isterseڭ استرسک 171b/10, iltürsem الترسم 78a/1, işledügi ایشلدوکی 80a/12, içlerinden اچلرندن 95b/4, içerdی اچردی 121a/2, indi اندی 168a/5, işte اشته 194a/13, ırak اراق 24b/16.

İkili kullanım

Ön sesteki "i"lerin yazımında bir tutarlılık yoktur. Sözcük başındaki "i"ler aynı sözcükte kimi yerde "elif/ ye" kimi yerde ise sadece "elif" ile yazılmıştır.

işidürler ایشدرلر 33a/13, işitdiki ایشندیکه 80b/16, işitsün اشتسون 37a/11, işitmişindür ایشتمش سندر 63b/17, işit اشیت 69b/17

işledügi ایشلدوکی 62a/2 / işledügi ایشلدوکی 80a/12

iletürdi ایلتردي 72b/8, iletdiler ایلندیلر 83b/5, 217b/4, iletmege ایلتمکه 72b/13, iletürsem الترسم 78a/1.

1.1.4.2. İç Seste

Ye (ي) İle

ķızınuڭ قیزنک 16b/6, diledi دیلدي 13a/5, 30b/17, her birisi بریسی 24b/11, gideridüm قیدیلر 24b/17, mürtebiḡ kıla قیله 30b/17, kılpdur قیلودر 32b/12, mürāca'at kıldılar قیلدیلر 33b/13, yazılup یازیلوب 31b/10, bilürsüz بیلورسز 33a/9, sizün سیزک 33b/6, 33b/9, 37a/4, bilesin سن بيله 36a/1, kişilerdür کشیلردر 36b/12, dikdiler دیکدیلر 68b/15, giremez مز گیره 95a/1, kiçinüzde کیچیکوزده 17b/9, gidesin سین کیده 122b/1, dilerem دیلرم 159b/11, birisi بریسی 195a/1.

Metinde aynı sözcüğün yazımında bazen (ي) kullanılırken bazen de (ي)'siz kullanım tercih edilmiştir:

sizün سیزوک 36b/13 / sizün سزوک 36b/15

birisi بریسی 12a/7 / birisi برسی 12a/6

1.1.4.3. Son Seste

Ye (ي) İle

yigirmi يكرمي 18b/3, gibi كيي 9a/9, 10a/3, 14b/11, 19a/16, biri بري 12a/6, 12a/8, 22a/2, ve dağı ودخي 16a/10, dağı دخي 19a/5, elli اللي 30b/1, iki ايكي 154b/17, şimdi شمدي 159a/4, yedi يدي 177b/1, on altı اون التي 11a/16, birisi برسي 12a/6.

1.1.4.4. Eklerde

düşdi دوشي 3a/13, beni بنى 154b/4, yerine يرينه 35a/3, gelmişidi كمشيدي 4a/14, itmām olinmağın اولنمغين 7b/15, edesin ايده سين 119a/11, meşra'ı -ı 'aql olmağın اولمغين 8b/12, emīn oldılar اولديلر 9a/7, behrever olmağı اولمغي 9a/16, olmuşidi اولمشيدي 12b/3, serv-i civān olmuşdi اولمشدي 12b/7, bunıçün بونيكجون 15b/7, müsahhar olıcağ اوليچق 16a/7, emr etmegin اتمكين 23a/9, ikisi ايکسي 12a/5.

1.1.5. o, ö, u, ü Ünlülerinin Yazımı

1.1.5.1. Ön Seste

Ön seste "o, ö, u, ü" ünlülerinin yazımında tutarlılık vardır. Metin boyunca birkaç örnek dışında elif vav (و)'lı kullanım hakimdir.

Elif Vav (و) İle

olan اولان 2b/8, 4b/10, şerm-sār olup اولوب 3a/11, mün'adim olup اولوب 3b/12, nihāde oldılar اولديلر 3a/12, güşāde oldılar اولديلر 3a/15, mużmañill olmuşdur اولمشدر 3b/13, hüdāt-dīn-i metīn olmuşlardur اولمشلدر 3b/15, nihān olmaya اولميه 4a/3, giriftār olup اولوب 119a/3, uşda اوشده 17b/17, üzere اوزره 4b/4, 4b/15, 5a/1, üzerine اوزرينه 16a/6, 17b/8, oğlı اوغلي 19a/11, 35a/1, oğlını اوغلني 59b/10, oğlumdur اولمدر 16b/1, ol اول 4b/8, 4b/9, uzatdı اولزتي 14a/9, ururdi اورردي 20a/17, oқuyup اوقيوب 21a/13, on altı اون التي 11a/16, öğren اوكرن 23b/4, oқunur اوقنور 25b/1, dem urmağ اورمق 26b/2, on birdür اون بردر 30a/10, öpüp اوپوب 30b/9, üstündür اولستن در 34a/17, öñlerine اولكرينه 37a/14, öñine اوكنه 91a/12, ururam اوررم 38a/17, özge اوزكه 68b/13, ürkerlerdi اوركرلردي 72b/16, otuz اوتوز 153a/11, ummağ اوممق 163b/5, uçar اوچر 164a/6, otlaya اولتبه 168a/12, öldür اولدر 179b/9, uyқuya اويقويه 202b/8, başına üşdi اولشدي 59a/3, urdum اولردم 66b/12.

Elif (ل) İle

süvār olmağdan اول المقدن 41b/11, el uzatmış ال ازتمش 13b/7.

1.1.5.2. İç Seste

İç sesteki "o, ö, u, ü" ünlülerinin yazımında çoğunlukla vav (و) kullanılmaktayken bazen aynı sözcüğün vav (و)'sız kullanımlarına da rastlanılmaktadır.

Vav (و) İle

düşdi دوشدي 3a/13, kodi قودي 16b/1, 152b/4, maḥrūm komağı قومآغي 62a/5, yüz يوز 16a/10, yoğıdı يوغيدي 14b/8, yoḥsa يوحسه 18b/1, yoğdur يوقدر 36a/3, sözi سوزي 18a/5, söz 18a/5, şöyle شويله 16b/2, günden كوندن 19a/9, yur يور 23b/11, yuya بويه 38b/3, kaması قموسي 24b/11, dün دن 26b/3, yanuñuzda يانكوزده 30a/2, el yuyup ال يويوب 118b/3, itā' at gösterdiler كؤسترديلر 34a/12, şol شول 34b/10, 57b/14, bunları بونلري 36b/13, bunların بونلرک 52b/16, gördük كوردك 37a/7, yol gösteresin يول كوستره سين 41b/17, naziri bulunmaz بولنماز 45a/6, bunun بونك 48b/2, ortadan götüre اورتادن كؤتوره 59a/5, nazarina geldükde نازارينا گلدوكده 63a/3, gönderdiñüz كوندرديكوز 64b/8, zafer bulmaz بولماز 67a/14, otuz اوتوز 83b/6, böyle بويله 94a/16, döndürüp دوندورب 98a/14, kodi قودي 152b/4, şoyun صويون 154a/2, kulağdan قولقدن 166b/13, yoğdur يوقدر 170b/7, gösterüp كوستروب 179b/7, şordi شوردي 192b/8, söyleşüp سويلشوب 222b/3, okuyup اوقويوب 245a/14.

Metinde aynı sözcüğün kimi zaman vav (و)'lı, kimi zaman vav (و)'sız yazıldığı örnekler:

dört درت 12a/4, 128b/5, 199a/11 / dört دورت 119b/4, 129b/7, 184a/2, 184a/7, 203a/8, 214b/1 / dört دورت 183b/16

1.1.5.3. Son Seste

kendü کندو 17a/15, 18a/7, dürlü درلو 15b/7, şu شو 14b/10, bu بو 4b/14, 7a/16, qarşu قرشو 30b/11, şu صو 152b/7.

1.1.5.4. Eklerde

deyü ديو 20b/4, düşmişdür دوشمشدور 119a/6, üşmişdür اوشمشدر 119a/7, meded-kārī بيلورسز 5a/15, tiz kıluram قيلورم 38a/17, sāhte kıldum قيلدم 183b/17, bilürsiz اتمشلدور 33a/9, kıyās edüp ايدوب 38b/17, da' vet edüp ايدوب 94b/5, teşbih etmişlerdür اتمشلدور 118b/12, rüçü' edüp ايدوب 132b/9, intizām buldum بولدم 4a/5.

-Up ulaç eki için metnin genelinde vav (و)'lı kullanım hakimken nadiren ünlünün (و) gösterilmediği örneklere de rastlanılmıştır:

sürüp سورب 3a/14, el uzadup ال اوزادب 58b/2, ٲurup طوب 60b/14, iřidüp ايشدب 175a/7, varup وارب 128b/17, 175a/9 / varup وارب 132b/10, oturup اوتوب 134b/14, 176b/17, getirüp كتوب 196b/13, 261a/17, nāmūs gözedüp كوزدب 198a/14, götürüp كتوب 219a/14, itā' ate كتوردب 3a/14, ٲolařup طولاřب 132b/9, gösterüp كوسترب 135a/16, getürdüp كتوردب 247a/17 / getürdüp كتوردب 219a/10.

1.2. Ünsüzlerin Yazımı

Bu metindeki ünsüzler incelenirken "p, ç, s, t ve nazal n" ünsüzleri ele alınmıştır. Arap alfabesinde karşılığı olmayan "p ve ç" ünsüzlerinin metinde nasıl gösterildiği; t, ř gibi ünsüzlerin Türkçe ne tür sözcüklerde kullanıldığı incelenmeye çalışılmıştır.

1.2.1. p Ünsüzünün Yazımı

1.2.1.1. Ön Seste

Ölçünlü Türkiye Türkçesinde b>p değişimine uğrayan kimi sözcüklerin metinde eski biçimlerini korudukları görülmüştür.

barmağına برماغنه 102b/8, bişer بشر 138b/6

Sözcük başındaki "p" için; pay پاي 12b/16 örneğini verebiliriz.

1.2.1.2. İç Seste

yapdı يادي 28b/13, yapan ياپان 28b/13, öpüp اوپوب 30b/9, 199b/15, kirpigne كريكنه 37a/6, ٲapuņa ٲوپوكه 53a/1, sepeler لرسپه 60b/14, depeler لردپه 60b/14, ٲapuņa ٲاپوكه 82a/6, ٲapusı ٲاپوسي 255a/9, serpince سربنچه 99a/11, depretdi دپرتدی 122a/6, depüp دپوب 151b/3, yapışup ياپıřوب 153a/14, yapışdı ياپıřدی 186b/15, ٲopardı ٲوپردی 193b/1, ٲoparup ٲوپروب 224b/12, düpdüz دويدز 261b/7.

1.2.1.3. Son Seste

Metinde, sözcük sonundaki "p" için yansıma bir sözcük olan güp كوپ 73a/1 örnek olarak verilebilir. Bunun dışında günümüz Türkçesindeki "top" sözcüğü metinde ٲob biçiminde yazılmıştır:

ٲob طوب 36a/4, 38b/17, 39a/2, 165a/17

1.2.1.4. Eklerde

Metnin tamamında bir yazım özelliği olarak -Up ulaç eki "-b"li kullanılırken birkaç yerde "-p"li kullanılmıştır.

édüp ایدوپ 118b/1, varup وارپ 122a/6, olup اولوپ 121b/1, 121b/5, 180b/7, 188a/14, 192a/9, 223b/2, 224b/14, toľup طولوپ 133a/12.

1.2.2. ç Ünsüzünün Yazımı

1.2.2.1. Ön Seste

"ç" ünsüzünün yazımında kimi zaman çim " چ " kimi zaman ise cim harfi " ج " kullanılmıştır.

çekildi چكدي 14a/9, çekildi چكدي 185a/9, çekile چكله 5a/10, çekmek چكمك 17b/8, çekmekden چكمكدن 34a/16, çekmişler چكمشلر 40a/14, çekdiler چكديلر 51b/2, çeküp چكوب 52a/15, çeker چكر 55b/7, çeker چكر 208b/13, çekmek چكمك 57a/16, çekem چكم 65b/14, çekdiler چكديلر 68b/15, çekerdi چكردي 72b/9, çekerek چكرك 118b/16, çekmişdür چكمشدر 253a/1, çalındı چالندي 14a/9, çıkararı چقرن 36a/7, çok چوق 112a/2, 140a/15, 202b/16, çıkıldı چقدي 123a/2, çıkup چيقوب 257a/11, yüz çevürür چورر 131a/15, çıkageldi چيقه كدي 144b/2, çalındukda چالندقده 179a/11.

1.2.2.2. İç Seste

Metinde iç sesteki ç'lerin kullanımı düzensizdir. Aynı sözcüğün kimi yerde c'li kimi yerde ise ç'li kullanıldığı görülmektedir.

geçdi كچدي 12b/14, 26b/3, geçdi كچدي 16b/8, geçmişidi كچمشيدي 24a/6, geçmiş كچمش 129a/5, geçmişdi كچمشدي 208a/11

açdı اچدي 12b/15, 132b/5, açmazdan اچمازدن 17b/1, açmışıdı اچمشيدي 24a/7, açup اچوب 39b/17, 46b/10, açup اچوب 149a/6, açdılar اچديلر 126b/16, açdukda اچدقده 127b/7, açmazdan اچمازدن 202b/10, açmayup اچميوب 245a/12

içüp اچوب 14a/16, içeler اچلر 45a/9, içinüzde اچكوزده 17b/9, içinün اچنك 19b/4, içinde اچينده 18b/3, içinde اچينده 21a/4, 21a/5,

bunca بونجه 34a/16, 225a/1, bunca بونجه 251a/12

nice نه 8b/2 36a/4, 145a/1, 216b/17, niçe نهچ 18b/5, 39a/4, 39a/14, 52b/1

uçar اوچر 17b/4, 164a/6, uçmuşdur اوچمشدر 38a/8, uçurmuş اوچورمش 57a/5, uçurdu اوچوردی 176b/5, uçurmuş اوچورمش 184b/8

içre ایچره 44a/1, 45b/11, içre ایچره 56a/6, 184a/1, içinde ایچنده 57b/6, 81b/5, içlerinden ایچلرندن 95b/4 / içlerinden ایچلرندن 203b/1, içinden ایچندن 96a/7, içimizden ایچمزدن 198a/10, içinde ایچنده 211a/4, içerü ایچرو 74b/10, 123a/1 / içerü ایچرو 122a/8

üçyüz altmış اوجیوز التمش 199b/12 / üçyüz altmış اوجیوز التمش 200a/8

gece کچه 68b/1, 150a/7, 164a/17, 170b/7, 178b/1, 205b/16 / gece کچه 68b/9, 95a/7, 140b/6, 166a/10, 189a/17, 208a/14 / gece کچه 93b/13, 138b/11, 177b/5, 203a/8, 203a/12, 138a/2

saçup atdı ساجوب اتدی 14a/17, kiçinüzde کیچیکوزده 17b/9, êcilik ایلجیلک 36b/1, egerçi اچرجه 44b/3, 66a/12, güçle کوجلله 193b/7, biçildi بیلدی 199b/14, gerçek کرجک 250a/9.

1.2.2.3. Son Seste

Sözcük sonundaki "ç" için metinde genellikle "ج" kullanılmış sadece bir kaç yerde "ç"li kullanıma rastlanılmıştır.

bir kaç براق 35a/9, 35a/12, 51a/16, 82b/15, 102b/16, 160b/2, 183b/10, 201a/17, 250b/12 / bir kaç برقچ 76b/7, 91a/17 / bir kaç برقچ 250b/3

aç آچ 14b/9, 154b/11, kaç قاج 68a/10, 122b/5, üç اوج 95b/10, 118b/6, 127a/3, 138a/8, 184b/1, 250a/14.

1.2.3. s Ünsüzünün Yazımı

Ön seste "s" kullanımında bir kaç örnek dışında düzenli bir biçimde art ünlülü sözcüklerde *sad* (ص) ön ünlülü sözcüklerde ise *sin* (س) harfi kullanılmıştır:

saçup atdı ساجوب اتدی 14a/17, saçmış ساجمش 12b/11, saña سکا 26a/6, 219b/4

Metinde şart ekinin yazımında sürekli olarak *sin* (س) harfi kullanılmıştır.

yohsa یوخسه 72b/12, 233a/11, olsa اولسه 192a/12, şalarsa صالرسه 24b/16, buyurılırsa بین بئوریلورسه 17b/12, tutsa طوتسه 53b/5, tursa طورسه 190b/16, şalsa صالسه 162a/6, şanasın سین صانه 259b/1.

Bazı art ünlülü sözcüklerin yazımında *sin* (س) harfi kullanılmıştır:

arasını ارأسني 261a/10, olısar اولیسر 15b/6, oğlansın سن اوغلان 36a/5, tutasın سن توتاسین 86b/12, bulasın سن بوله 157a/5, olasın سن اوله 164a/12, qomayasın سن قومیه 86b/12, kaçarsın قچرسین 61b/11, arasında ارأسنده 7b/10, atası اتاسی 16b/9.

1.2.4. t Ünsüzünün Yazımı

İncelenen metinde aşağıda verilen sözcükler dışında art ünlülü sözcüklerin yazımında tı (ط) harfi kullanılmıştır.

ayağı tozu اییغی توی 18b/11, at ات 73b/16, 151b/2, atmaq اتمق 35b/17, atsa آتسه 53b/5, ata آته 59b/17, atmışam اتمشم 112a/16, oturmaق اوتورمق 42b/11, otura اوتوره 59a/5, oturmuşdı اوتورمشدی 71a/3, oturduق اوتوردق 88a/9, otururlardı اوتورلردی 95a/7, oturmuşdur اوتورمشدر 111a/14, oturdı اوتوردی 136a/14, qurtarup قورتروب 60b/9, atdan اتدن 73a/1, 56a/6, atından اتندن 123b/8, qatam قاتم 118a/11, uyıtmaz اویتمز 168a/13, altmış التمش 111b/1, altında التنده 9a/10, otuz اوتوز 83b/6, atası اتاسی 28b/17, 59a/12.

Aynı sözcüğün kimi zaman "t"li kimi zaman ise "d"li yazıldığı görülmüştür:

tutup طوتوب 56b/12, 135a/3 / dutup دوتوب 130b/4

tutdı طوتدی 189a/8 / dutdı دوتدی 160b/14

tolaşup طولاشب 132b/9 / dolaşdı دولشدی 185a/7

1.2.5. ŋ Ünsüzünün Yazımı

Nazal n (ŋ)'nin yazımında düzenli bir biçimde "ك" kullanılırken bir kaç yerde "نڭ" kullanılmıştır.

aqladı اکلدی 16b/9, öjinde اوکنده 20a/6, baqa بکا 26a/5, saqa سکه 59b/1, görđiñüz کوردیڭوز 123a/3.

Harekeli Kullanım:

Metin harekesiz olmasına rağmen kimi sözcüklerin bazen harekelendiği görülmektedir. Genelde sözcük içinde bir veya iki sesin gösterilmesi biçiminde yapılmış olan harekelendirmenin tüm sözcükte uygulandığı örnekler sınırlıdır.

Aynı sözcüğün kimi zaman harekeli kimi zaman ise harekesiz kullanılmasına örnekler:

anı آنی 64b/13, 186b/14 / anı انی 4b/5

anuç آنک 12a/12 / anuç انک 16b/6, 19b/13, 24b/6, 30b/14

an̄a اكا 18b/11, 23a/8, 23b/14, 35a/1, 38a/9 / an̄a اكا 13b/7, 16a/5, 18b/11

var وار 15b/7, 45a/6 / var وار 17b/4

baş باش 36a/7, 39b/17 / baş باش 15b/9

babası باباسي 34b/16 / babası باباسي 22a/9, 35a/6

elinde أَلنده 153b/17 / elinde النده 153b/17

içündür اچوندُر 43b/17 / içündür اچوندُر 44a/1

dört دُورت 183b/16 / dört دورت 119b/4, 129b/7, 184a/2, 184a/7, 203a/8, 214b/1

yalnuz يالكوز 36b/17 / yalnız يالكوز 112b/2, 122b/8

meslük tütup طوتوب 35a/4 / reste tütup طوتوب 31a/1

olacak اولاچق 256b/17 / olacak اولاچق 257a/1

andan اندن 34a/17 / andan اندن 18b/8, 24b/4

oldukça اولدوقچه 178a/8 / oldukça اولدوقچه 90a/10, 255a/10

kimesne كِمسنه 12a/4 / kimesne كمسنه 30b/6

tütup طوتوب 35a/4 / tütup طوتوب 56b/12

tırmayup طورميوب 125b/8 / tırmayup طورميوب 55b/6

başına üşdi اوشدي 59a/3, başlarına üşdi باشلارنا اوشدي 69a/3

urdum اوردِم 66b/12, urur اورر 77b/1, kұfl urmışdur اورمشدر 111a/15, urdı اوردِي 153b/5, urmağa اۇرْمغه 174a/10.

Sözcüğün tümünün harekelenmesine örnekler:

alur آلور 176b/1, dört دُورت 183b/16, ala آله 100b/10, vardur واردر 61a/12, ol اول 132b/7, yol يول 41b/17, götüre كُتوره 59a/5, döndürüp دُوندُورب 98a/14, rüçü' edüp ايدوب 132b/9, kıldum قیلدُم 183b/17, varup وارب 132b/10, tır طور 60b/12 .

2. Ses Bilgisi

2.1. Ünlü Uyumları

2.1.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Metinde bazı eklerin neden olduğu uyumsuzluk dışında kalınlık-incelik uyumu Türkçenin her döneminde olduğu gibi sağlamdır.

-ken

meşgûl iken 24a/8, perişân-hâtır iken 41a/10, kazâ olunuriken 95a/8, hayâtda iken 107b/12, variken 111a/4, 158a/6, mecâl yogiken 112b/2, ma'şûm iken 152b/11, taçarken 153a/8, nihâyet yogiken 155a/16, reng-i ergavân iken 163b/1, şağiken 174b/6, ağlar iken 220a/11.

-ki

dünyâdaki devletlerinden 83b/17, hemyândaki miqdâr mâlı 145a/16, yarınki gün 262b/4

2.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunu (Dudak Benzeşmesi)

Düzlük yuvarlaklık bakımından ses uyumu Türkçenin ilk devirlerinden beri sağlam değildir. İncelenen metinde ise, dönemin genel özelliği olan yuvarlaklaşmanın etkisiyle bu uyumsuzluk devam etmiştir. Uyum bozan etkenler sözcük kök ve gövdelerinde ve eklerde olmak üzere iki ayrı başlık halinde ele alınacaktır.

2.1.2.1. Sözcük Kök ve Gövdelerinde

Yuvarlaklaşmanın çeşitli nedenleri vardır. Bunlardan biri Eski Türkçe döneminde mevcut olan -ğ ve -g'lerin düşmesiyle, kendinden önceki sesin yuvarlaklaşmasıdır. İncelenen metinde bunun örneklerine rastlanılmıştır.

aru 64b/7, çapısı 255a/9, çapuşa 82a/6, çarı 147a/12, 148a/15.

Dudak ünsüzleri b, m, p ile ŋ'nin etkisiyle bazı sözcüklerde yuvarlaklaşma görülmüştür:

demürüŋ 261b/1, yalnız 36b/17, 112b/2, 122b/8, deŋlü 17b/7, 168a/2, 220b/6.

Eski Türkçede yuvarlak ünlüyle kullanılan kimi sözcükler bu dönemde de yuvarlak ünlülü biçimlerini korumuştur:

altun 152b/11, berü 41b/15, 153a/11, kendü 23b/8, 64b/15, 237b/4, eyü 37a/8, 199a/14, gèrü 64b/8, 185b/4, 233b/10, yılduzından 15a/11, çarşu 30b/11, 171b/8.

Bazı yapım ekleri, Eski Türkçe döneminde taşıdıkları yuvarlaklığı devam ettirmişlerdir. Metindeki örnekler şunlardır:

-uk, -ük eki: artuk 155b/9, bölük 60a/8, 62b/3, 197b/5, 259a/13

+ArU(kalıplaşmış yön gösterme eki): ilerü 64b/13, 122a/6, 195a/16, içerü 122a/8, yukaru 168b/3, 177b/11, ilerüce 179a/1.

2.1.2.2. Eklerde

Bu dönemde kalıplaşmış olarak kimi eklerin sürekli yuvarlak kimi eklerin ise düz ünlüyle yazılması dudak uyumunu bozan temel etkenlerdendir.

İncelenen metinde ise ekler döneme paralel olarak; yuvarlak ünlülü ekler, düz ünlülü ekler, bir kurala bağlı olmayan (karışık) ekler olmak üzere üç başlık altında ele alınacaktır.

2.1.2.2.1. Yuvarlak Ünlülü Ekler

+ArU: Yön gösterme eki

+ArU yön gösterme eki metin boyunca tutarlı bir biçimde yuvarlak ünlüyle yazılmıştır:

yuḡaru 168b/3, 177b/11, iḡerü 74b/10, 122a/8, 123a/1, ilerü 63a/4, 64b/13, 122a/6, 169a/1, 128b/17, 138a/15, 175a/9, 195a/16, 233b/16, ilerüce 179a/1.

-A-vUz: İstek çoğul I. kişi eki

Yuvarlak ünlülü eklerden olan bu ekin metindeki örneklerinde ekin ünlüsü yazılmamış ancak dönem özellikleri gereği yuvarlak okunmuştur:

taṣḡıḡ ü taṣvīb ēdevüz 36b/16, mīve-ḡin olavuz 55b/12, imdād ēdevüz 105b/1, ṣādān olavuz 177b/12, bī-nām u bī-niṣān olavuz 177b/13, dāḡil olavuz 206a/9, muṡṡali^c olavuz 249b/15, tedārik ḡilavuz 249b/16, meṣḡül olavuz 260a/10, gelevüz 262a/15, delevüz 262a/16.

+cUK: Addan ad yapma eki

Metinde ekin iki örneği tespit edilmiştir. Bu örneklerde ekin ünlüsü yazılmamış ancak dönem özellikleri gereği ek, yuvarlak ünlülü okunmuştur:

bilecügi 152b/11, kendücügi 60b/14.

-dUK: Görülen geçmiş zaman çoğul I. kişi eki

Yuvarlak ünlülü olan bu ekin metindeki örneklerinin sadece üçünde (95b/6, 137b/3, 197a/4) ünlüsü gösterilmiştir:

giriftār olduḡ 95b/6, vāṣıl olduḡ 137b/3, teslīm ētdük 197a/4, vāḡıf olduḡ 37a/8, mīve-ḡār olduḡ 55b/10, ḡomaduḡ 116a/6, mün^catıf olmaduḡ 142b/11, bed-ḡāl olduḡ 142b/14, ḡalib olduḡ 166a/17, gönderdüḡ 38b/15, irtikāb ētdük 47b/16, ^civaz vērdük 92a/8, ērmedük 116a/7, ele getürmedük 116a/8, yürüdüḡ 138a/6, gördük 138a/6, sürdüḡ 138a/7,

yakın irdük 138a/8, geldük 138b/2, ele getürdük 197a/4, temkīn ü tesyīr irdük 253a/4, taqdir irdük 253a/5, virdük 253b/4.

-dUKÇA Ulaç eki (-dığı müddetçe, -dığı kadar anlamında)

-dUKÇA ulaç eki yuvarlak ünlüyle yazılan tek örneğinin (90a/10) dışında ünlüsü gösterilmeden yazılmıştır. Ekin ünlüsünün gösterilmediği durumlarda da ek yuvarlak okunmuştur:

esbāb-ı devleti dünyāda olduqça 90a/10, ‘ömri olduqça 76b/5, rāğīb olduqça 175a/16, kayd-ı hayātda olduqça 178a/8, ‘ömri olduqça 255a/10, sevķ irdükçe 112a/5, seni gördükçe 176b/15 fırsat el virdükçe 228a/9, te’sir irdükçe 257a/14.

-dUKdA: Ulaç eki (-dığı zaman anlamında)

İncelenen metinde -dUKdA ulaç eki, genel olarak ünlüsü gösterilmeden yazılmıştır. Bununla birlikte, ekin sekiz örnekte yuvarlak ünlüyle bir örnekte ise düz ünlüyle yazımına rastlanılmıştır:

Ekin yuvarlak ünlülü örnekleri: riħlet irdükde 90a/11, geldükde 63a/4, mürür irdükde 95a/15, istimā‘ irdükde 136a/4, dedüklerinde 156a/12, emr irdükde 234b/5, mesken irdükde 262a/13, yarındaşı geldükleride 262b/6.

Ekin düz ünlülü örneđi: rücū‘ irdiğünüzde 262b/3.

-dUm: Görülen geçmiş zaman tekil I. kişi eki

Yuvarlak ünlülü eklerden olan bu ek, metinde az sayıda örneğinin dışında genellikle ünlüsü gösterilmeden yazılmıştır:

Ekin yuvarlak ünlülü örnekleri: şerm-dār oldum 62a/15, atdum 116b/13, cehd irdüm 76a/17, geldüm 106b/4, müşāhede irdüm 115b/13, fehm irdüm 122a/14, raħmet irdüm 131a/7, karar irdüm 137b/4, taleb irdüm 138a/4, eyitdüm 138b/11, gitdüm 144b/14, istimdād irdüm 175b/10, ĥavf irdüm 248a/14.

-dUñ: Görülen geçmiş zaman tekil II. kişi eki

Eski Türkiye Türkçesinde görülen geçmiş zaman II. tekil kişi eki daima yuvarlaktır. İncelenen metinde ise ekin ünlüsünün yazılmadığı örnekler hariç ek sürekli yuvarlak ünlüyle kullanılmıştır.

mübtelā olduğ 63b/4, vāķıf olduğ 139b/10, mālīk idüñ 91a/13, ibķā’ irdüñ 179b/13, dēmedüñ 251b/13, zāmīn mi olduğ 72b/13, oturduñ 88a/9, zafer bulduñ 116b/15, ĥarīdār

olduğımı 192b/10, erzānī buyurdū 225a/3, çekmedū 21b/7, ictināb êtdū 47b/17, getürdū 64a/16, söyledū 94b/11, gördū 151b/5, havf ü haşyet êtmedū mi 157a/4, bildū 170b/5, getürdū 192b/9, yetürdū 192b/9.

-dUr: Bildirme eki

Metinde bildirme eki çoğunlukla ekin ünlüsü gösterilmeden yazılmaktadır. Bununla beraber ekin ünlüsünün gösterildiği örnekler de yaygındır. Bazen de ünlü gösterilmeden hareke kullanılarak ekin yuvarlak okunacağı vurgulanmıştır.

Ekin yuvarlak ünlüyle yazımına örnekler: me'mūn olmağdur 86b/1, muğarrer tutmağdur 86b/5, bağış kılmağdur 86b/6, erzānī buyurmağdur 86b/7, mu'āf tutmağdur 86b/10, berūmend olmağdur 89b/14, sağādur 90b/1, vardur 91b/11, yokdur 99a/17, 'adldur 108b/6, bilmekdür 86b/2, şıyānet êtmekdür 86b/8, üçdür 141b/2, sendedür 144b/16, bürhāndur 142a/11, ciger-dūzdur 160a/2, kısmdur 231b/1, çarnlarıdur 172b/8, vuşlatdur 186a/11, ercağdur 113a/1, ebyen ü evzağdur 113a/1.

Yuvarlaklığın harekeyle belirtildiği sözcüklere örnekler: nānındandur 104b/3, büzürg-vārdur 108a/13, şabīdür 19b/16, zindedür 22b/14, vardur 204b/12, lāzımdur 206a/5, mağbūldur 211a/3, mehcūrdur 111a/7, mezmūmdur 114a/8, şemerātındandur 117a/15, menākızdur 117b/12, birdür 32b/6.

Ayrıca ek; bir yerde düz ünlülü biçiminde kullanılmıştır:

miḫtāḫü'l-fercedir 70a/12 مفتاح الفرج دير

-gUr: Eylemden eylem (ettirgenlik eki)

İncelenen metinde -gür- fiilden fiil yapma ekinin beş örneğine rastlanılmıştır. Yuvarlak ünlüyle yazılmış olan bu ek beş örnekte de êr- eylemiyle kullanılmıştır:

êrgürüdüm 26a/10, gezend êrgürmeye 36b/11, êrgürürsin 50b/4, fark-ı Ferğadāna êrgürmiş olsalar 97b/16, āmāla êrgüren 218b/4.

-(I)Uz: Görülen geçmiş zaman çoğul II. kişi eki

+IU: Addan ad yapma eki

Bu ek metin boyunca tutarlı bir biçimde yuvarlak ünlüyle yazılmıştır:

çanatlıdur 17b/4, tatlı 177b/5, hayrlıdur 260b/5, deçlü 5a/15, 14b/10, 17b/7, 69a/14, 103a/5, 112b/5, 119a/11, 168a/2, 168a/8, 177a/7, 220b/6, 257a/10, dürlü 15b/7, 113b/6,

yerlü yerinde 27b/3, 119b/15, bileziklü 152b/11, gözlü 167a/14, yüzlü 167a/14, etmelü olsañ 251b/10.

-sUn: Emir kipi tekil III. kişi eki

-sUn emir kipi III. tekil kişi eki metin boyunca yuvarlak ünlüyle yazılan eklerdendir.

olsun 14b/2, 30b/12, 30b/13, 30b/13, 55b/15, 56b/11, 85b/12, 116b/15, 122b/3, 134b/10, 136a/9, 137a/13, 150b/16, 171b/4, 176a/14, 183b/15, 204a/15, 246a/1, ‘arz olınsun 45a/11, kılmısun 60b/4, olmasun 60b/5, 93b/16, hālī kılsun 73a/3, kıalsun 116b/14, nidā olınsun 121b/3, buyurılsun 122b/4, taqrır olınsun 131b/14, konılsun 131b/14, şıfā bulsun 176a/15, alınsun 196b/11, kılsun 204a/14, bulsun 204a/14, gelsün 17b/10, 73a/3, 134b/12, çekmesün 20b/4, işitsün 37a/11, iş etsün 37a/12, kadḥ etmesün 48b/1, gelmesün 60b/5, eylesün 181a/17, haqqlarından gelinsün 196b/11.

-sUnlAr: Emir kipi çoğul III. kişi eki

Ekin tek örneği vardır ve yuvarlak ünlülü yazılmıştır: rāh-zenler bulınsunlar 196b/10.

-U: Ulaş eki

-U ulaş eki metin boyunca tutarlı bir biçimde yuvarlak yazılmıştır:

şığayu ve semreyü 168a/2, yüzün üzere sürinü 25b/15, başun üzere yürüyü 25b/15, Ferruḥ-nāme dēyü 7b/15, çekmesün dēyü 20b/4, degüldür dēyü 28a/5, öldür dēyü 60b/13, dēyü yoqlardı 95a/15, be-ser ü çeşm dēyü 100a/10, melik-i ‘ādil dēyü 114b/15, mübtelā oldum dēyü 115b/14, nedür dēyü 178b/17, şudūr ede dēyü 208a/4, ber-ḥürdār edem dēyü 242a/16.

-(U)K: Eylemden ad yapma eki

Ekin, incelenen metinde dokuz örneği bulunmaktadır. Bu örneklerin dördünde ek yuvarlak ünlüyle beşinde ise ünlüsü gösterilmeden yazılmıştır.

Ekin yuvarlak ünlülü örnekleri: bölük 60a/8, 62b/3, 197b/5, 259a/13.

Ekin ünlüsünün gösterilmediği örnekler: artuḥ 155b/9, körükler 261a/8, 261a/14, körükleri 261a/9, 261a/13.

+(U)m: Çoğul I. kişi ilgi eki

I. Çoğul kişi ilgi eki ünlüsü gösterilmeyen birkaç örnek dışında yuvarlak ünlüyle kullanılmıştır:

bizüm bî-günâh kanımıza 36b/10, bizüm pâdişâhımız 37a/4, bizüm pâdişâhımız 55a/4, bizüm ve hâlkuñ engürü 55a/5, bizüm ve mîrinüñ hûkûkı 55a/6, bizüm hıffet-i rây 73a/5, bizüm dünyâmuz 91b/14, bizüm için 92a/5, 92a/7, bizüm kıadr-ı kifâyetimiz 95b/9, bizüm kâşâne-i dervîşânemüze 104a/8, bizüm havşalamuz 106a/4, bizüm miyânemüzde 136a/5, bizüm diyârımızda 166b/3, bizüm hizmetimize 222a/4, bizüm leşkerimizün 246b/6, bizüm dağı lahm-ı tariye meylimiz 247b/12, bizüm kitabımız 250a/3, bizüm bir kaç müşkillerimiz 250b/12, bizüm ‘ilmimiz 257b/10, bizüm diyârımızda 259b/12, bizüm mâ-beynimizde 260a/5.

+(U)m: Tekil I. kişi bildirme eki

Ekin ünlüsü gösterilmemiş ancak dönem özellikleri gereği ek yuvarlak okunmuştur:

pâdişâh-ı kirâmum 36b/14, ümid-vârum 41b/17, 54b/12, 75a/6, nâ-çârum 44b/7, bir fakîr muhtâcum 82a/5, minnet-dârum 105a/4, pâdişâh-ı İslâmum 133b/1, muhtâcum 141a/7, tersânnum 147a/3, hirâsânnum 147a/4, ben ol şahşum ki 155a/3, hışm-ı Hüdâ-yi kâhhârum 191b/11, haber-dârum 195a/9, sezâ-vârum 242b/7, ya hâkimüm ya kâziyüm 29a/12, râziyüm 29a/13, üzereyüm 54b/11, fermân-berüm 91b/16, sizün emîriğüzüm 136b/7, üzereyüm 153a/1, rahmetüm 191b/10, kalem-tırâşideyüm 219b/9, merd-i haķirüm 242b/6, ‘azîmet üzereyüm 38a/15, merd-i bâzergânnum 54b/8, çâker-i pâdişâyum 217b/9.

+(U)m: Tekil I. kişi ilgi eki

I. Tekil kişi ilgi eki metindeki tüm örneklerinde ünlüsü gösterilmeden yazılmış ancak dönem özellikleri gereği ek yuvarlak okunmuştur:

benüm İskenderüm 19b/16, benüm hizmetüm 26a/13, benüm cenâbumda 36a/1, benüm ‘askerümün 36a/2, benüm hazâ’inüm 38b/13, benüm fermânnumla 40a/2, benüm şeb-istânnumda 44b/9, benüm der-gâhuma 64b/16, benüm ahlâķum 70b/8, benüm zât-ı bî-çünuma 70b/8, benüm nazarumda 81b/12, benüm aḥvâlümnden 93b/10, benüm dil-hâhum 100b/1, benüm tavilemde 101b/15, benüm güşuma 121a/17, benüm dâdumı 129a/9, benüm feryâduma 130a/9, benüm ğazabumı 131a/4, benüm nişân-ı ‘âlî-şânnum 132a/7, benüm püserüm 133a/6, benüm hükmüm 133a/8, benüm hużûrumda 205b/15, benüm şıdķ ü maķâlum 237b/5, benüm haķķumda 238a/6, benüm vilâyetüm 102b/12.

+Uñ: Tekil II. kişi iyelik eki

Eski Türkiye Türkçesinde tekil II. kişi iyelik eki daima yuvarlaktır. İncelenen metinde ek, ünlüsü olmadan yazılmıştır. Ancak ek bir örnekte yuvarlak ünlüyle (133a/8);

bir örnekte düz ünlüyle (234a/8) yazılmış; iki örnekte ise harekeyle yuvarlak okutulmuştur (173a/10, 226b/5).

senün üzerine 234a/8, feyz-i fazl ü in' āmuñ 226b/5, senün eşkālün 173a/10, ' aqluñ 4a/8, ayağunı 23b/15, başunı 26a/10, tācuñ 30b/13, aduñ 37a/8, zāt-ı ' āli-nijāduñ 37a/8, rāy-ı işābet şı' āruñla 41b/16, dūşuñdan 72b/13, salṭanatuñ 125a/13, senün nişānuñ 132a/6, naqd-i cānuñı 154a/3, senün yanuñda 154b/4, başuñ 169b/7, yanuñda 180a/8, gül-zāruñdamı 192b/9.

+Uñ/(n)Uñ: İlgi eki

+Uñ/+nUñ ilgi durum eki, ekin ünlüsünün gösterilmediği örnekler dışında metin boyunca sürekli yuvarlak yazılmıştır:

sizün tefāşil-i ḥālünüze 198b/2, emirün 98b/13, sizün ḥuzūruñuz 104a/16, şābirlerün karin ḥālleridür 70b/1, sizün içünüzde 17b/9, dün himmetlerün behresi 18a/16, sizün pādişāhuñuz 36b/13, sizün pādişāhuñuzun 36b/15, sizün bāğunuzda 55a/1, anlarun elinden 243b/6, sūrnun ' aded-i zirā'ını 255a/8, anlarun kārı 227b/7, ğayrılarun gül-zārından 192b/9, bunlarun maḳālāt ü mülākātı 200b/8, anlarun meşveretine 209b/11, anlarun ḳalbleri 154a/6, bunlarun maḥşūlleri 122b/9.

Birkaç sözcükte ise ekin yuvarlaklığı harekeyle belirtilmiştir: mükşirün kelāmı 206a/5, cümleñ mebgūz ü mağzūbıdur 114a/16, fāsıkuñ sözi 201a/10, pādişāhuñ rızāsını 186a/17.

+UñUz: Çoğul II. kişi iyelik eki

+UñUz çoğul II. kişi iyelik eki, ekin ünlüsünün gösterilmediği birkaç örnek dışında metin boyunca yuvarlak yazılmıştır:

maḥfūzuñuz 29a/11, ma' lūmuñuzdur 29b/17, sizün ḳulūbuñuzda 33b/6, şudūruñuzda 33b/7, engūruñuz 54b/16, ma' lūmuñuzdur 102a/7, sizün ḥuzūruñuz 104a/16, murāduñuz 244a/10, sizün içünüzde 17b/9, sizün bāğunuzda 55a/1, vufūr-ı sa'y u kifāyetünüz 20a/3, sizün ḳulūbuñuzda 33b/6, sizün zātuñuzun ıslāhına 33b/7, sizün pādişāhuñuzun kelāmı 36b/15, da' vetünüze 104a/14, şeref-i muşāḥabetünüzle 105a/3, ḳalbünüze 250a/11.

Birkaç örnekte ise ekin ilk ünlüsünün düz, ikinci ünlüsünün yuvarlak yazıldığı görülmüştür:

babalarınınuzun dîn-i bâtilını 33a/14 بابالریکوزک / üzeriñuze 29a/12, 29b/1
اوزریکوزه

murâdınıuz 166a/1 مرادیکوز / kitâblarıñuza 249b/16 کتابلریکوزه

-Uñ/ -UñUz: Emir kipi II. tekil/çoğul kişi eki

Metin boyunca ünlüsü yazılmadan kullanılan bu ek sadece iki örnekte (29a/11, 250a/16) yuvarlak yazılmıştır:

intibâh bulun 32b/5, âgâh olun 32b/6, tevağkuf buyurun 94b/8, meşgûl olun 94b/15, ma' zûr buyurun 101b/9, oturun 218a/5, âteşler yaqun 261a/14, tãpa gelun 33a/14, getirun 199b/7, dëyün 250b/16, gelun 251a/6, luğf-ı mu' âzadat gösterun 260b/8, getirun 261a/4, çekun 261a/13, zann etmenüz 29a/11, bilünüzki 250a/16.

-Up: Ulaç eki

Bu ek kalıplaşmış biçimde metnin tamamında "وب" biçiminde yuvarlak ünlüyle yazılmıştır. Sürekli olarak "b"li yazılan bu ekin birkaç örnekte "p" ile yazıldığı görülmüştür.

vücûda getirup 2b/5, meded-kârî kılip 5a/15, saçup 14a/17, bakmayup 21a/1, yazup 37a/16, işidüp 54b/9, 162b/7, el yuyup 118b/3, çıkup 122a/8, gösterup 179b/7, söyleşup 222b/3, okuyup 245a/14, depüp 151b/3, yapışup 153a/14, öpüp 199b/15, kıparup 224b/12, çıkup 257a/11.

-Ur: Eylemden eylem yapma eki (ettirgenlik eki)

Bu ek, metin boyunca (ekin ünlüsünün gösterilmediği birkaç örnek dışında) yuvarlak ünlüyle yazılmıştır.

arturdi 175a/8, bitüre 9a/15, giyürdiler 30b/10, yetürdiler 36b/2, dâm-ı intikâma düşürmek 37b/16, rüzigâr geçürmiş 57a/5, elden uçürmiş 57a/5, kılıçdan geçürdi 60b/8, giyürdüm 66b/11, rüzigâr geçürürdi 148a/16, yetürdün 192b/9, degürme 212a/10, geçüre 225b/1.

-Ur: Geniş zaman eki

Geniş zaman ekinin yazımında genellikle ekin yuvarlak ünlüsü gösterilmiştir. Az sayıda örnekte ek, ünlüsü gösterilmeden yazılmıştır:

arż olunur 10b/5, vâkıf olur 17a/5, güher-riz olur 22b/1, okunur 25b/1, gûşa tokunur 25b/1, nihâyet bulur 25b/2, mücâzât kılırsın 26a/14, rivâyet olunur 27a/15, olurmı 35b/14,

tiz kılruram 38a/17, ızrār êtmiş oluram 50b/6, alur 51a/5, maħrûm oluruz 55a/8, birağurlar 60a/15, necât buluruz 63a/14, tedbir kılrursız 65b/15, alurmısız 94b/8, ħayrân olursız 107b/11, muķābil kılruram 112b/1, şıgınur 113b/17, bulurlar 130b/9, yañılur 206a/6, behremend olursın 210a/7, bilürsüz 33a/9, görürem 43a/7, vèrürem 103a/2.

-Ur: Ortaç eki

-Ur ortaç ekinin metinde dört örneği tespit edilmiştir. Bunların üçünün yuvarlak ünlüsü gösterilirken bir örnekte (131a/15) ekin ünlüsü yazılmamıştır:

mücib-i melâl olur fuzûl-ı aqvâl 7b/5, sebep-i selvet olur bir ħadîş-i ħarîb 172a/9, nişân vèrür ve bu şânı beyân kılrur bir dâstân 242a/8-9, yüz çevürür kimesne 131a/15.

+Uz: Çoğul I. kişi bildirme eki

Yuvarlak ünlülü eklerden olan I. kişi bildirme ekinin metnimizdeki örneklerinin ikisi yuvarlak ünlüyle yazılmış, diğer örneklerinde ekin ünlüsü yazılmamıştır: fırça-i fuķarâyuz 95b/13, du' âya meşgûlüz 203a/10.

2.1.2.2.2. Düz Ünlülü Ekler

+CI: Addan ad yapma eki

İncelenen metinde +CI addan ad yapma ekinin tek örneği saptanmıştır. Bu örnekte ekin ünlüsü yazılmamış, dönem özellikleri gereği ek düz ünlüyle okunmuştur:

du' âcıyam 221a/13.

-dI: Görülen geçmiş zaman tekil III. kişi eki

Her zaman düz ünlüyle yazılan bu ek metinde sıklıkla kullanılan eklerdendir:

kıldı 18a/2, oldu 100a/17, buldı 76a/10, buyurdı 86a/13, şaldı 46a/7, kıaldı 91b/2, açdı 12b/15, aldı 12b/16, çalındı 14a/9, tonatdı 15b/12, eyitdi 141a/10, kıodı 16b/1, 39b/16, anladı 16b/9, yapıdı 28b/13, gönderdi 92a/3, tıtdı 99b/10, 100a/2, gördi 148b/3, aldı 85b/6, bağıdı 86b/16, bulunmadı 91a/9, tırdı 95a/9, kıondurdu 100a/12, aradı 101b/1, dedı 104a/6, eyledi 106b/2, düşdı 107a/3, kıarışdı 31b/2, buyurıldı 45a/15, taşdı 52b/3, aşdı 52b/4, şordı 64b/6, götürdi 221b/6, şundı 56a/10, 122a/9, tıldı 95b/15, 112b/13, yetiştürdü 236b/3, olmadı 94b/10, kıomadı 75a/12, oturdu 136a/14, tırdı 132b/9, şordı 132b/12, tıtdı 128a/17, tıtuşdı 147b/4, arturdu 175a/8, uçurdu 176b/5, döndürdü 132b/14, gösterdi 255b/7.

-dIIAr: Görülen geçmiş zaman çoğul III. kişi eki

Görülen geçmiş zaman çekimi metinde çok yaygın kullanılmıştır. Görülen geçmiş zaman III. çoğul kişi eki her zaman düz ünlüyle yazılan eklerdendir:

oldılar 128a/7, 161b/10, kırdılar 13a/9, ağladılar 94b/2, düzdiler 45b/9, dağladılar 94b/3, şaldılar 100a/14, aldılar 100b/11, kıldılar 29b/16, 127b/4, geldiler 44a/16, tırdılar 30b/11, kaçdılar 39b/15, bozdılar 45b/9, urdılar 51a/17, eyitdiler 141b/1, kodılar 52b/7, kaldırmadılar 73a/9, söylediler 98a/9, kondurdılar 82a/7, i'āde étdiler 248a/2, şordılar 141a/10, buldılar 151b/6, 178a/6, açdılar 126b/16, şacdılar 126b/17, tıtdılar 128b/2, şordılar 141a/10, çağrışdılar 179a/1, tırdılar 179a/13, baqdılar 174a/13, dediler 248b/10.

+(y)I: Belirtme durumu eki

+I Belirtme eki Eski Türkiye Türkçesinde olduğu gibi incelenen metinde de sürekli düz ünlülüdür:

dünyâyı 15b/10, cevâbı 26a/11, su'âl-ı sâbıķı 26b/11, her kimi 37b/4, bulduğı kütüb-i Mecûsı 40a/9, mülk-i Īrânı 40a/12, Rûmânisi 40b/2, dil-i vîrânımızı 53a/3, libâs-ı bâzergâneyi 54a/15, kimesneyi 82a/7, ziyâfetümi 82a/13, kendüyi 91b/2, zırhgerligi 93a/17, perdeyi 105b/8, nüfûs-ı re'âyâyı 109a/6, benüm hâţâmı 153b/1, câmemi 154a/3, naķd-i cânunı 154a/3, kelâmunı 154a/7, yedümi 177b/4, sebep-i tağayyürümi 183b/15.

+I: III. Kişi iyelik eki

Düz ünlülü eklerden olan III. kişi iyelik ekinin ünlüsü düzenli bir biçimde düz olarak yazılmıştır.

rîze-i güzîni 4a/14, himâyetleri 9a/1, her biri 9a/9, biñde birin 11a/6, dürri 14b/8, ehli 14b/12, resm-i kadîmleri 15a/8, her bir beyzenünj vezni 16a/9, a' lem ü ekmeli 17a/12, şâkirdlerine 17b/16, hikmeti 18a/2, resm-i kadîmleri 19a/9, kubbe-i şîmîni 19a/12, hüsn ü cemâli 21a/17, hadem ü haşemi 21b/14, zıkrı 22b/12, bunların emşâli 23a/5, Ādemünj şân-ı kerâmeti 23a/9, çeşm-i ümidi 25a/10, vâlinünj hâli 26a/16, 'âdet-i sâlifeleri 27a/16, hişşeleri 27b/1, keyfiyyet-i hâlleri 27b/2, babalarına 94a/10, onların kalbleri 154a/6, batrıkerleri 161a/1, eli ve burnı 167a/14.

-(I)mIz: I. Çoğul kişi iyelik eki

Eski Türkiye Türkçesinde yuvarlak ünlüyle geçen bu ekin incelenen metindeki örneklerinin çoğunda ekin ünlüsü gösterilmemiştir. On sekiz örnekte ise ek düz ünlülü kullanılmıştır. Ekin yuvarlak ünlülü örneğine rastlanılmamıştır.

Ekin ünlüsünün kullanılmadan yazıldığı sözcüklere örnekler:

cānımız 37a/9, bizüm pādīşāhımız 55a/4, ta^çyiş u rāhatımız 95b/9, gūşımıza 123a/8, der-gāhımıza 157b/6, gūş-ı hūşımız 166a/17, vuķūfımız 198b/2, ma^çlüm ü melhūzımız 198b/4, maḥfūzumız 198b/5, ḥaşmımız 246b/8, maḥşūdımız 247a/14, kitāb-ı mebsūtıımızda 250a/7, mażbūtıımızdur 250a/8, kitābımız 250a/9, murādımız 251a/11, bizüm kāşāne-i dervīşānemüze 104a/8, bār-i şıķletimize 104a/14, içimizden birimiz 198a/10, mā-beynimizde 38a/11, bizüm nāmımız 66a/17, ḳavmimizden 77b/5, meylimiz 38b/12, sū^ç-i zannımız 198b/3, levḥ-i zamīrimiz 217b/8, bizüm ḳalbimizde 236b/3, mā-beynimiz 250b/6, bizüm ^çilmimiz 257b/10, diyārımızda 259b/13, yerlerimizde 259b/13.

Ekin düz ünlülü örnekleri:

^çözrimiz 45a/11, dil-i nā-şādımız 37a/9, zevraḳ-ı iḥtiyārımız 142b/12, keşti-i iḳtidārımız 142b/12, ^çavāķıb-ı umūrımız 153b/3, nażarımızda 236b/4, dest-i iḳtidārımızdan 246b/11, bizüm diyārımızda 166b/3, mişālımız 234a/12, bizüm leşkerimizüñ 246b/6, ḥālimiz 53a/1, fażāyiḥ-i a^çmālımızdan 62b/4, diyārımızda 95b/6, bizüm diyārımızda 166b/3, ^çuyün ü çeşme-sārımız 259b/15, iḳtidārımız 259b/17.

Ekin yuvarlak ünlülü örnekleri:

-II- Edilgen çatı eki

İncelenen metinde sekiz örnekte ek düz ünlüyle yazılmıştır. Ekin ünlüsünün gösterilmediği sözcükler de bu örneklerden yola çıkılarak düz okunmuştur.

biçildi 199b/14, rızā buyurıldı 45a/15, mevşul buyurulmadı 203a/11, çekildi 261a/14, çekile 158a/6, dēnilmişdür 214a/9, dikildi 199b/14, dökildi 185a/9, getirildi 187a/1, resul gönderilen 234b/17, revā görilmeye 192a/10, görilmedi 203a/12, götürülür idi 163b/9, iltilürdi 73b/15, ḳazılmış 259a/17, kesilmiş 167a/14, ḳonılmış 194b/16, ḳurılmış 123b/7, öldürilmekten 198a/15, şarılmış 168b/15, şunılmışdur 215a/15, nām verildi 7b/15, ḳudret verilmemişdür 34b/5, kerāmet verülür 91a/2, gūşmāl verilmek 186b/3, cevāb verile 247a/14, yaķıldı 261a/15, yazılmış 259a/16.

-(I)n-: Dönüşlü çatı eki

Dönüşlülük ekinin metinde geçen örneklerinin sekizi düz ünlüyle gösterilirken çoğu sözcükte ekin ünlüsü gösterilmemiş ancak düz ünlülü örnekler göz önünde bulundurularak bunlar da düz okunmuştur:

Ekin düz ünlülü örnekleri: naşb-ı ‘ayn edinüp 43b/3, penâh edinür 114a/1, penâh edinüp 134b/10, sedd-i ramağ edinüp 129b/8, muşâhib edinüp 160a/12, iz‘ân edinüp 170b/16, iz‘ân edinüp 178b/3, yüz üzere sürinür 188a/12.

+(I)ncI: Addan ad yapma eki

altıncı 215b/14, 223b/5, 227b/14, 228b/7, onıncı 216a/1, toğuzıncı 215b/17, 229b/13, ikinci 52a/1, 72b/3, 119b/6, 127a/5, 141a/8, 141b/14, 184b/7, 194a/3, 194b/9, 214b/3, 215b/8, 216b/15, 217a/4, 219b/12, 225a/11, 250a/13, üçüncü 119b/7, 127a/5, 141a/11, 184b/16, 194a/6, 214b/4, 215b/11, 216b/16, 218a/11, 220b/12, 225b/8, 250a/13, dördüncü 119b/9, 194a/8, 214b/5, 215b/12, 216b/16, 221a/7, 226a/14, üçüncüye 141a/9, üçünciden 141a/10, üçüncüsü 142a/14, beşinci 194a/11, 215b/13, 222a/11, 227a/2, yedinci 215b/15, 223b/9, 229a/4, sekizinci 215b/17, 224a/7, 229a/14.

+IIK: Addan ad yapma eki

+IIK ekinin metindeki örneklerinde ekin ünlüsü gösterilmemiştir:

bağşâlıkda 10a/13, bir nefeslik 13b/3, esenlik 31b/2, eylik 31b/2, 226b/1, şenlik 31b/2, pâdişâhlık 35a/15, êlcilik 36b/1, acılıklara 38b/16, bilmezlik 57a/5, 91b/9, serverlik 74a/1, fermân-fermâlık 78a/13, yetmiş yıllık 84a/8, bir günlük 84a/8, bir aylık 94b/6, altmış yıllık 112b/17, analık 171b/1, bed-ğüylük 187b/5, hıyre-rûlık ü tünd-ğülık 197b/2, türüşrûlık 198b/13, pirlük 199a/14, dirlik 199a/14.

-mI: Soru eki

İncelenen metinde mı, mi soru eki kalıplaşmış olarak hep düz ünlüyle kullanılmıştır:

bizden mi kaçarsın 61b/11, zâmîn mi olduğ 72b/13, mutaşavver midür 78b/9, şavâb degülmidür 79a/9, ni‘met olurmiki 84a/7, ‘â’ide-i vâfire midür 117a/12, öldürürmi 132a/2, degülmidür 133a/14, gördüğmi 151b/5, görilmez mi 208b/11, böylemi 248a/9, ‘âkıla lâyıkmıdır 33a/14, kıormı 77b/8, alurmısız 94b/8, bâkı kıalurmısız 94b/8, fâriğ olur mı 132a/1, muqayyed olmuşmıdır 171b/2, şarf êtseğ olmazmıydı 174b/16, döstmıdır 175b/11, ħayâlüğ bu mıdır 238a/9.

-mIş: Anlatılan geçmiş zaman eki

mestür u mağcüb kıalmışdı 4b/12, pîrâste êtmişlerdür 12a/3, tolmış 12b/12, oturmuş 13b/6, dökmiş 36a/9, gelmişdür 61b/14, dem-sâz olmuşdur 67b/12, buyurmışlardur 79b/17, şavâb görmüşlerdi 98b/9, müreffehü’l-ğâl olmuşidük 105a/4, kıurılmış 123b/7, hiç bir ‘amel

etmemişsin 153a/10, huzûra varmışlardı 179a/17, gelmişdür 212a/5, demişlerdür 227b/17, bulmuşlardı 247b/8, nebi olmamışdur 256a/16.

+(n)I: Belirtme durumu eki

III. Kişi eklerinden sonra sonra gelen -(n)ı, -(n)i belirtme durumu eki metinde daima düz ünlüyle kullanılmıştır.

kelâmını 17b/15, üstâdını 22a/10, oğlını 23b/10, beytün mazmûnını 26a/8, şeh-zâdenün baḥşını 27b/10, kendü nâmını 35a/2, memâlik halkını 44a/7, anuḡ civân-merdliğini 54a/15, biḡden birini 102a/1, içlerinden birini 118a/4, bâbuḡ mıṣra‘larını 122a/7, yoluḡ kaḡısını 129a/14, civânüḡ cürmini 134a/13, özgelerni 135b/10, kuvvet-i fikriyyesini 161a/12, sūrını 165a/14, mevâcib-i şükürini 217a/2, rûzigâr-ı ‘ömrünü 225b/1, iki taḡuḡ arasını 261a/10.

+sIn: Tekil II. kişi bildirme eki

İncelenen metinde genel olarak ünlüsü yazılmadan kullanılmış olan bu ekin bir örnekte (31b/4) ünlüsü gösterilmiş, üç örnekte (53a/2, 53a/2, 144a/12) ise ek harekeyle düz okutulmuştur.

yalansın 31b/4, sensin 53a/2, 53a/2, münkâdsın 144a/12, bir tâze oğlansın 36a/5, çekmiş degülsin 35b/14, civân-ı sâye-perversin 74b/17, müsâfirsın 104a/7, degülmisin 155a/2, 175b/7, degülsin 159a/4, 248a/5, Süleymân-ı zamânsın 31b/4, saḡîf idrâksın 35b/9, pîr-i nâ-tüvânsın 43a/7, vâkıf mısın 93a/7, pâdişâh-ı cihân-gîrsin 141b/8, ‘âdilsin 145a/8, sâye-perversin 173b/2, âdemsin 227a/16.

Tekil II. kişi bildirme eki metinde bir örnekte yuvarlak ünlüyle yazılmıştır:

şâlih degülsün 81a/7.

2.1.2.2.3. Bir Kurala Bağlı Olmayanlar (Karışık)

-dUK: Ortaç eki

-dUK ortaç eki metin boyunca sıklıkla geçen eklerden olup genellikle yuvarlak ünlülü yazımıyla karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber, ekin ünlüsünün yazılmadığı örnekler de yaygındır. Yirmi üç örnekte ise ekin düz ünlülü kullanıldığı saptanmıştır. Ekin ünlüsünün yazılmadığı durumlarda ek yuvarlak okunmuştur.

Ekin yuvarlak ünlülü örnekleri: bindügi zevraḡı 83b/2, vérdügi cimâl 100b/8, taḡşil étdügi mâlı 103a/1, âsâyiş étdügi menzile 104a/17, geṣt ü güzâr étdügi mevâzi‘a 115b/3,

véregeldügi beyzeyi 35b/4, işledügi günâhlara 62a/2, hâmil olduğı mâlı 245b/15, gâlib olduğı vaqtde 57a/15, êtdügi zulmdan 124b/8, êtdügi zulm ü cefâ 150a/1, geşt êtdügi diyârda 160b/5, ihbâr êtdügi aĥbâr 243b/14.

Ekin düz ünlülü örnekleri: mübtelâ olduğum giriftârlığı 177a/4, getürdigün gibi 42a/13, êtdigüm nevĥa-i bî-fâ'ideden 91b/10, bilmedigün guyüb u ĥafıyyâtdan 145a/13, çekdigüm ĥârlığı 177a/4, aĥz êtdigün zamânda 179b/12, ifsâd êtdigün mevâzi'ı 180a/6, taĥzib êtdigün âyineyi 180a/7, farz êtdigün şahşdan 239b/8, êtdiginüz gibidür 250a/9, mübtelâ olduğum giriftârlığı 177a/4.

-dUr/-dİr- Eylemden eylem yapma eki (ettirgenlik eki)

Yuvarlak ünlülü eklerden olan -dUr fiilden fiil yapma eki metin boyunca genellikle ünlüsü yazılmadan kullanılmıştır. Böyle olmakla birlikte ekin birkaç örnekte düz ünlüyle birkaç örnekte ise yuvarlak ünlüyle olan yazımlarına rastlanmıştır. Ekin ünlüsünün gösterilmediğı yerler dönem özellikleri göz önünde tutularak yuvarlak okunmuştur.

Ekin ünlüsünün kullanılmadan yazıldığı sözcüklere örnekler: şalındurmazıdı 37a/6, maĥâma ĥondurdu 100a/12, 'aĥlını aldurmaya 143a/7, siyâsete bulaşdurdı 198a/4, tıldurdılar 261a/11, ilendürmezdi 37a/5, indürüp 39a/4, yetiştürdü 40a/1, tavf êtdürmekden 47b/2, erişdürdiler 101a/1, öldürmek 195b/11, yetiştürdü 205b/17, ĥaldurmadılar 73a/9, gezdürdiler 200b/2.

Ekin düz ünlülü örnekleri: maĥşûdına erişdirüp 71b/7, ĥaĥ'â söz tıtdıramadılar 76a/8, yetiştirdiler 98b/10, bildirem 105b/9, 'afv êtdirmege 150a/3, tevaĥĥuf êtdirüp 195b/1, ĥıl'at-ı ĥâş giydirüp 195b/13, yedirür 209a/9, yetiştirdi 234a/2.

Ekin yuvarlak ünlülü örnekleri: döndürüp 98a/14, gezdüreler 133a/10, yetiştürürlerdi 140a/12, işitdürmek 166b/2.

+sUz Addan ad yapma eki

Yuvarlak ünlülü eklerden olan +sUz ekinin metindeki kullanımı karışıkır. Metin boyunca on iki kez geçen bu ek dokuzunda ünlüsü gösterilmeden; ikisinde düz ünlüyle (95a/2, 156b/13); birinde ise yuvarlak ünlüyle (160a/1) yazılmıştır.

yârsuz 156b/13, ansuz 161b/4, 172a/17, meşveretünsüz 43a/13, 56b/11, zaĥmetsüz 95a/1, iznsüz 192b/13, ĥatmsüz 234b/1, sebebsüz 253b/11, 'aybsüz 156b/13, meşakĥatsız 95a/2, şu'le-i cânsuzdur 160a/1.

+(U)m: I. Tekil kişi iyelik eki

Eski Türkiye Türkçesinde yuvarlak ünlüyle yazılan bu ekin incelenen metindeki örneklerinin büyük bir bölümünde ekin ünlüsü yazılmamıştır. Ek dört örnekte düz ünlüyle; bir örnekte yuvarlak ünlüyle geçerken dört örnekte ise harekeyle yuvarlak okutulmuştur. Ekin ünlüsünün yazılmadığı durumlarda ek yuvarlak okunmuştur.

Ekin düz ünlülü örnekleri: vuşūlma 50b/8, benüm emvālime 81b/15, elime 153a/14, benüm üzerime 234a/7.

Ekin yuvarlak ünlülü örnekleri: ‘ azamet ü celālüm 150a/15.

Ekin harekeyle yuvarlak okutulduğu örnekler: bār-gāh-ı devlet-i dest-gāhumda 44b/14, ihtiyārum 68b/10, murādum 82a/6, āgāhum 169a/5.

2.2. Ötümlüleşme

2.2.1. Ön Seste Ötümlüleşme

t Sesinin Korunduğu Sözcükler

Aşağıdaki sözcüklerde t sesinin henüz ötümlüleşmediği görülmüştür.

tağ 183a/17, 261a/10, tal- 60b/11, 245a/13, taşra 122b/17, 150b/6, tayan- 87b/5, toğ- 114b/3, 254b/16, toğru 169a/8, toğur- 152a/14, toğun- 202b/8, 219b/6, toksan 252b/3, toköz yüz toksan 99b/6, toközüncü 215b/17, tol- 37b/11, 128a/5, tolan- 254b/16, toldur- 179b/10, 261a/11, tolu 140a/4, ton 89b/11, tonan- 94a/13, tonat- 15b/12, tul 138b/1, tur- 93a/9, 260a/13, turuğ- 168a/12, tuy- 55a/15.

t Sesinin Ötümlüleştığı Sözcükler

dağı 20b/12, 144b/15, dè- 36b/4, 198b/17, deg- 29a/9, değme 37a/5, degür- / dègür- 100a/9, 212a/10, del- 106a/16, 261b/8, demür 261b/1, denil-/ dènil- 80a/15, 124b/14, dep- 60b/14, 151b/3, depret- 122a/6, deriņ 132b/17, deve 263a/12, dik- 49a/8, 213b/17, dikil- 118a/8, 199b/14, dil 156a/4, 258b/12, dile- 30b/17, 72a/3, diņ- 217a/7, diņle- 18a/4, 170b/14, dirlik 177b/6, 199a/14, diş 168b/14, dit- 151a/17, ditret- 122a/7, diz- 200b/2, 206b/12, dök- 85b/11, 147b/16, dökil- 185a/9, dön- 122a/8, 208a/5, döndür- 98a/14, 132b/14, dördüncü 119b/9, 226a/14, dört/dörd 89a/15, 183b/16, dōşe- 260b/16, 261a/6, dōşür- 192b/10, düpdüz 261b/7, dürlü 15b/7, 113b/6, düş- 125b/10, 185a/8, düşün- 101b/15, 230a/1, düşür- 37b/16, düz- 45b/9, 45b/12, düzet- 14a/8, 24b/10.

Metinde birkaç sözcüğün kimi zaman "t"li kimi zaman ise "d"li yazıldığı görülmüştür:

tutup طوتوب 56b/12, 135a/3 / dutup دوتوب 130b/4, 189a/10
 tutdı طوتدي 189a/8 / dutdı دوتدي 160b/14
 tolaşup طولاشب 132b/9 / dolaşdı دولشدي 185a/7

İncelenen metinde bazı sözcüklerin başta bulunan t'nin ötümlüleşmesi açısından günümüz Türkçesinden daha ileride olduğu görülmüştür:

dep- 60b/14, ditret- 122a/7, dürlü 15b/7, 113b/6.

2.2.2. İç Seste Ötümlüleşme

-k->-ğ-

tāc-dār olmağa 2b/17, 'add olmağa 4a/14, behrever olmağı 9a/16, ayağına 15b/9, ayağı 23b/15, emīn olmağla 34b/13, ne acılıklara uğrayacağı 38b/16, ta' amunun acılığı 38b/16, güncāyiş bulmağa 46b/17, müşāhede olunmağa 47a/14, vāқи' olmağla 56b/5, kulağına 58b/9, gümān édüp birağurlar 60a/15, mücrim komağı 62a/5, ehl-i 'ayālün birağup 63b/9, hem-' inān olmağla 66a/3, nākış kalmağı 72a/17, anı kaldurmağa 73a/2, atı ayağı 80b/1, āmāde olmağla 90a/10, bulunduğu tağdırce 100a/6, hār tutmağla 108a/12, mecāl yogiken 112b/2, çoğıdı 136b/15, açlık acılığından 138b/3, kulağına 147a/13, bend urmağa 174a/10, zāhir olmağla 177a/9, yıkmağa 202a/5, kulağum 237b/4, münharif kılmağı 238b/15, fā' il olacağı kārda 251b/17.

-k->-g-

ekmege 14b/9, büyüğünüzde 17b/9, civān-merdliğini 54a/15, zırhgerligi 93a/17, çekmege 125b/1, şabr étmege 144a/12, göge 148b/14, 'afv étdirmege 150a/3, bendelige 154b/4, eyligi 226b/12.

-t->-d-

nāmūs gözedüp 16a/16, gözedürlerdi 24b/10, düzedürlerdi 24b/10, işidürler 33a/13, izhār édüp 45b/17, uzadup 58b/2, maşşūdına erişdirüp 71b/7, söz tutdıramadılar 76a/8, ferāğat étdüremediler 76a/8, yükledür 77b/8, südi 129b/8, unudup 144b/13, iledüp 174b/5, iledürsem 174b/7, işidse 176b/1, tevaşşuf étdirüp 195b/1, bulaşdurdı 198a/4, yetişdürüp 207a/3, getürdüp 219a/10, 247a/17, yetişdirdi 234a/2, aşıdayım 261a/17.

2.3. Ötümsüzleşme

2.3.1. Ön Seste Ötümsüzleşme

b->p-

Türkiye Türkçesinde ötümsüzleşmiş olan bazı önses “b”lerinin metinde ötümlülüklerini korudukları görülmüştür.

barmağ 102b/8, bıyar 254b/2, 254b/12, biş- 138b/6.

Ötümlü biçimleriyle kalıplaşmış olan ekler sözcüğün kökü veya tabanı ötümsüz bir ünsüzle bitse de ötümlü olarak kullanılmışlardır. Bu ekleri şöyle sıralayabiliriz:

+dA Bulunma durumu eki

bucağda 42b/11, ayakda 80a/5, tiz-gâmlıkda 101a/4, rivâyetde 251a/8, işde 228a/11

+dAn Çıkma durumu eki

taşdan 72b/17, kâmişdan 123a/4, teşnelikten 123b/3, dirlikden 177b/6, memleketden 197b/14

-dUK Ortaç eki

tavâf êtdüğü eşnâda 48b/6, işitdüğü haberi 211b/7, beşâret êtdigüm hizmet-i du' â 221b/2

-dUm, -dUñ, -dI, -dUK, -dIIAr Görülen geçmiş zaman ekleri

şatdum 116b/12, gitdüñ 236a/8, erişdi 16b/8, teslim êtdük 197a/4, el çekdiler 51b/2

-dUr Bildirme eki

yoğdur 9a/14, zamân-ı fırsatdur 200a/6, ber-ķarârlıķdur 71b/11, gerekdür 75a/17

-dUr-/ -dIr- Eyleden Eylem Yapma Eki (ettirgenlik eki)

tutdıramadılar 76a/8, erişdürdiler 101a/1, tirâş êtdürdi 219a/11, yetişdirdiler 98b/10.

3. Yapı Bilgisi

3.1. İyelik Ekleri

I. Tekil kişi: +(U)m / +(I)m

Eski Türkiye Türkçesi metinlerinde genellikle yuvarlak olan I. tekil kişi iyelik ekinin incelenen metinde düz ünlülü örneklerinin de olması bize ekin artık uyuma girmeye başladığını göstermektedir.

oğlumdur 16b/1, gözüm 24a/14, başuma 27a/1, babam 29a/8, hazine 35b/4, sultanımdan 65b/15, ‘ azamet ü celâlüm 150a/15, elime 153a/14, benüm üzerime 234a/7.

II. Tekil kişi: +(U)ŋ

II. tekil kişi iyelik eki, yuvarlak ünlüyle yazılma ve “ŋ” kullanımıyla Türkiye Türkçesindekinden farklılık göstermektedir.

ayağın 23b/15, yüzün 25b/15, başın 26a/10, eyü adın 37a/8, babanın 38a/5, sözünle 42a/12, tapına 53a/1, kapına 82a/6, sözün 95a/10, yolu 106b/17, başına 169b/7, dilün 209a/2, yeründe 223b/2.

III. Tekil kişi: +I, +sI

III. tekil kişi iyelik eki, bugün olduğu gibi ünsüzle biten sözcüklerde +I, ünlüyle bitenlerde ise +sI biçimindedir.

ayağına 15b/9, atası 16b/9, babası 22a/9, gözüne 37a/5, kirpiğine 37a/6, yanına 43b/8, başını 56b/12, oğlunu 59b/10, kızını 66a/7, içinde 78a/1, gözleri 95b/15, atından 123b/8, yüzünü 154a/15, atın ayağı altına 189a/12, kapısı 255a/9, yoludur 258b/8.

I. Çoğul kişi: +(I)mIz

Bu dönem metinlerinde genellikle yuvarlak ünlülü olan I. çoğul kişi iyelik ekinin incelenen metinde yuvarlak ünlülü örneğine hiç rastlanmamıştır. Ek on sekiz örnekte ise düz ünlülü yazılmıştır. Bundan dolayı ek, ünlüsünün gösterilmediği örneklerde de düz okunmuştur.

kanımıza 36b/10, meylimiz 38b/12, 247b/12, canımıza 94b/1, diyarımızda 95b/6, ikimiz 137b/2, içimizden birimiz 198a/10, yerlerimizde 259b/13, bizüm mā-beynimizde 260a/5.

II. Çoğul kişi: +UḡUz

II. çoğul kişi iyelik ekinin metinde düz ünlülü örneğine rastlanılmamıştır. Ekin bugünkü kullanımından farkı sürekli yuvarlak ünlüyle yazılması ve “ḡ” bulundurmasıdır.

sizüḡ içünüzde büyüḡüzde ve kiçinüzde 17b/9, üzerinüzde 29b/1, yanunuzda 30a/2, babalarinuzun din-i bātılını 33a/14, sizün pādişāhunuz 36b/13, şāhunuz boynına 37a/1, sizün bāḡunuzda 55a/1, neḡüz 117a/17, kendü nefslerinüzde 226b/10, kitāblarinuza 249b/16, ḡalbünüzde 250a/11.

III. Çoğul kişi: +lArI

Bu ekin günümüzdeki kullanımından bir farkı yoktur.

cānlarına 24b/9, batrıḡ ü ruhbānlarına 33b/12, pādişāhlarına 37a/16, ḡātıralarını 52b/17, da^ç vālarına 70b/13, anlarun eṭvārların ve şabr u ḡarārların 70b/14, üstühānlarına 95b/9, mā-beynlerinde 117b/3, başlarından 134a/12, ellerine 134a/12, dīnlerinün ulusu 161a/2, maḡāmlarına 175a/11, ḡaḡḡlarından 197a/12, dōstları 236a/8, düşmenleri 236a/9, kitāblarına 252a/6, kendü dillerinden 258a/12, ḡāmetleri 259a/5, dilleriyle 262a/11.

3.2. Ad Durum Ekleri

Metin, ad durum ekleri açısından incelendiğinde belirtme durum ekleri dışında Türkiye Türkçesiyle arasında belirgin bir farklılığın olmadığı görülmüştür.

3.2.1. Yönelme Durumu

Yönelme durumu eki Türkiye Türkçesindeki gibi +(y)A biçiminde olup bir farklılık yoktur. Bununla beraber metin içinde geçen bir dōrtlükte ekin +ḡa’lı kullanıldığı görülmüştür.

yere 12b/11, aḡa 18b/11, kişiye 23b/5, neye 24b/8, gözine 37a/5, kirpiline 37a/6, önlerine 37a/14, acılıklara 38b/16, yerlerine 39a/4, birbirine 40b/1, ṭapuḡa 53a/1, kendüye 55a/14, saḡa 56b/10, yüzine gözine 60b/13, önüme 77b/17, ḡapuḡa 82a/6, araḡuza 98b/13, aza 118a/9, üzerine 127a/3, başına 133b/6, ardına 244a/16.

şāḡa 135b/9, ‘ālemḡa 135b/12.

3.2. 2. Bulunma Durumu

Bulunma durumu eki Türkçenin her döneminde olduğu gibi +dA'dır. Ancak ekin ünsüzü Türkiye Türkçesinde kendinden önce gelen ünsüze göre ötümsüzleşirken bu dönemde ötümsüzleşmez.

anda 2b/8, arasında 7b/10, yollarda 24a/12, gündüzlerde 50b/6, gecelerde 50b/7, Hırāsānda 136a/2, elinde 185a/5, bir günde 227a/13, kitābda 235a/6, hārīṭada 246b/9, hūzūr-ı Pervīzde 247a/16, lisān-ı Süryānīde 255a/5, zebān-ı ʿArabīde 255a/5.

3.2.3. Ayrılma Durumu

Ayrılma durumu eki bugünkü gibi +dAn'dır. Bu ekin ünsüzü de ötümsüzleşmez.

Tūr-ı Mūsādan 12b/10, Dārādan 16a/15, İskender şāhdan 29b/10, Z̄ü'l-ḳarneynden 37b/1, senden 56b/9, elinden 57a/9, gövdesinden 61a/13, içinden 96a/7, ırāḳdan 122a/5, yanımızdan 122b/1, evümden 174b/1, Medīneden 252a/5, içinden 259b/8, gökden 262a/5.

Metinde, Doğu Türkçesiyle yazılmış bir dörtlükte ekin +dIn biçiminde yazılmış bir örneği görülmüştür: şormağdın 135b/12.

3.2. 4. Belirtme Durumu

Metinde, belirtme durumu için günümüz Türkçesinden farklı olarak III. tekil kişi iyelik eki + n kullanılmıştır. Bunun yanısıra herhangi bir ek kullanılmadan belirtme ifadesinin sağlandığı örnekler de vardır.

+(y)I

Bu ek Türkiye Türkçesinde de kullanılır ve adın yalın durumuna getirilir.

sözi 18a/5, oğlumı 23b/14, başuñı 26a/10, sizi 29b/4, bunları 36b/13, bizi 53a/3, mücrim ḳomağı 62a/5, kendüyi 79a/3, ḳazıyyeyi 116b/11, ḳulm étmegi 123a/8, geceyi 164a/17, anları 173a/17, kimesneyi 205a/6, şahşı 222a/7.

+n

İyelik III. tekil kişi ekinden sonra gelen +n belirtme durum ekinin metinde kullanımı yaygındır.

biñde birin 11a/6, İskender şāhuñ elin 30b/9, kendüsin 35b/16, gözün 39b/17, sözün 45b/6, mektüm u mensī olmasın 58b/15, ʿaskerin 60b/4, yükün 83a/13, rāḫat yüzün 96b/7, sözlerin 120a/7, nūş étmenüñ zararın 122b/1, başın 143a/8, piyādenüñ ayağın 151b/2, ne

lezzet bulduğun 157b/6, bunun kelâmın 164b/8, kanın 168b/14, toğrusın 169a/8, beçenün bendin 189a/13, bu cemâ'atün ser-dâr u pişvâların 199a/4, küştelerün lâşelerin 200b/3, nicesin 212a/11, büzürg-vâruñ hâtırın 218a/7, bir miqdârın 224b/14.

+nI

İyelik III. kişi ekleri + zamir n'siyle kullanılan I belirtme eki de metinde sıkça geçmektedir.

kendüzini 18a/3, babalarıñuzun dîn-i bâtılnı 33a/14, kimini 39b/4, aḥvâlini 48b/1, kızını 66a/7, cümlesini 71a/6, bunu 98b/4, baḳıyye-i 'ömrünü 112b/15, içlerinden birini 118a/4, anuñ kelâmını 120b/8, bâbuñ ḥalkasını 122a/6, cezâsını 145b/8, elini 154a/16, sözlerini 222b/12, iki tağun arasını 261a/10.

Eksiz

Metindeki az sayıdaki örnekte ise belirtme ifadesi herhangi bir ek kullanılmadan verilmiştir.

sebile-i *emr u zâratum* saña tefvîz ü ta'lik êtdüm 56b/10, *cihet-i ma'âşum* andan ḥâşıl kılam 93a/16, ba' dehu gel *sözün* söyle 95a/10, *niçe êdecegüm* bilmedüm 102a/6, zâlim *elüm* kesmekle elemden ḥalâş bulam zann êderken 149a/17, eger andan *intiḳâmum* alam muḳarrerdür ki 157a/15, *ḥâtırun* âzarde êtme 198a/9, eyitdi dëyün imdi *su 'âlünüz* taḳrîr eyleñ 250b/16.

3.2.5. İlgi Durumu

İlgi durum eki ünsüzle biten adlarda +Uñ; ünlüyle biten adlarda ise +nUñ biçimindedir. Çalışmanın ses bilgisi bölümünde de değinildiği üzere ekin ünlüsünün gösterilmediği örnekler dışında metin boyunca sürekli yuvarlak yazılmıştır. Ek bu dönemde sürekli yuvarlak olması ve nazal n “ñ” ile yazılmasıyla da Türkiye Türkçesindekinden farklıdır.

bir kesün dâmenine 9a/14, cüy-bâruñ kenârında 13b/12, melik-zâdelerün ta' liminde 17a/16, pelidün ḳalbinde 18a/16, mümehhed taşınun taşı 19b/3, ikisinün mâ-beyninde 22b/5, ḥâcesinün ayağına 23b/12, anuñ şânına 24b/6, İskender şâhuñ babası 34b/16, Dâranuñ nâmesi 36a/10, ḳayşerün püserine 66a/7, bir düstürun kitâbı 81b/4, Dâvudun ḥâline 93a/6, bâbuñ mışra' larnı 122a/7, senün oğluna 133a/8, ḥâtunun ḳalbine 139a/2, cânânun ismi 166b/5, ol kimesnenün cürmi 181a/10, re'âyânun ḥuzûrı 214b/13, cüyüşunun keşreti 257b/10, iki tağun arasını 261a/10.

3.3. Zarf Yapma Ekleri

Metinde +cA, +lA, +rA, +ArU, +In, +cIIAyIn ve +lAyIn ekleri ile addan zarf türetilmiştir.

+cA

+cA, incelenen metinde genellikle “kadar, miktar, olarak, gibi” anlamlarına gelecek biçimlerde kullanılmıştır.

vaḳfınca 8b/13, muḳteżā-sınca 12b/6, mübteğāsınca 14a/4, vefḳınca 30a/3, mefhūmınca 30b/7, feḥvāsınca 31a/13, kendü āyīnlerince 33b/14, bunca 34a/16, tamāmca 37a/4, ḳuşca 37a/8, mūcibince 58a/3, muḳaddemce 59b/3, miḳdār-ı şabrınca 71b/7, müddet-i ‘ömr ve ṭül-ı dehrince 82a/11, iḳtizā’sınca 84b/14, ṭıbḳınca 91a/2, maḳdūrınca 94a/12, resmince 115b/8, müddet-i ḥayātınca 117b/8, ziyādece 131a/3, maḳdūrumca 138b/15, ‘aṣşince 144b/9, zu‘mınca 145a/1, müddet-i ḥayātınca 150a/15, cüz’ice 160b/3, yalḥuzca 165a/3, ilerüce 179a/1, ziyādece 193b/5, zerrece 256b/15, ḳādir olduğımızca 260a/10, ḳaṭrece 262b/11.

+cA eki metinde “kadar, miktar, olarak, gibi” anlamlarının dışında şu biçimlerde karşımıza çıkmıştır:

ardınca “ardından” 144b/8, 146b/11

“öñince “önünden” 163b/9, 253a/13

yanınca “yanından” 236b/13, 237b/10

bilece 40a/5, 177b/12, 219a/6, nice 163b/4, bir nice 216b/17, bulunduğu taḳdīrce 100a/6, işitdikleri taḳdīrce 140b/3, bu taḳdīrce 84b/15, 226b/12, 241b/13, 254b/6.

+rA

şonra 14a/5, 15b/3, 17a/15, 24a/6, taşra 122b/17, 123a/2, 124a/11, 138a/5, 150b/6, 169b/1, 179a/12, içre 34b/2, 44a/1, 45b/11, 56a/6, 167a/3, 191b/4, üzere 4b/4, 4b/15, 5a/1, 7b/3, 7b/8.

+ArU

berü 29a/10, 33a/3, 41b/15, 153a/11, 155a/5, 259b/2, 262b/8, 263b/7, içerü 74b/10, 122a/8, ilerü 63a/4, 64b/13, 122a/6, 128b/17, 138a/15, 169a/1, 175a/9, 195a/16, 233b/16, yukarı 168b/3, 177b/11.

+cIIAyIn

ancılayın 155a/3

sencileyin 167b/7

+IAyIn

kendüleyin 175b/17

+In

gündüzün 50b/12, 93b/13

+IA

dide-i i‘tibârla 15a/10, ziverle 18b/14, bād-ı gurûrla 37b/1, fermānumla 40a/2, sözünle 42a/12, ‘asker-i cerrârla 43b/9, anuñla 52b/10, rûzigârıla 55b/10, bu vâsıta ile 65a/13, bu şıfâta 80a/3, ‘adâletle 89a/8, yaşla 95b/15, tamâm bahâsıyla 100a/14, sebebiyle 118b/11, şad ahla 145b/4, dâdla 145b/7, senünle 153a/4, bu şıfâta 186a/16, re‘âyâ ile 236a/12, vüzerâyıla 238b/9, hayrla 260b/8.

3.4. Edatlar**3.4.1. Kullanışlarına Göre Son Çekim Edatları****3.4.1.1. Yalın Durum İle Birleşen Edatlar**

İncelenen metinde bulunan edatlardan “bile, birle, gibi, içre, için, ile” adın yalın durumu, zamirlerin ise ilgi durumuna getirilirler.

Benzetme bildirenler:**gibi**

Câmi‘ ü’l-Ezher gibi 12b/12, seyl gibi 44a/15, bād gibi 44a/15, berg-i za‘ ferân gibi 163b/1, Şüreyyâ gibi 188b/5, dıraht-ı bî-berg ü bār gibi 214a/11, ebr-i bārende gibi 227b/9, deryâ gibi 233b/1.

Farsça benzetme edatları:**-vār :**

divâne-vār 13b/4, jâle-vār 20a/13, kalem-vār 197b/10.

-âyîn

cebîn-i Zühre-âyîn 15a/12, bağhâ-yi behişt-âyîn 86b/9, kavm-i vaḥşet-âyîn-i ‘uzlet-güzün 123b/17.

- mişāl

beyze mişāl 9a/4, ğamām-ı şayf mişāl 22b/11, deryā-mişāli 36a/4, sebze mişāl 44b/13, Şeddād mişāl 88b/6, tır-i ḥadeng mişāl 101a/3, āftāb mişāl 126b/9.

-veş:

gūy-veş 88a/16, mūr-ı zır-veş 88a/17, tulūs-veş 103a/15, çeşm-i āhū-veşi 134a/1, sāye-veş 138a/5, dil-i āb-veşün ṭa^c am-ı ğayre meyelānı 167a/6, berg-i bīd-veş 183b/12, ḥūrşīd-veş 257b/17, seḥāb-veş 258a/6.

çü

çü dün geçdi bilinmez nola yarın 26b/3

çü hā vü mīmi yazaydı debiri 74a/2.

mānend

mānend-i āb-ı ḥayāt 5a/4, semend-i şabā mānend 7a/9, mānend-i irem 13b/8, mānend-i şekker ü şīr 31a/15, mānend-i kūre-i āhen-gerdür 210a/7.

Sebeb bildirenler:**içün**

eyü aduñ ve zāt-ı ‘ālī-nijāduñ için 37a/8, perveriş-i ten için 50b/6,istirāhat-ı beden için 50b/7, Nüşirevān anuñ civān-merdligini imtiḥān için 54a/15, şayd ü şikār için 56a/1, bir mühimmi müşāveret için 71a/3, saḥā-yı Ḥātemi imtiḥān için 100a/1, bendden ḥalāşum için 132a/4, benüm için 186b/10.

Beraberlik bildirenler:**bile**

üzerindeki bārile bile 100b/10, ikisi bile 118a/12, 166b/4, üçü bile 118b/7, üç nefer etfālıyla bile 138a/8.

birle

şayd-ı kebūter birle 9a/16, riyāzet kuvveti birle 34a/2, rūḥ-ı pāk u ḳalb-i şāfi birle 61a/16, envā^c -i ikrām birle 100a/12, zebān-ı nāṭıḳa birle 105a/6, mişḳale-i ‘adl ü dād birle 116b/3.

ile

bu civānuñ derūnı dürr-i ma^c ārif ile pürdür 18a/11, kelām-ı şīrīn ile 52b/12, ḥilye-i ḥayā ile ārāste olmuş bir ḥulle 66b/10, bunlar ile hem-^c ināndur 75b/6, zebān ile 85b/6, anuñ südi ile 129b/8, eşrāf-ı Benī İsrā’il ile 203a/7.

Yer ve tarz bildirenler:**içre**

tevārîh içre 34b/2, kütüb-i tevārîh içre 44a/1, bir taş-tı pür-âb içre 45b/10, bâğ içre 56a/6, meh-rûlar içre 167a/3, nigîn-dân içre 184a/1, selâtin içre 191b/3.

üzere

resm-i rûmî üzere 4b/15, on altı bâb üzere 11a/16, bu minvâl üzere 16a/1, keff-i ârzûsı üzere 61b/17, râstlık üzere 99a/15, bu üslûb üzere 104b/15, serîr-i salţanat üzere 119b/16, âyîn-i bâtılları üzere 161a/2, zemîn-i râhat üzere 208b/15.

3.4.1.2. Yönelme Durumu İle Birleşen Edatlar**-a deñlü**

tâ ol zamâna deñlü 5a/15, 17b/6, şabâhdan aḥşama deñlü 103a/4, aḥşama deñlü 168a/8, tâ şabâha deñlü 220b/6, aḥşamdan tâ zamân-ı çâşt-gâha deñlü 257a/9.

-a göre

himmetine göre 75a/5, mevâhib-i nâ-mütenâhiye göre 86a/6, cemî^c milele göre 89b/4, her şaḥşa göre 97a/2, herkese göre 97a/3, aḡa göre 249b/15, ḥâllerine göre 256a/6.

3.4.1.3. Çıkma Durumu İle Birleşen Edatlar**Zaman bildirenler:****-dAn berü**

zamân-ı tufûliyyetümden berü 29a/10, tâ ol demden berü 33a/2, evâ^lil rûzigârdan berü 41b/15, otuz yıldan berü 153a/11, ol günden berü 155a/5, ol zamândan berü 263b/7.

-den evvel

ben seni görmezden evvel 173a/8.

-dAn şonra

te^lemmül-i müstevfiden şonra 14a/5, te^lemmül-i ^catîk ve ta^caḡkul-i daḡîkden şonra 15b/3, vazîfe-i dersini muḥâfazadan şonra 17a/15, âşiyân-ı cenâne pervâz êtdükden şonra 24a/5, bu ^câlemden şonra 45b/3, imtihân-ı feylesöfdan şonra 48a/13, bundan şonra 55a/17, bu ḥâlden şonra 59b/12, sulţânumdan şonra 65b/15, vefâtından şonra 73a/8, bir kaç günden şonra 91a/17, şimden şonra 136b/7, tâ iki sâldan şonra 154b/17, andan şonra 217a/13.

Sınır bildirenler:**-dAn ğayrı**

‘ilmden ğayrı 23a/4, āb-ı telhden ğayrı 62b/12, rızādan ğayrı 67a/13, kendüden ğayrı bir aḥad 102b/6, mādde-i ḥadden ğayrı 181a/2, bu iki ma‘nādan ğayrı 182a/2, senden ğayrı 201b/5, benden ğayrı 201b/7, ḥayrdan ğayrı 206a/11, Ebū Cehlden ğayrısı 252a/6, enbiyādan ğayrısına 256b/3, kendü dillerinden ğayrı 258b/12, bizden ğayrı 263a/3.

-dan özge

‘afvuñdan özge 62b/5, pes bundan özge 68b/13, bundan özge 214a/16.

3.4.1.4. Ada Bağlı Olan Edatlar**üstine**

ya taḥt üstine oturduñ ya taḥta 88a/9, bir miḳdār nāruñ üstine 138a/11, şebike üstine 174b/4, ol esāsıñ üstine 261a/5, bunuñ üstine 261a/8, anuñ üstine 261b/7.

içine

içine bir ferd idḥāl étmezüz 55a/11, bıñar içine 254b/2.

içinde

ā‘yān u akrānı içinde 18b/3, zamān-ı sehl içinde 21a/4, bāğ içinde 55b/5, zamān-ı sehl içinde 60b/17, ḳavm ü ḳabile içinde 78a/1, ḥalk içinde 102b/17, ol arzuñ içinde 116b/13, ḥalkuñ içinde 137b/10, bu ḳavm içinde 203a/13, Rümiler içinde 243b/12.

3.5. Eylem Çatısı**3.5.1. Ettirgen Çatı****-ar-, -er-**

baş çıkarın 36a/7, başlarından çıkarup 134a/12, miyānından çıkarup 144b/5, ad çıkarmışdı 150b/10, ḳopardı 193b/1, serden çıkardı 212a/11, efserden çıkardı 212a/11, ḳoparup 224b/12, kızarmış pākırlar 261a/17, gidersin 149b/17.

-ur-

Türkiye Türkçesinden farklı olarak ekin ünlüsü bu dönem hep yuvarlaktır.

arturdu 175a/8, 176b/10, bitüre 9a/15, dēğürdi 100a/9, rüzigār geçürmiş 57a/5, kılıçdan geçürdi 60b/8, geçürmekdür 108a/11, geçürdi 112b/16, 176b/4, seyf-i şārimden geçürdi 256a/8, rüzigār geçürürdi 148a/16, rüzigār-ı ‘ömrini şöyle geçüre 225b/1,

giyürdiler 30b/10, 199a/13, giyürdüm 66b/11, giyürüp 83b/5, giyürdi 256a/7, göçürdi 60b/10, elden uçurmuş 57a/5, yetürdi 149a/4, 176b/10, yetürdün 192b/9, yetürürlerdi 253a/10.

-t-

akıtdılar 260b/17, 261b/1, akıdayım 261a/17, berkitdi 189a/9, deprettdi 122a/6, ditrettdi 122a/7, eyitdi 122a/12, 122b/3, getürdüp 219a/10, 247a/17, incitmeyeler 190a/15, işletmiş idi 153a/7, segirderek 189a/11, segirdüp 151a/15, söyletdiler 203a/1, tonatdı 15b/12, uyıtmaz 168a/13, uzatmış 13b/7, uzatdı 14a/9, uzatmaz 215a/7.

-gür-

Günümüz Türkçesinde kullanılmayan bu ek incelenen metinde sadece er- eylemiyle kullanılmıştır.

ërgürürdüm 26a/10, ërgürmeye 36b/11, ërgürürsin 50b/4, ërgürmiş olsalar 97b/16, ërgüren 218b/4.

-dUr/-dİr-

Günümüz Türkçesinde de yaygın olarak kullanılan bu ekin metinde düz ünlülü kullanımları da vardır. Bu da ekin artık uyuma girmeye başladığını göstermektedir.

bildürmek 166b/2, döndürdüm 23b/14, ërişdürdiler 101a/1, tirāş ëtdürdi 219a/11, nidā ëtdürürdi 134b/9, gezdüreler 133a/10, giydürdiler 133b/7, ilendürmezdi 37a/5, indürdi 123b/8, işitdürmek 166b/2, kıondurup 164b/3, öldürmek 195b/11, şalındurmazıdı 37a/6, söyündüresin 38a/6, tıoldurdılar 261a/11, yakıp yandırma 147a/8, yetişdürmezler 140b/4, maķşüdna ërişdirüp 71b/7, kıat' ā söz tıtdıramadılar 76a/8, yetişdirdiler 98b/10, bildirem 105b/9, tevaķķuf ëtdirüp 195b/1, hıl' at-ı hāş giydirüp 195b/13, yedirür 209a/9, yetişdirdi 234a/2.

3.5.2. Edilgen Çatı

-l-

biçildi 199b/14, rızā buyurıldı 45a/15, çekile 158a/6, denilmişdür 214a/9, dikildi 199b/14, getirildi 187a/1, resül gönderilen 234b/17, revā görilmeye 192a/10, görilmedi 203a/12, götürülür idi 163b/9, iltilürdi 73b/15, kıazılmış 259a/17, kesilmiş 167a/14, kıonılmış 194b/16, kıurılmış 123b/7, öldürilmekten 198a/15, şarıılmış 168b/15, şunılmışdur 215a/15, nām verildi 7b/15, cevāb verile 247a/14, yakıldı 261a/15, yazılmış 259a/16.

-n-

bilinmez 236b/1, bulunmaz 84a/10, bulunmak 47a/1, bulunur 84b/10, bulunmadı 91a/9, bulunmasa 93b/7, bulunur 100a/6, bulunduğu 100a/6, bulunmayup 102a/8, bulunursa 104a/9, çalındı 14a/9, çalındukda 179a/11, meslûb kılinup 31b/14, mevķûf kılinmaz 218a/4, iftitâh kılına 235b/7, ârâste kılındı 243b/12, taħrîr olınmışdı 5a/2, taķdîm olındı 7b/1, ta^ç bir olındı 7b/5, ^ç arz olunur 10b/5, itmâm olındı 11a/9, rivâyet olunur 70b/5, ħikâyet olunur 116b/8, oķunur 25b/1, oķuna 102b/8.

3.5.3. Dönüşlü Çatı

-l-

açılmış 65b/7, dökildi 185a/9, yañılır 206a/6.

-n-

boyana 147a/11, boyanmayasın 210a/9, boyanasın 241b/16, eglenüp 123a/1, eglenmeyüm 123a/3, ħâzırılanmak 68b/13, kuşanup 94a/13, öğren 23b/4, şanursa 189b/15, şanasın 259b/1, şayanup 87b/5, tolanur 254b/16, tonanup 94a/13, uyandum 55a/16, yüklenmezler 132a/10, refiķ edinüp 35a/13, murâd edinürse 37b/3, ma^ç lüm edindi 63a/17, maķşûd edindüm 98b/15, ma^ç lüm edindi 127b/9, döst edinmişdür 158a/14, yer edindi 161b/4, birâder edine 189b/14, giyinüp kuşanup 94a/13, bed görindi 159a/6, görünür idi 259a/8, şaķın 92b/15, şalınarak yürür 13b/4, sevinürdi 73b/15, şıgınur 113b/17, sürinü 25b/15, şundi 192b/8, tōķunur 25b/1.

3.5.4. İsteş Çatı

söyleşüp 222b/3, yıldızı barışmaz 190a/17, çağrışdılar 179a/1, erişe 69b/12, maķşûdına erişdirüp 71b/7, birbirine girişdi 33b/11, görüşüp 14b/13, karışdı 31b/2, yapışup 153a/14, tutuşdı 147b/4, üşdiler 258b/17.

3.6. Birleşik Eylemler

3.6.1. Tasviri Eylemler

3.6.1.1. Yeterlilik Bildirenler

ħalâş edemez 28b/13, tenâvül edebilürseñ 55b/14, söz tıtdıramadılar 76a/8, ferâgat êdüremediler 76a/8, rahmet bulımaz 95a/1, cennete giremez 95a/1, bâğ-i ireme êremez

95a/2, bir haccı iştirā' edebilmek 112b/3, gümān edemezem 241b/16, hāl edemeyüp 250b/6, çıkamaz 258b/4, geçemezdi 258b/4, uçamazdı 258b/6, çıkabilmezlerdi 261b/7, delemeler idi 261b/8, ikdām edemeyeler 262b/17.

3.6.1.2. Süreklilik Bildirenler

kendüni éde gör e'āliden 23b/5, intikāl ü sirāyet edegelmışdür 28b/15, Dārā-yi kepire véri geldükleri hārācı 35a/4, babası véregeldüğü mālı 35a/6, babanun véregeldüğü beyzeyi 35b/4, babanun véregeldüğü beyzeleri 38a/5, ihtiyār edegelmışemdür 41b/16, tekrār éde gelmişlerdür 156a/5, mu'ālecet éde gelmişlerdür 184b/12, istihbār-ı aḥbār edegelmışlerdür 241b/4.

3.6.1.3. Tezlik Bildirenler

senün dāduḡı ol zālinden alıvérem 129b/4, benüm dādumı dünyāda andan alıvér 148b/17, baḡa bir ḡazāl-ı kebīr bulı vér 172b/10, bir sedd-i muḥkem bünyād édivér 260a/6.

İncelenen metinde tezlik ifadesi ver- yardımcı eyleminin yanısıra gel- yardımcı eylemiyle de verilmiştir.

bir süvār ol çeşme-sāra çıkageldi 144b/2, bir ḡunzīr-i sebük-ḡiz ü tiz-dendān çıka geldi 168b/10, 'acüz çıkageldi 176b/13.

3.6.2. Ad ve Yardımcı Eylemden Oluşan Birleşik Eylemler

Metinde ad ve yardımcı eylem biçiminde oluşan birleşik eylemlerin büyük bir bölümü başta ol- yardımcı eylemi olmak üzere; ét-, eyle-, kıl- yardımcı eylemleriyle oluşturulmuştur. Bunların dışında bul-, buyur-, gel-, gör-, buyurıl-, kal-, götür-, çek-, ver-, göster-, şal-, gir-, tut- gibi yardımcı eylemler kullanılarak oluşturulmuş birleşik eylemler de kullanılmıştır. Bu biçimde oluşturulmuş birleşik eylemlerin bazıları şunlardır:

ol-

Metinde en yaygın kullanıma sahip birleşik eylemler ol- yardımcı eylemiyle yapılmıştır.

şerm-sār olup 3a/11, ḡüşāde oldılar 3a/15, ḡāşıl olmuşdı 4b/14, taḡrīr olunmuşdı 5a/2, müşerref oldum 7a/3, taḡdīm olındı 7b/1, emīn oldılar 9a/7, 'arz olınur 10b/5, itmām olındı 11a/9, şürü' olındı 12a/9, olmuşdı muḡtāc 14b/9, oldı şādān 14b/10, 'arz olınur 18a/4, cem' olup 19a/6, müşkil olur 20b/9, meşḡūr olur 21a/5, ḡikāyet olınur 24a/1, ḡādir olur 26b/15,

rivāyet olunur 27a/15, cem^ç olup 27b/2, hayrān oldılar 27b/15, tābi^ç oluŷ 33a/16, baŷş olur 52a/12, āşikār oldu 52b/2, kādīr olam 61b/12, nāzil olsa 69b/17, ŷād olur 70a/1, rivāyet olunur 70b/5, vāŷıl oldu 76a/6, meŷhūr olmaya 87b/5, ġāfil olma 88a/10, pinhān olmuŷdur 88b/1, ma^ç lūm ola 92a/8, giriftār olsa 92b/10, mūteḥayyir oldu 94b/10, ber-ṭaraf olmaŷdur 98a/6, maḥbūs ola 98b/4, irsāl olunmuŷ 100b/8, tamām olmaz 105b/7, hayrān oldılar 107b/10, ḥaber-dār oldu 111b/10, sūvār oldu 111b/11, ḥarīdār olmaŷ 112b/4, māni^ç olalar 113a/9, mübtelā oldum 115b/14, vāḳıf olup 118b/4, zāhir oldu 119a/2, vāŷıl olur 124a/3, pāy-dār olmaz 125a/13, revān oldum 138a/5, ḥāmil olur 138b/17, sebep olmuŷdur 142b/10, meŷġūl ola 143a/1, cem^ç olup 145a/16, ma^ç lūm oldu 151b/8, olasin kādīr 158a/9, ‘ayān oldu 160b/15, dāḥil oldu 161a/5, vāḳi^ç oldu 161a/10, ḥāzır oldılar 161b/10, ‘āŷıŷ oldu 166b/13, ‘āzim oldu 168a/4, lāyih oldu 174b/6, esir olmuŷ 175a/10, su’āl olunmuŷ 191b/2, ḥarīdār olduġımı 192b/10, piŷmān olmuŷuzdur 198b/7, dāḥil olavuz 206a/9, helāk ola 208a/17, muvāfiŷ ola 211a/9, mu^ç āyene olinsa 215a/6, ḥōŷnūd olması 217a/8, maḥrūm olmaz 218b/8, tertib olunmaŷ 220b/3, zāhir olmuŷdur 222b/11, ḥāŷıl ola 230b/8, ṭaleb-kār olalar 243b/6, āşikār oldu 254a/15, bedīdār olmaz 254b/15, māni^ç olmasaydı 255a/17, giriftār olmuŷlar idi 259b/6, meŷġūl olavuz 260a/10, kādīr ola 262a/4.

ēt-

ēt- yardımcı eylemiyle kurulan birleŷik eylemler metinde çok yaygın bir biçimde yer almaktadır.

zuhūr ēdüp 14b/4, iḳāmet ētdiler 15a/2, naŷar ēdüp 15a/10, ēde teslim 15b/9, nefret ēdüp 16a/14, zabṭ ētmiŷ 17b/9, iŷbāt ētmez 18a/16, emr ētmezsın 23b/14, terk ētmeyüp 26b/12, ḳarār ētdiler 27b/3, baŷş ētdiler 27b/14, ta^ç yin ētdiler 28a/5, ḳann ētmeġüz 29a/11, da^ç vet ētmekdür 29a/15, bi^ç at ētdiler 30b/9, su’āl ēderem 33b/6, iṭā^ç at ēder 34b/11, yemin ētdi 40a/1, taḳdīm ētdiler 45b/8, ŷarf ētmese 53b/4, ḥıyānet ētmiŷ olur 53b/7, ḥavāle ētse 54a/1, ḳabūl ētdüm 56b/12, ġuŷ ētdi 59a/14, ḥalāŷ ētdi 60b/8, ḥayāl ētdi 63a/5, mūrāca^ç at ētmeyince 66a/14, ḥiṭāb ētdi 70b/11, tecrübe ētmeyince 70b/15, emr ētmiŷidüm 73a/4, naḳl ētmiŷlerdür 73b/3, vefā ētmezidi 73b/7, meyl ēderdi 73b/17, ‘ahd ētdüm 76a/17, ‘azm ētdi 76b/5, ḳuŷūr ētmeye 77a/3, men^ç ētmiŷdür 80b/15, hibe ētmek 81a/13, ārzū ētdükleri 87a/10, vefāt ētdi 91b/1, mu^ç āyene ēdüp 115b/12, müŷāhede ētdüm 115b/13, helāk ētdiler 118b/1, ḳulm ētmek 120a/6, ḥāzır ētdi 123b/16, taḥŷiŷ ētseler 124a/11, beyān ētdi 124b/10, rivāyet ētdi 126a/17, ŷürü^ç ētdi 139a/5, fikr ētdi 148b/5, ah ētdi 148b/14, ŷikāyet ētdi 149a/10, men^ç ētmiŷidi 150b/15, ḥabs ētdiler 163a/3, ḥizmet ētmek 164a/4, farḳ ētmeyüp

169b/4, ḥalāş étmiş 170a/2, āzād étdüm 185a/15, tevbe étdiler 203b/3, intikāl étdi 204a/8, fermān étdi 221b/6, redd étmeye 223b/11, ta‘ bir étmişdür 234b/3, beyān étdi 241a/16, sipāriş étdi 243b/2, nidā étdi 248b/4, terk étmedi 251a/17, rivāyet étmişlerdür 253a/13.

eyle-

zabı eyleye 15b/10, ziyāfet eyledi 19b/12, şürü‘ eyledi 20a/4, fāyda eylemez 23b/5, suāl eyledi 26a/4, terk eyleñ 33a/15, vaşiyet eyledi 40a/3, a‘ mūr eyledi 40a/12, işāret eyledi 45b/9, emr eyledi 51b/1, imzā eyledi 62a/17, men‘ eylediler 76a/7, fermān eyledi 80b/2, işāret eyledi 80b/4, ta‘ līm eyledi 93a/17, irsāl eyledi 100b/7, ‘ arz eyledi 107a/11, kanā‘ at eylemekdür 118a/9, beyān eyle 129b/4, temennī eyle 149b/17, ḥelāl eyle 153b/1, müsā‘ade eyle 171b/10, ta‘ yin eylediler 172b/2, ḥikāyet eyledi 173a/14, va‘de eyledi 174a/6, iḥrāc eyledi 178b/15, hücüm eylediler 179a/14, ‘afv eyle 179b/10, nazar eyleye 186b/8, ḥalk eyledi 187b/4, ḥōşnūd eyle 193b/2, āğāz eyleyesiz 206a/11, ḫaşd eyleyeler 206b/10, taḫdīm eyleye 217a/6, ‘ arz eyledi 237b/8, ḥall eyle 241a/3, ihtiyār eyle 243a/1, teklif eyleñ 247a/12, mūrāca‘ at eyleñ 249b/16, şabr eyleñ 251a/6, irşād eyledüñ 253b/6, ābād eyle 260a/7, peydā eyledüm 261b/13.

ķıl-

maḫbūl ķılıp 10b/10, ārāste ķılmış 16b/13, sefer ķıldı 28b/17, ḥavālet ķıldılar 29b/16, mūrāca‘ at ķıldılar 33b/13, muḫārebe ķılmaḫ 35b/16, me‘mūr ķılıp 40a/11, pūr ķılıp 45a/9, mükerrer ķılıp 47b/4, müşāhede ķıldum 56b/9, müşerref ķılmışdur 57a/7, cilve-ger ķılmaḫ 60a/4, nazar ķılmaya 62a/11, du‘ ā ķılırsın 63b/4, tedbīr ķılırsız 65b/15, ḥavāle ķıldum 68b/13, meded ķıl 70b/3, cilve ķılıp 75a/14, ḥavāle ķıldı 77b/10, vesīle ķıldum 82a/6, meşğūl ķılmaḫdur 85a/10, ḥiṭāb ķıldı 88a/6, ta‘ līm ķıl 93a/15, şarf ķıldı 99a/16, da‘ vet ķıldı 101a/17, müşāhede ķıldı 105b/3, ‘ arz ķıldı 116b/11, ḫarār ķıla 119a/4, ḥāzır ķıldı 123b/10, vāķıf ķıl 145a/9, endişe ķılmaz idi 145b/16, ‘ azīmet ķıldı 163b/7, behrever ķılam 175a/4, lāzım ķıldum 185a/16, ḫarār ķılmaz 191a/14, müşāhede ķıldı 195a/2, işāret ķıldı 200a/14, ‘ azīmet ķıl 202b/5, mu‘ āyene ķılasın 202b/5, tevbe-kār ķılam 203a/16, rahmet (14) ķılsun 204a/13, i‘tibār ķılmaz 217b/3, giriftār ķılam 219b/11, ṭaleb ķıldı 224b/15, ḫamle ķıldılar 233b/17, āferin ķılıp 234a/3, müşāveret ķıldı 240b/7, da‘ vet ķıldı 240b/13, meşğūl ķıldı 244a/4, tedārik ķılavuz 249b/16, ķüşte ķıldılar 252b/11.

al-

kām aldı 13b/15, āb-dest alup 23b/11, 144b/5, selām aldı 85b/6, ḥarāc alur 102b/15, intiḳāmın aldı 151b/3, intiḳāmum alam 157a/15, elinden alup 174a/14, elümden alurlar 174b/8, rüşvet almak 230a/3.

at-

yābāna atmayalar 8a/9, söz atmış 13b/7, yābāna atdı 56b/14, 177b/10.

bul-

intizām buldum 4a/5, ḥalāş u amān bulup 4a/8, rūḥ-i muşavver buldum 7a/4, ḥüsn-i intizām buldı 7b/12, tāze cān bulup 12b/7, şöhret-i tām bula 18b/3, vuşul bulmuşıdı 18b/6, nihāyet bulur 25b/2, āsāyiş buldı 31a/12, ḥüsn-i imtizāc bulup 31a/15, intibāh bulup 32b/5, fursat bulup 60a/14, necāt buluruz 63a/14, vücūd buldı 66a/8, zafer bulmaz 67a/14, i‘tibār bulalar 70b/17, ḥalāş buldı 76b/7, vuşul bulmak 77a/5, zuhūr bulmak 84b/14, vuşul bulasız 94b/17, şudūr bulmuş degüldür 100b/14, şöhret bula 103a/1, serencām bulmaz 105b/7, rāh bulup 112a/1, ḥalāş bulup 112a/10, necāt buldum 116a/14, yol bulsa gerekdür 121a/13, zafer bulam 126b/7, sezāların bulurlar 130b/8, cezāsın bulacaqdur 130b/12, fursat bula 137b/1, cezā buldılar 151b/6, ihtişāş bulup 155b/2, ḥalāş buldı 155b/3, şifā bulsun 176a/15, amān buldılar 178a/6, tāze ḥayāt buldılar 179a/6, teskīn bulmaz 183b/3, intizām bulur 186b/2, teskīn bulur 216b/11, şöhret bulmuş idi 242a/12, amān bulmuşlardı 247b/8, çāre bulmaya 262a/3, ihtitām buldı 264a/11.

buyur-

su ‘āl buyurdı 47a/5, teşbīt ve taḳrīr buyura 49b/11, irsāl buyursañuz 54b/17, iltimās buyurdı 86a/13, erzānī buyurmaqdur 86b/7, mevşul buyura 91b/16, tevaḳḳuf buyuruñ 94b/8, tecvīz buyurmamışlardur 98a/2, meşveret buyurdı 98b/3, cevāb buyurdı 100a/10, ma‘zūr buyuruñ 101b/9, taḥammül buyurursañuz 104a/14, ifşā buyursañuz 105a/17, ‘azīmet buyurursañuz 110b/12, eṭvār buyurmışlardur 116a/16, ḥiṭāb buyura 130b/15, ‘afv buyurdı 157a/8, erzānī buyurdı 158a/16, meşveret buyurdı 159b/7, teşrīf buyuruñ 172a/11, işāret buyurmışdur 185b/6, ḳazā buyurmayalar 194b/5, tebeyyün buyurmışdur 201a/10, izḥār buyurdı 203b/4, ‘afv buyurdı 203b/16, taḥsīn ü āferīn buyurdı 208b/3, işāret buyursalar 213a/1, erzānī buyurduñ 225a/3, cevāb buyurmışlar 254b/3, ‘ināyet buyurdı 256a/12.

buyurıl-

ruḥṣat ve icāzet buyurılırsa 17b/12, rızā buyurıldı 45a/15, behre-yāb buyurıla 80b/10, işāret buyurıla 81b/11, şudūr buyurılırsa 131b/13, revā buyurıla 156b/6, ma' fūv ü ma' zūr buyurıla 176a/9, mevşul buyurılmadı 203a/11, su'al buyurıldı 223a/6, hikāyet buyurulan 231a/8.

çek-

mehekk-i imtihāna çekmek 17b/8, 101a/8, 'usret çekmesün 20b/3, renc-i germ ü serd çekmedün 21b/6, me'ūnet-i şiddet-i dār ü gir çekmekden 34a/15, el çekdiler 51b/2, zaḥmet çeker 55b/7, tekellūf çekme 104a/11, teşviş çekme 112b/4, şiddet ü zaḥmet çekerek 118b/15, yed çeküp 123a/11, el çeker 132a/3, āh-ı serd çeküp 141a/9, elem çeke 190b/15, hezār şerbet-i zehr-ālūd-ı ğam ü ğuşşayı çeker 208b/12.

édin-

refiḫ édinüp 35a/13, murād édinürse 37b/3, ma' lūm édindi 63a/17, murād édinseñ 81a/13, maḫşūd édindüm 98b/15, maḫşūd édindi 100a/4, vaşf édindi 102b/10, menzil édindi 104b/7, penāh édinür 114a/1, ma' lūm édindi 127b/9, yer édindi 161b/4, maḫşūd édindiye 253b/2.

gel-

vücūda geldi 16a/17, ıztırāba gelüp 23b/13, taḫrīre gelüp 29b/17, ğazaba gelüp 35a/8, vuḳū'a gelmiş degüldür 40a/2, harekete geldi 43b/9, cāna geldiler 52b/8, lāzım gelür 65a/13, nuḫḫa gelüp 88a/7, deste gelür 97b/9, 'uhdesinden gelem 106b/5, rāst geldiler 117b/17, ḫalel gelmez 124a/4, ḫatırına gele 133b/10, lāzım geldükde 137a/6, rāst geldüklerinden 140a/17, ḫatıruma gelüp 144b/14, ğazabına gelüp 145a/4, kendüye gelüp 148b/13, rāst gelüp 151b/1, ḫōş gelüp 155a/14, vücūda gele 158a/4, başuma gelmişdür 163b/4, rāst geldün 174b/14, vücūda geldi 189b/3, ḫaḫklarından gele 197a/12, işlāḫa gelmezler 198a/16, lāzım gelür 212a/2, vücūda gelmemişdür 253b/11.

getür-

vücūda getürüp 2b/5, ḫatırına getüre 9a/16, zebāna getürüp 56b/15, yerine getürür 77b/2, yerine getürem 138b/15, ḫatırına getürüp 183b/11, ele getürdük 197a/4, imān getürelüm 250a/1.

gir-

ḫanımıza girmeye 36b/19, ḫulağına girmez 58b/9, ğuşuma girmeyüp 121a/17, eline gire 141a/13, ḫanuma girmek olmaz 195a/12.

gör-

şavāb görmeyüp 13a/5, vācib görür 16b/10, revā görme 26b/5, hōş görüp 26b/6, münāsib görmemişdi 35a/5, ma'kūl görüp 43b/1, revā görürsin 50b/3, revā görmeyüp 62a/15, 64b/3, revā görmediñüz 64b/7, revā görmezem 72b/1, şavāb görürsin 74b/2, cā'iz görmemişler 98a/1, maşlahat gördi 98b/4, lāyık görseñüz 105a/16, zulm görüp 120a/6, zararın görmeyüp 122b/1, revā gördiñüz 123a/3, lāyık gördüm 131a/3, cā'iz görmeyüp 184b/10, mesmū' ü maḳbūl görmeyeler 200b/12, münāsib görmeyüp 237b/16, revā görmeyeler 238b/15, vācib gördüm 248b/1.

göril-

münāsib görildi 11b/1, revā görilmeye 192a/10.

göster-

iḥānet gösterüp 18a/12, iṭā'at gösterdiler 34a/12, yol gösteresin 41b/17, ihtimām gösterdi 54b/7, mübālağa gösterdi 64a/14, 'amel göster 67b/5, müsāhelet göstere 69b/1, ihtirāz göstermezler 71b/16, şürū' gösterile 72a/11, rağbet gösterür ise 81b/10, teveccüh gösterürseñüz 110b/14, tazallüm gösterdi 132b/10, iştiğāl göster 133a/4, namāza kıyām gösterdi 144b/10, nevāziş gösterdi 172b/15, rızā göstereler 219a/3, istiğnā gösterüp 223b/11, ihtimām gösterürler 257b/1.

gözet-

nāmūs gözedüp 16a/16, 198a/14

ḳal-

mestūr u maḥcūb ḳalmışdı 4b/12, ḳala 'ālemde nāmı 15b/10, yād-gār ḳalmışdur 17a/3, zāyi' ḳalur 50b/7, bāḳī ḳalmışdı 56a/1, bāḳī ḳalmış 60b/11, nāḳış ḳalmağı 72a/17, maḥcūb u mestūr ḳalur ise 77a/7, ayakda ḳalur 80a/5, maḥrūm ḳalurlar 87a/11, tenhā ḳalur 87b/7, bāḳī ḳalurmısız 94b/8, cüdā ḳalmışdı 121b/16, dūr ḳalmışdı 123b/2, yād-gār ḳaldı 124b/12, ḥāmūş ḳaldum 153a/15, mestūr ḳalmaya 225a/12, gèrü ḳalalar 233b/10, ḥācet ḳalmadı 234a/2, zāyi' ḳalur 244b/9, 'āciz ḳaldılar 249a/17, gèrü ḳaldılar 233b/17.

ḳılın-

meslūb ḳılınup 31b/14, mürā'āt ḳılınur 130b/1, cüdā ḳılınmış 194b/15, mevḳūf ḳılınmaz 218a/4, iftitāḥ ḳılına 235b/7, mer'ī ḳılına 235b/15.

ķoy-

ķoya baş ayağına 15b/9, yerinde ķoyup 43b/7, yād-gār ķoyup 43b/13, yād-gār ķoyam 106b/14, ķulađına ķoymayup 147a/13.

şal-

naźar řaldı 46a/7, 168b/14, naźar řalsa 162a/6.

ŗur-

ķarřu ŗurdılar 30b/11.

ŗut-

kīne ŗutmaya 29b/5, reste ŗutup 31a/1, meslūk ŗutup 35a/4, ķāřnī ŗutmiř 35b/13, řerm ŗutmadum 64b/15, ķademin mībārek ŗutup 73b/12, sūlūk ŗutup 76b/10, muķarrer ŗutmaķdur 86b/5, mu‘āf ŗutmaķdur 86b/10, muķaddem ŗutasın 86b/12, bahāya ŗutayın 112a/13, maķām ŗutdı 128a/16, mekān ŗutup 139b/4, meslūk ŗutmiřlardur 156a/16, maķām ŗutdı 165a/12, hūr ü haķīr ŗutmaķ 194a/11, gūř ŗutmaķ gerekdūr 201a/12.

var-

huzūr-ı rāhata vardı 60a/11, tefekküre vardı 97b/12, hāba varmiř ādem gibi 127a/1, hāb u huzūra varmiřlardı 179a/16, secde-i řükre vardı 179b/4, hāba vara 201b/9, uyķuya vardı 202b/8, haŗrete vardılar 208a/4, efkāra vardı 240a/11.

vēr-/ver-

cevāb vērmekden 47b/16, yol verem 50b/8, necāt vērüp 57a/11, ruķřat vermedi 64a/9, cevāb vermiř 75b/16, ‘ayb veren 80a/13, selām verdi 82a/4, cevāb vermedi 85b/7, selām vērmek 85b/7, niřān vermedi 86b/17, řalāķ verdi 91a/16, ‘ivaź vērdük 92a/8, imtiyāz vērmiř olsalar 97b/14, me‘ūnet ü külfet vere 104a/16, dādumı vermeyesin 129a/9, cilā vermiř 134a/5, hūsn ü bahā vermiř 134a/7, haŗber vērür 141b/17, amān vermedi 146a/10, icāzet vērüp 149a/12, mehl vēr 170b/1, ķuvvet verdi 187b/5, yolında bařı vēre 189a/12, fuŗřat vērmiř ola 192a/6, yol vermeyeler 200b/11, fā‘ide vermez 217a/8, fāyda vermez 226a/6, haŗber vērmiřdūr 249a/9, haŗyāt verdi 252b/11, boyun vērmezidi 258b/1.

veril-/vèril-

nām verildi 7b/15, ruķřat verilmeye 192a/8, cevāb verile 247a/14.

3.7. Eylem Çekimi

Metinde işlenen konuya paralel olarak başta geçmiş zaman olmak üzere geniş zaman ve istek çekimi ön plana çıkmaktadır. Metinde hikâye ve rivayet edilen olaylarda geçmiş zaman çekimleri kullanılırken iman, emanet, utanma, sabır vb. metnin ana iskeletini oluşturan konular ele alınırken geniş zaman ve istek çekimleri ağırlık kazanır. Kullanım sıklığı açısından bunları şart ve emir çekimleri izlemektedir.

3.7.1. Görülen Geçmiş Zaman

Günümüz Türkçesinden farklı olarak görülen geçmiş zaman eki I.ve II. kişi çekimlerinde her zaman yuvarlak; III. kişi çekiminde ise düz ünlüyledir. II. kişi eklerindeki "n" nazal "ŋ"dır. Ayrıca ekin ünsüzü ötümsüzleşmez her zaman "d" biçimindedir.

I. Tekil kişi

müşerref oldum 7a/3, döndürdüm 23b/14, fâ'iz oldum 25a/3, gönderdüm 36a/1, geldüm 82a/6, bildüm 46b/3, 66b/9, işâret êtdüm 46b/4, te'dîb êtdüm 51b/6, fâriğ oldum 51b/9, mihmân oldum 54b/9, ziyâde buldum 54b/10, tıydum 55a/15, uyandum 55a/16, getürdüm 132a/5, şerm tıtmadum 64b/15, giyürdüm 66b/11, urdum 66b/12, giydüm 68b/12, cehd êtdüm 76a/17, 'ahd êtdüm 76a/17, görmedüm 80a/3, muhâlif olmadum 98b/13, bilmedüm 102a/6, işitdüm 106a/9, şatdum 116b/12, gördüm 122a/14, mu'âyenet êtmedüm 177b/2, döşürdüm 192b/10, rüsvâ oldum 205b/14, yetişdüm 219b/5, ferruğ-fâl oldum 221b/11, su'âl êtmedüm 223a/12, süvâr oldum 227a/8, vâcib gördüm 248b/1, da'vet êtdüm 255b/5.

II. Tekil kişi

çekmedün 21b/7, mübtelâ olduñ 63b/4, râst êtdün 64a/10, getürdüñ 64a/16, def'e 'âzim olmadun 71a/16, kazâ êtmedün 85b/9, oturduñ 88a/9, söyledün 94b/11, eyledün 94b/12, işâl eyledün 96a/1, zafer bulduñ 116b/15, eziyyet êtdün 135b/2, öldün 138b/3, vâkıf olduñ 139b/10, kâdir olduñ 157a/10, bildün 170b/5, râst geldün 174b/14, zafer bulduñ 174b/15, cefâ-kâr olduñ 175b/8, dâd êtmedün 175b/11, maqbûl olduñ 189b/4, vâcib kıldun 190b/7, getürdüñ 192b/9, yetürdüñ 192b/9, tekdîr êtdün 217b/8, ârâm ü qarâr êdün 218a/3, iqbâl êtdün 221b/10, edâ êtdün 225a/8, geldün 227a/16, bildün 227a/17, revâ êtmedün 227b/5, koyup gitdüñ 236a/8, dâmedün 251b/13, irşâd eyledün 253b/6.

III. Tekil kişi

iktibās etti 2b/10, yetişdi 3a/10, düşdi 3a/13, imtinānların şaldı 8b/2, geçti 12b/14, açdı 12b/15, kām aldı 13b/15, düzetti 14a/8, uzatdı 14a/9, saçup atdı 14a/17, buyurdu 15b/11, tonatdı 15b/12, döndi 15b/13, kodı 16b/1, erişdi 16b/8, anladı 16b/9, yetişdürdi 21a/17, ruşşat vermedi 25a/13, 64a/9, gönderdi 25a/14, yaptı 28b/13, kodı gitdi 29a/10, karışdı 31b/2, göndermedi 35a/5, yetişdürdi 40a/1, taşdı 52b/3, aşdı 52b/4, selām aldı 85b/6, diledi 86b/15, başdı 86b/16, görmedi 86b/17, niřān vėrmedi 86b/17, hiřāb kıldı 88a/6, eyitdi 94b/7, gelüp tırdı 95a/9, göndermedi 101b/3, düşdi 107a/3, rāh buldı 121a/8, şordı 132b/12, buyurdu 141b/11, amān vėrmedi 146a/10, erişdi 149b/10, kırtuldu 151a/17, aldı ve gitdi 183b/10, göründi 219a/12, bildi 233b/12, nāzil olmadı 251a/9, terk etmedi 251a/17, buğz etmedi 251a/17, kıalmadı 263a/4.

I. Çoğul kişi

bezl-i fevāyid-i ‘ilmiyye etdik 18a/13, gördük 37a/7, vākıf olduk 37a/8, gönderdik 38b/15, irtikāb etdik 47b/16, mīve-hār olduk 55b/10, ‘ivaż vėrdük 92a/8, giriftār olduk 95b/6, komaduk 116a/6, bir cā-yi ĥarāba ermedük 116a/7, ele getürmedük 116a/8, vāşıl olduk 137b/3, gördük 138a/8, mün‘atıf olmaduk 142b/11, bed-hāl olduk 142b/14, tālib olduk 166a/17, ele getürdik 197a/4, teslīm etdik 197a/4, temkīn ü tesyīr etdik 253a/4, kıatl etdik 263a/5, ihlāk etdik 263a/8, ifnā’ etdik 263a/10.

II. Çoğul kişi

III. Çoğul kişi

nihāde oldılar 3a/12, güřāde oldılar 3a/15, emīn oldılar 9a/7, kıurdılar 13a/9, ikāmet etdiler 15a/2, gördiler 15a/10, eyitdiler 15b/3, ĥāzır oldılar 27b/4, āęāz etdiler 27b/9, ĥayrān oldılar 27b/15, bildiler 27b/17, ta‘yīn etdiler 28a/5, gördiler 29b/11, gönderdiler 35a/10, getürdiler 36b/2, yetürdiler 36b/2, dediler 36b/4, verdiler 37a/16, kıaçdılar 39b/15, giyürdiler 30b/10, işitdiler 34a/11, iřā‘ at gösterdiler 34a/12, bozdılar 45b/9, düzdiler 45b/9, el çekdiler 51b/2, yetişdürdiler 220a/15, kıaldurmadılar 73a/9, kıondurdılar 82a/8, gönderdiler 82a/8, yazdılar 198b/1, su‘āl etdiler 220a/7, ikrār etmediler 249a/14, dil-řād oldılar 250b/4, döşediler 261a/6, yığdılar 261a/7, tıldurdılar 261a/11.

Soru biçimi

zamīn mi olduğ 72b/13, istimā‘ etmedüņmi 135b/1, gördüņmi 151b/5, ĥavf ü ĥařyet etmedüņ mi 157a/4, ĥaridār olduņmi 192b/10.

3.7.1.1. Görülen Geçmiş Zamanın Hikayesi

şordun idi 155a/3, gördün idi 155a/4, 155a/5, dedün idi 205b/16.

3.7.1.2. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı

talāk verdün ise 92a/5, ittifāk êtdün ise 92a/7, behre-yâb dahı olmadırsa 114a/16, zarar dahı görmedilirse 114a/17, kabûl êtdün ise 154b/4, unuttıysa 216a/10, eylik êtdiñüzse 226b/10, şadır oldıysa 228b/2, zâhir oldıysa 228b/4, vâkıf oldum ise 246b/16, her ne maqşûd êdindiye 253b/2, her ne ki murâd êdindiye 253b/5.

3.7.2. Anlatılan Geçmiş Zaman

Türkiye Türkçesinden farklı olarak anlatılan geçmiş zaman eki (-miş) daima düzdür. Anlatılan geçmiş zaman eklerinin ardına -dUr eki getirilerek kurulan yapılar da metinde çok yaygındır.

I. Tekil kişi

‘azm-i cezm êtmişem 77b/17, her hacc ki hulus-ı tavıyyetle êtmişem 112a/16, atmışam 112a/16, mu‘tâd olmuşam 176b/15, âzâd olmuşam 176b/16, ferâmûş êtmişem 219a/16, mu‘ayyeb koyup gitmişem 219a/17, eylik êtmemişem 226b/7.

II. Tekil kişi

güşmâl bulmamışsın 35b/10, pây-mâl olmamışsın 35b/12, i‘tikâd êtmişsin 37b/8, demişsin 38a/5, göndermişsin 38b/14, ihsân êtmişsin 38b/17, mübâşir olmuşsın 77b/3, kılmışsın 77b/14, çekmişsin 77b/15, bilmemişsin 86a/4, tekşir êtmişsin 169b/1, taşra gitmişsin 169b/1, muhâlefet êtmişsin 169b/3, taşaddî êtmişsin 169b/6, mağz olmuşsın 169b/9, mükâfâtını bulmuşsın 169b/10, hâr u zâr olmuşsın 177a/9.

III. Tekil kişi

yazmış 12b/9, saçmış 12b/11, tolmış 12b/12, yazmış 36b/13, bağlamış 55b/5, almış 55b/6, görmüş 61b/2, cevâb vermiş 75b/16, bırakmış 82b/4, naqş êtmış degül 83a/2, görmüş işitmiş degül 83a/3, işitmiş 100b/17, tağayyür bulmamış 107b/9, demiş 108b/9, kalmamış 115b/7, kurulmuş 123b/7, oturmuş 123b/8, yatmış 127a/2, yazılmış 127a/4, tutmuş 174a/12, su’âl olunmuş 191b/2, cüdâ kılınmış 194b/15, konulmuş 194b/16, buyurmuş 196b/1, yazılmış 198a/8, su’âl olunmuş 215b/5, cevâb vermiş 226a/8, yücelmiş 258b/6, kazılmış 259a/17.

I. Çoğul kişi

II.Çoğul kişi

III.Çoğul kişi

dırağt-niṣān olmuşlar 55b/9, su'āl étmişler 185b/4, cā'iz görmemişler 98a/1, bilmişler 117a/6, tenbih étmişler 118b/10, edā' étmişler 125a/15, rivāyet étmişler 127a/6, eṭrāfını almışlar 138a/9, teşbih étmişler 143b/3, cevāb vemişler 185b/5, buyurmuşlar 238a/15, vaz' étmişler 194b/2, demişler 226a/8, şormuşlar 233a/10, yazmışlar 244a/7, göndermişler 246b/8, cevāb buyurmuşlar 254b/3.

Soru biçimi

3.7.2.1. Anlatılan Geçmiş Zamanın Hikayesi

I.Tekil kişi

mazhar olmuşidum 25a/2, emr étmişidüm 73a/4, almışidim 81b/8, aḥz étmişidüm 123a/4, 'azm-i şikār étmişdüm 151a/13, çıkmışidum 151a/13, ferāgat étmişidüm 166a/15, gitmişidüm 174b/1, beytütet étmişidüm 174b/2, getürmişidüm 177a/13.

II.Tekil kişi

müheyyā étmişidüñ 187a/1.

III.Tekil kişi

ḥāşıl olmuşdı 4b/14, olmuşdı muḥtāc 14b/9, pinhān étmişidi 16a/16, vuşul bulmuşdı 18b/6, geçmişidi 24a/6, açmışdı 24a/7, komuşdı 35a/2, münāsib görmemişdi 35a/5, gelmişdi 44a/13, men' étmişidi 58b/11, kalmışdı 59a/12, bilmişdi 61b/3, görmemişdi 63a/3, getürmiş idi 63a/15, oturmuşdı 71a/3, düşmüşidi 71a/4, bağlamışdı 77a/12, göndermişdi 78a/7, ṭurmuşdı 85b/4, oturmuş idi 88a/1, götürmüşidi 88a/2, ṭurmuşdı 93a/9, vāki' olmuşdı 107b/2, varmışdı 115a/3, demişleridi 115b/11, kalmışdı 121a/8, süvār olmuşdı 121b/15, dūr kalmışdı 123b/2, vākıf olmamışdı 127b/9, bitmiş idi 133b/15, katl olmuşdı 145b/1, gitmişidi 150b/6, helāk étmiş idi 157a/1, şem' olmuşdı 185a/5, zuhūr étmişdi 208a/10, ḥāşıl olmamışdı 251a/5.

I.Çoğul kişi

müreffehü'l-ḥāl olmuşidük 105a/4.

II.Çoğul kişi

III.Çoğul kişi

dāhil-i mebħaş olmuşlarıdı 27b/10, āsān göstermişleridi 39b/10, āheng-i kıtāl étmişleridi 39b/11, getürmişleridi 81b/6, şavāb görmişlerdi 98b/9, dēmişleridi 115b/11, ħarīdār olmuşlarıdı 242a/14, hem-niṣīn olmuşlarıdı 247b/7, amān bulmuşlardı 247b/8, cem^c olmuşlar idi 249b/5, mütemekkin olmuşlar idi 258b/10, muķīm olmuşlarıdı 259a/15, giriftār olmuşlar idi 259b/6.

3.7.2.2. Anlatılan Geçmiş Zamanın Rivayeti

mühürlemiş imiş 246b/10.

3.7.2.3. Anlatılan Geçmiş Zamanın Şartı

efzāl-ı nevāl étmiş ise 27a/8.

3.7.2.4. Anlatılan Geçmiş Zamanın +dUr'lu Hali / Kuvvetlendirme İhtimal

İncelenen metinde bu yapıyla kurulan geçmiş zaman örnekleri oldukça yaygındır.

I.Tekil kişi

iħtiyār édegelmişemdür 41b/16, ne senden icāzetsiz meyl-i bezm ü divān étmişemdür ve ne senüñ meşveretüñsüz ^cazm-i rezm ü meydān étmişemdür 43a/12-13, müheyyā étmişemdür 66b/4, tedārikini étmişemdür 74b/5, ķomışamdur 77b/17, nihān étmişemdür 155a/8, müştāķ olmuşamdur 176a/12, işitmişemdür 202b/3, ħübğirdār olmamışamdur 226b/3, münfa^c il olmuşamdur 228b/13.

II.Tekil kişi

işitmişsindür 63b/17, ammā ne görmüş ve ne tātmişsındur 63b/17, siyāset buyurmuşsındur 195b/5, ihzār étmişsindür 222a/5.

III.Tekil kişi

vuķū^c a gelmiş degüldür 40a/2, derc étmişdür 4b/9, şinevā olmuş degüldür 10b/17, yād-gār ķalmışdur 17a/3, sülūk etmemişdür 29b/11, vāķi^c olmuşdur 30a/8, cem^c olmuşdur 30b/5, buyurmuşdur 87a/12, ķudret vērilmemişdür 34b/5, işāret olunmuşdur 34b/16, kim görmüşdür 37a/1, göndermişdür 37a/2, bir olmuşdur 37b/10, tölmişdur 37b/11, uçmuşdur 38a/8, göçmişdür 38a/8, mālīk olmamışdur 45a/7, yetişmişdür 55a/5, görmemişdür 63b/13,

cā'iz olmuşdur 79b/4, şudūr bulmuş degüldür 100b/14, şāyi' olmuş degüldür 100b/15, bākī kalmışdur 107b/14, oturmuşdur 111a/14, tesmiyyet kılmışdur 114b/15, kalmışdur 129b/10, vāki' olmuşdur 148a/6, rāh bulmamışdur 166a/13, yazılmışdur 201a/7, gitmişdür 202a/5, gelmişdür 204b/15, dēnilmişdür 214a/9, dēmişdür 252a/13, ta' bir etmişdür 231a/12, haber vermişdür 249a/9, vērmişdür 252b/16, çekmişdür 253a/1, vücūda gelmemişdür 253b/11, halk etmişdür 255a/5.

I.Çoğul kişi

ekmişüzdür 147b/15, dikmişüzdür 147b/16, muqarrer kılmışsuzdur 198b/7, naqb etmişüzdür 262a/15.

II.Çoğul kişi

III.Çoğul kişi

pīrāste etmişlerdür 12a/3, pādīşāh olmuşlardur 12a/5, rivāyet etmişlerdür 16a/2, buyurmuşlardur 52a/5, ittifāk etmişlerdür 52b/15, dēmişlerdür 78b/12, ber-hūrdār olmuşlardur 57b/16, , naql etmişlerdür 73b/3, tecvīz buyurmamışlardur 98a/2, teşbīh etmişlerdür 118b/12, gitmişlerdür 199a/10, çekmişlerdür 213a/17, görmüşlerdür 213a/17, ihtiyār etmişlerdür 227a/11, sāhte olmuşlardur 229b/4, endāhte kılmışlardur 229b/5, nā'il olmamışlardur 254a/8, ihtilāf etmişlerdür 263b/15.

Soru biçimi

muqayyed olmuşmıdur 171b/2, kayd-ı mezid üzere kalmışmıdur 171b/3.

3.7.3. Geniş Zaman

I.Tekil kişi

su'āl ederem 33b/6, tīz kıluram 38a/17, 'ār ederem 41b/12, görürem 43a/7, yemezem 56b/5, bilmem 61b/12, dilerem 65b/11, revā görmezem 72b/1, buyurmazam 72a/16, etmezem 93b/15, isterem 101a/8, vērürem 103a/2, qoram 103a/3, bilmezem 106b/4, bilürem 121a/13, 221b/14, qomam 144b/16, şatmazam 148b/5, oturmazam 153a/4, tırmazam 153a/5, ihtiyār ederem 154b/4, bilürem 157a/6, 177b/6, hayāl ederem 169a/6, müretteb kıluram 201b/8, düşmen 'add ederem 203a/16, 'adāvet ederem 203b/9, 'uqūbet ederem 203b/10, 'afv ü mağfıret ederem 203b/11, ihsān-resān olmazam 226b/12.

Metinde geniş zaman tekil I. kişi ekinin {-In} olarak kullanıldığı birkaç örneğe rastlanılmıştır:

Ol nūr-i dīdeye gözüm rāst geldükde bī-ārām olup üstāduma ta‘zīm ü ikrām niyyeti ile zarūri *kıyām ederin.* (24a/14-15)

Size nesne *teklif étmezin.* (74b/4-5)

Sizden mu‘āvenet *tevaḳḳu‘ kılmazın.* (74b/5)

... eyitdi ki sābıḳān ‘arız olan fütür henüz mu‘āvedet étmegın a‘zāmda kelāl külli *müşāhedet ederin.* (176a/7-9)

Zen bu ‘azmi iltizām étđi ve eyitdi be-her-ḥāl bugün ben bu emr-i mühimme *iḳdām ederin.* (201b/11-13)

Geniş zaman çekimi bazı örneklerde gelecek zaman ifadesi taşımaktadır:

Ya‘nī yā Muhammed bir nesneyi yarın étmelü olsaḳ *yarın şöyle ederem* deme belki de ki inşā‘allāh *yarın şöyle ederem.* (251b/9-11)

II. Tekil kişi

müsāra‘at edersin 22a/16, emr étmezsın 23b/14, ri‘āyet edersin 26a/13, mücāzāt kılırsın 26a/14, revā görürsın 50b/3, ekersın 55b/9, kaçarsın 61b/11, gelürsın 63b/4, du‘ā kılırsın 63b/5, ḥikāyet edersın 63b/8, gidersın 63b/9, dilersın 72b/12, bilürsın 76a/15, 152b/17, terk étmezsın 76a/15, muḳadder kılırsın 112a/15, şarf étmezsın 155a/10, yalan söylersın 202a/9, bühtān eylersın 202a/9, behremend olursın 210a/7, tenāvül edersın 224b/17, peydā étmezsın 226a/8.

III. Tekil kişi

çıḳar 7a/11, vērür 7a/12, fetḫ eyler 15b/8, vācib görür 16b/10, vāḳıf olur 17a/5, uçar 17b/4, bulur 17b/4, işbāt étmez 18a/16, düşer 20a/14, kesb eder 21a/4, işāl eder 22b/9, fāyda eylemez 23b/5, görür 23b/11, yur 23b/11, ḳor 23b/12, gelür 24a/14, dēmez 24b/17, ṭoḳunur 25b/1, yarar 33a/13, nuşret eder 34b/11, zevāl olmaz 36b/5, ḥā‘il olmaz 41a/3, kifāyet eder 44b/17, gösterür 47a/15, güzār eder 47b/8, mümkün olmaz 47b/9, zaḫmet çeker 55b/7, ḳulaḳına girmez 58b/9, ḳalmaz 59b/1, gözler 60b/4, zafer bulmaz 67a/14, sağ ḳomaz 177b/6.

Geniş zamanın III. tekil kişi olumsuz çekiminde metin boyunca “-mAz” kullanılırken bir dörtlükte geçen üç eylemde olumsuzluk “-mAs” ekiyle belirtilmiştir:

inkār eylemes 135b/9, işār eylemes 135b/10, ‘ar eylemes 135b/12.

I.Çoğul kişi

mahrûm oluruz 55a/8, hıyânet etmiş oluruz 55a/10, idhâl etmezüz 55a/11, mütenâvil oluruz 55a/13, necât buluruz 63a/14, bilmezüz 104a/14, ibâ' kılmazuz 104a/15, şefâ' at ederüz 134b/3, biçerüz 193a/8, 193a/9, şerm ü şenâr etmezüz 198a/11, iftihâr ederüz 198a/11, 'azm ü âheng etmeyüz 198a/15, günûde oluruz 220b/11.

II.Çoğul kişi

bilürsüz 33a/9, 65b/14, tedbîr kılırsız 65b/15, 159b/12, hayrân olursız 107b/11, ta' accüb kılırsız 107b/12, şalâh görürsüz 159b/13, buyurursız 226b/7, etmiş olursız 226b/11, pindâr buyurursız 248a/9.

III.Çoğul kişi

ne bir iş ederler ve ne görürler ve ne işidürler 33a/13, tenâvül ederler 55a/8, birağurlar 60a/15, komazlar 71b/15, haml ederler 73a/6, mahrûm ve mehcür etmezler 97b/17, aḥz etmezler 132a/9, yüklenmezler 132a/10, işitmezler 140b/3, yetiştirmezler 140b/4, geçerler 188a/16, kaçarlar 188a/17, işlâha gelmezler 198a/16, dërler 198b/17, ayırurlar 200b/17, edâ kılmazlar 209a/15, ḥavf ederler 218b/1, kâdir olurlar 220b/5, bi-huzûr olurlar 222b/7, mâlî ederler 232a/5, bâ' iş olurlar 237a/12, su'âl ederler 251a/2, ḥâ'il derler 255a/6, câblesâ derler 255a/6, görürler 257a/12, yerler 259b/14, biçerler 259b/16, kıazarlar 262a/11, eydürler 262a/11, peydâ ederler 262b/7.

Soru biçimi

olurmu bâzla tihû muḳâbil 35b/14, ni' met olurmiki 84a/7, râ'ic-i ticâret olur mı 91a/3, aḥz eder mi 93b/5, müşâhede edermisin 93b/15, bâḳî ḳalurmısız 94b/8, bilmez misin 105b/16, görilmezmi 120b/13, 208b/11, fâriğ olur mı 132a/1, öldürürmi 132a/2, olur mı kâr-ger hergiz sinân-ı ḥâr ḥârâda 147b/1, dilermisin 201b/3, redd ü inkâr eder mi 223b/16, fayşal bulur mı 250b/15

3.7.3.1. Geniş Zamanın Hikayesi

verziş ederidüm 4a/11, ittibâ' etmezidi 5a/12, derdi 14a/11, birün olurdu 17a/16, binâ ederlerdi 18b/17, sebḳ ederleridi 19a/3, müncezib olurlaridi 20a/15, ururdu 20a/17, mevşül kılırdu 20b/16, dërleridi 21a/14, 40a/16, muntazır olurdu 22a/8, taḳdîm ederidi 22a/10, taḳşîr etmezidi 24a/4, kıyâm ederdi 24a/9, düzedürlerdi 24b/10, ḥizmet ederidüm 24a/16, dönmezidüm 24b/17, tenâvül etmezidüm 25a/1, ferâmüş ederidün 25b/11, istiḳbâl ederidün 25b/16, mülk ederidüm 26a/9, bilürlerdi 31b/1, gönderürdi 35a/1, dërlerdi 35a/2, bilmezidi

37a/4, şalındurmazıdı 37a/6, hikāyet ederdi 61a/17, rūzigār geçürürlerdi 66a/11, mübāşeret étmezlerdi 66a/15, görürlerdi 72b/15, vefā étmezidi 73b/7, dökerdi 77a/14, āsūde olmaz idi 79a/5, kaç‘ étmezidüm 82a/13, fedā ederdüm 82b/15, şükr ederdüñ 86a/2, ne dërdüñ 86a/2, şükr ederdüm 86a/3, buyururduñ 91b/12, tezvīc ederdüñ 91b/15, telef kılmazidüm 102a/6, ayırmazidüm 105a/10, geçinüridük 129b/8, gitmezidi 137a/4, şaçardı 148a/14, bed-du‘ā ederlerdi 150b/9, ‘ivaż almazıdı 161b/8, şarf étseñ olmazmıydı 174b/16, hāmūş olurduñ 177a/6, rāst gelüridi 207b/2, boyun vërmezidi 258b/1, hālī olmazlarıdı 259a/3, dëmezleridi 262a/17.

3.7.3.2. Geniş Zamanın Rivayeti

‘taleb edermişsin 35a/15, gidermişsin 35a/16, vaz‘ edermişsin 93b/12, cem‘ edermişsin 93b/13, ilbās edermişsin 93b/14.

3.7.3.3. Geniş Zamanın Şartı

ruşşat u icāzet buyurılırsa 17b/12, hākīm-i dehr olursañ 26a/4, pādīşāh-ı vilāyet olursañ 26a/13, kōnarsa 27a/1, dönerse 27a/2, ta‘līk olırsa 27a/4, zūhūr ederse 27a/5, murād edinürse 37b/3, rehber olursa 38a/11, maķbūl olursa 45a/12, getirürse 54b/17, temettu‘ edersek 55a/9, mīve-hār olursañ 56b/2, ğalaṭ étmezsem 63a/8, ne ki isterse 68b/10, fermān edersem 73a/5, maḥcūb u mestūr kılur ise 77a/7, ārzū edersen 77b/10, gösterür ise 81b/10, iştiġāl edersem 81b/13, göçersen 88a/9, ‘azīmet buyurursañuz 110b/12, teveccüh gösterürsenüz 110b/14, dersem 148b/5, görürsemde 202a/12, şādık bilmez isen 202b/4, tevbe edersen 203b/10, vermezse 210a/6, oķursa 225b/12, izhār étmezsede 226a/4, ri‘āyet edersen 243a/1, ‘amel edersen 243a/2, cārī olursañ 243a/3, cevāb vërürse 250a/15, beyān edersen 250b/13, dilersen 256a/2.

3.7.3.4. Geniş Zamanın +Dur'lu Hali / Kuvvetlendirme İhtimal

hüner ehli bilürdür kendüzini 18a/3.

3.7.4. Gelecek Zaman

İncelenen metinde gelecek zaman ifadesi için {-IsAr} ve {-AcAK} ekleri ile kullanılmış birkaç örnek saptanmıştır. Bu örnekler III. tekil kişi ile çekimlenmiştir.

bu ferzend olısar Allah a‘lem şüküh ü şevketiyle şāh-ı ‘ālem (15b/6)

...ve her kâse-i sirke derd-i sevdâ-yı hırşla *mâlî olısardur* ser-encâm-ı şarâb-ı nâb-ı safâdan *hâlî kalısardur*. (142a/6-8)

... bu civân ‘an-ķarîbi’z-zamân sultân-ı cihân olup ‘âlemiyân muṭî‘-i fermânı ve âdemiyân ‘abîd-i *ihsânı olacaķdur*. (28a/14-15)

ferdâ-yı kıyâmet ki ģazret-i ģaķ ü ģâkim-i muṭlak ķâzî olduķda esrâr-ı zamâ’ir âşikâr olup muṭî‘ şevâbından behre-dâr ve ‘âşî ģünâhından *şerm-sâr olacaķdur*. (130b/9-12)

Herkes *cezâsın bulacaķdur*. (130b/12)

Zi’b ki Seyyidetü’z-zehbün *zevci olacaķdur* ķayşere işâretdür. (171a/3-4)

3.7.5. İstek Çekimi

Ahlak felsefesi ve siyaset konulu olan bu kitapta konuyla paralel olarak çeşitli öğütler verilmektedir. Dolayısıyla eylemlerin çekimlenişinde istek kipi ön plana çıkmaktadır. Metin boyunca çok sık kullanılan bu kip, istek anlamının yanı sıra başta şart ifadesi olmak üzere, gerekliliği, emri, geniş zamanı ve gelecek zamanı ifade edecek biçimlerde de kullanılmıştır. Metinde istek kipinin tüm kişilere göre çekimleri saptanmıştır.

I. Tekil kişi

Metinde istek kipi I. tekil kişi çekiminde üç ayrı ek kullanılmıştır. Bu eklerden en yaygın olanı Osmanlı Türkçesinde de kullanılan istek ekine –m kişi ekinin getirilmesiyle oluşturulmuş olan –Am ekidir. İkinci ek günümüz Türkçesinde de kullanılmakta olan istek eki + koruyucu ünsüz ve –Im kişi ekiyle oluşturulmuş olan –AyIm ekidir. İstek çekiminde kullanılan son ek ise Eski Türkiye Türkçesinde kullanılmakta olan –AyIn kalıbıdır.

Kipin -AyIn kişi ekiyle çekimlendiği örnekler şunlardır:

bahâya tütayın 112a/13, saņa şatayın 112a/14, saņa ifâ’ edeyin 112b/10, kime ģikâyet eyleyeyin 165b/9, sebab-i taģayyürümi beyân edeyin 183b/15, ben müte‘ahhid olayın 228b/17.

olam luṭfla ģaķķa mazhar 33a/8, getürem 39a/3, oturam 39a/4, esîr edem 41b/7, başam 43a/3, hücüm edem 43a/5, gönderem 54b/12, birün olam 56b/6, müte‘ahhid olmayam 56b/11, nişâr edem 63a/11, görem 63b/15, 122a/4, 145a/1, muķırr kılam 65b/11, çekem 65b/14, edâ’ edeyüm 68b/9, münģariṭ kılam 74a/13, şehryâr-ı zür-kâr olam 75a/6, ‘uhde-i ‘ahdden gelem 77b/13, dest-res bulam 77b/14, işâl edem 79a/16, mümtâz olam 79a/16, muķîm olam 88a/8, ģâşıl kılam 93a/16, gönderem 101a/9, târ-mâr edem 103b/2,

kalDIRAM 105b/8, bildirem 105b/9, iletEM 106b/2, bulAM 106b/4, 106b/9, ‘uhdesinden gelem 106b/5, behremend olAM 106b/10, yād-gār koyAM gidem 106b/14, vāşıl olAM 112a/10, āsūde-dil olAM 112a/10, ābādān edem 116a/11, qatAM 118a/11, atAM 118a/12, giryān olAM 121a/12, mu’āḥez ü mu’ākab olAM 121b/2, edā’ edem 121b/6, erem 122a/4, fedā edeyüm 136a/3, alAM 145a/1, zemini eyleyem ‘adlile ma’ mür 151a/4, cihāni eyleyem cūd ile mesrūr 151a/5, sebük-ḥiz ü tiz-reftār olAM 178a/4, koyAM 184a/1, beyān edem 195b/1, efsūn edem 201b/10, muḥkem kılam 201b/11, taqrir edeyim 201b/16, urayım 202a/12, görmezlige urayım 202a/12, tevbe-kār kılam 203a/16, ğazab-nāk olmayAM 205b/13, fāriğ olmayAM 217b/10, yazayım 234a/10, göreyüm 251a/6, cevāb vereyüm 251a/6, aqıdayım 261a/17.

II. Tekil kişi

iḥtişāş bulASın 35b/6, bilesin 36a/1, gönderesin 38a/6, söyündüresin 38a/6, kıyās etmeyesin 38a/9, bilmiş olASın 38b/6, ḥavf ü hirās üzere olASın 38b/17, yol gösteresin 41b/17, kırtarasın 42a/1, nā’il-i derecāt-ı dāreyn olASın 42b/4, ‘ātıl kılasın 52b/17, rāzi olASın 67b/8, rāzi bilesin 67b/8, ma’ dūd olmayASın 81b/1, elden kımayASın 86b/11, muqaddem tıtasın 86b/12, alASın 96a/14, şarf kılasın 96a/15, delil olASın 106b/8, bī-cān kılasın 106b/17, revān olASın 106b/17, fā’iz-i nef ü rey’ olASın 112a/9, mütebasıtı olmayASın 113a/13, mütesalliḫ olASın 113a/14, teskin edesin 122a/17, selāmetle gidesin 122b/1, nazar kılasın 148a/8, vākıf olASın 148a/9, mütebā’id olASın 164a/11, mümtāz olASın 170a/3, kār-sāz olASın 170a/5, ta’ mīr edesin 180a/7, ğars edesin 180a/8, ıtlāḫ edesin 180a/9, varASın 197a/6, şikāyet etmeyesin 197a/7, getüresin 201b/10, nef -i ‘azīm göresin 201b/11, ğāfil olmayASın 201b/16, mu’ āyene kılasın 202b/5, bilesin 202b/6, ḥuzūr-ı şāha iletESin 221a/17, rest-gār olASın 225a/9, yanASın 241b/15, boyanASın 241b/16.

III. Tekil kişi

nihān olmaya 4a/3, taşvir ede 4b/16, rişte-i beyāna çekile 5a/10, mestūr olmaya ki 11a/13, berūmend ola 13a/7, ḥaber-dār ola 15b/5, göre 15b/7, ede teslim 15b/9, kıya 15b/9, zabṭ eyleye 15b/10, kıla ‘ālemde nāmı 15b/10, irsāl ede 16a/9, yüz mişķāl ola 16a/10, kıyşer-i rūm ola 16b/5, veled-i şulbī ola 16b/6, kızinuḡ oĒlı olmaya 16b/6, zāyi’ eylemeye 16b/10, şöhret-i tām bula 18b/3, zuhūra gele 20a/3, şu kıya 23b/15, yuya 23b/15, zulm etmeye 28b/1, ref eyleye 28b/1, nāfi’ ola 29b/2, eşfaḫ ü erḥam ola 29b/3, unutmaya 29b/4, kine tıtmaya 29b/5, ḥāzır ola 29b/6, iḥsān-ı şāmil şāḫibi ola 29b/6, mürtebiḫ kıla 30b/17, da’ vet olına 31b/10, ‘azimet olına 31b/12, şapa 33a/14, tıpa 33a/14, meşiyet ve

muḳarrer éde 33b/7, rābıta-i vāfiye kıla 33b/8, işğāl étmeye 3b/10, göndere 35a/6, ḳanıma girmeye 36b/19, gezend érgürmeye 36b/11, yuya 38b/3, şıya 38b/4, iḳtişāş éde 40a/3, pūşide buyurılmaya 46b/14, ḫafi buyurılmaya 47a/8, munṭabı^ç buyurıla 47b/6, ḫafi olmaya 51b/12, mağbūn olmaya 56b/5, ortadan götüre 59a/5, ala getüre 59a/5, otura 59a/5, yüz döndürmeye 62b/10, göndermeye 62b/10, münfa^ç il olmaya 67a/4, mütekeddir olmaya 67b/2, nihān olmaya 69a/7, mündefi^ç olmaya 75b/15, gil ḫāre olmaya 76b/6, ḳuşūr étmeye 77a/3, enbāz olmaya 79a/17, gele 100b/10, ala 100b/10, selāmet yüzün görmeye 106a/3, yād-gār ḳala 141b/11, zarar yetişmeye 151a/4, ^çāmil olmaya 207a/3, tekmi^l olına 219b/1, ta^ç rıf ü sitāyiş étmeye 221a/9, şermende olmaya 221a/10, söz söylemeye 222a/17, iftitāḫ-ı kelām étmeye 222b/17.

I.Çoğul kişi

I. çoğul kişi istek çekiminde hem –AlUm hem de –AvUz ekleri kullanılmıştır.

^çāmil olalum 27a/6, ikā édelüm 27a/9, ṭotalum 31b/4, varalum 37a/9, gidelüm 37a/10, taḳrİR édelüm 37a/10, ğars-ı eşcār édelüm 55b/10, ^çāzim olalum 74b/2, gidelüm 104a/8, ḫizmetler édelüm 104a/9, görelüm 129a/2, inşāfdan tecāvüz étmeyelüm 147b/11, tariḳ-i ^çinād ü ızrāra gitmeyelüm 147b/11, ^çāmil olalum 147b/13, ḫüs-n-i ihtitām vérelüm 170b/11, imān getürelüm 250a/1, 250b/14, miyāndan götürelüm 250a/2, i^çlām ü i^çlān édelüm 250b/12, iḫrāc édelüm 260a/2, şürü^ç édelüm 262b/4, gidelüm 262b/5.

taşdıḳ ü taşvīb édevüz 36b/16, mīve-çİN olavuz 55b/12, imdād édevüz 105b/1, şādān olavuz 177b/12, bī-nām ü bī-nişān olavuz 177b/13, cennete dāḫil olavuz 206a/9, 249b/15, tedārik ḳılavuz 249b/16, ^çibādet ü ṭā^ç ata meşğul olavuz 260a/10, gelevüz 262a/15, delevüz 262a/16.

II.Çoğul kişi

ḫayrāt u ḫasenātın göresiz 29b/7, şafālar süresiz 29b/8, benāt-ı emİRÜ'l-mü'minİN olasız 94a/15, ^çuryān ḳalasız 94a/16, vuşul bulasız 94b/17, ḫuzūruma getüresiz 199a/4, āğāz eyleyesiz 206a/11, söylemeyesiz 206a/11, isā^çet-kārlıḳ ü bed-girdārlıḳ édesiz 226b/14, refāğ-ı ḫāl üzere olasız 244a/9, zafer bulasız 244a/11, gidelüm diyesiz 262b/5.

III.Çoğul kişi

nazarı diriğ étmeyeler 8a/8, yābāna atmayalar 8a/9, getürelor 44a/15, içeler 45a/9, sİR-āb édelor 49a/9, ber-ḫürdār olalar 55b/11, muṭi^ç ü fermān-ber édelor 59b/8, gül-āb sepeler 60b/13, cādde-i edeb üzere olalar 65a/12, ^çayyār olalar 70b/16, i^çtibār bulalar 70b/17, vereler 80b/3, bileler 83b/11, edā^ç ḳılalar 83b/12, bileler 87a/5, 145b/6, mü^çeddi

kıllalar 87a/6, merâsim-i şükriini edâ' etmeyeler 87a/10, mürâ'ât edeler 97a/8, iştirâ' edeler 100a/15, kâni' olmayalar 113a/8, zulmdan ve sitemden mâni' olalar 113a/9, gezüp göreler 115b/16, bulup getüreler 115b/17, taşnîf edeler 118a/17, hâzer edeler 119b/1, müstahaqq-ı tehdîd ve 'id olmayalar 119b/2, sevğ edeler 119b/4, pend-pezîr olalar 124b/13, maşrûf kıllalar 124b/13, bulup getüreler 125b/1, diyeler 127b/12, celde uralar 133a/9, gezdüreler 133a/10, kaç' edeler 134a/9, şabr u ârâm edeler 138b/6, haşr edeler 156b/12, müteferriğ olalar 179a/10, şefâ'at etmeyeler 180b/13, ferâğat etmeyeler 180b/15, rıfğ ü merhamet üzere olmayalar 180b/16, mütehallî kılmayalar 183a/2, bürdbârîlerinüñ maḥkûmı etmeyeler 183a/3, kendülerden müteğayyir kıllalar 183a/4, müteneffir olalar 183a/5, ber-dâr edeler 195a/15, yol vermeyeler 200b/11, mesmû' ü maḥbûl görmeyeler 200b/12, lâyıḳ ü erzânî görmeyeler 204b/2, göreler 206b/8, kaşd eyleyeler 206b/10, revâ görmeyeler 238b/15, sa'y-ı bî-kerân edeler 243b/1, taleb-kâr olalar 243b/6.

İstek çekiminin ifade ettiği farklı anlam ve zamanlar:

İstek çekimi cümledeki anlamına göre başka anlam ve zaman ifadesi taşıyabilmektedir. İncelenen metinde de istek kipinin başta şart olmak üzere emir, gereklilik, geniş zaman, gelecek zaman ifade edecek biçimde kullanıldığı örneklerin çok yaygın olduğu gözlenmiştir.

Şart:

Ol hâzret buyurdı ki eger leyl ü nehârda dâm-ı hürd ü hâba *giriftâr olam* her-âyine kendümi âzârdan ğayrı ğayra ızrâr etmiş oluram. (50b/4-6)

Meşelâ eger gündüzlerde perveriş-i ten için tena'uma *meşğûl olam* ra'ıyyet zâyî' kalur ve eger gecelerde istirahat-ı beden için reh-zen-i hâba ḥalvet-ḥâne-i dideme *yol vérem* râhat-ı câvide vuşûlîma mâni' olur. (50b/6-9)

...eger andan *intikâmum alam* muḳarrerdür ki benüm nefsum şâd olur eger 'afv *édem* anuñ dil-i aḫzânî âbâd olur... (157a/15-17)

Hâtûn eyitdi eger sen bu mâcerâdan bir sırrı âşikâr vaz'ı hafîñi *izhâr etmeyesin bilmiş olasın* ki bi-'izzetu'llâhi te'âlâ ve celâlehu min ba'd senüñ evünge oturmazam ve bir sâ'at senünle ṭurmazam. (153a/2-5)

Bu cümlede *izhâr etmeyesin* eylemi şart; *bilmiş olasın* eylemi ise daha çok emir anlamı taşımaktadır.

Hiṭāb geldi ki eger kırk gün kırk geçe *du‘ā edesin* ḥayyiz-i ḳabūlde vāḳi‘ olmaz. (203a/12-13)

...pādişāh eger bir cemā‘atden su‘āl ede ki sen anlardan biri *olasın* ol zamānda zinhār cevāba sebḳ étme... (223a/13-15)

Huṣūšen ki pādişāh ‘*ādil ola* bizüm gibi bî-günāhı tebāh édüp yevm-i cezā vü su‘âlde müstaḥaḳḳ-ı ‘azāb-ı nikāl olmaz. (36b/6-7)

... pādişāh ki muḥāfaẓa-i ra‘iyyette fi‘l-cümle ihmāl ü taḳṣir ede erkān-ı emāneti ve bünyān-ı diyāneti ḥalel-peẓir olur ... (53b/13-15)

Şöyle ki her neye ki işāret ede ḥizmeti cānlarına ‘azīm minnet idi. (24b/8-9)

...ve eger ḥaḳḳ sübhānehu bunun ḥilāfin *dileye* ol pādişāha bir vezir-i bed-kār u nā-ḥōṣ güftār vērür. (216a/8-9)

Çü bende-gāndan biri dest-i du‘āyı cenāb-ı ḥazrete *güşāde ḳıla* ḥaḳḳ te‘ālā ol bendeyi teḥi-dest ḳomāḳdan şermende olup naḳd-i murādını keff-i ārzūsı üzere *nihāde ola*. (61b/15-17) (Şart, Geniş Zaman)

Bu cümlede *güşāde ḳıla* eylemi şart ifadesi taşımaktayken; *nihāde ola* eyleminde ise geniş zaman ifadesi ön plana çıkmaktadır.

Ya‘nī bir pādişāh māl-ı ra‘iyyete mā‘il ve dest-i ta‘addisi *müteṭāvil ola* anuṅ mülkinden bereket zā‘il ve ḥaḳḳınuṅ ḥayrı *ḳalil ola*. (124b/1-3) (Şart, geniş zaman)

Bu cümlede *müteṭāvil ola* eylemi şart ifadesi taşırken; *ḳalil ola* eyleminde ise geniş zaman ifadesi ağır basmaktadır.

Kezalik ne ḳadar ki ta‘allümde *sa‘y olma* cāhil-i pelidüṅ ḳalbinde ḥiçbir şeyi işbāt étmez. (18a/15-16)

Çün namāz vaḳtinde *edā olma* maḳbūl olur ve ḥācet daḥı maḥallinde *vāḳi‘ ola* ḥayyiz-i ḳabūle mevşül olur. (224a/10-12)

Eyitdi çün tekellüme *āḡāz eylesiz* gerekdür ki ḥayrdan ḡayrı nesne *söylemeyesiz* (206a/10-11)(Şart, gereklilik)

Bu cümlede *āḡāz eylesiz* eyleminde şart ifadesi ağır basarken; *söylemeyesiz* eyleminde ise gereklilik ön plandadır.

Ya' nî eger *isâ 'et-kârlık ü bed-girdârlık edesiz* ' âkıbet anuñ ' uķûbeti ve şe'âmet ü vaķâmeti yine nefslerüñüze ' â' id olur. (226b/14-16)

Ol nâdire-i rûzigâr bir yâd-gâr ķadehdür ki anuñ şanı ve ģâli budur ki eger anı âb ile pür kı lup cümle ģalk *ıçeler* henüz yine mâlî ola. (45a/7-9)

Yalñuz bir kimsenüñ eline gelmez ammâ eger bir cemâ' at aña *ķaleb-kâr olalar* anlaruñ elinden ģalâş olmaz. (243b/5-6)

Gereklilik:

... gerekdür dâ'imâ ' alâmet-i zulmı maıtmûs ve râyet-i cevri ü ' özri *menkûs kılasın* ve nâvek-i âh-ı mazlûmân-ı sitem-dide ve nâle-i maħrûmân-ı miñnet-keşideden *ıhtirâz üzere olasın* ki zulmüñ ģâtimeti vaķâmet ve sitemüñ ' âķıbeti nedâmetdür... (125a/6-9)

Gerekdür ki bende-gân-ı Ĥudâ-yi te'âlâya hemîn nev' -i şefķati *edâ edesin* ve kendü ra' iyyetinüñ ģaķķında merâsim-i merģameti *mü' eddî kılasın*. (189b/7-9)

ģuşuşen da'vâ-yi salıtanat u ģükümet sevdâsında olanlara cümleden muķaddem ehemmdür ki evvelâ i' tıķâdı *pâk ü dürüst ola*. Şâniyen ' amelde *kâhil ü süst olmaya*. (49b/14-16)

Eflâţun bununı tâ böyle iķdâminuñ bir ģikmeti *var ola* dëyüp bâb-ı icâzeti meftûģ kıldı. (18a/1-2)

... ģariķ-i edeb budur ki pâdişâhdan kendüye ' â' id ü râci' (2) olan her ne ise aña *râzî vü ķâni' ola* ve ziyâdet *ķaleb êtmeye*... (224a/1-3)

Pes selâţin-i dîn-penâha vâcibdür ki cümle-i a' mâl-ı ģarâzdan *ģâlî ola* ve müntehâ-yi âmâlî rızâ-yi Ĥudâ-yi *müte' âlî ola* ... (51a/8-10)

mülûka vâcibdür ki her tã' ifeye yerlü yerinde *istikrâr edeler* ve kendüler daģı serir-i salıtanat üzere ģuzûr u sürûr ile *ķarâr edeler*. (119b/15-17)

Emir:

Ĥâlen daģı cenâbuñdan me'mûl-i küllî ve mes'ûl-ı aşlı budur ki teşģir-i mülk u millet ve tanzîr-i riyâz-ı salıtanat ve taģķıķ-i riyâset ve tedķıķ-i siyâset ve ģıfz-ı mesâlik ve zâbt-ı memâlik bâbında ģarız-ı ģarib ü raşif üzere bir kitâb-ı nuşret-me'âb *taşnif edesin*. (43a/13-17)

Bir ģün maıbaģıye benüm iķün fülân nev' ta'âmı *ıģzâr edesin* dëyü sıfariş kıldı. (186b/10-11)

...*nidā olınsun* her ki mazlūm u dād-ḥāhdur *sürḥ pūş ola* ve mazlūmāndan ğayrı bir ferd *sürḥ pūş olmaya*. (121b/2-4)

bir meşel édeyüm işit işde gözün işde *ola* elün işde

Zirā ki eger ʿamel *elden gide* ol zamānda ḥasret ü nedāmet ne *fāyda éde*. (228a/10-12)

Bu cümlede *gözün işde ola elün işde* bölümünde gereklilik ifadesi ağır basarken; *elden gide* eyleminde şart; *fāyda éde* eyleminde ise geniş zaman ifadesi daha belirgindir.

Hemān fermān-ı sulṭān nāzil oldı ki o melik ʿadālet dest-ġāhı ḥāh nā ḥāh der-ġāh-ı ʿālem-penāh-ı İskender şāha *getüreler*. (44a/14-15)

Erkān-ı devleti ʿıyādete geldüklerinde bunlara emr étđi ki aḡṭār ü diyārını ve deşt ü küh-sārını bi't-tamām *gezüp göreler* bir ḡarye-yi ḡirbeden bir pāre libne-i ʿatıḡayı *bulup getüreler*... (115b/15-17)

Pādişāh emr étđi ki çehār-sū-yı şehrde zecr ü ḡahrla ol civānuḡ yedini *ḡatʿ édeler*. (134a/8-9)

Hākim işġā-yi kelām giriftār étmeyüp buyurđı ki anı *ber-dār édeler*... (195a/14-15)

Geniş zaman:

...bilmezemki Hātemi ḡanda *bulam* ve ne ḡile ile müteʿahhid olduġum (5) maşlaḡatuḡ ʿuhdesinden *gelem*. (106b/4-5)

Melik eyitđi bu ḡadar cināyet ki benüm şānuma ve ḡişānuma nisbet senden şadır olmışđur yine bu ne cürʾetđür ki benüm meclisümde *ḡāzır olasın*. ḡavf ü ḡaşyet étmedün mi ki étđüġün cerāʾimün ʿuḡūbetin *bulasın*. (157a/2-5)

Bu cümlede *ḡāzır olasın* eylemi daha çok geniş zaman ifadesi taşımaktayken ʿuḡūbetin *bulasın* eyleminde ise gelecek zaman ifadesi ağır basmaktadır.

... şanasın vādī-i cehennem idi (259b/1)

Bir ġün ol āhū-beçe ġazāl-ı kebire eyitđi ben seni görmezden evvel böyle ḡann éderđümki vech-i arzda benüm şeklüme bedel bir heykel *bulınmaya*. (173a/7-9)

Gelecek zaman:

İmdi yā Muḡammed ol sâʾillere cevābda şavāb bu idi ki inşāʾallāh yarın size *cevāb véreyüm* diye idün ... (251b/11-13)

... çü dün geçdi bilinmez *nola* yarın ... (26b/3)

Ṭur yuḡaru benüm ile bilece revān ol ya ikimiz bile ḡalāş olup *şādān olavuz* ya ikimiz bile helāk olup *bī-nām u bī-nişān olavuz*. (177b/11-13)

3.7.5.1. İsteġin Hikayesi

göreydi 13a/2, nūş édeydün 25b/10, ḡabīr olayduḡ 25b/14, ḡilesāz olaydı 58b/16, ġerü döndürmemiş olaydum 64b/13, yazaydı 74a/2, bilelerdi 157b/6, hediye getürmeyelerdi 157b/7, zāhir olmayaydı 157b/13, pādişāh-ı vaḡt yerine olaydum 159a/2, nüzül édeler idi 163b/9, saḡt-dil olayduḡ 188b/4, temşiyet pezīr ola idi 212b/10, derḡāst kılmaya idi 212b/11, cevāb véreyüm diye idüḡ 251b/13, ma‘lūm édneydi 222a/7, maḡrūm olmayaydı 222a/9, şudūr étmeyeydi 228b/5, cevāb véreyüm diye idüḡ 251b/13, vāḡi‘ olaydı 255b/3.

Birkaç örnekte dışında bu kip şartın hikayesi anlamında kullanılmıştır:

Ya‘nī sen eger şāha ‘ilmün ḡüsnini *müşāhede édeydün* ḡayra teveccühden ḡaṡ‘-ı naḡar édüp kesb-i ‘ilmde mücāhede éderidüḡ... (25b/8-9)

Yaḡyā eyitdi eger ol şaḡş müddet-i ‘ömr ve ṫül-ı dehrince maḡall-ı me‘mūrında iḡāmet ve *ḡuzūr-ı istirāḡat üzere olaydı* vallāhi ‘izz-i şānehu ben andan şılamı men‘ ve zıyāfetümi ḡaṡ‘ étmeyidüm. (82a/10-13)

Melik eyitdi ol pīre-zen-i dād-ḡāḡuḡ ḡayr-du‘āsı benüm feryāduma érişmeyüp ḡāl-i zāruma *muḡārin ü mu‘āvin olmayaydı* çengāl-ı ‘uḡāb-ı ‘uḡūbetden ḡuşca cānum ḡalāş olmaḡ mümkin degüldi. (130a/9-11)

Eger fi‘l-cümle *vuḡūfi olaydı* size bezl-i ‘aṡā’ ü neşr-i ‘adlde bir nefes (12) mütevaḡḡıf olmazdı. (139a/11-12)

Ya‘nī yā Mūsā eger ol kimesne ḡaşmını *irzā’ étmeyeydi* ‘azamet ü celālüm ḡaḡḡı iḡün anı müddet-i ḡayātınca mu‘azzeb kılmam muḡarrer idi. (150a/14-16)

Ya‘nī eger ḡüneh-kārlar benüm ‘afvda olan lezzetümden *ḡaber-dār olalardı* muḡarrerdür ki cerā‘imi irtikāb éderleridi. (157b/3-4)

Eger benüm çekdiḡüm ḡārlıḡı ve benüm mübtelā oldıḡum giriftārıḡı saḡa *taḡrīr éde idüm* kendü ser-ḡüzeştünji ferāmūş édüp baḡa ṡanz ü ta‘rızden ḡāmūş olurduḡ. (177a/4-6)

... eger sultān olmasaydı ādemiyān birbirini ekl édeydi ... (192a/3)

Bu cümlede ise *ekl édeydi* eyleminde geniş zamanın hikayesi anlamı ağır basmaktadır.

3.7.6. Emir Kipi

I. Tekil kişi

II. Tekil kişi

Emir II. tekil kişi çekimi –gil ekiyle yapılan üç örnek dışında günümüzdeki gibi eksizdir.

Eksiz:

güş eyle 18a/5, öğren 23b/4, anla 26b/4, güz̄er eyle 35b/2, bil ki 52b/8, şād olma 59b/1, t̄ur 60b/12, rest-gār ol 64b/4, nisbet eyle 64b/9, işit 69b/17, étme cez^c 69b/17, bırak 72b/14, cehd eyle 80a/1, götür 81a/1, getir 81a/2, mā' il olma 81b/2, i'āde eyleme 81b/15, idhāl eyleme 81b/16, ıztırābı қо 88a/7, müstaķīm ol 88a/7, olma mağrūr 88a/8, gāfil olma 88a/10, hāzer eyle 92b/14, urma 98a/7, du'āya āgāz ét 124a/10, var 184a/7, şağ 124b/5, cehd kıl 125a/4, münākaşa ve mu'āraza étme 125a/11, medār eyle 127a/4, haķķ-ı şariḥūmi vēr 145a/2, şanma 146a/6, gel 147a/4, gitme 147a/5, yaķup yandırma 147a/8, şaķın 149a/8, şoyun 154a/2, 'azm-i rāh kıl 154a/7, şābit-ķadem ol 170a/13, işle 184a/8, nigīn eyle 184a/8, güş étme 205a/7, mübāşeret eyleme 243b/4, meyl eyleme 243b/7.

-gil

bilgil 50b/1, 79b/7, 255a/1.

III. Tekil kişi

Emir kipi III. tekil kişi eki günümüzdeki gibi –sUn'dur.

gelsün 17b/10, 'arz olınsun 45a/11, ķadḥ étmesün 48b/1, kılmasun 'askerin perākende 60b/4, olmasun t̄ac u taḥtı efgende 60b/5, gelsün 73a/3, ḥālī kılın 73a/3, ebed olmasun 93b/16, nidā olınsun 121b/2, buyurılınsun 122b/4, taķrīr olınsun 131b/14, yerine kılın 131b/14, dād-ḥāh olsun 134b/10, gelsün 134b/12, olsun 136a/9, mesmū'ḥ olsun 137a/12, maşrūf olsun 171b/4, bu gūne eylesün 181a/17, alınsun 196b/11, haķķlarından gelinsün 196b/12.

I. Çoğul kişi

II.Çoğul kişi

zann etmenüz 29a/11, rāy-ı hicābda qalmanuz 29a/17, naşb eyleñüz 29b/1, gelün 32b/5, 33a/14, intibāh bulun 32b/5, āgāh olun 32b/6, terk eyleñ 33a/15, tābi^ç olun 33a/16, rüçü^ç eyleñ 33b/1, şürü^ç eyleñ 33b/1, mağrūr u firīfte olmanuz 70b/13, hazm eyleñ 94b/15, meşğul olun 94b/15, hālāş eyleñ 132a/13, tesmiyet eyleñ 136b/8, söyleñ 136b/9, getürün 199b/7, ārām ü qarār edün 218a/3, oturun 218a/5, haşr eyleñüz 219b/8, istifsār buyurun 247a/11, mürāca^ç at eyleñ 249b/16, ^çayānen söyleñ 249b/17, su^çāl edün 250a/14, ittibā^ç eyleñ 250a/17, imtinā^ç eyleñ 250b/1, deyün 250b/16, takrīr eyleñ 250b/16, şabr eyleñ 251a/6, gelün 251a/6, getürün 261a/4, çekün 261a/13, yaqun 261a/14.

III. Çoğul kişi

bulinsunlar 196b/10.

Emir kipiyle oluşturulan bazı ifadeler bazen istek anlamı taşıyabilmektedir. Bunlar genellikle dilek, istek, temenni ifade eden cümlelerdir. Metnimizde de bu biçimde oluşturulmuş örnekler yer almaktadır:

Hudā-yā bize luḫfunḫdan *meded kıl* belā seylābına şabrla *sedd kıl*

belā vaḫtinde *kıl şābirlerün*den şafā bezminde *kıl şākirlerün*den (70b/3-5)

Ey dervīş *ma^çzūr olsun ki* bu dem şükr-güzār u sitāyiş-kārlıḫa ma^çzūr dil-i bī-ḫıllı bāzil idüm... (85b/11-13)

buyurun bu şebāne bizüm kāşāne-i dervīşānemüze gidelüm... (104a/8)

İmdi bu söz hemān bu arada *ḫalsun* ve ol genc-i bī-rence zafer bulduñ mülküñdür saḫa *mübārek olsun*. 116b/14-15)

Hāliyā *beşāret olsun* ki ra^ç iyyet-perverlik ü ma^ç delet-güsterlik ḫariḫından ḫademüm şābit ü rāsiḫdür... (150b/16-17)

3.7.7. Dilek-Şart Çekimi

İncelenen metinde şart kipinin I. çoğul kişi dışında bütün kişilere göre çekimi vardır.

I.Tekil kişi

^çaḫd etsem 74b/9, ḫādir olsam 105a/7, maẓmūnı bilsem 245a/14, ne ḫüne mu^çāmele etsem 255b/15.

II. Tekil kişi

ifā buyursaņ 67a/10, murād edinsaņ 81a/13, ħariř olsaņ 119a/9, her ne nidā etseņ 143b/4, vāřil olsaņ 173b/3, irsāl etseņ 174b/15, şarf etseņ 174b/16, ‘atā’ eyleseņ 247a/4.

III. Tekil kişi

řarār etse 14a/10, ‘ālim olsa 22b/14, olmasa 31b/4, řarf etmese 53b/4, atsa 53b/5, řutsa 53b/5, yalan söylese 53b/6, zār ü ezā eylese 53b/6, řosa 54a/1, řavāle etse 54a/1, ğālib olsa 57b/4, giriftār olsa 62a/2, řerm-sār olsa 62a/3, řafā-yı zamir olsa 67a/10, nāzil olsa 69b/17, efrūhte olmasa 79a/9, giriftār olsa 92b/10, iřtihār bulsa 92b/11, bulunmasa 93b/7, řalsa 95a/5, nākıř olsa 96b/2, ‘aziz olsa 96b/9, řaĝir olsa 96b/10, řayd-ı ħayātda olmasa 99b/2, hezār olsa 101b/16, řaleb-kār olsa 101b/17, řu‘ūrum olsa 102a/6, yād olunsa 114b/5, dikilse 118a/8, ğālib olsa 119b/11, ğalebe eylese 119b/12, ‘arż eylese 120b/7, mükedder olmasa 122a/12, müteveccih olsa 131b/16, niřān gelse 131b/17, münķazī olmasa 139b/11, ğörmese 161b/5, nařar řalsa 162a/6.

II. Çoĝul kişi

irsāl buyursaņuz 54b/17, lāyık ğörsenüz 105a/16, ifřā buyursaņuz 105a/17, ‘ākid ü imān olsaņuz 105b/15, zıkr eder olsaņuz 136b/8.

III. Çoĝul kişi

revān olsalar 41a/3, imtiyāz vermiř olsalar 97b/14, farķ-ı Ferķadāna ergürmiř olsalar 97b/16, iřsānlarına ermeseler 99b/2, ğörmeseler 99b/3, tazallüm etseler 120a/6, tařřiř etseler 124a/4, taĥmil etseler 178a/1, bir pūla vērseler 192b/12, iřāret buyursalar 213a/1, řavāb ğörseler 213a/2.

3.7.7.1. şartın Hikayesi

sebeb-i temşiyet-aĥvāl ü eřvārum olmasaydı 82b/14, ğam-nāk olmasa idik 94a/17, lāzım gelse idi 160b/11, sulřān olmasaydı 192a/3, māni‘ olmasaydı 255a/17.

3.7.8. Gereklilik Kipi

Metinde ele alınan konuyla ilgili olarak öĝüt ve öneri tarzı ifadeler yaygın bir biçimde kullanılmıştır. Bu tür ifadelerde de gereklilik kipi ön plana çıkmaktadır. Metinde gereklilik içeren yapılar için özel bir ek bulunmamaktadır. Gereklilik ifadesi için genellikle dilek-şart eki {-sA} ve “gerek” sözcüĝü; bazen sadece “gerek”; bazen istek eki {-A} ve

“gerek” sözcüğü; bazen de "-mAK gerek" kullanılmıştır. İncelenen metinde gereklilik kipinin bütün çekimleri bulunmamakta, sadece I. ve III. tekil kişi çekimleri yer almaktadır.

I. Tekil kişi

‘ağd étsem gerek 74b/3, nağd étsem gerek 74b/4, huṭbe étsem gerek 74b/13, ‘ağd-ı ‘ıçde götürsem gerek 74b/14, bir emr-i müşkil istifsâr étsem gerek idi 241a/1, kîne vü intikâm şadedinde olsam gerekdür 245a/16.

III. Tekil kişi

gevher-i pāk gerek 18b/1, kâni‘ olmak gerek 26b/7, zâyi‘ kılmak gerek 26b/8, tefeyyüz etmek gerek 69b/3, bülend-himmet ü ‘âlî-i nazîr gerek âdem 75a/5, elden kırmak gerek 78b/2, eli yumak gerek 78b/3, ‘âzim olmak gerek 96a/14, bedidâr olsa gerek 96b/11, bulsa gerek 96b/11, müteğayyir olmasa gerek 147b/14, bir hâşıl vèrmese gerek 147b/14, fâriğ olsa gerek 153b/11, muḥâfaza kılsa gerek 153b/12, ne çâre kılmak gerek 163b/5, merhem ummak gerek 163b/5.

Gereklilik ifade eden yapıların büyük bir bölümü ise gerek+DUr’la yapılmıştır:

ma‘ṭuf olmak gerekdür 66b/3, şâf şâf ṭursa gerekdür 68b/2, mu‘âf olmak gerekdür 68b/8, şabr etmek gerekdür 69b/13, emîn olmak dileye gerekdür 72a/3, gerekdür ki 75a/17, 75b/14, 125a/3, 224a/14, 230b/8, mevşûf olmak gerekdür 76b/11, ‘add olunmak gerekdür 79a/12, ikrâm ü ihtirâm etmek gerekdür 80a/7, bilinmek gerekdür ki 84b/13, mütebâ‘ id ü mütecânif olmak gerekdür 92b/8, hâlî olmasa gerekdür 103a/16, müteḥammil olmak gerekdür 120a/12, taṭyîb ü tesliyet etmek gerekdür 120b/10, ‘âr etmek gerekdür 120b/11, yol bulsa gerekdür 121a/13, ‘amel-mânde olsa gerekdür 121a/14, hâb olsa gerekdür 137a/17, ne şemer vèrse gerekdür 147b/16, muḥâlîf olmak gerekdür 159a/5, bilmek gerekdür ki 185b/10, bir ayağ üzere ṭursa gerekdür 190b/16, şorsa gerekdür 190b/16, pây-ı temekkünü serîr-i ḥükümet üzere kıya gerekdür 190b/17, ḥafizân-ı ḥıṭṭa-i saltanat gerekdür ki 194b/3, gūş ṭutmak gerekdür 201a/12, ve gerekdür ki 205a/1, 206a/11, 210a/17, 210b/9, 210b/14, 211a/2, mevşûf olmak gerekdür 212a/13, mübeşşire olmak gerekdür 215b/7, ümid-vâr olmak gerekdür 218b/7, maḥv etmek gerekdür 224b/6, meḥekk-i imtiḥâna sürmek gerekdür 229b/2, bi’t-tamâm görmek gerekdür 229b/3, cemî‘ nünj kāmili olmak gerekdür 235a/3, encâm olsa gerekdür 250a/7, mâ-beynimiz faşl olsa gerekdür 250b/6, bir sebep gerekdür 253b/16.

3.7.8.1. Gerekliliğin Hikayesi

Metinde gerekliliğin hikayesiyle çekimlenmiş bir örnek saptanmıştır.

Havāşş-ı bār-gāh-ı hilāfetden biri eyitti. Ol şūḥ-çeşm-i bī-şermünj te'dibi daḥi *ziyāde gerek idi.* (51b/2-4)

3.8. Eylemsiler

3.8.1. Mastarlar

-mAK

Metin boyunca en yaygın kullanılan mastar eki olan –mAK, ad durum ekleriyle işlek bir biçimde kullanılmıştır.

tāc-dār olmağa 2b/17, ‘add olmağa 4a/14, beyān etmek 11a/6, ihtitām olunmak 11a/17, Zü’l-ḳarneyn demekle 12a/8, fāzıl demekdür 17a/8, çekmek 17b/8, şu‘ūrı olmamağın 17b/14, sebaḳ-ḥān olmağa 19a/3, ḥācesinüñ gelmesine 22a/7, imtinā‘ etmek 22b/16, emr etmekin 23a/9, zıkr olunmak 23b/7, ta‘vīz etmek 26a/6, demekle 26a/11, demurmak 26b/2, tebeyyün olunmağçün 27b/2, da‘vet etmekdür 29a/15, ittibā‘ etmekden 31b/11, fetḥ etmek 34a/8, ḥurūbdan emīn olmağla 34b/13, muḳābele etmek 35b/7, muḥārebe kılmak 35b/16, atmak 35b/17, kesmek 38a/3, mużmaḥill etmekdür 38b/10, göndermekde 39b/10, İskender demek 40b/7, süvār olmağdan 41b/11, ḫāḳat götürmege 43a/8, ‘amel etmeki 43b/5, cem‘ olmak 46a/9, güncāyiş bulmağa 46b/17, cem‘ olmağda 47a/4, müşāhede olunmağa 47a/14, cevāb vèrmekden 47b/16, pāk etmekdür 50b/15, ḫālī olmak 50b/16, āzād etmemek 51b/4, ḫarāb olmasında 52b/15, vāḳi‘ olmağla 56b/5, ḫıyānet etmekle 58a/1, maḫ‘an olmağdan 58b/12, şerm-dār olmağdur 61a/13, tehī-dest ḳomağdan 61b/16, hem-‘inān olmağla 66a/3, tevcīh etmekdür 68a/2, teskīn etmek 72b/12, iletmege 72b/13, ḳaldurmağa 73a/2, rām olmak 76b/12, vālī olmağdan 80b/15, meşğul kılmakdur 85a/10, muḳarrer tutmakdur 86b/5, telef olmağdan 92b/13, mütemetti‘ olmamak 95a/16, ser vermek 106a/3, az az içmekle 122a/17, ölmek 127b/14, mütecāviz olmak 181a/6, bağışlamak 182a/3, gūş tutmak 201a/12, cem‘ olmak 210a/12, ifşā etmek 211b/8, tertīb etmege 220b/1, gitmek 229a/11, gelmek 229a/11, ḳarn demek 252a/11, gūşe demekdür 252a/11, sedd-i müleyyen çekmek 260a/16.

-mA

nücebā vü aşfiyā olmasını 33a/1, ḥarāb olmasında 52b/15, mektūm u mensī olmasını 58b/15, anı götürmede 72b/8, vaz' olunmasına 73a/4, ref' olunmasına 73a/5, mevsūm olmasında 82a/1, bey' olunması 82b/12, mütezā' if olmasına 84a/15, esīr olmasıydı 98b/14, mevcūd olmalarını 114b/13, nūş étmenūñ 122b/1, bi-ḥalel olmasını 127a/10, noqşān étmenūñ 131a/6, mes'ul olmasına 135a/11, mu'azzeb kılmam 150a/16, kızb étmesinūñ 167b/10, kılmam 180a/1, zimem görmeme 185a/16, maqlūb ü maqhūr olmanın 'alāmeti 213b/12, ḥoşnūd olması 217a/8, vücūda gelmesine 253b/9.

-Iş

-Iş mastar ekinin metinde iki örneği saptanmıştır.

gelişūñ 104a/5, bilişūñ 104a/5.

3.8.2. Ortaçlar**-An**

Metinde çok yaygın kullanılan ortaç eklerindedir.

iḥyā-yı 'ulūm için mebnī olan medārise 4a/6, maḥzūn olan dürr-i meknūn 5a/10, münāsib olan każāyā-yı veşāyā 7b/8, cevānibden gelen ecānibe 10b/6, ilḥāk olunan mekārim-i aḥlāk 11a/14, ol kişverde olan leşker 12a/12, tebessūm eden ḡonce-i tāze 15a/3, taḥt-gāhı olan mülket-i Īrāna 16a/12, vālidūñ veledde olan ḥaqqından 22b/2, 'ālim olanuñ zıkr-i ḥayrı 22b/9, müşāhede olunan āşār-ı meḥāsin 30a/3, eṭrāfda olan mülūk-ı ṭavā'ife 31b/9, ol civārda olan eḳārib 34a/13, lāf ü ḡüzāf uran ḥarāmileri 35a/13, ininden baş çıkararak mār 36a/7, vezīr-i a'zamı olan Aristo ḥakimi 43b/6, ḳadeḥde olan rūḡana 45b/6, ḥades olunan ḥālāt 46a/9, mā-beyninde şābit olan farkı 57b/5, bende-i şehvet olan şaḥş-ı dūn himmet 57b/5, pūşişten pākī olan libāsı 61b/8, kāsede bāḳi kalan āb-ı muṭaḥharayı 64a/12, münevver olan şāhib-dilān-ı 'ālī nazara 69b/9, der-āḡūş étmek isteyen kimesne 75a/17, elde ḥāzır olan ni'metūñ 87a/9, maḥzūn olan māluñ ḥāli 95b/10, rencide olan kimesne 113b/17, bādiye-i hevl-nākda çekilen renc-i rāhı 118a/1, ṭa'āma giden refiḳlerini 118a/16, ḥāne-i 'adāletde zūhūr eden raḥneyi 140a/12, ricāl-ı dūnyāya ḡālib olan kimesne 141b/12, ḥaşmuñ olan şayyādı 149b/16, benüm için nihāde olan mālı 154b/5, yollarda geçen ser-ḡüzeştini 169a/15, iḳrār eden civānı 195b/8, iḥtişāş bulan mu'temedler 207a/1, sī-şad kez revān olan tīr vesāṭeti 220b/4, ḥikāyet buyurulan āyet-i kerime 231a/8, resūl gönderilen kimesne 234b/17, tedbīr ile müyesser olan şemşīr ü tırle 243b/7, ḥayretde kalan

güm-râhlara 249b/7, ol şehirlerde olan halâyıkuñ ‘adedi 255a/11, güzērân eden mâcerâyı 259b/10.

Metinde -An ortaç ekinin adlaşmış biçimde kullanımı da yaygındır:

gūş edendür 17b/5, nūş edendür 17b/5, mâhir olanları 19a/9, tafifü’l-mikyâl olanlar 20a/11, şâf olanlar 20a/15, müṭâla‘a edenler 21a/12, müşâhede edenler 21a/13, qalanı 44a/1, da‘vâ-yi salṭanat u hükümet sevdâsında olanlara 49b/14, kendü emşâli olanlar 80a/12, kerîm olanlar 99b/2, eṭrâfda olanlar 139b/10, kendüye hem-ser olanı 189b/14, mazlûm ü melhûf olanlara 214a/3, muḳaddem gelenleri 262b/9, anlaruñ eşerine ıḳtifa’ edenler 262b/10, havâda perrân olan ṭuyûra râst gelenleri 263a/7.

-dUK

Yaygın bir kullanıma sahip olan -dUK ortaç ekinin adlaşmış biçimi ve -mAdUK yapısı da metinde yer almaktadır.

ıḳtinâş êtdügi zamândur 4a/9, atabeg-i a‘ zamına êtdügi ta‘ zîmden 22a/8, buyurduqları bu ma‘nâ-yi muşaddaḳ 23a/2, sâlik olduğı mesleke 29b/11, kendü eli ile düzdügi şürete 33a/14, babası veregeldügi mâlı 35a/6, babanuñ veregeldügi beyzeyi 35b/4, Dârânuñ gönderdügi meblağı 37a/15, babanuñ veregeldügi beyzeleri 38a/5, bulduğı kütüb-i Mecûsi 40a/9, ṭavâf êtdügi eşnâda 48b/6, ğâlib olduğı vaḳtde 57a/15, işledügi günâhlara 62a/2, ‘aḳd êtsem dedüğüñ ‘arûs 74b/9, işledügi ef‘âlde 80a/12, maḥşûş olduğı ṭâ‘ate 85a/10, âsâyiş êtdügi menzile 104a/17, isti‘fâ vü istiğfâr êtdükleri sebep 148a/3, şayyâda êtdügi zulum ü cefâ 150a/1, iḳâmet-i şalat êtdügi câmi‘üñ mihrâbında 198a/7, taşavvur êtdükleri maḥz-ı şerr 210b/3, vâḳıf olduğı sırrı ve işitdügi haberi 211b/6, beşâret êtdigüm hizmet-i du‘â 221b/2, münferid oldukları mevâdda 226a/11, mübâşeret êtdügi maşlaḳat 227a/14, Ye‘cüc ve Me‘cüc dedükleri ṭâ‘ife 258b/14.

-dUK ortaç ekinin adlaşmış biçimde kullanıldığı örnekler:

ittişâf bulduğıdur 34b/7, İhlâş dedükleri 50b/15, diyânet dedükleri 54a/16, ‘iffet dedükleri 57a/14, şebât dedükleri 71b/10, ğurûr dedükleri 87b/11, esbâb-ı ḥuliyiden ‘ârî olduğından 94a/17, güzērân êtdüklerinden 108a/4, ṭama‘ u revâdd üzere olduğıdur 171a/6, giriftâr olduğıdur 178a/16, kerem êtdüğünü 209a/10, kendü bildüğinden qalmaz 217b/3.

-mAdUK

taḳşir êtmedük ve geşt êtmedük bir gūşe 116a/6, êtdügi ve êtmedügi günâhından 182a/14, lâzım gelmedügi maḥallde 186a/2, ḥâzır olmaduḳ kimse 240b/10, haber-dâr

olmaduğı ecluden 240b/11, imān billah  tmedükleri ecluden 262a/16, bu b -d nler n ađdāmı başmaduğ mađām 262b/16.

müyesser olmaduğı vechden 4b/13

edeb   faziletten şerifler mihr-i m ye olmaduğuna 20b/13

temettu  olınmaduğununun sebebi 55a/2

-mifş

kelime-i hikmet zabt  tmiş ehl-i fişnat 17b/9, ken r-ı c y-b r-ı b ğ-ı   izzetde perverde olmuş bir nih l 21a/9, burc-ı şerefde bedr-i tam m revnağın bulmuş bir hil l 21a/10, r zig r görmiş ve h dem t-ı m l kda   ömr ge urmiş ehl-i fişnat kişileridi 36b/3,  adem başmuş iki şaşş 40a/15, yayın yaşmuş bir p r-i hamide- ametd r 56a/16, d st n olmuş bir dile-i muşt leyi 58b/6, mütekeddir olmuş halife 64a/6, genc-i ş yg n bulmuş gibi 64b/5, t ze açılmış bir g ld r 65b/7, hilye-i hay  ile  r ste olmuş bir hulle 66b/10, b r n-ı işs nıyla s r- b  tmiş bir g yş 89a/7, nem  bulmuş bir nih l-i t b  89b/11, vil yete  adem başmuş bir derviş-i   ibadet-endiş 111a/9, fir ş-ı İsl m üzere toğmuş ve şaş be-i t bi  ini görmiş bir recül-i m tef h r idi 114b/3, h ba varmuş  dem 127a/1, hamm mdan  ıkmuş merdüm 127a/2, senün emr ne muş lefet  tmiş bir  l y   uş t 131a/1, Hürmüz şahdan  almış bir y d-g r 160a/11, şeyt n iğv sına m btel  olmuş bir t ze civ nsın 170a/10, kit b-ı sem vide behre-y b olmuş    lim u k millersiz 249b/8, hiş b-ı kit bdan bi-niş b  almış    mi v  c hilleri 249b/9,  ızarmış p kırlar 261a/17,  ızmuş dem r n üzerine 261a/17, be   üzere  almış kimesne 263a/9.

-AcAK

 z rde dil  decek emr-i ta all m 20b/8,  tide b riz olacağ setr-i k minden 26b/6, mivesinden berümend olmayacağunun mezra  a-ı harşda 55b/8, h t nunun mihrine vef   decek miğd r-ı m l 91a/15, şarf  decek nesne 93b/7, bizden h şıl olacağ mur dlarına 137b/11, kif yet  decek z dumu 164b/17,  at   deceğimiz menzil 177b/16, m ntehi olacağın m l h za v  m ş hede 229a/5, f  il olacağunun k rda 251b/17, s kin olacağ ebniyeleri 256b/17, mütemekkin olacağ ağbiyeleri 257a/1, bağa vereceğ z h r cdan 260b/6.

Metinde -AcAK ortaç ekinin adlaşmuş biçimdeki örnekleri de yer almaktadır.

ne acılıklara uğrayacağunun 38b/16, nağd  deceğ n dest-peym nend r 74b/8, niçe  deceğ m bilmedüm 102a/6, ne mağ m ser-menzil  deceğ mizi bilmezüz 104a/14,  ş r-ı

cevr ü cefâ müterettib olmayacağını 105b/3, başı-ı bisât-ı mekr ü hıyel édeceğini tamâm bilürdi 164b/12, hâlâş olacağını 178b/2, sâhte olmayacağını 227a/17.

-r

mücib-i melâl olur fuzûl-ı aqvâl 7b/5, zarra ve nef'e yarar ne bir iş éderler 33a/13, lâzım gelür bu vâşıta 65a/13, toğar ay garrâ'sıyla 90b/9, kifâyet éder nesne 91a/9, yüz çevürür kimesne 131a/15, gûsfend gürgden kaçar gibi 188a/16, nişân vèrür ve bu şanı beyân kıılır bir dâstân 242a/8, küreler vèrür körükler 261a/7, bunların gözine görünür benî âdem 263a/2.

3.8.3. Ulaçlar

-Up

-Up metinde en sık kullanılan ulaç ekidir.

vücûda getürüp 2b/5, te'lif édüp 4b/8, demîde olup 5b/1, tâze cân bulup 12b/7, şavâb görmeyüp 13a/5, hevâ-dâr geçinüp 13b/7, görüşüp 14b/13, başup 14b/13, alup 16a/12, 55a/12, dileyüp 17b/8, bakmayup 21a/1, öpüp 30b/9, 199b/15, yazıup 31b/10, şatup 37b/11, ğaflet étmeyüp 38a/16, açup 39b/17, 46b/10, görüp 39b/17, yerinde koyup 43b/7, tākātüm kalmayup 44b/7, tırmayup 55b/6, ayırmayup 57a/10, el uzadup 58b/2, bırakup 58b/14, fırsat bulup 60a/14, birbirine karışup 60b/2, kırtarup 60b/9, varup 63a/4, bırakup 63b/9, konup 65a/1, mübârek tıutup 73b/12, kanâ'at-sâz olmayup 75b/2, inanup 87b/5, giyinüp kuşanup ve güzel güzel tonanup 94a/13, hezâr taḥsîn ü âferîn okuyup 100b/13, bulunmayup 102a/8, da'vet édüp 106b/1, gezüp göreler 115b/16, ilerü varup 122a/6, çıkup 122a/8, görüp 123b/16, erişmeyüp 130a/9, tolaşup 132b/9, egüp 144b/11, hâtıruma gelüp 144b/14, gelüp 147b/5, icâzet vèrüp 149a/12, segirdüp gider 151a/15, 'aḳabine düşüp 151a/16, depüp 151b/3, götürüp 152a/3, yetişüp 154b/8, yiyüp 155a/7, deyüp 165b/5, dinleyüp 170b/14, iz'ân edinüp 170b/16, ma'raz-ı helâka düşüp 183a/6, giydirüp 195b/13, yetiştirüp 207a/3, yetişmeyüp 215a/5, dönüp 219a/15, nazâr édüp 221b/13, suḥân-ser söyleşüp 222b/3, ardına düşüp 244a/16, ḥaddini bilmeyüp 249b/12, getürüp 251b/4, döşeyüp 260b/16.

-IcAK

Bu gün kullanılmayan bu ek "-ınca, -ince" ekinin verdiği anlamı vermektedir.

müsaḥḥar olıcaḳ 16a/7, dinler olıcaḳ 18a/4, kıadrini anlar olıcaḳ 18a/4, âzürde dil édicek 20b/8, şâhib-i tâc u taḥt olıcaḳ 31b/8, âġâh olıcaḳ 39b/15, kendüye gelicek 55a/14,

hayā olmayıcağ 61a/7, vefāt ericek 89a/1, vāşıl olıcağ 104a/1, bu hāli göricek 107a/2, vākıf olıcağ 110b/4, 169a/17, pādişāh ‘ādil olıcağ 113a/5, hāşıl olıcağ 122b/8, Kūbādı göricek 123b/8, duhter varup yine şağıcağ 124b/5, ‘avdet edicek 136b/4, hātūnı anı göricek 142b/13, hayātdan me’yūs olıcağ 162b/17, vaşf-ı cemīlin işidicek 166b/11, istimā‘ edicek 167b/9, vaqt-i şām olıcağ 168a/8, aḡşam olıcağ 174b/1, işidicek 174b/12, nışfü’l-leyl olıcağ 176b/13, nā’ıl olıcağ 179b/4, ziyāde vāşıl olıcağ 190a/8, muşāhabet ü müşādağat edicek 210a/15, debir olıncağ 234a/4, müşāveret olıncağ 242b/10, muṭṭali‘ olıcağ 245a/17, zafer bulıcağ 255b/14, qarīb olıcağ 262b/1.

-Inca

bu devre gelince 10b/15, İskender-i muzaffer ‘aşrına gelince 31b/5, Şüreyyāya varınca 42b/4, hāy ne hāldür dēyince 60a/14, mürāca‘at etmeyince 66a/14, tecrübe etmeyince 70b/15, āhir-i ‘ömrine varınca 73a/7, ‘azm-i dürüst-i bī-dirığ etmeyince 75b/10, sa‘y-ı belığ etmeyince 75b/12, mündefi‘ olunca 95a/7, bu zamāna gelince 99b/6, dārü’l-mülk-i Yemene varınca 99b/10, maḡtūm olmayınca 105a/13, yār-i vefā-dāruḡ meded-kārılığ olmayınca 105b/6, merd-i mürüvvet-kāruḡ dest-yārlığı olmayınca 105b/7, kıyām edince 218a/2, azmūde olmayınca 221a/8, fermān olmayınca 251b/15, evcine varınca 258b/6, vücūda gelmeyince 259a/3, maḡarr-ı miyāha varınca 260b/14, berāber olunca 260b/17, aḡşam olunca 262a/10.

Metinde, Doğu Türkçesiyle yazılmış bir dörtlükte "-ğac" eki "-Inca" ekinin verdiği anlama gelecek biçimde kullanılmıştır:

şahğa ‘*adl-ı endişe bolğac* hağkını inkār eylemes (135b/9)

-mAzdan

Metinde -mAzdan ulaç ekinin sadece birkaç örneği saptanmıştır:

verā’-i cidārdan açmazdan 17a/17, fi‘le gelmezden muğaddem 97b/7, kadem başmazdan muğaddem 159b/10, başuğa bu belā gelmezden muğaddem 169b/7, ben seni görmezden evvel 173a/8, açmazdan 202b/10, urmazdan muğaddem 234a/7.

-mAdın

sinn-i bülūğa vuşul bulmadın 21b/2, mäh-ı çār-deh-i sāle olmadın 21b/3, baḡş-i fayşal bulmadın 24a/8, mu‘ātebe olinmadın 35b/3, ifrāz olinmadın 55a/9, muḡarremātdan iḡtirāz etmedin 57a/15, girdāb-ı teşvişe atmadın 65b/10, ilkā’ etmedin 65b/11, du‘āsını itmām etmedin 96a/5, ḡaber-dār olmadın 106b/16, mezmūm-ı eyyām olmadın 127b/14,

bed-nām olmadın 127b/14, mütelâfi olmadın 140a/13, bir sâ'at geçmedin 151b/2, bir miqdâr gitmedin 151b/3, görmedin 166b/12, girdâb-ı ızırâbda ğarq-âb olmadın 168b/3, sâ'at-ı nücümü geçmedin 178b/13, şefâ'at olinmadın 181a/12, helâk olmadın 181b/16, şâhibi görmedin 192b/14, şâhibinden istizân etmedin 193a/17, şıdğ-ı aĥbâr ü ğavr olmadın 207a/2, söylemedin 214b/3, zamân-ı şürû'ı gelmedin 215b/10, bu şüretüĝ ĥaĥîkatine vâşıl olmadın 221b/3, bir nesneden istifisâr etmedin 222b/16, pürsideden cevâb şudür etmedin 223a/10.

-(I)ken

-(I)ken ulaç eki incelenen metinde kimi zaman ayrı kimi zaman bitişik yazılmıştır.

verd-i tâze-i nâz-perverd iken 21b/7, merd-i câhil zinde iken 22b/13, kâşâne-i ĥayâtda ğüşe-ĝir iken 24a/3, meşĝül iken 24a/8, riş ederem dëriken 36a/8, perişân-ĥâtır iken 41a/10, bu ĥâlde iken 60b/6, ĝâfil degül iken 69a/16, henüz ĥarîn-i mehd iken 73b/14, şir-ĥäre iken 73b/14, pervâz ederken 77a/16, himmet şarf ederiken 79b/2, mecâl yoĝiken 112b/2, zirâ'at ü ĥarâşet ederiken 116b/10, serâyına giderken 132b/10, nezzâre vü temâşâ édüp giderken 151a/14, dönüp giderken 151b/1, ma'şüm iken 152b/10, sâ'idine taĥarken 153a/8, aĝlar iken 220a/11.

-dUKCA

-dUKCA ulaç eki "-dıĝı müddetçe, -dıĝı kadar" anlamına gelmektedir.

'ömri olduĝça 76b/5, esbâb-ı devleti dünyâda olduĝça 90a/10, sevk êtdükçe 112a/5, anuĝ şoĥbetine râĝib olduĝça 175a/16, seni gördükçe 176b/15, ĥayd-ı ĥayâtda olduĝça 178a/8, fırsat el vërdükçe 228a/9, 'ömri olduĝça 255a/10, te'sir êtdükçe 257a/14.

-ArAk

şalınarak yürür 13b/4, mülâtafa vü mülâ'abe ederek 24a/12, geşt ü ğüzâr ederek 56a/2, püser-i emir-i Belĝ seyrân ederek 56a/14, tebessüm ederek 98b/12, merâhil ü menâzil ederek 101a/13, tayy ederek 103b/12, geşt ederek 118b/13, şiddet ü zaĥmet çekerek 118b/15, giderek 122b/12, 160b/16, 164b/16, 172b/9, 173b/8, 173b/13, 183a/8, 205b/7, 258a/12, temâşâ-yi ĝarâ'ib-i cihân ederek 126b/11, ĥovarak 128b/2, diyerek 154b/15, müdâvât-ı ceriĥ ederek 164a/6, irtihâl ederek 165a/13, yederek 168a/3, seyâhat ederek 168b/3, çerâ ederek 174b/3, feryâd-ı enin ederek 189a/11, segirderek 189a/11, irtihâl ederek 254a/17, geşt ü ğüzâr ederek 254b/14, geşt ederek 256b/10, mâl-â-mâl ederek 258a/11.

-dUKdA

Bu ek "-dığı zaman" anlamına gelmektedir.

itmām bulduđda 19b/10, vāki^c olduđda 21b/13, suāl étdükde 24a/10, gözüm rāst geldükde 24a/14, bī^cat étdüm dēdükde 30b/8, taħmīr olındukda 33a/2, ħuzūr u rāħata varduđda 39b/13, nazārına geldükde 63a/3, ŗuret-i ħālden istifsār étdükde 76a/12, ibdā^c étdükde 78a/10, iħtirā^c étdükde 78a/11, riħlet étdükde 90a/11, gördükde 93a/10, māl ellerine girdükde 93b/8, mürūr étdükde 95a/15, melik-i ŗāma érüŗdükde 100b/12, ħāŗıl olduđda 106a/8, dārü'l-mülke varduđda 124a/5, açduđda 127b/7, kāzī olduđda 130b/10, istimā^c étdükde 136a/4, lāzım geldükde 137a/6, ħüŗyār olduđda 142b/3, fāriğ olduđda 144b/12, ardınca varduđda 146b/11, su'āl olındukda 174a/16, ŗarb olındukda 179a/9, ŗarb-ı ŗānī çalındukda 179a/11, iħsās étdükde 183b/13, sem^c-i sulťāna yetiŗdükde 193a/5, āŗikār olduđda 203a/1, sinn-i bülūğa yetiŗdükde 204a/10, zamānı geldükde 218a/4, su'āl buyurıldıđda 223a/6, su'āl étdükde 223a/9, terbiyet murād olduđda 229b/2, sem^c-i sulťāna érüŗdükde 231b/10, emr étdükde 234b/5, ^cavdet étdükde 236b/16, 237b/1, lāzım geldükde 237a/2, da^cvet étdükde 252b/7, münevver kıldukda 256b/13, hengām-ı istirāħat ü ārām olduđda 259a/10, mesken étdükde 262a/13, ħāka düŗdükde 263a/8.

-dUK+iyelik+dA

niyām-ı intiķāmdan çekdüklerinde 35b/11, ^ciyādete geldüklerinde 115b/15, dēdüklerinde 156a/12, ŗiddet-i kürbete mübtelā olduğumda 175b/9, istimā^c étdüklerinde 250a/3.

-U

dēyü 7b/15, 14b/13, 16b/1, 17b/15, 20b/4, 28a/5, 56a/12, 60a/15, 83b/4, 84a/14, 91b/15, 94b/1, 95a/14, 131b/16, 172b/7, 178b/17, 186b/11, 197a/7, 201a/10, 202b/17, 208a/4, 212b/14, 219a/9, 226b/7, 231a/10, 234b/3, 242a/16, 247a/14, 251a/2, 255b/9, 255b/15, 262b/12, ŗıġayü 168a/2, semreyü 168a/2, sürinü 25b/15, yürüyü 25b/16.

BÖLÜM II

SÖZ VARLIĞI

Eserin Arapçadan Türkçeye tercüme bir metin olması söz varlığının büyük bir bölümünün Arapça olmasına neden olmuştur. Metnin sözlüğüne bakıldığında toplamda 8327 madde başı sözcük bulunduğu, bunların 5493'ünün Arapça; 1791'inin Farsça; 648'inin Türkçe; 4'ünün ise Yunanca kökenli olduğu saptanmıştır. Bunların dışında 188 sözcük Arapça+Farsça; 93 sözcük Farsça+Arapça; 71 sözcük Farsça+Türkçe; 16 sözcük Arapça+Türkçe; 14 sözcük Arapça+Farsça+Türkçe; 5 sözcük Farsça+Arapça+Türkçe; 3 sözcük Türkçe+Farsça; 1 sözcük ise Arapça+Türkçe+Farsça yapılarından oluşmuştur.

Metin, söz varlığı açısından oldukça zengindir. Yazar aynı sözcüğün kimi zaman Arapçasını, kimi zaman Farsçasını kimi zaman ise Türkçesini kullanmıştır. Örneğin “dağ” sözcüğü için kimi yerde Farsça küh; kimi yerde Arapça cebel; kimi yerde ise Türkçe tağ sözcüğünü kullanmıştır. Aynı kavramın birden çok karşılığının verilmiş olması, toplam sözcük sayısını da arttırmıştır. Bu kullanımları aşağıdaki gibi örneklendirebiliriz:

Türkçe	Arapça	Farsça
ayaq	qadem	pāy
balıq	semeke	māhī
barmaq	ışbı ^ç	engüşt
el	yed	dest
kılıç	seyf	řemřīr / tīĝ
od	nā ^ı ire	nār / āteř
şu	mā ^ı	āb
gece	leyl	şeb
dört/dörd	erba ^ç a	çār / çehār
beşinci	hāmīs	pencüm
gece	leyl	şeb

demür	hadid	âhen
kulak	seme	güş
şat-	bey ^ç èt-	fürûht èt-
kes-	ka ^ç èt-	
ye-	e ^ç l èt-	
yaz-	şeb ^t èt- / ta ^h rîr èt-	

Metnin tamamında sanatlı bir üslup hâkimdir. Yazarın yerine göre çeşitli atasözleri, deyim ve ikilemeler kullanması söz varlığı açısından zengin bir metnin oluşmasını sağlamıştır. Metinde kullanılan atasözü, deyim ve ikilemeler metinde geçtikleri yerler de belirtilerek aşağıda verilmiştir.

1. Atasözleri

‘adüya kudret bir ni‘ met düşmene fırsat bir ganimetdür 158a/7

az tama^ç çok ziyân eder 174b/17

bir yigit kırk yılda hâşıl olur 198b/17

çok söyleyen çok yaⁿılır 206a/6

êlçiye zevâl olmaz 36b/5

herkes ki eylik eder kendüye eder 226b/1

ne ekerlerse anı biçerler 143a/15

şabrla koruk helvâ olur 70a/7

yaş yanınca kurı da yana 147a/12

zahmetsüz rahmet bulmaz (bulunmaz) 95a/1

2. Deyimler

ad çıkar- 150b/10

ağzına mühr-i sükût ur- 202a/11

âh-ı serd çek- 141a/9

‘âkıll geçin- 88a/8

- ‘aklı başından git- 55a/14
- ‘aqlını aldur- 143a/7
- ‘aqlını zāyi‘ kı1- 153a/16
- alnına yazıl- 201a/7
- amān verme- 146a/10
- āmen u amān bul- 114a/4
- ardına düş- 121b/16, 189a/10, 244a/16
- (‘ asker) ayağ üzere gel- 39b/11
- bādiye-i ğavāyete düş- 145b/16
- baħr-ı endiŕeye 1al- 245a/13
- başın alup git- 131b/2
- başı ŕadaķasına 169b/11
- başına belā al- 165b/10
- başlarına hāmūn-ı ‘ālem teng ol- 39b/5
- başına gel- 163b/4
- başına belā gel- 169b/7
- belā ve zaħmet çek- 55b/7
- be-ser ü çeŕm 100a/10, 183b/9
- boyun verme- 258b/1
- cādde-i edeb üzere ol- 65a/12
- cāna gel- 52b/8
- cānına kār ēt- 94b/1, 176b/14
- cānına minnet 218b/14
- cānlarına ‘azīm minnet (ol-) 24b/9
- cānlarından bī-zār ol- 197b/16
- cezā vü sezāyını bul- 60b/16

- cezāsın bul- 130b/12
- cezāsını bul- 145b/8, 153a/17
- cezāsından geç- 51b/2
- cigeri hūn ol- 176b/12
- cigeri kebāb ol- 138a/10
- cigerlerin dağla- 94b/3
- cüdā düş- 62b/16
- dā 'ire-i ' aqıldan dūr (ol-) 35b/7, 158b/5
- dām-ı hayret ü sükūtda kal- 245b/4
- dām-ı intikāma düşür- 37b/16
- dām-ı nedeme düş- 87b/16
- dest-i zulm ü ta' addī dırāz ét- 125b/15
- dil-teng ol- 138b/7, 198a/14, 228b/8
- diş bile- 168b/14
- el bir ét- 250a/1
- el çek- 51b/2, 132a/3
- elden қо- 78b/2
- elden қома- 86b/11, 127a/5, 127a/6, 143b/9
- elden uçur- 57a/5
- elem çek- 190b/15
- eli érme- 183b/2
- elinden git- 175a/1
- elinden hālāş ét- 57a/9
- elinden zuhūr bul- 84b/14
- eline düş- 246b/12
- eline gir- 141a/13

- ellerine gir- 93b/8
- endişe baħrına Ƨal- 162a/13
- esir-i dām-ı hırş ol- 142a/3
- eƧrāfını al- 138a/9
- furşat bul- 60a/14, 137b/1, 151a/10, 157a/13, 195b/4
- furşat el vēr- 27a/1, 158b/4, 228a/9
- furşat vēr- 192a/6
- furşatı ğanīmet bil- 59b/6
- furşatı ğanīmet ve ruħşatı ni‘ met bil- 42b/14
- ğam ü ğuşşā çek- 208b/13
- ğazaba gel- 35a/8
- ğazabına gel- 145a/4
- ğeceyi ğündüze Ƨat- 164a/17
- ğirdāb-ı belāya dūş- 119a/6
- ğirdāb-ı hırşā ğark ol- 141b/15
- ğirdāb-ı ızƧırāba Ƨal- 60b/11
- ğiriftār-ı dām-ı demār ol- 36a/8, 168b/11
- ğönülđen eyit- 123b/16
- ğönülđen ğeç- 164a/5
- ğönülđen ırağ ét- 91b/6
- ğörmezlige ur- 202a/12
- ğözi rāst gel- 24a/14, 162a/12
- ğözine rāst gel- 207b/2
- ğözine ve kirpimine şalındurma- 37a/5
- ğuş-ı aşğāyı sūħan-ı nā-sezāya Ƨut- 53b/5
- ğuş-ı hūş ile istimā‘ ét- 120b/8

- gūşbegūş ol- 222b/3
- gūşına girme- 121a/17
- gūş tut- 201a/12
- ḥāb-1 ḡafletden intibāh bul- 32b/5
- ḥāb-1 ḡafletden uyan- 55a/16
- ḥāb-1 ḡargūş 134a/2
- ḥaddini bilme- 249b/12
- ḥaḳḳlarından gel- 197a/12
- ḥaḳḳlarından gelin- 196b/11
- ḥavf üzere (ol-) 162a/3, 218a/17
- ḥayrete var- 208a/4
- ḥayretde ḳal- 249b/7
- her ni^ç meti ḡanimet bil- 69a/4
- hezār ^ç aybın bul- 223a/15
- hezār zōr u zārla 60b/9
- ḥūn dök- 195b/3
- ḥuzūr u rāḥata var- 39b/13
- ḥuzūrı uç- 214b/14
- hümāy-ı devlet başına ḳon- 27a/1
- ıṣlāḥa gelme- 198a/16
- ihtimām göster- 54b/7
- ^ç inān-ı nefsi çek- 57a/16
- intiḳām tuḡmın ek- 192a/14
- işī başa ilet- 77b/17
- iştiḥāsı germ ol- 81a/1, 224b/14
- i^ç tibār bul- 70b/17

kadem-i merdümi ıskât ét- ("ayağını kaydır-" gibi) 80a/2

kadem-in mübârek tut- 73b/12

kanına gir- 36b/10, 195a/12

kanın iç- 168b/14

kelâmına güş tut- 201a/12

kendü ayağıyla gel- 163a/1

kendü eliyle ayağına tîşe ur- 98a/5

kendüni ʿanķā bil- 37b/12

ķılı kırķ yar- 136b/12

ķılıçdan geçür- 60b/8

ķine tut- 29b/5

ķudret ü tākati ķalma- 44b/7

ķulağına girme- 58b/9

ķulağına ķoyma- 147a/13

ķuşca cān 37a/8, 130a/11, 169b/12

ķuvvet ve ķudret şat- 37b/11

maķām tut- 128a/16, 165a/12

maʿ ķül gör- 43b/1

maʿ ķül görme- 51b/8

maʿ raż-ı helāka düş- 183a/6

meķekk-i imtiķāna çek- 17b/8, 101a/8

meķekk-i imtiķāna sür- 229b/2

mekān tut- 139b/4

meşakķat-i bī-şümār çek- 79a/5

mükāfātını bul- 169b/10

müstahakķını bul- 145a/17

nām ü neng gözle- 198a/15
 nāmūs gözet- 16a/16, 198a/14
 nāmūs gözle- 60b/4
 nazar şal- 46a/7, 168b/14
 nuṭqa gel- 88a/7
 ortadan götür- (öldür-) 59a/5, 236a/5
 ʿömr geçür- 36b/3
 pāyına gönder- 16a/14
 rāh bul- 112a/1, 121a/8
 rāh tut- 154b/15
 rāhat yüzün görme- 96b/7
 revā gör- 26b/5, 50b/3, 123a/3
 revā görilme- 192a/10
 revā görme- 64b/7
 rızā göster- 219a/3
 rūzigār geçür- 57a/5, 66a/11, 148a/16
 rūzigār gör- 36b/3
 şafālar sür- 29b/8
 şāhib-i nām ü neng (ol-) 191b/8
 ser ver- 106a/3
 serden çıkar- 212a/11
 sevdāya düş- 59a/4
 seyf-i şārimden geçür- 256a/8
 söz at- 13b/7
 söz tutdırama- 76a/8
 suḥān-ser söyleş- 222b/3

- şerm tütma- 64b/15
- şirin-zebân ol- 184b/4
- şöhret bul- 103a/1, 242a/12
- şöhreti âfâkı dut- 160b/14
- şöhret-i tâm bul- 18b/3
- şöhreti âfâkı dut- 160b/14
- tâze cân bul- 12b/7
- teng-dest (ol-) 154a/9
- terk-i ‘âr ü nâmûs ét- 132b/3
- teşviş çek- 112b/4
- türüş-rû ol- 188a/15, 225a/4, 228b/9
- ‘uhdesinden gel- 96a/13, 106b/5
- ‘usret çek- 20b/3
- ümidi git- 165b/5
- ümidi kaç‘ et- 52b/7
- varṭa-i helâka düş- 222b/14
- varṭa-i helâka yetür- 131b/4
- yanlarında ḳadr ü ḳıymeti yok (olma-) 236a/16
- yed çek- 123a/11
- yek-dil ol- 246a/5
- yerine getür- 86a/12
- yıldızı barışma- 190a/17
- yol bul- 121a/13
- yol göster- 41b/17
- yol verme- 200b/11
- yolında başı vèr- 189a/12

yükin tut- 83a/13

yüz çevür- 131a/15

yüz döndür- 62b/10, 76a/11, 97b/2, 131a/15

zarar yetiş- 76a/15, 151a/4.

zararın görme- 122b/1

zebân-ı melâmeti dırâz kı1- 146b/17

zebân-ı niyâzı dırâz ét- 37a/2

zebân-ı ta^c nı dırâz ét- 200a/2

zulm gör- 120a/6

zünbūr-ı enbūh-ı endūh başına üş- 59a/3, 69a/2, 119a/6

3. İkilemeler

âheste âheste 122a/11, 171b/8

az az 122a/17

bir bir 37a/10, 173a/14, 169b/16, 252a/4

bir iki 168b/15

çâk çâk 28b/11

gâh gâh 78a/7

giyinüp kuşanup 94a/13

gürūh gürūh 179a/12

güzel güzel 94a/13

kat kat 261a/10

ka^târ ka^târ 261a/7

lahze lahze 104b/11

pâre pâre 171b/17, 262a/2

rūz şeb 21a/1

řāff řāff 68b/2, 260b/15.

sebike sebike 261a/5

sevinüp kıvanup 94a/13

terak terak 28b/11

yab yab 174b/16

yaķup yandur- 147a/8

yandı tıtuşdı 147b/4

yerlü yerinde 27b/3, 119b/15

zerre zerre 77a/13

BÖLÜM III

METİN

[1.b]

Fihrist-i Ferruḡ-nāme-li-Nevālī Efendi Raḡmetu'llāhi

10. Muḡaddime: zuhūr-ı İskender
47. Bāb-ı evvel: imān u ihlāş u du'ā
52. Bāb-ı şānī: emānet u diyānet u 'iffet
60. Bāb-ı şāliş: ḡayā vü edeb
66. Bāb-ı rābi': rızā vü tevekkül
68. Bāb-ı ḡāmis: şabr u şebāt
72. Bāb-ı sādīs: 'ulüvv-i himmet ve cehd ü 'azīmet
83. Bāb-ı sābi': şükr-i ni'met
88. Bāb-ı şāmin: saḡā vü iḡsān
107. Bāb-ı tāsi': fazīlet u 'adl u şaffet
142. Bāb-ı 'āşir: cezā-yı a'cāl
154. Bāb-ı ḡādī 'aşer: 'afv u maḡfıret
181. Bāb-ı şānī 'aşer: ḡilm u ḡüsn-i ḡulḡ ve merḡamet
190. Bāb-ı şāliş 'aşer: siyāset u def'-i şırzime
218. Bāb-ı rābi' 'aşer: tevāzu' u iḡtirām
229. Bāb-ı ḡāmis 'aşer: ādāb u irsāl-ı resā'il
237. Bāb-ı sādīs 'aşer: vücüb-ı meşveret

[2.a]

[2.b]

(1) ‘unvān-nāme-i nāmı zī-bāl-ı zibā ḥamd-i mālik-i melā’ik-i mülk-i (2) her dü serā celle semāuhu ve sulṭānuhu ve cellī berrūhu ve bürhānehu (3) zihī ṣāni‘i ki mi‘mār-ı şaḥīḥü’l-mi‘yār-ı iktidār-ı kāmilī maḥz-ı cūd-ı şāmilī (4) ile kāmīnāt-ı kā’inātī revā-yı verā-yı nā-būddan manaşsa-ı (5) vücūda getürüp tıbāk-ı seb‘ semavātı fuṭūr u fütürdan (6) dūr bir kaşr-ı bī-kuşūr étđi ve şuṭūn-ı buṭūn-ı ravz-ı (7) arzı bi’ṭ-ṭūl ve’l-‘ arz-ı mā zehere fihāya firāş (8) ve meşāmme-i mesām-ı meşām olan nesīm-i ḥōş şemīmi anda (9) ferrāş édüp tevālī-i leyālī libās ve mehārī-i nehārī (10) ma‘aş-ı ḥayāta iktibās étđi.

rubā‘iyye

(11) ای نور و جودت بحقیقت موجود از جود تو عرش و فرش آمد بوجود

(12) عالم نمی ازیم عطای تور بود آدم دمی از بانك ندای توشنود

(13) ve nev‘-i beşeri büşrā-yı be-serāy-ı adm̄ ile mümtāz (14) ve tāc-ı ibtihāc ولفدكرمنا بنی آدم birle ser-efrāz édüp (15) ḥil‘at-ı ḥilāfet-i ḥalīka ḥalīk ve āstīn-i faẓl (16) u mevhibet-i menḳabet-i ṭrāz-ı i‘zāz-ı salṭanat ile mu‘allem (17) ve ıqlīm-i devlet ve kişver-i ‘izzetde taḥt-nişīn ve tāc-dār olmağa ḥaḳīk

[3.a]

(1) (olmağa ḥaḳīk) étđügi esātin-i selātin-den ba‘zını جعلكم (2) ḥānından ḥānından خلائف الارض behre-yāb ve ba‘zını فلناب اذالقرنين ḥiṭāb-ı (3) müsteṭābından şāḥib-i nişāb eyledi ve menşūr-ı fāyihü’n-nüşūr-ı (4) iḳbāllerin ṭuḡrā-yı ḡarrā-yı من والله بويذ بنصره birle müzeyyen ü mücellā (5) kıldı.

mışra‘

انه قادر علي ذلك

meşnevī

(6) بشر فر فرخنده كي از تو يافت بسر افسر زنده كي از تو يافت

(7) بر افراخت اعلام اقبال و جاه يكي شد پمبر يكي پادشاه

(8) کی ساز دانسانس شريعت قوي دهد ملت احمدی رانوي

(9) zihî ‘âlemî ki çün âvâze-i hadîs-i a‘lüm anî gûş-1 hûş-1 sürüş-1 (10) mecâmi‘¹-i şavâmi‘-i melekûta yetiştî. Mütekellimân اجعل فهيا من يفسد فهيا (11) gûftârlarından şerm-sâr olup қadem-i nedemi tarîk-i i‘tizârda (12) nihâde oldılar ve çün sâye-i ‘ilm asma‘ (13) düşdi müsebbihân مخن نسبح مجمديك و نفدس لك (14) cebîn-i inâbet-i zamîni zemin-i itâ‘ate sürüp zebân-1 i‘tirâfi (15) kelâmına hezâr taқşirle güşâde (16) oldılar.

rubâ‘iyye

انانكه طريق معرفت مي پويند

(17) پيُوسته كل علم و ادب مي پويند هر كه كه سخن از كمال علمش كزُرد

[3.b]

(1) سبحانك لا علم لنا مي كوينا

ve şalât-1 şalavât u taḥiyyât (2) taḥiyyât-1 şem‘-i cem‘-i enbiyâ seyyid-i sened-i aşfiyâ رب العالمين (4) انى şāhib-i rāyet-i kerāmet-i āyet و خاتم النبیین (3) faşş-1 naşş سبحان الذى اسرى serāy-1 sūḥan serāy-1 (5) وماينطق عن الهوا bülül-i büstān-1 serāy رسول من

kıt‘a

(6) شهنشاه سربرلي مع الله كه شد ملك شفاعت در نكنيش

(7) زلولاکش نهاده تاج بر سر خطاب از رحمة للعالمينش

(8) pādişāh-1 taḥt-gāh-1 ‘illiyīne muḥammed-i şādıķū‘l-va‘dü‘l-emīn ‘aleyhi‘-s- (9) -selām el-ḥālī bi‘d-devām el-ḥālī ‘ani‘l-inşirām ḥazretlerinüḡ ruḥ-1 (10) pür-fütüḡ ve şadr-1 meşrūḡlarına ki zuhūr-1 nūr-1 vücūd-1 şerifleriyle (11) evṭān-1 evşān-1 şeyṭān-1 şān münhedim ve evşāf-1 eşnām-1 bed-nām (12) mün‘adīm olup fūrūḡ-1 şer‘-i müniriyle zālām-1 küfr u cehālet (13) zā‘il ve zulmāt-1 zālālet mużmaḥill olmuşdur ve āl-i ḥuceste-ḥāl (14) ve şāḥābet-i zevī‘ş-şabāḡat-1 ferḡunde-fāllarına ki ḡazv-1 cihād ve (15) fetḡ-i bilādda sa‘y u ictihād édüp ḡumāt-1 şer‘-i mübīn ve ḡudāt-1 (16) dīn-i metīn olmuşlardır.

kıt‘a

وسلام من السلام على

(17) من اليه انمى انوال وآل وعلي الصّحب الهم ال

[4.a]

(1) sebab-i inşā-yı in nāme-i nāmī (2) ve bā‘iş-i imlā-yi in tuḡfe-i girāmī zamā‘ir-i ma‘ārif müsāmiri ehl-i (3) nūḡāya nihān olmaya ki bu türāb-1 aқdāmü‘l-

¹ Sözcük A nüshasında "mesāmi‘" biçimindedir.

mevālīyü'l-fakīrū's-şehīr (4) be-Nevālī çün faẓl-ı ilāhī qarīn-i hālüm ve feyẓ-i nā-mütenāhī rehīn (5) āmālüm olup mürür-ı eyyām ile silk-i eşhāb-ı medresede intizām buldum. (6) Hengām-ı taḥşilde ihyā-yı 'ulüm için mebnī olan medārise mütereddid (7) ve fetḥ-i bāb-ı müdārese vü ifādeye bi-ḳaderi'l-ḳadrihi müte'ahhid olup (8) eyyām-ı ta'ḥilde ki 'aḳluḡ 'iḳāl-ı iştigālden ḫalāş u amān (9) bulup esbāb-ı istirāḫatı iḳtināş étdüğü zamāndur zīver-i (10) efāzıl olan fevāzıl-ı faẓāyile gūşiş ve muḫāzır-ı ekābirde mu'teber (11) olan muḫāzarāt u münşe'āta verziş éderidüm ve 'ilm-i tevāriḫe (12) müte'alliḳ nusaḫ u defātir fi'l-cümle mazbūḥ-ı ḫāḫır-ı fātir olmuşıdı. (13) Belkin ḫarman-ı ma'ārifüḡ ḫūşe-çini ve sofrā-i inşā' u inşādun (14) rīze²-i güzini 'add olmağa nev'-i ḳābiliyyet gelmişıdı.

naẓm

- (15) جنين ياددارم ز اهل هنر كه علم خبريه كه دُرُج درد
 (16) اكر خط چشم از كهر حاصلت بصيرت ز علم خبر كاملت
 (17) ز اخبار و اثار نوي و كهن ز تاريخ واقف شوي بي سخن

[4.b]

- (1) كه از پادشاهان حكايه كُند كهي از كريمان روايت كند
 (2) ز ايینه خاطر خسته حال ز دايد هر آيينه كرد ملال
 (3) Mecmū'-ı resā'ilden ki mesā'ili nevādir-i ḫikmeti muḫtevē ve cevāhir-i naşīḫat (4) üzere munḫavīdür. Kitābü'r-riyāsetdür ki feylesōf-ı fāzıl edīb-i (5) kāmīl üstād-ı ḳadīm Arastālisü'l-ḫakīm anı avān-ı vezāret ve vaḳt-ı (6) şadāretinde sulṫān-ı a'zam melik-i mu'azzam fātiḫü'l-maşriḳeyn İskender-i (7) Zü'l-ḳarneyn için teşḫir-i mülk u millet ve tedbīr-i umūr-ı salṫanat (8) bābında elf cehdle te'līf édüp ferāyed-i fevā'id-i naşāyiḫi ol (9) dürcüḡ maḫāvi evrāḳında derc étmışdür. Egerçi ol maşdüḳa-i (10) mişl-i نعم المحدث الدفتر olan nüşḫa-i pür-'iber fi'l-ḫaḳiḳa simin-'izār (11) müşḡin-niḳāb maḳbūlu'l-ḳulüb bir maḫbūb idi ammā serā-perde-i 'ibārāt-ı (12) Yūnāni ve isti'ārāt-ı 'Arabide mestūr u maḫcūb ḳalmışdı. Ekşer-i nās (13) libās-ı istināsī zeyline neyl-i müyesser olmaduğı vechden teveccüh (14) ü meylde ḳāşırlardı. Süveydā-yı dil-i 'alilde bu sevdā ḫāşıl olmuşıdı (15) ki naḳḳāş-ı Fikret ol muḫaddere-i ḫikmet için resm-i rümī üzere bir (16) şüret taşvīr éde ḫattā imdād-ı midād u edevāt-ı devāt ve dest-yāri-i (17) ḫāme-i Zü'l-ḳarneyn simāt ile ba'zı mesā'ilinüḡ heyākil-i pür-şemā'ili nümū-dār

² Sözcük A nüshasında “zübde?” biçiminde geçmektedir.

[5.a]

(1) صرّح ممرّدمن قوّارِيرِ olan suṭūḥ-ı sürür-i mesāṭır üzere (2) taḥrīr olınmışdı. Lakin ba'zı eşğāl ḥasebiyle ḥudūş eden³ (3) tevezzü'-i bāl ve teşevvüş-i ḥāl 'aql-ı 'aḳīm ve ṭab'-ı saḳīmī⁴ işğāl ü (4) iğfāl étmegın bıkır-i fıkr zevāye-i niḳāb-ı ḥıccābda münzevī ve mānend-i (5) āb-ı ḥayāt bādiye-i zulmātda muḥtefi olmışdı.

naẓm

- (6) عَرُوسَانِ سَخْنِ دَرِپَرْدَه رَفْتَنَدُ بَرُوي خُودِرِ اَمِيدِ بَسْتَنَدُ
 (7) زَبَانِ خَامِه شَد خَشَكِ اَز مَرگَبِ بَرِيشَانِ كَشْتِ اِجْزای مَرْتَبِ
 (8) و مَرفَهایی كِه خُوَاهَد شُدْ هُويْدَا بَكْجِ طاقِ نَسِيَانِ كَرْدُ مَاوَا
 (9) ve her-gāh enāmil-i te'emmül-i bi-ḥāşıl ber-mūcib-i ḥılḳat-ı cibillī mā'ıl idi (10) ki baḥr-i ḥāṭırda maḥzūn olan dürr-i meknūn rişte-i beyāna çekile (11) ve gūş-ı ehl-i ḥūşa gūş-vār-vār ṭaḳıla gāvvaş-ı ḳalem serfürü olup (12) ittibā' étmezidi ve kātib-i meşiyyet-i ezeli ḥuşūl-ı murāda taḥşiyet (13) édüp bu ḳavli şaḥīfe-i ḳabūlde iḳā' étmezidi.

beyt

- (14) مَا كَلَّ مَا يَتَهَيَّي الْمَرُّ أُيْدِرُ كُهُ بَحْرِي الرِّيَاجِ بِمَالًا تَشَهَي السُّفْنِ
 (15) Tā ol zamāna deñlü ki 'ināyet-i Bār'ı yārī ve baḥt-ı bīdārı meded- (16) -kārī ḳılıp nesāyim-i merāḥim وَلا تَيَا سُوامِن رُوحِ اَللّهِ merāḥim mehebbinden (17) devḫa-i rūḫa vezīde ve seḫāb-ı bi-ḥisāb اِنَّ تَوَّه فِي اَيَّامِ ذُهْرِكُمْ

[5.b]

(1) reşehātından kişt-zār-ı dilde sebze-i ümid demīde olup (2) mīve-i dıraḥt-ı baḥt-ı tāze-resīde ve dīde-i ārzū-yı rüy-i maḳşūdı (3) dīde oldı.

naẓm

- از سرتومهر اوج اقبال
 (4) شَد رَشَكِ فَلَکِ رِيَاضِ اِمَالِ و زَفِيضِ غَمَامِ لَطْفِ و اِحْسَانِ
 (5) شَد هَمْچُو بَهْشْتِ كَلْشَنِ جَانِ هَسْتِ اَيْنِ سَخْنَانِ مَنُشِيَانِه
 (6) دَر وَصْفِ عَدَالْتِ زَمَانِه اَن بَه كِه رَعَايْتِ هَدَايْتِ
 (7) zümre-i ādemiyān (8) zümre-i ādemiyān neḳāve-i 'ālemiyān neḳāve-i 'ālemiyān (8) zümre-i ādemiyān (9) semā-yi rif' at zīnet-i rütbet-i gevher-i yek-tā-yı deryā-yı 'azamet aḥter-i nūr-efzā-yı (9) semā-yi rif' at zīnet-i rütbet-i sulṭānī şāyeste-i menzilet-i (10) cihān-bānī ferzāne-i a'lām-ı dīn ü devlet fürüzende-i

³ "ḥudūş eden" sözcükleri A nüshasında harflerin yerleri değıtiğinden B nüshası yardımıyla okunmuş ve doğıru biçimiyle burada gösterilmiştir.

⁴ Sözcük A nüshasında "müstaḳīmi" biçimindedir.

ruḥsār-ı (11) mülk u millet sezā-vār-ı serir-i serveri şeh-süvār-ı 'arşa-i dil-āveri (12) kurret-ı 'ayn-ı salṭanat durret-i tāc-ı ḥilāfet⁵ ḥāvī-i feḥāvī-i الولد (13) mecma'ı 'arşa-i dil-āveri (12) kurret-ı 'ayn-ı salṭanat durret-i tāc-ı ḥilāfet⁵ ḥāvī-i feḥāvī-i الولد (13) mecma'ı mā-bihī'l-ibtihāc ve't-tenāşurü't- (14) -tefāḥür menba'ı-meşāri'-i faẓl u 'aql-ı ṭāvī-i maṭāvī فضل (15) müstemidd-i envār füyüzāt-ı ihdā-yi (16) müsta'idd-āşār لادیمن بعی لاینیغی لادیمن بعی (17) netice-i heft ābā'-i ümmehāt çar ḥulāşa-i edvār-ı rüzigār müceddid-i

[6.a]

(1) evāvīn-i ḳavānīn-i ecdād-ı 'izām fāyız-i şemā'il-i اَحْسَنِي فِي اَحْسَنِي (2) لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِي اَحْسَنِي (2) تَقْوِيمِ ḥā'iz-ı faẓāyil

naẓm

- (3) دِرْخْشَانِي كُوْهَرِي اَزْبَرْج شَاهِي نموداري زالطان الهي
 (4) جوان بختي كه دوران كه نسال بدوداده نويد عز و اجلال
 (5) سمى سامى ان جد امجد شه شهزادگان سلطان محمد
 (6) ابقاه الله تعالى للدنيا و الدين بى ظل ابىه السلطان النزيه النبىه
 (7) sulṭān-ı selāṭīn-i deverān-ı 'adl-i
 (8) u Tūrān pādīşāh-ı nām-dār-ı mihr iştihār-ı şehen-şāh-ı 'ālī
 (9) iḳtidār-ı Ferīdūn-ḥaşmet u Cemşid-bezm Nerīmān-şavlet u Rüstem-rezm

beyt

- (10) شه جم جام و دارار او عادل دل سكندر در سليمان مان ساسان سان و حسرو رو مظفر فر
 (11) āftāb-ı 'ālem-tāb mevhibet-i ḡaybī-i cemāl-ı kemāl فَضْلِ رَبِّي كَمَالِ ziver-i (12) efser
 (13) و فضل بضم ماḥāmīd-ı mecma'ı 'arşa-i dil-āveri (12) efser
 (14) muḳtebis-i envār والاحسان
 (15) muḳteżā-yi āşār-ı (16) livā'i'l-vilāyetihī fi'l-āfāḳ mālik-i serirü's-salṭanat bi'l-istiḥḳāḳ

beyt

- (17) غزاة السلاطين اجداده كماء الاساطين اجناده

[6.b]

(1) الشرافة امثال (2) وصيددهر ماله في خلال الحلافه مثال فريد عصر نصريب في موجبات

şî'r

- مولى ملوك العالمين فذكره
 (3) فى كل ناحيته يشرف منبرا عدل يبيت الذيب منه على الطوى

⁵ Sözcük A nüshasında "ḥalāḳat" biçimindedir.

- (4) غرثان وهو يري الفزال الاعضرا بين اسلاطين العظام و بينه
 (5) فى الشّان ما بين الثريا والثري نسخت خلايقه الحميدة ما آتى
 (6) فى الكتب عن كسيرى الملوك و قيصا ملك شجاع فى اكروب ورأه
 (7) بين المعاشر فى طول ملكه وعرضه (8) راي و عزم يحقر الاسكندرا nesr هو الذي ظلّ ظلّ الآله فى ارضه
 (9) فشاغ شعاع شمس المعاش مشاعا
 (10) فقد فُقد ظلام الظلم فى زمانه فضا فضا الملك فى اوانه
 (11) وأض رؤض الكرم من عين عنايته وفضله وآب
 (12) فى ظلم العدم نام وقام من الرقد كلّ نام (13) الكرام البرره وصبرقراب سيفه رقاب الكفرة الفجرة وفى مهّاد
 (14) الامان انام الانام فالظلم
 (15) بلغ شرح رشح كفه الوهاب الي السحاب فغرق فى عرق ألخجل وذآب (16) الاعاب الا وهو السلطان اعدل السلاطين الكمل واعقل
 (17) سليمان خان ادام الله سبحان الله فى سرير الخلافة الى القيمة

[7.a]

- (1) العز الكرام فى اعلى المقام من دار الكرامه (2) القيامه وجعل الفتح المبين أينما توجه باعبا الا امامه احلّ
 (3) -rif atlerinün şeref-i hizmet-i ta'limleriyle müşerref oldum ol melik-i
 (4) mülki'l-melekati şuret-i beşerde mütemeşşil bir rûh-i muşavver buldum ki ahlâk-ı
 (5) marziyye-i rahmâniyye ve evşâf-ı rażiyye-i 'Oşmâniyyeden kısm-i eczel ve sehm-i
 (6) eşmel ile maḥzûz ve cevâhir-i zevâhir-i ḥudâ-dâd ḥazîne-i sine-i seniyye-
 (7) -lerinde maḥzûn ü maḥfûzdu ve her-gâh dil-i âgâh-ı pür-intibâhı istikşâf-ı
 (8) ma'ârifü'l-ilâhîde evrâdına müdâvimdür (9) ve semend-i şabâ-mânend ṭab'-ı tâb-nâk-ı
 (10) seri'ü'l-idrâkı sür'at-i intikâlde ve evzâ'-ı tûsen-i şüd-ḥırâm eflâka muḥâkîdür

kıf'a

- (11) Burâk-ı zihn berķ-âsâ-yı şâhî
 çıkar bî-pâye tâ saķf-ı semâya
 (12) vërür mir'ât merâ'i-i zamîri
 şafâ âyîne-i gîti-nümâya
 (13) cenâb-ı âlem-me'âblarında 'alem-i 'ilm-i 'âlî ve si'r-i şî'r-i gâlî ve fuẓl-ı faẓl-ı
 merġûb (14) ve ḥaṭṭ ḥaṭṭ-ı maṭlûbdur ḥuşûşen ışġâ'-ı aḥbâr-ı aḥyâra ḳalb-i
 (15) ḳâbilü'l-feyezânınun meyelânî ḥaddden ziyâde ve likâ'-i esfâr-ı esrâr-ı (16) ebrâra çeşm-i cân ile
 nigerânı fevķal'âdedür lâ-cerem bu mu'âyene (17) olınan ma'nâ semend-i sa'ya tâziyâne
 ve terceme-i kitâb-ı ma' hûda behâne-i

[7.b]

(1) şehâne olup şürû'ı taşmim ve sâ'ir mühimmâtdan taqdim olındı (2) ve zamân sehl-i kâlilü'l-mehlde ol tutuq-ı kümûnda olan 'arûs-ı (3) hümâyûnuñ çehe-i mihr iltimâ'ı üzere mesdûd olan kınâ'ı ser-engüşt-i (4) hâme ile ref' olınuñ câme-i ta'bir-i tâzîsi tağyîr ve rü'yâ-yı⁶ (5) rivâyât-ı hiçâzîsi lisân-ı Türki ile ta'bir olındı ve mûcib-i (6) melâl olur fuzûl-ı aqvâl idhâl olınmadı belki mi'yâr-ı 'ayâr-ı (7) zevî'l-i'tibârda ğubâr-ı 'işârdan 'ârî ve elsine-i şikât⁷-ı rüvât (8) üzere cârî olup her-âyine taşdîri vâcib ve taştîri münâsib (9) olan każâyâ-yı veşâyâ ki ya'nî hazret-i Hudâ-yı bî-hemtâ ile selâtin (10) miyânında mütedâvil ve ba'zı mülûk ile re'âyâ arasında müte'âmildür. (11) İlhâk olınuñ temâyim-i nüşâ-i sâbıka zamâ'im-i lahze inzimâmıyla (12) hüsn-i intizâm buldı ve mesâlik-i zabt-ı memâlike sülûk eden (13) hükkâm u mülûka düstûru'l-'amel olmağa maħall bir kânûn mücmel oldı (14) ve ol şâh-ı 'âlî-şân zâda'llahu sübhânehu şânehu ve şânehu 'ammâ şânehu (15) hazretlerinüñ nâm-ı ferruħına itmâm olınmağın **Ferruħ-nâme** dëyü nâm (16) verildi ve ber-muqtezâ-yi hadîş **حذمت الملوك نصف السلوك** (17) hizmet-i mülûkı vesile-i şalâh-ı hâtimet ve sebeb-i felâh-ı 'âkıbet

[8.a]

(1) mülâhaza eden erbâbü'l-bâb u eşhâb-ı âdâb zümresinüñ (2) 'uhdelerine fariza-i lâzıme olan vazâ'if-i irşâd u naşîhati (3) hasbü't-tâka te'diyet niyyeti ile bir vaqt-ı meymûn ve sâ'at-ı (4) hümâyûnda hizâne-i 'âmire-i bî-ħazânelerine tuħfe-i ħaķîr-âne kıldı.

kıt'a

- (5) مهرشداين نامه نامي بنو كشت سزاوار كرامي بنو
 (6) راقم ان خاصه دعا كوی تُستُ خواجهي اوست غلامي بنو
 (7) Şarrâf-ı güher-i şâf hüner olan ehl-i inşâfdan me'mûldur ki (8) bu evrâķ-ı perişâna 'ayn-ı rızâ ile nazarı diriğ etmeyeler (9) ve bir cüzvî behâne ile külliyyen yâbâna atmayalar.

naẓm

- (10) دارم امید که این طرفه کلام که چو عقد کهرآمد بنظام
 (11) بنماید بمدد کاري غیب بیش ارباب هزدور
 (12) لطف بي غایت اصحاب کرم کند اصلاح خللهاي قلم
 (13) **der-beyân-ı şıfat-ı naşfetân-ı 'âlî hazret**

⁶ Sözcük A nüshasında "zübâ" biçimindedir.

⁷ Sözcük A nüshasında "şikâb" biçimindedir.

çün ber-mübci-i (14) emr-i mübrem u hük-m-i muhkem-i ilâhî ve fermân-ı cihân-muṭâ^c-ı ḥazret-i pâdişâh-ı (15) ^câlem-penâhi ol şeh-zâde-i ^câdil-dil u şehryâr-ı bî-mu^câdil (16) ابتدا آتاه الله من الملك مالم يؤتته احداً و امد مدد بقايه (17) ḥazretleri livâ-yı şerefü'n-Nevây Şârūḥân üzere ki aşı-ı

[8.b]

(1) aşıl ve nesl-i necîl-i âl-i ^cOşmân-ı ^câlem-şândan min-^cindi'llâhi mü'eyyed (2) niçe veliyyü'l-^cahde mehd-i mümeḥheddür sāye-i hümâ-pāye-i sidre imtinânların (3) şaldı. Zebân-ı ferḥunde beyân-ı sükkân-ı diyârdan edâ^c-ı الحمد الذي هدانا لهذا (4) bedîdâr oldı ve ol diyâr-ı celilü'l- (5) -akṭârūḡ fezâsı rûḡ-fezây ve hevâsı dil-güşây olup (6) siyemmâ maḡarr-ı sa^câdetleri olan maḡmiyye-i Maḡnisâ ḥamiyyet ^can-küll-i âfet (7) ü be'sâ^c maḡsûd-ı memâlik ü maḡbûṭ-ı seb^c erâ^c'ik oldı.

naẓm

(8) شداز مقدمش کشور صَارُوحان عدیل جنان و غیرت آسِمان

(9) بر افراخت رایات عدل و کرم بر انداخت ایین ظلم و سِتم

(10) جهانی بخلق حسن بنده کرد رسوم عدالت ز نوزنده کرد

(11) El-ḥaḡḡ feyz-i feyyâz-ı muṭlaḡ ile muvaffaḡ olan zât-ı şerîf-i mümteni^cü't- (12) مثل العقل و لاخارس مثل العدل (13) لا سائس اقل olmaḡın ^cadl ve meşra^c-ı ^cakl vakfinca ḥırâset-i şevâri^c-i (14) şerâyi^c-i dîn ve siyâset-i mütemerridân zâlâlet-i âyîn ve ḥall-i ma^câkid-ı (15) umûr ve fetḥ-i meḡâlik-i meşâlih-i cumhûr ve itmâm-ı mehâmm-ı enâm ve intizâm-ı (16) merâm-ı ḥavâşş ü ^cavâmda ihtimâm-ı tamâm gösterdi ki ḥiyâṭa-i (17) ^cadâlet ihâṭalarında i^clâm-ı şer^c ^carş-ı a^clâya merfû^c ve bisâṭ-ı

[9.a]

(1) basîṭ-ı ḡabrâya mevzû^c oldı ve simürḡ ḥimâyetleri ancak livâ-yı (2) ma^cdelet ihtivâları re^câyâsını degül belki ol eṭrâf-ı feyhâü'l- (3) -eknâfda ola. Elviye-i ^cadîdenüḡ berâyâsını (4) اخفض جناحك emrine imtişâl⁸ ile beyze mişâl zir-i bâl (5) édüp ^culemâ-yi dîn ve sâ^c'ir müslimîne ^cadl-i bî-^cadilleri ḥışn-ı (6) ḥaşin olup fırka-i fuḡarâ vü mesâkin mesâkin-i emn u amânda (7) ta^caddî-i erbâb-ı zulm u ^cudvândan emîn oldılar ve şirzime-i şerr-i (8) zemme-i zaleme-i müfsidîn استهوته الشياطين ḥayrân olup (9) her biri mû gibi miyân-ı ḡumûmda maḡmûm ve dendân-ı semûm ef^câ-yi hümûm (10) altında mûm olup rûsûm-ı zulm-ı mezmûm şaḡâ^c'if-i rûzigârdan (11) bi'l-külliyye ma^cdûm oldı.

⁸ Sözcük A nüshasında "emşâl" biçimindedir.

beyt

ستم رازیان عدل راسود ازو (12) خدا راضي و خشنند ازو

ne āhūya çeng-i peleng mehîbden (13) nehîb ve ne tihūya maḥleb-i ‘iḳāb-ı ‘uḳāb-me’ābdan (14) āsîb ḳaldı ve bād-ı şarşar zarar-ı eşerde ol yara yoḳdur ki bir (15) kesün dāmenine zerrece ğubār bitüre ve bāz-ı bülend-pervāzda (16) ol Zühre yoḳdur ki şayd-ı kebüter birle behrever olmağı ḥāḫırına (17) getüre.

naẓm

شداز انصاف ان شاه سرافراز

[9.b]

- (1) بصر اشیر بابخجیز همراز نه لرزدبرک بیدار بادضرضر
(2) کند بابازدمسازي کبوتر

der-vaşf-ı saḥā’ ü iḥsān ān (3) şāh-ı ‘ālī-şān

ol şāh-ı bār-gāh-ı baḫtiyārī āftāb-ı ‘ālem-tāb-ı sipihr-i (4) büzürg-vārī و انام مددالایام و سعادتہ مدی مددالایام (5) خلدالله سواعد کشاینده غنجه اسرار (7) نسیم مکرمت (8) شمیم کلشن طبع مطبوع علی الشیم لری که (9) انک لعلی خلق عظیم در احیان احسان نام و اوان انعام عامده (10) مرده دلان بادیه فقر و فاقه حی وجود سخایله (11) vüçüd-ı saḥā’ ile vüçüd-ı ‘ālemde (12) Hâtem-i Tâyi defterden tayy eder.

naẓm

- (11) وجودش در دریای فضایل کفش کوهر فشان بر فرق سایل
(12) جو دست جودو بخشش بر کشادی ز عالم رسم خواهش بر فتادی
(13) huşk-zâr iken ol و ادغیر زی زرع (14) ریاض زندان مستمندان بی داد تند بادباس و حرمان ایله مانند
(15) min‘ām-ı mufazzaluḡ ġamām-ı in‘ā- (16) bahāristān olup kulluhā-yi emānī şüküfte vü ḥandān olur.
(17) bāriyle ser-sebz ü ḥurrem bir

ḳıṭ‘a

- (17) ازیم لطف تو پردر صدف چشم امید وزم جودتو سرسبز نهال آمال

[10.a]

- (1) سویب ای سرور یاض کرم از روی صفأ هست چون آب روان خلق جهان مثال
(2) vufūr-ı (3) ‘ale’l-ḥuşuş sādāt-ı ‘ulemā-yi fażā’il-güster ve fużalā-yi ma‘ārif-pervere (4) şāmildür erbāb-ı fażl u eltāf-ı vāşıla ve mezid-i ‘aṭā vü şılaları ‘adl-i kāmilleri gibi

hünerden her ferd nazār-ı iksir nazārı ile müstes'id (5) olup muḳtebis-i envār-ı 'avārif ü şiyem ve müstefiz-i füyūz-ı ḫıyāz-ı riyāz-ı (6) kerem olmuşlardır.

naẓm

بهر كوشهٔ مستمندي كه بود

- (7) زانعام عامش براخت غنود زاهل هنر هر كه آيد برش
 (8) بكستر دظّل كرم بر سرش جهانی شداز رافتش بهرهور
 (9) تخّصيص ارباب فضل و هنر

جليل العطا والى والا همم جليل الألا عمره الله (10) **der-na't-ı 'ulüvv-i himmet ān şāh-ı felek-i rif'at** والاجرام السماوية (12) تعالى و اجله وبلغه من الا مل اجله وجعل الأيام تابعة لا حكامه (11) اول عالم علم sā'ireti 'alā vefḳ-i merāmihi ḫāzretleri 'ulüvv-i himmet ü kām (13) baḫşālıḳda hem-tā-yı hümādur belki şeh-bāz sā'id-i müsā'idlerine kem-ter-i nevāle (14) olmağ için (+hümā)⁹ hemān bir uçurmudur hem-vāre pertev-i ḫürşid-i tābān (15) ruhşār-ı علو الهمة من الا يمان raḫşān āyine-i girdārından nümāyāndur (16) ve hemişe bir vefḳ-ı raḫam-ı keşrū'l-ḫüküm hemm الهمم ان الله يحب معالى الفهيزان-ı baḫr-i (17) keremleri muḫit-i 'ālem-i devrān-ı sipih-himemleri müceddid-i cihān-ı cümle-i ümemdür

[10.b]

(1) āsitān-ı rāstān āşiyānları 'ulüvv-i şān ve sümüvv-i mekānda āsmān (2) ile tev-emāndur.

ḳıṭ'a

جهان همت تو عالميست در خشمت

- (3) كه مرغزار سپهرست سبزهٔ دمنش فروغ راي توان شمع كي افروزست
 (4) كه مهست طشت سپر زمردى نكش

Vaḫthā ki murādāt-ı eşḫāb-ı ḫācāt (5) der-i āsmān derecātlarına 'arż olunur eger sedene-i südde-i seniyye ve ḫademe-i (6) 'atebe-i 'aliyyelerine müte'alliḳdür ve eger cevānibden gelen ecānibe rāci'dür (7) her ne ise ilkā'-i merātib ve i'tā'-i me'āribde feyz-i şehābdan himmeti erfa' (8) ve tāb-ı āftābdan 'aṫāsı evsa'dur. Şit u şadā-yı himmet u şevketleri (9) ve nidā-yı 'aṫā vü re'fetleri ile miyān-ı ṭulū' u ḡurub ve mā-beyn-i şimāl (10) ü cenūb meşḫūn olup maḫbūl-ı ḳulūb-ı ehlullāh ve mezḳūr-ı elsine (11) vü efvāh olmuşdur. الله يؤتیه من شياً ذلك فضل

ḳıṭ'a

- (12) كريم عديم المثل في الدهر شانہ قرين بفضل الله يؤتیه من يشأ

⁹ Parantez içindeki kısım A nüshasında (Nuruosmaniye) eksiktir, B nüshasından (Gedik Ahmet Paşa) alındı. (G.10b/15)

(13) اَجِبْ سؤله يارب وارفع لوائه و عززه بين الحلق بالخلق والندي

(14) ve bi'l-cümle esâtin-i selâtin u şanâdid-i havâkin-i gürûh-ı pür-şükûhınun (15) ibtidâ-yı silsile-i 'aliyyesinden bu devre gelince bu şeh-zâde-i 'âlî- (16) -nijâd-ı 'âlî-nihâd gibi bir rûh-ı muşavver-i kudsi-isti' dâdı 'ayn-ı 'âlem (17) bînâ vü gûş-i hûş-ı ehl-i hûş şinevâ olmuş degüldür. Bu müdde' â muhâzır-ı

[11.a]

(1) 'uçalâda bir şân-ı müte' ayyin ve bir emr-i beyyindür.

beyt

(2) çünkü emr-i beyyine lâzım degüldür beyyine

himmet-i evlâdur varâkhâ-yi maḥâmid-i tayyibe

(3) çün ol 'âlî ḥazret-i ma'âlî menḳabetün zâdu'llâh-ı te'âlâ 'umrehu ve ref' -i (4) ḳadrehu ilkâ'-i elkâb-ı zât ve edâ'-i âdâb-ı şifâtında ki müferriḥ-i cenân (5) ü müferriç-i¹⁰ aḥzândur lisân-ı insân lâldur ve vaşşâf eşnâf ev- (6) -şâfinun biñde birin beyân etmek muḥâldür ve vesâtet-i vâsiṭi-i (7) sebük ḥırâm ile ol havza havz gümân-ı şırf u vehm-i maḥzdur.

beyt

(8) زبان ناطقه از وصف شاه مالا لست چه چاي كلك بريده زبان پهوده كوست

(9) lâ-cerem du' â-yı beḳâ-yı i' tilâ-yı zât-ı sa' âdet şifâtlarıyla kelâm itmâm olındı.

ḳıṭ' a

(10) الهي تا جهنرااب ورنكبت فلك رادورو كتي رادرنكبت

(11) ممتع دارش از عمرد رازي زهر جينش فزونده زنده گاني

(12) fuçalâ-yı ma'ârif-perver ü 'uçalâ-yı fazâ'il-güstere ki şahâ'if-i zamâ'ir-i (13) mezâyâ ḥâtırlarında şuver-i fazl u hüner meşûrdur mestür olmaya ki (14) bu evrâḳda menşe'-i ḥikâyâta ilḥâḳ olınan mekârim-i aḥlâḳ (15) ve cevâhir-i naşâyih-i dürr-i işrâḳ ve bi'l-cümle mecmû'-ı mâ-fi'l-kitâb (16) on altı bâb üzere iḳtişâr olındı ve irâd-ı ebvâbdan muḳaddem (17) bir muḳaddime ile iftitâḥ olınup ve ba' de'l-ebvâb bir tekmile ile ihtitâm

[11.b]

(1) olunmaḳ münâsib görildi و الله المستعان وعليه التكلان (2) **muḳaddime** der-zuhûr-ı İskender-i Zül-karneyn **bâb-ı evvel(47)** der-beyân-ı (3) imân u ihlâş u du' â **bâb-ı dü-vüm(52)** der-emânet u diyânet (4) u 'iffet **bâb-ı siyum (60)** der-ḥayâ vü edeb **bâb-ı çehârüm(66)** der-rızâ vü tevekkül (5) **bâb-ı pencüm(68)** der-şabr u şebât **bâb-ı şeşüm(72)** der-'ulüvv-i himmet ve

¹⁰ B nüshasından alındı. (G.11b/7)

cehd (6) u ‘azîmet **bâb-1 heftüm(83)** der-şükr ü ni‘ met **bâb-1 heştüm(88)** der-meḥâsin-i (7) saḡā vü iḡsân **bâb-1 nühüm(107)** der-fazilet-i ‘adl u naşfet (8) der-**bâb-1 deh-üm(142)** der-beyân-ı cezâ-yı a‘mâl bi-ṭariḡ-i mükâfât **bâb-1 yâz-dehüm(154)** (9) der-fazâ’il-i ‘afv ü maḡfîret **bâb-1 düvâzdehüm(181)** der-ḡilm u rıfḡ ve ḡüsn-i (10) ḡulḡ ve merḡamet ü şefḡat **bâb-1 sezdehüm (190)** der-siyâset-i ehl-i evzâr (11) u âzâr ve def‘-i şirzime-i eşrâr **bâb-1 çehâr-dehüm(208)** der-şoḡbet-i aḡyâr (12) ve tevâzu‘ u iḡtirâm-ı bâyişân **bâb-1 pânzdehüm(229)** der-âdâb-ı vüzerâ’ ü (13) küttâb ve irsâl-ı rüsül ü resâ’il **bâb-1 şânzdehüm(237)** der-vücûb-ı meşveret (14) **tekmile** der-beyân-ı zıkr-i mücmelâ ez-İskender-i Zü’l-ḡarneyn ki der-Ḳur’ân-ı (15) ‘azîm ve kitâb-ı kerîm mezkûr sitt. **Muḡaddime** der-zuhûr-ı İskender-i Zü’l-ḡarneyn (16) müverriḡân-ı ḡavâdiş-i silsile-i devr-i ‘âlem ve muḡaddişân-ı aḡbâr-ı aḡvâl-ı benî (17) âdem ki ḡâme-i feşâḡat-ı raḡam-ı belâḡat ‘ilm-i bi’l-ḡalem birle münşiyân-ı

[12.a]

(1) cerîde mâ-lem yekün ta‘ allüm der-şüret-i ḡikâyâtı pîrâye-i taḡrîrle (2) bu resme ârâste ve çehre-i rivâyeti zîver-i taḡrîrle bu ḡüne (3) pîrâste êtmişlerdür ki kütüb-i tefsîr ve defâtir-i tevâriḡde taşṭîr (4) olıduḡı üzere selâṭîn-i sevâlif-i ümemden dört nefer kimesne (5) bî-iştibâh¹¹ mülket-i dünyâya ser-â-pâ pâdişâḡ olmuşlardur. İki mülûk-ı (6) keferedendür ki birisi Nemrûd ve biri Buḡtu’n-Naşşardur ikisi daḡı (7) selâṭîn-i bereredendür ki birisi Ḥazret-i Süleymânü’n-nebî ‘aleyhi’s- (8) -selâmdur ve biri Zü’l-ḡarneyn demekle ma‘rûf u meşḡur (9) olan İskenderdür ki ḡâlâ zıkr-i cemâlisine şürû‘ olındı. (10) Ḳurûn-ı bâliye ve ezmine-i ḡâliyede mülk-i Yunanda melik Filifôs nâm (11) bir şehryâr-ı kâm-kâr varıdı ki tecevvüz-i ‘adl ve mezîd iḡsân (12) ile şöhre-i şehr ü diyârıdı ol kişverde olan leşker anuḡ (13) kemer-beste-i fermânı ve perverde-i iḡsânı idi başṭ-ı bisâṭ-ı (14) ri‘âyet-i ra‘iyyet ve zabṭ-ı seriyyet u beriyyetde ḡalilü’l-bedîl belki (15) ‘adîmü’l-‘adîl idi.

naẓm

şimâl luṭfi ḡalkḡa şâmil idi

(16) penâḡ-ı dâd-ḡâḡ u ‘âdil idi

vilâyet-i devletinde ḡoş-dem idi

(17) re‘âyâ vü berâyâ ḡurrem idi

bir faşl-ı bahârda ki riyâz-ı arz

¹¹ B nüshasından alındı. (G.12b/8)

[12.b]

(1) şeb-nem-i feyż-i fażl-ı bārı-i bāhirü'l-iḳtidārı nemā-nümā vü nuşret-nişār olup (2) (3) nümū-dār fehvāsından (3) nümū-dār olmuşıdı. Şemāyim-i nesāyim-i rızvān ile dimāğ-ı bāğ mu'atṭar (4) ve envār-ı envā'-i reyāhın ile şahn-ı gül-şen münevver idi.

beyt

(5) yine maḥbūb-ı gül-şen şengül olmuş

bu şevke kār-ı bülbül ğulğul olmuş

(6) i'tidāl-ı rebī'ide olan kuvvet-i ṭabī'î muḳtezāsınca cihān-ı köhne yine (7) tāze cān bulup pīrāne serv-i civān olmuşıdı

naẓm

(8) nev-bahār oldı bi-ḥamdi'llāh cihān kesb etdi cān

zıkr-i ḥaḳḳda oldı her berg-i çemen raṭbū'l-lisān

(9) her nihāl-i tāzeden olmuş ḳalemler āşikār

hazihı cennāt-i 'adn āyetin yazmuş revān

(10) Ṭūr-ı Mūsādan nümüne ṭavr-ı eşcār-ı çemen

anda gül-nār-ı āteş innā inn'allahiden nişān

(11) cām-ı feyżu'llāhdan nüş edüp olmuş la'l-fām

cür'alar saçmuş yere mestāne şāḥ-ı ergāvān

(12) Cāmi'ü'l-Ezher gibi zeyn olmuş ezhār ile bāğ

ṭolmuş envār ile yāḥūd saḳf-ı kāḥ-ı āsmān

(13) bu mevsim-i ḥurremde ki bir şubḥ-dem ḥusrev-i ḥāverinḡ kevākib-i leşker hezār kerr ü

ferle (14) çarḥ-ı mīnā-fāmuḡ taḥt-ı bülend-bāmına geçdi ve 'umūm-ı 'ālemiyāna neşr-i

in'ām (15) için gencine-i cevāhir açdı. Ol genc-i şāygāneden bī-renc dest ü (16) pāy pay

aldı.

naẓm

شیه انجم سپاه چرخ چارم

(17) علم افراخت بر فیروزه طارم درکنجه زر باز بکشاد

[13.a]

(1) ز نورسم دهش رازیب و فرداد ز لعل قیمتی بی محنت بی رنج

(2) بدست هر کدا اوفتاد صد رنج

Melik-i kām-kār göreydi ki hengām-ı (3) nev-bahār ü eyyām-ı sebze-zārdur liķā-yı pür-şafā-yı zamānda reng-i rūşenāyī (4) peydā ve sīmā-yı serv-i nümāyī zemīninde būy-i āşnāyī hüveydā olmış. الفر (5) نؤكتسندن گافلتي şavāb görmeyüp diledi ki (6) ķutūf-ı dāniye-i nihāl-i āmāl ve cenā-yı cennet-i in meyni?¹² vü iķbālden (7) berūmend ola

beyt

نو بهار ست بدان كوش كه خوش دل باشی

(8) كه بسي كل بدمد يازوتودر كل باشی

buyurdı hıyām-ı sa^c d-ı hıtām-ı hümāyūnı (9) hemān bir zībā-yı gülistānda ķurdılar ki nüzhet-i ezhār ü behcet-i eşcārda (10) ve leţāfet-i āb ü havāda reşk-i bāğ-ı rızvān idi.

naẓm

(11) چه ميكويم ترازان طرفه ياغي كزان بر دل ارم را بود داغي

(12) بگردش آب و كل سوري كشيده كل سوري ز اطرافش دمیده

(13) her dıraht bir zümürüd taht olup bülbül-i bī-dil şecere-i ağşānında hāncere-i (14) dāvudī birle ebyāt-ı gülistān ile hōş elhān olmış ve mukrī-i ķumrī-i ķalender (15) gibi tavķ-ı şevķı gerdenine bend edüp çār-sū-yı bāğda evrāk-ı bahāristāndan (16) rubā^c i-hān olmış.

naẓm

بلبل ز شاخ سرو بکلبانك پهلوی

(17) منجوانددوش درس مقامات مغبوني يعني بياكه آتش موسي نمود كل

[13.b]

(1) تا از درخت نكتة توحيد شنبوی

ol cāy-i dil-güşānuᅇ ᅇayret-i reşehāt-ı (2) zülālinden āb-ı Hızruᅇ yerı zūlmāt ve hayret-i nefehāt-i şimālinden dem-i (3) Ğsā bir nefeslik hayāt idi. Şabā havā-yı çemen ile mestāne olup (4) şalınarak yürür. Ğb-ı revān şūrıde olup divāne-vār zencirin (5) sürür. Ebr-i bahārī gül-zār üzere hayme-i semāvī ķurmuş. Şāh-ı gül (6) nebāt ile anda Ğ işrete oturmuş. Ğonce-i řannāz ᅇunc ü nāz edtüᅇüçün (7) bülbül aña söz atmış. Şāh-ı çenār sünbüle hevā-dār geçinüp el uzatmış. (8) Buᅇür-ı meryem enfās-ı mesihā ile hōş-dem ve bi'l-cümle mānend-i irem bir menzil-i (9) hurrem idi ve bu fezā-yı hōş hevānuᅇ miyānında cārī deryā- (10) -dil bir cūy-bārı varıdı.

beyt

¹² Yapılan sözcük taramaları sonucunda anlamı tam olarak belirlenemeyen sözcükler tahmini okunuşlarının sonuna soru işareti (?) konularak gösterilmiştir.

بأبش شده تشنه لب جوي نيل

(11) سزدمنبع وي شود سلسبيل اورنك رنكارنك شاهي

(12) و سايبان اسمآن آساي شهنشاهي

Ol cūy-bāruḡ kenārında nihāde (13) ve esbāb-ı ‘ayş ü ʔarab āmāde olup ol melik-i melek sīret ol (14) mesned-i rāḡatda ārām ēdūp zamān-ı bī-amān-ı zī-intiḡām (15) ve devr-i pūr-cevr-i nā-fercāmdan bir miḡdār kām aldı.

naẓm

(16) بر لب جوي نشين و كذر عمر به بين اين اشارت زجهان كذران مارا بس

(17) Ol sebze-zār-ı pūr-eşcārla ol cūy-bār-ı nümüne-i naḡş جنآت تحرى

[14.a]

(1) (2) - ځalemūn olan bāḡ-i pūr-ezhār bir mecmū‘a-ı bī-bedeldür cevānibini iḡāṭa (3) eden nehr-i ekābir mā‘ī-i cedveldür. Ol şāh-ı şāḡib-i i‘tibār-ı ‘alā miḡdār (4) mübteḡāsınca şāḡfe-i pūr şafā-yı çemeni (5) naẓar-ı istiḡnāya getürüp te‘emmül-i müstevfiden şonra eyitdi.

beyt

(6) كلبن عيش ميد مد ساقى كلزار كو باد بهار ميوزدباده خوشكوار كو

(7) Hemān ki şāḡhdan bu beşāret oldı üzere muṭrib sāzı düzetdi. Sāḡī-i sīm sā‘id bezme ayaḡ (9) uzatdı.

ḡıṭ‘a

çalındı ney çekildi sāḡar-ı mül

(10) ‘izār-ı sāḡī meyden oldı gül gül

ḡarār etse nevādan muṭrib-i bezm

(11) ṭapu ēdūp şurāḡi dērdi ḡulḡul

ol şāḡ-ı bīdār-baḡt naḡd-i vaḡti (12) ḡoş görüp sāḡī-i semen-‘izār elinden bāde-i ḡoş-güvār nūş ēdūp (13) ‘ömr-i girān-māyeden temettu‘ eder idi.

naẓm

چو كل نقاب بر افكنند و مرغ زد هو هو

(14) منه زدست بياله چه ميكني هي هي

ذخيرة بنه ازبوي ورنك فصل بهار

(15) كه مير سندزني ره روان بهمن ودي

İttifaken bu eşnâda bir peyk-i mübârek (16) kâdem ve bir kâşîd-ı 'Îsâ-dem erüp du'â dürçini açup şenâ cevherin (17) saçup atdı.

kıt'a

مبشّرآن قضا و قدر به نیل مراد

[14.b]

(1) همی دهند جناب ترا همیشه نوید لب ودل تو بیاد ارحم می خندان

(2) تن عدوی تو باد از غنا جونال نوید

Beşâret olsun ki henüz mekmen-i 'adem (3) mümkinü'l-ih̄tirâ' ve tutuğ-ı ufğ-ı ibdâ' dan bu 'âlem-i mişâl ü şahâdetde bir şâhid (4) nūr zuhūr édüp burc-ı şerefde bir şihâb-ı kâbes u devhâ-i mebnîde (5) bir gonce-i nev-res zuhūr édüp

beyt

دمیداز بوستان دل نهالی

(6) نموداز اسمان جان هلالی

ya' nî hâzret-i hâlikü'l-beşer bir püser-i (7) vâlâ-güherle sen şâh-ı kâmrânı mübeşşir buyurdı.

naẓm

(8) melik kim evce êrmişdi şerefde

velikin dürri yoğıdı şedefde

(9) püser didârına olmışdı muhtâc

nitekim şuya teşne ekmege aç

(10) şu deñlü müjde-gāndan oldı şādān

ki şan êrdi ten-i fersüdeye cān

(11) hemān süvār olup süy-i şehre seyl gibi revān ve yel gibi devān (12) olup fi'l-hāl serāy-ı sürūr encāmına erişüp ehli ile **ehlen** (13) ve **sehlen** dēyü görüşüp ciger-gūşe-i şafā tūşesini sīne- (14) -sine başup serv-i çeşmini buse êtdi.

naẓm

(15) چون دید جمال از ملک زاد بو سید و آسبینه جاش میداد

(16) هم باعث نور چشم او کشت هم فرق سرش ز جرخ بگذشت

(17) درنزد جهانیان اری حاصنه بحضور شهریاری

[15.a]

(1) هرگز چوپسر کهر نباشد بهتر ز پسر اثر نباشد

(2) Erkân-ı devlet ü â' yân-ı memleket hizmet-i tehniyeti iķâmet étdiler. Şâh-ı (3) ' âli-şân vaķt-i seherde tenessüm-i nesim-i şabâdan tebessüm éden ğonce-i tâze gibi (4) çemen-i feraĥ ve bisât-ı neşâtda ĥandân olup ' andelîb lisânı (5) kızbân-ı bân-ı şükrân üzere hezâr şevķle bu ğüne elĥân étdi ki

nazm

- (6) شكر خدا كه حكم ازل شد بگام ما اينك شدست توسن كردون رام ما
 (7) اخردلم بارزوي خويشين رسيد انجه از خدایي مطلبيدم بمن رسيد
 (8) ĥükemâ' ü ehl-i tencim resm-i qadimlari üzere bâr-ġâh-ı şâhda cem' olup (9) evvelâ ol ferzend-i ercümend ü püser-i dil-pesendün ruĥ-ı ferruĥ-fâl ve cemâl-i (10) pâk-mâlîna dide-i i' tibârla nazâr édüp gördiler ki

beyt

- (11) sa' âdet kevkebi tâli' yüzinden siyâdet nûrî lâmi' yılduzından
 (12) cebin-i Zühre-âyin pâk-sirişti menşür-ı saltanat ser-nüvişti (13) olmaġa delil-i rüşen ĥilķat ķâmetinün ĥil' at-ı ĥilâfete liyâķati (14) mu' ayyen bir şekl-i mevzûn ki vaşfi ĥadd-i imkândan biründür.

ķıt'a

- (15) في المهد ينطق عن سعادت جده اثر التجابة ساطع البرهان
 (16) أن الهلال اذا رأيت نموه ايقيت بدرامنه في اللمعان
 (17) Şâniyen mu' addil-i dil mizân-ı tâli' olan uşŧurlâba¹³ ve kitâb-ı nücûmdan

[15.b]

(1) tevlide müte' allik her faşl u bâba diķķat¹⁴-i nazarla müţâla' a édüp bu (2) püser-i bülend-aĥterün tâli' -i hümayûnun ġâyet-i kuvvetde ve kevkeb-i şeref pertevin (3) nihâyet-i şevketde gördiler. Te'emmül-i ' atik ve ta' aķķul-ı daķikden sonra eyitdiler ki (4) ey şâh-ı hümayûn-fâl ve ey melik-i sûtude-ĥişâl bu sırr-ı ' azim-i kerimü'l-âşârdan (5) tab' -ı maţbû' -ı ĥudâvendî ĥaber-dâr ola ki

nazm

- (6) bu ferzend olisar Allah a' lem şükûh ü şevketiyle şâh-ı ' âlem
 (7) bununçün var ser-encâm-ı ġarâ'ib bu dünyâda göre dürlü ' acâ'ib
 (8) bu fetĥ eyler diyâr-ı şarķ u ġarbı zebûn éder mülûkı zarb ü ĥarбі
 (9) cihân cânın bu şâha éde teslîm ķoya baş ayaġına cümle iķlîm

¹³ "uşŧurlâb" sözcüġü A nüshasında "uţŧurlâb" olarak yazıldıġı için B nüshasındaki yazımı esas alınmıştır.

¹⁴ "diķķat" sözcüġü A nüshasında "vaķt" biçiminde yazılmıştır.

(10) bu zabt eyleye dünyâyı tamāmet ala alemdede nāmi tā kıyāmet

(11) Melik bu işāret-i pür beşāretden şād u hurrem olup buyurdu. Hemān-dem (12) şehir-i diyār āyīn-i tezyīn ile onatdı esvā-ı pür-eşvā envā -i elvān-ı (13) reyāhīn ile müzeyyen bir büstāna döndi ve şāh-ı firūz-rūz u (14) Cemşid-fer hūrşid-i enver gibi zer-efşānlık ve baht-ı tāze vü devlet-i (15) civān gibi kām-rānlık düp sākīn-i dār u ğarīb-i diyārı ğanī ve fuarā (16) vü müstemendi ebnā-i cinsinden müstağnī kıldı.

beyt

(17) زابر كفش شدروان قطرة باران جودُ شست رخ اختياج ازوروزگارُ

[16.a]

(1) Ba zı muteberātda ol şāh-ı vilāyetūn vilādetinde al-ı hikāyeti bu minvāl (2) üzere rivāyet tmışlerdür ki melik Failāūs ayşer-i Rūm idi memālik-i Rūm (3) cemī an abza-i itidār ü havza-i hükümetde idi. Ol aşrda memālik-i (4) Īrān pādīşāhı Dārā-yi ekber idi. Ālī-midār ü bülend-himmet bir şāh-ı (5) azīmüş-şān idi. Ekşer memālik aa müsahhar olmışıdı. Bir vaqt ki ayşer-i (6) Rūmunu üzerine leşker-i kevākīb eşerle hücum düp ol merzübūmda (7) olan asker-i Rūm münhedim olup ayşer aa müsahhar olıca husrev-i Acem mülket-i (8) Rūmı melik Failāūsa yine muarrer tmışıdı. Bu şulh üzere ki sāl-be-sāl (9) Dārāya yüz bi zerrīn beyze irsāl de her bir beyzenūn vezni (10) kır mişāl ba zı rivayetde yüz mişāl ola ve daı melik Failāūsun (11) bir duter-i şeref ater-i varıdı ki mihrine mülūk-ı cihān müşteri idi. (12) Dārā ol niğārini āyīn-i kābīn ile alup taht-ğāhı olan mülket-i (13) Īrāna azīmet tdi. Ba dehu bir huşuş iün Dārā ol mestūre-i hümmā- (14) -yūnu şobetinden nefret düp yine ayşer-i Rūm pāyına gönderdi. İttifaen (15) ol hānde ol muaddere-i nāzenīn Dārādan hāmīl idi. Melik (16) Failāūs nāmūs gözedüp haml-ı duter-i kitmān ve bu rāzı pinhān (17) tmışıdı. ün zamān-ı haml kāmīl oldu bir püser vücūda geldi. ayşer bu benüm

[16.b]

(1) şulbī oğlumdur dēyü nāmını Īskender odı ve müddet-i medīd ü ahd-i (2) baid ol emr-i muazzam şöyle mubatın u mübhem kıldı.

nazm

(3) همي كفت فيصر بهر مهتري كه پيداشداز تخم من فيصري

(4) نياوردكس نام دار ابير سکندر پسربود وقيصر پدر

(5) Ammā eṣaḥḥ-ı rivāyāt ve evzāḥ-ı ḥikāyāt budur ki melik Failakūs kayser-i (6) Rūm ola ve İskender anuḡ veled-i ŧulbı ola kızınuḡ oḡlı olmaya (7) fallahu a'lem bi-ḥaḳıḳatü'l-ḥāl ve maşdüka'l-ma'ālī ve 'alā külli'l-taḳdīrin (8) çün zamān-ı tehniyet geçdi avān-ı tehyi'et edevāt-ı terbiyet erişdi.

nazm

(9) çü İskender vücūdında tamāmet atası aḡladı fehm ü ferāset

(10) aḡa vācib görür āmūz-gārı ki zāyi' eylemeye rūzigārı

(11) **zıkr-i üstād-ı ḳadīm-i Araştātālīs ḥakīm u ta'lim-kerden-i an büzürg-vār (12) bā-Sikender-i nām-dār**

Şayrefi-i kân-ı ma'ānī cevāhir-i aḡbārı şandūka-i (13) dükkân-ı bāzār-ı beyānında bu pīrāye ile ārāste ḳılmış ki ol zamānda (14) ahālī-i vilāyet-i Yunan beydā-yi bī-pāyān iktisāb-ı kemālātında pūyān (15) ve büstān-ı fażāyilde gül ü reyḥān-ı 'ilm u 'irfānı pūyān idi. 'Umūmen (16) efānīn-i fūnūn-ı 'ulūm ḥuşūşen ḳavānīn-i 'ilm-i ḥikmet ü ḫıbb ḫabī'at ü nücūm (17) taḫşilinde müddetü'l-ömr sa'y-i mevfūr ve bezl-i maḳdūr édüp āḫād

[17.a]

(1) ü ḥükemāsınuḡ her aḡadi vaḫīd-i 'aşr ve efrād-ı fużalāsınuḡ her ferdi (2) ferīd-i dehr olup ekşer kibārından şaḫā'if-i rūzigārda bī-şümār (3) kütüb ü resā'il yād-gār ḳalmışdur. El'ān sevālīf-i felāsifenüḡ (4) eşnāf-ı teşānīfine dīde-i inşāfla naẓar-ı şāfı şārif olan ol (5) ḫā'ifienüḡ 'ulūv-i himmetlerine vāḳıf olur. Cemāhīr-i meşāhīr-i ḥükemānuḡ (6) üss-i esīsī belki cümle-i fużalāsınuḡ re'īsī ḥakīm Araştātālīs (7) bin Yanḳūmāḫūsdur ki baḫr-i muḫīḫ-i mu'ārefe ḳāmūsıdur luḡat-ı Yūnāniyye- (8) -de Yanḳūmāḫūs ḳāhīr-i mücādīl ve Araştātālīs fāzıl demekdür. (9) Fī'l-ḫaḳıḳa ḫakīm-i mezkūr evā'il-i fıḫrat u mebādī-i ḫilḳatde 'ilm u şarf (10) u naḫv u 'arūzı taḫşil ve 'ilm-i ma'ānī vü beyān u bedī'ī tekmīl édüp (11) ba'dehu istiḫşāl-ı 'ulūm-ı riyāzet ü aḡlāḳiyye ve istikmāl-ı fūnūn-ı (12) ḫıbb u ḫabī'iyye için ḫā'ife-i sālifenüḡ aḳdem ü efzāl ve a'lem ü ekmeli (13) olan Eflātūn-ı ḫakīm ḫizmetine müntehī oldı. Zāhırde bir ḡulām-ı (14) le'im ma'nāda bir dürr-i teslīm¹⁵ idi. Ḡāyet mertebede zekī vü ḳābil ve nihāyet (15) derecede fehm ü 'āḳil idi. Kendü vazīfe-i dersini muḫāfazadan şonra (16) ders-ḫāneden bīrūn olurdu. Eflātūn ba'zı melik-zādelerüḡ (17) ta'liminde her ne fażā'il ki ifāza éderdi Araştātālīs verā'-i cidār-

¹⁵ Sözcük B nüshasında "yetim" biçimindedir.

[17.b]

(1) -dan açmazdan gūş-i hūşına ilķā' ve şaħife-i zāmirine imlā' édüp (2) cümlesini iz' ān u ħātır-nişān ederdi. حيث وجدها فهو ا حق بها (3) الحكمة ضالة المؤمن من

naẓm

(4) ne var yanuñda görmezseñ söz ehlin kıanatlıdur uçar bulur söz ehlin
 (5) ħakīm aşlında ħikmet gūş édendür belī mestāne cāmı nūş édendür
 (6) Ammā Eflāṭūn bu ħāle vākıf ve bu sırıra 'ārif degül idi tā ol (7) zamāna deñlü ki bir gün
 Eflāṭūn resm-i ma' ruf ve 'ādet-i me' lufi (8) üzerine tilāmīzesini meħekk-i imtiħāna
 çekmek dileyüp eyitdi. Eger (9) sizün içünüzde büyüñüzde ve kiçiñüzde kelime-i ħikmet
 zabt étmiş (10) ehl-i fiṭnat varise gelsün dedü. Cümleden muḳaddem Araştāṭālīs (11) kıyām
 édüp eyitdi. Ey üstād-ı edīb ü mu' allim-i erīb eger cenāb-ı (12) refi' ħüzden himmet olup
 baħşe ruḫşat u icāzet buyurılırsa (13) bu ħaķır-i pür-taķşır maķām-ı maķālda fi'l-cümle
 cedele cedirven. (14) Eflāṭūn bunun melekesine ve baħşınuñ fezlekesine tamām şu' urı (15)
 olmamağın şāyed ki kuşūrı zuhūr ede dēyü kelāmını işgā étmeyüp (16) sā' ir şākirlerine
 ħiṭāb édüp¹⁶ (eyledi). Araştāṭālīs tekrār cevāb (17) vērüp eyitdi ey mu' allim-i müsellem
 uşda bu zerreden kim kemine ħāzırın

[18.a]

(1) ve mübāħaşe vü münāzaraya ķādirin. Eflāṭūn bunun tā böyle iķdāmınuñ (2) bir ħikmeti
 var ola dēyüp bāb-ı icāzeti meftūħ kıldı.

naẓm

(3) hüner ehli bilürdür kendüzini zārūrī degüldür ħalkā sözini
 (4) hüner ' arz olunur diñler olıcaķ ma' ārif ķadrini anlar olıcaķ
 (5) sözi gūş eyle kim söz bir güherdür güher gūşuñda olmaķ mu' teberdür
 (6) Araştāṭālīs zindeğī şiyāb-ı mübtezele ile baħş u cedele şürü' édüp (7) pır-i pür-
 hünerden kendü aħz étdüğü ve melik-zādelere ifādesinden (8) istimā' étdüğü ve ma' ārif u
 fazā' ili ķalil ü keşir edā-yi laṭif-i dil-güşā ile (9) taķrİR étđi. Ve cümle tilāmīze bu eşnāda
 süķüt édüp mebhüt oldılar.

beyt

(10) عیب و هنرش نهفته باشد تا مرد سخن نکفته باشد

¹⁶ “édüp” sözcüğünün altına kırmızı kalemlle “eyledi” yazılmıştır. B nüshasında da sözcük “eyledi” biçimindedir.

(11) Eflâṭūn gördi ki bu civānuṅ derūnı dürr-i ma'ārif ile pürdür (12) buña istimālet ve gayrılara ihānet gösterüp eyitdi. سبحان الله العالم (13) غائم والجاهل نادم Egerçi biz ta'limde cümleye 'ale's-seviyye bezl-i (14) fevāyid-i 'ilmiyye étdük ammā bārān-ı bī-pāyān seng-i ḥārāda nitekim (15) inbāt-ı nebāt étmez. Kezalik ne kadar ki ta'limde sa'y olına cāhil-i (16) pelidüṅ ḳalbinde hiçbir şeyi işbāt étmez. Lā-cerem dūn himmetlerüṅ (17) behresi ḥirmān ve bülend-nazarlaruṅ naşibi nişāb-ı 'irfān olur.

beyt

[18.b]

(1) gevher-i pāk gerek tā kim ola ḳābil-i feyz yoḥsa her seng ü ḥazef la'l-i Bedaḥşān olmaz

(2) İnşā'allāh bu ḡulām ba'de'l-eyyām bir ḥakīm-i fā'ik ve üstād-ı be-nām olup (3) ā'yān u aḳrānı içinde şöhret-i tām bula. Araştātālīs yigirmi yıl tamām (4) ol hümāmdan hezār ihtimāmla ta'allüm édüp cümle-i tilāmīzesinden (5) istiḥḳāḳla taḳaddüm idi¹⁷. Ba'dehu uşūl-ı ḥükemādan niçe fuḥūl mecālisine (6) vuşūl bulmuşıdı. Cemī' -i fūnūnda māhir te'lif ü teşānifi¹⁸ vāfir müsellemlü'l-(7) -küll bir¹⁹ mu'allim-i hüner-perver ve üstād-ı ma'ārif-güster idi. Ebnā'-i mülük (8) u ā'yāndan eşḥāb-ı fuhūm cümle andan ta'allüm-i 'ulūm éderlerdi. Mülük-ı (9) eṣrāf ve ekābir ü eṣrāf muşāḥabetine rāḡıblar ve ḥizmetine ṭālibler idi.

naẓm

(10) dili deryā-yı dürr-i ḥikmet idi ruḥı mir'āt-ı nūr-ı 'işmet idi

(11) ayaḡı tozı ehl-i dānişe tāc o fāriḡ ḥalkdan ḥalk aḡa muḥtāc

(12) **Binā-kerden-i Failakūs beytü'z-zeheb ve ebher-i İskenderü'l-aḥseb**

Bānī-i (13) mebnā-i aḥbār ve mānī-i nigār-ḥāne-i esmār dār²⁰-ı ḥikāyetüṅ der u dīvārına (14) bu ziverle ārāyiş ve bu zib u ferle nümāyiş vemiş ki ol zamānede (15) mülük-ı (+cihāna)²¹ 'ādet-i şehāne bu idi ki ebnā'-i kirāmlarını iḳtibās-ı envār-ı ma'ārif (16) taḥriş ḳaşd édüp refi'ü'l-bünyān menba'ü'l-erkān ḡarāyib şuver ü temāşille (17) muşavver ve 'acā'ib nuḳuş u heyākille muḥarrer bir dār-ı ta'lim binā éderlerdi.

¹⁷ "idi" yerine B nüshasında "étdi" kullanılmıştır.

¹⁸ Sözcük A nüshasında "taşallüf" B nüshasında ise "teşānif" biçimindedir. Burada anlam bütünlüğü bakımından B nüshasındaki sözcük tercih edilmiştir. (G.19b/3)

¹⁹ Sözcük A nüshasında "bu" B nüshasında ise "bir" biçimindedir. Burada anlam bütünlüğü bakımından B nüshasındaki sözcük tercih edilmiştir. (G.19b/3)

²⁰ Sözcük A nüshasında "dārā" biçimindedir.

²¹ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.19b/11)

[19.a]

(1) Ol dāruḡ ṭuyūr u vuḥūṣ resminde olan eşkāl u nuḡūṣınuḡ (2) temāṣāsına ṭıbā^ç-ı şıḡār mā[’]il u hevā-dār olup bu behāne ile eṭfāl-ı (3) ferḡunde-fāl anda sebaḡ-ḡān olmaḡa birbirinden sebḡ éderleridi ve (4) eşnā[’]-i müzākere vü baḡşde tamām terāḡı vü ṭül-ı meḡş üzere olurlarıdı (5) ve eyyām-ı a^çyādda bu vaṣ^ç i-i maḡbül daḡı mu^çtādıları idi ki (6) ol ḡükemā-yi faṣā[’]il intimā[’] ol mecma^ç-ı pür-şafāda cem^ç olup mübāḡaşe-i ‘ilmiyye (7) ve münāzara-i ‘ameliyye édüp ebnā[’]-i mülük ve sâ[’]ir â^çyāndan semend-i ṭab^ç-ı (8) pāk idrākı meydān-ı mübāḡaşede icāleye ḡādir ve başt-ı esvile (9) vü redd-i ecvibede māhir olanları resm-i ḡadimleri üzere ol günden (10) ḡakīm ‘add olunur idi. Pes bu muḡaddime-i müsellemeye binā[’]en ve bu ḡā^çide-i (11) muḡkemeye ibtinā[’]en melik Failaḡūs oḡlı İskender içün ṭarḡ-ı ḡarīb ve (12) ṭarz-ı dil-firīb üzere bir dār-ı ta^çlīm binā eyledi ki ḡubbe-i sīmīni kemer-i keh-keşān (13) ile beste ve kemer-i ḡuṣṭulānī peykeri hilāl-i āsmāna peyveste²²

nazm

(14) قصر عالی رواق بالآ یام همسر کنبد زمرد فام

(15) ماه نوايلمش قدينى كمر تا اولادر كهينه خلقه در

(16) taḡrīr-i lāceverd ṭāḡı ve raḡam-ı miskīn revāḡı ḡaṭṭ-ı ‘izār-ı yār gibi ḡamā[’]il-i (17) gerden āfāḡ der u dīvārında naḡş olınan Rūmī vü ḡoṭānī resm-i

[19.b]

(1) dil-āvız ü ḡayāl-engizün temāṣāsına ‘Arab ü ‘Acem müştāḡ ḡurfe-i ṭurfe- (2) -si rūşenī-fezāy şuffe-i pür-şafāsı dil-ḡuşāy şaḡn-ı münevveri (3) mānend-i şarḡ-ı mümerred murād üzere mümeḡhed ṭaşınuḡ ṭaşı ḡıṣṭās-ı mühenned-i (4) sīmīn üzere bahā[’]da sengīn içünüḡ naḡşı resm-i naḡḡāş-ı Çinden rengin.

nazm

(5) محصل این که آن قصر شهانه بزیر طاق کردون شدیکانه

(6) ممهّد فرش مرمردرممهّاش موصل زابنوس و عاج درهّاش

(7) نمودی در نظر هر روی دیوار چودر فصل بهاران تازه کلزار

(8) اکر نظارکی ان جافتادی زخیرت در فمش انکشت ماندی

(9) Çün bu binā-yı sāmīnün sīmāsı ser-ā-pā müzehheb idi. Bu sebebden (10) nām-ı nāmīsi beytü[’]z-zeheb oldı. Emr-i binā[’] itmām bulduḡda melik Failaḡūs (11) Araştāṭālīs ḡakīmi hezār i^ç zāzla da^çvet édüp ‘ālī cem^ç iyyet (12) ü mülük-āne ziyāfet eyledi ve iḡsān-ı firāvān

²² sözcük A nüshasında "beste" biçimindedir.

édüp nūr-ı dīdesi (13) İskenderün zimām-ı ta‘līm ü te‘dībini anuñ yed-i mü‘eyyedine tefvīz eyleyüp (14) ve ʔarıķ-i temelluķ u telaʔtuf ve rāh u revş-i ta‘aʔtuf ile eyitdi. (15) Ey ʔakīm-i ʔired-mend-i hūner-peyvend ‘uķalāya ʔōd lāzım degül pend (16) benüm İskenderüm egerçi henüz şabīdür ammā elḥamdülillāh ki ğabī degüldür. (17) Gevher-i pākize ʔıyneti her hūnere ʔābiliyyete müsā‘iddür ve kābiren ‘an

[20.a]

(1) kābir mülke vāriş ü aḥaddür zamīr-i münīr-i ʔikmet semīre rüşendür ki beķā-yı (2) mülk u devlet ‘ilm-i ‘adālete vā-bestedür. Mercūdur ki bāb-ı irşād u (3) ta‘līmde vufūr-ı sa‘y u kifāyetünjüz ʔuhūra gele. ʔakīm daḥı el-me‘mūr-ı ma‘zūr (4) üzere bu kār-ı mühimme-i şarf-ı himmete şürü‘ eyledi. Her rüz beytü’z-zeheb(+de)²³ şadr- (5) -nişin olup İskender ʔūt seyr ve sā’ir melik-zādeler serv-i āzādeler (6) gibi üstād öñinde İstāde olup kesb-i ‘ilm ü edebde bezl-i maķdūr (7) ve sa‘y-i mevfūr ederlerdi. Miyān-ı şıbyān-ı ā‘yān ve ā‘yān-ı şıbyānda (8) İskender hilāl-i āsmān-āsā müşārün-ileyh bi’l-benān idi.

naẓm

(9) بصد فرو شکوه خسروانه نشته شاهزاده در میانه

(10) چو شمع انجمن زان جمع ممتاز میان جمع شمع اساسر افراز

(11) Ol mu‘allim-i erībün ʔaşar-ı ʔaşirinde ʔafifü’l-mişāl ve ʔafifü’l-mikyāl (12) olanlar feyāfi-i ‘adem ve bevādī-i nedemde ber-bād olup hevāya munķalib (13) olurlar idi ve ol üstād-ı edībün naẓar-ı bī-naẓirinde jāle- (14) -vār gil gibi mecmū‘ayı kitāb üzere gevler düşer. Zāhiri tāhir ve bāṭını (15) şāf olanlar pertev-i mühr-i mihr ile hevā-yi ‘aliye münceziḅ olurlardı. (16) Ol şeh-zāde-i sa‘idü’n-ḅaḥtün muṭālī‘ vücūd-ı şeref-nümūd u sa‘ādet-i (17) ṭālī‘nde ez-pāy-i tā be-farķ nūr-i zekā’-i zekā’ ve ʔābiliyyet berķ ururdi.

[20.b]

(1) Aristo ʔakīm fazīlet tersīm hengām-ı dersde ve ta‘līmde imḥāz-ı (2) pend ü naşīḅat için taltīf-i ‘ibārāt ile ğayret vērüp ‘ibret-nümā (3) ve berā‘at-ı intimā-yi kelām baş edüp kesb-i ma‘ārifde çendān ‘usret (4) çekmesün dēyü ʔakīm-āne muķaddimāt-ı maķbūle ve mebādī-i ma‘ķūle terbiyet (5) édüp muttaşıl-ı faẓl-ı ādāb u faẓā’ili terğib eder idi.

naẓm

(6) به شهزاده سخن کفتی رنزمی که باشد در دلش يك لحظه کرمی

(7) معلّم به که کاهی نرم باشد نه هر دم دل بسنجتي مي خراشد

²³ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.21a/4)

(8) Zīrā ki gāhī ta‘limde ikrāh edüp müte‘allimi sūhan-ı saht ile āzürde- (9) -dil edecek emr-i ta‘allüm be-gāyet müşkil olur القلوب اذا اكره عمى

kıt‘a

(10) بستم دل سبوی علم مسبر کان ستم آتش دل آفرورد

(11) هیچ خاطر اگرچه تیز بود بستم هیچ علم ناموزد

(12) Şeh-zāde-i pāk-nijād daḥı cevāhir-i sengin bahā-yı ‘ilm u ḥikmetden nefister (13) pīrāye ve dürr-i şemīn-i şemen edeb ü faziletten şerīfter sermāye olmaduḡuna (14) ḥaḳḳ-ı cezmile cāzim ve taḥşil-i ‘ulūma ‘azm-i ḥāliş ile ‘āzim olup (15) dürc-i dehen-i pīr-sūḥandan şudür eden dürr-i ‘Adeni gūş-vār-ı (16) sem‘ ḳabül edüp ve levḥ-i zāmīrde ḥayyiz-i ḥuşūla mevşül ḳılurıdı.

beyt

(17) پند حکیم عین صوابت ومحض خیر فرخنده طالع انکه بسمع رضا شنید

[21.a]

(1) Rüz şeb rāh-ı talebde munşabb olan ta‘ab ü naşaba baḳmayup müṭāla‘a-i (2) çehre-i kütübe pencere-i çeşmi bāz ve nefsinı naşb edüp şāhid-i varak (3) naşb-ı ‘aynı ve cevher-i ḥurūf-ı sebak zāt-ı güzinenün reyb ü re‘yi oldı.

naẓm

(4) zamān-ı sehl içinde şāh-zāde ma‘ārif kesb eder ḥadden ziyāde

(5) çü ṭab‘ı pāk idi ve ‘aḳlı pür-nūr olur cümle fūnūn içinde meşhūr

(6) Evā‘il-i şabā ve mebādī-i neşv ü nemāsından her vaşfi pīrāne ve her ṭavrı (7) emīr-āne idi. Ğurre-i ġarrā-yi ṭurre-i çehre-i sa‘ādet behresinden envār-ı (8) siyādet raḥşān u ṭālī‘ ve fūrūḡ-ı āşār-ı şehryārī nāḥiye-i nāşıyesinden (9) sātī‘ idi. Kenār-ı cūy-bār-ı bāḡ-ı ‘izzetde perverde olmış (10) bir nihāl ve burc-ı şerefde bedr-i tamām revnaḳın bulmuş bir hilāl idi. (11) Farḳ-ı devleti sezā-vār-ı tāc-ı sultānī ve Hızır-ı şerīfī şāyeste-i (12) ḥātem-i cihāniyānī idi. Ḥüsn-i şūretin müṭāla‘a edenler فتبارك الله (13) احسن الخالقين okuyup ve ḥüb sīretin müşāhede edenler şad (14) gūne taḥşin u āferin edüp eydürleridi

naẓm

(15) budur ol şāh-zāde-i Müşteri baḫt felek rif‘at ḳamer tāc ü Zūḫal taḫt

(16) meh-i ferruḫ ruḡ u tābında aḫter hümāyūn ṭal‘at ü ferḥunde munzar

(17) yetişdürdi bunuḡ ḥüsn ü cemāli mehe noḳşānı ḥürşide zevāli

[21.b]

(1) ذکر منقبت ان درّ درج قابلیت در وقت طغولیت (2) Ol şāh-ı bār-gāh-ı kemāl henüz kinn-i şibādan sinn-i bülūğa vuşul bulmadın (3) ve ol hilāl-i evc-i cemāl daḥı māh-ı çār-deh-i sāle olmadın zıhn-i şākıbınuḡ (4) re'y-i şā'ib ü zāt-ı ma'ālī merātib-i keşirü'l-menākıb idi. Ecmel-i cümel-i me'aşiri (5) ve eshel-i cümle-i mefāḥiri budur ki ol serv²⁴-i sürür-efzā-yi bāḡ-ı sürürī (6) ve gül-i gülşen-ārā-yi ravza-i dāverī henüz çemen-i zindegānide renc-i germ (7) ü serd çekmedüḡ bir verd-i tāze-i nāz-perverd iken ḥulḡ-ı Hüseynī gibi ḥulḡı (8) müstaḥsen belki daḥı aḥsen idi. Ber-mücib-i حسن من سعادت المرّ الحلق (9) mekārım-i aḥlākla müteḥallıḡ olmaḡın şıbyāna şabābet ve pīrāne (10) merḥamet ü 'āṭıfet üzere olup her vechle rıfḡ u temelluḡa müte'allıḡ idi (11) ve her-āyine āyine-i cemālinden nūr-ı mihr-bānī ve fūrūḡ-ı müselmānī müte'allıḡ idi.

beyt

(12) انّ التواضع من خصال المتقى و به التقى الى المعالى برّ تقى

(13) Ebnā-yi cinsle mücāleset vāḡı' olduḡda mükālemede mücāmelesi ḡayetde (14) ve vālid-i mācidenüḡ ḥadem ü ḥaşemi ile mu'āmelesi²⁵ nihāyetde idi. Leṭāyifü'l-ḥiyel (15) birle ḥabl-ı istimālet-i ā'yān-ı devlet ve zeyl-i mülātafaṭ erkān-ı mülk u (16) millete müteşebbiş idi. Kümāt-ı leşker ve ḥumāt-ı kişver ve encād-ı ecnād ve bende vü (17) āzād bende-i ḥalḡa-be-guş ve ḡulām-ı ḡāşıye ber-düşı olmuşıdı.

beyt

[22.a]

(1) از تواضع بلند کردند نام و ز تواضع رسیده اند بگام

(2) Ol zāt-ı ma'ālī şıfātıḡ menākıb-ı 'ulyā vü ḥışāl-ı vālāsından biri (3) daḥı bu idi ki 'ulemā-yi dīn ve ḥükemā-yi rü-yi zemīne faẓl-ı fıṭrīsı (4) üzere meyl-i zarūrīsı muḡarrer idi. Sevḡ-ı ilāhī muḡtezāsınca ṭab'-ı (5) ma'ārif dest-gāhı خیرالا بأ اوستاد کم ḥaberinüḡ ḥikmeti fehme (6) münsāk²⁶ olmaḡın hemişe en-nikā'-ı liḡā-yi mu'allım-i edibine müştāḡ idi. (7) Aḡleb-i aḥyānda cümleden muḡaddem beytü'z-zehebde ḥāzır ve ḥāce- (8) - sinüḡ gelmesine muntazır olurdı ve atabeg-i a'zamına étdüḡi ta'zımnden (9) ziyāde üstādına tevḡır ü tekrım édüp bāb-ı ri'āyetde babası üzerine (10) üstādını her vechle taḡdım éderidi.

nazm

²⁴ Sözcük A nüshasında "sürür" biçimindedir.

²⁵ Sözcük A nüshasında "mu'āmele" biçimindedir.

²⁶ Sözcük A nüshasında "menāk" biçimindedir.

(11) زان زمانی که خواندی ابجد داشتی خواجه را به ازاب وجد

(12) بیش پیرادیب وقت سلام الف فامتش نمودی لام

(13) ان جوانک به نزد پیر کهن کفتی از روی التیام سخن

(14) Bir gün ol melik-i hıṣāl ile hem-sāl olan melik-zādeler ta' rīz (15) ṭarīkiyle suāl edüp dērler ki ne sebebdendür ki her-çend mu'allim (16) bir hızm̄et işāret etse cümlemüzden aḳdem müsāra'at edersin ve mu'allime (17) baban melik Failaḳūsdan ziyāde ḥürmet ü ri'āyet edersin. Ol ṣāhib-i

[22.b]

(1) idrāk ü temyīz cevābda bu gūne güher-rīz olur ki ey birāderler (2) mu'allimün müte'allim üzerindeki ḥaḳḳı vālidün veledde olan ḥaḳḳından (3) dūn degüldür belki ḥaḳḳ-ı üstād ḥuḳūḳ-ı ābā vü ecdāddan efzūndur. (4) Zirā ki peder püserinün ancak sebab-i ḥayāt-ı fāniyyesidür ve ammā (5) üstād ṣākiridün bā' iş-i ḥayāt-ı bāḳiyesidür. Bu ikisinün mā-beyninde (6) tefāvüt bi'l-farz beyne's-semā' ve'l-arzdur.

beyt

(7) حقّ معلّمان چون فزون از پدر شود فیروزبخت انکه ز حقّش پدر شود

(8) Fī'l-ḥaḳīka mu'allim müte'allimi 'ilm ü 'amele irṣād edüp ḥayāt-ı ebediyyeye (9) işāl eder. Bu vāsiṭa ile 'ālim olanuḅ zikr-i ḥayr-ı 'ālemde (10) ba'de'l-vefāt bāḳī vü lā-yezāl olur. Ammā cāhil olanuḅ ki cāhile māl-ı (11) bī-me'ālī ḡamām-ı ṣayf miṣāl seri'ü'z-zevāldür. Bu ecludendür ki ba'de'l-memāt (12) nāmı bī-niṣān ve zikri muḥāl olur.

beyt

(13) والعالمون وان ما توافا حياً الجاهلون فموتى قبل موتهم

Merd-i cāhil zinde iken mürdedür (14) 'ālim olsa mürde nāmı zindedür.

Müte'allim mu'allimün perverde-i luṭfi ve kerem-i (15) dīdesidür. Belki bende-i direm ḥarīdesi gibidür. Be-her-ḥāl mādām ki (16) emr-i bi'l-ma'ṣiyet etmeye emrine itbā' ve ḥilāf-ı rızāsından imtinā' (17) etmek vācibdür ki ḥazret-i 'Alī seniyyü'l-merātib raḳiyallāhü 'anhu ve keremallāhu

[23.a]

(1) vechehu اناعبدمن علمنى حرفا ان شأ باع وان شأ استرق (2) buyurduḳları bu ma'nā-yi muṣaddaḳ ve bu fehvā-yi muḥaḳḳaḳdur. 'İlm bir ṣan'at- (3) -dur ki māhiyyetde insāniyyeye muḥtaṣṣdur ve ṣıfat-ı 'ilm ile insān (4) sāyir ḥayvāndan aḥaṣṣdur. 'İlmden ḡayr-ı hıṣālda meṣelā ṣecā'at ü ḳuvvet (5) ve cür'et ü ṣefḳat ve daḥı bunlaruḅ emṣālī ṣıfatda insānla sā'ir

ḥayvān (6) yek-sān édügi ‘ayāndur. Ḥazret-i ḥaḫḫ celle šānehu ve ‘alā smā ādā (7) ve ‘ilm ile (8) melā’ike-i mefhūmı üzere Ḥazret-i Ādem ‘aleyhi’s-selāmı şeref-i ‘ilm ile (9) emr étmeğin Ādemün şān-ı muḫarrebīn üzerine tafzīl ve melā’ikeye aña sücūd ile (9) emr étmeğin Ādemün şān-ı kerāmeti nişānını tekml̄ eyledi ve daḫı şeref-i (10) ‘ilmle zümre-i ‘ulemā sāyir enāmdan mümtāz ve tāc-ı ibtihāc ورثة العلماء (11) الا نبياً birle ser-efrāzdur.

kıṭ‘a

تعلم فان العلم زين لا هله

(12) وفضل و عنوان اكل المآمد وكن مستفيدا كل يوم زيادة

(13) من العلم واسع في لجور الفوائد و منبع حقايق علم لذنى و مجمع

(14) Muḫammedi’l-Muḫtafā (15) ‘aleyhi’s-selāmü’l-evfā ḥazretleri ‘ilm ile iftiḫār édüp ve ‘ilmden behre-dār (16) olan ba‘zı çehār-yāri daḫı ol eşnāda tezkār kıilup buyurmuşlardur (17) ki انا مدينة العلم و على با بها و عمر خيطا نها ve merkez-i ḥalḫa-i velāyet

[23.b]

(1) ve kıṭb-ı dā’ire-i kerāmet ḥazret-i ‘Alī velī rażiyallāhü ‘anhu buyurmuşlardur ki (2) قيمت كل امر ما يحسنه

kıṭ‘a

قيمت تودران قدر علمت

(3) كه تن خود بدان بيا راى خلق درقيمت بيفزايد

(4) چون تودر علم خود بيفزاى

naẓm

hüner öğren yüri ahāliden

(5) kendünjı éde gör e‘āliden fāyda eylemez kişiyे nisbet

(6) sa‘y édüp kesb kııl ‘ulüm ü edeb

tevfir-i tevḫir-i şān-ı mu‘alleme cedir ba‘zı (7) menāḫıb bu maḫāmda bi-ṭarīḫ-i icmāl zıkr olunmaḫ münāsibdür. **Hikāyet** (8) olunur ki ḥulefā-yi rāşidin gürühından bir şāḫib-i temkīn kendü zamānesinünj (9) bir edib-i yegāne ve bir fāzıl-ı bī-behānesine āyīn-i selāṭīn (10) üzere oḫlını ta‘līm ü te’dibe vérür ve günlerde bir gün bir taḫrib (11) ile bu ḫalife görür ki mu‘allim āb-dest alup ayaḫını yur. Şeh-zāde-i āftāb (12) pertev-i āftābe ile ḥācesinünj ayaḫına şu ḫor. Ḥalife bu vaż‘ (13) üzere vuzūdān āb gibi ıztırāba gelüp mu‘allime ‘itāb yüzinden ḫiṭāb (14) éder ki ben oḫlumı cemī‘ mühimmātdan şarf édüp döndürdüm. Te’dib

ü tefhîm için hizmetüne gönderdüm. Ne sebebden aña emr étmezsın (15) ki tâ bir eliyle şu kıoya ve ol bir eliyle ayağınkı yuya. رأیت احق الحق حق المعلم (16) والله در من قال فى حسب الحال

kıt‘a

واؤجبه حفظاً على كل مسلم
(17) لقد حق ان يهدي اليه كرامة تبعليم حرف واحد الف درهم

[24.a]

(1) **Hikāyet** olunur ki ‘ulemā-yi Buḥārīden bir niḥrīr-i şāḥib-i taḥrīr ki (2) biḥār-ı ‘ulūmuḡ ġavvāşı ve ḥalvet-ġāḥ-ı fażāyilūḡ ḥāşşü’l-ḥavāşşı idi. (3) Üstādı kāşāne-i ḥayātda ġūşe-ġir iken ta‘zīm ü tevķirinde (4) nihāyetde tekşir édüp zerrece hizmetde taķşir étmezidi. Mu‘allimūḡ (5) mürġ-i rūḥ-ı pāk-bāzı kaḫes-i bedenden āşiyān-ı cenāna pervāz (6) étdukden şonra kendüsi mesned-i rāsta geķmişidi ve bāb-ı ifāde (7) ve ifāza-i müstefid-i āyine açmışıdı. Müzākere-i fūrū‘ u uşul ve (8) menķul ü ma‘ķule meşġul iken ḫilāl-i dersde aḫyānā baḫş-i (9) fayşal bulmadın kaḫ‘-ı kelām édüp ḫilāf-ı ‘ādet-i bī-hūde kıyām éderdi. (10) Şiķāt-ı tilāmīzeden biri bir münāsib ile bu ḫālden suāl étdükde (11) cevāb bu minvāl üzere oldu ki üstād-ı übüvvet-me‘abuḡ ferzend-i (12) ercümendi sāyir şıbyān ile yollarda mülāḫafa vü mülā‘abe (13) édereķ ittifaķen bu eşnāda ġāḥi vāķi‘ olur ki bāb-ı ders-ḫāne- (14) -ye yakın ġelür. Ol nūr-i dīdeye ġözüm rāst ġeldükde bī-ārām (15) olup üstāduma ta‘zīm ü ikrām niyyeti ile zārūrī kıyām éderin. (16) İşte ol vaż‘-ı bī-hengāma sebeb tām budur.

kıt‘a

(17) هر كه دآرد سبآدت دارين حق استاد رانكه دآرد

[24.b]

(1) نبواز دتوابعش بكرم جزيه تبعظيم در حقش نارد
(2) **Hikāyet** sevābıķ-ı eyyām ü sevālif-i a‘vāmda imām Faḫre’d-dīn nām (3) bir fāzıl-ı nīk-fercām ki şehr-i Merveḫe kāzī ve Ḥudā vü ḫalķ (4) andan rāzı idi. Kıuzāt-ı sūtüde-şıfātuḡ efzalı ve vülāt-ı vilāyet-i (5) simātūḡ a‘deli ve bi’l-cümle ‘ulemānuḡ re‘isi ve şehryār-i şehrūḡ ḫalvet-i (6) ḫāşşında enīs ü celisi idi. Sulḫān anuḡ şānına iḫtirāmda (7) ihtimām-ı mā-lā-kelām üzere idi. Bār-ġāḥ-ı ḫilāfetde her vechle maķbül (8) ü mergüb ve ahālī-i memlekete maḫbübü’l-ķulüb idi. Şöyle ki her neye (9) ki işāret éde hizmeti cānlarına ‘azīm minnet idi.

nażm

- (10) gözedürlerdi kâmil-i halk vehm-i şâh düzedürlerdi dil-hâhını her-gâh
 (11) çü andan her birisi şâkir idi kâmusı hizmetinde hâzır idi
 (12) Bir gün ol imâm-ı hümâma eşhâbından biri fetḥ-i kelâm edüp dēr ki (13) ey muḳtedâ-yi kirâm ve ey pişvâ-yi enâm bu derecât-ı ‘ulyâya ne (14) vâsiṭa ile müterakḳî ve bu kerâmet-i vâlâya ne râbıṭa ile mütelaḳḳî (15) olduḡ. İmâm eyitdi ‘unfuvân-ı şebâbumda üstâd-ı pâk-nihâdum ḳâzî (16) Ebû-zeyde ziyâde hizmet ederidüm. Her ḳanda şalarsa yakın u irâḳ (17) dēmez gideridüm. Hiçbir hizmetinden dönmezidüm. Hattâ ta‘âmını taḫḫ

[25.a]

- (1) ederidüm. Andan bir loḳma tenâvül étmezidüm. Hizmetüm muḳâbelesinde (2) hâcemün ḫayr-du‘âsına maḫzar olmışıdum. El-minnetü lillâhi’l- (3) -kerîm ol ‘âlim-i mübârek nefsiñ hem-niyyet-i himmeti berekâtiyle bu ni‘mete fâ- (4) -’iz oldum. Fî’l-vâḳi‘ خادهمه سيّد القوم maḫmûnı bu kelâmı (5) mü’eyyid مَنْ حَدَمَ حُدْمَ mefhûmı bu maḳâlî mü’ekkiddür.

beyt

- (6) درانجد مت استاد خلد اكر خويى بدان مقام رسيدن بوان بدین خويى
 (7) **Hikâyet** olunur ki muḳtedâ-yi ferrâ? pişvâ-yi ḳurra’ ya‘nî imâm Kisâ’i (8) ki Me’mûn ḫalîfeye ta‘lîm-i ‘ulûm-i ‘Arabîyye ve tefhîm-i fûnûn-ı edebîyye (9) ederidi. Yine bir vaḳt-i iḳâmet-i vezâyif-i hizmet için resm-i (10) ma’hûd üzere maḳâm-ı maḫmûd ve mekân-ı meşhûrede hâzır ve çeşm-i ümîdi (11) bâb-ı icâzete nâzır idi. Meger ol demde Me’mûn nüdemâsıyla (12) şûrb-i müdâma müdâvemet üzere idi. Nefs-i fuzûlî-i ḡul sîret (13) terk-i ‘işrete ruḫşat vermedi. Def‘-i meclis için fevrî bu (14) beyti bir varaḳa taḫrîr edüp gönderdi.

beyt

- (15) للدرس وقت وهذا الوقت للكأس وللندامي وشم الورد والاس
 (16) Ya‘nî bu zamân zamân-ı ‘ayş ü ṭarabdur. Avân-ı şa‘b-ı şegâb-ı edeb (17) degüldür. Ol vaḳt ki varaḳ-ı gülden şevḳile sebaḳ-ı zevḳ ü şafâ

[25.b]

- (1) oḳunur ve ḳulḳul bülbüle ve ḡulḡul-ı bülbül ḡuşa toḳunur. Lâ-cerem (2) pişe-i ḳil ü ḳâl ber-ṭaraf olur ve endîşe-i ḫall-i eşkâl nihâyet bulur.

(3) mışrâ‘

her sūḫan vaḳti ve her kâr zamânı dâred

İmām Kisā'i daḥı zāhr-ı varaḫa-i melike (4) kuvvet-i meleke ile bi'l-bedāhe bu nazm-ı nazıfı taştır edüp nümüne-i (5) faziletini Me'mūna irsāl etdi.

kıṭ'a

- (6) لوكننت تعلم مافی العلم من حسن الهيئت لذته من لذة الكأمن
 (7) لوكننت تعلم مافی الباب قمت له سبحاً على الوجه أو مشياً على الراس
 (8) Ya' nī sen eger (+ṣāha)²⁷ 'ilmün ḥüsni mi müşāhede edeydün ğayra teveccühden kaç'-ı
 (9) nazār edüp kesb-i 'ilmde mücāhede ederidün ve mezāyā-yi ma'ārifde (10) olan lezāyız-ı rüḥāniyyeden şarāb-ı sā'īgi nüş edeydün shehvāt-ı (11) nefsāniyyeden olan şurb-i müdām ve idāre-i cāmı ferāmūş (12) ederidün. Kezālik eger sen der-i devlet medāruḡı dā'ir ve südde-i (13) sidre niżāmuḡda ḥāzır olan cevher-i 'azizü'l-vücüd-ı 'adimü'n- (14) nazırün qadr ü kıymetine ḥabir olayduḡ aḡa ikrām için kıyāmda (15) isti'cāl edüp yüzün üzere sürinü ya başuḡ üzere (16) yürüyü aḡa istikbāl ederidün.

naẓm

- لذت علم رانكردي ذوق
 (17) متعلم ازان ندارد شوق كريدانستى حق استادي

[26.a]

(1) بسرت بي به پاي استادي Ol şeh-zāde-i vālā cenābuḡ (2) bir menḫabet-i 'izemi ve bir kışşa-i 'ibret-nümāsı daḥı budur ki bir gün (3) Araştāfālīs eşnā-yi tederrüsde muḫteżā-yi ḥāl üzere melik- (4) -zādelerden birine suāl eyledi ki eger sen melik-i 'aşr ve ḥākim-i (5) dehr olursaḡ baḡa ne gūne ecr ü 'ivaz edersin. Ol melik- (6) -zāde eyitdi ki merāmi²⁸ saḡa tefvīz etmek ile bende olan (7) ḥaḫkuḡdan ta'vīz ederem. Üstād bu suāli bi-'ayniḥi birine (8) daḥı irād etdi. Ol daḥı cevābda bu beytün maẓmūnını (9) inşād etdi.

beyt

cümleten mülk ederidüm emlāka

- (10) başuḡı ergürürdüm eflāka
 Ḥākim bu şüreti bir āḡerine daḥı (11) tersim etdi. Ol daḥı cevābı ben seni mülküme şerik ederidüm demekle (12) tetmim etdi. Pır-i pür-hüner cümleden mu'ahḡar İskendere ḫiṭāb edüp eyitdi. (13) Eger sen pādişāh-ı vilāyet olursaḡ baḡa niçe ri'āyet edersin ve benüm (14) ḫizmetüm muḫāzātında ne ṭariḫ ile mücāzāt kılırsın ve ol şāh-ı (15) fazilet iktisāb cevāb-ı pür şavābda eyitdi. 'Arşa-i rif'at-ı manaşşa-i (16) memleketde cālī olan vālīnün

²⁷ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.27a/3)

²⁸ B nüshasında "merāmi" sözcüğü yerine "emrümü" sözcüğü yer almaktadır.

hâli ezmine-i şülâşenüñ birinden hâlî (17) degüldür. Zamân-ı mâzî hōd 'ömr-i güzeste gibi münkażidür. Zamân-ı

[26.b]

(1) istiķbâl dersen mechülü'l-hâldur ve tül-i emel gibi âti vü ğayr-i müntehîdür. (2) Mâ-beynde olan ancak zamân-ı hâldur ki bundan ğayrısından dem (3) urmaķ bâtil hayâldür.

beyt

çü dün geçdi bilinmez²⁹ nola yarın

(4) bugündür gün ğanîmet aňla varın

İmdi yâ mu'allim-i 'âlem-ârâ ve ey 'allâ- (5) -me-i müşkil-ġuşâ yarın ki huşuşı bugün benden tefahhuşı revâ görme (6) ve âtide bâriz olacaķ sitr-i kâminden hâlâ baňa şorma. Hemân hâli hōş (7) görüp naķd-i vaķt ile kâni' olmaķ gerek ve hayâl-i mâ-fi'l-istiķbâl ve (8) taşavvurât-ı ferdâyla lezzet-i fırsat hâliyen zâyi' kılmaķ gerek.

beyt

(9) غم نا آمده خوردن نبقدم رنجه ميداد همان بهتر با فرد اگذارم گار فردار

(10) Hâkîm bu civân-bahtuñ kelâm-ı rumûz-âmîz ü cevâb-ı nükte-engîzinden müte'accib (11) oldı. Ammâ bunun idrâk-ı pâkine tamâm derk için su'âl-ı sâbıķı (12) terk etmeyüp tekrâr su'âl edüp cevâba müterakķıb oldı. İskender (13) mużtarib olup bî'l-âhîre vücûh-ı âhîre mutaşaddî olup eyitdi. Ey (14) hâkîm-i pür-intibâh لا يعلم الغيب إلا الله insân bir 'âciz nuţfe (15) edüġi zâhirdür bu bâbda noķta kadar nuţka niçe kâdir olur. (16) Bir hama'-i mesnûndan setr-i mektûm ve dürr-i meknûn ne vechle şâdir olur. (17)

mışrâ'

كس راوقوف نيت كه انجام كار چيت

Gel terk-i şiddet edüp

[27.a]

(1) birez müddet mühlet vër. Eger fırsat el vërup hümây-ı devlet başuma (2) konarsa ve çarġ-ı devvâr kütüb-ı murâdum üzere dönerse ve tevfiķ-i (3) hâzret-i haķķ-ı refiķ tarîķ olup zimâm-ı salţanat dest-i taşarrufuma (4) ta'lik olunursa ol zamânda pes perde-i ġayb ü verâ'-i (5) tutuķu'l-erîbden ne laţife-i ġarîbe ve ne daķiķa-i raġîbe zuhûr (6) ederse anuñla 'âmil olalum.

beyt

²⁹ A nüshasında sözcük "bilmez" biçiminde geçmektedir.

دریس آینه طوطی صفتم ساختہ اند

(7) ہرجہ استاد ازل کفت بکو میکوم

Ve benüm akrānum senüñ emşālüne ne (8) minvāl üzere ifāza-i a‘ṭāf u efzāl-ı nevāl etmiş ise biz dağı (9) ol eşere ıktıfā’ ve bi’iznillāh rūsūm-ı ḥuḳūkı ikā edelüm.

beyt

(10) کوتوانم حکم دین حق زنواحیا کنم درجهان ایین بنشین شہا اجرا کنم

(11) Arastāfālīs gördi ki bu şeh-zāde-i ‘ālī miḳdāruñ her kelāmı (12) ḥikmet-şi‘ār ve her nuṭḳı dürer-bār ṭül-ı ‘ömr ü devlet-i ebed-peyvendi için (13) ḥayr-du‘ālar edüp eyitdi.

beyt

خدایابن جوان نیک بخت را

(14) بتاج وتخت ودولت کن سرافراز دردولت برویش بازگردان

(15) زهر چیزش کہ خواهد کامران ساز

Rivāyet olunur ki bir gün ki rüz-i (16) ‘id ve vaḳt-i sa‘id idi. Ḥükemā-yi felāsife ‘ādet-i sālifeleri üzere (17) erbāb-ı taḥşilün meblağ-ı fazlı ma‘lūm ve miḳdār-ı ‘ilmi mefhūm olup

[27.b]

(1) mişlinden ḥişşeleri yaḳın (2) ve keyfiyyet-i ḥālleri tebyīn olunmağçün beytü’z-zehebde cem‘ olup (3) bi-ṭariḳ-i müretteb yerlü yerinde qarār eddiler. İskender-i vālā-güher ve sā’ir (4) melik-zādeler ol meclis baḥşine ḥāzır oldılar.

naẓm

(5) به بشتش خلعت لطف والہی بفرقش تاج فر پادشاہی

(6) جمال نیکوآن درپش اوکم جنان کزپرتوخورشید انجم

(7) Vasat-ı dārda ruḥām-ı ḥāmdan ma‘mūl muraşşa‘ u maḳbūl bir kürsi vaż‘ (8) olunmuşdı. Arastāfālīs ile şeh-zāde ol şandeliye şu‘ūd (9) edüp de’b-i edeb erbāb-ı ireb üzere mübāḥaşeye āğāz eddiler. (10) Ḥükemā bi-ṭariḳü’l-ictimā‘ şeh-zādenün baḥşını istimā‘ edüp dāḥil-i (11) mebḥaş olmışlarıdı. Ḥazret-i vācibü’l-vücūduñ zāt u şifātından (12) ve mümkünātuñ kemmiyyāt ü keyfiyyātından ve fūnūn ü ḥikmetün her kitābetinden (13) ve sā’ir ‘ulūmuñ fazl u bābından ‘alā ḥaşb-i uşūlhem ve ‘alā ḳadr-i ‘uḳūl hem (14) baḥş eddiler. Ḥuzzār-ı meclis şeh-zādenün fehm ü zekā ve ḥüsn-i ādābına (15) istiḥsān edüp miḳdār-ı istiḥzār ve meblağ-ı fazl u kemāline ḥayrān (16) oldılar ve baḥş-i ‘amik ü naẓar-ı daḳiḳinden mertebe-i melekāt ‘ilmiyyesini (17) tamām bildiler ki المرّ مخبو تحت لسانه

ḳıṭ‘a

[28.a]

- (1) مرد پنهان بود بزیر زبان تا نکوید سخن نذاتش
 (2) خوب کوید لیبیب کویندش زشت کوید سفیه خوانندش
 (3) hattā ba' zī irādetine cevābdan 'āciz olup buña cevāb mümkin u (4) müyesser degüldür ve bundan hādes olınan faẓl u hüner maḳdūr-i beşer (5) degüldür dēyü i' tirāf ēdüp ol günden ḫakīm ta' yīn ētdiler.

beyt

- (6) زهي مناقب طبعش برون زحدّ بيان زهي مرآت ذهنش فزون ذوهم وکمان
 (7) Kütüb-i tevāriḫden ba' zī mu' teberātda mestūrdur ki bu meclisde üstād (8) Araştātālīs İskenderün ba' zī mevāzī' -1 baḫşde pence-i kuvvet-i fikriyyesini (9) zōrla şikest ve nāmūs-ı 'ilmiyyesini pest ētdi. Bā-vücūd ki ḫaḳḳ cānib-i (10) İskenderde ēdügi muḫaḳḳaḳ idi. Ekābir-i ḫükemādan ba' zī bu vaẓ' ı üstād- (11) -dan kerih 'add ēdüp sebebinden tefahḫuş ētdi. Aristo heḳīm ki dūr-bīn (12) u 'ākıbet-endiş-i ferzāne-i zamān ve yegāne-i devrān idi. Cevāb-ı şavāb-ı (13) nişābı bu oldı ki ey ihvān-ı ma' ārif-ḫān ve ey aḳrān-ı fazā' il iḳtirān (14) inşā' allāhü'r-raḫman bu civān 'an-ḳarībi'z-zamān sulṫān-ı cihān olup (15) 'ālemiyān muṫī' -i fermānı ve ādemiyān 'abīd-i iḫsānı olacaḳdur. Bu ḫāṫıra (16) lāyih oldı ki buña bī-vech cefā vü izā edem. Tā ki çāşnī-i zulum ü sitemi (17) çeşide ve bār-ı cevr-i ḡadri keşide olup zamān-ı ḫükümetinde re' āyāya

[28.b]

- (1) vü serāyāya zulum ētmeye ve zālimlerün zālām-ı zulmını ref' eyleye.

nazm

- (2) صنع حکيم خالي نباشد زمئقت کرچه بظاهرت بنمايديسي خطا
 (3) **Nişin-i İskender be-taht-gāh-ı peder**

Bu ḳaẓiyye-i vāzıḫatü'l-bürhān (4) a' yün-ı ā' yāna naẓar-ı kevnden 'ayāndur ki cihān-ı fānī bir serāy-ı süst (5) bünyāddur ve 'acūze-i eyyām bir 'arūs-ı hezār dāmāddur. Bāḡ-ı ḫurrem civānı (6) bād-ı ḫazāna peyveste ve eşcār-ı i' mār erre-i ācāl ile güsistedür.

kıt'a

- (7) جنين اوفتاد حکم لا يزالي که دارد نقش اخر هرکمالی
 (8) نباشد هيچ کس ازمرک خالی ويبيقى وجه ربك ذي الجلال
 (9) Her nefesde her nefşün bir miḳdār zamān-ı beḳāsı münḳazī ve her demde (10) her ādemün fenāsına ḳurb-i ecel muḳteẓā olup 'ākıbetü'l-emr şiyāb-ı (11) şebāt çāk çāk ve ḳaya-yi beḳā terak terak olur.

naẓm

- (12) ne t̄ac ve ne taht ve ne mülk ve ne māl ne cāh ü vecāhet ne faẓl ü kemāl
 (13) ḥalāṣ ēdemez mevtden ādemi fenā üzere yaptı yapan ʿālemi
 (14) Ve bir ḥaseb-i sirāyet وتلك الأيام ندوالها بين الناس eyālet-i vilāyet (15) bir kavmden āḫere ve pederden püsere intikāl ü sirāyet ēdegelmışdür. Lā-cerem (16) melik Failaḫūs daḫı ḫader-i ʿömr ü devletinden ḫazā-yi vaṭar ēdüp āḫir diyār-ı (17) āḫirete sefer ḫıldı ve oḫlı İskender ṣāh atası taht-gāhına pādiṣāh

[29.a]

(1) oldı.

naẓm

درین نوبت که صورت پرسنتی

- (2) زندهر نبوبت کوس هتی اکر عالم پک دستور ماندی
 (3) بسانوارگان مستور ماندی

Rivāyet olunur ki āʿyān-ı ʿulemā-yi (4) vilāyet ve eṣrāf-ı ḫükemā-yi memleket ve erkān-ı devlet ve ümenāʿ-ı eyālet cemʿ (5) olup āyin-i dirin ve resm-i peṣin üzere evvelā İskender ṣāhı (6) taʿziyet³⁰ ēdüp ṣāniyen ḫıdemāt-ı tehniyeti ikāmet ētdiler. Ol ṣāh-ı ʿālem- (7) - meʿab rāh ü revṣ-i ūlīʿl-elbāb üzere cümleye ʿumūmen ḫitāb (8) ēdüp eyitdi. Ey eṣrāf-ı ṣehr ü diyār ḫālā ḫaber-dārsız ki babam (9) melik Failaḫūs ʿālem-i ʿazīmeti ʿālem-i āḫirete degdi ve bizi bu tengnā-yi ʿināda (10) tenhā ḫodı gitdi. Zamān-ı tuḫūliyyetümden berü benüm aḫvālüm maẓbūṭ u (11) maḫfūzuḫuz ve cümle eṭvārum maʿlūm u melḫūzuḫuzdur. Beni ḫann ētmeḫüz ki (12) sizüḫ üzeriḫüze ya ḫākimüm ya ḫāzīyüm. Belki ben daḫı sizüḫ rızā ver- (13) -digüḫüze emrde³¹ rāzīyüm. Cümleḫüze ḫayr-ḫāh idügüm maḫall-i iṣtibāh (14) degüldür. Benüm müntehā-yi muṭālebem ve aḫṣā-yı meʿaribüm kaffe-i mevcūdātı ḫazret-i (15) rabbüʿl-ʿizzet ʿazamet naʿmāʿda ve ʿizzet der-gāhına ʿibādete daʿvet ētmekdür (16) ve meh-mā-emken tanzīr-i riyāz-ı mülk u devlet ve tedbīr-i umūr-ı dīn ü millet- (17) -dür. Ey zümre-i verā verā-yı ḫicābda ḫalmaḫuz. Niḫāb-ı irtiyābı refʿ

[29.b]

(1) ve libās-i iltibāsı ḫalʿ ēdüp üzeriḫüze bir kimesneyi ḫākim naṣb (2) eyleḫüz ki her ḫuṣūṣda ḫaḫḫa tābiʿ ve ʿāmmeye nāfiʿ ola. Tedbīr-i (3) umūruḫüze aʿlem ve fuḫarā vü zuʿafāḫüze eṣfaḫ ü erḫam ola. Ṣhevāt-ı (4) nefsi pür-hefvāna meyl ēdüp sizi unutmaya.

³⁰ A nüshasında sözcük "taḫrīb" biçimindedir.

³¹ B nüshasında bu bölüm "verdigüz emre" biçimindedir.

Ehl-i ğināya ‘ anāya ‘ azīmet (5) édüp miskīne kīne tıtmaya. Def‘ -i e‘ ādī-i memlekete kâdir ve hengām-ı (6) hārb ü kıtālda hāzır ola. ‘ Adl-i kāmīl ü ihsān-ı şāmīl şāhibi (7) ola. Hemvāre hān-ı ihsānından hayrāt u hasenātın göresiz (8) ve hemīşe sāye-i ma‘ delet rayesinde āsūde-hāl olup şafālar (9) süresiz. Çün ol encümende hāzır olan cemm-i ğāfir ü cem‘ -i keşir (10) İskender şāhdan bu hıkmēt-āmīz nevāziş-engīz taqriri işiddiler (11) gördiler ki bunun sālīk olduğı mesleke mülūkdan bir ferd sülūk (12) etmemişdür ve cümlesi ol şāh-ı taht-ı fütüvvet ve māh-ı burc-ı mekremetün rāy-ı (13) ‘ ālī-i ‘ ālem-ārāsına taḥsīnler édüp sitāyiş-i firāvān étdiler ve tavḫ-ı (14) mütāba‘ atı gerden-i cāna ḥamā‘ il édüp bu bābda redd-i cevāb-ı şavāb (15) bānī-i pīr-i pīşvāları olan Arastātālīs ḥakīmün re‘y-i ḥuceste-i (16) pīrāyesine ḥavālet kıldılar. Ol pīr-i hıkmēt semīr zebān-ı feşāḥat (17) ile taqrīre gelüp eyitdi. Ey ḳavm-i kirām ve sādāt-ı enām evvelā ma‘ lūm-

[30.a]

(1) –uñuzdur ki bu civān-ı ‘ ālī-şānuñ ābā‘ -ı fiḥāmı cedd ber-cedd nīk-nāmlardur. (2) Ol ‘ ırḳ-ı ṭāhir ve neseb-i fāhirün mefāhiri yanunuzda zāhirdür ve hālā (3) الولد سر ابيه vefḳınca bu ferzend-i nezih ü nebilde müşāhede olinan (4) āşār-ı meḥāsin bunun ‘ ulüvv-i rütbetine dāll ve rüçḥān-ı zātına mebdā-i (5) istidlāldür. Şāniyen mekārīm-i aḥlāk ve meḥāsin-i eşfāḳun ecnās-ı (6) erba‘ ası ki hıkmēt ü şecā‘ at ve ‘ iffet ü ‘ adāletdür. Bu vücūd-ı laṭif (7) ve zāt-ı şerīfün çār ‘ unşurı ve erkān-ı erba‘ ası gibi eczā‘ -ı zātiyye- (8) -leri vāḳi‘ olmışdur ve fūrūğ-ı hıkmēt yedidür. Zekā‘ ü sür‘ at fehm ü (9) şafā‘ zihñ ü sühūlet ta‘ allüm ü ḥüsn-i ta‘ aḳḳul ve kemāl-i taḥaffuz ve luṭf-ı (10) tezekkürdür ve fūnūn-ı şecā‘ at on birdür. Kibr-i nefis ve necdet-i şān (11) ve ‘ ulüvv-i himmet ve şebāt ü ḥilm³² ve sükūn ü şāḥāmet ve taḥammül ü tevāzu‘ ve ḥamiyyet (12) ü riḳḳatdür ve şunūf-ı ‘ iffet yigirmidür. Ḥayā vü rıfḳ ve ḥüsn-i bendi‘ ve (13) müsāleme vü da‘ at ve şabr ü ḳanā‘ at ve vaḳār ü vera‘ ve intizām u ḥıbret (14) ü saḥādur ve saḥānuñ tevābi‘ i ki kerem ü işār ve ‘ afv ü mürüvvet ve neyl ü (15) muvāsāt ve semāḥat ü müsāmaḥadur ve fuşūl-ı ‘ adālet on ikidür. Şadāḳat (16) ü ülfet ve vefā vü şefḳat ve şıla-i raḥm ü mükāfāt ve ḥüsnü‘ ş-şirket (17) ve ḥüsn-i ḳazā vü teveddüd ve teslīm ü tevekkül ve ‘ ibādātdur bu mecmū‘ ı

[30.b]

(1) tamām elli ḥaşletdür ve kütüb-i aḥlākda cümlesinün ḥāḍid ü ta‘ rīfi (2) mu‘ ayyendür ve resm ü tavşīfi mübeyyendür ve bu şifāt ile muttaşīf olan (3) mü‘ minün rütbesi müsāvī-i

³² Sözcük A nüshasında " ' ilm" biçimindedir.

rütbe-i zümre-i melikdür. Belki dağı a' lādür (4) ve qadr ü rif' atı mesāvıķ-ı zirve-i felekdür. Belki andan mu' allādür. Fi'l-ḥamdulillāh u (5) te' ālā bu kemālātuḡ mecmū'ı bu melik-i mülk-i melekātda cem' olmışdur. Taht-ı (6) ḥilāfete bundan elyaķ ve mesned-i salṭanata bundan aḥaķķ bir kimesne dağı (7) yoķdur. الحقّ احقّ ان تبيّع Mefhūmınca buḡa ittibā' evlā vü enfa' dūr. (8) Bāķī اشيع الهدى على من اشيع والسلام على şamīm-i dilden ben bī' at étdüm (9) dedükde ḥalk dağı cümleten İskender şāhuḡ elin öpüp bī' at étdiler (10) ve başına tāc-ı devlet ve dūşına dībāc-ı salṭanat giyürdiler ve kemer-i (11) irādātı miyān-ı cāna bend édüp el qavşurup karşı tırdılar.

nazm

(12) du' ā édüp dediler şāha cumhūr ki olsun devletūḡ müheyyā-yi pür-nūr
 (13) felekden taht ve kevnden tācuḡ olsun mülk-i dā' i-i cihān muhtācuḡ olsun
 (14) cihān tendür vücūduḡ cānı anuḡ çü cānısın sen ol sultānı anuḡ
 (15) Çünkü İskender şāh ḥil' at-ı ḥilāfeti pūşide ve bisāṭ-ı neşāṭda (16) rāḥ-ı şād-kāmī-i cām-ı dōst-kāmiden nūşide oldı اذالستكرمت (17) فاربط mişli üzere diledi ki dil-i ḥalkı kendüye muḥkem mürtebiṭ kıla.

[31.a]

(1) Pes dest-i sitemi beste ve keff-i sīm baḡşı rişte-i ' avķdan reste (2) tıtuḡ hem-çü miḡ-i bahār-ı bezl-i bī-dirīḡi kāse-i baḡrı şermden ḥāk (3) üzere nişeste ve kīse-i kāmı künc-i ḥicābda dehān-beste kıldı.

nazm

(4) در ظلم بريست وكف برکشاد بداد ودهش داد شاهي بداد
 (5) توان گفت اورا سحاب كرم كردستش چو باران فشاندي درم
 (6) Ol şāh-ı melik-i bār-gāḥ edīb-i kāmīl ve erīb-i fāzıl şāḡib-i re'y-i selīm (7) Araştātālīs ḥakīmi istiḡḡāķ-ı zātisine raḡbet ve miyānede (8) cereyān (+eden)³³ ḥuķūķ-ı qadimeye ri' āyet qaşd édüp vezīr-i a' ḡam ve şāḡib-i (9) ekrem édindi ve sā'ir erkān-ı devleti dağı münāsib-i menāşīb ile tesliyet eyledi. (10)

beyt

شه جوباركار مملكت پز داخت هرکسی رابقدر خود بنواخت

(11) Ve ' ulemā vü eşrāfi leṭā'if-i elṭāf birle nevāziş kıldı ve re' āyā dağı (12) sāye-i ma' deletinde āsāyiş buldı. Ol şāh-ı ma' arif-penāḥ ارباب الدول ملهمون (13) fehvāsınca şavb-ı şavāba mülhem idi. Ḥuşūşen rāy-i (14) şā'ib şāḡib-i a' ḡam-ı munzamm olup re'y-i şāh-ı

³³ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.32b/15)

cihān-gīr tedbīr-i dil-peẓīr (15) vezīrle mānend-i şekker ü şīr hūsn-i imtizāc bulup ser-rişte-i kār-ı (16) saltanat ḥabl-i metin gibi üstüvār oldı ve re'ıy-i rāst-kārlarıyla (17) rü-yi rüzigār resm-i sitemden rest-gār oldı.

naẓm

[31.b]

- (1) bilürlerdi 'adālet der-'ibādet kılurlardı re'āyāyı ri'āyet
 (2) qarışdı i'tidālele esenlik eşişdi ele eylik şehre şenlik
 (3) belī mülki ikidür eden ābād biri anuḡ saḡāvet birisi dād
 (4) bu iki olmasa ey şeh yalansın tūtalum kim Süleymān-ı zamānsın
 (5) Rivāyet olunur ki İskender-i muẓaffer 'aşırına gelince Yūnāniler ü Rūmiler (6) ṭavā'if-i muḡtelife-i keşire ve müte'addid-i ḡabīle vü 'aşire idi. Her ṭā'ifenüḡ (7) müstaḡillen bir emīri ve her 'aşiretüḡ bir melik-i şāḡib tedbīri varıdı. (8) İskender-i nīk-baḡt şāḡib-i tāc u taḡt olıcaḡ ol şehryāruḡ (9) dil-ḡāḡı bu oldı ki eṭrāfda olan mülūk-ı ṭavā'ife dil-nüvāzāne (10) nāmeler yazılup iṭā'ate da'vet olına. Da'vete sūḡulet ile icābet (11) edenlere envā'-i ri'āyet olunup ittībā' etmekden imtinā' edenlere ḡazve vü cihād (12) 'azimet olına. Pes bu fermān-ı ḡadr-ı cereyān üzere cevānibde olan (13) mülūka berāy-i cezb-i ḡavāṭır ve celb-i ḡulūb evvelā semt-i 'unf ü 'udvān (14) ve bi-cerr meslūb ḡılınup üslūb-ı ḡakīm üzere imḡāz-ı nuş için telaṭṭuf (15) ü ta'atṭufi münṭavī ve irşād-ı ṭarīḡ-i şalāḡ ü sedādı muḡtevē nevā- (16) -ziş nāmeler şalup her birini bir pend-i dil-pesendle bend edüp (17) bende-i fermān-berleri ve çāker-i şenā-güsterleri olmaḡa da'vet etdiler. Mefḡar-ı

[32.a]

- (1) 'urefā-yi 'Arab 'Amru Ma'idi Kerb buyurmuşdur ki الكلام اللين (2) الضحى الكبير والكلام الخشن (3) بلين القلوب التي هي اقسى من
 Fi'l-ḡaḡiḡa zebān-ı بخش القلوب التي هي انعم من الحرير (3) بلين القلوب التي هي اقسى من
 şīrīn ile (4) başt olınan kelām-ı leyyin sem'-i ḡabūle vuşulda āsān ü heyyindür.

beyt

- (5) بشرين زباني و لطف وخوشي تواني كه پلي ميوبي كشي
 (6) Da'vet-nāme-i İskender şāḡ be-mülūk-ı ṭavā'if ايها القوم انتبهوا (7) من الارض والسما والنجوم والاشجار (8) عن التوم واعلموا ان الله واحد وهوزي وربكم وخالقى (7) دعوت وثبت بين يدي (10) والجمال والجار وهو الذي القى في قلبي معرفته فاسكنه خشيته (9) و خالقتكم وخالقى كل مايري يوم خلقنى فيه وصيرنى من الشبر الذي اختار منهم النجبا (11) والهمني حكمته دلنى على عبادته و استحق ذلك لذي اتمامه ولقد علمتم ماكان عليه (13) واصطفى منهم الا صفياء فله الحمد علي ما تقدم من حسن ضعه و (12) من اول

وتفكّر و (15) أبؤكم من عبادة الارثان دون الله عزّ وجلّ وانّهالا تضرولا (14) لطفه وانعامه وانار أعب اليه في ان يستحي لنفسه من عبادة وثن اوصورة يتخذها فاتر كوا (16) تنفع ولا تبصر ولا تسمع وانّه ينبغي لمن عرف وعقل دين أبائكم فانهم ضلوا واضلوا كثيراً وارجعوا الى معرفة ربكم (17) تأمل

[32.b]

الله الذي الهمني العمل بطاعته وخصني بعبادته (2) ناعبدوه وادعوه ووحده فانه اولى واحقّ بذلك من هزه (1) شهوات الدنيا وزنيها عن (4) ان يلقى في قلوبكم مجتى وثبيت فيكم طاعتي ويجعلني وسيلة كافية (3) الحجاره وانا اسأل صلاحكم (5) الي اصلاحكم ولا يشغلني بشئ من

Terceme-i nāme-i İskenderest

Yā kavm gelün hāb-ı ğafletden intibāh (6) bulun ve haqıkat-ı hālden āgāh olun ki Allah-ı tebārek ü te'ālā birdür (7) ve cümle mevcūdāt lisān-ı hāl ile haqıun vaḥdāniyyetine muḥarrerdür ki (8) maẓmūnı bu sırr-ı mu'izzdür ve cümlemüzün rabbı (9) ve cemī' müzi mürebbidür ve semā-yi semiyü't-ṭabaḳātı ve nücūm-ı müsahḥarātı ve sā'ir (10) neyyirātı ve arz-ı fesihü'l-cihāmı ve cibāl-i rāsiyātı ve biḥār-ı zāhirātı (11) ve eşcār ü nebātātı ve sā'ir bārizāt ü kāminātı fātır u mübdi' dür.

naẓm

(12) zihī šāni' ki ḥarf-i nūn ve kāfi kılupdur kā'ināt emrinde kāfi
(13) çü mevcūd eyledi kevneyni cūdı delil-i vaḥdet etdi her vücūdı
(14) Ve daḥı ḥazret-i haqı maḥz-ı fazlından ma'rifetini benüm ḳalbüme ilkā vü ityān ve
(15) ḥavf ü ḥaşyetini anda iskān edüp ḥikmetini baḡa ilhām ü hidāyet (16) kılup 'ibādet üzere delālet etmişdür ve ḥazret-i vācibü'l-vücūd ki (17) benī ādemi genc-i nā-būddan manaşsa-ı şühūda getürüp anlardan niçesinün

[33.a]

(1) nücebā vü aşfiyā olmasını bilā-mūcib ihtiyār ü ıştıfā etmişdür ve beni (2) daḥı āb ü gilüm taḥmīr olındukda zümre-i nev'-i beşerden taşyir etmişdür. Tā (3) ol demden berü ḥabbe-i ḥabb-ı ilāhī mezra'-ı ḳalbümde nābit ve resm-i 'ubūdiyyet (4) levḥ-i zamirümde muḥarrer ü sābitdür. Ben ḥazret-i haqıun ḥüsn-i şun' u in'ām-ı (5) sābıḳına ḥāmid ü şākirin ve yine kemāl-i kereminden ol in'āmı ḥayrla itmām (6) etmesine rāğıb ü ṭālib ü muntazırın.

kıt'a

(7) şükr-i in'ām-ı sābıḳ mevlā cān damāğında oldı şir ü şeker
(8) var ümidüm cenāb-ı ḥazretiden ki olam luṭfla haqıḳa maḡhar

(9) Yâ kavm taḥkīkâ bilürsüz ki ābâ³-i zalâlet-âyîniñüz ber-mücib igvâ³-i (10) şeyâtîni-la⁶ in rabbü'l-⁶ âlemin der-gâhına vaż⁶-ı cebin ile ⁶ibâdet (11) güzîn olmayup esâtîr-i evvelîn üzere cehl-i cibillileri ḥasebiyle evsâna (12) ⁶ibâdeti irtikâb édüp qarîn-i zalâl-ı mübîn olmuşlardır. Hâl-bu-ki ol (13) bütler zarra ve nef⁶ e yarar ne bir iş ederler ve ne görürler ve ne işidürler. (14) ⁶Ākıla lâyıkmıdır ki şâh râh-ı hidâyetden şapa ve nef⁶ ü zarra kâdir olmayan büte ve kendü eli ile düzdüğü şürete tıpa gelün babalarınızın (15) dîn-i bâtılnı terk eyley ki ol kavm-i şüm hem zâlllar ve hem muzillerdür ve kavm-i (16) hüdâya tâbi⁶ oluñ ki bunlar هم قوم لايشقى جليسههم (17) güm-râhlara deliller ve kurb-ı râh-ı ḥaḫka müşillerdür. Gelün şuver ü temâşille

[33.b]

(1) ⁶ibâdetden rücü⁶ eyley ve rabbuñuzı tevḥîd édüp anuñ ⁶ibâdetine (2) şürü⁶ eyley ki ḥaḫk te⁶ âlâ ma⁶ bûd-ı ḥaḫkîdür. Cümleden ⁶ibâdete (3) aḥaḫkdur ve rabb-i ma⁶ bûd ittiḥâz étmege evlâ vü elyaḫdur. Ol Allâh ü te⁶ âlâ (4) ki maḥz-ı luḫfindan beni kendünün ⁶ibâdetine taḥşîş ve ḥâşâ ğayra tã⁶ atdan (5) taḥlîş étmişdür. Ol melik-i müte⁶ âl der-gâhından tazarru⁶ ü ibtihâl ile (6) su⁶ âl ederem ki benüm muḥabbetümi sizün kulübuñuzda mülkan ü muḫadder ve baña itã⁶ ati (7) şuduruñuzda meşiyet ü muḫarrer éde ve beni sizün zâtuñuzun ıslâhına (8) vâsıta-i kâfiye ve meşâlihünüzün intizâmına râbıta-i vâfiye kıla ve (9) beni shevât-ı nefsâniyye ve'l-zât-ı dünyeviyyeye iştiğâl ile sizün (10) şalâh-ı hâl ü felâh-ı me⁶ âlünüzden işğâl étmeye. Çünkü bu nâmeler ḥuffâz-ı (11) vilâyete erişdi ahâli-i memleket ḥarekete gelüp birbirine girişdi. Ā⁶ yân-ı diyâr (12) maẓmün-nâmeyi redd ve ihtiyârda meşveret édüp baḫrîḫ ü ruhbânlarına (13) müraca⁶ at kıldılar. Meger ol zamânda ol diyârda³⁴ bir deyr-i mu⁶ azzam varıdı (14) ki kendü âyinlerince be-ğâyet maḫâm-ı ḥurrem idi. Derün-ı deyr riyâzet ehli (15) kıssislerle pür-dem idi. Ruhbânlar miyânında bir ulu râhib varıdı ki (16) riyâzet ile sehm-i ğaybdan nâ⁶ il ba⁶ zı mevâhib idi. Nücüm ü remlde (17) yed-i tülâsı ve teşḫîr ü kehânetde şan⁶ at-ı ⁶ibret-nümâsı meşhür idi.

kıḫa

[34.a]

(1) fûnunda ğâyet ile mâhir idi	fûsunda Sâmirî-i sâḫir idi
(2) riyâzet kuvveti birle o ⁶ ârif	olurdı ba ⁶ zı sırr-ı ğaybı kâşif

³⁴ Sözcük A nüshasında "deryâda" biçimindedir.

(3) Āhir-kār ol eṭrāfda olan ümerā vü küberā ve ā'yān-ı enām şūret-i ḥāli (4) rāhib-i mesfūra i' lām étdiler. Rāhib-i fā'ik te'emmül-i lāyıkdan sonra eyitdi. (5) Bu civān-ı 'ālī-şān ki İskender nām ü Zü'l-ḳarneyn laḳabdur her-āyine bunun (6) emrine ittibā' étmek cümleñüze evcebdür. Zīrā bunun zātının celā- (7) -leti ve rāyının cezāleti ve 'ulüvv-i himmeti ve sümüvv-i menzileti ve ḥalkā iḥsān (8) ü mekremeti ve ḳuvvet ü şecā'ati muḳtezāsınca dünyāyı tamāmet fetḥ étmek muḳarrerdür.

nazm

(9) چنين دانم كه اين شاه مظفر كند باتيغ عالم رامسخر

(10) زكيوان بزرديوان چاهش بكرددربع مسكون تحتكاهش

(11) Çün rāhib-i pür-hünerden bu ḥaberi işitdiler ḥalkuñ ba'zı sem'an (12) ve tā'aten rızā vü rağbet ve ba'zı ḥavf ü ḥaşyet itā'at gösterdiler. (13) Ol civārda olan eḳārib ve ol cevānibde olan ebā'id ü ecānib (14) cemī'an bende-i ḥalkā-be-güş ü çāker-gāşiye ber-düş oldılar. Zihī tedbīr-i (15) şākīb ve re'y-i şā'ib ki zahmet-i zarbet-i tīr u şemşīr ve me'ūnet-i şiddet-i dār (16) ü gīr çekmekden esīr vücūh üzere bunca fetḥ ü zafer müyesser oldı.

nazm

(17) gerekdür şehlere gerçi ki şemşīr velī üstündür andan dest-i tedbīr

[34.b]

(1) deminde rāy-ı rüşen bir çeri sır hemān bir kaç kırar şemşīrle tīr

(2) Tevāriḥ içre meşūr ve elsine-i ḳavm üzere cārī bir ḥaber-i meşhūrdur ki (3) mülūk-ı ṭavā'ifi silk-i mülk-i vāḥidde münḥarīṭ ve sımt-ı zabṭ-ı münferidde munzabıṭ (4) kılan evvelā İskender gerdün-iḳtidār olmuşdur. Bundan muḳaddem olan mülūk-ı (5) nām-dār ü selāṭin-i kām-kāra bu devlete miknet ve bu fūrşata ḳudret vēril- (6) -memişdür. Bu ḳudrete 'illet degüldür illā ki def'-i ḳulm u i'tisāf édüp şīfat-ı (7) 'adl ü inşāf ile ittişāf bulduğıdur نُصره الحق واطاعه الحلق و صَفَتَ له النعماء و اقلَّيت عليه الذبا فيتَهَي بِالْعيش (8) من عدل في حكمه و كَفَّ ظلمه ki (9) وظَلَّت رعيته جُنْدًا (10) واستغنى عن الحبش وملك القلوب و امن الحروب وصارت طاعته فرضاً (9) ḥākim ki ḥükminde 'adālet édüp ḥalkā ḳulm (11) ü isā'et étmeye ḥaḳḳ te'ālā ḥazreti aña nuşret éder ve ḥalk aña itā'at (12) éder. Ni'meti şāf ve devleti iz'āf olur. Esbāb-ı kām-rānī müheyyā ve 'ayş (13) ü ṭarab ile mühennā olur. Ḳulūba mālīk olup ḥurūbdan emīn olmağla 'askerden (14) müstağnī olur ve ḥalk anuñ fermān-beri ve cümle ra'iyet leşkeri olur.

beyt

(15) هر جانسيم نصفتم صاحب قران وزد از خاك آب خيزدواز خاركل دمڈ

(16) Sābīkân rivāyet ve sālīfân işāret olunmuşdur ki İskender şāhuñ babası (17) melik Failafūs her sāl Dārā-yi ekbere ħarāc nāmına bir miqdār māl

[35.a]

(1) gönderürdi. Çünkü Dārā-yi ekber vefāt édüp bir oğlu varıdı ki aña gāyet (2) muħabbet üzere olmağın kendü nāmını aña ħomişdı. Aña Dārā-yi aşğar dērlerdi. (3) Atası yerine taht-ı Īrāna pādişāh oldı eṭrāf ü eknāfda olan mülük (4) ‘ādet-i ħadīmelerini meslūk tutup Dārā-yi kebre vēri geldükleri ħarācı (5) oğlu Dārā-yi aşğara verdiler. Ammā İskender şāh ki babasının ħarāc vērdüğünü münāsib görmemişdi ol sebebden Dārā-yi aşğara bir nesne göndermedi. (6) Dārā recā éderdi ki İskender dağı babası vēregeldüğü mālı göndere. (7) Bunun üzerine bir iki sene mürūr étđi. İskender cānibinden (8) nesne zūhūr étmedi. Dārā ħazaba gelüp buyurđı İskendere ta‘n- (9) -āmiz ü ser-zeñiş-engiz nāme yazup mu‘temed der-gāhı olan bir kaç kimesne (10) ile gönderdiler.

mazmūn-nāme-i Dārā be-cānib-i İskender

Sulṭān-ı selāṭīn-i (11) rū-yi zemīn olan Dārā-yi felek temkīn-i cenābından ser-i sürrāk ve (12) sālār-ı ehl-i fesād ü nifāk olan İskendere ki kendü gibi bir kaç nefer (13) ħuṭṭā‘-i ṭarīķi refīķ edinüp mücerred hevā-yi nefslerine teba‘iyyet ile lāf (14) ü güzāf uran ħarāmīleri yār-ı şıddīķ şanup da‘vā-yi ‘izz ü baht ve (15) iddi‘ā-yi tāc ü taht édüp belki müstaķillen pādişāhlık ṭaleb édermişsin (16) ve cādde-i itbā‘dan ‘udül édüp ve ṭarīķ-i muħālefete gidermişsin. Evvelden dağı (17) ħalķ-ı Rūm semt-i saħāfet ü sefāhat ile mevsūmdur ve ol ħavm-i şūm

[35.b]

(1) ol merzūbūmda bī-ħayālīķ ile ma‘lūmdur. İmdi nāme-i nām-dāruma dīde-i (2) ta‘aķķul ile nazār édüp bu nā-sezā hevādan güzēr eyle. Ķabā‘ih-i ef‘ālūñ mū- (3) -cibi ile mu‘āħeze vü muṭālebe ve fazā‘ih-i a‘mālūñ ħasbi ile mu‘ātebe (4) olunmadın babanın vēregeldüğü beyzeyi ħazīneme teslim édüp ħabza-i (5) ħahrūmdan ħalāş olup mülāzemem ve melce‘-i ‘ālem olan der-i devletümde (6) iħtişāş bulasın. Benüm gibi sulṭān-ı ‘azīmü‘ş-şān ile senün gibi bir ħaķir (7) ü nā-tüvān muķābele étmek dā‘ire-i ‘aķldan dūr ve ħayyiz-i imkāndan mehcūrdur (8) ki muķābelede bī-ħadd ħaṭar u maħāfet ve muķātelede lā-yu‘add zārar ü āfet vardur. (9) Bā-vücūd ki sen henüz şūħ-çeşm ü ħafif cism bir saħif idrāksın ki (10) dest-i ħışm-ı şāhān-ı Cemşid-ħaşmetden gūşmāl bulmamışsın ve dilirān-ı (11) muħārebe-i hücūm-ı tamāmıla ħarbe-i ħarbi niyām-ı intiķāmdan çekdüklerinde ziħām-ı (12) aķdām-ı

merākib-i ‘ askere cerrārla pāy-māl olmamışsın ve hālā şerbet-i zarbet-i (13) düşmenden bir kerre çāşni tatmış ve şarāb-ı harb-i ‘ adūdan bir def‘ a cūr‘ a (14) çekmiş degülsin.

beyt

olurmı bāzla tihū muḳābil (15) ya şīr-i şarzaya āhū mücādil

Sen ma‘küle tıfl-ı nā-bālig da‘vāyı (16) muḫārebe kılmak bī-iştibāh güzer-gāh-ı seyl-i hā’ile yatmak belki kendüsin (17) deryā-yı bī-kerāna atmak gibidür. Hālā saña bir niçe kīse dīnār ü dirhem

[36.a]

(1) ve bir ḫaml sūsam gönderdüm. Bilesin ki benüm cenābumda ḫazā’in firāvān ve (2) ‘asākir bī-pāyāndur. Farzā bu sūsamuḫ ta‘dādına nihāyet varise benüm (3) ‘askerümün ‘add u ḫaddine gāyet yokdur. Pes bir pādişāhuḫ ki ḫazā’ini mālā (4) mālī ve ‘asākir deryā-mişāli ola anuḫ ile muḳābele eden ḫatre-i nā-çizün ḫālī ve mālī niçe olsa gerekdür ve daḫı saña top ile çevgān gönderdüm. (5) Zīrā sen daḫı bir tāze oḫlansın senün işün bāziçe vü lehvdür (6) ve hevā-yı salṫanat senden ḫaṫā vü sehvdür. Senün mişlün şol bī- (7) -hengām ininden baş çıkaran mār mişlidür ki pāy-ı çübānı nişi ile (8) riş ederem dēriken nā-gāh zarbet-i kúpāl belki pāre-i sifāl ile giriftār-ı (9) dām-ı demār olup zehrini yine nefsi-i ḫabīşine dökmiş ve şerer-i şerri (10) yine vücūd-ı nā-būdını yakmış olur. Çünkü Dāranuḫ nāmesi İskender (11) şāha ērişdi evā’il-i zuhūrı olmaḫın bu maḫūle umūrda tecrübesi (12) mūrūr etmemiş idi. Maṫāvi-i nāmede mūnderic olan feḫāviden müte’ēşir (13) ü münfa‘il olup āteş-i gāzabı bād-ı ḫamiyyet ile müştaḫil oldu. Ammā kuvvet-i ‘aḫl-ı (14) pāk u zihni-derrākı ile müte’emmil olup kendüye eyitdi. Eger bedreḫa-i ‘ināyet-i (15) ezeli baña yār olursa bu güne ‘adūnuḫ nazar-ı istihḫārına i‘tibār

beyt

(16) إِذَا أَنْتَ أُعْطِيتُ السَّفَادَةَ لَمْ تُبَلِّ وَإِنْ نَظَرْتُ شَرَّرَ إِلَيْكَ الْقَبَائِلُ

(17) ol sebebden ki muḫtezā-yi gāzab-ı pādişāhī der-ḫüccāb-ı bār-gāh-ı felek-me’ābına

[36.b]

(1) buyurdı. Elcilik nāmına gelen nüvvāba ‘itāba şitāb edüp ḫayd ü bendle (2) divān-ı hümāyūna getürdiler ve mevḫif-i siyāset ü ‘uḫūbete yetürdiler. Elçiler ki (3) ruzigār görmüş ve ḫıdemāt-ı mülūkda ‘ömr geçürmüş ehl-i fiṫnat kişileridi. (4) Meskenet ile du‘ā edüp dēdiler ki rāy-ı ‘ālem-ārā-yı şehryār-ı kām-kāra ki (5) āyine-i giti-nümādur. Aşikāredür ki

pādişāhlar huzūrında elçiye zevāl olmaz. (6) Huşūşen ki pādişāh ‘ādil ola bizüm gibi bî-günāhı tebāh édüp yevm-i cezā vü su’âlde (7) müstahakq-ı ‘azāb-ı nikāl olmaz.

beyt

ترا ایزداز بهر عدل افريد

(8) ستم نايد از شاه عادل بديد سکندرز انصاف نام آورست

(9) وکرنه ز ماهر کس اسکندر ست

Pes āyin-i kām-kārī ve resm-i fütüvvet (10) güzārı oldur ki şāh-ı ‘adālet-penāh bizüm bî-günāh qanımıza girmeye ve tiğ-i hūn- (11) -āşām kīne-i intikām ile bize gezend ergusmeye. İskender ki ma‘ārif-şinās (12) sūhan-perver idi. Gördi ki elçiler hüner-ver kişilerdür hemān bi'l-bedāhe (13) bunları ilzām için eyitdi. Sizün pādişāhuñuz nāmesinde yazmış ki (14) ben pādişāh-ı kirāmum İskender sālār-ı sürrāk bir haramidür. Çün bu söz (15) sizün pādişāhuñuzun kelāmıdır. Bize lāyıqdur ki anuñ emşāli ‘azīm- (16)-ü-ş-şān şāhuñ kelāmını tekzib etmeyüp belki rāyını taşdıq ü taşvib (17) edevüz. İmdi ben size haramiler ünine münāsib vaz‘ ederem ve yalnız

[37.a]

(1) şāhuñuz boynına bunu ‘ālemde kim görmüşdür ki benüm gibi haraminün aya- (2) -ğına sizün gibi şikārī şāhibleri göndermişdür. Elçiler tekrār zebān-ı (3) niyāzı dırāz édüp tazarru‘ u zāriye āgāz kıilup eyitdiler ki ey (4) şāh-ı felek-penāh bizüm pādişāhımız sizün aḥvālünüzü tamāmca bilmezidi (5) ve degme bir pādişāhlardan kendüyi ilendürmezdi. Sizi hōd aşlā gözine (6) ve kirpigine şalındurmazıdı. Şimdiki hālde biz senün zāt-ı pür-şevketünji (7) ve ‘ulüvv-i menziletünji gördük ve heybet ü şavletünje ‘ārif ve şiddet-i kuvvet (8) ü kudretünje vākıf olduk. Gel eyü aduñ ve zāt-ı ‘ālī-nijāduñ için kuşca (9) cānımızı kafes-i helākdan āzād ve dil-i nā-şādımızı ābād eyle. Varalum (10) kendü pādişāhımıza gidelüm senün ‘azamet ü celālünji ve keyfiyyet-i aḥvālünji bir bir taqrir (11) edelüm. Ol daḥı senün evşāfuñı işitsün. Bir ‘ākıl-i deryā-dil pādişāhdur. (12) Hāl ü māla mülā’im bir iş etsün. İskender şāhuñ tevsen-i tiz-gām-ı ğazabı (13) şekīme-i şekib ü likām-ı te’enni birle rām oldı. Mekārim-i kāmile vü merāḥim-i şāmile- (14) -sinden buyurdi. Bunların bendlerin göturdiler. Önlerine ta‘ām ü şarāb (15) geturdiler. Eginlerine hil‘at-ı şāhı givürüp Dārānuñ gönderdügi meblağı cemī’an (16) bunlara vurdiler. Nāmelerine cevāb yazup sālīm ü ğānim pādişāhlarına (17) gönderdiler.

Mazmūn cevāb-nāme-i İskender be-nāme-i Dāra

İskender-i

[37.b]

(1) Zü'l-ıkarneynden kendüyi melik-i mülük-ı dünyâ zu' m eden Dāraya. Yā Dāra (2) bilmiş olasın ki hālîk-ı kevneyn ve rāzîk-ı şakāleyn hāzret-i cellet na' mā' vehu (3) ve taqaddüset-i esmā' vehu fa'āl-ün limā yüriddür. 'Übeydünden her kimi murād edinürse (4) taht ü baht ile sa' id eyler ve fā' il-i muhtārdur 'ibādundan her kimi ihtiyār (5) ederse melik-i kām-kār eyler. Tamām-ı hūmḡ u cehāletün ve nihāyet-i zalālet (6) ü ğavāyetün mektüb-ı sefāhat maşhūbuñdan ma' lūm ve kelām-ı saḡāfet (7) üslūbuñdan mefhūm oldı ki bār-gāh-ı Bārī te'ālāya tevekkül ve şavn-ı 'avn-ı (8) ilāhiye tevessül etmeyüp belki māl-ı firāvānuña i' timād ve ' asker-i bī-pāyānuña i' tiḡād etmişsin.

beyt

(9) شه که از حاطري و ياد خدا دور افتار زود بني که رود جاه جلالش بر ياد

(10) Seng-i sīneḡ 'aceb ü tekebbürle pür olmışdur ve ceyb ü dāmānuḡ bād-bān gibi (11) bād-ı ğurūrla ṡolmışdur. Hūd-pesendlik edüp bize kuvvet ü kudret şatup (12) taḡvīf edersin. Kendünji ' anḡā bilüp bizi peşşe-i haḡir ' add edüp taḡḡir (13) ü taḡfif edersin.

kıṡ' a

فلا تحقّرن عدوّا رماك

(14) وان كان في ساعديه القصر فان السيوف تحرز الرقاب

(15) وتعجز عماتنال ابسر

Ya' nī düşmen ne ḡadar hār u bī-miḡdār (16) olsa dāne-i behāne-i cüzvī ile haşmını dām-ı intıḡāma düşürmek cā' izdür ki (17) sözüñ kūtāh ḡāmet ü za' if bünyet işler işler ki nize-i dırāz-ı ḡadd ü ḡavī

[38.a]

(1) ḡilḡat andan 'ācizdür. Şöyle beñzer ki sen bāde-i 'aceb ü ğurūrla mest u (2) lā-ya' ḡılsın. Muḡarrerdür ki ḡamām-ı şayf gibi zıll-ı zā' ilsın. İmdi meydān-ı (3) rezmdede tiḡ ü ḡancer her ṡarafdan kesmek ve riḡ-i fetḡ ü zafer iki cānibinden (4) de esmek mümkündür.

beyt

حذرکن زيگار کمتر کسی (5) که از قطره سيلاب باشد بسي

Ve dēmişsin ki babañuḡ vēre- (6) -geldügi beyzeleri gönderesin ve āteş-i fitne miyāneden söyündüresin. (7) İmdi bilmiş olasın ki ol beyzeyi hāmil olan mākiyān bu āşiyāneden (8) uçmışdur ve senünḡ kesme kesdigünḡ kes bu kaşāneden göçmişdür. Zinhār (9) beni aña ḡıyās etmeyesin.

beyt

پدرم دیکرست و من دکرم (10) کان اکر سنک بودومن کهرم

Aşlda bu ğayz ü buġza bā' iş (11) ol beyzedür. Çün mā-beynimizde 'adāvet ü buġza muḡarrerdür. 'Avn-ı ilāh rehber olursa (12) rūz-i cengde beyze yerine size yed-i beyzā göstermek müyesserdür.

beyt

(13) اکر یار باشد جهان آفرین به تیغ از عدو دخواہیم کین

(14) اکر بر نیاریم تیغ از نیام عیردی زماہر نیارند نام

(15) Be-her-ḥāl senünle muḡābeleye niyyet ve muḡāteleye 'azīmet üzereyüm. Hemān (16) ğaflet etmeyüp vaḡtiṅe ḥāzır ve esbāb-ı muḡārebeye mübāşır olasın muḡarrer ki (17) senünle cenge çeng ururam ve çengāl-ı cidāli pence-i şır-i jiyān gibi tız kıluram.

[38.b]

(1) Ve muḡaḡkaḡdur ki muḡaddere-i memleketi dest-i 'işretle ol şehryār der-āġūş (2) eder ki āb şemşır-i āteş-bārla nām-ı ḥaşm-ı bed-girdārı şuhufe-i rūzigārdan (3) yuya ve sāġar-ı şafāyı leb-i murādla ol tād-dār nūş eder ki sifāl-ı 'arz-ı düşmen-i bed- (4) -sigāli seng-i bevārla şıya.

kıṭ' a

ازسرگذشته پای بمیدان نه ونین

(5) کوی مراددزحم چوکان ارزو خواہی کہ بخت روی نماید بکام دل

(6) باید شدن بمعر کہ باخصم روبرو

Ve bilmiş olasın ki benüm murādum tevsī'-i (7) bilād ve tażyıḡ-i 'ibād degüldür. Bilki esb-i cihādı meydān-ı kār-zārda (8) icāle édüp ehl-i baġi vü zālāletün vücūd-ı ḥāḡ-sārıların şaḡife-i rūzigārdan (9) izāle kılup ābā vü ecdāduṅüñ āyın-i bātılların 'ātıl ve rūsüm-ı küfr u bid' atı (10) muzmaḡill etmektür. Tā ki i' lā-yi kelime-i 'ulyā ile eyvān-ı imān raşifü'l-erkān (11) ola ve daḡı kemāl-i keremünjüzden bize māl-ı cezil göndermişsiz. Ḥadd-i zātinde (12) māla meylimiz yokdur. Lakin bu kadar var ki māl ḥazīneden kināyetdür anı bize bezl (13) etmek benüm ḥazā'inüm sizünjüdür dēmege işāretdür ve bu ma'nā senünj mülk u māluṅüñ (14) bize taḡavvülüne ḡavī 'alāmetdür. Ve bir miḡdār sūsam göndermişsin. Sūsam ḡoş muṭ'am (15) ve sehlü'l-ekl bir güzel nesnedür. Biz saḡa aḡa bedel bir ḡaml ḡardal gönderdük bunuñ (16) ta'dādı andan ziyāde ve ta'amunuñ acılıġı fevḡal'ādedür. Ne acılıġlara uğrayacaġunuñ (17) bundan kıyās édüp muḡkem ḡavf ü hirās üzere olasın ve bize ṡop u çevġān iḡsān

[39.a]

(1) étmişsin. Bu mu'āmeleden bir nükte-i ğarīb ḥāṭır-niṣān oldu ki rû-yi (2) zemin bir top mişâlinedür ve çevgân da kuvvet-i cāzibe kemâlindedür. (3) İnşâ'allāh mümkün ki zôr-ı bāzûyla rû-yi arzı kabza-i taşarrufuma getürem ve (4) seni ve senüñ emşâlün niçe şehleri tahtından indürüp yerlerine oturam. Çün (5) nāme-i İskender Dārāya vāşıl oldu Dārā ziyāde āşüfte ḥāṭır ü perişān- (6) -dil oldu. Mā-beynlerinde irsāl-ı rüsül ü resā'il bi-ṭariḳ-i vesā'il-i bî-şümār oldu. (7) Āḥir-kār Dārā (+rāy-ı)³⁵ müdārādan geçüp altı kerre yüz biñ asker-i cerrār-ı silāḥ-dār-ı (8) ḥancer güzārla peygār-ı İskendere müteveccih oldu ve İskender daḥı leşker-i ferḥunde (9) eşerle ki Taberî rivāyeti üzere üç kerre yüz biñ nefer idi şavb-ı ma' reke-i (10) cidāle müteḥarrik oldu.

naẓm

جوشیند داراکه لشکررزوم

- (11) بخبید و آمد بدین مرزوبوم بیاوردلشکر به پیش فرأت
 (12) سپه راعد و پیش بوداز ثبات بکردلب اب لشکر کشید
 (13) ز جوشن کسی اب دریا ندید

Çün ol iki pâdişāh-ı rezm-ḥāh (14) kenār-ı āb-ı Fırātda qarār-gāh édüp ve birbiri berāberine nüzül étdiler. Niçe eyyām (15) ez-şubḥ tā şām şirān-ı bîşe-i kıtāl ve dilirān-ı ḥarb ü cidāl meydān-ı kār-zārda (16) merd-āne ceng eyler ve bi-ḳadrü'l-ımkān levāzım-ı sa'y ü kûşiş taḳdīm édüp (+birbirinüñ)³⁶ (17) ḳatline āheng étdiler.

naẓm

جهان چون شب و تیغها چون چراغ

[39.b]

- (1) چو دریای خون شده دشت و راغ فرورفت و بررفت روزه نبرد
 (2) ب ماهی یم خون و بر ماه کرد

Āḥirü'l-emr ebvāb-ı fütūḥ İskender (3) şāh cānibine meftūḥ olup Dārāyı ḳatlı étdiler ve asker-i adūyı ḥile-cūy (4) āheng-i zemzeme-i eyne'l-meferr ve ğulġule-i zāḳḳu'l-maḳarr ile qarār u mekīni firār u kemīne (5) tebdil étmege āġāz édüp başlarına hāmūn-ı ālem teng olup lāşe-i lā-şey- (6) -leri ṭu' me-i çeng-i şāh-bāz-ı ceng oldu. Bāb-ı muḥārebe-i mezkūrda ve keyfiyyet-i ḳatlı (7) Dārāda rivāyet-i muḥtelife kütüb-i mütedāvilede meşṭurdur. Cümleden biri budur ki bu Dārā-yi (8) aşġar be-ġāyet zālīm-nefs ve dürüşṭ-ḥūy kine-dār

³⁵ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.42a/2)

³⁶ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.42a/12)

idi. Lā-cerem eṣrāf ü ā' yān anuḡ (9) salṭanatından müteneffir olup nihānī İskendere nāmeler gönderüp teşhīr-i mülk-i 'Acemi (10) āsān göstermişleridi. Bu sebebden İskender ol beyze-i ma' hūdeyi³⁷ göndermekde (11) ihmāl édüp iki cānibden ' asker ayaḡ üzere gelüp āheng-i (+ḡıtāl)³⁸ étmişleridi. (12) Eṣnā-yi muḡārebede Dārā bir ṣebān-gāh ma' rekeden bār-gāhına mürāca' at édüp ve ḡalvet-i (13) ḡāṣṣında ḡuzūr u rāḡata varduḡda ḡavāṣṣ-ı der-gāhından iki nefer ṣaḡṣ (14) ṣemṣīr-i ḡadri ḡılāfından berkeṣīde ve sīne-i Dārāya resānīde olup (15) ' asker-i İskendere ḡaçdılar. İskender ṣāh keyfiyyet-i vāḡı' adan āḡāh olıcaḡ (16) bālīn-i Dārāya ṣitāb édüp ser-i Dārāyı kenārına ḡodı. ḡusrev-i Īrān ki (17) henüz cānından ramaḡ bākī idi ḡözün açup başını kenār-ı dūṣmende ḡörüp

[40.a]

(1) dūd-ı ahı felek-i nīl-güne yetiṣdüirdi. İskender ṣāh yemīn étدی ki ya Dārā (2) bu emr benüm fermānumla vuḡū'a gelmiş degüldür. Ol ḡāletde Dārā İskendere bir niḡe (3) vaṣiyyet eyledi. Evvel vaṣiyyeti bu idi ki ḡātillerinden iḡtiṣāṣ éde. (4) İskender cümle-i veṣāyāsını tenfīz édüp ḡusrev-i Īrānuḡ düstūr-ı pādīṣā- (5) -hān üzere techīz ü tekfīn édüp ḡattā mezārını daḡı bilece teṣrīf eyledi.

naẓm

(6) چون دارا که بودی شه ایدر جهان بدسیت تهی رفت ازین خاکدان

(7) نهفتند سند و قارون انجاک ندارد جهان از چنین کآرباک

(8) Çün İskender Dārāya muṣaffer olup memleket-i Īrān aḡa müṣaḡḡar oldı (9) bilād-ı Fūrde olan büyüt-ı evṣānı ve bulduḡı kütüb-i Mecūsı ḡaṡab-ı āteṣ-i (10) sūzān édüp āteṣ-gedeleri vīrān eyledi. ḡalāyıkı Īslām ü tevḡīde (11) da' vet édüp ḡaḡḡ sübhānehu ve te' ālā der-gāhına ' ibādete me'mūr ḡılıp (12) mesācid ü ma' ābid ve sā'ir ṣe' ā'ir-i ṣerī' at ile mülk-i Īrānı ma' mūr eyledi.

Zīkr-i (13) mücmelī ez-ṣādirāt-ı ef' āl-i İskender

Cevheriyān-ı dürr-i meknūn-ı siyer-i cevāhir-i biḡār-ı (14) ḡaber-i İskenderi bu güne silk-i beyāna çekmişler ki selāṡin-i Rūm aṣlda Rūm (15) Bin İṣḡaḡ ' aleyhi's-selām neslindendür. Evvelā bu ṡā'ifeden ṡabaḡa-i salṡanata ḡadem (16) başmış iki ṣaḡṣ idi. Birine Rūmlis ve birine Rūmānis dērleridi. (17) Vilāyet-i Rūmı ḡayyiz-i teṣḡire getirüp Rūmiyye nām beldeyi peydā étđiler

³⁷ A nüshasında sözcük "ma' hūd" biçimindedir.

³⁸ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.42b/11)

[40.b]

(1) ve niçe zamān birbirine muvāfaqat ile fermān-fermāylık étdiler. Şonra Rūmlis (2) Rūmānisi qatlı édüp kendüsi müstakillen cihān-bān oldu (3) ve ‘ādet-i cihān-güzārān üzere ol vilāyetüñ eyāleti yine ol silsile- (4) -den melik Failafūsa ba‘dehu püseri İskendere müyesser oldu.

kıt‘a

- (5) هِيَ السَّبِيلُ فَحُنْ يَوْمَ إِلَيَّ يَوْمٍ كَأَنَّهُ مَاتَرَكَ الْعَيْنُ فِي النَّوْمِ
(6) لَا تَجَزَّ عَنْ رُؤْيَدَا أَتَهَا دَوْلُ دُنْيَا تُنْقَلُ مِنْ قَوْمِ إِلَيَّ قَوْمِ

(7) İskender demek luğat-ı Yūnāniyyede muhibb-i hikmet demekdür. Fī'l-ḥaқиқа İskender-i (8) Zū'l-ḳarneyn pādişāh-ı ‘ālī ḳadr-i kām-yāb ve sultān-ı ‘azīmü’ş-şān-ı gerdūn- (9) -cenāb idi. ‘Adl ü iḥşānda bī-miṣl ü bī-bedel ve ‘ilm ü faẓl ü faṭānetde (10) zarbū'l-meşel idi.

naẓm

- بروزش همه معدلت گاربود
(11) شبش تاسحر پشه تکرار بود بفرنرانکان سیم دادی وزر
(12) براندي فرومایگان رازدر هنرمندراهمچو جان داشتی
(13) زمه رایش بر ترافراحتی

Rivāyet olunur ki ol zamān ki (14) İskender-i Zū'l-ḳarneyn Dārāyı qatlı étdi ‘ālem-i rü'yāda me'mūr oldu. (15) Āfāḳ-ı arzı şarḳan u ğarben bu‘den u ḳurben ṭavāf édüp nāsī tevḥīde terġīb (16) ü tehdīd ḳılup neşr-i ‘adl ü inşāf eyleye. Pes bu eclden ol ḥazret-i (17) ‘ālī himmet bülend menḳabetüñ levḥa-i ṭabī‘at-ı pāk ṭıynetinde muşavver ve ḥāṭır-ı deryā

[41.a]

(1) maḳāṭırında mutaşavver idi ki hümāy-ı himmet ve ‘anḳā-yı ‘azīmet-i şāhāne (2) kūh-ı Ḳāf kem-terīn āşiyānedür. همة الرّجال تقلع الجبال Feḥvāsınca bun- (3) -laruñ himmetlerine kevn ü mekān ḥā’il olmaz ve bunlar deryā gibi bir ṭarafa revān (4) olsalar kimesne bunlara muḳābil olmaz.

beyt

- (5) مرغ همت چوبال بکشاید عزّ و اقبالش اشیان سازد

Pes ‘inān-ı ‘azīmeti bu rāya ma‘ṭūf (6) ve zīmām-ı himmeti buña maşrūf oldu ki rikāb-ı hümāyūn ve ‘asker-i zafer-i maḳrūnınuñ (7) mühimmāt-ı esliḥa ve sā’ir ālātı sāḥte ve rāyet-i sa‘ādet-i ‘alāmet-i şāhī ser-ḥadd-ı (8) Rūmdan teşḥīr-i memālik-i rub‘-i meşkūn içün efrāḥte ola. Bu ḥuşūşda (9) bir niçe rüzigār giriftār-ı dām-ı efkār ve bu endişe ile bir

haylî zamân dil-figâr (10) oldu. Bir gün yine hâlvet-i hâşşında bu ğamdan perişân-hâtır iken mühendis-i (11) fikret feylesöf-ı hikmet vezîr Arastâtalîs huzûr-ı şâha hâzîr oldu. (12) Gördi ki şâhuñ cebhe-i ahvâlinden ‘alâmet-i fikret âşikâr ve nâşıye-i (13) aqvâlînde nişâne-i hayret bedîdârdur. De ’b-i edeb üzere hakîm-âne hitâb (14) êdüp dâdi ki ey şehryâr-ı kâmyâb elhamdülillâh ki esbâb-ı devlet müheyyâ (15) ve edevât-ı ‘izzet âmâde ve hadem ü haşem maqâm-ı ‘ubüdiyyet ü itâ’ atda (16) istâde hazîne mevfûr memleket ma’ mûr ‘izz ü ikbâl kemer-i muvâfaqatı beste (17) ve câh-ı celâl âstâne-i ‘âlî qadründe hizmet için nişeste tevsen-i

[41.b]

(1) eyyâm-ı emr ki râm-ı devr-i çarh-ı zümür-rüd-fâm bekâm

beyt

(2) ecrâm râm ve baht bekâm u felek-i ğulâm devlet-i muṭî‘ ve taht be-dest u zamâne yâr

(3) Pes tevezzü‘ -i zamîr-i enverinüñ sebebi ve teferruḡ-ı hâtır-ı ezherinün mûcibi nedür.

(4) Ol şâh-ı nîk-baht eyitdi. Ey hakîm-i dânâ-dil ve ey edîb-i bî-mu‘âdil (5) ‘avn-ı ezel reh-nümâ olursa himmet-i vâlâ töhmetüm budur ki mâ-beyn-i maşrıḡeyni şemşîr-i (6) cihân-gîrüm ile teşhîr ve halk-ı rub‘ -i meskûnı tamâmet der-rif‘ at- (7) -me ’âbumda esîr edem.

kıṭ‘a

إِنَّا لَنَحْزِرُ بِالْأَسْيَانِ مُصَلَّتَةً

(8) مَمَالِكِ الرُّومِ وَالْأَثْرَاكِ وَالْعَرَبِ حَتَّى تَكُونَ لَنَا الدَّنْيَا بِأَجْمَعِهَا

(9) مُحْمِئِيَّةً بَيْنَ مَوْرُوثٍ وَ مُكْتَسِبَةٍ

Lakin el-hâletü hâzîhi te’emmül eylerem ki (10) ‘arşa-i rub‘ -i meskûn be-ġâyet hõr u muhaqqar ve sâht-ı memâlik-i heft ıqlîm (11) metâ‘ -ı muhtaşardur. Bu kadar mülkün teşhîri için süvâr olmağdan şenâr (12) bu muhtaşaruñ taşarrufına teveccühden³⁹ ‘âr ederem.

kıṭ‘a

(13) كراي ان نكند طول و عرض هفت اقليم كه من بنيت تسخير آن سوار شوم

(14) هزار عالم ازین کر بودکست هنوز كه من بعزم تصرف بدان دیار شوم

³⁹ A nüshasında sözcük "bu cehdden" biçimindedir.

(15) Ey ḥakīm-i kāmīl ü müşīr-i fāzīl evā'il rūzigārdan berü her kārda senüñ (16) rāy-ı işābet şı' aruñla istizhār edüp fikr-i dūr-endişüñi ihtiyār (17) edegelmışemdür⁴⁰. Hālen dañı ümīd-vārum ki baña şavb-ı şavāba yol gösteresin

[42.a]

(1) ve şurta-i tedbīr-i şā'ibünle beni varṭa-i girdāb-ı ıztırābdan kırtara- (2) -sın. Aristo ḥakīm eyitdi. Şāh-ı kām-yābuñ cenāb-ı refī' -i raqī' mişāline (3) nisbet sā'ir mülük-i refī' ü'l-miḳdāruñ ḥaseb-i ḥāli muvāzī-i pest-i zemīndür (4) ve felekden erfa' olan ḳader ki nazār-ı himmet şāhānuñ şad-bār (5) bülenddür. Nitekim kālā-yi ḳadr-i vālāña küngüre-i eyvān-ı (+keyvān)⁴¹ pervāze olmaz. (6) Kezalik metā' -ı himmet bālā ki hergiz endāze olmaz.

beyt

(7) evvel ḳademde pāyedür ey şāh-ı nīk-nām pāy-i semend 'azmüñe çarḫ-ı bülend-bām

(8) Cihān-güzārāndan bu ḳadar māyenüñ eyālet ü ḥükümeti senüñ himmet-i (9) bī-hemtānuñ der-ḥūrı ve töhmet-i ercümendüñe lāyık u ḫarī degüldür.

beyt

(10) توباز ساعد شاهي باستخان مساز همای همت خودرابلندده پرواز

(11) Gel imdi sāḫa-i muḫtaşar-ı 'ālem-i fānīyi 'arşā-i memālik-i ebedīye munzamm ḳıl
(12) ve zarb-ı tiğ-i cihān sözüñle sāḫa-i serāy 'ācil serī'ü'z-zevālı ḳayd-ı (13) zabṭuña getürdigüñ gibi bereket-i 'adālet-i 'ālem efrūzuñla mülk-i iḳbāl-i (14) ācil müsteḫlül-ıntiḳālī ḳabza-i isti' dāduñda müstaḥkem ḳıl. Tā bu (15) noḳşān ol kemālle telāfī-pezir ve ol na'im cāvidānī eyle. Bu ni' met-i (16) fānī revnaḳ-gir ola.

naẓm

ملك عُقبى خواه كان حرم بُود

(17) ذرّة زان ملك چند عالم بُود جهد كن تادرميان اين نشت

[42.b]

(1) عرصة ان عالمت ايد بدست

⁴⁰ A nüshasında sözcük "edegelmışdür" biçimindedir.

⁴¹ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.46a/15)

Hemān⁴² kemer-i himmeti der-miyān edüp (2) zimām-ı fikretün şavb-ı şavāba maşrūf ve tamām-ı niyyetün taleb-i rızā-yı Hudāya (3) ma'ṭūf kıl. İnşā'allāh-u te'ālā miyān-ı maşrikeyni feth edüp şerādan (4) Şüreyyāya varınca sulṭān-ı mā-beyn olup nā'il-i derecāt-ı dāreyn olasin.

beyt

(5) نيل مراد بر حسب فكر وهمت است از شاه نذر خير و زتوفيق ياوري
 (6) İskender-i 'ālī tebāra ḥakīm-i büzürg-vāruḡ süḡhan-ı ḥōşı dürr-i gūş olup dil-i (7) āyine veşy-i sürūr u şafā' ile ṭolup mütesellī ḥāṭır oldı ve ḥakīme (8) āferīn-i firāvān ü iḥsān-ı bī-kerān edüp eyitdi ey müşīr-i Müşteri (9) tedbīr ve ey vezīr-i 'Uṭārid nazīr bir gūşede az tūşe ile ḡanā'at- (10) -sāz olup ṭurmak muḡtezā-yi ṭibā'-i behā'im-i ser-efgendedür ve bereket-i (11) ḡareketden maḡrūm bir bucaḡda ocaḡ gözleyüp oturmak mübteḡā-yi (12) denā'et-i himmet-i 'acā'iz-i dermādedür. Elḡamdülillāh ki 'arşa-i arz mişāl mazmūn (13) رجاً فسيح الارجا و ممتع المساحدر (14) vasi'ü'l-eṭrāf u 'arizü's-sāḡadur ve (15) ni'met bilüp فى الارض فسيحوا فى الارض feḡvāsınca raḡt-ı iḡāmeti bu menzilden götürüp (16) ṭaraf be-ṭaraf gitmek vācibdür ve ḡuşūl-ı āmālda rükūb-ı ehvālden perişān- (17) -aḡvāl u mükedderü'l-bāl olmak (+ḡayri)⁴³ münāsibdür.

kıṭ'a

كمر سلطنت نيآ يذ بست

[43.a]

(1) هر كرار غبت تن اسا نيست از مشقت كجا براسايد
 (2) هر كراهمت جهانيا نيست

İmdi benüm şimdiki ḡālde rāyüm (3) buḡa müncerr ve fikrüm bunun üzerine muḡarrer oldı ki pāy-i 'azīmeti rikāb-ı (4) himmete başam ve cüyüş-ı deryā-yi ḡurūş ile eṭrāf-ı 'ālem ü kāffe-i ümeme 'umūm (5) üzere ḡücūm edem.

kıṭ'a

سأذكب من أموري كل صنع

(6) لا بلغ ما أومل من حياتي فان جأ القضا فلم أينلة
 (7) فان العذ دلي بعدالمات

Ammā görürem ki sen pīr-i nā-tüvānsın. (8) Şedā'id-i sefere ṭāḡat getürmege sende imkān fehm olunmaz. Zāmīr-i münīr-i ḡikmet (9) semīrūḡe rüşendür ki ḡadīmen senüḡ raşānet-i

⁴² Sözcük A nüshasında "hümāy" biçimindedir.

⁴³ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.47a/14)

rāy ve aşālet-i fikretüñe (10) mu‘ temed ve şalābet-i zāt ve cezālet-i faziletüñe mu‘ tekadın her emr-i zi- (11) -bālda bilki külli vü cüz’i hālde rāy-ı müşkil-güşāñe mu‘ tād ve pend-i dil-pesendüñe (12) her vechle münkādın ne senden icāzetsiz meyl-i bezm ü dīvān etmişemdür (13) ve ne senüñ meşveretüñsüz ‘azm-i rezm ü meydān etmişemdür. Hālen dağı (14) cenābuñdan me’ mül-i külli ve mes’ül-ı aşı budur ki teşhīr-i mülk u millet (15) ve tanzīr-i riyāz-ı salṭanat ve taḥkīk-i riyāset ve tedkīk-i siyāset ve (16) hıfz-ı mesālik ve zabṭ-ı memālik bābında ṭarz-ı ġarīb ü raşīf üzere (17) bir kitāb-ı nuşret-me’āb taşnīf edesin. Aristo ḥakīm bu emr-i vācibü’l-ḳabūl

[43.b]

(1) ma‘ ḳül görüp ‘alā mā-hüve’l-me’ mūr ve el-me‘ mül bir risāle-i şāmiletü’l-uşul (2) ve bir ḳibāle-i vācibetü’l-ḳabūl tertīb ü te’lif edüp ḥazīne-i şāhı bu (3) tuḥfe-i ṭurfe ile teşrīf etdi. İskender-i Zü’l-ḳarneyn ol risāleyi naşb-ı (4) ‘ayn edinüp ol dürcde derc olınan ferāyed-i naşīḥat ve fevā’id-i (5) ḥikmeti bi-tamāmihā levḥ-i ḥāfızada maḥfūz ve mūcibi ile ‘amel etmegi muḳarrer u (6) melḥūz ḳıldı. Vezīr-i a‘ zāmı olan Aristo ḥakīmi meşāliḥ-i ‘amme için ve- (7) -kīl-i muṭlaḳ u cümletü’l-mülk edüp yerinde ḳoyup ve muḥāfaza-i eṭrāf için (8) yanına ḥükkām-ı ‘adālet nizām ḳoşup kendüsi deryā gibi ihāta-i ‘āleme (9) ‘azīmet edüp ‘asker-i cerrārıla ḥarekete geldi ve risāle-i mezkūre ile ‘amel etmegin (10) bi-‘ināyetü’l-melikü’l-mu‘ in cümle-i ümem üzere manşūr u muḳaffer olup ma‘ müre-i arz-ı (11) bi’ṭ-ṭul ve’l-‘arz musaḥḥar-ı şemşīr-i āteş te’şīrleri ve müyesser-i tedbīr-i ḳader taḳdīmleri (12) olmışdur. Ve kelām-ı şıḳḳ peyām و يا بى بعده اسعدالملوك من بقى بالعدل ذكره من استنداليه من mażmūnı üzere zıkr-i cemīli cihānda yād-gār ḳoyup gitmişdür. (14) Fī’l-ḥaḳīka bu kitāb-ı mübevveb ki ‘acā’ib naşāyiḥ üzere mürettebdür. Kār-nāme-i (15) binā-yi salṭanat ve pīş-nihād-ı esās-ı nizām-ı memleketdür. Her pad-şāh-ı ‘āḳil (16) ki bunun ile ‘āmil ola tā inḳızā-yi a‘ şār ve inḳırāz-ı edvār şadā-yi (17) debdebe-i zıkr-i cemīli bāḳi üstüvār ola.

beyt

cihān ġavġaları bir ad içündür

[44.a]

(1) senüñ oldur ḳalanı yād içündür

Kütüb-i tevārīḥ içre meşhūr olan (2) Ravzatü’ş-Şafāda meşhūrdur ki Zü’l-ḳarneyn ḥıṭṭa-i Rūm vilāyet-i (3) Yūnānı ve memālik-i Īrānı ve Tūrānı musaḥḥar-ı tiġ-i cihān-sitānı ve

maḥkūm-ı (4) fermān-ı qadr-i tüvān qazā-yi cereyānī kılduğdan sonra mağrib zemīne (5) ‘azm edüp (+anı)⁴⁴ daḥı ser-ā-pā kendüye musaḥḥar kılup ba‘dehu aqṭār-ı Şām (6) ve diyār-ı Mışr ve büldān-ı Hindüstān üzere müstevlī olup manşūr u muzaffer (7) oldu. Ve ḥiyāta-i eyāleti ihāta etdügi memālik ḥalkını ḥudā-perestlik (8) üzere tav‘an ve kerhen sābit u muqarrer kıldı. Meger ol zamānda aqşā-yi Hindüstān- (9) -da Keydem nām bir melik-i nīk-fercām ve bir vālī-i ma‘delet nīzām varıdı. Vufūr ḥikmet (10) ü mezīd naşfet ile mevşūf ve gāyet raşānet-i rāy ve nihāyet-i aşālet-i (11) fikret ile ma‘rūf idi. Zamān-ı ‘ömr-i ‘azīz-i girān-māyesinden üçyüz yıl (12) munkazī olmışıdı ve vesātet-i riyāzet ile kuvvet-i rūḥāniyyesi kuvā-yi ‘aşabi (13) vü şehvānī üzere gelmişdi. Çün vaşf-ı emīr-i mārūz-zıkr sem‘-i eşref-i a‘lāya (14) vāşıl oldu. Hemān fermān-ı sultān nāzil oldu ki o melik-i ‘adālet dest-gāhı ḥāh nā ḥāh (15) der-gāh-ı ‘ālem-penāh-ı İskender şāha getüreler. Pes qāşıdān-ı kār-dān seyl gibi revān ve bād (16) gibi devān olup müddet-i yesİRde melik-i mezbūruḥ ḥuzūrına geldiler ve da‘vet-i (17) sultānı taqrīr kıldılar. Evvelā melik sem‘an ve tā‘aten dēyüp elçiyānı izāfet-i eşnāf-ı

[44.b]

(1) elṭāf ve envā‘-i a‘ṭāf ile nevāḥt edüp her birini rāzī vü şākır kııl- (2) -duğdan sonra zebān-ı ma‘zeret ile ‘afv ü mağfiret der-ḥāst kılup eyitdi (3) ki egerçi rū-yi iftikārı ol sultān-ı mülūk-ı ruzigāruḥ āsitān-ı āsmān (4) pāyesine sürmek dil-i ‘alīl-i bī-gıllıdan geçer ve hümā-yi vişāl-ı cemāl-i ferruḥ- (5) -fāl şāh-ı ‘adimü’l-mişāl dīde-i ārzūda uçar ve bu bābda her-çend bī-şabr u (6) bī-ḳarāram lakin sebeb-i kiber-i sinn ve ḥasb-i za‘af-ı şeyḥūḥet ile naql ü ḥarekete (7) ḳudret ü tāḳatüm ḳalmayup bu ḥuşūşda ḳavī nā-çārum.

beyt

(8) ندارم طاقتی تابك قدم از جابرون آيم بدین ضعف بدن از عدة این سپر چون آيم

(9) Ammā el-ḥāletü ḥāzīhi benüm şeb-istānumda bir duḥter-i ḥūrī peyker vardur ki ruḥsār-ı fāyüzü’l- (10) envārından mihr-i münīr ü māh-ı müstenīr şerm-sārdur.

naẓm

(11) زسنبل برسمن مرغول بسته زمرغولش بنفشه کشته دسته

(12) زمستی ترکس جادوش در خواب زسودا سنبل هندوش در تاب

(13) Netīce-i maḳāl ve ḥasb-i ḥāl budur ki

beyt

şad zebānum olursa sebze mişāl (14) vaşf-ı ḥüsninde ola küllī kelāl

⁴⁴ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.48b/8)

ve bār-gāh-ı devlet-i dest-gāhumda (15) bir feylesōf-ı bī-naẓīr vardır ki her ne ḥāṭıra ki zāmīr-i ādemīye gūzer ēder bī- (16) -minnet su'āl-ı keyfīyyet-i ḥālī taẓrīr ēder ve vufūr-ı ferāset ü kiyāset ile ümmehāt-ı (17) mühimmāta kifāyet ēder.

beyt

همجووهم ازافتاح ازمايش دور بين

[45.a]

(1) همجو عقل ازابتدای افریش گاردان

Ve daḥı bir ṭabīb-i ḥāzıḳ ve bir ḥakīm-i (2) fā'ıḳ vardır ki ḥıfz-ı şıḥḥat ve izāle-i marāzda semt-i mesīḥāya sālik ve fenn-i (3) ṭabābetde yed-i beyzāya mālīkdür.

kıṭ'a

خواهد اكر بك دونفس آفت دور

(4) زایل کندز کند دور بی ثبات یمن قدم جنانکه بباعی اکر رسد

(5) بخشد زرنج ر عشه سپدار رانجات

Ve daḥı benüm ḥazīnemde bir tuḥfe-i ḡarīb (6) ve bir ṭurfe-i 'acīb vardır ki rū-yi zemīnde hergiz naẓīri bulunmaz ve ile'l-ān (7) mülükdan bir ferd aña mālīk olmamışdır ve min ba' d daḥı olmaz. Ol (8) nādīre-i rüzīgār bir yād-gār ḳadeḥdür ki anuḡ şānı ve ḥālī budur ki eger (9) anı āb ile pür ḳılıp cümle ḥalk içeler henüz yine mālī ola. Ḥālā bu cümle (10) tuḥfe vü hedāyā ol pādīşāh-ı hü mā-sāye vü āsmān-pāye cenāb-ı 'ālem-tābına (11) 'arz olınsun. Eger nevādir tuḥfemüz ḥayr-ı ḳabūle mevşūl ve 'özrimiz der-gāh-ı (12) vālāsında maḳbūl olursa febihā ve ni' met-i vālā her ne ise derḥāl (13) der-i āsmān derecāta rüy-māl olına. Çün bu peygām mesāmi' -i celāl-i (14) ḥusrev-i gerdün ḡulāma vāşıl oldu melikün kelāmı maḥall-i irtizāda (15) vāḳi' olup ol nefā'is-i tuḥafuḡ ḳabūlına rızā buyurıldı. Bu tarafda melik Keyd (16) bī-mekr u keyd be-ḥükm العدة دین ḥuşuşen ki mūcib-i ıslāḥ-ı zāt-ı beyn-i evlā ol (17) mev'ūd-ı ma' hūdı mu' temedān-ı der-gāh ile Zü'l-ḳarneyn ḥuzūrına gönderdi. İskender şāh

[45.b]

(1) evvelā ol duḥter-i ḳamer peykerün temāşā-yi cemāl-i dil-ārā vü sevdā-yi zūlf (2) ü ḥāl-i 'anber-āsāsıyla kām-kār oldu.

beyt

نماید پسندیده اهل جمال (3) به نزدکه ومه علی کل حال

Bu 'ālemden şonra ol şāh-ı yegāne (4) ol feylesōf-ı ferzāneyi ḳablü'l-mülākāt-ı imtiḥāna şürü' edüp bir ḳadeḥi rūḡan (5) ile memlū ḳılıp aña gönderdi. Feylesōf te'emmül-i daḳıḳ

ve ta' aḳḳul-i ' amik̄ èt- (6) -dükden şonra sūzen-i keşiri ḳadeḫde olan rūḡana ḫalānide ḳılıp 'ale'l-fevr (7) ḫuzūr-ı şāha resānide oldı. İskender şāh buyurdı ol sūzenleri cemī' an (8) güdāḫte ve andan bir şekl-i küre sāḫte ḳılıp ḫuzūr-ı ḫakīme taḳdīm ètdiler. (9) Feylesōf işāret eyledi ol kürreyi bozdılar ve andan bir āyine-i şāf düzdiler (10) ve cenāb-ı sultān-ı kām-yāba işāl ètdiler. Şāh buyurdı bu āyineyi bir (11) taşt-ı pür-āb içre mevzū' ḳılıp bu mecmū'ı feylesōfa merfū' ḳıldılar. (12) Ḥakīm ol āyineyi bozdı andan bir maşraba düzdi. Anı ol taşt-ı (13) pür-āb üzere ḳodı. Şöyleki rū-yi āb üzere āsiyāb-āsā gerdān (14) idi ve buyurdı anı bu hey'āt üzere şāh-ı ḫikmet-şināsa nümāyān (15) oldılar ve şāh buyurdı. Ol maşrabayı ābdan ḫālī ve derūnını türāb ile (16) mālī ḳılıp şuret-i ḫālī ḫakīme gösterdiler. Çün naẓar-ı feylesōf maşraba-i (17) mevşūfa mütē'allik̄ oldı endūh-ı bisyār izḫār èdüp zebān-ı niyāzla

[46.a]

(1) kelime-i istifsārı tekrār ḳıldı ve ol maşrabaya şun' -i āḫer munzamm ètmeyüp (2) hemān ḫālī üzere yine gönderdi. Şāh-ı ma'ārif enīs ḫakīm-i Hindīnūḡ ḫades-i (3) nefisinden mütē'accib ü mütēḫayyir olup min ba'd tecrübeden mümteni' oldı ve ḫiç (4) ferdi bu rumūz u kināyāta muṭṭali' ḳılmadı. Bāmdād ol ḫusrev-i devrān buyurdı. (5) Dīvān-ı ḫümāyūnı ḫükemā-yi fazā'il-i ḳarīn ve vūzerā-yi 'adālet-āyīn ile tezyīn (6) olınuş feylesōf-ı Hindī iḫzār olındı. Çün şāh-ı 'ālī-güher ḫakīm-i pür-hünere (7) naẓar şaldı. Gördi ki bir ṭavīlū'l-ḳāma vü 'azīmū'l-cüşşe şaḫşdur. Ḥāṭır-ı (8) ḫikmet semirine bu lāyih̄ oldı ki bu kıyāfet ile ḫiddet-i zih̄n ve sür'at-ı fehm (9) cem' olmaḫ nādirdür. Zāḫir budur ki bu feylesōfdan ḫades olınan ḫālāt (10) bunūḡ vaḫid-i 'aşr u ferid-i dehr èdüḡine bürḫān-ı bāhirdür. Ḥakīm-i 'ārif (11) beşere-i şāḫdan mā-fi-ż-zamirine vāḳıf olup engüşṭini rūyī üzere gar- (12) -dānide ba' dehu bīnisi üzere nihāde ḳıldı. İskender-i nām-dār bādī-i (13) emrde ḫakīmūḡ bu kārından istifsār ètdi. Ḥakīm zebān-ı faşih̄ ve edā-yi (14) şariḫ ile dürc-i dehenden cevāḫir-i midḫat ü şenāyī nişār èdüp eyitdi.

beyt

(15) اي مه برج سعادت وي شه صاحب قران شد بحمدالله ميسردين رويت عيان

(16) Ey pādīşāh-ı ḫikmet-penāḫ çün nefis-i nefisūḡ feyż-i rūḫ-ı ḳudsī birle mü'eyyed (17) ve binā-yi 'aḳl-ı pāk u zih̄n-i derrākuḡ meded-i melā'-i a'lā ile müşeyyeddür. Lā-cerem ḫall-i cümle-i

[46.b]

(1) rumūz ṭab[‘]-ı maṭbū[‘]-ı ‘ale’l-fezā yoluḡda merkūzdur. Çün maḡām-ı ḡizmet ü ‘ubūdiyyete (2) geldüm ol ḡinde ḡāṭır-ı hidāyet ḡavāṭır-ı şāḡda bu ‘abd-i ḡaḡıre nisbet (3) buyurılan ḡālet-i nūr-i kiyāset ü ziyā-yi ferāset ile bildüm ve taḡrık-i engüşt ile peydā (4) olan şān[‘]atdan bu ma[‘]nāya işāret étdüm ki nitekim yüzde bīnī vāḡid (5) ü ḡayr-i müte[‘]addiddür. Kezālik bu ḡaḡır rū-yi zeminde farṭ-ı ferāset ile müteferriid- (6) -dür. Zū’l-ḡarneyn ḡakīmün feşāḡat-ı ta[‘]bīr ü ḡaşāfet-i taḡrırine āferīn édüp (7) ḡablü’l-mülāḡāt mā-beynlerinde cārī olan rumūz u işārātdan su’āl buyurup (8) ve eyitdi. Benüm bu irsāl-ı ḡadeḡ ü rūḡandan murādum ve senün idḡāl sözinden (9) maḡşūduḡ ne idi. ḡakīm-i süḡan-dān çün şāḡ-ı kām-rāndan meyl-i mā-lā- (10) -kelām mu[‘]āyene ḡıldı. Deḡān-ı feşāḡatı açup be-ḡüküm ان من البیان لسحرأ (11) edā-yi merām ve başt-ı kelāmda siḡr-i Sāmīrī ḡösterüp eyitdi.

kıṭ‘a

(12) اي چو عقل اول از نقصان بري چون سپهرت بر همه بالا تري

(13) عقل نتواند که پماید تمام کرز فضل خود بساطی کوستري

(14) Rāy-ı ‘ālem-ārāya pūşide buyurılmaya ki bu ḡaḡır müşāḡede-i ḡadeḡ ü rūḡandan (15) böyle zān étdüm ki melik buyurur ki benüm derūnum ‘ilm ü ḡikmet ile (16) bir dā’irede meşḡun olmuştur ki meşelā nitekim bu ḡadeḡ-i memlūda ḡiç bir⁴⁵ nesne (17) güncāyiş bulmaḡa mecāl yoḡdur. Kezālik benüm ḡālīb-ı ḡalbümde mesā’il-i ḡükmiye

[47.a]

(1) maḡall bulunmaḡ muḡāldür. Bu bende daḡı ḡadeḡ-i āḡendeye bu süzenleri fürū- (2) -bürde étmekle aḡa işāret ḡıldum ki çün bu süzenlere riḡḡatleri ḡasebiyle (3) ḡadeḡ-i rūḡanda güncāyiş müyesser oldu. İmdi umūr-ı ma[‘]lūme-i mülk ile (4) ma[‘]lūmāt-ı āḡer cem[‘] olmaḡda mutaşavverdür. Şāḡ-ı fazilet-āyīn feylesōfa (5) taḡsīn édüp ḡaḡıḡat-ı küre ve māḡiyyet-i āyineden su’āl buyurdu. ḡakīm-i dānā-dil (6) eşnā’-i cevābda du[‘]ā vü niyāza āḡāz édüp bu hevāda nevā-perdāz oldu ki

beyt

(7) شاهها نقود فهم تثار توميکنم جاني که هست درسگار زوميکنم

(8) ‘ilm-i ‘ālem-ārāya ḡafī buyurılmaya ki rü’yet-i küreden bu kerre ḡāṭıra lāyīḡ (9) oldu ki güyā şāḡ-ı nām-ver da[‘]vā éder ki benüm ḡalbüm umūr-ı leşker ü (10) kişvere iḡdām-ı evfer ile mişāl-i küre be-ḡāyet şulb u muḡkem olmuştur ki (11) ḡābiliyyet-i ḡabūl-ı uşūl u

⁴⁵ Sözcük A nüshasında "bu"; B nüshasında "bir" biçimindedir. Anlam bütünlüğünden dolayı "bir" sözcüğü tercih edilmiştir. (G.51b/14)

fürü'yla anda bir mes'ele dağı cāy-gīr olup (12) munzamm olmak olmaz. Bu 'abd-i kem-
terin tertib-i āyineden eyle tenbih étdüm (13) ki āhen her ne kadar metin ü müstaḥkem
olursa hile ile şöyle olur ki (14) kemāl-i şafā ve tamām-ı ziyādan sâ'ir cevāhir ü ecsām
anda müşāhede olunmağa (15) müsā'ade-i mā-lā-keḷām gösterür. Sulṭān-ı cihān ḥakīmüñ
ḥalāvet-i (16) zebān ve melāḥat-i beyānına 'an-şamīmi'l-ḳalb müte'allik ve sūḥan-ı
bedī'ü'l-beyānına (17) cānla müteşevvik oldu.

beyt

ḥakīmüñ gördi güftārın şükr-bār

[47.b]

(1) aḡa ṭūṭi gibi oldu ḥaridār

Ve eyitdi benüm āyineye taşt-ı ābı zarf (2) étdigümden ve seng-i maşrabayı āb üzere ṭavf
étdürmekden maḳşūd ne (3) idi. Ḥakīm-i sūḥan-ver sebaḳ-ı varaḳ-ı du'ā vü şenā'yı ezber
ve şeker-i şükri dilde (4) mükerrer ḳılup eyitdi.

beyt

ey şehryār-ı şehri ü diyār ü pür-iştihār (5) üstünde sāye-güster ola luṭf-ı Kird-gār
Ṭab'-ı maṭbū'-ı ḥazret-i ḥudāvendiye (6) şöyle munṭabı' buyurıla ki āyineyi taşt-ı āba
ḳomadan murād-ı pādişāh budur ki (7) nitekim bu āyine bī-direng tek ābda ḳarār éder
kezālik eyyām-ı ḥayāt zūd- (8) -ter ihtitām bulup āb-ı revān gibi güzār éder ve bu kadar
zamān-ı yesirde 'ilm-i (9) keşir kesb olunmaḳ mümkün olmaz. Ve benüm maşrabayı āb
üzere gerdān étdigümden (10) ḡarazum budur ki tek ābda rüsüb éden nesne bir şan'at ile
bālā-yi āb (11) üzere ṭavāf étmek mümkün olduḡı gibi fūnūn-ı ekşer ü evfer müddet-i ḳalīl
ü (12) muḥtaşarda taḥşil olunmaḳ müyesserdür. İskender-i sa'ādet-mend ḥakīm-i
farahmand (13) pesend édüp zebān-ı dil-nüvāzāne ile eyitdi.

beyt

(14) اي لفظ تو كليد نها نخانه كمال تقرير تو نتيجة تأويل ذوالجلال
(15) Çün (+bu)⁴⁶ ḳadar rumūz-ı şı'ābdan ḳuvvet-i ḳudsiyye ile cevāb-ı pür-şavāb (16)
irtikāb étdük. Pes maşraba-i pür ḥāka cevāb vèrmekden ne sebebden (17) ictināb étdüñ.
Feylesōf 'azbü'l-keḷamuñ 'andelīb lisānı ve ḳuzbān-ı

[48.a]

(1) bān bāb-ı beyān üzere bu gūne şenā elḥān oldu ki

⁴⁶ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.52b/15)

beyt

اي دلت محزن اسرار علوم دانس (2) خاک پای تو بود افراهل بنیش

zamîr-i ma'ârif tersîm-i sulţân-ı heft (3) ıqlîme rûşendür ki ol 'amel-i âhir ki şâhdan şâdır oldı efrâd-ı (4) âferîdeden bir ferd anuñ cevâbına kâdir degüldür. Zîrâ müdde'â-yi mülk-i menba'ü's-sa'â- (5) -dât budur ki beķâ-yi maħlûķât cümle-i maķûlât-ı muħâlâtandur ve mecmû'-ı (6) benî âdem şarşar-ı helâk ile zîr-i ħâkda medfûn olup cümlesinüñ kûs-ı ru'sı (7) ħâkla meşĥûn olmaķ muķarrerdür bu. Pes bu su'âle cevâb-ı taĥķîķî ancaķ (8) sükût-ı taşdıķîdür.

beyt

نظرکن با حوال اولاد آدم (9) به پشین ایشان پسین ات ملحق

برفتند اخرازين دارفاني (10) وردو الی الله مؤلیهم الحق

Zü'l-karneyn ħakîmüñ kâmet-i kâbiliyyetini (11) ħal'-i girân-mâye ile pîrâste kılup zîver-i iĥsân ü istiĥsân ile ârâste (12) kıldı ve buyurdı ki

beyt

اي سبا روزگار مي باید (13) که چنین عاقلی بدست آید

ol pâdişâh-ı cihân imtiĥân-ı feylesöfdan (14) sonra âzmâyiş-i kadeĥ-i mevşûfa müteveccih olup buyurdı. Ol kadeĥi âb ile (15) mâl-â-mâl kıldılar ve ĥuzzâr-ı dîvân şîġâr ü kibâr andan âb-âşâm oldılar. (16) Şöyleki her biri reyyân oldı. Henüz kadeĥde olan âba zerrece noķşân (17) gelmedi.

ķıţ'â

feyz-i ħaķķ kim zerre-i mihri cihân-ârâ éder

[48.b]

(1) ķaţre-i nâ-çîze érse bî-girân deryâ éder 'âķil olan bu kadeĥ aĥvâlini ķadĥ étmesün

(2) ķudretullâĥ bunuñ emşâli neler inşâ' éder

Ol ŧabîb-i nâm-ver daĥı ordu-yı ĥümâyün-ı (3) şâh-ı mużaffere mülâzemet üzere oldı ve bâb-ı mu'alecât ü müdâvî-i emrâzda dâ'ire-i (4) imkândan birün ve farz-ı 'uķûl ü evĥâmdan efzûn umûr-ı ġaribe vü ĥâlât-ı (5) 'acibe izĥâr kıldı. Ve bi'l-cümle ol sulţân-ı sâlîfû'l-evşâf etrâf-ı (6) şarķ ü eknâf-ı ġarбі ŧavâf étdüġi eşnâda müşâhede étdüġi 'acâ'ib-i bisyâr (7) ü ġarâ'ib-i bî-şümârüñ îrâdı ve kendülerden şudûr éden etvâr-ı ĥuceste (8) girdâr

u güftār-ı hikmet-bāruḡ zıkrı bu muhtaşaruḡ⁴⁷ siyākına lāyık ve bu muhaqqırūḡ (9) tūlında ‘arzı muvāfık degüldür.

beyt

أَتَارُهُ تُنْبِسِيكَ عَنْ أَخْبَارِهِ (10) حَتَّى كَأَنَّكَ بِالْعَيَانِ تَرَاهُ

Lā-cerem bu bābda kaṭ‘ -ı itnāb olunup (11) maqşūd-ı bi’z-zāt olan ebvāb-ı kitābuḡ taḥrır u taşīrine şürü‘ (12) olındı ve هو الهادي الى سبيل الرشاد وهو الموفق لنيل المراد

(13) bāb-ı evvel der-beyān-ı şān-ı īmān u ihlāş u du‘ ā

Erbāb-ı elbāb-ı şā’ibetü’l- (14) -efkār-ı zamā’ir-i ma‘ārif müsāmirinde zāhir u eşḥāb-ı efhām-ı şāķıbetü’l- (15) -enzār-ı muḥāzır-ı ma‘ālī ḥavāṭırında zāhirdür ki işbu esālīb ü (16) tarā’ik üzere ibdā‘ -ı ḥaķāyık u ḥalāyıkda sırr u hikmet ve aşl-ı maşlahat (17) hemīn ‘ibādet-i ḥālīķü’l-‘ ibād ve tedebbür-i aḥvāl-ı mebdē’ ü me‘āddur ki vuşūl-ı

[49.a]

(1) sa‘ādet-i sermediyyeye vāsıta-i vālā ve ḥuşūl-ı derecāt-ı ebediyyeye rābıta-i (2) ‘ulyādur ve ḥazret-i vāhibü’l-‘ aṭāyā celle şānehu ve ‘alā ‘ibādinehu ‘aṭā’ ü iḥsān (3) etdügi ālā-yı ḥisānuḡ evlā vü aḥseni ni‘met-i īmāndur.

kıṭ‘ a

فحمدَّاله تم حمدَّاله (4) علي ما هذا نالي هزه

زبانها زهي (5) زهي حظَّ ايمان كه بايادوي در آمدز نطق

Ehl-i nühāya nihān degüldür ki hemānā īmān bir toḡm-ı sa‘ādet-i mü’ebbede- (6) -dür ki ḥazret-i ḥālīķü’n-nevā anı mezra‘ -ı ḳalb-ı ḳābilü’l-feyezān-ı insānuḡ (7) ḳalbinde ekmişdür. Ve-yāḥūd bir nihāl-i devlet-i muḥallededür ki ḥazret-i rabbü’l- (8) -berāyā anı bāḡ-ı sırr-ı şadr-ı ādemide dikmişdür ve buyurmuşdur ki anı āb-ı (9) seḥāb-ı ‘ibādetle sīr-āb edeler tā ki pertev⁴⁸-i ṭā’atle bir dıraḡt-ı bülend cenāb (10) ola ki aşl-ı ḳar-ı arz-ı süflide ve fer‘inüḡ fevķi semavāt-ı ‘alāda olup كشجرة (11) السَّمَا طيبة اصلها ثابت وفرعها في السماء nümü-dār ola ve ol şecere-i (12) pür-şemerenüḡ aşl-ı aşlī ve fer‘-i necīli vardır. Taşdıķ-i bi’l-cenān ve ikrār-ı (13) bi’l-lisān ya‘nī ol i‘tikād ki ḳalb-i mü’min aḡa mekāndur ve şol (14) ikrār ki anuḡ mevrıdi lisān-ı insāndur işde bunlar aşl-ı īmāndur ve ‘amel-i bī’l- (15) -erkān ya‘nī ‘ibādāt ki şavm ü şalat ve ḥacc ü zekāt ve sā’ir ḥasenāt gibi (16) ol dıraḡt-ı pāy-dāruḡ şemār-ı kesiretü’l-berekātıdır. Pes ‘amel-i beden-i insān īmān-ı (17) ḳalbe ‘ünvāndur. Her-çend ki āşār-ı fer‘ mütevāfir ola aşluḡ kuvvetine

⁴⁷ Sözcük A nüshasında "muhtaşar" biçimindedir.

⁴⁸ Sözcük A nüshasında " bir ser" biçimindedir.

[49.b]

(1) bürhân-ı bāhirdür. Her-bār ki şemār-ı fer' ı kalil ola aşluñ za'afına delil- (2) -dür ve şöyleki ol dırahtuñ aşlı şābit ve fer' i nābit olmaya hūbūb-ı (3) riyāḥ-ı mevt u 'avāşif⁴⁹-ı fevt ile münqalī' ve ḥīn-i nefes-i aḥīrde bi'l-külliyeye (4) münkaṭı' olup ورتبه بلا احسان ملاقی (5) olur. Ammā çünki ḥazret-i aḥadiyyet maḥz-ı fazlından bir söziyle iki cihānı (6) şeb-istān-ı nā-būddan manaşşa-i vücūda getürmişdür ve nev' -i insānı (7) ibtidā'-i ḥilqatinde fiṭrat-ı İslām üzere ibdā' etmişdür. كَمَا قَالَ بُنْيَةُ (8) والسلام مامن مولود الآ و قد يولد على نظرة الإسلام (9) النبيه و صفيه البريه عليه الصلوه بالقول الثابت (11) ثيبت الله الدين امنوا (10) oldur ki kaffe-i mü'minini ber-mūcib-i kerāmet-i āyet ثيبت الله الدين امنوا بمته ويمته imān üzere teşbīt ü taqrīr buyura.

mışrā'

(12) ختم الله لنا بالحسنی

beyt

ياالهي همه راحتفہ ایمان بنجیش (13) عمل صالح مقرون بارکاه بنجیش

Lā-cerem 'ākil-i ma'ārif şemā'ile elzem (14) ḥuşūşen da'vā-yi salṭanat u ḥükümet sevdāsında olanlara cümle- (15) -den muḳaddem ehemmdür ki evvelā i'tikādı pāk ü dürüst ola. Şāniyen 'amelde (16) kāhil ü süst olmaya. Belki senen-i sünen-i ilāhiye ittibā' ve melāhī vü menāhī- (17) -den imtinā' edüp ve ferāyız ü vācibātı edā' ve muḥarremāt ü mekrūhātadan ibā' kılup

[50.a]

(1) ğurre-i şabāḥ ve ṭurre-i revāḥda çehre-i aḥvālini ruḳūş-ı nuḳūş-ı vera' ü (2) 'ibādātla ārāste ve şahā'if-i ef'ālını ziver-i ezher-i şavālic-i i' mälla (3) pīrāste eyleye ki esbāb-ı zühd vera' ḥāl-i ḥayātda ḥavādiş-i ḥade- (4) -şāndan bir 'azīm-penāḥ ve def' -i 'avādī-i i' dāda bir ḳavī sipāhdur. Nitekim (5) āşārda gelmişdür ki لا تعقل احسن من الورع

kıṭ'a

(6) عاجزي وتراسپاهی نیست ای که از دفع لشکر آفات

(7) از ورع نیکتر پناهی نیست در پناه ورع کریز از آنکه

(8) Ve ba' de fenā'ü'l-cism ve bevārü'l-beden mūcib-i beḳā-yı ism ve şenāü'l-ḥüsn olmaḳ

(9) mu' ayyendür.

nazm

اصل سعادت که سه عادت بود (10) حکمت و اسلام و عبادت بود

⁴⁹ Sözcük A nüshasında "'avāşif" biçimindedir.

هرکه نهْد پای تجصیل شان (11) در همه کونین شود گامران

Hikāyet sulṭān-ı ‘alī’-ş-şān (12) keşirü’l-menākıb Esedullāhi’l-gālib ḥazret-i ‘Ali İbn-i Ebi Ṭālib keremallāhu (13) vechehu zamān-ı ḥilāfetlerinde ‘ale’-d-devām nizām-ı meşāliḥ-i enāma sa‘y-ı (14) mā-lā-keḷām edüp leyālīde ‘ale’-t-tevālī bār-gāh-ı ḥazret-i Bārī-yi müte‘āla (15) ‘ibādet-e kıyām ederdi. Ḥavāşş ki iḥlāşdan dem ururlardı (16) eyitdiler ki yā emirü’l-mü’minin ne rüz-i pırūzuḡda rāḡat u āsāyişüḡ (17) ve ne leyl-i ḡadr neylüḡde istirāḡat ü ārāyişüḡ var لار هبانیة

[50.b]

(1) في الإسلام Ḥadīşinüḡ rumūzı ḡöd ḡired-i ḡurde bilgil melḡūz (2) ü merkūzidür. Ya ne sebebden nefsi-pür-taḡdisüḡe bu ḡadar renc (3) ü meşakḡati revā görürsin. Ḥavfımız oldur ki cevher-i vücūd-ı nā-yābuḡa (4) it‘ābla bir gezend ērgürürsin. Ol ḡazret buyurdi ki eger leyl (5) ü nehārda dām-ı ḡürd u ḡāba giriftār olam her-āyīne kendümi āzārdan (6) ḡayrı ḡayra ızrār ētmiş oluram. Meşelā eger gündüzlerde perveriş-i ten için (7) tena‘uma meşḡul olam ra‘iyyet zāyi‘ ḡalur ve eger ḡecelerde istirāḡat-ı beden için (8) reh-zen-i ḡāba ḡalvet-ḡāne-i dideme yol vērem rāḡat-ı cāvīde vuşūlīma māni‘ (9) olur. Pes her gün mehāmm-ı enāmi itmām ve her ḡece ‘ibādet-i perverd-gāra bi-ḡadrü’l-ḡudret (10) ihtimām ederem. Fī’l-ḡaḡīḡa her pādīşāḡ ki necāt-ı dūnyā ve derecāt-ı ‘uḡbāya (11) heves ēde vācibdür ki şebān-gāḡ der-gāḡ-ı ilāḡiye ḡedālīḡ dādın vēre (12) ve gündüzün kendü der-gāḡında ḡedāyān-ı dād-cūyāna feryād-res ola.

naẓm

(13) چوُن پندکأن حق همه فرمان برتواند تونیز نبذکی کن و فرمان حق بیر

(14) هر پادشه که خدمت حق را کمربیت بنددخلق هم زنی خدمتش کمر

(15) İḡlāş dedükleri aşlda ‘ameli ‘ilel-i riyādan pāk ētmekdür. Her ‘amelüḡ şüret-i (16) ḡālī iḡlāş ile ḡālī ve şevā’ib-i ‘avā’ib-i reyb ü riyādan ḡālī (17) olmaḡ vācibdür. Zirā ki kār-ı riyā-engīz dā’ire-i iḡlāşdan dūr

[51.a]

(1) ve ehl-i ‘amel-i ḡaraż-āmīz fażīlet-i şevābdan maḡrūm u mehcūrdir.

naẓm

(2) هرکه باخلاص قدم میزند عیسی وقتست که دم میبرند

(3) کارکز اخلاص نشد بهره ور ترك چنان کار سزاوارتر

(4) Her şāhib-dil ki miftāh-ı du‘āyı dest-i rāstī vü ihlāş üzere (5) alur bāb-ı icābet meftūh olup feyz-i fażl-ı ilāhiden envā‘-i (6) fütūh bulur.

naẓm

راستی اودکه شوي رستگار (7) راستی از تو ظفراز کردگار
کل زکري خاردر اغوش یافت (8) بي شکر از راستی ان نوش یافت

Pes selāṭin-i dīn-penāha (9) vācibdür ki cümle-i a‘māl-ı ğaraẓdan ḥālī ola ve müntehā-yi āmālī (10) rızā-yi Ḥudā-yi müte‘ālī ola ve be-ḥükm-i ḥadīş **من اعطى الله ومنع الله** (11) ایمانه nefsi-i nā-fercām-ı ḥöd- (12) -kāmūñ hiç bir ‘amelde medḥali olmaya.

kıṭ‘a

(13) هر که درحبّ و بغض و منع و عطا نبودش دل بغير حق مایل

(14) نقد ایمان خویش رایابد برمحک قبول حق کامل

(15) **Hikāyet** evā‘il rūzigārda ḥulefā‘-i dīn-dārdan biri buyurdu (16) bir bī-edebe muvaḳḳıf-ı siyāsete getürdiler ve berāy-i te‘dīb bir kaç (17) tāziyāne urdılar. Ol şahş bu eṣnāda zebān-ı vekāḥat ü kabāḥatı

[51.b]

(1) güşāde ve ḥalīfeye düşnām-dāde oldu. Ḥalīfe emr eyledi tā andan (2) el çekdiler ve cürminün cezāsından geçdiler. Ḥavāşş-ı bār-gāh-ı ḥilāfetden (3) biri eyitti. Ol şūḥ-çeşm-i bī-şermün te‘dībī daḥı ziyāde gerek (4) idi. Ḥalīfeye zebān-ı melāmetle āzār kaşd eden bed-gūyı āzād (5) etmemek yigrek idi. Ḥalīfe eyitti ben anı evvelā berāy-i rızā-yi Ḥudā-yi (6) müte‘ālī te‘dīb etdüm. Ḥālā ki baña nā-sezā söyledi nefsum andan (7) müte‘eşşir olup aña intikām şadedine taşaddī edüp vaẓ‘-ı sābıkından (8) müteğayyir oldu. Pes kār-ı ḥaḳḳda nefsi-i nā-fercāmūñ medḥali olmağı ma‘kūl (9) görmeyüp andan fāriğ oldum ki ğaraẓ-ı nefsanī ‘amel-i ḥaḳḳāniyi helāk eder.

naẓm

(10) از سخنش آتش من تیز شد کار آلهي غرض آمیز شد

(11) داعية نفس چونبودرو معني اخلاص نماند درو

(12) Merd-i dānāya ḥafī olmaya ki du‘ā der-gāh-ı kār-sāza niyāz u arz-ı ḥā- (13) -cātdur ve ‘ināyet-i bī-ġāyetinden ṭaleb-i murādātdur ve du‘āya (14) taḥşil-i menfa‘at ya def‘-i maẓarrat içündür. Melik-i şāhib-i tāc bu (15) iki nev‘e bile muḥtācdur. Birisi cerr-i menāfi‘dür ki kıvām-ı saltānat (16) ve nizām-ı memleketdür. Bu merām-ı bār-gāh-ı bī-niyāza du‘ā vü zārīyle rām (17) olmağ müyesserdür.

naẓm

برُ مسند نازکی نشیند بمراد

[52.a]

(1) ان کس که در نیاز بردل نکشاد

İkinci ki def^ç-i mekârih ü mazârrdur (2) ki ğalebe-i düşmeden bedîdâr olur. Bu daħı imdâd-ı du^ç â vü bükâ^ç ile (3) mündefi^ç olmağ mutaşavverdür.

beyt

کلیدر کنج راحت دعاسیت (4) برید طریق سعادت دعاسیت

Ve ħazret-i şem^ç-i cemi^ç enbiyâ^ç aleyhi's-selâm (5) ulüvv-i şân-ı du^ç âdan bu edâ^ç-i dil-güşâ ile enbâ buyurmuşlardır ki (6) لیسُ شی اکر م علی الله من الذعا

kıt' a

بدعا چون چناردست برار (7) تاز نخل مراد یا بی بر

که به بنزد کریم پچون نیت (8) هیچ چسزاز دعا کرامی تر

Ĥuşuşen ki du^ç â vü istiğfâr (9) وألمستغفرین بالاسحار üzere vağt-i seħerde ola ki ehl-i siħrün (10) du^ç â-yi siħriyyesi bâr-gâh-ı ħabûle vuşûlda esra^ç dur ve tîr-i ħazâ vü ħadere (11) bir ħavî siper ü medfa^ç dur.

naẓm

ne hōş-demdür şafâ-yi şubĥ-gâhî (12) ki anda baĥş olur nûr-ı ilâhî

ħazâ^çin kim aña ħâlibdür ervâĥ (13) du^ç â-yı şubĥdur fetĥine miftâĥ

Ve ħaberde gelmişdür ki du^ç â-yı sultân-ı (14) 'âdil müstecâbdur. Her tîr-i du^ç â ki sultân-ı 'adâlet-me'âb anı kemân-ı imkâna (15) çeküp şaşt-ı ihlâş ile pertâb êde hedef-i icâbete işâbeti bî- (16) -irtiyâbdur ki اذاع اذاع عانی maẓmûnı bu müdde'âya (17) ħavî bürhândur. **Ĥikâyet** sevâbıĥ 'aşrda ve sevâlif deħrde bilâd-ı

[52.b]

(1) (bilâd-ı) İslâmdan bir şehrde bir niçe rûzigâr-ı ebr-i midrâr deryâ- (2) -bâr olup ğüyâ ki âşâr-ı ħûfân-ı Nûĥ tekrâr âşikâr oldı. Heyl-i bârân-ı (3) bî-pâyânun seybinden cedâvil ü enhâr taşdı ve ħuyûl-ı süyûl ħadden (4) geçüp re's-i tilâli aşdı. Niçe eyyâm kâr-ı enâm düşvâr ve menâzil ü büyüt-ı (5) diyâr ħarâbe-i müşrif oldı. Ehl-i tencimden cemm-i ħâfir dediler ki nazarât-ı (6) felekî ve aĥkâm-ı nücûmdan istidlâl olınur ki âĥir bu şehri keşret-i (7) âb ifnâ^ç ü itbâl êde. Ĥalk ħân ü mândan ümidi ħağ^ç edüp ħodılar. Ve lâ ħavle (8) ğüyân ceza^ç ü feza^ç ve fiğâna belki câna geldiler. Çün kâr-ı ħadden (9) ğüzer edüp tâğatleri tâğ

oldı. Pîr ü bernâ ve za‘îf ü tüvânâ bi-ṭarîķü’t- (10) -ittifâķ şehryâr-ı şehre rücû‘ ve anuĝla meşverete ve andan istimdâda (11) şürû‘ êtdiler. Melikleri bir şafiyyü’s-seriret naķi’s-siret ‘âdil-i diyânet-dişâr (12) ve vâlî-i velâyet-şi‘âridi. Ehl-i şehri kelâm-ı şîrin ile bir ğaylî mütesellî (13) êdüp kıilup ba‘dehu ğalvet-sarâyına gelüp rû-yi tazarru‘ yı ğâķ üzere (14) nihâde oldı ve dehân-ı du‘â vü niyâzı miftâĝ-ı zebânla ğüşâde oldı (15) ve eyitdi ğudâ-yâ mecmû‘ -ı ğalk bu şehriñ âbdan ğarâb olmasında ittifâķ (16) êtmışlerdür ve sen ğâdîrsünķki bunlaruĝ ğayâllerine muĝâlîf ğudre- (17) -tiñüĝ âşârını izĝâr êdüp ve taşavvurlarını bâṭıl ve ğâṭıralarını ‘âṭıl kılasın.

nażm

[53.a]

- (1) ilâhî pâdişâĝlar pâdişâĝı ṭapuĝa ğâlîmîz zâĝir kemâhî
 (2) ğadîm ü ğâdir ü ğahĝâr sensin işinde fâ‘il-i muĝtâr sensin
 (3) bizi bu ğuşşadan âzâd eyle dil-i vîrânîmîzî âbâd eyle
 (4) Du‘â-yı melik-i ‘âdil müstecâb olup fi‘l-ĝâl bârân munķatı‘ ve ĝicâb-ı seĝâb (5) mürtefi‘ ve âftâb tâbân oldı ve bu şân kevnden bir delildür ki sultân-ı (6) pâķ-i‘ tiķâd ğün ra‘iyyete ‘adl ü dâda mu‘tâd ola her du‘â ki re‘âyâ (7) bâbında ve kendü ğaĝķında eyleye muĝarrerdür ki ğarîñ-i icâbet-i melik mu‘ayyen olur. (8) اِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ وَلَدَعْوَةِ الدَّاعِي مُحِبِّيبٌ

ķıṭa‘

پادشاهي که نهاد از سر لطف (9) بر سیرت افسیر شاهنشاهی
 هرچه منجواهي ازو خواه که او (10) دهدت هرچه ازو میخواستی

Bâb-ı dü-vüm der-meymenet-i emânet ü diyânet ü ‘iffet

- (11) Ecille-i eşrâf ve ‘ulemâ-yi eslâf buyurmışlardur ki emânet ü diyânet bir rûkn-i (12) ‘azîm ve diyânet bir aşl-ı muĝkemdür ve ‘iffet daĝı bunlara muzâf u munzammdur. (13) Aĝvâl-ı âdemiyân ĝıfz-ı ğavâ‘id-i diyânet ile intizâm bulur ve bünyân-ı (14) eyvân-ı imân emânet ile tamâm olur. Nitekim ĝaberde gelmişdür ki لَمِنْ لَأَمَانَتْ لَهُ (15) لَأَإِيمَانٍ

beyt

دردلت ارمیل امانت بود (16) از شهر دوزخ امانت بود

her nesne ki ĝudâ-yi te‘âlâ ‘ibâdına (17) vemişdür ol bir emânetdür ki anda ĝıyânet be-ĝâyet ğavâyetdür.

[53.b]

- (1) Meşelâ dide bir emânetdür ki nażar-ı eşer-i ğudrete râbıtadur ve ğuş emânet- (2) -dür ki istimâ‘ -i kelâm-ı ğaĝķa vâşiṭa ve zebân emânetdür ki anuĝla zıkr-i (3) ĝudâ olına ve dest

emānetdür ki anuñla halka işāl-ı nef' ü 'atā' olma. Kezālik her 'uzvuñ bir mu'ayyen hizmet için važ'ı muqarrerdür. (4) Bir kimesne her 'uzv-ı mā-ḥalaḳla sine şarf etmese meşelā tır-i nazarı (5) hedef-i ḥarāma atsa ve gūş-ı aşğāyı sūḥan-ı nā-sezāya tutsa diliyle (6) bühtān ü yalan söylese eliyle halka āzār ü ezā eylese her-āyine emā- (7) -net-ullāhda ḥiyānet etmiş olur یا ایہا الذین امنوا لا تخونوا (8) āyet-i kerimesi bu fehvāya ḳavī güvāhdur.

nāzm

(9) ای شده زایمان و امانت بری قلب توفارغ زدیانت کری

(10) ترس نداری کہ فنایت هست شرم نداری کہ خدایت هست

(11) Selāṭin-i zamāna ve esāṭin-i cihāna bu emānetlerüñ ḥıfzı lāzım ve bir (12) emānet daḥı vardır anuñda muḥāfazası mühimmdür. Ya' nī mülāḥaza-i (13) ḥāl-i re' āyā ki vedāyī' -i ḥazret-i ḥālīḳü'l-berāyādur. Pādişāh ki muḥāfaza-i (14) ra' iyyetde fi'l-cümle ihmāl ü taḳşir êde erkān-ı emāneti ve bünyān-ı diyāneti (15) ḥalel-pezir olur ve bī-şübhe rü-yi 'arūs iḳbāli cānib-i idbāra müteḥavvil (16) ve rüz-be-rüz merātib-i cāh ü celāli mütedennī vü mütenezzil olur. Ḥükemā-yi (17) büzürg-vār demişlerdür ki pādişāh bir 'āmil-i zālimi bir 'amele iştiğāla

[54.a]

(1) ḳosa ve mühimm-i ra' iyyete ḥavāle etse ḥaḳḳ-ı re' āyāda ḥiyānet etmiş (2) olur. Zirā bir cebbār-ı sitem-kārı zu'afā üzerine müstevlī etmek şebān (3) gūsfendi gürge vèrmek gibidür.

nāzm

(4) ر عیّت همه کوسفند حقیر ستمکا کرکیست یادارو کیر

(5) فتادنداندد بلای بزرك چون بسپردی ابن کوسفندان بکمرک

Mülük arzına muḥāfaza-i diyānet (6) daḥı vācibdür **diyānet** dedükleri Ḥudā-yi te'ālā ile bende mā-beyninde (7) mubaṭṭın bir emānetden kināyetdür ki aña hiçbir kimesne vāḳıf olmaz. Meger ki (8) bende anı kāşif ola ḳānūn-ı diyāneti şiyānet mücib-i sa' ādet-i her dü (9) serādur. Belki sebep-i ḥuşūl-ı rızā-yı Ḥudādur. **Hikāyet** olunur ki (10) Nūşirevān evā'il-i saltānatında 'ayş ü 'işrete mübāşeret ile meşāliḥ-i ra' iyyet (11) ile tamāmca muḳayyed degül idi. Rāyet-i 'adāleti henüz efrāḥte olmamışdı (12) ve hem-sāyelerinde bir merd-i ercümend varıdı. Kerem-i mevfūrle meşhūr (13) mürā'āt-ı şān-ı mihmānān ile mevşūf u mezkūr idi.

beyt

(14) باجسانش فقیران شاد کشته زنبداحتیاج ازاد کشته

(15) Nüşirevân anuñ civân-merdliğini imtiḥân için libās-ı bāzergāneyi lābis (16) olup ol şaḥşuñ miḥmān-ḥānesine mülābis oldı. Mız-bān (17) Nüşirevānı bilmeyüp resm-i me'lūfi ve şān-ı ma' rūfi üzere merāsım-i ziyāfeti

[54.b]

(1) taqđım ve daḳāyık-ı mürüvveti tetmīm étdi. Bengāh-ı Nüşirevānı ber-niṣin-i bālāda nihāde (2) étdi ki pencereleri yine mız-bānuñ bāğ-ı engūrına güşāde idi. Ol bāguñ (3) engürhā-yı laṭifi tamām resīde ve reyāḥin rengi cā-be-cā demīde idi.

nāzm

(4) فضاي خرم وفرخنده دم بود به نزهت غیرت باغ ارم بود

(5) میان برکھایش تازه عنقود شده ارزشتهای تاك معقود

عداد دانۀ عنقود رنگین فزون ازدانهای عقد پر دین

(6) اگر نظار کی انجا کد نشتی ز حسرت دردهانش آب کشتی

(7) Ol maḳāmda emr-i ziyāfete ol ḳadar ihtimām gösterdi ki Nüşirevān (8) müte' accib oldı ve eyitdi. Ey ḥāce ben merd-i bāzergānum āvāze-i fütüvvet (9) ü mürüvvetüñ işidüp cenābuña miḥmān oldum. Kerem-i iḥsānuñı mesmū' indan (10) ziyāde buldum.

mıṣrā'

چون بدیدم هزار چندان

Henüz sefer (11) üzereyüm. Żamīrümde merkūzdu ki cenāb-ı kerīme lāyık bir tuḥfe-i fā'ik (12) gönderem. Ammā maḳbūl-ı ṭab' mecbūl-ı 'ale'l-kerem ne édügi mübhemdür. Ümīd-vārum (13) ki dil-ḥāhuñuz iş'ār olına. Mız-bān eyitdi. Ey ḥāce-i büzürg-vār devletüñde (14) cümle esbāb iḥzār olınmışdu. Ammā ḳünkü bāb-ı muvāḥāt meftūḥ (15) ve miyānede resm-i tekellūf maṭrūḥ oldı. Ḥāṭır-ı fātirüñ tāze engūra (16) meyli vardur. Eger engürüñuz varise veyā ḥuzūr-ı şerīfe aḥbāb (17) hediyye getirürse bir miḳdārın irsāl buyursañuz ol tuḥfe-i engür

[55.a]

(1) mücib-i sürür olmak muḳarrerdür. Nüşirevān eyitdi sizüñ bāguñuzda (2) engür-ı tāze endāze-i ta' dāddan efzūndur. Ol engürdan temettu' o- (3) -lınmaduğunuñ sebebi ḡayr-ı zāhirdür. Mız-bān zebān-ı tazallüm ile eyitdi. Ey (4) ḥāce bizüm pādişāhımız merd-i zālīm ü ḡāfildür. 'İşrete mütevaḡḡıl olmağın (5) pervā-yı ra' iyyetden 'āṭıldur. Bizüm ve ḥalkuñ engürı yetişmişdür lakin (6) cānib-i mirīden bir kimesne gelüp ḥazır ü taḥmīn étmemişdür ki bizüm (7) ve mirīnüñ ḥuḳūḳı ta'yin olına. Sā'irler bu mülāḥazadan ḡāfil olup (8)

engürlerinden tenāvül ederler biz maḥrūm oluruz. Zirā bu bāğda pādişāhuḡ (9) ḡaḡkı vardır. Eger ol ḡaḡḡ ifrāz olunmadın engürdan temettu^c edersek (10) ḡıyānet étmiş oluruz ve ḡıyānet münāfi-i diyānetdür. Çün ḡüre-i engür (11) zūhūr éde bāb-ı bāḡı iḡfāl édüp içine bir ferd idḡāl étmezüz. (12) Tā ol vaḡt ki pādişāh ^cöşr alup ḡaḡḡına vāşıl ola biz daḡı (13) engürdan mütēnāvıl oluruz. Çün Nūşirevān bu ḡikāyeti işitdi (14) serāsime olup ^caḡlı başından gitdi. Kendüye gelicek bükā' ü zārī (15) édüp eyitdi. Ol pādişāh-ı zālīm benem ben bu ḡālī şimdi tuydum ve (16) senüḡ diyānetüḡ sebebi ile ḡāb-ı ḡafletden uyandum. Böyle déyüp ol (17) şaḡşa bī-nihāye iḡsān ü ikrām eyledi ve bundan şonra her kārda (+^c adli)⁵⁰

[55.b]

(1) düstürü'l-^c amel édindi.

beyt

از دیانت مرد کامل می شود (2) دولت دارین حاصل می شود

Hikāyet olunur ki emīr-i şehir-i (3) Belḡūḡ bir püser-i ferḡunde siyeri vardı. Bir gün temāşā-yı bāḡ ü rāḡ için (4) süvār olmışıdı. Geşt-i deşt éder iken güzer-gāhında bir dīvār-ı (5) pest gördi ki bāḡ içinde bir pīr-i ḡamīde-püşt bir zünnārı bağlamış beline (6) ve bir bēli almış eline ḡurmayup fidānlar diker ve mübtelā-yı ḡarāz⁵¹-ı ḡırş (7) olup bī-ḡadd belā vü zaḡmet çeker. Emīr-zāde eyitti. Ey pīr-i bī-ḡured (8) mīvesinden berūmend olmayacaḡuḡ mezra^c a-ı ḡarşda toḡm-ı emeli niçe (9) bir ekersin. Pīr eyitti ey civān dīḡerān dıraḡt-nişān olmuşlar (10) biz mīve-ḡār olduḡ. Şimdi biz ḡars-ı eşcār édelüm tā ki rüzigār- (11) -la sā'irler ber-ḡurdār olalar ve şāyed ki biz daḡı hemīn bu dıraḡtlardan (12) mīve-çīn olavuz. Emīr-zāde civān-ı nev-resīde ve gül-i nev-demīde (13) idi ve şarāb-ı şebāb ü ḡurūrla sekrān idi. Pīr-i kühen-sāluḡ (14) cevābından ḡāzbān olup sen bu bāḡuḡ mīvesinden tenāvül (15) édebilürseḡ ḡalāḡa sevgend olsun déyüp merkeb rān (16) oldu. Pīr şordı ki bu niçe civāndur ki şekli şīrīn ve süḡanı (17) telḡdür. Eyitdiler ki püser-i şehryār-ı Belḡdür. Ba^c de'l-eyyām melik-i şehir ^cālem-i

[56.a]

(1) beḡāya mütelāfi olup püseri yerinde bāḡı ḡalmışdı. Bir gün şayd ü (2) şikār için süvār oldu. Geşt ü güzār édereḡ bir bāḡa érđi. (3) Gördi ki fezā'sı dil-ḡüşā ve hevāsı rūḡ-efzādur.

naẓm

⁵⁰ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.61a/10)

⁵¹ Sözcük A nüshasında "ḡares" biçimindedir".

- (4) درختانش همه بالا کشیده برایشان میوه های خوش رسیده
 (5) زیبای درختان سرافراز نواخوان کشته مرغان خوش آواز

(6) Hemān atdan piyāde olup serv-i āzāde gibi bāğ içre hırāmān oldı. (7) Qarşudan bir pîr-i zünnār-beste ‘ayān oldı ne pîr emîri bilür ve (8) ne emîr pîri. Pîr fî'l-hāl bir ṭabaqı mîve-i tāze-çide ile pür edüp (9) piş-i melike getürdi. Melik tenāvüle āgāz edüp bir miqdār pîre de (10) şundı verdi. Tā ki tenāvülde melike itbā‘ ede. Pîr ol mîveyi eklden (11) imtinā‘ edüp mülāzımāndan ol maḥallde istāde olanlaruñ birine (12) vèrdi. Melik ‘adem-i tenāvüle bā‘ iş nedür dèyü şordı. Pîr eyitdi. (13) Ol zamān ki bu nā-tüvān bu mekānda bāğ-bānlık edüp ğars-ı dıraḥtān (14) ederdüm püser-i emîr-i Belğ seyrān ederek bu araya güzārān ètdi. (15) Faḳîri gördi ki revnaq-ı rüzigār ‘ömri geçmiş belki leb-i gūra (16) qadem başmış meydān-ı zindegānide oqın atmış yayın yaşmış bir pîr-i (17) ḥamîde-ḳāmetdür eyitdi. Ey pîr senden bu dūr ü dırāz

[56.b]

(1) emel ve bu bî-hāşıl ‘amel ‘aceb ḥāletdür. Faḳîr cevāba mutaşaddî (2) oldum. Ol civān ser-zeniş kı lup eger sen bu bāğdan mîve-hār (3) olursañ ṭalāḳa sevgend dèyüp revāne oldı. İmdi ol civān (4) ḥālā zinde olmaḳ ḥayālî ve ketḫudā-yı ḥāne ü zen olmaḳ ihtimālî ile (5) bu bāğuş mîvesinden yemezem tā ki aña ṭalāḳ vāḳi‘ olmağla mağbūn (6) olmaya ve ben daḫı ‘uhde-i emānetden bîrūn olam. Melik bu ḥāle ḥayrān (7) ve ‘ayn-ı i‘tibārla nigerān olup diyānet ü emānet-i pîre hezār āferîn (8) ve şad taḥsîn kı lup eyitdi. Ey merd-i ercümend ol sevgend-i nā-pesendüñ (9) şāḫibi menem ve bu diyānet ki senden müşāhede kı ldum ve taḫḳîḳ-i (10) bu sebîle-i emr u zāratum saña tefvîz ü ta‘lîḳ ètdüm. Min ba‘d ‘ahdüm (11) olsun ki senüñ meşveretüñsüz bir emr-i mühimmi müte‘ahhid olmayam. Pîr-i pāk (12) zamîr başını pişe ṭutup biraz endîşe edüp eyitdi. Ḳabûl ètdüm (13) ammā pâdişāh müselmān olup vezîr kāfir olmaḳ lâyıḳ degüldür. Hemān zünnārı (14) ḳaṭ‘ edüp yābāna atdı ve kemer-i İslāmı miyāne bend edüp kelime-i şahādeti (15) zebāna getürüp ve bereket-i diyānet ile devlet-i İslāma vāşıl ve manşıb-ı (16) bülend ü mertebe-i ‘āliye nā’il oldı. Nitekim ḥazret-i Esedullāhi’l-ğālîb (17) rażiyallāhü ‘anhu buyurmışlardur ki اعلى من الأ سلام لا شرف

[57.a]

- (1) اي که درذل کفر ماند سپینی عزّ اسلام دادۀ از کف
 (2) کز شرف بایدت مسلمان شو که جر اسلام نیست هج شرف

beyt

(3) کر علو قدر خواهی از دیانت رخ مباب باتو کفتم کفتمی و الله اعلم بالصواب

(4) Zihî ‘ināyet-i ezeli ve hidāyet-i lem-yezeli ki mürğ-i ‘unfuvān-ı civāniyi (5) bilmezlik ile elden uçurmuş ve küfr-i zalālet ile rūzigār geçürmüş (6) kibr-i kebirü’s-sin keşirü’l-cürmün rişte-i zünnārını tiğ-i İslāmla kaç‘ édüp (7) devlet-i dāreyn (+ile)⁵² müşerref kılmışdır. İmdi ümīd-i şādık ve recā’-i vāşık budur ki (8) ḥāzret-i vācibü’l-vücūd ve fāyizü’l-cūd-ı eben ‘an cedd firāş-ı İslām üzere (9) mütevellid olan mü’min-i muvaḥḥidi kemāl-i fazlından nefsi-i bā-zālim elinden ḥalāş (10) édüp āḥir nefesde imān-ı kāmīl-i münciden ayırmayup berekāt-ı imānla derekāt-ı (11) nārdan necāt vērüp niçe derecāt-ı erzānī buyura.

kıta

(12) یارب برهانیم زحرمان چه شود راهی دهیم بکوی عرفان چه شود

(13) بس کبرکه از کرم مسلمان کردی یک کبردکر کنی مسلمان چه شود

(14) Zāmā’ir-i ‘uqālā’ya vāzih ve sā’ir ‘urefāya lāyihdur ki ‘iffet dedükleri (15) muḥarremātdan ihtirāz étmedin ‘ibāret(+dür)⁵³ Ya‘nī şehvet gālib olduğı (16) vaḳtde ‘inān-ı nefsi çekmek ve dāmen-i himmeti şevb-i ḥarāmıdan pāk étmekdür. (17) Ādemī-zādenün aşl-ı tıynetde melā’ike vü behā’ime nisbeti vardır.

beyt

[57.b]

(1) از ملانك بهره داري وز بهایم نیرنم بکدزاز خطّ بهایم کز ملانك بکذدی

(2) Melā’ike nisbeti ile ‘ilm ü ‘amele ḫālib olur ve behā’ime intisābı ile ekl ü şürb (3) ve viḳā’a rağbeti gālib olur. Her-gāh ki hırş-ı ekl müstevlī ola ādemiyān (4) miyān ḥelāl ü ḥarāmı tefriḳ étmez. Hem-çünān şehvet gālib olsa nikāḥ (5) ile sifāḥ mā-beyninde şābit olan farkı taḫḫik étmez. Bende-i şehvet olan (6) şahş-ı dūn himmet ḥalk içinde ḥaḳir u ḥōr ve nazār-ı i‘tibārdan dūrdur ki (7) عبدالشهوٰت ادل من عبدالرّق kelām-ı şıdḳdur.

kıta

(8) هر کی بنده کشت شهوت را هست نفس خسیس وطبع لیم

(9) بنده شهوست درخوری بتر از بنده خریده بسیم

⁵² Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.63a/4)

⁵³ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.63a/13)

Pâdişâh-ı vilâyet ki şaffet-i ‘iffet (10) ile muttaşif ve haşlet u diyânet ile mü’telif ola lâ-cerem zulmet-i fışk (11) ü fücür ‘arşa-i memleketden dūr olup zen ü ferzend-i ra‘iyyet gâ’ile-i ‘âr u (12) töhmetden berâü’s-sahâ olur.

naẓm

عَفَّتْ اِنْجَاكِهِ رَايْتِ اَفْزَايِدْ (13) دَلْ وُدَيْنِ رَا تَمَامِ نَبِوَاوَدِ
نَفْسِ اَزْ وِ بَسْ كِهْ خَوَارِوَزَارِ شُودِ (14) رُوحِ مَقْبُولِ كَرْدِ كَارِ شُودِ

Ve bi'l-cümle şol ricâl-i sütüde-hışâl (15) ki câme-i diyânetleri denis-i ma‘şiyet ile mütelevviş olmayup dâmen-i hırka-i (16) pākla müteşebbiş olmuşlardır. İki ‘âlemde bile ber-hürdâr olmuşlardır. (17) Ammâ şol âlûde-dâmenler ki perde-i ‘iffetden birün olup ve cevfi

[58.a]

(1) bî-havfları hubb-ı şehevâtla meşhûn olmuşdur ve hânedân-ı halka hıyâ- (2) -net etmekle dâm-ı şehvet ü şebeke-i helâka giriftâr olup لهم في الدنيا (3) خزي ولهم في الآخرة عذاب عظيم mücibince iki cihânda bile mağmûm (4) ü mağbûn olmuşlardır. Bu bâbda esmâr ü ahbârda rivâyet olınan (5) gârâ’ib hikâyâtndan biri budur ki naql olındı. **Hikâyet** evâ’il rûzigâr- (6) -da bir melik-i kâm-kâr varıdı. Kışveri ma‘mûr leşkeri mevfur bir şehryâr (7) idi ve bunun müşâhiblerinden bir kimesne varıdı. Şâhib-i câh ü celâl (8) ve haylî mâl-dâr idi. Melikün muşarreb-i der-gâhı ve maqbûl-ı bâr-gâhı idi. Lakin (9) hadd-i zâtında dâ’ire-i fütüvvetden dūr ve halka-i mürüvvetden mehcür zişt- (10) -sirişt nâ-pâk tıynet bir bed-baht ü bed-haşlet sahfî’l-idrâk (11) harîf idi. Gayrılarun mâl ü menâline ve ehllerinün hüsn ü cemâline (12) انَّ الحسَّانَ مِظَنَّةٌ للحسد mefhûmınca tama‘ ü hasedi gâlib idi. (13) Dâ’imâ nisvân-ı dîgerânı şayda kaşd edüp meslek-i mekr ü keyde (14) zâhib idi. Nihâyet-i hıyânet ü gâyet-i habâsetden igvâ’-i (15) dîv-i la‘în ü mercûm ve taḥrîk-i nefsi-i şûm ile veliyy-i ni‘meti olan melikün (16) hâtûnına hıyânete ‘azîmet etmişdi. Ateş-i sevdâ-yi hâmi hevâ-yı (17) nefsi-i nâ-fercâmı ile tîz edüp hâ’in-i hânedân-ı hân olmağdan perhîz

[58.b]

(1) etmedi. Ve bilmedi ki nâhun-ı fitne vü hıyânet ile ruhsâre-i ‘iffet ü diyâneti (2) hırâş eden huşûşen harem-i hâşşa el uzadup firâş-ı şâhı (3) iftirâş kaşd eden hâ’inün ser-i bî-sâmânını dest-i rûzigâr ile (4) ve tîg-i hûn-pâş-ı bevârla kalem-vâr tirâş eder. Ol hîz-i bî-temyîz-i (5) fitne-engîz bu ‘amel-i zâyî‘ ve emel-i bî-mâla fûnûn-ı fûsûn u destânla (6) dâstân olmuş bir dile-i muhtâleyi havâle edüp niçe kerre ‘arz-ı muḥabbeti (7) muḥtevi ve

keşret-i şegaf ü şa'afî munṭavî nâme-i dil-âvîz ve risâle-i (8) hevâ-âmîz irsâl etmişidi. El-ḥaḫḫ ol bānū-yı 'iffet-i perde-nişini (9) ḥalvet-gāh-ı 'işmet olmağın bu maḫûle efsâne kulağına girmez ve dil-i (10) sengin şafâ âyininde zerrece te'sîr etmez idi ve dile-i 'acûze dūšnām êdüp (11) ḥalvetine vuşûl ve serâyına duḫûldan men' etmişidi. Nihâyet mazanne-i tevbiḥ-i (12) dōst ü dūşmen ve sinân-ı lisân-ı merd-ü zene maḫ'an olmağdan ḥavf êdüp (13) الفتنة نائمة لعن الله من ايظها feḥvâsınca miyânede berḫ aşup (14) bırakup fitne-i ḥufteyi bîdâr etmekden ḥazer êdüp bu sırruḡ (15) mektûm u mensî olmasın ihtiyâr etmişidi. Ammâ bu arada evlâ-ârâ (16) bu idi ki bu râzı maḫremine ibrâz êdüp şerer-i şerri itfâ'da ḥile- (17) -sâz olaydı lakin ber-mûcib-i ḥadîş-i güzîn والعقل والدين şavb-ı

[59.a]

(1) şavâba ihtidâ' müyesser olmayup bu bâbda müsâmaḫa vü müsâhele êtdi. Ol (2) merd-i bed-girdâr gördi ki tevsen-i merâm râm olmağ dūşvâr ve ihtimâl-i (3) vişâl fikr-i muḫâl ve maḫz-ı ḫayâldür. Zünbûr-ı enbûh-ı endûh başına üşdi. (4) Âḫir-kâr nâ-çâr olup bu sevdâya dūşdi ki meliki vaḫt-i fırsatda (5) ortadan götüre belki ba' dehu ḫâtûnı ele getüre belki taḫt-ı melike otura. (6)

mışra'

دماغ بيهوده بخت و خيال باطل بست

Meger ol zamânda bu (7) melik-i kâm-kâr ki civâr-ı mülkinde bir emîr-i şîr şavlet ve bir dilîr-i pür-şevket (8) varıdı. İfsâd-ı ehl-i fesâd ü nifâḫ ile ḫadîmen mâ-beynlerinde olan (9) ḫukûḫ-ı vifâḫ 'ukûḫ u 'adâvet ü şikâḫa mübeddel olmışıdı. İttifâḫen (10) bu eşnâda ol emîr sâḫî-i ḫammâm elinden cām-ı memâtı nūş êdüp 'aynû'l-ḫayât-ı (11) zindegâniden dest-şûy olup bezm-i serây-i fânîyi ferâmūş eyledi. (12) Şağîr-ı sinnde bir püseri ḫalmışdı. Atası taḫtına cülûs êtdi.

beyt

(13) چنين است رسم پنجه سیرای یکی چون رود دیگر آید بجای

(14) Melik ḫaber-i vefât-ı ḫaşmı çün gūş êtdi merd-i 'âḫîl-i 'âḫîbet-endîş (15) idi. Rûzigâr-ı zûr-kârūḡ bî-vefâlığından ḫâtırını pür-teşviş (16) olup riş-ḫand 'arûs-ı çarḫ-ı ḡaddâra mağrûr olmağ merd-âneler (17) revşî ve 'uḫalâ-yı 'avâḫîb şinâs⁵⁴ cünbüşi degül êdügi mu'âyene ḫıldı.

beyt

⁵⁴ Sözcük A nüshasında "sinâş" biçimindedir.

[59.b]

- (1) şaķın ol öldügiçe şād olma saņa da almaz efendi ālem
 (2) Ammā unki bu dehr-i pür-ahr u devr-i pür-cevrde herkes sāgar-ı ecelden (3) cür‘ a-nūşdur. Bārī dūşmen ol nūşdan muaddemce medhūş (4) olup gemek ehl-i hūş yanında hōşdur.

beyt

- (5) فَاِنَّ حَيٰوةَ الْمَرْءِ بَعْدَ عَدُوِّهِ وَاِنْ كَانَ يَوْمًا وَّاحِدًا اَكْثِرًا
 (6) Bu yūzden nev‘ an hurrem olup furşatı ğanīmet bilüp bir mīr-i kār-güzārı (7) bir midār güzīde ‘ askerle ol arafa şalar ki āsānlı ile ol vilāyeti (8) kendūlere muṭī‘ ü fermān-ber ēdeler. azā’yı gör ki bu maallde bir arafdan (9) bir avī dūşmen zuhūr ētdi. Bu melikūñ bir nev-civān-ı nev-resīde a‘ nī (10) bir nūr-ı didesi var idi. Nā-ār bir midār yarar ‘ askerle oğlını (11) bu dūşmen ile muābeleyle gönderür ve kendü taht-gāhında tenhā alur. (12) Bu hālden sonra melik ‘ askerin perişān ētdüğinden be-ğāyet pişmān (13) olur. دُبُرٌ ضَلَّتْ اِلْتَدَّ اِبْنُ يٰا
 (14) Ya‘ nī her açankim emr-i azā (14) vü adere kemīn-gāh-ı ğayb ve serā-perde-i lā-reybden şādır ü nāzil olur (15) beher tadīr ol maallde zimām-ı rāy u tedbīr maḥv ü mużmaḥill olur ve ā‘ ide-i (16) muarrerdür ki ber-mūcib-i ḥaber-i şıd-eşer عَمَى الْبَصَرِ اِذْ اَجَا الْقَضَا
 (17) küşti-ĝir ader-i dilīr tedbīr-i başar.

beyt

ün ader tīrin ata avs-ı azā

[60.a]

- (1) siper olmaz aña meger ki rızā
 Ammā ol merdek ḥar-geh-i melikūñ şāḥibe- (2) -sini sever geer idi dā‘imü’d-dehr mürĝ-i ḥayāl-ı vişāl gözinde uar idi. (3) Gördi ki meydān ḥālī hemān ol maṭmaḥ-ı āmālī olan bīkr-i fikr-i fāsidi ki (4) ḥacle-i zamīr-i ḥabāşet-taḥmīrinde mużmer idi. Manaşşayı ‘ alende cilve-ger ılma (5) diledi ve kendü hevāsına tābi‘ şirret ü şeqā’ ile sirişte ve ḥabl-i (6) metīn emāneti tiĝ-i şehvet ü diyānet ile ğūsiste ğöñüllerinden āşār-ı raḥmet (7) ü mihr-bānī müntezi‘ ve yüzlerinden envār-ı şefat u müselmānī mürtefi‘ olmuş (8) bir bölük sine dilān-ı cilt غُفَّ فِي قُلُوْبِهِمْ اِذْ اَجَا الْقَضَا
 (9) şenī‘ i uvvetden fi‘ le getürmege ‘ ahd ü mişā ve tamām ittifa ētdiler. ün (10) şebān-gāh ērüp şāh-ı eflāk ḥalvet-ḥānesinde pinhān olup envār-ı kevākib-i şevāıb (11) ile ḥar-gāh-ı āsmān pür şem‘ -i şeb-istān oldı herkes ḥāb-ı ğaflete ve ḥuzūr-ı rāḥata (12) vardı ol şirzime-i şerr-i zemme ve ol avm-i seyyi‘ü’l-himme dem bu demdür ve ‘ālem (13) bu ‘ālemdür dēyüp seyl-i hā’il u

belâ-yi nâzil gibi ‘ale’l-‘umûm hâlvat-sarây-ı şâha (14) hücûm édüp hây ne hâldür déyince melike fırsat bulup muhkem mecrûh kıllurlar. (15) Rûhı revân oldu déyü gümân édüp bırağurlar. Bîrûn-ı sarâyda sâkin (16) olan hademe vü havâşîyi derûn-ı haremde mütemekkin olan civârî vü tavâşîyi (17) cümle târ-mâr édüp bânû-yı hümâyûn-ı hâlvat-nişîn-i ‘işmet-güzini giriftâr ederler.

[60.b]

beyt

(1) حذري بايدت زدشمن سِرُ كه تو غافل ازان واو خاطر

(2) Ol şeb huddâm-ı harem ve ahâlî-i şehr birbirine qarışup seyl-i fitne (3) vü aşüb hâdden aşup bir vâkı‘ a-i kübrâ ve bir hâdişe-i ‘uzmâ peydâ oldu.

kıf‘ a

(4) şeh ki nâmûs-ı salţanat gözler kılmasun ‘askerin perâkende

(5) gelmesün başına yavuz işler olmasun tâc u tahtı efgende

(6) Bunlar bu hâlde iken ber-muhteżâ-yi kudretu’llâh püser-i melik nâ-gâh şehre gelüp (7) vâkı‘ adan âgâh olup evvel bed-bahtuñ vücûd-ı nâ-bûdını tiğ-i intikâm ile hûn-âlûde kıldı. Şâniyen sermâye-i vücûd-ı pâkı olan mâder-i dermândesini (8) bendden hâlâş etdi ve ol gürûh-ı mekrûhuñ kimini kılıçdan geçürdi (9) ve kimi kendüyi hezâr zôr u zârla kırtarup raht-ı iķâmeti ol vilâ- (10) -yetden göçürdi. Şâlişen babası üzerine gelüp gördi ki zevrağ-ı vücûd (11) girdâb-ı ıztırâba talmış henüz cânından ramağ bâķi kıalmış. Hây cân-ı (12) ‘azîzüm peder bu ne hâl-i bed-terdür gayret ile tur ‘adûñı kendü elüñ (13) ile öldür déyü girye-künân yüzine gözine dest-i merhamet ile gülâb (14) sepeler. Melik dağı turup ol hınzîri şamşâm-ı intikâm ile kendüçügi depeler.

(15)

beyt

هر كه تيغ ستم كشد بيرون فلکش هم بدان بریز دخون

(16) Ol nâ-bekâr-ı bed-girdâr etdügi hıyânet ü cinâyetüñ cezâ vü sezâyını (17) buldı ve zamân-ı sehl içinde melik dağı ol cerâhatdan vefât

[61.a]

(1) édüp oğlı yerine pâdişâh oldu.

kıf‘ a

(2) مي باش بعفت و ديانت بکيز زورطه خيانت

(3) تارسته شوي بهر دو عالم از دام خجالت و ندامت

Bâb-1 siyum der-ḥayā' ü edeb

(4) Melhūz-ı ḥāṭır-ı 'āṭır-ı ehl-i yaqın ve maḥfūz-ı gencine-i sine-i sekine- (5) -āyin ola ki ḥayā bir şerif ḥaşlet ve bir maqḥbūl siredür. Selāṭin-i (6) kirām ve ḥavāşş ü 'avām ḥayādan intifā' -ı tām bulup a' yün-i ā' yānda (7) pesendide olur ve tāb-ı āftāb-ı ḥayā ile şemerāt-ı aḥlāk reside olur. Ḥayā olmayıcaḡ menāzım-ı cihān ḥalel-pezir ve meşālih-i (8) insān nokşān-gır olup kavī vü za' if ve vazī' ü şerif bir- (9) -birinden bī-şerm olur.

beyt

کر حیا نبود برافتد رسم عصمت از میان (10) ورحبابی در میان هست از تقاصای چاست

beyt

فلا وأبیک مافی العیش خیر (11) ولا الدنیا اذا ذهب الحیا

Ḥayā' bā' iṣ-ı emn ü amān ve şāḥ-ı (12) şecere-i imāndur ki alıman من الایمان Ḥayā'nuḡ aḡsāmı vardır. (13) Bir kısmı ḥayā'-ı cināyetdür ya' nī bende-i güneh-kār ḥöd kerdesinden şerm- (14) -dār olmaḡdır. Nitekim **ḥikāyet** olunur ki ādem-i şafiyy 'alā nebıyyinā ve 'aleyhi's- (15) -selāmü'-l vāfi na'im-i cenānla mütena'im ü ḡanā'im ولا (16) مالا عين رأت ولا (17) şahādetde nuḡuş-ı elvāḥ-ı ḡaybiyye ḥikāyet ederdi ve be-ḥükm

[61.b]

(1) vufūr-ı 'ilmde melā'-ı a' lādan da' vā-yı tefā- (2) -zul eylerdi. Bā-vücūd ki dāne-i gendümi görmiş ve dām-ı telbis-i iblisi (3) bilmişdi. أَلشَجَّةَ فَكَّرُ نَامِنِ الظَّالِمِينَ (3) (4) ve nehy-i şariḥin istimā' etmişdi. 'Āqıbet yine pāy-beste-i inḥidā'-ı (5) ḡurūr ve giriftār-ı dām-firīb ü mekr ü ḡurūr olup اذاجاء القضاء (6) بطل الحذر (7) ile şecere-i minhā 'anhāya yaqın olup dendān-ı ṭama' ile dāne-i gendümi (8) tenāvül etdi. Fi'l-ḥāl pūşışten pākī olan libāsı dūşından (9) gitdi. Ḥazret-i Ādem yemīn ü yesārına ḡuriḡte olup ḥayrān ü (10) 'uryān bir dıraḡtuḡ ardında pinhān oldu. Ḥiṭāb erişdi ki ya Ādem (11) bizden mi kaçarsın. Eyitdi ey bār-i te'ālā ḥāşā ki senden ḡuriḡte olmaḡa (12) ḡādir olam. Ammā yine ḥaṭāmdan şerm-dāram bilmem ki ne ḡüne ḡalle sātir olam.

(13)

beyt

اكر كناه نجشد شرمساری هست بخر جناب کریمت کجا برارم دست

(14) Ḥadiş-i şerifde gelmişdür ki ḥazret-i ḥaḡḡ sübhānehu şıfat-i ḥayā vü kerem ile (15) mevşüfdür. Çü bende-ḡāndan biri dest-i du'āyı cenāb-ı ḥazrete ḡuşāde kıla (16) ḥaḡḡ te'ālā

ol bendeyi tehī-dest kıoıakđan Őermende olup nađd-i murādını (17) keff-i ārzūsı űzere nihāde ola.

beyt

مخالست اكرسبرين درنهي

[62.a]

(1) كه باز ايدت دست حاجت نهي

Fī'l-ħaķīka 'ibādun ħāli budur ki (2) sehv ű ħaṭāyla dām-ı seyyi'āte giriftār olsa elbette iŐledüđi günāhlara (3) nedāmet ēdüp Őerm-sār olsa olur. Ammā ol Ĥudā-yı bi-niyāzı gör ki (4) mücrim u 'āŐilerün keŐret-i du'ā vü zārīlerinden istiħyā' ēdüp ve bunları (5) maħrūm⁵⁵ kıoıađı revā görmeyüp dāmen-i 'afv ile cirm-i cürmlerini mestūr (6) ve kendüleri merħūm ű mađfūr kıılır.

mışra'

زهي حياي خذالا آله آلا (7) الله

Nitekim ehl-i 'irfān u rumūzun ħem-rāzı Őeyĥ Sa'dī Őīrāzī (8) bu feĥvādan ta'bir-i 'abīr-āmīz ile güher-rīz olmuŐdur ki **ħikāyet** haberde (9) gelmiŐdürki bende-gān-ı güneħ-kār-ı perīŐān-rūzigārdan birisi dest-i (10) inābeti űmīd-i icābet ile der-gāh-ı ħazret-i perverd-gāra götüre. Ĥazret-i (11) ħaķķ celle ve 'alā aña nazār kıılmaya 'abd-i 'āŐi keŐirü'l-ma'āŐi yine 'arz-ı niyāz (12) eyleye ħaķķ te'ālā yine i'rāz eyleye ol bende-i ser-efgende-i Őermende tekrār (13) tazarru'-ı bisyār ű niyāz-ı bi-Őümār ēde ħaķķ sübhānehu ve te'ālā melā'ikeye ħiṭāben (14) buyura **يا ملائكتي لقد استحييت من عبدي وليس له رب غيري فقد** Ya'nī 'abdümün keŐret-i tazarru' ű zārından Őerm-dār oldum. (16) Da'vetini icābet ve ma'Őiyetini mađfīret ēdüp ħācetini kıazā vü murādını (17) imzā eyledim.

beyt

كرم بين لطف خذاوندگار

[62.b]

(1) كنه بنده کرده ست او شرمسار

Ey sulṭān-ı lā-yezāl ve ey melīk-i müte'āl (2) biz bir alay mücrim u 'āŐilerüz. Ĥizmet-i 'ubūdiyyetde kıāŐırlar ve Őavma'a-i (3) 'ibādetden Őad merħale kıāŐilerüz. Bir bölük rū-siyeh-i ħāk-sārıaruz (4) ki kıabā'ih-i ef'āl ű fażāyih-i a'mālımızdan Őerm-sārıaruz. Der-gāhuñdan (5) ħayrı penāhımız ve 'afvuñdan özge tekye-gāhımız yokđur.

⁵⁵ Sözcük A nüshasında "mücrim" biçimindedir.

kıta'

(6) اي کریمی که بیوی کرمت بردرت آمده ایم ازهرباب

(7) کرجه ماغرفه بحر کنهیم ربنا انک انت الوهاب

(8) Ḥayā'nuḡ bir kısmı daḡı ḡayā'-ı keremdür ki kerīm olan dest-i sā'ili teḡ komakdan (9) şerm eder. Pes nihāyet-i kerem oldur ki واما السائل فلا تئهر feḡvāsınca (10) sā'ilden yüz döndürmeye ve kendü yanından ḡacel ü münfa' il göndermeye. Nite- (11) -kim aḡbārda gelmişdür. **Hikāyet** Me'mün ḡalife 'aşrında bir a' rābī varıdı (12) ki bir şüre-zārda neşv ü nemā bulmuşıdı. Āb-ı telḡden ḡayrı bir āb-ı 'azbı ne dīde (13) ve ne çeşide olmuşıdı.

beyt

(14) مرغی که خبرندارد از اب زلال منقار در اب شوردار دهمه سال

Bir zamānda anuḡ ḡabilesinde ḡaḡḡ (15) olmaḡın ḡālī diḡer-gün oldu. Āḡir-kār zāruret-i taḡşil-i ma' āş için mesken-i (16) me'lūf-ı vaḡan-ı ma' rūfindan birün oldu çün şūr-istāndan cūdā (17) düşdi. Bir mevzi' ye yetişdi ki ḡāk-i pākı şālīḡ-i zirā' at ve fezā-yı

[63.a]

(1) rāḡat-efzāsı maḡall-i iḡāmet idi. Bir ḡadīr gördi ki bir miḡdār āb-ı (2) bārān anda müctemi' ve ḡübüb-ı riyāḡla ḡas ü ḡāşākı mürtefi' olmuş 'Arab (3) 'ömrinde āb görmemişdi. Tā böyle ni' mete müteraḡḡıb degül idi. Ol āb-ı şāfi nazarına (4) geldükde ḡāyet müte' accib oldu. İlerü varup bir miḡdār nūş ḡıldı. Mezākına (5) ol ḡadar şirīn ü ḡōş-güvār geldi ki vaşf olunmaz. Miskīn ḡayāl étđi ki (6) vech-i arzda bu ābuḡ mişli bulunmaz. Kendüye eyitdi ki mesmū' um idi ḡaḡḡ sübhānehu (7) behiştde bir āb-ı şirīn ḡalk étmişdür. Hergiz levni mütekeddir ve ḡa' amı müteḡayyir olmaz. (8) Eger ḡalaḡ fiḡā anḡar men mā' ḡir āsin Hergiz levni mütekeddir ve ḡa' amı müteḡayyir olmaz. (8) 'illet-i faḡr u fāḡadan ifāḡatüme irādeti müte' allik olup bu ābı luḡfile cennetden (10) firistāde ve bu maḡām-ı rāḡat encāmda āmāde buyurmuşdur. Maşlaḡat oldur ki (11) bu āb-ı ḡōş-güvārdan bir miḡdārını ḡalife-i rüzigār ḡuzūr-ı 'ālīsine nişār (12) edem. ḡalife her-āyine bu ḡizmet muḡābelesinde beni iḡsān-ı bi-kerānından (13) behre-dār eder. Eger bu faḡir ve eger ehl-i 'ayālüm iḡsān-ı sultān berekātıyla dest-i (14) ḡahr-ı ḡaḡḡdan necāt buluruz. Ol miskīn şuya ḡama' ü reşk ile yanında (15) bir meşk getürmiş idi. Ol ābla pür édüp sū-yı Baḡdāda revān oldu. (16) Çün a' rābiyle dārü'l-ḡilāfe mā-beyni bir mesāfet ḡaldı. Me'mün ḡalifenüḡ (17) kevkebe-i 'azameti ve debdebe-i ḡaşmeti erişdi. A' rābī ma' lüm edindi ki gelen ḡalife-

[63.b]

(1) -dür 'azm-i geşt ü güzār ve kaşd-ı kayd-ı şayd ü şikār etmişdür. Fi'l-hāl (2) ser-i rāha geldi ve du'ā vü niyāza āgāz kıldı. Ol yerden ki nişān-ı şān-ı (3) şāhān 'adālet-kīşāndur. Me'mūn şamīm-i dilden aña nigerān olup eyitdi. (4) Ey a' rābī kıandan gelürsin ve ne hāle mübtelā olduñ ki derūnī (5) du'ā kıılırsın. A' rābī gördi ki tabīb hāl-i marizden su'āl eder arz-ı (6) hālūñ tamām maḥallīdür hemān ber-muktezā-yı

mışra'

بوقت مصلحت آن به که در سخن کوشی

(7) eyitdi. Fulān bādiyeden ki ehli bir alay üftādelerdür ki guşşa-i қаht (8) ve beliyye-i kıllet-i ğalle ile dermāndelerdür. Ḥalīfe eyitdi bu hāl ki ḥikāyet (9) edersin bunun gibi zamān-ı mażāyıkada ehl-i 'ayālūñ bırağup kıanda gidersin. (10) Eyitti senūñ der-gāh-ı 'adālet-penāhuña geldüm ve tehi-dest daḥı degülem. Bilki (11) bir tuḥfe-i ṭurfe getürdüm ki ḥiç kimesnenūñ dest-i ārzūsı dünyāda anuñ (12) dāmen-i vişāline ermemişdür ve ḥiçbir maḥlūkuñ dide-i temannāsı anuñ cilve-i (13) cemālını görmemişdür.

beyt

سوی درگاه فلك نبیان سلطان ابن فقر (14) تحفة آورده ایم کورانی باشد نظیر

Ḥalīfe eyitdi ol yād-gārı getür (15) görem bārī. A' rābī müşgi miyāne getürüp eyitdi. Ey ḥalīfe-i 'azimü'l-himme ان هزا (16) لاء الجنة Ya' nī bu āb āb-ı behiştür ve mā'i-i 'uzūbet-me'āb pāk-siriştür. (17) Egerçi dünyāda vaşfını işitmişsindür ammā ne görmiş ve ne tatmışsındur.

[64.a]

(1) Bir āb-ı leṭāfet cenābdur ki 'uzūbetde şire-i şāḥ-ı nebāt ve hem şire-i (2) āb-ı ḥayātdur (3) ختامه مسك ومزاجه هالی لذة للشاربين vaşf-ı ḥālī (3) من تسنيم ḥüsn-i ḥalīdür. Me'mūn rikāb-dāra işāret etdi ol daḥı (4) bir kāseyi pür edüp ḥuzūr-ı sulṭāna getürdi. Me'mūn gördi ki bir (5) ābdur ki rāyiḥası kerih ve levni müteğayyir ḥuşūşen ki büyi nā-ḥoş müşg-i (6) a' rābīden müte'eşşir olmağın kemāl mertebede mütekedir olmuş ḥalīfe andan bir (7) miḳdār çeşide oldı. Gördi ki bu güne mäh-ı mekrüh ne didedür (8) ve ne şinide. Çün şüret-i vāḳı' a ne edüğünü vufūr-ı ferāset ve nūr-ı kıyā- (9) -setle bildi. Şerm ü germ rü-yi kārđan perdeyi ref' etmege ruḥşat vërmedi (10) eyitdi. Ey a' rābī sen vaşf-ı ābda i' rābī tamām rāst etdüñ. Vāḳı' ā bu (11) āb-ı 'acib ve şerbet-i ğarībdür. Bunun gibi ābı her kimesneye vërme (12) münāsib degüldür pes rikāb-dāra buyurdı ki kāsede bāḳı kıalan (13) āb-ı muṭahharayı ḥāşşa riḥte ve müşgde olanı rāviyede endāḥte (14) ola ve bi'l-cümle ol ābı muḥāfazada ḥadden

ziyâde fevkal' âde mübâlağa (15) gösterdi. Ba' dehu a' râbiye eyitdi. Yâ vechü'l-' arab ' aceb tuhfe-i güzide ve (16) teberrük-i pesendide getürdüñ ya senüñ hâcetüñ ve mu'azzam mühimmâtuñ nedür. (17) Eyitdi ya halifeü'l-müslimîn ibtilâ-yı belâ-yı қаһт u hücüm-i faqrile mağmûm

[64.b]

(1) ve zîr-i dendân-ı semûm ef' â-yi hümûm altında mûm olmışdur. Fazl-ı hâzret-i (2) perverd-gâr ve kerem-i sultân-ı kâm-kârdan ümîd-vâruz. Halife buña (3) biñ dînâr fermân édüp eyitti. Dînârı hōş gör ve dünyâda nâr-ı fâka- (4) -dan rest-gâr ol ve bu maqâmdan hemîn vaţan-ı me'lûfuña 'azm-dâr ol. (5) A' râbi genc-i şâygân bulmuş gibi şâd-mân olup 'ale'l-fevr mesken-i ma' hüdına (6) revân oldı. Havâşş-ı bâr-gâhdan biri şordı ki hikmet ne idi (7) ki ol âbdan bir kimesneyi dağı aru âbı revâ görmediñüz ve a' râbiyi hemân (8) ol mekândan gèrü gönderdiñüz. Me'mûn buyurdı ki ol âb be-gâyet (9) nâ-hōş meze ve bed-büydı. Ammâ âb-ı a' râbiye nisbet eyle ki anuñla perveriş (10) bulmuşıdı. Âb-ı behiştten nümüne bir şuyıdı. Eger sizden biriñüz andan (11) çeşide ola lâ-büdd a' râbinüñ vaşfindan rencide olup anı tîr-i (12) melâmet ve seng-i ta'na siper êde miskîn dağı âzarde dil ü (13) münfa' il ola ve eger anı gèrü döndürmemiş olaydum şâyed ki bizden ilerü (14) varup âb-ı Dicleyi göre ve ol âb-ı 'azb ü laţifden içe muqarrerdür ki (15) kendü kerdesinden pişmân ve âverdesinden hacel ola pes ben şerm tutmadum (16) ki bir kimesne adına behâne ile benüm der-gâhuma gele ve keremümden tevaqqu' édüp (17) her ne ise dil-hâhımı tazarru' êde ve gerd-i hacâlet şafha-i ruhsârına

[65.a]

(1) konup dönüp gide.

beyt

سخى راشرم مي ايدكه سائل (2) خجل ازدرکه اوباز كردد

'Uqalâya ma' lûm ve üdebâya (3) mefhûmdur ki edeb⁵⁶ dedükleri bir vaşf-ı mergûb ve bir sîret-i hübdur ki (4) nefsi qavl-i nâ-maqbûl ve fi'l-i nâ-ma'kûldan şıyânet êder ve kendünüñ ve halkuñ (5) âb-ı rüyımı izâ' atdan himâyet êder ve haqîkat-ı edeb⁵⁷ oldur ki cemî' aqvâlde (6) kâr-fermâyî اللّٰه تَخْلُقُو اَبَا خَلَقُ olan edîb-i risâlet-penâh hâzretlerine mütâba' at (7) olına ki mektebhâne-i hayâ vü edebe aña mânend bir mü'eddeb ü mühezzeb

⁵⁶ "edeb" sözcüğü yerine A nüshasında "âb" yazılmış ancak anlam bütünlüğü düşünülerek B nüshasındaki sözcük tercih edilmiştir.

⁵⁷ Sözcük A nüshasında "âdem" biçimindedir.

dağı (8) gelmemişdür⁵⁸ ve hadîş-i feşâhat Tevrît ادنتي ربي فاحسن تادبي bu (9) mazmûn-ı meymûnuñ şîhhatinden mebnîdür.

kıt'a

edeb öğren edîb-i kāmilden (10) ki Hudā eyledi anı te'dîb

anda cem' eyleyüp kemâlâtı (11) cümle ahlâkın eyledi tehzîb

Selâṭin-i büzürg-vâr u mülûk-ı cihân- (12) -dâr ki her kârda câdde-i edeb üzere olalar mülâzımân-ı der-gâhlarına (13) ri'âyet-i merâsim-i edeb üzere lâzım gelür bu vâsıta ile re'âyâ dağı tarîk-ı (14) edebe sülûk etmek mühimm olur ki الناس على دين ملوكهم

nazm

(15) از خدا جویم توفیق و ادب بی ادب محروم کشت از لطف ربّ

(16) از ادب پو نور کشت این فلک وز ادب معصوم و پاک آمد ملک

(17) ekâbir-i ahyâr ve hükemâ-yi ahrâr buyurmuşlardır ki muṭlakâ benî âdemün huşûşen

[65.b]

(1) selâṭin-i 'âlemün bihterîn pîrâyesi ve hõş-terîn sermâyesi edebdür. (2) Ve aḥbârda gelmişdür ki **hikâyet** sultân-ı selâṭin-i Mışrla kayşer-i Rûmuñ (3) mâ-beynlerinde tarḥ-ı muvâşalat endâhte ve kâr-ı muhâlaşat tamâm sâhte idi. (4) Kayşer-i Rûmuñ bir ferzend-i ercümend hümâyûnı varıdı. Meyâmin-i vücûd-ı mes'ûdiy- (5) -la hâl-i peder meymûn idi. Çün kinn-i şabâvetden sinn-i bülûğa yetdi (6) melik bir gün vüzerâ ḥazretine eyitdi. Benüm ferzend-i dil-bend-i sûtûde-şifâtum (7) kî nev-bâve-i bâğ-ı ḥayâtumdur. Gül-zâr-ı vücûdda tâze açılmış bir güldür ve 'unfuvân⁵⁹-ı (8) şebâb evân⁶⁰-ı tufûliyyet gibi degüldür. Beher taqdîr âşâr-ı ḥareket ü ḥiffet ki münâfî-i (9) eṭvâr-ı 'iffetdür şafaḥât-ı aḥvâl-ı civânândan 'âyandır. Nefs-i bed-endîş (10) anı girdâb-ı teşvîşe atmadın ve iğvâ'-ı şeyṭân ve hevâ-yı mehleke-i şehvete (11) ilkâ' etmedin dilerem ki min ba'd ḥışn-ı ḥaşîn tezevvüci aña maḥarr kılam ve (12) şân-ı şâhânemüze münâsib ekfâ' ü aḥrândan bir 'ırq-ı tâhir ve aşl-ı (13) fâhir-i keşîrû'l-mefâhirden bir kerîme-i zât-ı cemâli 'aḥd-ı 'aḥd ü silk izdivâcına (14) çekem. Siz bu bâbda rây-ı şavâbdan ne bilürsüz ve bu merâm-ı mühimmün itmâmında (15) ne tedbîr kılırsız. Vüzerâ ba'de't-te'emmül eyitdiler ki melik-i Mısr ki sultânımdan (16) sonra eşref-i mülûk-ı 'aşrdur ve miyâneñüzde muvâsât-ı kadîme ve muşâfât-ı (17) müstedîme muḥarrerdür ve mesmû' muzdur ki anuñ bir duḥter-i şeref aḥteri vardur ki

⁵⁸ Sözcük A nüshasında "gelmişdür" biçimindedir.

⁵⁹ Sözcük A nüshasında "'üvân" biçimindedir.

⁶⁰ Sözcük A nüshasında "ol" biçimindedir.

[66.a]

(1) sipihr-i hüsn-i melâhatuñ mihr-i enveridür. Her-âyine şâh-zâde-i mâh-ţal'at-ı melik-i (2) siyerile hem-ser olmağa lâyıķ u ħarîdür ve duĥter-i ħazret-i sultân ile melik-i (3) Mıŝrda hem-^çinân olmağla müstes^çid buyurıla iltifât-ı pâdişâhiden müsteb^çid (4) degüldür. Ķayşer bu râyı ġâyet müvecceh gelüp bu maşlahatuñ taşşiline müteveccih (5) oldu. Ķün tarafeynden iķbâl ü istikbâl müte^çayyin oldu âyin-i selâtin (6) üzere resm-i kâvin ile Ķayşer kendü duĥterini melik-i Mışra verdi ve bu (7) daĥı kendü kıızını Ķayşerün püserine vërdi. Ķün cânibinden ^çaķd-i muşâheret (8) şeref-i müzâheret vücüd buldı âvâze-i sürür u neşâtla ceyb ü dâmân (9) rûzigâr taldı. Ba^çdezân ol iki sultân-ı ferzâne ferâġ-ı bâl ü refâġ-ı ĥâlle (10) bu miĥnet-ĥânede geĥinürlerdi ve ni^çmet-i muvâsâtı ġanîmet bilüp ĥuzür u refâhiyyetle (11) rûzigâr geĥürürlerdi. Ne ġubâr-ı aġyârla âyine-i ĥâtırları muġberr ve ne (12) miĥnet-i rûzigârla meşreb-i zamîrleri mükedderidi. Egerĥi ol iki şâhib-i (13) devlet iki memleketde idi ammâ yek-dil ü yek-cihet olduklarıĥün iki vilâyet (14) ĥükm-i vaĥdetde idi. Cüzvî vü küllî umûrdan birbirinün meşveretine mürâca^çat (15) êtmeyince ĥiĥbir nesneye mübâşeret êtmezlerdi ve rûsul-i resâ'il cânibinden mütevâşıl idi. (16) Bir ġün melik-i Mışr Ķayşer-i Rûma ĥamâme-i nâme ile bu peyâmı i^çlâm êtdi ki püserân (17) mâye-i pederândur ve ba^çde'l-vefât bizüm nâmımız ĥayât-ı püserle beķâ bulmaķ müyesserdür.

beyt

[66.b]

(1) زندايت کسی که درديارش ماند حلفي بيادكارش
 Pes be-ĥükm-i اولادنا (2) اكبادنا anlaruñ ferâġ-ı ĥâtırla intizâm ĥâline zimâm-ı himmet maşrûf-ı vüs^çat-ı ma^çişet (3) ve cem^çiiyetleri şoyına ^çinân-ı ^çinâyet ma^çţûf olmaķ gerekdür. Men kendü püserüm iĥün bî-şümâr (4) zaĥâ'ir u nefâyis ve perde ü sûtür ve metâ^ç ü ^çaķâr ve Ķuşür-ı bî-ķuşür müheyyâ êtmişemdür. (5) ^çAcebâ ol cânibden rây-ı cihân-ârâ-yı ĥazret kendü püser-i ĥayr-ı ĥalefleri câlinde (6) ne ġüne hüsn u ihtimâm ve luţf-ı i^çtizâmü'r-râm buyurmuşdur. Ķün bu peyġâm sem^ç-i (7) Ķayşere êrişdi tebessüm êdüp eyitdi. Mâl-ı yâr bî-vefâ ve maĥbûb nâ-pây-dârdur. (8) Buña şifte ve metâ^ç-ı fânî-i dünyâ-yi denî ile firîfte olmaķ ^çuķalâ işi ve âbâd (9) revşî degüldür. Ķünkü mâl ma^çraz-ı zevâl ve şeref-i intikâlde êdüġini bildüm (10) kendü püserüm iĥün zaĥâ'ir-i meķârim-i aĥlâķı izĥâr kıldum. Ve dūşına ĥilye-i (11) ĥayâ ile ârâste olmuş bir ĥulle giyürdüm ve fark-ı serine ziver-i edeb ile (12) muraşşa^ç bir tâc urdum.

beyt

ادب تاجیت از نورالهی بنه برسروبر (13) هر جاکه خواهی

Çün haber melik-i 'Araba vâşıl oldı eyitdi. Râst buyurılmışdur. (14) Vâkı'ân māl-ı bî-mâlla defâ'ini mâla māl etmekden izhâr-ı huzâ'in-i edeble tehzîb-i (15) ahlâkı itmâm ü ikmâl etmek evlâ vü ensebdür. Bu sebebden buyurmuşlardur ki الادب (16) خیر من الذهب

nazm

ادب بهتر از کنج قارون بود فزون تر ز ملک فریدون بود
(17) بزرگان نکردند پروای مال که اموال راهست رُود زروال

[67.a]

(1) عنان سوي علم و ادب تافتند که نام نکو از ادب یافتند

(2) **bâb-1 çehârüm der-rızâ vü tevekkül**

'Uqalâya rüşendür ki rızâ oldur ki her kazâ (3) ki Hudâ-yi te'âlâdan bendeye vâşıl olur andan hõşnüd olup kaç'â (4) münfa' il olmaya ve her ne ki iktizâ-yı kaderden aña muttaşıl olur rağbet-i tamâm (5) gösterüp anuñla hõş-dil ola. Tâ bu vâsıta ile pîrâmen-i hâtırına endüh (6) u melâl gelmeyüp hem-vâre şâd-kâm u âsûde-ğâl ola.

nazm

(7) هر عزیزی که بارضا خوکرد فرح و عیش روی باوکرد

(8) خوش درامیزدار ضفای ضمیر باقضا و قدر چوشکر و شیر

(9) **Hikâyet** olunur ki mülükdan biri meşâyîğden birine dër ki baña bir naşihat (10) işâ⁶¹ ve bir mev' izet ifâ buyursañ ki sâlib-i teşviş-i hâtır ve câlib-i şafâ-yı (11) zamîr olsa 'âbid cevâb-ı pür-şavâbından eyitdi. انتظر قضاء و اطلب رضاه (12) Ya'ni hâzret-i hâkkuñ kazâsına muntazır ü râzî ve rızâsına tâlib ü müteğâzî (13) ol. Zîrâ tîr-i kazâyâ rızâdan ğayrı siper olmaz ve iktizâ'-ı kaderden hâzer (14) eden murâdına zafer bulmaz. Her kimesne ki âstâne-i rızâ vü teslimde ser-nihâde (15) ola 'an-ğarîb şadr-ı mesned-i serverî ve ser-firâzide istâde (16) olur. Hükemâ-yi fuğûldan menğûldur ki الرضا الفنع بقضاء الله والصبر علي (17) المكاره Ya'ni rızâ oldur ki cenâb-ı hâzret-i 'izzetden gelen nesne ile kanâ' at

[67.b]

(1) ve cemî' mekârih ü mazârda şabr u şalâbet üzere olma. Mübtelâ-yı belâ-yı (2) kazâ olanuñ hiç bir vechle zâhiri müteğayyir ve bâtını mütekeddir olmaya.

beyt

⁶¹ Sözcük A nüshasında "şabâ" biçimindedir.

(3) رضا بداده بده وز جبین کزه بکشای که بر من وتودر اختیار نکشادند

(4) **Hikāyet** olunur ki enbiyā 'aleyhime's-selāmdan biri qāziyü'l-ḥacāt cenāb-ı (5) 'ālem me'ābına münacātda dedi ki ilāhī baḡa bir 'amel göster ki anuḡ sebebi (6) ile sen benden ḡoṣnūd olmaḡ müyesser ola. Ḥiṭāb eriṣdi ki ben senden (7) ḡoṣnūd olmaḡ sen benim qazāmdan ḡoṣnūd olmaḡa müte'alliḡdūr. Çün (8) qazāma rāzī olasın muḡarrer beni senden rāzī bilesin.

beyt

(9) هر که راضي شداز قضاي خدای بهره مي يابدآز رضاي خدای

(10) Vāqı'ā maẓmūn-ı hümayūn رضوانه رضي الله عنهم ورضوانه bu havāda pervāz (11) etmişdūr ve mefhūm-ı meymūn المقام العظيم باب الله الأعمم bu nevādan (12) dem-sāz olmuşdur. Fī'l-ḡaḡiqa nigār-ḡāne-i qazā vü qāderde cebīn-i ādemīde (13) her naḡṣ ki muḡarrerdür her-āyine ol muḡadder āyine-i zuḡūrda cilve-ger olmaḡ (14) muḡaḡḡaḡ u muḡarrerdür.

mıṣra'

چاره کار رضا بقضاء الله است

Taqdīr-i qazā (15) taḡyīr olunmaḡ mutaṣavver degüldūr ve muḡadderden ḡayrı bir şey daḡı inan müyesser degüldūr.

ḡıṭ'a

(16) اذا المرء لم يرض ما يمكنه ولم يأت من امره أزينه

(17) فدعه فقد ساء تدبير سيضحك يوماً ويئس سنه

[68.a]

(1) Zāmā'ir-i ā'yān-ı cihāna 'ayāndur ki tevekkül ḡalbe dāmen esbāba teşebbüṣden (2) tenzīh ve cenāb-ı ḡazret-i müsebbibü'l-esbāba tevciḡ etmekdür. Herkes ki kifāyet-i (3) kārını Ḥudā-yi perverd-ḡāra ḡaṣr edüp ve 'ā'id olan na'māda i'timādını (4) kerem-i ilāhiye ḡaṣr ede cemī' meṣāliḡi vefḡ-ı dil-ḡāhı üzere sāḡte ve ārzū- (5) -ları muḡtezāsı üzere perdāḡte ola.

beyt

تویاخدای خودانداز گارودل خوش ددا (6) که رحم اکر نکند مدعی خدای بکند

Pādiṣāḡ-ı ferruḡ-fāla lāzımdur ki her (7) ḡalde ḡazret-i vāhibü'l-āmāl der-ḡāhına ittikā' ü ittikāl ede. Tā 'ināyet-i (8) ilāhī anuḡ cümle-i umūrını lāyıḡ ü maḡall olduğu üzere müyesser ü maḡfil eyleye. (9) **Hikāyet** evā'il a'ṣārda bir pādiṣāḡ-ı kām-kār 'ulemā-yi rüzigārından (10) bir ṣā'ibü'l-efkāra su'al etdiki nuṣret-i ehl-i imān ḡaç nesneye vā-beste

(11) vü menûtdur. Ol ferzâne eyitdi iki nesneye merbûtdur birisi edâ'-i (12) namâza tevaşşul ü tevessül ve biri kerem-i hâzret-i kâr-sâza tevekküldür. Bu iki (13) muḳaddimenüñ neticesi elbette feth-i zaferdür. Pâdişâh-ı pāk bu naşihatle mütenaşşih (14) olup binâ'-i kârına bu iki haşleti pîş-nihād kılp ve hemîşe şalât ü (15) tevekküle mu' tād oldı. Nâ-gâh bir düşmen-i ḳavî zuhûr edüp ' asker-i bî-kerân ü sipâh-ı (16) bî-pâyân ile anuñ dârü'l-mülküne müteveccih oldı. Ol daḳı kendü sipâhıyla (17) ḳaşma muḳâbil oldı. Çün iki taraftan âlât-ı ḳarḳ ü zarḳ ve esbâb-ı

[68.b]

(1) ceng ü ḳıtâl müheyyâ oldı her gece ki ertesi rûz meşâffdur ki (2) meymene vü meysere ve ḳalb şâff şâff ḳursa gerekdür. Ol pâdişâh ol (3) şeb tâ seḳer şalata ḳıyâm ve ' ibâdete ve du' âya ihtimâm edüp ve bu (4) mazmûnı edâ' ederdi ki

ḳıḳ' a

الهـي حـيـنـ بـابـكـ مـسـتـيـغـنـاً (5) و ما اسـتـكـفـيتـ غـيـركـ في مـرـامي
فـلا تـشـمـتـ بـي الـاعـدـا و انـصـر (6) عـلـيـهـمـ للـصـعـيـفـ المـتـصـام

Muḳarrebân-ı hâzretten biri eyitdi. Ey (7) melik-i mülk aḳvâlini tedârük demidür. Ğamm şimdi düşmen ğamıdur ki ferdâ-yi (8) rûz meşâffdur ḳâlâ sâ'ir-i umûr mu' âf olmak gerekdür. Melik eyitdi (9) hele ben bu gece kâr-ı Ḳudâ-yı te' âlâyı edâ' edeyüm ve ferdâ kâr-ı Ḳudânıdır. (10) Her ne ki isterse emr anıdır benüm anda hîç kârüm ve zerrece iḳtiyârüm yoḳdur. (11) Eyitdi pes tehniyet-i ḳarḳ eyle ve ma' reke-i ḳıtâla ḳâzır ol. Melik eyitdi (12) zırh-ı tevekkülü giydüm ve seyf-i şârim 'avn-ı rabbânî der-miyân êtdüm ve maşlahatı (13) vekîl-i luḳf-ı ilâhiye ḳavâle ḳıldum. Pes bundan özge ḳâzırılmak niçe olur.

beyt

(14) ماكار خویش رانجداوندگار ساز بکذاشتیم تاكرم اوجه میکند
(15) 'Ale'ş-şabâḳ iki leşker 'alemler dikdiler ve birbirine muḳâbil şafflar çekdiler. (16) Hemân ol sâ' at bir ' acib ḳâlet peydâ olup meded-i ilâhî (17) وانزل جنودالم تروها ' arşasında hüveydâ oldı.

mışra'

[69.a]

(1) لشکر تأیید حق از ملک غیب امد بیرون
Çün çeşm-i siyâh-ı ḳaşm (2) i' lâm ü ḳitâm pâdişâh-ı mütevekkile düşdi. Fî'l-ḳâl zünbûr-ı enbûh-ı endûh-ı (3) ḳavf ü ḳaşyet başlarına üşdi. ' İnân-ı iḳtiyâr ḳabza-i iḳtidâr- (4) -

larından bîrûn olup her ni' meti ğanîmet bildiler ve bî-vâsîta-i dâr ü (5) ğîr ve bî-kâr-zâr⁶² ü semşîr ü teber ve fetḥ ü zafer müyesser oldı.

beyt

(6) صبح ظفر از مشرق امیدبر آمد اصحاب غرض رَاشب سودابسر آمد

(7) Eşḫâb-ı ' irfâna bu nükte nihân olmaya ki erbâb-ı taḥkîk ve ehl-i taşdıḳ (8) katında bu kaẓiyye müberhendür ki her nesne ki ' arşa-i vücûda gelür (9) dâ'ire-i taḳdîr-i ezeli ve sâbıka-i ḥükm-i lem-yezelîden ḥâric degüldür. Bilki (10) bi'l-küllîyye aḥkâm-ı ḥayr ü şerr ve eşnâf-ı nef' ü zarar Bârî te'âlânun (11) ' izz-i isme meşîyyeti ḥasebiyle nâfiz ü cârîdür ve def' -i kaẓâ-yi Bârîden (12) efrâd-ı âferîdenün ' aczi ' ayb ü reyb ve şevb-i şübheden cârîdür. (13) Ve ḥalkun ḳaşd u cehdi ve men' u def' i ve taḳdîm u te'ḥîrinün (14) zerre denlü nef' i yokdur. لامرد لقضایه ولأمعقب لحکمه

beyt

(15) کسی زچون وجرادم نتواندزد که نقشبند حوادت وراي چون وچراست

(16) ve ma' a-zalîk hîç bir ' âḳîl bu ma' nâdan ğâfil degül iken buña ḳâ'il degüldür ki (17) cânib-i ḥurrem ü ihtiyâdan ğaflet eyleye ve mazâr ü mekârihden

[69.b]

(1) taḥarrüzde müsâhelet göstere ki التهلكة الى بايدكم (2) bilki demişlerdür ki her emrün esbâbına mübâşeretde taḳşîr êtmeyüp ba' dehu (3) itmâmını müsebbibü'l-esbâba tefvîz êtmek gerek.

mesnevi

(4) سنیتی بنهاد از اسباب و طرق طالبان راریزاین یتلی تنق

(5) ای گرفتار سبب بیرون میپر لیک غرل آن مسبب ظن میهر

(6) باسببها از مسبب غافلای سوي این روپوشهازان مایلی

(7) ve nükte-i ḥadîs علی الله توکل bu ḳavli mü'eyyed ve bu emri (8) mü'ekkeddür.

mışra'

باتوگل زانوي اشتريه بند

bâb-ı pencüm der-şabr u şebât

(9) Nûr-ı ' aḳlla dîde-i başireti münevver olan şâḫîb-dilân-ı ' âli (10) nazara⁶³ ḥafî degüldür ki şabr bir şıfat-ı marzî ve bir ḥaşlet-i mer' idür. (11) Ba' z-ı mekârih ü beliyyât ve maḥâfât ü âfât ki cenâb-ı rabbü'l-' izzetden (12) ḥikmeti muḳtezâsınca ' ibâdına erişe ol maḥallde

⁶² Sözcük A nüshasında "bî-küllî zerâd" biçimindedir.

⁶³ Sözcük A nüshasında "nazîre" biçimindedir.

‘ākīl-i ‘ākībet- (13) -endişe şabr ü taḥammül pīşe olup nefsine cebr ve belāya şabr (14) étmek gerekdür. Zirā hengām-ı nüzül-ı nevā’ib ve eyyām-ı ḥuşul-ı (15) meşā’ibde ceza‘ ü feza‘ bendeyi şevāb-ı ebedīden maḥrūm éder ve kılllet-i (16) şabr ve ḥıffet-i ‘aql u saķāmet-i rāy ile meşhūr u ma‘lūm éder.

ķıt‘a

(17) bir belā nāzil olsa étme ceza‘ ki anda var iki şerr işit benden

[70.a]

(1) evvelā dōstlar olur ğam-gīn şāniyen buḡa şād olur düşmen

(2) Bu maķūle vaķāyi‘ ki aḡyānā vāķi‘ olur telāfi-i tedārikinde ‘urve-i (3) vuşkā-yı ıştıbāra temessük nāfi‘ olur.

ķıt‘a

(4) کلیددرکنج مقصود صبر است در بسته آن کس که بکشود صبر است

(5) ز آینه سینه دردمندان غبار ستم آنکه زدود صبر است

(6) Şabrla her ārzū-yı ḡām resīde vü müheyyā olur ve şīrīn meşeldür ki (7) şabrla ḡoruķ ḡelvā olur.

mışra‘

صبر تلخست وليکن بر شرین دارد

beyt

(8) کر صبرکنی بصیر بی شک دولت بتواید اندک اندک

(9) Her server ki صیرقدظفر من üzere tīr-bārān-ı ḡavādişde siper-i (10) şabrı sīnesine keşīde ola lā-büdd ḡadeng-i ümīdi hedef-i (11) murāda resīde olur.

beyt

érer şābir murāda tēz eger dīr (12) ḡurūsü’ş-şabr miftāḡü’l-ferecdir

Herkes ki ḡalbinde mā-hüve’l-merāmı (13) ızmār ve anuḡ ḡuşulında tamām ıştıbār étmişdür ve rāh-ı talebde (14) niçe ta‘ ab ü naşab çekmişdür āḡir-kār şāhid-i maķşūdı müşā- (15) -hid olup sā‘ id-i mesā‘ id müsā‘ id olmuşdur.

beyt

(16) بصیری می توان کامی خریدن بآرامی درآمی کزیدن

(17) ve bi’l-cümle menķabet-i şabrda hemīn pes ki انّ الله مع الصّابرين

[70.b]

(1) Muḳteżāsınca ‘avn-i ilāhī dünyāda şābirlerüñ ḳarīn ḫālleridür. (2) اجرهم بغير حساب (3) müzd-i mezīd rehīn āmālleridür. (4) mübteğāsınca ‘uḳbāda (5) müzid rehīn āmālleridür.

naẓm

ḫudā-yā bize luṭfunḫan meded ḳıl (4) belā seylābına şabrla sedd ḳıl
belā vaḳtinde ḳıl şābirlerüñden (5) şafā bezminde ḳıl şākirlerüñden

ve aḫbārda gelmişdür. **Rivāyet** (6) olunur ki ḫāzret-i ḫaḳḳ sūbhānehu ve te‘ālā Dāvudü’n-nebī ‘aleyhi ve ‘alā resūlunā’s- (7) -selām ḫāzretine vaḫiy buyurdu ki ya Dāvud cehd ü tekellūf (8) göster tā benüm aḫlāḳum senüñ pīrāye-i rūzigāruñ ola ve benüm zāt-ı (9) bī-ḫūnuma sezā-vār olan cümle-i şifātından biri oldur ki ben şabūram.

beyt

(10) صبر بهتر مرد را از هر چه هست تا بیاید بر مراد خویش دست

(11) **Hikāyet** olunur ki Efrāsiyāb bir gün kendü ümerāsına ḫiṭāb (12) etdi ki zinhār merdān-ı mu‘temedātun zāhiren heykel ü hey’et ve übbehet (13) ü şevketlerine şifte ve lāf-ı güzāf ve da‘vālarına mağrūr u firīfte (14) olmañuz. Tā kī التجارب لفاح العقول meşeli muḳteżāsınca anlarun (15) eṭvārların ve şabr u ḳarārların tecrübe etmeyince şöyle ki miḫekk-i (16) iştibārda tamām ‘ayyār olalar lāyıḳdur ki merd-i merd-ānelik ḫasebiyle (17) i‘tibār bulalar.

beyt

لَا مَحْمَدَنَّ أَمْرَاءَ حَتَّى تُجْرِبَهُ

[71.a]

(1) وَلَا تَدَمَّنْهُ مِنْ غَيْرِ تَجْرِبٍ

beyt

(2) نه بدعو نیست قدر و قیمت مرد هست مردانکه صبر باید کرد

Hikāyet ümerādan biri bir gün pādişāhınun (3) önünde bir mühimmi müşāveret için oturmışdı. Ḳazā-yi nā-gehānī ile (4) bir gejdüm anun pīrāhenine düşmişdi. Her sā‘at emīri gezide ve niş-i (5) zehr-ālūdenun zararını resānide olurdu ve her zehr ki ṭabī‘atında (6) mevzū‘ ve kuvvetinde müdrec idi cümlesini bī-dirig ten-i emīre şarf (7) u ḫarc etdi. Tā ol mertebeye vardı ki nişi ‘amelden ḳaldı ve ol (8) emīr muṭlaḳā ol müşāveretde ya ḳaṭ‘-ı kelāma ya ḫilāf-ı ‘ādet bir vaşfa (9) mübāşeret etmedi ve hiç bir vechle zāhiri müteğayyir ü muḫtelif olmadı (10) ve sūḫanı ḳānūn-ı edeb ve ḳā‘ide-i ḫikmetden münḫarif olmadı. Tā kendü (11) ḫānesine vardı ve ol gejdümü cāmesinden birün (12) eyledi. Çün bu ḫaber-i şabr ve eşer-i cebr sem‘-i şāha erdi be-gāyet (13) müte‘accib olup ser-engüştini dendān-ı

hayretle ışırdı. Bir vaqt-i āherde (14) ki emīr-i mülāzemet der-gāha geldi. Sultān buyurdu ki herkes (15) nefinden zarar def^c etmek vācib ü lāzımdur. Pes sen ne için (16) ol gün āzār-ı ‘aḳreb-i zehr-bārı kendün den def^c e ‘āzim olmadun. (17) Emīr bu cevāb-ı dil-peḳiri vėrdi ki bende ol maḳūle kemīne degülem ki

[71.b]

(1) senün gibi pādişāhuḡ şeref-i mükāleme ve ḡüsn-i mu‘āmelesini alam zehr-i gejdümle
(2) ḳaḳ‘ edem veyā ādāb-ı meclis-i ‘ālīye muḡālif vaż‘ edem. Farzā ki bugün (3) meclisde zaḡm-ı niş-i gejdüme ıştıbārum olmaya ferdā ma‘reke-i rezmdede (4) tiḡ-i zehr-āb-dāde-i düşmene şabra niçe iḳtidārum ola.

beyt

(5) من نه آنم که سراز مصلحت شاه کشم بابجزوي المی رنجه شوم آه کشم

(6) Pādişāh bunun sūḡan-ı dil-bendini pesend edüp anı bülend mertebe ile ser- (7) -efrāz ḳılup miḳdār-ı şabrınca maḳşūdına erişdirüp ebnā³-i (8) cinsinden mümtāz ḳıldı.

beyt

کرت چونوح بني صبر هست درغم طوفان (9) بلا بکرددوکامي هزار سآله براييد

Merdān-ı ḡuceste-kāra peydā vü āşikāre (10) ola ki şebāt dedükleri kifāyet-i cemī‘ mühimmātda pāy-dārlik ve def^c-i mekārih (11) ü mulimmātdan ber-ḳarārlikdur ve fi‘l-ḡaḳıḳa şecere-i şebāt müşmir-i şemere-i meyāmin (12) ü berekāt ve müntic-i fevā‘id-i derecāt u necātdur ḡāşsa-i ḡürūh-ı pür-şükūh-ı (13) selāḡine ki farzā fermān-dārlara ri‘āyetde ve ifāza-i nef^c de ve mütemerridān-ı (14) bed-girdārları ḳam^c ü def^c de ve şebāt-ı pādişāhān muḡāzır-ı ḡavāşş ü ‘avāmde zāhir (15) ü ‘ayān olmaya. ḡadem ü ḡaşem sırr-ı iḡā‘ati zemīn-i inḳıyāda ḳomazlar ve ehl-i baḡi vü (16) fesād mevādd-ı ‘işyān ü fesāddan iḡtirāz göstermezler. Pes pādişāha şebātla (17) istizḡar ve andan istimdād ve anuḡla istişāre etmek mücib-i ḳarār-ı devlet ü iḳtidār

[72.a]

(1) edügi muḳarrerdür.

beyt

هرسرکه یافت افسري ازکوهر ثبات در (2) اقتدار بکآرداز چرخ ثابتات

ḡükemādan birisi demişdür ki pādişāh (3) esās-ı salḡanatı inhidāmdan emīn olmaḡ dileye gerekdür binā-yi kārımı (4) şebāt ü vaḳār üzere tarḡ eyleye.

beyt

بنای کاربینه بر ثبات و امین باش (5) که هر بناکه بر اصالت پایدار بود

Merd-i şābit-ḳadem ve kemer-i şebātī (6) miyānında muḥkem eden oldurki kendü rāh-ı rūşenden ve resm ü tarīḳ (7) ü cünbişinden hiç bir müşevveşüñ dağdağasıyla inḥirāf ve bir (8) müsevvisüñ vesvesesiyle inṭıraf? göstermeye.

naẓm

(9) در تردد و نجات مدان هیچ خصلت به از ثبات مدان

(10) میل داری برفعت درجات در معالی ثبات درز ثبات

(11) Ve nişāne-i şebāt ikidür. Biri oldurki her kâra ki şürü^ç (12) gösterile anuñ itmāmında zımmet-i ihtimāma lâzıme ḳılıp hiç bir vechle (13) andan rücū^ç olunmaya. **Hikāyet** olunur ḳayşer-i Rūm Nūşirevān- (14) -dan bir taḳrīb-i dil-firibile su'āl étدی. Bekā-yı salṭanat ne mādde (15) müstaḳarr ve ne gūne-i 'amel birle dā'im ü muḳarrer olur. Nūşirevān eyitdi (16) hergiz kâr-ı bî-hūde ve 'amel-i nā-pesendideyi buyurmazam ve mühimmāt-ı (17) salṭanatdan bir mühimmi ki emr edem anuñ itmāmına iḳdām eder nāḳış

[72.b]

(1) ḳalmağı ḳaṭ'ā revā görmezem.

naẓm

(2) هر طرح که انکنی چو مردان چهدی بکن و تمام کردان

(3) یعنی عمل که بفروری باید که دکنکون نسازی

İkinci 'alāmet oldur ki her sūḥan (4) ki zebān-ı sulṭān üzere cārī ola ve 'aḳla ve naḳle şeynden 'ārī (5) ola meh-mā-emken anuñ naḳizine mütekellim ve naḳzına ḥākim olmaya. Tevārīḥde (6) mezkūrdur ki **hikāyet** sulṭān-ı rażī zamān-ı ḥükümetinde meydān-ı Ğarneyn? (7) cānibine güzeşt ḳıldı. Bir ḥammālī gördi ki seng-i girānı dūşı üzere (8) ḳoyup anuñ 'imāret-i mühimmātına iletürdi ve anı götürmede renc-i şedīde ve (9) ta'ab-ı mezīd çekerdi. Sulṭān çün bunun meşāḳḳat ü mücāhedesini müşāhede (10) ḳıldı re'fet-i aşlı ve 'atıfet-i cibillisi bu ḥaml-ı şaḳīli taḥammüline müsā'ade ḳılmadı. (11) Buyurdi ki ey ḥammāl-ı bi-hūş

mışraç

بقدر بارکش نه بار بردوش

(12) ey merd-i miskīn bu bār-i sengin ile nefsüne kīn édüp teskīn étmek mi dilersin yoḥsa bī- (13) -temkīn bunu kār-ḥāne-i zemīne iletmege zamīn mi olduñ. Hemīn bu bārı dūşuñdan (14) bıraḳ. Ḥammāl fermān-ı sulṭān üzere ol seng-i girānı miyāne-i meydāna bıraḳdı. Ol (15) seng ol mekānda ḳaldı. Esbān ki ol sengi görürlerdi bed-çeşmi ve tünd- (16) -ḥüy édüp

ürkerlerdi. Ba' zı havāşş-ı devlet vaqt-i fırsatda bu hâli mevķif-i (17) 'arza yetişdürdiler ki âyende vü revendenüñ merkûbları ol taşdan

[73.a]

(1) ürküp kaçır ve gâhî olur ki rākib-i gâfil atdan güp düşer ve ol (2) ĥammâldan ĥayrı bir kes anı ĥaldurmaĥa ĥâdir degüldür. Fermân cereyân âderse (3) ol ĥammâl gelsün meydânı ol hâyilden hâlî ĥılsun. Pâdişâh eyitdi (4) sâbıķân ol sengüñ ol maķâmda vaz' olunmasına emr âtmişidüm hâlen (5) ref' olunmasına fermân âdersem ĥalk bu vaz' ı bizüm ĥiffet-i rây ve 'adem-i Őebâtımıza (6) ĥaml âderler. Pes münâsib budur ki ol seng yerinde bâķî ola. Rivâyet (7) olunur ki sultân razinüñ âĥir-i 'ömrine varınca seng maķarrında müstaķırr (8) oldı. Vefâtından Şonra anuñ kelâmıñ mürâ'ât için evlâdından bir ferd (9) ol taşı yerinden ĥaldurmadılar.

ķıř' a

سخن شاه شاه هر سخن است (10) بهمه حال پاس باید داشت
نانکردد نقيض ان ظاهر (11) بايدان رابلوح دل بنكاشت

bâb-1 Şeşüm der-'ulüvv-i himmet ve ceħd ü 'azîmet

(12) himmet-i bülend rif'at-ı ercümendle hem-ĥâldür ki mâ-beynlerinde infişâl (13) muĥâldür. Őâĥib-i tâc u devlete 'ulüvv himmet bir piş-kâr-ı kâfi ve bir meded-kâr-ı (14) vâfidür ve ĥaberde gelmişdür ki ان الله يحبّ معلى الامور Ya' nî ĥaķķ sübhânehu (15) ve te'âlâ i' mâl-ı büzürgî naşar-ı ĥabûl ile müşerref ü mes'ud ĥılır ve merdüm-i (16) bülend-himmeti kendüye maķbûl u mevdûd ĥılır.

beyt

همت بلندداركه نزد خدا (17) وخلق باشد بقدر همت تو اعتبار تو

Her pâdişâh himmetde biş-terdür ĥadem-i

[73.b]

(1) Őevketle sâ'ir mülûkdan piş-terdür ve herkes ki kemend-i himmete süvâr olup (2) Şemşir-i 'azîmeti destine alur az zamânda sâ'id-i baĥtı 'ulüvv-i himmeti vesâtetü (3) ile sivâr-ı sa'âdetle müzeyyen olur. Bu bâbda ehl-i tevâriĥ bir ĥoř ĥikâyet naĥl (4) âtmişlerdür. Ol ĥikâyet bi-'aynihâ bu maķâmda irâd olındı. **Ĥikâyet** evâ'il 'aşda (5) bir dervîş-i kâsib varıdı ki 'aciz ĥâl ve me'ûnet-i 'ayâlden dermânde ve keşret-i (6) ĥillet ü ĥillet-i keşretten 'âciz u fermân-dih idi. Daĥl-ı her rûzesi ĥarc-ı rûz-ı (7) merresine vefâ âtmezidi ve fâ'ide-i Çnâ'ati tertîb-i nân u nemeke yeter yetmezidi. (8) İttifâķ 'inâyet-i

Yezdānī aña bir ferzend erzānī buyurdı ki delâ'îl-i haşmet cebhe- (9) -sinde peydâ ve 'alâ'im-i devlet nâşyesinde hüveydâ idi.

beyt

(10) مَبَارَكٌ طَلَعَتْ وَفَرَّخْتَهُ طَالِعُ جِينَسِنْدَهُ نَجَابَتِ نُورِي لَامِعٍ

(11) Meyāmin-i vücūdıyla hāl-i peder güşāde ve bereket-i kudūmiyla hāşılı hırcından (12) rüz-be-rüz ziyāde idi. Peder ol püser-i ferruh eşerün qademin mübarek tutup (13) maqdūr-ı vaqt olduğu miqdār terbiyete meşgūl idi. Ol ferzend-i farahmend (14) henüz qarīn-i mehd iken kemān ü tīrle avınurdı ve dahı şīr-hāre (15) iken bir seyr-i siper ü şemşīrle sevinürdi. Her şabāh ki mektebe iltilürdi döner (16) at meydānına giderdi ve her-gāh ki ta'lim-i haṭṭa yeltelirdi elvāh-ı haṭṭı koyup (17) ermāh haṭṭına meyl ederdi. Hem-vāre levh-i tığden cihān-gīrlık harfin okurdı

[74.a]

(1) ve her-dem naqş-ı siperden serverlik dersin ezber kılurdı.

mesnevī

(2) çü hā vü mīmi yazaydı debīri siperle kūda? giderdi zamīri

(3) elifbāyı ederdi şöyle taqrīr ki ya dēr şekl ya şekl elif tīr

(4) Çün sinn-i şīğarda seyr-i kibre érdi bir gün peder aña eyitdi ey ferzend-i (5) dil-bendüm dā'im hāṭırım senün hāl ü hayālüne nāzır ve iltiķā'-i liķā'-i şafā' (6) bahşuñ bā' iş-i inşirāh-ı hāṭırdur. Şimşād-ı kāmētün menāre ve sā'id (7) ü bāzūñ şāh-ı çenāra döndi. 'Unfuvān-ı civānī 'ünvān-ı tufūliyyet (8) ü nā-dānī gibi degüldür. Hāliyā be-hükme-i دینه emrine imtişāl (11) etmək vācibdür. (10) emrine imtişāl (11) etmek münāsibdür. Dilerem ki bir sehī-kāmet zībā-hey'et rüşen-rüy āşüfte-müy (12) sāha-i zimmeti töhmet-i hıyānetden berī bir duḡter-i nāzük-beden-i sim-beri 'aḡd-ı (13) izdivācuña murtabıṭ ve 'ıķd-ı imtizācuña münharıṭ kılam. Bu muqarrerdür ki her (14) kime ki zen-i hasnā'-i 'afife müyesser ola hānesi şeb-i tīre gibi tārīk (15) ise rüz-i rüşen gibi münevver ola.

kıṭ'a

(16) زهبي سعادتي مردي زن جنين دارد

نيكو صلاح ديني ودين است صحب زن

(17) کسی که طالع فرخنده همنشین دارد

ز همنشین نکو کام دل توان بردن

Ey cān-ı peder hemin bihter ki dest-

[74.b]

(1) -peymān tertib édüp şānımıza mülāyim bir ‘arūs-ı pākize-nihād taşşiline (2) ‘āzim olalum. Sen bu bābda ne şavāb görürsin ve bu emrde ne tedbīr buyu- (3) -rursın. Püser eyitdi ey peder ol duşter ki anuñçün ‘ağd étsem gerek (4) ve āyīn-i kābīn içün dest-peymān nağd étsem gerek. Size nesne teklif (5) étmezsin. Ben anuñ tedārikini étmişemdür. Sizden mu‘āvenet tevaqqu‘ kılmazın. (6) Peder eyitdi ey nūr-ı dīde senüñ keyfiyyet-i hālün ve kemmiyyet-i māluñ (7) baña pūşide degüldür. Senüñ ne kadar istizhāruñ ola ki (8) şānuña münāsib dest-peymāna iktidāruñ ola. Nağd édecegün dest- (9) -peymānendür ve ‘ağd étsem dédügün ‘arūs ne nesnedür. Püser (10) fi’l-hāl yerinden tırdı ve içerü girüp bir şemşīr-i bürrān (11) getürdi ki şad-bār ğamze-i hūbandan hūn-hār ve hezār mer- (12) -tebede ‘aķīķ lebler dendānından gevher-dār ve eyitdi ey peder (13) bilmiş ol ki ben ‘arūs-ı memleketi huṭbe étsem gerek ve muḥaddere-i (14) salṭanatı ‘ağd-ı ‘ıķde getürsem gerek. Aña tiğ-i bürrāndan girān-māye (15) dest-peymān ve ḥancer-i hūn-feşān özge nişān müyesser midür.

beyt

(16) باخت نيك هيچ كسي راسير نيست مهر عروس ملك به از تيغ پر تنيست

(17) Peder eyitdi ey püser sen bir civān-ı sāye-perversin aşl ü nesebünjde

[75.a]

(1) bu hāl ile ma‘rūf bir mih-ter yokdur. Qırı sevdāyla i‘tilā’-i livā’-i devlet (2) niçe müyesserdür. Bu ārzū cümle-i muḥālātadan ve maḳūle-i mümteni‘ ātdandur. (3) Püser eyitdi ey peder niçeler himmet-i bülendi vesāṭeti birle ḥazīz-i zillet (4) ü denā’etden zırve-i devlete ‘urūc étmişdür.

beyt

(5) bülend-himmet ü ‘ālī-i nazīr gerek ādem ki himmetine göre keşide olur devlet

(6) ‘Avn-ı ilāhīden ümīd-vārum ki be-her-hāl murāda erüp şehryār-ı rüzigār⁶⁴ (7) olam.

kıta

وَأَتَى لَمِيمُونَ النَّوِيهِ مُسْخَجَ وَإِنْ كَانَ مَطْلُونِي سِنَا الشَّمْسِ فِي الْعَبْدِ

(8) واددگه سُولی حین ارکب عزمتی ولوانه فی جبهة الا سیدالورد

(9) Çün ol civānuñ himmeti ḥuşūl-ı salṭanata maḳşūr idi ve sevdā-yı (10) ḥilāfetden ğayrı hevā ser-ā-pā devletinden dūr idi. Meydān-ı himmetde semend-i ‘azme (11) süvār olup ve

⁶⁴ Sözcük A nüshasında "zūr-kār" biçimindedir.

kemer-i cehdi hāşıra-i cāna üstüvār kılup vezā'if-i (12) zuhūr u şerā'it-i hurūcda bir daķıka mücmel kıomadı. Rūz-be-rūz şöhreti (13) iştidād ve sâ'at be-sâ'at devleti izdiyād buldı ve müddet-i yesİRde (14) 'arūs-ı 'arşa-i melik manaşşa-i kıabza-i taşarrufında cilve kılup żarb-ı (15) tığ-i 'ālem-gİR ve hāncer-i āb şekli-i āteş te'şİRle ekşer āfākı teşhİR eyledi.

beyt

(16) عروس ملك نسا زده كرىدامادى كه اول از كهر تیغ داد كابنیش

(17) Fī'l-ħaķıķa 'arūs-ı 'urūş-ı devleti der-āgūş etmek isteyen kimesne gerekdür ki

[75.b]

(1) anuñ ğayrı hevāyı dilden ferāmūş edüp cell-i himmeti taħşİL-i maķşūda ħaşr edüp (2) az devletle kıanā'at-sāz olmayup bāz-ı himmeti bülend-pervāz eyleye tā ki be-ğāyet (3) Ĥudā-yı te'āla devletle ser-efrāz ola.

kıt'a

(4) وَتِلْكَ خَدِيعَةُ الطَّبِيعِ اللِّسِيمِ بَرِي الْجَبْنَاءُ أَنْ الْعَجْزَ حَزْمُ

(5) فَلَا تَفْتَعِ عَبَادِدُونَ النَّجْمِ إِذْ اغَامَرْتُ فِي شَرْفِ مَرَوْمِ

Żamā'ir-i ā'yāna 'ayāndur ki 'azİmet-i (6) himmetle tev-emān ve cidd ü cehd daħı bunlar ile hem-'ināndur. Bu cümle evşāf-ı (7) selāṫin-i cihān-dārān ve aħlāk-ı mülūk-ı memālik-sitāndur. Lakin 'ulüvv-i (8) himmet metbū' ve sâ'iri aña tābi'dür her-çend ki himmet 'ālİ-terdür taleb-i maķāşid (9) ve iktisāb-ı me'āribde cehd u 'azİmet mütevātir ü evferdür. 'Azİmet piş-rev-i kıavāfil-i (10) mūrādāt ve berİd-i kifāyet-i nevid-i mühimmātdur. Ĥiç tāc-dārān yokdur ki 'azm-i (11) dürüst-i bİ-dirİğ etmeyince zimām-ı teşhİR-i memleketi kıabza-i taşarrufına getürmiş ola (12) ve Ĥiç bir şehryār yokdur ki sa'y-ı belİğ etmeyince şadr-ı serİR-i serverİde oturmuş (13) ola.

beyt

بي عزم درست و سعي كامل هرگز نشود مراد حاصل

'Alāmet-i (14) 'azm-i dürüst oldur ki herkes ki bir nesneyi ārzū eder gerekdür ki Ĥiçbir māni'ġ (15) men'ıyle mūmteni' ve anuñ 'azmi kıuşūr u fütūrla mūndefi' olmaya. Ĥükemādan birine (16) su'āl etmişler ki 'azm-i mülūk ne maħallde meslūk u mergūbdur. Cevāb vērmiş ki (17) def'-i e'ādi memleketde be-ğāyet Ĥübdur. Her-ğāħ ki pādişāħ bir dil-ħāħı içün

[76.a]

(1) *وإذا عزمتم فتوكل على الله* üzere pây-ı himmeti rikâb-ı ‘azîmete koyup semend-i tevekkülle
 (2) süvâr olup bir cânibe gider her-âyîne leşker-i feth ü zafer aña istiğbâl eder. (3) Zîrâ ki
 ‘azm-i dürüst-i şâf-sîret nişâne-i galebe vü nuşretdür.

beyt

(4) *شه چو بعزم درست پای نهدر رکاب دلشکند خصم راوز کفش افتد عنان*
 (5) **Hikâyet** evâ’ilde mülûkdan bir şâf-dil⁶⁵ gil yemege mu‘tâd olmuşıdı. Tâ ol mertebeye
 (6) vâşıl oldu ki ekl-i gil ile hâli müşkil oldu. Hükemâ vü eṭıbbâ ol kadar (7) men‘ eylediler
 ve ol ‘aqla vü ṭab‘a muḥâlif ‘amelüñ mażarratını mirâren söylediler (8) kaṭ‘â söz
 ṭutdıramadılar ve ol kârdan ferâğat êtdüremediler. Birgün (9) ehlullâhdan bir zâhid-i âgâh
 anı görmege geldi. Be-ğâyet zâr ü nizâr ü perişân- (10) -hâṭır buldı. Ruḥsâre-i ergavânisi
 şekl-i za‘ferânî göstermiş ten-i pür-tâb (11) ü tüvânı kuvvet-i cismâniden yüz döndürmiş.
 Hilâl-i âsmân-âsâ dü-tâ ve mişâl-i (12) ḥalka-i dürr-i mücevvef sîmâ olmuş. Şûret-i ḥâlden
 istifsâr êtdükde sultân (13) ḥaḳîḳat-ı vâḳı‘âyı âşikâr êdüp eyitdi ekl-i gilden külli ṭâḳatüm
 mużmaḥill olup pây-ı (14) ḥayret gilde ve dâğ-ı ḥasret dilde kıldı. Dervîş buyurdu ki çün
 (15) bilürsin ki bu memerrden saña zarar yetişür ne içün terk êtmezsin ve ‘aḳd-i ‘ahd (16)
 terki ne içün berk êtmezsin ḳanı ‘âr ü ğayret ve niçe oldu bâr-ı ḥamiyyet. (17) Melik eyitdi
 çendân ki cehd êtdüm ve min ba‘d yememege ‘ahd êtdüm lakin mecâl-i

[76.b]

(1) terk emr-i muḥâl ve mücerred ḥayâl oldu. Dervîş eyitdi *ابن عزمتم من عزمات الملوك*
 ya‘nî ḳandadır ol ‘azm ki pâdişâhların lâzime-i ṭabî‘atları ki ḥiçbir nev‘le (3) andan
 müsâmaḥa vü müsâheleyle ḳâdir degülleridi. Sultân bu sūḥan-ı (4) naşîḥat-engîz ü ṭa‘n-
 âmîzden ğâyet müte‘eşşir olup ve âteş-i ‘azîmeti tîz (5) ender tîz olup şamîm-i dilden ‘azm
 êtdi ki ‘ömri olduḳça min ba‘d (6) gil ḥâre olmaya. Fî‘l-vâḳı‘ ol ‘azm-i ḥâliş berekâtiyle ol
 mehlekeden (7) ḥalâş buldı ve bir ḳaç günden şonra kuvvet-i cismâniyyesi kemâ-kân (8)
 yerine geldi.

beyt

عنان عزم بهر جانبي که بر تابی (9) مکن بردست تردد عنان خود را راست

Bu hikâyeti irâddan murâd oldur ki (10) şemşîr şavtıyla cihân-gîr olmaḳ ve leyyin-i mülûk
 ṭarıḳ-i ‘azmi sülûk (11) ṭutup şîfat-ı ‘azîmetle mevşûf olmaḳ gerekdür. Zîrâ tevsen-i
 merâm tünd (12) ḥırâm zimâm-ı taşarrufa râm olmaḳ buña mevḳûfdur.

⁶⁵ A nüshasında "evâ’ilden mülûk-ı bir şâf-dil" biçimindedir.

kıt' a

- (13) کسی بمنزل مقصوده ره مي یابد مکر بسعی تمام ومکر بعهد درست
 (14) هرانکه پای طلب در طریق عزم نهد بتحتکاه بزرگی رسد بکام تخت
 (15) Pes şāhib-i 'ulüvv himmet ü hüs-n-i 'azîmet olan mülûk-ı vâlâ töhmet-i zîmmetine
 (16) lâzımdurki kifâyet-i kârda evvelâ kerem-i kâr-sâz u bî-niyâza tevekkül (17) vufûr-ı
 murâda tevekkül ile tevessül édüp qalbini esbâba nazardan qaşr

[77.a]

(1) ve teveccühinü müsebbibü'l-esbâba haşr éde. Ba' dehu sa'y-ı mezîd ü cehd-i cehd (2) édüp 'azm-i cezmle⁶⁶ rişte-i tereddüdi kese ve qadem-i ciddi rikâb-ı (3) 'azîmete başa ve bi'l-cümle iktisâb-ı ma'âlîde qaţ'â kuşûr étmeye. (4) انّ ذلك لمن عزم الامور Bundan sonra ol 'azimün hâli bu iki (5) fehvâdan hâli degüldür. Eger dest-i amânı dâmen-i kâm-râniye vuşûl (6) bulmaq muqadder ü maqdûr olurise fahv-ı gâyetü'l-me'mûl ve nihâyetü'l- (7) -mes'ûl eger 'izâr-ı 'azrâ-yı maqsûd tutuq-ı ufq-ı 'avqda mahcûb (8) u mestûr qalur ise yine anuq 'özri muhâzır-ı 'uqâlâda vâzih (9) ve taleb-i mefâhir u me'aşirde anuq 'ulüvv-i himmet ü sümüvv-i 'azîmeti cemî' zamâ'ire (10) lâylıhdur.

beyt

در طلب مي کوشم اريابم زهي بحت بلند (11) ورنيايم عذر من افتد برزکان راپسند

Hikâyet emşâl-ı hükemâ-yi Hindde (12) mezkûrdur ki bir mür-ı za'îf-i bî-zür kemer-i cehdî miyân-ı himmete bağlamışdı. Bir (13) tûde-i hâkdan ki naqlî âdemiyâna hezâr külfetle müyesser olurdu zerre zerre (14) alup taraf-ı âhere dökerdi ve bu meşakqatle muttaşıl püşt-i tãkatini (15) bükerdi.

beyt

کار دشوارومدعی بي فرّ (16) خواهداز شاخ بيد خوردن بر

Bir mürq havâda pervâz éderken (17) bu kâra nazâr-endâz oldu. Gördi ki bir şahş-ı nañif u nizâr neşât-ı

[77.b]

(1) tamâm ile dest u pâyını urur ve ol tûde-i hâkı naql étmekde cehd-i mâ- (2) -lâ-keâmı yerine getürür. Eyitdi ey za'îf bünye-i nañif peyker bu niçe (3) kâr-ı şa' b-terdür ki sen aña mübaşir olmuşsın ve bu (+ne)⁶⁷ gûne mühimmdür ki (4) taşşiline mübâdir olmuşsın. Mür

⁶⁶ Sözcük A nüshasında "cezîme" biçimindedir.

⁶⁷ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.87b/4)

zebān güşāde olup eyitdi. (5) Kendü kavmimizden bir hūb manzara nazārum müte[‘] allık ve dil şūride-hālüm (6) aña müte[‘] aşşık oldı.

beyt

‘aşk dilde nār-ı şevkı yaķar (7) ne gedā ķor ne pādīşāya baķar
zerre-i mihre müşteri eyler (8) hān u māndan seri berī eyler

Ķormı hālīne mūr-ı miskīni yükledür (9) aña bār-ı sengini. Ćün vişāline taleb-kār ve cān u dilden harīdār (10) oldum. Bu şartı baña havāle ķıldı ki eger vaşlumı ārzū ēderseñ (11) pāy-ı ‘azmi zemīn-i şebāta mevzū[‘] ve bu tūde-i hākı bu güzēr-gāhdan (12) merfū[‘] eyle. Hālā ol kāra müsta[‘]idd ve şıķleti ref[‘]e mücidd oldum. Dilerem ki (13) ol şartı itmāma iķdām ēdüp ‘uhde-i ‘ahddan gelem ve bu vesīle ile (14) dāmen-i maķşūda dest-res bulam. Mürġ eyitdi bu gümān ki sen ķılmışsın (15) miķdār-ı ārzūña muvāzī degüldür ve bu kemān ki sen çekmişsin ķuvvet-i bāzūña (16) müsāvī degüldür.

mışra[‘]

اي سوخته ابن دبك تمنا خام است

Mūr eyitdi (17) ben bu kāra ‘azm-i cezm ētmişem ve ķadem-i cidd ü cehdi öġüme ķomışamdur. Eger bu işi

[78.a]

(1) başa iltürsem fahvü’l-murād ve illā kavm ü ķabīle içinde ‘özrüm dahı (2) maķbūldur.

meşnevī

من طريق سعي می ارم بجا (3) ليس لانا نسان الا ما سعي
دامن مقصود اكرارم بكف (4) از غم واندوه ماندم بر طرق
ورنه شداز جهد كارمي بگام (5) من دران معذور باشم اولسه لام

Hikāyet mülūk-ı pişinden bir ehl-i (6) temķin kendü şeh-zādesini bir ‘adū-yı kīne-āyīnūñ muhārebesine (7) göndermişdi. Haber getürdiler ki melik-zāde gāh gāh eşnā-yi (8) rāhda zırhı dūşından bīrūn ēder ve iki şeb bir menzilde (9) iķāmet-nümūn olur. Peder aña bir nāme-i naşihat eşer gönderür ki (10) ey püser-i vālā-güher haķķ te[‘]ālā ‘izzeti ibdā[‘] ētdükde külfet ü meşakķati (11) aña ķarīn ķılmışdur ve mezelleti iħtirā[‘] ētdükde hużūr-ı rāhatı (12) aña rehīn eylemişdür ve ‘ibād-ı Ħudā-yi te[‘]ālā iki kısmdur biri (13) mülūkdur ki anlara eyālet-i memleket ü fermān-fermālık muķarrer olmuşdur. (14) Biri dahı ra[‘] iyyetdür anlara hıl[‘]at-ı emn ve ferāġat ü kisvet (15) hużūr-ı istirāhat muķadder olmuşdur. Ħazż-ı pādīşāh ‘izz-i memleket- (16) -dür ve hażż-ı ra[‘] iyyet emn-i rāhatdur.

beyt

(17) لَدَّت شاهي تراپس راحتی ديگر مجوي باوجود سلطنت سرمايه ديگر خواه

[78.b]

(1) Her-āyīne bu iki ḥāl bu maḥallde ictimā'-peẓīr olmaḵ muḥāldür. Ya (2) rāḥatı iḥtiyār édüp devleti elden ḵomaḵ gerek veyā ḥān-ı ' izzet (3) ü devletle ḵanā' at édüp ferāḡatdan eli yumaḵ gerek.

ḵıṭ' a

(4) انکه اوپابر سرنازو تتعم می تهد روزکارش درجهان سردار سرور میکند

(5) پادشاهي درجمن داد ندکل راز انکه کل باوجود نازکي ازخار پسر مي کند

(6) Fi'l-vāḵi' bī-tekāpū-yı sa' y-ı tām bir ferdüñ āftāb-ı murādı maşrıḵ-i ümīdden (7) ṭāli' olmamışdur ve bī-cüst ü cū-yi mā-lā-keḷām muḵaddimāt-ı recādan (8) bir netice-i maḵşūd vāḵi' olmamışdur. Bī-taḥammül renc-i tevaşşul-ı genc (9) müyesser midür ve bī-āzār-ı ḥār temāşā-yı gül-zār mutaşavver midür.

(10)

mışra'

نابرده رنج کنج میسر نمیشود

beyt

(11) ددين چمن كل بي خاركس نچند آري چراغ مصطفوي باشرار بو لهسيت

(12) Ve ḥükemā-yi Hind dēmişlerdür ki cādde-i cidd ü cehd (13) ṭālibi sermenzil-i baḡta yetürür ve beyābān-ı cefāyı ḵadem-i vefāyla ḵaṭ' (14) étmek cemāl-ı şāhid-i maḵşūdı nazar-ı şāhideye götürür. Ḥuşul-ı emāni (15) vü āmāl rüküb-ı ehvāla menūṭdur ve neyl-i meṭālib ü maḵāşid taḥammül-i (16) metā' ib-i şedā'ide merbūṭdur.

ḵıṭ' a

(17) کسی یکردن مقصود دست خلقه کند که بیش تیر بلا هاسپر تواند بود

بارزو هوس بر نیاید این معني

[79.a]

(1) باب دیده و خون چکر تواند بود

Hikāyet Ya' ḵūb leyṣ mebdā-i eyyām-ı (2) devletinde ki reyāḥin-i ' izzet riyāz-ı sa' ādetde demide ve riyāḥ-ı şād-māni (3) mehebb-i kām-rāniden vezide idi. Kendüyi mesālik-i mehālike ilkā (4) édüp ve umūr-ı şı' āb irtikābına ibtidā vü intimā gösterürdi ve zaḥmet-i (5) bisyār ve meşāḵḵat-i bī-şümār çekmekden bir nefes āsūde olmaz idi. (6) Erkān-ı devleti eyitdiler ki ey melik-i ' arūs mülk ārāste ve çehre-i (7) devlet pīrāstedür. Bī-zarūret kendünji

ğark-âb-ı belâ ve (8) müstağrıq-ı ‘anâ’ étmege mûcib nedür ‘acebâ bî-iztûrâr ğubâr-ı meşâkğ (9) engihte âteş-i teşviş ber-efrûhte olmasa şavâb degülmidür.

beyt

(10) در قناعت کوش و در لذت که نیت از روز هیچ پایانی بدید

(11) Melik eyitdi fırsat-ı vaqt ki hayâl-i şehâb gibi seri‘ü’z-zevâl vazife-i (12) hayâl gibi qarîbü’l-intikâldür. Ğanîmet ü ni‘met ‘add olınmağ gerekdür ve hayf (13) ki ‘ömr-i ‘azîz-i girân-mâye işlâh-ı zâhireten ‘imâret-i yedine şarf olına. (14) Bâ-vücûd ki bu bâbda her mevcûda şerîk ğayr-i ma‘dûd muğarrer ü ma‘hûddur. (15) Benüm cidd ü cehdüm ve mişâğ-ı ‘ahdüm budur ki kendümi ol menzilete (16) işâl edem ki ebnâ-yi cinsümden mümtâz olam ve hiç bir ferd benümile (17) ol mertebede enbâz olmaya. Eyitdiler bu mühimm ğâyet şa‘b ve bu kâr

[79.b]

(1) haylî müşkil ve bir sevdâ-yı bî-sûd u bî-hâşıldur. Eyitdi ma‘âlî-i umûra (2) himmet şarf éderiken telef olmak kâr-ı pesinde tîr-i fenâ vü fevâta hedef (3) olmağdan râcihdür. Lâ-cerem Ya‘ğûb leys her ne devlete ve eyâlete ki (4) fâ’iz olmışdur cidd ü cehdi vesâ’iği ile câ’iz olmışdur.

mesnevi

(5) می باش بجدّ و جهد در کار دامن طلب زدست مگذار

(6) هر جین که دل بدان کداید کر جهد کنی بد سنت آید

(7) **Tenbîh** bilgil ki ‘ulüvv-i himmetün mevâridi⁶⁸ ma‘âlî-i umûra münhaşır degüldür belki (8) evsâğ-ı umûrda ve mâ-dûnında dağı şâyi‘ ü münteşirdür. Himmet-i bülend (9) şağâ’if-i nâme-i a‘mâl-ı kâffe-i ehl-i imâna ‘ünvândur ki علو الهمم من الايمان (10) mazmûnı bu müdde‘âya kavî bürhândür. A‘ğal-ı mülûk oldur ki sümüvv-i himmetle (11) ma‘rûf olmağ mağdûr olan cidd ü cehdi maşrûf kıla tâ ki

beyt

(12) له همم لا مُنتَهِي لِجَبَارِهَا وَهَمَّتْهُ الصَّغْرِي اجَلّ من الذّهر

(13) mefhûmına mâ-şadağ ola ‘ulüvv-i himmetün müteferri‘atı bî-ğadd ve münşa‘ibâtı lâ- (14) ta‘addur. ‘Avâ’idi mütekâşire ve fevâ’idi mütevâfiredür. ‘Ulüvv-i himmet âdemiyâna (15) huşušen selâatine zîb ü zeyndür ve tedâvün?-i himmet mûriş-i ‘ayb ü şeyn- (16) -dür. Nitekim emirü’l-mü’minîn fahrü’l-ğulefâü’r-râşidîn ğazret-i ‘Ömer bin el-Ğatğâb (17) raziyallâhü ‘anhu buyurmuşlardur ki اجهدان تكون ذنّى الهمة فانى مارايت

⁶⁸ Sözcük A nüshasında "mevâdd" biçimindedir.

[80.a]

(1) همتته Ya'ni cehd eyle ki dūn- (2) -himmet olmayasın zīrā kadem-i merdūmi ıskāṭ étmekde tedāvūn?-i himmetden qavī bir nesne (3) görmedüm. Fī'l-ḥaḳīka tedāvūn?-i himmet mezlaḳa-i aḳdāmdur bu şıfātla mevşūf olan (4) sefele-i enāmdur ki ḳadr ü i'tibārda maḳūle⁶⁹-i en'āmdur.

beyt

(5) ādemī himmetiyle server olur dūn himmet olan ayaḳda ḳalur

(6) Bu daḳı muḥaḳḳaḳdur ki sūmūvv-i himmet şāḫibi olan kimesne kendü nefsinı i'zāz ü i'zām (7) ve ikrām ü ihtirām étmek gerekdür. Zīrā mādām ki kendü kıymetini bilmeyüp ḳadr-i (8) nefsinı rāfi' olmaya bir ferd anuḳ ḳadrini rāfi' olmaḳ ḡayr-i vāḳi' dūr.

mıṣra'

ومن (9) لم يكرم نفسه لا يكرم

اندلهائل وهاز قدره (10) 'Amru bin el-'Āş daḳı bu feḫvāda bir maẓmūn-ı ḥāşş buyurmuşdur ki (11) المرء حيث وضع نفسه ان اعز نفسه علي امره وان muḥteliṭ ve silk-i siflede (12) münḫariṭ olmayup kendü emşāli olanlar işledügi (13) ef'alle 'āmil ve nefsinı 'ayb vèren aḳvāli ḳā'il olmaya keşiren amma (14) insān muşāḫibinüḡ aḫlāḳıyla muttaşif ve muḳārenetüḡ evzā' ü eṭvāriyla (15) mü'telif olur nitekim dēnilmişdür

beyt

عن المرء لا تسئل وسئل عن قرينه (16) فكل قرين بالمقارن يقتدي

beyt

زنهار از قرين بد زنهار (17) وقنادبنا عذاب النار

Hikāyet Hārūnū'r-Reşid bir gün ba'zı umūr

[80.b]

(1) için sūvār olmuşdı. Nā-gāh 'askerinden bir fārisüḡ atı ayaḳı (2) şikeste ve şāḫib-i esb dem-beste olur. Hārūn fermān eyledi (3) ki ol recüle ki rācil ḳalmışdı beşyüz dirhem vèreler. Muḳarrebān-ı der-gāhından (4) Yaḫyā çeşmiyle işāret eyledi bu 'aṭā' ḫaṭā'dur. Çün menzil-gāha (5) nüzül étdiler Hārūn eyitdi yā Yaḫyā benden ne ḫaṭā' peydā oldı ki (6) anuḳ işā' atına mübāderet ḳıldıḡ. Yaḫyā eyitdi mülūkdan bir aḫadüḡ lisānı (7) üzere elfden aḳall-ı iḫsān cārī olmaḳ ḳaṭ'ā cā'iz degüldür. (8) Ḥalife eyitdi ittifaḳ şöyle vāḳi' oldı ya niçe olmaḳ evfaḳ (9) idi. Yaḫyā eyitdi ṭariḳ-i resm-perdāzı ve kār-sāzı bu idi ki ol (10)

⁶⁹ Sözcük A nüshasında "ma'ḳūle" biçimindedir.

ğulām-ı ğāzī filā aqall bir esb-i tāzī ile behre-yāb buyurıla. Tā kī (11) nefis-i nefisün bāb-ı himmetde şey' -i ğasīs ile tezķirden mūnezzeh (12) ola ve bi'l-cümle mülūka elf dirhemden aqall şey' bezl-i ā' yān (13) ve ekfā' s'ı qatında mūcib-i hezldür ğattā bu sebep ile Me'mūn (14) ğalīfe pūseri 'Abbāsı vilāyet 'ahdinden ğal' ve hīç bir vilāyete (15) vālī olmaqdan men' etmişdür. Tafşili budur ki bir gün Me'mūn (16) ğücre-i 'Abbāsa mūmtāz oldu ve ol eşnāda 'Abbāsı işitdi ki bir (17) ğulāmına dēr ki yā ğulām sūqdan fulān maqāmda bir bāqlā-yi ğasnā

[81.a]

(1) gördüm aña iştiĥām germ oldu. Pes tırup nışf dirhem götür (2) ve ol bāqlādan bir miqđār iştirā' edüp baña getir. Me'mūn bu mu'āmele- (3) -den be-ğāyet mecrūĥ u maĥzūn olup eyitdi. Ey ğasīs-ṭab' ü dūn-himmet (4) bu ne bī-hūde vaz' dur ki senden şudūr etdi ve ne nā-şāyeste (5) 'ameldür ki ğātır-ı ğasīsine ğuṭūr etdi. El-ĥaķķ dirhem için nışf muqadder (6) edüğine ben henüz vāķıf oldum. İmdi bu ğālden zāhir ü vāzī' (7) oldu ki sen velāyet-i 'ahd ü tertib-i mülke kaṭ' ā şālīĥ degülsün (8) ve senden şalāĥ u felāĥ ihtimālī emr-i muĥāldür dēyüp velāyet-i 'ahdünden (9) def' etmişdür.

kıṭ' a

خانۀ دولت و ایالت را (10) بادیانئت مکرد پیرامن
از سرودست مرددوون همت (11) نوعروس علی کشید دامن

Hikāyet vaşiyet-nāme-i erd-şirde taştir (12) olınmış ki pūserine tavşiyet eşnāsında dēdi ki ey pūser qaçan bir şaĥşa (13) bir nesneyi hibe etmek murād edinsenĥ ictiĥād eyle ki senün mevāhibün (14) heniyte ve 'aṭāyā'ñ seniyye ola. 'Aṭāyā'nuñ mebāligi filā aqall ve bir vilāyetün (15) ya bir beldeñ ya bir qaryenün daĥlı kıymetine bālig ola tā kī ol hibe etdüğüñ şaĥşun (16) ĥāceti zāyil ve evlād u ā' qābına ki mādām ki ĥayātında dururlar sebep-i ma' aş (17) ğaşıl ola ve sen daĥı bu ĥisbānla ĥisāb-ı iĥyā' da dāĥil olup emvāt

[81.b]

(1) 'idādında ma' dūd olmayasın ve zinhār a' māl-ı ticārete bi-vechin (2) mine'l-vücūh mā' il olma ki 'amel-i ticāret tedāvün?-i himmet-i mülke delālet (3) eyler bir 'ameldür ve ğātımeti vahāmet ve 'ākıbeti şe'āmet ve zevāl-ı salṭanata (4) 'illetdür. **Hikāyet** olunur ki melik-i Hürmüzin Sābūra bir düsturuñ (5) kitābı geldi. İçinde meştūr idi ki cānib-i biĥārdan tüccār gelüp (6) leālī-i bisyār ve yevāķit-i bī-şumār 'ālī miqđār getürmişleridi ve bu (7) bende resm-i ĥizāne-i 'āmileleri için şad-hezār dīnār verüp nefā'is-i cevāhir-i (8) girān-

māye almışidüm ve hāliyā aķāşī-i deryādan bir tācir-i nām-dār geldi (9) ve ol iddihār olinan cevāhire za‘af bahāsına ķarib erbāh-ı (10) keşire ile hāridār oldu. Eger bu bāzār-ı rāyice melik rağbet gösterür (11) ise işāret buyurıla. Melik Hürmüz cevābında dēdi ki şad-hezār (12) dīnār ve şad-hezārān dīnāruñ benüm nażarumda ķadr u i‘tibārı yoķdur (13) ve benüm aña dāne-i hārdal ķadar rağbetüm yoķdur. Eger emvāl-i ticārete iştiğāl ēdersem (14) a‘māl-ı salţanatı kim i‘māl ēder. Ey merd-i cāhil vay kār-ı eyāletden gāfil (15) min ba‘d baña bu ma‘ķūle merāmı ifāde ve bu gūne kelāmı i‘āde eyleme ve benüm (16) emvālime erbāh-ı ticārātdan bir dirhemi idhāl eyleme ki bununuñ gibi aħvāl (17) melikūñ hūsn-i ismini ve ķā‘ide-i resmini ibţāl ēder ve hāl-i hayātında

[82.a]

(1) şīt u şadāsına muzırr ve tedāvün?-i himmetle mevsūm olmasında mü‘eşşir (2) olup ve ba‘de’l-vefāt mülūk-ı dühūr mā-beyninde bed-nāmlık ile ma‘rūf (3) u mezkūr olur. **Hikāyet** Yahyā bin Hālīd bir gün seyr ü şikārdan gelüp (4) bāb-ı dārı üzere bir şahş görüp selām vērđi. Ol şahş āyīn-i (5) hużū‘ ile ‘aleyke alup eyitdi. Yā Yahyā ben bir faķīr muhtācum ‘atā’ u şıla (6) recāsıyla kapuña geldüm ve haķķ te‘ālā hazretini murādum için saña vesīle (7) ķıldum. Yahyā emr ētdi ol kimesneyi bir menzil-i maşşūşa ķondurdılar ve her (8) gün biñ dirhem ile bir sofrā hāşşa ta‘ām gönderdiler. Ol (9) kişi bir ay tamām ol maķāmda iğtināmı arām ētdi ve otuz biñ (10) dirhemi aħz ēdüp hālīfeye vedā‘ ēdüp gitdi. Yahyā eyitdi (11) eger ol şahş müddet-i ‘ōmr ve tūl-ı dehrince maħall-ı me‘mūrında iķāmet (12) ve hużūr-ı istirāhat üzere olaydı vallāhi ‘izz-i şānehu ben andan şılamı (13) men‘ ve ziyāfetümi ķaţ‘ ētmezidüm. Bu mışrā‘ı me‘ālī ma‘nā-yi himmetüñ hasb-ı (14) hālīdür ki

mışrā‘

metā‘ himmete endāze olmaz

Hikāyet erkān-ı devlet (15) ü baht-ı ‘ālīden Ca‘fer bin Mūsāü'l-Hādīnūñ bir ‘avvād-ı kenīzeki (16) varıdı ki fenn-i ğınā‘da üstād ve bāğ-ı hūsn ü bahā‘da bir serv-i (17) āzāde idi. Zencīr-i zūlf-i tāb-dārı kemend-i fitne ile dil-i nuzżārı

[82.b]

(1) teşhīr ve mihr-i müşīr-i münīr nüh pāye-i felekde anuñ āyet-i hūsnini tefsīr eylerdi. (2) Da‘vā-yı kec ebrū-yı hūbānı çīn-i ebrūsıyla tāk-ı nisyāna (3) atmış ve da‘vā-yı dā‘iye-i zūhd gūşe-nişīnānı girişme-i çeşm-i nīm-mestī (4) birle bāde-perestlik bādiyesine bırakmış.

mesnevî

- (5) ruḥı 'uṣṣâḳ için ſem' -i ſeb-iſtân lebi nuḳl-ı ſarâb-ı mey-perestân
 (6) ḳaddi naḥl-ı bülend-i râst-binân ḥam-ı zülfi ḥarîm-i ſeb-niſinân
 (7) dehânından ḳalup ſehd u ſeker⁷⁰ teng lebinden la' lüñ olmışdı yeri seng
 (8) Eſḫâb-ı 'izz ü temkînden Muḥammed Bin-Zeninetü'l-Emîn ki zamânesinüñ kâm-kâr-ı
 'âlî (9) miḳdârı ve 'azîmü'l-himme büzürg-vârı idi. Bu câriyenüñ evşâf-ı (10) ḥüsn ü
 bahâsını ve mahâreti ve ſîrîn-edâsını işidüp ḳulaḳdan (11) aña ſifte olmışdı.

mıſra'

فالاذن تعشق قبل عين العاشق

- (12) Bir vaḳt ol câriyenüñ bey' olunması iltimâs êtdi. Ca' fer eyitdi benüm (13) emşâlümün
 bey' civârî ve müsâvemet serârî sezâ-vârî degüldür. Eger (14) ol kenîzek dâ' iye-i terbiyet-i
 dârum ve sebep-i temşiyet-i aḥvâl ü eṭvârum (15) olmasaydı ben anı saña fedâ êderdüm.
 Bir ḳaç günden ſonra Muḥammed ḥâne-i (16) Ca' fere gelüp bezm-i 'işrete âğâz ḳıldı ve
 emr eyledi ol câriye-i (17) muğanniyye gelüp meclisde nevâ-perdâz ü ṭarab-sâz oldu.
 Muḥammed Emîn

[83.a]

- (1) bir ſûret gördi ki naḳḳâş fıtrat ol melâhatda bir ſûret-i (2) levḥ vücûda naḳş êtmîş degül
 ve dîde-i fikret ol leṭâfetde bir (3) hey'ât cerîde-i ḥayâlde ve 'âlem-i mişâlde görmîş
 işitmiş degül.

mesnevi

- (4) زسنبل بر سمن مرغول بسته رمز غولش بنفشه كشته دسته
 (5) زمستی زكس جادوش درخواب ز سودا سنبل هندوش درتاب
 (6) Emîn ki 'ayne'l-yaḳîn 'izâr-ı yârı müşâhede ḳıldı.

mıſra'

- (7) شنبده كي بود مانند دیده

Fehvâsınca ſûr u ſeğabı ziyâde oldu. (8) Bî-iḥtiyâr ol nigâruñ âşüfte-i cemâli ve âlüfte-i
 zülf ü ḥâlî (9) olup tâ târ-ı hevâ-yı yâr hûş-ı ḳarârını yağmâ ḳıldı ve gavğâ-yı (10) 'aşḳ-ı
 dil-dâr metâ' -ı 'aḳl u ſabrın târâca vèrdi.

beyt

- (11) عشق جون آمدوديو انكم ببس آمد بردلم از ثمره غمزه زني ببش آمد

⁷⁰ Yazmada "şeker" sözcüğünden sonra "ve" bağlacı gelmektedir, ancak vezin gereği burada gösterilmemiştir.

(12) Çün meclis-i bezm germ ve hâtır-ı meclisiyân nerm oldı ve herkes bâdeden (13) yükün tıtdı ittifâkan şâhib-i hâne mihmândan muqaddem mest-i lâ-ya'kıl (14) olup kendüden gitdi Muhammed Emîn hemîn dil-ârâmı ol maqâmdan (15) alup kendü halvet-sarayına geldi. Ammâ kemâl-i mürüvvet ve tamâm-ı fütüvvet- (16) -den bâb-ı şehveti sedd edüp nigâra ka' en nedid étmedi. 'Ale's- (17) -şabâh Ca' ferı da' vet étđi. Ca' fer dağı bir zevrağa binüp

[83.b]

(1) civârında cârî nehrden câriye cânibine revân oldı. Muhammed Emîn (2) şart-ı ziyâfeti taqđim edüp ba' dehu emr étđi. Ca' ferün bindügi zevrağı (3) derâhim-i 'adimü'l-işâ ile mâl-â-mâl étđiler. Ol mertebede meşhûn (4) étđiler ki mellâhlar zevrağ bu hamlâ tağammül étmez dèyü istigâşe étđiler ve Ca' fere (5) hil'at-ı hâşşa giyürüp menzil-i ma' hüdna iletdiler. Rivâyet olınur ki mecmû'-ı (6) mâ-fi'z-zevrâğ otuz kerre yüz biñ dirhem edügi muhaqqak idi. Uşta (7) evâ'ilde zevî-i himem-i 'âliye ve nüfûs-ı şerife-i esâmîye olan mülük-ı (8) ekâbirün ahvâlî minvâl üzere idi. Himmet-i vâlâ töhmetlerine kevn (9) ü mekân hâ'il olmazıdı.

bâb-ı heftüm der-fazîlet-i şükr-i ni' met-i şekür

(10) Selâtin-i kâm-kâr vesâ'ir zevî'l-iqtidâra vâcibdür ki celâlet-i şân (11) u hilâfet ve 'izem-i kâdr-i eyâleti bileler ve bu ni' metün haqqını ibkâ' ve şükri (12) edâ' kılarlar. Evvelâ devlet-i dünyâyâ nisbet saltanat ü emâret ne güne (13) himmet edügi bi'l-bedâhe ma' lümdur ve mülükün 'ulüvv-i şânları ve sümüvv-i (14) mekânları ve kudret ü miknetleri ve haşmet ü şevketleri bi'z-zarûre (15) mefhüm ü meczümdur. İqâmet-i berâhinden ğanî ve taqrîr u beyândan müstağnidür. (16)

mışra'

چزي كه عيانت جه حاجت به بيان است

Şâniyen gürüh-ı (17) selâtin ki ma' delet-nümündür dünyâdaki devletlerinden 'uqbâda

[84.a]

(1) olan derece vü menziletleri hezâr bâr efzündür ki mazmûn-ı meymûn (2) hadîş-i beşâret taḥdîş من افضل من واحداً عدل السلطان يوماً (3) bu müdde'âya şâhid-i 'adldür ve mefhüm-ı hümayûn (4) hadîş işâret-i Tevrit رالذي نفس محمدبيده انه ليرفع للسلطان (5) صلوة يصلها (6) العادل الى السماء من عمله مثل عمل جملة الرعية وكل fazldur fi'l-vâki' nu' mā-yı (7) ilahiyye-i behiyyede bundan e' azz ü ecell ni' met olurmiki

sultānuñ (8) bir günlük ‘adli yetmiş yıllık ‘ibâdetden efzâl ola ve ‘ameli cemi‘ ra‘iyyetün (9) a‘mālina müsāvî ve her şalâtı yetmiş biñ şalâta muvâzî ola.

kıt‘a

- (10) refi‘ ü’l-menzilet derşâh-ı ‘âdil bulunmaz aña nev‘inde mu‘âdil
 (11) bulur dünyâda ‘ayş ü kām-rānî olur ‘uq̄bâda sermed-i bahta vâşıl
 (12) sever anı ra‘iyyet cānı gibi aq̄ar şu gibi ayağına her dil
 (13) الحمد لله تعالى تواردالاه وتوالی ki ni‘met-i ‘uzmāya zāt-ı sultān-ı (14) ‘aliü’ş-şān meşāff
 dēyü buyurmuşdur. Pes sultāna vācibdür ki bu ni‘metün (15) rüz-be-rüz mütezā‘if olmasına
 cell-i himmet u küll-i q̄udretini şārif ola (16) ve bu ihsān-ı bî-kerān ve ‘aṭiyye-i bî-kıyās
 muq̄abelesinde şükr u sipās üzere (17) olup şeker-i şükrî şām u seher tūṭi-i al-fām-ı şirīn-
 kām zebānla mükerrer

[84.b]

(1) kıla. Zirā ki şükr-güzār u sitāyiş-kār olana لئن شكرتم لازيدنكم (2) fehvāsınca esbāb-ı taḥammül ü tena‘um yevmen fe yevmen mütevärid ü mütezāyid ve müsā‘id-i (3) ‘izz ü iḳbāl sâ‘aten fe sâ‘aten müsā‘id olup الشكر سيتحقق المزيد (4) mübteğāsınca nişāb-ı ni‘metden naşibi ziyāde ve edevāt-ı devletinün (5) izdiyādı fevqal‘āde olur.

kıt‘a

- (6) هت اندر مذاق جان شكر شکر انعام مفضل متعام
 (7) دهدت نعمت فروان تر شکرکن شکرکاندهین عالم

Ve zihni-rāsihü’l-meleke-i melike (8) bu daḫı ḫafî olmaya ki şükrin envā‘ı gūnā-gūndur ki her biri (9) tevārüd-i devlet ve tezāyüd-i ni‘mete reh-nümündür. Meşelâ şükr cenān ü (10) zebānla edā’ olunur ve sâ‘ir cevāriḫ u erkānla daḫı bulınur. Şükr-i (11) cenān oldur ki mün‘im-i ḫaḫīkî tamām iz‘ān u im‘ān olunup her ni‘met ki (12) insāna vāşıl olur anuñ feyz-i bî-nihāyet ve fazl-ı bî-gāyetinden edügi (13) iḳān ü itḳān olına ve bu daḫı bilinmek gerekdür ki ḫikmet-i ilāhiyye (14) iḳtizā’sınca erzāḳ-ı ‘ibād esbāb-ı ‘ādiye elinden zühür bulmaq (15) mu‘tāddur. Bu taḳdirce zühür-ı ni‘mete sebep olanlara daḫı (16) şükr u sipās olunmaq kemā-hü de’bü’n-nās lâzımdur ki من لم يشكر الله (17) ḫadīş-i nebevidür ki bu maẓmūn muḫtevidür.

kıt‘a

[85.a]

- (1) بتو نعمت زدست هر که رسيد نه بميدان شکر کو بی پای

(2) كي بشكر خدا قيام كند تارك شكر بندكان خدای

(3) Ve şükr-i zebân oldur ki her-bâr hûkûk-ı mufazzal-ı min'âm-ı haqîki tezkâr (4) olunup انالليل واطراف النهار عندليب لسان ثناالحان قضيان üzere ni' met-sâz ü terennüm-perdâz kılına (6) tâ ki خیرماعطی الانسان لسان شاکر (5) haber-i hayr-i hayyiznüñ eşeri zâhir ola.

beyt

(7) şükr-i haqqı etmege şâm u seher u rûz-bân dâne-i dendânenen tesbih edinmişdür dehân

(8) Ve şükr-i sâ'ir cevârih oldur ki her ni' metüñ kuvveti ki a'zâya sâri ve mesâmm-ı (9) kavide cârîdür ol kuvveti tâ'at-ı mün'ime maşrûf ü mebzûl kılıp her 'uzvunı ol kuvvetden istifâdeyi küt-ı lâ-yemût etmişdür (10) ol 'uzvı maşşûş olduğı tâ'ate hasbu't-tâka meşgûl (11) kılmakdur. Meşelâ tâ'at-ı çeşm oldur ki 'ulemâ vü şulehâya ve zu'afâya (12) vü zir-destâna nazar-ı şefkat ü merhamet ve kâffe-i maşlûkâta 'ayn-ı (13) gayret ile nigâh eyleye ve tâ'at-ı gûş oldur ki kelâm-ı ilâhı ve ahâdiş-i (14) hazret-i risâlet-penâhı ve kışaş-ı ekâbir-i dîn ve mevâ'iz-i meşâyiḥ-i (15) ehl-i yakîni istimâ'êde ve tâ'at-ı dest oldur ki fakîr ü muhtâca (16) ihsânêde ve tâ'at-ı pây oldur ki mesâcid ü ma'âbid ve mezârât-ı (17) evliyâ ve tefakḥud-ı dervîşân-ı hâliş ve ziyâret-i

[85.b]

(1) 'ulemâ-yı bî-tama' için haṭavât-ı sa'yı miyâne getüre.

beyt

(2) شكر سوي شهر سعادت برد هرکه كند شكر زيارت برد

(3) **Hikâyet** olunur ki sultân Sencer kâzi enârallâhü bürhânehu bir mühimme (4) giderdi. Bir dervîş-i hırka-püş ser-i râh üzere ṭurmuşdı. (5) Sultâna selâm vèrdi sultân 'alâ mâ-hüve resm-i ekşeri'l-mülûk (6) fi-zemâninâ hazâ mübârek başıyla selâm aldı lakin zebân (7) ile cevâb vèrmedi. Dervîş eyitdi ey şâh-ı pür-şevket selâm (8) vèrmek sünnet ve redd-i selâm farîzâtur. Ben sünneti edâ'êtdüm (9) sen ne için farzı każâ etmedüñ. Sultân ki İslâm u diyânetde (10) inşâf ü şalâbeti muḥarrer idi licâm-ı semend-i tiz hırâmı (11) çeküp hoḫḫa-i dehânından cevâhir-i i'tizârı döküp eyitdi. Ey (12) dervîş ma'zûr olsun ki bu dem şükr-güzâr u sitâyîş-kâr- (13) -lığa ma'zûr dil-i bî-gıllı bâzil idüm ol bâ'isle saña cevâbdan (14) gâfil oldum. Dervîş eyitdi şükrün kime mün'aṭıf ve fikrün (15) kime munşarif idi. Şâh eyitdi şükrüm Hudâ-yı te'âla hazretine idi (16) ki mün'im-i muṭlaḫ ve şükr ü sitâyîşe cümleden aḫaḫḫdur. Kâffe-i (17) na'mâ anuñ dâdesi ve cemî' 'aṭâyâ' anuñ firistâdesidür.

beyt

[86.a]

(1) از ماه نابماهي وز عرش تابفرش هرزرة ازوشده مستغرق نعم
 (2) Dervîş eyitdi ne gûne şükr êderdünj ve sitâyîşünjde ne dêrdünj. Şâh (3) eyitdi **elḥamdülillâhi rabbü'l-‘âlemîn** kelimesini zıkrle şükr êderdüm. Dervîş (4) eyitdi ey sulṭân sen sipâs-dârlık ṭariḳasını bilmemişsin (5) ve şükr-güzârlık vazîfesini mü’eddi kılmamışsin senünj şükrünj feyezân (6) êden ni‘ am-ı ilâhî ve terâdüf êden mevâhib-i nâ-mütenâhiye göre (7) olmaḳ gerekdür ki rûzigâr-ı devletünje vâşıl ve eyyâm-ı salṭanatuña (8) şâmildür. Pes bir nefes-i bülbül zebânı gül-bün elḥamdülillâh üzere (9) terennüm-sâz êtmekle bu na‘ mâ-yi bî-intihâya sitâyîş-perdâz olmış (10) olurmısın. Şükr-i selâṭîn ki der-gâh-ı ḥazret-i mâlikü'l-mülûkda (11) ḳabûle mevşûl ola oldur ki her nesne ki saña maḳdûr u müyesser (12) olmışdur anuj her birine münâsib olan şükri yerine getürmek (13) gereksin. Sulṭân Sencer iltimâs buyurdı ki anı tefâşil-i şükre (14) muṭṭali‘ ḳıla. Dervîş eyitdi şükr-i salṭanat-ı ‘umûm-ı ‘âlemiyâna neşr-i (15) ‘adl ve cemî‘ âdemiyâna iḥsân u fazlı bezldür. Şükr-i füşat-ı (16) memleket vüs‘at-ı ‘arşa-i vilâyet emlâk-ı re‘âyâ ṭama‘-ı ḥâm-ı mülûk (17) bed-fercâmdan maşûn ve emvâl-ı berâyâ dest-i ta‘ addi ehl-i zulm

[86.b]

(1) ü ‘udvândan me’mûn olmaḳdur. Şükr-i fermân revâ-yı ḥaḳḳ-ı ḥizmet (2) fermân-ber anı bilmekdür. Şükr-i rif‘at-ı baḥt u keşret-i iḳbâl-i ḥâk (3) mezellet ü idbârda üftâde olan ḥâk-sârlara mihr ü merḥamet êtmekdür. (4) Şükr-i ma‘mûrî ḥizâne-i ‘âmirre şadaḳât ü idrârâtı ehl-i isti‘dâdına (5) muḳarrer ṭutmaḳdur. Şükr-i ḳudret u ḳuvvet ‘âcizân ü za‘ifân (6) üzere baḫşîş ḳılmaḳdur. Şükr-i şihḫat ü ‘âfiyet bîmârân-ı sitem- (7) -residelere ḳânûn-ı ‘adlden şifâ’-ı külli erzânî buyurmaḳdur. (8) Şükr-i keşret-i leşker ü sipâh müselmânları anlaruj âsibinden şıyânet (9) êtmekdür. Şükr-i ‘imâret-i ‘âliye ve baḡhâ-yi behîşt-âyîn re‘âyânuj (10) mesâkin ü menâzilini nüzûl-ı ḥadem ü ḥaşemden mu‘âf ṭutmaḳdur. (11) Şükr-güzârlık oldur ki vaḳt-i ḥışm u rızâda cânib-i ḥaḳḳı elden (12) ḳomayasın ve âsâyîş-i ḥalḳı kendü âsâyîşünjden muḳaddem ṭutasın. (13)

beyt

نياسايد اندر ديارتوكس چون اسايش خويش خواهي ويس

(14) Sultān-ı rāst kiş dervîş-i hayr-endîşüñ kelimât-ı şükr- (15) -rîzinden zevk-âmîz olup diledi ki merkebinden (16) inüp dervîşüñ ayağına düşe. Etrāfa bağıdı dervîşi (17) görmedi ve bir kimesne andan nişān vèrmedi ve buyurdu ol

[87.a]

(1) kelimât-ı naşâyih āyâtı yazdılar ve ol yād-gār ol melik-i kām-kāruñ (2) düsturu'l-‘ amel-i rûzigārı oldu.

beyt

پند حکیم آینهٔ صیقل دل است (3) مقصود هر دو عالم آزان بند حاصل است

Bu maqāmda hūlāşa-i kelām (4) oldur ki selāṭin-i rûzigār u mülūk-ı zevî'l-iḳtidāra vācibdür ki (5) salṭanat ü hūkūmetüñ ‘izem-i ḳadrini tamām bileler ve aña lāyık olan şükri (6) mü’eddi ḳılalar egerçi

beyt

برتن خودبزرانیهای سرهرموها (7) ان تعدوانعم الله فلا تحصوها

(9) بالشکر تدوم. édügi muḳarrerdür (8) قید والنعمة بالشکر (8) قید والنعمة édügi muḳarrerdür. (9) بالشکر تدوم. édügi muḳarrerdür. (10) ni‘ metüñ naḳir ü ḳıtmîr merāsîm-i şükriñi edā’ étmeyeler anuñ fevḳinde arzū (11) étdükleri ni‘ metden maḥrûm ḳalurlar. Nitekim esrār-ı ilāhiden āgāh olan (12) ḥāzret-i ‘Alî veliyyullāh buyurmışdur ki (13) از اوصلت الكم اطراف کی التعم فلا تنفروا اقضاها بقلة الشکر

ḳıṭ‘a

کر بیایی تو نعمتی ورجند (14) خرد بود همچو نقطهٔ موهوم
شکران یافهٔ فرو مکذار (15) که ز نایا فته شوی محروم

Ve daḥı zāhir ü ḥafî ve daḳıḳ (16) ü celî her ni‘ met ki rabbü’l-‘ izzetden vāşıl olur sırr ü ‘alen ve ḥalvet (17) ü encümende de anı tezekkür étmek lâzımdur. واما بنعمة ربك فحدث

[87.b]

(1) Zirā tezekkür-i ni‘ am merāsîm-i sipās u levāzım-ı şükrdendür ki التحدث بالنعمة شكر

(2)

ḳıṭ‘a

خفيه کر نعمتی رسدباید اشکارش در انجمن گفتن

(3)

ذکر نعمت بکن که شکر بود بنعم درجهان سخن گفتن

(4) **Tenbîh** zinhār be-zinhār nehār vādî-i ‘aceb ü tekebbüre düşüp ḥöd-binlik (5) ile meşhür olmaya ve māl ü mülke ṭayanup ve ‘izz ü cāha inanup (6) devlet-i dünyāya maḡrūr olmaya.

Vādī-i bī-hādī-i ‘acebe düşen mağrūr (7) vahşetden ser-geşte olur ve tengnā-yı hayretde tenhā kalur. Nitekim (8) hażret-i murtażādan rażiyallāhü ‘anhu menķüldür اوخش الوجه العجب

kıt‘a

(9) کرترا بیشه خویشتن بیت مردمان از تومهر برد ارند

(10) مرترا در مضایق وحشت بی جلیس وانیس بکدارند

(11) Ve ğurūr dēdükleri fi’l-meşel bir қаşr-ı pür-қуşurdur ve anuñ mi‘mārı şeytān-ı (12) ğarūr ve nefsi-şüm aña müzd-verdür. Her ki bu қаşra dāhil olur muқarrerdür ki (13) devlet-i dāreyn dūrdur. ولايغر نكم بالله الغرور Ğurūr sebebiyle niçe (14) mülūk-ı ekāsire derecāt-ı ‘ulyādan derekāt-ı süflāya hübūṭ ve niçe (15) ekābire-i aқāşıra қаşr-ı felek irtifa‘dan hażiz-i hāka suķūṭ ēdüp (16) āhir dem dām-ı nedeme düşüp ‘izz ü baht ve tāc ü tahtları bād-ı ğurūr-la (17) hebāen menşūr olmışdur. **Hikāyet** Hażret-i Süleymān peyğamber ‘alā nebiyyūna ve ‘aleyhi’s-selāmü'l-evfer

[88.a]

(1) bir ğün serir-i salṭanatı üzere oturmış idi ve riyāḥ-ı nāşiretü'l- (2) -irtiyāḥ serir-i felek-i mesir-i ‘ālem maşirini götürmişidi. Vüs‘at-ı (3) kudret ü füşat-ı memleket ve şevket ü haşmetinden müreffehü’l-hātır (4) olup ins ü cinn ve vuḥuş u tuyūruñ ḥükmine itā‘atine nazār-ı (5) ‘acib nāzır oldı. Hemān serir serī‘an ıztırāb ü inķılāba geldi. (6) Hażret-i Süleymān ‘itāb yüzinden serire ḥiṭāb kıldı ki yā serir (7) ıztırābı қо müstaķim ol. Serir bi’iznillāh nuṭқа gelüp eyitdi. Yā Süleymān evvelā sen müstaķim ol tā ki ben daḥı taht-ı ḥükümetünđe istikāmet üzere (8) muķim olam.

kıt‘a

gel ey ‘āķil geçinen olma mağrūr bir iki ğünlecek iķbāl (9) ü bahta

göçersen bu fenā menzilden āhir ya taht üstine oturdun (10) ya tahta

mev‘ize

Ey merd-i ‘āķil zinhār ğāfil olma ki dünyā vü mā-fihā (11) bi-cemī‘ feyā fihā?? qarībü'l-ğinā ve serī‘ü'l-inķızādur hiç bir şāribe şāfi ve bir şāhibe (12) bāķi degüldür. Bu dār-ı ğurūruñ ṭıynı āb-ı ḥarābla muḥammer ve esāṭini minşār-ı ye- (13) -bāb ile menşūrdur ve bu beyt-i zī-ķıbābuñ fevķ-ı bābında ebyāt-ı fenā vü tebāb (14) meşūrdur. Bunda ne beşir kalur ne nezir ne sultān kalur ne (15) vezir ne bālā kalur ne zir ne emir kalur ne faķir niçe selātet (16) u saṭvet şāhibi sultān senābik-i salīṭāt-ı ecelde serini ğuy- (17) -veş ğalṭān bulmışdur ve niçe vezir mūr-ı zir-veş zir-i ḥākda

[88.b]

(1) pinhān olmuştur.

beyt

(2) عاقبت منزل ماوادي خاموشا نِست (2) حاليا غلغه دركيد افلاك انداذ

الصا فتاب الجياد arša-i fāris-i -sān ve Süleymān-ı zamān (3) Niçe şāhib-i fermān ki Sāsānī- (3) (4) عرض عليه ve mālīk-i rikāb-ı 'ibād ve zābiṭ-i memālik ü bilād olup қаşr-ı қаyşer gibi meşīd-i (5) müşeyyed ve dār-ı Dārā gibi şarḥ-ı mümerred binā édüp Cemşīd-vār e' acīb-i cām-ı (6) pür cemāmīle tefāḥūr u Şeddād mişāl şidād icāmıyla tekebbür gösterüp āḥir- (7) -kār menūn-ı bī-amān ve ġaddār nūn-ı nevī birle kātı' ü'l-a' mār olup (8) ḥuşūn-ı ḥaşīne-i 'āliye ve cevāhir-i şemīne-i ġāliyeleri bi'l-külliyye (9) fāniye-i vefāniye? nūfūs-ı nefiseleri mā-şadaḳ-ı فهل تري لهم (10) من باقية olmuştur.

kıf' a

اي كه تو مغرور تحت ودولت فرخنده (11) درهمه عالم صدای شاهى افكنده
ياكى چمشيدي بشوكت ياكى خورشيد بخش (12) نامراداني كه جستي جمله را يابنده
اي خداوند عاقبت از صوت امين نبستى (13) هيچ كس باتونكويد تا ابد پابنده

Sevābıḳ ḳurūnda Ḳārūn minvāl (14) niçe vālī malale ahlade an' vefḳınca bī-nihāyet (15) emvālī cem' édüp ḥubb-ı ḥabbe-i mālī cübb-i cevfi-bi ḥavfını mālī (16) kılıp kibr ü 'acebinden ḥālda ve mālda vebāl-ı emrini mubālī olmayup mağrūr-ı (17) ḥayāt-ı seri' atü'l-evḳāt ve mağlūb-ı devlet-i ḳurūnetü'l-āfāt olup

[89.a]

(1) memāt-ı vālīdāt-ı veledāt ile mütenebbih olmayup bī'l-āḥire ḥin-i ḥayn u vefāt (2) ericek fā'it-i tārifāt u tālidāt olmuştur.

kıf' a

(3) وَمَا يَرِيحِي الدَّوَامُ مِنَ الغَمَامِ نَعَمْ نَعَمْ أَلْزَمَانَ غَمَامِ صَيْفٍ
(4) وَمَجْدَالِدَهْرٍ مَحْذُورِ الخْتَامِ أَوْ أَنَّ العَزْهْلَ يَبْقَى هَنْيَاً
(5) تَزُوقُ اليَوْمِ مِنْ جَامِ الحَمَامِ فَلَاتَغْتَرِ الدُّنْيَا وَفِيهَا

(6) **Hikāyet** ḥulefā'-i sālīfedan Ya'ḳūb bin Lesyṣ ki ehl-i ḡavṣa ḡiyāş (7) ve çemen-i ḥilāfeti bārān-ı iḥsānıyla sīr-āb étmiş bir ḡayş idi. (8) Zamān-ı eyāletinde 'adāletle şānı 'ālī ve ḳadri mürtefi' ve elsine-i enāmda (9) nām-ı bülendi mezkūr u şāyi' idi. Ḥüsn-i tedbīr ve zarb-ı şemşirle ekşer-i (10) memāliki teşḥīr édüp vilāyet-i Kirmān u Sīstān ve Fārs ü Ḥorāsāna mālīk idi ve memleket-i 'Irāḳı daḡı ḳabza-i iḳtidārına getürmege 'āzim (11) ü mütēhālīk idi. Ba'de'l-vefāt anuḡ ḳabri üzerinde bu ebyāt mektüb idi.

kıt' a

(12) خراسان نحو بهاواكناف فارس وماكنت من ملك العراق تائبس

(13) سلام على الذفيا وطيبب نعيها كأن لم يكن يعقوب فيها بجالس

(14) **Bāb-1 heştüm der-meḥāsın-i saḫā' ü iḥsān**

Ṭab^c-1 āgāh-1 pür-intibāha şöyle (15) mürtesim ola ki selāṭin-i rūy-1 zemīn dört kısma münkaşımdur. Qısm-1 evvel (16) oldur ki pādişāh kendü nefis-i nefisine ve ra^c iyyetine saḫī vü kerīm ola. Bu kısım ehl-i (17) Fürs yanında maḫbūl ü mu^c teberdür. Qısm-i şānī oldur ki pādişāh kendüne denī vü le[']im

[89.b]

(1) ola. Bu kısım Hind qatında mergūb u bihterdür. Qısm-1 şālīş oldur ki pādişāh (2) kendüye le[']im ve ra^c iyyetine kerīm ola. Bu kısım ahālī-i Yunan yanlarında memdūḫ (3) u maḫmūddur. Qısm-1 rābī^c oldur ki pādişāh kendüye saḫī ve ra^c iyyetine denī vü le[']im ola. (4) Bu kısım cemī^c milele göre mezmūm u merdūddur. Ma^c nā-yi esḫāda ' ulemā-yi eṣrāf (5) ve ecille-i eslāf niçe kıl u kāl étmişlerdür. Tafşīli mūrīş-i melāl olmağın (6) ḫulāşa-i maḫāl zıkr olındı. مستحقه الى الحاجة فى وقت السناء بذل المال فى وقت الحاجة الى مستحقه Ya^c nī (7) saḫā' mālı vaḫt-i ḫacetde müstaḫaḫk olanlara bezl étmekdür. Fī'l-ḫaḫīka eşref-i (8) aḫlāḫ mevcūd-1 şıfat-1 cūddur. Rivāyet olınur ki cūd-1 ecved (9) şıfat-1 vācibü'l-vücūddur ki cūd-1 bī-nihāyeti cümle-i mevcūdāta vāşıl (10) ve kerem-i bī-ğayeti mecmū^c-1 maḫlūḫāta şāmildür. Saḫā' bāğ-1 iremde peydā olmış (11) ve kenār-1 cūy-bār-1 kevşerde nemā bulmuş bir nihāl-i ṭubā mişāldür ki (12) السخاء شجرة فى الجنت فى الجنت ḫadişi aḫa dālldur. Bu dıraḫtuḫ şükūfe- (13) -si zıkr-i bi'l-ḫayr ile ercümend olmaḫdur ve bu şecerenüḫ şemeresi (14) ' uḫbāda faẓilet ile berümend olmaḫdur.

beyt

(15) و اين سخاشاخيست از باغ بهشت و اي اوکين شاخ رازکف بهشت

(16) Ve ekābir-i ḫükemā' buyurmuşlardur ki من اطلق يده بالعطا اشرق (17) يا^c nī her kim ki dest-i ' aṭā'yı rū-yi ḫalḫa güşāde

[90.a]

(1) ve ḫān-1 iḥsānı der-miyān-1 nihāde ola çehre-i şafā' behresi āftāb-1 (2) ' ālem-tāb gibi miyān-1 şarḫ u ğarḫı işrāḫ édüp mekārīm-i aḫlāḫ (3) ile şöhre-i āfāk ola ve ḫükemā buyurmuşlardur ki semāḫat bir ticāret-i (4) keşirü'l-erbāḫdur ve ḫadiş-i şerīf nā-şerḫü'l-irtiyāḫ رباح السمّاح (5) bu mefhūmdan mebnīdür.

kıt'a

سودا کربایدت زمایه خویش (6) دست بخشیش کشادو نحشیایش

سودت اکنون ستنکیش و فردا (7) در جوار خدای اسایش

Dağı buyurmışlardır ki semāh ü ma' ruf (8) 'illet-i minnet ile me'luf olmaya ki السّماح المنّ افه hadiṣ-i ḥasendür. Ol (9) pādişāh-ı 'arif bāzilü'l-ma' ruf ki mu' arref olan saḥā' ile mevşuf (10) u ma' rufdur. Esbāb-ı devleti dünyāda olduḡa amāde olmaḡla 'alā (11) rütbet olup civār-ı raḥmete riḥlet êtdükde sākin-i cennet ola ki الجنّت (12) دارالاسخیا حکمت sevālif ruzigārda bir sulṭān-ı 'ālī miḡdār bir ḥakīm-i (13) ḥuceste girdārdan istifsār êtdi ki şol 'ayb ki ne ḡadar hüner var ise (14) anuḡ yanında muḡmaḡill olur ol 'ayb nedür. Ḥakīm eyitdi şıfat-ı buḡl- (15) -dur ki cümle hünerleri muḡill ve cemī' aḡlāḡ-ı ḥaseneyi mübṡeldür. (16) Ol melik-i kām-kār tekrār istiḡbār êtdi ki şol hüner ki (17) anuḡla cümle-i 'uyüb pūşide ve heme-i ḡaşā'il reddiyye-i nūr-i dīde olur ol

[90.b]

(1) hüner nedür. Ḥakīm eyitdi ol hüner saḡadur ki mecmū' -ı meḡasin-i aḡlāḡa pişvādur.

mesnevī

(2) تجریه کردم زهر اندیشه نیست نکوترز سخا پیشه

(3) ددوسرا هست سخی معتبر کرچه شود وصف ازین حوبتر

(4) Çünkü saḡā' sebeb-i nīk-nāmī ve iḡsān mūcib-i dōst-kāmīdür. Pādişāh (5) vaḡta lāzımdur ki nesāyim-i saḡā' ü iḡsānı ḡül-zār-ı aḡvāl-ı 'ālemiyāna mūtenessim (6) ola tā ki ravzasından ḡonce-i (7) murādı mütebessim olup menşūr-ı iḡsān-ı şāmili ve muḡsın in'ām-ı kāmili (8) انّ الله محیبّ للمحسنین tevḡī' -i refī' ile muvaşşāḡ u nişān-ı in'ām-ı kāmili (9) و هو محسن in'ām-ı kāmili müreşşāḡ ola. (9) فلاجره عذریه

ḡikmet

(10) Meşāḡir-i cemāḡir-i selāṡin-i kibārdan biri ḡükemā-yi zevī'l-efkārdan (11) birine su'āl êtdi ki sa' ādet-i dünyā ve devlet-i dīn ne maḡūle 'amel ile (12) müyesserdür. Ḥakīm eyitdi saḡā' ü iḡsānla mutaşavverdür. Evvelā sa' ādet-i (13) dünyā ḡuşūlı oldur ki عیب الاحسان vefḡınca mürḡ-i dil-i (14) ādemī kemend-i kerem ile bend ü ḡayd olunur. Ḳalb ki sulṭān-ı a' zādur bir kimesneye (15) rām ola ḡalīb dağı aḡa teba' iyyet ile şayd olunur.

mesnevī

(16) احسان همه خلق رانوازد ازاد کسان غلام سازد

(17) چون شهره شوي به نيك نامي دولت بتومير سدتمامي

[91.a]

(1) Şāniyen devlet-i dīn vuşūlı oldur ki من جاء بالحسنة فله عشر امالها (2) ıbķınca bir ḥasene saḥāvet ēdene on ḥasene kerāmet vērılır. Bu (3) maķūle rā'ic-i ticāret olur mı ki onun on bir fā'ide degül belki birine (4) on 'ā'ide ola.

mesnevī

انکه تراتوشه ره مید هد (5) از تو یکی خواهد دوده مید هد
بهتر ازین مایه متانی نیست (6) سودکن اخرکه زبانیت نیست

Hikāyet şikāt-ı rüvāt-ı aḥādīs-i (7) nebevīden 'ilm ü zühd ile ma' ruf olan ' Abdullāh bin el-Mübārek ḥāzretine (8) bir gün ' ulemādan on nefer kimesne miḥmān oldı. Bunlaruñ ziyāfetine (9) kifāyet ēder nesne bulunmadı. İllā bir ferese mālīk idi ki bir sene (10) aña süvār olup ḥacca giderdi ve bir sene anuñla ğazve-i cihād ēderdi. (11) Ol feresi zebḥ ēdüp laḥmından ba' zını maṭbūḥen mā-ḥazarı ezyāf (12) öñine iḥzār ētdi. Ḥātūnı aña eyitdi dünyāda ancak bir ferese (13) mālīk idüñ anı daḥı ne sebebden ezyāf için itlāf ētdüñ. ' Abdullāh (14) ḥātūnuñ bu kelāmından ğāyet rencide olup fi'l-ḥāl beytine dāḥil (15) olup metā'-ı beytden ḥātūnuñ mihrine vefā ēdecek miķdār-ı māl (16) iḥrāc ēdüp ḥātūna teslīm ētdi ba' dehu ṭalāķ vērđi. (17) Bir kaç gündən şonra ā'yān-ı şehrinden bir recül-i mün' im ' Abdullāha gelüp

[91.b]

(1) eyitdi. Yā imāmü'l-mü'minīn ḥātūnum vefāt ētdi bir duḥter-i nāz-perverüm (2) ḳaldı māderi için ' aceb mātem ēdüp her-dem kendüyi seylāb-ı (3) dīdesine ğarķ ve ḥüzn ü ğamdan her gün şiyābından bir şevbi ser-ā-pā (4) ḥarķ ēder. Dilerem ki bir gün meclis va' za ḥāzıra ola tā ki naşīḥatun ile (5) tesliyet bulup min ba' d ceza' ü feza' dan ferāğ ēde ve hevā-yı vilā-yı (6) vālīde-i merḥūmeyi göñülde ırağ ēde. Çün minber-i va' za şu'ūd (7) ētdi bu bābda bī-ḥadd naşāyiḥ ü mevā' iz ifāde ētdi. Duḥter (8) daḥı meclis-i nuşḥa verā-yı ḥicābdan ḥāzıra olmışdı. Tamām mertebede (9) pend-pezīr olup ḥānesine geldi. Pederine eyitdi bilmezlik ile (10) ētdigüm nevḥa-i bī-fā'ideden istiġfār ve ḳazā vü ḳaderün ḥükmini (11) iḥtiyār ētdüm velikin senden bir ḥācetüm vardır. Peder eyitdi (12) ḥācetün nedür. Duḥter eyitdi dā'imā baña buyururduñ ki erbāb-ı (13) emvāl ve eşḥāb-ı iķbāl senün mihrüne müşterilerdür ammā ben seni ' Abdullāh el- (14) -Mübārekden ğayrı ferde tezevvüc ētmezem. Egerçi bizüm dünyāmuz vāfirdür (15) ammā anuñ dīni ḳavī ve dilī ṭāhirdür dēyü tervīc ēderdüñ. Ḥāliyā (16) rızā-yı pedere fermān-berüm me'mūldur ki

benüm bu murādumı hayr-ı huşūla mevşūl (17) buyura. Peder daḥı müsāra‘at ile ‘aḳd-i muşāherete mübāşeret édüp

[92.a]

(1) duḥterini ‘Abdullāh için kābīn édüp bī-nihāye cihāz u māl-ı (2) cezil bezl étđi ve ‘Abdullāh el-Mübāreke ḥāşşeten raḥtı mükemmel on (3) re’s feres bī-bedel gönderdi ki fisebīlillāh ḡazve-i cihāda ictihād (4) eyleye. Rivāyet olunur ki ‘Abdullāha ba‘zı leyālīde bir ḳā’ıl dēr idi (5) ki eger sen bizüm için bir imre’et-i ‘acūzeyi terk édüp ṭalāḳ vèrdün (6) ise biz saña aña bedel bir bākūreyi zāt-ı cemāl u māl ‘atā ḳılduk (7) ve eger sen bizüm için bir feres zebḥ édüp ittifaḳ étđün ise biz (8) senün feres-i vāḥidüñe efrās-ı ‘aşereyi ‘ivaż vèrdük. Tā ma‘lūm ola ki (9) bizüm yanımızda bir ḥaseneye on ḥasene ‘ivaż muḳarrerdür. Bizümle öyle (10) bir aḥad mu‘āmele étmezki mu‘āmelesinden ḥāsir veyā fi'l-cümle münkesirü'l- (11) ḥātır ola. انّ الله لا يضيع اجر المحسنين Ammā saḥā ki eger ta‘rif (12) olunan mertebeden bīrūn ve tavşif olunan endāzeden efzūn (13) ola aña ifrāt ya‘nī tebzīr ü isrāf dèrler. Bu şıfat aḥlāḳ-ı reddiyye-i (14) insāniyyeden édügi bī-ḥilāfdur. Pes ḥudāvend-i mālā vācibdür ki (15) isrāf ve iḥrācāt-ı nā-müveccihden ictibā’ édüp ḥadd-i ma‘hūddan (16) tecāvūzi irtikāb étmeye ki bezr tebzīr bir ṭa‘n u melāletden ḡayrı nesne vèrmez (17) ve mütlif-i māl nihāl-i āmālında şemer-i nedāmetden āḥer nesne görmez. Aşl-ı vaşf-i ḥāl

[92.b]

(1) budur ki itlāf-ı māl netice-i za‘af-ı ‘aḳl u dīndür ve muḳtezā-yi iḡvā’-i (2) şeyṭān-ı la‘indür ki كافوا الخوان الشياطين şol pādişāh ki (3) hevā-yı nefsine ittibā’ ile isrāf-ı mālдан imtinā’ étmeyüp nā-maḥallere bī-hūde (4) baḥşişler ve bī-vech ‘atā’ ü dihişler éde ol kerīm nāmıyla mezkūr degüldür (5) bilki aḥlāḳ-ı zemīme ile muttaşif ve müttebi‘-i ehvā’-ı sufehā’ bir müsrifdür ki ḥadden (6) tecāvüz ile vebāl-ı ‘aẓīme girmişdür ve ‘amme-i nāsa buḥl édüp emvāl-ı (7) beytü’l-mālı fesāda vèrmişdür. Bunun gibi saḥā’ ile naḳle ve ‘aḳla muḥālīfdür. Ol (8) nesne ki ‘aḳla ve naḳle muḥālīfdür munşif olan kimesne andan mütebā’id (9) ü mütecānif olmaḳ gerekdür. Zīrā bu saḥāvet degüldür belki saḥāfet ü sefāhat- (10) -dur. Farzā mülūkdan ba‘zı vaż‘-ı fiṭri ḥasebiyle bu ḥāle giriftār (11) olsa ve isrāf-ı nā-mülāyim ile iştihār bulsa aña vācibdür ki ‘atāyā’-i (12) mülketi ve hedāyā-yi vilāyeti üzere bir mu‘temed-i ‘aleyhi emīn ta‘yīn édüp (13) emvāl-ı beytü’l-mālā meccānen telef olmaḳdan emīn ola.

(14) māl kim cümleye bizā‘ atdür hāzer eyle anı izā‘ atdan

(15) mūda‘ oldı çü māl-ı beytü’l-māl ki şağın mūda‘ a hıyānetden

(16) Ve bi’l-cümle māl-ı beytü’l-mālı isrāfdan ihtirāz vācibdür. Selātin (17) bu bābda müsāmaḥa vü müsāhele etmek ḡayr-i münāsibdür. Zīrā bu māl

[93.a]

(1) ‘ämme-i müsliminün ḡuḡūḡıdır ki ḡabza-i taşarruf selātinde olup (2) irād ü şarf anlarıḡ āra’-i şā’ibelerine menūtdur. Māl-ı beytü’l-māl- (3) -dan ihtirāz vācib edüḡi ḡikāyāt-ı ātiyeden daḡı aḡz u (4) iḡrāz olunur ki **ḡikāyet** haberde gelmişdür ki Dāvud peyḡamber (‘as) (5) ḡazretlerinün zamān-ı ḡilāfetinde ‘ādeti bu idi ki leyālīde ‘ale’t-tevālī (6) tebdil-i şūret edüp gezerdi ve her şaḡşa ki mülākī ola Dāvudun (7) ḡāline vāḡıf mısın niçedür dēyü şorardı. Bir şeb yine resm-i (8) me’lūfi üzere geşt ederdi ve ḡazret-i Cebra’il Emīn şūret-i (9) beşerde mütemeşşil olup reh-güzārında ḡurmuşdı. ḡazret-i Dāvud (10) anı gördükde su’āl etdi ki Dāvudun ḡaḡkında ne dērsin ve anı (11) niçe bilürsin. Cebra’il eyitdi eyü ḡoş kişidür ve illā beytü’l-māldan (12) ekl eder kendü kesb-i yedin yemez. ḡazret-i Dāvud (‘as) çün bu nūkte-āmiz kelāmı (13) işitdi maḡzūn ü giryān maḡāmına geldi miḡrābına ḡurup der-gāh-ı (14) ilāhiye münācāt kıldı ve eyitdi **كَيْدِي الْهِيَ عَلَّمَنِي صَنْعَةً أَكَلُ بِهَا مِنْ بَقِي وَ** (15) Ya’ nī baḡa bir şan‘ at ta‘līm kıl ki anuḡ sebebiyle ta‘ab-ı nefis (16) ve kedd-i yemīnünden ākil olup cihet-i ma‘āşum andan ḡāşıl kılam. ḡazret-i (17) ḡaḡḡ celle ve ‘alā aḡa şan‘ at-ıdır‘ı ya‘ nī zırhgerligi ta‘līm eyledi. Ba’de-

[93.b]

(1) -zalik ḡazret-i Dāvud (‘as) mādāmki ḡayd-ı ḡayātda idi kendü kār ü (2) kesbiyle ma‘işet kıldı. **ḡikāyet** ‘Ömer bin el-ḡaḡḡāb raḡiyallāḡü ‘anhu (3) ḡazretlerinün ki menāḡıb-ı ‘aliyyesi bī-ḡisābdur. Zamān-ı ḡilāfetinde (4) ba‘zı nās-ı ḡāzin beytü’l-māldan bir taḡrib ile su’āl etdi ki (5) ḡazret-i ‘Ömer beytü’l-māla münbasiḡ olup cüzvī vü küllī bir şey’ aḡz eder mi. (6) ḡāzin eyitdi evā’il-i ḡilāfetinde ḡaçan kendülerde ḡuvvet-i yevmiyyelerine (7) şarf edecek nesne bulunmasa ḡūt-ı lā-yemūta kifāyet miḡdārı (8) māl alurdi. Māl ellerine girdükde yine edā’ ederlerdi. **ḡikāyet** (9) olunur ki ‘Ömer bin el-ḡaḡḡāb raḡiyallāḡü ‘anhu ḡazreti bir ḡün bir recül-i (10) şāliḡa su’āl etdiki benüm aḡvālümünden ḡiç bir kerih ‘add etdüḡün (11) varmıdır. Ol recül-i şāliḡ eyitdi işitdümki sen mā’ideḡ (12) üzere iki raḡifi vaz‘ edermişsin ve daḡı kendü nefsün (13) için iki ḡamiş cem‘ edermişsin birini ḡündüzün birini gece (14) ilbās edermişsin. ḡazret-i ‘Ömer eyitdi bu iki ḡaldan ḡayrı bir nesne (15)

dağı müşâhede eder misin. Eyitdi etmezem. Hâzret-i ‘Ömer rażiyallâhü ‘anhu (16) şasem edüp eyitdi vallâhi bu ikisi dağı ebed olmasun.

nazm

(17) شنیدم که فرمان دهی دادگر قباداشتی هر دورو آستیر

[94.a]

(1) یکی گفتش ای خسرو نیک روز قباپی زدیباي چسني بدوز

(2) بگفت این قدر ستر اسایش است وزین بگذري جمله ارایش است

(3) نه از بهران می ستانم خراج که زیورکنم بر خود این تحت و تاج

(4) مرآهم ز صد گونه آرزو هو است ولیکن حزینه نه تنها مرآست

(5) **Hikāyet** ‘Ömer bin ‘Abdül‘aziz ki hulefâ-yı Benî Ümeyyeden ḥasenü’s-siret ḥafî’s- (6) -seriret ‘adl ü taḫvâ ile mevşûf ve kerem ü saḥâ’yla ma‘rûf idi. Zamân-ı (7) ḥilâfetinde bir ğulâmı var idi. Kerîmü’l-aḥlâk ve ḥüsnü’l-fi‘âl olduğıçün (8) ḥâzin-i beytü’l-mâl etmişidi ve ḥalifenün üç duḫter-i pākize-teri (9) varıdı ki her biri felek-i ‘işmet ü nezâhetün dirahşân aḫteri (10) idi. Bir ‘arefe gün babalarına gelüp ḥicâblarından ‘araḫa ğarḫ olup (11) eyitdiler ki ‘Ömer ḥalife rûz-be-rûz mezîd ola ki henüz yevm-i ‘id ve vaḫt-ı (12) sa‘iddür cümle-i nisâ’-i ra‘iyyet ve heme-i benât-ı beriyyet her biri maḫdûrınca (13) giyinüp kuşanup ve güzel güzel ḫonanup ve sevinüp kıvanup (14) elbise-i müte‘addide-i mütekâşire ve cevâhir-i vâfire-i zâḫire ile mütefâḫire (15) olurlar ve bize ‘acâ’ib ü ğarâyib ḫa‘n ü teşnî‘ler ederler. Siz benât-ı (16) emîrû’l-mü‘minîn olasız lâyıkmıdur ki tâ böyle ‘uryân ḫalasız dërler. (17) Ebdânımız şiyâbdan sâde ve esbâb-ı ḫuliyiden ‘ârî olduğundan ğam-nâk

[94.b]

(1) olmasa idik câ’izdi. İllâ bunlaruḫ ḫa‘nları ‘ârı be-ğāyet cānımıza (2) kâr eder dëyü tazarru‘ u zârîyle ağladılar ve âteş-i ḫamiyyet ü ğayretle (3) cigerlerin dağladılar. Ḥalife be-ḫûkm-i şaḫiḫ اولادناکبادنا bunlaruḫ (4) sûz-nâk sözlerinden müte’essir ve zîḫ-ḫâl u tengdestlikden mutazaccır (5) olup ḥâzin-i beytü’l-mâlî olan ğulâmı da‘vet edüp eyitdi ki (6) beytü’l-mâldan bir aylıḫ müşâheresini ala getüre. Ta anuḫla benâtınuḫ ba‘zı (7) murâdâtını ala getüre. Ḥâzin eyitdi yâ emîrû’l-mü‘minîn bir müşâhere-i (8) bi-ḫarîkü’s-selef alurmısız hele tevaḫḫuf buyuruḫ ol zamâna bâḫî ḫalurmısız. (9) Eger beḫâḫuz muḫadder ise vazîfenüz dağı muḫarrerdür. ‘Ömer egerçi zîḫ-i (10) yedden bir ḫaylî müteḫayyir oldı ammâ kelâm-ı ğulâmdan ḫaḫ‘â müteğayyir olmadı (11) ve eyitdi ğāyet müvecceḫ söyledün

ve İslâm u emânete lâyıķ olan (12) bu idi ki eyledüñ. اِيَّهَا الْغَلَامُ بَارَكَ اللهُ عَلَيْكَ وَالسَّلَامُ. Çün ârzüdan (13) rücû' êtdi dönüp benâtını tesliyete şürû' êtdi ki ey benâtı (14) ve mezra'a-ı kâlbimünñ tayyibâtı benâtı nefsi-şümüñ şehevâtını kezmi ve nisbet-i (15) nisveti ve ta'n ü melâmeti hâzm eyleñ ve meh-mâ-emken kesri-ı nefse meşgûl (16) oluñ tâ ki ferdâ dâr-ı na'ime duhûl êdüp envâ'-i kerâmâtla (17) مَالًا سمعت (17) عين رأته ولا اذن سمعت ni' met-i bî-nihâyetine vuşûl bulasız.

[95.a]

(1) Zirâ ki bir ferd zaħmetsüz raħmet bulımaz ve cennete giremez ve bir aħad (2) belâ vü meşakķatsız bâğ-i ireme êremez ki خَفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ

beyt

(3) نابرده رنج کنج میسر نمی شود فردی گرفت جان پدران که گار کرد
(4) **Hikâyet** 'Ömer bin 'Abdül'azîzün zamân-ı ħilâfetinde 'âdeti bu idi ki ba'zı (5) eyyâmnda meşâliħ-i enâm itmâm olınmayup aħşama ķalsa ol şâm (6) sirâc-ı rûğân-ı beytü'l-mâldan vehhâc olınuñ tâ erbâb-ı ihtiyâc (7) mündefi' olmayınca oturlardı. Bir gece bu iktizâyla yine ħavâyic-i nâs (8) ķazâ olınuriken kendü ğılmânından bir ğulâm ba'zı mühimmâtı i'lâm (9) için önine gelüp tırdı ki 'arz-ı merâm êde. Ĥalîfe eyitdi yâ (10) ğulâm evvelâ var sirâcı itfâ' eyle ba' dehu gel sözüñ söyle ki bu dühn (11) dühn-i beytü'l-mâldur. Bu meşâ' il meşâğil-i re'âyâdan ğayrı yerde (12) iş'âl ve kendü meşâliħimizde isti' mâl olınmaz ve rivâyet olınur ki (13) ħalîfe-i mevşûfuñ resm-i me'lûfi idi ki aħyânâ emvâl-ı beytü'l-mâl (14) tıran büyütü tavâf êdüp izâ'ate ve isrâfa eşrafı var mı (15) dëyü yoķlardı. Bu eşnâda nâfe-i misk imsâk olınan beyte mürür (16) êtdükde beytü'l-mâldan bir zerre müntefi' ve bilâ-ħâceten bir şemme mütemetti' (17) olmamaķ için ser-i enâmil-i iyâdi ħitâmlarıyla tıraf-ı enf-i mübâreklerini mazmûm

[95.b]

(1) u maħtûm ķılırdı.

beyt

(2) زهي پرهيزكاري وامانت تعالي الله زهي زهد و عدالت

Hikâyet 'Ömer bin 'Abdül'azîz zamânında (3) bir kerre ķaħt-ı 'azîm vâķi' oldı. Etrâf-ı bilâddan ve eknâf-ı ķurâdan (4) vufür 'Arab vürüd êdüp içlerinden bir 'arîfi ħalîfe ile ħiħâba ictibâ (5) êtdiler. Ol ferzâne-i divâne ħâzır olup eyitdi yâ emirü'l-mü'minîn (6) biz diyârimızda zârüret-i 'azîmeye giriftâr olduķ. Ķaħt-ı sâldan (7) aħvâlimiz diğergün

olmuşdur. Faḳd-ı ʔaʕāmdan endāmımız üzere cülūdımız (8) ḳurmuş ḳalmışdur. Eṡfāl ü ʕayālımızüñ maraḑ-ı cūʕyla kār cānlarına ve kārđ (9) üstüḡānlarına ʕrmişdür. Bizüm ḳadr-ı kifāyetimiz ve taʕyiş ü rāḡatımız beytüʕl-māl-ı (10) müslimīndendür. Pes ḡizāneñüzde maḡzūn olan mālūñ ḡālī bu üç ḳısmđan (11) ḡālī degüldür. Yā ḡālīşullāhdur yā ḡāşşeten li-ʕibādullāhdur yā nefsi-nefisünüze (12) muḡtaşşdur. Eger lillāh ise vallāhi hüveʕl-gāni cenāb-ı ḡazret mālđan müstaḡnidür (13) eger ʕibādullāh için ise fırḡa-i fuḡarāyuz aḡyāmuzuñ enşibāsını izā eyle (14) eger kendünüzün ise fişebilillāh bize infāḡ ü iʕṡāʕ eyle. Çün ḡalīfe bunlaruñ (15) ḡālīne vāḡıf oldı kemāl-i rıfḡ u şefḡatden gözleri yaşla ṡoldı. Emr ʕtdi (16) beytüʕl-mālđan bunlara kifāyet miḡđarı ʕaṡāʕ ʕtdiler. ḡin-i vedāʕ da ʕÖmer aʕrābiye (17) eyitdi ey merd-i sütüde-ḡişāl nitekim ʕibādullāhuñ ḡacetini baḡa

[96.a]

(1) işāl eyledün benüm daḡı ḡacetümi ḡazret-i rabbüʕl-ʕizzet cenābına ʕarz eyle. (2) Aʕrābi ki şafiyüʕs-siret müstecābüʕd-daʕvet kimesne idi. Rū-yi recāʕyi (3) ḡāk-ı niyāza mevzūʕ ve dest-i duʕāyı süy-ı semāya merfūʕ ḡılup (4) eyitti. بغرتك و جلالك اضع مع عمر كضعه في عبادك (5) Aʕrābi duʕāsını itmām ʕtmedin bir ḡamām zāḡir oldı fiʕl-ḡāl maṡar-ı ḡaziri (6) emṡar ʕtdi ve bārān ile bir berede-i kebire rū-yi zemīne düşüp (7) münkesir oldı ve içinden bir kāḡad zūḡūr ʕtdi üzerinden meşṡūr (8) idi. هذا برآة من الله العزيز لعمن بن عبدالله العزيز Bu ḡikāyātdan (9) zāḡir oldı ki selāṡin-i ʕādil-dil olan beytüʕl-māl maḡallinde bāzil (10) olurlar. Ne anki keyfe mā yeşā isrāf ʕdeler ḡāşāḡümüʕr-ricāl fiʕl- (11) ḡişāb mübāḡ ḡoni Hikāyet ḡulefā-yı Benī Ūmeyyeden (12) ḡişām bin ʕAbdül-melik fuḡalā-yı ʕahdinden Ebā ḡāzım suʕāl ʕtdi (13) ki umūr-ı ḡilāfetün ʕuhdesinden gelmeḡe tedbīr nedür. Ebā ḡāzım eyitdi iki (14) nesneye şamīm-i dilden ʕāzım olmaḡ gerek evvelā her dirhem ki aḡz ʕdersin vech-i (15) ḡelālden alasın şāniyen her dirhem ki ḡarc ʕdersin vech-i ḡelāle şarf (16) ḡılasın. ḡalīfe eyitdi nevʕ-i beşerde buḡa kim ḡādir olur Ebā ḡāzım (17) eyitdi ki مَنْ يَرِ عَبَّ إِلَى نَعِيمِ الْجَنَانِ وَيَنْ هَبَّ مِنْ عَذَابِ النَّيْرَانِ

[96.b]

(1) Ammā şaḡāʕ ki eger ḡadd-i maʕrūf ve resm-i mevşūfdan (2) nāḡiş olsa aḡa tefriṡ yaʕnī buḡl u taḡşir dērler. Bu daḡı şıfāt-ı dūnye-i (3) māhiyyet-i insāniyyedür. Fiʕl-vāḡiʕ şāḡib-i ʕaḡl u idrāk olan ʕār-ı (4) buḡl u şenār u imsākdan ictināb ʕder ki merd-i baḡil dīn u dūnyāda (5) bed-nāmdur ve māl-dār-ı mümsik cemīʕ-i ezmānda mezmūm u düşmen-i kāmdur. (6) Nitekim dēnilmişdür لا يوجد بخيل ممدوحاً ولا يُرى كريماً مذموماً

Baḥl-i nā-kes (7) dünyāda hergiz rāḥat yüzün görmez ve ‘uqbāda daḥi bāğ-ı cināna girmez (8) ki البخیل لا یدخل الجنة Merd-i baḥil-i pür-taḫşirün meşeli ol ‘azir-i kebirün mişlidür ki (9) mecma‘-ı miyāh-ı gāzır olsa ve ḥāricinden dāhili keşir ve medḥalinden maḥreci (10) şağır olsa lā-büdd mā’ her taraftan tereşşuḥ édüp her reşḥadan dīvārında (11) bir raḥne bedidār olsa gerek ve ‘ākıbet ol ḥavz tebāh olup içinde olan miyāh naḫş bulsa gerek ki (12) او وادئ فماله من ماله من نصيب (13) bu ma‘nā-yı ‘ibret-nümāyı mürişdür. (13) فماله من ماله من نصيب و من الاسخاءله Kavlinüñ kâ’ili be-ğāyet muşibdür.

kıt‘ a

(14) مال كزوي بخیل بهره نیافت دست تازاج داد بر بادش

(15) یابوارث رسیده که کاهی جز بنفرین نمی کند یادش

(16) Ve bi’l-cümle bu maḫāmda baş-i kelāmdan aşl-ı merām budur ki şol (17) şaḫā’ ifrāt ü tefrītiden mütebā’id ve ḥālet-i mutavassıta üzere vārid ola.

[97.a]

(1) خیر الامور اوساطها muḫtezāsınca mu‘teber ü maḫbūldur ve ḥadd-i zātinde (2) şaḫā’ mu‘tedil her şaḫşa göre cemil ü ḥasendür. Siyemmā selāṭine nisbet ecmel (3) ü aḥsendür ve isrāf u buḥl ü denā’et herkese göre mezmūm u müstaḫbeḥdür. (4) Ḥuşuşen mülūka nazār efzaḥ ü aḫbaḥdur. ‘Uḫalāya vāzıḥdur ki kerem ü iḥsān (5) bezl-i māla maḫşūr ve i‘tā’-i dirhem u dīnāra maḫşūr degüldür. Belki (6) iḥsānuñ ṭuruḫ-ı şettāsı ve vücūh-ı bī-intihāsı muḫarrerdür. Pes zimmet-i pür-himmet (7) selāṭin-i ma‘ālī menḫabete vācibdür ki erkān-ı devleti ve ‘āmmē-i ra‘iyyeti ḥaḫḫında (8) āyın-i iḥsān ü mürüvveti ve kâ‘ide-i kerem ü fütüvveti mürā’āt édeler ki bu rābıta (9) ile der-i devletlerine ḫadīmī irādet ü şamīmī şadāḫat üzere olanların ḫulūş-ı (10) ṭaviyyet ve niḫā’-i niyyetleri üstüvār ola ve āstāne-i rif‘atlarına irādetde hem- (11) -rağbet olup giriftār-ı dām-ı tereddüd ü tevaḫḫuf olanlar daḥi tamām muḫabbet ile (12) maḫām-ı iḫlāş u ‘ubūdiyyetde istiḫrār bula.

rubā’iyye

بدر همه وقت مدح خوان توشود (13) باهر کی کرم کنی ازان توشود

بادشمن خویش اکر سخاوت وزری (14) شك نیست که یار مهربان توشود

Ḥikāyet sevābıḫ ezmānda bir pādīşāh-ı kām- (15) -kārūñ bir emir-i sipēh-sārı varıdı. Muḫarreb-i melik ve ‘umde-i memālik bir merd-i kār- (16) -güzār idi. Eṭrāf-ı vilāyetde

metānet⁷¹-i rāy ve şalābet-i ‘azmle mevşūf (17) u mezkūr ve leşker-keşī vü düşmen-
küşilikle ma‘rūf u meşhūr idi. Şāh

[97.b]

(1) anuñ tedbīr-i şavāb-dīdinden ‘udūl göstermezidi ve hīç bir vechle anuñ (2) dil-hāhından
yüz döndürmezidi.

meşnevī

ازوتازه بدکلشن خُسروي (3) بيازوي اوپشت دولت قوي

شه از راي اورونمي تافتی (4) هرانجه اويخواهدز شه يافتی

Muḳarrebān-ı der-gāh-ı pādişāhdan biri (5) mesāmi‘-i celāle yetiştürdi ki ol sipeh-sālar
fermān-berdārlik maḳā- (6) -mından inhirāf hevāsındadır ve tariḳ-i ‘işyān ü tuğyāna sülūk
(7) sevdāsındadır. Bu şüret kuvvetden fi‘le gelmezden muḳaddem tedārik ü telāfiye sa‘y
(8) olunmaḳ ehemmdür. Zīrā bir mürğ-i vaḫşī ki kafesden ṭayerān ve bir (9) tīr ki kemāndan
güzērān ēde muḳarrer ki ne ol deste gelür ve ne bu şaşte.

kıt‘a

(10) علاج واقعه پيش از وقوع بايد کرد دريغ سود ندارد چو کار وقت از دست

(11) کنون که هست بدست توتيرکن پدنتر مجال منع نماند اگر جهد از شصت

(12) Şāh-ı ercümend bu ḫaberden endūh-mend olup tefekküre vardı. Āteş-i ḫiddeti (13) āb-
ı ḫilm ü temkīn ile teskīn ēdüp kendü kendüye eyitdi pādişāhlar (14) bir şahş terbiyet ēdüp
sā‘ir erkān miyānında mezīd imtiyāz vemiş (15) olsalar ve bir kimesneyi çāh-ı
mezelletden cāh ü menzilete ref‘ ēdüp livā-yı (16) taḳarrüb ve devleti fark-ı Ferḳadāna
ērgürmiş olsalar bī-cürm-i ‘azīm anı (17) naẓar-ı ‘āṭifetlerinden maḫrūm u mehcūr
ētmezler.

beyt

چوب راب قرومي نبرد حکمت چيست

[98.a]

(1) شرمش ايدر فزو بردن پرورده خویش

Erbāb-ı ḫazm ‘iḳābda şitābı cā‘iz (2) görmemişler ve bī-zuhūr-ı kuşūr-ı mevfur ‘itābı
tecvīz buyurmamışlardır (3) tā ki ḫabş-i ‘aḳīdeti ve fesād-ı niyyeti rüşen ve ‘alāmet-i
inhirāf u ḫiyā- (4) -neti mu‘ayyen olmaya mücerred vehm ü gümānla kişī muḳarrebleri
mehcūr ēdüp ve bī- (5) -vuzūḫ yaḳīn sevābıḳ ḫuḳūḳı hebā‘-ı menşūr kılmāḳ kendü eliyle

⁷¹ Sözcük A nüshasında "mehānet" biçimindedir.

ayağına (6) tîşe urmağ ve bi'l-külliyye cādde-i mürüvvet ve minhāc-ı fütüvvetden ber-ṭaraf (7) olmağdur.

beyt

urma destünle pāyuğa tîşe (8) sīneği ṭutma zārbet-i nīşe
ve yaḥtemildür ki bu kişiyeye ḥased- (9) -lerinden sūḥan-ı ġaraż-āmiz ifk-engiz söylediler.
Evvelā ki muḡarreb-i sulṭān (10) eline siper-i tīr ġamer ü bühtān olur. Nitekim āşarda
gelmişdür ki المغتاط على من لاذنب له (11) الحاسيد

kıṭ' a

هست مرد جسود خشم آلود (12) برکسي کونکرد هيچ کناه
نعمت خلق ديد نتوا سند (13) رنجه باشد ز اطناع اله

Ve yine fikr eyledi ki eger sipeh-sār- (14) -lar 'inān-ı 'azīmeti muḡālefet yüzinden ṭaraf-ı
āḡere döndürüp (15) tevābi' ile bir cānibe gide ve ā' yān-ı leşker ve serān-ı sipāhdan (16)
niçeler dağı aḡa muvāfağat éde mümkün ki anuḡ āvāze-i ṭuġyānından (17) erkān-ı mülkde
bir ḡuşūr şudür édüp ve anuḡ debdebe-i ' işyānından

[98.b]

(1) ḡavā' id-i salṭanatdan bir fütür zūḡūr eyleye.

beyt

(2) ان مباداگز هوای ناپسند ميرسددر عرصه دولت كزند
(3) Ḥavāşş-ı devlet ü müşīrān-ı memleket ile meşveret buyurđ. Cümlesi (4) bunı maşlaḡat
gördi ki ol sipeh-sālār bir ġuşede maḡbūs ola (5) ve bu vāsıṭa ile ḡāne-i melik raḡne-i
iḡtilālden maḡrūs ola. Pādişāḡ (6) rāy-ı müşīrānı pesend eyledi. Ba' de'l-eyyām ol sipeh-
sālārı sābıḡ (7) mertebesinden bülend-ter maşıb ile behremend eyledi ve dā' imā (8) anuḡ
meḡāḡir u me' aşirini yād ve istiḡkākından ziyāde ' avāṭıf-ı şehāne (9) ile dil-şād eyledi.
Müşīrān anuḡ ḡayd ü bendini şavāb görmiş- (10) -lerdi bu ḡālden müte' accib olup maḡall-i
fuşatda mevḡıf-i ' arza yetişdir- (11) -diler ki muḡarrer olan ' azīmet-i ḡümāyūnlarından
taḡallüş-i mūcib ne ola pādişāḡ-ı (12) ḡande-rū ġonce şıfat tebessüm édereḡ eyitdi bu
bābda ḡavl-i ma' ḡūddan (13) münḡarif ve sizūḡ araḡuza muḡālif olmadum. Tedbīr-i sālif
ol emīrūḡ (14) esīr olmasıydı ben dağı anı ġāyet muḡkem bend ile muḡayyed olmağ (15)
maḡşūd édindüm. Ammā te' emmül étdüm ki egerçi dest u pāya (16) ve sā' ir a' zāya nisbet
ḡayd çoğ ammā ḡayd-ı iḡşāndan ḡavī-ter (17) bir ḡayd yoğ. Hemān der-i ḡāne-i ḡalbine
dest-i ' aṭā' ü keremle sīm

[99.a]

(1) ü zerden bir kufıl urdum. Dil ki sulţān-ı cevārihdür kufıl-ı (2) zerrin ile pā-beste ola sâ'ir a'zâ dađı aña teba'iyyetle maķām-ı havā- (3) -dārī de sükün ü sükütla nişeste olur. Bir vech dađı budur ki (4) her bend-i āhenin ki bir 'uzva ururlar sūhān ile sūde olur (5) ammā bend-i kerem ü ihsān hiç bir nesne ile fersūde olmaz.

meşnevī

(6) کرم پیشه کن کادمی زاده صید باحسان توان کرد و وحشی یقد

(7) دور بالطف کردن به بند کی نتوان بریدن به تعی ان کمند

(8) Fi'l-ḥaķīķa pādişāh-ı ḥābü'l-ḥāruḡ dil-i deryā maķātırına ḥātırā olan (9) üzere ol sipeh-sālāruḡ āteş-i muḥālefeti şehāb-ı ihsān-ı sulţāndan (10) mütereşşih olan āb ile munţafī vü münķaṭı' ve biḡ-i nihāl-i kine ravza-i (11) sinesinden kuvvet serpince kerem-i şāhī ile münķali' oldu ve (12) sāyir bende-gān-ı şāfī niyyet gibi ḥulūş-ı ṭaviyyetle kemer-i ḥizmeti miyān-beste (13) kıldı ve baķıyye-i 'ömri fermān-berdārlik ü cān-sipārlik ile güzeşte (14) oldu.

kıṭ' a

çünkü ihsān-ı pādişāhiden (15) muntazam oldu şüret-i emri

rāstlık üzere ḥizmet-i şāha (16) şarf kıldı baķıyye-i 'ömri

Ve'l-ḥāşıl fażā'il-i saḡā vü kereme (17) nihāyet ve meḡāsin-i luṭf u ihsāna ḡāyet yokdur. Cümleden beri

[99.b]

(1) budur ki civān-merdlere cemī' ādemiyan dōst-dārlardur. Her-çend ki (2) ihsānlarına ėrmeseler ve meşelā kerim olanlar ḡayd-ı ḡayātda olmasa (3) yine ḡalk aña şenā-kārlardur farzā yüzini dağı görmeseler nitekim (4) Ḥātem ki engüşterin dest-i şehāya ḡātem ve bāb-ı keremde meşhūr-ı 'ālem- (5) -dür āvāze-i cūd ü ihsānı ser-ḡadd-i kemāle yetmişdür ve vefātı (6) tāriḡinden bu zamāna gelince taķriben tokuz yüz tokşan sene (7) mürür ėtmişdür. Henüz bahār-ı zıkr-i cemili reyāḡin-i āferin ü pīrāye-i (8) taḡsin ile müzeyyen.

beyt

(9) بماند نام بلندش به نیکوی مشهور نماند خاتم طایبی ولیک تآیابد

Ḥikāyet olunur ki çün Ḥātem-i Ṭā- (10) -yīnün āvāze-i saḡāveti cezīre-i 'Arabī dārü'l-mülk-i Yemene varınca ṭutdı (11) ve şīt-i 'aṭā' ü keremi vilāyet-i Şām u memleket-i Rūma yetdi. Vālī-i (12) Şām ve ḡākim-i Yemen ve pādişāh-ı Rūm عندانفسهم anja 'adāvet (13) ü intıķāma ḡücüm ėtdiler. Zīrā ki bunlardan her biri saḡāvet da'vāsını (14) ėderlerdi ve

civān-merdlik lāfin ururlardı. Ammā zıkr-i Hātem zebān-ı (15) ehl-i zamān üzere nite kim hāliyā dağı müşāhiddür ziyāde cārī (16) ve tañtana-i cūd ü keremi cümle-i eṭrāfda sāyir ü sārī idi.

beyt

(17) ابردریا دل زدست جود اودرا نفعال مال عالم زیرپای همت اوپا یمال

[100.a]

(1) Pes bu mülükdan her biri saḡā-yı Hātemi imtiḡān için bir ṭarīḡa (2) sülük etti ve her biri vücūh-ı imtiḡāndan bir semti ṭıtdı. Evvelā (3) vālī-i Şām cānib-i Hāteme nāme ile bir ḡāşid gönderüp andan yüz re's (4) şütür maḡşūd edindi ki her biri siyāh-çeşm bülend kūhān u sürḡ (5) rüy bād-pāyān ola. Hāl-bu-ki bu maḡūle şütür bevādi-i 'Arabda (6) nādir bulunur ve bulunduğu taḡdırce ḡāyet girān-bahā olur. İttifāken (7) ol zamān reme-i Hātemde şütürān ḡayr-i ma' dūd idi lakin ma' hūd olan (8) şütür 'anḡā şıfat 'adīmü'l-vücūd idi çün ādem-i şāh-ı Şām peyḡām (9) ü merām-ı vālī Hāteme dēḡürdi Hātem dest-i ḡabūlı sīnesi üzere (10) koyup be-ser ü çeşm dēyü cevāb buyurdu.

beyt

(11) بهرچه امر بود چاکریم و فرمان دار بهرچه حکم شود بنده ایم و خدمتگار

(12) Êlçiyi envā'-i ikrām birle bir ḡurrem maḡāma ḡondurdu ve şān-ı kerem-feşānunuḡ (13) mu' tādı üzere izāfet-i ziyāfeti müheyyā ḡıldı ve buyurdu ki ḡabā'il-i (14) 'Araba münādiler şaldılar ki her kimüḡ bunuḡ gibi şütürü var ise tamām (15) bahāsiyla iştirā' edeler ve iki ay tamāmında bī-ḡuşūr bahāları (+edā')⁷² olına. (16) Bir ṭarīḡ ile aḡyā-yı 'Arabdan yüz re's şütürü ḡarż alup sulṭān-ı Şāma (17) gönderdi. Melik-i Şām çün bu ḡāle muṭṭalī' oldı engüşt-i ta' accūbi

[100.b]

(1) dendān-ı taḡayyür ile ḡazīde olup eyitdi zihī a' rābī ki benüm dil-ḡāhum (2) için kendü ḡiriftār-ı dām-ı vām olmaḡa iḡdām ü ihtimām murād-ı dīḡerān (3) için tā bu mertebe ihtimām eyledi melik-i Şām dağı beyne'l-enām cīl-i visāmdan (4) idi faẓl-ı fiṭrī ve aşl-ı zarūrī muḡtezāsınca 'ırḡ-ı mürüvvet (5) ü fütüvveti müteḡarrik olup zir-i bār-ı ḡamiyyet ü minnetden ḡalāş olmaḡa (6) sālīk oldı. Derḡāl ol şütürānı Mışrī vü Şāmī emti'a-i firāvānla (7) pür-bār edüp yine ol êlçi ile Hāteme irsāl eyledi. Hātem ḡördi ki (8) kendü vērdüḡi cimāl bā-cemmāl bu ḡadar aḡmāl ü eşḡāl ile yine irsāl (9) olunmuş hemān buyurdu. ḡabā'il

⁷² Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.114a/8)

ü qurā arasında nidā étdiler ki şol (10) âdem ki şütür vèrmişdür gele ve şütürü üzerindeki bārile bile ala. (11) Hūdāvendān-ı şütürān huzūr-ı Hāteme gelüp şütürlerini bārılarıyla aldılar (12) ve cemīl-i zıkr ü hūsn-i Hātemi tekrār kıldılar. Bu haber melik-i Şāma érüş- (13) -dükde hezār taḥsīn ü āferīn okuyup eyitdi ki mürüvvet ki (14) Hātemden şudūr étdi bir benī âdemden şudūr bulmuş degüldür (15) ve āvāze-i saḥāvet-i Hātem bildümki ‘ âlemde meccānen şāyi‘ olmış degüldür.

beyt

(16) کریم اکر بجہان ہست بس ہمین شد سخا اکر شوداندر چہان چنین باشد

(17) Bir cānibden daḥı kayşer-i rum ki Hātemün debdebe-i saḥāvetini iştmiş ve keyfiyyet ü kemmiyyet-i keremini tefahḥuş étmişidi.

[101.a]

(1) Bir gün sem‘-i şerīfe érişdürdiler ki Hātemün tavīlesinde bir semend-i (2) dil-pesendi vardır. Bād-pā vü cihān-peymā Burāḳ-āsā vü Burāḳ-girdār ve (3) tīr-i ḥadeng mişāl dūr-rev ve ‘ömr-i girāmī gibi zūd-revdür. Kerem reftār- (4) -lıkda zebāne-i āteşile hem-zebān u hem-dem ve tīz-gāmlıkda bād ile hem-rāh u yek-ḳademdür.

kıt‘ a

(5) چواشك عاشقان كلكون وخوش رَوُ جهان پيما تراز شيديز خسرو

(6) بوقت حمله برق اساجهتده بگاه وپويه چون صرصر دونده

(7) Kayşer vezīrine eyitdi ḥaber-i saḥāvet-i Hātem mezkūr elsine-i ‘Arab ü ‘Acemdür. (8) Ben anı meḥekk-i imtiḥāna çekmek isterem münāsibdür ki ol esbi talebe (9) Tāyi ḳabīlesine bir âdem gönderem.

meşnevī

(10) من از خاتم آن آسب تازی تراد بخوام کراو مکرمت کردو داد

(11) بدانم که دروي شکوه شيهت وکررکند بانک طبل تهيسنت

Pes ol raḥş-ı Burāḳ-naḳş ḳaşdına (12) bir merd-i yegāneyi şān-ı Hāteme sezā olan tuḥfe vü hedāyā ile revāne kıldı. (13) Ḳāşid-ı Tāyy merāḥil ü menāzil éderek zamān-ı yesirde Tāyy ḳabīlesine (14) vāşıl oldu ve ḥavālī-i menzil-i Hātemde bir muḳaddem maḳāmda āsāyiş kıldı. (15) Ḳazā-yi āsmānī berāber deryā-bār bedidār oldu. Ra‘d ü berḳ ve bārān (16) ü berf ile ol eṭrāf ḥoldı. Hātem nüzül-ı ibn-i sebilden ḥaber-dār (17) olup hemān serāya da‘vet kıldı. Şān-ı miḥmāna ihtimām ‘âdet-i

[101.b]

(1) kadimesi idi. Bār-gāhını tamām aradı ol arada ziyāfete sezā hāzır (2) zevāde görmedi. Zūlmāt-ı şehāb u şiddet-i bārāndan reme cānibine (3) bir kimesne göndermedi. ‘Ale’l-fevr ber-mūcib-i zārūret ol esb-i nādirü’n-nażiri (4) zebh edüp maḥzarı mihmānı ziyāfet etdi. Ol şeb şiddet-i (5) şitā ve ‘avā’iḳ-i şettā sebebiyle çend-în muşāḥabet olunmadı. Hūşūşen (6) müsāfir ki bir menzile kona evvel mālezim ta‘ām ü şarābdur ba‘dehu zamān-ı (7)istirāhat ve maḥall-i ḥābdur. Hātem esbāb-ı āsāyişi āmāde kılup (8) kendüsi mihmān-serādan birün oldı. ‘Ale’ş-şabāḥ mihmāndārılık (9) ḥizmetinde zūhūr eden kuşūrımız ma‘zūr buyuruḡ dēyü ‘özr-ḥāh (10) oldı. Elçi daḡı menşūr-ı kayşeri hedāyāsıyla Hāteme ‘arza kıldı. (11) Hātem ki mażmūn-ı hümāyūna muḡtālī‘ oldı be-gāyet perişān-dil ve küllī münfa‘il (12) oldı. Elçi ferāsetle cebin-i Hātemde eşer-i melālet müşāhede edüp (13) eyitdi ey civān-merd ol esb-i tāzī vermege rāzī degül isen bi- (14) -ḥuzūr olma biz daḡı çendān müteḳāzī degülüz. Hātem eyitdi ey merd-i (15) hūş-yār zinhār bu ḡāḡıraya düşünme eger benüm ḡavilemde bu cins esbden (16) hezār olsa ve ehl-i rüzigārdan bir ednā kimesne ol esb-i hezārı (17) benden ḡaleb-kār olsa hiç bir vechle müzāyāḡa ḡayyiz-i ḡāḡıruma gelmez

[102.a]

(1) ve biḡden birini diriḡ etmek olmaz. Fe-keyfe ki sulḡān-ı Rūm bir at istemekle (2) bendeyi mu‘azzez kılmış ve bunun gibi bir cüz‘i ḡizmete senün gibi resūl-ı (3) büzürg-vārı şalmış ola. Benüm müteḡayyir olduḡum ne için muḡaddem bilki (4) hemin ḡin-i ḡayr muḡaddem cenābuḡuz bu vādīyi teşrifden murād ne edüḡini (5) istifsār kılmadum ve keşret-i berf ü bārān ve kıllet-i esbāb-ı ziyāfetden (6) niçe edecegüm bilmedüm. Eger fi‘l-cümle şu‘ūrüm olsa ben anı telef kılmazidüm (7) ve şimdi zir-bār-ı şerimde kılmazidüm. Ma‘lūmuḡuzdur ki dūn-ı zūlmetden piş (8) ü pes fark olunmayup ve bār-gāḡımızda kırāba sezā bir nesne bulunmayup (9) ol at-ı mā-ḡazarı sizün için zebh ü ḡabḡ olunmuşdı.

meşnevī

- (10) من ان بادرفتار دلدل شتاب زبهرشما دوش کردم کباب
 (11) مرّوت ندیدم درآین خویش که مهمان بخوشیددل از جوع ریش
 (12) مرانام بایددر اقلیم فاش و کر مرکب نامور کومباش

(13) Pes sulḡān-ı Rūm için niçe esb-i tāzī ve teberrükāt-ı ḡicāzī ve (14) sā‘ir metā‘-ı münāsib ihzār edüp elçiyi tuḡfeden yād-gār-ı (15) diyārla behre-dār kılup gönderdi. Çün kayşer-i Rūmuḡ bu ḡāziyye (16) ma‘lūmı oldı ta‘accüb yüzinden eyitdi āyin-i fütüvvet ve mürüvvet ü kerem (17) ‘ālemde hemin Hāteme müsellemdür.

kıt'a**[102.b]**

- (1) جزا و شهریار دیار مرّوت زروي جوانمردی و مهربانی
 (2) بروختم شدگار و بان فتوت

Yine bu cānibden ḥākim-i vilāyet-i (3) Yemen ki kereme kân ve saḥâ'ya ma' den idi. Mevâ'id-i in'âmî ḥāşş ü 'amm (4) için nihâde ve fevâ'id-i ikrâmî muhtâc u dermândelere âmâde idi.

beyt

- (5) سلطان عدل و مكرمت پادشاه جود چودش پناه سايل و دستش پناه جود
 (6) Tamâm ḥasedden murâd édüdü ki kendüden ğayrı bir aḥad nâm-ı keremle mezkûr (7) ve mürüvvet ü saḥâ'yla ma'rûf u meşhûr olmaya. Belki ḥuṭbe-i saḥâvet ancak kendü (8) nâmına oḡuna ve ḥâtem-i cûd ü mürüvvet hemîn kendü barmaġına toḡuna. Ḳalbinden (9) nihâyet mertebede Ḥâteme buġz u 'adâvet üzere idi. Herkes ki meclisinde (10) Ḥâtemi vaşf edeydi âteş-i ġazabı iştî'âl édüp ol kese âzâr (11) u ezâ'ya âġâz édüp müşevveşü'l-hâl olur idi ve dâridi ki (12) Ḥâtem dedükleri bir merd-i şahrâ-nişîn ve benüm vilâyetüm ra'iyetinden bir şahş-ı kem-terîn- (13) -dür. Ne anda şükûh-ı şehryârî ve ne şevket-i cihân-dârî ne leşker-i firāvânî (14) ve ne ḥazâ'in-i bî-kerânî ve ne aşl ü ḥasebi ve ne nesl ü nesebi var. Ne aḡa (15) kimesne tâc vârer ve ne kendü âḡerden ḡarâc alır. Ġâyet budur ki anuḡ (16) remesinde yek-çend gûsfendi ve bir kaç re's esbi ve şütürî (17) ola bu miḡdâr ḡudret ile âdem niçe kereme ḡâdir olup ḡalḡ içinde

[103.a]

- (1) şöhret bula. Ben Ḥâtemün bir sâlda taḡşîl edtüġi mâlı iki günde bir (2) sâ'ile vârerem ve anuḡ ḡânî ile şad-bâr berâber olan ni'meti bir (3) çâşt-gehde miḡmân öġine ḡoram.

mışra'

به بين نفاوت ره از کجا ست تابکجا

- (4) Bir gün pâdişâhâne da'vet ü 'azîme ziyâfet édüp şabâḡdan (5) aḡşama deḡlü âftâb-ı 'âlem-tâb gibi zer-nişâr ve seḡâb gibi güher-bâr olmuşdı. (6) Bu velîme-i 'azîme eşnâsında bir merd-i nükte-dân münâsebetle zıkr-i Ḥâtemi (7) miyâne getürdü ve anuḡ medḡ-i şenâsında ġulüvv-i ıtrâ'yı mertebe-i ifrâḡa (8) yetürdü.

beyt

- در ذکر خاتم کسی باز کرد (9) دکرره ثناکفتن اغاز کرد

Melik-i Yemen bu sühandan gâyet (10) dil-gîr oldu ve ‘arâk-ı hâsed cesedinden harekete geldi. Bir müddet (11) baħr-i te’emmülle tevaġġul etti ba’ dehu kendü kendüye eyitdi ki zebân-ı ehl-i (12) zamân zıkr-i Hâtemden hâmuş olmak ve anuġ kerem-kâr ü mihmândârlıġını (13) dil-i merdümân ferâmûş kılmak emr-i muhâl u hayâl-i hâmdur ve anuġ hayatında (14) baġa ma’ išet harâm ender harâmdur. Mâdâmkî meydân-ı mürüvvet ü fezâ-yı (15) saġâvetde Hâtem-i Tayy tulûs-veş câlidür benüm hâtır-ı âyine (16) mişâlüm aġyâr-ı inkisârdan lâ-yezâlî hâlî olmasa gerekdür evvelî (17) budur ki dest-yârî-i mellâh-ı fikret ile anuġ keşti-i ‘ömrini ġarķ-âb-ı

[103.b]

(1) girdâb-ı fenâ vü bevâr kılam ve meded-kârî-i tişe-i üstâd-ı endişe (2) ile senüġ binâ-yı vücûdını târ-mâr edem.

beyt

(3) که تاهست خاتم در ایام من به یئکی نخواهدشدن نام من

(4) Meger ol ‘aşrda pây-i tahtında bir ‘ayyâr-ı nâ-bekâr var idi ki şan‘ at-ı (5) mekr ü hîlede mâhir ve ġirfet-i ifsâd ü telbîsde hem-tâ-yı iblîs ve hem-pâ-yı (6) Sâmirî-i sâġiridi. Ser-â-pâ endâmi rîv ü reng ve fûnûn-ı fûsûnından (7) zîrekân dil-teng idi. Cezâ-yı nef‘ ümidıyla şîşe-i dil-i ġalkı şikeste (8) kılırdı ve bir dirhem için nâ-ġaķķ biġ ġan etse olurdu.

nazm

(9) چو چشم نازینتان بودخونریز چوزلف خوب رویان فتنه انکیز

(10) زخاک شودشرت افریده باب ومکروحیلت پروریده

(11) Melik ol ‘ayyâr-pîşeyi getürüp ve merdândan âġâh kılıp ‘avâġf-ı şâhânedan (12) behrever ve mevâ‘id-i ġusrev-âne ile müstazġir kııldı. ‘Ayyâr-ı sitem-kâr-ı (13) bed-‘ahd müte‘ahhid oldu ki ġâdir olduġı fûnûn-ı hîleyi ve mâhir (14) olduġı fûsûn ü şa‘bezeyi şarf edüp her-âyine Hâtemüġ ġüher-i vücûd-ı (15) nâdirü'l-vürûdını âlûde-i ġûn u ġâk ve cism-i pâk-ı ‘adîmü’n-naġîrini (16) giriftâr-ı şibâk-ı helâk ede. Ol merd-i ‘ayyâr bu niyyet-i fâside ve bu ‘azîmet-i (17) kâsid ile müteveccih-i ġabile-i Tayy olup ġayy be-ġayy ġabâ‘ili tayy ederek evvelâ

[104.a]

(1) ġavâlîye vâşıl olıcaķ bir civân-ı ġoş-rûy u ġûb-şemâ‘il ġördi ki (2) simâ-yı büzürg-vârî cebhesinden tâbân ü fer-ferġunde ki nâşıyesinde (3) dirâġşân idi. Civân ‘ayyâra iġbâl edüp mihr-bânlıķ âyini üzere (4) nevâziş ü şîrîn-zebânlıķ revşıyle pürsiş kılıp

beyt

(5) eyitdi ƙanġı yerdendür gelişün bu yad èllerde var mıdur bilişün

(6) merd-i ‘ ayyār-piše ki hâzır-cevâb idi

beyt

dédi geldüm Yemenden ben müsâfir (7) diyâr-ı Şâmdur maqşûdum âhir civân eyitdi çünki müsâfirsın (8) buyuruş bu şebâne bizüm kâşâne-i dervîşânemüze gidelüm خیر الأَطْعَام (9) fehvasınca ne ki bulunursa huzûr-ı şerife ihzâr édüp hizmetler (10) edelüm luřf ile beni hâkdan götür tevaqquf étme ve da‘vetüme icâbet (11) getir tekellüf çekme.

beyt

زِدْرَدَرَاوَشَبْسْتَان مَا مُنَوَّرِكُنْ (12) دماغ مجلس روحانیان معطرکُنْ

‘Ayyār eyitdi biz bu diyârda ġarib (13) ü zelilüz الغریب كالاعمی iqtizâsınca başar-ı başireti fâkid ibn-i sebilüz. (14) Ne maqâm ser-menzil edecegümüzü bilmezüz. Eger bâr-i şıķletimize taħammül buyurursañuz da‘vetüñüze (15) icâbetden ibâ’ kılmauz. Civân inbisât-ı belîġ ü neşât-ı bî-ihtiyâr ile eyitdi hâşâ ki (16) sizün huzûruñuz bize şıķlet veyâ zerrece me‘ûnet ü külfet vere. (17) Zirâ ki mihmânüñ âsâyiş êdügü menzile berekât ü nüzl nüzül-ı

[104.b]

(1) muqarrerdür. والضيف اذا نزل نزل برزقه Mübteġâsınca mihmânüñ (2) her ƙanda ise rızķı muqadderdür zâhiren ekli nân ihvânından ise (3) fi’l-ħaķiķa kendü nânındandır.

ķıř‘ a

هرکرا بنی بعالم روزی خود خورد (4) کرزنان تست نانش بازخوان خوشتین

پس ترامنت ز مهمان داشت باید بهر زانکه (5) یخورد براخوان احسان تونان خوشتین

‘Ayyār bu civânüñ řavr-ı dil-nüvâzene- (6) -sinden hurrem dil ve anuñ ile hem-nişin olmaġa mâ’il olup ol şeb anuñ (7) vişâķını menzil édindi. Civân be-ħükm-i kerim مواضیاقکم (8) ziyâfeti taķdım ve merâsim-i ta‘zım ü tebcili tekml ü tetmim eyleyüp mař‘ümât-ı (9) ġünâ-ġün ve meşrûbât-ı reng-â-rengden ‘ ayyârüñ hâtırına hütür ve zamirine (10) ‘ubür étmedeñ tertib-i izhâr eyledi.

beyt

هرنفسی برسرخونش نکر (11) خوردنی خویرازیک دکر

Miz-bān laḥza laḥza buyuruḡ dēyü teklif (12) ve tefric-i dil-i müsāfir için bī-ḥadd talṭif ēderdi ve mihmān sâ‘at (13) be-sâ‘at kalbinden civāna taḥsin ve zebān-ı şenā-ḥānla āferin ēdüp dērdi.

beyt

(14) تبارك الله ازین مردمي و خویش خوي كذشته از همه نيكوان به نيكوي

(15) Bu üslüb üzere şeb-i tîre pâyāna érüp şubḡ-ı rüşen ruḥsār-ı ufḡ-ı (16) maşrıḡdan nümāyān oldı. Mihmān dīde-i giryān ile vedā‘-ı miz-bāna (17) āḡāz ēdüp zebān-ı niyāzile bu beyt-i cān-güzār u ciger-sūzuḡ

[105.a]

(1) maẓmūnıyla nevā-sāz oldı.

beyt

(2) دلم سوزدار داغ جدایی چه بودي کرنبودي آشنایی

Civān eyitdi ey mihmān-ı girāmı (3) şeref-i muşāḥabetünüzle mesrūrü‘l-bāl ve iltikā‘-i likā‘nuzile (4) müreffehü‘l-ḥāl olmışidük. Minnet-dārum ki çend eyyām bu maḡāmda ārām (5) ēdesiz ba‘dezān şıḡḡat ü selāmetle menzil-i maḡşūda gidesiz. Mihmān (6) eyitdi iltifāt-ı kerīmāneñüzden ol ḡadar rübūde-dil oldum ki zebān-ı (7) nāṭıḡa birle taḡrîre ḡābil degüldür. Eger ḡādir olsam bir ḡaç gün degül belki (8) giribān-ı ḡayātum çeng-i hādīmü‘l-lezzāt ile çāk ü çeşm-i cihān-bīnüm (9) şarşar-ı merg ü memāt ile pür-ḡāk olmayınca dest-i irādetüm dāmen-i şoḡbetününden (10) ayırmazidüm ve dīde-i dilüm müşāhede-i müşāhid ülfetününden ayırmazidüm.

beyt

(11) نادامن کفن نکشم زیرپای خآک باورمکن کی دست ردامن بدارمت

(12) İllā bu ḡadr var ki sulṭān-ı Yemen bir mühimm-i ‘azīm ü şān-ı ḡaṭîr için bu faḡîri (13) cānib-i Şāma irsāl etmişdür. Ol mühimm mektüb ḡüsn-i tedbirle maḡtüm (14) olmayınca hīç bir ḡüşede güncāyiş ve bir kāşānede āsāyiş ḡılmam muḡāldür. (15) Civān mihmāndan bu nev‘a dōst-dārlıḡ āşārını mu‘āyene ḡılıp (16) kār-sāzlıḡ vādīsinden eyitdi bizi teşrif-i maḡremiyyete lāyık görseñüz (17) ve ol rāz-ı nihānı ifşā buyursañuz şāyed ki sizi fevz-i murāda irşād ve ḡuşül-ı

[105.b]

(1) maṭlabda imdād ēdevüz tā ki sühūlet ile maḡẓi‘l-murād ve marẓiü‘l-fu‘ād (2) olasız. Mihmān ki bu civānuḡ dil-cūy u ḡarib-nüvāz ve mürüvvet-girdār u (3) kār-sāzlıḡını

müşâhede kıldı ve andan bir ferde āzār ü īzā' ve āşār-ı cevır (4) ü cefā müterettib olmayacağını yaķinen bildi. Kendü ile bir miķdār te'emmül étđi (5) ki bu benüm müte'ahhid ü müte'ammid olduğum emr-i ĥaťir āsān vechle itmām (6) olınmaķ ĥaylī 'asīrdür. Bu mühimm 'aźim bu maķüle bir yār-i vefā-dāruñ meded-kārī- (7) -lığı olmayınca tamām olmaz ve bir merd-i mürüvvet-kāruñ dest-yārılıđı olmayınca ser- (8) -encām bulmaz. Hemīn evlā budur ki rü-yi kārđan perdeyi ĥaldıram vāşıl-ı (9) maķşūd ne édüđini bu civān-merd-i fütüvvet-girdāra bildirem ki yār-ı (10) şadıķ u ĥam-ĥār-ı muvāfıķdur.

nazm

بك كل مقصود درين بوستان (11) چيده نشدني مدد دوستان
كار تواز باد مكمّل شود (12) مشكلت از همنفسان حلّ شود

Eyitdi ey civān-merd egerĥi cenāb-ı (13) kerīme şadāķat u fütüvvetde i'timādum ĥavī ve aşālet ü şalābetde (14) i'tikādum küllīdür. Ammā hele i'tminān-ı cenān için iĥfā'-ı esrārda (15) 'ahd ü peymān ve kitmān-ı rāzda 'āķid ü imān olsañuz be-ĥāyet (16) iĥsān idi. Mīz-bān eyitdi ey mihmān-ı hūş-yār bilmez misin ki (17) قلوب الأحرار قيود الأسرار 'ayb-ı ĥabīĥ ve iĥşā-yı esrār

[106.a]

(1) vaz'-ı fażīĥdür ve işā'at-ı maĥfi şenā'at-ı celīdür. Her kimesne ki ĥaķķan (2) zamīrinde gevher-i esrāra mühr-i isrār vurmaya bī-şekk anuñ ser-i bī-devleti (3) selāmet yüzün görmeye.

mışra'

ser vermek olur sırrı 'ayān eylemek olmaz

(4) İmdi kitmān-ı esrār étmek bizüm ĥavşalamuz müteĥammil ve 'aķl-ı 'āķıbet- (5) -endişimiz mütekeffildür ve bu bābda ĥılāf-ı murād bir emr şudür étmek (6) muĥāldür déyü eymān-ı ĥulāz-ı şidād eyledi.

beyt

من نه انم کی سراز عهد وفاي توکشم (7) تالبدسر نکشم وز سرپیمان بزوم

'Ahd ü mişāķa ve fāķa-ı mihmāna (8) vuşuķ ĥāşıl olduğda iĥşā-yı mā-fi-ż-zamīre āĥāz édüp eyitdi

mışra'

(9) eger refiķ-i şefiķi dürüst peymān baş

Ey mīz-bān-ı mihr-bān işitdüm ki bu (10) havālīde Hātem nām bir kimesne varımış saḡā' ü kerem ile nām-dār-ı rūzigārimış. (11) Vālī-i vilāyet-i Yemen anuḡ āvāze-i saḡā'sından dil-gīr ve şadā-yı 'aṡā'sıyla (12) niḡām-ı ḡālī ḡalel-peḡīrdür. Anuḡ ḡāşāk-ı vüçüdını seylāb-ı fenāya (13) yetürmek müntehā-yı menāmı ve nām ü nişānun şaḡīfe-i rūzigārdan (14) götürmek aḡşā-yı mütemennāsıdır. Bu ḡaḡīr bir merd-i 'ayyār-ı ḡīle- (15) -kāram şu'bede vü efsūn hemīşe endīšem ve ḡud' a vü sirḡa kem-terin (16) pīşemdür. Tīşe-i mekr ü ḡīle ile āhenin ḡişārı delmek (17) ve dest-i şan'at ile gözden sürmeyi silmek yanumda sehdür.

[106.b]

(1) Sulṡān-ı Yemen beni da'vet édüp māl-ı cezīl ve metā'-ı bisyār va'de (2) eyledi be-şartı an ki ser-i Hātemi pāy-ı şāha tuḡfe iletem. Ben dāḡı (3) żarūret-i ma'īšet için bu şūreti ḡabūl édüp bu ḡabileye (4) geldüm bilmezemki Hātemi ḡanda bulam ve ne ḡīle ile müte'ahhid olduḡum (5) maşlaḡatuḡ 'uhdesinden gelem. Sen ki bir dervīş-nevāz ü faḡīr- (6) -perver ve mürüvvet-sāz ü mekremet-güster bir merd-i nīḡū-ḡaşlet (7) ü pesendīde sīretsin. Ümīd-i dil-i 'alīl oldur ki Hātemi baḡa ḡös- (8) -terüp ḡuşūl-ı maḡşūdda baḡa delīl olasın. Tā senüḡ mu'ā- (9) -venetüḡ ile dil-ḡāḡumı bulam ve senüḡ devletünde mevā'id-i şāh-ı Yemende (10) behremend olam. Ol civān ṡarīḡ-ı rızā vü şükrān üzere eyitdi. (11) Ey miḡmān Hātem dēdükleri bu faḡīr kem-terem.

beyt

(12) بخندید و گفتا که خاتم منم سرانیک جداکن به تیغ ازتم

(13) Benüm daḡı murādum oldur ki yārün vefā-dār yolına naḡd-i cānı nişār (14) étmekle bu rūzigārda nām-ı nīki yād-gār ḡoyam gidem.

beyt

(15) بنام نکو مردنم ارزوست کزین جمله مقصود نام نکوست

(16) Hemin maşlaḡat oldur ki müte'alliḡātüm bu sırrdan ḡaber-dār olmadın beni (17) bī-cān ḡılasın ve ser-i bī-sanumı alup yoluḡa revān olasın tā senüḡ

[107.a]

(1) murāduḡ muḡaşşal ve şāh-ı Yemenün ārzūsı müyesser ü mükemmel ola.

beyt

جو خاتم باز (2) ادکی سر نهاد در آورد مهمان خروس از ناد

Miḡmān bu ḡālī (3) ḡöricek bī-iḡtiyār Hātemün ayaḡına düşdi ve niḡe zamān (4) kendüden ḡeçdi ba'd-ezān 'aḡlı başına gelüp hezār şerm (5) ile eyitdi.

beyt

سرمن زیرخاک پای تو یاد (6) جان من جان من فدای تو باد

کرکلی برو وجود تویزنم (7) بیش مردان ره کمینه زَنم

Ḥātem mihmānuḡ esbāb-ı rāh (8) ü zād-ı rāḥilesini murād üzere müheyyā kıilup ve şāh-ı Yemen mevā' idinden (9) ziyāde iḥsān eyledi. Mihmān daḡı şafā-yı ḡatırıyla cānib-i Yemene revān oldı.

beyt

دو چشمش بیوسید و دررکرفت (10) وزان جاطریق یمن درکرضت

(11) 'Ayyār-piše piş-i melik-i Yemene gelüp mācerāyı 'arż eyledi. Melik-i kerem (12) ṭabī'isi mūcibiyle munşif ve civān-merdligi ḡasebiyle mu'terif olup (13) eyitdi bu mertebede kerem 'ālemiyāndan bir kesüḡ ḡavza-i se'atında ve bu (14) maḡūle saḡā' ādemiyāndan bir ferdüḡ ḡabza-i ḡudretinde yokdur.

mışra'

زهی سخا و کرم لاله الاالله (15)

Zirā saḡā'nuḡ nihāyeti ve me'āli bezl-i (16) mālđur fe-emmā bezl-i rūḡ-ı 'aziz bu özge ḡāldur.

mışra'

والجود بالنفس اقصى نماية الجود

beyt

هست جوانمرد درم صد هزار

[107.b]

کارچوبان جاقتد انجاست کار (1)

Ḥikāyet kütüb-i tevāriḡde meşṭūr- (2) -dur ki ḡabr-i Ḥātem mesil-i māya ḡarib bir maḡallde vāḡi' olmışdı. İttifāḡan (3) bir zamān bārān-ı bī-pāyān peydā olup enhār u cedvelüḡ miyāhı (4) ṭaşdı ve ḡuyūl-ı süyūl ḡadden aşdı. Az ḡaldı ki keşret-i seyl-i (5) hā'il türbet-i Ḥātemi ol yerden zā'il kıla. Püser-i Ḥātem murād edindi ki (6) ḡalup pederi āfet-i maṭardan berı etmekḡün ḡalel-i ḡayl-i seylden ḡālī bir cāy-ı (7) dil-pesend-i ḡālīde vaz' ede. Bu taḡrib ile türbet-i Ḥātemi açdılar (8) gördiler ki cemī' a' zā vü 'izāmı remim ü riḡte olmuş illā ki (9) dest-i rāstı dürüst ḡalmış ḡiç bir nev'e taḡayyür bulmamış. Ḥalk bu ḡāle (10) ḡayrān oldılar. Miyān-ı nazṡārgānda bir pīr-i zinde-dil-i rūşen revān (11) varıdı. Eyitdi ey merdümān bu ḡāle ne içün ḡayrān olursız (12) ve ne sebebden ta' accüb kılursız ki Ḥātem ḡayātde iken 'aḡā-yı bī-intihāsı (13) sā'illere bu eliyle mülāḡı olmuşdur lā-cerem ḡimāyet-i

saḥāvet ile (14) bu eli selāmet üzere bākī qalmışdur. Ey ‘ākıl-i farahmand ve ey yār-ı (15) ercümend bu kışsa-i dil-pesendden behremend ol ki dest-i kāfir-i put- (16) -perest vesātet-i saḥāvetle riḥte olmaqdan sālīm qala ba‘īdmidür (17) ki mü‘min-i muvaḥḥid-i ḥudā-perestün ten-i pākı ḥalk-ı Ḥudāya iḥsānla

[108.a]

(1) āfet-i iḥrāk-ı nīrāndan emīn ola.

naẓm

ازني صاحب نظر است گار (2) بي خيزان راجه غم از روزگار
دولتيان رخ رجھان تافستند (3) دولت باقي بكرم يافتند

Merd-i saḥā’-pişe kāfir kişi daḥı (4) olursa ḥalk-ı Ḥudā andan rāzī vü şākirlerdür ve dünyādan güzerān (5) étdüklerinden müte’essif ü müte’eşşirlerdür. Nitekim seyyidü’l-enbiyā senedü’l- (6) -aşfiyā şallallāhü ‘aleyhi ve’s-sellem ḥazretleri buyurmışlardur ki تأسفت لسخايه وامرأبي القيس لشعره وابي طالب لبره (8) علي موت اربعة من الكفار على موت نوشيروان لعدله و خاتم (7) الشايئ şıdık-ı (9) resūlullāh şallallāhü ‘aleyhi ve’s-sellem. **Hikāyet** Dārā ḥükemādan birine (10) su’āl étdi ki pīrāye-i salṭanat nedür ḥakīm eyitdi zamān-ı ḥayātı ‘izzetle (11) geçürmekdür. Dārā eyitdi ‘izzetle zindegānī niçe mutaşavverdür. (12) Ḥakīm eyitdi sīm ü zeri ḥār tıutmağla müyesserdür herkes ki anuḡ (13) nazārında sīm ü zer ḥårdur muḥāzır-ı şigār ü kibārda ‘azīz ü büzürg-vårdur (14) ve her şahş ki sīm ü zeri ‘azīz-ter tıutar ḥalk yanında ḥār u muḥakḳardur.

kıt‘a

(15) مال از بهران بكار آيد تاز بهر تست سپر كردد
(16) هر كرمي كى خوار دارد زد هر زمانى عزيز تر كردد
(17) **bāb-ı nūhūm der-fazīlet-i ‘adl u naşfet**

Selāṭin-i ma‘delet-

[108.b]

(1) -āyīne rüşendür ki ‘adl bir ḥaşlet ve naşfet bir şan‘atdur ki (2) eşref-i ḥışāl-ı māhiyyet-i insāniyyetdür. ‘Adlün ma‘nāsı inşāfdur (3) ve inşāf def‘-i zılm u i‘tisāfdur. ‘Umūmen ‘ālemiyān ḥuşūsen (4) selāṭin-i zamān ‘adl ü iḥsān ile me’mūrlardur ki ان الله (5) والاحسان müşārün-ileyhe hemān emr-i salṭanatda medār-ı ‘aleyhe ve şān-ı ḥükümetde (6) ikiye ki anuḡ biri iḥsān ve biri ‘adldur (7) ve sār-ı aḥkām-ı keşire ve āşār-ı eşire ki

hilāl-ı hilāfetde zāhirdür (8) ol cümle fūrū^c dur ki bu iki aşıla dā³irdür.

beyt

(9) ne hōş dēmiş bunı ol kim dēmişdür ki aşı-ı salṭanat dād ü dihişdür

(10) Ve ber-mūcib-i feḥvā-yı قامت السّموات بالعدل atnāb-ı ḥıyām-ı çarḥ-ı (11) zümür-rūd-fām evtād-ı dād-ı mülük-ı zamāna merbūḥdur ve intizām-ı ḥāl-i sükkān (12) ḥıṭṭa-i zemīn-i selāṭin-i ^c adālet-āyīnün vüçūd-ı pür-cūdına menūḥ- (13) -dur ve bir emr-i mübrem للّفوي لّقوي
 ڤادلو اهو اقرب ڤavā³im-i dīn-i metīn (14) ve nizām-ı şer^c-i mübīn ^c adlledür.

kıṭ^c a

عدل ارنه مهندسي نمودي (15) اين كندب ايكون نبودي

هر كرز متاع دين و دنيا (16) بي عدل كسي نداشت سودي

عدل السلطان خير للرعيتيه من حصب الزمان (17) ve arza bereketdür ki

[109.a]

(1) Pertev-i āftāb-ı ^c adlle ^c arşa-i rub^c -i meskūn münevverdür ve nefehāt-ı şimāl-ı (2) ^c adl-i şāmille dimāğ-ı ^c ālem mu^c atṭardur.

kıṭ^c a

عدل نور يست كرز ملك منور كردد (3) وزن سيمش همه افاق معطر كردد

عدل پيش ارو مراد دل درو پيش برآر (4) تا ترا هر چه مرادست ميسر كردد

Ḥazret-i Ḥudā-yı cihān-āferīn cümle-i (5) mülük u selāṭini iṣlāḥ-ı meşāliḥ-i ^c ibād için ta^c yīn etmişdür (6) ve emr-i mülūka itā^c at etmege nüfūs-ı re^c āyāyı tavṭin kılmışdur ki
 اطيعوا الرسول والي الا مر منكم (7) اطيعوا الله
 Aḥkām-ı ḥükkām miyān-ı dil ü cān-ı ādemiyānda (8) nāfız u sārī fermān-ı sulṭān ḳazā-yı nāzil gibi mecār-ı nüfūs-ı (9) ^c ālemiyānda cārīdür.

beyt

تفسير قضاست قول ارباب دول (10) ديكر نشوند هر آنچه ايشان كوينا

Ve menşūr-ı iḳbāl-ı selāṭin ṭuğrā-yı (11) belīğ والله يوتى ملكه من يشاء müzeyyen ü muḥallā kılmışdur. Iṣlāḥ-ı (12) ^c ālem ve intizām-ı umūr-ı ümem için emvāl ve dimā³-i re^c āyā üzere selāṭinün (13) yed-i ṭulā-yı şāmiletü³l-iyādları muṭlaḳdur ve maḳālīd-i semavāt ü arz (14) baṣṭ ü ḳabz ve ibrām ü naḳz ve ref^c ü ḥafz bunlara müfevvez (15) ü mu^c allāḳdur. Pes bu maḳūle tasalluḫa ḳudret ve bu gūne taşarrufa (16) miknet şıfat-ı ^c adlden ğayrı bir ḫālet ile mümkin ü müyesser degüldür (17) السلطان العادل حكم الله في أرضه
^c Adl ü mülūkuḫ āhāt-ı

⁷³ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.123a/13)

[109.b]

(1) dîn ü dünyâdan necâtını müstevcibdür ve ‘ibâduñ mâ-beyninde olan (2) i‘tidâddan peydâ olan âfât-ı fesâd ü ifsâddan selâmetini müstev‘ib- (3) -dür. Şol kavm-i şüm ki her merzübūmda ve aşkâ‘-ı memleket ü (4) erbâ‘-ı vilâyetde erâ‘-i fâside ve ehvâ‘-ı kâsideleri sebebiyle müteferriķ (5) ü muhtelif olmışlardır. Pâdişâhuñ vufūr-ı ma‘deleti ile câdde-i istikâmet (6) üzere bi‘ṭ-ṭav‘ ü er-rızâ müttefik ü mü’telif olurlar. Bânî-i mebânî-i aḥbâr (7) tîşe-i fikretle ba‘zı aḥcâr üzere bu resme naķş-ı nigâr kılmış ki (8) اخوان لاغناء لاحدهما عن الأحذ (8) Ya‘nî melik (9) ile ‘adl ikisi birâderlerdür ki birbirinden istiğnâ etmek mutaşavver (10) degüldür. Mâ-beynlerinde kemâl-i ittişâl vardır hiç infişâle mecâl yoķdur. (11) Kezâlik mâni-i nigâr-hâne-i ḥikmet nûk-ı kalem-i Zü‘l-ķarneyn şıfat ile levḥ-i ḥikâyet (12) üzere bu gūne şüret bağlamış ki (13) سلطان عادل خير من مطرٍ وابلٍ (13) Ya‘nî ol ‘adl ki sultân-ı zamândan vâki‘dür re‘âyâya vaķt-ı ḥâcetde (14) nâzil olan bārân-ı bî-pâyândan nâfi‘dür. Fî‘l-ḥaķîka ‘adlün (15) menâfi‘i ḥadd-i ḥisâbdan efzün ve meşübâtı ḥayyiz-i kıyâsdan biründür. (16) **Ḥikâyet** selâṭin-i dîn-penâh-ı ‘adâlet dest-gâhdan birinün süveydâ-yı (17) ḥâṭırına ḥarem-i kerem-i ‘abbasî libâs maḥaṭṭ-ı riḥâl istinâs انّ اول بيت

[110.a]

(1) sevdâsı zâhir olup ol meṭâf-ı elṭâfuñ ṭavâfi şevķı (2) ve ol menşe‘-i dîn ü imân ve menba‘-ı emn ü amânun ki (3) ومن دخله كان امناً (3) nişân-ı şân-ı şerefini beyân eder ziyâreti ‘aşkı derün-ı cân u şamîm-i cenâ- (4) -nında ḥalecân ü heyecân edüp وادّن في الناس (4) dâ‘îsinün nidâsına (5) iķtidâyı farz-ı vâcibü‘l-edâ‘ bilüp ḳaşd etdi ki (6) لبيك وسعديك (6) zenân medîne-i Mekke ziyâretine gide ve ḳadem-i ḥürmet ile ṭavâf-ı ḥarîm-i ‘izzeti (7) ve ḥaṭîm-i rif‘atı edâ‘ède ve mezîd-i şafâ ve icâbet-i du‘â ile eşbâh ü ekfâ‘- (8) -sından mümtâz ve vufūr mürâ‘ât-ı mühimmât-ı dîn ile enbâ-yi cinsinden (9) ser-efrâz ola.

beyt

هست طواف حرم كردكار (10) دردو جهان واسطه اقتدار

Ḥavâşş-ı der-gâh ü şikâat-ı bār-gâhına (11) eyitdi ṭavâf-ı ḥarem-i ḥarâm ve ziyâret-i ravza-i ḥazret-i seyyidü‘l-enâm ehemmi-i (12) mevâcib-i dîn-i İslâmdur. Elḥamdülillâh ki cemî‘ esbâb-ı ḳudret ü devlet (13) baña âmâde ve ebvâb-ı tevfiķ-i ḥazret-i ‘izzet rû-yi ḥâlûme güşâde pes (14) ‘azîmetüm oldur ki maḥaṭṭ-ı riḥâl-ı revâḥil sa‘âdet ü tevfiķ ve maḳşad-ı ricâl (15) زادهالله تعالى شرقا و مدينة

mıṣra‘

زادهالله تعالى شرقا و مدينة

beyt

(16) منوره زاد هالله تعالى نوراً دام من حل بها مجبوراً

(17) ziyâretine ihrâm-ı ihlâşile revân olam.

kıt'a

اميد طواف حرم كوي توافكند

[110.b]

(1) دروادي غم طائفه بي سروپارا

(2) صدقافله جان سنتظر اوازدرارا لبيك زنان بر عرفات سرکويت

beyt

کي بود که رود ريشرب بطي کنم (3) که بمگه منزل وکه درمدینه چاکنم

Eşrâf-ı memleket ve â'yân-ı devlet (4) bu hâle vâkıf olıcağ mevķif-i 'arza yetişdurdiler ki cevâhir-i zevâhir-i (5) kelimât-ı hikmet beyyinât ki hâzret-i Şehen-Őahî zıll-i ilâhî kilik-i zebân ile silk-i (6) beyâna çekmişdür. Andan münezzehdür ki Şemme-i Şa'ibe-i Şübhe pîrâmenine ve gerd-i (7) reyb-i gird dâmenine yetişe fe-emmâ bendelerün hâtır-ı fâtirlerine hâlecân eden (8) budur ki egerçi ki ziyâret-i beyt-i 'atık ehl-i istiâ'ate 'ale't-tahķik (9) vâcibdür lakin emniyyet-i tariķ anuñ Şart-ı lâzımıdır ki elbette i'tibâra (10) hâlikdür. سيلاً PâdiŐah- (11) -laruñ düşmeni bi-haddur ve levâzım-ı seferleri lâ-yu'addur. Eger (12) hayl ü haŐemle 'azîmet buyurursañuz bu râh-ı dür ü dirâzda bunlar (13) aĥvâllerini temşiyet ü tehniyet be-gâyet müte'assirdür. Eger az ĥizmet-kârla (14) teveccüh gösterürseñüz yollarda ĥațarât-ı küllî mutaşavverdür bu daĥı emr-i müte'azzirdür (15) ve bir mâni' daĥı budur ki beldede sultân cesedde cân meŐâbesindedür (16) bir vaķt sâye-i sultân mefâriķ-i re'âyâdan müfâriķ ola mümkün ki miyân-ı (17) âdemiâyanda herc ü merc zühür bula ve mehâmm-ı enâm silk-i intizâmdan

[111.a]

(1) ĥâric ĥala ve bir daĥı budur ki zât-ı melik-i melekât-ı sultân ki (2) Őalâĥ-ı cihâniyân anuñ Őihĥat-ı mizâc-ı Őerif ü selâmet-i 'unŐur-ı (3) laĥifine vâ-bestedür. Pes bu ĥadar maĥzürât ü maĥzürât (4) variken mezâķ-ı ĥazarî üzere meŐâķķ-ı seferi terciĥ etmek ve ravza-i (5) cân-fezâ-yı 'iŐreti koyup tül u dirâz tariķa gitmek rüŐen-i (6) hikmetden niče merâĥıldür ve mukteza-yi selâmet-i fițratdan ba'id (7) ü meĥcürdur. Melik eyitdi çün sefer-i ĥacc müyesser olmayıcağ ne güne 'amel (8) edem ki icrâ-yı cezl-i ĥaccı bulam ve bu tâ'atün meymenetinden ĥiŐe-dâr (9) olam. Â'yân-ı devlet eyitdiler ki bu vilâyetde vilâyete ĥadem baŐmiŐ bir (10) derviŐ-i 'ibâdet-endiŐ râst kiŐi vardur. Bir Őeyĥ-i Őalâĥ (11)

şi'âr ü zühd-dişârdur ki â' bā-yı tekellüfât-ı dünyâdan ancak kabâ-yi (12) ' abā-yı fenā 'i⁷⁴ ihtiyâr etmişdür.

beyt

her gedâ kim bu riyâ'-ı fakr êrür kisvet aña (13) atlas-ı zer-beft dîn-i hâcet eymes hil' at aña

Müşteheyât-ı nefsâniyyeden tüşe-i (14) kanâ' at ile iktifâ edüp güşe-i ' uzletde oturmuşdur ve âmed-i şüd-i (15) halkdan ibâ' edüp bâb-ı ' izzet me'âbına kufıl urmuşdur. وعرا الرجل (16) استغنا وه عن الناس Meşeli ile ' amel edüp lezzet-i ' uzlet ile (17) istinâs etmişdür.

beyt

كشت ز غوغاي خلائق سنوه

[111.b]

(1) پاي کشيده است بدامان کوه

Bir pîr-i rüşen zamîrdür ki altmış (2) nevbet şerâ'itıyla vezâ'if-i haccı iķâmet edüp ve niçe müddet harem-i (3) harâmda mücâveret etmişdür. Melik-i dîn-dâruñ mekârim-i ahlâķına sezâ- (4) -vârdur ki ol mürşid-i kâmile vâşıl ola ve andan hacc şevâbını haridâr (5) olup ol meşûbâtdan hazz-ı vâfiri hâşıl kıla. Ol melik-i kâm-kâr (6) ki pâdişâh şüret derviş sîret bir şâh idi şıdk-ı ' aķidet (7) ile muħibb-i ehlullâh idi. Cemî' aħvâlinde menhec-i ahlâķ-ı enbiyâ ve mezheb-i (8) sîret-i evliyâ üzere giderdi.

beyt

şüretâ gerçi hilâfet evcinüñ mâhı idi (9) şâhlar dervîşi ve dervişler şâhı idi Çün pîr-i güşe-nişîn nişîmen-i (10) ' uzletden haber-dâr oldu نعم الامير على باب الفقير fehvâsınca (11) pîrüñ cenâb-ı bâb-ı irşâd-me'âbını ziyâret için süvâr oldu. (12) Çün iltikâ-yı likâ-yı rûh-efzâ-yı pîrile pür-şeref oldu gördi ki (13) nürâniyyet-i ' ibâdet cebîninde lâyıh ve rûhâniyyet-i şalâh ü tâ' at (14) zamîr-i ğayb beyninde vâzıhdur. Enfâs-ı kudsiyye ve kelimât-ı ünsiyye- (15) -sinden istimdâd ü istizhâr edüp şâh râh-ı şalâh ü sedâda (16) irşâdına taleb-kâr oldu. Pîr daħı bir miķdâr aħvâl-i ' aķıbet (17) ve ehvâl-i âħireti beyân edüp şân-ı şâhâna lâyıķ naşâyihden

[112.a]

(1) cevher-feşân oldu. Eşnâ-yi meclisde şâh tekellüme râh bulup eyitdi (2) ey pîr-i irşâd-penâh çok zamândur ki ârzü-yı ziyâret-i Beytullâh (3) zamîr-i şafâ semîr-i hidâyet-

⁷⁴ Sözcük A nüshasında "kabâ" biçimindedir.

pezîrümde şābit ü müteḥakkıkdur ve erkān-ı (4) devlet bāb-ı tevaḳḳuf u ta‘avvuḳda müttefiḳdür. Ḥāṭırum beni bu şevḳe (5) sevḳ étdükçe anlar ‘avḳ éderler.

beyt

مرآي هواي عروضة و عارضة مانع (6) مددنامي كه از عارضة شوم پزُون

Ve mesmū‘ muzdur ki vücūd-ı kerāmet (7) āşāruñuz ḥacc-ı bisyāruñ şevāb-ı bî-şümārından behre-dārimiş. Ben daḫı (8) şamīm-i dilden şevāb-ı ḥacca ḥarīdārum ‘acebā mümkün degülmidür ki bir ḥaccuñ (9) şevābını baña bey‘ édüp fā’iz-i nef‘ ü rey‘ olasin ben daḫı nişāb-ı (10) şevāb-ı ḥacca vāşıl olam ve endişe baḫrından ḥalāş bulup āsūde- (11) -dil olam.

beyt

بابدان مقصد اقصي نتوانيم رسيد (12) هم مكر لطف شماپيش نهد كامي چند

Derviş eyitdi bu mu‘āmele mümkindür (13) eger dilersen her ḥaccuñ şevābını bir bahāya ṭutayın ve cümle ḥacclarımuñ (14) şevābını saña şatayın. Şāh eyitdi cümleden bir ḥaccuñ şevābını ne ḳadar (15) meblaḡa muḳarrer ve ne miḳdār şemene muḳadder ḳılursın. Derviş eyitdi (16) her ḥacc ki ḥulūş-ı ṭaviyyetle étmişem ve anuñ yolında her adım ki atmışam ol (17) ḥaṭavātdan bir ḥaṭveyi dünyānuñ tamāmına ve içinde olan mecmū‘

[112.b]

(1) ḥuṭāmına muḳābil ḳıluram. Şāh eyitdi ḥuṭām-ı dünyādan maḳdūrum (2) olan metā‘-ı muḥtaşar yalnız bir ḳademüñ şevābına berāber olmaḡa mecāl yoḡiken (3) ben bir ḥaccı iştirā‘ édebilmek maḫz-ı ḥayāldur. Bu taḳdirce cümle ḥacclara (4) ḥarīdār olmaḡ emr-i muḥāldür. Derviş eyitdi ey sultān teşviş (5) çekme ki benüm ḥacclarımuñ eşmānı her ne deñlü girān ise yine senüñ (6) ḥuzūruñda āsāndur. Şāh eyitdi ey pīr-i şāfi zāmīr ne çāre (7) vü tebdīr ile bu emr-i şa‘b teysīr ve ne ihtimām ile bu merām teşhīr (8) olunur. Pīr eyitdi şol vaḳt ki bir mazlūma zulm-ı zālīmden penāh (9) olursan ve bir sâ‘at ki anda ‘ibāda dād ḳılursan anuñ şevābını (10) baña ‘atā‘ eyle. Ben daḫı altmış ḥaccımuñ şevābını saña ifā‘ édeyin ve (11) henüz bu sevdāda ben sūd-ı bisyār édüp ve bu ‘uḳdede şarfa- (12) -dār olmam muḳarrerdür. Çün pâdişāhuñ ḥizāne-i dil āḡāhı cevāhir-i (13) zevāhir-i naşāyiḥ-i dil-pezīr-i pīr-i rüşen zāmīrle ṭoldı ve licām-ı kām (14) naşīhat-ı encāmıla tevsen-i hevā-yı ziyāret-i Beytü’l-Ḥarām rām oldı. (15) Baḳıyye-i ‘ömrünü bî-çārelere çāre-sāz ve mazālīm-süz u mazlūm- (16) -nevāz olmaḡile geçürdi ve bu ḫikāyeti mü’eyyid mazmūn ḥaberde vārid (17) olmışdur. Pâdişāhuñ bir sâ‘at ‘adli keffe-i mizān-ı ṭā‘atde altmış

[113.a]

(1) yıllık 'ibâdetden ercahdur ve 'âkil-i müte'emmile bu ma'nâ ebyen ü evzağdur. (2) Zirâ netîce-i 'ibâdet ancak 'âbide 'â'id ü râci' olur. Ammâ fevâ'id-i 'adl (3) hâşş ü 'amma şâmil ü nâfi' olur manâciğ-i erbâb-ı dîn ü devlet meymenet-i (4) 'adlle kâ'imdür ve meşâlih-i eşhâb-ı mülk u millet bereket-i 'adlle muntazam- (5) -dur. Pâdişâh 'âdil olıcağ erbâb-ı kuvvet u şevket re'âyâ vü zu'afâya (6) zulm etmege kâdir u mütemekkin degüldür ve intizâm-ı ahvâl-ı 'ibâd 'adlden ğayrı (7) bir hâlde mümkün degüldür ve dağı selâfîne vâcibdür ki hemîn kendüler (8) zulmdan kaçır-ı yed etmekle kâni' olmayalar. Bilki 'ummâl ü ümenâ'sını dağı (9) halka zulmdan ve sitemden mâni' olalar. Zirâ mülük kendülerinüñ zulmından (10) mes'ûl olduğı gibi bunlarınüñ ettükleri zulmdan dağı mes'ûl olurlar. (11) **Hikâyet** olunur ki 'Ömer bin el-Hattâb raziyallâhü 'anhu 'ummâl-ı vilâyetinden Ebi (12) Mûsâ el-eşâ'riye yazdı ki es'ad-ı vülât oldur ki anuñ vesâyeti ile re'âyâ sü'edâ ola ve eşfâ-yı hükâm oldur ki anuñ sebebi ile (13) halk eşkıyâ ola zinhâr ki 'ummâluna mütebasıt olmayasın. Belki dâ'im (14) bunlarınüñ üzerine mütesallit olasın ve senüñ meşelün şol dâbbe meşelidür ki (15) bir mer'â-yi muhâzzarda huzûr u refâhiyyet üzere irtî'â vü çerâ eder (16) ve ten-perverlikden semen-i 'azîm peydâ eder. 'Âkıbetü'l-emr ol semen anı dâm-ı (17) helâka mevşûl kıılır ki ğâyet-i semenden mezbûh ü me'kûl olur.

[113.b]

(1) Pes vâlî lâzımdur ki ahvâl-ı evlâd ü 'ayâline muqayyed olduğı gibi (2) ef'âl-ı ümenâ vü 'ummâlını muhâfaza ede ve hazret-i Tevritde vârid olmışdur. (3) وسكت عنه كان ذلك الظلم منسوباً Ve haberde gelmişdür ki rûz-i kıyâmetde cümle (5) zıll muzmağill olur illâ hemân zıllullâh bâki qalır ki يوم لا ظلّ إلا ظله (6) ve bu zıll-ı zalilde fırka-i nâsdan hemîn yedi dürlü tâ'ife müstazıll (7) olur. Bu tâ'ifenüñ evveli ol sultân-ı 'âdildür ki ra'ıyyetine 'adl-i kâmilî (8) şâmindür. Pes her pâdişâh ki yevm-i âhîretde huzûr u refâhiyyet dileye (9) vâcibdür ki dünyâda âsâyiş-i ra'ıyyete sa'y-i mevfûr u bezl-i mağdûr eyleye.

nazm

(10) کسی حسب آسوده دل در زیر کل که حسبند ازو مردم آسوده دل
(11) کسان برخوردار جوانی و مخب که برزبردستان نکیز بد سخت

(12) Sultân-ı 'âdil cemî' ademiyânun rûh-ı nâşirü'l-irtiyâhıdır ve ebvâb-ı (13) fütûhât u sa'âdâtuñ miftâhıdır ve der-i 'adâlet medârı melâz-ı melhûfin (14) ü melce'-i mağlûmındur. Nitekim ahbârda vârid olmışdur (15) اللّٰه في ارضه ياي اليه كلّ مظلوم السلطان العادل

ظَلَّ Ya' nī pādīšāh-ı 'ādil rū-yi (16) arzda luṭf-ı Ḥudādur ki mazlūm anı penāh ēdinür ve zulm-ı zālîmîden aḡa (17) şıgınur ya' nī nitekim tāb-ı āftābdan rencide olan kimesne elbette cihet-i

[114.a]

(1) istirāḡat için bir sāyeyi penāh ēdinür ki tā renci rāḡata mütebeddil ola. (2) Mazlūm daḡı tāb-ı āftāb-ı sitem ve ḡarāret-i şerāret-i zulmetden teng- (3) -dil olup lā-cerem sāye-i ilāhî ki pādīšāh-ı 'ādîlden 'ibāretdür ilticā (4) ēder ki tā külfet-i bî-dād-ı zālîmîden ol zıll-ı zālîlün berekātiyle emn (5) ü amān bulup zaḡmet-i istirāḡata müteḡavvil ola.

naẓm

- (6) شاهِ عادلِ سَایَهٗ لطفِ حَقِیَّتِ هر که دارد عدلِ لطفِ مطلقِ
 (7) خلقِ رادرِ سَایَهٗ خودِ جایی ده و زشرفِ برفرقِ کردونِ پایِ نه
 (8) Pādīšāh-ı zālîm-ı ḡāmilü'l-mazālîm dūnyāda meşūm u mezmūmdur ve 'uḡbāda (9) maḡbūn ü maḡmūmdur. Āḡir-kār rāyet-i devlet ü rif' atı nigūn-sār (10) ve şāḡ-sār-ı ḡilāfet ü şevketi bî-berg ü bār olup şarşar-ı zulm ü bî- (11) -dādıyla bünyān-ı eyvān-ı iḡbālî ber-bād ve el' iyāzūbillāh her dū serāda (12) rūsūvā-yı māder-zād olur. Zirā ki salṡanat-i küfrile şābit ü bāḡî (13) olmaḡ mümkin ü vāḡi' dūr ammā zulm ile ḡā'im ü dā'im olmaḡ muḡāl ü mümteni' dūr (14) ki الظلم مع الكفر ولا يبقى مع الظلم (15) ma' nāyı (15) müşbetdür. Pādīšāh-ı 'ādil ḡalḡun maḡbūl u maḡbūbıdur. Farzā ki menāfi'-i (16) ma' deletinden behre-yāb daḡı olmadılarsa ve pādīšāh-ı zālîm cümlenün (17) mebgūz ü maḡzūbıdur eger āşār-ı zulmîndan zarar daḡı görmedilerse

[114.b]

(1) ḡışşa-i Nūşirevān-ı 'ādil ve Ḥaccāc-ı zālîm bu ḡālün miḡyāsı ve bu maḡālün (2) mışdāḡ-ı raşînü'l-esāsıdur. Bā-ḡuşūş ki Nūşirevān aşlında āteş- (3) -perest bir kāfir idi ve Ḥaccāc firāş-ı İslām üzere toḡmış ve şāḡābe-i (4) tābi'îni görmüş bir recül-i mütefāḡir idi. Her-gāḡ ki Ḥaccāc anuḡla zulmı (5) sebebi ile anı nefrîn ēderler ve nām-ı Nūşirevān yād olınsa 'adli (6) vesāḡeti ile aḡa āferîn ēderler.

beyt

زنده اسیت نام فرح نوشروان بَعْدَلِ (7) کرجه بسی گذشت کی نوشروان انماند

naẓm

- (8) دادگری شرط جهان دار سیت دولت باقی زکم آزار سیت
 (8) مملکت از عدل شود پایدار کار تواز عدل بگیرد قرار
 (9) هر که درین خانه شبی دادکرد خانه فردای خود آباد کرد

(10) Nüşirevân-ı ‘ādil ki nik-nâmlık ile meşhûr ve halk içinde maḥmûd (11) u mevdûd olmuştur. Aşl-ı bâ‘ işi budur ki seyyidü’l-kevneyn ve resûlü’ş-şakaleyn (12) ‘aleyhü’ş-şalat ve’s-selâm ḥazretleri anuḡ zamânında mevlûd olmuştur. (13) Ḥattâ anuḡ eyyâm-ı ‘adâletinde mevcûd olmalarını taşriḡ edüp buyurmuştur ki (14) ولدت في زمن الملك العادل ve mücerred-i mevşûf şıfat-ı naşfet olduḡıçün (15) Nüşirevâna melik-i ‘ādil dèyü tesmiyet kılmıştır. ‘İzem-i şân-ı ‘adlde bu (16) menḡabet resm-i kâfi ve bu kışsa-i pür-nümüne-i vâfidür ki Ḥâtemü’l-enbiyâ ‘aleyhi- (17) -mine’ş-şalavât mâ-hüve’l-ekfâ ḥazretleri melik-i ‘ādil devrinde zâhir

[115.a]

(1) olmuştur ola.

mışra‘

zihî menâkıb-ı naşfet zihî (2) merâtib-i ‘adl

Hikâyet olunur ki Nüşirevân-ı ‘ādil zamânında ‘ādil⁷⁵ (3) bir mertebeye varmıştı ki mesâlik-i şehir ü diyâr ve mehâlik-i şahârî (4) vü küh-sârî mefâsid ve mutaraşşid anuḡ âfetinden maşûn ve mekâ’id-i (5) mütemerrid anuḡ maḡâfetinden me’mûn idi ve çehre-i amânı ve âmâl-ı ḡubâr-ı (6) ihtilâl ve gerd-i i‘tilâlden pâk ve serân-ı sükkân-ı maḡâk-ı ḡâk ḡuzûr (7) u refâhiyyet ile hem-‘inân-ı dâ’ire-i eflâkî idi. Çeşme-sâr-ı nevâl ü iḡbâlden (8) âb-ı zülâl-ı ‘adl ü efzâl cereyân bulup cinân-ı cenân-ı aḡrâr (9) ü ‘abdi ve mezârî-ı zamâ’ir-i ḡarîb ü ba‘idi ber-muḡtezâ-yi هنيئاً مرتباً (10) sîr-âb ü reyyân kılmış idi.

nazm

جهان کشته از عدلش ارسته (11) وز وظلم و عدوات بر خراسته

ز عدلش دزین عالم پرفساد (12) ندیده شکن آب واسیب باد

Mi‘mâr-ı ‘adl-i şâmili ḡâne-i mülkini (13) bî-ḡuşûr ma‘mûr ve ziyâ-yı iḡsân u fazlı fezâ-yı vilâyetini pür-nûr (14) kılmıştı ve bi’l-cümle icrâ’-i aḡkâm-ı ‘adl ve neşr-i merâsim-i luḡf u fazlda (15) ol mertebede mücidd ü muḡkem ve bir dâ’irede râsiḡ u şâbit-ḡadem idi (16) ki biḡde birinüḡ ta‘bîri ve rây-ı imkândan berî idi. Bir faşl-ı bahârda (17) ki şeb-nem-i feyz-i bârî-i bâhirü’l-iḡtidâr ile ravz-ı arz bî’t-ḡül

[115.b]

(1) ve’l-‘arz nemâ-nümâ vü nuşret-şî‘âr olup nuḡuş-ı şun‘-ı şanı‘-i ilâhî rû-yı (2) şahrâ vü küh-sârda âşikâre olmuştu. Bu hengâm-ı sebze-zârda (3) Nüşirevân bî-iḡtiyâr şayd ü şikâr

⁷⁵ Sözcük A nüshasında "‘ādil" biçimindedir.

kaşdıyla süvār oldu. Geşt (4) ü güzār étdügi mevāzî‘ a nezāre kı lup gördi ki her deşt-i tarāvet (5) sirişt riyāz-ı muḥazzara vü kürüm-ı ‘āmire ve eščār-ı müsmire ile reşk-i (6) bāğ behişt olmuş. Şöyleki bir cāy-i ḥarāb-ı ḥālî ve bir gūşe-i bî- (7) -tüşe ḳalmamış hemān piyāde olup ruḥ-ı ferruḥını ḥāk üzere (8) nihāde oldu ve resmince rabbine secde-i şükri edā‘ kıldı ve zamān-ı (9) ba‘id bu ḥāl üzere ḳaldı. Ba‘ dehu başını ḥākdan ref‘ édüp (10) rikāb-ı hümāyūnına iktirāb üzere olan muḳarrebāna ḥiṭāb édüp eyitdi (11) ekābir-i ḥükemā demişleridi ki خصب السنين عدل الملوك والسلاطين (12) fi‘l-minnetullāh ki el‘ān āṣār-ı ‘adli mu‘āyene édüp bu kelāmuḥ şıdkını (13) tamām müşāhede étdüm. Der-‘ aḳab serāy-i server encāmına gelüp maḥfi (14) bir ‘arızaya mübtelā oldum dēyü temāruḫ édüp ıztırāb-ı tamām (15) gösterdi. Erkān-ı devleti ‘iyādete geldüklerinde bunlara emr étdi ki aḳtār ü (16) diyārını ve deşt ü kūh-sārını bi‘t-tamām gezüp göreler bir ḳarye-i (17) ḥirbeden bir pāre libne-i ‘atıḳayı bulup getüreler tā ki eṭıbbā-yi ḥuzzāk

[116.a]

(1) ittifaḳı üzere benüm bu marāzuma ‘ilāc anuḫla müyesserdür ve bu derdüme (2) devā olur ise anuḫla muḳadderdür. Ber-mūcib-i fermān-ı sultānî taḫt-ı (3) ḥükümetinde olan emākini ṭaraf be-ṭaraf ṭavāf édüp geldiler (4) ve rü-yi ‘aczi zemīn-i niyāza sūde kıldılar ve ‘özr-ḥāhlıḳ (5) ṭariḳasından eyitdiler ki şāha egerçi cüst u cū vü tekāpūyda (6) taḳşir étmedük ve geşt étmedük bir gūşe ḳomaduk lakin pādişāh-ı (7) ‘ādil devletinde bir cā-yi ḥarāba érmedük ve bir köhne ḫışt (8) pāreyi ele getürmedük bāḳi fermān sultān-ı cihānuḫdur. Nüşirevān (9) bu ḥaberdan ferḥān ü ḥandān olup eyitdi evvelā daḫı temā- (10) -ruḫdan ḡarāzum vilāyetümi tecrübe vü imtiḫān idi. Eger bir cā-yi (11) ḥarāb bulunurise ābādān édem dēyü ḥāṭıruma ḫalecān éder (12) idi. Şimdiki ḥālde tamām şu‘ūrüm oldıki cümlesi ma‘mūrimiş. (13) El‘ān ol ‘illetden ifāḳat bulup tāze ḫayāt ve bend-i ḡuşşa (14) vü ḡamdan necāt buldum.

beyt

زهي سلطان كى ديدار پرتو لطفش جهان نوري (15) هم أرمعمار عدلش يافت عالم رسم معمودي
 أن الملك بالخيد بالمال والمال (16) هؤب-هؤفوار buyurmuşlardur
 بالرعية والرعية بعمارة البلاد وعمارة البلاد بالعدل (17)

[116.b]

(1) فى العباد Fi‘l-ḫaḳiḳa emr-i muḳarrerdür ki her-çend ki vilāyet a‘mer (2) ola ra‘iyyet evfer ü eşker ve leşker aḳvā vü ekşer olur ve bu cümlesi (3) neşr-i ‘adlle muḫaşşal ü müyesser

olur ve mişkale-i ‘adl ü dād birle (4) şafha-i cihān zengār-ı zulm u bī-dāddan zidūde ve kehrübā-yı güher (5) pāye-i hūkm ü siyāsetle çehre-i memleketden ğubār-ı ‘özl ü sitem rübūde (6) olur. Re‘āyā vü berāyādan herkes الكاسب جيب الله feḥvāsına (7) dest-(+res)⁷⁶ bulup öz ḥālinden ḥōšnūd ve kesb-i ḥālle kānī‘ ve ‘urūḫ-ı (8) hırş u ṭama‘ı biḥinden ḫāmī‘ olur. **Hikāyet** olunur ki Nūşirevān-ı (9) ‘ādil zamānında re‘āyādan bir şahş āherden bir kıṭ‘a-i arzı şatun (10) aldı. Zirā‘at ü ḥarāşet éderiken içinde bir kenz medfūn (11) buldı. Fī‘l-ḥāl bāyi‘ e mürāca‘at édüp ḫāziyyeyi ‘arz kıldı. (12) Bāyi‘ eyitdi ey birāder ben saña bir yerdür şatdum ve şemenini baḥr-ı maşārife (13) atdum ve ol arzūḫ içinde ne var idügünden ḥaber-dār degül (14) idüm. İmdi bu söz hemān bu arada ḫalsun ve ol genc-i bī-rence (15) zafer bulduḫ mülküñdür saña mübārek olsun. Müşterī eyitdi zinhār ki (16) ben bu maḫūle arza ḥarīdār ve emvāl-ı nāsa ṭama‘kār olam. Ḥāşā (17) feḥāşā ki bu gūne faḥşā’ benden şadır ü hüveydā ola. Zihī

[117.a]

(1) zamān-ı ‘adālet ki bāyi‘ ü müşterīden her biri sevdā’-ı ṭam‘-ı ḥāmdan (2) berī ve ğavġā-yı hırş-ı ğanā’im ü āzdan sālīm ve nemā’im القناعته كنز لايفنى (3) birle ğānim olup genc-i ḫanā‘at ki künc-i bāzār-ı tevekkülde (4) eyitdi andan rā’icü’l-vaḫt bir naḫt⁷⁷ daḫı yoḫdur anı sermāye-i (5) ‘ayş-i raġad⁷⁸ kılmışlar ve rızḫ-ı maḫsūm her-āyīne vāşl u ṭama‘ ü hırş (6) ğayr-ı fā’il édügini bilmişler ve bu vesīle ile erbāḫ-ı pür-irtiyāḫ-ı (7) ḥuzūr u refāhiyyete fā’iz olmuşlar.

beyt

فان كانت الارزاق قسما مقسما (8) فقلة حرص المرء في الكسب اجمل

El-ḫışşa çün ‘ākideyn mā-beyn- (9) -lerinde bu ihtilāf vāḫi‘ oldı ve bilürlerdi ki pādişāhları (10) sultān-ı ‘ādildür ḫaḫḫı ihḫāḫ ve bātılı izḫāḫda ferd-i kāmildür. (11) İttifāḫla ḥāl-i mālī ma‘raż-ı ‘arza yetişdürdiler ve eyitdiler ki bu defīne (12) ‘ākideynden bir kemīneye ‘ā’ide-i vāfire midür yāḥūd naşībe-i ḫazīne-i (13) ‘āmire midür. Sultān bu mu‘āmeleden ḫurrem ü ḥandān olup bildi (14) ki bu āşār iksir-i ‘adlūḫ te’şīrātındandır ve bu netice şecere-i naşfetūḫ (15) şemerātındandır. Ḫā‘ide-i şerī‘atı üzere merāsīm-i şükri iḫāmet édüp (16) ‘ākideynden istifsār étdi ki evlād-ı şīġār ü kibārdan (17) neḫüz var. Biri eyitdi geşt-zār-ı ‘ömr-i ‘azīzden me’ābum hemīn bir

⁷⁶ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.133a/4)

⁷⁷ Sözcük A nüshasında "vaḫt"; B nüshasında "naḫt" biçiminde yazılmış; anlam bütünlüğünü sağlamasından dolayı B nüshasındaki sözcük tercih edilmiştir. G.124b/3)

⁷⁸ Sözcük A nüshasında "ra‘d" biçimindedir.

[117.b]

(1) duḥterdür. Ol biri eyitdi benüm daḥı bāğ-ı zindegāniden şemerüm ancaḳ (2) bir püserdür. Sulṭān buyurdi ki āyīn-i kābīn ile kızla oğlan birbiri- (3) -ne qarīn ola tā ki mā-beynlerinde ‘aḳd ‘aḳd-i muşāheret ile qarābet-i (4) vaşıl ḥāşıl olup kenz-i ḥudā-dāddan ‘arūs u dāmāduḡ (5) cihāzlarına şarf olunup fazlası yed-i ‘āḳideyne vāşıla ola. (6) Fermān-ı sulṭān miyān-ı cenānlarında cān gibi yer u dil-i bī-gallelerinde (7) tamām te’şir olup sem’an ve ṭā’aten bu emre irādet gösterdüp (8) her biri vāşıl-ı murādāt oldılar ve müddet-i ḥayātlarınca sulṭāna (9) ḥayr-du’ālar kıldılar.

kıṭ‘a

زهي سلطان عدل اوركى دار ثناي اياش (10) زمين تازه زمان حرم رعيت شاد وملك اباد
كشیده كاتب حكم ازل از بهر طغرایش (11) سعادت یاروغرده وبخت یاور تحت همدم باد

Ol bir meşhūr ḥikāyet ki bu ḥikā- (12) -yete muḥālif ü mu’arız ve bu ḳaẓiyyeye tamām mübāyin ü menāḳızdur. (13) Lakin ber-feḥvā-yı الاشياءتتكشف باصداها bu maḳāmda irād (14) olındı ki **Hikāyet** ḥazret-i ‘Īsā ‘alī nebiyyinā ve ‘aleyhi’s-selāmü'l-esnā (15) zamānında üç nefer kimesne refīḳ-i ṭarīḳ olup giderleridi (16) ve murāfaḳāt ü muvāfaḳat ile merāḥil ü menāzil ḳaṭ‘ ederleridi. (17) Nā-gāḥ eṣnā-yi rāḥda bir defīneye rāst geldiler. Ni‘met-i ḡayr-

[118.a]

(1) müterāḳḳıbeye fevzile bādiye-i hevl-nāḳda çekilen renc-i rāḥı ferāmūş (2) kıldılar. Lakin ḡalebe-i cū‘ ve şiddet-i şerih ile şiryān-ı iştihāları (3) müteḥarrik ü muḫṭarib ve āteş-i ṭama‘-ı ṭa‘ām dillerinde mültehib idi. (4) Lā-cerem içlerinden birini ittifaḳile ṭa‘āma gönderdiler ve ikisi (5) ol maḳāmda ārām kıldılar. Miyān-ı ādemiyānda ḥırş firibande ve (6) ṭama‘ fitne-engiz edügi ḥöd bir emr-i muḳarrerdür ki zarf-ı ḥırş (7) ü āz ḥāk-ı gürdan ḡayrile ṭolmaz ve dide-i ṭama‘ süzen-i fenā vü rişte-i (8) ecelden ḡayrile dikilse olmaz.

beyt

nihāyet yokdurur çün ḥırş ü āza (9) ḳanā‘ at eylemekdür çāre aza

Pes iştirā-yi ṭa‘āma giden (10) ādem idrākı saḡif dimāḡı ḥafif bir ṭama‘ kār ḥarif idi. Kendü (11) kendüye eyitdi şavāb oldur ki bunların ṭa‘āmına semm-i ḳātil ḳatam (12) ve bu ṭarīḳile ikisi bile varṭa-i helāka atam tā ol genc-i bī-bahā (13) baḡa tenhā ḳala. Miskīn bu sevdā-yi ḥāmla bunların ṭa‘āmlarını (14) zehr-ālūd kıldı. Bu cānibde ol iki kimesnenün daḥı leşker-i ḥırş (15) ‘aḳl-ı reh-nümālarına ḡālib olup āz-āşüb-āmiz ḥāṭırlarına şöyle (16)

tesvîl ü tesvîf êtdi ki ʔaʕâma giden refiklerini geldügi (17) gibi helâk êdüp kenzi mâ-beynlerinde tanşif êdeler. Fi'l-vâkıʕ

[118.b]

(1) ol ʔaʕâm-ı mesmûmı getürene bu ikisi hücum êdüp helâk êtdiler. (2) Baʕdehu ferâğ-ı bâlla ol ʔaʕâm-ı zehr-nâkı yiyüp âb-ı zindegâniden (3) el yuyup dâhil-i hücre-i teng ü târ-ı hâk oldılar. Hâzret-i ʕĪsâ ʕaleyhi's-selâm (4) havâriyyün ile ol memerrden mürür êderken bunların hâline vâkıf (5) olup buyurdıki dünyâ-yi dünüñ Őuʕbedesini görüñ kim belâ-yi (6) hırş ü âz ile üç nefer-i hem-râh-ı dem-sâz birbirinün katline âğâz (7) êdüp ʕâkıbet-i kâr üçi bile Şayyâd-ı ecele Şikâr olup dâm-ı demâra (8) giriftâr oldılar.

beyt

وماهي الأ جيفة مُستجيلة (9) عليها كلاب همهن اجتأبها

Hükemâ-yi selef ve ekâbir-i halef (10) erbâb-ı hırş ü ʔamaʕın fesâd-ı hâl ü mâlına temsilâtla tenbih êtmişler (11) ve dünyâdan kadar-i kefâfla iktifâ etmeyüp hırşı sebebiyle ziyâdeye (12) tâlib olanı Şol Őahşâ teşbih êtmişlerdür ki Şahrâ vü deŐti (13) geşt êderek bir küh-ı elmâsa êre ve her pârenün ki elmâsına (14) kaşd êde anuñ fevķinde daħı aʕlâsını göre. التعب الحرص مفتاح (15) ومطبة النصب Meşeli üzere belâ vü meŐakķat ve Şiddet ü zaħmet (16) çekerek giderek bir mertebeye vâşıl ola ki anda cemîʕ maķşûdı (17) hâşıl ola. Ammâ rîze-i elmâsile pâyı hırâş ü tirâş olduğı

[119.a]

(1) sebebden râh-ı rehâ vü hâlâş müteʕazzir olup laţife-i naşş-ı (2) Őariħ محروم arşa-i nâŐiye-i aħvâlinden zâhir oldu (3) ve haşret-i tamâm ile ol kühda dâm-ı tebâha giriftâr olup (4) havâşıl-ı tıyür ve buţün-ı mâr ü mürda ķarâr kıla.

beyt

بكنز طمع كه آفت جان ودلست (5) طامع همه جاوز همه كس مغلست

(6) Vâkıʕâ her Şahş ki bir girdâb-ı belâya düşmişdür ve zünbûr-ı enbûh-ı (7) endüh başına üşmişdür. Ekşeriyyâ bu Őeʕâmetün menşeʕi anuñ ziyâdeye (8) ʔamaʕ ü hırşı olmuşdur.

beyt

كرزيادت طلبي كار تواید بزبان (9) سوداكر خراهي زاندازه زيادت مطلب

Her neķadar hâriş olsañ يکفیک (10) القوم شخ نصيبك meseli üzere naşibün olan Őaña kifâyet (11) êder ve ne denlü ki rızķ için her ʔarafı ʔavâf êdesin الرزق (12) فلاترخلله mefhûmınca

maḫsūm olan rızkuñ muḫarrerdir. (13) Ziyāde müyesser ola dēyü çekdügün ta‘ab-ı taleb bir şeyi müfid olmaz.

beyt

(14) بشواين نکته که خودر از غم ازادکنی خون خوري کر طلب روزیه نهاده کنی

(15) ‘Adlün erkānı firāvān ve esbābı bī-pāyāndur. Bir rükni oldur ki (16) selātin ‘uhde-i hümayūnlarında olan emānātı ehline te‘diye⁷⁹ (17) édeler ki اهلها الي امانات الله يا مرکم ان تؤدوا الا مانات الله ان zinhār

[119.b]

(1) ezimme-i menāşıbı idi nā-ehle tefvīz ü taḫlīdden ḫazer édeler (2) tā ki müstaḫaḫḫ-ı tehdīd ü ‘id olmayalar. من هو اولي منه فقد خان الله ورسوله الحديث (3) من قلد انساناعلا وفي رعيتيه. Bilki ihtimām-ı (4) bī-dirīg ü sa‘y-ı belīg édüp her manşıbı ehline sevḫ édeler ki مَحَلُّهُ أَهْلُهُ (5) ḫuddām-ı selātin aşda dört gürūhdur evvel ehl-i şemşir ki (6) ümerā vü leşkeriyāndur bunlar āteş meşābesindedür. İkinci ehl-i ḫalem ki (7) vüzerā vü ketā’ibdür bunlar havā menzilesindedür. Üçüncü ehl-i (8) mu‘āmelāt ki bāzergān u muḫterifān ve emşāl-i işāndur bunlar (9) āb mertebesindedür. Dördüncü ehl-i zirā‘at ü ḫarāşet ki bunlar (10) ḫāk derecesindedür. Nitekim erkān-ı ‘anāşır-ı erba‘adan biri (11) ḡayrılara ḡālib olsa mizāc-ı ḫalḫ tebāh olur. Kezālik bu eşnāf-ı (12) çehār-gāneden bir gürūh diğērāna ḡalebe eylese elbette mizāc-ı (13) mülk ḫarābe-i müşrif olur. Şalāḫ-ı ‘ālem ve nizām-ı umūr-ı benī ādem (14) münḫaḫı‘ ü mün‘adim olur. Pes انزل الناس منازلهم (15) mülūka vācibdür ki her ḫā’ifeye yerlü yerinde istikrār édeler (16) ve kendüler daḫı serir-i salḫanat üzere ḫuzūr u sürūr ile ḫarār (17) édeler.

nazm

هریکی راز خلق مرتبه ایست

[120.a]

(1) پیش ازین دُورُ بافۀ تعین کرکس از حدّ خویش ددکذرد

(2) فتنها خیزدازیسنا رویمین هرکسی رابجای او نیشان

(3) پس بدولت بجای خوندنشین

Rükni-i diğēr kelām-ı mazlūmı ışḡādur (4) ve ba‘de’l-ışḡā murād-ı dād-ḫāhı ifā’dur. Meşelā eger ekābir ü eger (5) aşāḡir ve eger müselleme ü eger kāfir ve bi’l-cümle efrād-ı āferideden bir ferd (6) zūlm étmek münāsib degüldür ve āḫerden zūlm görüp pādīşāha

⁷⁹ Sözcük A nüshasında "te’dib" biçimindedir.

tazallüm (7) etseler sözlerin ışğâ etmek vâcibdür. Ah-ı mazlûmdan ihtirâz (8) lâzımdur. وان كان كافرا (9) اياكم ودعوة المظلوم Nitekim hadîş-i nebevîde gelmişdür

kıt‘a

عدل كن كز ستم كمي يايئد (10) نازسيبا رو نعمت وافر
ترس ازدعوة ستم ديده (11) كرمسلمان بودوكر كافر

Ve her-çend ki mazlûm-ı mikşâr (12) olduğundan teng-dil olmayup belki murâdını edâ’ edince mütehammil (13) olmak gerekdür. Zîrâ pâdişâh bir tabîb-i hâzîk mişâlidür ve mazlûm (14) bir marîz-i za‘îfî’l-hâldur. Bîmâr ister ki aḥvâlini bi’t-tamâm tabîbe (15) söyleye tâ ki tabîb derdine timâr eyleye.

beyt

مادر دمند و عدل توفاتو مجه شفا (16) فرماي اي طبيب كه ذاري دواي اما

Tabîb ki kelâm-ı marîzi gûş etmeye (17) ḥaḳîkat-i maraza muṭṭali‘ olmaz çün maraz-ı şaḥş teşḥîş olınmaya ḥastaya

[120.b]

(1) ‘ilâc mümteni‘dür. Pes pâdişâha lâzımdur ki hâl-i üftâdeye vuḳûf (2) taḥşil edüp destgîr ü dermândeeye mu‘în ü zahîr ola.

beyt

سربروردی بمردي پایي مردي كن بلطف (3) دست راس دادت خدا افتاد كا نزا دست كم

(4) **Hikâyet** bir nedîm-i büzürg-vâr selâṭîn-i kâm-kârıñ birinden istifsâr (5) etdi ki her nesnenüñ zekâtı muḳarrer ve mu‘ayyendür zekât-ı salṭanat (6) ne gûne şey’dür mübeyyen buyuruñ. Pâdişâh-ı âgâh-dil eyitdi zekât-ı (7) pâdişâhî oldur ki eger bir mutazallim ḥâcetini ‘arz eylese ve bir mazlûm (8) derd-i dilin söyleye anuñ kelâmını gûş-ı hûş ile istimâ‘ edüp (9) aña kelâm-ı dürüşt ile cevâb vermeyüp bilki mudârâ vü muväsâ (10) tarîkiyle dil-nüvâzâne kelâm ile ḥatırın taṭyib ü tesliyet etmek (11) gerekdür ve fuḳarâ vü zu‘afâya baş-ı kelâm etmekden ‘âr etmemek gerekdür (12) ki esâfil-i enâm ile mükâlemede mücâmele etmek ḥışâl-ı e‘âlî-i kirâ- (13) -mdandur. Görilmezmiḳi Ḥazret-i Süleymân ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’s-selâm bu kadar (14) şeref-i nübüvvet ü şükûh-ı salṭanat ile süḥan-ı mür-ı za‘îfi istimâ‘ edüp (15) aḥḳar-ı maḥlûḳât ile mu‘âmeleden imtinâ‘ etmezidi.

beyt

نظر کردن بدرویشان منافی بزرگي نيست (16) سليمان باهمه خيشت نظر هابود بامورش

(17) **Hikâyet** olınur ki zamân-ı peşinde dârü’l-mülk-i Çinde bir pâdişâh-ı ma‘delet-

[121.a]

(1) -āyīn var idi. Eyyām-ı devletinde aḥkām-ı ma‘deleti bir mertebeye êrmişdi (2) ki āhū-bere pistān-ı şīrden şīr içerdı ve ḥargūş tāzīyle bāzī (3) êderdi. Tazrū bāzla bir ḥānede enbāz ve şāhīn kıazla bir havāda (4) dem-sāz olmışıdı.

kıt‘a

ز عدل اوشده باز سفید چفت کلنک (5) زامن اوشده شیر سیاه یار شغال

نه آن فراز پردر هو ابدان چنکل (6) نه این دراز کندر زمین بدین چنکل

İcrā-yi aḥkām-ı ‘adālet ü naşfetde (7) bir maḳāma mūntehī olmışıdı ki nām-ı Nūşirevān-ı ‘ādil zaviye-i nisyānda (8) ḳalmışıdı. Nā-gāh bir āfet-i ḳavī ḳuvvet-i sāmi‘asına rāh buldı ve (9) bu ‘illet ile gūşına şamem ‘arız oldı. Çünki bu ḥāl bedīdār oldı (10) pādişāhuḡ kārı ah u zār oldı. Erkān-ı devleti tesliyet-i ḥātır-i (11) mālīk için her biri müstaḳillen bir tedbire sālīk oldı. Melik eyitdi (12) siz gümān eylemeḡüz ki ben fiḳdān-ı ḥiss-i sem‘ için giryān olam. Zīrā (13) bilürem ki ‘āḳıbet-i kār ḳuşūr u fütūr-ı ḳuvāya yol bulsa gerekdür (14) ve cemī‘ ḥavāşş ‘amel-mānde olsa gerekdür. Şāḥib-i ḥired-i ḥurde-bīn (15) bu ma‘nādan ne için endūh-gīn ola. Benüm girye vü nālīşüme aşl-ı (16) bā‘ iş budur ki nā-gāh bir maḳlūm-ı dād-ḥāh der-gāhuma gelüp feryād (17) êde ve anuḡ şadā-yı istiḡāsesi benüm gūşuma girmeyüp nā-çār-ı maḥrūm

[121.b]

(1) olup gide ve ben ḥuzūr-ı ḥaḳḳda bu ḳuşūr ile mu‘āteb ve bu cürmle (2) mu‘āḥez ü mu‘āḳab olam. Ammā bu bābda baḡa bir ḥātırı oldı nidā (3) olınsun her ki maḳlūm u dād-ḥāhdur sürḡ pūş ola ve (4) maḳlūmāndan ḡayrı bir ferd sürḡ pūş olmaya. Tā bu rābıḡa ile (5) aḥvāl-i maḳlūmīne vāḳıf olup sedād üzere ḥaḳḳ-dādılarını (6) edā ‘edem. Erkān-ı devleti rāy-ı ‘ālem-ārā-yı meliki imzā ve ḥükm-i şavāb- (7) -dīdeyi ḳazā êtdiler.

beyt

داد مظلومان یده مقصود مخرومان برار (8) دین ودینی رابدین داد دهش معمور دار

Rūkn-i diger ḥulūş-ı niyyet-i sulṡān- (9) -dur ki re‘āyā ḥaḳḳında niyyet-i pādişāhuḡ te‘şīr-i tāmi muḳarrerdür. Pādişāhuḡ (10) niyyeti ‘adle maşrūf olup ra‘iyyetine nīk-ḥāh olursa kişverinde (11) bereket ü cem‘iyyet müyesserdür ve eger ne‘üzü-billāh niyyeti ḳulma müte‘allīḳ ola (12) cemī‘ maḥşulātından bereket mürtefi‘ ve ‘aḳd-i ḥamiyyet münḳaṡı‘ olur.

nazm

(13) دران کوش تا هر چه نیت کنی نظر در صلاح رعیت کنی

(14) که سلطان اگر نیت بد کند مهمی جهانی بهم برزند

(15) **Hikāyet** Nūşirevān-ı ‘ādil bir gün şikār için süvār olmuşdı (16) ve bir şayduñ kaydına kaşd ile ardına düşüp ‘askerinden cüdā (17) kalmışdı. Meger ol zamānda tuğyān-ı harāret-i havā ve lehebān-ı nā’ire-i

[122.a]

(1) germā bir meşābede idi ki küre-i hāk küre-i āhen-ger ve rü-yi zemīn (2) ma‘den-i āteş gibi āşiyāne-i semender olmuşdı. Harāret-i eyyām-ı bāhūr (3) ve nekāyet-i semūm-ı harūrdan dil-i pādīşāh maħrūr ve şiddet-i ‘atşdan (4) be-ğāyet rencūr oldu. Şāyed ki bir çeşme-sār görem ya bir sāye-i dırahta (5) eram dēyü etrāf ü cevānibe nigerān olup ırakdan bir zay‘a gördi. (6) Hemān merkebinini ol semte sürdi. İlerü varup bir bābuñ hālķasını depretdi (7) ve şiddet-i zārbyla bābuñ mışra‘larını ditrettdi. Derūn-ı hāneden bir duħter-i (8) pākize aħter çıkup hemān yine iĉerü döndi fi’l-hāl bir dāne ney-şeker (9) ‘aşar edüp mā’-i bāridle memzūc kılup bir kāse ile Nūşirevāna şundı. (10) Nūşirevān kāseye nazar kılup gördiki iĉinde bir miķdār hāk ü (11) hāşāk var āheste āheste ol şarāb-ı hōş-güvārı nūş edüp (12) eyitdi şād-bāş eger bu şarāb-ı tāb türāb⁸⁰ ile mükedder olmasa ekşer (13) ihtimāl bu āb-ı hayāt veyā mā’-i kevşer olmaķ muķarrer idi. Duħter eyitdi (14) yā ser-heng-i pūrferheng gördüm ki bir civān-ı ‘atşānsın fehm etdüm ki (15) bī-direng nehele-i vāhidede ol cāmı çekersin ve ziyāde-i ‘atşından (16) anuñ zararından geçersin ben daħı ol kadeħi kızıā-ālūd kıldum tā ķi (17) az az içmekle الرَّشَفْ meşeli üzere ‘atşı tesķin edesin

[122.b]

(1) ve yek-deme nūş etmenüñ zararın görmeyüp yanımızdan selāmetle gidesin. (2) Sulţān bunun rāy-i nīk-fercāmını ve intizām-ı kelāmını ve zāhir tenāsüb-i (3) endāmını pesend edüp eyitdi saña bir su’ālüm var ma’zūr olsun. (4) Duħter eyitdi ma’zūrdur hemān buyurılsun. Nūşirevān eyitdi ol şerbet ki (5) baña nūş-i revān ve rāħat-ı cān olmuşdur kaç kāmışdan ‘aşar olinmişdur. (6) Duħter eyitdi ol şarāb-ı mevūr ancak bir dāne ney-şekerden ma’şūrdur. (7) Şāh ta‘accüb etdi endişe-nāk oldu ki bu nevāħi ki arz-ı kaşbāda vāķi‘dür (8) kaşabātı bisyārdur. Yalnız bir kaşabdan bu kadar şeker hāşıl olıcaķ (9) bunların maħşūlleri bī-şümārdur. Pes münāsib oldur ki bunların (10) harācları tekşir olunup bu tarīķ ile ‘avā’id-i hāzīne tevfir olına. (11) Ba‘de-zalik Nūşirevān ‘askerine mülāķi olup bisāt-ı inbisāt-ı (12) şikārı ve defter-i teferrūc şaħn-ı merğ-zārı tayy kılup hayl ü ĥadem ve (13) ĥavāşī vü ĥaşem ile cānib-i ĥarem bā-ħürmet dārü’s-salţanata ĥırām (14)

⁸⁰ A nüshasında "şarāb-ı be-āb berāt" biçimindedir.

ëtdiler. Bir niçe eyyām ārāmdan ōnra bir gūn izdiyād-ı hārāc niyyeti ile (15) ol nāhiyye güzerān ve ol bādiyye seyrān ëdūp bir behāne ile (16) ‘askerinden tenhā olup recā’-i mā ile seviyy bāb-ı ma‘hūda revān oldı. (17) Ol duhter bi-‘aynihā taşra çıkup süvārı görüp maqşūdını bildi.

[123.a]

(1) Bir miqdār şerbet tedārik ëtmek için iĉerü girdi müddet-i medid eglenüp (2) ba‘de zamānın taşra çıkdı. Nūşirevān eyitdi ‘acebā ne hāle ërdiñüz (3) ki bize bu kadar intizārı revā gördiñüz. Duhter eyitdi niçe eglenmeyüm (4) ki kifāyet miqdārı şerbeti sābıka bir qamışdan ahz ëtmişidüm hālen (5) üç dāne qamışı ki medkūq u ma‘şūr kıldum miqdār-ı kifāyet şerbet (6) taşşil ëdemeyüp fūrū-mānde qaldum. Pādişāh eyitdi bu ‘aczün sebebi (7) ve bu taqşirün mücibi nedür. Duhter eyitdi gālibā pādişāhımız niyyeti muğayyer (8) ve ra‘iyyetine zulm ëtmegi muqarrer ëtmişdür. Cevāhir-i ahbār-ı kibārdan gūşımıza gūş- (9) -vārdur ki *وقلت خيرათهم اذا تعبزت نيّة السلطان على قوم زالت بركاتهم* (10) Nūşirevān bu kelām-ı hikmet peyāmdan müte‘eşşir ve ol taşmīm (11) ëtdügi niyyet-i bedden yed çeküp fi’l-hāl münharif ü müteğayyer olup ve (12) ızmar ëtdügi kār-ı nā-hem-vārdan tevbe vü istiğfār ëdüp yine evvel- (13) -ki ‘adl ü dādı üzere sābit u ber-qarār oldı ve ol duhterün fehm ü (14) ferāset ve kıyāfet ü kıyāsetinden rübūde olup bī-ihtiyār āyīn-i (15) kābīn ile metā‘-ı vaşlına hārīdār ve mīve-i bāğ-ı hūsn ü cemālinden (16) behre-dār oldı.

beyt

هر شاه که اوتیت خودر است کند (17) یابدز خدای هرجه درخواست کند

Bu ma‘nā ahbār bisyār ve āşār bī-

[123.b]

(1) -şümārdur. Ol zümreden bir zübde ve ol ‘idāddan bir ‘umde dağı budur. (2) **Hikāyet** pādişāh Qubād bir gün şikārda leşkerinden dūr qalmışdı (3) ve havā be-gāyet germ olmağın teşnelikden bī-ħuzūr olup ümid-i sāye-i (4) eşcār ü recā’-i mā’-i hūş-güvār ile maṭraḥ-ı nazārı olan enḥā’ ü ercāya (5) ve medā-yi başarı olan her cāya nigerān olmışdı. Mesāfe-i ba‘ideden (6) bir şebah-i siyāh gördi. Yanına yaqın varup mu‘āyene kıldı ki bir ḥayme-i (7) köhne miyān-ı bādiyede qurılmış ve bir pīr-zen hemin duhter ile derūn-ı ḥaymede (8) oturmuş. Pīr-zen Qubādı göricek ṭurup atından indürdi ve ta‘zīm-i (9) tamām ile teklif-i belīg ëdüp hāne-i derviş-ānesine qondurdi ve mā- (10) -ḥazārı ne ki var ise ḥazır kıldı. Qubād çün bir miqdār ta‘ām hāre (11) ve āb-āşām oldı ḥāb galebe ëdüp cüz’i

istirâhat ü ârâm êtdi. (12) Hâbdan kıyâm êtdi gördi ki bi-hengâmdur ol şeb anda kararî muqarrer (13) kıldı. Çün vaqt-ı namâz-ı şâm oldı bir gâv-ı pertâv şahrâdan piş-i hayme-i (14) zene geldi. Duhterek-i zâl fi'l-hâl gâvı şagup şir-i vâfir zâhir (15) oldı. Kubâd ki bu hâle nâzır idi ol dūşize şir-i doşideyi önine (16) hâzır êtdi. Kubâd bu şir-i keşiri görüp müte'accib oldı ve gönlinden eyitdi (17) bu kavm-i vahşet-âyin-i 'uzlet-güzin ol cihetden şahrâ-nişin olmışlar ki

[124.a]

(1) hâricinden bir kimesne hâllerine muṭṭali' ve mâllarına mâ'il ü ṭami' olmaya. Tenhâ bir gâv- (2) -dan ki her rûz bu qadar şir hâşıl olur bu taḫdirce bu cemâ'ate (3) mübâlağa-ı meblağ vâşıl olur. Eger heftede bir günlük leben-i hâlişi hâzîne-i (4) 'âmireye taḫşiş êtseler mâllarına hâlel gelmez ve hâzîne dahı fâ'ide-i (5) tevfir ü 'â'ide-i tekşirden hâlî olmaz. Taşmîm ü taḫmîn êtdi ki dârü'l-mülke (6) varduḫda bu muvâza'ayı ra'ıyyet üzere vaż' ü ta'yin êde. 'Ale's-seher (7) ki şeh-süvâr-ı hürşid tevsen gerdüna aḫdı duhter dahı mu'tâdı (8) üzere varup gâvı şagdı. Hemân feryâd-künân piş-i mâder-i zâla (9) devân oldı ki ey mâder-i mihr-bân rû-yi niyâzı der-gâh-ı kâr-sâza tut (10) ve derün-ı dilden du'aya âğâz êt ki henüz pâdişâhımız câdde-i 'adâ- (11) -letden taşra gitmişdür ve ra'ıyyete zulm êtmege niyyet êtmışdür. Kubâd müteḫayyir (12) olup eyitdi. Ey duhter-i tâze senünj bu güne râza şu'uruñ ve (13) bu resme sırra vuḫûf u 'uşuruñ ne tariḫle olmuşdur. Duhter eyitdi (14) her bâmdâd bu gâvuñ şiri ile bir zarf-ı mu'ayyen memlû olmaḫ mu'tâd idi. (15) Bu şabâḫ çendân ki ḫalb êtdüm mu'tâddan aḫall celb êtdüm pîrân-ı (16) pişin ve mâderân-ı dîrin 'urefâ-yi 'Arab ve sâ'ir erbâb-ı irebden (17) bir kelâm-ı şıdk-ı mücerreb naḫl êderlerdi ki
إذَامَالِ الْمَلِكِ الِى مَالِ الرَّعِيَّةِ

[124.b]

(1) يا'ni bir pâdişâh mâl-ı ra'ıyyete (2) mâ'il ve dest-i ta'addisi müteṭâvil ola anuñ mülkinden bereket zâ'il (3) ve ḫalkınuñ ḫayrı ḫalil ola. Kubâd gördi ki duhterünj kelâmı ma'ḫül (4) u mu'tedildür hemîn niyyet-i bid'atden müteḫavvil oldı ve eyitdi ey duhter-i (5) nik-aḫter var ol mâde gâvuñı tekrâr şag duhter varup yine şa- (6) -ḫıcaḫ bu def'a mu'tâda mu'âdil şir-i şâfi hâşıl oldı. Duhter ḫandân-ı (7) şâd-mân mâderine geldi ve eyitdi şad-hezâr şükr ki pâdişâhımız şürü' (8) êdügi zulmdan rücu' êdüp 'adl-i sâbıḫı üzere müteḫarrir oldı (9) ve eşer-i bereket dahı fi'l-hâl zâhir oldı. Kubâd şâh şüret-i hâlî (10) der-miyân ve kışsa-i niyyeti ve andan 'avdeti beyân êtdi ve bunlara

ihsân-ı (11) firāvân édüp gitdi ve bu hâl ol melik-i kām-kārdan şafha-i rūzigār- (12) -da yād-gār qaldı. Tā selāṭin-i pişin-i ‘adl-āyin gibi bu menkâbeden (13) pend-pezir olalar ve niyyetlerini şalâḥ-ı hâl-i ra‘ iyyete maşrûf kıllalar. (14) Bu sebebden dênilmişdür ki melik-i ‘ādil-i mazālîm-sûz-ı mazlûm-nevâz (15) ebr-i bârende vü âftâb-ı tâbendeden enfa‘ dur.

nazm

- (16) هرآن نم کزاز ابر بہاران بود در اندیشہ شہریاران بود
(17) چو بد کردد اندیشہ پادشاه نیابد زمین نم بوقت از هوا

[125.a]

- (1) چو عادل بودشاه ز سختی نہال کہ عدلش مہیست از فراخی سال
(2) **Hikâyet** Hūşenk bin Senâmek püserine vaşiyet édüp dër ki ey (3) küdek gerekdür ki hemîşe niyyet ü endişej ve hem-vâre ‘azîmet ü pişünj (4) ‘ibâda neşr-i ‘adl ü dâd étmege maşrûf ola ve cehd kıll ki i‘lâm-ı ‘adl (5) ‘arş-ı a‘lâya merfû‘ ve bisât-ı naşfet basîṭ-i arza mevzû‘ (6) ola ve gerekdür dâ‘imâ ‘alâmet-i zulmı maṭmûs ve râyet-i cevr ü ‘özri (7) menkûs kılasın ve nâvek-i âh-ı mazlûmân-ı sitem-dîde ve nâle-i maḥrûmân-ı (8) miḥnet-keşideden ihtirâz üzere olasın ki zulmünj ḥâtîmeti (9) vaḥâmet ve sitemünj ‘âkıbeti nedâmetdür ve cevr mücib-i tağayyür-i (10) devlet ve müstevcib-i tebeddül-i ni‘metdür ve ṭaleb-i mâlda ki pây-mâl-ı (11) herkes ve dest fersûd-ı her ḥasdur. Re‘âyâya münâkaşa vü mu‘âraza (12) étme ki bî-şâ‘ibe-i şekk mülkünj elünje qalmaz ve bî-gâ‘ile-i şübhe (13) salṭanatunj pây-dâr olmaz.

beyt

- (14) از رعیت شہی کہ مایہ ربود بن دیوار کند وبام اندود

Erbâb-ı ḥikmet bu bâbda bir meşel (15) peydâ ve ehl-i zâhir ol meşeli bir hikâyet ile edâ‘ étmişler ki **Hikâyet** (16) (sulṭân Maḥmûd zamân-ı salṭanatda)⁸¹ erkân-ı devletine emr étđi (17) ki miyân-ı âdemiyândan bir gâyet kâlûsı ki bâr-ı kâbûs-ı ḥamâkati

[125.b]

- (1) çekmege me‘nûs ola bulup getürelar. Büzürgân-ı der-gâh-ı ‘âlî-şânı (2) tedbîr édüp ḥükemâ vü nüdemâ-yı vezîrgânı eṭrâf-ı memleket ü eṭrâf-ı (3) vilâyete taḥşîl-i murâd-ı sulṭânî için gönderdiler. Bunlar sulṭân buyur- (4) -duğı gibi bir şahş-ı aḥmağı cüst ü cûda bisyâr tekâpü édüp (5) isti‘lâm-ı aḥvâl-ı cühhâl ü belidân-ı büldân ve istikşâf-ı ef‘âl-ı (6)

⁸¹ Parantez içindeki bölüm A nüshasındaki cümle bozukluğu nedeni ile B nüshasından alındı (G.143a/10). Aynı bölüm A nüshasında şu şekildedir: "salṭanatda sulṭân Maḥmûd zamânında".

aḥmaḳān-ı dihḳānda sa‘y-i mevfūr ve bezl-i maḳdūr  tdiler.  hir-kār (7) bir ŐaŐı gördiler ki bir dirahṫ-ı b lendden bir Őāḥ-ı bālānuŐ vālāsına (8)  ıĳmıŐ ūrur ve ol ŐāḥuŐ b nini b nl ginden bir teberle ūrmayup (9) urur. Tā ki ol Őāḥ gusiŐte ola ve ma‘l m u muĳarrerd r ki eger ol (10) kesile her-āy ne ol kes ser-i Őāḥ-ı b lendden zem ne düŐer ve farzā (11) biŐ cānda olsa biri ūrtulmaz. İttifāĳ  tdiler ki bu ādem ebleh- (12) -terin-i ḥāĳ-ı ‘ālemdür. Hemān aḥz  d p d vān-ı h māy na getürdiler (13) ve Ő ret-i ḥāli mevkif-i ‘arza yetürdiler. Sultān eyitdi bu ŐaŐıdan (14) daḥı aḥmaĳ ba‘zı ādem var  d gi muĳaĳĳaĳdur. Eyitdiler ki sultān a‘lemd r. (15) Eyitdi ebleh-i ḥāĳ-ı ‘ālem ol ḥākim-i zālimd r ki kendü ra‘iyyetine dest-i z lm (16)   ta‘addi d rāz  d p zu‘afāyı pāy-i sitem birle leged-k b ųıla (17) ve kendü daḥı bu vāsıta ile periŐān   menk b? ola.

meşnevi

[126.a]

(1)	درخت اي پسر باشد ازيج سخت	رعيت چو بنچند وسلطان درخت
(2)	که بالاي شاخش کرفتي وطن	تبربرين آن درختي مزن
(3)	يقين است کوينچ خودمي کند	که چون سست کرددبيخ درخت
(4)	يقين است کوينچ خودمي کند	کسی کو جفاوستم مي کند

(5) **Hikāyet** olunur ki Me‘m n ḥalife ki ḥulefā-yi Benī ‘Abbāsda cemī‘-i (6) ‘ul m   fazā‘ilde andan a‘lem bir ḥalife geldügi mesm ‘   müsellem degüldür. (7) AnuŐ āyini bu idi ki her usb ‘ da iki güni ta‘y n buyurmuŐ idi. (8) Ol günlerde her-āy ne meclis-i ma‘ārif-bār   ‘avārif-niŐārında ‘ulemā-yi (9) fazilet-Ői‘ār u fuzalā-yi ḥikmet iŐtiḥār ḥāzır olurlar idi ve (10) maḥfil-i m nifine leṫā‘if-i kelimāt   ziver-i menāĳıb mekārım-i Őıfāt ile (11) zinet v r rleridi. Bir gün mesned-i ‘izzetinde oturup ‘ulemā-yi (12) fazā‘il-diŐārdan tafāŐil-i meḥāsin-i aḥlāĳı istifsār  d p (13) g Ő-i huŐ cevāhir-i ebrār-ı kelimāt-ı ḥikmet-niŐār ki n m -dār-ı dürer-i Őāḥ- (14) -vārdur muĳarraṫ u müŐennef ųılmıŐdı. ḤuŐzār-ı meclisden bir fāzıl-ı ḥikmet- (15) -n m n ki f n n-ı s ḥanı z -Őuc n  tmiŐidi. Tā be-ḥükm-i الكلام يجر (16) الكلام ber-ḥaseb-i iĳtizā-yi ḥāl   maĳām bir ḥadiŐ-i Őerif-i ‘ibret (17) peyām rivāyet  tdi ki eŐḥāŐ-ı pādiŐāḥān-ı ‘ādil ųabrlerinde

[126.b]

(1) aŐlā m teferriĳ ve eczā‘sı birbirinden ųaṫ‘ā munfaŐıl olmaya. Me‘m n (2) eyitdi bu ḥadiŐ-i nebev n Ő ŐiŐḥatine i‘tikādımız muĳkemd r ve ḥāzret-i risālet- (3) -penāḥı Őallallāḥ  ‘aleyhi ve’s-sellem ben mālīk-i ‘ādil zamānında mütevellid oldum (4) d y  buyurduĳları müsellemdür. Pes zimmət ve illā rahmetimuhu lāzım oldu ki (5) Medā‘in

şehrine ‘āzim olup Nūşirevānuḡ mazhar-ı ‘adl olduğına ‘ayne’l- (6) -yaḡīn ‘ālim ü cāzim olam ve bu vesīle ile sebilde ‘acā’ib-i umūra (7) ve tecārib-i mevḡūra zafer bulam buyurdu. Bir şubḡ-dem ḡavāşş ü maḡrem ve ḡavāşī (8) vü ḡadem birle rāh-ı Medā’ine müteveccih oldu ve māh gibi menzil-be-menzil irtihāl (9) ve āftāb mişāl şehrden şehre intiḡāl édüp gitdi. Her merḡalede niḡe (10) tecrübeye mālīk olurdu ve her ḡāfilede niḡe fā’ideler ḡāşıl kıılırdu. (11) Bu minvāl üzere teferrüc-i diyār u büldān ve temāşā-yi ḡarā’ib-i cihān éderek medā’in-i (12) daḡme-i Nūşirevān olan Medā’ine érdu. Çün şehr-i Medā’in maḡdem-i meymūn-ı (13) Me’mūn ile ḡayret-i sipihr-i berīn ve kuḡlū’l-cevāhir-i ḡubār-ı büstānuḡ mevākib-i (14) şāhdan reşk-i dīde-i ḡūr-i ‘in oldu. Me’mūn süveydā-yi dilinde (15) olan ‘aḡd-i sevdāyı ḡall ve ol kār-ı müşkil münḡall kıılmaḡ için buyurdu. (16) Merḡad-ı Nūşirevānı açdılar ve der ü dīvārına misk-i ezher ü ‘abīr-i evfer (17) şacdılar. Me’mūn derūn-ı ḡabre nazāra kıılıp gördu ki Nūşirevānuḡ

[127.a]

(1) cemī’-i eczā’sı dürüstdür kendüsi ḡāba varmış ādem gibi ḡāk (2) üzere yatmış ve ḡammāmdan çıḡmış merdüm gibi ‘araḡa batmış ve elinde (3) üç dāne engüşterīn tutmuş ḡalmış ve her engüşterīnün üzere (4) bir pend-i bihterīn yazılmış evvelā bu ki dōst ü düşmen ile medār (5) eyle. İkinci bu ki ‘uḡalā ile meşvereti elden ḡoma. Üçüncü bu ki (6) ra’iyyete ri’āyeti elden ḡoma ve ba’zılar daḡı rivāyet étmişler ki başı (7) üzere bir levḡ-i zerrīn āvīḡte ve levḡün üzerinde nüvişte idi ki (8) her pādişāh ki füşat-ı memleket ü vüs’at-ı vilāyete ḡaleb-kār ola aḡa (9) vācibdür ki ‘ulemā-yi zamānesini iḡtirām-ı tamām ile büzürg-vār kııla ve her (10) pādişāh ki memleketün ma’mūr ü pāy-dār u bī-ḡalel olmasını dileye aḡa lāzım (11) ki ḡalīl ü keşir her emrde şān’at-ı ‘adli düstürü’l-‘amel eyleye. Me’mūn (12) buyurdu bu veşāyāyı ki melik-i ‘ādile a’zam hedāyādur levḡ-i sīmīn (13) üzere ḡāme-i zerrīn ile şebt éttiler ve derūnı ḡabri ‘ıtr-ı ḡünā-ḡün (14) ile meşḡun kıılıp ve pūşīş-i merḡadı zerrīn ḡumāşdan tecdīd édüp (15) gitdiler ve menḡuldur ki ol daḡmede nüdēmā-yi Me’mūndan bir kār-dān (16) kelāma icāzet diledi ve ba’de’r-ruḡşat dēdi ki çün melik-i āteş- (17) -perestün ‘adl-i vesāḡeti ile cesedi riḡte olmaya pes sulḡān-ı

[127.b]

(1) ‘ādīl ki sa’ādet-i İslām ile müsta’iddür ḡabrinde bī-āfet-i ḡālikten? (2) maşūn olduğundan ḡayrı ferdā-yi kıyāmet zarar-ı āteşden daḡı me’mūn (3) olmaḡ müsteb’ad degüldür. Me’mūn bu pendī pesend édüp buyurdu ol (4) veşāyānuḡ zeyline şebt kııldılar.

naẓm

عدل در دینا نکونامت کند (5) در قیامت خوب فرجامت کند

هم بدین عالم معظم سازدت (6) چون بدان عالم رهی نیوازدت

Ve rivāyet olunur ki Me'mūn türbet-i (7) Nūşirevānı açduğda havāşş-ı huddāmından bir bed-baht-ı zışt-hūy (8) uşbu^c-ı kistrādan bir hātem-i şemīn şemen-i 'adimū'n-naẓiri hīfeten aḥz edüp (9) Me'mūn buña vāqıf olmamışdı. Der-'aḳab ki ma'lūm edindi hemān (10) ğulāmı siyāset edüp hātemi engüşt-i kistrāya i'ādet eyledi (11) ve eyitdi ki bu nihāyetde fazāḫat ü ğāyet vekāḫat ü ḳabāḫat idi ki (12) ilā yevmi'l-ḳıyāme beni bed-nāmlık ile zıkr edüp diyeler ki Me'mūn giderek (13) tībāş olmuş ve türbet-i kistrāyı açup uşbu^cndan hātemi silmiş.

beyt

(14) 'ār eder 'āḳil olan mezmūm-ı eyyām olmadın yegdür ölmek ādeme 'ālemde bed-nām olmadın

(15) selāḫin-i sālifeden niçeler yalnız bir dād-ḫāha feryād-res olup (16) dest-i zālimden ḫalāş etdügi sebebden 'uḳūbet-i 'uḳbādan necāt (17) bulup belki fā'iz-i derecāt olmuşdur nitekim **hikāyet** olunur ki sultān

[128.a]

(1) Melikşāh bin Alp Arslan Selçūḳī bir seḫer-gāh havāşş-ı bār-gāh u huddām-ı (2) der-gāhı ile 'azimet-i şikār ve ḳaşd-ı şayd-ı mürġ-zār edüp ḳazā-yi (3) füşat-ı feza-yi şikār-gāh muḳaddem-i hümāyūn-ı şehen-şāhiden mümāşil heşt- (4) -behişt oldu ve ğuş-i hūş şadā-yi dār ü ġir ve edā³-i nāy-ı teber ve naġme-i (5) kemān ü zaḫme-i sinān birle ḫoldı. Çün ḳayd-ı şayddan ḳazā-yi (6) vaḫar ḳıldılar ve şikār-ı tuşūrdan istikā³-i huşūz edüp fāriġü'l-bāl (7) oldılar. Likin ešnā-yi tāb-istān olup havā germ olmaġın iltihāb-ı (8) tāb-ı āftābdan muḫtaribü'l-ḫāl oldılar. Gördiler ki bu havā³-i vaḫimde (9) ḫadden ziyāde naḳl u ḫareket ḫilāf-ı muḫtezā-yi 'aḳl ü ḫikmetdür ve (10) ḫilāl-i ḫıyām-ı hümāyūna ilticā daḫı çendān dāfi^c-i ḫarāret degüldür. Ol (11) ḫavālide bir maḳām-ı rūḫ-efzā ve bir fezā-yi dil-ġuşā varıdı. Leḫāfet-i (12) āb ü havāda ve nūzhet-i eşcār u behcet-i ezhārda ravza-i rızvāndan (13) nümū-dār idi.

beyt

laḫif ü dil-ġuşā idi havāsi (14) revān-baḫşı idi āb-ı cān-fezāsı

Melikşâh ol cāy-gāhda hezār (15) şükūhla nüzūl édüp mesned-i rāhatda ārām étدی ve mülāzımān-ı rikāb-ı (16) sa'ādet intisābı dağı her biri bir kenārda zılāl-ı eşcārda maqām (17) tıtdı. Muqarrebān-ı der-gāhından bir gūlām-ı havāşş ki kemāl-i taqarrüb ü ihtişāş

[128.b]

(1) bulmuşıdı āsāyiş için bir qārye-i qarāne érđi. Çerā-gāhından bir māde (2) gāvı çerā éder gördi. Ol gāvı qovaraq bī-tāb édüp tıtdılar ve (3) kārđ-i sitem birle zebħ édüp gūştından miqdār-ı kifāyet pāre kebāb étdiler (4) ve cevfi-bī-havflarını laħm-ı harāmla pür édüp yine leşker-gāha yetdiler. Meger (5) ol gāv bir faķire-i 'acūzenūğ idi. Dört nefer eytāmınūğ ve ol tur?-ı (6) bi-töşek tūşe-i ma'āşı anuğ şirinden hāşıl olurđı. Çün ol (7) pīr-zen-i turuğ bu hādişeye şu'ūrı oldı kendüden bī-ħaber olup (8) āħir feryād-künān ve būye-i dādla pūyān Melikşāhuğ güzergāhında (9) vāķi' Zinderūd nām nehr-i 'aźimūğ üzerine memdūd bir cisr-i 'ālīnūğ (10) üzerinde oturđı. Bu cānibde Melikşāh-ı ferruħ-fāl ki bir zamān (11) ol maqāmda āsūde-ħāl oldı ve 'anķā-yı maşrıķ āşiyāne-i mağribe (12) nüzūl édicek maħallde cānib-i müstaķarr-ı celāl ve muħayyem-i 'izz ü iķbāline rücū' kıldı. (13) Çün tañtana-i şevket-i Melikşāhī ser-i püle yetđi 'acūze-i dermānde kıyām (14) édüp licām-ı tūsen-i tünd-ħırām-ı sulţānı muħkem tıtdı. Meger ol zābiħū'l-baķar (15) الخاين خايف üzere irtikāb étdüğü fi'l-i qabiħūğ cezāsından (16) ħavf-nāk idi ve muttaşıl eţrāfına baķar idi. Çün ħāl-i 'acūzeyeye (17) vāķıf oldı hemān ilerü varup tāziyānesini pīr-zene ħavāle kıldı

[129.a]

(1) ki men' éde. Sulţān eyitđi zinhār bu bī-çāreye 'itāb ü (2) def' inde tā bu qadar şitāb étme tā görelüm kimūğ dest-i zulmından (3) mutazallim ve ķanķı zālīmūğ şikence-i bençesinden müte'ellimdür ve tafşil-i (4) ħāle āgāh olmağičün sūy-ı pīr-zene nigāh étdi. Pire-zen ki (5) sinān-ı sitem sīnesine geçmiş ve māye-i ħayātı olan māde gāvūğ (6) küşte olduğına cānı acımış idi ve ma'lūmdur ki mazlūm zārbü'l- (7) -lisān u ħayra beyān olur. Tünd-ħū vü türüş-rūlık yüzinden eyitđi (8) ey pūser-i arslan

mışra'

تَقِيلُ مَحْمَلِي دَرْبِ لِسَانِي

(9) Eger ser-i pül-i Zinderūdda benüm dādumu vėrmeyesin ve baņa olan (10) zūlmūğ ħaķiķatine ėrmeyesin 'izzet ü celāl-i ħāzret-i melik-i müte'āl (11) ħaķķı için tā ki ser-i cisr-i şırāţ üzere inşāfımı senden almayam (12) dest-i muħāşametümi senūğ dāmenūğden kūtāh kılmayam.

mıṣraʿ

(13) یاورمکن که دست ز دامن بدار مست

Pes te ʿemmül-i daḳıḳ ve taʿaḳḳul-i ʿamiḳ (14) ḳıl ki bu iki yoluḅ ḳanḳısına gidersin ve bu iki yoluḅ ḳanḳısını iḥtiyār edersin.

beyt

(15) پیش از ان روزي کی سبتانند از تو حق ما دادما امروز دَرده دردماراکن دوا

(16) Melikşāh ki bir sulṭān-ı ʿāḳıbet-endiṣ ü pāk-zamīr idi. Bu süḥan-ı sūz- (17) -nākuḅ mehābetinden be-gāyet dil-gīr oldı ve fiʿl-hāl atından piyāde olup

[129.b]

(1) ve ruḅ-i ferzānesini naṭʿ-ı ḥāka sürdi ve eyitdi ey māder-i birāzer (2) zinhār ki pül-i şırāṭda benüm cevāba iḳtidārum yoḳdur ve şavāb oldur ki (3) saḅa cevr ü sitemi niçe bed-baḥt ādemī étmişdür ve şūret-i ḥāl ne keyfiyyet (4) ile olmuşdur beyān eyle tā kārūḅ ḡavrına érem ve bilā-teʿḥīr senūḅ (5) dāduḅı ol zālimden alıvèrem. Pīre-zen eyitdi ol ḡulām ki baḅa tāziyāne (6) ḥavāle ḳılmışdur benüm çeşme-i ʿayşumı mükedder édüp sebeb-i ḥayātumı izāle étmişdür. (7) Bu zaʿīfe dört nefer eytām-ı şıḅārumla faḳr u fāḳa ile rencüridük (8) bir māde ḡāvımız var idi ki anuḅ südi ile sedd-i ramāḳ edinüp geçinüridük. (9) Bu zālīm-i bī-rahm ol ḡāvı küşte ve bu bī-çāreleri tih-i ḥayretde ser-geşte (10) ḳılmışdur. Bāḳī fermān ʿadl-i sulṭāna ḳalmışdur. Melikşāh buyurdi (11) bī-tevaḳḳuf u ārām ol ḡulāma siyāset étdiler ve bir māde ḡavūḅ muḳābilinde (12) yetmiş reʿs ḡāv-ı bihterīn ile ol pīre-zen-i dermāndeyi tesliyyet ḳıldılar.

naẓm

(13) زهي پادشاه عدالت پناه که فریاد رس بوده برداد خَواه

(14) شه دردو عالم شه کامیاب فطوبی له تم حسن المآب

(15) Rivāyet olunur ki Melikşāhuḅ vefātından şonra ol pīre-zen (16) ḳayd-ı ḥayātıda idi ve iḥsān-ı Melikşāhla ḥużūr-ı refāhiyyetde idi. (17) Bir nīm-şebde ḥāk-ı melik üzere nem-i dīdesiyle şeb-nem gibi oturdi ve hezār

[130.a]

(1) bükāʾ ü zārīyle dest-i niyāzı ḳıble-i duʿāya götürdi. İlahī Melikşāh (2) ḳuluḅ ki bu ḳabrde medfūn ve genc-i nihān gibi künc-i ḥākda maḥzūndur. (3) Ol vaḳt ki bu zaʿīfe-i üftāde idüm baḅa dest-gīr oldı. Ḥālā ki ol (4) dermānedür sen kendü keremūḅle aḅa muʿīn ü zāḥīr ol ve ol zamān ki (5) ben bī-çāre idüm ol maḥlūḳiyyeti ʿacziyle baḅa dād u diḥiṣ

kıldı. Şimdi (6) ki ol ‘āciz ü fūrū-māndedür sen hālîkinün kuvvetiyle anja ‘atā vü bahşış (7) kııl. Hem o seher-gāh ‘ibād-ı ‘ıyāddan bir kerāmet-penāh Melikşāhı hābda (8) görüp su‘āl etdi ki der-gāh-ı Hudā-yı müte‘âlde ‘acebā saña ne hāl oldu. (9) Melik eyitdi ol pīre-zen-i dād-hāhuñ hayr-du‘āsı benüm feryāduma eriş- (10) -meyüp hāl-i zāruma muķārin ü mu‘āvin olmayadı çengāl-ı ‘uķāb-ı ‘uķūbetden (11) kuşca cānum hālāş olmak mümkün degüldi.

naẓm

کفت کی بر ره گزاران کنده پیر (12) کربدعایم نشدی دستگیر
بی نظر مرحمت پادشاه (13) حال من عمزده بودی تباه
دادم اور ابدغاره نمود (14) قیض دعا یش دررحمت کشود

Rükni-i diger ‘adlün bir rükni dağı (15) muhāfazat-ı hükmi ilāhidür ve ol hükmi ilāhınün mu‘ayyen ü mübeyyeni hazret-i (16) risālet-penāhidür ki kânün-ı evāmir ü nevāhisi fi’l-ḥaķiķa (17) şābün-ı denes-i ma‘āşī vü menāhidür. Muşliḥ-i aḥvāl-ı ‘ālem ve mu‘addil-i mizān-ı

[130.b]

(1) ehvā’-i benī ādemdür. Pes her ḥadd ki ikāmet olunur ve her ‘adl ki mūrā‘āt (2) kıılınur elbette kavānīn-i şer‘-i şerīf-i mübeyyene muvāfiķ ve āyīn ü ümerā-yı dīn-i (3) ḥanīf-i metīne muṭābıķ gerekdür. İķāmet-i ḥudūdullāh eden vülāt ü mülük (4) her-āyīne ṭarīķ-i ‘adli meslūk dutup kavā‘id ü emr ve nehy-i hazret-i peyğamberi ki (5) şer‘-i muṭahhardan ‘ibāretdür muhāfazat edüp kânün-ı siyāseti bilā-ziyādet (6) ü noķşān ri‘āyet etmek vācibdür. Meşelā ḥadd-i şer‘den bir sevṭi ziyāde (7) veyā nāķış etmekle mütecāviz olmak bi-vech-i mine’l-vücūh cā’iz degüldür. Şöyleki (8) ya aķall veyā ekşer edenler ‘āşī vü işm olurlar ve rüz-i cezāda sezāların (9) bulurlar. Nitekim aḥbārda vārid olmuşdur ki **ḥikāyet** ferdā-yi kıyāmet (10) ki hazret-i ḥaķ ü ḥākim-i muṭlaķ kāzī olduķda esrār-ı zamā’ir āşikār (11) olup muṭī‘ şevābından behre-dār ve ‘āşī günāhından şerm-sār olacaķ- (12) -dur. Herkes **ان خیراً فحیراً وان شرافشراً** cezāsın bulacaķdur. Ol (13) yevm-i ‘azimde cümle-i vülāt ḥużūr-ı ḥaķda ihzār olunur ve her biri (14) a‘mālından istifsār olunur ve hazret-i rabbū’l-‘izzet-i ‘azamet-i esmavehu ve ‘izzet (15) evvelā ‘umūmen vülāta ḥiṭāb buyura ki siz benüm maḥlūķātumuñ ru‘ātı ve vech-i (16) arzda memālikümün ḥumātı idinüz. Şāniyen ḥāşşeten birine ki ikāmet-i (17) ḥudūda tecāvüz etmişidi ḥiṭāb ede ki ‘ibāduma emründen ziyāde

[131.a]

(1) zarb étmege bā' iş nedür. Ol kimesne diye ki yā rabbî onlar senünj emrüne (2) muhālefet étmiş bir alay 'uşāt idi. Ol sebeble izdiyād-ı zarbı (3) lāyık gördüm ve hadd-i ma' hūdeden bir savt ziyādece urdum. Hāzret-i (4) haqq celle zikrehu buyura ki senünj ğazabuñ benüm ğazabumu sâbık olmağ lāyık mıdur. (5) Andan birine dağı iğāmet-i hadd mu' ayyenden noqşān étmişidi. Hıṭāb (6) éde ki hadd-i ma' hūd-ı meşrū' a noqşān étmenünj mūcibi nedür. Ol (7) kimse diye ki yā rabb senünj kullaruña raḥmet étdüm ol eelden bir (8) celdeyi eksik urdum. Hāzret-i erḥame'r-rāḥimīn buyura ki sen 'ibāduma (9) benden niçe erḥam olursın. Pes hemān buyura ki hadd-i şer' den ziyāde (10) vü nāqış édeni ikisini bile zevāyā-yı cehenneme süreler. Pes hükkāma (11) vācibdür ki icrā-yı aḥkām-ı şer' de ihtimām-ı mā-lā- kelām édüp cālib-i (12) rızā vü ğazabda cānib-i haqqı elden qomayup icrāsında iğdām-ı tamām (13) édeler ki hükmü'llāh cemī' aḥkāma ğālib-i muṭlağdur. (14) يَتَّبِعِ الْحَقَّ احَقَّ اَنْ fehvāsınca haqq ile 'amel cümleden aḥaqqdur ve ḥākim ki hükm-i Hūdādan (15) yüz döndürmeye mümkün ki kendü hükminden yüz çevürür kimesne görmeye.

beyt

(16) هر جاکى پادشاهي و سلطان و سرور يست محكوم آستان در کيرباي اوسيت

(17) **Hikāyet** eyyām-ı Me'mūnda bir şahş bir ḥıyānet édüp siyāset-i sulṭāndan

[131.b]

(1) ḥaşyet ile meknî-i mūktinne ve firārî-i firāra? tebdil étmişidi. Şöyleki (2) ṭaraf-be-ṭaraf başın alup ğitmişidi. Cānīnünj bir birāderni piş-i melike (3) ḥāzır kıldılar. Me'mūn emr étdi ki varup her-āyīne birāderni ala getüre (4) ve illā anuñ yerine bunı varṭa-i helāka yetüre. Ol şahş-ı āġāh-dil (5) u hūş-mend ve bīdār zamīr u farahmend kimesne idi. Rāh ü rūşen-i ādāb (6) üzere şenā dürcünü açup ṭabağ-ı dehānla du' ā cevāhirin ḥāk-pāy-ı (7) şāha şaçup kelām-ı faşih ü edā-yi melih ü şaḥih ü şariḥ ile eyitdi.

beyt

(8) eyā şāh-ı serir-i 'adl-ı re'fet Feridün ḥaşmet ü Cemşid himmet

(9) Muḥāzır-ı 'uqālāya kevnden zāhirdür ki sulṭān-ı vaqt benüm gibi hezārını (10) bir demde ihlāka kādirdür. Feemmāü'l-ḥamdülillāh ki esrār-ı levāmi' -i rızā-yı (11) sübhānī esāvīr-i cebīn-i sa'ādet ferinje vāzi' ve envār-ı sevāṭi' -ı (12) mihr-bānī çehre-i şafā behrenje lāyihdur. Ben ḥāk-sāruñ melik-i kām-kāra (13) bu bābda bir kavī su'ālī var. Eger izn-i e'ālī şudür buyurılırsa (14) taqrir olınsun ba' dezān fermān-ı sulṭān her ne ise yerine konılsun. (15) Me'mūn eyitdi nola. Ol şahş eyitdi şāha farzā senünj bir ğulāmuñ (16)

benüm katlūme müteveccih olsa ve senūñ cenābuñda fulānı zinhār rencide etmeyesin (17)
deyü aña bir nişān gelse ‘acebā ol ğulām şāhı emriñe imtişāl édüp

[132.a]

(1) benüm katlūmden fāriğ olur mı yoħsa emriñe muħālefet édüp ħāh nā ħāh (2) beni öldürürmi. Ĥalife eyitdi ğayrı ne ihtimāl var be-her-ħāl (3) emrūme imtişāl édüp senden geçer ve senūñ ħūn-ı serūñden el çeker. (4) Ol maħbūs eyitdi pes ben daħı bendden ħalāşum için saña bir yüce (5) pādişāhdan ħükm getürdüm ki sen ol pādişāhuñ emr-i ‘ālisiyle ‘ālim (6) vālisin. Ĥalife eyitdi senūñ nişānuñ nedür ve bu etdüğün du‘āya (7) bürhānuñ nedür. O kimesne eyitdi benüm nişān-ı ‘ālī-şānum ve bürhān (8) ü şayfū’l-erkānum budur ki ħazret-i Ĥudā-yı bī-çūn buyurmuşdur وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى (9) Ya‘nī hiç bir ferdi āherūñ cürmiyle aħz etmezler (10) ve hiç aħade ğayrūñ bārını yüklenmezler. Me‘mūn ki derūnı cevāhir-i ‘adlle (11) meşħūn idi bu maźmūn-ı meymūndan şikeste-dil ve bu mefhūm-ı hümāyūn- (12) -dan müte‘eşşir ü münfa‘ il oldı ve girye-künān fermān etdi ki miskīni kayd-ı (13) bendin den ħalāş eyleñ ki ħükm-i muħkem ve nişān-ı mübrem ibrāz etmişdür. (14) الاله الحكم وهو احكم خيرا الحاكمين

kıt‘a

حکمی که آن زبار که کبریاً بود (15) بالآ تراز معقوله چون و چرا بود
حکمی که صادرست ز ایوان لم یزل (16) حود زهره مخالفت آن کران بود

Ĥikāyet olunur ki ‘Ömer bin Leys (17) eyyām-ı ħilāfetinde ba‘zı ehl-i ğaražuñ kelām-ı nifāk encāmı sebebiyle

[132.b]

(1) bir şahş-ı nīk-fercāmı giriftār-ı dām-ı intikām etmişidi. Māder-i maħbūs ki ferzen- (2) -dinūñ giriftār olduğı muşibetden ħayātından me‘yūs olup (3) terk-i ‘ār ü nāmūs etmişidi. Rikāb-ı hümāyūna ruķ‘a ref‘ etmek ümīdiyle (4) bir şāh-rāh üzere ki memerr-i ‘Ömer idi kālūs-āne qarār etdi. Çün ‘Ömer ol (5) reh-ğüzāra yetdi pīr-zen ‘acele ile ol kāğadı açdı ki dest-i (6) ħalīfeye vère meger merkeb-i ‘Ömer tünd u ser-keş idi. Bu vaz‘-ı nā-ħōş- (7) -dan remīde oldı ve ħātır-ı ‘Ömer daħı ħayli rencide oldı. Buyurdı ol (8) za‘ifeyi ser-i rāhdan dūr édüp ba‘dehu kendüler mürūr etdiler. Ol ‘acūze (9) tolaşup yine ser-i rāh-ı şāha gelüp tırdı. ‘Ömer seyrden rücū‘ (10) édüp serāyına giderken önüne varup tazallüm gösterdi ve eyitdi

beyt

- (11) اي شهسوار تندرو وشاه ارجمند ترسم زاه سوخكانت ات رسد كزيد
 (12) ‘Ömer şordı ki bu niçe ‘acūzedür ki tā böyle şirret ü şiddet anuñ (13) kārıdur. Eyitdiler ki fulān maḥbūsuñ māderidür. ‘Ömer andan āzarde ḥātır (14) idi ḳaṭ‘en iltifāt étmeyüp yüzün ṭaraf-ı āḫere döndürdi. Ol za‘ife (15) derūn-ı dilden ah-ı derd-nāk édüp eyitdi ey pādişāh-ı ‘azamet-penāh ḥāl-i (16) dād-ḥāha āgāh ol ḡavr-ı mehāmm-ı enāma misbār-ı fikrle vuşul ve ḥaḳīḳat-i (17) aḫvāl-i ḥāşş ü ‘avāma ḳuvvet-i zıhn ü vufūr-ı deriñle iḥāṭa vü şümül-ı

[133.a]

- (1) ḳaşd eyle ve fūrüg-ı sūḫan-ı rāsta ḫalām-ı kelām-ı dūrügdan imtiyāz (2) édüp istimā‘-i kizb-i şariḫ ve işgā-yi ifk-i şaḫīḫden iḫtirāz eyle. (3) Aḳvāl-ı erbāb-ı ‘arza sem‘-i ḳabül ile iḳbāl étme. Teferrüs-i aḫvāl ve tefahḫuş-ı (4) ef‘āl-i ‘ālemyāna iştiḡāl göster.

mesnevî

- منه كوش بر قول صاحب غرض (5) كه از كينه درسینه دارد مرض
 پریشان كند عالمي دردمي (6) بهم بر زندردمي عالمي

- Pes benüm püserüm mazlüm u bî-günāhdur. (7) Ol mazlūmuñ ḥaḳḳında ‘āḳıbet-i kār ḫükm-i şāh nedür. Melik ki āteş-i (8) ḡazabı henüz ḡayr-i munṭafı idi eyitdi benüm ḫükmüm budur ki evvelā senüñ (9) oḡluna şad celde uralar. Şāniyen rû-siyāh édüp şehri sū-be-sū (10) gezdüreler ve nidā edeler ki herkes ki sultāna ‘āşidür bu cezānuñ (11) sezāsıdur. Pire-zen-i miskinēnün sine-i pür-sekīnesi debdebe-i (12) kīne-i şāhla ṭolup tamām ye’s ü hirās-ı bî-ḳıyās üzere olup

mışra‘

- (13) اذايس الانسان طال لسانه
 eyitdi cevāhir-i zevāhir-i naşāyih (14) ḡuş-ı hūşuña reside ve şimāḫ-ı revānuñ pend-i büzüḡanı şinide degülmidür (15) ki buyurmışlardur

beyt

- انچه يك پيرزن كند بسحر (16) نكند صد هزار تير وتير

- Ey melik şimdi sen bu ḫükm-i (17) imzā ve bu emri icrā edermisin. Melik eyitdi ne‘am. ‘Acūze eyitdi ya ḳanı

[133.b]

- (1) ḫükm-i şer‘-i mükerrem ki sen istedigün gibi ḫükm edersin ya böyle pādişāh-ı (2) İslāmum dēyüp nidersin. ومن لم يحكم بما انزل الله فأولئك هم الظالمون (3) Yoḫsa ḫükm-i ilāhī ve

şerî' at-ı risâlet-penâhî senüñ kişveründe nâ- (4) -fiz ü cārî ve mesâmm-ı kuvâ-yi re'âyâña sārî degülmüdür. 'Ömerüñ bu sühan-ı (5) hevl-nâk-ı âteş te'sîrden endâmına lerze düşüp bir zamân medhüş (6) u mebhût kaldı. Çün 'aqlı başına geldi hemân fermân êtdi ki ol (7) maḥbûsı zindândan iḥrâc êdüp egnine ḥil' at u dîbâc giydürdiler (8) ve esb-i ḥâşşa-i sulṭâna bindürdiler ve hezâr ta'zîm ile şehir ü bâzârı (9) gezdürdiler ve nidâ êtdiler ki her ḥükmi ki Ḥudâ-yı bî-çûndan şudür êtmiş (10) ola 'Ömer leys kimdür ki anuñ ḥilâfî ḥatırına gele.

beyt

(11) او حاکمست و ماهمه محکوم حکم او ماراچه اختیار بود حکم او سیت

(12) **Hikâyet** siyâsât-ı Tamgâc ḥânda mezkûrdur ki bir civânı (13) töhmet-i sırğa ile aḥz êdüp ḥuzûr-ı 'âlisine getürdiler. Rivâyet (14) olunur ki ol civân be-gâyet cemâl ü ḥüsn-i melâḥatda 'adimü'l-mişâl (15) idi. Ḳadd-i bālâsı bir serv-i revân idi ki çemen-i bâğ-ı cinânda bitmiş idi (16) ve ruḥ-ı zîbâsı bir meh-i tâbân idi ki ziyâsı tamâm-ı 'âlemi iḥâta (17) êtmiş idi. Leb-i cân-baḥşı enfâs-ı 'İsevîden dem ururdu

[134.a]

(1) ve çeşm-i âhû-veşi bir 'işve ile şîr-i tîbâ'ı şîkâr êdüp rûbâh-ı (2) 'aql-ı ḥîle-kâra ḥâb-ı ḥargüş vèrürdi.

beyt

(3) جویک نازنین عقل فریب پای تاسر همه لطافت وزیب

(4) Luṭf-ı idâ'-i rabbânî naḳş-ḥâne-i kaẓâ vü ḳaderde فاحسن وصورکم şayḳalı birle âyîne-i ruḥsârına cilâ vèrmiş ve muşavver-i şun'-i (6) sübhânî şafḥa-i çehresine تقويم احسن تفويم افسان في (7) ḳalem-i zîbâ raḳamıyla ḥüsn ü bahâ vèrmiş.

beyt

هرجه بر صفحه اندیشه کشد کلک خیال (8) شکلی مطبوع توزییا ترازان ساخته اند

Pâdişâh emr êtdi ki çehâr-sû-yı (9) şehirde zecr ü ḳahrla ol civânıñ yedini ḳaṭ' edeler. Erkân-ı devleti (10) şefḳat ü merḥametleri sebebiyle ittifaḳ êtdiler ki sulṭâna şefâ' at (11) êdüp siyâsetden men' edeler. Bu ümid ile yek-bâr sulṭâna geldiler ve (12) 'imâmelerini başlarından çıkarup ellerine aldılar ve tazarru' ü tevaḳḳu' eylediler ki (13) melik-i ḥaṭâ-püş 'aṭâ-ḥû ol civânıñ cürmini mağfûre buyura ve anuñ (14) siyâsetini şefâ' at-i mülâzımân-ı dîrine ile mevḳûf kıla ki 'afv-ı efzâl (15) evşâf-ı mülûk êdügi ma' rûfdur. Sulṭân eyitdi benüm bu mühimmede medḥâlüm (16) ve men'-i ḥudûd-ı ilâhîde ḳaṭ' â elüm yoḳdur. Ḥazret-i Ḥudâ-yı te'âlâ buyurmışdur (17) السارق والسارقة فاقطعوا ايديما

[134.b]

(1) étdiler ki ol yed-i beyzâ ki ol civân-ı zibāya müyesserdür anı kaçˆ (2) étmek kana berâberdür. Biz anuñ dest-i nâzükine merhamet édüp melikden (3) şefâˆ at éderüz. Melik eyitdi anuñ yed-i nâzükine nazardan dil-i pür-hün-ı (4) şâhib-i kâlāya nazar dañı hüb-terdür ve hük-m-i şerˆ i iķâmet étmek evceb (5) ü ecederdür ki يدالله فوق ايديهم Pes buyurdi fi'l-hâl hük-m-i şerˆ -i (6) muṭahharı icrâ étdiler.

beyt

شهي كه دردل وي ثابت خوف حدا (7) حدرد حق نكذار بخاطر شفعا

Hikâyet olunur ki İsmâˆ ilü's-Sâmâni ki (8) ˆ adl ü inşâfla meşhür-ı zamânı idi. Her şehrde ki iķâmet gösterürdi (9) ˆ âdeti bu idi ki vaķt-i ˆ aırda nidâ étdürürdi ki her şahş ki zılm- (10) -dide vü sitem-keşidedür der-gâh-ı meliki penâh édinüp dâd-hâh olsun (11) ve herkes ki küllî vü cüzˆ i emr-i âherden rencidedür defˆ -i zılm için bâb-ı (12) emire gelsün ve kendüsi bâb-ı ˆ adâlet-me'âbını meftûh ve hüccâbını memnûˆ (13) ve hiçâbını merfûˆ kııurdi. Her muṭtâc u mazlûm gelüb hâşıye-i (14) bisâṭ üzere oturup bi'z-zât hâlini iˆ lâm éderdi. Melik (15) dañı beyne'l-ḥuşemâˆ -i sâ'ir hükkâm icrâ-yı aḥkâm étdüğü gibi ğavr-ı kâra (16) ve aḥvâl-ı diyâra⁸² muṭṭaliˆ olup ve bi-nefsihi faşl ü ḥuşümet édüp (17) hükmi haķķ üzere każâ vü ˆ adlle imzâ éderdi.

beyt

[135.a]

(1) دست رعایت زرعیّت مدار کار رعیت برعایت سپار
(2) ve mehâmm-ı enâmı itmâm étdükden sonra bir tenhâ maķâmı varıdı anda (3) ˆ ibâdete kıyâm éderdi ve dest-i râstıyla meḥâsin-i şerifesini tutup (4) vechini cihet-i semâya tevcih édüp ve eydürdi وطاقتی وانت اعلم الاسرار واتی لاعلم علي اي عبید من عبیدك خفت (5) ياللهي قدبذلت جهدي
(6) وخطأت (7) ولالاي ظلمت وماأنصفت فاغفرلي الهی من ذلك مالا اعلم و
(8) éderdi. Münâdiler nidâ éderlerdi ki ˆ askerden bir ferd reˆ âyâdan bir aḥadüñ (9) mâlına ˆ ırzına müteˆ arrız u müteˆ addi olmaya ve şöyle ki bir kes âḥere zılm (10) mutaşaddi ola lâ-cerem kendüyi maˆ raż-ı siyâsete ḥâzır bile. Zirâ yevm-i (11) cezâda kendünün raˆ iyyetden mesˆ ul olmasına câzim idi. Ol sebebden dâ'imâ (12) temhîd-i muķaddimât taḥvîf ü tehdîdi zâtına lâzım kılmışdı. Nitekim haberde (13) vârid olmuşdur ki كل راع يسأل عن غنمه و كل سلطان يسأل عن رعيتيه (14) Rivâyet olunur ki bir gün ḥuddâm-ı bâr-gâhından bir ğulâm bir şahşuñ maṭbaḥına (15) dâñil ve maṭbaḥından kağar-ı

⁸² Sözcük A nüshasında "meyâra" biçimindedir.

nişāb-ı ta‘āmı mütenāvil oldu. Bāb-ı melik-i (16) ma‘delet-nizāma tazallüm gösterüp istiğāşe étdiler. Emir emr étdi (17) ol ğulāmı ihzār étdiler. Melik eyitdi sen bu münādilerün tehdiātını

[135.b]

(1) istimā‘ étmédünmi. Ğulām eyitdi ne‘am istimā‘ étdüm. Melik eyitdi ya ne sebebden (2) ta‘addiden imtinā‘ étmédün ve ne ‘azîmet ile benüm ra‘iyyetüme eziyyet étdün. (3) Ğulām eyitdi nefsi-ı ħarişîma itbā‘ ile ħaṭā étdüm. (Melik eyitdi ya (4) ne sebebden ta‘addiden imtinā‘ étmédün ve ne ‘azîmet ile benüm ra‘iyyetüme eziyyet (5) étdün. Ğulām eyitdi nefsi-ı ħarişîma itbā‘ ile ħaṭā étdüm).⁸³ Melik (6) eyitdi imdi ben senün ħaṭānla kendü vücūdumı ifnā étmezem. Zîrā (7) ‘ākîl olan ihṭā’-i aġyārla nefsinı ihrāk bi’n-nār étmez. Pes buyurdi (8) ol şahşun yedini ħadd-i meşrū‘ üzere kaṭ‘ étdiler.

kıṭ‘ a

(9) şahğa ‘adl-ı endîşe bolġac ħaḳḳını inkār eylemes

(10) özgelerni nefsinün üstide işār eylemes

(11) şāh-ı ‘ālem bolsa şer‘ aġvālîġa icrā’ éter

(12) bolmasa ‘ālemġa şormaġdın daġı ‘ār eylemes⁸⁴

(13) Ve rivāyet olunur ki melik-i mezkūr ‘adl-i mevfūrula meşhūr olup niġā-yi (14) niyyet ve şafā-yi ṭaviyyet ile mevşuf olduġıçün rüz-be-rüz emri (15) ‘ālî ve ħadri müte‘ālî olup ‘aded-i merdān-ı kār-zārı ve dilîrān-ı (16) kār-güzārı ħadd-i şümārdan birün oldu ve ‘adl ü inşāf ve i‘tidāl-i (17) ħalle ittişāfı berekātîle a‘dā’-ı ‘idāsı olan ‘Amru bin Leyşe ġalîb

[136.a]

(1) olup rāyetini maṭmūs ve kendüyi bir sicn-i siccîn şıfatında maġbūs (2) kıldı. ‘Amru-yı maġbūs eyitdi benüm Ĥorāsānda māl-ı bî-kerān ü künüz-ı (3) vāfirüm vardur. Maġzün ü maġrūsdir. Cümlesini melik İsmā‘ ile fedā édeyüm (4) tā ki beni bendden itlāk éde. İsmā‘ il bunı istimā‘ étdükde ħande- (5) -zenān eyitdi ile’l-ān ‘Amrula bizüm miyānemüzde muvāsāt ü muşāfāt (6) yoġıdı. Şimdi ġarāzı budur ki kendü gerdeninde olan bār-ı mażālîm (7) ü me’semi benüm ‘unġuma taġmîl édüp kendüyi şıġl-i evzārdan taġlîş éde. (8) İmdi benüm mālā meylümden zeylüm pākdur ve ħuṭām-ı ħarām ü māl-ı ħabişün (9) sū’-i ‘ākıbetine zîhn-i çālākum derrākdur. Mālı kendünün olsun (10) ben aġa bilā-‘ivaż iġşān édeyüm dedî ve ba‘de’l-eyyām ‘Amruyı (11) ħabsden ihrāk édüp Bağdāda gönderdi.

⁸³ Parantez içinde belirtilen kısım yukarıdaki cümlelerin tekrarıdır.

⁸⁴ Manzum kısım Doġu Türkçesiyle yazılmış bir dörtlüktür.

Çünkü çehre-i memleketi (12) hilye-i ‘adlle ḥāllī ve sāḥa-i eyāleti a‘dā’-ı devletden ḥālī kıldı (13) bi-hirāsān Ḥorāsānda emn ü amān üzere fāriḡü’l-bāl ve āsūde- (14) -ḥāl oturdu.

kıṭ‘a

یابد بزمانه شاه عادل (15) در سایهٔ راحت اشفاشی
هیچش ز خار خار دشمن (16) در سینه نمی رسد خراشی

Hikāyet ḥazret-i ‘Ömer bin el-Ḥaṭṭāb (17) raziyallāhü ‘anhu ki ‘adlle ‘ālemde ‘alem ve şıfat-ı inşāfla ittişāfi

[136.b]

(1) müsellemdür. Ḥüsn-sīret ü şafā-yı serīretinde ittifaḡ vardır. Emīrū’l-mü’minin (2) tesmiyeti evvelā anlara ıtlāḡ olınmışdır. Zīrā ḥazret-i Ebī bekre razı- (3) -yallāhü ‘anhu eşḫāb-ı pür-şafvet ḥalīfe-i resūlullāh dēyü da‘vet (4) ederlerdi ve nevbet-i ḥilāfet-i ‘Ömer raziyallāhü ‘anhu ḥazretine ‘avdet (5) edicek anlara ḥalīfet-i resūlullāh dēyü tesmiyet ederlerdi. Bunuḡ (6) üzerine niçe zamān güzerān étدی. Bir gün eşḫāb-ı kirāma (7) eyitdiler ki eyyühe’l-iḥvān ben sizün emīriñüzüm şimden şonra baḡa (8) emīr dēyü tesmiyet eyleḡ ve ‘Ömer bin el-Ḥaṭṭābı zıkr eder olsañuz emīrū’l- (9) -mü’minin dēyü söyleḡ. Ol ḥazret zamān-ı ḥilāfetinde be-ḥük-m-i muḡkem (10) انا جعلناك خليفه في الارض فاحكم بين الناس مالجق (11) şemşir-i ‘adl-i şāmil birle miyān-ı ḥaḡḡı ve bātılı kṭāṭı‘ ü fāşıl idi. (12) Ḥattā mā-beyn-i ḥaḡḡ u bātılı fark étmekde meşelā bir kılı kırık yarup (13) kemāl-i diḡḡat étdukleriçün ‘Ömerü’l-Fārūḡ dēyü tesmiyet étmişlerdür. (14) Eyyām-ı ḥilāfetinde her ḡuşuş ile iḡsān ü mürüvvet ve re’fet ü ma‘delet (15) ü merḡametleri çoḡıdı. Ammā iḡāmet-i ḡudūdullāhda kaṭ‘ā bir ferde (16) mihr ü şefḡatleri yoḡıdı. Bilki ber-mūcib-i fehvā-yı العباد (17) العدل ترك التسوية عندالدعوي بين المراد du‘ā-yı

[137.a]

(1) muḡşamātda ma‘lūm ü şerīf ve meḡl ü za‘īf ve evlād ü eḡārib (2) ve ebā‘id ü ecānib ḡuzūr-ı ‘ālilerinde ‘ale’s-seviye idi. Bir (3) şahşı āḡerün üzerine tafzīl ü terciḡ étmezidi ve ḡük-m-i şahīḡ (4) ve ḡaḡḡ-ı şariḡe muḡālif mezzebe gitmezidi. Ol kışşa-i ‘acibe ve (5) ḡādişe-i ḡarībe anlardan meşḡurdur ki bāḡ-ı zindeḡāniden tüşesi (6) a‘nī ciger-ḡuşesi olan veled-i e‘azzını şer‘-i mu‘azzez üzere ḡadd lāzım (7) geldükde iḡāmet étmişdür. Ḥattā ḡadd-i şer‘ī tamām olmadın oḡulları (8) āḡirete gitmişdür.

kıṭ‘a

عليك من الامور بمائودي (9) الي سنن السلامة والخلاص
اذاوليت فاعذل في القضايا (10) فذكر يوم يؤخذ بالنواصي

‘Ömer bin el-Ḥaṭṭāb rażiyallāhü ‘anhu (11) ḥazretlerinüñ merātib-i ‘adline ‘ālim ve cemil-i zıkr ü neyl-i faḥrla teyaḳḳunnına (12) cāzim olmaḳ isterseñ menākıb-ı ‘adlinden ba‘zı haber-i yesir mesmū‘uñ (13) olsun ki القليل يدل على الكثير **Hikāyet** olunur ki ‘Abdurraḥman (14) bin ‘Avf rivāyet ederler ki ‘Ömer bin el-Ḥaṭṭāb rażiyallāhü ‘anhu bir vaḳt-i (15) şāmda beni da‘vet edüp eşnā-yi kelāmda eyitdi ki ḥālā ḥavālī-i (16) bāb-ı Medīnede bir kâfile ḥulūl ve bir rāhile nüzul etmişdür. Ebnā’-i (17) sebīl ki bir menzile ḳondılar evvelā ‘adū ki ḥāb olsa gerekdür.

[137.b]

(1) Çün nevm ol ḳavme fırsat bula cā’iz ki metā‘ larından bir nesne (2) mesrūḳ ola pes ikimiz nāsdan ḥafıyyeten ve tebdīl-i şüret ile (3) eṭrāf-ı kâfileye vāşıl olduk. Buyurdı ki sen bu maḳāmda (4) istirāḥat ü ārām eyle ben daḥı emrleri üzere ol maḥallde ḳarār (5) etdüm. Kendüler ol şeb tā seḥer seher üzere gird-i kâfileyi geşt (6) ü güzār etdi ve dārü’s-sa‘adetlerine rücu‘ edüp eşnā-yi rāhda (7) baña eyitdi ki yā ‘Abdurraḥman benüm üzerüme vācibdür ki ḳazā-yi (8) ḥavāyic-i müslimīn için aḳṭār-ı memālik ü aḳāşī-i arzı geşt edem (9) ve inşāf-ı ‘ibād için ṭavāf-ı bilād edüp taraf be-taraf gidem. (10) Zirā ḥalkuñ içinde fuḳarā vü üftādeler ve ‘acā’iz ü dermāndeler vardur (11) bize mürāca‘ata ve naḳl-i ḥarekete ḳudretleri yoḳdur. Bizden ḥāşıl olacaḳ (12) murādlarına vāşıl olmağa bu‘d-i mesāfe ḥā’ildür ve fi’l-vāḳi‘ ekşer-i (13) bilādı zamān-ı mütemādide devr edüp tevḳit-i meşālih-i enām ve ‘izz (14) ü cihādda be-ḳadrü’l-ḳadere sa‘y ü ictihād etmişdür ve istirāḥat-ı (15) ra‘ıyyet için mesāfe-i ba‘ideye sefer edüp ṭul-ı dırāz rāhlara gitmişdür.

ḳıṭ‘a

- (16) زهي خليفة عادل بهر راحت خلق هوای نفس نمی داده ترك خوايد كند
 (17) بدان اميدكى انصاف عاجزان بدهد شدايد سفرو غربت ارتكاب كند

[138.a]

(1) **Hikāyet** Zeyd bin Eslem rivāyet eder ki ‘Ömer bin el-Ḥaṭṭāb rażiyallāhü ‘anhu (2) ḥazretini bir gece gördüm ki ‘ases ile mazlūmine feryād-res olmaḳ (3) ümidiyle şehri ṭavāf ederdi. Bu za‘if daḥı ḥalīfeye redif (4) olmağa izn-i şerif taleb etdüm ve ba‘de’l-icāzet üftān ü ḥizān (5) sāye-veş yanınca revān oldum. Pes Medīneden taşra olup (6) eṭrāfa yürüdük. Mesāfe-i ba‘ideden bir miḳdār nār yanar gördük. (7) Ol maḥallde müsāfir ḳonmaḳ ihtimāliyle esb-i himmeti ol semte sürdük. (8) Çün āteşe yaḳın irdük gördük ki bir imre’e-i ermele üç nefer eṭfā- (9) -lıyla bile āteşüñ eṭrāfını almışlar. Eytām-ı şigāruñ ḥālī bükā’ ü izṭrāb (10) ve ḥātūnuñ āteş-i kürbet ü kābet ile ciğeri kebāb olmuş. Ol ‘acūze-i

(11) bî-ḳudret bir miḳdâr nâruḡ üstine bir ḳıdrı ḳomıṣ ḳaynar ve kemâl-ı (12) ḫayret ü zücretinden der-gâh-ı ḫâzret-i kâr-sâza ‘arz-ı niyâz êdüp (13) söyler ki منه بالحق فأنه شُبْعَانُ (14) ونحن جَبَاعُ ‘Ömer bunlaruḡ enin ü ḫanîni işidüp maḫzûn u (15) ḡam-gîn oldı. Cümleden muḳaddem ilerü varup selâm verdi ve istikşâf-ı (16) ḫâl içün taḳarrübe isticâzet ḳıldı. Ḥâtûn eyitdi eger dunuvv ü taḳarrübünde (17) ḫayr muḳarrer ise Ömer yaḳın فبسم الله والكرامه والارح مع السلامه

[138.b]

(1) varup keyfiyyet-i ḫâlden su’âl êtdi. Ol tul eyitdi bu dâ’ iye ile (2) mekân-ı ba’idden bu maḳâm-ı sa’ide geldük. Lakin şiddet-i cû’ mâni’-i ḫuzûr (3) u hücü’ olup açlıḳ acılıḡından ḡüyâ ki uşda öldük. Ḥalîfe eyitdi (4) ya bu ḳıdrede ne vardur ki bu ḳadar i’ mâl êdersin. Eyitdi içinde bir (5) miḳdâr şu ḳodum âteşi iş’âle ve eṭfâlî işḡâla iştiḡâl êderem tâ ki (6) kendülere ta’âm bişer ḡann êdüp bu ḫayâlde şabr u ârâm êdeler. Emîrû’l-mü’minin (7) bunlaruḡ zayḳ-ı ḫâlınden dil-teng olup sür’at ile ṭaraf-ı şehre âheng (8) eyledi ve dükkân-ı daḳıḳ fûrûşa gelüp un ile meşḫûn bir cerâb ibtiyâ’ (9) êdüp der-’aḳab dükkân-ı ḳaşşâba şitâb êdüp ḳadar-ı kifâyet desem (10) iştirâ’ êdüp bu mecmû’ı kâhili? üzere ḫâmil ve ol ciyâ’ı be-her-ḫâl bu (11) geḡe it’âma kâfil oldı. Ešnâ-yi râhda tazarru’ êdüp eyitdüm yâ (12) emîrû’l-mü’minin ol ḫaml-i şaḳilûḡ me’ûnetine taḫammül mü’ellim ü müḫindür. Bu ḳadar âlâm (13) u miḫene ḫalîfe degül fırḳa-i mehne bile müteḫammil olmaz. Luṭf êdüp ol bâ- (14) -rı bir miḳdâr baḡa taḫmîl eyleḡ bârî tâ ki ben daḡı götürem ve şarṭ-ı (15) ḫizmeti maḳdûrumca yerine getürem. Cevâb-ı pür-şavâbı böyle oldı (16) ki eger bu bârı bugün benden alup ḫâmil olmaḡa sen kâfil olasan (17) yarın ḳıyâmet ḡüninde benüm bâr-ı zünûbumı kim ḫâmil olur ve ol mer’enuḡ

[139.a]

(1) bed-du’âsıyla benüm mâ-beynüme kim ḫâ’il olur. Çün ḫalîfe bu ḫâl üzere (2) bâkiyen ve sâ’iyen maḫall-i ma’ḫüda vâşıl oldı. Ḥâtûnuḡ ḳalbine bu imdâddan (3) sürür ü şafâ ḫâşıl oldı ve ḫayr-du’â êdüp eyitdi جزاك الله عنى خير الجزا (4) Pes ḫalîfe kendü mübârek eliyle daḳıḳ ü deseminden (5) ḳadar-ı kifâyet ol ḳıdre ḳoyup iḳâd-ı nâra şürû’ êtdi. Her-bâr ki (6) nârı nefḫ êderdi remâdı vech-i vecih ü meḫâsin-i şerîfesine êrürdi. (7) Bu ihtimâm ile ta’âm-pezlîḡi itmâm êdüp ol ṭabîḫi⁸⁵ bir ḳaş’aya vaz’ êdüp (8) ḫâtûn-ı türî? ve eṭfâl-ı şîḡârını sîr olunca it’âm êtdi ve eyitdi (9) yâ ḫâtûn min ba’d ‘Ömere bed-du’â êtme ve tîr-i şetmi ve

⁸⁵ Sözcük A nüshasında "ṭabḫı" biçimindedir.

mezemmeti şimden gèrü (10) ol hedefe atma ki ol senünj ve evlâduñun aḥvâline vâkıf degül idi. (11) Eger fi'l-cümle vuḳûfi olaydı size bezl-i 'aṭâ' ü neşr-i 'adlde bir nefes (12) mütevaḳḳıf olmazdı. Fi'l-ḥaḳîḳa eyyâm-ı ḥilâfet-i 'adâlet encâmlarında (13) fisebilillâh bâb-ı ğazve vü cihâdda ve tekşîr-i vücûh-ı ḥayrâtda sa'y ü (14) ictihâd édüp memâlik-i ma'mûre vü büldân-ı meşhûrenünj ekşerini fetḥ (15) édüp ve bilâd-ı İslâmda yedi yüz mevzi'de minber vaż' édüp şa'â'ir-i (16) şer'iyeye ile her gūşeyi memlû kılmışdur ve 'ibâda neşr-i 'adl ü dâd (17) ve bezl-i iḥsân ü kerem etmekle meşhûr-ı 'âlem olmuşdur. Eṭrâf ü eknâfda

[139.b]

(1) müteferriḳ olanlar râbıṭa-i 'adliyle câdde-i istikâmet üzere müttefik olmuşlar- (2) -dur. Ḥattâ kebg ü dürrâc şeh-bâz-ı bülend-pervâzuñ ḥâne-i dîdesinde (3) âşiyân ve güncişk-i ḥayret-me'âb 'uḳâb-ı 'âlî cenâbuñ fevḳ-ı serinde (4) mekân ṭutup ğazâl-ı ḥoş-ḥışâl şîr-i bed-fi'âl ile ḳarîn ve miş-i (5) dil-rîş gürg-i bed-endiş ile hem-nişîn olmuşdı.

beyt

(6) کرده قراردر کنف انس وجان کشته غنوده در حرام امن و حشم وطير

(7) Ḥattâ şöyle rivâyet olunur ki bir gün bir gürg reme-i gūsfende dendân-ı (8) ḳaşdı tîz édüp ve miyân-ı gūsfendde şûr-engîz oldu. Şubân bu (9) ḥâle ḥayrân olup feryâd ü figân édüp eyitdi واعمر انا الله راجعون (10) Eṭrâfda olanlar eyitdiler sen bu sırra neden vâkıf (11) olduñ. Eyitdi eger 'ömr-i 'Ömer münḳazî olmasa imdâd-ı 'adli münthebî (12) olmazdı ve hiç bir gürg bir remenünj pîrâmenine ṭolaşmazdı ve dendân-ı (13) ṭama' bir gūsfendünj demine bulaşmazdı. Ḥâlâ ki bir gürg benüm rememe (14) ḳaşd êtdi muḳarrerdür ki ol ḥalife-i 'âdil dâr-ı fenâdan maḳâm-ı beḳâya (15) gitdi. Hem târiḥ ḳodılar ba' dehu ḥisâb êtdiler bu vâkı'anuñ zuhûrı (16) ḥazret-i 'Ömerünj riḥleti güninde vâkı' olmuş bulundu. rażiyallâhü te'âlâ (17) 'anhu ḳanı ol ḥalife gibi takî's-sîret ü naḳî's-seriret bir sulṭân-ı

[140.a]

(1) 'adâlet 'unvân ki الدین تو آمن و الملك و المؤمنون devlet-i (+dünyâ)⁸⁶ (2) ü sa'âdet-i 'uḳbâya fâ'iz ola ve ḳanı anuñ zamânı gibi bir zamân-ı pür-amân (3) ki re'âyâdan herkes ḥuzûr u refâhiyyet ile 'ayş-i rağada ḥâ'iz ola.

ḳıṭ' a

(4) ḳanı o dem ki ṭâs-ı sipihr-i zümürüdîn kân-ı zemîn ile ṭolu emn ü amân idi

⁸⁶ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.152b/5)

(5) herkes 'atā vü dāddan olmuşdı ber-murād demler o demleridi zamān ol zamān idi
 (6) **Rükni-i diger** 'adlūn bir rükni daḥı teyaḳḳuz u ḥıbretdür. Ya'ni sultān-ı 'adālet- (7) -
 şif'āra vācibdür ki kār-ı memleketde müteyaḳḳız ü bīdār ve aḥvāl-ı ra'ıyyetden (8) ḥaber-
 dār ola ve sevālif selāḫin-i ma' delet-āyın tefahḥuş-ı ḥālāt-ı vi- (9) -lāyet için niçe
 müstaḥbir-i emīn ü mütefaḥḫış-ı mu'temed ta'yın buyururlardı (10) tā ki nihānı teccessüs
 édüp mühimmāt-ı ra'ıyyetde vāḳi' olan zelīli (11) ve ḥilāl-ı memleketde zāhir olan ḥaleli
 mevḳif-i aḥbār u i'lāma (12) yetiştürürlerdi. Mülük daḥı ḥāne-i 'adāletde zuhūr eden
 raḥneyi (13) dest-i tedārik dāmen-i telāfiye mütelāfi olmadın āsān vechle (14) termīm
 kıılurlardı.

beyt

ازان پش کرکف رود اختیار (15) باؤل توان کرد اصلاح کار

Evā'ilde çok vāḳi' olmuşdur ki (16) mülük leyālīde libās-ı mechül ile tefahḥuş-ı ḥāl-i
 ra'ıyyet için geşt (17) éderlerdi ve rāst geldüklerinden teccessüs-i aḥbār⁸⁷ kıılurlardı.

[140.b]

(1) Nitekim ḥazret-i Dāvud 'alā nebiyyinā ve 'aleyhi's-selām ve ḥazret-i 'Ömer bin el-
 Ḥaṭṭāb (2) rażiyallāhü 'anhu ve sultān Maḥmūd-ı gāzīden menḳüldür. Zīrā niçe aḥbār (3)
 olur ki muḳarrebān-ı der-gāh işitmezler ve işitdükleri taḳdırce ya ber-mülāḥaza-i (4) vaḳt-i
 fırsat ya berāy-ı āḥir-i maşlaḫat mesāmi' -i celāle yetiştürmezler ve ba'zı aḥbār (5) olur ki
 anı 'arzdān i' rāz éderler. Ammā fī zemāninā ḥazā pādişāhlar taḡyir-i (6) üslüb ile teccessüs-
 i aḥvāl için gecelerde şeb-revlik étmek müyesser (7) degüldür. Zīrā emr-i ḥaṭir ve kār-ı
 'asīrdür bu maḳūle evzā' dan ictināb (8) ü imtinā' étmek vācibdür. Bu bābda ḡayet mā-
 yümkin budur ki bir bī-ḡaraż ü pāk- (9) -i' tiḳād ve devlet-ḥāh u sütüde-nihād ve her vechle
 mu'temed ü emīn kimesne- (10) -yi mebnī-i aḥbār ve münḥi-i esrār olmaḡa ta'yın édeler
 ve anı murādı (11) üzere mersüm-ı şāhāne ile marzī vü mer'ī kıılalar. Ammā bir vechle ki
 hīç (12) bir kimesnenün bu vaz' a iṭlā' ı olmaya çün ḥāl bu minvāl üzere ola (13) her-āyīne
 sultān şāḥib-i vuḳūf olur ve erkān-ı devlet ve ā'yān-ı ḥazret-i (14) velāyet pādişāhuḡ her
 ḥālden āḡāḡ olduğuna muṭṭalī' olurlar ve bu (15) vesīle ile herkes nā-şāyeste a'māldan
 vāreste olup ziver-i ḥuzūr (16) u refāhiyyet ile ārāste olurlar.

naẓm

چه نیکو متاعیت کار اکھی (17) کرنن نقد عالم مباد اھی

ز عالم کسی سریر ارد بلند

⁸⁷ Sözcük A nüshasında "ihtiyār" biçimindedir.

[141.a]

- (1) که درکار عالم بود هوشمند
 شنیدم کی هر مزدم نزع جان (2) بخسر و چنین گفت کای نوجوان
 جهانی بذات تو وابسته اند (3) بقرمان و حکم تو پایسته اند
 بغفلت مکن خواب و بیدار باش (4) ز احوال کیتی خیردار باش
 چو در عهدهٔ تسنت عالم تمام (5) مشو غافل از کار خود و السلام

Rivāyet olunur ki Manşūr ḥalife (6) eyitmiş ki her ne kadar ki şāh-ı pür-ibtihāc-ı şāhib-i tācum hemīn üç nesneye (7) be-gāyet muhtācum evvelā bir mutaşarrıf-ı emvāle ki ra‘iyyetün mālını baña vèrmeye (8) ve benüm mālumı ra‘iyyet zimmetinde qomaya. İkinci bir şahne ki dād-ı mazlūmı zālîmden (9) ala ve her hükmi bî-ṭama‘ ü bî-garaż ola. Üçünciye gelince ol şāh ah-ı serd (10) çeküp eyitdi dirîğ ü hayf üçinciden. Havāşş-ı der-gāhı şordılar (11) ki ol nedür. Eyitdi üçünci o şahşdur ki bunların şüret-i aḥvālîni (12) vākı‘a-ı muṭābaqat üzere baña ‘arz-ı i‘lām eyleye. El-ḥakḳ eger pādişāh vaqtaki (13) bu maḳūle kimesneler eline gire miyān-ı ādemiyānda şalāḥ u felāḥ zuhūr (14) édüp pādişāh daḥı iki cihānda bile murādına ère.

rubā‘iyye

- (15) صاحب خبران امین شاهان باشند مقبول دل جهان پناهان باشند
 (16) هم بر جکرستمکران نیش زنند هم مرهم زخم داد خواهان باشند
 (17) Hükemā-yi büzürg-vārdan istifsār olındı ki ba‘zı mülūkuḡ ḡafletine sebep nedür.

[141.b]

(1) Cevābda eyitdiler ki bu bābda esbāb bisyārdur. Lakin esbāb-ı qarībe-i (2) qaviyye üçdür ammā sebep-i evvel ‘abd-ı şehvet olup hevā-yı nefse (3) mütāba‘at étmekdür. Ol vālî ki maḡlūb-ı şehvet olup nefsinün arzūlarını (4) taḥşil étmek sevdāsında ola lā-cerem aḥvāl-ı ra‘iyyet ü memleketden bî- (5) pervā vü bî-ḥaber olur.

beyt

هرکه از سودای شهوت مست شد (6) کار او یکبارگی از دست شد

Bu meşhūr hikāyetdür ki (7) İskender-i nām-dāra ḥavāşşından bir büzürg-vār eyitdi sen bir sulṭān-ı ‘adīmü’n- (8) -naẓir ve bir pādişāh-ı cihān-girsın münāsib budur ki kerā‘im-i nisvāndan (9) zevāt-ı ḥüsn ü cemāl olanlarından bir niçesiyle muşāḥabet ü ülfet (10) ve ‘ayş ü ‘işret üzere olasın tā ki ferzendān-ı bisyār senden rüzigār- (11) -da yād-gār qala. İskender buyurdı ki benüm yād-gārum āşār-ı ‘adl ü zikr-i (12) cemildür ve ricāl-ı dünyāya ḡālib olan kimesne maḡlūb-ı zenān olmaḳ (13) lāyık degüldür.

beyt

بَرای یَکدمه شهوت کی خاک بر سر اونیت (14) زبون زن شدن آیین شیر مردان نیت

İkinci sebep cem^c-i māl ü iddiḥār⁸⁸-i (15) ḥazā'ine ḥariş olmaḫdur. Şol pādişāh ki cem^c-i māla mā'il ve girdāb-ı (16) ḥırşa ġarḫ ola her-āyīne miyān-ı ḥelāl ü ḥarām farḫ étmez ki mālā mālā'ın meḫrām-ı (17) la'ijtabān bir eşerdür ki bu maẓmūndan ḥaber vērür.

қыт' a**[142.a]**

- (1) حرص سوي محرّمات كشد خنك انكيس كه حرص رابكداشت
- (2) كرنه خواهي كه در حرام افتي دست از حرص مي بيايد داشت
- (3) Her-çend ki esir-i dām-ı ḥırş olup cem^c-i māl keşir eder lakin hergiz sir olmaz.

beyt

- (4) كاسه چشم حريصان پر نشد تاصدق قانع نشد پر در نشد
- (5) Her server ki māla ṭama^cı biş-ter ve aḥvāl-ı mülk ü ra'ıyyetden bi-ḥaber ola (6) mümkin ki yek-ser serir-i sürürdan dūr olup bī-efser ḫala ve her kāse-i (7) sirke derd-i sevda-yı ḥırşla mālī olısardur ser-encām-ı şarāb-ı nāb-ı (8) şafādan ḥālī ḫalısardur.

naẓm

- (9) اکر پادشاه راي کنج آورد دل زیر دستان برنج آورد
- (10) چوناکام باید بدشمن سپرد پس ان کنج رابادباید شمرد

ve bi'l-cümle ḥırşuñ 'ākıbeti ḫırmān (11) ü ḥusrāndur ki ḫarman meḫrām-ı bu mefhūm ḫavī bürhāndur.

naẓm

- (12) بس حريصي بماند بادل ريش هر کجا حرصُ پشِ حرمان بيش
- (13) فخر عالم كه درسخن درسقتُ درُ حقش الحريص محروم كفت
- (14) Esbāb-ı ġafletün üçincisi şarāb-ḥār olup dām-ı melāhī vü melā'ibe (15) giriftār olmaḫdur. Ol şāh ki müdām-ı cām-ı 'işretten bāde-āşām olup (16) süst-i lā-ya'ḫıl ola muḫarrer dūr ki aḥvāl-ı mülk ü māldan ġāfil olur ve (17) mülāzımān-ı der-ġāh ġaflet-i şāhdan āġāh olup şāyeste vü nā-şāyeste

[142.b]

- (1) dil-ḥāhları olan kāra meşġūl olurlar ve çok vāḫi' olur ki (2) keyfiyyet-i bāde ile mestlik ḫāletinde şāhdan niçe nā-şavāb umūr (3) zuhūr bulur ki hüşyār olduḫda anuñ telāfī vü

⁸⁸ Sözcük A nüshasında "idḥāl" biçimindedir.

tedāriki mümkün olmaz. (4) Pes mülūka vācibdür ki mey-i pür-süstlikden perhîz ve mestlikden güriz üzere olalar.

kıt'a

- (5) مست بودن نیست ذاب و بیش ارباب ملک شاه رادر سلطنت ایین هشیادی خوشست
 (6) شاه باشد پاسبان ملک و مستی خواب خوش پاسبان و اخواب لایق نسبت هشیاری خوشت
 (7) **Hikāyet** olunur ki āl-i t̄ahirden ki zamān-ı eyālet dest-i taşarruflarından (8) birün olmuşıdı. Su'āl étdiler ki zevāl-ı eyāletünüzün sebebi ve intikāl-ı (9) hükümetünüzün mūcibi nedür. Cevāb vèrdiler ki hāb-ı bāmdād ve şarāb-ı (10) şeb mülkimizün zevāline sebep olmuşdur. Çün batālet hasebiyle kār-ı (11) memlekete muqayyed ü mü'telif ve kesālet sebebiyle resm-i celādete mün'atıf (12) olmaduk. Lā-cerem zevrağ-ı ihtiyārımız ğarğa-i girdāb-ı zevāl olup keşti-i (13) iktidārımız sāhil-i murāda vāşıl olmayup intikāl-ı mülk u iqbāl ile (14) bed-hāl olduk.

beyt

بنای دولت خویش ان کسی خراب کند (15) که مشام می خورد و صبحگاه خواب کند

Ve'l-hāşıl her-gāh ki pādīşāh nağd-i (16) vaqtin menāhī vü melāhīye ki kavā'id-i devlet-i şāhī anuñ sebebiyle vāhī (17) olur maşrūf ü mebzül kıla ve hevācir ü ebkār ve aşā'il ü eshārda

[143.a]

(1) hāb-ı nūşin ve nūş-ı şarāb rengine meşğul ola elbette niżām-ı kār-ı (2) memālik ve intizām-ı şüğür u mesālik günden güne muhtell ve meşālih-i halāyık (3) ber-sebīl-i tedric müşevveş ü mu'atıl olup her tarafından şemātet-i a'dā' ü hussād (4) ve nekāhet? ü melāmet-i azdād zuhūr kıla ve her lahza binā-yı saltānata (5) vehn-i tāze ve halel-i bī-endāze tārī olup (6) سرّ ذهاب الدولة فی شرب انوش العشیات ونوم الغدوات

kıt'a

- (7) server-i şāhib-i serīr ü efsere lāyık budur kim sürūr-ı bāde ile 'aqlımı aldurmaya
 (8) şāh olan bidār olup āgāh gerekdür rüz ü şeb haşm-ı devlet tā ki başın hābdan kaldurmaya

(9) bāb-ı deh-üm der-beyān-ı cezā-yi ef'āl be-tarīk-i mükāfāt

Pādīşāh-ı kişver (10) ü mālīk-i dāniş-ver ki dīde-i 'aql-ı ezheri kuhlü'l-cevāhir-i tevfiğ-i rabbānī (11) ile mūnevverdür ve kezalīk her kimün ki meşāmm-ı haşşümü istişmām-ı revāyih-i (12) reyāhīn-i 'ināyet-i rahmānīden mu'atıldur bunlaruñ āyīne-i zamā'ir-i şafā'-āyīn- (13) -lerinde müşebbet ü muharrerdür ki 'amel için eger hayr ve eger şerr bir cezā

muḳadderdür. (14) Elbette ol muḳadder ol fi‘le müretteb olmaḳ muḳarrerdür dünyā bir mezra‘adur ki (15) کمایزرع یُخصد meşeli üzere eger ḥüb ve eger bed her ne ekerlerse anı biçerler.

mıṣra‘

(16) ان درود عا فیست کارکی کشت ve bir meşra‘dur ki dürd (17) eger şāf anda her ne iğtirāf ederlerse anı iḳerler. انْ أَحْسَنْتُمْ

[143.b]

(1) أَحْسِنْتُمْ لَا نَفْسَكُمْ وَأَنْ أَسَاءْتُمْ فَلَهَا

beyt

(2) کرینک کنی طمع بران دار جزید نبود جزای بدگار

Tecārib-i umūra mütenebbih olan (3) erbāb-ı tenbīh dünyāyı ki dār-ı mükāfātudur bir kūha teşbīh etmişler ki (4) şavāb ü ḥaṭā anda her ne nidā etseṅ şadā ṭarīḳiyle bi-‘aynihi yine saṅa edā’ède.

beyt

(5) این جهان کوهست و فعل ماندا سوی مالید ندابازاز صدّا

(6) Çün bir kimesne ḥaḳıḳat-ı mükāfātı bile ve isā’ete müterettib olan (7) āfāt ü maḥāfātı aṅlaya şāyed ki sirāyet (8) فمن يعمل مثقال ذرّة خیراً Sirāyet anuṅ zamirine sirāyet eyleye (9) ve meh-mā-emken dāmen ü iḥsān-ı insāniyyeti elden ḳomaya.

mıṣra‘

(10) این هم از یاری تآییدات باری درشود

Ammā şol cāhil ki nūr-ı ḥaḳḳ ve zūlmet-i (11) bāṭıl miyānında farḳdan ḡāfildür anuṅ bāşıra-i bāşireti mükāfāt-ı isā’eti (12) idrākdan ‘ātıldur. Be-her-ḥāl جزاء سیّة سیّنة مثلها Be-her-ḥāl muḳteżāsınca (13) ‘ameli seyvi’nüṅ cezāsını bulur. Zinhār ‘adem-i zūhūrıyla sürür ve te’ḥīr (14) ve terāḥī ile maḡrūr olmaya ki feḥvāsınca (15) انّ الله یْمُول ولا یُهْمَل ve terāḥī ile maḡrūr olmaya ki feḥvāsınca (15) şāyed istidrāc içün imhāl vāḳi‘ olmuş ola ki terettüb-i cezā-yi (16) a‘mālda bir müddet mühlete mecāl vardır ammā iḥtimāl-i ihmāl muḥāldür ki (17) من حفربیرالاحیه وقع فیہ ḥadīş-i şaḥiḥ ve bu feḥvāda naḳl-i şariḥdür.

[144.a]

ḳıṭ‘a

- (1) هرکه جَاهی کندزید کیشی که درواوفند مُسلمانی
- (2) خوددران افتدونه بنیداه دردخود کرده راند رمانی

(3) Bu maḳām muvāfiḳ āṣār ü aḥbār ve bu maḳāla münāsib emṣāl ü esmār bī-ṣümār- (4) -dur. Cümleden budur ki **hikāyet** ḥazret-i Mūsā peygamber ‘alā nebiyyinā ve ‘aleyhi’s-selām (5) ‘aded-i ānātü’l-leyālī ve alā eyyām ki kemālāt-ı insāniyye ile ittīṣāfda (6) ferd-i kāmīl idi. Ḥuṣūṣen şıfat-ı ‘adl ü inṣāfa ḡāyet mā’il idi. (7) Ḥattā vaṣf-ı ‘adlde buyurmışlardur ki الارض افضل من العدل والعدل ميزان الله تعالى في ارضه من (8) ان الله تعالى لم يخلق شيئا فى فى الجنة (9) فى Bir gün mehbiṭ-i leme‘āt-ı nūr olan Ṭūrda (10) cenāb-ı ḳāzīyü’l-ḥacāta münācāta ṭurdı ve eyitdi ki ilāhī maḥz-ı luṭfunḡan (11) baḡa inṣāf ü ‘adlünjı göster. Ḥazret-i Bārī Te‘āla buyurdı ki yā Mūsā (12) sen bir recül-i ḥāddesin? şabr étmege niçe münḳādsın. Ḥazret-i Mūsā eyitdi (13) yā rabbī eger tevfiḳuḡ refiḳ-i ṭariḳum olursa taḡammül ü iṣṭibāra iḳtidār (14) mümkindür. Ḥazret-i rabbü’l-‘izzet buyurdı ki var imdi fulān çeşme- (15) -sāra revān ol ve anuḡ muḡāzātında bir mekānda pinḡan ol ve benüm (16) ‘allāmu’l-ḡuyüb idigüme nāzır ol ve zuḡūr-ı ‘adl u ḳudretüme muntazır ol. (17) Pes ḥazret-i Mūsā ‘aleyhi’s-selām ol çeşme-sāruḡ muḳābelesinde bir

[144.b]

(1) tüdeye şu‘ūd édüp a‘yün-i nāsdan muḡtefi ol ḡüşede ḳu‘ūd (2) eyledi. Nā-gāḡ bir süvār ol çeşme-sāra ḳıḡageldi piyāde olup (3) ol mā’-ı mu‘ayyenden āteş-i ‘aṭşını teskīn ḳıldı ve miyān-ı bendinde bir (4) hemyānı varıdı. İçinde olan meblaḡ ṣaḡihü’l-‘ayār tamām biḡ dīnār- (5) -idi. Hemān hemyānı miyānından ḳıḡarup yanına ḳodı ve pāk āb-dest (6) alup namāza āḡāz édüp ba‘dehu hemyānı nisyān ile atına süvār olup (7) gitdi. Der-‘aḳab bir şabī gelüp ol ābdan şārib ve ol hemyānı nāhib (8) olup ḡā’ib oldı. Anuḡ ardınca bir şeyḡ-i a‘mā ḳuvvet-i bāzū-yı ‘aṣā (9) birle ol ‘ayna geldi ve bir miḳdār ‘aṭşince āb-āşām olup ve vuzū (10) tedārik édüp namāza ḳıyām gösterdi. Bu cānibden rākib hemyānı (11) egüp zehābdan iyāb ve sū-yı āba şitāb eyledi. Gördi ki bir şeyḡ-i (12) a‘mā namāza meşḡöldür tevaḳḳuf édüp şalavatdan fāriḡ olduḡda (13) eyitdi yā şeyḡ ben bu mekāndan hezār dīnār ile memlū bir hemyānumı unudup (14) gitdüm. Henüz ḡāṭıruma gelüp ‘avdet étdüme senden ḡayrı bu maḳāma (15) bir kimesne ḡüzerān belki mürḡ daḡı ṭayerān étmedi. Elbette benüm hemyānum (16) sendedür ben anı ḳomam nite cānum tendedür. Şeyḡ eyitdi be hey ādem (17) ben bir a‘māyam rü’yet-i şānumdan degül iken min-ḡayr rü’yete hemyānı

[145.a]

(1) niçe görem ve niçe alam. Fāris zu‘mınca bir recül-i ṣaḡih idi eyitdi ey (2) şeyḡ-i ḡariṣ ü ṣaḡih benüm ḡaḳḳ-ı ṣariḡümü vēr ve illā şimdi seyf-i şārimle (3) ceriḡ belki ḳatīl olursın ve

cezā-yi ‘amel-i kabihūnı bulursın. Şeyh eyitdi ma‘āz- (4) -allāh. Fāris ğazabına gelüp a‘māyı katl étđi ve hemyānı dağı bulmayup ħā’ib (5) ü ħāsir gitdi. Çünkü Mūsā (‘as.) şabra hezār mücāhede ile bu eṭvār-ı gūnā- (6) -gūnı müşāhede étđi. Āĥir-kār şabr u qararı qalmayup eyitdi و ياالهي (7) هزه الا فعال (8) سيدي قندقد صبري وانت عادل فعرفنى كيف هزه الا فعال (7) ياالهي و seyyidi taĥkikān benüm şabrum zā’il oldı ve ħāl-bu-ki sen ‘ādil- (9) -sin beni bu aĥvāle vākıf kııl. Fī’l-ħāl ĥazret-i Cebra’il Emīn (‘as.) nāzil (10) olup eyitdi yā Mūsā ĥazret-i Bārī cellet ‘azamete ve cellet ĥudrete (11) cemī‘ ‘ulūma ‘ālimdür. ‘Aded-i rimāl-ı kıfār ve qaṭarāt-ı emṭār u varaq-ı (12) eşcār ve ğavāmız-ı efkār u daĥāyık-ı esrārı muĥitdür ve senüñ içün (13) buyurdı ki ben ‘ālim-i ‘ālem-i esrāram ve senüñ bilmedigün ğuyūb u (14) ĥafıyyātdan ĥaber-dāram. İmdi ol şabī ki ĥafi hemyānı aĥz étđi kendü (15) ĥaĥkını kabz étđi. Zīrā ol püserün pederi ol fārisün ecīri (16) idi. Fārisün üzerinde ücretden hemyāndaki miĥdār mālī cem‘ olup (17) qalmışdı. El’ān ĥaĥq müstaĥaĥkını buldı ve ol şeyh-i a‘mā muĥaddemā binā iken

[145.b]

(1) fārisün babasını kıtil olmuşdı. Henüz oğlı andan iĥtişāş édüp (2) ĥaĥkına vāşıl oldı. Çünkü ĥazret-i Mūsā bu esrāra vākıf ve ‘adl-i (3) ilāhiye ‘ārif oldı ve ‘ayn-ı yaĥin ü çeşm-i cihān-bīn ile şūret-i mükāfātı (4) mu‘āyene kııldı der-gāh-ı bī-niyāza ‘özr-ĥāh ve şad ahla kıā’il-i kelime-i (5) estaĝfirullāh oldı. Bu ĥikāyeti irāddan murād oldur ki ma‘āşir-i ‘uĥalā-yi şāfī (6) nihād bileler ki ĥaĥq sübhānehu ve te‘ālā dünyāda dağı ‘ibād-ı zulm-dīdeye (7) dādla imdād éder ve nev‘-i insān bī-reyb ü ğümān كماندين تدان (8) fehvasınca étđüğü ‘amelün mükāfāt tariķi ile cezāsını bulur nihāyetü’-l- (9) -ĥikmetin ba‘zınuñ anlanduğı qalur. Lakin insān ğāfildür. Qaçan ki nā- (10) -gehān bir belā nāzil ola ne yerden geldüğüne cāhildür bilmez ki kendü (11) kesbiyle ĥaşıl olur.

beyt

چوبد كردي مشوايمن زافات (12) كه واجب شدطبيعت رامكافات

Ĥikāyet evā’il rūzigārda (13) bir melik-i zulm-kār var idi ki ‘ibād-ı āferide-ĝār anuñ azrār u āzārından (14) cānlarından bī-zār idi. Ĥalāyık anuñ ezā vü cefāsından ‘azāb- (15) -da ve pence-i ta‘addi-i bī-nihāyetinden şikence-i ‘uĥābda idi. Ĝāyet-i (16) cehl ü ğabāvetinden bādiye-i ğavāyete düşüp ĥavātım-i a‘mālını endīşe (17) kılmaz idi ve bāb-ı inzicārda naşāyih-i ‘uĥalāyı sem‘-i rızā ile işĝā

[146.a]

(1) étmez ve ‘aynına almazıdı. Niçe miskinün sine-i pür-sekinesini bi-cürm (2) ü cināyet tîr-i sitem ü kînesine siper étmişdi ve bi’l-cümle mazâlim ü (3) maḥâ’ifi ḥadden güzer étmişdi. Nîş cefâsıyla dilleri riş ve ḥâr (4) âzârıyla sîneleri pür-teşviş olan mazlûmân der-gâh-ı âferîde-gâra (5) vaḳt-i eşḥârda niyâz-ı bî-şümâr étdiler.

beyt

ol cerâḥat kim seḥer-gâh âh-ı mazlûm eyleye (6) şanma kim hergiz anı bir tîr mesmûm eyleye

Bir şeb-gâh ol zâlim-i bed-ḥâh kendü (7) ğurfesinde bir taḥt üzere ḥufte idi. Nâ-gâh ḳazâ-yi âsmânî gibi bir (8) tîr havâdan ḥübûṭ ve ol sitem-kârüñ sînesine suḳûṭ étdi. Şöyle (9) ki tâ püştinden çıḳdı. Zaḥm-ı tîr-i sehm-nâk ol bed-baḥtı fi’l-ḥâl helâk étdi.

(10) zamân bir dem aña amân vèrmedi anuñ kimse feryâdına érmedi

(11) Bâmdâdka muḳarrebân-ı devleti bu ḥâlde âgâh olup vâlih-i ser-geşte (12) oldılar ve ol tîri ah ü zârı ile sine-i küşteden birün (13) étdiler. Tîrün üzerinde nüvişte buldılar ki

beyt

(14) تَبْتَغِي السَّيْفِي سَهَام تَنْتَظِرُ أَنْفُدِي الْأَضْلَاعَ مِنْ وَخَزِ الْأَبْرِ

(15) Ya’ nî sen sitem ḳılursın ve sitem-kâr için niçe tîrler muḳadderdür ki (16) a’ zâya tefevvuzda sözinde zûd-terdür. Ḥakîm-i ḥaḳḳânî bu ma’ nâyı (17) bu siyâḳ üzere silk-i nazmda muntazam ḳılmış ki

beyt

[146.b]

(1) بترس از تیر باران ضعیفان در کمین شب که هرگز ضعف نالان تر قوی تر زحم کانش

(2) بترس ازاه مظلومی کی بیدار ست چون یارد تو خوش خفته ببالین تواید سیل بارانش

(3) **Hikāyet** sevālif eyyāmda bir zâlim-i bed-nām var idi. Hemîşe pişesi zu’ afāya (4) ezâ vü âzâr idi. ‘Înân-ı ḳudreti cefâ-yi ḥalkâ mün’ atıf ve himmeti semt-i (5) siteme munşarîf idi. Her sâl eyyām-ı şayfda fuḳarānuñ ḥîzeminî zûlm ü ḥayf (6) ile alup hezâr tevaḳḳuf ü tekellûf ile nîşf-ı ḳıymetini vèrürdi ve hengām-ı (7) şitâda aḡniyâya tehdîd ü taḥvîfle taḥmil ü teklîf édüp zî’ f (8) bahâsın alurdi. Hem fuḳarâ anuñ cefâsından ‘ âciz olmışdı ve hem (9) aḡniyâ anuñ bî-dâdından fûrû-mânde ḳalmışdı.

beyt

(10) سینه دلسو ختکان روکباب (10) کلبه محنت زدکان زوخراب

Bir gün bir derd-mendün hîzemini (11) hezâr zecr ü qahrı alup gitdi. Faķır ardınca varduķda biņ belâ (12) ile nîm bahâsın edâ' êtdi. Dervîş-i müstemend bim u havfla alup dest-i (13) du'âyı المضطرّ اذاعاه adamın cenâbına ref' êdüp (14) cebîn-i niyâzı zemîn-i ħuzû' üzere vaż' êtdi ve qaddini kemân (15) gibi dü-tâ ve tîr-i ahını hedef-i eflâka ilķâ êtdi.

beyt

derûn-ı dilden êtdi derdle ah (16) qarardı dudu birle ħar-gah-ı mâh

Bu maħallda bir şâhib-dil yetişdi. (17) Keyfiyyet-i ħâle vâķıf olup zebân-ı melâmeti dırâz kı lup eyitdi.

ķıt' a

[147.a]

(1) هان اي نهاده تير جفادرکمان ظلم اندیشه کن زناوک دلدوزدرکمين

(2) کرتير خودن جوئن فولاد بکزند بيکان اه بکندراز کوه آهنين

(3) Ey sitem-kâr-ı dil-âzâr ben bu şûretden tersânım ve bu ma' nâdan ziyâde (4) hirâsânım. Gel şimden gerü bârî ol bî-çârelerle ki der-gâh-ı ħazret-i (5) ħaķķdan ħayrı penâhları yokdur bu tarîķa gitme ve ol derd-mendler- (6) -le ki her şeb şem'-i süzân gibi dilleri biryân ve dideleri giryân- (7) -dur bu maķûle mu' âmele êtme ħâne-i sine-i fuķarâyı âteş-i zulum ile (8) yaķup yandırma ve nefis-i şüm-ı ħûn-âşâmuķı şarâb-ı la' l-fâm-ı (9) ħûn-i dil-i eytâmla dem-be-dem qandırma.

mışra'

مخوراين قدح كه فردانجمار خواهي

(10) Şâyed ki vücûd-ı ħabîşün şe'âmet-i âteş-i bî-dâduħ dūdına (11) boyana ve bu mülâmese ile mâl-ı ħelâlün varise telef olup (12) yaş yanınca qurı da yana.

mışra'

آتش جوربرافروخت بسوزدترو خشك

(13) Sitem-ger-i maġrûr 'azîz-i mezbûruħ cevâhir-i zevâcirini qulaħına koymayup (14) naşâyihini şarîr-i bâb ve tanîn-i zebâb anlamayup eyitdi.

beyt

(15) برواي شيخ وزين بيش مده درديرم كه دوصد حزنم افسانه يه يك جو

(16) Dervîş ħördi ki pend-i pîr zamîr-i maġrûrda ol qadar te'sîr êder ki şafĥa-i (17) melsâ-yı pûlâdda pây-i mûr veyâ cevşen-i ħârâda sinân-ı ħâr-ı zûnbûr

mışra'

[147.b]

(1) olur mı kār-ger hergiz sinān-ı hār hārāda

Hemīn ol bed-güherden i' rāz (2) étدی ve teşvīş ü inqıbāzla evine gitdi. Qazā-yi āsmānī hārman-ı (3) hīzemine hemān ol şeb āteş düşdi ve andan serāyına sirāyet (4) édüp cüz'ı vü küllī ne metā'ı varise yandı tıtuşdı. 'Ale's-seher (5) ol dervīş-i nāşih ol maqāma gelüp gördi ki sitem-ger hākister-i (6) germden pister-i nerm üzere oturup müte' allikātına eydür ki 'acebā bu şerer (7) benüm hīzemüme neden düşdi eyā bu zarar benüm serāyuma nereden yetişdi. (8) Ol 'azīz eyitdi dūd-ı dil-i dervīşlerden ve sūz-ı sīne-i dil-rīşlerden.

beyt

(9) حذکن ردودرونهاری ریش که ریش درون عاقبت سرکنند

(10) Zālīm étdüğü mazālime nādīm ve kendüye olan lāmme-i lā'im maḥalline ma' arif (11) idüğüne mu'terif olup eyitdi inşāfdan tecāvüz étmeyelüm ve tārīk-i 'inād (12) ü izrāra gitmeyelüm. الی الرجوع والحق خیر من التماهی فی الباطل. Meşeli (13) ile 'āmil olalum ki meşelā dihkān bir yere tohm-ı hanzāl ekse bī-şübhe (14) rey' -i zer' i müteğayyir olmasa gerek ve hanzaldan ğayrı bir hāşıl vèrmese (15) gerek. İmdi ol tohm-ı cefā ki biz ekmişüzdür bu belādan ğayrı ne ber (16) ve ol şecer-i cevr ki biz dikmişüzdür bu hüsrāndan ğayrı ne semer vèrse gerekdür.

beyt

(17) همه تخم ناراستی گاشتیم به بین لاجرم تاچه برداشتیم

[148.a]

(1) **Tenbīh** zamā'ir-i eşhāb-ı i'tibāra āşikār ola ki niçe sitem-kār-ı ğaddār (2) isā'et ü seyyi'ātlerine müterettib olan āşār-ı mükāfātı kendü nefslerinde (3) ve ğayrılarda mu' āyene kılup der-' aqab isti' fā vü istiġfār étdükleri (4) sebep ile bedreqa-i hidāyet qarīn hālleri ve berid-i 'ināyet rehīn (5) āmālları olup sū'-i fi' ālleri hūsn-i hāle müteḥavvil ve kabā'ih-i ef' āl- (6) -leri şavālih a' māle mütebeddil olmağ çok vāqi' olmışdur. Eger bu (7) bābda nev' irtiyābuğ varsa hikāyāt-ı ātiye ve rivāyāt-ı cā'ı- (8) -beye 'ayn-ı 'ibret ile nazār kılasın. Tā şıdk-ı maqālı ve ḥaқиkat-ı (9) hāle vāqıf olasın. **Hikāyet** فاعتبر وایاوالی الابصار (10) zamān-ı evā'ilde Benī İsrā'ilden bir şayyād-ı māhī varıdı. Ğavvāş-vār (11) āşinā-yı bihār ü enhārıdı. Şayd-ı māhīde be-ġāyet māhir ve tārfetü'l-' ayn (12) ka' r-ı bahre ve ğavr-ı nehre érmege kādıridi. Her nehār kenār-ı enhāra (13) mülāzemet édüp şayd-ı māhī için miyāh üzere şebekesini kemāhī (14) şaçardı. Māhīnüġ ba' zı giriftār olup ve ba' zı kaçardı (15) eline girincesini fevrī fūrūht édüp bahāsını ma' āş-ı 'ayāl (16) ü eḫfāline şarf étmekle

rūzigār geçürürdi. Bir gün şebekesinde (17) bir ‘azīm semeke vāқи’ oldu şayyād-ı miskīn bu hūtı fūrūht édüp

[148.b]

(1) kıymetini nefesine ve ‘ayāline kūt-ı lā-yemūt etmek arzūsiyla sū-yi (2) sūқа şevkle revān oldu. İttifāken esnā-yi rāhda ‘avāniyyeden? (3) bir zālīm-i güm-rāh bu faķīrūn elindeki māhiye nigāh eyledi gördi ki (4) bir ‘aceb māhiyyetdür eyitdi bu balıgūn bahāsı ne miķdāra bāliğdür. (5) Şayyād fikr etdi ki eger şatmazam dērsem baņa isā’et eder eger şataram (6) dērsem muķarrer nışf bahāsın vērüp māluma hıyānet eder. Āhīr-kār (7) şatmamaķ cānibini ihtiyār édüp eyitdi bu māhī bende de emānetdür (8) şāhibinūn icāzeti olmayıcaķ bey’ etmek emānete hıyānetdür ve hıyā- (9) -netūn hātimetri vaḥāmetdür. Ol merd-i mağrūr-ı naḥvet kuvvet-i zōrla ol (10) za’īfi elindeki dest çūbla muḥkem zārb édüp sebeb-i ma’işeti olan semeke- (11) -sini bilā-şemenin ğaşb ü nehb etdi. Ol derd-mend-i sitem-dāde nehib-i zālīm-i (12) mühibden be-ğāyet rencide oldu ve zārb-ı müci’ ü mü’ellimden az (13) ḳaldı ki helāk u āğişte-i hūn u ḥāk ola. Ba’de zamān kendüye (14) gelüp rū-yi ḥāk-ālūdını göge tūtop şamīm-i dilden derdle ah etdi (15) ve dūd-ı āhı rū-yi çarḥı siyāh etdi ve du’ā vü zārīyle eyitdi ey (16) Bārī-i müte’āl çün beni bir faķīr ü za’īf ve anı ḳavī vü ‘anif etdūn. (17) Bārī benüm dādumı dūnyāda andan alıvēr ki ben bu ḥālī ‘uḳbāya ḥavāle

[149.a]

(1) édüp şabr u taḥammül etmem muḥāldür.

meşnevī

اي غنى جبار در دنيا هَمَانْ (2) از ستم کرداد مظلومي سِتَانْ

تا بنيم اندرين دير فنا (3) يابدان ظالم زكار بدجزا

Bu taraftan ol (+ğāşıb)⁸⁹ māhiyi ḥānesine (4) götürdi. Hātūnı anı ṭabḥ édüp öñine yetürdi. Ol zālīm yedini (5) medd etdi ki andan ekl édüp hüçūm-ı seylāb-ı cū’yı sedd éde pes (6) māhī emr-i ilāhī birle dehānun açup engüşt-i merd-i dürüştü eyle ‘azz etdi (7) ki şiddet-i nekzet-i (+ḥūt)⁹⁰-ı maṭbūḥdan mebhūt olup ‘aḳlı gitdi.

beyt

(8) şaḳın maẓlūmdan kim nāliş eyler ki nāliş varı varı çok iş eyler

⁸⁹ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.163b/7)

⁹⁰ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.163b/11)

(9) Harīf-i nā-çār tabībe mürāca' at u mu' ālecete mübāşeret édüp hasb-i (10) hālını hikāyet ve veca' -ı ışbı' dan şikāyet étdi. Tabīb eyitdi bu (11) ışbı' tamāmca kaç' olunmağ elyağdur. Şöyleki kaç' olinmaya zarar (12) yede sirāyet édmek muhakkakdur. Ğāşib ümīd-i rāhatla kaç' a icāzet (13) vērüp tabīb dağı kaç' étdi. Çün kaç' -ı engüşt vākı' oldı der- (14) -' aķab veca' keffe rāci' oldı. Hiç bir vechle veca' -ı keffi keffe mecāl (15) olmadı. Tabīb eyitdi lāzım oldı ki bu dest mi' şamdan maķtū' (16) ola tā ki zaķmet sā' ide sirāyetden memnū' ola. Ba' de' r-ruķşat dest-i (17) mecrūhı mi' şamdan cüdā kıldı. Zālīm elüm kesmekle elemden hālāş

[149.b]

(1) bulam zann éderken elem sā' ide intikāl édüp evvelkiden ziyāde (2) bed-hāl oldı. Tabīb eyitdi be-her-hāl sā' id dağı kaç' olinmağ (3) vācibdür tā ki bu veca' kitfe yetmeye ve şöyleki bu sā' id gitmeye āķır (4) bu elem kitfe vāşıl olur ba' dehu pence-i mevtden hālāş müşkil (5) olur. Ol nā-güzir pend-pezir olup çehre-i şāhid-i hālāş (6) bu mücāhede ile müşāhede étmek taşavvuruyla kaç' -ı sā' ide müsā' ade (7) étdi. Sā' id kaç' olınuğdan şonra yine maķşūd hāşıl olmayup (8) taķammül ihtimāli muhāl olan veca' -ı şedid kitfe vāşıl oldı. (9) Derd-mend keşret-i evcā' ü şiddet-i ālām ile bī-ārām olup kārđ (10) üstühānına ve kār cānına érişdi ve kemāl-i iztirāb ü nihāyet-i (11) zücretinden feryād-künān ve üftān ü hīzān şāhrāya düşdi. Bīm-i cān (12) ile her cānibe nigerān éderken bir dıraht gördi hezār zōr u zārla (13) aña ittikā édüp oturdı. Niçe eyyām ü leyālī mürūr étmişdi ki (14) hāb u hużurdan mehcūr olmuşdı. Ol za' if hāb-ı hafife (15) varup vākı' asında gördi ki bir kimesne buña hīķāb édüp dēr ki (16) yā miskīn niçe bir a' zānu kaç' édersin var hāşmuñ olan şayyādı (17) irzā' édüp temennī eyle ki senüñ veca' ını gidersin. Hābdan müntebih

[150.a]

(1) ve hālden mütenebbih oldı ki ol şayyāda étdüğü zulm ü cefā bu bir (2) belā-yi ' aзіme ibtilāya bā' iş olmuş ola. Hemān sür' atle şehre gelüp (3) şayyādı buldı. Taķt-ı iķdāmını taķbile iķdām édüp cürmüni ' afv (4) étdirmege mutazarrı' oldı ve murādı üzere māl bezl édüp kām (5) nā kām tūsen tünd-hāķır şayyādı rām eyledi. Çünki hāşmını (6) kendüden rāzi kıldı fi'l-hāl elem-i mü' elli mi zā' il olup evine geldi. (7) Ol gece firāş üzere bükā' ü zārīyle min ba' d dest-i ta' addiyi dırāz (8) étmekden tevbe-i naşuķ eyledi. ' İnāyet-i Bār'ı yārī kılıp ebvāb-ı (9) fütūh meftūh oldı. Bāmdād imdād-ı feyż-i ilāhī yetişdi. Maķtū' (10) yed ü sā' idüñ pāreleri birbirine yetişdi ve a' zā-yi şikeste (11) vü güsiste bī-kem ü kāst kemā-kān

dürüst rāst oldu. Hemīn ol (12) hinde ḥazret-i Mūsā ‘aleyhi’s-selāma vaḥiy nāzil oldu ki (13) لعذيته مهمّامتدت به حياته (14) ياموسى وعزّتى وجلالى وعظمتى لولا انّ الرجل ارضى خصمه (15) Mūsā eger ol kimesne (15) ḥaşmını irzā’ etmeyeydi ‘azamet ü celālüm ḥaḳḳı için anı müddet-i (16) ḥayātınca mu‘azzeḳ kılman muḳarrer idi. Bu ḥikāyetden ma‘lūm oldu ki (17) ‘āḳıl u ferzāne olan bile ki bu ‘ālem ‘ālem-i mükāfātudur ve zūlm

[150.b]

(1) ü isā’etünj ‘āḳibeti maḥāfātudur. Lā-büdd kimesneye izā vü āzār ḳaşd (2) etmeye farzā hücūm-ı nefsi-şūm ve iḡvā’-i şeyṭān-ı mercūm ile etmiş (3) olsa vācibdür ki ol kār-ı bed-fi‘āl büdden inābet edüp ḥaşmını (4) irzā’ ve cürminden isti‘fā ḳıla. **Ḥikāyet** zamān-ı ḳadimde bir pādīşāh-ı (5) zālīm varıdı. Dest-i ta‘addı vü tasalluṭı giribān-ı ra‘iyyeti çāḳ (6) etmişidi ve ḳadem-i tuḡyānı cādde-i ‘adl ü iḥsāndan ṭaşra gitmişidi.

beyt

(7) şir sitemle ḡyā olmuşdı perveride cev̄ ü cefā vü şerrden olmuşdı āferide
 (8) Zūlm ü sitemi bir ḡāyete ermişidi ki her sâ‘at ve her ān ‘āmmē-i re‘āyā (9) dest-i du‘āyı ref‘ edüp aḡa nefrīn ü la‘net ile ve bed-du‘ā (10) ederlerdi ve bī-dādla şöyle ad ḳıḳarmışdı ki sulṭān-ı zamān miyānlarında (11) aḡa melik-i zālīm dērleridi. İttifāken bu pādīşāh bir ḡün şikāra gitdi. Çün (12) kār-ı şikārdan fāriḡ olup mesned-i salṭanata cülūs etdi münādilere (13) nidā eddürdi ki ey ‘āmmē-i re‘āyā ve ey kāffe-i berāyā sevābıḳ ezmāndan (14) ilā ḥāzā el‘ān ḥicāb-ı cehālet dīde-i başiretümi rü‘yet-i rü-yı şavābdan (15) men‘ etmişidi ve dest-i ‘iṣyānum maḥrūmān-ı ḡam-dīde ü mazlūmān-ı miḡnet- (16) -resīdeye ḡancer-i sitem çekmişdi. Ḥāliyā beşāret olsun ki ra‘iyyet- (17) -perverlik ü ma‘delet-ḡüsterlik ṭariḳından ḳademüm şābit ü rāsīḡdür

[151.a]

(1) ve ‘azm-i cezmüm sābıḳān etdüḡüm ḳānūn-ı zūlm ü sitemi māsiḡ? ü nāsīḡdür. Fıkr ü (2) emelüm oldur ki min ba‘d bir āferidenünj ḡarman ḡāline şerr ü şūrūrumdan (3) bir şerer erişmeye ve bir sitem-dīdenünj keff-i pā-yı cānına ḡarr-ı āzār u (4) āzrārdan bir zarar yetişmeye.

beyt

zemīni eyleyem ‘adlile ma‘mūr (5) cihānı eyleyem cūd ile mesrūr
 Re‘āyā bu nevid-i pūr-ümidle ḡayāt-ı (6) tāze ve rāḡat-ı bī-endāze buldı ve fuḳarānuḡ ravza-i ümidinde ḡonce-i (7) murād şikūfte oldu.

beyt

ازین نوید مَبَارَك کی ناکهان آمد (8) شبادنی بدل و مرده بجان آمد

El-ķışşa devletinde aḥkām-ı ma' deleti (9) bir mertebeye érdi ki beyne'l-mülük laḡabı ŝāh-ı 'ādil nāmına mübeddel (10) oldu. Bir gün ḥavāŝŝ-ı ḥurrem-i salṭanatdan birisi fırsat bulup keyfîyyet-i (11) ḥālden su'āl kıldı ve merâret-i cevri ü cefâ ḥalâvet-i cüd ü saḡāya (12) mübeddel olmasınınuñ sebep ü bā' işini ŝordı. Ŝāh eyitdi ben⁹¹ol (13) gün ki 'azm-i ŝikār etmişdüm ve ḡaşd-ı ŝayd için mürġ-zāra çıkmışdüm (14) ḡazā-yi ŝikār-gāhda tek ü pūy éderken ve her cānibine nezzāre (15) vü temāŝā édüp giderken nā-gāh gördüm ki bir rübāh segirdüp (16) gider ve bir seg 'aḡabine düşüp ve dendān-ı ḡırŝla ŝiḡürlerin çeküp (17) dider. Bi-çāre rübāh pāy-ı lengle bir sūrāḡa girüp ḡurtuldu. Seg

[151.b]

(1) dönüp giderken bir piyāde bir seng atup segün pāyına rāst (2) gelüp ŝikest oldu ve bir sā'at geçmedin piyādenüñ ayaġın bir at (3) depüp segün intikāmın aldı. Bir miḡdār gitmedin piyādeyi depen atıñ (4) daḡı ayaġı bir sūrāḡa geçüp ḡurd oldu. Çün anları bu keyfîyyet (5) üzere müŝāhede étdüm kendü nefsüme eyitdüm ki gördüğümü bunlar ne 'amel (6) étdiler ve ne cezā buldılar.

beyt

كك مورى خوردباز آمد قصاص كك خواست

(7) بعداز آن آمد عقاب و این عمل باباز کرد

قَتَلْتِ قَتَلْتِ وَ سَيَقْتَل

(8) Ma' lūm oldu ki her 'amele mükāfāt olurmuş ve iḡsān (9) ü isā'etden étdüğünü ki her kiŝi bulurmuş.

beyt

(10) نيك درياب و بدمکن زنهار كه بدونيك بازخواهى ديد

(11) Lā-cerem 'āḡil olan muḡaddimāt mükāfātı mülāḡaḡa ile āzār u azrārdan (12) geçe mebādā anuñ ŝe'āmeti yine aḡa 'ā'id ola. **Hikāyet** zamān-ı sābıḡda (13) medîne-i Buḡārāda bir ŝayyāġ varıdı. Ā' yānı miyānında ŝan'atında (14) ve sîretinde bir ḡaylî nām-dārıdı. Bunun bir zāt-ı ḡüsn ü cemāl ve bahā (15) vü kemāl ḡātūnı varıdı nitekim ḡüsn ü melāḡat ile ma' rûf idi. (16) Kezālik 'iffet ü diyānet ve 'işmetle mevŝūfe idi ve bi'l-cümle (17) evc-i ḡüsn ü melāḡatda ke'ŝ-ŝems fî-rābi' atü'n-nehār ve mesned-i 'iffet

⁹¹ Sözcük A nüshasında "biz" biçimindedir.

[152.a]

(1) ü 'işmetde rābi' a-i rūzigār idi.

beyt

sipihri-i ḥüsn ü behcet-i māhī idi

(2) serir-i melik 'işmet-i şāhī idi

Bir recül-i saḳḳā dā'imā bu şayyāğuş (3) ḥānesine şu götürüp hezār ḥicāb ile ābı cibāba koyup giderdi. (4) Otuz yıl miḳdārı her gün geldi ve gitdi zehāb ü iyābında ādāba (5) muḥālif bir vaz' etmedi. İttifāḳ bir gün yine 'ādet-i ḳadīme üzere (6) şu götürdi ol zen-i 'afifeyi miyān-ı dārda nihāl-i serv-āsā (7) ayağ üzere ṭurur gördi. Çün dārı ağıyardan ḥālī buldı (8) hemin 'ırḳ-ı şehveti müteḥarrik oldı. Ḥātūna (9) yakın varup dest-i nāzükini ṭutup ferḳ etdi ve ba' dehu terk (10) etdi ve gitdi. Hem ol şehirde ḥürşid-ṭal' at nāhīde şūret (11) bir zen-i nāzenin varıdı ki ne çeşm-i sipihri-i müdevver anuḡ naḳarı bir (12) mihr-i enver görmişdi ve ne āyine-i dehrde anuḡ 'adīli bir peyker görülmüşdi. (13) Ruḡ-ı zibāsı rüz-i vişāl gibi tābān ve zülfi-i çelipāsı şeb-i hicrān (14) gibi bī-pāyān idi.

meşnevī

ṭoğurmamışdı mişlin māder-i dehr

(15) yüzi māhına vālih kūçe vü şehir

olup hemşire gül-şekker lebine

(16) ḳamer hem-şehrī idi ḡabḡabına

Ol ḥüsn ü bahāda bī-hemtā (17) olan zen-i zibā muḳaddemā şayyāğa zer-i ḥālīşden bir sivār sipāriş

[152.b]

(1) etmişdi. Şayyāğ daḡı şinā' at-ı şıyāğatda maḳdūrı olan ḥazā- (2) -ḳat u mahāreti şarf edüp sivārı müheyyā ḳılmışdı. İttifāḳ (3) ol gün 'ale's-seher bu ḥātūn dükkān-ı şayyāğa gelüp sivārdan (4) istifsār etdi. Şayyāğ sivārı anuḡ öninde ḳodı. Ol nāzenin (5) āyini leṭāfet üzere sivār-ı zerrini sā' id-i siminine ṭaḳdı. Şayyāğ (6) ki nihānī buḡa nāzır idi ol yed-i beyzā vü zend-i ḡarrāyı görüp dil-i (7) meyyālī şu gibi aḳdı. Bī-iḡtiyār olup ol zen-i bī-nazirūḡ

mışra'

(8) vaşfinda bu nazmı etdi inşād

ḳıṭ'a

(9) كَالنَّارِ تَشَبَّ فَوْقَ مَاءٍ جَارٍ

فِي سَاعِدِ هَامِيَوَارِ تَبْرَوَارٍ

(10) مَاءٌ وَلَهُ مَنْطِقَةٌ مِنْ نَارٍ

لَمْ يَخْطُرْ فِي هَوَاجِسِ الْاَفْكَارِ

Ve zeyl-i ḥarāma neylden desti (11) ma' şüm iken ol mi' şam-ı nāzenini ol altun bileziklü gümüş bilecügi rindāne (12) ṭutup şıḳdı. Çün kār-ı dükkāndan ḳazā-yi vaṭar etdi resm-i

kadimi (13) üzere dârına teveccüh gösterdi. Hâtûnı anı göricek eyitdi saña (14) bir emrden su'âlüm var ammâ zinhâr kitmân étme bilki mâ-hüve'l-vâki' i' lām (15) ü i' lān eyle. Şevher eyitdi nola. Hâtûn eyitdi bugün rızâ-yı (16) Hüdâ-yi te'âlâya muhâlif menâhiden eger kâşid idüñ eger sâhî (17) ne maķûle günâhı irtikâb eyledüñ. Şevher eyitdi ey cān-ı men bilürsin

[153.a]

(1) ki meh-mâ-emken menâhiden ictinâb üzereyüm kať â müznib olacaķ (2) vaz' ı mürteķib olmadum. Hâtûn eyitdi eger sen bu mâcerâdan bir sırrı (3) âşikâr vaz' ı hafîñi⁹² izhâr étmeyesin bilmiş olasın ki bi-' izzetu'llâhi (4) te'âlâ ve celâlehu min ba' d senüñ evünde oturmazam ve bir sâ' at senünle (5) tûrmazam. Şâ'ig hem-hâbesine kemâl meyl ü muhâbbet üzere idi bu hâletden (6) sonra kitmân-ı râzı mürüvvet görmeyüp eyitdi bu şehirde hüsñ ü bahâ ile (7) şöhre-i dehr olan fulâne hâtûn baña altundan bir sivâr işletmiş idi. (8) Bugün dükkâna gelüp ol sivârı alup sâ' idine taķarken aña baķdum ve bi- (9) -ihtiyâr olup sâ' idini tûtup şıķdum. Hâtûn eyitdi Allâhü ekber (10) yâ şevher hiç bir 'amel étmemişsin. İllâ ol 'amel ki hânedânuña olan hıyânet (11) andan bedeldür. İmdi ol recül-i saķķâ ki otuz yıldan berü hânemize (12) mülâzemet édüp hizmet-i siķâyeti iķâmet éderdi ve bir gün andan (13) saķâmet ü hıyânet mu'âyenet olunmamışdı. Ammâ bugün 'ale'l-gâflet küs- (14) -tâhâne dest-dırâzlık édüp elime yapışup şıķdı ve gitdi (15) ben bu hâlden hayrân olup hâmûş kaldum. Şâ'ig bu kışsayı sâmi' (16) olıcaķ 'aķlını zâyı' kılup ba' de zamân eyitdi el-amân ki el'ân ben (17) şun' -i şeni' amuñ cezâsını buldum ve ol vaz' -ı kaķiñden tevbe-kâr oldum

[153.b]

(1) sen daħı benüm haťamı 'afv édüp helâl eyle. Hâtûn eyitdi haķķ (2) sübhânehu ve te'âlâ kaķbilü't-tevb édügi bî-reybdür. انّ الله يقبل (3) التوبة عن عباده Mes'üldür ki 'avâķib-ı umürümüz hayra müncerr olup (4) 'afv ü mağfiretler müyesser ola. Bâmdâd ol saķķâ ber-vech-i mu' tād şuyı (5) getirüp ve kendüyı götürüp hâtûnuñ öñinde hâka urdı ve tazarru' (6) ü zâriyle isti' fâ vü istiğfâr étđi. Hâtûn eyitdi yâ saķķâ yüri (7) kendü hâlünđe ol ki ol haťâ senden olmadı bilki ol dükkânda (8) oturan şeyh-i şâ'igden olmışdı haķķ te'âlâ hazreti bilâ-imhâlin dünyâda (9) andan iķtişâş étđi عنك و عنه Pes bir kimesne ki başar-ı (10) başiret ü 'ayn-ı 'ibretle mülâhaza kıla ve dünyânuñ deyr-i mükâfât (11) édüğini muhaķķaķ

⁹² Sözcük A nüshasında "huftegi" biçimindedir.

bile şekk yokdur ki gayra cefâ vü ta' addiden fâriğ (12) olsa gerek ve nefsi ma'âşî vü menâhiden muhâfaza kılsa gerek.

beyt

(13) هرکه بدي کردی بخر بنددیدی آفت آن زودبوي دررسيذ

(14) **Hikâyet** 'âlim-i 'âlem-i zâhir ü bâṭın ve vâkıf-ı esrâr-ı bâriz ü kâmin (15) şeyḫ Aşma'î 'âdet-i ba'zı sâdât üzere seyâhat ederdi. Bir gün (16) bâdiye⁹³-i hevl-nâkda giderdi nâgehân bir a'râbî pes-i dıraḥt-ı ḥâr-ı (17) muğaylândan âşikâr oldu. Bir elinde tiğ-i tîz berkeşide ve bir elinde

[154.a]

(1) rümḥ-i ḥûn-rîz der-girifte hemân ol nîzeyi sinem üzere râst (2) édüp ne ṭurursın şoyun dèyü câmemi der-ḥâst étدی (3) ve eyitdi ey miskîn naḫd-i cânunu ber-bâd ve dil-i 'ayâl ü ferzendânunu (4) ḫarîn-i feryâd étme. Şeyḫ eyitdi yâ âḫu'l-'Arab beni ma'lûm edin ve ḥürmet (5) kııl. A'râbî eyitdi nezdik-i düzdânda ma'rifet ü ḥürmet ṭariḫat (6) degüldür ve anlaruḫ ḫalbleri maḫall-i raḫmet ü şefḫat degüldür. Tèz câmeṇi (7) bîrûn ve kelâmuḫı kûtâh kııl andan şonra selâmet ile 'azm-i râh kııl. (8) Şeyḫ eyitdi ben bir merd-i müsâfirem fûls-i aḫmere ḫâdir degülem ve benüm câme-i köhnem (9) senüḫ kârüḫa kifâyetden ḫâşırdu. Düzd eyitdi ben daḫı teng-destem (10) bu câme filâ aḫall benüm nafaḫama vefâ eder. Şeyḫ eyitdi eger nafaḫa ḫâcetüḫ (11) ise senüḫ için âmâde bir ḫazîne-i pür-güher vardur bu câme-i köhneden (12) hezâr bâr bihterdür. Düzd eyitdi imdi ol ḫazîne ḫanda ise (13) baḫa reh-nümün ol. Şeyḫ edâ-yi dil-keş ü cân-güdâzla eyitdi وفي (14) رزقكم ومالقدون (15) etdi endâmina lerze düşüp şemşîr ü nîzeyi bırâḫdı ve yüzini (16) beyâbâna ve elini âsmâna ṭutup eyitdi إلهي إسكت رزقي في السماء وخيرتني على وجه أطباق الثري لأسرق فيمابين ألوري هان مالي (17)

[154.b]

(1) عندك ان كنت عبدك Ya'ni ey bâr-Ḥudây benüm rızḫumu âsmânda ḫorsın (2) ve beni anuḫ ṭalebinde rû-yi zemîn üzere müteḫayyir kıılursın. Tâ faḫr u fâḫa (3) ile bî-ṭâḫa olup nâ-çâr miyân-ı âdemiyânda düzdü vü nâ-civân-merdî (4) iḫtiyâr ederem eger beni bendelige ḫabûl étdüḫ ise senüḫ yanuḫda (5) benüm için nihâde olan mâlı getür ve bâr-ı iḫtiyâcı düşumdan (6) götür Aşma'î eydür çün ol şamîm-i dilden peydâ olan inâbet muḫârin-i (7) icâbet-i ḫâziyü'l-ḫâcat olup va'de-i kerîme وما توعدون (8) yetişüp nuḫre-i ḫâmdan sâḫte ve

⁹³ Sözcük A nüshasında "bâde" biçimindedir.

ta'âm ile meşhûn bir kâse iki (9) girde nân-ı sepîd ile evc-i havâ ve sūy-ı semâdan bedîd oldı ve (10) a' rābînün öğine düşdi. A' rābî ki fakîr-i muhtâc ve niçe eyyâm (11) geçmişidi ki aç idi ol ta'âm-ı hudâ-dâddan tâ sîr olunca yedi (12) ve mevâcib-i şükr-i ni' meti taqdim edüp انزل علينا مائدة الحمد لله الذي انزل علينا مائدة (13) من السماء nidâsını evc-i âsmâna yetiştürdi ve ol kâse-i sîmün (14) huşulından şervet tamâm hâşıl kıilup احسنت ربى الي واسقتُ (15) diyerek rāh-ı beyābānı tıutup revān oldı. Fakîr bu hâle (16) hayrān olup şemere-i şecere-i şıdk-ı inābeti çeşm-i 'âlem-bîn ile mu'âyene (17) kıldum ve min ba' d ol şahşî görmedüm tâ iki sâldan şonra ihrām-ı ihlâşla

[155.a]

(1) Ka'be-i müşerreffe ziyâretine teveccüh êtdüm. Ol a' rābî tavâf êder gördüm (2) ve eyitdüm sen fulân degülmisin. Evvelâ inkâr edüp tekrâr ibrām êtdigümde (3) ikrâr edüp eyitdi ben ol şahşum ki şorduñ idi ammâ ancılayın (4) degülem ki gördün idi ben eyitdüm şimdi hâlün niçedür beyân (5) ve mâ-fi-z-zamîrün nedür 'ayân eyle. Eyitdi ol günden berü ki beni gördün (6) idi her namâz-ı şâm hem ol kâse ile ta'âm ve iki nân 'ale'd-devâm (7) gelir ve ta'ahhüd-i rûzigârum olup ta'âmı yiyüp ol nukre-i beyâzdan (8) olan kâseyi ki yedi yüze qarîbdür fulân kûhuñ şikâfında nihân (9) êtmîşemdür. Ben dedüm ne sebebden ol nukre-i bozup maşârif-i mühimmeye (10) şarf êtmezsin. Eyitdi civân-merdlik degüldür ki nân-ı kerîmânı yiyem ve kâ- (11) –selerni şıyam. Eyitdüm ya ne için dervîşân-ı hâreme infâk êtmezsin. Eyitdi (12) bî-fermân-ı Hudâ-yi te'âlâ hiç bir vechle dest-i taşarrufı aña dırâz (13) êtmege âgâz edemem. Aşma'î eydür ol merd-i münibün sühan-ı dil-firîbi güş-ı (14) huşuma be-gâyet hüş gelüp hâtır-ı deryâ u şemm-i cüş ü huruş edüp (15) bî-ihtiyâr dest ü pâyına rûy-mâl olup hüş-hâl oldum ki (16) ol a' rābî kutta' -i tarîkden olup seyyi 'âtine nihâyet yoğiken mevlâsına (17) hüsn-i zannı kâmil ve 'afv-ı ilâhiye i' timâdı ve kerem-i kâr-sâza i' tiqâdı

[155.b]

(1) dürüst olmağın ef'âl-i kabîha ve a' māl-ı fazîhasından tevbe vü istiğfâr (2) edüp bār-gâh-ı kabûle ihtîşâş bulup bende-i hâşşü'l-hâşş oldı (3) ve rûz-i kıyâmetde pence-i ' ikâb-ı ' azâbdan hâlâş buldı. Nitekim hürşid-i (4) 'âlem-tâb-ı felek risâlet-i fâtiha-i nuşâ-i aşâlet seyyid-i benî âdem (5) şallallahü 'aleyhi ve's-sellem buyurmuşlardur ki ساء ظنه بالله تعالى فكان الخلق غفرت ذنوبه ولايري ما عمل يوم القيمة (7) ابدالخلق لم تقبل الله عنه طاعته ومن حسن ظنه بالله (6) من (8) Ya' nî şol kimse ki haqq te'âlâ hazretine sū' -i zann üzere ola el' iyâzû- (9) -billâh ' ibâdetinden cemî' halkdan artuq olursa da Hudâ-yi te'âlâ (10) anuñ tã' atini kabûl

étmez ve şol kimse ki cenāb-ı hāzrete hūsn-i zānn (11) üzere ola sā'ir halkdan ne kadar günāhı ziyāde olursa da cemī' (12) zūnūbı mağfired olunur.

beyt

بَكُوشُ مُؤْمِنٍ مُسْرِفٍ نِيَّائِدٍ (13) بجز لا تقنطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ

bāb-ı yāz-dehüm der-afv ü mağfired

(14) 'Afv kudret hālinde güneş-kāruş 'uqūbetinden geçmekdür ve cürm-i mücrim (15) şiyāb⁹⁴-ı 'iḳāba harī iken harīr-i mağfired biçmekdür. Bu haşlet-i faziletde (16) cümle-i haşā'ile fā'ik ve erbāb-ı iḳtidār muhāzırında mezīd i'tibāra lāyıkdur. (17) İbtidā-yı fıtrat hāzret-i Ādem 'aleyhi's-selāmdan bu eyyāma gelince 'ādāt-ı

[156.a]

(1) sādāt-ı enām budur ki النَّاسِ عَنِ الْعَافِينَ وَالْكَاضِمِينَ الْغِيظِ (2) mażmūnyla bi-ḳadrü'l-imkān istinās edüp āb-ı 'afv ü mağfiredle cerā'id-i (3) aḫvāl-ı aşāğırı denes-i kebā'ir ü şağā'irden pāk kırup ber-mūcib-i kerāmet-i (4) kerīme-yi تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ دَاسْتَانَ-ı şuḫuf-ı şafḫı dillerinde (5) tekrār ede gelmişlerdür.

beyt

معنى عفو ورحمت پروردگار (6) جرم و خطای بنده کرش نیست ای تبار

Bu sebebden idi ki hāzret-i (7) seyyidü'l-enām 'aleyhi efzālü's-selām ve 'alā ilāhü'l-kirām şanādīd-i Ḳureyšden (8) niçe ezā vü āzār görmiş iken rüz-i fetḫ-i Mekkede müjde- (9) -siyle cümlesini āzād edüp müşmire-i 'afv ü şafḫla kırup münkesirelerini (10) şād buyurmuşdur. Kezālik hāzret-i Yūsuf 'alā resūlnā ve 'aleyhi's-selām (11) uḫuvveti étdükleri haḫālarına i'tirāf edüp تَأْتِي لِقَائِكَ اللَّهُ (12) dedüklerinde ṭarīḳ-ı 'afv ü şafḫa-i sülūk (13) edüp buyurmuşdur ki لا تَتْرِبْ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ

ḳıf'a

مَا عَادَتْ خُودِبَهَاتِهِ جُونِي نَكْمَ جَزَنِيكُوبِي وَبِدُونِيكُ خُوبِي نَكْمَ (14)

وانهاكى بجاي مابد بها كردند مايايشان تجرنكوبى نكتم (15)

(16) Gürūh-ı pür-şükūh-ı mülūk zellāt-ı memlūkda ṭarīḳ-ı 'afv ü merḫameti meslūk (17) ṭutmuşlardur. Zirā cemāl-i hāl-ı selāṭin-i 'āleme noḳṭa-i 'afvdan zibā-yi hāl olmaz

[156.b]

(1) ve zevāt-ı şāfi şifāt-ı hulefā-yı benī ādeme fazilet-i merḫamet ü mağfireden (2) efzāl-ı kemāl olmaz. Mażmūn-ı kelām-ı ḫatmü'l-enbiyā 'aleyhüm mine's-şalavāt (3) mā-hüve'l-

⁹⁴ Sözcük A nüshasında "şiyāt" biçimindedir.

evfā ki **عِنْدَ الْغَضَبِ** (4) bu ma‘nādan ebnā eder. Pūşide degüldür ki ādemün ħālī sehv ü zillet- (5) -den ħālī degüldür. Eger her cināyet muķābelesinde siyāset ve her cerīme (6) izā’ında ‘uķūbet revā buyurıla andan bir fesād-ı küllī tārī ola ki ħalel-i (7) zāhiri mühimmāt-ı mülk ü mālī da sārī ola.

beyt

(8) **بِتَنْدِي سَبِكِ دَسْتِ يُرْدَنَ بِه تَيْغِ** **بَدَنْدَانِ بَرْدَبَسْتِ دَسْتِ دَرِيغِ**

(9) Huşuşen ki ma‘raz-ı ‘uķūbete ‘arz olınan mücrimün meşālīh-i mülkde (10) rā’iyyeye? isti‘ānet ķābil veyā vaķāyi’-i dehrde anuñ tedbīrinden istimdād (11) ola. Enseb belki evceb budur ki anlaruñ çehre-i cirm-i cürmlerini (12) dāmen-i aġmāzile setr edüp ve nazarı anlaruñ hünerlerine ħaşr (13) edeler.

mışra‘

yārsuz ķalur cihānda ‘aybsız yār isteyen

Fuzalā-yı (14) rüzigār ve ħükemā-yi büzürg-vār dēmişlerdür ki her-çend günāh-ı mücrim ‘azīm (15) ü fevķal‘ādedür fażilet ‘afv güninde andan daĥı ziyādedür. (16) **Ĥikāyet** olunur ki günāh-kārlardan bir şāhib-i iķtidār ki mülük-ı ‘Arabdan (17) bir melik-i kām-kāruñ aķrabāsından niçe kimselere tiġ-i kīne çekmiş ve envā’-i

[157.a]

(1) zecr ü ķahrıla helāk etmiş idi. Bir gün günāhından şermende olup (2) ‘afv recāsıyladır ki melike ilticā etdi. Melik eyitdi bu ķadar cināyet (3) ki benüm şānuma ve ħişānuma nisbet senden şadır olmışdur yine (4) bu ne cür’etdür ki benüm meclisümde ħāzır olasın. Ĥavf ü ħaşyet etmedün (5) mi ki etdüġün cerā’imün ‘uķūbetin bulasın. Cevāb vėrdi ki (6) ey melik senün ħazretünge benüm cür’etüm ol cihetdendür ki bilürem ki (7) ne ķadar benüm günāhum büzürg-terdür senün ‘afvuñ şad bār andan a‘zam (8) u vāfirdür. Melik anuñ kelāmını pesend edüp cināyātını ‘afv buyurdi (9) ve mevāhib-i behiyye ile müstazhir ķıldı. Muķarrebān-ı melikden biri su‘āl etdi (10) ki bu maķūle ‘azīmü’l-cināyet-i ħaşma ķadır olduġ ne sebebden aña (11) tiġ-i intikām çekmekden ķaşır olduġ ve süĥan-ı sāhtesinün firif- (12) -tesi ve dürüg-ı bī-fürüġunun şiftesi olduġ. Heyhāt (13) ki bu güne ‘adüya kişi fırsat bula ve şayd kendü ayaġıyla dām-ı (14) şayyāda giriftār ola. Melik eyitdi ķışşa sen fehm etdüġün gibi (15) degüldür bilki te’emmül-i belīg ü ta‘aķķul-ı bī-dirig etdüm ki eger andan intikāmum (16) alam muķarredür ki benüm nefsum şad olur eger ‘afv edem anuñ dil-i aĥzānı (17) ābād olur ve baña dūnyāda nik-nām ve ‘uķbāda şevāb mā-lā-kelām

[157.b]

(1) hāşıl olur.

mışra^ç

در عفو لذتیبست که در انتقام نیبست

(2) Ve āşārda vārid olmuşdur ki لوعلم اهل الجرایم لذتی فی العفو (3) لابر تکبوهما Ya^ç nī eger güneh-kārlar benüm ^çafvda olan lezzetümden haber-dār (4) olalardı muqarrerdür ki cerā^çimi irtikāb ederleridi ve Me^çmūn (5) hālīfeden menkūldür ki eger halk-ı cihān bizüm kām-ı cānımız çāşnī-i (6) ^çafv ü merhametden ne lezzet bulduğun bilelerdi her-āyīne der-gāhımıza (7) cürm ü günāhdan ğayrı hediye getürmeyelerdi.

kıt^ç a

(8) مجرم کراین دقیقه بداند کی دمبدم ماراچه لذتیبست بعفو وکنهگار

(9) همواره ارتکاب جرایم کندبعمد دایم نبرد ماکنه اردباعتماد

(10) **Hikāyet** selāṭīn-i nām-dārdan birisi vūzerā-yi hūkemā-yi huceste- (11) -kārdan birinden istifsār ètdi ki fulān güneh-kār haqqında ne dērsin. (12) Hākim eyitdi ey melik ma^ç lūm-ı hāṭırdur ya maḳāṭırdur ki eger mücrimden (13) günāh şādır ma^ç nā-yi ^çafv hergiz zāhir olmayadı pes günāh mir^çāt-ı (14) ^çafv ü mağfiretdür ve güneh-kār bu şūretüñ zuhūrına sebeb ü ^çilletdür. (15) Her-āyīne ol āyīnede bu şūret cilve-ger olmaḳ mizāc-ı ^çāleme ve hāl-i (16) ādeme enfa^ç ü evfaḳdur.

beyt

کناه آینه عفوورحمتیبست ای شیخ (17) مبین بجشم حقارت کناه کارانرا

Hikāyet mülūk-ı ^çadl-āyīnden biri

[158.a]

(1) bir hākīm-i sūhan-perver-i kār-binden su^çāl ètdi ^çafv ne vaḳtda maḳbūl (2) ve ne zamānda münāsib ü ma^ç kūldur. Hākīm eyitdi haşm üzere zafer (3) müyesser olduğı hinde be-ğāyet hūb-terdür. Zīrā ^çafv ü mağfiret ki (4) kemāl-ı istilā^ç-i ḳudretle vūcūda gele maḳz-ı hüner u faẓiletür ki (5) العفو عندالقدرة bu faşlda aşl faẓl budur ki haşma ḳudret-i (6) ḳāhire vū ḳuvvet-i bāhire variken cerā^çid-i cerā^çime ḳalem-i ^çafv çekile.

mışra^ç

(7) درکش بکلك مغفرت ازجزمامضی

^çAdūya ḳudret bir ni^ç met düşmene (8) fırsat bir ğanīmetdür ki anuñ muḳābelesinde şükr u ni^ç met ^çafv ü mağfiret- (9) -den ğayrı bir hālet ile müyesser degüldür.

beyt

çün güneh-kāra olasin kâdir (10) ‘afvla ol o ni‘mete şâkir

Hikâyet olunur ki bir pâdişâh-ı ‘âli- (11) -cenâb bir kavî düşmenine zafer-yâb oldı ve anı kayd ü bendle (12) mevķif-i ‘itâba getürdiler. Pâdişâh andan şordı ki hâlâ kendünj (13) niçe bilürsin. Cevâb vêrdi ki ey melik hâzret-i Hüdâ-yı bî-zevâl (14) bir nesneyi döst edinmişdür ki ol şıfat-ı ‘afvdur ki انّ الله عفو (15) وحبّ العفو ve sen daħı bir şeyi gâyet seversin ol şey zaferdür. Çün (16) hâzret-i ‘izzet senünj döstünj olan zaferi saña erzânî buyurdu (17) anuj döstü olan ‘afvı sen daħı yerine getür. Pâdişâh bu sözden

[158.b]

(1) dil-şâd olup ol esîri bendden âzâd êdüp ve ‘avâtıf-ı (2) şâhâne ile müşerref kıldı. Bâr-gâh-ı hâşşa ihtişâş edenlerden (3) biri eyitdi ey melik kişi bunuñ gibi ‘adüya kâdir ve bu güne kavî (4) haşma zâfir olmak be-gâyet nâdir vâķi‘ olur. Fursat el vermişken (5) anuj ser hünından geçmek dâ’ire-i ‘aκldan dürdür.

bejt

(6) مرغ فرصت که چون هماباشد کز دستت پُر دکز ناید

(7) Melik eyitdi âdem midür ol kimse ki cerîme-i güneh-kârı zeyl-i ‘afvla (8) setr êtmeye ve âyine-i sînesin jengâr-ı kînden muşaffî kılmaya. (9) İmdi merd-i ferzâne ve hîredmend-i yegâne kâdirdür ki mücrimlerünj cerâ’id-i (10) cerâ’imine bir vechle raķam-ı ‘afv ü şafhı çeke ki müddetü’l-‘ömr şafha-i hâtırında (11) andan eşer bulmaya ve güneh-kârlarunj istiğfârını sem‘-i kabülle işgâ ve (12) bed-kârlarunj i‘tizârların ihtizâz-ı nâmla telaķķi kıla. Nitekim âşârda gelmişdür (13) الّأنبيكُم بشرّ الناس من لا يقيل عذرا ولا يقيل عثرةً ve bu daħı (14) ma‘lûm-ı zarûridür ki her-çend cürm-i cerm ‘azîm ola ‘afv andan a‘zîm ola.

bejt

(15) کر عظیم است از فرودستان کناه عفو کردن از بزرگان اعظم است

(16) **Hikâyet** sevâbıķ ezmânda bir pâdişâh-ı merhâmet-âyinünj muķarreblerinden (17) birinünj cürmi zâhir olup ma‘raż-ı te’dîb ü ta‘zîbde hâzır

[159.a]

(1) olmuşıdı. Pâdişâh havâşş-ı der-gâhından biriyle ol mücrim haķķında (2) meşveret eyledi. Ol şahş eyitdi eger bu bende-i dirîne pâdişâh-ı (3) vaķt yerine olaydum aña muķkem siyâset êderdüm. Pâdişâh eyitdi (4) imdi çün sen şimdi benüm yerümde degülsin be-her-hâl benüm girdârum (5) senünj kârûna muhâlîf olmak gerekdür. Her-çend ki günâh

andan (6) bed görindi benüm ‘afvum andan yigrek olmak evlâ’ ü es‘ addur (7) ve buyurdu ol muḡarrebî bendden ḡalāṣ ‘édüp merṡebe-i taḡarrübini (8) muzā‘af ‘étdiler ki fi’l-ḡaḡiḡa

beyt

زابتدای دور عالم تابعهد پادشاه (9) از بزركان عفوبودست از فرودستان كناه

Ve her-gāh ki bir kimse kendüden (10) ṡādır olan günāhları tezekkür ‘édüp ve ‘afv-ı Ḥudā-yi te‘ālāya (11) muḡtāc ‘édüğini tefekkür eyleye aḡa vācibdür ki güneh-kārlardan (12) kendü ‘afvını diriḡ ‘étmeye tā ki Ḥudā-yi te‘ālā daḡı kendü ‘afvını (13) aḡa erzānī buyura.

beyt

اكر توقع بخشایش خداداری (14) زدوي عفوكرم بر كناه كار بخش

Ḳudret vaḡtinde ‘afv ü maḡfirete (15) müterettib bir ḡikāyet-i ‘acībe menḡıldür ki istimā‘ı mūrīṡ-i taḡarri-i ‘uḡıldur ki (16) **ḡikāyet-i ḡarībe** sevālif sininde selāṡin-i ‘Acemden bir pādiṡāh-ı (17) pür-temkīn varıdı. ṡāpūr-ı Zuyı’l-ektāf dēmekle meṡḡūr idi.

[159.b]

(1) Āvāze-i ṡükūh ü ṡevketi mesāmi‘-i cihāniyāna ‘ermiṡdi ve debdebe-i kūs (2) saḡveti ṡās-ı āsmāna ṡadā-yi bīm u hirās vērmiṡdi. ṡāḡib-i mülk-i (3) ‘azīm ü be’s-i ṡedid bir cihān-gir ve ehl-i baṡ ü ḡuvvet bir dilir (4) idi. Bir gün bu ḡāṡıraya düṡdi ki taḡyir-i üslüb ve tebdil-i (5) ṡūret ile bilād-ı Rūma ‘azm ‘édüp ḡayṡerün pāy-i taḡtına duḡıl (6) ‘édüp tefāṡil-i aḡvāl-ı melik ḡayṡere ve memālikine bi’z-zāt vāḡif (7) ola. Bu bābda vüzerāsiyla meṡveret buyurdu ve eyitdi sevdā-yı (8) sefer-i diyār-ı Rūm dā’imā süveydā-yı ḡāṡıra hücum ‘édüp ve ol vilāyete (9) ‘azimet dā‘iyesi ‘inān-ı iḡtiyārı ḡabza-i iḡtidārdan birün (10) ḡılıṡdur. Ḥavāṡ-ı ḡaṡem ü ḡadem ile ol merzübūma ḡadem baṡmazdan (11) muḡaddem dilerem ki tek ü tenhā ‘azm ‘edem ve aḡvāl-ı mühimmāt-ı mülk ü māl (12) rā-yi ṡavāb-nümāḡuza ḡavāle ḡılam. Ḥālā bu bābda siz ne tedbir ḡılırsız (13) ve bu ḡuṡūṡda ne ṡalāḡ görürsüz. Vüzerā te’ennī-i tamām ü te’emmül-i mā-lā- (14) -kelāmdan ṡonḡra eyitdiler ki zamir-i münir-i ḡūrṡid naḡir-i ṡāh-ı cihān-gire (15) ḡalecān eden rā-yi ḡaṡar-nākdur. Zirā sulṡān ki cism-i ‘āleme cāndur (16) āṡtāb-ı ‘ālem-tāb gibi tek ü tenhā ‘ālemi seyrān ‘étmek āsān degüldür. (17) Seferde fā’ide-i yesire müyesser olursa da ṡedāyidi keṡiredür. ṡerer-i

[160.a]

(1) اءلاء اعظم البلاء (2) bir ṡu‘le-i cānsuzdur ve tir-i dil-ṡikār-ı (2) السفر قءعة من السقر (1) ciger-düzdur.

beyt

اندر سفر مشقت (3) وذلّ وملاً متنت كرهست خوش دلي وفرح در اقا متنت

(4) Her-çend ki 'uçalā-yı vüzerā vü şuleḫā-yı nüdemā men' de mübālağa édüp (5) mekārîh-i seferi taḫḫîk ü tedḫîk étdiler lakin pâdişāhî fikr-i sâbîḫından (6) ta'vîḫ müyesser oldı. Āḫîr-kār der-gāh-ı 'azamet-penāhında bir vezîr-i şāḫîb-i (7) tedbîr ve bir müşîr-i rûşen zamîri var idi. 'Ulûm-ı 'āliyede mütebaḫḫîr (8) ve fûnûn-ı şettâdan ḥaṭṭ-ı vâfîri muḫriz ve şedâyid ü mekâ'idde muḫaddem (9) ü mübriz idi. Cemî' edyānuḫ elsine vü luḡātlerine vâḫîf ve ḡavā- (10) -mîz-ārā vü iḫtilâfâtlarına 'ārif idi. Bir vezîr-i nām-dār idi (11) ki Şāpûra babası Hürmüz şāhdan ḫalmış bir yād-gār idi. Ol (12) vezîr-i ferzāneyi kendüye muşāḫîb edinüp mühimmât-ı seferi aḡa (13) sifāriş edüp ba' de tekmlü'l-mühimmât diyār-ı Rûma teveccüh étdiler. (14) Ol vezîrûḡ evvelâ tedbîri bu oldı ki kendüsi cism-i bî-hirāsına (15) pāpās libāsını ilbās édüp bir ruhbân-ı bî-bürhân şekline tamām iltibās (16) gösterdi ve şınā' at-ı ṭabābet ve mu'ālecāt-ı cerāḫât bâbında daḡı (17) yed-i ṭûlāsı varıdı. Hemân ḫîrfet-i ṭıbb u cerrāḫla muḫarref oldı

[160.b]

(1) ve anuḡ yanında dühn-i çîniden müretteb bir terkîb-i mücerreb varıdı. (2) Ol dühn-i çîniden bir kaç çînî zarfla ḫâzîr idi ki ne ḫadar (3) cerāḫat-ı 'azîme olsa bir cüz'ice ol dühnden süreler fi'l- (4) -ḫāl indimāl bulup ber'-i tām ḫâşıl olurdı. Ol vezîr-i kār-güzār (5) geşt étdüḡi diyârda marazî vü cerḫāya tîmār éderidi ammā muḫā- (6) -belesinde bir ferdden ücret ü 'ivaż almazıdı veyâ vücûdına leyl (7) ü nehârda Şāpûrdan münfekk olmazıdı. Dâ'imâ cemî' aḫvālîni (8) temşiyet ve kāffe-i mühimmâtını tehyi'et üzere idi. Şîḡâr-ı nâsa (9) ḫîzmet lâzım gelse edviyesine bir miḫdār ol dühn-i ma'ḥüddan (10) zamîmecek édüp berā'et gelürdi. Ammā ekābir-i zevî'l-iḫtidāra (11) lâzım gelse idi şāfî ol dühnle 'ilâc éderdi ve 'ale'l-fevr (12) cerāḫatdan eşer ḫalmazıdı ve bir aḫaddan bilâ-'ivażın ḫîzmetini diriḡ (13) ḫılmazıdı. Bu minvāl üzere diyār-ı Rûmı geşt ü güzār étdiler. (14) Vezîrûḡ şöhreti āfâḫı dutdı ve ahālî-i Rûmda müşārûn-ileyh (15) bi'l-benân ve cemî' nās içinde ḫüsn-i ḫālî gün gibi 'ayân oldı. (16) Bu ḫāl üzere giderek ḫayşerûḡ pây-i taḫtı olan Ḳoşantîniyyeye (17) ḫaşd éddiler. Çün ol sevād-ı a'zama geldiler millet-i naşārānuḡ

[161.a]

(1) ol devrde bir baṭrikeri varıdı Ebû'l-Eba' demekle ma'rûf bed-nām-ı (2) rûzigārıdı. Āyîn-i bâṭılları üzere dînlerinüḡ ulusı ve 'ilm-i (3) 'irfânla ḫālîb-ı ḫalbi ṭalusı idi. Vezîr ziyî-i ruhbānda bir kābûs-ı (4) bî-nāmûs şeklinde bâb-ı baṭrike müteveccih oldı ve istîzân

édüp (5) halvet-i hâşşına dâhil oldu. Baṭrik bununı kaşd ü 'azîmetinden (6) ve tavr-ı tarikatından su'âl etdi. Vezîr eyitdi muhâceretüm hemân cenâbuñı (7) ziyâret ve niyyettüm der-i devlet-me'âbuña hizmetdür ve etbâ'ña ittibâ' (8) édüp ve eşyâ'ndan olmağile şânuma irtifâ' vermekdür ve andan (9) sonra şân-ı baṭrike münâsib hedâyâ-yi nefîse-i müteberriki ihdâ' (10) eyledi ve tuhfeleri huẓûr-ı baṭrikde ḥayyiz-i ḥüsn-i kabûlde vâkı' (11) oldu ve kemâ-yenbağî taḳarrüb gösterüp maḳâm u ta'âmında tamâm ikrâm (12) eyledi ve meblağ-ı 'ilm ü 'irfânından istifsâr ve kuvvet-i fikriyyesini (13) ihtibâr eyledi. Muṭlaḳâ efânin-i 'ulûma şu'urun ḥuşûşen ḳavânin-i (14) millet-i naşârâya vuḳûf u 'uşûrın müşâhede édüp kemâl-i kiyâset (15) ü faṭânetinden müte'accib olup zarûrî kendü bıtânesine mülḥaḳ (16) eyledi. Vezîr daḫı bununı maḫzârında pesendide ü maḳbûl-ı güzide (17) olan eşyâyı tettebbu' édüp fûkâhât ü mizâḫâta mizâcını

[161.b]

(1) gâyet mâ'il buldı. Ḥadd-i zâtinde vezîr bu bâbda keşîrû't-tettebbu' ü vâfirû't- (2) -temettu' idi. Nevâdir-i aḫbâr ü cevâhir-i esmârdan her vaḳt bir (3) nâdire-i ğaribe ve herdem bir laṭife-i 'acibeyi cenâb-ı baṭrike ithâf (4) édüp zamîr-i pîrde ol mertebede yer edindi ki bir ân ansuz (5) olmaz ve bir laḫza görmese ḳarârı ḳalmaz oldu. Vezîr bu ḫâlde (6) yine muttaşıl aḫvâl-ı Şâpûrî müte'âhid olup hergiz andan mütebâ- (7) -'id olmazdı ve dâ'imâ cerâḫât-ı nâsa mu'âlece édüp muḳâbelesinde (8) 'ivâz almazdı. İttifâḳ bir gün ḳayşer bir velîme-i 'azîme vü ziyâfet-i (9) kerîme tertîb eyledi. Erkân-ı devleti ve â'yân-ı vilâyeti 'alâ ḫasbi (10) ṭabaḳâtihim ol cem'iyete ḫâzîr oldılar. Melik Şâpûr daḫı diledi (11) ki ol velîmeye ḫâzîr olup aḫvâl-ı ḳayşere ve ḳaşrında rütbetine (12) ve tertîb-i ziyâfetine ve dîvânının keyfiyyetine muṭtali' ola. Vezîr (13) bir emr-i ḫaṭîr ve şân-ı 'asîrdür ve bu maḳûle vaż'a ikdâm maḫzûrû'l- (14) -ḫitâmdur dèyüp ol ḳadar men' eyledi ḳaṭ'â men'i müfid ü mü'essîr (15) olmadı. Şâpûr kendüyi bir ziyî-i ğaribe ḳoyup mestûr olam (16) zann édüp velîmeye ḫâzîr olan ḳavm ile dâr-ı ḳayşere dâhil (17) oldu ve ḳayşer Şâpûrdan kemâl-i ihtirâz üzere idi şâyed ki

[162.a]

(1) bir ṭarîḳ ile bilâduma ṭarîḳ ve nâmûs-ı mülki ḫarîḳ olup himmet-i (2) 'âliye ve şevket-i ğâlîbe sebebi ile ḫâne-i salṭanatı rahne-dâr olup (3) belâ-yı 'azîme giriftâr olam dèyü dâ'imâ ḫavf üzere idi ve bu (4) dâ'îye ile taşvîr-i Şâpûrî meclisi zâhirinde ve sûtûr-ı dârında ve (5) âlât-ı ekl ü şûrbinde ve dûr u ḳurbında taşvîr êtdürmişdi. Her neye (6) nazâr

şalsa anuñ şüretini görürdi tā ol derecede idi ki (7) gūyā Şāpūr dā'imā kayşerūñ muķābelesinde tūrurdu. Çün Şāpūr (8) meclis-i velîmede hāzır olup bir gūşede oturup halkla (9) et'ime-i nefiseden tenāvül êtdi ve sîm u zerden ve cevheri (10) billûrdan kü'ūs-ı gūnā-gūn ile şarāb-ı nāb devr êdüp meclis (11) germ ve hātırlar nerm oldı. Hūzzār-ı meclisden ve hūkemā zümresinden (12) bir şāhib-i ferāset varıdı. Gözi Şāpūra rāst geldi ve (13) endişe bahırına taldı. Gördi ki 'alāmet-i riyāset ceb̄n-i Şāpūrda (14) zāhir ve emāret-i imāret ruhsārında bāhirdür. Çün devr-i ke's (15) ol hākīme êrdi ol ke'sde naķş olınan şüreti gördi tekrār (16) şüret-i Şāpūra nazār-ı daķıķ ile nazār êtdi. Zann-ı ğālibi buña muķbir (17) oldı ki bu şahş Şāpūrdur. Bir zamān elindeki cām-ı girāna kavî

[162.b]

(1) nigerān êdüp ba' dehu başını kaldurup ref' -i şavtile eyitdi bu (2) cām-ı zer-nigār üzere menķūş olan peyker bir ğarīb kışşadan (3) nümū-dārdur ve bir 'aceb haberden ihbār êder. Eyitdiler ne gūne każiyye- (4) -den inbā ve ne maķūle vāķı' adan inhā êder. Eyitdi bu ke's dēr ki (5) benüm üzerümde naķş olınan şüret bu meclisde mā'ide üzerine (6) hāzır olan bir şahşuñ mişālîdür. Hākīm bunu dēyüp Şāpūra (7) nazār êtdi. Şāpūr bu sözi işidüp levni müteğayyir ve ķalbi müteħayyir (8) ü mutazaccır oldı ve taķķıķ êtdi ki kendüyi bildiler. Fî'l-hāl bu (9) haber sem' -i kayşere vāşıl oldı hākīmi yanına da' vet êdüp każiyyeden (10) tefahhuş kıldı. Hākīm eyitdi Şāpūr el'ān meclis-i melikde hāzırdur (11) ve işde fulān şahşdur dēyüp Şāpūra işāret êtdi. Kayşer emr (12) êtdi Şāpūrı aķz êdüp önine getürdiler. Kayşer aña su'āl (13) êtdi. Şāpūr inkār êdüp tūruk-ı 'ilelden zürüb-ı şitāba teşebbūş (14) êtdi. Ol hākīm-i müteferris eyitdi ey melik hayl u 'ilele firifte olmañ (15) bu şahş bî-şā'ibe-i şübhe Şāpūrdur. Kayşer emr êtdi Şāpūrı (16) mevķif-i siyāsete götürüp katlıle tehdid êtdiler. Şāpūr egerçi (17) recül-i şabūr ve merd-i ğayürdü lakin hayātdan me'yūs olıcaķ nā-çār

[163.a]

(1) i' tirāf êtdi. Kayşer bu hāle hayrān olup düşmen-i ğālib kendü ayağıyla (2) gelüp bilā-zahmet eline girdüğine resmince rabbine secde-i şükri edā (3) êdüp buyurdu. Şāpūrı ikrām-ı tarıķ ile habs êtdiler. Keyfiyyet-i (4) habs bu hāl üzere taķķıķ olındı ki cülūd-ı baķardan bir baķara vaz' (5) êdüp üzerine buķarāt-ı sebu'ñ cülūdını taţbıķ êtdiler (6) ve anuñ fevķinde bir bāb ve tahtında bir gūh' vaz' êtdiler ki Şāpūrı (7) idhāla ve derūnında 'amel-i mebāl ve sā'ir hāle mecāl ola ve Şāpūruñ (8) iki elini silsile-i zerrin ile gerdenine bend êtdiler bir

hâlet ile ki (9) ta'âm ü şarâb tenâvüle imkân ola. Ba' dehu bu hâlde Şâpûrî (10) selâsil ü ağıllalla merbûṭ bir maḳara ile ol cülûddan ittiḥâz olınan (11) baḳaraya idḥâl édüp bâbını pûlâddan ḳıfl ile iḳfâl étdiler (12) ve be's ü şiddet ve baṭş u ḳuvvet şâhiblerinden yüz nefer merdân-ı (13) kâr-güzâr ve dilîrân-ı kâr ü zârı üzerine müvekkel étdiler ve baṭrûk (14) ḥulefâsından Maṭar nâm bir şedîd ḥalîfeyi bu cümleñün üzerine musallaṭ (15) ḳılıp bunlaruñ umûrını aḡa tefvîz étdiler. Şâpûr şâh ḥücûm-ı (16) devâ'î-i dehmî ve derd-i ḥavâdiş-i 'uzmâdan mâr-ı düm-bürîde ve merdüm-i (17) mâr gezîde gibi bî-cân oldu ve ḡalebe-i vehmünden küse-i çehresi

[163.b]

(1) reng-i ergavân iken berg-i za'ferân gibi yaraḳân oldu. Ḥâr-ı ıztırâb (2) sine-i refâhiyyetini ḥarâb étdi ve kendü nefesine 'itâbla ḥiṭâb édüp (3) eyitdi ey dirîḡâ bu niçe naḳş-ı bûḳalemündür ki kilik-i ḳazâ merḳûm (4) ḳılmış ve bu nice ḳazâ-yi bü'l-'acebidür ki henüz başuma gelmişdür. Eyâ bu (5) kâr-ı düşvâra ne çâre ḳılmaḳ gerek ve bu yaraya kimden merhem ummaḳ gerek.

(6)

mıṣra'

این دردگر اکویم ودرمان زکی جویم

Ba' de-zalik ḳayşer cüyüş-ı (7) deryâ-yi ḥurûş ile ḡazv-ı bilâd-ı Fürse 'azîmet ḳıldı ve ol şekl-i baḳarda (8) olan dârü'l-'aḳabe ki içinde Şâpûr maḥbûs idi. Her rûz (9) ḳayşerüñ öñince götürülür idi ve her ne menzile ki nüzûl édeler idi (10) ol heykel-i ḡarîb miyâne-i 'askerde bir me'men ḡuşede vaz' olunup (11) üzerine bir ḥayme-i bülend-bâm efrâhte ve maṭrânüñ çetri daḡı aḡa (12) muttaşıl sâhte olurdu. Ḳayşer bilâd-ı Fürsi taḥrîb niyyetine rûz-be-rûz (13) naḳl ü ḥareket ve seyr ü sür'at üzere idi. Bu ṭarafda vezîr ki ḥizmet-i (14) baṭrikde ḳalmışdı bir ḡün bir taḳrîb-i dil-firîb ile taḳrîr-i kelâm (15) ve baş-ı merâm édüp eyitdi yâ âbâ'el-âbâ' hemiyyet-i himmet-i vâlâñuzıla (16) cenâb-ı 'âliñüze ḥizmet ve taḳarrûbden şavâliḥ-i a'mâla raḡbet (17) istifâde edem ve terbiyet-i pîr-i rûşen zamîr ile merâtib-i ḥarâmîden⁹⁵

[164.a]

(1) mertebe-i 'ulyâya yetdüm. Bir muṭṭarruñ ḥâcetini ḳazâ ve bir ḡurbet-zededden (2) kürbeti tenfîs eşlaḥ-ı a'mâl-ı 'ummâl-ı 'ulemâdur ve bu bendenüñ müdâvât⁹⁶-ı (3) marazı

⁹⁵ Sözcük A nüshasında "sa'âdâtdan" biçimindedir.

⁹⁶ Sözcük A nüshasında "müdâvemet" biçimindedir.

ve mu'ālecāt-ı cerhāda sa'y ü ictihādum ma'lūm-ı hāzret-i pākize (4) nihāduñdur ve'l-hāşıl na't-ı pır ile melik kayşere seferde hıżmet (5) etmek göñülden gezer. Ve rāh-ı seferde süm-i semend-i askerden peydā olan ğubār-ı (6) tütüyā 'ayarıyla mikhel olmak gözümde uçar. Şāyed ki müdāvāt-ı cerih (7) ederek bir nefis-i şālihūñ nefes-i mübārekine rāst gelüp ğalbüm müteĳaddis (8) olup ve ravza-i rızā'da nihāl-i āmālī müteferris olam. Bařrik ve- (9) -zırūñ kelāmını ıřğā' etmeyüp eyitdi senūñ müfāreĳatuña ne tende (10) řākat ve ne cānda istiřā'at vardur. Bir sā'at hicretūñe ğalbüm (11) müsā'id degüldür fe-keyfe ki tül u dirāz seferle benden mütebā'id (12) olasın. Vezir işābet-i tedbır-i isticāzetde fūnūn-ı fūsūndan (13) muĳaddimāt-ı ğūnā-ğūn bařı edüp ol ĳadar mücāhede etdi ki (14) āhirü'l-emr bařrik nā-ĳār olup murādına müsā'ade etdi ve zād (15) ü rāhilesini tekmil edüp mařrāna bir nāme yazdı ki bunu 'idād-ı (16) řeĳāfetinden tedbırle ma'ĳūd ĳılıp bundan ğayrı kimesne ile bāb-ı (17) meşvereti mesdūd ĳıla vezir bařrike vedā' edüp geceyi ğündüze

[164.b]

(1) ĳatup gitdi ve müddet-i yesirde leşker-ğāha yetdi ve nāme-i pır (2) mařrāna işāl etdi. Mařrān vezirūñ ğuzūrında şād-kām olup (3) kendü ĳaderine ĳondurup merāsım ri'āyet ve ğürmeti taĳdīm edüp tā (4) (+cemī')⁹⁷ aĳvāldede zimām-ı taşarrufi vezirūñ ĳabza-i fikretine teslīm etdi. Vezir-i (5) rüşen-tedbır mařrānuñ ğātırını teccessüs edüp her neye mā'il ise (6) ol maĳāmdan pervāza āğāz eyledi ve her şeb şaraf-ı aĳbār ve tuĳaf-ı (7) esmārdan niçe ğarāyib naĳl edüp ref'-i şavtla ĳıřşa-perdāz olurdu (8) tā ki Şāpūr bunūñ kelāmın istimā' edüp bir miĳdār ğātırı tesliyet (9) ve rüh-ı mecrūhı nev'-i rāĳat bula. Bu eşnāda rumüz u kināyāt ile niçe (10) esrāra işāret ederdi. Şāpūr daĳı vezirūñ aĳādış-i dil-firibinden (11) ğayāt-ı tāze ve rāĳat-ı bī-endāze bulurdu ve vezirūñ kendüyi bend-i (12) ğamdan taĳallüşine başı-ı bisāř-ı mekr ü ĳiyel edeceĳini tamām bilürdi.

ĳıř'a

(13) vezire i' timādı muĳkem idi bu yüzden ğātır-ı şeh ğurrem idi
 (14) bilürdi kim dil-i āğāhı anuñ şavāba feyz-i ĳaĳĳdan mülhem idi
 (15) Fi'l-ĳaĳıĳa vezir ĳalāş-ı Şāpūrda envā'-i mekā'id ü ĳiyeli tertib (16) edüp giderek mařrān ile ekl ü şürbinden imtinā' etdi ve eyitdi (17) ki başrik müddet-i seferde baĳa ĳifāyet edecek zādumı tekmil etmişdür.

⁹⁷ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.181b/4)

[165.a]

(1) Anuñ ta'âm-ı berekât irâşına ğayrûñ ta'âmını hâlî etmek münâsib degüldür. (2) Her kaçanki ta'âm matrâna hâzır ola kendüyle olan zâddan iħrâc (3) edüp yalnızca andan tenâvül ederdi. Matrân bunun (4) vaz'ını kemâl-ı zühd ü perhîzine haml ederdi. Vezîrûñ hûd bu (5) vaz' dan bir hilesi vardı ki istiħlâş-ı Şâpûra kavî meded-kâr (6) idi ve kayşer seyr ü seferde sür'at edüp güzer-gâhından iki gün (7) bir menzilde iķâmet etmeyüp hattâ arz-ı Fârsa dâhîl olup tefvîr-i (8) miyâh ü kaţ' -ı eşcârda ve taħrib-i kûrâ vü emşârda ve katl ü sebîde (9) ifrâţ ü iķsâr etdi. Ehl-i Fûrs bunun öninde kararî firâra (10) ve meknî-i kemîne istibdâl edüp ba'zı şa'bü's-şu'ud olan kulel-i cibâla (11) iķbâl etdi ve ba'zı ma'âķıl-ı şedîde ve huşun-ı haşîne i' tişâm (12) edüp dest-i düşmen zafer bulmaz emkine-i hafîyyede maķâm tutdı. (13) Kayşer bu hâl üzere menzil be-menzil intiķâl ve diħ-be-diħ irtiħâl ederek (14) maķarr-ı Şâpûr olan Medîneye vâsıl olup sûrını muħâşara edüp (15) bâb-ı fetħde erbâb-ı tedbirle münâzara etdi ve ba' de'l-meşveret fetħ-i (16) hişâra lâzım olan âlâtdan bi-şümâr esbâb i' dâd ü ihzâr (17) edüp câ-be-câ ' asker ü ser-heng-i zôr-pence vü âhen çengeller top

[165.b]

(1) ü tüfeng ile ceng-i hişâra âheng etdiler. Bu ahvâlî cemî'an (2) Şâpûr vezîrûñ matrâna muħâzarâtında baş etdügi kinâyâtından (3) fehm edüp kayşerûñ tâ bu maķûle hücum ü istilâsından be-ğâyet (4) vehm etmişdi.

mışra'

همه گارم ز خود کامی بزبنای (5) کشید اخر

deyüp bu ' uķbeden necâtından belki hayâtından ümîdi (6) gitmişdi. Şiddet-i şıķlet-i selâsili ve ağlâl ile kuvvet-i cismâniyyesine (7) küllî za'af ' arız olup za' ifü'l-hâl ve istilâ-yi âlâm-ı rûhâniyye ile (8) bi-tâķat u bi-mecâl olmuşdı. Gâhî kendüyi melâmet ve etdügi (9) işe nedâmet edüp eydürdi ki

beyt

kime hikâyet eyleyeyin bu cefâyı ben (10) kendü elümle başuma aldum belâyı
ben
ve gâhî nefsine tesliyet ve emrini (11) kaźâ-yi Hudâya havâlet edüp dërdi ki

mesnevî

چو ایز بخش ماقسمت جنین کرد (12) کهي روزي دوا باشد کهي دَرْدُ
درین صندل سراي آنبوسي (13) کهي ماتم بودکاهي عروسي

همه ساله نباشد کامگاري (14) کهي باشد عزيزي کاه خواري

Bir vakt-i şām ki ġāyet bi-ḳarār (15) olmuşıdı. Ta‘ām ü şarābını ihzār eden şahşa za‘f-ı kuvvet (16) ve kuvvet-i za‘findan beşş şikāyet ü şacret? ve meşakḳat ü miḥnetinden besī (17) ḥikāyet édüp eyitdi ḥālā kārđ üstüḥānuma ve kār cānuma yetmişdür

[166.a]

(1) ve ‘inān-ı şabr ü tākatum elden gitmişdür. Eger benüm beḳā-yı nefsum murādınız ise (2) bir miḳdār beni kürbetümden tenfis étmekle binā-yı ḥāne-i ḥayātumı te’sis (3) eylenüz ve gerden ü bedenümden olan bend-i girānla tenüm miyānına ḥarīrden (4) ḥırḳa pāreler vaż‘ édüp elem-i cism-i za‘ifimi bir miḳdār def‘ eylenüz. Müvekkel-i (5) ta‘ām bir recül-i denā’et encāmiken yine bunun ḥāl-i zārına teraḥḥum édüp (6) kelām-ı tazarru‘-ı nizām-ı Şāpūr müstehāmi gelüp maṭrān bed-nām i‘lām étdi. (7) Vezīr-i müteferris daḫı ḥāzır-ı meclis idi. Şāpūruñ rişte-i ḥayātdan ḳaṭ‘-ı (8) ümīd mertebesine vuşulını fehm édüp ve feryādına imdāduñ ġāyet ‘acele (9) ile i‘dādi-i zamānı édüğini bildi. Ol şeb vaż‘-ı me’nūs üzere (10) müsāmere-i maṭrāna cülüs édüp eyitdi bu gece bir vāḳı‘-ı ‘acibe (11) ve bir ḥikāyet-i ġaribe naḳl étmek isterem ki ḳaṭ‘ā bundan aḳdem kimsenüñ (12) mesmū‘-ı olmamışdur ve bir ḥikāyet-ğüzāruñ dest-i fikreti anuñ şaydına (13) rāh bulmamışdur. Bu cānibe seferümden aḳdem baṭrik-i muḥteremüñ meclis-i (14) ḥurreminde naḳl étmege çok ‘azīmet édüp yine ba‘zı mevāni‘ ḥasebiyle (15) ferāgat étmişidüm. Maṭrān ki istimā‘-ı ḥikāyāt-ı ġayr-ı mesmū‘aya mā’il (16) ü rāğıb idi eyitdi ey ḥakīm-i rāhib ol nādirenüñ naḳline cāndan (17) tālib olduḳ. Mercüdur ki bizi müşerref ve ġuş-ı hüşimızı müşennef édesin.

[166.b]

(1) Vezīr inhā‘-ı merām için başt-ı kelāma şürū‘ édüp ve Şāpūra (2) işitdürmek ve murādını bildürmek recāsıyla ref‘-ı şavt édüp (3) eyitdi eyyühe‘l-maṭrān bizüm diyārimızda bir civān-ı kerīmü‘l-ḥiṣāl ve bir (4) cānān-ı ‘adimü‘l-mişāl varıdı. Ḥüsn ü bahāda ikisi bile bi-hemtā (5) idi. Civānuñ nāmı ‘Aynü‘l-ehl ve cānānuñ ismi Seyyidetü’n-nār idi. (6) Birbiriyle zevceyn-i mü’telifeyn idi ki mā-beynlerinde ḳaṭ‘ā firāḳ (7) ü beyn vāḳı‘ olmamışdı. ‘Aynü‘l-ehl bir ġün eşḫāb ile muşāḥabet-i (8) mecāleset ve aḥbābile muşāḥabet éderken sevḳ-ı kelām ile zıkr-i ḥübān-ı (9) nisvān-ı zamān silk-i beyānda muntazam oldu. Bu eşnāda ḥuzẓār-ı (10) meclisden bir ‘ārif-i zārāfet iktisāb bir zen-i nāzeninüñ vaşfinda (11) iṭnāb étdi. ‘Aynü‘l-ehl ol nigār-ı zībānuñ vaşf-ı cemīlin işidicek

(12)

mıṣraʿ

الاذن تعشق قيل عين العاشق

muḳtezāsınca görmedin (13) aña kulağdan ʿaşıq oldu ve anuñ nām-ı nāmīsini ve mekân-ı sāmīsini (14) bî-iḥtiyār vāşif-ı sālifden istifsār étđi. Vāşif eyitdi (15) ol mäh-ı burc-ı evc-i melâhat ki sebep-i mâye-i ʿays ü tarabdur. Anuñ (16) menzili fulân maḥalldür ve ol sîm-endâmuñ nâmı Seyyidetü'z-zehbedür. (17) Civân der-i cānânı rüz-be-rüz deryüze édüp bir gün cemâl-i

[167.a]

(1) bā-kemâli müşâhedesine zâfir u firûz oldu. Görđi ki bir cānân-ı (2) mäh-ruḥsâr ve bir nigâr-ı sürür-ı futârdur.

beyt

(3) ḥüsnele meh-rûlar içre cümleden mümtâz idi nâzla perverde olmuş ḡonce-i ṭannâz idi (4) Fe-emmâ kendüye hem-ʿ inân olan nigârın-i zamānuñ ḥüsne ü bahâda bundan (5) rüçḥânı kevnden ʿayân idi. Lîkin fıtrat-ı insânî muḳtezāsınca nefsüñ (6) loḡma-ı diger nigerânı ve dil-i âb-veşüñ taʿam-ı ḡayre meyelâmı emr-i zarûri (7) ve ḥâlet-i fitridür. Bu dâʿiye ile civân be-her-ḥâl Seyyidetü'z-zehbi (8) murâdına mübâşeret ve bâb-ı şeref-meʿâbını muʿâvedete mübâderet gösterdi. (9) Ḥattâ şevher-i Seyyidetü'z-zehb bu ḡaziyyeye mütefattın oldu. Ziʿb (10) nâm bir bed-nefes ve ḡalîzü't-tabʿ ve şedîdü'l-batş bir şahş-ı pür-intikâm idi. Bir (11) vaḡt ʿAynü'l-ehle râst gelüp civârında olan cemâʿat istiʿâneti (12) ile tutup dâḡil-i dârında bir teng ü târik künc-i pür-rencde ḡabs (13) étđi ve bir ʿacüz cezʿan ve ʿavâr u şevhen maḡtûʿatü'l-yedi yaʿnî (14) bir eli ve burnı kesilmiş bir gözlü çirkin yüzlü bir ʿacüzü müvekkel ḡodı. (15) Şebân-ḡâḡ ol ʿacüz hezâr enin ü süzla âteş-efrüz oldu. (16) ʿAynü'l-ehl daḡı bu vâḡıʿadan muḡaddem kendünün ḡâhat ü selâmetin (17) ve ḡuzûr u refâhiyyetin zikr édüp süz-ı cân-ḡudâzla girye vü zârî-

[167.b]

(1) -ye âḡâz eyledi.

kıṭʿa

kişi âzâdelik ḡadrini bilmez (2) esîr-i bend-i zindân olmayınca

ne bilsün âdemî niʿmet şafâsın (3) giriftâr-ı ḡam-ı nân olmayınca

ʿAcüz buña iḡbâl édüp bu ḡâle (4) mübtelâ olmaḡı mücib olan cürminden suʿâl étđi.

ʿAynü'l-ehl eyitdi (5) ben ḡünâhumdan maʿşûm bir maḡlûmam ve cürmüm ne édüḡi de

ma' lūm degüldür. (6) 'Acüz eyitdi ol esb-i gürîhte ki hūkı dürüĝ-ı bî-fürūĝla firîfte (7) edem dēyü sencileyin kızbi ihtiyār edüp ser-encām-ı kār-ı sırrı āşikār (8) olmuşdı ve ba' dehu dāmen-i şıdka teşebbüs edüp giriftār olduĝı belādan (9) rest-gār olmuşdı. 'Aynü'l-ehl bu güftār-ı merhāmet āşarı istimā' edicek (10) bî-ihtiyār olup huzūr-ı hukda esbün kızb etmesinüñ sebebinden (11) istifsār etdi. 'Acüz eyitdi **hikāyet** olunur ki bir zamānda dilirān-ı (12) kār-güzār u şüç' ān-ı rüzigārdan bir merd-i nām-dāruñ bir esb-i düldül (13) şitāb bād-ı reftrarı varıdı. Bunun cemī' mühimmātını ihzār ve ikrām (14) ü ihsānında ihtimām-ı bî-şümār ederdı ve hizmet-i semende mülāzemet (15) ve ikāmet-i merāsimde müsāra' at üzere idi. Hattā her seher-gāh buña süvār (16) olup deşt ü şahrāyı geşt ü güzār edüp bir taze çemen-zār görse (17) اذاغشيت فأنزل meşeli üzere ol menzile nāzil olurdı ve zīn

[168.a]

(1) ü licāmın alup resen-i dirāzla pāy-bend edüp zahve-i kübrāya (2) deñlü bu esbi güderdi. Ba' dehu hezār i' zāzla şıĝayu ve semreyü licā- (3) -mından yederek hānesine giderdi. Bir gün yine bu minvāl üzere (4) esbe süvār olup cānib-i mer'āya 'āzim oldı. Çün bir laţif (5) çemen-zāra gelüp atdan indi ki esbāb-ı rükūbı alup ra'y edüp (6) esbi kemā-kān ri'āyet ile ra'y ede. Hemīn esb bî-sebeb şāhibinden (7) remide ve licām ü sercile sū-yi şahrāya revende oldı. Fāris (8) anuñ talebinde aħşama deñlü meşyen 'ale'l-aqdām ikdām eyledi. Vaqt-i (9) şām olıcağ zalām-ı şeb gālib olup esb nazardan ĝā'ib oldı. (10) Āhirü'l-emr fāris 'āciz olup feresden me'yūs olup hānesine rāci' (11) oldı. Feres dağı tekāpūydan yoruğdı ve ĝalebe-i cū' la bî- (12) -tākat olup tūruğdı. İster ki otlaya licām kıomaz ve diler ki (13) bir miqdār yata zīn ü rikāb māni' olup uyıtmaz. Ol şeb tā seher (14) ĝalebe-i cū' ü seherle zāhrında esbāb-ı zīn müretteb ve kāmında licām-ı āhenin (15) ile mut'ab olup kavā'im-i erba' ası üzere kıyām edüp mübtelā-yi (16) envā'-i ālām oldı. Bāmdād ümid-i imdādla bir semte teveccüh kııldı. (17) Öñine bir nehr mu' teriz oldı. Nehrüñ öte cānibinde olan sāhile

[168.b]

(1) vāşıl olmağçün derūn-ı nehre dāhil oldı. Meger nehr 'amiğ imiş (2) ki andan sühulet ile geçmege tārık yoĝimiş. Miskin feres hezār cür'et (3) ile aşāĝa ve yukāru sebāhat ederek girdāb-ı iztırābda ĝark-āb (4) olmadın hālāş buldı. İttifāken üzerinde olan serci ve sine-bend (5) ü hizāmı ve başında olan licāmı cülüddan ittiḥāz olınmışdı. Muntaşif-ı (6) nehārda ve tāb-ı āftābdan yübüset-i tām taḥşil edüp a'zā-yi (7) feresi muḥkem şıkup hattā sine-bend ü hizām ü licāmı mevzi' i müteverrim (8) olup be-ĝāyet mutazaccir ü müte'ellim

oldı. Bu hâl üzere niçe eyyām-ı mürür (9) idi. Bedeninüñ za‘îfi mütezâyid ve şiddet-i âfet-i cū‘ı mütevârid olup (10) meşye meşiyet ve harekete irâdetden kaldı. Bu eşnâda bir hınzır-i (11) sebük-hîz ü tîz-dendân çıka geldi. Gördi ki giriftâr-ı dâm-ı (12) demâr olmuş yâhūd ḥabîb-i ğaybdan âşikâr olmuş bir şikârdur (13) hemân bâdî-i nazarda esb-i bî-çârenüñ katline kaçd eđüp (14) ve kanın içmege diş bileği. Tekrâr nazâr şaldı gördiki bir esb-i lâğar (15) miyândur ki hemân pōsta şarılmış bir iki üstühândur.

meşnevî

- (16) şahşı gūyâ ki lâşe-i lâ-şey ma‘nâda mürde şüretâ ber-ḥay
 (17) yemedden içmeden berî olmuş ‘uzuvdan ‘azmla deri qalmış

[169.a]

(1) İlerü varup za‘f-ı hâlinden ve sebep-i hüızâlından su’âl etdi. (2) Feres ḥasbe’l-mikdâr azrâr-ı licâm ü hizâm ve âzâr-ı sine-bend-i saht-kâr- (3) -dan aḥbâr etdi. Hük eyitdi ya bu ‘aḳabeye seni ikâ‘ eden (4) ne güne günâhdur ve seni bu varṭa-i helâka ilkâ eden niçe bed-ḥâhdur. (5) Feres eyitdi benüm zerrece günâhum ve ḳalîl ü keşîr cürmden âğâhum yokdur. (6) Hük eyitdi şöyle ḥayâl ederem ki sen inkâr-ı zenbde kâzib- (7) -sin. Ol sebebden الكذب النجات في الصدق في المذنبات mefhûmı üzere ümîd-i ḥayâtdan (8) ḥâ’ibsin. Gel toğrusın söyle ki النجات في الصدق في المذنبات mażmûnı üzere (9) bend-i belâdan âzâd olup ḥarâb olmuşiken yine âbâd olasın.

beyt

- (10) راستی موجب رضای خدایت کس نه بنیم که کم شدازره راست
 (11) Kizb cemî‘ edyân ü milelde ḥarâmdur ve merd-i kâzib cemî‘ ezmânda (12) bed-nâmdur. Feres hüküñ süḥan-ı merḥamet nizâmından bûy-i luṭf u kerem (13) istişmâm eđüp ḥasb-i hâlîni i‘lâm etdi ve şâhibinüñ kendüye (14) kemâl-ı muḥabbetin ve envâ‘-i hizmet ü ri‘âyetin ve ekl-i şürbünde ittifaḳen (15) kendünüñ ḥuşûnet ile andan ibâḳın ve yollarda geçen ser-güzeştini (16) bî-kem ü kâst ḥuzûr-ı hükda râst ḥikâyet eyledi. Hınzır (17) daḫı tefâşîl-i aḥvâl-ı ferese vâḳıf olıcaḳ eyitdi ḳâtelallâhu

[169.b]

(1) zünübı ne ‘aceb tekşîr etmişsin ve cādde-i istiḳâmetden taşra gitmişsin. (2) Cümleden birisinüñ mühimmâtına müte‘ahhid ve iḥsân u ikrâmı mebâlig ü (3) mücidd olan fârisüne muḥâlefet etmişsin ve ni‘mete küfrân ile sūd (4) u ziyânüñ farḳ etmeyüp mübtelâ-yı belâ-yi ḥüsrân olmuşsin ve kendü nefsünjü (5) münis olduğı vahşet ü ğurbet ile it‘âb etmişsin ve üzerünđe (6) olan esbâba ta‘addî ile şâhibüne tekrâr ezâyâ taşaddî etmişsin (7) ve başuḳa

bu belâ gelmezden muḳaddem fârisüñe mürâca‘ at ḳâbil iken günâ- (8) -huñda ısrâr ve bed-kârlıḳda istimrâr üzere olmışsın ve bi'l-cümle (9) ser-â-pâ cürm-i maḥẓ olmuşsın ve ‘âḳıbet-i kâr a‘mâl-ı seyyi’ enüñ (10) mükâfâtını bulmuşsın. Ammâ hele çün bu maḳûle miḥnet-reside vü felâket- (11) -keşide bir nâ-tüvân ü perîşân-rûzigârsın başum şadaḳasına (12) senüñ ser ḥunuñdan geçdüm ve ḳuşca cânuñı âzâd êtdüm dèyüp tiğ-i (13) bürrân-ı dendân ile licâm ü ḥizâmını ḥarm êtdi. Feres-i miskîn ḳayd-ı (14) bendden ḥalâş olup sebük-bâr u çâbüḳ reftâr sū-yi şahrâya (15) ‘azm êtdi. Çün ‘Aynü’l-ehl ḥikâyet-i ‘acüzü gūş-i hūş ile müstemi‘ (16) oldu ve ser-güzeştini naḳîr ü ḳıtmîr bir bir pîr-zene ḥikâyet ve cürmine (17) i‘tirâf ḳılıp ve envâ‘-i ḥuzû‘ u ibtihâlle mutazarri‘ olup eyitdi

[170.a]

(1) ey mâder-i mihr-bân ḥûḳ bir bî-temyîz ḥayvân iken feres-i nâ-tüvâna (2) teraḥḥum êdüp bend-i ḡamdan ḥalâş êtmiş. Cenâb-ı mekremet-me’âbuñ (3) şeref-i insâniyyet ile mertebe-i ḥayvâniyyetden mümtâz olasın lâ- (4) -yıḳdur ki baña feryâd-res olup bu vartadan ḥalâş êtmekle (5) kâr-sâz olasın. Bu âteş-i belânuñ şu‘le-i şereri ve şerer-i (6) zararî ḥarman⁹⁸-ı cânı iḥrâḳ êtmedin âb-ı tedbirle iṭfâ (7) êdüp bu vâḳı‘a-i hâ’ilenüñ ḡâilesinden beni iṭlâḳ êdesin (8) ki bu iḥsânüñ mûcib-i kemâl-ı rızâ vü şükrân ve bâ‘ iş-i tamâm (9) imtinân olup muḳâbelesinde envâ‘-i ḥayr ü iḥsân ile mükâfât (10) olunmaḳ muḳarrerdür. ‘Acüz eyitdi çünki nefis belâsına ve şeyṭân (11) iğvâsına mübtelâ olmuş bir tâze civânsın ve zenbûñe i‘tirâf (12) êtmekle müstaḥaḳḳ-ı ‘afv u ḡufrânsın. Kerem-i kâr-sâza ümidüñi (13) muḥkem ḳılıp şabr u tevekkülde şâbit-ḳadem ol.

mesnevî

- (14) به كردي اكرجه دردمندي چندانكه كرىستى بخندي
 (15) ارام كهيست هردي را پايان حديست هرغمي را
 (16) كاري كه نه زوالميداري باشد سبب اميدواري
 (17) **İnşâ** ‘allâh senüñ ḥalâşuñ emr-i sehldür nihâyet baña

[170.b]

(1) bir miḳdâr mehl vèr. Senüñ içün tefahḥuş-ı feraḥ ve tecessüs-i maḥrec (2) üzere olup bir fırsatda ki ḥalâşuña ruḥşat u miknet (3) mümkün ola beher taḳdîr tîr-i murâduñ hedef-i ḥuşûla vuşûl (4) bula. ‘Aynü’l-ehl çün ḥadîş-i ‘acüz-ı mihr-bânı gūş êtdi

beyt

⁹⁸ Sözcük A nüshasında "cürmin" biçimindedir.

(5) ne hōş bildün devāsın derd-mendün yoğise müstemende riş-ħanduñ
 (6) dēyüp ħāmūş oldu. Çün vezir kelāmını bu maķāma erişdürdi (7) maķrāna iķbāl édüp
 eyitdi.⁹⁹ Bu gece bu ħikāyeti itmāma iķtidārum yoķdur (8) zirā ħālā a'zām̄da fütürü
 müteħassis ve ħuşūşā 'ārīza-ı (9) şudā'ı¹⁰⁰ müteferris oldum. Leyle-i ātīde baş-ı bisāt-ı
 neşāt (10) édüp 'uķūd-ı rivāyāta kemāl-i irtibāt vèrüp leālī-i ħikāyete (11) (leālī-i ħikāyete)
 silk-i intizām̄da ħüsn-i ihtitām vèrelüm. Maķrān (12) cevāb-ı veziri şavāb görüp meclisden
 kıyām ve maķām-ı istirāħat- (13) -da ārām étdiler. Bu tarafda Şāpūr şāh ki derūn-ı
 maħbesden (14) kelām-ı veziri bi't-tamām dinleyüp ve murād ne édüğünü anlayüp (15)
 eşnā-yi ħikāyetde zārb étdüğü emşālden ve baş étdüğü (16) aķvālden me'āl ne olduğünü
 iz'ān édinüp ve feħvāya itķān (17) ü iķān üzere olup tamām bildi ki vezirün 'Aynü'l-
 ehlden

[171.a]

(1) murādı Şāpūrdur ve Seyyidetü'n-nār dēdüğü Şāpūruñ memleketinden (2) kināyetdür.
 Zirā ħalkı āteş-perestlerdür ve Seyyidetü'z-zehab (3) dēdüğü bilād-ı Rūmdan 'ibāretdür ve
 Zi'b ki Seyyidetü'z-zehab (4) -hebün zevci olacaķdur kayşere işāretdür ve 'Aynü'l-ehl (5)
 müşāhede-i didār-ı Seyyidetü'z-zehabe şevķ u şegāb üzere oldu (6) demekden murād nefsi
 Şāpūruñ memleket-i Rūma tama' u revādd üzere (7) olduğudur ve Zi'b 'Aynü'l-ehli ķabz
 étdi demekden (8) maķşūd kayşer Şāpūrı aħz édüp selāsil ile merbūt (9) ü ma'ķūd étdi
 demekdür ve vezir kendü nefsinin 'acz ü zücretde (10) 'acüz-ı maķtū'atü'l-yede teşbih édüp
 'acüz 'Aynü'l-ehle dēdüğü (11) gibi bu vaķtde taħlişe imkān yoğdüğüne ve şabr lāzım
 édüğüne (12) ve muttaşıl-ı ħālāşa sa'y üzere olduğuna tenbih étmışdür. Bu (13)
 muķaddimātdan Şāpūr müreffehü'l-bāl ve müferriħü'l-ħāl olup veşāķından (14) itlāķda
 mişāķ-ı vezire istişāķ étdi. Çün vaķt-i şām (15) u hengām-ı baş-ı kelām oldu maķrān ki
 vezirün müsāmeretine (16) intizār-ı tām üzere idi vezire ħitāb édüp ey feylesōf-ı (17) rāhib
 işgā-yı ħadīş-i dil-āvīz ki cāndan rāğıbz 'Aynü'l-ehlün

[171.b]

(1) ħālī neye müncerr olmışdur. 'Acüz aña analıķ édüp kayd-ı Zi'bden (2) taħliş ile
 muķayyed olmuşmıdır yoħsa emed-i medid ħabs-ı (3) ebed ve kayd-ı mezid üzere
 ķalmışmıdır. 'Ale't-tafşil i'lāma (4) himmet maşrūf olsun. Vezir sem'an ve tā'aten dēyüp

⁹⁹ A nüshasında " édüp eyitdi" yerine sadece "étdi" sözcüğü bulunmaktadır.

¹⁰⁰ Sözcük A nüshasında "aşdā'ı" biçimindedir.

sevķ ü şafāy- (5) -la sevķ-ı kelāma şürü‘ édüp eyitdi ‘Aynü’l-ehl niçe rüzigār (6) bu hāl-i zārile künc-i tārda nā-çār karar ēderdi. Gāhi Zi’b-i (7) nā-bekār gelüp qatle tehdid édüp giderdi. Bir şeb yine (8) ‘acüz-ı hîle-kār ‘Aynü’l-ehle qarşu iķād-ı nār édüp āheste (9) āheste eyitdi eger bu ğamdan hālāş ve bu elemden reste olmaķ (10) isterseñ şabr ü taħammül ile mücāhede édüp bir miķdār baña müsā‘ade (11) eyle. ‘Aynü’l-ehl eyitdi bu meşel-i sāyirdür ki هَانَّ عَلَى الطَّلِيْقِ مَا (12) لَقَى الْأَسِيرِ ya‘nī esīre müsādefe eden belā-yı mühīn kayddan (13) muṭlaķ olanlara āsān ü heyyin gelür ya‘nī giriftārlaruñ hāl-i zārını (14) āzādeler neylerler. Ey māder şabra tāķat müyesser degüldür. Baña bir çāre (15) var ise göster ve illā mürġ-i rūḥ kafes-i bedenden pervāz etmek (16) muķarrerdür.

beyt

eger varise ben miskine çāre (17) demidür ki oldı baġrum pāre pāre

‘Acüz eyitdi ne ‘aceb hālün var

[172.a]

(1) zāhir budur ki ḥadāşet-i sinn ḥasebiyle idrāk-ı ḥaķāyıķdan (2) kāşırsın. Qanı ğayret-i recūliyyet ve ķanda gitdi ma‘arret ü ḥamiyyet. (3) Eger merd-i hūş-yār iseñ āzār-ı rüzigāra bir miķdār iştibār (4) édüp meded-i ğaybīden istimdād ü istizhār eyle. Ne ķadar mübtelā-yi (5) ḥabs-ı şedīd iseñ yine müsā‘ade-i baḥt-ı sa‘īdden nā-ümid olma.

meşnevī

(6) بهنكام سختی مشونامید كه ابرسيه بار داب سيفيد

(7) در چاره سازی نجودبرمبند كه بیسیار تلخی بودسودمند

(8) بساقفل کار انیامی کلید کشانیده ناکه آیدبیدید

(9) Bārī saña mücib-i tesliyet ve sebep-i selvet olur bir ḥadiş-i (10) ğarib naql edeyüm. ‘Aynü’l-ehl eyitdi murādum cenābuñdan merḥamet (11) ü şefķatdür. Ne ķadar zaḥmet ise teşrīf buyuruñ ‘acüz eyitdi (12) **ḥikāyet** olunur ki zamān-ı sālifde bir tācir-i māl-dār ve bir mün‘im-i (13) kām-kār varıdı ve sinn-i şıġarda bir püser-i hūb-siyeri var idi (14) ki bāġ-ı zindeġānide andan ğayrı şemeri ve baḥr-i ḥayātde aña beñzer (15) ğüheri yoġıdı. Aḥbābıñdan biri buña bir ğazāl-ı beçe-i şir-ḥārde (16) ithāf etdi. Qalb-i şabī bu ğazāl-ı şaġire esir oldı şöyle (17) ki bir sā‘at andan mufāraķata rızāsı ve bir ān ansuz ğöñlinün

[172.b]

(1) şafāsı yoġıdı. Gerden ü ğüşını muraşşa‘ kılade ü zerrin mengüş ile (2) tezeyyün édüp ve anı irzā‘ için bir şāt-ı semin ta‘yın (3) eylediler. Āhū-beçe neşv ü nemā bulup laḥm ü

şahmı ziyāde oldı. (4) Hattā fevķ-ı farkında ḥasbe'l-‘āde iki ķarn peydā oldı. Püser bu (5) ķarnānuḡ berik ü leme‘ānına ḥayrān olup her gün vaz‘-ı gūnā- (6) -gūn ve naķş-ı būķalemūnına nigerān olurdu. Bir gün bu ġazāl-ı (7) şaġirūḡ serinde zuhūr eden nedür dēyü ehline şordı. Eyitdiler (8) ki bunlar ġazālūḡ ķarnlarıdur cins ġazālūḡ zūķūrında zuhūr (9) eder giderek ikisi bile ṭavil ü dırāz ve sâ’ir a‘zāsından (10) ser-firāz olur. Fi'l-ḥāl püser pederine eyitdi baġa bir ġazāl-ı kebīr (11) bulı vēr tā ki tenāsüb-i endāmı maķbūl u pesendide ve ķarnānı (12) tamām reside ola. Peder ki oġluna ġāyet müte‘allik ve murādātını (13) itmāma muta‘atıḡ u müteşevvik idi. Şayyādlardan āhū şikārına mu‘tād (14) bir şaḡşa murād olınan ġazālī sipāriş edüp envā‘-i va‘de- (15) -lerle nevāziş gösterdi. Şayyād ‘ale’l-fevr bir ġazāl iştıyād edüp (16) ḥuzūr-ı tācire i‘dād etdi. Ğulām-ı tācir gördi ki kuvvet (17) ü nümüvvi istikmāl bulmuş ve her bir ķarnınuḡ ṭulı zirā‘dan efvūn

[173.a]

(1) olmuş ve cā-be-cā ġarib şāḡlar şalmış ve çeşm-i siyāhı mūkaḡḡal (2) ve cemī‘ a‘zāsı mükemmel bir ġazāl-ı bī-mişāldur ki şīr-i vehm ü ḥayāl (3) bu maķūle bir naḡṭir ele getürmek muḡāldür. Bunuḡ daḡı gerden (4) ü dūşını envā‘-ı ḡuliyi birle taḡliye edüp me’kel ü meşāribleri mühimmā- (5) -tını murād üzere müheyyā edüp ġazāl-ı şaġirle aġa bir meķān-ı vāsī‘ (6) taḡliye etdiler. Bu ġazāl-ı kebīr ol ḡışf-ı şaġirle mūcāneset-i (7) ṭabī‘iyyeleri ḡayşiyetinden tamām ülfet ü muvāneset etdiler. Bir gün (8) ol āhū-beçe ġazāl-ı kebīre eyitdi ben seni görmezden evvel böyle (9) zann ederdümki vech-i arzda benüm şeklūme bedel bir heykel bulunmaya. (10) Ğazāl-ı büzürg eyitdi senūḡ eşķālūḡ bī-ḡadd emşālūḡ lā-yu‘addur. (11) ḡışf-ı şaġir eyitdi benüm emşālüm ne ġūşede sākinler ve ne kūşede (12) mütevaṭṭınlardur. Ğazāl başladı cinsinūḡ vefret ü keşretinden ve (13) kūh u şaḡrālarda teferrüd ü vaḡşetinden ve tevālüd ü tenāsüllerinden (14) ve nefā’is-i nebātātı tenāvüllerinden bir bir ḡikāyet eyledi. ḡışf ḡilķat-ı (15) aşlısı muķtezāsınca ebnā-yi cinsini görmege ṭālib ve anlarıḡ (16) ile bir dem şoḡbet etmege cāndan rāġıb olup hezār tazarru‘ ile (17) ġazāldan temennī etdi ki anları buġa göstere. Ğazāl senūḡ bu ārzūḡ

[173.b]

(1) bātıl ve sevdā-yi bī-ṭā’ildür zirā sen ‘ayş-i raġada mu‘tād (2) olmuş ve ḡuzūr u refāhiyyet ile neşv ü nemā bulmuş bir sāye-perver- (3) -sin. Eger bu murāduḡa vāşıl olsaḡ nedāmetūḡ muķarrerdür. Ğhū- (4) -beçe tekrār ibrām ü ilḡāḡ edüp eyitdi her-āyine beni bu maķām-ı (5) vaḡdet encāmdan ıṭlāķ ve emşālüm zümresine ilḡāķ lāzımdur. (6) Ğazāl gördi

ki men^ç-i pîrle mûmteni^ç olmaz ve bu ârzûdan hiç münka^çtı^ç (7) olmaz ber-muktezâ-yi cinsiyyet anu^ç kelâmina teba^ç iyyet ikisi bile (8) merbatlarından birûn olup gitdiler. Hattâ giderek deşt ü şahrâlara (9) yetdiler. Âhû-beçe geşt-i deştten fera^ç ü mera^ç üzere olup (10) bir zamân karnân şâhibi akrânlarıyla ki ekşernü^ç her bir karnı (11) şu^ç be-i çenâr gibi hâdden efzûn ve pâyları mânend-i sûtûn ve (12) serûn u sâ^çir^ç u^çzvları mevzûn idi. Sû-be-sû tekâpû édüp (13) giderek kemâl-i neşâ^çından rummdan birûn olup hâlef ü kaddâmına (14) bakmayup kuvvet-i a^çdâmınca^ç ad^çve i^çdâm eyledi. Âhîr-kâr huyûl-ı (15) süyûl hark^ç êtdüğü bir uh^çdûd-ı zayyık^çu^çl-hudûda düşüp her (16) tarafa şıçrayup hâlâş için bezl-i mechûd êtdi ve ğazâl-ı kebîrden (17) recâsı bu idi ki gelüp anı bu var^çta-i helâkdan kurtara.

[174.a]

(1) Ol da^çı müyesser olmayıca^çğ bi'l-âhîre ثَمَّ تَسَالَمَهَا نَأْوَصَ الْجِرَّةِ meşeli üzere (2) ol ma^çzîk-i hâkda karar édüp feryâd ü zâra ser-âğâz eyledi. (3) Bu cānibde veled-i tâcirü^çñ fikdān-ı hı^çşf ü ğazālla āyîne-i hâ^çtır (4) münkesir ve meşreb-i zamîri mütekedir oldu. Pederi oğlunun melâletinden (5) münfa^ç il olup zâlle olan ğazāllaru^çñ ta^çhşîline müştâğil oldu. (6) Her tarafa şayyâdlar şalup tutup getürene envâ^ç -i i^çhsân va^ç de eyledi. (7) Tâcir kendüsi da^çı bir kaç nefer huddâmı ile şayyâdlaru^çñ eşerine ıktıfâ (8) édüp taleb-i ğazāleyni iltizâm êtdi. Cüst ü cû ederken mesâfe-i (9) ba^ç ideden bir şahş gördiler bir nesneyi önüne alup gūyâ dest (10) ü pâyına bend urmağ sa^ç y eder. Hemân ol tarafa şitâbân oldılar. (11) Meger bir şayyâd bir ğazâl-ı kebîri şayd ve dest ü pâyını kayd êtmîş (12) ve elinde bir keskin sikkîn tutmuş ki ğazâl-ı miskîni zeb^çh êde. (13) İm^ç ân-ı nazâriyle ba^çdılar ve ya^çqînen bildiler ki kendülerü^çñ zâyî^ç (14) olan âhû-yı kebîrleridür. Şayyâdu^çñ elinden alup ve üzerinde (15) merbû^ç olan esbâb-ı huliyyi da^çı şayyâddan teftîş édüp (16) mecmû^ç mı bulup a^çğz êtdiler ve keyfiyyet-i iş^çtyâdından su^çâl (17) olındukda şayyâd eyitdi fakîr ki mu^ç tâdum üzere ba^ç de^çl-^ç aşr

[174.b]

(1) evümden gitmişidüm. A^çşam olıca^çğ bu şahrâda şebikemi naşb (2) édüp qaribinde beytütet êtmîşidüm. Ale^çş-şabâh bu ğazâl yanında (3) bir hı^çşf ile çerâ ederek bu araya geldiler. Hı^çşf semt-i âhîre (4) mürûr édüp ğazâl şebike üstine yürüyüp giriftâr oldu. (5) Ben da^çı kaşd êtdüm ki bunu şehre iledüp bey^ç edem. Çün bu (6) ma^çhalle geldüm hâ^çtıra bu lâyih oldu ki eger ben bu ğazâlî şağiken (7) şehre iledürsem üzerinde olan esbâb-ı huliyyden ba^çna su^çâl ederler. (8) Eger ikrâr edersem elümden alurlar. Eger inkâr edersem beni bed-hâl (9) ederler. Ākıbet bunu mu^çkarrer êtdüm ki ğazâlî zeb^çh édüp la^çhmını (10)

şehre idhāl edem murādum üzere bey^ç edüp ba^ç dehu huliyy ile (11) ğānim ü rābih gūşe-i kāşāneme gidem. Pes benüm bildügüm budur ki (12) söyledüm ve gördigüm budur ki takrîr eyledüm. Tâcir bunun kelâmını (13) işidicek eyitdi ne ^ç aceb merd-i sâde-dil ve harîf-i saḥîf (14) ü cāhilimişsin çünki bu maḳûle şikâra rāst geldün ve (15) bu gūne ğanîmete zafer bulduḡ fi'l-hâl huliyyi alup ğazālî irsâl (16) etsen ve ğanâ'imi yab yab ma^ç âyiş-i ^ç ayâlünje şarf etsen olmazmıydı. (17) Meşeldür ki az tama^ç çok ziyân eder ve ziyâdeye harîş olmağla

[175.a]

(1) âdemün maḳdûrı olan metâ^ç-ı ḳalîl daḡı elinden gider. Bârî (2) gel bize ol hışfuḡ teveccüh êdügü ciheti göster tâ ki anuḡ (3) daḡı aḡzı müyesser olursa seni maḡrûm ü maḡzûl ḳomayup (4) mevâhib-i behiyye ile behrever ḳılam. Şayyâd sem^ç an ve tâ^ç aten dëyüp (5) bunları hışfi gördüğü semte irşâd eyledi. Hışf ki giriftâr (6) olduğı mekân-ı muzîḳde kârı zârî vü feryâd idi. Tâcir (7) nâle-i hışfi işidüp kendü daḡı şayḡa êtdi. Hışf daḡı (8) âvâz-ı tâciri idrâk edüp enîn ü ḡanîni arturdu. Bunlar (9) daḡı ilerü varup gördiler ol hışf-ı saḡîr bend-i belâya (10) esîr olmuş. Ol bî-çâre ḡandek-i ^ç amîḳden iḡrâc êtdiler ve (11) şayyâda bî-nihâye in^çâm edüp ve ol iki ğazālî alup maḳâm- (12) -larına gitdiler. Püser-i tâcir ki ḡaber-i ḡayra muntazır ve bâb-ı dârda (13) ḡâzır idi. Çün çeşm-i cihân-bîni âhûlara nâzır oldu (14) kemâl mertebede mesrûrü'l-ḡâḡır oldu. Lakin âhû-beçe ğazâlla (15) evvel ki gibi bir kunâsda ülfet ü istînâs êtmedi. Ġazâl (16) anuḡ şoḡbetine râġîb olduḡça hışf andan ziyâde mânend-i (17) ecânib¹⁰¹ mütecânib oldu. İkisünün mâbeylerini cem^ç ü te'lifde

[175.b]

(1) mevâdd-ı ḡiyelden çok nesne tertib ü taşnîf êtdiler aşlâ (2) müfid olmadı. Püser-i tâcirün bu cerâḡatden yine sînesi (3) riş ve ḡâḡırı mecmû^ç iken perîşân ü pür-teşvîş oldu. İttifâken (4) bir vaḳt hışf kunâsda uyurdu ğazâl üzerine varup (+ref^ç)¹⁰² (5) ile anı uyardı ve aḡa ta^ç yib ü terhib yüzinden ḡiḡâb (6) edüp kendüden vaḡşet ü nefret êdügüne ^ç itâb êtdi. (7) Hışf eyitdi sen degülmisin ol ğaddâr ki zamân-ı serrâ'da yâr-i (8) vefâ-dâr olup ḡîn-i zarrâda cefâ-kâr olduḡ. Künc-i ġurbetde (9) şiddet-i kürbete mübtelâ olduḡumda senden ḡüsn-i mu^ç âvenet ve luḡf-ı (10) mu^ç âzadat recâ edüp çendân ki istimdâd êtdüm baḡa

¹⁰¹ Szöcük A nüshasında "icâbet" biçimindedir.

¹⁰² Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.194b/3)

feryād-res (11) olup imdādla dād etmedüñ. Döstmıdır ol ki kendü ehemmiyyetin şahn-ı gül-zār ola ve yārı derün-ı ğārda qarın-ı ħārħār ola.

beyt

- (12) دوست ان دائم كه كير ددست دوستت درپريشان حالي ودرمانده
 (13) Ğazāl ħıřfuñ sebab-i infi‘āline vāqıf olup eyitdi vallāhü’l- (14) -‘azım mu‘āvenetde te’ħırüm ve ħızmetünde taqşırüm pā-beste-i dām-ı (15) şayyād olduğum cihetdendir. Yoħsa kudret ü fırsat halinde terk-i (16) ħuķūķ muħabbet-i cinsiyyetden degüldür. Ħıřf ma‘lüm edindiki ğazāl (17) daħı kendüleyin dām-ı belāya giriftār olmış min ba‘d vahşetden

[176.a]

- (1) ülfete merāci‘ olup vaz‘-ı sâbık üzere maķām-ı istināsda (2) qarār etdi. Çün ‘Aynü’l-ehl ħikāyet-i ‘acüzı istimā‘ etdi (3) (+taħlīşde)¹⁰³ te’ħiri maħz-ı ‘acizden edüğünü taħķik edüp nā-çār muħātabat-ı (4) ‘acüzdan imtinā‘ etdi ve cāzim oldu ki

mışra‘

- (5) her süħan vaķti ve her kār zamānı dāred
 Rivāyet olunur ki çün vezīr-i (6) rüşen-dil ħadışini bu maħalle muttaşıl kıldı naķl-i aħbārdan sâkit (7) ve taķrīr-i esmārdan şāmit oldu ve ‘özü-ħāħlıķ tārīķından eyitdi (8) ki sâbıkān ‘arız olan fütür henüz mu‘āvedet etmegin a‘zāmda (9) kelāl küllī müşāhedet ederin ħalā ‘özrüm ma‘füv ü ma‘zūr buyurıla. (10) İnşā’allāh leyle-i kâbiledede yine şarf-ı maķdūr olına. Maţrān (11) eyitdi ey rāhib-i feşāħat beyān ta‘allül ü temārużı der-miyān (12) etme. Kelām-ı rāħat baħş-ı rüh-efzā ki işġāya cāndan müştāk (13) olmuşamdur her ne kadar teklīf meşākķ ise de zebān-ı tūtī elħānuñ (14) sevk-i beyāna münsāk olsun ve nuţķ-ı mesīħādan dem uran nefis-i (15) mübārekünġden dil-i derd-nākımız şifā bulsun.

meşnevi

- (16) variken kuvvet şahn-ı tende söyle ey tūtī-i şeker-ħande
 (17) sırr-ı mektūmı aşikār eyle dürr-i meknūnı ħōş nişār eyle

[176.b]

beyt

- (1) ‘ākıl olan işidse bir kışşa alur āħir o kışşadan ħişşe

¹⁰³ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.195a/5)

(2) Vezîr kâlâ-yi kelimâtını revâcda görüp envâ'-i sürûr ü ibtihâc (3) ile takrîr-i sühâna şürû' édüp eyitdi çün 'Aynü'l-ehl ol (4) leyl-i elyeli azyak-ı aḥvâl üzere geçürdi 'ale's-seher ki bâz-dâr-ı (5) sipihr mürğ-i zerrîn-bâl-mihri âşiyân-ı maşrıḳdan uçurdi Zî'b-i (6) bî-raḥm ü sitem-kâr ol maḥbûs-ı ḥâk-sâruḡ üzerine gelüp muḥkem (7) zârb édüp 'an-ḳarîb ma'raz-ı ḳatle yetiştürmege niçe tehdîd (8) ü terḥîb édüp gitdi. 'Aynü'l-ehl müşâhede êdügi şiddet (9) ü be's sebebiyle min ba'd ḥayâtından ye's üzere olup girye (10) ü zârı arturdi ve kemend-i nâleyi ḥişâr-ı âsmâna yetürdi. (11) Bu ḥâl-i zârıla aḥşam olup 'acûz daḥı gelmekde te'ḥîr gösterdi (12) esîr-i bî-çârenüḡ intizârıla cigeri ḥûn olup nihâyet (13) mertebede ḥâli diğerk-gûn oldı. Nişfü'l-leyl olıcaḳ 'acûz çıḳa- (14) -geldi. 'Aynü'l-ehl eyitdi ey mâder vaḥşet cânuma kâr êtdi (15) muvânesetüñe mu'tâd olmuşam seni gördükçe dil-şâd olup şanuram (16) ki bend-i ğamdan âzâd olmuşam. Bu şeb teşrifde te'ḥîrûḡ bâ' işi (17) nedür bu esîre bir miḳdâr oturup takrîr eyle.

beyt

[177.a]

(1) şeb-i miḥnet derâ-yi şem'-i şeb-efrûz hele bir laḫza ben bîmârıla ol
 (2) 'Acûz eyitdi ey merd-i şikeste-zamîr leyle-i sâbıkada zebân-ı ta'ne (3) ile ta'bîr édüp
 هان على الطليق مالى الاسير dedügüñ (4) benüm cânuma te'sîr êtmişdür. Eger benüm çekdigüm
 ḥârlıġı ve benüm mübtelâ ol- (5) -dıġum giriftârlıġı saña takrîr êde idüm kendü ser-
 güzeştüñi ferâmûş (6) édüp baña tanz ü ta'rizden ḥâmûş olurduñ. 'Aynü'l-ehl (7) eyitdi
 şimdi deñlü istiḫyâ édüp senüñ ḥâl-i pür-melâlünđen (8) istifsâr êtmezidüm. Vâḳı'â senden
 ne cürm şâdır oldı ki (9) bu ḥâle giriftâr olup a'zânda ḥalel zâhir olmaġla ḥâr ü (10) zâr
 olmuşsn. 'Acûz eyitdi ey civân bu ḥâḳire-i nâ-tüvân sâbıkân (11) fursân-ı melik-i kâm-
 kârdan bir merd-i kâr-güzâruḡ zevce-i maḳbûle- (12) -si idüm. Anuñ yanında ḳadr ü
 i'tibârum bülend ve maḫzar-ı 'ayş-ı ergâde (13) olup andan şıġâr ü kibâr evlâd
 getürmişidüm. Bir gün melik (14) zevceme bir ḥuşûş içün ğazab édüp zevcemi ve evlâd-ı
 zükûrumı (15) cemî'an ḳatıl êtdi ve benî vü benâtumı şatdı. İttifâḳ beni bu fâris-i (16) cefâ-
 kâr iştirâ édüp bu şehre getürdi ve aḳrân bilki (17) muḫlaḳâ insân taḫammül ü tekeffül
 êtmeyecek ḫıdemât-ı şaḳile ve tekâlif-i

[177.b]

(1) şâḳḳayı baña taḫmîl êtdi. Bu ḥâl-i zârıla yedi yıl tamâm ḫizmet (2) êtdüm. Bir gün
 zerrece merḫamet ü şefḳat mu'âyenet êtmedüm. Âḫîr andan (3) firâr êtdüm beni bulup

enfümi cez' etdi. Yedi yıl dağı hizmet (4) edüp yine firār etdüm. Tekrār tutup yedümi kaç' etdi. Hālā (5) tatlu cānumdan uşandum ve bu gece seni taħlişe 'azimet etdüm. (6) Bu yanda yaķinen bilürem ki bu zālīm beni şağ ķomaz. Bu dirlikden ise (7) ölmek yegdür dēyüp 'Aynü'l-ehlün ķuyūdını ħall ve veşākdan (8) ıtlākda sābıķ olan 'ahd ü mişākını münħall etdi ve kendü dağı (9) eline bir ħancer alup üzerine düşmek şadedinde iken 'Aynü'l-ehl (10) 'acüzün elini tıtdı ve ħanceri alup yābāna atdı ve eyitdi kendünı (11) helāk edüp beni dağı ħūnuńda eşrāk etme. Tır yukaru (12) benüm ile bilece revān ol ya ikimiz bile ħalāş olup şādān (13) olavuz ya ikimiz bile helāk olup bī-nām u bī-nişān olavuz. (14) 'Acüz eyitdi benüm kiber-i sinnüm ve za' f-ı başarum saña hem-rāh olmağa māni' (15) ve 'āciz ü 'amel-mānde olduğumdan saña ittibā' m mümteni' dür. 'Aynü'l-ehl (16) eyitdi şeb dağı dırāz dur ve kaç' edecegimiz menzil azdur (17) ğayret ü ħamiyyet ile bende seni götürmege kuvvet vardur. Bu kayd-ı

[178.a]

(1) girāndan ħalāş olan kimesneye ne ķadar ħaml-ı şaķıl taħmīl etse- (2) -ler yine sebük-bārdur. 'Acüz eyitdi çün sende bu ķadar himmet ü (3) 'azimet vardur ümīddür ki ben dağı saña şıķlet vermeyüp (4) sebük-ĥız ü tiz-refār olam. Pes hemīn sā' at ikisi bile (5) sür' at ile şitābān oldılar ve henüz şebden baķıyye variken (6) 'Aynü'l-ehlün mesken-i me'menine dāħil olup amān buldılar. (7) 'Aynü'l-ehl 'acūza maķdūrı olan vücūh-ı iħsān ile mükāfāt (8) edüp ħattā vālide edinüp kayd-ı ħayātda olduğça ħayr-i mücāzāt (9) etdi. Çün vezir ħikāyetini bu maķāmda itmām etdi maṭrān (10) buña küllī muħabbet edüp ri'āyetde ħayli ihtimām etdi ve ikisi bile (11) ma'an hem-rāz ve bir perdede terennüm-sāz oldılar. Bu tarafda Şāpūr (12) kelām-ı düstūrı tamām dinledi ve żarb etdüğü emşālden anladı (13) ki ħışf sālifü'l-vaşfdan murād-ı Şāpūrdur ve ħışfüń (14) ğazālla şahrāda geşt etdüğiden maķşūd Şāpūrle şoħbet-i düstūrdur (15) ve ħışfüń ħudūda suķūṭından 'arz Şāpūruń kayşer ħabsine (16) giriftār olduğudur. Ĥışfüń ğazāldan nüfūrından merām Şā- (17) -pūruń vezire te'ħir-i istiħlāşda sū' -i zannın iħāmdur.

[178.b]

(1) Çün Şāpūr vezirün kendüyi taħlişe 'azmini ve bu gece (2) ħalāş olacağını ve şehrün ķarīb edüğünü ve eger meşyden 'āciz (3) olursa vezir kendüyi götürmege ta'ahhüdünü 'ale't-tamām iz'ān edinüp (4) dil-i bī-ğıllı ğull-ı züllden ħalāş olmasına iṭmīnān bulup esās-ı (5) ümīdini teşyīd ve 'aķd-i recāsını tecdid ü te'kid edüp eyitdi

naẓm

- (6) نو صابر شودرین غم روزکی چند نماند هیچ کس جاوید در بند
 (7) کشاید بندچون دشوار کردد بخنددشمع چون بیمار کردد
 (8) نشاید کرد بر ازار خودروز که صدبیمارواکشت از لب کوز

(9) Çün leyle-i kâbile iqbâl étđi. Vezîr maţbağ-ı maţrâna bir fırsat ile dâhil (10) oldı. Gördi ki ta'âm-ı pazlar cemî'an nâ'imlerdür 'ale'l-fevr ta'âmlara (11) dârü-yı hüş-bere katup gitdi. Vaqt-i şâmda 'âdet üzere (12) maţrâna ta'âm çekildi. Vezîr dağı üslûb-ı sâbık üzere başkaca (13) ta'âmını tenâvül étđi. Sâ'at-ı nücumî geçmedin maţrân ve kavmi bî-hüş (14) oldılar. Vezîr hayme-i Şâpûra mübâderet édüp bâb-ı baqarayı açup (15) kuyûd-ı Şâpûri hâll édüp maḥbes-i zayyıkdan¹⁰⁴ iḥrâc eyledi. Hemân (16) nihânî 'asker-i kayşerden birün olup sū-be-sū şehre kaşđ (17) étđiler çün hişâra vâşil oldılar müvekkeller hây nedür déyü

[179.a]

(1) çağrışdılar. Vezîr ilerüce varup pâdişâhlarınuñ (2) selâmetini ve kendü nefsinı i'lâm étđi. Derhâl müvekkellerüñ ba'zı (3) fetḥ-i bâba şitâb ve ba'zı burc-ı hişârdan kendüyi pertâb (4) édüp ikisini bile hişâra idhâl étđiler. ('Asker)¹⁰⁵-i Şâpûrunuñ hâlleri (5) diğer-gün olup be-ğâyet nâ-tüvân ü zebün olmışlaridi. Pâd- (6) -şâhlarını selâmetde görüp tâze hayât buldılar güyâ her biri bir körpe-i (7) za'if iken şîr-i jiyân oldılar. Şâpûr cümle 'askerini bir yere cem' (8) édüp esbâb-ı silâh ve âlât-ı ḥarbden qadar-ı kifâyet bunlara (9) tevzî' eyledi ve emr eyledi ki nevâkîs-i naşârâdan zârb-ı evveli zârb (10) olınduğda Medîneden çıkup 'asker-i Rûm üzere müteferriḥ olalar (11) ve zârb-ı şânî çalınduğda cümle 'asker-i Rûma hücüm u ḥamlede müttefiḥ (12) olalar. Bu ittifaḥ ile zârb-ı evvelde hişârdan taşra olup gürüh (13) gürüh tırdılar. Şâpûr dağı süc'an-ı dilîrân ile hayme-i kayşere ḥamleyi¹⁰⁶ (14) müvecceḥ gördiler. Zârb-ı şânide bir uğurdan 'asker-i Rûma hücüm eylediler (15) ve 'asker-i kayşer ehl-i Fûrsüñ za'f-ı hâllerine ve kendüleriyle muḳâbeleye (16) muḳâvemetleri yok édüğine şu'ûrları olmağın cümlesi ḥâb u (17) ḥuzûra varmışlardı. Bunlar bu ḡafletde iken cümlesini aḥz

[179.b]

(1) étđiler. Şâpûr dağı kayşeri aḥz édüp esîr étđi. Kayşerüñ (2) ḥazâ'inine ve 'askeriniñ mâ-melekine zafer buldılar. Bunlardan az kimesne (3) ḥalâş oldı. Şâpûr dârü'l-mülküne

¹⁰⁴ Sözcük A nüshasında "şayfdan" biçimindedir.

¹⁰⁵ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.198b/7)

¹⁰⁶ Sözcük A nüshasında "cümle" biçimindedir.

dâhil ve bu ni‘ met-i ‘uzemāya (4) nā’il olıcağ resmi üzere ve yine secde-i şükre vardı ve māl-ı ğanā’imi (5) ‘askerine ve hafaza-i mülküne taqsim ü teb‘iz edüp vezir-i şā’ib-i (6) tedbiri vekil-i muṭlağ ve cümletü’l-mülk edüp cemī‘ umūrını aña tefvîz etti. Bundan sonra kayşeri ihzâr edüp ikrām-ı tām ve talṭif-i (7) bisyār gösterüp eyitdi

mıṣra‘

الحالة هذه تُوجُوِي

Kayşer eyitdi (8) eger qaşşābı be-giş ve eger tāciri be-fürüş ve eger pādīşāh-ı be-baḥş (9) ya‘nī eger qaşşāb iseñ öldür ve eger bāzergān iseñ şatup (10) behā’imle ḥazīneñi ṭoldur eger pādīşāh iseñ ‘afv eyle. Şāpūr (11) şāha bu sūḥan-ı dil-keş be-ğāyet ḥōş gelüp eyitdi

mıṣra‘

(12) والعذر عندي للذنوب مكفّر

Çün sen beni aḥz etdigün zamānda (13) ihlāka kâdir iken ibkâ’ etdün ḥālā ben daḥı mükāfāt ṭarīki (14) ile senün vücūduñı ifnā’ etmezem zirā pīrān-ı mağz güftār bu bābda (15) dürr-nişār olmışlardır ki

meşnevī

چوبر دشمني با شدت دست برس (16) مرانجانش کوراهمین غصّه پس

عدوزنده سرکشته پیرامنت (17) به از خون او کشته در دامنّت

Bilki senün gibi ‘adūya zafer

[180.a]

(1) müyesser olduğına ‘afvı şükranē kılmam muḥarrerdür. Nitekim buyurulmuşdur ki (2) اذا قدرت على عدوك فاجعل العفو شِكر القدرة عليه

kıṭ‘a

(3) چون شوي بر عدوي خودقادر عفوار اشکر قدرت خود سازد

(4) رحم کن رحم کن که هرجه کنی درجهان جز همان نیابی باز

(5) ve daḥı saña ṭarīk-i taẓyīk ile mücāzāt etmezem. Lakin saña teklīf (6) ederem ki benüm mülkümnden ifsād etdigün mevāzı’ı iṣlāḥ edüp (7) taḥzib etdigün āyineyi tamām ta‘mīr edesin ve ḳal‘ etdigün eşcār (8) miḳdārı tekrār ğars edesin ve yanuḡda olan üsārā-yı Fursi cemī‘an (9) ıtlāk edesin. Kayşer bu me’mūra zāmin olup bu minvāl üzere (10) ‘ahd ü mişāka ṭarafeynden ittifağ etdiler. Ba‘de’l-eyyām kayşer ‘ahde vefā (11) edüp zāmin olduğı umūrı itmām etti. Şāpūr şāh daḥı kayşeri (12) ıtlāk edüp şān-ı şāhānesine lāyık ikrāmıda ihtimām etti. (13) Kayşer pāy-i taḥtı olan Ḳoşantiniyyeye gelüp müddet-i ḥayātında Şāpūr (14) şāha inḳıyād ü iṭā‘at üzere oldı.

meşnevî

چون هر دو طرف غم بر سينتند (15) خوش حال شدند تاكه هستند
هر شه كه بر آه عفو بويد (16) وز عمر كل مراد بويد
دل هست ز نور عفو روشن (17) سينه يه نسيم اوست كلشن
ناجيبست عفو بفرق شاهي (هر شه كي بر آه كل مراد بويد)

[180.b]

(1) برسرنه و پس دكرجه خواهي

Tenbîh bâb-1 'afvda bir aşl-ı muhkem (2) vardur ekşer-i mülük ü hükâm ol aşldan gâfil ve anuñla 'amelde (3) müsâmiḥ ü musâhildür. Ol aşlile 'âmil olanlar dünyâda devlet-i (4) fâhire fâ'iz olup والذنيامزرعة الآخرة maẓmûnı üzere 'uqbâ (5) içün iddiḥâr-ı zâḥâ'ir zâḥire êtmîş olurlar ve ol aşla i'tibâr (6) êtmeyüp anuñla 'amelden 'âṭıl olanlar خسر الدنيا والآخر mefhûmı üzere (7) bâdiye¹⁰⁷-i hâviye-i hevâ-yi nedem ü ğam ü 'ademde kem olup gitmiş olurlar. Ol (8) aşl budur ki icrâ-yı ḥudûd-ı şer'ıyyede şefâ'at-ı şufe'â aşlâ mer'ıyye degüldür.

beyt

(9) اكران جرم راحديست شرعی نباشد داشت انجا عفو مرعي

(10) Erbâb-ı deyn ü emânetden bu ḥuşûşda şefâ'at êtmek münâfi-i diyânet- (11) -dür. Kitâb-ı kerîm ü fermân-ı kâdimde ولاتأخذبهما دأفة buyurılmışdur (12) pes ehl-i îmân u diyânete vâcibdür ki ḥilḳatlerinde merkûz olan (13) şefḳat ü merḫametleri ḥasebiyle ḥudûdullâhda şefâ'at êtmeyeler ki (14) bu bâbda şefâ'at mûcib-i şenâ'atdür ve hükâm-ı 'adâlet nizâm-ı (15) şefâ'at sebebiyle iḳâmet-i ḥudûddan ferâġat êtmeyeler ve ḥudûd (16) iḳâmetde rıfḳ ü merḫamet üzere olmayalar.

kıf'a

(17) حدود الله لاتعفى برفق ويؤخذكلها حسب المعاصي

[181.a]

(1) وان تشد ديدا بالحد تفلح وان تعدل فمالك من مناص

(2) Ammâ mādde-i ḥadden ġayrı cerâ'imde 'afv cā'iz ü cārî ve kâmet-i (3) bülend salṭanatıñ dişâr ü şî'ârıdır ve mülük-ı kâm-kârıñ (4) ser-nâme-i kârı ve aḥsen-i âşârıdır. Nitekim buyurılmışdur أقبلوا (5) ذوي الهنسات عثراتهم (6) şefâ'at ile ġunâh-ı mücrimândan mütecâviz olmaḳ câ'izdür (7) ve her-âyiñe ḳabûl-ı şefâ'at

¹⁰⁷ Sözcük A nüshasında "bâde" biçimindedir.

‘âdet-i ehl-i sa‘âdetdür ve tarikat-ı (8) erbâb-ı fütüvvet ü fazîletdür. **Hikâyet** olunur ki ekâbir-i (9) ferhunde me’âşirden biri bir mücrim hakkında huzûr-ı halife-i vaqt- (10) -de şefâ‘at eyledi. Halife eyitdi ol kimesnenün cürmi ‘azîmdür (11) ve günâh-ı büzürgi ‘afvuñ âhiri vaħîmdür. Ol ‘azîz eyitdi ben daħı günâh-ı büzürgi der-ħâst ederem. Yoħsa cerâ‘im-i şigârdan (12) kibâr-ı mülûk şefâ‘at olunmadın da geçmek mümkündür. Zirâ ki ħudâ- (13) -vend-i ħudret ħatâ-yi zir-destleri ‘afv etmek nişân-ı rif‘at (14) şân-ı şehânedür ve süħan-ı şefi‘ miyânede zuhûr-ı ihsâna ancak (15) behânedür. Halîfeye süħan-ı dil-âviz-i ‘azîz be-ğâyet hõş gelüp (16) şefâ‘atini ħabûl etti ve ol mücrimün günâhını ‘afv etti ve eyitdi (17) bir kimesne şefâ‘at ederse hemîn bu gûne eylesün.

beyt

[181.b]

(1) انراکه بنین شفیع باشد قدرش همه جار فیه باشد
 (2) **Hikâyet** olunur ki bir şahşı bir hıyânet ile ithâm edüp hasb-i (3) hâlini vâlî-i vilâyete i‘lâm etdiler. Vâlî aña ħabs buyurdi. Müddet-i (4) medîd ol maħbûsuñ zikri şafahât-ı zamâ‘irden metrûk ü mensî (5) oldı. Anuñ yâdı ne bir ferdün lisânında mezkûr ve ne dilinde menvî (6) oldı. Meger ol rûzigârda bir recül-i vefâ-dâr ü ħaħħ-güzâr varıdı. (7) Maħbûsa ħaylî meyl ü muħabbet üzere ħadîmî yâr-ı ħâr idi. Bir gün (8) ol yâr-ı şamîmî ‘ahd-ı ħadîmî ri‘âyet ħaşd edüp cenâb-ı vâlîye (9) ruħ‘a ref‘ etti. Mażmûnı bu idi ki mezellet-i aħdâm-ı mücrimân (10) ve zillet-i günâh-kârân dâmen-i ‘afv ü maġfîret birle mestûr olmak (11) tarîka-i mekârim-i ehl-i ihtiyâr ve vazîfe-i merâħim-i erbâb-ı iħtidârdur (12) ve ol faħîr maħbûs muħabbet giriftârı ve şiddet-i ħârî vü zârî birle (13) ħayâtdan me’yûsdur ve bu daħı ma‘lûm-ı ‘âlemiyândur ki luħf-ı ‘amîm-i (14) cenâb-ı kerîm ħalâş-ı giriftârânda behâne-cüyândur. Eger (15) ol zindâninün dâmen-i ‘işmeti levş-i cerîmeden pâk ise (16) helâk olmadın ħalâş ü necâtına işâret-i ‘âlî buyurılmaħ erzânî- (17) -dür. Eger ħubâr-ı günâh ol dermândenün ħabîb-i tahâretine nişeste ise

[182.a]

(1) âb-ı ‘afv ü maġfîret ile ol ħubâr şüste olmak lâyıħ-i cenâb-ı (2) kâm-rânîdür ve eger bu iki ma‘nâdan ħayrı bir şüret daħı varise (3) yine de anuñ günâhı şüfe‘âya baġıslamak mücib-i sa‘âdet-i câvidânîdür.

nazm

- (4) بجود شامل وانعام عام بر همه کس تراست فضل جو خورشید فیض چو لن باران
 (5) منه دراتش اندیشه بی کناهندا باب عفو بشو نامه کنه کاران
 (6) و کر حزاین دو صفت هست حالنی دیگر بود برای جنین کس شفاعت باران
 (7) Çün ruḳ‘a-i dil-keş ḥuzūr-ı vālīye yetiṣdi maṭāvi-i ruḳ‘ada (8) mūnderic olan luṭf ü maḳālet ve ḥüsn-i şefā‘at ma‘lūmı oldu. (9) Der-‘aḳab cevāb-nāmede bu maẓmūnı imlā‘ etdi ki

beyt

- (10) انراکه زروي لطف در حق است کتی گارش بصلاح اوري و راست کنی
 (11) Ol ‘aziz-i müşfiḳ ve şefiḳ-i şādıḳuṣ şefā‘at-nāmesi vesāṭeti (12) ile ki riyāz-ı kelimātından revāyiḥ-i reyāḥin-i mihr-i vefā demide ve (13) meṭālī-i maḳālātından levāmi-i ‘şıdḳ ü şafā duruḥşide idi. (14) Ol maḥbūsuṣ etdügi ve etmedügi günāhından muṣarif oldum ve (15) ‘inān-ı intiḳāmı anuṣ şavb-ı cerā‘iminden mün‘aṭıf ḳıldum ve anı (16) mehālik-i ḥabs-ı medidden āzād edüp dest-i luṭf ü ‘afvla (17) dil-ḥarābını ābād eyledüm.

beyt

بفرمان توان از جان گذشتن

[182.b]

- (1) ز جرم کس چرانتوان گذشتن

Bāb-ı düvāzdehüm der-ḥilm u rıfḳ ve ḥüsn-i (2) ḥulḳ ü merḥamet u şefḳat

Eşḫāb-ı ‘aḳl-ı selīm ve ṭab‘-ı (3) müstaḳıme ḥafī olmaya ki ḥilm evşāf-ı ilāhiden bir vaşf-ı ḳavımdür ki (4) ان الله غفور حلیم güruh-ı enbiyā-yı ‘ālī-cenāb ḥān-ı ḥilmden behre- (5) -yābdur. Ḥuşūşen ḥazret-i ḥalilullāh ‘alā nebiyyüna ve ‘aleyhi’s-selām şarāḥaten (6) Ḳurān-ı kerimde bu şıfatla tekrım buyurılmışdur ki (7) ان ابراهيم لاواه حلیم her kimün ki çehre-i ḥālī ḥilye-i ḥilm ile ārāstedür rütbet-i nübüvvete (8) ḳurbete şāyestedür ki بکاد الحلیم ان يكون نسباً şüret-i ḡazab ki (9) müfsid-i imān ve piş-rev-i leşker-i şeyṭāndur ḳuvvet-i ḥilm ile şikeste (10) olur ve ḡül-i nefsi-fuzül ḥibāl-ı ḥilm ile pā-beste olur. Ḥadiş-i (11) nebevīde vārid olmışdur ki (12) ليس الشديد بالصّرعة انما الشديد Ya‘nī ḳavī-ter ol kimesne degüldür ki (13) merd-efgen ü zör-āver ola. Bilki ḳavī-ter ol bendedür ki ḥāl-i (14) ḡazabda nefsine mālik olup kendüni efgende ḳıla.

beyt

- (15) مردی کمان میرکه بزوراست و پردلی باخشم اکر برای دانم کی کاملی

(16) Pādişāhlara ḥilm zībā ḥilyet ü ra' nā ḥil' atdur. Zīrā ki mülük-ı (17) zevī'l-iqtidāruñ fermāni ḥalkuñ mālına ve cānına sārī ve o

[183.a]

(1) emrleri zimem-i kāffe-i ümeme cārīdür. Pes eger nefslereñ ziver-i (2) ḥilmle müteḥallī kılmayalar ve ḥışmlarını ḥilmlerineñ zīr-desti ve ḡazablarını (3) bürdbārīlerineñ maḥkūmı etmeyeler mümkündür ki bir ḥışm-ı bī-maḥall ile (4) bir iqlīm ehlini kendülerden müteḡayyir kılarlar ve tehevür ü ḥiffetlerinden (5) ḥalk-ı 'ālem āzarde olup müteneffir olalar ve ol sebeble 'ālemdeñ nizām (6) u intizām gide ve ḥānedān ü ḥānmānlar ma' raż-ı helāka düşüp (7) cihān-bāna teferruḡ-ı tetarruḡ ede ve kendülere daḡı düşmen zafer bulmaḡ (8) ehven ola ve giderek esās-ı mülkleri ke-beytü'l-'ankebūt evhen (9) olup belki serāy-ı sūrūrları büm u beheme vaṭān ola.

naẓm

(10) بردباري حزينه خرداست هر که راحم نیست ديودواسيت

(11) ديوبنداست حلم اكرداني غضب از دست اوست زندانی

(12) Her-gāh ki sultāna ḡazab müstevlī ola şeyṭān aña musallaḡ olur (13) ve ol zamānda ne fermān ederse muḡtell ü muḡabbīṭ olur. اذاستشاط (14) السلطان تسلط عليه الشيطان Ḥadīş-i şāḥīḥdür ve ma' nā-yi mezbūruñ (15) beyānında naql-i şarīḥdür.

beyt

(16) غضب از شعلها شیطانیست عاقبت موجب بشیما نیست

Ḥalīm ol kimesnedür ki seylāb-ı (17) ḡazab ki eger memerrinde kūh-ı şāmiḡ olursada andan ḡazer ederdi

[183.b]

(1) aşlā anı yerinden ayırmaya ve nā'ire-i ḥışm ki kure-i eşir anuñ tāb-ı (2) iltihābından müte'essir olurdu anda eşer etmege eli ermeye. Bī-meded-i (3) ḥilm hiç bir sultānuñ āteş-i ḥışmı tesкін bulmaz ve bi-mu'āvenet-i bürdbārī hiç bir ḥākimüñ bār-ı ḡazabı ḡafif olmaz.

beyt

(4) ستون خردبرد باري بود سبک سر همیشه بخواری بود

(5) **Hikāyet** olunur ki Me'mūn ḥalīfenüñ ḡazānesinde bir yāḡūtı (6) varıdı ki ṭılı çehār engüşt ve 'arżı dü engüşt miḡdārıydı. (7) Ziyā vü şafāda reşk-i ḡürşīd-i tābān ve ḡayret-i nāḥide dıraḡşān (8) idi. Birgün bir üstād-ı zer-geri da' vet edüp eyitdi baña bir zībā (9) engüştlerin peydā eyle ki bu yāḡūt aña nigīn olmaḡa sezā ola. Zer-ger be-ser (10) ü çeşm

düyüp yâkûti aldı ve gitdi. Bir kaç günden sonra halife (11) hâtemi hâtırına götürüp buyurdi zer-geri getürdiler. Miskin tersân (12) ü hirāsân ve berg-i bid-veş lertzân idi. Halife bunun simâ- (13) -sında âşâr-ı havf ü hirās ihsās êtdükde şordı ki bu tağayyürüş (14) sebebi ve bu tağayyürüş mücibi nedür eyitdi eger sulţân amân-ı fermân (15) êderse sebeb-i tağayyürüşü beyân êdeyin eyitdi amân olsun (16) zer-ger nigîn-i kemîn âstinden birün êtdi. Gördiler ki dört (17) pâre olmuş eyitdi ey halife engüşteri tamâm sâhte kıldum

[184.a]

(1) ve der-hâst êtdüm ki nigîni nigîn-dân içre koyam. Qazâ-yi âsmânî elümden (2) sendân üzere düşdi ve dört pâre oldı. Me'mûn tebessüm (3) êdüp luţf ü rıfqla eyitdi şaşın bu huşuşda muğberr ve bu (4) cihetden muştarr olma ve bu haţâ ne sendendür ne sendândan (5) bilki bize bu bir ihsândur hazret-i Yezdândan¹⁰⁸ ki ol yâkût bir (6) hâteme nigîn olmağ hayliden hâtır-nişânidi. Hâlâ bihamdillâh (7) ol emelden amân müyesser oldı. Var imdi benüm için dört engüşterin (8) işle ve bu pâreleri anlara nigîn eyle. Pes bu şüret ki Me'mûndan (9) şadırdur gâyet-i hilm ve nihâyet-i bürdbarî êdüğü zâhirdür.

nazm

(10) حلم سرمایه کمال بوڈ سبب عزت و جلال بوڈ
 (11) حلم شادي قراي هر خجلست مومياي هر شکسته دلست
 (12) **Hikâyet** olunur ki Nüşirevân-ı 'âdil bir gün Büzercemher-i kâminden (13) su'âl êtdi ki hilm nedür ve neye itlâk olunur. Büzercemher (14) eyitdi nemek-i hân-ı ahlâkdur zirâ çün hilm ma'kûs ola milh (15) olur. Pes cevher-i hurûfda ictimâ'ları buña işâretdür ki nite- (16) -kim ta'am-ı bî-milh meze-dâr ü çâşni-gir olmaz. Hem-çünân hulq-ı bî-hilm cemâl- (17) -nümâ vü revnağ-pezir olmaz. Nüşirevân isti'âlâm êtdi ki 'âlâmet-i

[184.b]

(1) halîm-i kirâmdur Büzercemher eyitdi halîmün üç nişânesi vardur. (2) Evvel ki 'âlâmet budur ki eger bir şahş aña türüş-rû vü bed-hülîk (3) tarîkasıyla saht-güylîk êtse ve-yâhûd fi'li ile anı rencide- (4) -hâtır kılsa ol bed-güya cevâbda şîrin-zebân olup ol izâ (5) izâsında ihsân eyleye.

kıta

باتوکویم که چيست غایت حلم (6) هرکه زهرت دهدشکر بخشیش
 کم مباح از درخت سایه فکن (7) هرکه سنکت زندثمر بخشیش

¹⁰⁸ A nüshasında sözcük "Yezdândur" biçimindedir.

İkinci ‘alâmet oldur ki ol zamân (8) ki âteş-i ğažab-ı zebânededen olup bād-ı naḥvetle şerârelerin uçurmuş (9) ola ve şavlet-i tehevür ü şavvet-i hışm ğâyete êrmiş ola mütâba‘ at-ı (10) hevâ ve muṭâva‘ at-ı nefis-i bed-fermây câ’iz görmeyüp hāmūş ola (11) bu mertebe-i iṭmînân-ı qalb ve teskîn-i rūḥa qavî bürhândür. Dervîşân-ı (12) ṭarîkat daḥı buḥrân¹⁰⁹-ı maraž-ı ğažaba bu nev‘le mu‘âlecet êde gelmişlerdür. (13) Ḥadiş-i nebevîde vârid olmuşdur ki فاذا غضب فاسكت

kıṭ‘a

- (14) اصل این کوهر کز انمایه که سبک جاکند بخلقه کوش
 (15) نیست جز آنکه گفت پغمبر خشم چون ایدت بکن خاموش
 (16) Üçüncü ‘alâmet oldur ki bir kimesne ki fi'l-vâқи‘ müstaḥaqq-ı ‘uḳûbet (17) olmuş ola ḥalîm ol ḥinde pây-ı ğažabı ber-âverde ve şarâb-ı

[185.a]

(1) hışmı fûrû-ḥürde ola. (2) الحلم اظهر الرّحمة عند القدرة والرّضاء عند الغضب **Hikâyet** olunur ki nev-bâve-i büstân-ı velâyet bâkûre-i (3) naḥlistân-ı hidâyet ehl-i sünnet ü cemâ‘ate kırret-i ‘ayn ḥazret-i imâm Ḥüseyn (4) rażiyallâhü ‘anhuḡ ezyâf¹¹⁰ ü eşrâf-ı ‘Arab ser-ḥânına cem‘ ve (5) kendüler ol cem‘e şem‘ olmuşdı. Bir ḥâdimi elinde bir kâse ṭa‘âm-ı (6) germle meclise geldi ki kâseyi sofraya qoya ğâyete-i dehşetinden (7) ayağı ḥâşiye-i bisâṭa dolaşdı ve elindeki kâse şeh-zâdenün (8) mübârek başı üzere düşdü ve ol germ âş ruḥsâr-ı pāk (9) küll-i başına dökildi. Ḥazret sofradan bir miḳdâr çekildi ve ṭarîḳ-i (10) te’dîb ne ânki ta‘zîb üzere ḥâdime nigerân oldı. Hemân laḥza (11) zebân-ı ḥâdime güzârân êtdi ki والكاظمين الغيظ و ḥazret-i Ḥüseyn (12) buyurdu ki hışmı fûrû-ḥürde oldum. Lisân-ı ḥâdime cārî oldı (13) ki Ḥazret eyitdi murâduḡ ‘afvdur anı daḥı (14) ber-âverde kıldum. Ḥâdim tetimme-i âyet-i kerâ‘ime qarî oldı ki والله (15) يحبّ المحسنين Ḥazret eyitdi seni mâlumdan âzâd êtdüm ve me‘ûnet-i (16) ma‘îşetünji zimem görmeme lâzım kıldum.

naẓm

- (17) بنزد خردمند هست از ددی بدی رامکافات کردن بدی
 بمعنی کسانیکه بی برده اند

[185.b]

- (1) بجای بدی نیکومی کرده اند

¹⁰⁹ Sözcük A nüshasında "bihterân" biçimindedir.

¹¹⁰ Sözcük A nüshasında "eşnâf" biçimindedir.

Aḥbārda gelmişdür ki ḥazret-i (2) 'İsādan 'alā nebiyyūna ve 'aleyhi's-selām su'āl etmişler ki eşedd-i şedā'id (3) ve eş'ab-ı belāyā nedür. Cevāb buyurmışlar ki ḥı̄şm-ı Ḥudā-yi te'ālā- (4) -dur. Gerü su'āl etmişler ki ḡazab-ı ilāhiden īmen olmaḡ niçe mutaşavver- (5) -dür. Cevāb vemişler ki kendü ḡazabuñı terk etmekle müyesserdür. Ḥazret-i (6) Mevlevī Meşnevīde bu ḥikāyete işāret buyurmışdur

meşnevī

- (7) گفت عیسی رابکی هشیار سر چست درسنجنی زجمله صَعْب تر
 (8) گفت ای جان صعب تر خشم خدا که ازدوزح همی تیر سدجوما
 (9) گفت ازین خشم خذاجه بودامان گفت ترك خشم خویش اندر زمان

(10) Ve bilmek gerekdür ki şan'at-ı ḥilm vaḡār ü temkīn ḡarīn olmaḡ lāzımdur (11) ki ḥilm-i bī-vaḡār fi'l-meşel 'ilm-i bī-'amel ü mūm-ı bī-'aseldür.

beyt

- (12) باش ثابت بر طریق بردپای همچو کوه هر که تمکین بیش دارد بیشتر دارد شکوه
 (13) Ve daḡı merd-i 'āḡil bu nükteden ḡāfil olmaya ki mevāzı'-ı keşīrede (14) ḡazab ḥilm-den maḡbūl ve tehevür taḡammūlden ma'ḡūldur. Meşelā (15) i' lām-ı ma'ālim-i şer' - i mübīn ve tefhīm-i ḥıfz-ı merāsım-i dīn-i metinde (16) ḡazab ḡāyet pesendide vü maḡmūddur ve meşelā ḥırş ü ḡama' ve- (17) -yāḡūd tekebbür ü tecebbürde ḡazab mezmūm u merdūddur. Pes maḡhall-ı ḥilm

[186.a]

(1) ü mevzı'-i ḡazab naḡar-ı şaḡih ile temyīz olunup şer'an ve 'aḡlen ve 'örfen (2) lāzım geldüḡi vaḡtde her biri isti'māl olına ve lāzım gelmedüḡi maḡhallde (3) her birinden perḡız olına.

beyt

- قهر و لطف اندر محلّ خود نکوست (4) جای کل کل باش و جای خار خار

Bir ḡakīm-i ma'ārif-şināsdan iltimās (5) olındı ki müteferriḡāt-ı ḡüsni-ḡulḡı bir kelimedede cem' edüp istinās (6) vere tā ki zabḡı insāna āsān ola. Buyurdı ki ḥilm müstecmi'-i (7) cemī' meḡāsini-ḡhlāḡ ve eḡāsini-ḡışāldur¹¹¹ ve ḡazab müstelzim-i cümle-i (8) ḡabā'ih-i a'māl ve faḡāyih-i ef'āldür.

beyt

- حلم راز خصلت انسان بدان (9) هر که را خشم است و کین هست از بدان

¹¹¹ Sözcük A nüshasında "ḡızādur?" biçiminde yazılmıştır.

Rıfık dağı bir şıfatdur ki me'ali (10) kār-sāzlık ve müdārā vü mülāyemetdür. Sühan-ı nerm-i mülāyemet-güster (11) vesile-i meveddet ü vuşlatdur ve sühan-ı dürüş-i huşunet eşer (12) sebeb-i kaç' iyyet ü vaşşetdür.

beyt

باهمه افریدکان خدای (13) کارسازی خویشست در همه جای

Cemşid vezirinden su'āl (14) étđi ki selātin kağı şıfat ile muttaşif olmak cümle-i zarūri- (15) -yātdandur. Vezir eyitdi rıfık ü mülāyemet ile ittişāf bulmak (16) gāyet mühimmātdandur. Zīrā ki ra' iyyet bu şıfatla pādişāha (17) du' ā-gūyān olurlar ve sipāh bu haşlet ile pādişāhuñ rızāsını

[186.b]

(1) cūyān olur ve ra' iyyetün du' ā-gūyılığı ve sipāhuñ rızā-cūyılığı (2) ile salţanat intizām bulur. Bir dağı bu ki rıfık ile mücrime (3) bir gūşmāl vèrilmek kábildür ki 'unf ile ol gūne gūşmāla mecāl olmaya.

kıf' a

(4) مهمی که بسیار مشکل بود برفق ومدار اتوان ساختن

(5) توان ساخت کاری بزمی چنان که نتوان به تیغ وستان ساختن

(6) Ve hadiş-i nebevīde vārid olmışdur ki الرفق خير في جميع الامور bu (7) bābda kışşa-i maţbaĥī bir ĥān-ı mā-ĥazardur. Loğma-i rıfka iştihāsı (8) olan nazār eyleye ki **ĥikāyet** evā'il-i 'aşrda mülükdan biri (9) kemāl-i rıfık u luţfla mevsūm ve mülāyemet ü müdārātı 'āmmeye (10) ma'lūm idi. Bir gün maţbaĥīye benüm için fulān nev' ta'āmı ihzār (11) édesin déyü sıfāriş kıldı. Maţbaĥī ol ta'āmı tertīb-i dil-pezīr (12) üzere müheyyā édüp ve sār'ir eţ' ime-i nefise ile ser-ĥān-ı (13) şāhīde müretteb kıldı. Sulţān ol me'mūlı olan ta'āma nazār (14) étđi ve bir loğma aldı ki tenāvül éde anda bir meges gördi. Anı (15) koyup bir āĥer loğmaya yapışdı kezālik anda dağı bir meges (16) buldı. Āĥir elini ol ta'āmdan çekdi ve gayrı ta'āmdan tenāvül (17) étđi çün ĥān miyāndan götürildi buyurdı maţbaĥī meydāna

[187.a]

(1) getirildi eyitdi ol ta'ām ki müheyyā étmişidün be-gāyet laţif (2) ü leziz ve ĥoş-meze idi. Ferdā yine ol ta'āmı ihzār (3) édesin ammā be-şartı an ki anda meges bisyār olmaya. Meclisde (4) ĥāzır olanlar müte'accib oldılar ve maţbaĥī bir mertebe şerm-sār oldı (5) ki envā' itāb ü ikāb ile ol miğdār şerm-dār olmak mümkün degüldür.

beyt

- (6) چودر مقابلہ جرم لطف بنید کس شودخجل زده واین خجالت اورا پس
 (7) **Hulq-ı** hōş hōd zibā-terin ni‘ met ü bihterin haşletdür. Hulqun (8) hüsni-ı hâli beyândan ğani ve ta‘rifden müstagnî olmağın ol bâbda (9) itnâb-ı irtikâb olunmadı. Hadîş belâğat-ı taḥdîş taḥdîş taḥdîş taḥdîş (10) انّ المرء الضییم الضییم الضییم الضییم (11) hulqı mütekeffil ü himemdür. Mekârim-i ahlâk mücib-i sa‘âdet-i dâreyn (12) idüğünde ekâbir-i âfâk hüsni-ı ittifaḥ üzeredür ve hadîş-i (13) feşâhat Tevritde vârid olmışdur انّ مکارم الخلاق من اعمال اهل

kıṭ‘a

- خلق این کارخانه رانبود (15) عملی به زخلق خوب سرشیت
 زانکه باشد مکارم الخلاق (16) بی شک ازکار های اهل بهشت

Hüsni-ı hulqun irtifâ‘-i şânına (17) bu kıṭṣa kâfidür ki rivâyet olunur ki çün ḥazret-i âferide-gâr

[187.b]

- (1) ‘ibâdını teşrîf için imânı icâd eyledi. İmân eyitdi ilâhî (2) kemâl-i celâlün için beni takviyete ‘inâyet kıl. Ḥazret-i haḥḥ cellet (3) ‘azameteḥu anı haşlet-i ḥasene ve saḥâvet-i müstaḥsene ile takviyet (4) kıldı ve çün küfri halk eyledi. Küfr eyitdi ḥudâ-yâ baña kuvvet vër. (5) Haḥḥ sübhâneḥu ve te‘âlâ aña bed-hüylük ile ve buḥlla kuvvet vër (6) ve hadîş-i şerîfde gelmişdür bed-hüy ü baḥîl cennete dâhil olmaya

beyt

- (7) بهره خلق جهان خلق پسندیده نمای که سؤی خلدبرین راه توان حواهد بود
 (8) **Hikâyet** olunur ki bir gün ḥazret-i rûḥullâh ‘alâ nebiyyüna ve ‘aleyhi’s-selâm (9) yolda giderken bir ebleh-i rûzigâr güzer-gâhına gelüp bir nesne (10) istifsâr êtdi. Ḥazret-i ‘İsâ ‘aleyhi’s-selâm telaṭṭuf ü taḥalluk ile cevâbir-i (11) cevâbı nişâr êtdi. Ol şahş cevâb-ı ḥazreti müselleḥ tutmadı (12) ve cevâb-ı şâfi ile mülzem olmadı. ‘Arbede vü sefâhata âğâz (13) êdüp süḥan-ı nâ-sâz ile zebân-dırâz oldu. Her-çend ki (14) der-i mücâdeleyi güşâde kılup nefrin êtdi ḥazret tariḥ-ı (15) rıfḥ u hulqı ri‘âyet êdüp aña taḥsîn êtdi. Bir ‘aziz ol (16) maḥallde bu ḥâle vâkıf olup eyitdi ey rûḥullâh ne sebebden (17) bu şahş-ı dūna zebūn olursın ve ne için bu mecnūnuḥ süḥan-ı

[188.a]

- (1) saḥtı muḳâbelesinde nerm-güy u mülâtafat-nümün olursın. (2) Ḥazret eyitdi ey refiḥ-i muvâfiḥ بـمـافـیه شـح کـلّ اناء تیر kelâm-ı (3) şâdıḥdur

mıṣraʿ

از کوزه همان چکدکه ذراوست

(4) andan ol şıfat zāde ve benden bu şüret nümūde oldı ben (5) andan pür-gāzab olmazam. Ol benden şāhib-i edeb olur ben anuḡ (6) sözinden cāhil olmazam. Ol benüm ḡulḡ-ı ḡūyumdan ʿākıl olur.

naẓm

- (7) چون نشوم من زوي افروخته او شود از من ادب اموخته
 (8) من که زدم مایه دجان شدم این صقتم داد خدازان شدم
 (9) خلق نکو وصف میسحابود خصلت بدمرک مقابود

(10) ḡulāşa-i kelām budur ki ḡilm u rıfḡ ve luḡf u ḡulḡ ile nüfūs-ı (11) mülūk ʿuyūn-ı ḡalḡda mühib ü muʿazzam görünür ve hem leşker ü raʿıyyet (12) anuḡ ḡavʿan fermān-beri olup ḡızmetine yüz üzere sürinür. (13) Ekābir ü aşāgir andan rāzı vü şākır ve ehl-i zamān anı ḡayrla (14) zākır olurlar. Ammā eger sultān bu evşāfuḡ ḡilāfiyla mevşūf (15) olup yaʿnı ḡışm-ḡūy u saḡt-ḡūy u türüş-rūy olsa ser-ā-pā (16) anuḡ ser-i itāʿatinden geçerler ve reʿāyā andan ḡūsfend ḡürgden (17) kaçır gibi kaçırilar ki ولو كنت فظاً غليظ القلب لانفضو امن حولك

[188.b]

(1) Yaʿnı ḡazret-i seyyid-i kāʿināt ʿaleyhi efzālūʿt-taḡıyyāt müstecmiʿ-i cemīʿ-i (2) kemālāt iken cenāb-ı ʿızzetden bu ḡüne ḡıḡāb-ı müsteḡāb vārid (3) oldı ki ey cāmiʿ-i cemīʿ fazāʿil eger sen ḡalız-ḡabʿ ü dürüş- (4) -ḡūy ü saḡt-dil olayduḡ kevākib-i mevākib **eşḡābūʿn-nücūm** ki (5) ḡāliyā pīrāmenūnde Şüreyyā gibi müctemiʿlerdür her-āyine benātüʿn-naʿş- (6) -vār perākende vü tār-mār olalardı. Lakin ḡilm āb-rūy-ı meḡāsin-i (7) aḡlāḡ ve aḡsen-i evşāf-ı ekābir-i āfāḡdur **ve merḡamet ü şefḡat** (8) daḡı ḡilme pey-rev ve ḡilm-i ḡürşid bunlara pertevdür. Fīʿl-vāḡiʿ kaffe-i (9) reʿāyāya merḡamet ve ʿamme-i berāyāya şefḡat zimmet ve illā töḡmet-i (10) tāc-dāri vü ʿuhde-i şehryārīde farz-ı ʿayn u maḡz-ı dındür. (11) Tā ki zīr-destān-ı şikeste-dilān pādişāhlaruḡ vufūr-ı şefḡat (12) ve mezīd-i merḡametleriyle istilā-yı belā-yı sitem-kārāndan ḡalāş (13) olalar. Pādişāḡ gerekdür ki ümīd-i raḡmet-i ilāḡi ile be-ḡükm-i (14) ارحم تُرحم ʿāciz ü fūrū-māndelere baḡşāyende ola ve ruḡsāre-i ʿarūs-ı salḡanatı (15) ḡāl-i zībā-yı خلق الله birle ārāyende ola.

naẓm

- (16) بنجشایی بنجشایند بر تو دري از غیب بکشایند بر تو
 (17) اگر رحمت زحق داری تمنّا توهم بر دیگران رحمی بفرما

[189.a]

(1) Selâmet-i dünyâ vü sa'âdet-i 'uqbâ 'ale'l-ıtlâk vâ-beste-i rahm ü eşfâk- (2) -dur. **Hikâyet** olunur ki Sebük Tegin ki peder-i Maḥmūd-ı güzîn ve ḥâtem-i (3) salṭanata nigîndür. Evâ'il ḥâlinde mülâzemet-i der-gâh-ı mâlîke sâlik (4) ve ancak bir semend-i bād-pâya mâlîk idi. Evḳâtı gâyet 'usretle (5) güzeste idi ve ekşer eyyâmda 'azm-i şikârla süvâr olup küh (6) ü deştde ser-geşte olurdu. Bir gün şahrâda öñinde bir âhū giri- (7) -zân olup bir beçe-i ḥurdı māderinden bâzmânde oldu. Sebük Tegin (8) âhū-beçeyi tutdı dest ü pâyın beste kıilup piş-i zîne muḥkem (9) berkitdi ve sūy-ı şehre gitdi. Çün ğazâl-ı miskîn beçenüñ giriftâr-ı (10) kemend-gîn olduğunu gördi bî-iḥtiyâr dönüp bunlaruñ ardına (11) düşdi. Feryâd-ı enin ederek her ṭarafa segirderek şöyle yakın (12) geldi ki az ḳaldı atuñ ayağı altına gire ve beçesinüñ yolında (13) başı vère. Sebük Tegin bunuñ ḥâline merḥamet edüp beçenüñ bendin (14) güşâde ve kendün âzâde kıldı. Çün ğazâl beçeyi yanında gördi (15) başını âsmâna ṭutup zebân-ı bî-zebân ile bir zamân münâcât etdi

mışra'

(16) انى كى زبان بى زبان دانى

ve andan şonra rāh-ı şahrâyı (17) ṭutup gitdi. Sebük Tegin daḥı teḥi-dest şehre geldi ol geçe

[189.b]

(1) ḥâzret-i risâlet-penâh şallallâhü 'aleyhi ve's-sellem vâḳı'asında gördi (2) ki eydür yâ Sebük Tegin ol merḥamet ü şefḳat ki ol bî-çâre-i (3) zebân-beste ḥaḳḳında senden vücûda geldi anuñ berekâtiyle ḥâzret-i (4) 'izzete taḳarrüb-i tamâm bulduñ ve benüm ḥuzûrumda daḥı maḳbûl olduñ ve (5) daḥı ḥaḳḳ sübhânehu ve te'âlâ ḥâzreti bu muḳâbelede seni mazḥar-ı luṭf (6) u iḥsân kıilup dibâ-yi zibâ-yi ḥükümeti kâmetiñe erzânî gördi (7) ve şeref-i salṭanatı saña kerâmet buyurdu. Gerekdür ki bende-gân-ı Ḥudâ-yi (8) te'âlâya hemîn nev'-i şefḳati edâ edesin ve kendü ra'ıyyetinüñ ḥaḳḳında (9) merâsim-i merḥameti mü'eddi kılasın. Bir 'ârif bu sırta vâḳıf olup (10) eyitdi bir ḥayvâna¹¹² şefḳat etmek sebab-i salṭanat-ı cihân-ı fânî (11) olıcaḳ insâna merḥamet etmek mücib-i eyâlet-i mülk-i bâkî olmaḳ 'aceb- (12) -midür. Ḥükemâ buyurmışlar ki âşâr-ı şefḳat-i sultândan biri budur ki (13) pâdişâh re'âyânüñ pîrân-ı sâl-ḥürdesini peder ve civânân-ı ḥurd- (14) -sâlinı püser ve sinnde kendüye hem-ser olanı birâder edine ve kendü cân-ı (15) 'azîzine ne şanursa anlara daḥı anı şana. Tâ anlar daḥı anuñ (16) iṭâ'atine sa'y-ı belîğ edüp māl ü cânların andan dirîğ etmeyeler (17) ve evḳât ü sâ'âtlarin anuñ izdiyâd-ı 'ömr ü devleti du'âsına

¹¹² Sözcük A nüshasında "civâna" biçiminde geçmektedir.

[190.a]

(1) şarf édeler pādişāh bu ʔarīḫ ile cümleñüñ ḳulūbına mālik ve riḳā- (2) -bına ḥākim olur ki بالبّر سيّئعبدالحرّ

beyt

(3) ملك معني طلبي بي دود لهاكن لشكرت كرنبود ملك مسلم نشود

(4) Ve āsar-ı şefḳatden biri daḥı budur ki re' āyāyı zirā' at ü ' imārete (5) taḥrīz éde ve icrā-yı kārīz ü iḥdās-ı cūy-bārda anlara imdād (6) édüp mällarına ve ' ırzlarına ta' riḳ étmeye ve ' ummāl-ı mülkete muḥkem tenbīh (7) ü te'kīd éde ki vilāyetde vādī-i ğayru zī-zer' ḳalmaya cümlesi mezzrū¹¹³ (8) ola. Zirā pādişāh fā'ide ḥarācdan ḥāşıl olur. Ḥarāc ziyāde (9) vāşıl olıcaḳ memleket ābādān olur. ' İmāret-i vilāyete zirā' atdan (10) ğayrı ile imkān yoḳdur.

nazm

(11) شيندم از يزركان سخن سنج كه سلطان دارعيت بهتر از كنج

(12) كزان جرخ ارشواخر سرايد وزين هرلخظه دخلى نودرايد

Ve āsar-ı şefḳatün biri daḥı budur ki (13) pādişāh-ı kām-yāb olana vācibdür ki nüvvāb ü ḥüccābına tenbīh (14) ü te'kīd ve taḥvīf ü tehdīd éde ki sebep-i ḫama' ü ğaraẓla ḥiç (15) bir kimesneye ḥükm étmeyeler ve bir ferde ḫulm ü sitem édüp incitmeyeler. **Ḥikāyet** (16) olunur ki ekābir-i ḥaremeyn Nāşır ḥalīfeye nāme yazdılar ki ḥil'at-ı (17) ḥilāfet saḡa yaraşmaz ve felek-i salḫanatun senünle yıldızı barışmaz.

[190.b]

(1) Zīrā senün nā'iblerün ve müte' allıḳlerün sitem-kārlardur envā'-i ḫulm ü cevrlle (2) mevşūf bir alay bed-rāy u cefā-kārlardur. Nāşır ḥalīfe cevāb (3) yazdı ki siz dedigünüz ma' nādan ben ḥabīr degülem ki tā bu ser-zenişe (4) cedīr olam. Bunlar tekrār peyġām gönderdiler ki

mışra'

(5) عذرتواز كناه تو صدار بيشتر

büzürgān dēmişlerdür ki ol su'āle (6) ki cevāb saḡa vācibdür āḫere ḥavāle étme çün kifāyet-i mühimmāt-ı (7) ra' iyyeti zımmetüne vācib ḳıldun imdi vaḳt-i su'āle ' uhde-i cevābdan (8) bīrūn olmaḳ saḡa lāzım ü lāzibdür. Ol zamānda ğaflet ü cehā- (9) -let miyānede ne kāra çāre ḳılur ve bu ' özr ki senden şudūr (10) étmişdür kimün maḳbūlı olur. Fārūḳ-ı a' zam şiddiḳ-i ekrem raẓiyallāhü (11) ' anhu buyurmuşdur ki ol vilāyet ki ḫiyāḫa-i

¹¹³ Sözcük A nüshasında "mezra'" biçimindedir.

eyāletüm anı ihāta (12) étmişdür ve şol memālik ü mesālik ki mesāha-i ‘adāletüm anuñ sāha- (13) -sına hadd çekmişdür meşelā anuñ memerr-i nās ü devābb olan ma‘berinde (14) bir cāy-i harāb ola ve reme-i gūsfend anuñ üzerinden gūzer éderken (15) bir gūsfend ayağı ser-i sūrāha geçe ve ol ğanem andan elem çeke ferdā-yi (16) kıyāmet ki biñ ayağ bir ayağ üzere tursa gerekdür ol vaqt-ı hā’ilde sâ’il anı benden şorsa gerekdür. Pes her kimesne (17) ki manşib-ı salţanatı kabûl édüp pāy-ı temekkûni serir-i hükümet üzere

[191.a]

(1) kıya gerekdür ki hayāt-ı dünyāda āb-ı huzūr u istirāhatdan el yuya (2) ve hemişe nazarı rāhat-ı ra‘iyyete maqşūr ve merāsım-i merhamet ü şefqati (3) mevfūr ola.

kıṭ‘a

فراز تحت حکومت نشین اسان تینت (4) دندنان مقام بسی احتیاط باید کرد
مراد عاجز محنت رسیده بایدت داد (5) غم فقیر مشقت کشیده باید خورد

bāb-ı sezdehüm der-siyāset-i (6) ehl-i evzār ü āzār ve def‘-i şirzime-i eşrār

‘Uqalā-yi ehl-i yaqīne (7) rūşendür ki selāṭin-i rū-yi zemīn ne muḥaddere-i hümāyūn لاملک (8) (9) لا عدل الا بالسینا ammā pīrāye-i dil-peziṛdür bir ‘arūs-ı dil-peziṛdür. Her melik ki anı silk-i mülk-i taşarrufa çekmege¹¹⁴ sa‘y-ı (10) belīg éde evvelā gerekdür ki tiğ-i¹¹⁵ siyāseti gerden-i ağıyār-ı hıyānet-girdār- (11) -dan dirīğ étmeye.

naẓm

تیغ سیاست است که رخسار ملک (12) سازد جهان فروز و درخشان چون افتاب
معماری سیاست اگر هست بی مدد کر دو جهان زسیل جفا و ستم و خراب

Mi‘mār-ı siyāset aşlda zabṭ-ı kavā‘id-i şer‘-i (13) şerīf ve rābıṭ-ı zavābıṭ-ı dīn-i ḥanīfdür. Bī-kā‘ide-i şerī‘at nitekim (14) ḥaqq bir nesāğ üzere qarār kılmaz. Hem-çünān zābıṭa-i siyāset kār-ı şer‘ (15) ü dīn intizām bulmaz. Lā-cerem siyāset-i mülük muḥavvī-i şer‘-i muṭahhardur (16) ve aḥkām-ı şer‘-i mürevvic gevher-i efser-i mülk şāḥib-i kışverdür.

kıṭ‘a

(17) سرسبزی نهال سعادت باغ ملک بی چشمه سار شریع مطهر طمع مداد

[191.b]

(1) لیکن زلال چشمه دین کی شود روان بی سایه سیاست شاهان گام کار

¹¹⁴ Sözcük A nüshasında " hüküm ile" biçiminde yer almaktadır.

¹¹⁵ Sözcük A nüshasında "tetebbu" biçiminde yer almaktadır.

(2) Ebū-zercemherden su 'āl olunmuş ki miyān-ı mülūk-ı kām-kārda rütbet (3) ü menzilet cihetinden kaᅅı pādişāh büzürg-vārdur. Eyitdi selātin (4) içre büzürg-ter ol sulţāndur ki nīkān ü bī-günāhān andan ümīd- (5) -vār olup emn ü amān üzere olalar ve günāh-kārān peyveste (6) tersān olalar ve hemīşe ᅅande-i tīą-i berķ nişān girye-i sitem-kārlara (7) muķārīn ve bāriķa-i nesīm-i feyż-resāmī bārān-ı in'ām ile müstemend ü (8) müstaᅅaķķlara muķterin ola. Melik Hūşenk ki miyān-ı mülūkda şāᅅib-i (9) nām ü neng bir melik-i melek menzilet ü felek evreng idi. Dēr idi ki (10) ben muşliᅅ u nīąū-kārlara bir raᅅmetüm ᅅudā-yi perverd-gārdan ve müfsid-i bed- (11) -girdārlara ben hemīn bir ᅅışm-ı ᅅudā-yi ᅅahhārum. Zehr-i heybetüm şükr-i merᅅametüm ile (12) mümtezcüdür ve niş-i ᅅahrum nūş-ı luᅅfunda mündericdūr.

beyt

(13) تریاق وزهر هردومرادرحزانه هست انزابد وستان دهم این بدشمنان

(14) Her pādişāh ki nüktesinden ąāfil (15) ola rüz-be-rüz esbāb-ı salţānatı mütedennī vü mütenezzil ve esās-ı erkān-ı (16) memleketi az zamānda mütezelzil olur ve fi'l-vāķi' siyāset-i medār-ı (17) mülk u millet ve menāᅅ-ı ᅅarār-ı dīn u devletdür ve zīb-i ra'ıyyet

[192.a]

(1) ü rütbet-i memleketdür.

beyt

(2) کرتیغ سیاسیت سلاطین نبود در عالم خاک اب خوش کس نخورد

Ve ᅅadiş-i nebevīde vārid olmuş- (3) -dur ki eger sulţān olmasaydı ādemiyān birbirini ekl ēdeydi ya' nī ba' zısınuᅅ (4) vücūdını nā-būd ve ten-i pākını ᅅāk-ālūd ēderdi. Çün bir cürm-i fażīᅅa (5) maşdar ve bir fi'l-i¹¹⁶ şeni' a maşhar olmaᅅ nefis-i ᅅasīsüᅅ ve şaᅅş-ı ᅅabīsüᅅ (6) siyāsetine ᅅānūn-ı şeri' at fırsat vērmiş ola şalāᅅ-ı melik ve rızā-yı (7) ᅅudā bundadır ki hemān sā' at muᅅtezā-yi ᅅazā-yi siyāset anuᅅ (8) ᅅaᅅķında imzā olınup ᅅaᅅ' ā tevaᅅķufa ruᅅşat verilmeye ve meşreb-i (9) siyāsetini ki biᅅ-i dirāᅅt-ı ma' delet anuᅅ reşēᅅātiyle tāze vü ser-sebz olup (10) ᅅas ü ᅅaşāk tereddüd ile mükedder olmaᅅ revā görilmeye ve ᅅükemā (11) buyurmuşlardur ki من قامت سیاسته دامت ریاسته

beyt

(12) dīde-i şemşir bīdār olsa ger ᅅābdan başını ᅅaldurmaz düşer

¹¹⁶ Sözcük A nüshasında "ᅅufl" biçimindedir.

(13) Her şāhib-i riyāset ki niyām-ı intikāmıdan şamşām-ı siyāseti çekmeye (14) zamān-ı hükümetinde zemīn-i hilāfete nızām ü intikām tohmin ekmeye ve (15) gül-zār-ı saltanatda tā ezhār-ı ‘adālet tebessüm etmeye büstān-ı cihānda (16) nesīm-i emn ü amān tenessüm etmeye.

beyt

خوش آن شهر یاری کی از روی دانش (17) تأمل کند ار کتاب سیاست
سرتیغ او کلشن سلطنت را

[192.b]

(1) تروتازه دارد باب باب سیاست

Hikāyet Tamgāc hān ki pādīshāh-ı (2) büzürg-vār ve şāh-ı ma‘delet āşārıdı. Mi‘mār-ı siyāsetini ‘arşa-i memleketi (3) ma‘mūr ve bīm-i şemşir heybetinden bedān-ı devān sīret ü müfsidān-ı sibā‘ (4) hūşlet şehr-i vilāyetinden dūr olmışıdı. Ruhsāre-i cihān zeng-i (5) zulm ü sitemden pāk ve pertev-i āftāb-ı ma‘delet ile rū-yi zemīn tāb-nāk (6) olmışıdı.

beyt

فنته از قهرش از میان رفته (7) کردظلم از رخ جهان رفته

Bir gün tā‘ife-i evbāşdan bir rind-i (8) kallāş buña bir deste gül şundı. Tamgāc hān şordı ki bu gülleri (9) ki getürdün kendü gül-zārıñdamı yetürdün. Eyitdi ğayrılarıñ gül-zārından (10) devşürdüm. Melik eyitdi mālıñdan haridār olduñmı. Eyitdi bu şehrde (11) gül bisyārdur ve raḥiṣū‘l-ḳadr ü ‘adīmü‘l-ḳıymetdür. Kimesne aña haridār (12) olmaz ve bir destesin bir pūla vērseler kimesne almaz. Sulṭān ba‘de‘t- (13) -te‘emmül eyitdi bir kimesne ki şāhibi iznsüz bir gül-zāra varup gül-i nev- (14) -demideyi murādı üzere çide ola mümkündür ki şāhibi görmedin bir (15) bāğa gire ve mīve-i nev-residenün güzidesinden vēre ve andan bu (16) ‘amellerden bed-ter şūret-i diger daḡı mutaşavverdür. Pes fermān etdi ki (17) ol gül-deste muḳābelesinde anıñ destini ḳaṭ‘ edeler rikābında olan

[193.a]

(1) ekābir şefā‘at edüp yed-i rindi büride olmaḡdan taḡliş edüp (2) bir engüştini ḳaṭ‘ etdiler. Tamgāc hān kemāl-i ‘adālet ü diyānetden peyveste (3) rindān-ı nā-pākları küşte ḳılırdı. Bir gün bu cemā‘at der-i der- (4) -vāzeleri üzere yazdılar ki biz ol giyāha beñzerüz ki her-çend (5) ki ser büride ḳılalar ziyāde-terüz. Bu ḡaber sem‘-i sulṭāna yetişdükdē (6) buyurdı ol ḡaṭṭıñ pehlūsına yazdılar ki bizde şol bāğ-bā- (7) -nuz ki divār-ı gül-zār-ı şer‘den baş ḳıḡaran şāḡ-ı küstāḡ-ı dıraḡt-ı (8) ḡayāt-ı bed-baḡtı minşār-ı saḡt-kār-ı siyāsetle

iki biçerüz ve sebze-zâr-ı (9) ‘ömr-i rind-i nâ-bekârı dâs-ı tîz-i be’s ü hirâsla ekin gibi biçerüz.

beyt

(10) هر خار که سریر زنداز کلشن ملک فی الحال سرش به تیغ بر باید داشت

(11) **Hikâyet** Hürmüz bin Nüşirevân ki kendü ‘adliyle siyâsetine iktirân-ı (12) tâm vèrmiş ve luṭfi ile ḳahrına inzimâm¹¹⁷-ı mâ-lâ-keḷâm buyurmuş idi. (13) Halka ezâ vü âzâr üzere olan eşrârı zarbet-i küpâl-ı güşmâlla (14) endâhte ḳılurdu ve ḥalîm-nefs ü selîm-ṭab‘ olan pâk sîretlere (15) dest-i luṭfile nevâht gösterürdi.

beyt

(16) زده سیاست اوراه گاروان ستم کشیده مرحتش خوان عدل در عالم

Bir gün anuḡ rikâb-dârı şâh (17) şikâra muḳayyed iken bir bâğa girdi ve şâhibinden istîzân

[193.b]

(1) êtmedin bir hûşe engür ḳopardı ve gèrû döndi ki gide bâğ-bân (2) anuḡ ‘inân-ı esbini muḥkem ṭutdı ve eyitdi beni hõşnûd eyle ve illâ (3) şâh Hürmüz öjinde senden tazallüm éderem. Ğulâm aña bir miḳdâr meblağ (4) vèrdi ol râzî olmadı. Ğulâm ki heybet-i siyâset-i Hürmüzden (5) nihâyet mertebede ḥavf ü ḥaşyet üzere idi daḡı ziyâdece (6) nesne vèrdi ḥaşmı irzâ édemedi. El-ḳışşa hezâr dînârla (7) güçle mütesellî ḳıldı zihî zamân-ı siyâset ki bir bâğ-bân uḡ bir hûşe (8) engürü biḡ filürîdi ki

naẓm

(9) آیین سیاست ار بر افتد بنیاد امان نریا در افتد
آن باغ ز ابهني ثمر یافت کز عین سیاست آنجور یافت

Husrev Pervîz büzürg-i ümîdden (11) su’âl êtdi ki ḥalâyıḳdan siyâsete lâyıḳ kimlerdür. Eyitdi ey (12) melik ḥalâyıḳ beş ṭabaḳa üzeredür evvel oldur ki ḥadd-i zâtinde (13) nîk-nefes ü sûtûde-şifâtlardur ve halka daḡı ḥayr ü iḥsânları (14) vâşıldur bunlar ḥayr maḥz ü maḥz ḥayr olmuşdur ve kemâlât-ı (15) insâniyyeyi tekmiḷ édüp melekât-ı mülkiyyeye vuşul olmuşlardur.

ḳıṭ‘a

(16) نیک باش و نیکوی بهسان که بدی تقص بهر منداست
(17) طرز نیکو طلب که نیکوی خونی خوی ارجمند است

¹¹⁷ Sözcük A nüshasında "inḳimâm" biçimindedir.

[194.a]

(1) bu ṭā'ife-i fāhire bī-ṣūbhe خَيْرُ النَّاسِ مِنْ نِيْعِ النَّاسِ ṭaba- (2) -kasında dāhıldür. Bunların aḥvālını taḳviyet ve āmālını temṣiyet 'uhde-i (3) selāṭine lāzımdur. İkinci şol cem'dür ki fī-nefsi'l-emr her biri (4) pāk-ḥaşlet ü nīk-ḥūlar ammā ğayrılara iḥsān-resān degüller (5) bunları 'aziz ü muḥterem tutup ve ḥayra delālet ü taḥriẓ etmek (6) mühimmdür. Üçüncü ol fırkadır ki fī'l-vāḳi' ne ḥayrdur ve ne şerr (7) ve bunlardan āḥere ne ḥayr yetişür ne zarr bunları rāh-ı ḥayra irşād (8) ve ṭariḳ-i şerrden taḥzīr ü ib'ād etmek münāsıbdür. Dördüncü ol (9) ḳavmdür ki kendüler eyü ādemler degüldür ammā ḥalḳa yaramazlık (10) daḥı yetişdürmezler bunları tā kendü ḥabs nefslerini terk edince (11) ḥōr ü ḥaḳīr tutmaḳ vācıbdür. Beşinci ol gürūh-ı mekrūhdur ki (12) ḥadd-i zātinde bed-siriş ü nā-pāk sīretlerdür ve ḥalḳa daḥı iṣāl-ı (13) şerr ü maẓarratları muḥaḳḳaḳdur. İşte bunlar şerr-i maḥz ü maḥz-ı (14) şerrdür siyāsete müstaḥaḳḳdur bunları ğāhī va'idle tehdid ve (15) ğāh zārb-ı şedid ve ğāh ḥabs-ı medid etmek be-ğāyet mühimmdür āḥir- (16) -kār ḳatıl etmek lāzımdur.

nazm

سیّاسیت پسندیده باشد بسی (17) ولیکن نکویم که باهر کسی
نجور مردم از ارراخون مال

[194.b]

(1) که از مزرع بدکنده برو بال
Büzürgān-ı cihān ü vezīrgān-ı zamān (2) bu bābda iki ḳānūn vaẓ' etmişler. Evvelā bu ki ḥamiyān-ı ḥavza-i (3) memleket ve ḥafızān-ı ḥıṭṭa-i salṭanat gerekdür ki 'umūmen maşlahat (4) ḥuṣūşen bāb-ı siyāsetde bī-ḥüccet-i ḳāṭi' ve bī-beyyinet-i sāṭi' (5) hiçbir ḥükmī imzā ve bir emri ḳazā buyurmayalar ve bī-te'emmül ü iḳān (6) ve bī-tedbīr ü im'ān faşl-ı ḥuṣūmeti revā görmeyeler.

ḳıṭ'a

(7) نباشد پسندیده شرع و عقل که بی بنیّت شاه فرمان دهد
(8) که همچو مضای قضا حکم او که بی جان ستاند که بی جان دهد
(9) İkinci bī-günāhları muẓīḳ-i zarar ü ma'raẓ-ı ḥaṭara biraḳmayalar (10) ki niçenüñ mālī vebāl ve ğāyeti yevmü's-su'āl 'itāb ü nekāl (11) olur ki بعض الظن اثم

ḳıṭ'a

مکس راباندک ظن باطل (12) عفو بت تاپشیمانی نیارد
که چون شک از یقین کردد هویدا (13) پشیمان کردی و سودی ندارد

Hikāyet olunur ki rūzigār-ı (14) Qubād-ı şehryārda bir şahş bir vīrāneye geldi ve bir kimesneyi (15) üftāde gördi ve seri teninden cūdā kılmış ve sinesi (16) üzere bir kārđ konılmış. Ol şahş gāyet-i taḥayyürden mebhūt (17) u medhūş oldu ne tırmağa kuvvet ve ne gitmege kudret kaldı.

[195.a]

(1) Bu eşnāda mülāzımān-ı ḥākimden birisi ol maḥalle geldi ve ol ḥāleti (2) müşāhede kıldı. Fī'l-ḥāl ol şahşı kayd-ı bend edüp ve kārđ-i (3) ḥūn-ālūdı gerdenine āviḥte kılup der-i ḥākime götürdi (4) ve şūret-i ḥāli taqrir etdi. Ḥākim rū-yi ' itābdan ḥiṭāb edüp (5) eyitdi ne sebebden bu qatli irtikāb etdün¹¹⁸ ve kendünji müstaḥaqq-ı (6) ' iḳāb ü ' azāb etdün. Ol şahş eyitdi ey melik ben ol (7) vīrāneye ki vardum bunı anda maqtūl gördüm ve bu ḥāle müteḥayyir (8) ü müte' accib olup tırurdum bu eşnāda bu kimesne beni tıutup (9) ḥuzūruña getürdi ben ne maqtūlden ḥaber-dārum ve ne qātilden. (10) Ḥākim eyitdi benüm zannum budur ki anı sen qatlı etmiş olası (11) ve bu dürüg-ı bī-fürügla dilersin ki benüm pence-i ' uḳūbetümden ḥalāş (12) bulası. Bī-çāre eyitdi ey melik gümānla benüm qanuma girmek (13) olmaz gümān ile maqām-ı yaqine ermek olmaz ki انّ الظن لا (14) یعنی من الحق شيئاً Ḥākim işgā-yi kelām giriftār etmeyüp buyurdi (15) ki anı ber-dār edeler bu ḥālde miyān-ı nazẓārgāndan bir (16) civān ilerü gelüp eyitdi ey cellād bir miqdār şitāb etme (17) ve ḥūn-ı nā-ḥaqqı irtikāb etme tā ki ben melik ḥuzūrına varup

[195.b]

(1) şūret-i ḥāli beyān edem. Cellādı tevaqquf etdirüp civānı (2) melike götürdiler. Civān eyitdi ey melik bu şahş bī-günāhdur (3) ve ḥūn-ı bī-günāhı dökme ' amel-i tebāhdur. Bu küşte benüm ḥaşmum idi (4) fırsat bulup ol vīrānede anı ben öldürdüm ve ol şahş (5) ki aña siyāset buyurmuşındur bu ḥālden bī-ḥaberdür ve anı (6) siyāset etmek ' azīm ḥaṭardur. Melik te'emmül-i bisyārdan sonra buyurdi (7) ol giriftarı āzād etdiler ve nezr-i ' azīm etdi ki min ba' d mücerred (8) gümān ile ḥükm ü fermān etmeye. Pes ol iqrār eden civānı (9) ḥabs edüp şūret-i ḥāli pādişāh Qubāda ' arz etdiler. (10) Qubād ' ulemā-yi zamāneden bunun ḥaqqında istifsār etdi. Eyitdiler ki (11) anı öldürmek revā degüldür ki egerçi bir şahş küşte kıldı (12) ammā bir aḥerün ḥayātına sebep oldu. Qubād şāh buyurdi (13) ol civāna ḥıl'at-ı ḥāş giydirüp āzād etdiler ve bu vāqı' a-i (14) nādire-i ' ibret-nümāyı

¹¹⁸ Sözcük A nüshasında "idün" biçimindedir.

kendünün veşâyasında şebt kıldılar (15) tâ ki hiç bir sultân mücerred vehm ü gümân ile hûn-ı insânı rihte (16) kılmaya.

kıṭ‘a

(17) که تایقین نشود خون کس نشاید ریخت
سببایینی بکمان رسم معدلت نبود
بهر دیار که حکم آرزاه کمان باشد

[196.a]

(1) برود رودبباید ازان دیار کریخت
ve bu mefhūmda ne zībā manzūmdur ki

naẓm

(2) هر حکم که از سر یقین است ارایش ملک وریب ذین است
(3) حکمی که بناش برکما نیست آشوب دل و زبان خانست
(4) Vülāt-ı vilāyet olan ehl-i riyāsete ḥafī olmaya ki aşlda müstaḥaqq-ı (5) siyāset olan eşrār iki kısmdur her birinün def‘i vācib ve (6) ref‘i lāzıbdür. **Ƙısm-ı evvel** düzdān ü kaṭṭā‘-i ṭarīkdür ki cümle- (7) -den muḳaddem bunlar siyāsete ḥaḳīkdür. Zimmet-i himmet-i ḥükkām-ı İslāma (8) ehemmi-i mehāmm budur ki zabṭ-ı şüḡūr u mesālik ve ḥıfz-ı mehālik ü memālik- (9) -de iḳdām ü ihtimām edeler tâ ki her memerrden mürür eshel ü ehven (10) ve her menzil ü mesken me‘men olup ebnā‘-i sebīl ve ehl-i raḥīl¹¹⁹ (11) zarar-ı düzd ü rāhzen ve şerr ü fettān-ı cāme-kenden emīn olalar (12) ve eṭrāf ü cevānibden tüccār-ı girān-māye tevfir-i erbāḥ ve tekşir-i ser- (13) -māye için envā‘-i emti‘a getirüp fūrūḥt u ḥarīd mevfūr (14) ü mezīd ola ve meymenet-i emn ü amān ile kişver ma‘mūr ve ra‘iyyet (15) mevfūr ola.

kıṭ‘a

(16) هرکز از ملک و سلطنت شادان تا نکوشی بمعدلت نشوی
(17) کرتوخواهی ممالک آبادان راهها رازدزدايمن ساز

Ḥikāyet emirü‘l-mü‘minīn Ḥamza rażiyallāhü

[196.b]

(1) ‘anhu buyurmuş ki vaḳt-i cāhiliyyetde ticāret için bürd-i Yemānī- (2) -den çihil cāmeyi iḥmāle bendüm atdum. Sūd-mend olmaḳ sevdāsıyla (3) cānib-i Medā‘ine gitdüm. Çün ḥavālī-i Medā‘ine erişdüm nā-gāḥ düzdān (4) kemīn-gāhdan çıkup ser-i rāhı ṭutdılar. Ḥāḥ u nā ḥāḥ bür- (5) -deleri bürde ve beni dil-efsürde kıldılar. Ben daḥı metā‘dan (6) ümid-

¹¹⁹ Sözcük A nüshasında "ḥiyel" biçimindedir.

büride olup hezār miḥnet ile Medā'ine geldüm ve dād-hāhlık (7) için der-i bār-gāh-ı Nūşirevāna müteveccih oldum. Çün ḥaber¹²⁰-i tazallümi (8) melik müstemî' ve keyfiyyet-i ḥālūme tamām muṭṭali' oldı bir ḥācibe buyurdı (9) ḥācib beni hezār ikrām ile bir vişāka kondurdı ve eyitdi bu (10) maḳāmda ḥuzūr üzere ārām eyle tā ol rāh-zenler bulınsunlar (11) ve senüñ metā' ḡ ellerinden alınsun. Ba' dehu ḥarāmilerüñ ḥaḳḳlarından (12) gelinsün ve her rüz maṭbaḥ-ı ḥāşşdan bir ḥānçe ta'ām-ı mülük-āne (13) getürüp öñümde ḳorlardı ve temāşā-yı dīvān-ı şāhī için (14) beni bāb-ı bār-gāh-ı kisrāya oḳurlardı. Ben daḥı memlekete dād- (15) -güsterlik ü ra'ıyyet-perverlik merāsimine nezāre ḳılurdum ve (16) aḥvāl-ı 'ālemiyāndan niçe tecāribe vāḳıf olurdum. Tamām ḳırḳ (17) gün mürür étdükden soñra vişāḳuma geldüm bürd-i Yemānī cemi'an

[197.a]

(1) vişāḳumda āmāde ve rāh-zen dest-büride vişāḳ öñinde (2) üftāde ü çihil tenge-i sürḥ dīnār bir kīsede nihāde (3) ve üzerinde bir kāḡad ve içinde yazılmış ki seni ḡāret éden (4) düzdi ele getürdük ve metā' ḡı saña teslīm étdük ve bu çihil (5) tenge çihil rüze intizāruñ müzdidür çün vilāyetüñe (6) varasın Medā'ine ticārete cesāret mücib-i ḥasāret oldı (7) dēyü bizden şikāyet étmeyesin. Bu ḥikāyetden ma'lüm olur ki (8) mülük-ı nām-dār refi' miḳdār bāb-ı düzdānda niçe ihtimām-ı bī- (9) -şümār édermiş pes vālī-i 'ādil ve ḥākim-i rüşen-dile vācibdür ki (10) tüccār-ı deyyāruñ reh-güzārlarından ḥavf-ı düzd u rāh-zenden (11) saṭvet-i siyāset ile emīn ola ve rāhlarda tüccāruñ māl (12) ü 'ırzına müte'arrız olan reh-zenlerüñ bu vechle ḥaḳḳlarından gele ki (13) ḡayrılara mücib-i 'ibret ola.

naẓm

(14) كه امين شودراه بر مردوزن	بیر دست دزد و سر راهزن
(15) ز بهر تجارت بهر سودوان	جوره کشت امین شودگاروان
(16) دمام بسود اشتا بند خلق	وزان پس بسی نفع یابند خلق
(17) ز آینه دل رود زنك عم	شود شهر معمور و ده نیر هم

Ḳısm-ı şānī ol tā'ife-i zālle-i lāzımetü'l

[197.b]

(1) izāledür ki bilād u ḳurā ve nevāḥī vü ercāda ḥün-riz ü fitne-engiz- (2) -lerdür. Ḥıyre-rülḳ ü tünd-ḥülḳ ile māl ü 'ayāl-ı müslimīne dest-i ta'addı (3) dırāz éderler. Ne ḥāḳdan ve ne Ḥudādan şerm ü ihtirāz éderler. Ne 'uḳūbet-i (4) Ḥudādan endiş-nāḳlardur ve ne

¹²⁰ Sözcük A nüshasında "ḥız" biçimindedir.

siyâset-i sulţândan bâkları vardır. (5) Bir bölük siyeh-dilân-ı sitem-kâr ü bed-bahtân-ı dil-âzârlardur ki الظلم (6) بآدييه-ي هآويه-ي مآندelerdür.

kıf'a

(7) ظلم برهيج افریده مکن کر بوداز مظالمست پرهيز

(8) به عدالت علم برارکه ظلم ظلل تست روزرستآخيز

(9) Pâdişâh 'âlî mîkdâr felek-i iktidâra vâcibdür ki bu evbâş-ı bed-ma'â- (10) -şuñ başlarını tiğ-i hûn-pâş-ı bevârla qalem-vâr tirâş êde tâ bunların (11) eşer-i şe'âmetleri memleketden menzû' ve netîce-i vaḥâmet-i 'âkıbetleri vilâyetden (12) maḳlû' ü merfû' ola ki ḥâtimet-i zûlm be-ğâyet vaḥîmdür ve cezâ-yi zâlim 'azâb-ı (13) elimdür. ¹²¹ألا لعنة الله على الظالمين

beyt

(14) اي نهاده تير ظلم اندر کمان کي زشمشير بلايانی آمان

Hikâyet olunur ki evâ'il rûzigârda medîne-i (15) Halebde runûd u evbâş bisyârıdı. Bu bed-kârların cefâ vü âzârından (16) ḥalkın maḳâm-ı ma'âşı teng ü târ olmışıdı. Âḥir-kâr cânlarından (17) bî-zâr olup sulţân-ı Mışır ḥuzûrında dâd-ḥâhlık (+êdüp)¹²¹ ḥâl-i perişânların

[198.a]

(1) izhâr êdüp istizhâr êtdiler. Sulţân-ı Mışır Muşlih nâm bir ḥâkim-i (2) kâr-güzâr ve bir şâḥib-i tedbîr-i nâm-dârı gönderdi ki cem'-i evbâşın (3) def'ine işğâl göstere. Ḥâkim Halebe geldi ve ol müfsidlerden niçe- (4) -sini siyâsete bulaşdurdı ve niçesinün seng-i şavletle câm-ı (5) nâmûsın münkesir kıldı. Lakin ol cemâ' at sâbık ḥâllerinden münzecir (6) olmadılar. Âḥir-kâr bu ki muncerr ü emr bunun üzerine muḳarrer oldu (7) ki ḥâkimün iḳâmet-i şalat êdûgi câmî'ün miḥrâbında bir ruḳ'a (8) ḳodılar. Bu ruḳ'ayı alup oḳudılar yazılmış ki ey Muşlih rûḥunı rencide (9) ve ḥâṭırın âzarde êtme ve meccânen miḥnet-keşide ü zaḥmet-bürde olma ki (10) biz ol cemâ' atdenüz ki içimizden birimiz küşte olursa yerine on gelür. (11) Biz ḳatlı olınmaḳdan şerm ü şenâr êtmezüz bilki iftiḥâr êderüz.

kıf'a

(12) ماعاشيقم وکشته شدن اعتبار ماسيت شمشير عشق تيززنسک مزار ماسيت

(13) بي رخم تيغ عشق زعالم نمی رويم بيرون شیدن زمعرکه بی رخم عار ماسيت

(14) Farzâ mümkündür ki sen bizi öldürmekden nâmûs gözedüp dil-teng olasın (15) biz öldürilmekden ḳaṭ'â nâm ü neng gözlemege 'azm ü âheng êtmeyüz. (16) Çün Muşlih

¹²¹ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.220a/1)

nāmeyi oğudı bildi ki bu müfsidler işlāha gelmezler (17) ve қatl ü siyāsetle münzecir ü mūmteni^ç olmazlar. Hemīn ḥile vū tedbiri

[198.b]

(1) şavāb görüp buyurdı ol ruḡ^ç anuḡ üzerine cevāb yazdılar (2) ki muḡaddemā sizüḡ tefāşil-i ḥālūḡüze vuḡūfımız yoğıdı ol cihetden (3) size sū[’]-i ḡannımız çoğıdı. Ḥāliyen sizüḡ niçe cem^ç-i merd-āne ve ne (4) ḡüne ḡavm-i ferzāne idüḡüḡüz tamām ma^ç lūm ü melḡūzımız ve yek-dil ü yek-cihet (5) olduḡuḡuz maḡfūzımız oldu.

beyt

درچکر داري وسرباري شمار امثل نيست (6) برجنين مردان يكدل آفرين باد آفرين

Ḥālā miyānede ḡüzerān eden kār-ı (7) nā-sezādan pişmān olmışdur ve min ba^ç d size taḡviyet ü terbiyeti muḡarrer (8) ḡılmışuzdur. Ve’s-selām ḡuzzār-ı meclis bu cevābdan mūte^ç accib ve Muşliḡüḡ iltiyām-ı (9) müfriṡinden küllī muḡtarr ü muḡtarib oldılar ve ḡākim ḡalvet ü encūmen ve sırr ü (10) ^çalende rindānuḡ ta^ç rīfine ve evbāşuḡ taḡşīfine meşḡūl oldu (11) ve destini anlaruḡ ḡayd ü ḡatlinden kūtāḡ ḡıldı. Birḡün eşrāf-ı şehr (12) ḡākime mūrāca^ç at étidiler ve istediler ki evbāş ḡāḡḡında ihmāl ü (13) müsāmaḡa münāsib degūldür diyeler. Ḥākim bunlara ser-zeniş ḡılıp türüş- (14) -rūlḡ yüzünden eyitdi ey ^çazizler ben ol civānlaruḡ ḡatlinden (15) peşimān oldum ve anlaruḡ ḡadr ü ḡıymetlerin henüz bildüm. Zīrā bu (16) ṡā[’]ife gibi bahādırlar her ḡarnda be-ḡāyet nādırlar vāḡi^ç olur (17) ve dērler ki bir yigit ḡırḡ yılda ḡāşıl olur el[’]ān benüm bunlara

[199.a]

(1) küllī iḡtiyācum muḡarrerdür ki ḡal^ç-a-i Rūm ḡāḡa yaḡı olmışlardur. (2) Ol nā[’]ire-i fitneyi iṡfā[’]da baḡa merdān-ı şīr şavlet ve civānān-ı (3) bebr heybet gerekdür. Ey cem^ç-i ā^ç yān eger baḡa hevā-dār isenüz (4) bu cemā^ç atüḡ ser-dār u pişvāların benüm ḡuzūruma ḡetüresiz (5) tā naḡar-ı terbiyetümle melḡūz ve eşer-i taḡviyetümden maḡzūz ḡılam.

naẓm

(6) ازان نامداران باهوش وتنك كسي راکه پنم سزاوار چنک

(7) دهم مرکب وجوشن ومغفرش بکردون کردان رسانم سترمش

(8) Ekābir-i Ḥaleb eyitdiler bu ṡā[’]ifenüḡ piş-kār ü ser-dārları (9) bir pīrdür ki ferzend-i ḡehāriyla kesb ü kār iḡün āḡer (10) diyāra ḡitmişlerdür ve seng-i saṡvet-i siyāsetiḡden bir ḡūşe (11) iḡtiyār étmişlerdür. Muşliḡ buyurdı ol pīr-i piş-ḡademi ve dōrt (12) nefer pūser-i şīr heybet-i ejder demi ile ḡetürdiler. Envā^ç-i ta^ç ḡīm (13) ü eşnāf-ı telaṡṡuf ḡōsterüp

herbirine hil' at giyürdiler ve p̄ir-i (14) perkāra p̄irlik deminde bir eyü dirlik ve oğullarına der-i bār-gāh- (15) -da birer gedik v̄erdiler ve bi'l-cümle bunları ḡāyet 'āṭifet ile (16) müstemāl? ve nihāyet-i 'ināyet ile müreffehü'l-bāl kıldılar. Ba'de'l-eyyām ki (17) bunların h̄āṭırları tamām muṭma'in olup ḡā'ile-i hāl'ile-i cānib-i

[199.b]

(1) h̄ākimden em̄in oldılar Muşliḥ buyurdu ki benüm der-gāh-ı 'izzet penāhumda (2) merdān-ı h̄ūn-h̄ār-ı 'ayyār-p̄iṣe ve dilirān-ı merd-efgen-i ceng-endiṣe (3) ihtiyāc vardır ki v̄ülāt ü h̄ükkāmuḡ a'vān ü enṣārı civānān-ı (4) żarb-zen ü z̄ōr-āver ü merd-efgen olmaḡ m̄ucib-i tefāhūr ü ibtihāc- (5) -dür. Siz bu ṭā'ifenün kār-güzārına vāḡıf ve ma'reke-i ḡarb ü (6) ḡıtāla ḡābil olanlarına 'ārifsiz. Anların mümtāz ü kār-sāzların baḡa (7) getürün tā ki ebvāb-ı re'fet ü 'āṭifetüm r̄ū-yi murādlarına ḡüşāde (8) ve her ne ki dil-hāhlarıdır müheyyā v̄ü āmāde ḡılam ve ben daḡı onların (9) şerbet-i şemşir-i şiddet te'şirleriyle kāse-i ser-i ḡaşm-ı bed-sigālı p̄ür edüp (10) şirret ü şekāvetlerinden ber-ṭaraf olam. Pir-i sāde-dil ki riş-ḡandden (11) ḡāfildür ferzendleriyle şādān ü ḡurrem meclisden bir̄ūn oldılar (12) ve her cānibe ādemler şaldılar. Üçyüz altmış nefer yetim-i cerrār (13) ü rind-i h̄ūn-h̄ār cem' edüp getürdiler h̄ākim buyurdu bunlar için (14) üçyüzden ziyāde hil' at biçildi ve derḡāl cümlesi dikildi (15) ve yārān-ı dīvān olup bunlar el öpüp ve hil' at giyecek oldılar (16) bilā-zamān der-gāh ü ā'yān şehir ü re'āyā bu ḡāle ḡayrān ol- (17) -dılar ki sultān-ı Mıṣr bu ṭā'ifenün ḡam' ü ḡal'ına gönderdügi

[200.a]

(1) muşliḡ ḡilāf-ı emr-i sultān olan kāra mübāşeret edüp bu müfsid- (2) -leri taḡviyyet eder ve cümlesi zebān-ı ṭa'nı dırāz edüp (3) eyitdiler ki bu h̄ākim muşliḡ degül müfsiddür ve bunun revāc-ı bāzār-ı (4) devleti kāsiddür ki

beyt

بجاي خار كلبن مي نشاند (5) بجاي زهر شگر مي چشاند

Çün şeb erdi Muşliḡ gördi (6) ki zamān-ı fırsatdur hemān be-ḡükm-i ḡadiṣ-i şerif خوعة (7) anların mebnān-i mefāsadini teber-i tedbīr ü ḡile ile zīr ü zeber ḡılmaḡı (8) muḡarrer edüp buyurdu üçyüz altmış merdān-ı dilir ü şirān-ı (9) dār ü ḡir silāḡ p̄üşide olup cāme-ḡānede kem̄in ḡuralar (10) ve müteraşşid olup oturalar ḡaçan ki evbāş-ı h̄ūn-pāş ol araya (11) geleler kem̄in-nişinlerden her biri ol nā-tırāşlardan birini tutup (12) başa baş cümlesini ḡayyiz-i ḡatle mevşül ḡılalar. Bāmdād ol cem'-i (13) bed-nijād ḡurrem ü şād

dīvāna geldiler tavr-ı mülük-āne üzere dest- (14) -būs kıldılar. Hâkim işaret kıldı ki cümlesi cāme-hāneye (15) varup hil' at pūside olalar ba' dehu gelüp şaf-ı hizmetde (16) kemer-i mülāzemeti miyānlarına bend édeler çün cāme-hāneye dāhil (17) oldılar dilirān keminden çıkup cümlesini bir hamlede küşte

[200.b]

(1) kıldılar. Pīrūn ve pūserlerinūn ve ol kavm-i bed-nām-ı bī-ser-encāmuñ (2) ser-i bī-devletlerini yalmān-ı sināna dizdiler ve şehir ü bāzārı gez- (3) -dürdiler ve bu küştelerūn lāşelerin bir gūşede pūşte kıldılar (4) ve ehl-i vilāyet bu hāletden sonra ol nā-bekārıların şerr ü fesād (5) ve izā vü ifsādından vāreste oldılar.

beyt

(6) بَرُ اندیشِ مُردَمِ سِرِ افکنده به درختِ بَدَا زُیخِ بَرکنده به
(7) Bunlar ol t̄ā'ifedür ki şıfāt-ı (8) nā-sütüde ve hışāl-ı nā-pesendide ile mevşūflardur. Her-āyine bun- (9) -larıñ maqālāt ü mülākātı maḥz-ı ḥusrān ve 'ayn-ı ziyāndur. 'Umūmen (10) 'ālemiyāna enseb ḥuşūşen mülük-ı zamāna vācibdür ki bu şir- (11) -zime-i müfsideye kendülere bu tarīkile yol vèrmeyeler ve süḥan-ı (12) fitne-engizlerin mesmū' ü maqbūl görmeyeler. Tā ki bunlarıñ (13) şe'āmetleriyle sāḥa-i rif' atları tīre ve dīde-i devletleri ḥīre (14) olmaya. Bu cemā' at iki şınıfdur **şıfat-ı evvel** sâ' i- i süḥan-çin (15) ve nemmām ü ḡammāzdur ki kelām-ı nifāk encām-ı siḥr-sāzla ḥarman-ı muḥabbet-i (16) dōstān-ı kadīme āteş-i buḡz u 'adāvet olurlar ve birāderleri (17) birbirinden ve pederi pūserden ayırurlar ve bu kavm-i le'īm ḥalkā 'azāb-ı

[201.a]

(1) elīmdür ki هَمَّازِ مَشَاءٍ بِنَهِيمِ مَتَاعِ الْخَيْرِ مَعْتَدِ أَيُّهُمْ ve ḥadīş-i nebevīde (2) vārid olmuşdur أَلْجَنَّةُ فَتَاتُ لَا يَدْخُلُ

kıf' a

(3) كَرِ بِجَايِ زَكْسِ سَخْنِ شَنُوِي أَنْ سَخْنِ رَامَكُو بِجَايِ دَكْرِ
(4) كِه سَخْنِ چِينِ نَمِي شُودِ هِرَكَزِ دَاخِلِ جَنَّتِ اِي حَجْسْتِه مَقْرِ
(5) Ve ḥazret-i ḥaḥḳḳ sübhānehu ve te'ālā Tevritde ḥazret-i Mūsāya (6) 'alā nebiyyūna ve 'aleyhi's-selām buyurmışdur ki yā Mūsā rüz-i kıyāmet merd-i (7) süḥan-çini bilmiş olasıñ ki alnına yazılmışdur. ايس من رحمة (8) الله Ya'ni süḥan-çin rahmet-i Ḥudādan nevmid ü bī-behredür ve (9) ḥazret-i Ḥudā-yı sübhānehu süḥan-çin için Qur'an-ı mübinde fāsıḳdur (10) dēyü tebeyyün buyurmışdur ki فَاَسِقُ بِنَبَاٍ ان فَاَسِیْکُمْ سَوِي سَوِي (11) dūrūḡdur ve dūrūḡ her-

āyine bî-fürûğdur. Ehl-i hūş olan muṭlakā (12) süḥan-çîn ü sâ' inüñ kelāmına gūş ṭutmamak gerekdür.

beyt

(13) سخن چین رامده نزدیک خود جاي که دریکدم کند صد فتنه بر پاي

(14) **Hikāyet** olunur ki ḥācegān-ı Işfahāndan bir 'aziz bir gulām iştirā' etdi. Fürū- (15) -şında eyitdi bu bende mā' ibdür ki süḥan-çindür. Ḥarande eyitdi 'abd (16) kısmından bu 'ayb emr-i 'acib degüldür. Çün ḥāce gulāmı ḥānesine götürdi (17) bir kaç günden sonra gulām ked-bānūya eyitdi benüm efendimüñ ne 'aceb

[201.b]

(1) nā-pesendi var ki senüñle ḥursend olmayup bir āḥer zenüñ kemend-i (2) izdivācına bend olmak ister. Ked-bānū bu haberden be-gāyet muğayyer oldı. (3) Gulām gördi tır-i tedbīr-i fāsidi kār-ger olmadı eyitdi dilermisin (4) ki ḥāce senüñ muḥabbetüñe giriftār ve senüñ hevā-yi 'aşkunla bī- (5) -qarār ola şöyleki senden ğayrı hem-ḥābeye ḥaridār olmağa (6) iktidārı olmaya. Ked-bānū eyitdi 'ālemde baña bundan ğayrı dil-ḥāh (7) olmaz ki ḥāce benden ğayrı zene nigāh' etmeye. Gulām eyitdi bir tılsım (8) müretteb kıluram ki bāb-ı muḥabbetde 'aceb efsūn-ı mücerredür. Çün ḥāce (9) ḥāba vara bir üstüre-i tiz ile meḥāsini altından bir miqdār mū tirāş (10) edüp baña getüresin tā anuñla efsūn edem ve senüñ muḥabbetüñi qalbinde (11) muḥkem kılam ki sen daḥı 'ayānen bu 'amelden nef' -i 'azim göresin. Zen (12) bu 'azmi iltizām' etdi ve eyitdi be-her-ḥāl bugün ben bu emr-i mühimme (13) iqdām ederin. Ol bende-i süḥan-çin bundan sonra hemin ḥāce (14) ḥuzūrına yakın gelüp eyitdi miyān-ı mālīk ü memlūkda ḥuḳūq-ı (15) nān ü nemek mer' idür. Henüz bir sırr-ı ḥaṭīr ve emr-i ḥaṭīye muṭṭali' (16) oldum destūr varise taqrīr edeyim tā ki kendüñden ğāfil (17) olmayasın. Ḥāce eyitdi eger şerr her ne ḥayr varise i' lām

[202.a]

(1) eyle. Gulām eyitdi ey ḥāce-i 'aziz senüñ hem-ḥābuñ ne 'aceb fitne- (2) -engizdür ki ḥaḳḳ şoḥbet-i veliyy-i ni' met-i qadīmi ferāmūş edüp لكل جديد (3) üzere ḥarīf-i mücedded ü yār-ı tāze ile peyvend edüp belki (4) hem-āġūş olmışdur ve bi'l-cümle tiġ-i müfārekatla rişte-i muvāşalatunı (5) kaṭ' edüp semt-i ḥiyānete gitmişdür ve senüñ dirāḥt-ı vücudunı aşıdan yıkmağa ve raḥt-ı ḥayātunı āteş-i (6) helāka yakmağa kaşd etmişdür. Ḥācenüñ bu bed-süḥan-ı vaḥşet- (7) -engiz ü dehşet-āmizden ḥaṭırı be-gāyet perākende ve derūnı bu (8) kışşanun ğuşşasından āgende olup eyitdi ey bende-i bī-şerm (9) ü pür-şerr beñzer ki yalan

söylersin ve bir ğaraż-ı fāsidle bānūya bühtān (10) eylersin. Ğulām eyitdi çün benüm pend-i keremüm dil-i serdüñde teʿşir étmez (11) ve naşihatüm qalb-i şulbuñda cāy-gir olmaz. Min baʿd ağzuma mühr-i süküt (12) urayım ve görürsemde görmezlige urayım.

beyt

اذالم يكن لقول النصيح قبول (13) فان معاريض الكلام فضول

Ammā hele ğaflet olinmaya ki (14) bu qaziyyenüñ ʿākıbeti nedāmetdür ve nedāmet müriş-i şemātet ü melā- (15) -metdür.

beyt

بسي بگام دل دشمنان بودان كس (16) كه نشود سخن دُو ستان نيكَ انديش

Bu kerre şafha-i zamir-i hācede (17) meşeli üzere şüret-i süy-i zannı muhayyel olup eyitdi

[202.b]

(1) senüñ bu sırra āġahuñ nedendür ve bu daʿvāya güvāhuñ nedür. (2) Ğulām eyitdi muhaşşal-ı kelām ben bu haberi esrāra vākıf bir şıqadan (3) işitmişemdür العهدة على الرواي eger beni rāst-gū anlamaz ve cenābuña (4) şādık bilmez iseñ bugün dāhil-i hāne olup hāb-ı rāhata (5) ʿazīmet kıl tā ki şıdık-ı maqālumu muʿāyene kılasın ve benüm bende-i şādıkuʿl- (6) -qavl idigüm ol vaqt bilesin. Hāce hāneye gelüp āmāde (7) olan taʿām-ı çāştı tenāvül édüp bālīn-i rāhata ser-nihāde (8) ve dīde-i taraşşudı güşāde oldu. Zen zann étدی ki zevci uy- (9) -quya vardı. Hemān üstüreyi eline alup mehāsın-i hāceyi qaldurdı (10) ki bir miqdār müyün tirāş éde. Hāce açmazdan bu hāle nāzır (11) idi. Tahkik idügi zen hile-i fenn kendünüñ gerdenine tiġ- (12) -zen olup helāk éde. Fīʿl-hāl şıçrayup dest-i zenden (13) üstüreyi alup bī-tevaqquf başın kesdi. Evliyā-yi zen haber-dār (14) olup hāceyi tutdılar bu muqābelede iktişāş étdiler ve (15) şeʿāmet-i sühan-çin ile hāce-i miskinüñ hānedānı ve hānmānı (16) vīrān oldu. Baʿdehu bu mācerādan az u çok senüñde haberüñ (17) vardur dēyü ol sühan-çin-i bī-dīne bir miqdār gūşmāl édüp

[203.a]

(1) söyletdiler. Hasb-i hāl aşikār olduqda ol murdārı dağı eşedd-i (2) ʿazābla katl étdiler.

beyt

ميان دوکس جنک چون اتشيت (3) سخن چين بدبخت هيزم کشت

Ve dağı vācibdür ki gammāzlaruñ (4) sühan-ı fitne-engizlerin istimāʿ étmeyeler ve muṭlaqā anlaruñ mükāleme vü (5) mecālesetlerinden imtināʿ édeler. **Hikāyet** olunur ki zamān-ı Benī

İsrâ 'il- (6) -de bir huşk-sâl zâhir olup âşâr-ı қаht-ı ' azîm âşikâr oldı. (7) Hâzret-i Mûsâ ' alâ nebiyyüna ve 'aleyhi's-selâm eşrâf-ı Benî İsrâ 'il ile bir şahrâya (8) istiskâya gitdiler dört gün dört gece du'â êtdiler eşer-i (9) icâbet peydâ olmadı. Hâzret-i Mûsâ ('as) tazarru' ü zârı ile (10) eyitdi yâ ilâhî çehâr şebân rûzdu ki du'âya meşgûlüz (11) hayyiz-i kabûle mevşûl buyurulmadı ve mâ-hüve'l-mes'ûldan bir қаtre-i (12) eşer görilmedi. Hîtâb geldi ki eger kırk gün kırk gece du'â (13) êdesin hayyiz-i kabûlde vâki' olmaz. Zîrâ bu kavm içinde bir gammâz (14) vardur anuñ şe'âmeti du'ânıñ maḥall-i icâbete maşâd-ı fitne mâ- (15) -ni' dür. Mûsâ ('as) eyitdi hudâ-yâ baña ol gammâzı kimdür buyur (16) tâ ki tevbe-kâr kılam. Nidâ êrişdi ki ben gammâzı düşmen ' add êderem (17) pes ne güne gammâzlık êdem sen kendü kavmüne de ki cümlesi

[203.b]

(1) gammâzlıktan tevbe-kâr olalar tâ içlerinden ol şahş daḥı (2) tevbe vü istiğfâr êde. Mûsâ ('as) buyurdi tamâm-i kavmi gammâzdan (3) tevbe êtdiler der-'aḳab Hudâ-yi te'âlâ istiğfârların kabûl (4) êdüp dürr-i midrâr-ı dürr-i bârından bārân-ı bî-şümâr izhâr buyurdi.

beyt

(5) زغمّاز كردد جهان سير نكون كه ناپاك جانست وتير درون

(6) **Hikâyet** olunur ki Nûşirevâna mülâzım-ı der-gâhından biri bir (7) şahş-ı âheri gamz eyledi. Nûşirevân eyitdi bu söz ki senden (8) şudûr êtmişdür taḥkîk êdeyüm eger süḥan-ı râst ise saña (9) gammâzlıguñ ḥasebiyle ' adâvet êderem eger dürüg ise kizb êtdügüñ (10) cihetden saña ' uḳûbet êderem ve eger gamzdan tevbe êderseñ saña (11) ' afv ü mağfîret êderem. Ol kimesne güftârından şerm-sâr olup (12) ve girdârından istiğfâr êdüp zebân-ı tazarru' yla bu mazmûnı (13) iş'âr êtdi ki

kıta

(14) چُون هست بحر چرم راشد توبه (14) باداز قصور نفس وگارد توبه

(15) من بعدمن کنج خاموشي (15) وز گفته ناپسند خود توبه

Nûşirevân ki melik-i merḥamet (16) âşâr mağfîret girdâr idi. ' Afv buyurdi fi'l-vâki' bu maḳûle cerâ'imüñ (17) cerâ'idine қalem-i ' afv çekilmek ve istiğfâr êdenlerüñ evzârından

[204.a]

(1) geçilmek ' adât-ı sâdât dandır.

naẓm

چون رسم نیکوان همه جاعفور برید سیت
 نازتوبر نیاز همه شرمسار چیست
 سهو خطای بنده کرش نیست ایعتبار
 (3) معنی عفو و رحمت پرور دکار چیست

Ve nitekim ḥazret-i ʿAlī rażiyallāhü buyurmuşdur (4) ki لاشفیع انحج من التوبة

beyt

توبه کن آخرازُ فعال شینع (5) که به ان توبه نیست هیچ شفیع

Hikāyet olunur ki Muʿtaşım ḥalīfeye (6) bir şahş ğamz ü siʿāyet yüzinden bir ruḳʿa yazdı ki fulān (7) ḥāce ki şāhib-i māl ü menāl idi ḥālā bu miḥnet-i serādan (8) serāy-i beḳāya irtiḥāl etti ve cümle-i mālı bir püser-i şaġirine intikāl etti. (9) Tıfla kifāf-ı miḳdārı meblaġ-ı tarḥ olup bākisi bi-tarıḳ-i ḳarż (10) ḥizāneye aḥz olınsa püser sinn-i bülūġa yetişdükte mālı yine teslīm (11) olınsa meʿālen māl-ı yetīm ʿözr ü taḳşirden maşun ve ḥālā ḥizāne (12) revnaḳ-ı tevfirle meşḥun olurdu. Muʿtaşım billāh ol ruḳʿanuḡ (13) püştine bu cevābı nüvişte oldu ki müteveffāya Ḥudā raḥmet (14) ḳılsun ve māl-ı mīrāş bereket bulsun ve yetīm ʿömr ü māldan (15) ḥayrla ber-ḥürdār olup ğammāz laʿnet-i Ḥudāya giriftār olsun.

naẓm

(16) هرکه غمّازي کند نزدیک شاه هم به نزدشاه کردد روسياه
 (17) عالمی درآتش و دوداندازو نه خدانه خلق خشنود ندازو

[204.b]

(1) Ve daḡı mülūka vācibdür ki ġıybet-gerān ü dürüġ ġüyānı āstāne-i (2) devletlerine mülāzemete lāyık ü erzānı görmeyeler. Zīrā şıfat-ı ġıybet (3) bed-terin ḥaşletdür ki ġıybet mesāvī-i nās u maʿāyib-i ḥalkı miyāna (4) getürmekdür. Bu vaşf şerr-i maḥzdur ve şerrden imtināʿ farzudur ki (5) ḥazret-i ʿAlī keremallāhu vechehu buyurmuşdur ki البشر جامع المساوي (6) Mesāvī-i nāsdan her nesne ki zıkr olunur eger ol mezkūr (7) vāḳiʿ ise ġıybetdür eger vāḳiʿ degül ise hem bühtāndur ve hem ġıybetdür (8) ve kitāb-ı kerimde ḥaḳḳ sübhānehu ve teʿālā buyurmuşdur ان يحب احكم ميا (9) Yaʿnī eyā sizden biriñüz ölmüş birāzernüñ (10) laḥmını tenāvül etmegi severmi. Maʿnā-yi kelām-ı mecīd ġāyet tehdidi (11) müfiddür pes bu maḳāmdan maʿlüm olur ki ġıybet-ger merd murdār- (12) -ḥār ola ve her-āyine herkes ki anda rāyiḥa-i insāniyyet vardur (13) mürdeden ve murdār-ḥārdan perḥiz-kārdur.

beyt

(14) از غیبت مردمان پرهیز وز مردم عیب جوی بگریز

(15) Ve āşārda gelmişdür ki zinhār ġıybet-kārılıġdan ki ġıybet mübtel-i (16) ḥasenāt ü ṭāʿ atdur.

kıṭʿ a

مَران غیبیت هیچ کس بر زبان (17) که از غیبی طاعتی کم شود
رغیبت کری آب رومیرو

[205.a]

(1) میان همه کاردرهم شود

Ve gerekdür ki şöḥbet-i mülük (2) ğıybet-ger ü bühtân-künendeden pāk ola ki ğıybet ḥarām olduğı (3) gibi istimāʿ-i ğıybet dağı hevl-nākdur. Zīrâ ğıybet-şınavendenün ʿazābı (4) ğıybet-künende ile berāberdür. Nitekim ḥazret-i ʿAlī veliyyullāh rażıyallāhü ʿanhu (5) buyurmuşdur ki السامع للغيبه احد المفتابين کی

kıṭʿ a

(6) hergiz étme kimesneyi ğıybet ki anuñ şonı şirret ü şerrdür

(7) dağı gūş étme ğıybeti ki anuñ kâʿil ü sāmīʿ i berāberdür

(8) Ve dağı vācibdür ki mülük-ı kām-yāb muşāḥabet-i muşāḥib-i kezzāb- (9) -dan ictināb éde ki kizb aqbaḥ kelāmdur ve cemīʿ edyānda ḥarāmdur ki (10) ḥadīş-i الكذاب ليس امتی şaḥīḥdür. naql-i (11) و آفة الحديث كذب şariḥdür.

kıṭʿ a

لب بگفت دروغ بازمن (12) تازبان تودرد هن باشد

وروخود ساز راست کویی را (13) که دروغ آفت سخن باشد

Merd-i kezūb ḥalq içinde maʿyūb (14) ü mağzūbdur. Kizb āb-ı rüy münāfī ve dāʿire-i mürüvvetden mütebāʿid (15) ü mütecāfidür? ki لامرّو لكذوب ve merd-i kezūb ekşerıyyā mizāḥla (16) meşūb olur ve mizāḥ u muṭāyebet muḥill-i ḥürmet ve mücib-i ḥıffetdür (17) من اكثر مزاحه لم بخل من حقد عليه و

[205.b]

(1) واستحفاف به

kıṭʿ a

هرکه سازدمزاج بیشه خویش (2) کرامیراست باسبان کردد

در همه دیدها سبک باشد (3) بر همه سینها کران کردد

Hikāyet olunur ki Fażıl vezīr ki rāy (4) ü tedbīrle āʿyān miyānında şöhre-i ʿaşrıdı. Nüdemādan iki kimesne (5) varıdı birinün adı Şāḫıb ve birinün nāmı Naşır idi. Bir gün meclis-i (6) vezīr-i mezbūrda ḫadem-i mizāḥ u muṭāyebeyi bisāt-ı inbisāt üzere (7) mevzūʿ ve ḥicāb-ı tekellüfi miyāneden merfūʿ kıldılar. Giderek kār muḥā- (8) -ṭabadan mülāʿ aneye

ve mülâ‘ aneden muşâra‘ aya yetişdi ve nâ-gâh (9) şadme-i dest-i Naşırîla ‘imâme-i Şâkıb başından düşdi. Şâkıb (10) be-ğâyet müteğayyir olup eşer-i gâzab ruhsârından zâhir oldı. Vezîr (11) buyurdi ne sebebden hışm-âlûd oldu miyân-ı nüdemâda bu maķûle (12) hâl çok düşer. Şâkıb eyitdi ey şâhib-i şâ’ib rā niçe (13) gâzab-nâk olmayam ki bu senüñ meclis-i vâlânnda âb-ı rüyum rihte (14) olup rüsvâ oldum. Fazıl eyitdi bu vâkı‘ adan maħzûn olma (15) ki senüñ âb-ı rüyun benüm hużûrumda ol vaķtda rihte (16) oldı ki bundan muķaddem dedüñ idi ki menüm esterüm bir gecede (17) beni medîne-i Merveden belde-i Nişâbüra yetişdürdi. Zirâ bu iki

[206.a]

(1) şehrüñ birinden birine bir gecede mürğ tayerân ve bād güzerân étse (2) ancak imkân vardır.

beyt

میفروز هرکز چراغ دوغ (3) چراغ دورغست بس بی فروغ
تواز کذب تعظیم و حرمت مجوی (4) کزان آب رو میشو دآب جوی

Ve dahı merd-i pür-gü-yı perişân sūhan- (5) -dan ihtirâz lâzımdur ki mükşirüñ kelâmı rahîşü’l-ķadr olur (6) ve haberde gelmişdür ki çok söyleyen çok yanlır ve meşel-i sâ’ir pür- (7) iştihârdur ki مکادر المهدار havâriyyün bir gün ‘İsâ ‘alâ nebiyyüna (8) ve ‘aleyhi’s-selâm hâzretine eyitdiler bize bir kâr göster ki anuñ mü- (9) -cibi ile ‘âmil olup cennete dâhil olavuz. Hâzret-i ‘İsâ ‘aleyhi’s-selâm (10) sūhan-ver olmañ. Eyitdiler bu niçe müyesserdür. Eyitdi çün tekellüme (11) âgâz eylesiz gerekdür ki hayrdan ğayrı nesne söylemeyesiz ki قل (12) والخیر والا فاسکت ve hükemâ buyurmuşlardur ki merd-i mükşir kendü nâ- (13) -müsını kâsid olur ve revnaķ-ı kelâmın kâsid ü münkesir kıılır.

nazm

(14) ابلهی ار صرفه زرمکینی صرفه کفتارکن ارمکینی
(15) کفتن بی فایده ترک حیاست قول موجّه صفت انبیاست
(16) بی همه کفتار زانسان حوشت هرچه پسندیده بودآن حوشت

(17) Ve hükemâ-yi müte’ahhirin demişlerdür ki sūhan-ı bedden hāmüşlık evlâdur

[206.b]

(1) ve hāmüşlıķdan sūhan-ı nîk a‘ lâdur.

ķıta

نظر کردم بچشم عقل دانش (2) ندیدم به زخاموشی خصالی

نکویم لب به بندودیده بردوز (3) ولیکن هر مقامی رامقالي

Şıfat-ı şānī eşhāb-ı hıkd ü hased ve erbāb-ı (4) agrāzdir ki anlardan ictināb u i' rāz vācibdür ve anların kavline (5) i' timād ve temelluḡına i' tiḡād cā' iz degüldür. Bu ḡā' ide-i ḡadīme ve ' ādet-i (6) müstedīmedür ki her kim ki muḡarreb-i sulṡān olur her-āyīne maḡsūd-ı aḡrān (7) olur. Maraḡ-ı ḡaraḡ ve hıkd ü hasede mübtelā olan ḡaḡed-i ḡaḡede çün (8) bir kimesneyi göreler ki ḡuzūr-ı sulṡānda ebnā-yi cinsinden mümtāz (9) ve efser-i taḡarrüble ser-efrāzdir fi'l-ḡāl leṡā' ifü'l-ḡiyel birle ḡabl-i metīn-i ḡurbetini (10) ḡaṡ' a ḡaḡd eyleyeler ve da' vā-yi bī-ma' nā yüzinden iḡlāḡ ü (11) iḡtiḡāḡ lāfin urup sūḡan-ı ḡarībende? ile ḡā' ibāne حسدًا من (12) عندأنفسهم ol bendenüḡ cevāhir-i ḡasenātın riḡte-i seyyi' āte dizüp (13) pādīḡāhı andan müteneffir ḡılalar ve merd-i maḡsūd keyd-i ḡasūddan ḡāfil (14) ve a' dā'-ı mekā' id ü mefāsidden maḡāḡsidine vāḡıl olalar.

naẓm

- (15) مشوایمن ازکید حساد خویش که ازکید شان میشود سینه ریش
 (16) حسوداز سرپاچو حیلت فنست برون دوستدارودرون دشمنست
 (17) Pes pādīḡāha vācibdür ki der-gāh-ı ' ālisinde mezīd taḡarrüble

[207.a]

(1) iḡtiḡāḡ bulan mu' temedler ḡaḡḡında kelām-ı nifāḡ-encām-ı ḡāḡib-i (2) ḡaraḡı te' emmül- i tām ile müte' emmil ola tā ki ḡıdḡ-ı aḡbār ü ḡavr olmadın (3) ḡız-i ḡabüle yetiḡdürüp anuḡla ' āmil olmaya. Eger ḡuzūr-ı pādīḡāhda (4) ḡavl-i ḡussāda i' timād olınup dūrüg-ı bī- fūrügleri maḡbül-ı ḡazret (5) ola muḡarrerdür ki ekḡer-i erkān-ı devlet anların ifsādıyla siper-i (6) siḡām-ı nekbet olup ve anların ḡe' āmeti melike vü mülke daḡı sirāyet eder.

naẓm

- (7) چوارباب غرض لب درحق مخصود بکشاید نکویی رابزشتی پیش چشم شاه بنماید
 (8) حسد رنجیست سوزنده کرواتش بجان افتند چه جای جان که از حساد اتش درجهان افتند
 (9) ' Ulemāya ma' lūmdur ki ḡā' ile-i ḡased cümle-i mefāsīd-i ' ādiyedendür. Sebebi daḡı budur ki nefsi-i ḡasūd be-ḡāyet ḡabīḡ-terdür ve evḡām-ı nüfūs-ı (10) ḡabīḡe zevāl-ı ni' metde kār-gerdür. Pes bu ecludendür ki zarar-ı ḡā- (11) -side penāh-ı ḡudā-yi te' ālāyı sedd etmek lāzımdur ki ومن شرّحاسد (12) اذاحسد ve ḡadīḡ-i nebevide vārid olmiḡdur ki ḡased-i ḡasenāt (13) ' abdi āteḡ hemeyi ekl etdüḡi gibi ekl eder. Āteḡ cism-i ḡizemi (14) nā-çiz etdüḡi gibi ḡased daḡı vüçüd-ı ḡabīḡ-i ḡasūdı nā-būd (15) eder ve meḡel-i meḡhürdür ki كفى للحسود حسده

naẓm

- (16) حسود راحسد اویس است در عالم که در بلاوغم ورنج داردش هر دم

(17) چونیک درنکری خوددران میان سوزد حسود بردکران آتشی بر افروزد

[207.b]

(1) **Hikāyet** olunur ki İskender-i nām-dār zamānında bir ġarīb cān-ver (2) bedīdār oldu ki her kim ki gözine rāst gelüridi nazār-ı tizinüñ (3) te'şirinden helāk olurdu. 'Ālem bu ġamdan bed-hāl olup İskender- (4) -den bu belā-yı hā'ilüñ def' ini su'āl etdiler. İskender ol kadar ki (5) hükemādan bunun def' inde mustazhar oldu hiç bir ferd ol hayvānuñ (6) men'ine kâdir ve def'ine musaytır olmadı. Āhir-kār İskender bu (7) huşuşı 'ālim-i 'ālem-i esrār hākīm-i büzürg-vār Arastāfāliden (8) iltimās etdi ki bu müşkili enāmil-i te'emmül ile sen hāl edersin ve (9) bu şireyi hamir-i tedbirle yine sen hāl edersin.

mışra'

(10) olur her müşkil iş ehline āsān

İmdi bir miqdār istiḥāre (11) kıl ba' dehu bu yaraya bir çāre kıl tā ki ḥalāyık bu cān-ver-i mu'ayyeb (12) ve hayvān-ı mühibün nehībinden ḥalāş olalar. Aristo te'emmül-i (13) 'amık ve ta'aqqul-ı daḳık edüp eyitdi. Bu āfet ḥalkdan münkaṭı' (14) ve bu belā bi'l-külliyeye mündefi' olmaḳ mümkindür. Hemān buyurdu bir āyine-i (15) büzürg peydā etdiler. Miqdār-ı ḥaremi ol dā'irede idi ki (16) ardında bir ādem muḥtefi' olmaḳ kâbilidi ve bu güne mir'āta münāsib (17) bir gerdün tertib edüp āyineyi piş-i gerdūna bend etdi

[208.a]

(1) ve hākīm kendüsi ol gerdūna süvār olup pes-i āyinede qarār (2) etdi ve rü-yi gerdünü ol cān-ver olduğu mevzi'e tevciḥ (3) edüp sürdiler. Ḥalāyık bu şun'-i 'acibden 'acebā ne şuret (4) şudür ede dēyü hayrete vardılar. Çün cān-ver bü-yi ādemiye (5) işitdi hemin taraf-ı gerdūna döndü ve nazarı āyine üzere (6) düşdü ve kendü şuretini mir'ātta mu'āyene kıldı. Gerdūna yakın (7) geldüğü gibi hemān düşüp helāk oldu. İskender bu ḥalden (8) müte'accib olup eyitdi bu kārda ki ol hayvāndan zuhūr (9) bulurdu hikmet nedür ve anuñ helākını müciḥ nedür. (10) Hākīm eyitdi ey melik bu cān-ver ki ḥalā zuhūr etmişdi (11) niçe rüzigār geçmişdi ki 'ālemde kudret-i ilāhī muḳtezāsınca (12) nicārāt¹²²-ı müte'affine vesāṭeti ile zīr-i zeminde muḥtebes kalmışdı (13) ve anuñ çeşm-i pür-ḥışmında zehr-i kâtil ḥāşıl olmuşdı. Bu cihetden (14) her kime¹²³ ki nazarı düşe fi'l-hāl helāk olurdu. Ben daḫı (15) tişe-i endişe ile bu pişeyi peydā etdüm ve ol cān-verüñ pişine (16) tutdum ki çün nazarı

¹²² Sözcük A nüshasında "ticārāt" biçimindedir.

¹²³ Sözcük A nüshasında "gece" biçimindedir.

âyineye düşe ol nazaruñ ‘aksi aña rāci’ (17) olup ve eşer-i zarar nazarına kendüye sirâyet êdüp helâk ola.

[208.b]

(1) İskender hâkîm-i ercümendi pesend êdüp ve şânına münāsib ‘avâtıf-ı (2) şehânenen berümend kılup idrâk-ı pāk ve ‘aql-ı derrākına şad-bâr (3) taḥsîn ü âferîn buyurdu. Bu ḥikâyet bi-‘aynihi ḥasûduñ ḥasb-i ḥâlidür ki (4) ekşeriyyâ vâkı’ olur ki şerr-i ḥased yine ḥasûda rāci’ olur.

beyt

(5) اصبر علي مضمض الحسود فان صبرك قاتله النار تأكل نفسها ان لم تجد ما تأكل

(6) Muḥaşşal-ı kelâm ü müntehâ-yi merâm budur ki zehr-i ḥıkd ü ḥased hiç bir tiryāk (7) ile ‘ilâc-pezir ve renc-i ḥasûd hiç bir dârü ile devâ-gîr olmaz.

beyt

(8) بمير تابره اي حسود كايين برخست كه از مشقت او جزيمرك نتوان رست

(9) Fî-nefsi’l-emr ḥased bir ‘ırk-ı ğayr-ı ṭâhirdür ki aşda denâ’et-i himmet (10) ve ḥasâset-i ṭabî’atden zâhirdür ve bu şıfat ḥasîsün izhârı (11) noḳşân ‘aqla delil-i bâhirdür. Görilmez mi ki ḥasûd hemîşe ğayruñ (12) câh ü devletinden çâh-ı miḥnete düşer ve her sâ’at hezâr şerbet-i (13) zehr-âlûd-ı ğam ü ğuşşayı çeker.

beyt

(14) درين غصه جان ميد هدمردكى كه بهرجه دار دوجودآن بكى

Fî’l-vâkı’ ḥasûd hemîşe mâye-i (15) râḥatdan bî-süddur her kimünj kim pây-i neşâtını zemîn-i râḥat (16) üzere görür dest-i ḥayreti ser-i bî-devletine urur. Nitekim (17) Esedullâhi’l-ġâlib ḥazret-i ‘Alî bin Ebî Ṭalib rażiyallâhü ‘anhu

[209.a]

(1) buyurmuşdur ki

kıta

var ḥasedden ırağ ol ey ‘âkil (2) tâ dilün ola râḥata münsâk

râḥata nâm-zâd olam dersenj (3) vér ḥased duḥterine tiz ṭalâk

Bir ṭâ’ife daḥı ki anlardan ictinâb (4) lâzıme-i zimmet-i erbâb-ı devletdür. Baḥîl ü mümsik ü sifle-i dün- (5) -himmetdür ki buḥl püşende-i hünerdür. İmsâk-ı ḥimâyet-i sîm u zerdür. (6) Denâ’et-i himmet bu ikisinden bed-terdür zirâ baḥîl oldur ki kendü (7) mālından behredâr ola ammâ ğayrılara kerem-ġüzâr olmaya. Mümsik (8) oldur ki mālını ne kendü ekl eder

ve ne âhere bezlêder. Ya' nî (9) ne yer ve ne yedirür. Sifle oldur ki kendü yer ve âhere kerem êtmez (10) ve bir kimsenüñ âhere kerem êtdüğünü dağı istemez.

nazm

- (11) مردك ممسك همه جاشد ذليل باغ ارم نيست مقام بخيل
(12) خاك سیه برسره هر سفله باد سفله سیه روبرود و بدنهاد

(13) Ve dağı der-gâh-ı mülûka sezâ-vâr ü lâyıq olmayanlardan ba' zı merdüm-i nâ-haqq
(14) şinâs ü ğaddâr-ı nâ-sipâslardur ki hûkûk-ı veliyy-i ni' meti bilmezler ve şükr-i (15)
müte' ammi edâ kılmazlar. Bunlar küfrân-ı ni' met ile mevsûm bir alay kavm-i şümdur (16)
ve hemîşe kulüb-ı âşinâ vü bî-gânededen dūr ve her yerde menküb ü mağhûrlardur. (17) Ne
bunlaruñ dide-i bahtları bîdâr ve ne esâs-ı devletleri pây-dâr olur.

[209.b]

- (1) **kıt' a**
ازوکردن فراموشی صوابست کسی کومیکند نعمت فراموش
(2) که روح از صحبت اودر عذابت ازان کوحق نمید اند پر هیز
(3) **Bâb-ı çehâr-dehüm der-şoĥbet-i aĥyâr ve tevâzu' ü ihtirâm-ı bâyişân**

(4) 'Uqalâ-yi büzürg-vâra âşikârdur ki muşâĥabet-i 'ulemâ-yı aĥrâr ve mecâleset-i (5)
ĥükemâ-yi ebrâr kîmyâ-yı sa' âdet-i sermedî ve râh-nümâ-yı devlet-i ebedî- (6) -dür.
Ĥulefâ-yı 'Abbâsiye bā-vücûd ki zîver-i 'ilm ü kemâlle ârâste- (7) -leridi. Pây-i taĥt-ı
âsmân-pâyeleri hem-vâre fużalâ-yı hüner- (8) -perver ve ĥükemâ-yi fazîlet-güsterle pîrâste
olur idi ve cemî' (9) umürda ĥall ü 'ağdleri kelâm-ı ehl-i 'ilm ü vera' a mebnî idi ve
mülûk-ı (10) Fürsüñ dağı şoĥbetleri hemîşe vü ĥükemâdan ĥâlî olmazıdı ve kâffe-i (11)
meşâlihde ĥükmleri anlaruñ meşveretine mübtenî idi. Bu cihet ile (12) dört yüz yıl saltanat
ellerinde pây-dâr olup devletleri ber-ĥarâr (13) oldı ve Yunanileruñ dağı resm-i ĥadîmleri
bu idi ki 'ilm ü ĥikmetde (14) cem' inüñ efzâl ü a' lemi olan anlaruñ ĥâkimi olur idi. Ve-
yâĥûd (15) bir 'alîm-i müselleme ü ĥakîm-i a' lem olanuñ maĥkûm-ı ĥükmi ve manzûr-ı
nazarı olan (16) kimesne olurıdı tâ ki ol 'alîmüñ meymenet-i şoĥbetinden ol 'âlemüñ (17)
şafahât ĥâlinde envâr-ı fazîlet lâ'ih ve levĥa-i zamîrinden âşâr-ı

[210.a]

(1) ĥikmet vâziĥ ola. Zirâ ki eşer-i şoĥbet-i hem-nişin ĥûb eger zîşt (2) her-âyine
müte' ayyindür.

mışra'

وكلّ قرين بالمقارن يقتدي

kıt'a

- (3) همنشین کولطیف وگاملیست راحت روخست و آرام دلست
(4) وانکه نادانی و غفلت و صف اوست صحبتش مانند زهر قاتلست

(5) Ve haberde vârid olmuşdur ki meşel-i hem-nişin-i hıred-mend meşel-i 'atfâra (6) mânenddür ki her-çend 'ıtrından saña bir nesne vέρmezse yine anuñ (7) rāyiha-i tayyibesinden behremend olursın ve meşel-i qarın-i bed-ter mânend-i (8) kûre-i âhengerdür ki eger anuñ âteşine yanmayasın ammâ mümkün degöldür ki (9) anuñ buhâr u dūdına boyanmayasın.

naẓm

- (10) درکدراز کوره آهنگران کاتش و دودی رسد از هر کران
(11) روبیر عطارکه پهلو ی او جامه معطر شود از بوی او

Hikāyet İskender-i Zü'l-ḳarneyn (12) Aristō ḳakimden su'āl êtdi ki ḳalvet-sarāy-ı mülûkda kimler cem' olmak (13) lâyıḳdur ve ol cem' de kimler şem' olmak muvâfiḳdur. Ḳakim eyitdi egerçi (14) hiç bir ferd ḳuşûşen mülûk-ı bî-şadîḳ olmak ma'ḳûl degöldür ammâ her (15) merd daḳı şadâḳata muvâfiḳ olmak maḳbûl degöldür. Muşâḳabet ü (16) müşâḳat êdiecek bârî bu ḳışâl-ı seb' ile muttaşîf olan (17) cem' ile êtmek vâcibdür. Evvelâ gerekdür ki 'âlim 'âmil ola cāhil-i

[210.b]

(1) ḡâfil olmaya ki 'ulemâ ile ülfet dünyâda sebep-i rāḳat ve 'uḳbâda (2) mûcib-i raḳmetdür ve cûhelānuñ ne cerr-i menfa' atde ve ne def' -i maẓarratda (3) ḳullarına i' timād cā'iz degöldür. Ekşeriyâ 'ayn-ı ḳayr taşavvur êtdükleri maḳz-ı (4) şerr vâḳi' olur ve müfid i' timād êtdükleri muzırr ve zârre mülâḳaza êtdükleri (5) nâfi' olur. Ehl-i ḳikmet bu bâbda bir mîzân vaz' êdüp buyurmuşlardur ki (6) لاداء اعيامن الجهل ولامرض اضنى من قلة العقل

kıt'a

- (7) علم دريست نيك باقيمت جهل درديست سخت بي درمان
(8) نيست بيماري جوكم خردی پاره درخرد فزاي همان
(9) Ve gerekdür ki emîn ola ḳâ'in olmaya zîrâ lâ amāne لمن لا أمانة له (10) buyurılmışdur ve her-âyine emānetün nihāyeti 'izzet ve ḳiyānetün ḡāyeti (11) zillet ü nekbetdür. والله درمن قال

kıt'a

- (12) راستی پیشه کن بهر کاري که امانت دهد ترا پاري
(13) بخيانت منه دل خود را که روي ميرسي بصد خواري

(14) Ve gerekdür ki kâni^ç ola tami^ç olmaya ki kanâ^ç at künc-i bî-kerân ve (15) tama^ç renc-i bî-pâyândur. Bu ma^çnâ-yı muqarrerdür ve (16) الذل مع الطمع bu mefhüm-ı müfesserdür.

beyt

(17) هیج دانی توکه فناعت جیست هست کنجی که اونکر ددنیست

[211.a]

(1) از طمع جان خلق در جر عست هر چه خوار بست جمله در طمع است

(2) Ve gerekdür ki nigū-gūy ola ^çayb-cūy olmaya ki nigū-gūy (3) u şirin-kelām miyān-ı ādemiyānda maḥbūb ü maḥbūldur (4) ve ^çayb-cūy ḥalq içinde merdūd ü maḥzūldur. Meşel bu kelām-ı muşaddağdur. Meşel bu ḥaber-i muḥaḥkağdur.

naẓm

(7) کرزیانت خوش است باتواناس همچو اخوان کنند استیناس

(8) کرشدی از عیوب جاسوسی افت جان شدی به ناموسی

(9) Ve daḥı gerekdür ki muvāfiḳ ola münāfiḳ olmaya ki netice-i vifāḳ (10) mihr ü vefādur ve şemere-i nifāḳ cevri ü cefādur. Ya^ç nî ḥaḳḳ olan (11) maḥalllerde muvāfaḳat üzere ola. Yoḥsa cemi^ç umūrda muvāfaḳat (12) étmek ma^ç nen bu münāfaḳatdur ki kثرة الوفاق نفاق ve nifāḳ (13) Ḥudā vü ḥalq yanında mezmūm bir şıfatdur ki mūcib-i zillet (14) ü ḥasāretdür ki نفاق المروذلة

naẓm

(15) هرکه دارد وفاق اندر دل درد و عالم همی شود محبوب

(16) هرکه سازد نفاق رابیشه نزد خلق و خدا شود معضوب

(17) Ve daḥı gerekdür ki her ḥuşūşda ṭarīḳ-i ehl-i sūnnete ittibā^ç éde

[211.b]

(1) ve rāh-ı bid^ç ata sülūkdan imtinā^ç éde ki fā^çide-i sūnnet ādemi (2) ravza-i cennete sevḳ éder ve bid^çat-kerden nāsa ḡill-i la^ç neti ṭavḳ (3) éder ki اقبل على الحق ملك ومن اعرض عنه هلك من

ḳıṭ^ç a

(4) هرکه برحق بود بهر دو جهان حاصل ارد بجملی اعراض

(5) باز در ورطه هلاک افتد انکه از راه حق کند اعراض

(6) Ve dahı gerekdür ki maḥrem-i rāz ola ve vākıf olduğı sırrı (7) ve işitdüği ḥaberi ifşādan iḥtirāz éde. Zirā ki rāzı (8) ifşā étmek ‘ayb-ı nemādur ve keşf-i esrār étmek naqş-ı mā-lā-kelāmdur. (9) Fī-nefsi’l-emr rāzı fāş étmek ‘azīm ḥıyānetdür ve ḥazret-i (10) risālet ‘aleyhi’t-tahiyyet buyurmışdur ki المجالس بالا مانه

kıt‘a

- (11) اي شده محرم مجالس راز راز هر مجلسي امانت تست
(12) مكن افشاي راز مجلس كس زانكه افشاي ان خيانت تست

(13) Keşf-i rāz éden be-gāyet le’imdür ve giriftār-ı dām-ı vebāl-ı ‘azīmdür. (14) Nitekim ḥadıṣ-i nebevīde vārid olmışdur ki (15) كفى بالمرء إثماً أن يحدّث بكلّ ما سمع

naẓm

- (16) از مقرمان نهد بیرون مرد رابس همین کنه که قدم
(17) از مردهان دهد بیرون هرجه ایددرون روزن کوش

İzhār-ı sırrda niçe şerr muḥarrerdür.

[212.a]

(1) Evvelā ṣāḥib-i meclis ki aña i‘timād édüp maḥrem-i esrār édinmişdür (2) aña ‘adāvet lāzım gelür. Şāniyen ḥalq anuḥ ḥaḳḳında bed-gümān olur. (3) Şālişen eḥibbā nazarından merdūd ü maṭrūd olur. Rābi‘an maẓhar-ı ta‘n-ı (4) ‘adū ve giriftār-ı ṭanz-ı ḥasūd olur. Kelimāt-ı şikāt-ı ḥükemādan (5) gelmişdür ki Ya‘nī her kimse ki ḥoḳḳa-i (6) zamirinde gevher-i esrāra¹²⁴ mühr-i isrār urmaya lā-cerem anuḥ sırrı (7) selāmet yüzün görmeye.

beyt

- (8) نجواست جام می وگفت راز پوشیدن به بیرمیکده کفتم که جسیت راه اتجات

naẓm

- (9) şaḳın sırr sözün izhār étme bī-bāk ki olur gevher izhārı ḥaṭar-nāk
(10) nihān ét sine-i aşdāfında anı degürme aña elmās lisāni
(11) nicesin keşf-i sırr serden çıkardı niçe ser-dārı efserden çıkardı
(12) Ve bi’l-cümle vaḳtini ḥizmet-i mülūka maşrūf édüp ve taḳarrüb-i selāṭine (13) me’lūf olan kimesne şā‘ir vaşf étdüđi şıfat ile mevşūf (14) olmaḳ gerekdür.

kıt‘a

- (15) اذا خدمت الملوك فاليس من التوقى اعزّ ملبس
(16) واخرج اذا ماخرجت اخرس وادخل اذا ما دخلت اعمى

¹²⁴ Sözcük A nüshasında "esrārda" biçimindedir.

Ve hilâfet-nâme-i ilâhî ki erbâb-ı (17) tevârîhe ma' lümdur anda bir vech-i müstevfî mestür ü merķūmdur.

[212.b]

(1) Ve efser-i saltanat ve ziver-i eyâlet ol pâdişâha sezâ-vâr ve (2) pâdişâh olmağa ol kimse yarardur ki kendüsi şâhib-i (3) şevket ve hükmi bir vefķ-i hikmet ola. Pes hudâvend-i kudret-i kâmile (4) her-âyîne hikmet bâliğa-i şâmile ile muttaşif ve 'ulemâ-yi i' lām (5) ü şulehâ-yı kirâm ile muhteliķ ü mü'telif olmaķ vâcibdür (6) ve pâdişâh-ı dîn-perver-i naşihat-pezir şohbet-i eşhâb-ı 'ilm u hikmetden (7) nâ-girizdür ve kütüb-i aḥâdişden meşâbihde zikr olunmuş ḥadis-i (8) şâhiḥdür ki بِئِيّ الْاِسْلَامِ عَلَى خَمِيسِ شَهَادَةِ اِنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ (9) hiç bir taķdir üzere güriz yokdur fi'l-vâķi' eger mühimm-i vâli-i memleket (10) bi-vâşıta-i vezir temşiyet-pezir olaydı. Ḥazret-i Mūsâ kelim (11) 'alâ nebiyyüna ve 'aleyhi's-selâm ḥazret-i Hudâ-yi te'âlâdan veziri der- (12) -ḥâst kılmaya idi ve ḥâl bu ki der-gâh-ı kâr-sâzdan niyâz (13) édüp yâ rabbî baña ehlümden bir vezir vër ki baña mu' in ü zahir (14) ola dëyü buyurmuşdur. Kemâ-câ-yı fi-ḥükümü't-tenzîl (15) رَبِّي اجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ اَهْلِ هَارُونَ اَخِي

beyt

ازوزيري كه اونكو سيرست (16) ملك رازيب وزنتى دكرست

Vüzerâ' ki fazilet-i rây (17) ve meziyyet-i 'aqlıla mevşuf ve rezânet-i fehm ü metânet-i fikrle ma' rûf

[213.a]

(1) ola. Her ne emre işâret buyursalar esrâr-ı fevz ü necâḥ anda vâzih (2) ve her ne râyı şavâb görseler âşâr-ı ḥayr ü şalâḥ anda lâ'ih olur.

ķıf' a

(3) براي روشن و فكر صواب مي بردند زروي ابنيه روزكار ژنگ خلل

(4) بعقل كامل و پذير راست ميگردند هزار مشكل دوران بتيم ساعت حل

(5) Mülük cemî' tedbirinde anlaruḥ tedbirine i' timâd ve def' -i nevâ'ibde anlaruḥ (6) rây-ı işâbet pezirine i' tizâd gösterürler ve vüzerâ-yı zevî'l- (7) -ârâya da mühimmdür ki tedbir-i umûrda şart-ı muvâfaķatı mer' i ķılalar (8) ve birbirini emr-i vifâķda berâber belki birâder bileler ki mu' azzamât-ı (9) umûr ve ümmehât-ı döstân yek-dil mu' âveneti ile ḥâşil (10) ve muşâhibân yek-cihet müzâhereti birle tām ü kâmil olur. Ol ḥâ'ife (11) ki sebîke-i şadâķat ü muvâfaķatları dârü'z-zarb-ı iḥlâşda (12) vefâ-dârlıķ sikkesiyle ârâste olalar ve nihâl-i meveddet ü ülfetleri (13) ravza-i iḥtişâşda yek-cihetlik reşḥasıyla terbiyet bula. (14) Nihâl-i

meveddet-i pâdişâha ve ra'ıyyete fevâ'id be-gâyet çok ve münâfağa (15) hergiz nihâyet yokdur. Güyâ mādde-i râhat-ı rûh ve meded-i feyz-i fütûh- (16) -dur. Ol vezir-i müşirler ki sâbıkda şir-i tedbiri zencir-i teşhîre (17) çekmişlerdür hüsni vifâk ü luḡf-ı ittifâkı 'ayn-ı şavâb görmişlerdür.

mıṣra'

[213.b]

(1) اري باتفاق جهان متيوان گرفت

kıṭ'a

(2) ملازمان سلاطين جويكجهت باشند مهم مملكت وملك برقرار بود

(3) واکر نفاق نمايتده مکرو حيله کنند اساسل جمله مهمات بي مدار بود

Zinhâr ki mevşûf-ı şıfat-ı (4) تحسبهم جميعا وقلوبهم شتى olup derûnları nifâk ile meşhûn ve (5) birûnları vifâk-nümûn olmayalar ki şikâk ü nizâ' mûcib-i inkıṭâ'-i (6) ser-rişte-i kâr-ı memleket ve sebep-i zevâl-ı devletdür. Nitekim ekâbir-i (7) 'ulemâ buyurmuşlardır ki التنازع يوجب التوزع

naẓm

(8) چون يكدل نباشد اعيان شاه شودكارشاه ورعيت تباه

(9) ستيزه بجاي رساند سخن كه ويران کند خاندان كهڻ

(10) Sultân-ı ercümend ve pâdişâh-ı sa'âdet-mendüj ṭâli'i hümayûn ve baḡtı (11) sa'id ü meymûn olup dîni ve dünyâsı ma'mûr ve a'dâ'-ı devleti (12) maḡlûb ü maḡhûr olmanun 'alâmeti budur ki ḡazret-i Ḥudâ-yı müte'âl (13) ekâbir-i vezir-i nâşih ve müşir-i şâlih-i erzânî buyurur. Nitekim ḡazret-i ḡulâ- (14) -şa-i mevcûdât 'aleyhi efzâlü's-şalavât buyurmuşdur استعان به اعانه (16) بامراء خير قبض له وزيرانصوحاً صادقاً صبيحاً ان فسي (15) اذا اراد الله buyurmuşdur vezir-i nâşih-ı şâlih oldur ki selâ- (17) -ṭinüj büstân-ı aḡvâlinde nihâl-i nâşihatdan ḡayrı nesne dikmeye

[214.a]

(1) ve toḡm-ı endişe-i muḡabbet ü ma'alelden âḡer ḡabbe ekmeye. Cenâb-ı 'adâlet (2) iyâbı pâdişâha ve ra'ıyyete nik-endiş ü ḡayr-ḡâh ola ve (3) ümid-i fetḡü'l-bâb olan der-i rif'at me'âbı maẓlûm ü melḡûf olanlara (4) penâh ola. Her-âyine izâle-i zûlm ü siteme nefsinı taḡşîş ve zu'afâ-yi (5) maẓlûmîni dest-i ta'addî-i aḡviyâ'-i zâliminden taḡlîş éde. Ḥalka (6) menâfi' resân ola lâ-ḡayr nitekim ḡadiş-i nebevîde vârid olmuşdur انفعهم للناس (7) خير الناس

beyt

هرکه باشد بخلق نفع رسان (8) به یقین اوست مهترین کسان

ve söylemeye illā ki ḥayr nite ki (9) dēnilmişdür قل الخيروالآ فاسيكت ve gerdēn-i aḳvālīni zīver-i ef ālle (10) tezyīn ü terṣīḥ éde ve girdārımı her-bār güftārı üzere terciḥ (11) éde. Zīrā güftār-ı bī-girdār dīraḥt-ı bī-berg ü bār gibi sezā- (12) -vār-ı nārdur ve meṣāliḥ-i memālike müte‘allīḥ ‘ilmīni ‘amele ve ḳuvvetde (13) olan ṣavāliḥ-i niyyātını fi‘le getüre.

naẓm

علم كز اعمال نشانيش نسيت (14) كالبدي دارد وجانيش نسيت
 خاصه زبهر ثمرامد شجر (15) علم درخت و عمل اور اثرم
 شاخ كه بي ميوه بودناخوش است (16) مطنجيان رامد داتش است

Pādiṣāha bundan özge (17) zarar-ı vāzīḥ yoḳdur ki vezīrīnūḡ ḳavli fi‘li üzere rāciḥ ola.

[214.b]

(1) Ḥükemā buyurmuşlar ki ehl-i ‘ālem ḳavl ü fi‘lde dōrt ḳısmā münḳasımdur. (2) Evvel ol ṭā’ife ki eylemeye söyleye. Bu ṣīme-i münāfiḳān ve ṣīfat-ı (3) baḥīlāndur. İkinci oldur ki söylemedin eyleye. Bu ‘ādet-i civān-merdān (4) ve ḥaṣlet-i erbāb-ı mürüvvet ü iḥsāndur. Üçüncü oldur ki söyleye (5) andan eyleye bu sīret-i evsāt-ı eṣḥāṣ-ı nev‘-i insāndur. Dördüncü oldur ki (6) ne söyleye ve ne eyleye bu ṣīfat-ı dūnān u bī-himmetāndur. Şol (7) vezīrler ki ḳavli fi‘li üzere rāciḥ ve ceḥli ‘ilmi üzere ḡālib ola (8) vizr-i vezāret ile giriftār ve ḥüs-r-i ḥasāret ile perişān-rūzi- (9) -ḡārlardur ve bu cümleden ḡayrı pindārları budur ki şā’ib-i tedbīr (10) ü ḥuceste girdār olalar يحسبون انهم يحسبون صنعاً Bu maḳūle (11) vezīrūḡ ḳavli ile şāyed ki pādiṣāh bir fi‘l-i ḥaṭīre mübāṣir ola (12) şöyle ki ‘iyāzen billāh aḡa bir āfet yetiṣe vilāyetde herc ü (13) merc zūḥūr édüp şūrīṣ ü ıztırābdan re‘āyānuḡ (14) ḥuzūrı uçar ve tamām-ı nüfūs ü emvāl varṭa-i telef ü tārāca (15) düşüp külliye bu ef‘ālūḡ vebāl ü evzārı ṭavḳ-ı la‘net olup (16) ol vezīrūḡ gerdenine geçer.

ḳıṭ‘a

هرکه بدکار ویابدانديش است (17) روي نيکی دکر کجا بيند
 هرکه تخم مضرتی گارد

[215.a]

(1) ميوه منقعت کجا بيند

Farzā pādiṣāh fi-ḥadd-i zāta (2) her-çend ki ‘ādil ü kem-āzār ola cā’izdür ki vezīr-i bed-niyyet ü nā-pāk (3) ṭıynet anuḡ menāfi‘-i ‘adl ü re’fetin fūnūn-ı fiten ile re‘āyādan

münkaṭı' (4) kıla ve anuñ havfindan mazlūmlaruñ kışsa-i pür-ğuşşası 'arşa-i 'urza-i (5) sulṭāna yetişmeyüp qala. Nite ki bir çeşme-i pāk ü āb-ı tāb-nākdan şüret-i (6) neheng mu'āyene olınsa hıç bir şināver-i teşne farzā ki āteş-i (7) 'atşı hāşāk-ı vüçüdına yetişe anı el uzatmaz ve ikdām-ı aqdāmını (8) anuñ pīrāmenine dirāz etmek degül belki min ba'd teveccüh etmek.

beyt

(9) رسیدہ ام امن تشنه چکر بجشمہ صناف ولی چه سود کی یارای اب خوردن نیست
(10) Pes ma' lūm oldu ki herkes mesned-i vezārete aḥaḳḳ ve her şahş maḳām-ı (11) şadārete elyaḳ degüldür.

mışra'

أَنَّ الْخِيَارَ مِنَ الْقَبَائِلِ وَاحِدٌ

(12) Efrād-ı ḥalāyıqdan her aḥad cāme-i ḥāb-ı ğaybdan¹²⁵ bālā-yi isti' dādına (13) lāyıḳ libās-ı 'amel-i ḥāşşla ihtişāş bulmuşdur ve āḥād-ı nāsdan (14) her ferde كَلَّ خُوبَ بِمَالِدِيهِمْ فَرَحُونَ hum-ḥānesinden mizācına muvāfiḳ (15) şarāb-ı ḥōş-ğüvār şunılmışdur.

beyt

(16) اندر خور خود بجر عنۀ یاجامی کس نیست که نیست بهره مند
(17) Meşel-i sā'irdür (17) لکلّ مقام جال داڭی ol ḥavālīde dā'irdür.

beyt

[215.b]

(1) مثلئ یاد یاد ارم از یاری کار هر مردوم دهر کاری
(2) Pes her ferd bir 'amele sezā-vār ve her merdüñ bir 'amele ḳābiliyyeti vardur ve (3) umūr-ı mühimme-i mübhemenüñ ehli ve ḥall-i 'uḳde-i kār-ı şa' buñ bir ṭariḳ-i (4) sehli muḳarrerdür.

beyt

مکس راپرطاوسی نشاید (5) نسیم کل زخار خشک ناید

Ebū-zercemherden su'āl olınmış (6) ki şadr-ı vüzerāta lāyıḳ kimdür. Cevāb vemiş ki vezīr olan (7) kimesnenüñ beşere-i müstebşiresi ḥışāl-ı 'aşere ile mübeşşire olmaḳ gerekdür. (8) Evvelā ḥüşyār olup ser-encām-ı kārdan ğaflet etmeye. İkinci bīdār (9) olup evḳāt-ı meşāliḥe vāḳıf ola evḳāt-ı meşāliḥe vāḳıf (10) ola ve zamān-ı şürü' ı gelmedin kendüyi bī-vaḳt mehālike atmaya. (11) Üçüncü ma'āzım-ı umūrı peydā ve ma'ālī-i mühimmātu hüveydā etmekde dilir (12) ola. Dördüncü civān-merd olup merām-ı müstemendi itmāmında

¹²⁵ Sözcük A nüshasında "' aybdan" biçimindedir.

ihitimām- (13) -gīr ola. Beşinci hādeme-i ‘atebe-i sultāniyyeden hızm̄met pesendīde (14) şāhibine t̄ariķinden m̄ukāfāt ētmekde isti‘ cāl ēde. Altıncı kendünūj (15) fermānından serkeşide olanlara bezl-i māl ēde. Yedinci havādīş-i r̄uzigāra (16) āmāde olup bāb-ı teyaķķuz u h̄ıbt̄erde intibāhı fevķal‘ āde ola. (17) Sekizinci cānib-i pādīşāhı mūrā‘ ātdan ‘ ātıl olmaya. **Ŧokuzıncı**

[216.a]

(1) cānib-i ra‘iyyeti ri‘āyetden gāfil olmaya. Onıncı ki cümle-i şürūtuñ (2) piş-nihādıdur h̄iç bir kārda h̄aķķ s̄ubhānehu ve te‘ālā h̄azretini ferāmūş (3) ētmeye ve h̄adīş-i şerifde vardur ki h̄aķķ celle ve ‘alā h̄azreti bir şāhib-i (4) emr ü h̄udāvend-i fermān olan¹²⁶ kimesneye h̄ayr-resān olmaķ dilese (5) aña bir vezīr-i dūrūst-kār ü rāst-güftār ihsān ēder. Eger pādīşāh (6) kavā‘ id-i ma‘deleti ferāmūş ēderse vezīr tezkār ēdüp h̄ātır-ı pādīşā- (7) - ha iħtār ēder ve eger h̄ātır-ı şāhda merkūz ise vezīr aña meded- (8) -kār olur ve eger h̄aķķ s̄ubhānehu bununı h̄ilāfın dileye ol pādīşāha (9) bir vezīr-i bed-kār u nā-h̄oş güftār vērür. Eger şāh daķāyık-ı ‘adli (10) unutdıysa vezīr-i bed-sirişt tezkār ētmez. Eger h̄ātırında ise (11) vezīr-i bed-güher icrā‘-i ‘adlde aña i‘ānet ü imdād ētmez bil ki (12) tenfir ēder.

naẓm

چراع افروز ملك اندان وزيران (13) كه رحم اردن بر حال فيقران
وزير از جاه خود در ظلم داند (14) از وكي نام سلطان زنده ماند

Pes vezīr-i ‘ādil ü nāşih her (15) vechle meded-kār-ı sultān ve her h̄uşūşla m̄ümehhid-i kavā‘ id-i ‘adl (16) ü ihsān olur. Farzā ki eger pādīşāhı gurūr-ı cebbārı ve nahvet-i (17) kām-kārı menhec-i h̄ilm ü bürd̄bārīden m̄unħarif kılsa vezīr-i

[216.b]

(1) pāk zamīr-i şāhib-i tedbir m̄unāşahat t̄ariķiyle rāh-ı şalāħa irşād (2) ēdüp cādde-i s̄ükūn u vaķār üzere şābit u ber-ķarār kılır (3) ve nūş-dārū-yı mev‘izetle s̄ū‘-i mizāc-ı ‘adāletine i‘tidāl vērüp (4) semt-i selāmet üzere istiķāmet vērür. Tā mevāhib-i faẓl-ı girdār (5) ve meyāmin-i h̄ilm ü vaķār ve h̄ulūş-ı nāşihat ve şafā-yi niyyet vezīr-i (6) kāmīl ile cemī‘ umūra mühtedī ve merātib-i dīn-i devletūñ gāyetine (7) m̄untehī olur ve her cānibe ki teveccüh ēde fetħ u nuşret refiķ u (8) ķarīn ve iķbāl ü devlet nāşır ü mu‘īn olur ve eger aħyānā m̄ütāba‘at-ı (9) hevā ve muvāfaķat-ı nefsi bed-fermāyla bi-te‘emmül ve tedebbür

¹²⁶ Sözcük A nüshasında "ola" biçimindedir.

hüküm-i nâ-şavâbı (10) nefâza yetişdürse rây-ı 'âlem-arâ-yı vezîr-i nâşih ile şerer-i zararı (11) teskin bulur ve tedârik-i hâlel ü telâfi-i zelev mümkün olur.

beyt

(12) şâhib-i nâşih ve vezîr-i râst devlet-i şâh u revh-i bahş u râst

(13) Bu faşda aşl budur ki zümre-i vüzerâ-yı pâdişâha ve sâ'ir efser-i (14) şevble ser-efrâz olan havâşş-ı bâr-gâha lâzımdur ki cevânib-i (15) erba' ayı ri'âyet eyleye. Evvelâ ri'âyet-i cânib-i haqq te'âlâ ikinci (16) ri'âyet-i cânib-i pâdişâh üçüncü kendü cânibini ri'âyet dördüncü (17) ri'âyet-i cânib-i ra'iyet اَمَّا رِعَايَتِ جَانِبِ حَقِّ Bunun bir nice

[217.a]

(1) şürûtı vardır evvelâ bu ki kendü haqqında zühûr eden ni' met-i ilâhî (2) vü fazl-ı nâ-mütenâhîniñ mevâcib-i şükrini bi-tamâmihâ mü'eddî kıla tâ ki (3) ni' meti ziyâde ola.

beyt

شكر نعمت نعمت افزون ميدهد (4) مفلسان راكنج قارون ميدهد

İkinci bu ki rızâ-yı Hudâyı (5) ve t'at-ı mevlâyı mirâz?-ı pâdişâhî ve hizmet-i şehen-şâhî üzerine (6) taqdim eyleye. Zirâ ki çün haqq sübhânehu ve te'âlâ bir kulından hōşnūd (7) ola hışm diñer andan aña ziyân érmez ve eger 'iyâzen billâh Hudâ-yı (8) te'âlâ aña hışm eyleye cemî' hâlâyıkuñ andan hōşnūd olması aña fâ'ide (9) vërmez.

beyt

چون خداونداز تو خوشنود بست (10) حشم ديگر كسان ضرر نكند

Hikâyet olunur ki sultân Tuğrulun (11) vezîri Ebû Manşûr bir merd-i dâna vü kâfi ve mühimmât-ı saltanata müstakillen (12) vâfi idi ve qadîmen 'âdeti bu idi ki çün namâz-ı bâmâdâ edâ (13) ede tâ tulû'-ı âftâb evrâd hân olup andan sonra hizmet-i (14) sultâna revân olur idi. Bir vaqtden bir mühimm-i zarûri için (15) sultân anı ta'cîl ile taleb edüp pey-â-pey âdemler şaldı. Vezîr (16) henüz mu'tâd olan evrâdın itmâm etmemişdi bu sebeb ile (17) seccâdeden kıyâm etmedi. Hâsûdlar gıybete fırsat bulup zebân-ı

[217.b]

(1) vaqî' atı güşâde vü dırâz edüp anuñ haqqında nâ-sezâ sözlere (2) âğâz etdiler ki ' aceb merd-i müte' azzım ü mütekebbirdür. Sultânun kelâmına (3) i' tibâr kılmaz ve kemâl-ı kibr ü ' azaletinden kendü bildüğinden qalmaz ve dağı (4) bu maqûle kelimât baş edüp bir mertebeye iletdiler ki âşâr-ı (5) tağyir-i mizâc beşere-i sultânda zâhir oldu. Çün vezîr-i büzürg-vâr (6) evrâd ü ezkârdan fâriğ olup hizmet-i sultâna geldi pâdişâh (7) rû-yi

ğazabından eyitdi. Ne sebep oldu ki da‘vete icābetde (8) tā bu kadar te‘hīr edüp ğubār-ı intizārla levḥ-i zamīrimiz tekdir (9) étdüñ. Vezīr eyitdi ey melik men bende-i Ḥudā ve çāker-i pādīşāyum (10) tā vazā‘if-i ‘ubūdiyyetden fāriğ olmayam çākerlik maḳāmına gelmege kâdir (11) degülem. Sulṭān ki ehl-i inşāf bir müselmān idi bu sözden giryān (12) olup vezīre bī-ḥadd iḥsān ü maḥmedet-i bī-kerān kıldı.

nāzm

(13) مدہ رشتہ خدمت حق زدست حدآوند رآبندکی کن هست

(14) سرپادشاهان کردن فرآز بدرکاه اوبرزمین نیاز

(15) **Hikāyet** olunur ki büzürg-vār ḥulefā-yi rūzigārdan birinüñ (16) meclisinde ḥāzır oldı. İttifāḳ zamān-ı namāz ğāyet az ḳalmışdı (17) ve pādīşāh bir mühimme iştiğāl étmegin namāzı ḥātırında ifrāz

[218.a]

(1) ḳılmışdı. Ol büzürg-vār ḳalkdı ki namāz-ğüzār ola ḥuzẓār-ı (2) meclisden biri eyitdi ki ḥalīfe namāza ḳıyām édincedir bir miḳdār (3) ārām ü ḳarār édüñ. Ol ‘azīz eyitdi ḥükm-i Ḥudā-yı müte‘āl ḡayrūñ (4) ḥükmüne mevḳūf ḳılınmaz ve zamānı geldükde āḥerūñ ‘avḳıyla tevāḳḳuf olunmaz. (5) Ol şahş eyitdi oturuñ tā ki ḥalīfe size ğazab-nāk olmaya. (6) Ol ‘āḳil eyitdi çün rızā-yı ḥudāyi ḥāşıl ola ğazab-ı (7) maḥlūḳdan ne bāk. Ḥalīfe çün bu sūḥanı ğuş étdi ol bü- (8) -zürg-vāruñ ḥātırın bisyār-ı nevāḥt ile ḥōş étdi ve ol merd-i (9) müte‘arrızı naẓar-ı terbiyetden ıḣḳāṭ étdi.

beyt

(10) کر جانب حق نگاه داری حق نیز ترانگاہ دارد

(11) Üçüncü budur ki ümīd u bīmi der-ğāh-ı ilāhdan evlā der-i pādīşāhdan (12) olmaya. Ya‘nī cānib-i ḥaḳḳdan ḥavf ü ḥaşyeti pādīşāhdan olan ḥavf (13) ü ḥaşyetinden hezār bār efzūn ola. Nitekim ḥadīş-i nebevī bu (14) maẓmūna reh-nümündür ki خشية الله رأس كل حكمة

ḳıṭ‘a

(15) اي كه خواهی همیشه از حکمت دربدونیک دهر یاریها

(16) قدم از ترس حق مکش کی بود سر جمله درست کاریها

(17) Ve daḥı ḥaberde gelmişdür ki herkes ki ḥaḳḳ te‘ālādan ḥavf üzere

[218.b]

(1) ola cümle ḥalḳ andan ḥavf éderler ve herkes ki ḥaḳḳdan hirāsān (2) olmaya ol her insāndan tersān olur ve hem-çünān ḥaḳḳ te‘ālādan (3) ümīdi pādīşāhdan olan ümīdine ğalīb

ola bilki miyānede (4) hiç münāsebet olmaya ki cümle murādātı vèren ve cemī' āmāla èrgüren (5) hemin Hūdā-yı bi-çündür.

beyt

دارم امید عاطفتی از جناب دوست (6) کردم جنایتی و امیدم بعفو اوست

Ol pādişāhuñ der-gāhından (7) ümīd-vār olmağ gerekdür. Hiç bir hācet-mend anuñ der-gāh-ı rahmet (8) u re'fetinden maħrūm olmaz ve hiç bir ümīd-vār anuñ iħsānından (9) bī-behre kalmaz.

beyt

محالست اگر سربرین درتهی (10) که باز آیدت دست حاجت تهی

Çün pādişalar ārāste-i¹²⁷ zīver-i şāhen-şāhī vü şāyeste-i efser-i (12) zıll-i ilāhīdür ve muğarrerdür ki bunlar eger țariğ-i idrār ve resm-i icbār ile (13) müsta'idd-i aħrār ve müstaħdem-i şigār ü kibārdur. Bunlara hızm (14) halkuñ cānına minnetdür.¹²⁸

beyt

مَنْت که خدمت سلطان همی کبی (15) مغت شناس انکه بخدمت گذاشتند

Pes vüzerā-yı zevī'l-arāya (16) lāzımdur ki evvelā cemī' güftār ü girdār ve cümle ezkār ü efkārlarında (17) maşlahat-ı pādişāhī hātırlarına iħtār édeler. Hem dünyāsı cānibini ve hem āhireti

[219.a]

(1) cihetini mülāhaza édüp țaraf-ı āhiretini mürā'ātde tağdīm édeler (2) ve bi-kādrü'l-ğudret pādişāhī zulum ü sitemden mümteni? édeler ki eger (3) zulum-ı pādişāha rızā göstereler ol mazlemede pādişāhla şerik (4) olur ve 'arşa-i maşşerdeki nidāsı (5) peydā ola şerik oldukları mazlemede zulum ile haşır olup ma' rız-ı (6) hıttāb ü 'itāba bilece gelürler. **Hikāyet** olunur ki Yaħyā-yı Vāsıttı be-ğāyet (7) zībā-nüvis ve zühd ü tāt at ile enīs bir üstād hāttāt idi. (8) Evlād-ı hulefā andan hātt ta'lim éderlerdi. Bir gün bir vezirün huzūrında (9) anı ta'rif édüp huşušen kalemī gāyet hoş tirāş éder déyü tavşif (10) étdiler. Vezir hezār ihtiyātla Yaħyā hāttātı getürdüp bir dāne (11) kalem tirāş étdürdi. Vezir ol kalem ile bir tuğrā yazdı ki evvel (12) yazduklarından şad-bār bihter göründi ve Yaħyāya hıl'at-ı fāhırle (13) hezār dīnār in'ām buyurdu. Yaħyā hıl'atı pūşide olup ve dīnārı (14) kabza-i taşarrufa götürüp meclisden bīrūn oldu. Çün der-i bār-gā- (15) -ha yetişdi fi'l-hāl yine dönüp eyitdi

¹²⁷ Sözcük A nüshasında "arasında" biçimindedir.

¹²⁸ Sözcük A nüshasında "minnetlerdür" biçimindedir.

ey vezîr bu haķîr-i (16) pür-taķşîr ol ķalemde bir şan' atı ferâmûş êtmîşem. Bu ecden dest-i (17) şan' umı mu' ayyeb ķoyup gitmişem eger icâzet varise ol noķşân

[219.b]

(1) tekmîl olına. Vezîr ķalemi dest-i haţţâta şundu. Kâtib hemîn (2) ķalem-tırâşî keşîde olup ve ser-i ķalemi tamâm bürîde ķılıp ħil' at ü (3) dînârî vezîrûñ öñinde ķodı. Vezîr âzürde-ĥâţır olup (4) eyitdi saña ne ĥâlet zâhir oldı ki bu vaz' -ı nâ-pesend senden (5) şâdır oldı. Haţţâţ eyitdi çün bâb-ı bâr-gâha yetişdüm gûş-ı (6) hûşuma bu âvâze toķundı ve şimâĥ-ı revânuma bu âyet-i kerîme oķudı ki (7) احشروالذین ظلموا اواز أواجهم Ya' nî zâlimleri şerikleri ve meded- (8) -kârlarıyla ĥaşr eyleñüz. Ben daĥı ĥavf êtdüm ki câ'iz ki sen bu ķalem (9) ile sitem yüzinden bir kimesne üzerine bir ĥarf çekesin ve ben ki ķalem- (10) -tırâşîdeyüm ol zulmda senünle şerik olam ve ' itâb-ı ilâhiye nefşümü (11) giriftâr ķılam.

beyt

یار ستمکاره مشوای عزیز (12) تاکه از ان قوم نباشی تو نیز

İkinci pâdişâ ĥayr ü iĥsâna delâlet (13) êde ki hem pâdişâha taĥşîl-i meşûbât êdüp ve kendü daĥı iktisâb-ı (14) fazîlet êtmîş ola. Nitekim ĥadişde vardur لله در قائله من (15) فاعله ve kaşd ü' azîmet ve niyyet ü himmet êde (16) ki pâdişâĥuñ ĥayr ü iĥsânı ' âlemiyâna ' âmm ü şâmil ola. Zirâ (17) bihterîn in'âm oldur ki 'âmm olup şu'â'-i âftâb ve reşĥât-ı

[220.a]

(1) seĥâb gibi her zemîne vâşıl ola ve in'âmuñ min'âmı ĥîn-i (2) bezl ü i'ţâ'da tâze-rûy ola ve muķâbelede minnet-cûy (3) olmaya ki kitâb-ı kerimde ولاتبتلو اصدقاتكم بالمنّ buyurulmuşdur. (4) **Ĥikâyet** olunur ki meşâĥîr-i cemâĥîr-i eşĥiyâdan Ma'an bin Zâ'id (5) vaķt-ı baĥşîş ü sâ'at-ı diĥîşde be-gâyet tâze-rûy ü (6) ĥandân ve gûşâde taḃ' ü şâdân olur idi. Ol zamânda (7) 'azîzlerden birinden su'âl êtdiler ki eyâ ebr-i bârende mi saĥî- (8) -terdür ya Ma'an baĥşende. Cevâb vêrdi ki saĥâvet-i Ma'an saĥâvet-i (9) ebrden ziyâde-terdür. Eyitdiler ne delîl ile eyitdi delîl budur ki (10) ebr vaķt-i saĥâda giryândur ve Ma'an zamân-ı iĥsânda ĥandândur. (11) Güler iken i'ţâ' eden ile aĥlar iken iĥsân eden yek-sân olmaz.

kıt' a

(12) تازہ روی وانبساط ونشاط درسخاوت عظم معتبر است

(13) مردیخشنده رابوقت سخا تازہ روی سخاوت دگر است

(14) **Hikāyet** olunur ki Āl-i Selçūkdan sultān Melikşāhuñ mesāmi‘-i celāline (15) yetiřdürdiler ki vezirüñ Nizāmü’l-mülk her sāl hazine-i ‘āmireden (16) şad-hezār dinārı ‘ulemā vü şulehā ve zāviye-dārān ü gūşe-nişinān (17) nişār eder ve andan sultāna hiç nef‘ nümāyān degüldür ve ol

[220.b]

(1) miqdār meblağ ile bir leşker-i cerrār tertib étmege imkān vardır. Sultān (2) bu kelāmı hāceye i‘lām etti. Hāce eyitdi ol kadar (3) zer ile leşker-i rüz tertib olınmağ mümkindür ki anlar düşmeni bir zirā‘ (4) kıddi olan şemşir ve sî-şad kez revān olan tîr vesāleti ile (5) def‘ étmege ancak kıddir olurlar. Ammā ben ol māl ile sultān için (6) ‘asker-i şeb müretteb ederem ki anlar ol şebden tā şabāha deñlü (7) der-gāh-ı hāzret-i ilāh üzere kıdem-i şıdğ ile istāde olurlar ve sultān (8) için zebānı du‘āya ve desti hācete gūşāde kılırlar. Şemşir himmeti (9) ebre resānide ve nize-i āhı siper-i heft-āsmāndan gūzrānide olurlar (10) ve zāt-ı sultān ü leşkeriyān ve bu dā‘iyān anlarıñ penāhında āsūde (11) ve tekye-gāhlarında günūde oluruz.

beyt

دکر مکوي که درويش در پناه کيست (12) که پادشاه جهان در پناه درويش است

Üçinci sünen-i hasene ve kavānīn-i (13) müstaḥsene vaż‘ ede ve rūsūm-ı bātıla ve bid‘at-ı seyyi‘eyi men‘ ede. (14) من سنّ في الاسلام سنة حسنة فله اجره واجرم من عمل بهامن (15) سنّ في الاسلام سنة سيئة كان عليه وزره وزر من عمل بهامن بعده من غير (16) بعده من غيران نيقص من اجورهم شئى ومن (17) ان نيقص من اوزار هم سفئى Ya‘nī bir kimesne ki bir sünnet-i ḥasene

[221.a]

(1) ü ‘ādet-i gūzideye vāzı‘ ola anuñ müzdi anuñla ‘amel edenlerüñ ücürü (2) aña rāci‘ olur ve hiç birinüñ ecri nākış olmaz ve herkes ki bir sünnet-i (3) bed ü bid‘at-ı nā-pesend peydā ede anuñ vizri anuñla ‘amel edenlerüñ (4) günāhı anuñ üzerine olur ve hiç birinüñ vizri noḳşān olmaz.

rubā‘ī

(5) خواهى که همیشه باشدت عز قبول اي انکا بکار شاه کشى مشغول

(6) کان پيش خدا وخلق باشد مقبول بر صفحه روزگار رسمي بگذار

(7) Dördinci tā bir kimesnenüñ zātı tamām pesendide ve şıfātı sūtūde (8) idügüne vuşūğ-ı kāmīl taḥşil edüp kerrāt ü merrāt ile azmūde (9) olmayınca pādişāhuñ hużūr-ı ‘ālīsinde anı ta‘rif ü sitāyiş (10) étmeye tā ki vaqt-i āzmāyişde şermende olmaya. **Hikāyet** olunur ki (11)

bir zerrāk-ı gīsū-dār bir gün nüvvāb-ı sulṭān Sencer-i nām-dārdan birinūḡ (12) öñine geldi ve cāme-i Ka‘be-i mükerremeden bir pāre yād-gār getürdi (13) ve eyitdi men ehl ü beyt-i risālet-penāhdan bir du‘ācıyam işbu (14) sāl ḡacc-ı şerīfe gitdüm ve sulṭān için ḡulūş-ı niyyet ile (15) ḡacc étdüm ve türbet-i ḡazret-i seyyid-i ‘ālem şallallāhü ‘aleyhi ve's-sellemde (16) ḡuzūr-ı kâfile-i ḡuccāc ile sulṭān için ve erkān-ı zevī‘l-iḡtidār (17) için du‘ā-yı bisyār étdüm. Eger beni ḡuzūr-ı şāha iletessin her-āyīne

[221.b]

(1) muḡarrerdür ki pādişāh senūḡ bu ḡizmetūñi pesendide göre ve ben (2) beşāret étdigüm ḡizmet-i du‘ā muḡābelesinde baña dañı nevāziş (3) buyura. Nā‘ib-i sāde-dil bu şüretūñ ḡaḡiḡatine vāşıl olmadın (4) ḡizmet-i sulṭāna gelüp ol ḡacı-ı ‘ulvīyi ol ḡadar vaşf étdi ki (5) sulṭān anuñ müşāhedesine müştāk olup iḡzārına (6) fermān étdi. Çün nā‘ib ol ‘azīzi ḡizmet-i şāha getürdi (7) dest-būs-ı sulṭān ile müşerref olup ḡāşiye-i bisāṭ (8) üzere oturdi. Sulṭān eyitdi ey ‘azīz-i velāyet-engīz (9) ‘acebā vaṭan-ı aşlı ḡanḡı vilāyet-i dil-āvīzdür. Eyitdi şehir-i Sipāhān- (10) -dayam. Sulṭān eyitdi ne senede ḡacca iḡbāl étdüñ. Eyitdi bu sāl (11) ḡacc ḡuzār olmaḡile ferruḡ-fāl oldum. Meger ḡazāyı gör ki ol ḡinde (12) ḡākim-i Sipāhānuñ elçisi meclis-i sulṭānda ḡazır idi. Çün (13) nām-ı Sipāhānı işitdi ol şaḡşa diḡḡatle nazar édüp (14) eyitdi ey şāh-ı kām-rān ben bu şaḡşı bilürem bu seyyid degüldür (15) bilki vilāyet-i Sipāhānda olan evliyādan bir merd-i nā-dāndur. (16) Ol vilāyet ḡalḡınuñ ekşeri ‘ulvī şüret ü gīsū-dārlardur. (17) Ben bu şaḡşı bu sāl tamām Sipāhānda gördüm ḡattā rüz-i ‘id-i

[222.a]

(1) azḡāda ben bendenūñ ḡānesine ḡüşt-ı ḡurbān ṭalebine gelmişdür. (2) Sulṭān be-ḡāyet müte‘eşşir oldı ve cānib-i nā‘ibe teveccüh gösterüp (3) zebān-ı ‘itāb ile ḡiṭāb édüp eyitdi āferīn saña ki bunūñ (4) gibi seyyid-i nām-dār ve ḡacı-ı büzürg-vārı bizüm ḡizmetimize (5) iḡzār étmışsındür ve buyurdi ol nā‘ibi meclisinden (6) birün étdiler. Tā baḡıyyetü'l-‘ömr ḡizmet-i şāhdan maṭrūḡ ü maḡbūn (7) oldı. Eger bu bābda evvelā tefahḡuş édüp ol şaḡşı ma‘lūm (8) édineydi ḡehre-i ḡāline ḡubār-ı ḡacālet ḡonmayup nazar-ı sulṭāndan (9) maḡrūm olmayaydı.

kıṭ‘a

(10) مكر وقتی كه اور اینك دانی

(11) بسی در انفعال آن نمائی

مكو وصف کسی نزدیک سلطان

كه كرنبود بران وصفی كه كفتی

Beşinci çün pâdişâh aña güftâra (12) âgâz êde gerekdür ki ‘ aql u hûş ve çeşm ü gûş ve dil-i cân (13) ve sâ’ir cevârih ü erkân ile teveccüh-i tamâm ve ıŝgâ’-ı mâ-lâ-kelâm (14) êde. Şöyle ki kelimât-ı sultândan bir kelimeyi fevt êtmeyüp cümlesi (15) maḥfûzı ve fehvâ vü ma’ nâsı kemâ-yenbağî ma’ lûm u melhûzı ola (16) ve ıta’â bir şaḥşâ müteveccih olmaya ve zarûret dahı êderse (17) âḥere söz söylemeye.

rubâ’iyye

بیوسته دوکوش سوی شه باید داشت

[222.b]

- (1) گفتار و راجشم بر باید داشت از گفت سخن زبان خموش باید کرد
(2) وز بددل و دیده رانکه باید داشت

Ve ḥuzûr-ı sultânda âḥer kimesne (3) ile gûşbegûş olup süḥan-ser söyleşüp hem-râzlık câmından cür‘a- (4) -nûş olmaya. Zîrâ bu kelâm ki pâdişâh anı dânende vü şünûde (5) ve-yâḥûd fermûde olmaya bâşed ki andan niçe ḥayâlât ü gümân (6) sultâna ḥâṭır-nişân ola ki selâṭin be-gâyet ḡayûr olurlar. (7) Bu maḡûle bî-edeb-âne evzâ‘ dan bî-ḥuzûr olurlar. Câ’iz ki (8) zamirlerinden anlara kîne-gîr ola ve mümkin ki ḥussâd ü ehl-i fesâd (9) muḡaddemâ ḥâṭır-nişân-ı pâdişâh êtmîş olalar ki fülân u fulân bende- (10) -lerinüñ pâdişâha delilleri râst degüldür ve hevâ-dârlıklarında ḥalel (11) zâhir olmışdur. Bu muḡaddimededen şonra pâdişâh anlaruñ meclisde bir- (12) -biriyle sırâ müte‘allik sözlerini müşâhede êde. Kelâm-ı şâḥib-i ‘ arz tamâm (13) mü’essir düşer ve ol iki şaḥş ḡazab-ı melike maḡzar olup (14) varṭa-i helâka düşerler.

naẓm

- (15) نباشد شیء دانا و عاقل سخن پوشیده گفتن در محافل
(16) نشان غفلت و مکر و غرور است که از طرز ادب بسیار دور است

Ve pâdişâh bir nesneden istifsâr (17) êtmedin iftitâḥ-ı kelâm êtmeye ve bî-hengâm süḥan-sazlıḡa iḡdâm êtmeye.

[223.a]

- (1) Belki sâtir¹²⁹ ü sâkit püşt-i pâyına nâzır ve ıŝgâ’-ı fermân-ı sultâna (2) ḥâzır ola ki selâmet sükûta vâ-bestedür. Nitekim ḥazret-i seyyidü’l- (3) enbiyâ (‘ as) allâh buyurmuşdur
من صمت نجا

- (4) در مضیق جهان که اهل سخن زوتینکند اکثر اوقات

¹²⁹ Sözcük metinde "şâtir" biçiminde yanlış yazılmıştır.

- (5) انکه آمد بگفت باغم رفت وانکه خاموش کشت یافت نجات
- (6) Ve su'âl buyurıldıḡda miḡdâr-ı kifâyet-i sūḡan ferâmûş olup (7) hemin yine ḡâmûş ola. Meger ki pâdişâh başt-ı kelâma raġbet-i (8) tām göstere ol vaḡtde muḡtezâ-yi maḡâm üzere sūḡan-güşter ola (9) ve pâdişâh bir âḡer kimesneye su'âl êtdükde ol ḡiffet êdüp (10) cevâba mutaşaddî olmaya. Zirâ ki pürsideden cevâb şudûr (11) êtmedin kendü cevâba şitâb êtmek sebük-sârılık ü bî-vaḡârlık 'alâmetidür (12) ve bir zararı daḡı budur ki eger sulṡân ben senden su'âl êtmedüm (13) diye buḡa cevâb vèrmek muḡâl olur ve bu ḡiffetünj me'âli her-âyîne infi'âl ü melâl olur ve pâdişâh eger bir cemâ' atden (14) su'âl êde ki sen anlardan biri olasın ol zamânda zinhâr cevâba (15) sebḡ êtme ki ġayrılar saḡa ḡaşm olurlar ve senünj kelâmuḡunj hezâr (16) 'aybın bulurlar. Bilki te'ḡîr ile tâ ki ġayrılar 'arz-ı sūḡan êdeler (17) ve sözlerinünj 'ayb u hüneri rüşen ola şöyleki senünj

[223.b]

- (1) ma' lûmuḡ olan anlardan aḡsen ola hemîn kâlâ-yi kelâmı (2) ma' raz-ı 'arza getür ve illâ hemân ḡâmûş olup yerünjde otur.

nazm

- (3) مكن خفت اندر جواب سخن نکردر خطا و صواب سخن
- (4) اكر نقد توبى غش ايد بيار كزان تقدت افزوده كردد عيار
- (5) Altıncı bu ki her nesneye pâdişâh mâ'ıldür meşelâ esb-i tâzî vü tuḡfe-i (6) ḡicâzî ve ġulâm ü metâ' ve satġullât ü zâ' ve sâ'ir esbâb-ı (7) tecemmül gibi bunlardan kendü bisyâr ittihâz ü iḡzâr ede ve bi-ṡarîḡ-i (8) istid'â maḡallinde nazar-ı ḡabûl-ı pâdişâha nişâr êde ki

mışra'

- (9) العبد وما يملكه كان لمولاه
- Yedinci her tuḡfe vü hediye ve her kerem (10) ü 'aṡiyye ki pâdişâhdan aḡa nâm-zed ola egerçi ne ḡadar muḡtaşar (11) ve her-çend muḡaḡḡar olursa da istignâ gösterüp redd êtmeye. (12) Zirâ ki sulṡândan endek iḡsân bisyârla yek-sândur ki (13) ġarâz anlarunj iltifât-ı kimyâ simât iksîr-i âşârlarıdır ve istignâ (14) 'inâyet-i pâdişâhı istiḡfâf ü istiḡkârdur. Hiç 'âḡil olan (15) bu maḡûle vaz'ı iḡhâr êdermi ve fi'l-ḡaḡîḡa şâ'ibe-i ilâhiden (16) müteveccih olan feyzi ḡalîl ü keşîr redd ü inkâr êder mi.

beyt

- (17) هر چه از پيش شه ايد خوش بود اندىك وبسياران دلکش بود

[224.a]

(1) Hemîn tariḫ-i edeb budur ki pâdişâhdan kendüye ‘â’id ü râci‘ (2) olan her ne ise aña râzî vü kâni‘ ola ve ziyâdet taleb (3) êtmeye ki hırş elbette sebebdür ve hırşla hırmân hem-‘inân (4) ü tev’-emândur. Nite âşârda gelmişdür ki الحرمان مع الحرص

kıt‘a

(5) حرص وحرمان قرین یکدکراسئت خرص از جمله خلقها بتراسئت
(6) مردم از وصف حرص خوار شوند وز قناعت بزرگوار شوند

(7) Sekizinci kendüye müfevvez olan umürdan ‘âıl ve mütekeffil (8) olduğu mühimmâtdan gâfil olmaya ve maḥall-i ‘arz-ı hâcâtı ve fırsat-ı (9) i‘lâm-ı murâdâtı muhkem muḥâfazat ve kavî mürâ‘ât êde ki mülûka (10) ‘arz-ı hâcât aḥkâm-ı şalât gibidür. Çün namâz vaḳtinde edâ (11) olına maḳbûl olur ve ḥâcet daḫı maḥallinde vâki‘ ola ḥayyiz-i (12) ḳabûle mevşûl olur.

beyt

خرامش بود نعمت پادشاه که هنگام فرصت ندارد نگاه
Evvelâ (14) gerekdür ki ḳadr-i ihtiyâr u ḳıymet-i iḳtidârı bilüp der-gâh-ı perverd- (15) -gâra tã‘at-kâr u fermân-berdâr ola ve ḥuḳûḳ-ı veliyy-i ni‘meti (16) daḫı muḥâfaza êdüp muḥâlif-i şer‘-i muḫahhar olmayan umürda (17) emr-i veliyy-i ni‘meti ri‘âyet mülâḫaza êde. Zinhâr ki tariḫ-ı ḫilâfa

[224.b]

(1) gidüp küfrân-ı ni‘met olmaya ki kâfir-i ni‘met murâdına érmez bilki (2) ‘âḳıbet giriftâr-ı ḫazelât ü nekbet olur.

beyt

حق نعمت نگاه باید داشت حرمت پادشاه باید داشت
هرکه روتابد از ولی نعمت بخت از وروی تابد و دولت

Ve ekâbir-i ḫükemâ buyurmuşlardur ki (5) ‘alâmet-i recüliyyet oldur ki eger veliyy-i ni‘metden bir mekrûh ü mażarrat (6) yetişe anı fâ’ide vü menfa‘at muḳâbelesinde maḫv êtmek gerekdür tâ (7) şükr-i ni‘meti mü’eddî ḳılmış olalar.

beyt

نخواهم از سر کویت بصد چندین جقار فتن (8) نشاید شیرمردان رایهز رحمی ز جارفتن

Ḥikâyet olunur ki bir ḫâce-i (9) farahmendüñ bir bende-i ḫired-mendi varıdı merâsim-i ḫizmetine vâfi (10) ve meşâliḫine murâd üzere kâfi idi. Bir vaḳtde ḫâce gulâm (11) ile ḫaraf-ı bâğa gidüp eşnâ-yi temâşâ-yı bâğda büstâna girdi (12) ve bir tâze ḫıyâr ḳoparup

ğulāma vèrdi. Ğulām hıyārı şoyup (13) rağbet-i tamām ile tenāvül gösterdi. Şöyleki hācenūñ (14) dañı iştihāsı germ olup ol hıyārdan bir miğdārın (15) taleb kıldı ve hemin ki çeşide oldı gördi be-ğāyet (16) telhdür eyitdi ey ğulām bu ğüne hıyār-ı telhı ne ‘aceb (17) zevk ü şevk ile tenāvül edersin. Beñzer ki idrāk-ı telhı

[225.a]

(1) u şırinde nev‘ -i tesāmüh ü tesāhül edersin. Ğulām eyitdi bunca (2) eyyāmdur ki ni‘ met-i hāce ile perverde ve dest-i ‘ataşından bisyār (3) curb ü şırin hūrdeyem. Çün bu hıyārı baña erzāni buyurduñ (4) lāyık degüldür ki bir loğma-i telhı ile türüş-rū olmağı ihtiyār edüp (5) sevābık ni‘ amuñ lezzetinde ferāmüş-kār olam.

beyt

(6) از دست تو صد شربت شرین بجشیدم يك شربت تلخ اربچشم پاك نباشد
(7) Hāce-i nīk-fercām kelām-ı ğulāmdan tamām hazz edüp eyitdi (8) çün şükr-i haqq-ı ni‘ met-i mün‘ imi edā etdüñ lāyık budur ki bend-i bende-ğiden (9) rest-gār olasın ve hemin anı āzād edüp in‘ām-ı bisyārdan (10) behre-dār eyledi.

beyt

می باش مستحق مراحم که مُنعمان (11) خیري چنين برآه رضاي خدا کنند
İkinci kadr u iğbāle ve cāh (12) ü celāle mağrūr olmaya ve perde-i pindār u ğafletde mestūr qalmaya (13) ki dehr-i ğaddār ve sipihr-i nā-sāz-kār cefā-cūy ü tünd-hūyudur. (14) Zamān-ı sehilde ‘ahd-nāme-i devleti ketayyü's-sicillü'l-kütübdür nūr-ı (15) -dīde vü nā-ümidlik raqamını bahtiyārlik şahifesine keşide olur.

naẓm

(16) مشو مغرور عزّ وجاه و دنيار که دنياياددارد چون توبسياد
(17) دمام بگذري و اكداري بدشمن هرجه داري واسپاري

[225.b]

(1) Pes ‘āqil olan rūzigār-ı ‘ömrini şöyle geçüre ve cell-i himmeti böyle (2) olmağı lāyık göre ki şademāt-i zilzāl-ı fevāt ve hücüm-ı cünūd-ı hā- (3) -dimü'l-lezzātadan aqdem

beyt

زان پشيتر که مرک بناکه فرادسد (4) خورشيد عمر برسر کوه فنارسد
zıkr-i cemil ve ma‘ālī āşār andan (5) cihānda yād-gār qala.

meşnevī

زان پيش که دست ساققدور (6) در شربت دولت افکند زهر

از سربنه این کلاه ددستار (7) جهدي بکن ودلي بدسار
کین سر همه ساله یا کله نیست (8) وین روی همیشه همچومه نیست

Üçüncü iltifât-ı pâdişâha (9) i' timād ve taqarrüb-i sulţāna i' tiqād etmeye ki mizâc-ı sulţān (10) āb ü āteşe mümāşıldür hiç bir vechle i' timāda qābil degüldür. Kitāb-ı (11) ādābda mezkûrdur ki eger sulţān seni kendüye birāder eyleye sen (12) anı hüdāvend bil ve eger ol saña ferzend nāmını okursa sen (13) nefsüni aña hādım kııl. Her-çend ol senüñ ta' zīmünde ifrāt (14) éde sen tevāzu' u hizmeti ziyāde édüp hużü' la 'ubūdiyyetde (15) ihtiyāt eyle.

beyt

شاه اکر لطف بی عدد راند (16) بنده باید که قدر خود راند

Ve dağı pâdişāhlar ki bir nesnede (17) müteferrid olup halkdan mümtāz olalar meşelā mülābis ü menāzil

[226.a]

(1) ve meşārib ü me'kel ve sâ'ir esbāb-ı tecemmül ki mülûka maḥşûş ola (2) bunlardan hiç birinde pâdişâha teşebbüh göstermekde ihtirāz éde (3) zīrā mümkün ki pâdişāh ya işidüp ya müşāhede éde ve ṭab'-ı (4) eşref-i sulţānide mekrüh vāqi' ola egerçi fi'l-hāl izhār (5) etmezsede me'âlde mūcib-i melāl belki bā' iş-i zevāl-ı iqbāl (6) olur. Be-her-hāl zuhūr éde ol vaqt te'essüf fāyda vèrmez. (7) Hizmet-i mülûka sülûk éden erkān-ı devletden bir büzürg-vāra (8) demişler ki ne sebebden bir serāy-ı 'ālī peydā etmezsın. Cevāb vèr- (9) -miş bu şehirde benüm için müheyyā iki serāy vardur biri (10) divān-ı sulţān mādām ki 'amele meşgûl olam ve bir dağı künc-i zindān (11) ol vaqt ki 'amelden ma'zûl olam ve bi'l-cümle selāṭin münferid (12) oldukları mevādda anlara müşābehet 'uqālā revşi ve ehl-i 'irfān (13) ü ādāb cünbişi degüldür.

beyt

مکندر ملک سلطان هر چه خواهی (14) که شرکت برنتابد پادشاهی

Dördüncü mümkün olduğu miqdār (15) halka ihsān éde ki fā'ide-i taqarrüb-i mülûk ve ihtiyār-ı mülāzemet-i (16) sulţān oldur ki fevā'id-i ihsānı hāşş ü 'amma resānide ve (17) şigār ü kibārı mā'ide-i cāh ü iktidārından çaşānide ola

[226.b]

(1) ve yaqīnen cāzim ola ki herkes ki eylik éder kendüye éder. **Hikāyet** (2) olnur ki ekābir-i dīn-dārdan bir ferzāne-i kām-kār buyurmış (3) ki ruzigār-ı 'ömrümde hiç bir şahşa nigū-kār bir ferde hūb- (4) -girdār olmamışamdur. Mülāzīmān üstādından biri eyitdi senüñ (5)

feyz-i fażl ü in'āmuñ 'ale'd-devām 'āmmdur ve bu vilāyet halkınuñ (6) ekseri senüñ keremünden maḥzūz¹³⁰ ve ni'amuñdan müstefiddür. Pes (7) ne sebebden bir kese eylik etmemişem dēyü buyurursız rüşen eylik. (8) Ol büzürg-vār eyitdi benüm güftārum rāst ve kelāmum bī-kem ü kāstdur (9) ki ḥaḫḫ sübhānehu kelām-ı mu'ciz-i niżāmında buyurmuşdur ki احسنتم لا نفسكم (10) ان احسنتم Ya' nī eger eylik etdiñüzse kendü nefslerüñüze (11) etmiş olursız. Çün ḥāşiyet-i insān yine nefsine rāci'dür. (12) Pes bu taḫdīrce eyliği kendüme etmiş oluram ğayrılara iḥsān- (13) -resān olmazam ve hem-çünān bed-kārлық u merdüm-āzārлық cānibi daḫı (14) bu minvāl üzeredür ki وان اساتم فلها Ya' nī eger isā'et- (15) -kārлық ü bed-girdārлық edesiz 'āḫıbet anuñ 'uḫūbeti ve şe'āmet (16) ü vaḥāmeti yine nefslerüñüze 'ā'id olur.

naẓm

(17) نکوی کن چو اکنون میدهد دست بدي بکدار اگر چه قدرت هست

[227.a]

(1) که نیکویی نیکویی آورد پیش و کرد بد میکنی بدایت پیش

(2) Beşinci ḥācāt-ı maḥrūmānı revā ve murādāt-ı ümīd-vārını aḫzā (3) etmekte sa'y-yı belīğ ve cehd-i bī-dirīğ eyleye ki keffāret-i mülāzemet-i (4) sulṭān ḫazā-yi ḥācet-i muḥṭācāndur. Emīrū'l-mü'minīn ḫazret-i (5) Ḥasan rażiyallāhü 'anhudan menḫūldür ki bir mü'minüñ ḥācetini (6) revā etmek yetmiş yıl i'tikāf etmekden baña aḫabbdür ve Dānyāl (7) peygamber 'aleyhi's-selām ḫazretinden mervīdür ki niçe rūzigār (8) rikāb-ı pādīşāha dest urup süvār oldum ve ğarāzum (9) buña maḫşūd idi ki ḥācet-i nāsı ber-āverde edem ve evliyā-yı (10) büzürg-vār u ḫükemā-yi nām-dār ve meşāyiḫ-i aḫrār u 'ulemā-yi ebrārdan (11) bī-şümār kimesneler bu ma'nā naẓar ile ḫizmet-i selāṭini iḫtiyār (12) etmişlerdür. **Hikāyet** olunur ki Şeyḫ-i Kebīr ḫaddese sırrehu ḫazreti (13) kār-ı müselmānānı intizāmı içün bir günde yetmiş nevbet sulṭān-ı (14) 'azudu'd-devle ḫuzūrına mülāzemet etdi ve mübāşeret etdüğü (15) maşlaḫat itmāma yetmedi. 'Āḫıbet-i kār āḫir nehārda¹³¹ 'azudu'd- (16) -devle eyitdi ey şeyḫ ne 'aceb ādemsin bu ḫadar ki geldüñ (17) ve bu maşlaḫatıñ sāḫte olmayacağını tamām bildüñ ve ma'ahāzā

[227.b]

(1) yine mümteni' olmaduñ. Şeyḫ eyitdi ey melik benüm maşlaḫatım ḫāşıl olmuşdur (2) ve fevā'id-i pāk-nihādım aḫşā-yı murādını bulmuşdur. Zirā baña āmed ü (3) şüdden rızā-yı

¹³⁰ Sözcük yazmada "maḥzūz" biçiminde yazılmıştır.

¹³¹ Sözcük A nüshasında "zemārda" biçimindedir.

ḥudāyī maḫṣūd idi ve bilürem ki Ḥudā-yı te‘ālā (4) benüm bu qadar gelüp gitdigümden ḥōṣnūd olmışdur. Ammā bunı gör ki henüz (5) senüñ kārūñ sāhte olmadı ki mühimm-i mü‘minini revā étmedüñ ve muḥtāc (6) u müstemendi nā-ümīd étdüñ ve bilmedüñ ki ehl-i devlet mādām ki (7) kār-ı merdümi sāhte olmayalar hergiz anlaruñ kārı perdāhte olmaz.

beyt

(8) کار درویش مستمند برآر که ترانیز کارها باشد
(9) ‘Azudu’d-devle bu süḥan-ı âteş-engizden lertzân olup ebr-i bârende (10) gibi giryân oldu ve meşâliḥ-i şeyḥi itmāmda ihtimām-ı tām gösterdi (11) ve ḥadīs-i şerīf في اخيه المسلم كان الله في حاجة من كان في حاجة bu ma‘nāyı mü‘ekkid ve bu fehvāyı mü‘eyyiddür.

beyt

(13) درساختن کارکسان سغی نمای گار توشود ساخته از لطف خدای
(14) Altıncı eyyām-ı devlet ü hengām-ı vüzerātda kār-sāz ü dōst-nevāz (15) ola ve dōstān-ı şāf-nihād-ı pāk-nijād peydā eyleye ki cemī‘ (16) na‘mādan aḥbāb-ı yek-dil ve muḥlişān-ı yek-cihet aḥsen ü evlādur (17) ve ḥükemā dēmişlerdür ki dōst-ı muḥliş genc-i zer-i ḥālişden bihterdür.

beyt

[228.a]

(1) اله کرمز افندی یار صادق اکابن کیمیا درسده لایق
(2) Ḥīn-i mülākāt-ı aḥbābda ḥande-rū ve vaqt-i mürāca‘at-ı erbāb-ı (3) ḥācātda nīk-ḥūy u ḥōş-gūy ola. Nitekim menba‘-ı mekārīm-i aḥlāk (4) ve eşrefü’l-enām ‘ale’l-ıtlāk ḥazret-i seyyidü’l-āfāk şallallāhü ‘aleyhi (5) ve’s-sellem ‘adedü’l-eşcārü’l-evrāk buyurmuşdur ki السهل الطلو (6) ان الله يحب

kıt‘a

(7) تا خدا دوست کیردت با خلق یکدل ویکزبان ویک رو باشی
(8) شاد طبع و شکفته خاطرزی نرم خوی وکشاده ابروباشی

Muḥaşşal bu ki mürğ-i furşat hem-cenāḥ-ı (9) ‘anḳā ve hem-tā-yı hümādur. Pes rüz-i ‘amelde furşat el vèrdükçe bu meşel-i (10) bī-bedel ile ‘amel éde ki

beyt

bir meşel édeyüm işit işde (11) gözün işde ola elün işde
Zirā ki eger ‘amel elden gide ol (12) zamānda ḥasret ü nedāmet ne fāyda éde.

mışra‘

چون توانستی (13) ندانستی چه سؤد

Hikāyet olunur ki bir büzürg-vār-ı kār-güzār (14) ‘ amelden ma‘ zül ve künc-i ferāga mevşül oldı ve bu hāletde feza‘ (15) ü ceza‘ a meşgül oldı. Aḥbābı aña eyitdiler ki senün gibi (16) ‘ aziz-i şāhib-i temyiz elem-i ‘ azlden tā böyle feza‘ étmek revā degüldür. (17) Eyitdi benüm ceza‘ m ma‘ zül olduğumdan degüldür zīrā bilürem ki

[228.b]

(1) taşavvur-ı ‘ amel-i bī-‘ azl kār-ı ehl-i sefeh ü hezdür¹³². Bilki ceza‘ ma bā‘ iş (2) budur ki eger ḥalka nisbet benden mekremet ü mürüvvet şādır oldıysa (3) ḥālā bükā’ éderem ki kāşkī eyliği daḥı ziyāde olaydum ve eger (4) bir kimesneye benden isā’et zāhir oldıysa henüz endiş- (5) -nākım ki kāşkī ol isā’et ü denā’et benden şudūr étmeyeydi (6) ve bir kesi ‘ ömrümde āzürde étmemiş olaydum.

beyt

چون دیدینست نیک و بد خلق راجزا (7) ای کاش نیکی از همه کس پیش کردمی

Altıncı bu ki rücū‘-i ḥalk ve tereddüd-i (8) merdümünden hiç bir dem dil-teng olmaya ve ḥalkuñ mülākātı vaḳtinde (9) türüş-rū olup cebīn üzere çīn şalmaya. **Hikāyet** (10) olunur ki Fazıl bin Sehl zamān-ı vüzerātında şikāt-ı devletinden (11) birine şikāyet tariḳiyle eyitdi āmed şud-i ḥalkdan be-gāyet (12) āzürde-dil ü dād-ḥāhlar ile keşret-i güft ü şünüddan (13) be-gāyet münfa‘il olmışamdur. Ol ‘ ākil eyitdi ey vezir-i kām-kār (14) ḥalk-ı cihān mülāzım-ı ihtiyārdur her yerde ki bu şıfat bedidār ola (15) mülāzemet-i ḥalkdan nā-çardur. Gel imdi bāliš-i i‘ zāzı pes (16) püştüñden berendāhte ve mesned-i vezāreti piçide? olup gūşe- (17) -nişin u ‘ uzlet-güzide ol. Ben müte‘ ahhid olayın ki min ba‘ d

[229.a]

(1) seni bir kimesne rencānide veyā bir mühimm için saña mürāca‘ at ile şiklet (2) resānide olmaya.

kıf‘ a

پیش انکس که اختیارش هست (3) خلق بی اختیار می آیند
واکران اختیار رفت از دست (4) بدر اوچه کار می آیند

Yedinci her kāra ki şürū‘ éder anuñ (5) ‘ āḳıbeti yine müntehī olacaḡın mülāḥaza vü müşāhede édüp (6) ve ol mühimmünj ḥātımeti yine muttaşıl olur. Anda muḥkem mücāhede éde tā ki (7) āḡır pişmānlık bārını keşide ve püşt-i destini dendān-ı ḥayret ile (8) gezide olmaya.

¹³² Sözcük A nüshasında "hezdür" biçimindedir.

naẓm

کاري که گرفته تودرپیش (9) از عاقبتش نکوبر اندیش
 کر مصلحت است انچنان کن (10) ورنیست صلاح ترک ان کن

Ve bu daḥı lāzımdur ki her kār ki (11) aḥa gitmek āsān ve gelmek düşvār ola aḥa şürü^۶ dan perhiz ve ol (12) maḳūle emre mübāşeretden be-ğāyet güriz üzere ola.

beyt

تو بمهمی که درایی مخنست رختۀ بیرون شدنش کن درست (13)
 (14) Sekizinci bir kimesneyi ki bir ‘amele müvekkel kılsa evvelā niçe kerre anı (15) azmūde olmayınca aḥa i^۶ timād ētmeye tā ki āḥir-kārda münfa^۶ il ü şerm- (16) -sār olmaya.

naẓm

بعقلش ببايد نخست آزمود (17) بقدر هنر پایۀ اش رافزود
 بایام تا بر نیاید بسی

[229.b]

(1) نشاید رسیدن بغور کسی

Ḥükemā-yi fazā^۶ il nihād dēmişlerdür ki (2) bir şahşı terbiyet murād olduḡda evvelā anı niçe kerre meḥekk-i imtiḥāna (3) sürmek gerekdür ve anuḡ ‘ayār-ı kārını bi^۶t-tamām görmek gerekdür. (4) Keşir ammā vāḳi^۶ olmuşdur ki bir nā-müsta^۶ iddi terbiyet édüp kār-nāme-i devlet ve cāmī-yi tamām sāhte olmuşlardur¹³³ (5) ve der-^۶aḳab anuḡ sū^۶-i aḥlāk ü teşevvüş-i ḥāline vuḳūf taḥşil édüp bi^۶z-żarūret hemān vaḳt naẓardan endāḥte kılmışlardur. Ve bir şahşı ‘ale^۶l-fevr cāh ü mertebe ile perverde édüp hem-serini dā^۶ire-i eflāk ētmek ve yine tēzcek ol menziletten efgende kıilup bālişin sāhire-i ḥāk ētmek saḫvet-i şadāreti muḥill ve mesned-i vezāreti (10) mübtıldür.

kıṭ‘a

هر کرا میل تربیت داری (11) امتحان کردبایدش کچند
 اگر شن سست قابلیت آن (12) علم دولتش بر آر بلند
 در نه قابل بو دبلند مساز (13) تابزودی نبایدش افکند

Ṭoḳuzıncı budur ki ‘amel sifāriş édüp (14) tırāz-ı i^۶ zāz ü cāhla nevāziş étdüḡi ümenā ve ‘ummāldan rüşvet almaya ve rüşvet vermeye zīrā rüşveti aḥz ü i^۶ tā^۶ ḥarāmdur. ‘Āḳil olan bu ikisinden bile müteneffir ü mütēḥāşī olmaḳ vācibdür ki ve المرتشی (17) لَعَنَ اللَّهُ الرَّاشِي ve aḥz-ı rüşvetüḡ şer^۶ an ḥürmeti müberhen olduḡı gibi ‘aḳlen

¹³³ A nüshasında bu yapraḡın 4. satırından sonraki bölümü okunamadıḡından bu bölüm B nüshasından tamamlanmıştır. (G. 266a)

[230.a]

(1) dağı kerihî rüşendür ki rüşvet-girende hemişe zebûn-ı rüşvet- (2) -dihendedür ve şâhib-i fikr-i sedîd ü rây-ı şâkıb olan kimesne (3) ğayrûñ zebûnı olmak münâsib degüldür ve bu dağı muğarrerdür ki rüşvet (4) almak cā'iz olan şâhib-i devlet māl-ı bî-me'âla ğâyet-i ğâyet ile muğabbet étmişdür¹³⁴ (5) ve esîr-i ħabb-ı dînâr u dirhem olmak 'iyâzen billâh mûcib-i la' netdür. Nitekim (6) ħazret-i risâlet şallallâhü 'aleyhi ve's-sellem buyurmuşdur. عبدالدرهم (7) لعن عبدالدينار لعن

kıt'a

کرچه هست آفتاب رحمت (8) شامل ذره دره عالم

بادازان دوربنده دنیا (9) بادازان دوربنده درم

Evvelâ (10) 'âlim ü câzim olalar ki câh u devletden ğaraž-ı aşlı ve iğbâl ü 'izzetden murâd-ı küllî istirzâ'-i pâdişâh ve müte'allikât-ı dergâh degüldür. Bilki mağşad-ı aqşâ ve mağlab-ı a'lâ ri'âyet-i 'ibâd ve 'imâret-i bilâddur. Pes cānib-i re'âyâyı mürâ'ât ehemmi-umûr ve ehemmi-mühimmâtdur ve bu ri'âyet iki şartla temşit bulur. Şart-ı evvel budur ki muğâfazat-ı aĥvâl-ı ra'iyetde ihtimâm-ı bî-nihâyet ve iğdâm-ı bî-ğâyet göstere. Tâ şubĥ u şâm bunlar kendü kârlarından ħalmayalar ve nâ-ĥüşliğdan ehl ü 'ayâllarıyla celâ-yi vağan ħılmayalar. Şart-ı şânî budur ki şerr-i

[230.b]

(1) eşrâr u zûlm-ı sitem-kârı re'âyâdan mündefi' ve dest-i ta'addî-i zâleme-i pür- (2) -mazlemeyi bunlardan münkaṭı' ħıla ve büzürgân-ı kâr-dân buyurmuşlardur (3) ki ra'iyet müşâbih-i ğüsfeñdür ve ehl-i iĥtiyâr mümâsil-i şubândur (4) ve pâdişâh mâlik-i ğanemdür. Nitekim mâlik aĝnâmını şubâna sipâriş (5) eder tâ ki ĥurrem çerâ-ğâhlarda ra'y edüp ve ziyân-kâr olan (6) ded ü dâmdan ra'y ede ve bu ħariğla ecsâm-ı aĝnâm ferbiĥ¹³⁵ ü (7) dürüst endâm olup andan nitâc-ı bisyâr ve şemere-i mâ-lâ-keâm (8) ħâşıl ola. Kezâlik erkân-ı devlet gerekdür ki re'âyâ-yı bî-çâreyi (9) ğürgân-ı sitem-kârenüñ âzâr u cefâsından niğeh-dâr olup dîn (10) ü dünyâlarına şâlih olan meşâliĥi itmâmde sa'y-ı bî-şümâr edeler (11) ve anlaruñ menâfi' ü mekâsiblerinden pâdişâha menfa'at-ı bî-ğâyet (12) iktisâb edeler ne ân ki aĥvâl-ı re'âyâdan ğâfil olalar dağı zûlme (13) anlara zûlme müteveccih olup anlar ħağğında her ne dilerse irtikâb ede.

nazm

¹³⁴ A nüshasında bu yapığın 4. satırından sonraki bölümü okunamadığından bu bölüm B nüshasından tamamlanmıştır. (G. 266b)

¹³⁵ Sözcük A nüshasında "ğarih" biçimindedir.

- (14) غنم راز كرك ستم پاسُ دار توای راعي ابن دم غنیمت شمار
 (15) شبان غافل و كرك دركو سبند نیاید بنزدیک دانا پسند

(16) **ādāb-ı erbāb-ı qalem**

‘Ulemā-yi i‘lām ü hūkemā-yi zevī’l-efhām buyurmuşlardır (17) qalem cümle-i eşyādan şerif-terdür ki vesātet-i vāsīti-i sebük hırām

[231.a]

(1) ile i‘ādet-i hāl-i sālif ü māzī mümkün ü müyesserdür. Qalemün fazl (2) ü şerefine kavī reh-nümün budur ki hāzret-i haqq sübhānehu qaleme qasem (3) edüp buyurmuşdur ki (5) bu (5) اقراء وربك الاكرم الذي علم بالقلم علم الانسان ما لم يعلم (4) ve āyet-i kerīmeyi (4) ve القلم وما يسطرون القلم فجري بما هو كائن الي يوم القيمة (6) اول ما Tevrit (6) اول ما delil-i kati‘dur ve hadiṣ-i feṣāhat-ı Tevrit (6) اول ما bu medlūle (7) bürhān-ı sātī‘dur ve hāzret-i Yūsuf peygamber ‘alā nebiyyūna ve ‘aleyhi’s-selām (8) hāzretinden hikāyet buyurulan āyet-i kerīme اجعلنى على خزائن الارض (8) hāzretinden hikāyet buyurulan āyet-i kerīme (9) inni kاتب-i ḥāsib (9) inni kاتب-i ḥāsib demekdür deyü tefsir etmişdür. Cālīnūs (11) ki hekīm-i fazilet niẓāmdur القلم طبيب الكلام (11) ki hekīm-i fazilet niẓāmdur demişdür ve Qāblīnās (12) ki feylesōf-ı hikmet semirdür القلم طلسم كبير deyü ta‘bīr etmişdür (13) ve ba‘zı hūkemā qalb-i insānı ma‘dene ve ‘aqlı cevhere teşbih edüp (14) qalem şayyāğa ve haṭṭ şıyāgata mümāşıldür deyü tenbih etmişdür ve nām-ı (15) nāmı ve ism-i sāmisiyle muqaddime-i kitāb muvaşşah olan İskender-i (16) Zü’l-qarneyn buyurmuşdur ki (17) الدنيا تحت السيف والقلم تحت القلم (17) الدنيا تحت السيف تحت السيف ve erkān-ı salṭanat u ā‘yān-i hilāfet

[231.b]

(1) iki kısmdur bir kısmı zümre-i vūzerā ki erbāb-ı qalem demekle ma‘rūf- (2) -dur ve bir kısmı daḥı ümerā ki eşḥāb-ı seyf demekle mevşūfdur. (3) Her-āyine qalem seyfdan muqaddemdür. Zīrā qalem ile kār-ı büzürg tedāriki (4) müyesserdür ki şemşir ile mutaşavver degüldür.

beyt

- (5) قلم رخت جایی تواند کشید که شمشیر نتواند انجارسید
 (6) **Hikāyet** olunur ki bir gün bir vezirle bir emir miyānında taqdim ü te’ḥīr (7) bābında münāza‘at vāqi‘ oldu. Emir eyitdi ben ḥudāvend-i tiğ-i (8) āb-dāram sen şāhib-i qalem-i nizārsın ve şemşirle cihān-sitānlık mümkündür (9) qalem ile degül. Vezir eyitdi kār-ı mülk ü millet qalem ile rāst olur (10) şemşirle degül. Bu mācerā sem‘-i sulṭāna erişdükde ikisini bile da‘vet (11) edüp vezire eyitdi hemişe ehl-i qalem eşḥāb-ı seyfe ḥizmet-kār- (12) -dur.

Pes ne sebep ile sen ehl-i qalemi tercih edersen kelāmuñı tevcih (13) ve müdde'āñı taşhîh eyle. Vezir eyitdi ey şehryār-ı 'ālem şemşir (14) egerçi düşmenler hakkında her-çend ki ma' mül ve tiz ü tünddür lakin dōst- (15) -lar hakkında 'amele kâbil degüldür bilki bu bâbda kelil ü künddür. (16) Ammā qalem hem dōstāne nef' de ve hem düşmenāni def' de istiḥdām (17) olunup iki cānibüñ bile mühimmi anuñla intizām bulur ve bir vech

[232.a]

(1) daḥı bu ki eşḥāb-ı seyf veliyy-i ni' meti üzere ḥurūc edüp mülk- (2) -dārılık hevāsına düşüp sell-i seyf etmek yahtemildür ve ehl-i (3) qalemden hergiz bu bu maḳūle hareket mutaşavver ü kâbil degüldür ve bir (4) vech daḥı budur ki eşḥāb-ı seyf ḥazine-i sultāni tehi vü ḥālî (5) ederler ve ehl-i qalem māl ile mālî ederler. Pes maḥall-i daḥl maḥall-i ḥarcdan (6) e' azz ü eşrefdür.

kıṭ' a

(7) درخامۀ وزیر بحرمت نکرکه آن
درجوبیار ملک نهالیست معتبر
(8) ان شاخ راکه میوه او هست سیم وزر
حقى بمو قعست اکر تربیت کنند

Erbāb-ı qalem ü eşḥāb-ı raqamdan biri (9) debirāndur ki ḥāşşa-i dīvān-ı sultāndur ve dīvān-ı inşā bunlara (10) müte' allıkdür ve bunlar mülāzımān-ı der-gāh üzere müteferrikdür. Pes (11) kātib-i dīvān-ı ḥümāyūn olan kimesne evvelā mühimmdür ki mu' temed (12) ü kâfi ve emin ü vāfi olup kemāl mertebede şāhib-i vaqār (13) ve nihāyet derecede dīn-dār ola. Ba' dehu vācibdür ki aḥvāl-ı (14) luḡāta 'ārif ve 'ilm-i 'arūz ve sec' ü kavāfiye vāqif olup (15) kelām-ı 'Arabî vü lafz-ı Fārisiyle tekellüm ü tercemeye qādir ve fenn-i (16) inşā'da māhir ve muḥāzarātda ḥāzır ola ve ıştılāḥ-ı (17) münşiyāna şu'ūr-ı tāmı ve rüsüm-ı kitābete vuḳūf-ı mā-lā-kelāmı

[232.b]

(1) ola. Ḥaṭṭı ḥasen ve ḥulḳı müstaḥsen ve ṭab'ı güşāde ve fehm ü intikālî (2) ḥaddden ziyāde ola. İnşā' etdügi mekātib ü aḥkām belā- (3) -gat belāḡ ve berā' at-ı 'ibāret ü mu' ciz nizām ola. Zirā ki debirān-ı (4) dīvān fi'l-ḥaḳiqa tercemān-ı sultāndur. Bunlaruñ inşā'sı 'unvān-ı (5) şān-ı¹³⁶ sultāna nişān ve 'aql ü fazlına ḳavî bürhāndur. (6) 'Ale'l-ḥuşuş kātibü's-sırr olan bir debir-i bi-naẓir olmak gerekdür (7) ki çarḥ-ı atlas anuñ ḥüsn-i beyanı gümānın çekmeye ve münşî-i felek (8) ḳadem-i te'emmülle medāric-i bedāyi' şānāyi'ne

¹³⁶ Sözcük A nüshasında "nişān" biçimindedir. Anlam bütünlüğü açısından burada B nüshasındaki "şān" sözcüğü tercih edilmiştir. (G.269b/2)

çıkma ve bi'l-cümle kâtibü's- (9) -sırr olan kimesne bir münşî-i fâ'ikü'l-aqrân ola ki sulţānuḡ (10) murād-ı şerifini tamām iz'ân étdükden sonra zihn-i vaḡḡad-ı hıẓr (11) simāsi kuvvet-i mevhibet وعلّمنا من لدناعلما ile ifāza (12) étdüğü belķis? ma'ānî-i nefsi kalem-i i'cāz 'ilm-i şıdk raqamı قيل (13) ان يرتداليك طرفك (14) 'anberin midāddan ser- (14) çeşme-i hayāt vaḡiy-i beyyināta yetişdürüp nev'arūs-ı 'uruş inşā'-ı (15) cemāline ḡusn-i ārayiş ü luḡf-ı nümāyiş vére ve ġavvāş-ı fikreti (16) baḡr-i muḡiḡ-i zamirinde sāḡil-i beyāna iḡrāc étdüğü zevāḡir-i cevāḡir (17) ġüftār-ı nümāyān والمرجان كانهن الباقوت ola ve levḡa-i

[233.a]

(1) ḡab'-ı mir'āt merā'isinde munḡabî' ü mürtesim olan nāzeninān ebkār-ı (2) efkār-ı nümū-dār لم يطمثهن انس قبلهم ولا جان ola.

kıḡ'a

(3) از چشمه انشاي اودر اوضحي وصقوتى شرمنده كرددافتاب لرزان شود آب روان
 (4) هريك دران عقددزركايد بكوش هل هوش دل رادهد ذوقى وكرو انگاه باشد قوة جان
 (5) Ve daḡı zümre-i küttāb ma'ārif-i nişāba vācibdür ki maḡām-ı iḡnāb- (6) -da icāz ve maḡall-i keşf ü izḡārda ta'miye vü el-ġāz étmeyeler. Bilki (7) ruḡsāre-i inşā'larına zīb-i i'tidāl ile ḡusn ü cemāl véreler. (8) Şöyleki selāsetde maḡsūd-ı āb-ı revān ve leḡāfetde maġbūt-ı (9) rüḡ u revān ola. Üstād-ı ḡadīm Araştātālīs ḡakimden (10) şormişlar ki divān-ı pādişāḡ-ı kām-yābda ḡācib mi bihterdür (11) yoḡsa kâtib-i hüner-ver. ḡakim buyurmuş ki ḡācib kâtibünḡ (12) cüz'i ve kâtib ḡācibünḡ küllidür. Pes küll cüzünḡ etemm ü ekmelidür (13) 'ale'l-ḡuşuş ki debir-i ḡoş-ḡab' ü şāḡib-i tedbir ola herġiz (14) aḡa nazir olmaz. **ḡikāyet** olunur ki Īrān pādişāḡınunḡ (15) 'ādet-i dīrini bu idi ki eyyām-ı ḡarb ü 'anā' ve hengām-ı zārb (16) ü heycā'da 'asker-i cerrār-ı ceng ġüzārdan bir fevc-i 'azime emr (17) éderdi. Siyāḡ-puş olurlardı çün bāzār-ı kār-zār

[233.b]

(1) germ olup iki ḡarafdan 'asker deryā gibi cūş u ḡurūş édelerdi (2) buyurur idi ol siyāḡ-pūşān piş-rev-i leşker olup manşūr (3) u muẓaffer olurlardı. İttifāḡ bir vaḡt Tūrān pādişāḡı (4) elli biḡ 'askerle aḡa muḡābil olup ḡarafeynden cenge āheng (5) étdiler. Şāḡ-ı Īrān kendü ḡavāşşı ile bir bülend maḡāmda istāde (6) ve çeşm-i taraşşudı cānib-i leşkere ġuşāde idi. Leşker-i ḡaşm keşret (7) üzere olmaġın ġalebe-i şüretin ḡayāl édüp ol ġün (8) ḡarb ü kıḡāl te'ḡir olunmaġı revā ġörüp hemān eline kāġad (9) alup bir mişāl yazdı ki siyāḡ-dārān 'askerden taḡaddüm (10) étmeyüp ġerü ḡalalar. ḡuzūr-ı 'ālisinde muntazar-ı vaḡt olan (11)

debîr-i sırrı bir merd-i ‘âkil-i şâ’ib-i tedbîr idi. Çün kâğada nazâr (12) edüp kışşadan habîr oldı yaqinen bildi ki eger leşker (13) gèrû döneler haşm kavî olur ve mümkün ki bunlara zafer bulur. (14) Fî'l-hâl siyâh-dârânun altına bir noқта qodı sipâh-dârân (15) oldı. Çün haţţ-ı şâhî sipâh-dârâna vardı bunlar ki emîrân-ı (16) leşkerdür hemân fermân-ı şâhî üzere ‘askeri ilerü sürüp kendüler (17) gèrû qaldılar ve bir ugurdan hamle kıldılar. Leşker-i düşmen bu cür’et

[234.a]

(1) ü şavleti görüp fî'l-hâl münhezim oldı ve siyâh-dârân tarafından (2) mededde hâcet qalmadı. Debîr şüret-i vâkı‘ ayı mevķif-i ‘arza yetiş- (3) -dirdi. Pâdişâh bunun re’y-i şâķib ü tedbîr-i şâ’ibine âferîn (4) kı lup eyitdi debîr olıncaq böyle gerekdür ki bir noқта ile (5) elli biñ merd-i kâr-zârı münhezim kıla ve hüsni tedbîr-i debîrde bu (6) kışşa dağı bî-nazîrdür ki **hikâyet** olunur ki bir pâdişâh bir pâdi- (7) -şâha nâme yazdı ki sen kendünji benüm üzerime urmazdan (8) muqaddem ben kendümi senün üzerine urmaq mutaşavver ü muşammemdür. (9) Erkân bu nâmenün cevâbında fûrû-mânde oldılar. Debîr-i sultân (10) bir merd-i kâr-dân idi eyitdi bu nâmeye ben bir cevâb-ı ma‘kül yazayım ki (11) cümleñün huzûrında maķbûl ola. Hemân ‘ale'l-fevr yazdı ki senün (12) ile benüm mişâlimiz şîşe ü seng mişâlidür. Dilerseñ sengi şîşe (13) üzere ur ve dilerseñ şîşeyi seng üzere ur. Â‘yân-ı (14) hażret bu cevâbı gâyet pesend êtdiler.

beyt

سخت كان از سردانش نو بسند (15) نیز دعا قلان باشد

Ve mekâtib ü mürâselâtda bir emr-i (16) mühimm dağı budur ki bir yerden bir yere irsâl olınan mektûb haţm ile (17) maşhûb ola ve bi-gâyır infâd olunmaya. Zirâ her nâme ki mahtûm olmaya

[234.b]

(1) maţâvîsinde olan sırr mektûm olmaz. Be-her-hâl ketm haţmsüz (2) mestûr qalmaz. ‘Abdullâh bin ‘Abbâs rażiyallâhü ‘anhu anhe alıyî (3) ayet-i kerîmenün tefsîrinde kerîm-i lafzı mahtûm dèyü ta‘bîr êtmişdür (4) ve hażret-i risâlet-penâh şallallâhü ‘aleyhi ve's-sellem tâ’ife-i ‘Aceme mektûb yazılmaq (5) emr êtdükde bunların kitâb-ı bi-gâyır-ı haţm dil-hâhları degüldür dèyüp (6) mübârek hâtemleriyle kitâbı haţm êtdiler ve hâtem-i şeriflerinün faşşı (7) üzere mektûb idi ki محمد رسول الله ادآب سفر اورسل (8) rûşen ve edebâ yanında müberhendür ki pâdişâhun resûlı anun tercemânı (9) belki güyâ zebânıdır. Ol ecluden dèmişlerdür ki her pâdişâhun ‘unvân- (10) -nâme-i girdarı ve mazmûn-ı

meknūn-ı esrārı resūlünün güftār u girdārından (11) ma‘lūm olmaḡ müyesserdür. Zīrā ki sefirde bir hüner ü fazīlet şudūr édüp (12) aḡvāl-ı pesendide ve ef‘āl-i sūtūde zāhir olsa pādişāhuñ ḡüsni ihtiyār (13) ve kemāl-i merd-şināslıgun istidlāl kıılurlar ve şöyle ki ḡaḡā vü zabḡ ve sehv (14) ü ḡalaḡ cihetinden bir nādire şādır olsa pādişāha sebeb-i sū‘-i zānn (15) ve bā‘iṣ-ı daḡal ü ḡa‘n olup bed-sigāller ḡıybet ü mezemmetine mecāl (16) bulurlar. ‘Ulemā-yi ḡikmet intisāb bu bābda bī-ḡadd ü bī-ḡisāb te‘kīdāt (17) édüp buyurmışlardur ki bir cānibe resūl gönderilen kimesne merd-i

[235.a]

(1) dānā-yi sūḡan-ḡūy ve ehl-i re‘y ü nīḡū-rūy ve şāḡib-i himmet-i (2) bülend ve nükte-dān ü farahmend olup her-āyīne ol ḡavmün ‘āḡılı (3) ve aḡvāl ü ef‘ālde cemī‘nün kāmili olmaḡ gerekdür. Mülūk-ı sālīfe-i (4) nām-dār ekşer risālete ḡükemā-yi fazīlet-perver ihtiyār éderlerdi (5) selāḡin-i büzürg-vārdan bu bābı evvelā ḡar‘ eden ve ḡil‘at-ı ḡilāfeti (6) egninden ḡal‘ édüp risālete bi-nefsihi giden bu kitābda nām-ı (7) müsteḡābı mezkūr olan ḡakīm-i ḡāfıḡayn İskender-i Zū‘l-ḡarneyn idi (8) ki eyitdi

beyt

هزیرانی که شیران شکارند (9) پیام خود پیامی خود گزارند

Ma‘ārīf-şī‘ār ba‘zı efāzıl-ı (10) fazā‘il-i maḡāyil irsāl-ı resūl ḡaḡkıında maḡz güftār ve dürr-nişār olup (11) buyurmış lillāḡ dürr ḡā‘il.

mesnevī

(12) بغایت دلیر و توانه بود	فرستاده باید که دانا بود
(13) نبوعی که باشد طریق صواب	ازو هرجه پرسند کوید جواب
(14) بدان سان که بحلس نقاضا کند	سخنهای خویش اشکار اکنند
(15) بهم زد جهانی و خلقی بکشت	بودکس که از یک حدیث درست
(16) میان دوچند طرح باری کند	یکی دیگر از گفته دلپسند

Ehemm-i ādāb-ı risālet ve etemm-i esbāb-ı (17) sefāret oldur ki ‘ibāret-i faşīḡ ile feth-i kelām édüp cevāḡir-i kelimāta

[235.b]

(1) silk-i edā‘-i dil-keşde ḡüsni intizām verüp tiḡ-i zebānı şemşīr-i (2) āb-dār gibi tiz u bürrān ola ammā bu cümle ile lem‘a-i luḡ ü (3) mülāḡafatdan ḡālī olmayup cevāḡir-i luḡ ü mülāyemet (4) şafaḡāt ḡālinde lāyih ü nümāyān ola. Her kelām ki maḡla‘ı (5) ḡarḡ ü ‘unfi iḡām kıla vācibdür ki maḡḡa‘-i luḡ ü rıḡḡ (6) üzere itmām olına ve her maḡālün ki fāḡıḡası

teskīn-i nā'ire-i (7) hayret için kelimāt-ı heybet-āmizle iftitāh kılına lāzımdur ki (8) hātimesi ifāde-i üns ü ülfet için kelām-ı dil-āviz-i muhabbet-engizle (9) ihtitām olına.

beyt

لطایف سخن از سینه تخم کین برد (10) زبان رفیق دابروي خشم چین ببرد

Ḥāşıl-ı kelām lāzımdur ki resūl (11) kâ'ide-i 'unf u luṭf ve hışm u ḥilm ve ḳahr ü mihr ve 'inād ü inḳıyād üzere (12) mübtenī ola ve baş ü ḳabz ve ibrām ü naḳz ve va'd ü va'id¹³⁷ ve bīm (13) u ümīd ve aḫz ü 'atā ve ızḫāk u ikā' ve terḡīb ü terḥīb ve (14) termīm ü taḥrīb ma'naların müş'ir ü mebnī ola tā cihān-dārılık nāmūsı (15) ve şehryārılık şükūhı mer'ı kılına ve hem a'dā'nuḡ daḡı mā-fī-ż-żamīri (16) ve ḥāl ü māl-ı tedbīr ü tezvīri isti'lām olınsa

naẓm

(17) اذا ارسلت اهل ذاوقار كريم الطبع حسن الاعتذار

[236.a]

- (1) یوافق بین نیرانٍ وماءٍ یصالح بین سنورٍ وفار
- (2) ḥakīm anlar maḥallin her kelāmuḡ bilür hem muḳtezāsın her maḳāmuḡ
- (3) olur puḡte anuḡ rāyıyla her ḥām bulur her maşlahat ḡayr ile encām
- (4) **Ḥikāyet** olunur ki mülūk-ı 'Arabdan melik Mehleb çün ḡavārici (5) hezīmet édüp ortadan götürdi ve ḡanīmet-i bisyār ele (6) getürdi. Cānib-i Ḥaccāca Mālik nām bir resūl-ı nīk-fercām gön- (7) -derdi. Ḥaccāc elçiden su'āl étđi ki Mehlebi ne ḡāl üzere (8) ḳoyup gitdüḡ. Eyitdi bir ḡâlde ḳodum ki dōstları mesrūr (9) düşmenleri ḡör u maḳḡurdur. Ḥaccāc eyitdi sipāh-ı kār-sāza meyl ü merḡameti niçe endāze üzeredür. Eyitdi iḡvān-ı benevāü'l?- (10) -'ayān gibi ḡōş-ḡāl u ḡōş-dillerdür. Ḥaccāc istifsār étđi (11) ki ra'ıyyete mihr ü şefḳati ne miḳdārdur. Eyitdi pederān püserān (12) ile ne ḡāl üzere ise ol daḡı re'āyā ile bu minvāl (13) üzeredür. Ḥaccāc şordı ki rüz-i rezmde ne ḡāl üzerelerdür. (14) Eyitdi cān ü tenlerinden ḡavf ü ḡaşyetleri yoḳdur. Ḥaccāc (15) su'āl étđi ki dem-i bezmde ne keyfiyyet üzerelerdür. Eyitdi (16) māl ü menālūḡ yanlarında ḳadr ü ḳıymeti yoḳdur. Ḥaccāc şordı (17) ki 'aḡl u fazlda ne ḡunedür. Elçi eyitdi bir dā'ire gibidür ki

[236.b]

- (1) evvel ü āḡiri bilinmez ve pāy ü seri bulunmaz. Ḥaccāc elçiye hezār (2) taḡşin ü āferin édüp eyitdi bu merd-i nūkte-dān kelāmı (3) ser-ḡadd-i kemāle yetiştürdi ve Mehleb için

¹³⁷ Sözcük A nüshasında "'id" biçimindedir.

bizüm qalbimizde vaq^c-ı (4) bisyār ve nazārimızda qādr ü i^c tibār-ı bī-şümār peydā êtdi (5) ve bu resūlūn^c aql ü edebinden Mehlebūn edeb ü fazlun ve sâ^cir (6) aḥvālını tamām istidlāl êtdüm ve ol firistādeye şad taḥşin (7) ve bu firistādeye hezār āferin

kıṭ^c a

رسول افرستی حکیمی فرست (8) که کارتر اباد ازوي بهي
شنیدی که ان مردداناچه گفت (9) فاهسل حکيما ولاتوصه

Mülük-i^c Acem irsāl-ı rüsülde (10) be-ğāyet müteḥarriz ü müteḥaffızlar ve her vechle bu ḥuşūşda mütenebbih ü (11) müteyaḳḳızlardur. Bir kimesneyi niçe kerre tecrübe vü imtiḥān êdüp (12) ḥüşn-i ḥālīne yaḳin kesb êtmeyince maşlahat-ı risālet için ta^cyin (13) êtmezlerdi ve resūl ta^cyin ü tevcih êtdükleri zamānda anuñ (14) yanınca bir cāsūs bile irsāl êderlerdi tā ki ol resūlūn (15) cemī^c güftār ü girdārını nihānī defter êderdi. Resūl (16)^c avdet êtdükde anuñ kelāmıyla cāsūsūñ mektüb-ı mektümını (17) taṭbīḳ êderlerdi. Eger defter setr-i sefirī taşdıḳ êderse

[237.a]

(1) ol resūlūn şadāḳati taḥḳiḳ olıñup min ba^cd ümmehāt-ı mühimmāt- (2) -da anı istiḥdām êdüp ekābir-i mülūka lāzım geldükde resūl êder- (3) -lerdi. Su^cāl ü cevāb zamān-ı evā^cilde mülki elinden zā^cil ve devleti (4) āḥere müntaḳil olmış ve felek-i şevketi girdāb-ı felāketde ḳalmış (5) bir melik-i felek-zededen su^cāl olınmış ki bu teḳallüb ü tezelzülün (6) sebebi ve bu tedennī vü tenezzülün mücibi nedür. Cevāb vemiş ki (7) devlet ü iḳtidāra iḡtirārum ve meşveretden ḡaflet êdüp kendü (8) re^cyümle^c amelümden istizhārum ve ma^cāzım-ı a^c mālī aşāḡir-i^c ummāla ḥavāle (9) êtdigüm^c ale^cl-ḥuşūş resūl-ı ḥā^cini ḥizmet-i sefāretde i^c māl (10) êtdigümdür ki resūl-ı ḥavene ki ṭama^c-ı ḥırşları sebebi ile cādde-i (11) istiḳāmet ü şadāḳatden^c udül êdeler. Ḥarāb-ı memlekete ve zevāl-ı (12) devlete bā^ciş olurlar ve mā^c-i cüyüş-ı mülūkı sefk ve estār-ı (13) a^crāz-ı aḥrārı hetk êderler ve ḳillet-i emānetleri ḥasebiyle^c uhūd-ı (14) ḳadīmeyi naḳş êdüp yemīn-i şādıḳayı tekzīb êderler ve keşret-i ḥıyā- (15) -netleri sebebiyle veliyy-i ni^cmetleri olan selāṭinün memālikini taḥzib êderler. (16) **Hikāyet** olunur ki İskender-i Zü'l-ḳarneyn Dārā-yi aşğara bir kimesneyi (17) resūl ta^cyin êdüp gönderdi. Çün resūl edā-yi ḥizmet êdüp

[237.b]

(1) avdet êtdükde taḳrīr-i cevāb eyledi. İskender şāh-ı kām-yāb kelām-ı sefirün (2) kelime-i vāḥidesine şāk ü mürtāb^c olup ol kelimeyi tekrār istifsār (3) êtdi. Êlçi taḳrīr-i

sābıkında ısrār üzere olup eyitdi ey sultān-ı (4) sipihr-i iktidār-ı mihr-i iltimā' ben bu kelimeyi melik Dārādan kendü kulağum ile (5) istimā' étdüm. Benüm şıdķ ü maķālum maķām-ı şübhe ve maḥall-i kelām degüldür. İskender (6) şāh iştibāhdan ḥālī olmayup buyurdı ol lafzı bi-^c aynihī yazup (7) resül-ı āḥerle Dārā bin Dārāya irsāl étdiler. Çün resül-ı şānī Dārāya (8) vāşıl olup mektübını ^c arz eyledi Dārā mektübı okuyup kalem-tırāş (9) taleb kıilup ol şekk olınan kelimeyi mektübden ḥakk étdi ve cānib-i (10) İskendere gönderdi ve yanınca bir mektüb daḥı yazup mazmūnı bu idi (11) ki nizām-ı mülk melikün ḥüsn-i sünneti ve luḫf-ı ṭabī^c ati üzere mebnīdür (12) ve esās-ı şıḫḫat¹³⁸-ı sultān rüsül-i ümenānuḫ şıḫḫat-ı lafz ve şıdķ-ı (13) maķāletine mübtenīdür. Zirā resül olan kimesne baş étdüğü (14) kelāmı lisān-ı sultān üzere güyādur ve istimā' étdüğü cevābı (15) güş-ı sultānile şinevādur. El'ān ben senünḫ resülünün (16) lisānını kātı^c olmağı münāsib görmeyüp ol lafzı mektübden kāl^c i (17) oldum. Zirā ol lafz benden şādır u sātı^c olmamışdı¹³⁹. Çün

[238.a]

(1) firistāde-i şānī cevāb-nāmeyi resānīde oldı. İskender cevāba (2) muṭṭali^c olup buyurdı resül-ı sābıkı ihzār étdiler. Ḥiṭāb-ı (3) ^c itāb-āmiz édüp eyitdi ey sefir-i ḥā'in ü cāhil kā'il (4) olduḫun kelime-i nā-sezā-yı bilā-ṭā'il ile mülükdan birinün itlā- (5) -fina ikdāmına ne güne ehl-i bāṭıl ḥāmil oldı. Resül i^c tirāf (6) édüp eyitdi Dārā benüm ḥaḫķumda taḫşir étmişdi. Ol (7) eclden faḫır daḥı kelāmı muḫtell ve ta^c bīri taḫyir eyledüm. (8) İskender şāh eyitdi ey bed-baḫt ü bed-sigāl senünḫ vehm (9) ü ḫayālünḫ bu mıdur ki ben seni kendü umūrunı ışlāḫ (10) için irsāl étmiş ola. Pes hemān buyurdı ol resül-ı (11) ḥā'inünḫ ḫaḫ-ı kalem éden elini şell édüp ve ḫaḫ-ı kelām éden (12) dilini ḫafāsından sell étdiler.

kıṭ'a

(13) مباح از طریق امانت بري نصیحت کم بشوار عاقلی

(14) بیاید رهایی خیانت کری بدنیا و عقبی زیندب لا

bāb-ı şānzdehüm der-müşāveret (15) ü tedbīr

Ekābir-i ḫükemā buyurmuşlar ki şemere-i müşāvere-i ^c uḫülünḫ (16) ba^c de'l-muḫāvere ictimā^c ı ve ^c uḫalānuḫ ārā'-i müteḫālifeden bir (17) re'yünḫ üzerine ittifaḫ ü icmā^c ıdur. Her mühimme ki cemā^c at-i

¹³⁸ Sözcük A nüshasında "şoḫbet" biçimindedir.

¹³⁹ Sözcük A nüshasında "olmuşdı" biçimindedir.

[238.b]

(1) 'uḫalā cem' olup muḫtezā-yi 'aḫllarınca naḫl-i kelāmı nuḫl-ı meclis ḫıla (2) cā'izdür ki birinüñ tîr-i tedbîri hedef-i şavāba rāst gele ve (3) şürü' êtdükleri emrünüñ 'āḫıbeti fevz ü necāḫa ve ḫātîmeti ḫayr ü şalāḫa (4) mevşül olup mübāşeret êtdükleri maşlaḫat muḫāzır-ı ḫavāşş ü 'avāmda (5) maḫbül ola.

naẓm

(6) زفرزانگان رای و تدبیر خواجه مکن تکیه بر کنج و تیغ سپاه
(7) بجای که ضایع بود تیغ و تیر شود رای نیکوتراد ستکیر

Selāḫîñ her-çend ki 'aḫl (8) ü faẓlda 'ale'l-ıtlāḫ nādîre-i rûzigār ve yegāne-i āfāḫ (9) olalar be-her-ḫāl mülûka vüzerāyla ḫarîḫ-i müşāverete sülûk lâzım- (10) -dur ve müşîrân şāḫib-i rāy-ı memālik ārānuḫ tedbîr-i işābet-peẓîr- (11) -lerinden behremend olmaḫ mühimmdür tā ki netā'ic-i efkār-ı işābet-i (12) şî'ārları ve nesā'ic-ārā-yı 'adālet-dişārları muḫterin-i şalāḫ-ı (13) ehl-i 'ālem ve mutazammın-ı niẓām-ı aḫvāl-ı benî ādem ola. Pes ehl-i ihtiyāra (14) vācibdür ki المشورة مع ترك المصورة muḫtezāsınca ḫadem-i mübāşereti (15) cādde-i müşāveretden münḫarif ḫılmaḫı revā görmeyeler ve bisāḫ-ı müşāvereti (16) miyāndan dürmeyeler ve esb-i murādların meydān-ı rāy ü reviyetleri (17) üzere sürmeyeler ki terk-i müşāveret muḫtezā-yi ḫikmetdendür

[239.a]

(1) ve mezḫeb-i şer' ü 'aḫlda menḫi vü maḫzûrdur.

beyt

(2) بنای عقل حودار بر مشاوت تهنی نه حق شرع کذاری نه داد عقل دهی
(3) Ḥall-i mu'ākad-ı mühimmāt-ı salḫanat ve fetḫ-i mübhemāt-ı memleketde müşāveret (4) bir ḫākim-i 'ādil ve mümeyyiz-i kāmîl meşābesindedür ve bu daḫı yaḫînen ma'lûmdur ki (5) tedbîr-i 'uḫûl-ı keşîre tedbîr-i 'aḫl-ı vāḫidden şā'ib-ter ve fā'ide- (6) -de evfer ü ekşerdür. Bu mazmûnı pîrân-ı sūḫan ü rān naẓm êdüp (7) buyurmışlar.

ḫıḫ'a

(8) مکرمذهب عقل راجاحدی درمشورت راجراپسته
(9) نه ارباب حکمت چنین گفته اند که لدایان خیرمن الواحد

Selāḫîñ sevāniḫ-i umûr ve (10) meşālîḫ-i cumḫürda terk-i müşāveretde ne vechle ma'zûrlardur. (11) Ḥazret-i peygāmber şallallāḫü 'aleyhi ve's-sellem ki nāmûs-ı ekberdür be-ḫükm-i وشاور (12) هم فی الامر huddām-ı 'atebe-i nübüvvetle meşāverete me'mûrlardur.

beyt

- (13) شد پیغمبر مشورت مأمور توجرازين طریق باشی دور
- (14) Mülūk ü hūkkemā vācibdür ki umūr-ı memleketden bir emri cüz'î farz (15) étmeyüp ve anda serserî havz étmeyeler. Bilki ehl-i ferāset ü şāhib-i (16) kiyāset hikmet-şi'ār ü tecrūbet-güzār dūr-endiṣ ü 'ākıbet- (17) -bīn ve her vechle müdrık ü mütedārik kimesneleri meclislerinde

[239.b]

- (1) hāzır kı lup ol emr-i mühimme dīde-i icmā' ü ictimā' la nāzır olalar (2) ki bī-meşveret erbāb-ı hāzım bir emre kaçd ve bir mühimme 'azm muķbiller (3) yanında nā-maķbūl ve 'ākıllar rāyında hilāf-ı ma'ķıldur.

beyt

- (4) هرکه رادانش است بسیادی نکته بی مشاورت کاری
- (5) Ve hūkemā-yi fazā'il-güster ve 'uķalā-yi ma'ārif-perver buyurmışlardır ki (6) müşāveret emīn ü mu'temed ve müstaķīm ü mu'teķid olan kimesneler ile (7) olunmaķ gerekdür. Bu bābda ekābir ü aṣāğir ve vazī' ü şerīf ve kavī (8) vü za'if yek-sāndur. Gāh olur ki ednā farz étdigün şaḥşdan (9) bir tedbīr-i a'lā ve bir rāy-ı zibā şudūr eder ki 'ākıl ü büzürg-vār (10) olanların hāṭırlarına huṭūr étmemiş olur. Nitekim Hāzret-i Süleymān (11) ve bütīmār dāstānı ve anların keyfiyyet-i sūl ve müşāveret ü cevābı (12) bu fehvāyı muķarrir ve bu ma'nāyı müş'irdür ki **hikāyet** Hāzret-i Süleymān (13) şalavātu'llāhu 'alā nebıyyūna ve 'aleyhi ki 'izem-i salṭanat ü miknet ile müşārün- (14) -ileyhdür. İns ü cinn ve vaḥş ü ṭayr anuṅ musaḥḥar-ı fermānı olmışıdı (15) ve menşe'-i kaçā menşūr-ı salṭanatın **غدوها شهر وزواجه شهر** (16) هب لي ملكا لا ينبغي لاحدمن **غدوها شهر وزواجه شهر** (17) beydā-yı peymā-yı berķ girdāri ki

[240.a]

- (1) anuṅ şıfat-ı seyri nümū-dārīdür. Ol sulṭān-ı 'azīmü'ş-şānuṅ (2) zīn-i temkīni birle zeyn étmışıdı.

nazm

- شده انس و جنی بجان چاکرش (3) ذده وحش چون طیرصف بردرش
- زهی فرشاهی که جیش ریاح (4) بحکش شوی درصباح ورواح

- İttifāķ bir vaķtde ber-mūcib-i (5) hadiṣ-i şıdķ eşer **وقد يحبر الأ** 'i melekūtdan bir (6) melek-i muķarreb anı ziyārete geldi ve āb-ı hayāt ile pūr olmuş bir kaçdeḥ (7) getürdi ve eyitdi hāzreti haķķ sübhānehu mā ā'zam şānehu buyurdı (8) ki dilersenḅ bu cāmı nūṣ

édüp tâ inķırāzü'z-zamān كل نفس (9) ذأيفه الموت ħumārın ferāmūş édesin veyā dilersen ħu tengnā-yi (10) nāsūtdan ravza-i pūr-şafā-yi vasi' ü'l-fezā-yi lā-hūta gidesin. (11) Süleymān peygamber 'aleyhi's-selām bir miķdār efkāra vardı ki naķd-i 'ömr-i (12) girāmī bir 'aziz sermāyedür ki bāzār-ı kıyāmetde anuñla sūd-ı bisyār (13) ele getürmek müyesserdür ve 'arşa-i zindegānī bir mezra'adur ki anda devlet-i (14) dü cihānī toĥmın ekmek mutaşavverdür ki الدنيا مزرعة الآخرة Pes (15) her-āyine gūşe-i ħayāt kāşāne-i fevātdan rāciĥdür ve bir zamān (16) mergden amān bā' iş-i taşşil-i rızā-yı raĥmān olduĥı i' tibārla (17) hezār sāl zīr-i zemīnde nihān olmaķdan evlā édüĥi vāzıĥdur

[240.b]

(1) ve yine bu tedbiri étđi ki ekābir-i ins ü cān yanumda ĥāzırdur (2) ve emāşil-i vaĥş ü ĥayr dīvān-ı āsmān-ı eyvānumda vāfırdür. Şavāb budur ki (3) bu bābda müşāveret ü muĥāvereyi ĥadd-i itnāba yetişdürdüm. Tā her fikr ki (4) raķam-ı ittifāķla merķūm ve semt-i ictimā' la mevsūm ola bu bünyāda anı (5) piş-nihād ve bu ĥāneye anı ' imād édem. Pes cümle insān ü perī (6) ve sā'ir cān-verleri der-gāĥına da' vet édüp bu bābda anlaruñla (7) müşāveret kıldı. Cem' isī āb-ı ĥayāt içmegi terciĥ édüp eyitdiler

beyt

(8) بر خورز حیات ابد و عمر مخلد كه اينست دعاشام و سپهر پروجوازا

(9) Süleymān 'aleyhi's-selām eyitdi 'acebā ĥıta-i eyāletümde sākın ve 'arşa-i (10) vilāyetümde mütemekkin olanlardan bu meclisde ĥāzır olmaduķ kimse varmıdır. (11) Eyitdiler belī bütimār bu istişāreden ĥaber-dār olmaduĥı eclden (12) bu mecma' da ĥāzır degüldür. Süleymān 'aleyhi's-selām esbe emr étđi arayup (13) fı'l-ĥāl buldı ve cānib-i dīvān-ı Ĥazret-i Süleymāna da' vet kıldı. (14) Bütimār anuñ da' vetine icābet étmedi. Tekrār fermān-ı Süleymān kelbe (15) müte' allıķ oldu seg tek ü pūy édüp bütimāra da' vet-i (16) Ĥazret-i Süleymānı beyān étđi. Bütimār bu def' a emre itimār édüp (17) bi-terāĥı vü te'ĥır imtişāla sāk-ı sa' yi teşmīr étđi. Süleymān 'aleyhi's-selām

[241.a]

(1) aña ĥıtab édüp eyitdi senden aşlda bir emr-i müşkil istifsār (2) étsem gerek idi ammā müşkil bir iken iki oldu. Evvelā bu şübheyi (3) ĥall eyle ki insāndan şonra cins-i ĥayvānuñ şerīfī esb ve (4) ĥasīsı kelbdür. Pes bā' iş nedür ki eşrefinüñ da' vetine icābetden (5) ibā' kılasın ve aĥassnuñ ednā işāretiyle gelesin. Bütimār (6) eyitdi yā nebiyyu'llāh esb egerçi

zīver-i cemāl ü hüner ile ārāstedür (7) ammā vefā merg-zārından çerā etmiş ve haqq-ı nān ü nemek çeşme-sārından (8) āb-ı şafā içmiş degüldür.

beyt

از اسب و فاطمع نمي بايد كرد (9) اسب وزن و شمشير وفادار نه اند

Ve kelb her-çend ki hıssat ü denā'et (10) ile mevşūf ve levş-i necāset ile ma' rüfdür likin vefā-dārılık (11) loğmasıyla neşv ü nemā bulmuşdur ve haqq-güzārılık üstühānıyla mürebbī olmuşdur.

beyt

(12) éderseñ halka-i ihlāşı der-gūş hūkūq loğmayı kılmaz ferāmūş
(13) Ol sebebden ben bende-i bī-vefā kulumı istimā' dan imtinā' étdüm ve kul-ı (14) vefā-dāra i' timād édüp da' vetine ittibā' étdüm. Hāzret-i Süleymān (15) bütimāruñ cevābın istihsān¹⁴⁰ édüp kışşa-i taḥyīr-i ḥayāt (16) ü memātı naḫīr ü kıtmīr beyān étdi. Bütimār şadhezār ' acz ü (17) iftikār ' arz édüp eyitdi bu bende-i ḥāk-sār-ı bī-miğdāruñ

[241.b]

(1) ne kadar iktidārı ola ki şāh-ı nübüvvet-penāhı anı ' izzü'l-istihsār- (2) -la müşerref kıla.

beyt

ne kadar kadre ére mūr-ı ḥākīr (3) ki Süleymāna olı bile müşīr

Ammā ekābir-i ' ālī rütbet aşāğir-i (4) esāfil menziletten istihsār-ı aḥbār édegelmişlerdür.

beyt

(5) نظر کردن بدرویشان منافی بزرگي نيست سليمان باچنين خشمت نظر هابود بامورش

(6) Eger zıll-ı ilāhī-i nübüvvet-penāhī bende-i devlet-ḥāha bu girih-i iştibāhı ḥall (7) étmek buyura ümīddür ki ḥātır-ı fātire ḥuṭūr éden bī-kuşūr (8) ' izz-i ḥuzūra ' arz olına. İmdi yā nebiyyu'llāh evvelā bendeyi āgāh kııl ki (9) bu āb-ı ḥayvān ki sebep-i ḥayāt-ı cāvidānīdür saña iḥtişāşı (10) var mıdır yoḥsa aḥbāb ü eşḥāb ve sâ'ir müte'allikāta andan ḥişşe-dārmıdır. Hāzret-i Süleymān (yoḥsa aḥbāb ü eşḥāb ve sâ'ir müte'allikā- (11) -ta andan ḥişşe-dārmıdır).¹⁴¹ Hāzret-i Süleymān eyitdi bu kerāmet baña (12) maḥşūşdur sâ'ir ḥavāşşa andan ḥişşe yoğdur. Bütimār eyitdi (13) bu tağdırce lāzım geldi ki zen ü ferzend ve ḥiş ü peyvendün āḥirete (14) intikāl édeler ve cemī' dōstān-ı hem-demün ve yārān-ı maḥremün vāḥiden (15) ba' de vāḥidin dünyādan gideler sen her birinün firkatı odına

¹⁴⁰ Sözcük A nüshasında "istihsār" biçimindedir.

¹⁴¹ Parantez içindeki bölüm üst satırın aynısıdır. Yanlışlıkla tekrar yazılmıştır.

yanasın (16) ve muşibeti dūdına boyanasın. Pes ben gümān edemez ki sen bu zinde-
(17) -gāniden lezzet bulasın ve bu ‘ömr-i cāvidāniden ki ser-ā-ser firāķla

[242.a]

(1) geçe müntefi‘ ü mütemetti‘ olasın.

beyt

fırķat-ı dōst āfet-i dildür (2) ḥasret-i yār zehr-i ķātildür

خوش بود بهر تماشا کلشن عمر عزیز (3) وان تماشا هم بدیداد هواداران خوش است

Ḥazret-i nübüvvet-me’āb anuḡ cevābını (4) istiḥsān ü istiḥvāb édüp ṣarāb-ı zehr-āmiz-i
firāķdan ictināb (5) étđi ve cür‘a-i cām-ı ḥanḡal-ı mezāk-ı fenāyı āb-ı ḥayāt u ṣarāb-ı beķā
(6) üzere iḥtiyār étđi.

ķıṭ‘a

رؤمپچ از مشورت زیراکه ارباب حزد (7) مشورت را بیشگان اهل دولت تشاخشد

مشورت امر خداوآب جمیع انبیاست (8) اهل شوری از میان کوی سعادت تاخشد

Bu ‘ünvāndan niṣān vērür (9) ve bu ṣānı beyān ķılır bir dāstān daḡı budur ki **ḥikāyet**
ṣiķātdan (10) mervīdür ki ķuzāt-ı ṣehr-i Mervden bir ‘ālim-i dīn-dār ve ‘āķil (11) ü büzürg-
vāruḡ bir duḡter-i ṣeref aḡteri varıdı. Kemāl-i ḥüsn ü cemālle (12) ṣehrde dāstān olmuṣ ve
gāyet-i ‘iffet ü ‘iṣmetle ṣöhret bulmuṣ (13) idi. Cümle-i ekābir-i diyār ol cemīleye ḥāst-gār
ve cān ü dilden (14) ḥarīdār olmuṣlarıdı. Ḳāzī-i ṣehr ol māh-ı mihr-ṣehre müṣterī o- (15) -
lanlardan ķanḡısını iḥtiyār edem ve bu bāküre-i bāḡ-ı melāḡatdan (16) niṣe civānı ber-
ḥürdār edem dēyü ḡaylī müteḡayyir ü mütefekkir idi. (17) Meger hem-sāyelerinde bir gebr
varıdı ķāzī ol gebri ṭaleb

[242.b]

(1) édüp eyitdi ey hem-sāye mesmū‘ dur ki ḡaṣıl-ı ‘ömr-i girān-māye (2) olan duḡter-i āftāb
rütbeme ḡulķ-ı ṣadr ḡıṭbededür (3) ve herkes ol dürr-i nā-süftenüḡ ‘aķd-i izdivācına
ṣıftedür. (4) ‘Acebā bu bābda sen ne tedbīr ķılırsın ve bu muṣāheret-i ṣeref-i (5)
müzāherete kimi erzānī görürsın. Gebr eyitdi ey ķāzī-i ferzāne (6) bu bende dīn-i İslāmdan
bī-gāne bir merd-i ḡaķirüm. Pes sizüḡ gibi (7) büzürg-vāruḡ ṣeref-i istiṣārına ne vechle
sezā-vārum. Ḳāzī eyitdi (8) egerçi sen bī-gānesin ammā merd-i emīnsın mülke emānetde
yegā- (9) -nesin ve büzürgān-ı cihān ve efāzıl-ı devrān bu ḡuṣūṣda (10) tamām mübālaḡa
édüp buyurmıṣlardur ki müṣāveret olıncaḡ hemīn (11) merd-i emīn ile olmaḡ gerekdür ki
المُتَشَارِ bu kelām-ı muṣaddaḡ (12) édüḡi rüṣendür.

beyt

هر که در نفس خود امین باشد (13) مشورت راسزاترین باشد

Hâlâ her ne ki ihtiyâr edersin (14) benümde muhtârüm oldur. Gebr eyitdi zî-i 'âlim emr-i tezvîcde kefâ'et-i (15) şart lâzımdur ve kefâ'et âyîn-i müsliminde millet ü dîn iledür (16) ve tarikat-ı eslâfda aşl ü neseb hasebiyledür ve muhâzır-ı (17) ehl-i rûzigârda mâl ü câh ü iktidâr i' tibâriyladur. Henüz

[243.a]

(1) (te'emmül-i) 'amîk buyur. Eger kendü dinün ri'âyet edersen dîn ihtiyâr eyle (2) ve eger sünnet-i eslâf ile 'amel edersen nesebe i' tibâr eyle ve eger (3) 'âdet-i ehl-i zamâne üzere câri olursañ mâl u câh¹⁴² u iktidârüñ (4) hâst-gârı ol. Qâzî kelâm-ı gebre râzî olup eyitdi dîn cümleye (5) gâlib ü fâ'ikdür ve nazar-ı i' tibâra her vechle lâyıkdur. Pes kendünün (6) Mübârek nâm bir gulâmı varıdı. 'İlm ve 'amel ü zühd ile meşhûr merd-i (7) dîn-dârıdı. Qâzî-i dâna ehl-i diyânet ile bâzârı tezvîc (8) edüp hemîn duhterini kendü gulâmına tezvîc etdi. Hakk sübhânehu (9) ve te'âlâ ve tebârek Mübâreke bir ferzend 'atâ' kıldı ki şikât-ı rüvât-ı (10) ahâdiş-i nebeviyyeden olup imâm-ı İslâm ü şeyh-i enâm 'arif-i yegâne (11) vü zâhid-i zamâne olan meşhûr 'Abdullâh bin el-Mübârekdür.

kıta

(12) کارهابی مشاورت نکنی تادران سودنی کران پنی
(13) هرچه ان نی مشاورت سازی بیقین دان کزان زیان پنی

(14) Pes selâtime vâcibdür ki her 'uqde ki 'izz-i huzûr ve hâtır-ı maḥbûr- (15) -larına âyende ola fî'l-hâl müşâverete şürû' edüp ol girihi (16) ser-engüşt-i tedbirle güşâyende olalar ve her ḥalel ki havâdiş-i hâdeşân- (17) -dan 'ayân ola meymenet-i müşâveret ü mu'âzeret-i rây-ı şâ'ib

[243.b]

(1) ile anuñ tedârik ü telâfisinde sa'y-ı bî-kerân edeler. Behrâm-ı (2) Gürüñ vaşiyet-nâmesinde mezkûrdur ki püserine sipâriş etdi (3) ki umûr-ı melikde ḥired-mendân ile elbette müşâveret eyle (4) ve bî-müşâveret hiç bir mühimme mübâşeret eyleme ki tedbir-i bâ-şavâb (5) bir şayd-ı tünd hırâm gibidür. Yalnız bir kimsenün eline gelmez ammâ eger (6) bir cemâ'at ana ṭaleb-kâr olalar anlaruñ elinden ḥalâş olmaz. (7) Pes bir hâdişe-i şa'b ki

¹⁴² Sözcük A nüshasında "ricâh" biçiminde yazılmıştır.

zuhūr êde ve tedbîrle anuḡ def' i mümkün ola hiç bir ġayrı nesneye daḡı meyl eyleme ki tedbîr ile müyesser olan (8) ŐemŐir ü tîrle müyesser olmaḡ mutaŐavver degüldür.

beyt

- (9) گارها راست کند عاقل كامل تسجن كه بصد لشكر جرار ميستر نشود
 (10) **Hikāyet** olunur ki sultān-ı Rūm ile 'aziz-i MıŐır miyānında muḡālefet (11) ü münāza' at düŐdi iki cānibden cenge āheng olunup (12) 'asker müheyyā ve Őafflar ārāste kılındı ve Rūmiler içinde bir (13) kimse varıldı ki her ne Őüret ki ḡādiŐ ola idi (14) 'aziz-i MıŐır andan ḡaber-dār ederidi ve anuḡ iḡbār êtdüġi (15) aḡbār cümle dürüst ü rāst olmaġın 'aziz aḡa i' timād-ı kavî (16) üzere idi. İttifāḡ cevāsīs-i aḡbārdan ba' zı bu ḡaziyyeye (17) vāḡıf olup bu sırrı sem' -i ḡayşere yetiŐdürdi. ḡayşer bu

[244.a]

- (1) sırrı ketm êtmek mülāḡazasıyla tecāhül êdüp ve ol ŐaḡŐa (2) bu rāzı açmayup tegāfül gösterdi. Tā yine maŐāf ḡarib oldı (3) ḡayşer ol ḡaber-çini bir taḡrîb ile da' vet êdüp kendü ḡuzūrında (4) bir mühimm-i dil-firîbe meŐġül kıldı ve bu eŐnāda buyurdu serān-ı leŐkeri (5) ve ümerā vü sipāhisi ḡuzūr-ı 'ālisinde ḡāzır oldılar. ḡayşer bunlara (6) eyitdi 'azizüḡ ḡavāŐŐ-ı bār-ġāḡı vü ümenā'-ı der-ġāḡı benüm cenābuma (7) nihānî bir nāme yazmıŐlar ve sevgend-i 'azim êtmıŐlar ki çün Őaff-ı (8) meŐāff rāst müretteb ola 'azizi dest-beste rikāb-ı ḡümāyūnuma (9) getüreler. Siz ferāġ-ı bāl ü refāġ-ı ḡāl üzere olasız ve ḡuvvet-i tamām (10) ü sa'y-i dürüstle kemā-kān kār-zāra muḡayyed olup murāduḡuz üzere (11) ḡaŐma zafer bulasız. Ol ḡarîf-i Őaḡîf ü sefiḡ çün bu sūḡanı (12) ġuŐ êtdi ve 'asker-i 'azizi ḡalbinden tesfîḡ êdüp 'ale'l-fevr (13) risāle-i sırrla bu ḡaberi 'azize i' lām êtdi 'aziz bu ma' nādān (14) be-ġāyet tersān olup tertîb-i maŐāfa iḡdām êtmedi ve hemān (15) bî-tevaḡḡuf ü nā-giriz āheng-i ġuriz eyledi ve 'asker-i ḡayşer anuḡ (16) ardına düŐüp māl ü menāl ve bār ü bengāḡlarını ġāret (17) êtdiler. Zihî tedārik-i bihter-i melik ḡayşer ki bir tedbîr birle sipāh-ı

[244.b]

- (1) keşiri münhezim kıldı.

ḡıḡ' a

- (2) ملك اكر خواهي بناي كاربر تدبيرنه هر كه بي تدبير كاري كرد ملك از دست داد
 (3) شه كه بي تدبير باشد ملك او بر كنده به شه كه باشد صاحب تدبير مي ورزد بملك

Mülük-ı kām-kārīden biri (4) bir ḥakīm-i büzürg-vārdan istiḥbār etti ki tedbīr mi bihter ya ṣecā' at. (5) Ḥakīm-i pūr-fazilet eyitdi ṣecā' at tiğ-i tiz müṣābih ü muvāzidür (6) ve tedbir dest-i ḳaviye mu' ādil ü müsāvīdür. Her kimüñ desti tiğden (7) tehī ola yine dest anuñ bir mühimmini itmām edüp be-her-ḥāl nāfi' (8) olur. Ammā tiğ ki dest-yārī-i destden dūr ola her-āyine (9) zāyi' ḳalur ve büzürgān bu bābda buyurmışlardur ki

mıṣrā'

(10) الرأى قبل شجاعة الشجعان

Bir 'azīz-i ṣāḥib-i temyīzden su'āl (11) etdiler ki tedbīrlerüñ ṣā'ib-teri ve rāylaruñ 'amele evlā' ü ecderi (12) nedür. Eyitdi tedbirlerüñ gāyet a' lāsı oldur ki āteş-i fitneyi (13) ıtğā' ve seyl-i āşubı sedd ü ifnā' ede ve mülūka vācibdür ki (14) ḥasbe'l-maḳdūr def'-i fitne vü teskīn-i kīneye gūşış edeler. (15) Nitekim melik Heyātlaya bu ḥāl vāḳi' (+oldı)¹⁴³ ve şūret-i vāḳi' a bu (16) minvāl üzere olmışıdı ki **ḥikāyet** Ḥorāsān mülkinden (17) bir düşmen-i ḳavī pādīşāḥ Heyātlıla ḳaşdına müteveccih ü müte' addi

[245.a]

(1) oldı. Bu daḥı leşker-i 'azīm tertib edüp anuñ def' ine mübāşir (2) ü mutaşaddi oldı. Erkān-ı devlet-i şāḥ Heyātlıla 'āḳıbet-endiş- (3) -lik mülāḥazasıyla fikr-i bāḥıl ü rāy-ı 'ātlıla teşebbüş edüp (4) düşmen ṫarafına gūzāfen nāmeler yazup ihlāş ü ihtişāş lāfın (5) urdılar. Düşmen-i melik bu mu' āmeleden mesrūr ü maḥzūz oldı (6) ve cemī' mekātibi bir ḥariṫaya ḳoyup ve mühürleyüp ḥazīnesinde (7) maḥfūz ḳıldı. İttifāḳ-ı ḳazāyı gör ki vaḳt-ı maşāfda melik (8) Heyātlıla gālib ü manşūr düşmen münhezim ü maḳhūr oldı ve (9) ḥazīne-i düşmen silk-i mülk-i melik Heyātlılada münḥariṫ oldı ve ol (10) ḥariṫa ki anda kendünüñ erkān-ı devletinüñ mekātibi maḥfūz (11) ü munzabı? idi. Ol ḥariṫayı 'aynī ile buldı ve içinde (12) ne var edüğini ferāset ile bildi ve mühürini açmayup bu (13) sırr-ı mektūmı şöyle maḥtūm bıraḳdı ve baḥr-ı endişeye ṫalup (14) kendü kendüye eyitdi eger bu mekātibi oḳuyup tamām-ı mazmūnı (15) bilsem muḳarrerdür ki zarūrī kendü erkān-ı devletüme bed-gümān (16) olup kīne vü intikām şadedinde olsam gerekdür ve anlar bu (17) ḥāle muṫṫali' olıcaḳ benden hirāsān olurlar ve kendülerden¹⁴⁴

¹⁴³ Parantez içindeki kısım A nüshasında eksiktir, B nüshasından alındı. (G.283b/5)

¹⁴⁴ Anlam bütünlüğü açısından yaprak sıralamasında kaymaların olduğu tespit edilmiştir. Buna göre sıralamanın; [245.a]'dan sonra [246b], [246.a] [247.b], [247.a], [245.b], [248.a] biçiminde olması gerekmektedir.

[245.b]

(1) su 'āl eyledi. Şayyād merd-i şāhīb-i ferāset ve ehl-i kiyāset (2) idi hāk-būs olup eyitdi bu māhī ne zekerdür ne (3) ünşā belki hünşādur hünşā. Hüsrev Pervīz kelām-ı hāmdan (4) maḥcūb ve hūt gibi mebhūt olup dām-ı hayret ü sükūtda (5) kaldı ve şayyāduḡ cevāb-ı 'arīfānesini istihsān edüp (6) şıla-i vāşılasını taz' if kıilup sekiz biḡ dirhem ile teşrif (7) etdi. Şayyād derāhim-i ma' dūde-i ma' hūdeyi hāzin emvāl-ı yedinden (8) ḡabz ü ihtiyāb? edüp cenbinde olan cerābını aḡa kırāb (9) etdi ve ḡamā'il gibi gerden ü kāhili üzere ḡāmil olup ol (10) maḡallden müteḡavvil oldı. İttifāk ḡazāyla cerābdan bir dirhem sāḡıḡ (11) oldı. Şayyād rüyin dirhem kıilup cerābı zāhrından mülḡan (12) ve kendü münḡanī olup ol dirhem-i sāḡıḡı mülteḡıḡ oldı. Hüsrev ü (13) Şīrīn manḡardan bu ḡāle nāḡırlardı. Şīrīn münāzara ḡarīḡı (14) üzere eyitdi ey şehryār-ı bī-mu' ādil bu merd-i denī vü recül-i (15) sāfili gör ki ḡāmil olduḡı mālī kāhilinden vaz' etmege rāzī (16) vü ḡā'il oldı. Dirhem-i vāḡide bi't-ḡabi' mā'il olmaḡın terkinde (17) müsāmiḡ ü müsāhil olmadı. Hüsrev ḡavl-i Şīrīni taşdıḡ ve

[246.a]

(1) dīnār infāk etmek zımmetüme lāzımü'l-edā-yı dīn olsun ve bu (2) sevgend-i 'azīmden şonḡra hemān fermān etdi āteşi fūrūzān (3) olup mecma' -ı ā'yānda ol mektūbları iḡrāk bi'n-nār etdiler. (4) Çün erkān-ı devlet ü ā'yān-ı memleket meliklerinden bu luḡf (5) u mekremeti müşāhede etdiler cümlesi mütāba' atda yek-dil oldılar (6) ve bu tedbīr-i sūtüde vü rāy-ı pesendīde ile rehīn-i minnet-i sulḡān (7) ve muḡī' -i fermān oldılar.

mesnevi

(8) به شمشیریکي باصد توان کشت	برای لشکر رایشکی پشت
(9) بنه آینه تدبیر درپیش	مشو مغرور عقل ودانش خویش
(10) که تایابی نی مقصود خوذراه	مدد جوی از خردمندان آگاه

Ve eşḡāb-ı 'uḡūl olan fuḡūla (11) vācibdür ki cemā' at-i nisvān ile meh-mā-emken müdārāt ü (12) ḡūs-n-i mu' āşeret edeler. Ammā zinhār bunlar ile müşāverete mübāşeret (13) etmeyeler ki anlar ile müşāveret ricāl maşlahatı degüldür. Zīrā (14) ḡā'ife-i nisānuḡ 'aḡl u dīnde noḡşānları müberhen ve kıillet-i (15) tedebbür ü keşret-i ḡaḡā' u ḡafletleri mu' indür ki العقل والدین (16) هنّ ناقطات

beyt

(17) مکن کار زنهار برای زن

که چون نیست کامل خردزن زای

Pes bu ecluden bunlarda ḡazā

[246.b]

(1) zarar def' i için baña kaşd ederler. Bu hâlden sonra âteş-i fitne (2) iştiğâl bulup teskîninde külli eşkâl olur.

kıt'a

- (3) وکر باچواو صد برادي بحیک ازان کز توترسد بترس ای حکیم
(4) برارد بچنکال چشم پلنک نه بني که چون کربه عاجز شود

(5) Derhâl havâşş-ı der-gâh ü muqarrebân hazretini da' vet edüp ol (6) harıfayı bunlara gösterdi ve eyitdi bizüm leşkerimizün büzürg-vâr- (7) -ları ki her huşuşda mülâhaza-i 'âkıbet anları kârlarıdur hâlâ (8) dahı ol tarıkatı mer' i kılıp haşmımız cânibine nâmeler göndermişler (9) ve haşm dahı anları mekâtibini bu harıfada hıfz tarıkası (10) üzere cem' edüp mühürlemiş imiş. Henüz ol mektûm-ı mahtûm (11) bi-' aynihî dest-i iktidârimızdan karar etdi ve'l-minnet u lillâh ki ağıyâr-ı (12) dest-dırâz eline düşüp bâ' iş-i füşv-i râz ve keşf-i esrâr (13) olmadı. Ammâ cümleñüz âgâh oluñ ki eger ben bu harıfanuñ (14) mührini kâşif olup ve içinde müdrec olan nâmelerde (15) münderic olanı bilüp ve her nâmenün kâtibi kim idüğüne (16) vâkıf oldum ise rızâ-yı hudâ-yı te' âlâ için piyâde hacc-ı (17) şerife gitmek gerdenümde farz-ı ' ayn ve fuqarâya şad-hezâr

[247.a]

(1) ri' âyet olunursa hazîne kifâyet étmez terk olunursa (2) hisset nisbeti elsine-i nâsdan gitmez.

beyt

- (3) سخاوت راکه عادت کرده باشی کنی چون ترک خضت کرده باشی

(4) Ve fesâd-ı âher budur ki eger kendü haşemüne bu miqdâr 'atâ' eylesen (5) ihtikâr edüp sulfân 'atâ'da beni bir şayyâd-ı nâ-dân ile yek-sân etdi dâr ve eger 'atâ'-ı şayyâddan aqall ihsân (6) edersen benüm 'atâ'mı şayyâd 'atâ'sından noqşân üzere etdi (7) dâr. Perviz eyitdi ba' de'l-vukû' bu kâra ne çâre güy-i ihtiyâr (8) ham-ı çevgân-ı iktidârdan birün olup kâr destden refte (9) ve mâhi şestden ceste oldı. Şirin-i şehd-güftâr eyitdi (10) ey şâh-ı kâm-kâr bu kâra henüz çâre vardur şayyadı (11) da' vet edüp bu mâhi ner mi ya mâde dâyu istifsâr buyuruñ (12) ba' dezân cüftini ihzâr teklif eyleñ. İhzâr-ı cüft (13) müyesser degüldür dese gerekdür ol zamânda imdi sikke (14) tek maqşudımız olmaduğı bî-şekkdür dâyu cevâb (15) vâre. Tâ ki bu hîle ile bu bâb mesdûd ola. Pend-i (16) Şirin-i şeker-ğand huzûr-ı Pervizde dil-pesend olup şayyadı (17) getürdüp 'ahd-ı ma' hüd üzere zükûret ü ünüşet-i mâhiden

[247.b]

(1) vü emārete şalāhiyyet yokdur ve zenān ile hem-zebān olup müşāveret (2) edenlerün zamānede ziyānı çokdur. Zenānuñ rāy u tedbirde (3) ḥasāset-i derece ve dunuvv-ı mertebeleri bu kışşadan daḥı (4) ma^ç lūm olur ki **ḥikāyet** Ḥusrev Pervīz ki pertev-i hümāy-ı devleti (5) der-gāh-ı şāhiden ḥar-gāh-ı māha ěrmişdi. Gāhī tenāvül-i gūşt-ı (6) māhiye iştihā-yi bī-iştibāhı muḥarrer idi. Bir vaḳt yār-ı güzīn-i (7) şīrīn nāzenīn ile bir ğurfe-i ṭurfede hem-nişīn olmuşlarıdı (8) ve cām-ı ^ç işrete āġāz ědüp bir miḳdār zamāndan amān bulmuşlardı. (9) Ol nigārīn-i dil-firīb bir takrīb-i ġarīb ile laṭife ṭarīkasından (10) eyitdi şāh-ı kām-yāb-ı ḥurrem-dil ekl-i laḥm-ı semekeye ^ç aceb mā^çıldür. (11) Pervīz şāh bi'l-bedāhe eyitdi nitekim sizün laḥm-ı ṭayra iştihā- (12) -ñuz çendāndur bizüm daḥı laḥm-ı ṭariye¹⁴⁵ meylimiz hem-çünāndur. (13) İttifāḳ bu eṣnāda bir şayyād-ı māhī dil-ḥāh-ı şāhı üzere (14) bir semeke-i nādire ihdā^ç ětdi. Ḥusrev-i ^ç ālī-şān şayyāda dōrt (15) biñ dirhem iḥsān fermān ětdi hem-nişīn ü dil-dārı ya^ç nī (16) şīrīn-i şeker-güftār eyitdi bu ḥār māye şikāra bu miḳdār (17) ^ç aṭā^ç ḥaṭādur. Zirā bu kā^ç ide-i külliyye olup cüz^ç iyyātda

[248.a]

(1) ve denā^ç et ü sefālet-i şayyādı taḥḳīḳ ětdi ve ziyāde-i nedāmetinden (2) buyurdi şayyādı i^ç āde ětdiler ve ^ç itāb yüzinden aña ḥiṭāb (3) ětdi ki ey merd-i sākīṭü'l-himmet ve ḥasīsü'l-ṭabī^ç at bir dirhem (4) için iḥtiyār ědügün zaḥmet nedür. Muḥarrer oldı ki (5) sen ^ç avāṭif-ı ḥusrev-āneye lāyīḳ degülsin. Çün şadā-yı ser-ze- (6) -niş-i şāh-ı ^ç ālī-nijād gūş-ı şayyād-ı sebük-nihāda ěrdi (7) fi'l-ḥāl rü-yi ibtihāli ḥāk-ı niyāz üzere nihāde oldı (8) ve du^ç ā dūrlerin nişār için ḥoḳḳa-i deḥānın güşāde kıldı. Ba^ç de^ç d-du^ç ā (9) eyitdi ey şāh-ı kām-kār böylemi pindār buyurursız (10) ki ben ol dirhemi yanumda mezīd-i ḳadri ve vufūr-ı i^ç tibārı ol- (11) -duġıçün ḥāşākdan ḳaldurmuş olam. Ḥāşā ki ben bu denā^ç eti (12) iḥtiyār ědem belki ḥaḳīr¹⁴⁶ mülāḥaza ětdüm ki bu dirhemün bir yüzinde (13) şūret-i melik muşavver ve vech-i āḥerinde ism-i sāmīsi muḥarrerdür. (14) Pes ḥavf ětdüm ki nā-gāh bir şaḥş-ı bī-intibāh ḳademin (15) anuñ üzerine vaż^ç ětmekle melikün şūret-i nāmī ve nām-ı (16) sāmīsini istiḥfāf ětmiş ola ve bu kemīne bu ^ç ayb ile mes^ç ul (17) ve bu zenb ile me^ç ḥūz olam. Lā-cerem bu ḥayālle ol dirhemi ḥākdan

¹⁴⁵ Sözcük A nüshasında "ṭayriye" biçimindedir.

¹⁴⁶ Sözcük A nüshasında "cıḳar?" biçimindedir.

[248.b]

(1) ref' étmeği vâcib gördüm bâkî fermân sultân-ı 'âli-şânundur. (2) Husrev-i Pervîz şayyâduñ sühan-ı sihr-âmîz ü kelâm-ı dil-âvîzin (3) nihâyet mertebede istihsân êdüp dört biñ dirhem dağı (4) ihsân êtdi ve fermân êtdi bir münâdî nidâ êtdi ki hiç bir aḥad (5) min ba'd rāy-ı nisā'yla müdebbir ve bir ferd emr-i zenânile mü'temir olmaya (6) ki bunların tebdîri mü'temen ve re'yleri müteyemmen degüldür. Farazâ bir (7) dirhem şarfına muṭma'in olduğı maḥalllerde bunların re'yi munzamm (8) olıcağ ol bir dirhem filâ aḳall iki dirhemüñ dağı ḥüsrânını¹⁴⁷ mutazammındur.

beyt

(9) زیان زبان زنان چون بدانی مده شاه بشهر بده قهرمانی
(10) Hükemâ-yi rāy zenân ḥaḳḳ-ı zenânda dâdiler ki gürüh-ı nisvân za'af-ı (11) rāy ve sū'-i tebdîre maḳanne oldukları çün و شاوروهن (12) buyurılmışdur fi'l-ḥaḳîḳa her belâ vü âfet ki ricâl (13) aḳa nâ'il olur elbette ol belâ-yı hâ'il nisâ sebebi ile nâzil (14) olur. والله درمن قال فی حسب الحال

şî'r

(15) من فتنة النسوان قديصى الفتى الرّحمن او يخشى من السلطان
(16) وبهّن هاروت ببابل منكس ومعلق بالزجل بالعصيان
(17) اللص لولا هن لم يك بايعاً للروح منه بارخص الاثمان

[249.a]

(1) ماكان قيس بالجنون معرّفًا الألفرط محبة النسوان
(2) كلّ الب لامنهن يأتى والوفا منهن لا يأتى مدي الازمان

(3) Tekmile der-beyân-ı aḥvâl-ı Zü'l-ḳarneyn ki der-Ḳur'ân-ı 'azîm mezkûre est

(4) Sâbîḳân-ı evâ'il-i muḳaddime-i kitâbda zîkr olınuğı üzere selâṭin-i (5) İslâmiyyeden mâ-beyn-i maşrıḳeyne ḥükm edenüñ birisi İskender-i Zü'l- (6) -ḳarneyndür ki ḥazret-i ḥaḳḳ celle celâlehu ve feyyâz-ı muṭlaḳ 'amme (7) nevâlehu kitâb-ı muḳkem ve tenzîl-i mükerrerme ol Zü'l-ḳarneynüñ ḳıssa-i (8) pür-ḥişşesin sultân-ı ḳatîbetü'l-enbiyâ Muḥammedü'l-Muştafâ 'aleyhi (9) mine's-şalavât mâ-hüve'l-evfâ ḥazretlerine vech-i taḳrîbi ile ḥaber (10) vârmışdür. Sebebi dağı budur ki ol vaḳt ki ḥâce-i kâ'inât (11) ve meḫar-ı mevcûdât seyyidü'l-enâm ḥazret-i risâlet 'aleyhi's-selâm (12) Mekke-i mükerrermede zâhir ve nûr-ı 'âlâmet-i nübüvveti bâhir oldı. (13) Mekke müşrikleri istikbâren inkâr êdüp ol bâr-gâh-ı nübüvveti (14) iḳrâr êtmediler. Egerçi ki ol ḳavm-i

¹⁴⁷ Sözcük A nüshasında "ḥurâneti" biçimindedir.

müşrikin kılûb-ı kâsiyyelerinde (15) müstekinn olan kibr u kîn üzere cümlesi bâdiye-i hâviye-i (16) zâlâlete düşüp bi-hadd mu'âraza vü münâkaşa êtdiler. (17) Ammâ 'âkıbetü'l-emr tâkâatleri tâk olup 'âciz kâldılar ve

[249.b]

(1) Medîne-i münevverede sâkin olan aḥbâr-ı Yehûddan istimdâd (2) êdüp âdemler şaldılar. Çün nüferâ-yi süferâ' Medîneye dâhil (3) oldılar ittifaḳ ol eyyâm Yehûdânun bed-nâmları ya'ni âyîn-i (4) bâḫılları üzere bayramları idi. Yehûdânun 'ulemâsı ve sâ'ir (5) verâ'-ı berâyâsı bir araya cem' olmuşlar idi. Ol kimesneler aḥbâr-ı (6) Yehûd ile mülâkât ü bast-ı maḳâlât êdüp eyitdiler ey ḥazîne-i (7) sîneleri cevâhir-i 'ilm u 'irfânla meşḫûnlar ve tih-i ḥayretde kâlan (8) güm-râhlara reh-nümûnlar siz kitâb-ı semâvide behre-yâb olmuş 'âlim (9) u kâmillersiz. Biz ḥiṭâb-ı kitâbdan bî-nişâb kâlmış 'âmî (10) vü câhillerüz. Şimdi miyân-ı sükkân-ı Mekke'de bir kimesne 'ayân oldı (11) ve â'yân-ı vilâyet anuḡla mu'âraza vü muḥâşametden 'âciz kâldı. (12) Şu şıfatda ve şu hey'etde Muḥammed nâm bir yetimdür ḥaddini bilmeyüp nübüvvet (13) da'vâsın êder ve âbâ vü ecdâdı sülûk êtmedüḡi ṭarîka gider. (14) Ehl-i kitâb degülüz ki şaḫâ'if-i esfâra mütâla'a êdüp bunuḡ (15) aḥbârınun şıdk u kızbine muṭṭali' olavuz. Ba'dezân aḡa göre (16) tedârik kılavuz. Luṭf u iḫsân êdüp kitâblarınuza mürâca'at (17) eyleḡ ve Muḥammedün ḫâlini her ne ise 'ayânen söyleḡ. Eger da'vâsında

[250.a]

(1) şıdkı muḡarrer ise aḡa îmân getürelüm. Eger kâzib ise el bir (2) êdüp anı miyândan götürelüm. 'Ulemâ-yi Yehûd bu vürüd êden (3) vüfûduḡ ḫaber-i ma'ḥûdın istimâ' êtdüklerinde eyitdiler ki bizüm (4) kitâbımız Tevrîtden mektûb ü mev'ûddur ki Mekke şehrinde Muḥammed (5) nâm bir şâḫib-i kerâmet peydâ olup a'lâm-ı nübüvveti i'lâ'¹⁴⁸ êtse (6) gerekdür ve o emr-i ilâhiyyeyi i'lâm êdüp ḫayl-i enbiyâ-yı kirâma (7) encâm olsa gerekdür ve anuḡ evşâfi kitâb-ı mebsûṭımızda mestûr (8) olduḡı üzere tamâm mazbûṭımızdur ve anuḡ vaşfi siz zıkr (9) êtdiḡiñüz gibidür ve kitâbımız inbâ' êtdüḡi üzere ol gerçek nebîdür. (10) Lakin anuḡ şıdkını ve kızbini imtiḫân için size ba'zı aḫvâl beyân (11) êdelüm tâ ki ḫaḫîkat-ı ḫâl 'ayân olup ḫalbünjüze iṭmînân gele. (12) İmdi Tevrît içinde üç mes'ele mezkûrdur. Biri kışsa-i Eşḫâb-ı (13) Kehf ikinci kışsa-i İskender-i Zü'l-ḫarneyn üçüncü rûḫ nedür. (14) Ol da'vâ-yi nübüvvet êden Muḥammede bu üç mes'eleden su'âl

¹⁴⁸ Sözcük A nüshasında "i'lân" biçimindedir.

édün. (15) Eger rûh mes'elesinden sâkit olup ol iki mes'eleye cevâb (16) vèrürse bilünüzki Muḥammed şaḥîḥ peygâmberdür. Hemân imân getürüp (17) emrine ittibâ' eyleñ. Eger rûhdan daḥı cevâba şürû' éderse

[250.b]

(1) mütenebbih oluñ ki ol mütenebbidür nebî degüldür hemîn andan imtinâ' (2) eyleñ. Tâ'ife-i Kureyş bu ḥaber-i dil-keşden be-gâyet ḥurrem ü ḥoş (3) olup 'ulemâ-yi Yehüddan bir kaç fâ'ik-i 'âlimleriyle Mekkeye geldiler. (4) Mekke müşrikleri bu mesâ'il-i müşkilden dil-şâd oldılar. Ḥuşuşen (5) re'isleri olan Ebū Cehl eyitdi şimden gerü Muḥammedün emri sehl- (6) -dür. Zirâ muḥarrerdür ki bu mesâ'ili ḥall édemeyüp lâ-büdd mâ-beynimiz (7) faşl olsa gerekdür. Pes cümlesi ittifâkla ḥuzûr-ı Muḥammede (8) ḥâzır oldılar. Ebū Cehl mecmû'ından muḥaddem mu'arâzaya iḳdâm édüp (9) eyitdi yâ Muḥammed çünki sen da'vâ-yi nübüvvet édüp min-'indillâh mü'eyyed (10) geçinürsin enbiyâ-yı muḥaddimenün kütüb-i semâviyyesi olduğı meczümdür (11) ve dünyâda bâriz ü kâmin her ne kim mevcüd ü kâ'indür bi'iznillâh (12) anlara ma'lümdür. Bizüm bir kaç müşkillerimiz vardur saña i'lâm (13) ü i'lân édelüm eger Tevritde mektûb olduğı üzere beyân (14) éderseñ saña imân getürelüm. Ḥâzret-i Muḥammed ('as) ol müşkiller (15) münḥall olursa da'vâmuz üzere fayşal bulur mı. Eyitdiler bulur. (16) Eyitdi dèyün imdi su'âlünüz taḳrîr eyleñ. Bunlar hemân mesâ'il-i ma'ḥüdeden (17) şordılar cümleden biri ki kışşa-i Zü'l-ḳarneyndür. Ḥâzret-i

[251.a]

(1) ḥâlikü'l-kevneyn ve râzıkü's-şakaleyn ويسئلونك عن ذي القرنين (2) Ya'nî yâ Muḥammed saña Zü'l-ḳarneynden su'âl éderler dèyü buyur- (3) -duğundan murâd bi-'ayniḥi bu su'âldur. Ḥâzret-i peygâmbere ('as) henüz (4) bu kışşalara müte'alliḳ âyet nâzil olmamağın cenâb-ı 'âlîlerine (5) bunlardan 'ilm ḥâşıl olmamışdı. Bu sebebden tevaḳḳuf gösterüp (6) eyitdi. Būğün şabr eyleñ göreyüm ve yarın gelün size cevâb (7) véreyüm. Ammâ ittifâḳ ber-mücib-i ḥikmet inşâ'allâh demekden ḡaflet (8) étdi. Bu eclden üç gün bir rivâyetde on beş gün bir rivâyetde (9) kırık gün vahiy nâzil olmadı. Küffâr-ı ḥâk-sâr-ı bed-nihâd bu ḥâlden (10) be-gâyet mesrûr u dil-şâd olup eyitdiler ki bu Muḥammedün i'tiḳâdı (11) bu idi ki bâmdâd bize murâdımız üzere cevâb vèrmege isti'dâ- (12) -dı ola. Bunca eyyâm mürûr étdi hiç andan bir cevâb şudür (13) étmeydi. Benzer ki taḥrîsî aña buğz étdi ve-yâḥûd

bād¹⁴⁹ êtdi. (14) Pes bu sebebdendür ki anuñ istimdâdına imdâd êtmedi. Hâzret-i (15) haqq sübhânehu ve te'âlâ müşriklerün kavlı-ı fâsîd ü kelâm-ı kâsidlerin redd (16) êdüp buyurmuşdur ki ماودمك ربك ومأقلى Ya' nî rabbün (17) seni terk êtmedi ve saña buğz êtmedi. Hâzret-i Muḥammed (‘as) küffâr-ı

[251.b]

(1) bed-girdâruñ şemâtet-i bî-şümârından şerm-sâr oldı ve ḥüzn-i (2) ḥanîn ile der-gâh-ı kâr-sâza niyâz ü enîn eyledi. Hemîn ol (3) sâ'at Cebrâ'il Emîn emr-i haqq ile nâzil olup sûre-i Kehfî (4) getürüp su'âl-ı müşrikîne cevâb ḥâşıl oldı. Hâzret-i resûl (5) şallallâhü 'aleyhi ve's-sellem eyitdi yâ Cebrâ'il kefere-i pür-şekâvet ile (6) mâ-beynimizde cârî olan ḥâlet ḥöd ma' lûm-ı ḥâzret idi. Pes (7) bâb-ı imdâd u irşâdda bu kadar te'ḥîre ḥikmet nedür ḥâzret (8) nedür. Hâzret-i Cebrâ'il bu âyet-i kerîmeyi tilâvet eyledi ki ولاتقولن أن يشاء الله (9) Ya' nî yâ Muḥammed (10) bir nesneyi yarın êtmelü olsañ yarın şöyle ederem deme belki (11) de ki inşâ'allâh yarın şöyle ederem. İmdi yâ Muḥammed ol (12) sâ'illere cevâbda şavâb bu idi ki inşâ'allâh yarın size (13) cevâb véreyüm diye idün çün inşâ'allâh demedün ol sebebden (14) ḥâzret-i Bârî te'âlâ celle celâlehu saña 'itâb eyledi. Bilürsin (15) ki ben daḥı senün gibi bir bende-i 'âcizem. Pes ḥâzret-i ḥaḡdan fermân (16) olmayınca cenâbuña ne ṭarîkle fâ'izem. Cenâb-ı nübüvvet-me'âbuña pend-i şavâb-ı (17) nişâbum budur ki min ba'd hazâ fâ' il olacağın kârda inşâ'allâh

[252.a]

(1) lafzı kâ'il olasıñ. Rivâyet olunur ki ḥâzret-i resûl 'aleyhi's- (2) -selâm rûḡ mes'elesinün cevâbına müte'arrîz olmayup (3) andan mâ-'adâ iki su'âlün cevâbına mütteḥâz? olup Tevrît- (4) -de taḥrîr olıñduğı gibi naḡır ü kıṭmîr ol kavme bir bir taḡrîr (5) eyledi. Medîneden gelen aḡbâr-ı Yehûd ḥâzret-i resûlün (6) 'aleyhi's-selâm ḥaberini kitâblarına muvâfıḡ buldılar ve Ebû Cehl- (7) -den ḡayrısı ḥâzretün nübüvvetine taşdıḡ êdüp müselmân (8) oldılar.

naẓm

(9) اكر كبر باشد مسلمان شود	كسى راكه از حق عنایت رسد
بهر دوسرا خورومذموم شود	زورگاه حق هر كه محروم كشت

¹⁴⁹ Sözcük A nüshasında "yâd" biçimindedir.

‘Ulemâ’ tefsîrden eslâf-ı eşrâf-ı (10) Zü'l-ķarneyn dēyü tesmiyet olunmaķda ihtilâf etmişlerdür.¹⁵⁰ Ba‘ zılar (11) dēdiler ki ķarn dēmek gūşe dēmekdür. Maşrıķ ile mağrib daķı (12) dünyānuķ iki gūşesidür İskendere şarkı ve ğarbtı geşt (13) etdiĝiçün Zü'l-ķarneyn dēnilmişdür ve ba‘ zılar dēdiler ki ķarn- (14) -dan murād ĝisūdur. İskender-i nām-dāruķ daķı dü ruhsarı (15) üzere iki ĝisū-yi tāb-dārı varıdı ol sebebden Zü'l- (16) -ķarneyn dēnilmişdür ve ba‘ zılar dēdiler ki ķarn ħayvānātndan (17) ki ĝüsfind u ĝāv u ĝazālūķ ve bunlarūķ emşālinūķ boynuzıdır.

[252.b]

(1) İskender-i tāk-dāruķ daķı efserinūķ iki tarafında ķarn mişālinde (2) iki cevher vaz‘ olunmuşdı ol ecluden Zü'l-ķarneyn dēnilmişdür (3) ve ba‘ zılar dēdiler ki her otuz yıla yāķūd toķsan yıla bir ķarn (4) itlāk olunmuşdur. İskender zamān-ı ‘ömri iki ķarn miķdārı (5) olduĝuçün Zü'l-ķarneyn dēnilmişdür ve ba‘ zılar dēdiler ki ķarn (6) başuķ cānib-i a‘ lāsıdır. İskender-i vālā-ĝüher küffār-ı saķar-maķarrı (7) dīne da‘ vet etdükde küffār anuķ başınuķ cānib-i a‘ lāsını muĥkem (8) zarb edüp ķatl etdiler. Ĥaķķ te‘ālā anı yine ihyā’ eyledi. (9) İskender tāze ħayāt bulup ol ķavm-i şūmı yine dīne da‘ vet (10) etdi. Ol tā’ife-i zālle İskenderūķ başınuķ bir taraf-ı bālāsını (11) daķı edüp küşte kıldılar. Ĥaķķ te‘ālā tekrār aña ħayāt vērdi (12) ol cihetden Zü'l-ķarneyn dēnilmişdür ve bunlarūķ emşāli çok (13) tevcihāt zıkr olunmuşdur. Tafşiline bu muĥtaşar müsā’id (14) etmez الوجود وفايض الخير والوجود عزت (15) حضرت واجب bu Zü'l-ķarneyne ĥilāfet-i ‘uzmā vü saltanat-ı (16) kübrā vērmişdür. Aķtār-ı arzı anuķ ķabza-i iķtidārına (17) erzānı buyurmışdur. Şark u ğarbtı feth edüp kāffe-i ümem

[253.a]

(1) muṭi‘-i fermānı olmuşdur ve Ye‘cüc ve Me‘cuce sedd-i muĥkem çekmişdür (2) ve bu cümleyi ĥaķķ celle şānehu ve celle bürhānehu muĥkem tenzilde ĥikāyet (3) tariķi ile zıkr etmişdür ki انامكناله فى الارض Ya‘nı taĥķikā (4) biz Zü'l-ķarneyne emrini temkin ü tesyir etdük ve vech-i arzda istedüĝi (5) üzere taşarruf edüp mülket-i dünyā zır-i ĥükminde olmaĝı taķdır (6) etdük. Ĥattā ba‘ zılar şöyle rivāyet etdiler ki ĥazret-i ĥaķķ sübhānehu (7) ve te‘ālā Süleymān peyĝamber ‘aleyhi’s-selāma riyāķı müsahĥar etdüĝi gibi Zü'l- (8) -ķarneyne daķı şehāb teşĥirini müyesser etmişdi. İskender her ne (9) tarafı ki seyr ü sefer ederse tāk ü taĥt ve esbāb ü raĥtını (10) bulutlar götürürlerdi ve fi’l-ĥāl anı menzil-i

¹⁵⁰ Sayfa kenarına şöyle bir not düşölmüş: "Ĥazret-i İskendere Zü'l-ķarneyn dēnildüĝüne vērilen cevāblar"

mağşūda yetürürlerdi (11) ve dağı rivāyet étmişlerdür ki İskender ne cānibe ‘azm (12) éderse ḥazret-i Hıızr ‘āleyhi’s-selām aña rāh-nümün olur idi (13) ve rivāyet étmişlerdür ki bir nūr zuhūr édüp öñince münbasit (14) olur idi. Şöylekim rüz ü şeb yek-sān olup bu ziyā-yi (15) pey-ā-peyde āsān ṭarīk üzere ‘ālemi seyrān éderdi. Pes bundan (16) ziyāde temkīn niçe mümkin ve tevfiḳ niçe refiḳ olur.

nazm

(17) ne ḳudretdür bu yā rabb mūşt-ı ḥāka vèürsin ‘izzet ü iḳbāl ü temkīn

[253.b]

(1) édersin anı cümle ḥalka ḥākim te‘ālallāh zihī iḥsān ü taḥsīn
 (2) وَأَتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ve dağı biz Zü’l-ḳarneyne her ne mağşūd (3) éndiyse fevz ü zafere ‘ilm u ḳudret gibi ve sâ’ir ālet gibi sebebler (4) vérdük. Ya‘nī eger fetḥ-i bilād ve eger teşhīr-i ‘ibād eger zabṭ-ı şüḡūr u (5) mesālik ve eger ḥıfz-ı memālikdür ve bi’l-cümle her ne ki murād éndiyse (6) anuñ vesīlesini aña irşād eyledük. Ol vesā’il ile cemī‘ murādātı (7) temāyül olup mecmū‘-ı mühimmātı ḥāşıl olmışdur. Bu maḳāmdan ma‘lūm (8) ve bu işāretten mefhūm oldı ki ḥazret-i müsebbibü’l-esbāb ve müfettiḥü’l-ebvāb (9) kemāl-i ḥikmet bālīga ve tamām-ı ḳudret sâ’ifesinden her şey’ün vücūda (10) gelmesine esbāb-ı semā’i vü arzıyyeden bir sebep ḥalk étmişdür. Mevcūdātın (11) bir mevcūd sebebsüz vücūda gelmemişdür. İllā ḥazret-i vācibü’l-vücūd ki (12) mevcūdı bi-‘illetdür vücūdı zātındandır. Sübhānehu sübhānehu mā a‘zemü şānehu

nazm

(13) zihī ḥayy kim özindendür vücūdı ḳamu mevcūd aña eyler sücūdı
 (14) cihān-ı fānī vü bāḳī zātıdır pes zihī varlık te‘ālā vü taḳaddes
 (15) Kezalik benī ādemden birisi menāşıb-ı dünyevıyyeye duḡūlına ve merātib-i (16) uḡrevıyyeye vuşūlına be-her-ḥāl bir sebep gerekdür. Me’ārib-i erbāb-ı ereb (17) taḥşilinde liküllü şey’ün sebep zeyline teşebbüş lāzımdır. Muḳtezā-yi

[254.a]

(1) ḥikmet-i ilāhiyye budur ki her ḳaçan ki irādet-i ezeliyye bir şey’ün zuhūrına (2) ta‘alluḳ étse ḥaḳḳ sübhānehu ve te‘ālā anuñ sebebini tehyi’et éder ve ‘ibād (3) dağı ol sebebe mübāşeret éder. Der-‘aḳab mā-hüve’l-mağşūd manaşşa-i (4) şühūda gelüp mevcūd olur. Nitekim buyurulmuşdur اِذَا رَأَىٰ اَدَالَتَهُ (5) اِذَا رَأَىٰ اَدَالَتَهُ Enbiyā’-i mürselīn dā’ire-i nübüvvet ü risālete (6) ve evliyā’-i güzīn merkez-i vilāyete ve selāṭīn salṭanat ü ḥükūmete ve vüzerā

(7) vü ümerā mesned-i vüzerāt ü emārete ve ‘ulemā-yi dīn mertebe-i fazilete ve meşāyih-i (8) şālīhīn menzil-i kırbete bilā-sebeb vāşıl ve bilā-delil nā’il olmamışlardır. (9) Erzāk-ı ‘ibād ceyb ü dāmen-i esbābda nihāde ve ni‘am-ı ‘ālem-i kevn ü fesād (10) sofrā-i vesā’i’de āmādedür ve bi’l-cümle cümle-i ma‘āşir-i ‘uķālā mu‘āşir-i (11) vesā’il ü mübāşir-i delā’il olup cemī‘-i muṭālebe-i vesā’i’ ile vāşıllardır.

mışra‘

(12) فَانَ الزُّنْدُ بَوْرِي بَاقْتَدَاجِ

beyt

طالبنان راکفته اند اهل صفا (13) اطلبوا الاشياء من اسبابها

Ya‘nī çünkü Zü’l-ķarneyn-i nām- (14) فأتبع سبيًا حتى اذابغ مغرب (15) -dāruṅ ḥāṭır-ı āyīne-i girdārında bir şüret āşikār oldu ki mağrib-i (16) zemīne geşt ü güzār eyleye. Pes aña mevşıl olur sebep-i zāhir ü ṭarīķ-i (17) vāziḥa mühtedī olup māh gibi menzil be-menzil irtihāl ederek

[254.b]

(1) mağribe müntehī oldu ve gördi ki āftāb-ı ‘ālem-ārā vü āsmān-peymā (2) bir zulmet-i nigār bınar içine ğurūb edüp nā-peydā olur. Bu maķāmda (3) ‘ulemā bir su’āl irād edüp yine laṭif cevāb buyurmışlar. Ol (4) āşikār budur ki āftāb-ı ‘ālem-tāb bi’l-ittifāk neyyir-i rābi‘a-i seb‘ (5) ṭibākđur ve anuṅ kendüye maḥşuş bir felegi vardır ol felek ile (6) semāda devvārdur. Bu taķrırce ḥürşid ‘ayn-ı ḥami’ede nā-bedid olmaķ (7) dā’ire-i ‘aķıldan niçe merāḥil ba‘iddür. Cevāb budur ki İskender mağrib-i (8) şemse bālig oldu demekden murād budur ki ya‘nī ma‘müre-i arz u emākin-i (9) sükūneden şems ğurūb etdügi maḥalle aķreb bir mevzi‘ vardı (10) ki baḥr-i muḥiṭüṅ kenārı idi. Anuṅ māverā’sında ‘imāretten nişān (11) yoğıdı. Ancak zulmāt ihāṭa etmiş bir baḥr-i bī-kerān idi. İskender (12) ol mevzi‘de meşelā çeşme-i ḥürşidi bir ṭıyn-ı siyāhdan bınara (13) yitüp gider ğümān etdi meşelā bir kimesne sefīneye rükūb deryāya (14) gider ol kişi keştī ile rū-yı deryāda geşt ü güzār ederek lücce-i (15) baḥrdan bir maḥalle yetişür ki cevānib-i erba‘ada kenār-ı deryā āşikār olmaz ve anda olan kūh-sārdan zerrece āşār bedidār olmaz. Lā-cerem (16) ol maķāmda cirm-i āftāb deryādan ṭoğar ve yine deryāda ṭolanur (17) gibi görünür ammā ḥaķiķat-ı ḥālde şemsün ṭulū‘ u ğurūbı verā’-ı

[255.a]

(1) deryâdan bir maḥalldedür. Bilgil ki arzū cānib-i ğarbisini deryâ ihâta (2) étmişdür. Ğāyet-i ‘ufūnet ve nihāyet-i ḥarāret üzeredür. Ehl-i aḥbār (3) anda maḥlūkāt-ı ‘acibe ve eşyâ’-i ğaribe vardur dërler. **Hikāyet** olunur ki (4) mübdi‘-i cemī‘-i eşyâ’ ḥazret-i ḥaḳḳ te‘ālā ‘arşa-i ‘ālemde iki sevād-ı a‘zām (5) ḥalḳ étmişdür. Biri maġribdedür ki aḡa lisān-ı Süryānide berceyā ve zebān-ı (6) ‘Arabide ḥā’il dërler ki ḥalḳ aḡa cābilsā dërler ve birisi daḡı maşrıḳda- (7) -dur ki aḡa luġat-ı Süryāniyyede belḳıyā ve ‘Arabiyyede cābilḳā dërler. Bu iki (8) şehir bile sūrla maḥşūrdur ve sūrunuḡ ‘aded-i zıra‘ını ta‘dād (9) etmek ğayr-i maḳdūrdur ve her şehrüḡ ḥişārınuḡ onar biḡ ḳapusu (10) vardur ve her bir bābı günde bir şaḡş mu‘ayyen ü müvekkeldür ve ‘ömri olduḡça (11) aḡa bir daḡı nevbet gelmek müyesser ü muḡaşşal degüldür. Bu taḳdır üzere ol (12) şehirlerde olan ḥalāyıḳuḡ ‘adedi ḳaḡarāt-ı deryā ve ‘aded-i rimāl (13) ü ḥaḡāt gibi ‘adimü’l-iḥşādur. Bunların miḳdārın ancak ḥazret-i perverd-ġār (14) bilür ki ḥalḳ étmişdür. Sulṫān-ı serir-i iştıfā çābük sūvār-ı leyle-i isrā (15) ḥazret-i Muḡammedi’l-Muḡtafā ‘aleyhi mine’t-tahiyyāt mā ḥüve’l-aşfa buyurur ki eger (16) bu iki şehrüḡ içinde olan maḥlūkāt-ı bisyār ve eşyâ’-i bī-şümāruḡ (17) ġulġule-i āvāzeleri ve şavt ü şayḡaları māni‘ olmasaydı şemsüḡ ṫulū‘

[255.b]

(1) u ġurūbı zamānında şudūr eden şadā-yı şedid ü āvāze-i bī- (2) endāzesi esmā‘-ı ḥalḳ-ı ‘ālemi fāriġ olup ehl-i dūnyā cemī‘an anuḡ şūret-i (3) mehībin iştirmek vāḳi‘ olaydı. Cebrā’il ‘aleyhi’s-selām leyle-i isrāda (4) bu iki şehri bile tamām temāşā étdürdi. Ben anlarda sākın olan (5) ḥalḳı dīne da‘vet étdüm. Cümlesi da‘vete icābet édüp müselmān oldılar. (6) Anlar bizüm dінде iḡvānımızdur şālihleri şuleḡā’-i ehl-i raḡmet ve ‘āşileri (7) ‘uşāt-ı ümmet gibidür ve ṫā’ife-i Ye’cūc ve Me’cūci daḡı baḡa gösterdi. (8) Anlarda da‘vetümi mebzül ḳıldum lakin ḳulūb-ı ḳāsiyyeleri da‘vetümi ḳabül étmedi. (9) Ol ḳavm-i şüm u ḡāk-sāruḡ cümlesi ehl-i nārdur dēyü buyurdılar ve bu (10) ṫavā’if ki mezkūr ü meşrūhdur cemī‘si evlād-ı Yāfeş bin Nūhdur (11) **وجد عند ها قوماً** Ya‘ni Zū’l-ḳarneyn şemş ġurūb étdüġi ‘ayn (12) yanında ġürūh-ı kefereden bir ḳavm-i şüm ü pür-şeyn ġördi. Libāsları (13) cülūd-ı ḡayvānāt ve ṫā‘āmları temevvūc-i deryā ile kenāra düşen ḡāşāk (14) ü ḳāzūrāt idi. İskender bunlara zafer bulıcaḳ ‘acebā bu ṫā’ife-i (15) zālle ile ne ġüne mu‘āmele etsem dēyü tereddüd eyler. Ḥazret-i Ḥudā-yı (16) müte‘āl ol ḡinde Zū’l-ḳarneyni muḡayyer ḳılıp buyurdi ki **يَا ذَا الْقُرْنَيْنِ اِمَّا ان تَغْدَبَ وَاِمَّا ان تَحْذَرَهُمْ حَسْنَا** (17) قلنا

[256.a]

(1) Ya‘nî yâ Zü’l-ḳarneyn bu küffâra müte‘allîḳ kârda zimâm-ı ihtiyârı senüñ (2) dest-i irâdetüñe mu‘allaḳ ḳıldum. Dilersenḳ bu ḳavmi küfrleri sebebiyle helâḳ (3) édüp lâşe-i lâ-şeylerin âlûde-i ḥûn u ḥâḳ eyle ve eger dilersenḳ (4) bunları dîn-i mübîne da‘vet ile imdâd édüp ṭarîḳ-i şavâb ü (5) sedâda irşâd eyle. Zü’l-ḳarneyn da‘veti ihtiyâr édüp ol (6) ḳavme İslâm ‘arz eyledi. Īmâna gelenlerüñ esâfiline ḥâllerine (7) göre iḥsân édüp e‘âlisine münâsib ḥil‘atler giyürdi (8) ve küfr üzerine muşîrr olanların seyf-i şârimden geçürdi. Bu (9) Zü’l-ḳarneynüñ kemâl-i ĩmân ü ‘ulüvv-ü şânına ecille-i eslâf ittifâḳ (10) étdüklerinden sonra nübüvvetinde ihtilâf étmîşler. Ba‘zılar démişler ki (11) İskender evvelâ pâdişâh-ı pür-şevket ü sultân-ı zî-ḥaşmet idi. (12) Ba‘dehu ḥâzret-i rabbü’l-‘izzet aña nübüvvet daḫı ‘inâyet buyurdi ve (13) nebidür denilir قلنا ياذاالفرينين âyeti ile istidlâl édüp (14) eyitdiler ki bu İskender eger peygamber olmasa ḥâzret-i ḥaḳḳ sübhânehu (15) ve te‘âlâ aña ḥiṭâb étmézidi ve ba‘zılar démişler ki Zü’l-ḳarneyn (16) nebî olmamışdur ve bu maḳâmda ḥiṭâbdan murad ilhâmdur (17) teklîm ile veyâ vahîy ile olan ḥiṭâb degüldür. Ḥâzret-i

[256.b]

(1) Ḥudâ-yi te‘âlâ enbiyâya gâḫ bi’z-zât ḥiṭâb éder teklîmden (2) murâd budur ve gâḫ Cebrâ’il (‘as) vesâṭeti ile ḥiṭâb éder (3) vahîyden maḳşûd budur. Vahîy ile ve teklîm ile olan ḥiṭâb ikisi bile enbiyâya maḫşûşdur ve enbiyâdan ḡayrısına olan (4) ḥiṭâba ilhâm dêrler. Zü’l-ḳarneyne olan ḥiṭâb daḫı (5) bu ḳabîlendür و اذابلغ مطلع الشمس و (6) ثم اتبع سبباً حتى اذابلغ مطلع الشمس و (6) Ya‘nî (7) çün Zü’l-ḳarneyn maḡrib ṭarafını ṭavâf édüp ol maḳâmı tamâm seyrân (8) eyledi zimâm-ı irâdeti buña mün‘atıf oldı ki diyâr-ı maşrıḳda (9) mihr-i cihân-ârâ gibi cevelân eyleye. Pes bu merâmınuñ daḫı münâsib (10) vesâ’iline fâ’iz olup diyâr-ı şarḳuñ kûḫ u deştin geşt édereḳ (11) bir mevzi‘e müntehî oldı ki ḥusrev-i ḥâver cevheri efserin (12) ber-ser? ve ḥulle-i nûrânîsin der-ber? ḳılıp cebhe-i maşrıḳdan bîrûn (13) olup ‘âlemi münevver ḳılduḳda ma‘mûre-i arzdan evvelâ ol mevzi‘e (14) ziyâ-güster olurdi. Ya‘nî ol mevzi‘e māverâsında arz-ı (15) ma‘mûreden zerrece eşer yoḡıdı. Anda bir ṭâ’ife-i ‘acibe gördi (16) ḥayvânât-ı ‘Acem gibi ḥaşâ’iş-i insâniyyeleri ‘adem u kem olup (17) gūyâ ki mevşûf-ı şıfat-ı şamem ü büküm olmışlar. Ne sâkin olacaḳ

[257.a]

(1) ebniyeleri ve ne mütemekkin olacaḳ aḫbiyeleri vardur. Ne câme (2) vü pîrehenleri var ki تقيكم الحرّ والبرد mazmûnı üzere mażarrat-ı (3) germ ü serdden maşûn u me’mûn olalar. Ol

cemā' atūñ 'avreti vü (4) eri cümleten pūşış-i ten olan libāsdan 'ārī idi ve miyān-ı (5) ādemiyānda cārī olan zaḥmet-i ḥicāb ü külfet-i tekellüfden (6) berī idi. Ol diyārda şiddet-i şitā vü şavlet-i rūzigārdan (7) eşcār bitmez idi ki sāyesinde ḥōş geçeler ve zirā'at ü (8) ḥirāsete kâbiliyyet yoğıdı kim toḥm-ı penbe vü kettān ve dāne-i gendüm (9) ü cev eküp biçeler. Ba'zılar eydür ol tā'ife aḥşamdan (10) tā zamān-ı çāşt-gāha deñlü zir-i zeminlere girürler. Ba'de'z-zaḥā' (11) zir-i zeminlerden çıkup mu'tādları olan cihet-i ma'îşetlerin (12) görürler ve ba'zılar eydür bu tā'ife hengām-ı 'aşrdan dem-i serd (13) ü havā-yı berdle efsürde olurlar. Şöyle ki cümlesi mürde gibi qalurlar (14) tā nehār olup tāb-ı āftāb bunlara te'sīr étdükçe ḥarāretten (15) rāḥat iktisāb édüp yāb yāb a'zā vü endāmları ḥarekete (16) gelüp qubūrdan mevti kıyām éder gibi kıyām édüp فاذا هم قيام ينظرون (17) vaşf-ı ḥālleri olur. Hemān miyān-ı zuḥā vü 'aşrda

[257.b]

(1) kıvām-ı ma'āşları olan emre ihtimām gösterürler. Ba'de'l-'aşr (2) yine 'ale'l-fevr mevşūf-ı evşāfü'n-nās-ı niyām olurlar. Rivāyet (3) olunur ki ol zamānda Zü'l-ḳarneynüñ yanında cem' olan cüyüş (4) ü deryā-yi ḥurūş zerrāt-ı mihrden efvün ve ḳaṭarāt-ı emṭārdan (5) bīrūn idi. Şevket ü 'azameti dillerle ta'bīr ve heybet ü (6) ḥaşmeti ḳalemler ile taḥrīr olmazıdı. Nitekim ḥazret-i vāhibü'l-'aṭāyā (7) buyurmışdur وقد اخطنا بمالديه خبراً Ya'ni Zü'l-ḳarneynüñ (8) 'ulüvv-i şānı ve sümüvv-i mekānı saltanat ü saṭveti ve mülket ü mikneti (9) vaşf étdüğimiz gibidür ve yanında olan 'asker-i bī-kerāna ve ālāt (10) ü edevāt-ı bī-pāyāna bizüm 'ilmimiz muḥīṭdür. Ya'ni cüyüşunun keşreti (11) ve esbāb-ı tecmilātının vefreti bir derecede ve bir ḥāldedür ki ḥaḳḳ (12) te'ālā ḥazretinden ḡayrı bir ferdüñ 'ilmi ihāṭa étmek muḥāldür.

nazm

(13) سنکدر کز فلک شد جایگاهش بخر حق کس نداند جیش و جاهش
 (14) زهی شاهي زهي کیتی ستاني که بروي ختم شد صاحب قرانی
 (15) Ya'ni Zü'l-ḳarneyn لایکادون یفقهرن قولاً (16) تتم اتبع سببا حتى اذابلق بين اسدين وجدمن دونهما قوماً
 (17) maḡrib ü maşriḳ ṭaraf- (17) -larına ḥūrşid-veş nūr-feşān ü şeref-baḥş olduḳdan sonra

[258.a]

(1) miyān-ı ṭulū' u ḡurūbı ve mā-beyn-i şimāl ü cenūbı daḡı temāşā (2) étmek murād édindi. Ḥaḳḳ celle zikrehu ol merāmına daḡı vesīle (3) olan mu'idānı? i' dād eyledi. Hemān kemer-i himmeti der-miyān édüp (4) cānib-i cenūbdan semt-i şimālī ṭutup cüyüş-ı pür-

şükūh ve leşker-i (5) enbūh ile yürüdü. Şöyle ki gerd-i cihān gerd-i merā gibi felekler çehresini (6) sehāb-veş bürüdü.

naẓm

(7) دلیران جنکی و مردان کار	سپاهی چو مور و ملخ بی شمار
(8) به نیزه ستاننداز جرخ ماه	یلان دلاورکه دربرزم کاه
(9) سیاهی ربایند از چشم مرد	بنوک سنان بنجیر درنبرد

Ol seyl gibi ḥayl ile ‘alā (10) mürrü’l-yevmü’l-leyl yazulara cedāvil gibi çekilüp ceyb-i dāmān-ı (11) evdiyeyi māl-ā-māl ederek ve eṭrāf-ı cevānibde ‘acā’ib ü ğarā’ib (12) görüp giderek ol mā-beynlerine sedd-i ‘ālī çekdüğü iki (13) kūh-sār-ı gerdūn-vaḳāra yetişdi ki birine cebel-i Ermeniyeye ve birine (14) kūh-ı Aẓerbecān dērler idi ki her biri sümüvv-i sīmāda semāyla sem‘an (15) idi ve her birinūḡ ḳılāl-ı bülend ü tilāl-ı āsmān peyvendine (16) ṭā’ir fikret érmezidi ve her biri istikbārla semekden (17) simāka ve ḥākdan eflāka érışmegin والجبال اوتادا miyānında

[258.b]

(1) ser-bülendlik lāfin uran ḳulle-i Ḳāfa boyun vërmezidi ve bu (2) ‘ulüvv miḳdārla yine ol derecede şa‘b u düşvār idi (3) ki mevşūf-ı ni‘met-i mişl-i اوقل من غفر olan çerende anda çerā (4) étmege çıkamaz ve ednā gūşesinden geçemezdi ve pervāzda (5) hümāyla dem-sāz olan perende hezār sāl taḥrīk-i per ü bāl (6) étse anuḡ evcine varınca uçamazdı.

naẓm

yücelmiş zirvesi ‘ayyūḳa ermiş (7)	varup çeşm-i meh ü ḥürşide girmiş
yolıdur dīde-i endīşeden teng (8)	güzer-gāhında pāy-ı vehm olur leng

Ol hem-ser-i Ferḳadān olan (9) cebelinūḡ öḡinde ehl-i İslāmdan bir cibill-i keşir sākin olup (10) meh-mā-emken künc-i ‘ibādet ü ṭā‘atde mütemekkin olmuşlar idi. (11) Ammā bir ‘aceb muḥtell lisānları ve müşevveş beyānları varıdı. Ne anlar (12) kendü dillerinden ğayrı lisāna ‘ārifler ve ne sār ḥalḳ anları (13) dillerine vāḳıflar idi ve ol iki kūh-ı gerdūn şükūhuḡ ardında (14) Ye‘cūc ve Me‘cūc dedükleri ṭā’ife sākin olurlardı. Ye‘cūc (15) ile Me‘cūc ḳardaşlardır Yāfeş İbn-i Nūḡ evlādındandır. Bunlar (16) dünyāya geldüklerinden sonra ittifāḳ maşrıḳ ṭarafına düşdiler. (17) Bu kūh-sārıların māverāsında bir cāy-gāha üşdiler ve anda mütevatṭın

[259.a]

(1) oldılar. Her birinden evlād-ı bisyār u zürriyyāt-ı bi-şümār vücūda (2) geldi. Rivāyet olunur ki ol cemā'atden bir er ile bir 'avretten (3) tamām biñ nefer evlād vücūda gelmeyince ölmezlerdi ve ol cibill-i şüm muttaşıl ol havālīde olanları ifsāddan hālī olmazlarıdı. اولئك حشرات (4) عليهم حسرات و bunların şüretleri ādemī-zāde mümāşil idi. (5) Ammā kāmētleri bir zirā'adan ziyāde degül idi. Ol gürūh-ı kerih-i (6) nā-mevzūnuñ gūşları be-gāyet yaşşı ve uzun idi. Şöyle ki her (7) biri yerde sürinür ve kāmēt-i ebterleri miyān-ı gūş-ı ekberlerinden (8) dañı kūtāh-ter görünür idi. Ecsām-ı nā-temām ü bed-endāmları (9) ecnās-ı libāsdan sāde ve eṭvār ü güftārları ve revş (10) ü reftārları hilāf-ı 'āde idi. Aḥşam olup hengām-ı (11) istirāhat ü ārām olduñda bir gūşları firāş-ı hōşları ve bir (12) gūşları lihāf gibi ten pūşları olurıdı. Muḥaşşal kendüler gūyā (13) bir bölük ḥayvānāt ve ğidā'ları eşcār ü nebātāt idi. Ol iki (14) kūhuñ miyānında havāsı caḥimden vaḥim bir vādī-i bi-hādīde (15) muḫim olmışlarıdı ki çehre-i sevād-ı zulumet-i nihādına kaṭrān u kırle (16) 'abūs-ı kāmṭarir naḫşı yazılmış ve ğār-ı pür tārnūñ ḥicāresine (17) tiğ-i każā vü kader ile resm-i ذوقوا مسّ سقرّ kazılmış.

beyt

[259.b]

(1) ğār-ı tāriki ejdehā dem idi şanasın vādī-i cehennem idi
 (2) Ol kavm-i şüm gāh ü bi-gāh ol vādī-i 'amiḫden çıñup berü (3) cānibde olan ehl-i İslāma hücūm eḏüp māl ü 'ayāllerine müte'alliḫ (4) çok fesād ederlerdi. Müselmānlar ol bi-dinlerle muḫābele vü (5) muḫāteleye kādīr degüllerdi. Celā-yi vaṭanı dañı iḥtiyār edemeyüp (6) kādīm rüzigārdan bu belāya giriftār olmuşlar idi. Çün Zü'l- (7) -karneyn ol mā-beyne yetişdi cemā'at-i müslimīn anuñ rikāb-ı hümā- (8) -yūnına düşdi ve içinden fi'l-cümle tercemān-ı lisān ü kādīr-i beyān (9) olanları Ye'cūc ve Me'cūcūñ ḥurūcından şikāyet ve miyānlarında (10) güzērān eden mācerāyı ḥikāyet eḏüp eyitdiler. ان (11) انْ يَأْجُوجُ Ya'ni her-āyine Ye'cūc ve Me'cūc bizüm (13) diyārımızda fesād-ı bisyār ederler. Yerlerimizde ser-sebz olan mezāri' (14) ü eşcār ve fevākīh ü ešmārımız yerler ve miyāh-ı cedāvil ü enhār (15) ve 'uyūn ü çeşme-sārımızı içerler ve minşār-ı zulm-ı ğadrıla şāḥ- (16) -sār i' mār ola dēmez biçerler. Bu şirzime ḥayṭa-i ta'dāddan (17) birūndur biz endek cemā'atüz bunlar ile muḫābeleyle iḫtidārımız

[260.a]

(1) yokdur. Ammā emvālimizden maḳdūrımız olan miḳdār senüñ için (2) iḫrāc edelüm. Sen şavlet ü selâtet şāḫibi bir sulṭān-ı pür-miknet (3) ve bir pâdişāh-ı zî-ḳuvvet ü ḳudretsin. Biz fırḳa-i zu‘afāyuz. Bize (4) mihr ü şefḳat ve luṭf ü re‘fet edüp ol ḳavm-i bed-nihād (5) ile bizüm mā-beynimizde bādī olan vādī-i zulmet mübādī üzere (6) bir sedd-i muḫkem bünyād edivér.

beyt

bize bir sedd-i felek mertebe bünyād eyle (7) raḥne-i ḥāne-i âmālımız ābād eyle
Tā ki ol sedd-i sedīd ol (8) cemā‘at-i bedden peydā olan şedā‘id-i şitāyı sād ve ol müfsidān- (9) -lardan şudūr eden şanādīdi sād ola ve biz daḫı ḫuzūr-ı (10) ḳalb ile ḳadir oldığımızca ‘ibādet ü t̄ā‘ata meşḡul olavuz. (11) İskender-i Zü‘l-ḳarneyn bu müslimīne teraḫḫum edüp mā-beyn-i cebeline (12) vardı. Çün ol vādī-i zalālet-i ābādı gördi ‘inān- (13) -keşān ü tefekkür-künān bir zamān ṭurdı. Hemān ilhām-ı rabbānī (14) zamīr-i pāk ü ḫātır-ı tāb-nākına ḳulübü‘l-mülük ḫazā‘inullāh fi- (15) -arḫehu mūcibince böyle ilkā‘ eyledi ki ol vādī-i pür-ḫaṭara (16) bir sedd-i müleyyen çekmek müyesser ola tā ki ol ḳavm-i şüm andan (17) geçmek mutaşavver olmaya. Pes hemīn ‘inān-ı ‘azīmet ben bu kāra

[260.b]

(1) munşarif ve ol zu‘afāyı taḳviyete mültefīt ü mün‘atıf olup (2) eyitdi بقوة اجعل بنیکم
مأمکنی فیہ ربی خیر فاعینونی (3) وبنیهم ردماً Ya‘nī ḫazret-i ḫaḳḳ ve feyyāz-ı muṭlaḳ ‘amme nevālehu ve (4) şeml iḫsānehu ve ‘alā sulṭānehu ki benüm rabbümdür demek baḫa ‘atā‘ (5) étdüğü māl u ḳudret ve mülk u ḳuvvet ḫayrludur. Ol sizüñ (6) baḫa vereceñüz ḫarācdan ki ben aḫa muḫtāc degülem hemān siz a‘ māl (7) u ālāt ve esbāb u edevāt bābında baḫa ḫüsn-i mu‘āvenet ve (8) luṭf-ı mu‘āzadat gösterüñ. İnşā‘allāh-u te‘ālā bu merāmuñuz ḫayrla (9) encām bula bu t̄ā‘ife-i sa‘īd-i pür-ümidüñ riyāz-ı âmālları şād-āb (10) olup bī-nihāye ālāt ü esbāb cem‘ edüp şigār ü kibārı (11) ve maḫdüm u ḫizmet-kārı Zü‘l-ḳarneynüñ ḫuzūr-ı ‘ālisine geldiler. (12) Rivāyet olunur ki ol iki kuhsār-ı gerdün-vaḳāruñ mā-beyni tamām (13) yüz fersaḫ miḳdārı idi. Zü‘l-ḳarneyn buyurđı evvelā bu arzı tā (14) maḳarr-ı miyāha varınca ḳazup bir ‘amiḳ temel vaż‘ étdiler elli zirā‘ ‘arzı (15) varıdı. Şāniyen şaff şaff seng-i ḫārā pārelerin ki her biri bir (16) tūde mişāl idi ser-ā-pā döşeyüp ve mefāşıl-ı fūrçelerine nuḫās-ı (17) müzāb aḳıtdılar. Tā yeryüzine berāber olunca bir esās-ı esīs ve üss-i

[261.a]

(1) resis binā étdiler gūyā ki zir-i zeminde kūh-ı senginden (2) bir ırq-ı yek-pāre gibi bir hicāre peydā étdiler. Ba' de-zalīk İskender-i (3) şāhib-i rāy u kār-fermāyī eyitdi زير الحديد Ya' nī (4) baña bu kāra kifāyet miqdārı āhen pāreler getürüñ. Pes libne-i (5) kebīre mişālinden sebīke sebīke āhen pāreler getürüp ol (6) esāsūñ üstine başdan başa döşediler ve anuñ üzerine (7) kaçār kaçār hīzem ve pūşte ü pūşte faħm yıgdılar ve cā-be-cā kūre- (8) -ler vērür körükler qodılar ve bunuñ üstine yine āhen pāreleri (9) ve üstine kömürleri ve körükleri ve kūreleri tertīb üzere döşe- (10) -diler. Bu minvāl üzere kat kat ol iki tağūñ arasını (11) taldurdılar. حَتَّى اذاساوي بين الصدقين Ya' nī ol kadar yıgdı- (12) -lar ki tā ol iki kūhuñ evleriyle berāber oldı. Bundan sonra (13) Zü'l-karneyn eyitdi انفخوا Ya' nī ol körükleri çeküñ ve ol kūre- (14) -lerde āteşler yaquñ. Hemān-dem körükler çekildi ve cā-be-cā āteşler (15) yağıldı. Ol hadīdler kızup āteş maħz oldı. İskender eyitdi (16) عليه قطراً Ya' nī baña nuħās-ı müzāb getürüñ bunuñ (17) üzerine aqıdayım. Hemān bī-pāyān kızarmış paqırlar getürüp bu kızmış

[261.b]

(1) demürüñ üzerine aqıtdılar. Bu āhen-i nerm ol nuħās-ı müzāb ile (2) āmiħte oldı. Şöyle ki yek-pāre āhenden bir dīvār-ı pāy-dār (3) ve bir sedd-i üstüvār bedīdār oldı. Ye'cüc ve Me'cüc bu seddüñ (4) öte yüzinde qaldılar ve beri yüzinde olan müselmānlar anlaruñ şerr ü (5) şūrından ħalāş oldılar. فما استطاعوا ان يظهره وما Ya' nī ol be-gāyet bülend olup ve cānibleri safħa-i (7) melsā' gibi düpdüz olmağın anuñ üstine çıkabilmezlerdi ve (8) nihāyet istiħkām ve tamām şalābeti olduğıçün delemeler idi. (9) Çün İskender-i 'ālī-nijād bu sedd-i ħaşīn-i felek-i nihādı istiħkām (10) ü sedād üzere bünyād étdi ba' dehu cemā' at-i müslimāne teveccüh édüp (11) eyitdi هذا رحمة من ربى فاذا جاء وعد ربى جعله دكا وكان ديكاء Ya' nī bu sedd-i bālā ve bu bünyād-ı vālā ben sizüñ için (13) peydā eyledüm. Bu benüm ħavza-i kuvvet u qüdrätünden bīrūn ve ħiṭa-i (14) 'izzet u şevketünden ħāricdür. Belki ħāzret-i vāhibü'l-'aṭāyānuñ (15) celle şānehu ve celli bürhānehu size maħz-ı faẓl u 'ināyetidür ki bir niçe (16) eyyām ü leyāl ve māh ü sāl ol qavm-i zalālet-āyīnüñ ezā vü āzār- (17) -larından emīn eyledi. Ammā şöyleki ħaqq te'ālā va' desi zamānı gele

[262.a]

(1) ya^cni kıyām-ı sâ^cat yakın ola ol zamānda Ye^ccüc ve Me^ccüc (2) bu seddi pāre pāre
édüp dünyāyı fesāda ^cālemi bāda (3) vèreler hiç bir ferd anlaruñ def^c ü seddine çāre
bulmaya.

nazm

(4) çün nüzūl eyleye kaçā vü kader ne kadar kâdir ola def^c e beşer
(5) yere gökden çün ine hükm-i kaçā çāre yoçdur aña meger ki rızā
(6) Fāris-i meydān-ı meşārık ü mağārīb mazharü'l-^cacā^c'ib Esedullāhi'l- (7) -ğālib ^cAlī bin
Ebi Tālib rażiyallāhü ^canhu hāzretlerinden mervī- (8) -dür ki ol zamāndan tā bu āna gelince
Ye^ccüc ve Me^ccücün (9) ehem-i a^cmāl ü etemm-i eşğāli budur ki her gün ^cale's-seher
bunlardan (10) bir niçe biñ nefer ol seddüñ dibine üşüp aħşam olunca (11) kaçarlar.
Ba^czılar eydürler ki dilleriyle yalayup ezerler. Şol (12) kadar raķik ederler ki öte tarafında
şu^cā^c-i şems müşāhede (13) olur. ^cAnkā-yı felek āşiyān-ı mağribi mesken étdükde bunlar
(14) dañı ārzū-yı vañan u ^cazm-i mesken ederler. Bu sedden bī- (15) -hadd naķb
étmişüzdür. Bāmdād gelevüz ol baķıyyeyi fi'l-ñāl (16) delevüz dèrler. Ammā imān billāh
étmedükleri eelden inşā'allāh (17) dèmezleridi. Bu sebebden şabāñ ol seddi kemā-kān
bütün

[262.b]

(1) dīvār bulurlarıdı. Kıyāmet-i kavīmesi qarīb olıcaķ içlerin- (2) -den bir ferde imān naşīb
ola. Ol şahş-ı mü'minler bunlara ta^clim (3) éde ki aħşam olup ^camelden rüçü^c étdiğünüzde
in- (4) -şā'allāh yarın ki gün gelüp şürü^c édelüm ve baķıyye-i seddi (5) hedm édüp gidelüm
diyesiz bunlar dañı böyle déyüp (6) giderler. Yarındaşı geldükleride seddi koyup gitdükleri
(7) gibi bulup fi'l-ñāl üşüp rañneler peydā ederler andan (8) berü cānibe ^cubūr édüp rub^c-i
meskūn u ma^cmūr üzere hüçüm (9) édeler. Muçaddem gelenleri rāst geldükleri miyāh-ı
biñār ü enhā- (10) -rı içüp ve hayvānāt ü nebātātı tenāvül édeler. Anlaruñ (11) eşerine
ıķtıfā^c edenler kaçrece āb ve zerrece şarāb bulmayup (12) bir zamānda gālibā bu serāb-ı
ħarābda āb varmış déyü taħayyül éde- (13) -ler. Hüçüm-ı cū^c ve istilā-yı ^caş ile nās bī-
kıyās helāk (14) olup ve niçeler ħavf ü hirās ile menzil-i me'lūflarından göçeler (15) ve
bunlaruñ öninden reme-i gūsfend gürg-i bedden kaçā gibi kaçalar. (16) Rū-yı zeminde bu
bī-dīnleruñ aķdāmı başmaduķ maķām kalmaya. (17) İllā dört mescide duñūla iķdām
édemeyeler ki biri mescid-i

[263.a]

(1) Beytü'l-Muqaddes ve biri mescid-i Tūr-ı Sinā ve biri mescid-i Medine (2) ve biri Mescidü'l-Harāmdur. Zevāye-i 'ālemde bunların gözine görü- (3) -nür benî âdem kalmaya. Bunlar bu diyârda bizden gayrı deyyār (4) ve dār-ı dünyâda bizden gayrı bâkî vü ber-ķarār kimesne kalmadı (5) ehl-i arzı tamām katl êtdük ancak ehl-i semā kalmışdır dēyüp (6) sihām-ı intikāmların semt-i semavāta pertāb êdeler. Tirlerinden (7) havāda perrān olan tūyūra rāst gelenleri hūn-ālūde (8) hāka düşdükde ehl-i eflākı dađı ihlāk êtdük hālā (9) hāne-i dünyā vü serāy-ı semāda bizden gayrı beķā üzere kalmış (10) kimesne yokdur cümlesini tiĝ-i taĝallüb ile ifnā' êtdük diyeler. (11) Andan sonra ĥazret-i ĥayy u ĥayyūm 'izz-i şānehu ve 'izeme sultānehu bu (12) cibill-i şūma meşelā devenün ve atun ve sā'ir ĥayvānātun yaralarına (13) üşen nafaķ? nām dūdeler irsāl êde. Ol dūdeler bunların ħu- (14) -laklarına girüp cümlesini helāk êdeler. Bundan sonra emr-i ĥaķķ ile nefĥ-i (15) şūr olup فاذانفر فى الناقر وذلك يوم النشور (16) -metleri zūhūr êde.

ķıķ'a

چنين افتاد حكم لايزالي (17) كه داردنقض اخر هر كمالي
همه اشيا نشد از مرك خالي

[263.b]

(1) وييقى وجه ربك ذي الجلالى
a'yün-i ā'yāna 'ayān ve ehl-i (2) nūhāya zāhirdür ki kütüb-i tevārīĥte mübeyyen olduĝı üzere (3) İskender-i Zü'l-ķarneyn ikidür. Birisi ol Zü'l-ķarneyndür ki (4) sābıķan zıkr olunduĝı gibi ĥazret-i İbrāhīm ĥalilullāh 'alā (5) nebiyyūna ve 'aleyhi's-selām ile Beytü'l-Harāmda mülākāt ü maķālāt (6) êdüp muşāfaĥa vü mu'ānaķa êtmişdir. El'ān miyān-ı āde- (7) -miyānda mu'āyene olınan muşāfaĥa ol zamāndan berü sünnet (8) olmuşdur ve ĥazret-i Ĥızır 'aleyhi's-selām aķa sefer ü ĥazarda (9) delil-i rāh dü müşir āĝāh olmuşdur. Birisi dağı ol Zü'l-ķarneyn- (10) -dür ki ĥazret-i Mūsā kelimullāh 'alā resūluna ve 'aleyhi's-şalavat zamānından (11) sonra gelmişdir ve Arastātālīs ĥakīm aķa vezir olmuşdur. Bu (12) iki Zü'l-ķarneynün mā-beynlerinde iki biĝ yıldan ziyāde zamān mürūr (13) êtmişdir. Pes bu sebebden kitāb-ı muĥkem ü Ķur'ān-ı mükerremde zıkr (14) olınan Zü'l-ķarneynün ķanĝı Zü'l-ķarneyn êdüĝinde 'ulemā-yi eşrāf (15) ve ecille-i eşrāf iĥtilāf êtmişlerdür. اعلم بصدق (16) فأن الله سبحانه
Çün bu kitāb-ı ĥikmet nişāb ki (17) düstürü'l-'amel-i aĥķām-ı cihāniyānī olmaĝa kāfi ve ķār-nāme-i

[264.a]

(1) a' māl-ı hūküm-rānī olmağa şāfidür. Dürc ebvābında derc olınan (2) cevāhir-i nā-yāb silk-i itnābda muntazam oldı ve aqdām-ı āqlām (3) her-çend tiz hīz ü sebük hırām iken meşiyet-i meşy ü meşakḳat-i (4) meşḳ ile melām olup min ba'd seyr ü sür'ate aqdām edemeyüp (5) bu maḥallde āsāyiş ü ārām etdi.

naẓm

قلم ان فارس مرکب انامل (6) که کردی از حبش در روم منزل
بروم از مقدمش ماندی اثرها (7) بحاضر دادی از غایب خبرها
بی راحت ز مرکب شد پیاده (8) وراز افتاد بی مهد ووساده

Lā-cerem mecāl-ı maḳāl ber-muḳteẓā-yi (9) ḥāl bu maḳāmda tamām oldı ve nām-ı nāmī ve ism-i sāmīsiyle bu nāme-i (10) girāmī müşerref olan şehryār-ı kām-kāruḡ du'ā-yı devlet-i ebed-peyvendiyle (11) kelām ihtitām buldı.

naẓm

بحمدالله که بررغم زمانه (12) بیپایان آمدین دلکش فسانه
کتابی شد بکلك صدق مرقوم (13) بنام شاهزاده کشت موسوم
خدایاتافلک را کر بلند سیت (14) بزرکانراز حکمت ارجمندسیت

şeh ferḡunde fer-sultān-ı Muḥammed ki ber-ḥürdār bād-ı ez-sermed

بکردان ارزو هایش میسر
بکردش دین و دنیا را مسخر

[264.b]

- (1) قد فرغ من تحریر هذا لکتاب و من تسطیر هذا لباب مستکثر نقاب
- (2) بعنايت الله الملك ال وهاب وبعون عنایت فاتح لآبواب
- (3) حسین بن ابراهم الذي قد تقرب بخدمته الي جناب
- (4) من بابه بالاتفاق اهل الأفاق مهبط فيوض الخلاق
- (5) ومقسم اقسام الارزاق هودرة التاج السلطنيه
- (6) وقررة العين لاهل السنن الاوهو اسلطان محمد حان
- (7) سلطان مراد حان ولذا وجد مآثره وحصل عند
- (8) حضرت قدسه منزله ومرامه بمقام مقادر سراي
- (9) از حضرت عالی جناب فطوباً له وحسن مآب في سنت
- (10) سبع وتسعين وتسعما عفانله له ولولديه واحسن

- (11) اليه واليه اللهم اغفر من قرأ من نظر ومن دعا
(12) لكاتبه بالدعاء الخير اللهم اغفر لي ولجميع مؤمنيه
(13) ولمومنات والمسلمين والمسلمات أنك مجيب الدعوات ومقضي الحاجات
(14) امين يا رب العالمين تم¹⁵¹

¹⁵¹ Bu kitabın yazımını ve bu bölümün tamamlanmasını bahşeden ve ihsan eden ve inayetiyle kapıları açan Allah'ın izniyle ve bu hizmetle Cenab-ı Allah'a yaklaşan İbrahim oğlu Hüseyin; ufuk açan ve bolluk ihsan eden ve rızıkları taksim eden ve saltanatın tacı olan ve ehl-i sünnetin göz bebeği Sultan Murat Hanın oğlu Mehmed Han ve onun eserlerini ortaya koyan ve 997 yılında o yüce kişinin sarayında, yüksek makamında, kutsal zatının yanında, onun isteğini yerine getirdi. Ne mutlu ona. Allahım, onun ve atalarının bağışlanmasını ihsan eyle. Ey Allahım, bu esere bakanın, bunu okuyanın ve kâtibine hayır duaları edenin, mümin ve müminelerin ve kadın ve erkek Müslümanların dualarını kabul eyle ve ihtiyaçlarını karşıla.

BÖLÜM IV

SÖZLÜK

A

āb: (Far.) Su. 45a/9, 48a/14, 262b/11; ā.-ı bārān “yağmur, yağmur suyu” 63a/1; ā.-ı Dicle "Dicle Nehri" 64b/14; ā.-ı hayāt “içene ebedî hayat bağışlayan efsanevî su.” 122a/13; ā.-ı revān “akar su” 13b/4; ā.-ı rûy “yüzsuyu; itibar, saygınlık” 65a/5; ā.-ı zülāl "berrak su" ā.-ı zülāl-ı ‘adl ü efzāl 115a/8; ā. ü âteş 225b/10.

ābā’: (Ar.) Babalar; gök küreleri, gezegenler. ā.-ı fiḥām 30a/1; netîce-i heft ā.-ı ümmehāt 5b/17; ā.-ı zālâlet-âÿin 33a/9; ā. vü ecdād "atalar" 38b/9, 249b/13.

ā’bā: (Ar.) Yükler, ağırlıklar; sorumluluklar. ā’.-yı tekellüfât-ı dünyâ 111a/11.

‘**abā’:** (Ar.) Yünden yapılmış kaba kumaş, aba; bu kumaştan yapılmış bol, geniş giyecek. [mec. dervişlik, şeyhlik]. ḳabā-yi ‘a.-yı fenā’ 111a/11.

ābād: (Far.) Mamur, şen, bayındır. ā. ét- 31b/3; ā. eyle- 182a/17, 260a/7; ā. ol- 157a/17, 169a/9.

ābādān: (Far.) Şen, mamur, bayındır. ā. ét- 116a/11; ā. ol- 190a/9.

āb-āşām: (Far.) Su için. ā. ol- 48a/15, 123b/11, 144b/9.

‘**abd:** (Ar.) Köle, kul. 62a/15, 201a/15, 207a/13; ‘a.-i ‘āşî 62a/11; ‘a.-i ḥaḳîr 46b/2; ‘a.-i kem-terin 47a/12; ‘a.-ı şehvet ol- 141b/2.

āb-dār: (Far.) Parlak, gösterişli; keskin, bilenmiş. ḥudāvend-i tiğ-i ā. 231b/7; şemşîr-i ā. 235b/1.

āb-dest: (Far.) Abdest. ā. al- 23b/11, 144b/5.

‘**ābid:** (Ar.) İbadet (kulluk) eden, tapınan. 67a/11, 113a/2.

‘**ābîd:** (Ar.) Kullar, köleler. ‘a.-i iḥsān 28a/15.

‘**abîr:** (Ar.) Her türlü koku veren nesnelere oluşan bir karışım, güzel kokulu şey. ta’bîr-i ‘a.-āmîz 62a/8; ‘a.-i evfer 126b/16.

‘**abūs:** (Ar.) Somurtkan, asık yüzlü; iğrenç. ‘a.-ı ḳamṭarîr naḳşî 259a/16.

‘**acā’ib:** (Ar.) Çok tuhaf şey, anlaşılmaz. 15b/7, 43b/14; ‘a.-i bisyār 48b/6; ‘a. ü ġarā’ib 94a/15, 258a/11.

‘**acā’iz:** (Ar.) Koca karılar. ‘a. ü dermānde 137b/10; mübteġā-yi denā’et-i himmet-i ‘a.-i dermānde 42b/11.

ācāl: (Ar.) Vadeler, ölümler. erre-i ā. 28b/6.

‘**aceb:** (Ar.) Acaba, hayret, gariplik, şaşılacak şey. 64a/15, 148b/4, 189b/11; ‘a. ü tekebbür 37b/10; ne ‘a. 224b/16, 227a/16.

‘**acebā:** (Ar.) Şüphe ve terreddüt bildiren edat, acaba. 66b/5, 79a/8, 112a/8, 130a/8, 240b/9.

‘**acele:** (Ar.) Acele, çabuk. 132b/5, 166a/8.

acı-: Ezizet görmek, canı yanmak. cānı a.- 129a/6.

acılık: Acılık, acılı olma. 38b/16, 38b/16, 138b/3.

‘**acīb:** (Ar.) Tuhaf. 68b/16; āb-ı ‘a. 64a/11; emr-i ‘a. 201a/16; nazār-ı ‘a. 88a/4; ṭurfe-i ‘a. 45a/6.

‘**acībe:** (Ar.) Şaşılacak şey. hālāt-ı ‘a. 48b/4; hikāyet-i ‘a. 159a/15; laṭīfe-i ‘a. 161b/3; maḥlūkāt-ı ‘a. 255a/3; ṭā’ife-i ‘a. 256b/15.

ācil: (Ar.) Ertelenmiş. mülk-i iḳbāl-i ā. 42a/13.

‘**ācil:** (Ar.) Acele eden, acele. 42a/12.

‘**āciz:** (Ar.) Eli ermez, beceriksiz; zayıf, güçsüz. 26b/14, 38a/1; ‘ā. ḳal- 249a/17, 249b/11; ‘ā. ol- 28a/3, 178b/2; ‘ā. ü ‘amel-mānde 177b/15; ‘ā. ü fūrū-mānde 130a/6.

‘**ācizān:** (Ar.) Acizler. ‘ā. ü za‘ifān 86b/5.

‘**acüz:** (Ar.) Kocakarı; yaşlı kadın; dalavereci ve göz baġcı yaşlı kadın. 167a/14, 167b/6, 170a/10, 171a/10, 177a/2; ‘a.-ı ḥīle-kār 171b/8; hikāyet-i ‘a. 169b/15.

‘**acūze:** (Ar.) Kocakarı; yaşlı kadın; dalavereci ve göz baġcı yaşlı kadın. 132b/8, 132b/12, 133a/17, ‘a.-i bī-ḳudret 138a/10; ‘a.-i dermānde 128b/13; ‘a.-i eyyām 28b/5; faḳīre-i ‘a. 128b/5; ḥāl-i ‘a. 128b/16.

‘**acz:** (Ar.) Güçsüzlük, beceriksizlik, çaresizlik. 69a/12, 123a/6, 130a/5; ‘a. ü zücret 171a/9; ‘a. ḥāl 73b/5.

aç: Aç, tok olmayan. 14b/9, 154b/11.

aç-: Açmak. 24a/7, 126b/16, 132b/5, 202b/10, 245a/12.

açıl-: Açılmak. 65b/7.

açlık: Açlık, aç olma durumu. 138b/3.

ad: İsim, nam; herkesçe tanınmış veya işitilmiş olma durumu. 43b/17, 205b/5; a. çıkar- 150b/10; eyü a. 37a/8.

a^çdâ': (Ar.) Düşmanlar, yağılar. 235b/15; a^ç.-ı devlet 136a/12, 213b/11; a^ç.-ı mekâ'id ü mefâsid 206b/14.

ādāb: (Ar.) Terbiyeler, utanmalar. 152a/4; ā.-ı meclis-i ^çālī 71b/2; ehl-i ^çirfān ü ā. 226a/12; eşhāb-ı ā. 8a/1; hūsn-i ā. 27b/14; kitāb-ı ā. 225b/10.

^çadālet: (Ar.) Haklılık, doğruluk. 89a/8; ^ça. ét- 34b/10; eyyām-ı ^ça. 114b/13; hūkkām-ı ^ça. 43b/8; ^çilm-i ^ça. 20a/2; ^ça. ü naşfet 121a/6; ^çiffet ü ^ça. 30a/6; ^ça.-dişār "çok adaletli" 238b/12; ^ça.-kīşān 63b/3; ^ça.-me'āb "adaletin barındığı yer, vücut, kimse" sulţān-ı ^ça.-me'āb 52a/14; ^ça.-şi'ār "adaletli" sulţān-ı ^ça.-şi'ār 140a/6.

^çadālet-penāh: (Ar.Far.) Adaletli. der-gāh-ı ^ça. 63b/10; şāh-ı ^ça. 36b/10.

^çadāt: (Ar.) Adetler, gelenekler, usullar, mizaçlar. ^çā.-ı sādāt 204a/1; ^çā.-ı sādāt-ı enām 155b/17.

^çadāvet: (Ar.) Bir kimseye düşmanlık etme, husumet; diş bileme, aleyhinde bulunma. 212a/2; ^ça. ét- 203b/9; ^ça. ü buğz 38a/11; ^ça. ü intiķām 99b/12; buğz u ^ça. 102b/9.

^çadd: (Ar.) Sayma, sayılma; itibar etme, edilme. ^ça. ét- 28a/11, 93b/10, 203a/16; ^ça. olın- 19a/10, 79a/12.

^çaded: (Ar.) Sayı. 255a/12; ^ça.-i ānātü'l-leyālī 144a/5; ^ça.-i merdān-ı kār-zār 135b/15; ^ça.-i rimāl ü haşāt 255a/12; ^ça.-i zirā^ç 255a/8.

a^çdel: (Ar.) (daha, pek, en) adaletli, çok doğru. 24b/5.

ādem: (Ar.) Adam. 28b/10, 75a/5, 102b/17, 156b/4, 199b/12; ā.-i şāfiyy 61a/14.

^çadem: (Ar.) Yokluk, bulunmama. ^ça.-i zuhūr 143b/13; ^ça.-i şebāt 73a/5; ^ça.-i tenāvül 56a/12; feyāfī-i ^ça. 20a/12; ^ça. u kem ol- 256b/16.

ādemi: (Ar.Far.) Âdemoğlu. 80a/5, 129b/3, 167b/2; cebin-i ā. 67b/12; zamīr-i ā. 44b/15.

âdemiyyân: (Ar.Far.) Âdemoğulları, insanlar, adamlar. 57b/3, 86a/15, 192a/3; aḥvâl-ı â. 53a/13; miyân-ı â. 110b/16, 125a/17.

âdemi-zâde: (Ar.Far.) İnsanoğlu. 57a/17, 259a/4.

‘**âdet:** (Ar.) Görenek, usul, alışkanlık. 93a/5, 95a/4, 134b/9; ‘â.-i cihân-güzārân 40b/3; ‘â.-i ḳadime 35a/4, 152a/5; ‘â.-i me’lûf 17b/7; ‘â.-i sâlîfe 27a/16; ‘â.-i şehâne 18b/15; ‘â. üzere 178b/11.

adım: Adım. 112a/16.

‘**adîde:** (Ar.) Çok, bir çok. elviye-i ‘a. 9a/3.

‘**âdil:** (Ar.) Doğruluk gösteren; doğru. ‘â. ol- 36b/6, 113a/5; ‘â. ü kem-âzâr ol- 215a/2; pâdişâh-ı ‘â. 114a/3; sultân-ı ‘â. 113b/12; şeh-zâde-i ‘â.-dil 8a/15.

‘**adîl:** (Ar.) Eşit, eş. 152a/12; ‘adîmü’l-‘a. 12a/15.

‘**adîm:** (Ar.) Yok olan. ‘a.-ü’l-‘adîl 12a/15; ‘a.-ü’l-iḥşâ 83b/3; ‘a.-ü’l-vücûd 100a/8; şâh-ı ‘a.-ü’l-miṣâl "eşsiz, misâlsiz" 44b/5, 133b/14.

‘**adîmü’n-naẓîr:** (Ar.) Eşi olmayan, eşsiz. cevher-i ‘azîzü’l-vücûd-ı ‘a. 25b/13; cism-i pâk-ı ‘a. 103b/15; şemen-i ‘a. 127b/8; sultân-ı ‘a. 141b/7.

‘**âdiye:** (Ar.) Her zamanki, sıradan; bayağı, aşağı. esbâb-ı ‘â. 84b/14; mefâsid-i ‘â. 207a/9.

‘**adl:** (Ar.) Doğruluk. 84a/8, 108b/6, 109b/9; ‘a.-i sultân 108b/16; ‘a. ü dâd 123a/13; ‘a. ü iḥsân 40b/9.

‘**adl-âyîn:** (Ar.Far.) Adaletli, âdil. mülûk-ı ‘a. 157b/17; selâtin-i pişîn-i ‘a. 124b/12.

‘**adn:** (Ar.) İkametgâh; cennet. cennât-i ‘a. 12b/9.

‘**adû:** (Ar.) Düşman, yağlı. 36a/15, 60b/12, 137a/17, 179b/17; ‘a.-yı kîne-âyîn 78a/6; ‘asker-i ‘a. 39b/3.

‘**adv:** (Ar.) Koşmak. 173b/14.

âfâk: (Ar.) Ufuklar, mec. görüş ve dönüş sınırları. 19a/17, 75a/15; â.-ı arz 40b/15; fi’l-â. 6a/16; şöhreti â.-ı dut- 160b/14.

âfât: (Ar.) Afetler, büyük felaketler. maḥâfât ü â. 69b/11; â.-ı fesâd ü ifsâd 109b/2; â. ü maḥâfât 143b/7.

āferīde: (Far.) Yaradılmış, yaratık, mahluk. 151a/2; ā. ol- 150b/7; efrād-ı ā. 48a/3, 69a/12, 120a/5.

āferīde-gār: (Far.) Yaratan, yaratıcı, Tanrı. der-gāh-ı ā. 146a/4; ḥazret-i ā. 187a/17; ‘ibād-ı ā. 145b/13.

āferīn: (Far.) Beğenme, alkış, yaşa, varol. 222a/3; ā. ét- 46b/6, 104b/13; ā. kı1- 234a/3; taḥsīn u ā. ét- 21a/14; taḥsīn ü ā. oḡu- 100b/13; ā.-i firāvān 42b/8; hezār ā. 56b/7.

āfet: (Ar.) Büyük felaket, bela. 115a/4, 207b/13, 214b/12; ā.-i dil 242a/1; ā.-i ḡavī 121a/8; ā.-i maḡar 107b/6; zarar u ā. 35b/8.

‘**afife:** (Ar.) İffetli, namuslu, temiz. zen-i ‘a. 152a/6; zen-i ḡasnā’-i ‘a. 74a/14.

‘**āfiyet:** (Ar.) Hastalıktan uzak olma, sağık, sıhhat. ŗukr-i ŗıḡḡat ü ‘ā. 86b/6.

āftāb: (Far.) Güneş; Güneş’in ıŗığı; mec. güzel (kadın). 126b/9; ā.-ı ‘ālem-ārā 254b/1; ā.-ı ‘ālem-tāb 159b/16, 254b/4; duḡter-i ā. 242b/2; pertev-i ā. 192b/5; ŗeh-zāde-i ā. 23b/11; tāb-ı ā. 10b/8, 168b/6.

‘**afv:** (Ar.) Suçunu bağıŗlama, af. 155b/14, 157a/2; ‘a. ét- 153b/1; ‘a. ètdür- 150a/3; ‘a. eyle- 179b/10; ‘a.-ı ilāhī 155a/17; ‘a. ü maḡfiret 44b/2; ‘a. günü 156b/15.

āḡāh: (Far.) Bilgili, haberli, uyanık. 169a/5, 202b/1; ā. kı1- 103b/11, 241b/8; ā. ol- 32b/6, 129a/4, 132b/16; pādīŗāh-ı ā.-dil 120b/6; zāhid-i ā. 76a/9.

āḡāz: (Far.) Baŗlama. ā. ét- 39b/5, 247b/8; ā. eyle- 164b/6, 206a/11; ā. kı1- 63b/2, 82b/16.

āḡende: (Far.) Doldurulmuş, dolu, tıklalı. ā. ol- 202a/8; ḡadeḡ-i ā. 47a/1.

aḡız: Ağız. a.-ına mühr-i sükūt ur- 202a/11.

āḡiŗte: (Far.) Bulanmış, bulaŗmış. ā.-i ḡūn u ḡāk ol- 148b/13.

aḡla-: Ağlamak. 94b/2, 220a/11.

aḡlāl: (Ar.) Boyuna geçirilen zincirler; prangalar. 165b/6; selāsıl ü a. 163a/10.

aḡleb: (Ar.) Çok fazla, kuvvetle. a.-i aḡyān 22a/7.

aḡmāz: (Ar.) Göz yummalar, göz kırpmalar. dāmen-i a. 156b/12.

aḡnām: (Ar.) Koyunlar. 230b/4; ecsām-ı a. 230b/6.

aḡniyā: (Ar.) Zenginler. 146b/7, 146b/9.

ağrâz: (Ar.) Maksatlar, garazlar. erbâb-ı a. 206b/3.

ağşân: (Ar.) Dallar, budaklar. şecere-i a. 13a/13.

ağyâr: (Ar.) Gayrılar, başkalar, yabancılar. 152a/7; a.-ı dest-dirâz 246b/11; a.-ı inkisâr 103a/16; gerden-i a.-ı hıyânet-girdâr 191a/10; ğubâr-ı a. 66a/11; ihtâ³-i a. 135b/7.

ah: Acı, üzüntü vb. duyguları belirten ünlem. a. ét- 148b/14; a.-ı derd-nâk ét- 132b/15; a.-ı mazlûm 120a/7; a.-ı serd çek- 141a/9; dūd-ı a. 40a/1; a. u zâr 121a/10; şad a. 145b/4.

âh: (Ar.) Kardeş, dost. â.-'l-^c Arab 154a/4.

aħabb: (Ar.) (daha, pek, çok, en) sevilen. 227a/6.

aħad: (Ar.) Bir; kişi, kimse. 80b/6, 95a/1, 102b/6, 160b/12, 215a/12; vâriş ü a. 20a/1.

âħâd: (Ar.) Sıradan kimseler; öteki, beriki, şu, bu, avam. â.-ı nâs 215a/13; â. ü ħükemâ 16b/17.

aħâdîs: (Ar.) Peygamberimizin sözleri; haberler, sözler. a.-i dil-firîb 164b/10; a.-i ħazret-i risâlet-penâh 85a/13; kütüb-i a. 212b/7; şikât-ı rüvât-ı a.-i nebevî 91a/6; şikât-ı rüvât-ı a.-i nebeviyye 243a/9.

aħadiyyet: (Ar.) Birlik, Allah'ın birliği, vahdaniyet. ħazret-i a. 49b/5.

aħakk: (Ar.) (daha, pek, çok) salahiyet, yetki verilmiş olan. 30b/6, 33b/3, 85b/16, 131a/14, 215a/10.

ahâlî: (Ar.) Ahali, halk. 23b/4; a.-i memleket 24b/8, 33b/11; a.-i Rûm 160b/14; a.-i şehri 60b/2; a.-i vilâyet-i Yunan 16b/14; a.-i Yunân 89b/2.

aħaşş: (Ar.) (daha, en) hususi, özel. 23a/4.

aħass: (Ar.) Tamahkâr. 241a/5.

âħât: (Ar.) Afetler; salgın hastalıklar. â.-ı dîn ü dünyâ 109a/17.

aħbâb: (Ar.) Dost, bildik, tanıdık. 54b/16, 166b/8, 172a/15; a.-ı yek-dil 227b/16; ħin-i mülâkât-ı a. 228a/2; a. ü eşĥâb 241b/10.

aħbâr: (Ar.) 1) Haberler, ortada dönen söylentiler. 62b/11, 130b/9, 140b/2, 243b/15. 2) Yahudi bilginleri, hahamları. a.-ı Yehüd 249b/1, 249b/5, 252a/5.

aħbiye: (Ar.) Kıldan yapılan göçebe çadırları. 257a/1.

aħcâr: (Ar.) Taşlar. 109b/7.

‘**ahd**: (Ar.) Söz verme, and, yemin; devir, zaman, gün. 56b/10, 80b/14; ‘a. ét- 76a/17; ‘a.-e vefā ét- "sözünde durmak, sözüne sadık kalmak" 180a/10; ‘a.-i ba‘id 16b/1; ‘a.-i kâdimî 181b/8; ‘a. ü mişâk 177b/8; ‘a. ü peymân 105b/15.

‘**ahd-nâme**: (Ar.Far.) Anlaşma şartlarını ve iki tarafın imzasını taşıyan kağıt. ‘a.-i devlet 225a/14.

âhen: (Far.) Demir; zincir. 47a/13; â. pâre 261a/4, 261a/5, 261a/8; â. çengeller 165a/17.

âheng: (Far.) Uyum, eğlence; kasıt, niyet. â. ét- 39a/17, 165b/1, 233b/4; â. eyle- 138b/7; â. olın- 243b/11; â.-i gürîz eyle- 244a/15; ‘azm ü â. ét- 198a/15.

âhen-ger: (Far.) Demirci. kûre-i â. 122a/1; mânend-i kûre-i â. 210a/7.

âhenîn: (Far.) Demirden; demir gibi pek sağlam. 106a/16; bend-i â. 99a/4; licâm-ı â. 168a/14.

âher: (Ar.) Başka, öbürü, diğer, diğeri. 26a/10, 92a/17, 102b/15, 116b/9, 120a/6; taraf-ı â. 77a/14, 98a/14; vücûh-ı â. 26b/13.

âheste: (Far.) Yavaş, ağır, yavaş yavaş. â. â. 122a/11, 171b/8.

âhîr: (Ar.) En son, en sondaki. hîn-i nefes-i a. 49b/3.

âhîr: (Ar.) Son, sonraki, en son. 28b/16, 52b/6, 88a/9, 128b/8; â.-i ‘ömr 73a/7; ‘amel-i â. 48a/3; â. nefes "son nefes" 57a/10; evvel ü â.-i "başı sonu, öncesi sonrası" 236b/1.

âhîret: (Ar.) Ahiret. 137a/8, 218b/17, 241b/13; ‘âlem-i â. 29a/9; diyâr-ı â. 28b/16; ehvâl-i â. 111b/17; yevm-i â. 113b/8.

âhîr-kâr: (Ar.Far.) İşin sonunda, neticede. 34a/3, 62b/15, 88b/6, 125b/6, 207b/6.

âhîrî’l-emr: (Ar.) Sonunda, nihayet. 39b/2, 164a/14, 168a/10.

âhkâm: (Ar.) Emirler, hükümler, kanunlar; yıldızlardan ve başka görünenlerden çıkarılan mana. a.-i belâgat 232b/2; a.-i hayr ü şerr 69a/10; a.-i hükkâm 109a/7; a.-i ma‘delet 151a/8; a.-i nücûm 52b/6.

âhkar: (Ar.) (daha, en, çok) hakir olan. a.-i maḥlûkât 120b/15.

âhlâk: (Ar.) Ahlak. 65a/11, 70b/8, 80a/14; a.-i ḥasene “güzel huylar” 90a/15; a.-i zemîme “kötü huylar” 92b/5; eşref-i a. 89b/7; kütüb-i a. 30b/1; mekârim-i a. 90a/2; şemerât-i a. 61a/7.

- aḥmāl:** (Ar.) Yükler, ağır şeyler, eşya. a. ü eşkāl 100b/8.
- aḥmaḳ:** (Ar.) Pek akılsız, sersem, şaşkın. 125b/14; şaḥş-ı a. 125b/4.
- aḥmaḳān:** (Ar.Far.) (*aḥmaḳ*'ın ç.) istikşāf-ı ef' āl-ı a.-ı diḥḳān 125b/5.
- aḥmer:** (Ar.) Kırmızı, kızıl. fūls-i a. 154a/8.
- aḥrā:** (Ar.) Daha lâyıık, münâsip, uygun. a. vü ecder 87a/8.
- aḥrār:** (Ar.) Özgür kimseler hür olanlar; nefis baskısından ve dünya tutkularından kurtulmuş olanlar. muşāḥabet-i ' ulemā-yı a. 209b/4; ḥükemā-yı a. 65a/17; meşāyih-i a. 227a/10; cinān-ı cenān-ı a. ü ' abd 115a/8; estār-ı a' rāz-ı a. 237a/12; müsta' idd-i a. 218b/13.
- aḥseb:** (Ar.) (daha, en, çok) iyi hesabedilmiş, uygun, münâsib. ebher-i İskenderü'l-a. 18b/12.
- aḥsen:** (Ar.) Çok güzel, pek güzel. 21b/8; a. ol- 223b/1; a.-i āşār 181a/4; ecmele ü a. 97a/2; evlā vü a. 49a/3; a. ü ūlī 227b/16.
- aḥşam:** Akşam. 95a/5, 257a/9; a. ol- 174b/1, 262a/10; a.-a deḡlü 103a/5, 168a/8.
- aḥter:** (Far.) Yıldız. 21a/16; dirāḥşān a. 94a/9; duḡter-i pākīze a. 122a/7; duḡter-i şeref a. 16a/11, 65b/17, 242a/11.
- āḥū:** (Far.) Ceylan, karaca, maral. 35b/15, 172b/13, 189a/6; ā.-yı kebīr 174a/14; çeşm-i ā.-veş "ceylan gibi" çeşm-i ā. 134a/1.
- āḥū-beçe:** (Far.) Ceylan yavrusu; mec. yaklaşmaktan ve ūlfet etmekten çekinen dilber. 172b/3 173a/8, 173b/3, 175a/14, 189a/8.
- āḥū-bere:** (Far.) Ceylan yavrusu. 121a/2.
- aḥvāl:** (Ar.) Oluşlar, bulunuşlar, durumlar. 29a/10, 81b/16, 110b/13, 250a/10; a.-i ādemiyān 53a/13; a.-i ' ālemiyān 196b/16.
- aḥyā':** (Ar.) 1) Diriler, canlılar. 95b/13. 2) Kabileler. a.-yı ' Arab 100a/16.
- aḥyān:** (Ar.) Vakitler, zamanlar, sıralar. aḡleb-i a. 22a/7.
- aḥyānā:** (Ar.) Ara sıra, vakit vakit. 24a/8, 70a/2, 95a/13, 216b/8.
- aḥyār:** (Ar.) İyi ve faziletli olanlar. der-şoḡbet-i a. 11b/11, 209b/3; ekābir-i a. 65a/17; işḡā'-ı aḥbār-ı a. 7a/14.

aḥz: (Ar.) Alma, kabul etme; yakalama. 175a/3; a. ét- 18a/7, 96a/14, 171a/8; a. olın- 204a/10; a. u iḥrāz olın- 93a/3; a. ü ‘aṭā 235b/13.

aḥzān: (Ar.) Acılar, üzüntüler, hüznler. dil-i a. 157a/16; müferric-i a. 11a/5.

‘**ā**’id: (Ar.) İlgili, ilişkili, dolay. ‘ā. ol- 68a/3, 151b/12, 226b/16; ‘ā. ü rāci‘ ol- 113a/2, 224a/1.

‘**ā**’ide: (Ar.) Kar, kazanç, fayda; birisine ait olan hisse. ‘ā. ol- 91a/4; ‘ā.-i vāfire 117a/12; ‘ā.-i tekṣīr 124a/5.

aḳ-: Akmak. 84a/12, 152b/7.

ā’ḳāb: (Ar.) Oğullar veya torunlar. evlād u ā’. 81a/16.

‘**aḳab:** (Ar.) Arka, art. 151a/16.

‘**aḳabe:** (Ar.) Dar ve yüksek geçit; sarp yokuş. 169a/3; dārū’l-‘a. 163b/8.

a’ḳal: (Ar.) (daha, en, pek) akıllı. a’.-ı mülūk 79b/10.

aḳall: (Ar.) Pek az, çok az. 80b/12, 124a/15, 130b/8, 248b/8; a.-ı iḥsān 80b/7.

‘**aḳār:** (Ar.) Para getiren mülk [ev, dükkan, tarla vb.]. metā’ ü ‘a. 66b/4.

aḳāşır: (Ar.) Daha (pek, en) kısalar. ekābire-i a. 87b/15.

aḳāşī: (Ar.) Çok uzaklar. a.-i arz 137b/8; a.-i deryā 81b/8.

aḳbah: (Ar.) Pek çirkin, çok kabih. a.-ı kelām 205a/9; efzaḥ ü a. 97a/4.

‘**aḳd:** (Ar.) Bağ, düğüm; sözleşme. ‘a. ét- 74b/3, 74b/9; ‘a.-i ‘ahd 76a/15; ‘a.-ı izdivāc 74a/12; ‘a.-i muşāheret 66a/7; ‘a.-i sevdā 126b/15.

aḳdām: (Ar.) Ayaklar. 262b/16; a. ét- 264a/4; a.-ı āḳlām 264a/2; iḳdām-ı a. 215a/7; ḳuvvet-i a.- 173b/14.

aḳdem: (Ar.) İlk, önce, önceki, daha önceki. 22a/16, 166a/11, 166a/13, 225b/3; a. ü efzal 17a/12.

‘**aḳbet:** (Ar.) Nihayet, son. 61b/4, 142a/10; ‘ā.-i kār 118b/7, 169b/9; ‘ā.-ü’l-emr “bir işin sonu” 28b/10.

‘**aḳbet-bīn:** (Ar.Far.) Sonunu önceden gören. dūr-endīş ü ‘ā. 239a/16.

‘**ākībet-endīṣ**: (Ar.Far.) Sonunu düşünen. ‘ā.-i ferzāne-i zamān 28a/12; ‘ākīl-i ‘ā. 69b/12; ‘aql-ı ‘ā. 106a/4; merd-i ‘ākīl-i ‘ā. 59a/14; sultān-ı ‘ā. ü pāk-zamir 129a/16.

‘**ākībet-endīṣlik**: (Ar.Far.T.) Sonunu düşünme. 245a/2.

‘**ākīl**: (Ar.) Akıllı kimse. 69a/16, 209a/1; ‘ā.-i deryā-dil 37a/11; ‘ā. geçin- 88a/8; ‘ā. ol- 127b/14; ‘ā. ü büzürg-vār 242a/10.

akıt-: Akıtmak. 260b/17, 261a/17, 261b/1.

‘**ākīd**: (Ar.) Bağ, bağlama, bağlanma; sözleşme, kararlaştırma. ‘ā. ü imān ol- 105b/15.

‘**ākīdet**: (Ar) İnanç, inanış. ḥabṣ-i ‘a. 98a/3; şıdḳ-ı ‘a. 111b/6.

‘**ākīdeyn**: (Ar.) Bir sözleşmeyi yapan taraflar. 117a/8, 117a/12, 117a/16; yed-i ‘ā. 117b/5.

‘**ākīḳ**: (Ar.) Çok kere kırmızı renkte olan bir cins değerli taş. 74b/12.

ākīl: (Ar.) Ekleden, yiyen. ā. ol- 93a/16.

‘**ākīm**: (Ar.) Kısır; sonuçsuz, neticesiz. ‘aql-ı ‘a. 5a/3.

‘**ākīl**: (Ar.) Akıl, us. 72b/4, 92b/7, 231a/13; ‘a.-ı derrāk 208b/2; ‘a. ü faḳl 238b/7; ‘a.-ı başına gel- 107a/4, 133b/6; ‘a.-ı başından git- 55a/14; ‘a.-ını aldur- 143a/7; ‘a.-ını zāyi‘ ḳıl- 153a/16; ‘a.-en "akıl ile, akıldan" 186a/1.

ākīlām: (Ar.) Yazı aletleri. aḳdām-ı ā. 264a/2.

ākīrābā: (Ar.) Akraba. 156b/17.

ākīrān: (Ar.) Eş ve benzer olanlar, yaşlılar, yandaşlar. 27a/7, 173b/10, 177a/16; ā‘ yān u a. 18b/3; ekfā’ ü a. 65b/12; maḥsūd-ı a. 206b/6.

ākīreb: (Ar.) En yakın. 254b/9.

‘**ākīreb**: (Ar.) Sıcak yerlerde yaşayan kuyruğunda zehirli iğnesi bulunan hayvan. āzār-ı ‘a.-i zehr-bār 71a/16.

‘**aks**: (Ar.) Akis. 208a/16.

ākṣā: (Ar.) Son, en çok; uzak. a.-yi Hindūstān 44a/8; a.-yı me’ārib 29a/14; aḳṣā-yı murād 227b/2; a.-yı mütemennā 106a/14.

ākṣām: (Ar.) Parçalar, bölümler. 61a/12.

aķtār: (Ar.) Taraflar, yanlar; bölgeler. a.-ı arz 252b/16; a.-ı memâlik 137b/8; a.-ı Şâm 44a/5; diyâr-ı celilü'l-a. 8b/4; a. ü diyâr 115b/15.

aķvâ: (Ar.) Çok kuvvetli, sağlam. a. vü ekşer ol- 116b/2.

aķvâl: (Ar.) Sözlere, lakırdılar. 80a/13, 170b/16; a.-ı erbâb-ı 'arz 133a/3; a.-ı pesendide 234b/12; nâşıye-i a. 41a/12; a. ü ef'âl 235a/3.

aķviyâ': (Ar.) Sağlam ve kuvvetli olanlar. a.-i zâlimin 214a/5.

aķzâ: (Ar.) Hükmetmek, hüküm vermek, yargılamak. a. ét- 227a/2.

al: Kırmızı. tûti-i a.-fâm 84a/17.

âl: (Ar.) Aile; evlat; sülale. â.-i hüceste hâl 3b/13; â.-i Selcûk 220a/14; nesl-i necil-i â.-i 'Oşmân-ı 'âlem-şân 8b/1.

al-: Almak. 51a/5, 55b/6, 73b/2, 93b/8, 96a/15; kâm al- 13b/15.

âlâ: (Ar.) Bahşışlar, nimetler. â.-yı hisân 49a/3.

a'âlâ: (Ar.) (daha, en, pek) yüksek. 30b/3, 118b/14, 206b/1; 'arş-ı a'. 125a/5; melâ'-i a'. 61b/1.

'alâ: (Ar.) Üst, üzere. 27b/13; şâh-ı şâhib-i i' tibâr-ı 'a. miqdâr 14a/3; 'a. nebiyyinâ 185b/2, 203a/7; 'a. rütbet 90a/10.

'alâ'im: (Ar.) Nişanlar, belgeler. 'a.-i devlet 73b/9.

âlâm: (Ar.) Kederler, elemeler, acılar, sızılar. â. u mihen 138b/12; şiddet-i â. 149b/9; istilâ-yi â.-ı rûhâniyye 165b/7; mübtelâ-yi envâ'-i â. 168a/15.

a'lâm: (Ar.) Bayraklar, sancaklar; kabile başkanları; has isimler. ferzâne-i a'. -ı dîn ü devlet 5b/10.

'alâmet: (Ar.) İşaret, iz, nişan, belge; kocaman, iri. 38b/14, 72b/3, 184b/2; 'a.-i riyâset 162a/13; 'a.-i zulm 125a/6.

âlât: (Ar.) Vasıtalar, aygıtlar. 41a/7, 165a/16; â.-ı ekl ü şürb 162a/5; â. ü edevât-ı bî-pâyân 257b/9; â. ü esbâb 260b/10.

alay: Alay; topluluk, cemaat. 62b/2, 63b/7, 131a/2, 190b/2, 209a/15.

aldur-: Aldırmak. 'aqlını a.- 143a/7.

'ale'd-devâm: (Ar.) Daimi surette, boyuna, sürekli olarak. 50a/13, 155a/6, 226b/5.

- ‘ale’l-fevr: (Ar.) Derhal, birden. 45b/6, 64b/5, 101b/3, 160b/11, 172b/15.
- ‘ale’l-ğaflet: (Ar.) Dalgınlığa gelerek, boş bulunarak. 153a/13.
- ‘ale’l-ğuşuş: (Ar.) Hele hele, özellikle. 10a/2, 232b/6, 233a/13, 237a/9.
- ‘ale’l-ıtlāk: (Ar.) Umumiyetle, genel olarak, mutlaka, nasıl olursa olsun, rastgele. 189a/1, 228a/4, 238b/8.
- ‘ale’l-‘umūm: (Ar.) Umūmiyet üzere, genel olarak. 60a/13.
- a‘lem: (Ar.) En (daha, pek, çok) bilen, bilgin. 125b/14, 126a/6; ḥakīm-i a‘. 209b/15; a‘. ü ekmel 17a/12; efzal ü a‘. 209b/14.
- ‘ālem: (Ar.) Dünya, cihan; insanlar, halk. 100b/15, 207b/3; ‘ā.-i aḥiret “öteki dünya” 29a/9; ‘ā.-i fānī “fani alemi” sāḥa-i muḥtaşar-ı ‘ā.-i fānī 42a/11; ‘ā.-i mişāl "uyku, rüya alemi" 83a/3; ‘ā.-i rü’yā 40b/14; ‘ā.-i şahādet “yaratılışın dördüncü basamağı” 61a/16; ‘ā.-penāhī "âlemin sığınacağı yer" ḥazret-i pâdişāh-ı ‘ā.-penāhī 8a/14.
- ‘alem: (Ar.) Nişan, alamet; bayrak, sancak. 9b/10, 68b/15, 136a/17, 214a/12, 257b/10; ‘a.-i ‘azimet 29a/9.
- ‘ālem-ārā: (Ar.Far.) Dünyayı, âlemi süsleyen. āftāb-ı ‘ā. 254b/1; ‘ilm-i ‘ā. 47a/8; mu‘allim-i ‘ā. 26b/4; rāy-ı ‘ā. 46b/14; rāy-ı ‘ā.-yı melik 121b/6.
- ‘ālem-gīr: (Ar.Far.) Cihanı tutan, dünyayı zapteden, bütün aleme yayılan. zarb-ı tīg-i ‘ā. 75a/14.
- ‘ālemiyān: (Ar.) Aleme mensup olanlar, insanlar. 28a/15, 107a/13, 108b/3, 219b/16; aḥvāl-ı ‘ā. 196b/16; ma‘lūm-ı ‘ā. 181b/13.
- ‘ālem-me’ab: (Ar.) Âlemin sığınacağı yer. cenāb-ı ‘ālem-me’ab 7a/13; şāh-ı ‘ālem-me’ab 29a/6.
- ‘ālem-penāh: (Ar.Far.) Âlemin sığınacağı yer. der-gāh-ı ‘ā.-ı İskender şāh 44a/15.
- ‘ālem-tāb: (Ar.Far.) Dünyayı parlatan, aydınlatan. āftāb-ı ‘ā. 90a/1, 103a/5, 159b/16; cenāb-ı ‘ā. 45a/10; ḥūrşid-i ‘ā.-ı felek 155b/3.
- ‘alen: (Ar.) Aşık, meydanda olan. 60a/4; sırr ü ‘a. 87a/16, 198b/9.
- ‘ale’ş-şabāḥ: (Ar.) Sabahleyin erkenden. 68b/15, 83a/16, 101b/8, 174b/2.

- ‘ale’s-seher: (Ar.) Seherleyin, gün doğmadan evvel. 124a/6, 147b/4, 152b/3, 176b/4, 262a/9.
- ‘ale’s-seviyye: (Ar.) Müsavat üzere; bir boyda. 18a/13.
- ālet: (Ar.) Vasıta. 253b/3.
- ‘ale’t-tafşil: (Ar.) Uzun uzadıya. 171b/3.
- ‘ale’t-tahkik: (Ar.) Muhakkak surette, besbelli. 110b/8.
- ‘ale’t-tevālī: (Ar.) Arası kesilmeksizin, arka arkaya, birbiri ardınca. 50a/14, 93a/5.
- alın: Alın. a.-ına yazıl- 201a/7.
- alivér-: Alıvermek. 129b/5, 148b/17.
- ‘ālī: (Ar.) Yüce, ulu. 19b/11, 89a/8, 135b/15; ‘ā.-i nazīr 75a/5; pādişāh-ı ‘ā. 40b/8; serāy-ı ‘ā. 226a/8; şeh-zāde-i ‘ā. 27a/11.
- ‘ālī-cenāb: (Ar.Far.) Cömert; şerefli, haysiyetli kimse. gürūh-ı enbiyā-yı ‘ā. 182b/4; pādişāh-ı ‘ā. 158a/10.
- ‘ālī-güher: (Ar.Far.) Yüce yaradılışlı, onurlu. şāh-ı ‘ā. 46a/6.
- ‘ālil: (Ar.) Kör; sakat; hasta. dil-i ‘a.-i bī-ğill 44b/4; süveydā-yı dil-i ‘a. 4b/14; ümīd-i dil-i ‘a. 106b/7.
- ‘ālim: (Ar.) Alim. 210a/17, 250b/3; ‘ā. ol- 22b/9, 22b/14; ‘ā.-i ‘ālem-i esrār 145a/13, 207b/7; ‘ā.-i dīn-dār 242a/10; ‘ā. u kāmīl 249b/8.
- ‘ālīm: (Ar.) Çok bilen. ‘a.-i müselleme 209b/15.
- ‘ālī-şān: (Ar.) Şan ve şerefi büyük olan. civān-ı ‘ā. 30a/1; büzürgān-ı der-gāh-ı ‘ā. 125b/1; nişān-ı ‘ā. 132a/7; sulţān-ı ‘ā. 248b/1; şāh-ı ‘ā. 7b/14, 15a/2.
- ‘ālī tebār: (Ar.Far.) Soyu yüksek ve temiz olan. İskender -i ‘ā. 42b/6; şehen-şāh-ı ‘ā. 6a/8.
- ‘āliye: (Ar.) Bir şeyin en yukarısı, tepesi. himmet-i ‘ā. 162a/1; şükr-i ‘imāret-i ‘ā. 86b/9; ‘ulūm-ı ‘ā. 160a/7; zevī’l-himem-i ‘ā. 83b/7.
- ‘allām: (Ar.) Çok bilgin. [Allah’ın sıfatıdır]. ‘a.-u’l-ğuyūb "görünmeyen şeyleri bilen, Allah" 144a/16.
- ‘allāme: (Ar.) Çok bilgin. ‘a.-i müşkil-güşā 26b/4.

alt: Alt. 9a/10, 64b/1, 189a/12, 201b/9, 233b/14.

altı: Altı. a. kerre yüz biñ 39a/7.

altıncı: Altıncı, altıncı sırada olan. 215b/14, 223b/5, 227b/14, 228b/7.

altmış: Altmış. 111b/1, 112b/10, 112b/17.

altun: Altın. 152b/11, 153a/7.

ālūde: (Far.) Bulaşmış, bulaşık, karışmış. ā.-i hūn u hāk 103b/15, 256a/3.

ālūde-dāmen: (Far.) Eteği bulaşık, iffetsiz (kadın). 57b/17.

ālūfte: (Far.) Bulaşık, bulaşmış; iffetsiz. ā.-i zūlf ü hāl 83a/8.

a^ʿmā: (Ar.) Kör, gözleri görmeyen. 144b/17, 145a/4; şeyh-i a^ʿ. 144b/8, 144b/11, 145a/17.

āmāde: (Far.) Hazır, hazırlanmış. 41a/15, 63a/10, 197a/1; ā. kı- 101b/7; ā. ol- 13b/13, 90a/10.

āmāl: (Ar.) Ummalar, ümitler, istekler. 70b/3, 148a/5, 218b/4; maṭbaḥ-ı ā. 60a/3; müntehā-yi ā. 51a/9.

a^ʿmāl: (Ar.) İşler. 84a/9, 130b/14, 140b/15; a^ʿ.-ı saltanat 81b/14; a^ʿ.-ı ticāret 81b/1; cümle-i a^ʿ.-ı ğaraż 51a/9.

amān: (Ar.) Eminlik, korkusuzluk; bağış, bağışlama. a.-ı fermān ét- 183b/14; dest-i a. 77a/5; a. bul- 178a/6; a. ol- 183b/15; a. vērme- 146a/10; bā^ʿ iş-i emn ü a. 61a/11.

a^ʿmār: (Ar.) Ömürler; yaşlar. kâṭı^ʿ ü'l-a^ʿ. 88b/7.

āmed: (Far.) Gelme, geliş. ā. şūd "geliş-gidiş" 227b/2; ā.-i şūd-i halk 111a/14; ā. ü şūd-i halk 228b/11.

ʿamel: (Ar.) İş; niyet. 76a/7, 192b/16; ʿa. ét- 43b/5, 87a/8; ʿa.-i āḥir 48a/3; ʿa.-i ticāret 81b/2; ʿilm ü ʿa. 22b/8.

ʿameliyye: (Ar.) İşlem, uygulama. münāzara-i ʿa. ét- 19a/7.

ʿamel-mānde: (Ar.Far.) İş yapmaktan kalmış, iş göremez durumda olan. ʿa. ol- 121a/14; ʿāciz ü ʿa. ol- 177b/15.

a^ʿmer: (Ar.) Uzun ömürlü. a^ʿ. ol- 116b/1.

ʿāmī: (Ar.) Avama mahsus, avamca. ʿā. vü cāhil 249b/9.

āmīhte: (Far.) Karışmış, karışık olan. ā. ol- 261b/2.

‘**amīḳ:** (Ar.) Derin; mec. inceden inceye. 168b/1, 260b/14; ta‘aḳḳul-i ‘a. ét- 45b/5; ta‘aḳḳul-i ‘a. ḳıl- 129a/13; baḥş-i ‘a. 27b/16; vādī-i ‘a. 259b/2.

‘**āmīl:** (Ar.) Sebep; işleyen; vali. ‘ā. ol- 43b/16, 147b/13, 180b/3, 207a/3; ‘ā.-i zālim 53b/17.

‘**āmīm:** (Ar.) Umumi, genel. luṭf-ı ‘a. 9b/6; luṭf-ı ‘a.-i cenāb-ı kerīm 181b/13.

‘**āmīre:** (Ar.) Mamur eden, şenlendiren; devlete ait. ḥazāne-i ‘ā. 124a/3, 220a/15; ḥizāne-i ‘ā. 86b/4; kürūm-ı ‘ā. 115b/5; resm-i ḥizāne-i ‘ā. 81b/7.

‘**āmm:** (Ar.) Herkese özgü, umumi; sıradan, bayağı; yaygın, çok bilinen. ‘ā. ol- 219b/17; ‘ā. ü şāmil ol- 219b/16; ḥāşş ü ‘ā. "herkes" 102b/3, 113a/3, 226a/16.

‘**āmme:** (Ar.) Halk, bütün herkes, kamu. 29b/2, 186b/9; ‘ā.-i berāyā 188b/9; ‘ā.-i müslimīn 93a/1; ‘ā.-i nās 92b/6; ‘ā.-i ra‘ıyyet 97a/7; ‘ā.-i re‘āyā 150b/8.

ammā: (Ar.) Ama, fakat, ancak. 16b/5, 59b/2, 83a/15, 141b/2, 194a/4.

āmūz-gār: (Far.) Öğretici, öğretmen. 16b/10.

ān: (Ar.) An, pek az bir zaman. 262a/8; bir ā. 161b/4, 172a/17; her sā‘at ve her ā. 150b/8.

aḳa: Ona. 34b/11, 54a/7, 73b/8, 120b/9, 183b/9.

‘**anā’:** (Ar.) Sıkıntı, güçlük. 29b/4; eyyām-ı ḥarb ü ‘a. 233a/15; müstağrıḳ-ı ‘a. ét- 79a/8.

analıḳ: Analık. a. ét- 171b/1.

‘**anāşır:** (Ar.) Unsurlar. erkān-ı ‘a.-ı erba‘a 119b/10.

ānāt: (Far.) Anlar, zamanlar. ‘aded-i ā.-ü’l-leyālī 144a/5.

‘**anber:** (Ar.) Ada balığının bağırsaklarında toplanan yumuşak, yapışkan ve misk gibi kokan, kül renginde bir madde; güzel koku. ḥāl-i ‘a.-āsā 45b/2.

‘**anberīn:** (Ar.Far.) Anber kokulu. zulmāt-ı devāt-ı ‘a. 232b/13.

ancaḳ: Ancak. 22b/4, 91a/12, 113a/2, 181a/14, 220b/5.

ancılayım: Öylece, o suretle, o kadar. 155a/3.

anda: Orada, onda, o anda, o zaman. 32b/15, 47a/11, 68b/10, 186b/14, 213a/1.

andan: Ondan; sonra. 18b/8, 24b/4, 145b/1, 177b/2, 214b/5.

‘**andelīb**: (Ar.) Bülbül. ‘a. lisān 15a/4, 47b/17.

anı: Onu. 45a/9, 51b/5, 71b/6, 140b/5, 182a/15.

a‘nī: (Ar.) Yani. 59b/9, 137a/6.

‘**anīf**: (Ar.) Sert, şiddetli; kaba muâmele eden. qavī vü ‘a. 148b/16.

‘**anķā**: (Ar.) İsmi olup cismi olmayan bir kuş, zümrüdüanka kuşu. 37b/12; ‘a.-yı felek 262a/13; ‘a.-yı maşrıķ 128b/11; ‘a. şıfat 100a/8; hem-cenāh-ı ‘a. 228a/8.

‘**an-ķarīb**: (Ar.) Yakında, çok geçmeden. 67a/15, 176b/7; ‘a.-i’z-zamān "yakın zamandan beri" 28a/14.

‘**ankebūt**: (Ar.) Örümcek. ke-beytül-‘a. 183a/8.

añla-: Anlamak. 16b/9, 18a/4, 143b/7, 178a/12, 202b/3.

añlan-: Akıl erdirmek, idrak etmek. 145b/9.

anlar: Onlar. 32b/17, 70b/14, 93a/2, 112a/5, 203a/4.

‘**an-şamīmi’l-ķalb**: (Ar.) Can ve gönülden, yürekten. 47a/16.

ansuz: Onsuz. 161b/4, 172a/17.

anuñ: Onun. 24b/6, 45a/8, 80b/6, 114b/12, 180b/2.

‘**ār**: (Ar.) Utanma. ‘ā. ét- 41b/12, 120b/11, 127b/14; ‘ā.-ı buñl 96b/3; ‘ā. ü ğayret 76a/16.

ara: Ara. 56a/14, 98b/13, 101b/1, 200a/10, 218b/11.

ara-: Aramak. 101b/1, 240b/12.

ārā’: (Ar.) Oylar, reyler; görüşler, düşünceler. ā.-i müteħālife 238a/16; ā.-i şā’ibe 93a/2; nesā’ic ā. 238b/12; şāhib-i rāy-ı memālik ā. 238b/10; vüzerā-yı zevī’l-ā. 213a/6.

a‘rābī: (Ar.) Bedevî, çöl arabı. 62b/11, 64a/10, 95b/16, 153b/16, 154b/10.

‘**arāk**: (Ar.) Ter, terlemek. 94a/10, 127a/2; ‘a.-ı ğased 103a/10.

ārām: (Far.) Durma, eğlenme, dinlenme; yerleşme; karar kılma. ā. ét- 82a/9, 128a/15, 170b/13; ā. eyle- 196b/10; ā. kııl- 118a/5; ā. ü ķarār ét- 218a/3.

ārāste: (Far.) Bezenmiş, süslenmiş. 50a/2, 182b/7, 209b/6, 241a/6; ā. kııl- 16b/13, 48a/11; ā. kıılın- 243b/12; ā. ol- 66b/11.

ārāyende: (Far.) Düzen verici, süsleyici. ā. ol- 188b/15.

ārāyiş: (Far.) Süs, bezek, ziynet; süsleme, süsleyiş. 18b/14; ħüsn-i ā. 232b/15; istirāhat ü ā. 50a/17.

a^ˆrāż: (Ar.) Irzlar, nâmuslar. estâr-ı a^ˆ.-ı ahrâr 237a/12.

ˆarbede: (Ar.) Kavga, patırtı. ˆa. ü sefâhat 187b/12.

ard: Art, arka. 61b/10, 207b/16, 258b/13; a.-ına düş- 121b/16, 189a/10.

ardınca: Hemen arkasından, ardı sıra, peşinden. 144b/8, 146b/11.

ˆarefe: (Ar.) Arife, dini bayramlardan bir evvelki gün. ˆa. gün 94a/10.

ˆarız: (Ar.) Gelen; tesadüfi vaka. ˆā. ol- 121a/9, 165b/7, 176a/8.

ˆarıza: (Ar.) Arıza. 115b/14; ˆā.-ı şudâ^ˆ 170b/8.

ˆarî: (Ar.) Çıplak; hür; -sız. 7b/7, 257a/4; ˆā. ol- 72b/4, 94a/17.

ˆarif: (Ar.) Bilen, bilgili, irfan sahibi. 37a/7, 189b/9, 258b/12; ˆā. ol- 145b/3; ˆā.-i yegâne 243a/10; ħakîm-i ˆā. 46a/10; pâdişâh-ı ˆā. 90a/9.

ˆarîf: (Ar.) Meşhur, çok tanınmış; bilgi sahibi. 95b/4.

ˆarifâne: (Ar.Far.) Arife yakışır bir biçimde. cevâb-ı ˆā. 245b/5.

ˆarîz: (Ar.) Geniş, enli. ˆa.-ü's-sâĥa 42b/13.

ˆarşâ: (Ar.) Yer, toprak. ˆa.-i ˆâlem “dünya meydanı” 255a/4; ˆa.-i arz 42b/12; ˆa.-i memâlik-i ebedî 42a/11; ˆa.-i memleket 57b/11; ˆa.-i vücûda gel- 69a/8; ˆa.-i vilâyet 240b/9; ˆa.-i zindegâni 240a/13.

ˆarş: (Ar.) Çardak, çatı, dam; dokuzuncu gök. ˆa.-ı a^ˆlâ “göğün en yüksek tabakası” 8b/17, 125a/5.

artur-: Artırmak. 175a/8, 176b/10.

artuĥ: Başka, gayrı; fazla, ziyade. a. ol- 155b/9.

aru: Arı, temiz, pak. 64b/7.

ˆarûs: (Ar.) Gelin; Hüsrev Perviz'in sekiz hazînesinden biri. 74b/9; ˆa.-ı çarĥ-ı ġaddâr 59a/16; ˆa.-ı dil-peżîr 191a/8; ˆa.-ı hezâr dâmâd 28b/5; ˆa.-ı hümâyûn 7b/2; ˆa.-ı pâkîze 74b/1; ruĥsâre-i ˆa.-ı saltanat 188b/14; ˆa. u dâmâd 117b/4.

ˆarûz: (Ar.) Aruz. ˆilm-i ˆa. 232a/14; naĥv u ˆa. 17a/10.

arz: (Ar.) Dünya; toprak. 54a/5, 108b/17; āfāk-ı a. 40b/15; ravz-ı a. 115a/17; rü-yi a. 39a/3; vech-i a. 63a/6.

‘**arz:** (Ar.) Bir büyüğe sunma, gösterme, bildirme, önüne koyma. ‘a. eyle- 96a/1; ‘a. kıll- 116b/11; ‘a. olın- 45a/11; ‘a.-ı merām ét- “isteğini, niyetini dile getirmek” 95a/9; ‘a.-ı niyâz eyle- 62a/11.

arzi: (Ar.) Toprağa ait, toprakla ilgili. şutūn-ı buṭūn-ı ravz-ı a. 2b/7.

arziyye: (Ar.) Toprakla, topraktan yetişen. semā’î vü a. 253b/10.

arzū: (Far.) İstemek, özleme, meyil, talep, heves. 75a/2, 107a/1; ā. ét- 75b/14, 87a/10; ā.-yı vaṭan 262a/14; ā.-yı ziyāret-i Beytullāh 112a/2.

‘**aşā:** (Ar.) Asa. kuvvet-i bāzū-yı ‘a. 144b/8.

aşāgir: (Ar.) Şeref ve itibarca küçük olanlar. 120a/5; a.-i ‘ummāl 237a/8; cerā’id-i aḥvāl-ı a. 156a/2; a.-i esāfil 241b/3; ekābir ü a. 188a/13.

aşā’il: (Ar.) Dar ikindiler. a. ü eşhār 142b/17.

‘**asākir:** (Ar.) Askerler. 36a/2, 36a/4.

aşālet: (Ar.) Asalet, soy sop temizliği; kendi namına hareket. a.-i fikret 43a/9; nihāyet-i a.-i fikret 44a/10; a. ü şalābetde 105b/13.

āsān: (Far.) Kolay. 39b/10, 112b/6; ā. ol- 186a/6, 229a/11; ā. ü heyyin 32a/4, 171b/13.

āsānlık: (Far.T.) Kolaylık. 59b/7.

āşār : (Ar.) 1) İzler, alametler. 52b/17, 254b/15; ā.-ı ‘adl 141b/11; ā.-ı ḥayr ü şalāh 213a/2; ā.-ı ḥikmet 209b/17; ā.-ı kaḥṭ-ı ‘aẓim 203a/6; ā.-ı şefkat-i sultān 189b/12; ā.-ı tağyir-i mizāc 217b/4. 2) Hikâyeler, gelenekler. 50a/5, 98a/10, 157b/2, 204b/15, 224a/4; ā. ü aḥbār 144a/3.

a’şār: (Ar.) Yüzyıllar. evā’il a’. 68a/9; inḳızā-yı a’. 43b/16.

‘**aşar:** (Ar.) Toz. ‘a. ét- 122a/9; ‘a. olın- 122b/5.

āsāyiş: (Far.) Rahat, huzur; güvenlik. 86b/12, 128b/1; ā.-i ḥalk 86b/12; ā. bul- 31a/12; ā. ét- 104a/17; ā. kıll- 105a/14; ā. ü ārām ét- 264a/5.

aşdāf: (Ar.) Sedefler. sine-i a. 212a/10.

‘**asel:** (Ar.) Bal. mūm-ı bî-‘a. "balı olmayan mum, boş, gereksiz şey" 185b/11.

- ‘ases: (Ar.) Gece devriye gezen, gece bekçisi. 138a/2.
- aşfiyā:** (Ar.) Samimi, saf, tuttuğu yol doğru olan kimseler; samimi dostlar, azizler. nücebā vü a. 33a/1; senedü'l-a. 108a/5.
- aşgā:** (Ar.) Öğrenmeye çok hevesli. gūş-ı a. 53b/5.
- aşgar:** (Ar.) Daha (pek, çok, en) küçük. Dārā-yi a. 35a/2, 35a/5, 39b/7, 237a/16.
- ‘aşı: (Ar.) Karşı gelen; haydut; günahkar. 130b/11, 133a/10, 255b/6; ‘abd-i ‘ā. 62a/11; ‘ā. vü işm ol- 130b/8.
- āsīb:** (Far.) Çarpışma; afet, bela, zarar, musibet. 9a/14, 86b/8.
- aşıl:** (Ar.) Asil. aşı-ı a. 8a/17.
- ‘asīr: (Ar.) Zor, güç, zahmetli. 105b/6; kār-ı ‘a. 140b/7; şān-ı ‘a. 161b/13.
- āsītān:** (Far.) Eşik; dergah, tekke. ā.-ı āsmān 44b/3; ā.-ı rāstān 10b/1.
- āsiyāb:** (Far.) Su değirmeni. ā.-āsā 45b/13.
- aşkā’:** (Ar.) Bölgeler. a.-ı memleket 109b/3.
- ‘asker: (Ar.) Asker, er. 34b/13, 59b/7, 233b/1; ‘a.-i ‘adū 39b/3; ‘a.-i bī-kerān 68a/15; ‘a.-i kayşer 178b/16; ‘a.-i Rūm 16a/7.
- aşl:** (Ar.) Asıl, kök, dip, esas, temel; hakikat. 114b/2, 216b/13; a.-ı hikāyet 16a/1; a.-ı imān 49a/14; a.-ı tıynet 57a/17; a.-ı żarūrī 100b/4; a. ü ḥaseb 102b/14; a. ü neseb 242b/16.
- aşlā:** (Ar.) Katiyyen, hiçbir vakit. 37a/5, 126b/1, 175b/1, 180b/8, 183b/1.
- aşlında:** Asıl olarak. 17b/5, 114b/2.
- aşlī:** (Ar.) Asılla ilgili olma; gerçek, hakiki. aşı-ı a. 49a/12; ġarāż-ı a. 230a/10; ḥilkāt-ı a. 173a/14; mes’ül-ı a. 43a/14; vaṭān-ı a. 221b/9.
- āsmān:** (Far.) Gök, sema. 10b/1, 154a/16, 189a/15; evc-i ā. 154b/13; ḥar-gāh-ı ā. 60a/11; ā.-pāye "yüksek dereceli, gökyüzü yüksekliğinde" pāy-i taht-ı ā.-pāye 209b/7; ā.-peymā "göğü ölçen" āftāb-ı ‘ālem-ārā vü ā.-peymā 254b/1.
- āsmānī:** (Far.Ar.) Göğe ait, gökle ilgili; gök rengi, açık mavi. każā-yi ā. 101a/15, 146a/7, 147b/2, 184a/1.
- ‘aşr: (Ar.) Asır, yüzyıl; ikindi. 31b/5, 62b/11, 103b/4; melik-i ‘a. 26a/4; vaḥīd-i ‘a. 17a/1; ba’ de’l-‘a. 257b/1.

āstāne: (Far.) Eşik; başkent. ā.-i ‘ālī kıadr 41a/17; ā.-i devlet 204b/1; ā.-i rızā vü teslīm 67a/14; ā.-i rif‘ at 97a/10.

āstīn: (Far.) Elbisenin kolu, yen. 183b/16.

āsūde: (Far.) Rahat, gairesiz, dinç olan (olan). 220b/10; ā. ol- 79a/5.

āsūde-dil: (Far.) Gönlü rahat, başı dinç. ā. ol- 112a/10.

āsūde-hāl: (Far.Ar.) Hali rahat olan. 136a/13; ā. ol- 29b/8, 128b/11; şād-kām u ā. ol- 67a/6.

āş: (Far.) Yemek, aş. 185a/8.

aş-: Taşmak. 52b/4, 60b/3, 107b/4.

aşāğa: Aşāğı. a. ve yukarı 168b/3.

‘aşere: (Ar.) Onlar (sayı). efrās-ı ‘a. 92a/8; hışāl-ı ‘a. 215b/7.

‘āşık: (Ar.) Aşık. ‘ā. ol- 166b/13.

āşikār: (Far.) Açık, apaçık, ortada, meydanda. 12b/9, 41a/12, 209b/4; ā. ét- 76a/13; ā. èyle- 176a/17; ā. ol- 130b/10, 148a/1, 254b/15.

āşikāre: (Far.) Açık, apaçık, ortada, meydanda. ā. ol- 71b/9, 115b/2,

āşinā: (Far.) Bildik, tanıdık; bilen, tanıyan. ā.-yı bihār ü enhār 148a/11; kıulūb-ı ā. vü bī-gāne 209a/16.

‘āşir: (Ar.) Onuncu. bāb-ı ‘ā. 1b.

‘aşiret: (Ar.) Kabile, oymak, aşiret. 31b/7; müte‘addid-i kıabile vü ‘a. 31b/6.

āşiyān: (Far.) Yuva; ev. 139b/3; ā.-ı cenān 24a/5; ā.-ı mağrib 262a/13; ā.-ı m. 176b/5.

āşiyāne: (Far.) Yuva; ev. 38a/7, 41a/2; ā.-i mağrib 128b/11; ā.-i semender 122a/2.

‘aşk: (Ar.) Sevgi, aşk. 77b/6, 110a/3; gavgā-yı ‘a.-ı dil-dār 83a/9; hevā-yı ‘a. 201b/4.

āşnāyī: (Far.) Âşnâlık, haberdarlık, dostluk. bŷy-i ā. 13a/4.

āşŷb: (Far.) Kargaşalık. seyl-i ā. 244b/13; seyl-i fitne vü ā. 60b/2.

āşŷfte: (Far.) Çıldırircasına seven, bu yüzden perişan bir halde, azgın ve baştan çıkmış deli gibi olan, aşifte. ā.-i cemāl 83a/8; ā. hātır 39a/5.

at: At. 129a/17, 144b/6, 151b/2, 168a/5, 189a/12; a.-ı mā-ħazar 102a/9.

at-: Atmak. 35b/17, 53b/5, 112a/16, 139a/10; söz a.- 13b/7.

ata: Baba. 16b/9, 28b/17, 35a/3, 59a/12.

‘**aṭā**’: (Ar.) Bağışlama, bahşiş. 10b/8, 80b/4; ‘a. ét- 95b/16; ‘a. eyle- 112b/10, 247a/4; ‘a. kı1- 92a/6, 243a/9; dest-i ‘a. 89b/17; ‘a. vü bahşiş kı1- 130a/6; ‘a. vü ihsân ét- 49a/2; ‘a. vü dād 140a/5.

atabeg: (Türk devletlerinde) Sadrazam, vezir-i azam. a.-i a‘zam 22a/8.

a‘**ṭāf**: (Ar.) Merhametler, şefkatler; meyiller. envā‘-i a‘. 44b/1; ifāza-i a‘. 27a/8.

‘**aṭāyā**’: (Ar.) Hediyeler, armağanlar; bahşişler. 81a/14, 81a/14, 85b/17; ‘a.-i mülket 92b/11; ḥazret-i vāhibü’l-‘a. 257b/6, 261b/14.

‘**atebe**: (Ar.) Eşik, basamak. ḥademe-i ‘a.-i ‘aliyye 10b/5; ḥademe-i ‘a.-i sulṭāniyye 215b/13; ḥuddām-ı ‘a.-i nübüvvet 239a/12.

āteş: (Far.) Ateş, hararet, kızgınlık. 210a/8; ā.-i fitne 38a/6; ā.-i ğāzab 36a/13; ā.-i ḥamiyyet ü ğayret 94b/2; ā.-i helāk 202a/5; ā.-i ḥışm 183b/3; ā.-i zulm 147a/7; ma‘den-i ā. 122a/2.

āteş-bār: (Far.) Ateş yağdıran. şemşir-i ā. 38b/2.

āteş-efrūz: (Far.) Ateş yakan, ateş tutuşturan. 167a/15.

āteş-engīz: (Far.) Ateş fişkiran. sūḥan-ı ā. 227b/9.

āteş-gede: (Far.) Ateşe tapanların ibadet ettiği yer veya mabet. 40a/10.

āteş-perest: (Far.) Ateşe tapan. 114b/2, 171a/2.

‘**aṭıfet**: (Ar.) Karşılık beklemeden gösterilen sevgi; iyilikseverlik. 199a/15; ‘ā.-i cibillī 72b/10; ebvāb-ı re‘fet ü ‘ā. 199b/7; naẓar-ı ‘ā. 97b/17; merḥamet ü ‘ā. 21b/10.

‘**āṭıl**: (Ar.) Tembел, üşengen; boş, faydasız. 38b/9, 55a/5, 143b/12; ‘ā. kı1- 52b/17; ‘ā. ol- 180b/6.

‘**āṭır**: (Ar.) Itırlı, güzel kokulu; kokuları seven. melḥūz-ı ḥāṭır-ı ‘ā.-ı ehl-i yaḳin 61a/4.

āṭī: (Ar.) Gelecek; gelecek zaman, istikbal; önde, aşağıda. 26b/1, 26b/6.

‘**atīk**: (Ar.) Eski; hür; asıl. te‘emmül-i ‘a. 15b/3; beyt-i ‘a. "Kâbe" ziyâret-i beyt-i ‘a. 110b/8.

‘**atīka**: (Ar.) Eski; âzâd edilmiş, özgür. labne-i ‘a. 115b/17.

ātiye: (Ar.) [*āti'nin d.*] Gelecek zaman, istikbal. ḥikāyât-ı ā. 93a/3.

- ‘**aṭīyye**: (Ar.) Armağan, hediye, bahşiş. ‘a.-i bī-ḳıyās 84a/16; kerem ü ‘a. 223b/9.
- aṭlas**: (Ar.) Üstü ipek, altı pamuk kumaş. a.-ı zer-beft 111a/13; çarḥ-ı a. "gökyüzü" 232b/7.
- aṭnāb**: (Ar.) Çadır ipleri. a.-ı ḥıyām-ı çarḥ-ı zümür-rūd-fām 108b/10.
- ‘**aṭş**: (Ar.) Susama, susuzluk. 122a/17, 144b/9; āteş-i ‘a. 144b/3, 215a/6; istilā-yı ‘a. 262b/13; şiddet-i ‘a. 122a/3.
- ‘**aṭşān**: (Ar.) Susuz, susamış. civān-ı ‘a. 122a/14.
- ‘**aṭṭār**: (Ar.) Güzel kokulu maddeler ve yağlar satan adam; hekimlikle ilgili maddeler satan adam. meşel-i ‘a. 210a/5.
- ‘**avādī**: (Ar.) Zulm edenler, zalimler. def‘-i ‘a.-i i‘ dād 50a/4.
- ‘**avā’ib**: (Far.) Kusurlar, eksiklikler, lekeler. şevā’ib-i ‘a.-i reyb ü riyā 50b/16.
- ‘**avā’id**: (Ar.) Gelirler. 79b/14; ‘a.-i ḥazāne 122b/10.
- ‘**avā’ik**: (Ar.) Engeller, zorluklar. ‘a.-i şettā 101b/5.
- ‘**avākīb**: (Ar.) Sonlar; sonuçlar. ‘a.-ı umūr 153b/3; ‘uḳalā-yı ‘a. şinās 59a/17.
- a‘vām**: (Ar.) Yıllar, seneler. sevālif-i a‘. 24b/2.
- ‘**avām**: (Ar.) Herkes, cahil halk, ayak takımı. ḥaḳīḳat-i aḥvāl-i ḥāşş ü ‘a. 132b/16; muḥāzır-ı ḥavāşş ü ‘a. 71b/14, 238b/4; ḥavāşş ü ‘a. “ileri gelenler ve halk” 61a/6.
- avān**: (Ar.) Vakit, zaman. a.-ı şa‘b-ı şegab-ı edeb 25a/16; a.-ı tehyi’et 16b/8; a.-ı vezāret 4b/5.
- a‘vān**: (Ar.) Yardım edenler, yarıdakçılar. a‘. ü enşār 199b/3.
- ‘**avāniyye**: (Ar.) ? 148b/2.
- ‘**avār**: (Ar.) Ayıp, kusur, fesat. 167a/13.
- ‘**avārif**: (Ar.) İyilikler, armağanlar, bağışlar; nazik, cömert kimseler; kabiliyetli kimseler. muḳtebis-i envār-ı ‘a. ü şiyem 10a/5.
- ‘**avārif-nişār**: (Ar.) İyilik saçan, armağan saçan. meclis-i ma‘ārif-bār ü ‘a. 126a/8.
- ‘**avāşif**: (Ar.) Fırtınalar. ‘a.-ı fevt 49b/3.
- ‘**avāṭif**: (Ar.) Şefkatler, karşılıksız sevgiler, bağışlar. ‘a.-ı ḥusrev-āne 248a/5; ‘a.-ı şehāne 98b/8, 103b/11, 158b/1, 208b/1.

āvāz: (Far.) Ses, seda. ā.-ı tācir 175a/8.

āvāze: (Far.) **1)** Yüksek ses. 219b/6; ā.-ı bi-endāze 255b/1; ğulgule-i ā. 255a/17. **2)** Şöhret, ün. ā.-ı cūd ü ihsān 99b/5; ā.-ı fütüvvet ü mürüvvet 54b/8; ā.-ı saḥāvet 99b/10; ā.-ı saḥā' 106a/11; ā.-ı şükūh ü şevket 159b/1.

‘avdet: (Ar.) Geri gelme, dönme, dönüş. 124b/10; ‘a. ét- 136b/4, 144b/14, 236b/16, 237b/1.

āverde: (Far.) Getirmiş; getirilmiş. 64b/15.

avın-: Avunmak. 73b/14.

āvīḥte: (Far.) Asılı, asılmış [şey]. 127a/7; ā. kı1- 195a/3.

‘avķ: (Ar.) Alıkoyma, durdurma, vazgeçirme. 218a/4; ‘a. ét- 112a/5; rişte-i ‘a. 31a/1; tutuķ-ı ufķ-ı ‘a. 77a/7.

‘avn: (Ar.) Yardım, destek; destekçi, yardımcı. ‘a.-ı ezel 41b/5; ‘a.-ı ilāh 38a/11; ‘a.-ı ilāhī “ilahi yardım” 70b/1, 75a/6; ‘a.-ı rabbānī 68b/12.

‘avret: (Ar.) Kadın; zevce, avrat. 257a/3, 259a/2.

‘avvād: (Ar.) Udcu, ud çalan. ‘a.-ı kenizek 82a/15.

ay: Ay, yılın on iki bölümünden her biri. bir a. 82a/9; iki a. 100a/15; toĝar a. 90b/9.

a‘yād: (Ar.) Bayramlar. eyyām-ı a‘. 19a/5.

ayaĝ: Kadeh, tas, çanak. 14a/8.

ayaĝ /ayaķ: Ayak. 23b/12, 80b/1, 107a/3, 190b/16; a.-da ķal- 80a/5; a. üzere gel- 39b/11.

‘ayāl: (Ar.) Hanım, eş, zevce. aḥvāl-ı evlād ü ‘a. 113b/1; ehl-i ‘a. 63a/13, 63b/9; eṭfāl ü ‘a. 95b/8; me’ūnet-i ‘a. 73b/5; māl ü ‘a. 259b/3.

ā‘yān: (Ar.) Gözler; bir memleketin ileri gelenleri. 19a/7; ā‘.-ı devlet 111a/9; ā‘.-ı leşker 98a/15; ā‘.-ı memleket 15a/2; ā‘.-ı şehir 91a/17; ā‘.-ı vilāyet; ā‘. u aķrān 18b/3.

‘ayān: (Ar.) Belli, açık, meydanda. 28b/4, 65b/9, 75b/5; ‘a. eyle- 106a/3; ‘a. ol- 56a/7, 249b/10.

‘ayānen: (Ar.) Açıkça. 201b/11, 249b/17.

‘ayār: (Ar.) Ayar; altının, gümüşün ve başka kıymetli madenlerin karışma derecesi. 164a/6; ‘a.-ı kār 229b/3; mi‘yār-ı ‘a. 7b/6; şaḥīḥü’l-‘a. 144b/4.

āyāt: (Ar.) Kur'an'ın cümleleri. 87a/1.

‘**ayb:** (Ar.) Ar, utanılacak şey, ayıp; utanmayı gerektiren durum, kusur. 90a/14, 201a/16, 248a/16; mūrīṣ-i ‘a. ü şeyn 79b/15; ‘a. vēr- 80a/13; ‘a. ü reyḅ 69a/12; hezār ‘a.-in bul- 223a/16.

‘**ayb-cūy:** (Ar.Far.) İnsanın ayıbını araştırıp soran. 211a/4; ‘a. ol- 211a/2.

‘**aybsız:** (Ar.T.) Ayıpsız; kusuru olmayan. 156b/13.

āyende: (Far.) Gelen, gelici. ā. ol- 243a/15; ā. vü revende "gelen ve giden" 72b/17.

āyet: (Ar.) Ayet. 12b/9, 251a/4, 256a/13; ā.-i kerīme “kutsal ayet” 53b/8, 231a/8; tetimme-i ā.-i kerā’ime 185a/14.

ayır-: Ayırmak. 57a/10, 105a/10, 105a/10, 183b/1, 200b/17.

āyīn: (Far.) Tören, töre, adet, kanun, usul; dini tören. 104a/3; ā.-i bāṭıl 161a/2; ā.-i dirīn "eski töre" 29a/5; ā.-i kābīn 117b/2; ā.-i leṭāfet 152b/5; ā.-i müslimīn 242b/15; ā.-i selāṭīn 66a/5.

āyine / āyīne: (Far.) Ayna. 157b/15, 180a/7, 208a/5; ā.-i büzürg 207b/14; ā.-i girdār 10a/15; ā.-i gītī-nümā 7a/12; ā.-i ṣāf 45b/9; ā.-i sīne 158b/8; ā.-i zūhūr 67b/13.

aylık: Bir ay içinde olan; bir ay süren. bir a. 94b/6.

‘**ayn:** (Ar.) 1) Göz. ‘a.-ı ‘ālem 10b/16; ‘a.-ı ğayret 85a/12; ‘a.-ı ‘ibret 148a/8, 153b/10; ‘a.-ı i‘tibār 56b/7; ‘a.-ı rızā 8a/8; naṣḅ-ı ‘a. edin- "gözü dikmek" 43b/3; ‘a.-e’l-yaḳīn “gözle görünen, kesin” 83a/6. 2) Pınar, kaynak. 144b/9; ‘a.-ü’l-ḫayāt-ı zindegānī “hayat pınarı” 59a/10.

‘**aynī:** (Ar.) Aynı, tıpkısı. 245a/11.

‘**ays:** (Ar.) Yaşama. çeşme-i ‘a. 129b/6; sermāye-i ‘a.-i rağad 117a/4; ‘a. ü ‘işret “yiyip içme” 54a/10, 141b/10; ‘a. ü kām-rānī 84a/11; ‘a. ü ṭarab “yeme içme, çalgı çengi, eğlence” 34b/12.

a’yün: (Ar.) Gözler; menbalar, pınarlar. a‘.-i ā‘ yān 28b/4, 61a/6, 263b/1; a‘.-i nās 144b/1

‘**ayyār:** (Ar.) Hilekar, dolandırıcı; zeki, kurnaz; çevik, atak. 70b/16, 104a/12, 104b/5; ‘a.-ı sitem-kār-ı bed-‘ahd 103b/12; ‘a.-ı nā-bekār 103b/4; merd-i ‘a. 103b/16; ‘a.-pīṣe "hilekarlığı, dolandırıcılığı huy edinmiş olan" 103b/11, 107a/11.

‘**ayyūḳ:** (Ar.) Semanın pek yüksek yeri. ‘a.-a er- 258b/6.

az: Az. 42b/9, 110b/13, 148b/12, 177b/16; . a. a. 122a/17; a. ü çok "az çok, bir parça" 202b/16.

āz: (Far.) Açgözlülük, hırs, tamah. belā-yi hırş ü ā. 118b/5; ğavġā-yi hırş-ı ġanā'im ü ā. 117a/2; zarf-ı hırş ü ā. 118a/6; hırş ü ā. 118a/8; ā.-āşüb "hırs, tamah karıştıran" ā.-āşüb-āmiz 118a/15.

a'zā: (Ar.) Organlar, üyeler. 85a/8, 98b/16, 146a/16, 172b/9; a'-.yi feres 168b/6; a'-.yi şikeste vü güsiste 150a/10; a' . vü endām 257a/15.

‘azāb: (Ar.) İşkence, keder. 145b/14, 205a/3; ‘a.-ı elīm 197b/12, 200b/17; eşedd-i ‘a. 203a/1; müstahaqq-ı ‘iķāb ü ‘a. ét- 195a/5.

āzād: (Far.) Kurtulmuş, serbest olan; ayıpsız, kusursuz. ā. ét- 51b/4, 156a/9, 158b/1; ā. eyle- 37a/9, 53a/3; ā. ol- 169a/9, 176b/16.

āzāde: (Far.) Hür, serbest. 171b/14; ā. kı1- 189a/14; serv-i ā. 20a/5, 56a/6, 82a/16.

āzādelik: (Far.T.) Hürlük, serbestlik, özgürlük. 167b/1.

a'zam: (Ar.) En büyük, daha büyük. 127a/12; atabeg-i a' . 22a/8; fārūķ-ı a' . 190b/10; sultān-ı a' . 4b/6; vezīr-i a' . 31a/8; a' . u vāfir 157a/7.

‘azamet: (Ar.) Büyüklük, ululuk. kemāl-ı kibr ü ‘a. 217b/3; kevkebe-i ‘a. 63a/17; ‘a. ü celāl 37a/10, 150a/15; ‘a.-penāh "büyüklüğün ululuğun koruyucusu" pādişāh-ı ‘a.-penāh 132b/15.

āzār: (Far.) İncitme, kırılma. 51b/4, 146a/4; ā.-ı sīne-bend-i saht-kār 169a/2; ezā vü ā. 193a/13; ezā vü ā. gör- 156a/8.

āzār: (Far.) Çıkışma, tekdir, paylama. 50b/5; ā.-ı ‘aķreb-i zehr-bār 71a/16; ā.-ı rüzigār 172a/3; ā. u cefā 230b/9; ā. u ezā' 102b/10.

āzarde: (Far.) Üzgün, kederli. ā. ét- 198a/9; ā. ol- 183a/5; ā. dil 64b/12; ā. hātır 132b/13.

‘azb: (Ar.) Tatlılık; tatlı, şirin, leziz, hoş. ‘a.-ü'l-ke1ām 47b/17; āb-ı ‘a. 62b/12; āb-ı ‘a. ü laṭīf 64b/14.

azdād: (Ar.) Karşıtlıklar, zıtlıklar. melāmet-i a. 143a/4.

azhā: (Ar.) Kurbanlar. rüz-i ‘id-i a. "Kurban Bayramı" 221b/17.

‘azīm: (Ar.) Büyük, ulu, iri. 181a/10, 195b/6, 211b/9; kaḥṭ-ı ‘a. 95b/3; leşker-i ‘azīm 245a/1; nef'-i ‘a. 201b/11; sevgend-i ‘azīm ét- 244a/7; vebāl-ı ‘a. 92b/6; ‘a.-ü'l

cüşse "iri yapılı, iri yarı" 46a/7; 'a.-ü'ş-şān "şanı, ünü, sanı büyük olan" sulṭān-ı 'a. 35b/6, 40b/8; 'a. ol- 158b/14; 'a. ü fevḳāl' āde 156b/14.

'**azīme**: (Ar.) Büyük, ulu, iri. cerāḥat-ı 'a. 160b/3; velīme-i 'a. 103a/6, 161b/8; zārūret-i 'a. 95b/6.

'**azim**: (Ar.) Niyetli, kesin karar veren. 77a/4; 'a. ol- 20b/14, 74b/2, 96a/14, 168a/4; 'ā. ü mütēhālik 89a/10.

'**azīmet**: (Ar.) Gitme, gidiş. 38a/15, 110a/14, 135b/2; 'a. buyur- 110b/12; 'a. ét- 166a/14; 'a. ḳıl- 202b/5; 'a. olın- 31b/12; 'a.-i şikār 128a/2.

'**azīr**: (Ar.) Özür; özür dileyen. 'a.-i kebīr 96b/8.

'**azīz**: (Ar.) Muhterem, saygın; sevgili. 147b/8, 181a/11, 187b/15; 'a.-i Mışr 243b/10; 'a.-i müşfiḳ 182a/11; 'a. ü büzürg-vār 108a/13; 'a. ü muḥterem ṭut- 194a/5.

'**azl**: (Ar.) İşinden çıkarma, yol verme. elem-i 'a. 228a/16; taşavvur-ı 'amel-i bī-'a. 228b/1.

'**azm**: (Ar.) Kasıt, niyet, karar. 42a/7, 75b/15, 76b/2; 'a. ét- 44a/5, 159b/11; 'a.-i cezm ét- "kesin karar vermek" 77b/17; 'a. ü āheng ét- 198a/15; 'alāmet-i 'a.-i dürüst 75b/13; 'a.-i geşt ü güzār 63b/1; 'a.-i ḥāliş 20b/14; 'a.-i şikār 189a/5.

āzmāyiş: (Far.) Deneme, sına, tecrübe. ā.-i ḳadeḥ-i mevşūf 48a/14; vaḳt-i ā. 221a/10.

'**azm-dār**: (Ar.Far.) Niyetli, kararlı. 'a. ol- 64b/4.

'**azm**: (Ar.) Kemik. 168b/17.

azmūde: (Far.) Tecrübe etmiş olan; tecrübe olunmuş, sınıanmış. a. ol- 221a/8, 229a/15.

'**azrā'**: (Ar.) Kızıoğlan kız; delinmemiş inci. 'izār-ı 'a.-yı maḳsūd 77a/7.

azrār: (Ar.) Zararlar, kayıplar. a.-ı licām ü ḥizām 169a/2; a. u āzār 145b/13; āzār u a. 151b/11; ḥār-ı āzār u a. 151a/3.

'**azud**: (Ar.) Sütun; destek; kuvvet. 227a/15, 227b/9; sulṭān-ı 'a.-u'd-devle "devlete destek olan" 227a/13.

āzürde: (Far.) İncinmiş, kırılmış, gücenmiş. ā. ét- 228b/6; ā.-dil "gönlü kırılmış, mahzun" 20b/8; ā.-dil ü dād-ḥāh 228b/12; ā.-ḥāṭır "hatırı, gönlü kırılmış" 219b/3.

azyaḳ: (Ar.) (daha, en, pek, çok) dar. a.-ı aḥvāl 176b/4.

'**azż**: (Ar.) Isırma. 'a. ét- 149a/6.

B

bāb: (Ar.) **1)** Kapı. b.-ı dār 175a/12; b.-ı himmet 80b/11; b.-ı icāzet 18a/2; ḥavāli-i b.-ı Medīne 137a/15; b. ḥalkası 122a/6. **2)** Bölüm. 58a/4; b.-ı beyān 48a/1; b.-ı evvel 11b/2; b.-ı pencüm 11b/5; on altı b. 11a/16. **3)** Konu, iş, mesele; yol. 53a/7, 65b/14, 98b/12, 125a/14, 231b/7.

baba: Baba. 22a/9, 35a/5, 60b/10, 94a/10, 145b/1.

bād: (Far.) **1)** Yel, rüzgar. 44a/15, 101a/4, 206a/1; b.-ı ğurūr 87b/16; b.-ı ḥazān “sonbahar rüzgarı” 28b/6; b.-ı reftār 167b/13; b.-ı şarşar 9a/14. **2)** Kibirlenme. b. ét- 251a/13.

bād-bān: (Far.) Yelken; gemi sereni. 37b/10.

bāde: (Far.) Şarap, içki; mec. aşk, Allah sevgisi. 83a/12; b.-i ‘aceb ü ğurūr 38a/1; b.-i ḥōş-güvār 14a/12; keyfiyyet-i b. 142b/2; sürūr-ı b.143a/7.

ba’ de: (Ar.) Sonra. 50a/8, 123a/2, 160a/13; b.-e’l-ebvāb 11a/17; b.-e’l-eyyām 18b/2; b.-e’l-vefāt 22b/10, 89a/11; min b. "bundan sonra, bundan böyle" 45a/7, 81b/15, 150a/7, 195b/7, 237a/1.

bāde-āşām: (Far.) Şarap içen. b. ol- 142a/15.

ba’ dehu: (Ar.) Daha sonra, ondan sonra, bundan sonra. 46a/12, 69b/2, 83b/2, 103a/11, 149b/4.

bāde-perestlik: (Far.T.) Şaraba pek düşkün olma. 82b/4.

ba’ de-zalik: (Ar.) Ondan sonra. 122b/11, 163b/6, 261a/2.

ba’ dezān: (Ar.) Ondan sonra. 66a/9, 105a/5, 131b/14, 247a/12, 249b/15

bādī: (Ar.) Sebep; ilk, başlangıç. b. ol- 260a/5; b.-i emr "işin başlangıcı" 46a/12; bādī-i nazarda "ilk bakışta" 168b/13.

bādiye: (Ar.) Çöl, kır. 63b/7, 122b/15; b.-i ğavāyete düş- 145b/16; b.-i hāviye 197b/6; b.-i hāviye-i zālālete düş- 249a/15; b.-i hevī-nāk 118a/1; b.-i zūlmāt 5a/5.

bād-pā: (Far.) Ayağına çabuk olan [at vs.]; süratli, tez. b. vü cihān-peymā 101a/2; semend-i b. 189a/4.

bād-pāyān (Far.) Ayağına çabuk olan [at vs.]; süratli, tez. b. ol- 100a/5.

bāğ: (Far.) Bağ, büyük bahçe, bostan. 12b/12, 56a/2, 192b/15; b.-ı hürrem 28b/5; b.-ı irem "Cennet" 95a/2; b.-ı zindegāni 137a/5; b.-ı pür-ezhār 14a/2.

bāğ-bān: (Far.) Bahçıvan, bağcı. 193a/6, 193b/1, 193b/7.

bāğ-bānlık: (Far.T.) Bahçıvanlık, bağcılık. b. ét- 56a/13.

bağhā: (Far.) Bağlar. b.-yi behişt-āyīn 86b/9.

bağır: Göğüs, ciğer, sine; yürek. 171b/17.

bağışla-: Bağışlamak. 182a/3.

bağī: (Ar.) Serkeşlik, azgınlık. ehl-i b. vü fesād 71b/15; ehl-i b. vü zalālet 38b/8.

bağla-: Bağlamak. 55b/5, 77a/12, 109b/12.

bahā’: (Far.) Kıymet, bedel, değer. 19b/4, 81b/9, 100a/15, 148b/4; hūsn ü b 134a/7.

bahādır: (Far.) Cesur, yiğit. 198b/16.

bahār: (Far.) Bahar. b.-ı zıkr-i cemil 99b/7; faşl-ı b. 12a/17, 115a/16; miğ-i b.-ı bezl-i bī-dirīğ 31a/2.

bahārī: (Far.) Bahar ile ilgili. ebr-i b. 13b/5.

bahāristān: (Far.) İlkbahar mevsimi; yeşil ve çiçekli yer. 9b/16; evrāk-ı b. 13a/15.

baḥīl: (Ar.) Cimri, tamahkar. 209a/6; b.-i nā-kes 96b/6; merd-i b. 96b/4; merd-i b.-i pür-takṣīr 96b/8; b. ü mümsik 209a/4; bed-hūy ü b. 187b/6.

baḥīlān: (Ar.) Hasis ve cimri olanlar. şıfat-ı b. 214b/2.

bāhir: (Ar.) Gün gibi ortada, apaçık; parlak, aydınlık. 162a/14; b. ol- 249a/12; bürhān-ı b. 46a/10, 49b/1; delil-i b. 208b/11.

bāhire: (Ar.) Gün gibi ortada, apaçık; parlak, aydınlık. kuvvet-i b. 158a/6.

baḥr: (Ar.) Deniz; büyük göl veya nehir. 112a/10; b.-i bī-kerān 254b/11; b.-i endiṣeye ṭal-245a/13; b.-i ḥāṭır 5a/10; b.-i ḥayāt 172a/14; b.-i muḥīṭ “okyanus” 254b/10.

baḥş: (Ar.) Sözü edilen konu; bir konu hakkında detaylı araştırma ve açıklama; sözlü tartışma. 17b/12, 27b/4; b. ét- 27b/14; b.-i fayşal 24a/8; b. u cedel 18a/6.

baḥş: (Far.) Bağış, ihsan, verme; dağıtma. 17b/14, 27b/10, 31a/1, 74a/6; b. ol- 52a/12; b.-ı rūḥ-efzā 176a/12.

bağışalık: (Far.T.) Bağışlama, verme. 10a/13.

bağışayende: (Far.) Affedici, bağışlayıcı. b. ol- 188b/14.

bağşende: (Far.) Veren, bağışlayan, affeden. 220a/8.

bağış: (Far.) Bağış, ihsan; bahşiş. 92b/4; b. kı1- 86b/6; ‘aṭā vü b. kı1- 130a/6; vaqt-ı b. 220a/5.

baht: (Far.) Talih, kader, kısmet. 213b/10; b.-ı bīdār “uyanık, açık talih.” 5a/15; b.-ı tāze 15b/14; civān-b. "bahtı açık, talihli" 26b/10; nīk-b. "bahtı iyi, talihli" İskender-i n. 31b/8; ‘izz ü b. 87b/16; taht ü b. 37b/4.

bahtiyārī: (Far.) Bahtiyarlık, mutluluk. şāh-ı bār-gāh-ı b. 9b/3.

bahtiyārлік: (Far.T.) Bahtiyarlık, mutluluk. 225a/15.

bāhūr: (Ar.) Aşırı sıcak. ḥarāret-i eyyām-ı b. 122a/2.

bā-ḥuşūş: (Far.Ar.) Hususiyle, en çok, hele. 114b/2.

ba‘īd: (Ar.) Uzak; derin. 107b/16, 254b/7; mekân-ı b. 138b/2; zamān-ı b. 115b/8; b. ü mehcūr 111a/6.

ba‘īde: (Ar.) Uzak. mesāfe-i b. 123b/5, 137b/15, 138a/6, 174a/8.

bā‘iş: (Ar.) Sebep, neden. 56a/12, 85b/13, 176b/16, 228b/1; b. ol- 150a/2, 237a/12; b.-i emn ü amān 61a/11; b.-i zevāl-ı iḳbāl 226a/5; aṣl-ı b. 121a/15; sebeb ü b. 151a/12.

bāk: (Far.) Korku; sakınma; kaygı. 197b/4, 218a/7.

baḳ-: Bakmak. 21a/1, 77b/7, 86b/16, 128b/16, 153a/8, 173b/14, 174a/13.

baḳar: (Ar.) İnek, sığır. cülūd-ı b. 163a/4; şekl-i b. 163b/7; zābiḥü'l-b. 128b/14.

baḳara: (Ar.) İnek, sığır.? 163a/4, 163a/11; bāb-ı b. 178b/14.

baḳıyye: (Ar.) Artan, artmış olan. 178a/5, 262a/15; b.-i ‘ömr 99a/16, 112b/15; b.-i sedd 262b/4.

bāḳī: (Ar.) Daimi, kalıcı. 39b/17, 204a/9; b. ḳal- 56a/1, 94b/8; b. ol- 73a/6; b. vü ber-ḳarār 263a/4.

bāḳıye: (Ar.) Daimi, kalıcı. bā‘iş-i ḥayāt-ı b. 22b/5.

bāḳıyen: (Ar.) Ağlayarak. b. ve sâ‘ıyen 139a/2.

- bāklā:** (Ar.) Sebze, yeşillik; yeşil kabuklu, iri taneli malum sebze. 81a/2; b.-i ḥasnā 80b/17.
- bākūre:** (Ar.) Evvel yetişen; turfanda [yemiş]. 92a/6; b.-i bāğ-ı melāḥat 242a/15; b.-i naḥlistān-ı hidāyet 185a/2.
- bāl (I):** (Ar.) Gönül, kalp; ruh, can. fāriğü'l-b. ol- "başı dinç, gönlü rahat olmak" 128a/6; ferāğ-ı b. "gönül rahatlığı" 66a/9; mesrūrü'l-b. 105a/3; mükedderü'l-b. ol- 42b/17; müreffehü'l-b. kı1- 199a/16.
- bāl (II):** (Far.) Kanat; kol. mürğ-i zerrin-b.-mihr 176b/5; taḥrik-i per ü b. ét- 258b/5; zīr-i b. "kanat altı" 9a/4.
- bālā:** (Far.) Yüksek, yukarı, üst, yüce; boy. 42a/6, 88a/15; b.-yi āb 47b/10; b.-yi isti'ādād 215a/12; ḳadd-i b. 133b/15; sedd-i b. 261b/12; şāḥ-ı b. 125b/7; ṭaraf-ı b. 252b/10.
- balıḳ:** Balık. 148b/4.
- bāliḡ:** (Ar.) 1) Ergenlik çağına gelmiş; erişmiş, ulaşmış. b. ol- 81a/15, 254b/8. 2) Toplam. 148b/4.
- bāliḡa:** (Ar.) Varmış, ulaşmış. 253b/9; b.-i şāmīle 212b/4.
- bālīn:** (Far.) Yastık. b.-i Dārā 39b/16; b.-i rāḥat 202b/7.
- bālīş:** (Far.) Yastık. 229b; b.-i i'zāz 228b/15.
- bāliye:** (Ar.) Eski. ḳurūn-ı b. 12a/10.
- bāmdād:** (Far.) Sabah vakti, sabahleyin. 46a/4, 124a/14, 150a/9, 251a/11; ḥāb-ı b. 142b/9.
- bān:** (Ar.) Sorgun ağacı, bey söğüdü. ḳızbān-ı b.-ı şükrān 15a/5.
- baṅa:** Bana. 67a/9, 77b/10, 81a/2, 103a/14, 157a/17.
- bānī:** (Ar.) Yapan, yapıcı, kuran (kimse). b.-i mebānī-i aḥbār 18b/12, 109b/6; b.-i pīr-i pīşvā 29b/15.
- bānū:** (Far.) Hanım; büyük hanım; gelin. 202a/9; b.-yī ḥümāyūn-ı ḥalvet-nişin-i 'işmet-güzin 60a/17; b.-yī 'iffet-i perde-nişin 58b/8.
- bār:** (Far.) 1) Allah, Tanrı. b.-ḥudā-yā 154b/1; b.-i te'ālā 61b/11; ḥāzret-i b. 7a/2; 2) Yük, ağırlık. 72b/13, 100b/10, 138b/13; b.-i iḥtiyāc 154b/5; b.-i sengin 72b/12; b.-i şıḳlet 104a/14; b. ü bengāh 244a/16. 3) Defa, kere. hezār b. 84a/1, 154a/12, 218a/13; şad-b.

103a/2, 219a/12. **4)** Meyva, yemiş. bî-berg ü b. ol- 114a/10; dıraht-ı bî-berg ü b. 214a/11.

bārān: (Far.) Yağmur. 53a/4, 96a/6; b.-ı bî-pâyān 18a/14, 109b/14; b.-ı ihsān 89a/7; āb-ı b. 63a/1; şiddet-i b. 101b/2; b. ü berf 101a/15.

bārende: (Far.) Yağdıran, yağdırıcı. ebr-i b. 124b/15, 220a/7, 227b/9.

bār-gāh: (Far.) Çadır, yüksek divan. 101b/1, 102a/8; b.-ı devlet-i dest-gāh 44b/14; b.-ı kabūl 52a/10; b.-ı şāh 15a/8; havāşş-ı b. 64b/6; maqbūl-ı b. 58a/8.

barış-: Barışmak. yıldızı b.-ma- 190a/17.

bārī: (Far.) Hiç olmazsa, bir kere. 63b/15, 138b/14, 147a/4, 148b/17, 175a/1.

bārid: (Ar.) Soğuk. mā³-i b. "soğuk su" 122a/9.

bāriqa: (Ar.) Şimşek, yıldırım parıltısı. b.-i nesim-i feyż-resān 191b/7.

bāriz: (Ar.) Aşık, meydanda, açık. b. ol- 26b/6; vākıf-ı esrār-ı b. ü kāmīn 153b/14; b. ü kāmīn 250b/11.

bārizāt: (Ar.Far.) [*bāriz*'in çoğulu.] b. ü kāmīnāt 32b/11.

barmağ: Parmak. 102b/8.

baş-: Basmak. 40a/16, 56a/16, 111a/9, 159b/10, 262b/16.

başar: (Ar.) Göz; görme. b.-ı başir 20a/11; b.-ı başiret 104a/13, 153b/9; medā-yi b. "gözün görebildiği kadarı, göz erimi" 123b/5; za⁶ f-ı b. 177b/14.

bā-şavāb: (Far.Ar.) Doğru olan, doğrusu. tedbīr-i b. 243b/4.

bāşıra: (Ar.) Görmek kuvveti ve hassası, görüş, görme; göz. b.-i başiret 143b/11.

başir: (Ar.) Görüp anlayan. başar-ı b. 20a/11.

başiret: (Ar.) Önden görüş, seziş. başar-ı b. 104a/13, 153b/9; bāşıra-i b. 143b/11; dīde-i b. 69b/9, 150b/14.

basīṭ: (Ar.) Sade, düz, engelsiz; açık, geniş, yaygın. b.-ı arz 125a/5; bisāt-ı b.-i ğabrā³ 3a/12.

bast: (Ar.) Yayma, açma; uzun uzadıya anlatma. b. ét- 20b/3, 165b/2, 217b/4; b. olın- 32a/4; b.-ı bisāt-ı neşāt 170b/9; b.-ı kelām ét- 120b/11; b.-ı merām ét- 163b/15; b. ü kabz "açılıp kapanma, genişleyip daralma" 109a/14.

baş: Baş. 26a/10, 36a/7, 85b/6, 189a/15; b.-ı şadaqasına 169b/11; b.-ına belâ al- 165b/10; b.-ına gel- 60b/5; b.-ın alup git- 131b/2; b.-ına üş- 59a/3; b.-larına hāmūn-ı ‘âlem teng ol- 39b/5.

başa baş: Başa baş. 200a/12.

başdan başa: Tamamen, bütünüyle; başından sonuna kadar. 261a/6.

bāşed: (Far.) Olur, ola. 222b/5.

başla-: Başlamak. 173a/12.

baṭālet: (Ar.) İşsizlik, avarelik. 142b/10.

bāṭıl: (Ar.) Boş, beyhude, yalan; çürük. 117a/10, 173b/1; b. kı1- 52b/17; āyīn-i b. 38b/9; dīn-i b. 33a/15; ehl-i b. 238a/5; fikr-i b. 245a/3.

bāṭın: (Ar.) İç, iç yüz, içteki; gizli, görünmeyen. 20a/14, 67b/2; ‘ālim-i ‘âlem-i zāhir ü b. 153b/14.

baṭrık/baṭrik: (<Yun.) Hristiyan dininin ruhani lideri, patrik. 161a/1, 164a/8, 164a/17; bāb-ı b. 161a/4; cenāb-ı b. 161b/3; ḥizmet-i b. 163b/13; şān-ı b. 161a/9; b. ü ruhbān 33b/12.

baṭş: (Ar.) Zor ve şiddetle yakalayış, sertlikle tutuş. ehl-i b. 159b/3; şedidü’l-b. 167a/10; b. u kuvvet 163a/12.

bā-vücūd ki: (Far.Ar.) Böyle iken, bununla beraber. 28a/9, 35b/9, 61b/2, 79a/14, 209b/6.

bāyī’: (Ar.) Satan, satıcı. 116b/11, 116b/12; b. ü müşterī 117a/1.

bāyişān: (Far.) Varlıklar. tevāzu’ u ihtirām-ı b. 11b/12.

bayram: Bayram. 249b/4.

bāz (I): (Far.) Doğan. 35b/14, 121a/3; b.-ı bülend-pervāz 9a/15; b.-ı himmet 75b/2.

bāz (II): (Far.) Açık. b. ét- 21a/2.

ba’z, ba’zı: (Ar.) Birazı, bir kısmı; kimi. 34a/2, 125b/14, 192a/3, 250a/10, 256a/10.

bāzār: (Far.) Pazar, çarşı; alışveriş. 243a/7; b.-ı kār-zār 233a/17; b.-ı kıyāmet 240a/12; b.-ı rayic 81b/10; künc-i b.-ı tevekkül 117a/3; revāc-ı b.-ı devlet 200a/3; şehr ü b. 133b/8, 200b/2.

bāz-dār: (Far.) Doğancı, avcı, kuşçu. b.-ı sipihr 176b/4.

bāzergān: (Far.) Bezirgan, tacir. 179b/9; libās-ı b. 54a/15; merd-i b. 54b/8; b. u muhterifān 119b/8.

bāzī: (Far.) Oyun, eğlence. b. ét- 121a/2.

bāziçe: (Far.) Oyuncak; oyun, eğlence. b. vü lehv 36a/5.

bāzil: (Ar.) Bol bol veren, dağıtan. 85b/13; b. ol- 96a/9; b.-ül-ma' ruf 90a/9.

bāzmānde: (Far.) Geri kalmış, durmuş. 189a/7.

bāzū: (Far.) Kolun omuz ile dirsek arasındaki kısmı, pazı; mec. güç, kuvvet. kuvvet-i b. 77b/15; kuvvet-i b.-yı ' aşā 144b/8; zör-ı b. 39a/3; sâ' id ü b. 74a/6.

bebr: (Far.) Kaplan. civānān-ı b. heybet 199a/2.

beçe: (Far.) İnsan veya hayvan yavrusu. 189a/9, 189a/12, 189a/14; b.-i hürd 189a/7; gāzāl-ı b.-i şir-ḥārde 172a/15.

bed: (Far.) Fena, yaramaz; kötülük. 143a/15, 159a/6; cemā' at-i b. 260a/8; gürg-i b. 262b/15; niyyet-i b. 123a/11; b.-çeşm "nazarı deĝen, hasetçi" 72b/15.

bed-‘ahd: (Far.Ar.) Sözünde durmayan, vefasız. ‘ ayyār-ı sitem-kār-ı b. 103b/12.

bedān: (Far.) Fenalar, yaramazlar; çirkinler. b.-ı devān 192b/3.

bedāyi’: (Ar.) Eşi ve benzeri olmayan güzel, mükemmel ve yeni şeyler. medāric-i b. 232b/8.

bed-baht: (Far.) Talihsiz, kötü talihli. 60b/7, 129b/3, 146a/9; b.-ı zişt-ḥūy 127b/7; b. ü bed-ḥaşlet 58a/10; b. ü bed-sigāl 238a/8.

bed-bahtān: (Far.) Talihsizler, kötü talihli olanlar. b.-ı dil-āzār 197b/5.

bed-būy: (Far.) Kötü kokulu, kokan. 64b/9.

bed-du‘ ā: (Far.Ar.) Beddua. 139a/1; b. ét- 139a/9, 150b/9.

bedel: (Ar.) Bedel, karşılık, karşı. 38b/15, 92a/6, 153a/11, 173a/9.

beden: (Ar.) Gövde, vücut, cisim, ten. 168b/9; ‘ amel-i b.-i insān 49a/16;istirāḥat-ı b. 50b/7; ḳafes-i b. 24a/5, 171b/15; gerden ü b. 166a/3.

bed-endām: (Far.) Biçimsiz, çarpık, kanbur. ecsām-ı nā-temām ü b. 259a/8.

bed-endiḡ: (Far.) Kötülük düşünen. gürg-i b. 139b/5; nefis-i b. 65b/9.

bed-fercām: (Far.) Sonu kötü. 86a/17.

bed-fermāy: (Far.) Fenalık ve ayıp işlemesini emreden. muṭāva‘at-ı nefis-i b. 184b/10; muvāfaqat-ı nefis-i b. 216b/9.

bed-fi‘āl: (Far.Ar.) Yaptığı işler kötü olan. kār-ı b. 150b/3; şīr-i b. 139b/4.

bed-girdār: (Far.) İşi, hareketi kötü; işi, hareketi fena. küffār-ı b. 251a/17; merd-i b. 59a/2; müfsid-i b. 191b/10; mütemerridān-ı b. 71b/14; nā-bekār-ı b. 60b/16; nām-ı ḥaşm-ı b. 38b/2.

bed-girdārılık: (Far.T.) (bkz. *bed-kārılık*) isā‘et-kārılık ü b. ét- 226b/14.

bed-güher: (Far.) İçi, tabiatı fena, soysuz, mayası bozuk. 147b/1; vezīr-i b. 216a/11.

bed-gümān: (Far.) Her şeyden şüphe eden, şüpheci. b. ol- 212a/2, 245a/15.

bed-ḥāh: (Far.) Herkesin kötülüğünü isteyen; düşman, hasım. 169a/4; zālīm-i b. 146a/6.

bed-ḥāl: (Far.Ar.) Hali kötü, düşkün. b. ét- 174b/8; b. ol- 142b/14, 149b/2, 207b/3.

bed-ḥū[y]: (Far.) Kötü huylu, huysuz; kötü huy. b. ü baḥīl 187b/6.

bed-ḥū[y]lık: (Far.T.) Kötü huyluluk, huysuzluk. 187b/5; türş-rū vü b. 184b/2.

bedī‘: (Ar.) Sözü güzel kullanma. sūḥan-ı b.-ü’l-beyān 47a/16.

bedīd: (Far.) Meydanda, aşikâr, ortada. b. ol- 154b/9.

bedīdār: (Far.) Meydanda, aşikâr, ortada. 41a/13; b. ol- 52a/2, 96b/11, 101a/15, 121a/9, 207b/2.

bedī‘î: (Ar.) Güzel, güzellik. beyān u b. 17a/10.

bedīl: (Ar.) Bir şeyin karşılığı. ḳalilü’l-b. 12a/14.

bed-kār: (Far.) İşi, hareketi kötü. 158b/12, 197b/15; vezīr-i b. 216a/9.

bed-kārılık: (Far.T.) Kötülük, fena iş yapma. 169b/8; b. u merdüm-āzārılık 226b/13.

bed-ma‘āş: (Far.Ar.) Yaşayışı davranışı iyi olmayan, kötü olan. evbāş-ı b. 197b/9.

bed-nām: (Far.) Kötü adlı, fena tanınmış, adı kötüye çıkmış. 96b/5, 166a/6, 169a/12, 249b/3; b. ol- 127b/14; zālīm-i b. 146b/3.

bed-nāmlık-bed-nāmlık: (Far.T.) Fena tanınma, adı kötüye çıkma. 82a/2, 127b/12.

bed-nihād: (Far.) Rezil, aslı bozuk, soysuz. ḳavm-i b. 260a/4; küffār-ı ḥāk-sār-ı b. 251a/9.

bedr: (Ar.) Ayın on dördüncü gecesi; dolunay. b.-i tamām 21a/10.

bed-rāy: (Far.) Kötü düşünceli. b. u cefā-kār 190b/2.

bedreka: (Far.) Yol gösteren, kılavuz, delil. b.-i hidāyet 148a/4; b.-i ʿināyet-i ezeli 36a/14.

bed-sigāl: (Far.) Fena düşünceli, herkes hakkında kötü söyleyen. 234b/15; kāse-i ser-i haşm-ı b. 199b/9; sifāl-ı ʿarz-ı düşmen-i b. 38b/3; bed-baht ü b. 238a/8.

bed-sirişt: (Far.) Tabiatı, yaradılışı kötü. vezir-i b. 216a/10; bed-sirişt ü nā-pāk sîretler 194a/12.

bed-ter: (Far.) Daha kötü, çok kötü, beter. 192b/16, 209a/6; hāl-i b. 60b/12; meşel-i qarın-i b. 210a/7.

bed-terin: (Far.) En kötü, beter. 204b/3.

be-gāyet: (Far.Ar.) Pek çok, aşırı, son derece. 20b/9, 41b/10, 75b/2, 179b/11, 211b/13.

behā'im: (Ar.) Dört ayaklı hayvan. 57b/2, 179b/10; muktezā-yi tībā'-i b.-i ser-efgende 42b/10; melā'ike vü b. 57a/17.

behāne: (Far.) Bahane. 8a/9, 19a/2, 64b/16, 122b/15, 181a/15.

behāne-cüyān: (Far.) Bahane arayanlar, fırsat gözetleyenler. 181b/14.

behcet: (Ar.) Sevinç; güzellik; gülyüzlülük. b.-i eşcār 13a/9; b.-i ezhār 128a/12; b.-i māhî 152a/1.

behem: (Far.) Toplu, birarada, hep bir yerde. büm u b. 183a/9.

beher: (Far.) Her, her bir, her biri. b. taqdir 59b/15, 65b/8, 170b/3.

be-her-hāl: (Far.) Her halde, mutlaka. 75a/6, 132a/2, 138b/10, 226a/6, 234b/1.

be hey: Ünlem. 144b/16.

behişt: (Far.) Cennet, uçmak. 63a/7, 115b/6; āb-ı b. 63b/16, 64b/10; baġhā-yi b.-āyın 86b/9.

behiyye: (Ar.) Güzel. mevāhib-i b. 157a/9, 175a/4; nu' mā-yı ilahiyye-i b. 84a/6.

behre: (Far.) Hisse, pay, kısmet, nasip. 18a/17, 21a/7, 90a/1, 131b/12.

behre-dār: (Far.) Hisseli, paylı, behreli. 112a/7; b. et- 63a/13; b. eyle- 225a/10; b. kıll- 102a/15; b. ol- 23a/15, 209a/7.

behremend: (Far.) Nasibi olan, hisseli. b. eyle- 98b/7; b. ol- 106b/10, 107b/15, 210a/7, 238b/11.

behrever: (Far.) Hisse ve nasibini almış. b. kı1- 103b/12, 175a/4; b. ol- 9a/16.

behre-yāb: (Far.) Hisse ve nasibi olan. 3a/2, 80b/10, 182b/4; b. ol- 114a/16, 249b/8.

be-hüküm: (Ar.) Hükmünce, hükmüyle. 45a/16, 66b/1, 188b/13; b.-i hadiṣ 51a/10; b.-i hadiṣ-i şerif 200a/6; b.-i muhkem 136b/9; b.-i şahih 94b/3.

beḳā: (Ar.) Devam, sebat. 94b/9, 263a/9; b.-y1 maḥlūḳāt 48a/5; b.-y1 mülk u devlet 20a/1; b.-y1 salṭanat 72a/14; zamān-ı b. 28b/9; b. bul- 66a/17.

bekām: (Far.) Maksat ve meramına ulaşan. 41b/1, 41b/2.

bel: Bel. 55b/5.

belā: (Ar.) Gam, keder, musibet, afet, ceza, gayet zor iş. 69b/17, 70b/4, 145b/10; b.-y1 'aẓīme 162a/3; b. vü meşakḳāt 118b/15; b. vü zaḥmet çek- 55b/7.

belāḡ: (Ar.) Yetiştirilen söz, şey. 232b/3.

belāḡat: (Ar.) İyi, güzel, pürüzsüz söz söyleme, uzdillilik. b.-ı taḥdiṣ 187a/9; aḥkām-ı b. 232b/2; ḥāme-i feşāḥat-ı raḳam-ı b. 11b/17.

belāyā: (Ar.) Felâketler, gamlar, kederler, tasalar. eṣ'ab-ı b. 185b/3.

belde: (Ar.) Şehir, kasaba, memleket. 40a/17, 81a/15, 110b/15; b.-i Nişābūr 205b/17.

belī: (Far.) Evet. 17b/5, 31b/3, 240b/11.

belīdān: (Ar.Far.) Ahmaklar, akılsızlar. b.-ı büldān 125b/5.

belīḡ: (Ar.) Fasīh, düzgün söz söyleyen; fasīh, düzgün [söz veya eser]. inbisāt-ı b. 104a/15; sa'y-ı b. ét- 75b/12, 119b/4, 189b/16; te'emmül-i b. 157a/15; teklif-i b. 123b/9.

beliyyāt: (Ar.) Felaketler, kederler, gamlar. ba'z-ı mekārih ü b. 69b/11.

beliyye: (Ar.) Bela, felaket, musibet. b.-i kılllet-i ḡalle 63b/8.

belḳiyā: (Ar.) ?. 255a/7.

belki: (Ar.Far.) Olabilir, ihtimal, umulur, hatta. 7b/6, 21b/8, 56a/15, 127b/17, 213a/8.

ben: Ben. 19b/16, 29a/12, 88a/7, 166a/1, 202b/2.

be-nām: (Far.) Namlı, ünlü, meşhur. üstād-ı b. 18b/2.

benān: (Ar.) Parmaklar, parmak uçları. müşārün-ileyh bi'l-benān "parmakla gösterilir, meşhur" 20a/8, 160b/14.

benāt: (Ar.) Kızlar; bebekler. 94b/6, 94b/13, 94b/14; b.-ı emirü'l-mü'minîn 94a/15; benî vü b. 177a/15; b.-ü'n-na'ş "Dübb-i Ekber denilen yıldız kümesinin kuyruğunun ucunda bulunan kümenin en sönük yıldızı." b.-vār 188b/5; heme-i b.-ı beriyyet 94a/12.

bend: (Far.) Bağ, yular, bağlama; birini emri altına alma. 158b/1; b.-i belā 169a/9; b.-i guşşa vü gam 116a/13; b. ü kayd olun- 90b/14; b. ét- 13a/15, 30b/11, 163a/8; b. ol- 201b/2.

bende: (Far.) Bağlı, tutsak, esir; köle, kul. 67a/3, 102a/2; b.-i direm haride "para ile satın alınmış köle" 22b/15; b.-i fermān-ber 31b/17; b.-i halka-be-güş "kulağı halkalı köle, esir. mec. itaatli." 34a/14; b.-i şehvet 57b/5; b. vü āzād 21b/16.

bende-gān: (Far.) Köleler, kullar; padişahın hizmetinde olanlar. 61b/15; b.-ı güneh-kār-ı perīşān-rūzigār 62a/9; b.-ı hūdā-yı te'ālā 189b/7; b.-ı şāfī niyyet 99a/12.

bende-gī: (Far.) Bendelik, kulluk, köleye ait. bend-i b. 225a/8.

bendelik: (Far.T.) Kölelik, tutsaklık, bağlılık. 154b/4.

bendī?: (Far.) Tutsak, esir; köle?. hüsn-i b. 30a/12.

bengāh: (Far.) Emirlere ve büyük rütbeli kimselere mahsus çadır. b.-ı Nūşīrevān 54b/1; bār ü b. 244a/16.

benī: (Ar.) Oğullar. b. ādem "Ademoğulları, insanlar" 32b/17; B. İsrā'il "İsrail oğulları" 148a/10; hulefā-yı B. Ümeyye "Emeviler'in halifesi" 94a/5, 96a/11; mecmū'-ı b. ādem 48a/5; b. vü benāt 177a/15.

beñze-: Benzemek. 193a/4.

beñzer: Öyle görünüyor ki, öyle anlaşılıyor ki. b. ki 38a/1, 202a/9, 224b/17, 251a/13.

ber: (Far.) Meyva, yemiş. 147b/15.

ber?: (Ar.) Hastalıktan kalkma, iyileşme. b.-i tām 160b/4.

berā' at: (Ar.) Fazilet, meziyet, olgunluk, iyilik, güzellik. b.-ı 'ibāret ü mu'ciz 232b/3; b.-ı intimā-yi kelām 20b/3.

berāber: (Far.) Beraber, birarada. 39a/14, 101a/15, 205a/4; b. ol- 112b/2, 260b/17.

berā'et: (Ar.) Aklık, arılık, aklanma. 160b/10.

berāhīn: (Ar.) Deliller, tanıklar. iḳāmet-i b. 83b/15.

ber-āverde: (Far.) Yukarı kaldırılmış ve yükseğe götürülmüş şey; ayrılmış, seçilmiş şey. 184b/17; b. ét- 227a/9; b. ıl- 185a/14.

berāy: (Far.) İçin, maksadıyla. b.-i cezb-i ḥavātır 31b/13; b.-i te'dib 51a/16; b.-i rızā-yi ḥudā-yi müte'ālī 51b/5.

berāyā: (Ar.) Halk, insanlar, yaratıklar; halkın, haraç ve vergi vermeyen Müslüman ve kılıç ehli kısmı. 'amme-i b. 188b/9; emvāl-ı b. 86a/17; ḥazret-i rabbü'l-b. 49a/7; kāffe-i b. 150b/13; re'āyā vü b. "bütün halk" 12a/17, 116b/6.

ber-bād: (Far.) Perişan, harap, viran; pis, fena, kirli. 114a/11, 154a/3; b. ol- 20a/12.

berceyā: ?. 255a/5.

berd: (Ar.) Soğuk. havā-yı b. 257a/13.

ber-dār: (Far.) Asılmış [insan]. b. ét- 195a/15.

ber-düş: (Far.) Omuz üzerinde, omuzda. b. ol- 21b/17, 34a/14.

berede: (Ar.) Dolu tanesi. b.-i kebire 96a/6.

berekāt: (Ar.) Bolluklar; saadetler, mutluluklar; hayırlar. 25a/3, 63a/13, 76b/6, 114a/4; b.-i imān 57a/10; şemār-ı kesiretü'l-b. 49a/16.

bereket: (Ar.) Bolluk; meymenet, saadet, mutluluk. 108b/17, 121b/12; b.-i 'adālet-i 'ālem 42a/13; b.-i 'adl 113a/4; b.-i diyānet 56b/15; b.-i ḥareket 42b/10.

berendāhte: (Far.) Yüksekçe kaldırılmış; üste, yükseğe çıkarılmış. 228b/16.

berere: (Ar.) Hayır sahibi olan doğru kimseler, iyilik severler. selāṭīn-i b. 12a/7.

berf: (Far.) Kar. keşret-i b. ü bārān 102a/5; bārān ü b. 101a/15.

berg: (Far.) Yaprak. b.-i bīd-veş 183b/12; b.-i çemen 12b/8; b.-i za'ferān 163b/1.

ber-ḥaseb: (Far.Ar.) -e göre, -diği gibi. b.-i iḳtizā-yi ḥāl ü maḳām 126a/16.

ber-ḥay: (Far.Ar.) Diri; hayatta. 168b/16.

ber-ḥürdār: (Far.) Berhudar olan, mesut olan. 264a/14; b. ét- 242a/16; b. ol- 55b/11, 57b/16, 204a/15.

beri: Beri, -den bu yana. 99a/17, 261b/4.

berī: (Ar.) Salim, kurtulmuş; temiz; uzak. 74a/12, 115a/16, 257a/6; b. ét- 107b/6; b. eyle- 77b/8; b. ol- 168b/17.

berīd: (Ar.) Postacı, haberci, ulak. b.-i 'ināyet 148a/4; b.-i kifāyet-i nevid-i mühimmāt 75b/10.

berīk: (Ar.) Işık, parıltı. b. ü leme'ān 172b/5.

berīn: (Far.) Pek yüksek, en yüce. ğayret-i sipihr-i b. 126b/13.

beriyyet: (Ar.) Halk, insanlar, yaratık. heme-i benāt-ı b. 94a/12; zabt-ı seriyyet u b. 12a/14.

berk: Kuvvetli, sağlam; sert, şiddetli; hızlı, çabuk. b. ét- 76a/16.

berk: (Ar.) Şimşek. 20a/17, 58b/13; ra' d ü b. "gök gürültüsü ile şimşek" 101a/15; b.-āsā "şimşek gibi yakıcı" b. āsā-yı şāhī 7a/11.

ber-ķarār: (Far.Ar.) Kararlı, yerli, daimî, devamlı. b. ol- 209b/12; şābit u b. ķıl- 216b/2; şābit u b. ol- 123a/13; bāķī vü b. 263a/4.

ber-ķarārlık: (Far.Ar.T.) Kararlılık, devamlılık. 71b/11.

berkeşide: (Far.) Çekilmiş. mec. çekilip meydana getirilmiş, ilerletilmiş. 39b/14, 153b/17.

berkit-: Sağlamlaştırmak. 189a/9.

ber-mūcib: (Far.Ar.) Gereğince, uyarına göre. 21b/8, 33a/9; b.-i fermān-ı sulţānī 116a/2; b.-i hikmet 251a/7; b.-i kerāmet-i kerīme 156a/3.

ber-murād: (Far.Ar.) Arzusuna kavuşan, dileğine eren. 140a/5.

bernā: (Far.) Genç, delikanlı. pīr ü b. "ihtiyar ve genç" 52b/9.

berrāk: (Ar.) Nurlu, pek parlak, duru, açık. b.-ı şabā 239b/16; evrāk-ı b.-ı gūnā-gūn 14a/1.

ber-ķaraf: (Far.Ar.) Bir yana atılan; şöyle dursun, lazım değil, ne ise ne. b. ol- 25b/2, 98a/6, 199b/10.

berūmend: (Far.) Taze; verimli, faydalı; isteğine ulaşan. b. ķıl- 208b/2; b. ol- 13a/7, 55b/8, 89b/14.

berü: Beri, bu yana, buraya, beriye. 29a/10, 41b/15, 153a/11, 155a/5, 259b/2.

ber-vech: (Far.Ar.) Olduğu gibi, olarak. b.-i mu' tād 153b/4.

- bes:** (Far.) Yeter, yetişir, tamam; çok. 14b/9
- be's:** (Ar.) Zarar ziyan; zahmet, zorluk; azap, şiddet, korku. b.-i şedid 159b/3; dās-ı tiz-i b. ü hirās 193a/9; b. ü şiddet 163a/12; şiddet ü b. 176b/8.
- be'sā':** (Ar.) Güçlük; felaket. 'an-küll-i āfet ü b. 8b/6.
- be-ser:** (Far.) Baş üstüne, baş üstünde. b. ü çeşm "başüstüne, başım gözüm üstüne" 100a/10, 183b/9.
- besī:** (Far.) Çokluk, ziyadelik, fazlalık; birçok. 165b/16.
- beş:** (Ar.) Dağıtma, saçma; ortaya koyma, açma. 165b/16.
- beste:** (Far.) Kapalı, bağlı; bitleştirilmiş; donmuş. 19a/13, 31a/1, 41a/16; b. kıl- 189a/8.
- beş:** Beş. 193b/12; b.-yüz 80b/3.
- beşāret:** (Ar.) Müjde, muştu. b. ét- 221b/2; b. ol- 14a/7, 14b/2, 150b/16; hadiṣ-i b. 84a/2; işāret-i pür b.- 15b/11.
- be-şartı an ki:** (Far.Ar.) Şu şartla ki. 106b/2, 187a/3.
- beşer:** (Ar.) İnsan. 262a/4; maḳdūr-ı b. 28a/4; nev^c-i b. "insan cinsi" 96a/16; şūret-i b. 7a/4, 93a/8.
- beşere:** (Ar.) İnsan derisinin dış tabakası; dış görünüş. b.-i mübeşşire 215b/7; b.-i sultān 217b/5; b.-i šāh 46a/11.
- beşinci:** Beşinci. 194a/11, 215b/13, 222a/11, 227a/2.
- beşir:** (Ar.) Müjde getiren, müjdecisi; gülyüzlü, güleç [adam]. 88a/14.
- bevādī:** (Ar.) Sahralar, çöller, kırlar. b.-i 'Arab 100a/5; b.-i nedem 20a/12.
- bevār:** (Ar.) Yok olma, mahvolma, çürüme. girdāb-ı fenā vü b. 103b/1; seng-i b. 38b/4; tiḡ-i ḥūn-pāş-ı b. 58b/4, 197b/10; b.-ü'l-beden 50a/8.
- bey^c:** (Ar.) Satma, satış, satılma, satın alma. 82b/13; b. ét- 112a/9, 148b/8, 174b/5, 174b/10; b. olın- 82b/12.
- beyābān:** (Far.) Kır, çöl. 154a/16; b.-ı cefā 78b/13; rāh-ı b. 154b/15.
- beyān:** (Ar.) 1) Bildirme, açıklama. 16b/13; b. ét- 195b/1; b. eyle- 129b/4; b. kıl- 242a/9; b. ol- 129a/7; taḳrīr u b. 83b/15. 2) Belâgatte anlatım yöntemlerini içine alan kısım. 'ilm-i ma'ānī vü b. u bedī'î 17a/10.

beyāz: (Ar.) Beyaz. nukre-i b. 155a/7.

beydā: (Ar.) Tehlikeli yer; sahra, çöl. b.-yi bi-pāyān 16b/14; b.-yı peymā-yı berķ girdāri 239b/17.

beyn: (Ar.) Ara, aralık; arada, araya, arasında. b.-e'l-enām "halk arasında" 100b/3; b.-e'l-mülük 151a/9; b.-e's-semā' ve'l-arz "yerle gök arasında" 22b/6; mücib-i ıslāh-ı zāt-ı b.-i evlā 45a/16.

beyt: (Ar.) 1) Mesken, hane, ev, oda. 91a/14, 95a/15; ; b.ü'l-māl "maliye hazinesi" 93b/5; b.-ü'z-zehab 19b/10, 20a/4; metā' -ı b. 91a/15. 2) Beyit. 25a/14, 26a/8, 85a/6, 88a/13, 182b/14.

beytütet: (Ar.) Gecelemek, gece geçirmek. b. ét- 174b/2.

beyyin: (Ar.) Açık, aşikâr. emr-i b. 11a/1, 11a/2.

beyyināt: (Ar.) Deliller, şahitler, tanıklar. 110b/5; vaḥiy-ı b. 232b/14.

beyyine(t): (Ar.) Delil, şahit, tanık. 11a/2; bī-b.-i sātī' 194b/4.

beyzā': (Ar.) Daha ak, çok beyaz. yed-i beyzā "en beyaz el (Hz. Musa'nın Firavuna karşı; mucize olarak görünen parlak eli)" 38a/12, 45a/3, 134b/1, 152b/6.

bezye: (Ar.) Yumurta; demir başlık. 9a/4, 16a/9, 35b/4, 38a/11, 38a/12; b.-i ma' hūde 39b/10.

bezl: (Ar.) Bol bol verme, saçma. 86a/15; b. ét- 89b/7, 209a/8; b.-i fevā'id-i 'ilmiyye 18a/13; b.-i maḳdūr "elden geldiği kadar yapma" 20a/6, 113b/9; b.-i māl 107a/15; b. ü i' ṭā' 220a/2.

bezm: (Far.) İçkili, eğlenceli meclis, dernek. 14a/8, 70b/5; b.-i işret "içki meclisi" 82b/16; b.-i serāy-ı fānī 59a/11; meyl-i b. ü dīvān 43a/12.

bezr: (Ar.) Tohum, ekilecek tane. 92a/16.

bıḡar: Pınar. 254b/2, 254b/12.

bırak-: Bırakmak. 58b/14, 72b/14, 82b/4, 154a/15, 194b/9.

bıṭāne: (Ar.) Gizli; sırdaş. 161a/15.

bī-^ç adīl: (Far.Ar.) Benzersiz, benzeri olmayan. ^çadl-i b. 9a/5.

- bī-amān:** (Far.) Amansız, amanvermez, acımasız, merhametsiz. menūn-ı b. 88b/7; zamān-ı b.-ı zī-intiḳām 13b/14.
- bī-ārām:** (Far.) Durup dinlenmeyen; rahatsız. b. ol- 24a/14, 149b/9.
- bī'at:** (Ar.) Kabul ve tasdik muamelesi. b. ét- 30b/8, 30b/9.
- bi-^çaynihī, bi-^çaynihā:** (Ar.) Aynıyla, olduğu gibi, tıpkı. 26a/7, 73b/4, 122b/17, 237b/6, 251a/3.
- bī-bahā:** (Far.) Paha biçilemeyecek kadar değerli. genc-i b. 118a/12.
- bī-bāk:** (Far.) Korkusuz. 212a/9.
- bī-bedel:** (Ar.Far.) Benzersiz, eşsiz. 92a/3; mecmū' a-ı b. 14a/2; meşel-i b. 228a/9; bī-mişl ü b. 40b/9.
- bī-behāne:** (Far.) Bahanesiz, sebepsiz. fāzıl-ı b. 23b/9.
- bī-behre:** (Far.) Behresiz, nasipsiz; değersiz. b. ḳal- 218b/9; nevmīd ü b. 201a/8.
- bī-berg:** (Far.) Yapraksız. b. ü bār ol- 114a/10; dıraḫt-ı b. ü bār 214a/11.
- bī-bürhān:** (Far.Ar.) Kanıtsız. ruhbān-ı b. 160a/15.
- bī-cān:** (Far.) Cansız, ruhsuz. b. ḳıl- 106b/17; b. ol- 163a/17.
- biç-:** Biçmek. 143a/15, 155b/15, 193a/8, 193a/9; eküp b.- 257a/9.
- bī-çāre:** (Far.) Çaresiz, zavallı. 112b/15, 130a/5, 175a/10, 195a/12; b.-i zebān-beste 189b/2.
- biçil-:** Biçilmek. 199b/14.
- bī-çūn:** (Far.) Emsalsiz, eşsiz; sebep sorulmaz, Allah. ḫāzret-i ḫudā-yı b. 132a/8; ḫudā-yı b. 133b/9, 218b/5; zāt-ı b. 70b/8.
- bīd:** (Far.) Söğüt ağacı. berg-i b.-veş 183b/12.
- bī-dād:** (Far.) Zulüm, işkence; zalim. 146b/9, 150b/10; külfet-i b.-ı zālīm 114a/4; şarşar-ı zulm ü b.114a/10; şe'āmet-i āteş-i b. 147a/10.
- bīdār:** (Far.) Uyanık. b. ét- 58b/14; b. ol- 143a/8, 215b/8; b.-baḫt "mutlu" şāh-ı b.-baḫt 14a/11; mütējaḳḳız ü b. 140a/7.

bid'at: (Ar.) Sonradan meydana çıkan şey; peygamber zamanından sonra dinde meydana çıkan şey. b.-ı nā-pesend 221a/3; b.-ı seyyi'e "fena yenilik" 220b/13; niyyet-i b. 124b/4; rāh-ı b. 211b/1; rüsüm-ı küfr u b. 38b/9.

bī-devlet: (Far.Ar.) Talihsiz. ser-i b. 106a/2, 200b/2, 208b/16.

bī-direng: (Far.) Durmayan, çabuk, hızlı. 47b/7, 122a/15.

bī-dirîg: (Far.) Esirgenmeyen; esirgemeyen, elinden geleni yapan. 71a/6; ihtimâm-ı b. 119b/3; miğ-i bahâr-ı bezl-i b. 31a/2; ta' aqkûl-ı b. 157a/15.

bī-edeb: (Far.Ar.) Edepsiz, terbiyesiz. 51a/16.

bī-edeb-âne: (Far.Ar.) Edepsizcesine. 222b/7.

bī-endâze: (Far.) Ölçüsüz, aşırı. âvâze-i b. 255b/1; hâlel-i b. 143a/5; râhat-ı b. 151a/6, 164b/11.

bī-fâ'ide: (Far.Ar.) Faydasız, yararsız. nevha-i bī-f. 91b/10.

bī-gâne: (Far.) Bildik olmayan, yabancı. 242b/6, 242b/8; kulüb-ı âşinâ vü b. 209a/16.

bī-garâz: (Far.Ar.) Garezsiz. b. ü pāk-i' tiqâd 140b/8; bī-ṭama' ü b. ol- 141a/9.

bī-gâyr: (Ar.) Başkasıyla, -sız. 234a/17.

bī-gâyet: (Far.Ar.) Sonsuz; çok. faẓl-ı b. 84b/12; iqdâm-ı b. 230a; 'inâyet-i b. 51b/13; menfa'at-ı b. 230b/11.

bī-günâh: (Far.) Günahsız, suçsuz, zavallı. 36b/6, 194b/9, 195b/2; hûn-ı b.-ı dök- 195b/3; mazlûm u b. 133a/6.

bī-günâhân: (Far.) Günahsızlar, zavallılar. nîkân ü b. 191b/4.

bîh: (Far.) Kök, asıl, temel; kaynak. b.-i dirâht-ı ma' delet 192a/9; b.-i nihâl-i kîne 99a/10.

bī-haber: (Far.Ar.) Habersiz. 195b/5; b. ol- 128b/7, 142a/5; bī-pervâ vü b. ol- 141b/4.

bī-hadd: (Far.Ar.) Hadsiz, sınırsız, pek çok. 35b/8, 79b/13, 110b/11, 249a/16, 262a/14; b. ü bī-hisâb 234b/16.

bîhâr: (Ar.) Bahirler, denizler. b.-ı 'ulûm 24a/2; b.-ı zâhirât 32b/10; âşinâ-yi b. ü enhâr 148a/11; cânib-i b. 81b/5; miyâh-ı b. ü enhâr 262b/9.

bī-hayâlık: (Far.Ar.T.) Hayasızlık, arsızlık. 35b/1.

- bī-ḥazān:** (Far.) Sonbaharsız, her zaman tâze, her zaman bahar. ḥizāne-i ‘āmire-i b. 8a/4.
- bī-hemtā:** (Far.) Benzersiz. 166b/4; b. ol- 152a/16; ḥazret-i ḥudā-yı b. 7b/9; himmet-i b. 42a/8.
- bī-ḥured:** (Far.) Akılsız, bilinçsiz. pīr-i b. 55b/7.
- bihter:** (Far.) Daha, en, pek iyi. 74a/17, 154a/12, 219a/12, 227b/17; mergüb u b. 89b/1.
- bihterīn:** (Far.) En iyi, pek iyi. 65b/1, 187a/7, 219b/17; pend-i b. 127a/4; gāv-ı b. 129b/12.
- bī-hūde:** (Far.) Boşuna, boş yere. 81a/4, 92b/3; kār-ı b. 72a/16.
- bī-hūş:** (Far.) Şaşkın, sersem. ḥammāl-ı b. 72b/11; b. ol- 178b/13.
- bī-ḥuzūr:** (Far.Ar.) Huzursuz, rahatsız, tedirgin. b. ol- 101b/13, 123b/3, 222b/7.
- bī-iḥtiyār:** (Far.Ar.) Elinde olmayarak, iradesi dışında, kendiliğinden. 83a/8, 107a/3, 155a/15; b. ol- 152b/7, 167b/10; neşât-ı b. 104a/15.
- bī-intihā:** (Far.Ar.) Sonsuz, bitimsiz. ‘atā-yı b. 107b/12; na‘ mā-yı b. 86a/9; vücūh-ı b. 97a/6.
- bī-irtiyāb:** (Far.Ar.) Şüpheden arınmış, şüphe götürmeyen. 52a/15.
- bī-iştibāh:** (Far.Ar.) Şüphesiz. 12a/5, 35b/16; iştihā-yı b. 247b/6.
- bī-ḳarār:** (Far.Ar.) Kararsız; yerinde duramayan. b. ol- 165b/14, 201b/4; bī-şabr u b. 44b/5.
- bī-kem ü kāst:** (Far.) Eksiksiz olarak, tam olarak. 150a/11, 169a/16, 226b/8.
- bī-kerān:** (Far.) Kenarsız, uçsuz bucaksız, sınırsız. ‘asker-i b. 68a/15; baḥr-i b. 254b/11; iḥsān-ı b. ét- 42b/8; māl-ı b. 136a/2; sa‘ y-ı b. ét- 243b/1.
- bī-kerānī:** (Far.) Uçsuz bucaksız, sınırsız olma. ḥazā’in-i b. 102b/14.
- bī-ḳiyās:** (Far.Ar.) Ölçüye gelmez, ölçüsüz. 262b/13; ‘atīyye-i b. 84a/16; hirās-ı b. 133a/12.
- bīkr:** (Ar.) Dokunulmamış, bozulmamış, temiz. b.-i fikr “ilk olarak söylenen fikir” 5a/4; b.-i fikr-i fāsīd 60a/3.
- bīl:** (Far.) Bel, çapa. 55b/6.
- bīl:** 1) Bilmek, bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak. 18a/3, 66b/9, 79b/7, 83b/11, 145a/13. 2) Sanmak, varsaymak, farz etmek. 69a/4; kendünjī ‘anḳā b. 37b/12. 3) Tanımak, hatırlamak. 54a/17, 162b/8.

bilād: (Ar.) Beldeler, yerleşim yerleri. 162a/1; b.-i Fûrs 40a/9; b.-i İslām 52b/1, 139a/15; b.-i Rûm 159b/5; eṭrāf-ı b. 95b/3; zābiṭ-i memālik ü b. 88b/4.

bilā-delīl: (Ar.) Delilsiz, şahitsiz. 254a/8.

bi'l-āhire: (Ar.) Sonra, sonradan, sonunda. 26b/13, 89a/1, 174a/1.

bilā-sebeb: (Ar.) Sebepsiz. 254a/8.

bilā-ṭā'il: (Ar.) Faydasız, boşuna. kelime-i nā-sezā-yı b. 238a/4.

bi'l-bedāhe: (Ar.) Düşünmeksizin, birdenbire, apansızın. 25b/4, 36b/12, 83b/13, 247b/11.

bi'l-cümle: (Ar.) Hep, bütün, toptan. 24b/5, 48b/5, 169b/8, 199a/15, 253b/5.

bildir-/bildür-: Bildirmek. 105b/9, 166b/2.

bile: Birlikte, beraber; dahi, de; ile. 58a/3, 118b/7, 131a/10, 141a/14, 231b/10.

bilece: Birlikte, beraber. 40a/5, 177b/12, 219a/6.

bilecüg: Bilekcik, ince, narin bilek. 152b/11.

bilezıklü: Bilezikli. 152b/11.

bi'l-farz: (Ar.) Diyelim ki, totalım ki. 22b/6.

bi'l-ḥayr: (Ar.) Hayırla, uğurlu olarak. zıkr-i b. 89b/13.

bilin-: Bilinmek. 26b/3, 84b/13, 236b/1.

bi'l-istiḥkāk: (Ar.) Hakkı ile, liyakatli olarak. 6a/16.

bilış: Bildik, tanıdık, dost. 104a/5.

bi'l-ittifāk: (Ar.) İttifakla, oy birliği ile, anlaşarak. 254b/4.

bi'l-külliyye: (Ar.) Büsbütün, bütünüyle. 49b/3, 69a/10, 88b/8, 98a/6, 207b/14.

bi'l-lisān: (Ar.) Konuşarak. ikrār-ı b. 49a/12.

billür: (Ar.) Billur. 162a/10.

bilmezlik: Bilmeme durumu, cehalet. 57a/5, 91b/9.

bīm: (Far.) Korku, havf; tehlike. b.-i cān "can korkusu" 149b/11; b.-i şemşir 192b/3; şadā-yi b. u hirās 159b/2; b. u ḥavf 146b/12; b. u ümīd 235b/12.

bī-maḥall: (Far.Ar.) Yersiz. ḥıṣm-ı b. 183a/3.

bī-ma' nā: (Far.Ar.) Anlamsız, manasız. da' vā-yi b. 206b/10.

bīmār: (Far.) Hasta, sayrı. 120a/14, 177a/1.

bīmārān: (Far.) Hastalar. b.-ı sitem-reside 86b/6.

bī-me'āl: (Far.Ar.) Mânâsız, hükümsüz. māl-ı b. 22b/10, 230a/4.

bī-mecāl: (Far.Ar.) Kuvvetsiz, takatsiz, zayıf. bī-tāḳat u b. ol- 165b/8.

bī-miḳdār: (Far.Ar.) Sayısız; önemsiz. bende-i ḫāk-sār-ı b. 241a/17; ḫār u b. ol- 37b/15.

bī-minnet: (Far.Ar.) Minnetsiz, lütufkâr. 44b/15.

bī-miṣāl: (Far.Ar.) Eşsiz, eşi bulunmayan. ḡazāl-ı b. 173a/2.

bī-miṣl: (Far.Ar.) Benzersiz. b. ü bī-bedel 40b/9.

bī-mu' ādil: (Far.Ar.) Eşsiz, benzersiz. edīb-i b. 41b/4; şehryār-ı b. 8a/15, 245b/14.

bin: (Ar.) Oğul. Araštātālīs b. Yankumahus 17a/6; ḫazret-i 'Ömer b.ü'l-Ḥaṭṭāb 79b/16; Hürmüz b. Nūşirevān 193a/11; melik şāh b. Alp Arslan Selçūḳī 128a/1; 'Ömer b. 'Abdül'aziz 94a/5; Yaḫyā b. Ḥālīd 82a/3; Ya' ḳūb b. Lesyṣ 89a/6.

biḡ: Bin. b. belā 146b/11; b. cān 125b/11; b. dinār 144b/4; b. nefer 259a/3; iki b. yıl 263b/12; otuz kerre yüz b. 83b/6; üç kerre yüz b. 39a/9; yüz b. 16a/9.

bin-: Binmek. 83a/17, 83b/2.

bīnā: (Far.) Gören, görücü; göz. 10b/17, 145a/17.

binā': (Ar.) Yapı, ev; yapma, kurma. emr-i b. 19b/10; b. ét- 88b/5; b. eyle- 19a/12; b.-yı ḫāne-i ḫayāt 166a/2; b.-yı vücūd 103b/2.

binā'en: (Ar.) –den dolayı, -den ötürü, -için; dayanarak, yapılarak. 19a/10.

bī-nām: (Far.) Adsız, sansız. b. ü bī-niṣān ol- “adı sanı kalmamış olmak” 177b/13.

bī-nāmūs: (Far.Ar.) Kanunsuz; edepsiz, namussuz. kābūs-ı b. 161a/3.

bī-naẓīr: (Far.Ar.) Eşsiz, eşi bulunmayan. 234a/6; debīr-i b. 232b/6; feylesōf-ı b. 44b/15; naẓar-ı b. 20a/13; zen-i b. 152b/7.

biḡde bir: Nadir, az bulunur; seyrek. 11a/6, 115a/16.

biḡden bir: Binde bir, seyrek, çok az. 102a/1.

bindür-: Bindirmek. 133b/8.

bi-nefsihi: (Ar.) Kendisi, kendisi için. 134b/16, 235a/6.

bīnī: (Far.) Burun. 46a/12, 46b/4.

bī-nihāye(t): (Far.Ar.) Nihayetsiz, sonsuz. 88b/14, 175a/11; feyz-i b. 84b/12; ni^ç met-i b. 94b/17; b. ālāt ü esbāb 260b/10; b. ihsān ü ikrām 55a/17.

bī-nişān: (Far.) Nişansız, işaretsiz. 22b/12; bī-nām u b. ol- 177b/13.

bī-niyāz: (Far.Ar.) Muhtaç olmayan, müstağni. der-gāh-ı b. 145b/4; ħudā-yı b. 62a/3; kerem-i kār-sāz u b. 76b/16; merām-ı bār-gāh-ı b. 51b/16.

bi'n-nār: (Ar.) Ateşle. iħrāk-ı b. èt- 135b/7, 246a/3.

bī-pāyān: (Far.) Sonsuz, tükenmez. 36a/2, 119a/15; asker-i b. 37b/8; bārān-ı b. 18a/14, 107b/3; sipāh-ı b. 68a/15.

bī-pervā: (Far.) Pervasız, korkusuz, gözü pek. b. vü bī-ħaber ol- 141b/4.

bir: Sayıların ilki; tek. 7b/13, 80b/10, 145b/13, 181a/9; b. b. "birer birer; ayrı ayrı; olduğu gibi, eksiksiz" 37a/10, 169b/16, 252a/4; b. iki 168b/15.

birāder: (Far.) Erkek kardeş, kardeş; mec. dost. 22b/1, 116b/12, 131b/2; b. bil- 213a/8; b. edin- 189b/14; b. eyle- 225b/11.

biraz, birez: Biraz. 27a/1, 56b/12.

birāzer: (Far.) (bkz. *birāder*). 204b/9; māder-i b. 129b/1.

birbiri: Karşılıklı olarak bir diğeri. 40b/1, 126b/1, 150a/10; b.-ne giriş- 33b/11; b.-ne karış- 60b/2.

birer: Birer. 199a/15.

bī-reyb: (Far.Ar.) Şüphesiz. 153b/2; b. ü gümān 145b/7.

bir ħaylī: (T.Far.) Epey, çok, hayli, oldukça. 41a/9, 52b/12, 94b/10, 151b/14.

biri: Bir tanesi, bilinmeyen bir kimse. 22a/2, 31b/3, 56a/11, 93b/13, 172a/15.

bir iki: Çok az sayıda, birkaç; biraz. 35a/7, 88a/8, 168b/15.

birisi: Birisi. 12a/6, 31b/3, 72a/2, 157b/10, 249a/5; her b. 24b/11.

bir kaç: Çok olmayan, az sayıda, az. 35a/12, 82b/15, 91a/17, 160b/2, 250b/3.

birle: İle. 34a/2, 46a/16, 72a/15, 105a/7, 206b/9.

birün: (Far.) Dış, dışarı, dışarısı. 213b/5.

birün: (Far.) Dışarı, dış; harici, dışarıda. 15a/14, 48b/4, 109b/15; b. eyle- 71a/11; b. ét- 78a/8; b. kııl- 159b/9; b. ol- 219a/14; b.-ı sarây 60a/15.

biryân: (Far.) Kebap. 147a/6.

bî-şabr: (Far.Ar.) Sabırsız. b. u bî-ķarâr 44b/5.

bî-sāmān: (Far.) Beş parasız, züğürt. serr-i b. 58/3.

bisât: (Ar.) Kilim, minder, döşeme, keçe, yaygı. b.-ı basîṭ-i ğabrâ³ 3a/12; b.-ı inbisât-ı şikâr 122b/11; b.-ı müşâveret 238b/15; b.-ı naşfet 125a/5; başṭ-ı b.-ı neşât 170b/9; hâşiye-i b. 134b/14.

bî-sebeb: (Far.Ar.) Sebebsiz, yok yere. 168a/6.

bî-ser-encām: (Far.) Sonu olmayan; talihsiz. ķavm-i bed-nām-ı b. 200b/1.

bî-sūd: (Far.) Boş, faydasız, neticesiz. 208b/15; sevdâ-yı b. u bî-hâşıl 79b/1.

bisyâr: (Far.) Çok, bol. 125b/4, 192b/11; b.-ı nevâht 218a/8; ‘acâ³ib-i b. 48b/6; du‘â-yı b. 221a/17; zaḫmet-i b. 79a/4; sūd-ı b. ét- 112b/11.

biş-: Pişmek. 138b/6.

bî-şâ³ibe: (Far.Ar.) Lekesiz, kusursuz, eksiksiz. b.-i şekk 125a/12; b.-i şübhe 162b/15.

bîşe: (Far.) Koruluk; orman. şirân-ı b.-i kıtâl 39a/15.

bî-şekk: (Far.Ar.) Şüphesiz. 106a/2, 247a/14.

bîş-ter: (Far.) Daha fazla, daha çok. 73a/17, 142a/5.

bî-şübhe: (Far.Ar.) Şüphesiz, kesin. 53b/15, 147b/13, 194a/1.

bî-şümâr: (Far.) Hadsiz, sayısız, pek çok. 122b/9, 144a/3, 165a/16; ğarâ³ib-i b. 48b/7; ihtimām-ı b. ét- 167b/14; niyâz-ı b. 62a/13.

bit-: Bitki için, çıkıp yetişmek. 133b/15, 257a/7.

bî-tâb: (Far.) Bitkin, yorgun. b. ét- 128b/2.

bî-taḫammül: (Far.Ar.) Tahammülsüz, dayanılmaz. 78b/8.

bî-tâ³il: (Ar.) Faydasız, boşuna. sevdâ-yı b. 173b/1.

bî-tâķa(t): (Far.Ar.) Takatsiz, güçsüz. b. ol- 154b/3, 168a/11; b. u bî-mecâl ol- 165b/8.

bi-tamāmihā: (Ar.) Tamamıyla, hepsi. 43b/5, 217a/2.

bi-ṭarīḳ: (Ar.) Yoluyla. b.-i icmāl 23b/7; b.-i istidā 223b/7; b.-i ḳarż 204a/9; b.-i mükāfāt 11b/8; b.-i müretteb 27b/3.

bi'ṭ-ṭabi': (Ar.) Tabiatıyla, elbette, doğal olarak. 245b/16.

bi't-tamām: (Ar.) Tamamıyla. 115b/16, 120a/14, 170b/14, 229b/3.

bi'ṭ-ṭav': (Ar.) İstek ile. 109b/6.

bitür-: Bitirmek. 9a/15.

bī-vaḳārılık: (Far.Ar.T.) Ağırbaşlı ve temkinli olmama durumu; hahiflik sebük-sārılık ü b. 'alāmeti 223a/11.

bī-vech: (Far.Ar.) Sebepsiz, nedensiz. 28a/16, 92b/4.

bī-vefā: (Far.Ar.) Vefasız, hayırsız; dönek. 66b/7; bende-i b. 241a/13.

bī-vefāluluk: (Far.Ar.T.) Vefasızlık. 59a/15.

biz: Biz. 27a/8, 36b/6, 94a/15, 175a/2, 253a/4.

bizā' at: (Ar.) Sermaye, birikim. 92b/14.

bī-zār: (Far.) Rahatsız, bıkmış, usanmış, küskün. 145b/14; b. ol- 197b/17.

bī-zevāl: (Ar.Far.) Zevalsız, sonu olmayan. ḫazret-i ḫudā-yı b. 158a/13.

bi'z-zāt: (Ar.) Kendi, kendisi. 134b/14, 159b/6, 256b/1; maḳşūd-ı b. 48b/11.

bi'z-zarūret: (Ar.) İster istemez. 229b.

bol-: Olmak. 135b/12; 'adl-ı endişe b.- 135b/9; şāh-ı 'ālem b.- 135b/11.

boyan-: Boyanmak. 147a/11, 210a/9, 241b/16.

boynuz: Boynuz. 252a/17.

boyun: Boyun. 37a/1; b. vërme- 258b/1.

boz-: Bozmak. 45b/9, 45b/12, 155a/9.

bölük: Bölük, parça, kısım. bir b. 60a/8, 62b/3, 197b/5, 259a/13.

bönlük: Budalalık, aptallık. 125b/8.

böyle: Böyle, böylelikle. 46b/15, 55a/16, 132b/12, 225b/1, 234a/4.

bu: Bu. 43a/3, 55a/17, 92b/1, 116b/14, 152b/6.

bucağ: Kenar, köşe, yer. 42b/11.

bu'd: (Ar.) Uzaklık; menzil; aralık. b.-i mesâfe "uzaklık, geride bırakılan yol uzaklığı" 137b/12.

bu'den: (Ar.) Uzak olsun. b. u çurben "uzak olsun yakın olsun" 40b/15.

bugün: Bugün. 26b/5, 71b/2, 138b/16, 152b/15, 201b/12.

buğz: (Ar.) Gizli kin, geriden geriye nefret etme. 145b/9; b. ét- 251a/13, 251a/17; b. u 'adâvet 102b/9; ğayz ü b. 38a/10; âteş-i b. ü 'adâvet 200b/16.

buğâr: (Ar.) Buhar, buğu. b. u dūd 210a/9.

buğl: (Ar.) Cimrilik, pintilik, elskılığı. 209a/5; 'âr-ı b. 96b/3; şıfat-ı b. 90a/14; b. u tağşir 96b/2; isrâf u b. 97a/3; b. ét- 92b/6.

buğûr: (Far.) Tütsü. b.-i meryem "tavşankulağı, siklamen" 13b/8.

būkalemûn: (Far.) Bulunduğu yerin rengine giren ve böcek yiyen, sıçan büyüklüğünde bir hayvan. 14a/1; nağş-ı b. 163b/3, 172b/6.

buğarât: (Ar.) Sığırlar, öküzler. b.-ı sebu' 163a/5.

bul-: Bulmak. amân b.- 178a/6; ihtişâş b.- 35b/6; istikrâr b.- 97a/12; necât b.- 63a/14; nihâyet b.- 25b/2; zafer b.- 126b/7.

bulaş-: Bulaşmak. 139b/13.

bulaşdur-: Bulaştırmak. 198a/4.

bulı vër-: Buluvermek. 172b/11.

bulın-: Bulunmak. 45a/6, 84a/10, 91a/9, 100a/6, 196b/10.

bulut: Bulut. 253a/10.

būm: (Far.) Yer, toprak, yurt. b. u behem 183a/9.

bunca: Epey, çok; bu kadar, bu denli. 34a/16, 225a/1, 251a/12.

bunlar: Bunlar. 52b/16, 91a/8, 109a/14, 175a/8, 230b/2.

burc: (Ar.) Burç. b.-ı hişâr 179a/3; b.-ı şeref 14b/4, 21a/10; mäh-ı b.-ı evc-i melâhat 166b/15; mäh-ı b.-ı mekremet 29b/12.

burun: Burun. 167a/14.

būse: (Far.) Öpme, öpücük, öpüş. b. ét- 14b/14.

būstān: (Far.) Bahçe, bostan. 15b/13, 224b/11; b.-ı aḥvāl 213b/17; b.-ı cihān 192a/15; b.-ı fazāyil 16b/15.

būtīmār: (Far.) Balıkçıl; bir tür deniz kuşu. (Hz. Süleyman'la konuşan kuş) 239b/11, 240b/14, 240b/15, 241a/15, 241b/12.

buṭūn: (Ar.) Karınlar; kuşaklar, nesiller. b.-ı mār ü mūr 119a/4; şuṭūn-ı b.-ı ravż-ı arz 2b/6.

bū(y): (Far.) Koku. 64a/5; b.-i ādemi 208a/4; b.-yi āšnāyī 13a/4; b.-i luṭf u kerem 169a/12; b. vü dūd ét- 250a/2.

būye: (Far.) Özleme. b.-i dād 128b/8.

buyur-: Buyurmak. 53a/11, 125b/3, 131a/9, 195b/6, 251a/2.

buyurıl-: Buyurulmak. 17b/12, 46b/14, 80b/10, 131b/13, 203a/11.

būd: (Far.) Sahip. 150b/3.

būhtān: (Ar.) Yalan, iftira. 204b/7; b. eyle- 202a/9; b. ü yalan 53b/6; ğamer ü b. 98a/10.

būhtān-künende: (Ar.Far.) Yalan söyleyen, iftira eden. ğybet-ger ü b. 205a/2.

būkā': (Ar.) Ağlama, gözyaşı dökme. b. ét- 228b/3; imdād-ı du'ā vü b. 52a/2; b. ü ıztırāb 138a/9; b. ü zārī 130a/1, 150a/7; b. ü zārī ét- 55a/14.

būkm: (Ar.) Dilsizler. mevşūf-ı şıfat-ı şamem ü b. 256b/17.

bū'l-‘acebī: (Ar.) Çok acâiplik, çok tuhaflik. ḳazā-yi b. 163b/4.

būlbūl: (Far.) Bülbül. 13b/7, 25b/1; b.-i bi-dil 13a/13; b.-i būstān-ı serāy 3b/4; ğulğul-ı b. 25b/1; kār-ı b. 12b/5.

būldān: (Ar.) Şehirler, memleketler. b.-ı Hindūstān 44a/6; b.-ı meşhūre 139a/14; belidān-ı b. 125b/5; teferrūc-i diyār u b. 126b/11.

būlend: (Far.) Yüksek, yüce. 40b/17, 42a/5, 177a/12, 233b/5; b. ol- 261b/6; b. mertebe 71b/6.

būlend-aḫter: (Far.) Yıldızı yüksek, talihi uygun. pūser-i b. 15b/2.

būlend-bām: (Far.) Yüksek çatı, gök. çarḫ-ı b. 42a/7; ḫayme-i b. 163b/11; taḫt-ı b. 12b/14.

bülend-himmet: (Far.Ar.) İyi çalışır; himmeti, gayreti, çalışması yüksek olan. b. ü 'âlî-i nazîr 75a/5; merdüm-i b. 73a/15; 'âlî-miḳdâr ü b. 16a/4.

bülend-naẓar: (Far.) Himmeti, gayreti büyük; çok hırslı. 18a/17.

bülend-pervâz: (Far.) "Yüksek uçan": izzetinefis, onur sahibi. b. eyle- 75b/2; bāz-ı b. 9a/15; şeh-bāz-ı b. 139b/2.

bülend-ter: (Far.) Daha yüksek. 98b/7.

bülüg: (Ar.) Erkeklik yaşına girme, erginlik. sinn-i b. 21b/2, 65b/5, 204a/10.

bün: (Far.) Esas, kök, temel, dip. 125b/8.

bünyād: (Far.) Temel, esas. 28b/5, 240b/4; b. ëdivër- 260a/6; b. ët- 261b/10; b. eyle- 260a/6; b.-ı vâlâ 261b/12.

bünyân: (Ar.) Yapı, bina. b.-ı diyânet 53b/14; b.-ı eyvân-ı iḳbâl 114a/11; b.-ı eyvân-ı îmân 53a/13; refî'ü'l-b. 18b/16.

bünye(t): (Ar.) Beden, vücut; yapı, kuruluş. za'îf b. 37b/17; za'îf b.-i naḥîf peyker 77b/2.

bürd: (Ar.) Bir çeşit çubuklu kumaş, aba. b.-i yemânî "makbul bir Yemen dokuması" 196b/1, 196b/17.

bürdbârî: (Far.) Sabırlılık, ağırbaşlılık. 183a/3; bî-mu'âvenet-i b. 183b/3; menhec-i ḥilm ü b. 216a/17; nihâyet-i b. 184a/9.

bürde (I): (Ar.) Arap hırkası, aba. 196b/4.

bürde (II): (Far.) Götürmüş, götürülmüş. 196b/5.

bürhân: (Ar.) Delil, ispat, tanık. 79b/10, 132a/7, 142a/11, 232b/5; b.-ı bâhir 46a/10.

bürî-: Bürümek. 258a/6.

bürîde: (Far.) Kesilmiş. b. ḳıl- 193a/5, 219b/2; b. ol- 193a/1.

bürrân: (Far.) Keskin, kesici. şemşîr-i b. 74b/10; tiğ-i b. 74b/14; tiğ-i b.-ı dendân 169b/12; tîz u b. ol- 235b/2.

büstân: (Far.) Bahçe. kuḥlü'l-cevâhir-i ḡubâr-ı b. 126b/13.

büşrâ: (Ar.) Müjde, sevinçli haber. b.-yı be-serây 2b/13.

büt: (Far.) Put. 33a/13, 33a/14.

bütün: Bütün. 262a/17.

büyük: Büyük 17b/9.

büyüt: (Ar.) Evler. 95a/14; b.-ı evşân 40a/9; menâzil ü b. 52b/4.

büzürg: (Far.) Büyük, azim, ulu; şef, rütbeli. âyine-i b. 207b/14; ğazâl-ı b. 173a/10; günâh-ı b. 181a/11; kâr-ı b. 231b/3.

büzürgân: (Far.) Büyükler, ulular. 190b/5, 244b/9; b.-ı cihân 194b/1, 242b/9; b-ı der-gâh-ı ‘âlî-şân 125b/1; b.-ı kâr-dân 230b/2.

büzürg-ter: (Far.) daha (en, pek, çok) büyük, azim, ulu. 157a/7, 191b/4.

büzürg-vâr: (Far.) Büyük, ulu, saygıdeğer (kimse). 218a/1, 226a/7, 246b/6; b. kııl- 127a/9; b.-ı kâr-güzâr 228a/13; hâce-i b. 54b/13; hâkîm-i b. 207b/7; hükemâ-yi b. 53b/16; selâtin-i b. 65a/11.

büzürg-vârî: (Far.) Ululuk, büyüklük, saygıdeğerlik. âftâb-ı ‘âlem-tâb-ı sipîhr-i b. 9b/3; sîmâ-yi b. 104a/2.

C

câ-be-câ: (Far.) Yer yer. 54b/3, 165a/17, 173a/1, 261a/7, 261a/14.

câbilkā: (Far.) Uzakdoğu'da bin kapılı efsanemsi şehir; Tanrı'ya yönelen insanın geçeceği ilk aşama. 255a/7.

câbilsâ: (Far.) Uzak Batıda bin kapılı efsanemsi şehir; insanın Tanrı yolundaki son konağı. 255a/6.

câdde: (Ar.) Geniş, işlek, büyük yol, anayol. c.-i ‘adâlet 124a/10; c.-i edeb üzere ol- 65a/12; c.-i istikâmet 109b/5; c.-i itbâ‘ 35a/16; c.-i mürüvvet 98a/6.

câh: (Ar.) İtibar, makam, mevki. c.-ı celâl 41a/17; mâ’ide-i c. ü iktidâr 226a/17; şâhib-i c. ü celâl 58a/7; c. ü vecâhet 28b/12; ‘izz ü c. 87b/5.

câhil: (Ar.) Cahil. 143b/10, 145b/10, 188a/6; c.-i ğâfil 210a/17; c.-i pelîd 18a/15; merd-i c. 81b/14.

câhiliyyet: (Ar.) Cahillik, bilgisizlik. vâqt-i c. 196b/1.

cahîm: (Ar.) Cehennem, tamu. 259a/14.

cā'ibe: (Ar.) Halkın ağzında dolaşan haber. rivāyāt-ı c. 148a/7.

cā'iz: (Ar.) İşlenilmesinde cevaz olan; olabilir, olur. 37b/16, 80b/7, 181a/6; c. gör- 98a/1; c. ol- 79b/4; c. ü cārī 181a/2.

cāl: (Ar.) Kenar, yan. 66b/5.

cālī: (Ar.) Parlayan, cilalı; parlatan, temizleten; sürgün eden. 103a/15; c. ol- 26a/16.

cālib: (Ar.) Celbeden, kendine çeken, çekici. c.-i rızā vü ğāzab 131a/11; c.-i şafā-yı zamīr 67a/10.

cām: (Far.) Sırça, cam; bardak, kadeh, şişe ve toprak cinsinden şarap kadehi. 222b/3, 240a/8; c.-ı feyžu'llāh 12b/11; c.-ı 'işret 247b/8; c.-ı zer-nigār 162b/2.

cāme: (Far.) Elbise, çamaşır. 71a/11, 154a/2, 154a/6; c.-i diyānet 57b/15; c.-i köhne 154a/8; c. vü pīrehen 257a/1.

cāme-ḥāne: (Far.) Yüklük, giysi dolabı. 200a/9, 200a/14, 200a/16.

cāme-ken: (Far.) Giysi çıkarıcı, elbise soyan (hırsız, haydut). şerr ü fettān-ı c. 196a/11.

cāmi': (Ar.) Cami; cemedan, derleyen, toplayan; içine alan. 198a/7; c.-i cemī' fazā'il 188b/3.

cān: (Far.) Can. 24b/9; c.-ı ādemiyān 109a/7; c.-ı acı- 129a/6; c.-a gel- 52b/8; c.-ına kār et- 94b/1, 176b/14; c.-ına minnet 218b/14; c.-larından bī-zār ol- 197b/16; cān-ı men "canım benim" 152b/17; c. u dilden "can-ı gönülden" 77b/9; tāze c. bul- 12b/7.

cānān: (Far.) Sevgili, gönül verilmiş. 166b/5; c.-ı 'adīmü'l-miṣāl 166b/4; c.-ı māh-ruḥsār 167a/1; der-i c. 166b/17.

cān-baḥş: (Far.) Can veren, hayat bağışlayan, sevgili. leb-i c. 133b/17.

cāndan: (Far.T.) İçten, yürekten, gönülden; İçtenlikle, istekle. 166a/16, 171a/17, 173a/16, 176a/12.

cān-fezā: (Far.) Gönüle ferahlık verici, cana can katıcı. āb-ı c. 128a/14; ravza-i c.-yı 'işret 111a/4.

cān-güdāz: (Far.) Acıma uyandıran, can eritici. edā-yi dil-keş ü c. 154a/13; sūz-ı c. 167a/17.

cān-güzār: (Far.) Candan geçer olan, cana dokunan. beyt-i c. u ciger-sūz 104b/17.

cānī: (Ar.) Cinayet işleyen. 131b/2.

cānib: (Ar.) Taraf, cihet, yan. 38a/3, 76a/2, 231b/17; c.-i bihār 81b/5; c.-i haqq 86b/11; c.-i İskender 28a/9; c.-i Şām 105a/13.

cān-sipārlik: (Far.T.) Can feda edicilik, fedakârlık. fermân-berdârlık ü c. 99a/13.

cānsuz: (Far.T.) Cansız. şu^ʿ le-i c. 160a/1.

cān-ver: (Far.) 1) Canlı, yaşayan. 240b/6. 2) Canavar. 207b/1, 208a/2, 208a/4, 208a/10, 208a/15; c.-i mu^ʿ ayyeb 207b/11.

cārī: (Ar.) Cereyan eden, akan, yürüyen. 34b/2, 83b/1, 85a/9, 183a/1; c. ol- 72b/4, 243a/3.

cāriye: (Ar.) Para ile satın alınan halayık, hizmetçi kız. 82b/9, 82b/12, 83b/1; c.-i muğanniyye 82b/16.

cāsūs: (Ar.) Casus, hafiye. 236b/14, 236b/16.

cavhariyān: (Ar.) Kuyumcu. 40a/13.

cāvīd: (Far.) Ebedi, sonsuz, bengi. 50b/8.

cāvidānī: (Far.) Daimi kalacak olan, sonsuz, ebedi. c. eyle- 42a/15; mūcib-i sa^ʿ ādet-i c. 182a/3; ʿ ömr-i c. 241b/17; sebep-i hayāt-ı c. 241b/9.

cā[y]: (Far.) Yer, mevki, mekân. 123b/5; c.-i dil-güşā 13b/1; c.-i dil-pesend-i hālīde 107b/6; c.-i harāb 190b/14.

cāy-gāh: (Far.) Yer, mevki, rütbe. 128a/14, 258b/17.

cāy-gīr: (Far.) Yer tutan, yerleşen, yerleşmiş. c. ol- 47a/11, 202a/11.

cāzibe: (Ar.) Çekim, yer çekimi. kuvvet-i c. 39a/2.

cāzim: (Ar.) Kararlı, kesin kararlı. 20b/14, 135a/11; c. ol- 137a/12, 176a/4, 226b/1; ʿ ālim ü c. ol- 126b/6.

cebbār: (Ar.) Cebredici, zorlayıcı, zorba; kuvvet ve kudret sahibi, Allah. c.-ı sitem-kār 54a/2; gurūr-ı c. 216a/16.

cebel: (Ar.) Dağ. 258b/9; c.-i Ermeniyye 258a/13; mā-beyn-i c. 260a/11.

cebhe: (Ar.) Savaş bölgesi; taraf, yön. 73b/8, 104a/2; c.-i aḥvāl 41a/12; c.-i maşrıq 256b/12.

cebîn: (Ar.) Alın. 111b/13, 228b/9; c.-i âdemî 67b/12; c.-i Hâtem 101b/12; c.-i niyâz 146b/14; c.-i Şâbûr 162a/13.

cebr: (Ar.) Zor, zorlama; düzleltme, tamir etme. 69b/13; eşer-i c. 71a/12.

cedâvil: (Ar.) Su arkları, su kanalları. 258a/10; miyâh-ı c. ü enhâr 259b/14; c. ü enhâr 52b/3.

cedd ber-cedd: (Ar.) Büyük babadan büyük babaya intikal suretiyle. 30a/1.

cedel: (Ar.) Sert münakaşa, tartışma; kavga. 17b/13; baḡş u c. 18a/6.

cedîr: (Ar.) Layık, münasip, uygun. 17b/13, 23b/6; c. ol- 190b/4.

cedvel: (Ar.) Çay, küçük ırmak, akarsu. mâ'î-i c. 14a/3; enhâr u c. 107b/3.

cefâ: (Ar.) Eziyet, cefa. 146a/3, 146b/8, 165b/9; c.-yi ḡalk 146b/4; c. vü âzâr 197b/15; c. vü îzâ' ét- 28a/16; c. vü ta' addî 153b/11.

cefâ-cüy: (Ar.Far.) Cefa arayan, cefa eden. c. ü tünd-ḡüy 225a/13.

cefâ-kâr: (Ar.Far.) Cefa eden, eziyet eden. c. ol- 175b/8; fâris-i c. 177a/15; bed-rây u c. 190b/2.

cehâlet: (Ar.) Cahillik, bilmezlik. ḡicâb-ı c. 150b/14; tamâm-ı ḡumḡ u c. 37b/5; zâlâm-ı küfr u c. 3b/12; ḡaflet ü c. 190b/8.

cehd: (Ar.) Çalışma, çabalama. c.-i bî-dirîḡ eyle- 227a/3; c. ét- 76a/17; c. eyle- 80a/1; c. kııl- 125a/4; c. ü tekellüf 70b/7.

cehennem: (Ar.) Cehennem. zevâyâ-yı c. 131a/10; vâdi-i c. 259b/1.

cehîd: (Ar.) Çaba. cehd-i c. 77a/1.

cehl: (Ar.) Bilmezlik. 214b/7; c.-i cibillî 33a/11; ḡâyet-i c. ü ḡabâvet 145b/15.

celâ': (Ar.) Memleketten ayrılma, gurbete düşme. c.-yi vaḡan "doḡduḡu yerden ayrılma, ayırma" 230a/17, 259b/5.

celâdet: (Ar.) Yigitlik, kahramanlık. resm-i c. 142b/11.

celâl: (Ar.) Ululuk, yücelik. câh-ı c. 41a/17; kemâl-i c. 187b/2; merâtib-i câh ü c. 53b/16; mesâmi' -i c. 97b/5; şâḡib-i câh ü c. 58a/7; ' aḡamet ü c. 37a/1, 150a/15.

celâlet: (Ar.) Ululuk, yücelik. c.-i şân u ḡilâfet 83b/10.

- celb:** (Ar.) Çekme, çekiş, kendine çekme; yazı ile çağırma. c. ét- 124a/15; c.-i ulūb "kalpleri kazanma" 31b/13.
- celde:** (Ar.) Büyük kamçı; kamçı ile vurma. 131a/8, 133a/9.
- celī:** (Ar.) Ortada, besbelli, aşikar. Őenā' at-ı c. 106a/1; daı ũ c. 87a/15.
- celīl:** (Ar.) Büyük, ulu. diyār-ı c.-ū'l-atār 8b/4.
- celīs:** (Ar.) Birlikte oturan, arkadaş. enīs ũ c. "cana yakın arkadaş" 24b/6.
- cell:** (Ar.) Büyük, ulu. c.-i himmet 75b/1, 225b/1; c.-i himmet u küll-i udret 84a/15.
- cellād:** (Ar.) Cellat. 195a/16, 195b/1.
- cem':** (Ar.) Toplama, yıma. 185a/5; c. ét- 88b/15, 179a/7; c. eyle- 65a/10; c. ol- 19a/6, 27b/2, 145a/16; c. ũ te'lif 175a/17.
- cemā' at:** (Ar.) Cemaat, insan topluluu. 124a/2, 167a/11, 243b/6; c.-i bed 260a/8; c.-i mũslimīn 259b/7; c.-i nisvān 246a/11.
- cemāhīr:** (Ar.) Cumhurlar, cumhuriyetler. c.-i meŐāhīr-i hũkemā 17a/5; meŐāhīr-i c.-i selātin-i kibār 90b/10; meŐāhīr-i c.-i eŐhiyā 220a/4.
- cemāl:** (Ar.) Yũz gũzellii. 133b/14; c.-i bā-kemāl "tam, mũkemmell gũzellik" 166b/17; c.-i pāk-māl 15a/9; c.-ı Őāhid-i maŐũd 78b/14; āyine-i c. 21b/11; ziver-i c. 241a/6; hũsn ũ c. 58a/11.
- cemālī:** (Ar.) Gũzellikle, kusursuzlukla ilgili. zıkr-i c. 12a/9.
- cemām:** (Ar.) Rahat. cām-ı pũr c. 88b/5.
- cemī':** (Ar.) Cũmle, bũtũn, hep. 67b/1, 77a/9, 84a/8, 121b/12, 173a/2.
- cem' ī:** (Ar.) Cemiyete ait, cemiyetle ilgili; ortaklaŐa. 209b/14, 240b/7.
- cemī' an:** (Ar.) Hep, bũtũn, tekmiil. 34a/14, 37a/15, 45b/7, 165b/1, 177a/15.
- cemīl:** (Ar.) Gũzel; iyilikle anma. c.-i zıkr 137a/11; vaşf-ı c. 166b/11; zıkr-i c. 43b/17, 141b/11, 225b/4; c. ũ hāsen 97a/2.
- cemīle:** (Ar.) Gũzel. 242a/13.
- cem' iyyet:** (Ar.) Topluluk; kurum. 19b/11, 66b/3, 161b/10; bereket ũ c. 121b/11.
- cemm:** (Ar.) Bũyũk sayı, okluk, kalabalık. c.-i afīr "insan kalabalıı" 29b/9, 52b/5.

cemmāl: (Ar.) Deve sürücüsü, deveci. bā-c. 100b/8.

cenāb: (Ar.) 1) “Şeref, onur ve büyüklük” terimi olarak kullanılır, hazret. c.-i ‘ālem-tāb 45a/10; c.-i ‘ālī 163b/16; c.-i ḥazret 33a/8, 95b/12; c.-i ‘izzet 188b/2; c.-i kerīm 105b/12; c.-i refī‘ 17b/11. 2) Huzur, kat, yan. 36a/1, 54b/9, 161a/6, 244a/6, 251b/16.

cenān: (Ar.) Kalp, yürek, gönül. āşiyān-ı c. 24a/5; cinān-ı c.-i aḥrār ü ‘abd 115a/8; iṭminān-ı c. 105b/14; şamīm-i c. 110a/3; şükr-i c. 84b/10; c. ü zebān 84b/9.

cenb: (Ar.) Yan, taraf. 245b/8.

ceng: (Far.) Savaş, mücadele, vuruşma. 38a/17, 233b/4, 243b/11; c.-i ḥişār 165b/1; rüz-i c. 38a/12; tu‘ me-i çeng-i şāh-bāz-ı c. 39b/6.

cennāt: (Ar.) Cennetler, uçmaklar; bahçeler. c.-i ‘adn “cennet bahçeleri” 12b/9.

cennet: (Ar.) Cennet. 95a/1, 187b/6, 206a/9; sākin-i c. 90a/11.

cenüb: (Ar.) Güney. cānib-i c. 258a/4; mā-beyn-i şimāl ü c. 10b/9, 258a/1.

cerāb: (Ar.) Dağarcık, torba. 138b/8, 245b/8, 245b/10, 245b/11.

cerāḥat: (Ar.) İrin; yara. 60b/17, 146a/5, 160b/12, 175b/2; c.-i ‘azīme 160b/3.

cerāḥāt: (Ar.) Cerahatler, irinler, yaralar. mu‘ ālecāt-ı c. 160a/16; c.-i nās 161b/7.

cerā’id: (Ar.) Gazeteler; yazılı belgeler. 203b/17; c.-i aḥvāl-ı aşāğir 156a/2; c.-i cerā’im 158b/9.

cerā’im: (Ar.) Suçlar, kabahatler, cinayetler. 157a/5, 181a/2, 203b/16; cerā’id-i c. 158a/6; şavb-ı c. 182a/15.

cereyān: (Ar.) Akma, akım, geçme; gidiş, hareket; olma, oluş. c. bul- 115a/8; c. ét- 31a/8, 73a/2; fermān-ı ḳadr-ı c. 31b/12.

cerḥā: (Ar.) Yaralılar. maraḫī vü c. 160b/5; mu‘ ālecāt-ı c. 164a/3.

cerīde: (Ar.) Gazete; tutanak. c.-i ḥayāl 83a/3; münşiyān-ı c. 11b/17.

cerīḥ: (Ar.) Yaralanmış, yaralı. 145a/3; müdāvāt-ı c. ét- 164a/6.

cerīme: (Ar.) Cürüm, suç; cereme, suç ödemesi. 156b/5; c.-i güneh-kār 158b/7; levş-i c. 181b/15.

cerm: (Ar.) Suç işleme. cürm-i c. 158b/14.

cerr: (Ar.) Çekme, sürükleme; para, eşya vs. çekme. c.-i menâfi^ç 51b/15; c.-i menfa^ç at 210b/2.

cerrâh: (Ar.) Operatör [doktor]. hîrfet-i tıbb u c. 160a/17.

cerrâr: (Ar.) Arkasından sürükleyen; harp aletleriyle donatılmış kalabalık ordu. 35b/12; ^ç asker-i cerrâr-ı ceng güzâr 233a/16; ^ç asker-i c.-ı silâh-dâr-ı hâncer güzâr 39a/7; leşker-i c. 220b/1.

cesâret: (Ar.) Cesaret. 197a/6.

cesed: (Ar.) Ceset, beden. 103a/10, 110b/15, 127a/17.

ceste: (Far.) Sıçramış, fırlamış. c. ol- 247a/9.

cev: (Far.) Arpa. dâne-i gendüm ü c. 257a/8.

cevâb: (Ar.) Cevap. 22b/1, 234a/9; c. buyur- 100a/10; c. vèr- 75b/16; c.-ı ma^ç kûl 234a/10; c.-ı pür-şavâb 47b/15; c.-ı şâfi “inandırıcı cevap” 187b/12.

cevâb-nâme: (Ar.Far.) Cevap olarak yazılan yazı. 182a/9, 238a/1; c.-i İskender 37a/17.

cevâhir: (Ar.) Cevherler, özler, kıymetli taşlar; mayalar, özler. 81b/9; c.-i aḥbâr-ı kibâr 123a/8; c.-i esmâr 161b/2; c.-i sengin 20b/12; c. ü ecsâm 47a/14.

cevânib: (Ar.) Taraflar, yanlar. 10b/6, 14a/2, 34a/13; c.-i erba^ç a “dört taraf” 216b/14; eṭrâf-ı c. 258a/11; eṭrâf ü c. 196a/12.

cevâriḥ: (Ar.) Yırtıcı kuşlar; insanın el ve ayakları. 85a/8; sultân-ı c. 99a/1; c. ü erkân 84b/10, 222a/13.

cevâsîs: (Ar.) Casus. c.-i aḥbâr 243b/16.

cevelân: (Ar.) Dolaşma, dolanma, gezinme. c. eyle- 256b/9.

cevf: (Ar.) Boşluk, oyuk; iç, kalp. c.-i bî-ḥavf 57b/17, 128b/4; cübb-i c.-i bî-ḥavf 88b/15.

cevher: (Ar.) Öz; yaradılış, tıynet, maya; yetenek, kabiliyet; elmas ve benzeri kıymetli taş. 14a/16, 162a/9, 231a/13, 252b/2; c.-i ḥurûf 184a/15; c.-i vücûd-ı nâ-yâb 50b/3.

cevher-feşân: (Ar.Far.) Cevher saçan. 112a/1.

cevr: (Ar.) Haksızlık, eza, cefa, eziyet; sitem. 125a/9; aşâr-ı c. ü cefâ 105b/3; bâr-ı c.-i ğadr 28a/17; devr-i pür-c. "çok eziyetli, sıkıntılı zaman, devir" 59b/2; c. ü sitem 129b/3; c. ü cefâ 211a/10; c. ü cefâ vü şerr 150b/7.

- cevşen:** (Far.) Örme zırh. c.-i hārā 147a/17.
- ceyb:** (Ar.) Cep; gömleğin ön kısmı. c.-i dāmān-ı evdiye 258a/10; c. ü dāmān 37b/10, 66a/8; c. ü dāmen-i esbāb 254a/9.
- cezʿ:** (Ar.) Kesmek. c. ét- 177b/3.
- cezāʿ:** (Ar.) Ceza, karşılık, azap. 128b/15, 133a/10, 143a/13; c.-yı nefʿ 103b/7; c.-sın bul- 130b/12; c.-sından geç- 51b/2; c. vü sezāyını bul- 60b/16.
- cezaʿ:** (Ar.) Sızlanma. 228a/17, 228b/1; c. ü fezaʿ "telaş içinde ağlayıp sızlanma" 52b/8, 69b/15, 91b/5; c. ét- 69b/17; fezaʿ ü c. 228a/14.
- cezālet:** (Ar.) Akıcılık, süreklilik, düzgünlük. 34a/7; c.-i fazīlet 43a/10.
- cezb:** (Ar.) Kendine çekme, çekilme. berāy-i c.-i havātır 31b/13.
- cezīl:** (Ar.) Bol, çok, zengin, geniş. māl-ı c. 38b/11, 92a/1, 106b/1.
- cezīre:** (Ar.) Ada. c.-i ʿ Arabī 99b/10.
- cezl:** (Ar.) Düzgün. icrā-yı c.-i hacc 111a/8.
- cezm:** (Ar.) Kesin karar, niyet. ʿ azm-i c. 151a/1, 77a/2; ʿ azm-i c. ét- "kesin karar vermek" 77b/17; haqq-ı c. 20b/14.
- cibāb:** (Ar.) Kuyular; su tulumları. 152a/3.
- cibāl:** (Ar.) Cebeller, dağlar. c.-i rāsiyāt 32b/10; kulel-i c. 165a/10.
- cibill:** (Ar.) Halk, kalabalık, topluluk. c.-i keşir 258b/9; c.-i şüm 259a/3, 263a/12.
- cibillī:** (Ar.) Yaratılıştaki olan, tabii. ātıfet-i c. 72b/10; cehl-i c. 33a/11; ber-mūcib-i hilkat-ı c. 5a/9.
- cidāl:** (Ar.) Savaş, mücadele, muharebe; ateşli konuşma. çengāl-ı c. 38a/17; dilirān-ı harb ü c. 39a/15; şavb-ı maʿ reke-i c. 39a/9.
- cidār:** (Ar.) Duvar. verāʿ-i c. 17a/17.
- cidd:** (Ar.) Bir işi gerçekten çalışıp işleme; mücadele. c. ü cehd 75b/6, 79a/15, 79b/4, 79b/11; cādde-i c. ü cehd 78b/12; kadem-i c. 77a/2; kadem-i c. ü cehd 77b/17.
- ciger:** (Far.) Ciğer, bağır. c.-i hūn ol- 176b/12; c.-i kebāb ol- 138a/10; c.-lerin dağla- 94b/3.
- ciger-dūz:** (Far.) Ciğeri delip geçen. nāvek-i c. 160a/2.

ciger-gūşe: (Far.) Evlat; sevgili. 137a/6; c.-i şafâ tūşesi 14b/13.

ciger-sūz: (Far.) Bağır yakan, acıklı. beyt-i cān-güzār u c. 104b/17.

cihād: (Ar.) Din uğruna düşmanla savaşıma. bāb-ı ğazve vü c. 139a/13; esb-i c. 38b/7; ğazve-i c. 92a/3; ğazve-i c. ét- 91a/10; ğazve vü c. 31b/11; izz ü c. 137b/13.

cihān: (Far.) Dünya. 43b/13, 141a/14, 151a/5; c.-āferin "Cihānı, Dünyâ'yı yaratan" hazret-i ħudā-yı c.-āferin 109a/4; c.-ı fānī vü bākī 253b/14; c.-ı köhne 12b/6; c.-ārā "Cihānı, Dünyayı süsleyen, bezeyen" c.-ārā ét- 48a/17; c.-bān "Cihānın, Dünyanın bekçisi olan" 40b/2, 183a/7; c.-bānī "hükümdarla ilgili" şāyeste-i menzilet-i c. 5b/9; c.-bīn "Cihānı, Dünyayı gören, Allah; göz" çeşm-i c.- bin 145b/3, 175a/13; c.-dār "Cihānı, Dünyayı tutan hükümdar" mülük-ı c. 65a/11; c.-dārān "Cihānı, Dünyayı tutan hükümdarlar" evşāf-ı selātin-i c. 75b/6; c.-iyānī "Dünya halkına övgü" ħātem-i c. 21a/12; c.-muṭā' "bütün dünyanın boyun eğdiği (kimse)" fermān-ı c. 8a/14.

cihān-dārī: (Far.) Hükümdarlık, padişahlık. şevket-i c. 102b/13.

cihān-dārlik: (Far.T.) Hükümdarlık, padişahlık. 235b/14.

cihān-gīr: (Far.) Cihānı, Dünyayı zapteden. 159b/3; c. ol- 76b/10; pādīşāh-ı c. 141b/8; re`y-i şāh-ı c. 31a/14; şemşīr-i c. 41b/5.

cihān-gīrlik: (Far.T.) Dünyaya egemen olma, cihangirlik. 73b/17.

cihānī: (Far.) Dünyevi, Dünyayla ilgili. devlet-i dü c. 240a/13.

cihāniyān: (Far.) Dünya halkı. mesāmi' -i c. 159b/1; şalāḥ-ı c. 111a/2.

cihān-muṭā': (Far.Ar.) Bütün dünyânın boyun eğdiği [kimse]. fermān-ı cihān-muṭā' 8a/14.

cihān-sitānī: (Far.) Hükümdarlık, padişahlık. musahḥar-ı tiĝ-i c. 44a/3.

cihān-sitānlik: (Far.T.) Hükümdarlık, padişahlık. 231b/8.

cihāz: (Ar.) Çeyiz. 117b/5; c. u māl-ı cezīl 92a/1.

cihet: (Ar.) 1) Yön, taraf, yer. 175a/2, 219a/1, 234b/14; c.-i semā 135a/4; c.-i ma'īšet 257a/11. 2) Sebep, neden, ilgi. 157a/6, 184a/4, 208a/13, 252b/12; c.-iistirāḥat 113b/17.

cīl: (Ar.) Cemaat; millet, aşiret; nesil, kuşak. c.-i visām 100b/3.

cilā: (Ar.) Parlatma, parlaklık. c. vēr- 134a/5.

cilf: (Ar.) Kaba, hoyrat; ayak takımından. sine dilân-ı c. 60a/8.

cilve: (Ar.) Eda, naz; tecelli, görünme; arifin gönlünde parlayan ilahi nur. 163a/10; c. kıll-75a/14; c.-i cemâl 63b/12.

cilve-ger: (Ar.Far.) Cilve eden, cilveli. c. kıll- 60a/4; c. ol- 67b/13, 157b/15.

cimâl: (Ar.) Develer, erkek develer. 100b/8.

cinân: (Ar.) Cennetler, güzel bahçeler. c.-ı cenân-ı ahrâr ü 'abd 115a/8; bâğ-ı c. 96b/7; çemen-i bâğ-ı c. 133b/15; müferrih-i c. 11a/4.

cinâyât: (Ar.) Cinayetler, büyük, ağır suçlar. 157a/8.

cinâyet: (Ar.) Cinayet; kabahat. 156b/5, 157a/2; hayâ³-ı c. 61a/13; bî-cürm ü c. 146a/1; hıyânet ü c. 60b/16.

cinn: (Ar.) Cin, gözle görünmez, latif cisimlerden ibaret bir yaratık. ins ü c. 88a/4, 239b/14.

cins: (Ar.) Cins, nevi, çeşit; soy. 101b/15, 172b/8, 173a/12; c.-i hayvân 241a/3; ebnâ-yi c. 21b/13.

cinsiyyet: (Ar.) Bir cins ile ilgili olma. ber-muktezâ-yi c. 173b/7; muhabbet-i c. 175b/16.

cirm: (Ar.) Cisim; büyüklük. c.-i âftâb 254b/16; c.-i cürm 62a/5; çehre-i c.-i cürm 156b/11.

cism: (Ar.) Beden, gövde; madde. c.-i 'âlem 159b/15; c.-i bî-hirâs 160a/14; c.-i hîzem 207a/13; c.-i pâk-ı 'adîmü'n-naẓîr 103b/15; fenâ³'ü'l-c. 50a/8; hafîf c. 35b/9.

cismânî: (Ar.) Bedenle ilgili; ruhani karşılığı. kuvvet-i c. 76a/11.

cismâniyye: (Ar.) Bedenle ilgili; ruhani karşılığı. kuvvet-i c. 76b/7, 165b/6.

cisr: (Ar.) Köprü. c.-i 'âlî 128b/9; ser-i c.-i şîrât 129a/11.

civân: (Far.) Genç, taze delikanlı. 55b/16, 133b/14; c.-ı 'âlî-şân 30a/1; c.-ı hōş-rüy u hūb-şemâ³'il 104a/1; c.-ı nev-resîde 55b/12; devlet-i c. 15b/14.

civânân: (Far.) Gençler. c.-ı bebr heybet 199a/2; c.-ı hürd-sâl 189b/13; c.-ı zârb-zen ü zôr-âver 199b/3; şafaḥât-ı aḥvâl-ı c. 65b/9.

civânî: (Far.) Gençlik. mürğ-i 'unfuvân-ı c. 57a/4; 'unfuvân-ı c. 74a/7.

civân-merd: (Far.) Yiğit, babayiğit; cömert, eliaçık. 99b/1, 101b/13, 105b/12; c. ol-215b/12.

civān-merdān: (Far.) Yiğitler, babayiğitler; cömertler. ‘âdet-i c. 214b/3;.

civān-merdlik: (Far.T.) Cömertlik, elaçıklığı. 54a/15, 107a/12, 155a/10; c. lâfin ur- 99b/14.

civār: (Ar.) Çevre, yöre; yakın yer. 34a/13, 83b/1, 167a/11; c.-ı mülk 59a/7; c.-ı rahmet 90a/11.

civārī: (Ar.) Yakınlıkla, komşulukla ilgili. 82b/13; c. ve tavāşī 60a/16.

ciyā’: (Ar.) Açlar, karnı acıkmış olanlar. 138b/10.

cū: (Far.) Arama, arayıp tarama, araştırma. c.-yi mā-lā-keleām 78b/7; cüst ü c. et- 174a/8.

cū’: (Ar.) Açlık, aç kalma. galebe-i c. 118a/2, 168a/11; hücūm-ı c. 262b/13; maraz-ı c. 95b/8; şiddet-i c. 138b/2.

cūd: (Ar.) Cömertlik, elaçıklığı. 151a/5; c.-ı bī-nihāyet 89b/9; hātem-i c. ü mürüvvet 102b/8; mevcūd-ı şıfat-ı c. 89b/8.

cumhūr: (Ar.) Halk, ahali; kalabalık. 30b/12; fetḥ-i meğālik-i meşāliḥ-i c. 8b/15; meşāliḥ-i c. 239a/10.

curb: (Ar.) Azık torbaları, azık kapları. 225a/3.

cūş: (Far.) Coşma, kaynama. c. u ḥurūş et- "taşıp coşmak" 155a/14, 233b/1.

cūyān: (Far.) Arayan, soran, araştıran. c. ol- 186b/1; dād-c. 50b/12.

cūy-bār: (Far.) Çay, dere, akarsu, ırmak; ırmak kenarı. 13b/10, 13b/12; iḥdāş-ı c. 190a/5; kenār-ı c.-ı bāğ-ı ‘izzet 21a/9; kenār-ı c.-ı kevşer 89b/11.

cūbb: (Ar.) Kuyu. c.-i cevfi bī-ḥavf 88b/15.

cūdā: (Far.) Ayır, ayrılmış. c. düş- "ayrı ve uzak bulunmak" 62b/16; c. ḳal- 121b/16; c. ḳıl- 149a/17; c. ḳılm- 194b/15.

cūft: (Far.) Çift, ikili, tek olmayan. 247a/12; iḥzār-ı c. 247a/12.

cūhelā: (Ar.) Bilgisizler, bilmezler. 210b/2.

cūhhāl: (Ar.) Cahiller, bilgisizler. isti‘ lām-ı aḥvāl-ı c. 125b/5.

cūlūd: (Ar.) Deri; hayvan derileri. 95b/7, 163a/5, 163a/10, 168b/5; c.-ı baḳar 163a/4; c.-ı ḥayvānāt 255b/13.

cūlūs: (Ar.) Oturma; tahta çıkma. c. et- 59a/12, 150b/12, 166a/10.

cümel: (Ar.) Cümleler, takımlar, kelime dizileri. ecmel-i c.-i me'âşir 21b/4.

cümle: (Ar.) 1) Bütün, hep. 15b/9, 29a/13, 92b/14, 200a/12, 240b/5; c.-den "hepsinden" c. muqaddem 22a/7. 2) Tümce, cümle. 235b/2.

cümleten: (Ar.) Bütün, hep, hep birlikte. 26a/9, 30b/9, 257a/4.

cünbiş: (Ar.) Kıvıldaşma, hareket; feleğin hareketi; zevk, eğlence. 226a/13; resm ü tarîk ü c. 72a/6.

cünūd: (Ar.) Askerler, ordular. hücūm-ı c.-ı hādīmü'l-lezzāt 225b/2.

cür' a: (Ar.) Yudum, içim, içildikten sonra kabın dibinde kalan bir miktar artık. 12b/11; c. çek- 35b/13; c.-i cām-ı hanzāl-ı mezāk-ı fenā 242a/5.

cür' a-nūş: (Ar.Far.) İçen, içki içen. 59b/3; c. ol- 222b/3.

cür'et: (Ar.) Cesaret, yiğitlik. 157a/4, 157a/6, 168b/2; c. ü şavlet 233b/17; c. ü şefkat 23a/5.

cürm: (Ar.) Suç. 51b/2, 150a/3, 177a/8; c.-i cerm 158b/14; c.-i mücrim 155b/14; c. ü günāh 157b/7; bī-c. ü cināyet 146a/1.

cüşşe: (Ar.) Gövde, ceset, beden, kalıp. 'aẓīmü'l-c. 46a/7.

cüst: (Far.) Arama, araştırma. bī-c. ü cū "arayıp sormadan, araştırmadan" bī-cç ü cū-yi mā-lā-keḷām 78b/7; c. ü cū "arayıp sorma, araştırma" 116a/5, 125b/4; c. ü cū èt- 174a/8.

cüyüş: (Ar.) Askerler, ordular. 257b/10; c.-ı deryā-yi ħurūş 43a/4, 163b/6; c.-ı pür-şükūh 258a/4; mā'-i c.-ı mülūk 237a/12; c. ü deryā-yi ħurūş 257b/3.

cüz'? (Ar.) Kısım, parça, bölük. 233a/12.

cüz'î: (Ar.) Az miktarda, pek az. 102a/2; küllî vü c. 43a/11, 134b/11; c.-ce "azca, az miktarda" 160b/3.

cüz'ıyyāt: (Ar.) Ehemmiyetsiz, değersiz, ufak tefek şeyler. 247b/17.

Ç

çübük: (Far.) Çabuk, seri, hafif. 255a/14; sebük-bār u ç. reftār 169b/14.

çāder: (Far.) Çadır. 164b/3.

çağrış- Çağrışmak, hep birden bağırarak. 179a/1.

çāh: (Far.) Kuyu, çukur. ç.-i mezellet 97b/15; ç.-i miḥnete düş- 208b/12.

çāk: (Far.) Yarık, yırtık; yırtmaç. ç. ét- 150b/5; ç. ol- 105a/8; ç. ç. " çok yırtık, parça parça"
ç. ç. ol- 28b/11.

çāker: (Far.) Kul, köle, cariyeye. ç.-i pādišā 217b/9; ç.-i šenā-güster 31b/17.

çākerlik: (Far.T.) Kulluk, kölelik. 217b/10.

çālāk: (Far.) Hızlı, atik, çevik. zihni-ç. 136a/9.

çalın-: Çalınmak. 14a/9, 179a/11.

çār: (Far.) Dört. ç. çār ḥulāša-i edvār-ı rūzigār 5b/17; ç. ‘unşur 30a/7.

çār-deh: (Far.) Dolunay. mäh-ı ç.-i sālē 21b/3.

çāre: (Far.) Çare. 118a/9, 171b/14, 171b/16; ç. bul- 262a/3; ç. kııl- 190b/9; ç. vü tedbir
112b/6.

çāre-sāz: (Far.) Çare bulan. 112b/15.

çarḥ: (Far.) Felek, gökyüzü; dönen, devreden; mec. Dünya. ç.-ı atlas 232b/7; ç.-ı bülend-
bām 42a/7; ç.-ı devvār "gökyüzü, sema" 27a/2; ç.-ı minā-fām "mavi gök kubbe"
12b/14; rām-ı devr-i ç.-ı zümürüd-fām 41b/1.

çār-sū: (Far.) Dört taraf, dört tarafı olan şey; pazar, çarşı. ç.-yı bāğ 13a/15.

çaşānīde: (Far.) Tat almak, beğenmek. ç. ol- 226a/17.

çāşnī: (Far.) Çeşni, lezzet, tad; tadımlık. 35b/13; ç.-yi ‘afv ü merḥamet 157b/5; ç.-i zulm ü
sitem 28a/16.

çāşnī-gīr: (Far.) Çeşnigir, yemeklerin lezzetine, tadına bakan kimse, aşçıbaşı. meze-dār ü ç.
184a/16.

çāşt: (Far.) Kuşluk vakti; kuşluk yemeği. ta‘ām-ı ç. 202b/7.

çāşt-gāh: (Far.) Kuşluk vakti. zamān-ı ç. 257a/10.

çāşt-geh: (Far.) (bkz. *çāşt-gāh*) 103a/3.

çehār: (Far.) Dört. 183b/6, 203a/10; ferzend-i ç. 199a/9.

çehār-dehüm: (Far.) On dördüncü. bāb-ı ç. 11b/11, 209b/3.

çehār-gāne: (Far.) Dört unsur. eşnāf-ı ç. 119b/11.

çehâr-sû: (Far.) Çarşı, pazar yeri. ç.-yı şehîr 134a/8.

çehârûm: (Far.) Dördüncü. bâb-ı ç. 11b/4, 67a/2.

çehâr-yâr: (Far.) Dört dost (ilk dört halife). 23a/16.

çehre: (Far.) Yüz, surat; şekil. 258a/5; ç.-i amân 115a/5; ç.-i devlet 79a/6; ç.-i hâl 222a/8; ç.-i memleket 116b/5; ç.-i şafâ 131b/12; ç.-i şâhid-i hâlâş 149b/5.

çek-: Çekmek. 35b/11, 68b/15, 186b/16; el ç.- 51b/2; mehek-k-i imtiḥâna ç.- 17b/8; ‘usret ç.- 20b/4.

çekil-: Çekilmek. 5a/10, 178b/12, 185a/9, 258a/10, 261a/14.

çelîpâ: (Far.) Güzellerin kahkülü. zülf-i ç. 152a/13.

çemen: (Far.) Çimen, çayır. ç.-i bâğ-ı cinân 133b/15; ç.-i hilâfet 89a/7; ç.-i zindegânî 21b/6; havâ-yı ç. 13b/3.

çemen-zâr: (Far.) Çimenlik. 167b/16, 168a/5.

çenâr: (Far.) Çınar, çınarağacı. şâḡ-ı ç. 13b/7, 74a/7; şu‘ be-i ç. 173b/11.

çend: (Far.) Birkaç. ç. eyyâm 105a/4.

çendân: (Far.) O kadar. 20b/3, 76a/17, 101b/14, 128a/10, 247b/12.

çend-în: (Far.) Bu kadar. 101b/5.

çeng: (Far.) El, pençe; bir çeşit saz. ç. ur- 38a/17; tu‘ me-i ç.-i şâh-bâz-ı ceng 39b/6; ç.-i hâdimü’l-lezzât 105a/8.

çengâl: (Far.) Çengel, pençe. ç.-ı cidâl 38a/17; ç.-ı ‘uḡâb-ı ‘uḡûbet 130a/10.

çengel: (Far.) Çengel, pençe. 165a/17.

çerâ: (Far.) Otlama, yemleme. ç. ét- 174b/3, 241a/7, 258b/3; irti‘ â vü ç. ét- 113a/15.

çerâ-gâh: (Far.) Hayvan otlatılan yer, çayır, otlak. 128b/1, 230b/5.

çerende: (Far.) Otlayıcı, otlayan. 258b/3.

çeri: Ordu; asker. 34b/1.

çerîde: (Far.) Tadına bakmış, tadına bakılmış. ç. ol- 28a/17, 62b/13, 64a/7, 64b/11, 224b/15.

çeşm: (Far.) Göz. 80b/4; ç.-i âhû-veşi "ceylan gözüne benzeyen göz" 134a/1; ç.-i cān 7a/16; ç.-i cihān-bīn 145b/3; ç.-i siyāh "kara göz" ç.-i siyāh-ı ḥaşm 69a/1; ç.-i taraşşud 233b/6; ç.-i ümīd 25a/10.

çeşme: (Far.) Çeşme; pınar, su kaynağı. ç.-i 'ayş 129b/6; ç.-i hürşīd "Güneş" 254b/12; ç.-i pāk 215a/5; ser-ç. "çeşme başı, pınar, su başı" s.-i ḥayāt 232b/13.

çeşme-sār: (Far.) Çeşmesi bol olan yer. 122a/4, 144a/17, 144b/2, 241a/7; ç.-i nevāl ü iḳbāl 115a/7; 'uyūn ü ç. 259b/15.

çetr: (Far.) Çadır, gölgelik. 163b/11.

çevgān: (Far.) Ucu eğri değnek, çevgen. 36a/4, 39a/2; ç.-i iḳtidār 247a/8; ṭop u ç. 38b/17.

çevür-: Çevirmek, döndürmek. yüz ç.- 131a/15.

çık-: Çıkmak. 122a/8, 123a/2, 127a/2, 146a/9, 232b/8.

çıkabil-: Çıkabilmek. 261b/7.

çıkāgel-: Çıkagelmek. 144b/2, 168b/11, 176b/13.

çıkār-: Çıkarmak. 36a/7, 134a/12, 193a/7; ad ç.- 150b/10; serden ç.- 212a/11.

çihil: (Far.) Kırk. mec. çok. 196b/2, 197a/2, 197a/4, 197a/5.

çīn: (Far.) Kıvrım, büklüm çatıklık, buruşukluk. 228b/9; ç.-i ebrū "kaş çatıklığı" 82b/2.

çirkin: (Far.) Çirkin. 167a/14.

çok: Çok. 98b/16, 112a/2, 136b/15, 148a/6, 198b/3, 206a/6, 247b/2.

çüb: (Far.) Ağaç değnek, odun, sopa. 148b/10.

çübān: (Far.) Çoban. pāy-ı ç. 36a/7.

çü: (Far.) Gibi, mademki, çünkü, nasıl, nice. 16b/9, 21a/5, 26b/3, 61b/15, 92b/15.

çün: (Far.) Gibi, mademki, çünkü, nasıl, nice, misilli, niçin. 19b/9, 60a/9, 80b/4, 120a/17, 178a/2.

çünki: (Far.) Çünkü. 30b/15, 66b/9, 121a/9, 174b/14, 254a/14.

D

da'at: (Ar.) Yumuşak başlı, uysal. müsāleme vü d. 30a/13.

- dābbe:** (Ar.) Yük ve binek hayvanı. 113a/14.
- dād:** (Far.) Adalet, doğruluk; ihsan, vergi. 31b/3, 50b/11, 129a/9; d. ét- 175b/11; d. kıll- 112b/9; d.-ı mazlûm 141a/8; ‘ adl ü d. 123a/13; d.-cüyân "adalet arayanlar" gedâyân-ı d.-cüyân 50b/12.
- dād-güsterlik:** (Far.T.) Adaleti yayma, adaletlilik. d. ü ra‘ iyyet-perverlik 196b/14.
- dād-ḥāh:** (Far.) Hak, adalet isteyen, şikayetçi. 127b/15; mazlûm-ı d. 121a/16; murād-ı d. 120a/4; pîre-zen-i d. 130a/9; āzürde-dil ü d. 228b/12; d. ol- 134b/10.
- dād-ḥāhlık:** (Far.T.) Haklılık, adaletlilik. 196b/6; d. ét- 197b/17.
- dāfi‘:** (Ar.) Defeden, savan, savuşturan. d.-i ḥarāret 128a/10.
- dāğ:** (Far.) Kızgın demirle vurulan damga, nişan; iz bırakan yara, ceriha. d.-ı ḥasret 76a/14.
- dağdağa:** (Ar.) Gürültü, patırtı, beyhude telaş ve ızdırap. 72a/7.
- dağla-:** Dağlamak. cigerlerin d.- 94b/3.
- daḥal:** (Ar.) Hile ve fesat sebebi. bā‘ iş-i d. ü ta‘ n 234b/15.
- daḥı:** Dahi, de; bundan başka, aynı zamanda, hem de; başka, diğer. 20b/12, 67b/15, 96b/7, 144b/15; ve d. 217b/3.
- dāḥil:** (Ar.) İç, içeri, içinde, içeri girmiş. d. ol- 81a/17, 168b/1, 249b/2; d.-i ḥāne 202b/4; d.-i ḥücre-i teng 118b/3.
- daḥl:** (Ar.) Girme, karışma; tesir, nüfuz, niyet, fikir. 81a/15; d.-ı her rûze 73b/6; maḥall-i d. 232a/5.
- daḥme:** (Far.) Mezar, türbe. 127a/15; medā‘in-i d.-i Nūşirevân 126b/11.
- dā‘î:** (Ar.) Dua etmesini bilen, duacı; davet eden, davetçi. 110a/4; mülk-i d.-i cihân 30b/13.
- dā‘im:** (Ar.) Devamlı, sürekli. 74a/5, 113a/13; d.-ü‘d-dehr 60a/2; d. ü muḥarrer ol- 72a/15; kâ‘im ü d. ol- 114a/13.
- dā‘imā:** (Ar.) Daima, devamlı olarak, her zaman. 58a/13, 98b/7, 125a/6, 135a/11, 152a/2.
- dā‘ir:** (Ar.) Ait, ilgili; devreden, dönen. 25b/12, 108b/8.
- dā‘ire:** (Ar.) Daire. 115a/15, 236a/17; d.-i ‘ aḳldan dūr 158b/5; hem-‘inân-ı d.-i eflākî 115a/7; d.-i fütüvvet 58a/9; d.-i imkân "imkan dahili" 48b/3; d.-i mürüvvet 205a/14.

dā'iyān: (Ar.) Dua edenler, duacılar. 220b/10.

dā'iyē: (Ar.) Sebep; davet; dava. 138b/1, 162a/4, 167a/7; d.-i terbiyet-i dār 82b/14; da'vā-yı d.-i zühd 82b/3; 'azîmet d. 159b/9.

daḳāyık: (Ar.) İnce ve anlaşılması güç ve dikkate muhtaç olan şeyler; dakikalar. d.-i 'adl 216a/9; d.-i esrār 145a/12; d.-i mürüvvet 54b/1.

daḳīk: (Ar.) 1) İnce, ufak, duyulmaz, nazik; toz haline getirilmiş şey, un. dükkān-ı d. fūrūş 138b/8; d. ü celī 87a/15; d. ü desem 139a/4. 2) Dikkatli, ölçülü davranan kimse. nazar-ı d. 27b/16, 162a/16; ta' aḳḳul-ı d. 15b/3; ta' aḳḳul-ı d. et- 207b/13; te'emmül-i d. 45b/5, 129a/13.

daḳīka: (Ar.) Dakika; ince düşünce. 75a/12; d.-i raḡibe 27a/5.

dāll: (Ar.) Delalet eden, gösteren, işaret eden. 30a/4, 89b/12.

dām: (Far.) Tuzak, ağ. d.-i belāya giriftār ol- 175b/17; d.-i ḥayret ü sükūtda ḳal- 245b/4; d.-i helāk 113a/16; d.-i intikāma düşür- 37b/16; d.-i nedeme düş- 87b/16; d.-i şayyād 157a/13; d.-i şehvet 58a/2; d.-firib "tuzak kuran, aldatıcı" giriftār-ı d.-firib 61b/5.

dāmād: (Far.) Damat. 28b/5; 'arūs u d. 117b/4.

dāmān, dāmen: (Far.) Etek. 9a/15, 129a/12; d.-i 'afv 62a/5; d.-i 'afv ü maḡfîret 181b/10; d.-i ḥırḳa-i pāk 57b/15; d.-i maḳşūd 77b/14; ceyb ü d. 66a/8.

dānā: (Far.) Bilen, bilici, bilgiç. ḳāzî-i d. 243a/7; merd-i d. 51b/12; merd-i d. vü kāfî 217a/11; merd-i d.-yi sūḥan-gūy 234b/17.

dānā-dil: (Far.) Gönlüyle anlayan, gönlü çok aydınlık. ḥakīm-i d. 41b/4, 47a/5.

dāne: (Far.) Tane, tohum, çekirdek. d.-i behāne-i cüzvî 37b/16; d.-i dendāne 85a/7; d.-i gendüm 61b/2; d.-i ḥardal "hardal tanesi" 81b/13; bir d. 219a/10; üç d. 127a/3.

dānende: (Far.) Bilen, bilgin; haberli. d. vü şünūde 222b/4.

dāniş: (Far.) Biliş, bilgi, ilim. ehl-i d. "bilgi sahipleri" 18b/11.

dāniş-ver: (Far.) Bilgin, alim. mālîk-i d. 143a/10.

dāniye: (Ar.) Sarkan. ḳutūf-ı d.-i nihāl-i âmāl 13a/6.

dār (I): (Ar.) Ev; yer, yurt. d.-i Dārā 88b/5; d.-i dūnyā "Dünya" 263a/4; d.-i fenā "Dünya" 139b/14; d.-i ḡurūr "Dünya" 88a/12; d.-i ḳayşer 161b/16; d.-i na'īm "cennet" 94b/16;

d.-ü'l-hilâfe "Halifeliğin bulunduğu merkez, İstanbul" 63a/16; d.-ü'l-mülk "başşehir, başkent" 68a/16, 124a/5, 179b/3; d.-ü's-sa'âdet "saadet yeri, saray" 137b/6; d.-ü's-saltanat "saltanat yeri" 122b/13; d.-i ta'lim 18b/17.

dâr (II): (Far.) Savaş. d. ü gîr "kavga, savaş" bi-vâsîta-i d. ü gîr 69a/4; me'ûnet-i şiddet-i d. ü gîr 34a/15; şadâ-yi d. ü gîr 128a/4; şîrân-ı d. ü gîr 200a/8.

dâreyn: (Ar.) Dünya ve ahiret. devlet-i d. 57a/7, 87b/13; mücib-i sa'âdet-i d. 187a/11; nâ'il-i derecât-ı d. 42b/4.

dârû: (Far.) İlaç. 208b/7; d.-yî hûş-bere 178b/11.

dâs: (Far.) Orak. d.-i tîz-i be's ü hirâs 193a/9.

dâstân: (Far.) Destan, hikaye; şöhret, ün. 242a/9; d. ol- 58b/6, 242a/12; d.-i şuhuf-ı şafh 156a/4.

da'vâ: (Ar.) Dava, mesele; bir mesele üzerinde hususi bir fikir sahibi olma, iddia. 35b/15, 84a/6, 202b/1; d. ét- 47a/9; d.-yî bi-ma'nâ "saçma iddia" 206b/10; d.-yî 'izz ü baht 35a/14; d.-yî nübüvvet "peygamberlik iddiası" 250a/14; d.-yî saltanat u hükümet 49b/14.

dâverî: (Far.) Hükümdarlık, hakimlik. gül-i gülşen-ârâ-yî ravza-i d. 21b/6.

da'vet: (Ar.) Davet, çağırma. 31b/10, 255b/8; d. ét- 29a/15, 162b/9, 240b/6; d. kıll- 101a/17; d. olın- 31b/10; d.-i sultân 44a/16.

da'vet-nâme: (Ar.Far.) Davetname, davetiye. d.-i İskender şâh 32a/6.

dāvudî: (Ar.) Davut peygamberin sesini andıran kalın ses. hancere-i d. 13a/13.

dê-: Demek, söylemek. 14b/13, 36b/4, 148b/5, 190b/5, 198b/17; dëyü "diye" 60b/13, 93a/7, 119a/13.

de'ḅ: (Ar.) Adet, usul, tarz, gelenek. d.-i edeb 27b/9, 41a/13; d.-ü'n-nâs 84b/16.

debdebe: (Far.) Haşmet, ululuk, büyük bir gösteriş; gürültü, tantana. d.-i haşmet 63a/17; d.-i 'işyân 98a/17; d.-i kîne-i şâh 133a/11; d.-i kûs 159b/1; d.-i saḅâvet 100b/17.

debîr: (Far.) Katip, yazıcı; müsteşar. 234a/2, 234a/4; d.-i bi-naẓîr 232b/6; d.-i hōş-tab' 233a/13; d.-i sırr 233b/11; d.-i sultân 234a/9.

debîrân: (Far.) Katipler, yazıcılar. 232a/9; d.-i dîvân 232b/3.

- ded:** (Far.) Et yiyen yabâni hayvan. d. ü dām 230b/6.
- def:** (Ar.) Öteye itme, savma, savulma. 71a/16, 198a/3, 207b/4; d. ét- 81a/9, 220b/5; d. eyle- 166a/4; d.-i zulm 134b11; men^c u d. 69a/13.
- def a:** (Ar.) Kere, kez, nevbet. bir d. 35b/13; bu d. 124b/6, 240b/16.
- defâ'in:** (Ar.) Defineler, gömüler. 66b/14.
- defâtir:** (Ar.) Defterler. d.-i tevârih 12a/3; nusaḥ u d. 4a/12.
- defîne:** (Ar.) Define. 117a/11, 117b/17.
- defter:** (Ar.) Defter. 9b/10, 236b/17; d. ét- 236b/15; d.-i teferrüc 122b/12.
- deg-:** Ulaşmak, erişmek, dokunmak, isabet etmek. 29a/9.
- degme:** Her, her bir, herhangi bir, gelişigüzel, rastgele. 37a/5.
- degül:** Değil. 9a/2,35b/14, 63b/10, 112a/8, 194a/4.
- degür- / dægür-:** Eriştirmek, yetiştirmek, ulaştırmak, duyurmak; değdirmek. 100a/9, 212a/10.
- dehân:** (Far.) Ağız. 82b/7, 149a/6; d.-ı du^c â vü niyâz 52b/14; d.-ı feşâhat 46b/10; hoşka-i d. "hokkayı andıran küçük ağız" 85b/11, 248a/8.
- dehân-beste:** (Far.) Kapanmış ağız, susmuş. d. kı1- 31a/3.
- dehen:** (Far.) Ağız. (bkz. *dehân*) dürc-i d.-i pîr-sühan 20b/15; dürc-i d. 46a/14.
- dehmî:** (Ar.) Halka ait. hücum-ı devâ'i-i d. 163a/15.
- dehr:** (Ar.) Dünya; zaman, devir. 52a/17; d.-i ğaddâr 225a/13; d.-i pür-ķahr 59b/2; âyine-i d. 152a/12; şöhre-i d. 153a/7.
- dehşet:** (Ar.) Dehşet. ğâyet-i d. 185a/6; d.-âmîz "dehşetli" bed-sühan-ı vahşet-engîz ü d.-âmîz 202a/6.
- deh-üm:** (Far.) Onuncu. bâb-ı d. 143a/9; der-bâb-ı d. 11b/8.
- del-:** Delmek. 106a/16, 261b/8.
- delâ'il:** (Ar.) Delalet eden şeyler. d.-i ḥaşmet 73b/8; mübâşir-i d. 254a/11.
- delâlet:** (Ar.) Yol gösterme, kılavuzluk; delil ve alamet olma, ima. d. ét- "şahitlik yapmak" 32b/16, 219b/12; d. eyle- 81b/2; d. u tahriż ét- 194a/5.

delīl: (Ar.) Delil. 33a/17, 53a/5, 220a/9; d. ol- 106b/8; d.-i bāhir 208b/11; d.-i rüşen 15a/13; d.-i vaḥdet 32b/13.

dem: (Far.) 1) Soluk, nefes. d. ur- 133b/17; d.-i ‘Īsā “Üflemekle ölüyü dirilttiği söylenen Hz. İsa’nın nefesi; can bağışlayan soluk.” 13b/2; d.-i serd “soğuk nefes, sert ve ümit vermeyen söz.” 257a/12; heybet-i ejder d. 199a/12. 2) An, vakit, saat, zaman. 28b/9, 85b/12, 140a/4; d. urul-“bahsedilmek, sözü geçmek” 50a/15; d.-i bezm 236a/15; d. bu d.-dür “zamanı iyi değerlendirin, fırsatları kaçırmayın- anlamında” 60a/12; āḥir d. 87b/16; bir d. 173a/16.

demār: (Far.) Helak, mahv, telef, ölüm. dām-ı d. 118b/7; giriftār-ı dām-ı d. ol- 36a/8, 168b/11.

dem-be-dem: (Far.) Vakit vakit, dâimâ. 147a/9.

dem-beste: (Far.) Nefesi bağlanmış, soluğu kesilmiş. d. ol- 80b/2.

demīde: (Far.) Bitmiş, çıkmış, sürmüş, yetişmiş (çiçek, sebze vb.) 54b/3, 79a/2, 182a/12; d. ol- 5b/1; nev-d. "yeni yetişmiş, taze" gül-i n. 55b/12, 192b/13.

dem-sāz: (Far.) Arkadaş, dost; sırdaş. d. ol- 67b/12, 121a/4, 258b/5; üç nefer-i hem-rāh-ı d. 118b/6.

demür: Demir. 261b/1.

denā’et: (Ar.) Alçaklık, adilik. 248a/11; d.-i himmet 208b/9, 209a/6; ḥazīz-i zillet ü d. 75a/3; recül-i d. encām 166a/5; isrāf u buḥl ü d. 97a/3.

dendān: (Far.) Diş; tamah ve ümit. 74b/12; d.-ı ḥayret 71a/13; d.-ı ḳaşd 139b/7; d.-ı taḥayyür 100b/1; d.-ı ṭama^c 61b/7; zīr-i d.-ı semūm 64b/1.

dendāne: (Far.) Ağır ağır, dudak kıpırtısıyla söylenen söz, mırıltı. dāne-i d. 85a/7.

denes: (Ar.) Kir, pas; pislik, murdarlık. d.-i kebā’ir ü şaḡā’ir 156a/3; şābūn-ı d.-i ma^c āṣī vü menāhī 130a/17.

denī: (Ar.) Alçak, rezil, soysuz. merd-i d. 245b/14; metā^c -ı fānī-i dünyā-yi d. 66b/8; d. vü le^c im ol- 89a/17, 89b/3.

denil-/ dēnil-: Denilmek. 80a/15, 96b/6, 124b/14, 252a/13, 252b/2.

denis: (Ar.) Kirli, paslı. d.-i ma^c şiyet 57b/15.

deṅlü: Kadar, denli. 17b/7, 69a/14, 119a/11, 220b/6, 257a/10.

dep-: Hücüm etmek, saldırmak; (atı) ileri sürmek. 60b/14, 151b/3, 151b/3.

depret-: Kımıldatmak, sarsmak, harekete getirmek. 122a/6.

der: (Far.) Kapı. d. ü dīvār 18b/13, 126b/16; d.-i bār-gāh 219a/14; d.-i bār-gāh-ı Nūşirevān 196b/7; d.-i dervāze 193a/3; d.-i hāne-i ʔalb 98b/17.

derā: (Far.) Çan, çingirak; demirci çekici. d.-yi remze-i verā 29a/17; d.-yi şem^c -i şeb-efrūz 177a/1.

der-āgūş: (Far.) Kucaklama, sarma. d. ét- 38b/1, 75a/17.

derāhim: (Ar.) Okkanın dörtüyzde birleri; akçeler, paralar. d.-i ‘adīmü’l-iḥşā 83b/3; d.-i ma^c dūde-i ma^c hūde 245b/7.

der-^c aḫab: (Far.) Hemen arkasından. 115b/13, 127b/9, 148a/3, 182a/9, 254a/3.

derc: (Ar.) Sokma, arasına sıkıştırma; toplama, biriktirme. d. ét- 4b/9; d. olin- 43b/4, 264a/1.

derd: (Far.) Dert. 116a/1, 120a/15, 146b/15, 148b/14; d.-i dil 120b/8.

derd-mend: (Far.) Dert sahibi, tasalı, kaygılı. 146b/10, 147a/5, 149b/9, 170b/5; d.-i sitem-dīde 148b/11.

derd-nāk: (Far.) Dertli, tasalı, kaygılı. āh-ı d. 132b/15; dil-i d. 176a/15.

derecāt: (Ar.) (*derece*’nin ç.) 10b/5, 45a/13; d.-ı dāreyn 42b/4; d.-ı ‘uḫbā 50b/10; d.-ı ‘ulyā 24b/13, 87b/14.

derece: (Ar.) Basamak; kerte, rütbe; miktar. 84a/1, 119b/10, 162a/6, 257b/11, 258b/2.

derekāt: (Ar.) Basamaklar; en aşağı katlar. d.-ı nār 57a/10; d.-ı süflā 87b/14.

der-gāh: (Far.) Kapı, kapı önü, büyüklerin makamı; tekke. 29a/15, 35a/9, 64b/16; d.-ı ilāhī 93a/13; d.-ı vālā 45a/11; muḫarrebān-ı d.-ı pādīşāh 97b/4; mülāzemet-i d.-ı mālīk 189a/3.

derḫāl: (Far.) Hemen, o anda, şimdi. 45a/12, 100b/6, 179a/2, 199b/14, 246b/5.

der-ḫāst: (Far.) İstek, dilek. d. ét- 154a/2, 181a/11, 184a/1; d. ḫıl- "istemek, rica etmek" 44b/2, 212b/11.

der-ḫūr: (Far.) Lâyıık. 42a/9.

deriḫ: Derin. vufūr-ı d. 132b/17.

derk: (Ar.) Anlama, kavrama. 26b/11.

dermānde: (Far.) Beceriksiz, zavallı, aciz. 73b/5, 130a/4, 181b/17; ‘acūze-i d. 128b/13; māder-i d. 60b/7.

der-miyān: (Far.) Ortada, arada. d.-ı nihāde ol- 90a/1; d. ét- “ortaya koymak, öne sürmek, söylemek” 42b/1, 68b/12, 176a/11, 258a/3.

derrāk: (Ar.) Çabuk anlayan, anlayışlı. 136a/9; ‘aql-ı d. 208b/2; zıhn-i d. 36a/14, 46a/17.

ders: (Ar.) Ders. 74a/1; hengām-ı d. 20b/1; hılāl-i d. 24a/8; vazīfe-i d. 17a/15.

ders-hāne: (Ar.Far.) Ders yeri, sınıf. 17a/16; bāb-ı d. 24a/13.

derūn: (Far.) İç, gönül, kalp. 18a/11, 46b/15, 213b/4; d.-ı cān 110a/3; d.-ı deyr 33b/14; d.-ı dil 132b/15; d.-ı hāne 122a/7.

derūnī: (Far.) İçten, gönülden. 63b/4.

dervāze: (Far.) Kapı, kale kapısı; şehir kapısı. der-i d. 193a/3.

dervīş: (Far.) Derviş. 76a/14, 85b/14, 86a/2; d.-i hayr-endiş 86b/14; d.-i hırka-püş 85b/4; d.-i nāşih 147b/5; d.-nevāz "fakire iyi davranan, iltifat eden" 106b/5.

dervīşān: (Far.) Dervişler. d.-ı harem 155a/11; kāşāne-i d. 104a/8; d.-ı tārīkat 184b/11; tefakḳud-ı d.-ı hālīş 85a/17.

dervīş-āne: (Far.) Derviş olana yakışacak surette, dervişcesine. hāne-i d. 123b/9.

deryā: (Far.) Deniz. 41a/3, 254b/13.; d.-yı bī-kerān 35b/17; d.-bār "deniz gibi coşan" d. ol- 52b/1, 101a/15.

deryāze: (Far.) Dilencilik. d. ét- 166b/17.

desem: (Ar.) Yağ, iç yağı. 138b/9; daḳīḳ ü d. 139a/4.

dest: (Far.) El. 73b/2, 152b/10, 192b/17; d.-i du‘ā 96a/3; d.-i merḥamet 60b/13; d.-i nāzūk 134b/2; d.-i rüzīgār 58b/3; d.-i tedbir 34a/17; d.-i zulm ü ta‘addī dırāz ét- 125b/15; d. bul- 116b/7; d.-e gel- 97b/9; d.-şüy ol- 59a/11; d. ü pāy “el ve ayak” 174a/9.

destān: (Far.) Hile, mekr. fūnūn-ı fūsūn u d. 58b/5.

dest-beste: (Far.) Eli bağlı. 244a/8.

dest-būs: (Far.) El öpme. d.-ı sulṭān 221b/7; d. kı1- 200a/13.

- dest-dirāz:** (Far.) El uzatan, zulmeden. aġyār-ı d. 246b/11.
- dest-dirāzlık:** (Far.T.) El uzatma, sarkıntılık; el uzatmak, zulmetmek. d. ét- 153a/14.
- deste:** (Far.) Demet, tutam; takım. 192b/8, 192b/12.
- dest-gāh:** (Far.) Tezgah, atölye; zenginlik. 22a/5, 44a/14, 109b/16; bār-gāh-ı devlet-i d. 44b/14.
- dest-gīr:** (Far.) Elinden tutan, yardımcı. d. ol- 130a/3; d. ü dermānde 120b/2.
- dest-peymān:** (Far.) Damadın geline verdiği ağırlık. 74a/17, 74b/4, 74b/8, 74b/15.
- dest-res:** (Far.) Elerme, kuvvet ve zenginlik. d. bul- 77b/14, 116b/7.
- destūr:** (Far.) İzin, müsaade, ruhsat. 201b/16.
- dest-yārī:** (Far.) Yardım, muavenet. d.-i dest 244b/8; d.-i hāme-i Zū'l-ḳarneyn 4b/16; d.-i mellāh-ı fikret 103a/17.
- dest-yārılık:** (Far.) Yardımcı, arka çıkma. 105b/7.
- deşt:** (Far.) Bozkır, çöl, kır, ova. geşt-i d. ét- 55b/4; d. ü kūh-sār 115b/16; d. ü şahrā 173b/8; kūh ü d. 189a/5.
- devā:** (Ar.) Deva, ilaç. 170b/5; d. ol- 116a/2; d.-gīr ol- "tedavi edici ol-" 208b/7.
- devābb:** (Ar.) Yük ve binek hayvanları. memerr-i nās ü d. 190b/13.
- devā'ī:** (Ar.) İlaçla ilgili; şifalı, deva veren. hücūm-ı d.-i dehmī 163a/15.
- devān:** (Far.) Koşan, seġirten, hızlı yürüyen; koşarak, sūratle, hızla. bedān-ı d. 192b/3; d. ol- 14b/11, 44a/16, 124a/9.
- devāt:** (Ar.) Divit. edevāt-ı d. 4b/16; ḳulmāt-ı d.-ı 'anberīn 232b/13.
- deve:** Deve. 263a/12.
- deverān:** (Ar.) Dönüp dolaşma, dolanma. sulḳān-ı selāḳīn-i d.-ı 'adl-i ḳaverān 6a/7.
- devḫa:** (Ar.) Büyük, ulu ağaç. d.-i mebnī 14b/4; d.-i rūḫ 5a/17.
- devlet:** (Ar.) 1) Makam, mevki, servet, saltanat. 30b/12, 79b/3, 106b/9; d.-i ebed-peyvend 27a/12; d.-i İslām 56b/15; ekşer-i erkān-ı d. 207a/5; vilāyet-i d. 12a/16. 2) Büyük saadet, zenginlik; baht, talih. hümāy-ı d. 27a/1.
- devlet-ḫāh:** (Ar.Far.) Devlet isteyen. d. u sūtūde-nihād 140b/9; bende-i d. 241b/6.

devr: (Ar.) 1) Dönme; nakil, aktarma. d. ét- 162a/10. 2) Zaman, çağ. 10b/15, 114b/17, 161a/1; d.-i pür-cevr 59b/2.

devrân: (Ar.) Dünya, felek, zaman, talih, kader; devir. efâzıl-ı d. 242b/9; husrev-i d. 46a/4; yegâne-i d. 28a/12.

devşür-: Derlemek, toplamak, bir araya getirmek. 192b/10.

devvâr: (Ar.) Devreden, çok dönen. 254b/6; çarh-ı d. "gök" 27a/2.

deyn: (Ar.) Borçlanma, borç. erbâb-ı d. ü emânet 180b/10.

deyr: (Ar.) Manastır, kilise; bu dünya. d.-i mu^c azzam 33b/13; d.-i mükâfât 153b/10; derün-ı d. 33b/14.

deyyâr: (Ar.) Biri, bir kimse, bir fert. 263a/3; tüccâr-ı d. 197a/10.

dır^c: (Ar.) Cenkte, savaşta giyilen zırh. şan^c at-ı d. 93a/17.

dıraht: (Far.) Ağaç. 13a/13, 49b/2, 149b/12; d.-ı bî-berg ü bâr 214a/11; d.-ı bülend 125b/7; d.-ı pây-dâr 49a/16; d.-nişân ol- 55b/9; bih-i d.-ı ma^c delet 192a/9.

dırâz: (Far.) Uzun. 177b/16; d. ét- 37a/3, 125b/16; d. kııl- 146b/17; râh-ı dūr ü d. 110b/12; tûl u d. 111a/5.

dīb: Dip. 262a/10.

dībâ: (Far.) Dallı çiçekli ipekten yapılan Hint kumaşı. d.-yi zībâ-yi hükümet 189b/6.

dībâc: (Ar.) Dallı çiçekli bir çeşit ipekli kumaş, diba, canfes. d.-ı salţanat 30b/10; hil^c at u d. 133b/7.

dīdâr: (Far.) Yüz, çehre; göz, görme, görüşme; açık, meydanda. 14b/9; müşâhede-i d.-ı Seyyidetü'z-zeheb 171a/5.

dīde: (Far.) Göz. 53b/1, 147a/6; d.-i ârzû 44b/5; d.-i başiret 69b/9; d.-i giryân "ağlayan göz" 104b/16; d.-i ta^c aqqul 35b/1; nūr.-ı d. "göz nuru" 19b/12.

diger, dīger: (Far.) Diğer, başka, öteki. rükn-i d. 121b/8, 140a/6; şüret-i d. 192b/16.

dīgerân, digērân: (Far.) Diğerleri, ötekiler. 119b/12; civân-ı d. 55b/9; murâd-ı d. 100b/2; nisvân-ı d. 58a/13.

dīger-gün: (Far.) Bozuk, değişmiş, başkalaşmış; mec. ölmüş. d. ol- 62b/15, 95b/7, 176b/13, 179a/5.

dih: (Far.) Köy, karye. d.-be-d. 165a/13.

dihîş: (Far.) Verme, veriş; ihsan, bağış. sâ'at-ı d. 220a/5; 'atâ' ü d. ét- 92b/4; dād ü d. 108b/9; dād u d. kı1- 130a/5.

dihkân: (Ar.) Çiftçi, köylü. 147b/13; istikşâf-ı ef'âl-ı aḥmakân-ı d. 125b/5.

dik-: Dikmek, bir cismi dik olarak durdurmak, kurmak; yetiştirmek için bir bitkiyi toprağa yerleştirmek. 49a/8, 55b/6, 68b/15, 213b/17.

dikil-: Dikilmek, iplikle tutturulmak. 118a/8, 199b/14.

dikḳat: (Ar.) Dikkat. 221b/13; d.-i nazār "bakış inceliği" 15b/1; kemâl-i d. ét- 136b/13.

dil (I): (Far.) Gönül, yürek, kalp. 76a/14, 77b/6; d.-i aḥzân 157a/16; d.-i nâ-şād 37a/9; d.-i vîrân 53a/3; derd-i d. 120b/8; bî-d. "aşık" bülbül-i b. 13a/13; şamîm d. 63b/3.

dil (II): Dil, lisan. 53b/5, 156a/4, 257b/5, 258b/12, 258b/13.

dil-ārâ, dil-ārâm: (Far.) Gönül alan, gönül okşayan, gönlü dinlendiren. temâşâ-yi cemâl-i d. 45b/1; 83a/14.

dil-âverî: (Far.) Yiğitlik, yüreklilik. şeh-süvâr-ı 'arşa-i d. 5b/11.

dil-âvîz: (Far.) Gönüle asılan, gönül çeken, cazip, güzel. işgâ-yı ḥadîş-i d. 171a/17; kelâm-ı d. 248b/2; nâme-i d. 58b/7; süḥan-ı d.-i 'azîz 181a/15; vilâyet-i d. 221b/9.

dil-âzâr: (Far.) Gönül inciten, kalp kıran, merhametsiz. bed-baḥtân-ı d. 197b/5; sitem-kâr-ı d. 147a/3.

dil-bend: (Far.) Gönül bağlayan. ferzend-i d. 74a/4; ferzend-i d.-i sûtûde-şîfât 65b/6; süḥan-ı d. 71b/6.

dil-cû[y]: (Far.) Gönül arayan, gönül çeken. d. u ğarîb-nüvâz 105b/2.

dil-dâr: (Far.) Birinin gönlünü almış, sevgili. ğavġâ-yı 'aşk-ı d. 83a/10; hem-nişîn ü d. 247b/15.

dile: (Far.) Gönül sahibi; gönül. d.-i 'acûze 58b/10; d.-i muḥtâle 58b/6.

dile-: Dilemek. 30b/17, 60a/5, 72a/3, 201b/3, 230b/13.

dil-efsürde: (Far.) Bezgin, kalbi kırık. d. kı1- 196b/5.

dil-figâr: (Far.) Gönlü yaralı, aşık. d. ol- 41a/9.

dil-firīb: (Far.) Gönül aldatan, cazibeli, alımlı. mühimm-i d. 244a/4; ahādīs-i d. 164b/10; nigārin-i d. 247b/9; sühan-ı d. 155a/13; taqrīb-i d. 72a/14, 163b/14; tarz-ı d. 19a/12.

dil-gīr: (Far.) Gönül tutan, kalbe sıkıntı veren; kırgın. 106a/11; d. ol- 103a/10, 129a/17.

dil-güşā: (Far.) Gönül açan, iç açan, kalbe ferahlık veren. 56a/3; d. ol- 8b/5; cāy-ı d. 13b/1; edā³-i d. 52a/5; laṭif ü d. 128a/13.

dil-ḡāh: (Far.) Gönül isteği, gönül dileği. 24b/10, 64b/17, 97b/2, 100b/1, 142b/1; d.-ı şāhı 247b/13.

dil-ḡarāb: (Far.Ar.) Gönlü kırılmış veya yıkılmış. 182a/17.

dilīr: (Far.) Yürekli, cesur, yiğit. 159b/3; d. ol- 215b/11; d.-i pūr-şevket 59a/7; merdān-ı d. 200a/8.

dilīrān: (Far.) Yürekli, cesurlar, yiğitler. 200a/17; d.-ı ḡarb ü cidāl 39a/15; d.-ı kār-güzār 135b/15; d.-ı merd-efgen-i ceng-endīş 199b/2.

dil-keş: (Far.) Gönül çekici. edā-yi d. ü cān-güdāz 154a/13; ḡaber-i d. 250b/2; ruḡ⁶ a-i d. 182a/7; silk-i edā³-i d. 235b/1; sühan-ı d. 179b/11.

dil-nüvāzāne: (Far.) Gönül okşarcasına, gönül okşayana yaraşır yolda. 31b/9, 120b/10; zebān-ı d. 47b/13.

dil-pesend: (Far.) Gönüle hoş gelen, gönlün beğendiği. d. ol- 247a/16; pend-i d. 31b/16, 43a/11; kışsa-i d. 107b/15; püser-i d. 15a/9; semend-i d. 101a/1.

dil-pezir: (Far.) Gönüle hoş gelen, gönlün beğendiği. ⁶arūs-ı d. 191a/8; cevāb-ı d. 71a/17; tedbīr-i d. 31a/14; tertīb-i d. 186b/11.

dil-rīş: (Far.) Yüreği yaralı, dertli. miş-i d. 139b/4; sūz-ı sine-i d. 147b/8.

dil-şād: (Far.) Gönlü hoş, sevinmiş. d. eyle- 98b/9; d. ol- 158b/1, 176b/15, 250b/4, 251a/10.

dil-şikār: (Far.) Kalp avcısı, gönül avcısı. tir-i d. 160a/1.

dil-teng: (Far.) Yüreği dar, kederli, sıkıntılı. 103b/7; d. ol- 138b/7, 198a/14, 228b/8.

dimā³: (Ar.) Kanlar. d.-i re⁶ āyā 109a/12.

dimāḡ: (Ar.) Bellek, zihin; akıl, bilinç. 118a/10; d.-i ⁶ālem 109a/2; d.-ı bāḡ 12b/3.

dīn: (Ar.) Din. 161a/2, 243a/4; d.-i bāṭıl 33a/15; devlet-i d. 90b/11; ‘ulemā-yi d. 22a/3; d. ü dünyā 96b/4; d.-perver "dine hizmet ve yardım eden" pādīşāh-ı d.-i naṣīhat-pezir 212b/6; bī-d. "dinsiz; acımasız, merhametsiz" 259b/4, 262b/16.

dīn-: Dinmek. 217a/7.

dīnār: (Ar.) Çeyrek lira kıymetinde eski bir altın sikke. 64b/3; biṅ d. 144b/4; hezār d. 193b/6, 219a/13; ṣad-hezār d. 81b/7.

dīn-dār: (Ar.Far.) Dindar, itikadı sağlam olan kimse. ‘ālim-i d. 242a/10; ekābir-i d. 226b/2; ḫulefā’-i d. 51a/15; melik-i d. 111b/3; merd-i d. 243a/6; d. ol- 232a/13.

dīnle-: Dinlemek. 18a/4, 170b/14, 178a/12.

dīn-penāh: (Ar.Far.) Dini koruyan; dine destek olan. selāṭin-i d. 51a/8; selāṭin-i d.-ı ‘adālet dest-gāh 109b/16.

dīr: (Far.) Geç, çoktan, uzun müddet. 70a/11.

dīraḫşān: (Far.) Parlak, parlayan. 104a/3, 183b/7; d. aḫter 94a/9.

dīrem: (Far.) Akça, para; dirhem; gümüş para. bende-i d. ḫarīde "para ile satın alınmış köle" 22b/15.

dīrhem: (Ar.) Okkanın dört yüzde bir kısmı; Arapların eski gümüş sikkesi. elf d. 80b/12; 248a/10, 248a/12; d.-i vāḫide 245b/16; bir d. 103b/8; sekiz biṅ d. 245b/6.

dīrīg: (Far.) Esirgeme; eyvah, ah, aman, yazık; men etme, önleme. d. ét- 159a/12, 189b/16, 191a/11; d. kıl- 160b/12; d. ü ḫayf 141a/10.

dīrīgā: (Far.) Yazık, eyvahlar olsun. ey d. 163b/3.

dīrīn, dīrīne: (Far.) Eski, kadim. ‘ādet-i d. 233a/15; āyin-i d. "eski töre" 29a/5; māderān-ı d. 124a/16.

dīrīne: (Far.) Eski, kadim. bende-i d. "eski kul" 159a/2; ṣefā‘at-i mülāzımān-ı d. 134a/14.

dīrlık: Yaşayış, hayat. 177b/6, 199a/14.

dīşār: (Ar.) Giysi. d. ü ṣi‘ār 181a/3.

dīş: Diş. d. bile- 168b/14.

dīt-: Lif lif ayırmak. 151a/17.

dītret-: Titretmek. 122a/7.

- dīv:** (Far.) Şeytan, cin, ifrit. iğvāʿ-i d.-i laʿīn 61b/6; iğvāʿ-i d.-i laʿīn ü mercūm 58a/14.
- dīvān:** (Ar.) Büyük meclis. 161b/12, 200a/13; d.-i hümāyūn "halkın dava ve şikayetlerinin dinlenip hallolunduğu, devlet işlerinin görüldüğü padişah huzuru" 125b/12; d.-i pādīşāh-ı kām-yāb 233a/10; hāşşa-i d.-i sulţān 232a/9.
- dīvāne:** (Far.) Deli, meczup; abdal. ferzāne-i d. 95b/5; d.-vār "divane gibi" 13b/4.
- dīvār:** (Far.) Duvar. 96b/10, 262b/1; d.-i gül-zār-ı şerʿ 193a/7; d.-i pāy-dār 261b/2; d.-i pest 55b/4; der ü d. 18b/13.
- diyānet:** (Ar.) Din; dindarlık, din duygusu. 53a/12, 54a/6, 55a/16; bünyān-ı d. 53b/14; d. ü emānet 56b/7; d.-dişār "dinine bağlı, dini duyguları yoğun olan" ʿādil-i d.-dişār 52b/11; emānet ü d. 53a/11.
- diyār:** (Ar.) Memleket, ülke; yabancı haneler, evler. 95b/6, 160b/5, 263a/3; d.-i āhīret 28b/16; d.-i maşriḳ 256b/8; d.-i Mıṣr 44a/6; d.-i Rūm "Osmanlı ülkesi" 160a/13; d.-i Şām 104a/7; d.-i şarḳ ü ğarb 15b/8.
- diz-:** Dizmek. 200b/2, 206b/12.
- dolaş-:** Dolaşmak. 185a/7.
- dōst:** (Far.) Dost. 158a/16; d.-i muhliş 227b/17; d. edin- 158a/14; d. ü düşmen 127a/4.
- dōstān:** (Far.) Dostlar. d.-i hem-dem 241b/14; d.-i şāf-nihād-ı pāk-nijād 227b/15; ḥarman-ı muhābbet-i d.-i ḳadīme 200b/16; ümmehāt-ı d. 213a/9.
- dōstāne:** (Far.) Dostça. 231b/16.
- dōst-dār:** (Far.) Dostu olan, dostluk kuran, sevgilisi olan. 99b/1.
- dōst-dārliḳ:** (Far.T.) Dostluk kurma, sevgilisi olma. 105a/15.
- dōst-kām:** (Far.) Dost meramlı, meramı dostun meramına uygun olan. 90b/4.
- dōst-kāmī:** (Far.) Arkadaş veya sevgililerle içilen şarap; büyük kadeh. mūcib-i d. 90b/4; rāḥ-ı şād-kāmī-i cām-ı d. 30b/16.
- dōst-nevāz:** (Far.) Dost okşayan, dosta iltifat eden. kār-sāz ü d. ol- 227b/14.
- doşīde:** (Far.) Sağılmak; sağılmış. şīr-i d. 123b/15.
- dök-:** Dökmek. 36a/9, 85b/11, 147b/16, 195b/3.
- dökil-:** Dökülmek. 185a/9.

dön-: Dönmek. 15b/13, 73b/15, 74a/7, 122a/8, 208a/5.

döndür-: Döndürmek. 98a/14, 132b/14. gèrü d. 64b/13; yüz d. 62b/10, 131a/15.

dördinci: Dördüncü. 119b/9, 194a/8, 215b/12, 221a/7, 226a/14.

dört/dörd: Dört. 89a/15, 128b/5, 183b/16; d. biş dirhem 247b/15, 248b/3; d. yüz 209b/12.

döşe-: Döşemek. 260b/16, 261a/6, 261a/9.

du‘ā’: (Ar.) Dua. 14a/16, 124a/10, 203a/10; d. èt- 30b/12; d. kııl- 63b/5; d.-ı şubh 52a/13; d. vü niyāz 63b/2.

du‘ācı: (Ar.T.) Duacı. 221a/13.

du‘ā-gūyān: (Ar.Far.) Dua edenler, Allah’a yalvaran (kimseler). 186a/17.

du‘ā-gūylık: (Ar.Far.T.) Duacılık, dua okuma. 186b/1.

dūd: (Far.) Duman, pus; sıkıntı, üzüntü, gam, tasa. 146b/16, 147a/10, 241b/16; d.-ı āh “ilenç, beddua” 40a/1, 148b/15; d.-ı dil-i derviş 147b/8.

dūde: (Ar.) Küçük solucan, böcek. 263a/13, 263a/13.

dūdmān: (Far.) Soysop; kabile, ocak. şeref-i selef-i d.-ı ‘Oşmān 6a/13.

duhter: (Far.) Kız, kerime. 66a/6, 74b/3, 124a/7; d.-i hūrī peyker 44b/9; d.-i nāz-perver 91b/1; d.-i şeref ahter 16a/11, 65b/17.

duhūl: (Ar.) İçeri girme, içine girme. 58b/11, 253b/15, 262b/17; d. èt- 94b/16, 159b/5.

dūn: (Ar.) Bayağı, aşağılık, alçak, soysuz kimse; alt katta veya aşağıda bulunan. 22b/3; d.-ı zulmet 102a/7; hāsīs-i tab‘ -ı dūn-himmet 81a/3; şahş-ı d. 187b/17.

dūnān: (Ar.Far.) Alçaklar, aşağılık kimseler. şıfat-ı d. 214b/6.

dunuvv: (Ar.) Yaklaşmak. d.-ı mertebe 247b/3; d. ü taqarrüb 138a/16.

dūr: (Far.) Uzak. 35b/7, 50b/17, 58a/9; d. èt- 132b/8; d. kal- 123b/2; d. ol- 57b/11; d. ü dırāz "uzun uzadıya" 56a/17.

dūr-bīn: (Far.) İlerisini, ileriye, geleceği gören. 28a/11.

dūr-endīş: (Far.) İlerisini düşünen, tedbirli, akıllı. fikr-i d. 41b/16; d. ü ‘ākıbet-bīn 239a/16.

duruşīde: (Far.) Parlamak, ışıldamak. 182a/13.

dūş: (Far.) Omuz. 30b/10, 66b/10, 78a/8, 154b/5; gerden ü d. 173a/3.

dūṣīze: (Far.) Kız, kızıođlan kız, el deđmemiř. 123b/15.

dut-: Tutmak. meslūk d.- 130b/4; řöhreti āfākı d.- 160b/14.

dü: (Far.) İki. 2b/2, 54a/8, 114a/11, 183b/6, 252a/14.

dühn: (Ar.) Yağ. 95a/10, 160b/3, 160b/11; d.-i beytü'l-māl 95a/11; d.-i çini 160b/1, 160b/2; d.-i ma' hüd 160b/9.

dühür: (Ar.) Dünyalar; zamanlar, devirler. mülūk-ı d. 82a/2.

dükkân: (Ar.) Dükkân. 153a/8, 153b/7; d.-ı daķık fūrūř 138b/8; d.-ı kařřāb 138b/9; d.-ı řayyāđ 152b/3.

düldül: (Ar.) Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye verdiği kır katır. esb-i d. 167b/12.

düm: (Far.) Kuyruk. d.-büride "kuyruğu kesik" mār-ı d.-büride 163a/16.

dün: Dün. 26b/3.

dünyā: (Ar.) Dünya. 63b/11, 112a/17, 252a/12; d.-yi deni 66b/8; d.-yi dün "alçak dünya" 118b/5.

dünyevī, dünyeviyye: (Ar.) Dünyaya mensup, dünyaya ait, dünya ile ilgili. menāřıb-ı d. 253b/15; ve'l-zāt-ı d. 33b/9.

düpdüz: Dümdüz. d. ol- 261b/7.

dürc: (Ar.) Kutu, sandık, cevahir kutusu; hokka; hokka gibi olan ağız. 4b/9, 14a/16, 43b/4, 131b/6, 264a/1; d.-i dehen 46a/14.

dürd: (Far.) Tortu, çöküntü. 143a/16.

dürer: (Ar.) İri inci taneleri. nümū-dār-ı d.-i řāh-vār 126a/13.

dürer-bār: (Far.) İnci yağdıran, inci gibi söz söyleyen. 27a/12.

dürlü: Türlü, çeşitli. 15b/7, 113b/6.

dürr: (Ar.) İnci. 14b/8; d.-i ' Aden "Aden incisi" 20b/15; d.-i meknün "muhafazalı parlak inci" 5a/10, 40a/13; d.-i nā-süfte "delinmemiş inci" 242b/3; d.-i řemīn "kıymetli inci" 20b/13; d.-niřār "inci serpen, saçan" 179b/15.

dürrāc: (Ar.) Eti gevrek, keklik cinsinden bir kuş, çil kuşu. kebg ü d. 139b/2.

dürret: (Ar.) Büyük inci taneleri. d.-i tāc-ı hılāfet 5b/12.

dürüg: (Far.) Yalan, gerçek olmayan söz. 201a/11, 203b/9; d.-ı bî-fürüg "adi yalan" 157a/12, 195a/11, 207a/4.

dürüst: (Far.) Doğru, düzgün, sağlam; bütün, tam. 127a/1; d. kal- 107b/9; d. ol- 155b/1; pāk ü d. ol- 49b/15; d. ü rāst ol- 243b/15.

dürüst-kār: (Far.) Doğru, sağlam. vezir-i d. 216a/5.

dürüş: (Far.) Kaba, sert, katı. engüşt-i merd-i d. 149a/6; ğalīz-ṭab^c ü d. 188b/3; kelām-ı d. 120b/9; sühan-ı d.-i huşūnet 186a/11; d.-hūy 39b/8.

düstür: (Far.) Vezir; kanun, yasa. 81b/4; d.-ı pādīşāh-hān 40a/4; kelām-ı d. 178a/12; şöhet-i d. 178a/14.

düstürü'l-^camel: (Far.Ar.) Talimat, direktif; gereği gibi uygulanması gereken kanun, prensip. d. edin-55b/1; d. eyle- 127a/11; d. ol- 7b/13; d.-i aḥkām-ı cihāniyānī 263b/17; d.-i rūzigār 87a/2.

düş-: Düşmek. 86b/16, 125b/10, 185a/8; cüdā düş- "ayrı ve uzak bulunmak" 62b/16; sevdāya düş- 59a/4.

düşmen: (Far.) Düşman, yağı. 37b/15, 70a/1, 245a/4; d.-i ğālib 163a/1; d.-i ḳavī 68a/15.

düşmenān: (Far.) Düşmanlar, yağılar. 231b/16.

düşmen-küşīlik: (Far.T.) Düşman öldürme. leşker-keşī vü d. 97a/17.

düşnām: (Far.) Sövme, sövüp sayma. d. ét- 58b/10; d.-dāde 51b/1.

düşün-: Düşünmek. 101b/15.

düşür-: Düşürmek. dām-ı intikāma d.- 37b/16.

düşvār: (Far.) Güç, zor. 52b/4, 59a/2; d. ol- 229a/11; kār-ı d. 163b/5; şa^c b u d. 258b/2.

dü-tā: (Far.) İki kat, bükülmüş, eğrilmiş. 76a/11, 146b/15.

düvāzdehüm: (Far.) On ikinci. bāb-ı d. 11b/9, 182b/1.

dü-vüm: (Far.) İkinci. bāb-ı d. 11b/3, 53a/10.

düz-: Dizmek; yapmak, meydana getirmek, hazırlamak. 45b/9, 45b/12.

düzd: (Far.) Hırsız, uğru. 154a/9, 154a/12, 197a/4; zarar-ı d. ü rāh-zen 196a/11.

düzdī: (Far.) Hırsızlık. d. vü nā-civān-merdī 154b/3.

düzdān: (Far.) Hırsızlar. 196b/3; bāb-ı d. 197a/8; nezdik-i d. 154a/5; d. ü kattā^c-i tarik 196a/6.

düzet-: Düzeltmek. 14a/8, 24b/10.

E

e^c ācīb: (Ar.) Şaşılacak şeyler. e.-i cām-ı pür cemām 88b/5.

e^c ādī: (Ar.) Düşmanlar, hasımlar, yağılar. def^c-i e^c .-i memleket 29b/5, 75b/17.

e^c ālī: (Ar.) Pek yüksek olanlar, şeref sahibi olan büyük kimseler. 23b/5, 256a/7; izn-i e. 131b/13; hışāl-ı e^c .-i kirām 120b/12.

e^c azz: (Ar.) En aziz, pek muhterem, çok sayın. veled-i e^c . 137a/6; e^c . ü ecell 84a/7; e^c . ü eşref 232a/6.

ebā^c id: (Ar.) En uzak(yerler); yakın olmayan(hısım ve akraba). e. ü ecānib 34a/13, 137a/2.

ebdān: (Ar.) Vücutlar, gövdeler, tenler. 94a/17.

ebed: (Ar.) Sonu olmayan gelecek zaman. 93b/16; habs-ı e. 171b/2; e.-peyvend "ebedi" devlet-i e. 27a/12.

ebedī, ebediyye: (Ar.) Ebed'e mensup, zevalsiz, sonu olmayan. ^carşa-i memālik-i e. 42a/11; hayāt-ı e. 22b/8; hüşül-ı derecāt-ı e. 49a/1; rāh-nümā-yı devlet-i e. 209b/5; şevāb-ı e. 69b/15.

eben ^can cedd: (Ar.) Babadan, büyük babadan, dededen, kuşaktan kuşağa. fāyizü'l-cūd-ı e. 57a/8.

ebher: (Ar.) En parlak. e.-i İskenderü'l-aḥseb 18b/12.

ebkār: (Ar.) Kızıoğlan kızlar; birinci defa söylenmiş mazmunlar. hevācir ü e. 142b/17; e.-i efkār "evvelce söylenmemiş olan fikirler" 233a/1.

ebleh: (Ar.) Pek akılsız, ahmak, bön. e.-terin "en akılsız, en ahmak" e.-i ḥalk-ı ^cālem 125b/11; e.-i ḥalk-ı ^cālem 125b/15; e.-i rüzigār 187b/9.

ebnā[?]: (Ar.) Oğullar. e.-i cins "aynı cinsten olanlar" 21b/13, 79a/16, 206b/8; e.-i mülük 19a/7.

ebnā: (Ar.) Bina etmek, inşa etmek, yapmak. ebnā et- 156b/4.

- ebniye:** (Ar.) Yapılar, binalar. 257a/1.
- ebr:** (Far.) Bulut. 220a/10, 220b/9; saḥāvet-i e. 220a/8; e.-i bahāri “bahar bulutu” 13b/5; e.-i bārende “yağmur bulutu” 124b/15.
- ebār:** (Ar.) Hayır sahipleri, iyiler; dindarlar, özü sözü doğru olanlar. mecāleset-i ḥükemā-yi e. 209b/4; ‘ulemā-yı e. 227a/10.
- ebūr:** (Far.) Kitap ciltlerinde süsleme unsuru olarak kullanılan, hareli, motifli boyama usulü. ebrū-yı ḥ. 82b/2; çin-i e. 82b/2.
- ebter:** (Ar.) Kesik; kuyruğu kesik. kāmēt-i e. 259a/7.
- ebvāb:** (Ar.) Kapılar; kısımlar, bölümler. e.-ı fütūḥ 39b/2, 150a/8; e.-ı fütūḥāt u sa‘ādāt 113b/12; e.-ı kitāb 48b/11; e.-ı re‘fet ü ‘āṭıfet 199b/7.
- ebyāt:** (Ar.) (*beyt*’in ç.) (bkz. *beyt*). 89a/11; e.-ı fenā vü tebāb 88a/13; e.-ı gülistān 13a/14.
- ebyen:** (Ar.) Çok açık, net, en anlaşılır. e. ü evzāḥ 113a/1.
- ecānib:** (Ar.) Yabancılar, başka memleketlere mensubolanlar. 10b/6; mānend-i e. 175a/16; ebā‘id ü e. 34a/13, 137a/2.
- ecdād:** (Ar.) Dedeler, büyük babalar, atalar. ḥuḳūḳ-ı ābā vü e. 22b/3; ābā vü e. 38b/9, 249b/13.
- ecder:** (Ar.) En uygun, en layık. aḥrā vü e. 87a/8; evceb ü e. 134b/4; evlā‘ ü e. 244b/11.
- ecel:** (Ar.) Muayyen olan vade, ömrün sonu. ḳurb-i e. 28b/10; rişte-i e. 118a/7; sāğar-ı e. 59b/2; şayyād-ı e. 118b/7.
- ecell:** (Ar.) Daha (en, pek) celil, çok büyük, en ulu. e‘azz ü e. 84a/7.
- ecille:** (Ar.) Bilgi, fazilet ve rütbe itibarıyla büyük olanlar. e.-i eslāf 89b/5, 256a/9; e.-i eṣrāf 53a/11, 263b/15.
- ecīr:** (Ar.) Ücretle çalışan, ücretle tutulan, gündelikçi. 145a/15.
- ecl:** (Ar.) Sebep, illet. 40b/16, 219a/16, 234b/9, 240b/11, 251a/8.
- ecmel:** (Ar.) En güzel, yakışıklı. e.-i cūmel-i me‘āşir 21b/4; e. ü aḥsen 97a/2.
- ecnād:** (Ar.) Askerler, taburlar. encād-ı e. 21b/16.
- ecnās:** (Ar.) Cinsler, çeşitler, soylar. e.-ı erba‘a 30a/5; e.-ı libās 259a/9.

- ecr:** (Ar.) Bir iş, hizmet karşılığında verilen şey; sevap; ücret. 221a/2; e. ü ' ivaż èt- 26a/5.
- ecrām:** (Ar.) Hatalar, suçlar, kabahatler. 41b/2.
- ecsām:** (Ar.) Cisimler; bedenler, gövdeler. e.-ı aġnām 230b/6; e.-ı nā-temām ü bed-endām 259a/8; cevāhir ü e. 47a/14.
- ecved:** (Ar.) Daha, pek, en iyi olan; eliaçık, cömert. cūd-ı e. 89b/8.
- ecvibe:** (Ar.) Sorulan şeylerin, söylenen sözlerin karşılıkları. redd-i e. 19a/9.
- eczā':** (Ar.) Parçalar, kısımlar; ilaçlarda kullanılan maddeler. 126b/1; e.-ı zātiyye 30a/7; cemī' ü e. 127a/1.
- eczel:** (Ar.) Çok etkili ve güzel (konuşma, söz). kısım-i e. 7a/5.
- edā':** (Ar.) **1)** Borç, veya borç gibi olan herhangi bir şeyi ödeme; yerine getirme; e. èt- 120a/12, 189b/8; e. kıl- 83b/12, 115b/8; e. olın- 84b/10; e.-i namāz 68a/11. **2)** Tarz, ifade, üslup; naz, cilve. e.-i ādāb-ı şıfāt 11a/4; e.-i dil-güşā 52a/5; e.-i melih 131b/7; e.-i şarih 46a/13; şirin-e. 82b/10.
- edeb:** (Ar.) Edep, iyi terbiye. 65a/9, 65b/1; cādde-i e. üzere ol- 65a/12; de'b-i e. 27b/9; kånūn-ı e. 71a/10; kesb-i ' ilm ü e. 20a/6; e. ü fażl 236b/5; ' ulūm ü e. 23b/6.
- edebiyye:** (Ar.) Edebiyata, terbiye ve nezakete mensup. tefhīm-i fūnūn-ı e. 25a/8.
- edevāt:** (Ar.) Bir işi işlemeye vasıta olan şeyler, takımlar, parçalar, aletler. e.-ı devāt 4b/16; e.-ı devlet 84b/4; e.-ı ' izzet 41a/15; e.-ı terbiyet 16b/8; ālāt ü e.-ı bi-pāyān 257b/9.
- edīb:** (Ar.) Edepli, terbiyeli, zarif. e.-i bi-mu' ādil 41b/4; e.-i kāmīl 31a/6, 65a/9; e.-i risālet-penāh 65a/6; e.-i yegāne 23b/9.
- èdin-:** Edinmek. düstürü'l-' amel è.- 55b/1; dōst è.- 158a/14; maqşūd è.- 98b/15; murād è.- 37b/3; refik è.- 35a/13; yer è.- 161b/4.
- èdivèr-:** Edivermek. 260a/6.
- ednā:** (Ar.) Pek aşıġı, en bayaġı; az, pek az. 101b/16, 239b/8, 241a/5, 258b/4.
- edvār:** (Ar.) Devirler, zamanlar, asırlar. hūlāşa-i e.-ı rüzigār 5b/17; inķirāz-ı e. 43b/16.
- edviye:** (Ar.) İlaçlar. 160b/9.
- edyān:** (Ar.) Dinler. 160a/9, 205a/9; e. u milel 169a/11.
- ef' ā:** (Ar.) Engerek yılanı; mec. fena tabiatlı (adam). e.-yi hūmūm 9a/9, 64b/1.

- ef'āl:** (Ar.) İşler, ameller. 80a/13, 214b/15; e.-i sūtūde 234b/12; e.-ı ümenā vü 'ummāl 113b/2; fażāyih-i e. 186a/8.
- efānīn:** (Ar.) Dallar, sınıflar; şartlar, durumlar. e.-i fūnūn-ı 'ulūm 16b/16; e.-i 'ulūm 161a/13.
- efāzıl:** (Ar.) Pek mümtaz olanlar, çok bilgililer. e.-ı devrān 242b/9; e.-ı fażā'il-i maḥāyil 235a/9; zīver-i e. 4a/9.
- efendi:** (Rum.) Efendi; sahip, malik. 59b/1, 201a/17.
- efgende:** (Far.) Yıkılmış, yıkık, düşürülmüş; düşkün, biçare. e. kı1- 182b/14, 229b; e. ol- 60b/5.
- efhām:** (Ar.) Zihinler, anlamalar, idrakler. eşḫāb-ı e.-ı şāḫıbetü'l-enzār 48b/14; ḥükemā-yi zevī'l-e. 230b/16.
- efkār:** (Ar.) (*fıkr*'in ç.) Düşünceler; düşünme, endişe. e.-a var- 240a/11; giriftār-ı dām-ı e. 41a/9; netāic-i e.-ı işābet-şi'ār 238b/11; şā'ibü'l-e. 68a/10; ezkār ü e. 218b/16.
- eflāk:** (Ar.) Semalar, felekler, gökler; zamanlar; bahtlar, talihler, kaderler. 7a/10, 26a/10, 258a/17; ehl-i e. 263a/8; hedef-i e. 146b/15.
- eflākī:** (Ar.) Eflāka mensup. hem-'inān-ı dā'ire-i e. 115a/7.
- efrād:** (Ar.) Tek olanlar, birler. e.-ı āferīde 48a/3, 69a/12, 120a/5; e.-ı fuzalā 17a/1; e.-ı ḥalāyık 215a/12.
- efrāhte:** (Far.) Yukarı kaldırılmış, yükseltilmiş. 163b/11; e. ol- 41a/8, 54a/11.
- efrās:** (Ar.) Atlar, beygirler. e.-ı 'aşere 92a/8.
- efrūhte:** (Far.) Yanmış, tutuşmuş, parlamış, aydınlanmış. ber-e. 79a/9.
- efrūz:** (Far.) Şule, parıltı. 42a/13.
- efsāne:** (Far.) Efsane. 58b/9.
- efser:** (Far.) Tac. 212a/11, 252b/1; e.-i salṭanat 212b/1; e.-i şevb 216b/13; e.-i taḫarrüb 206b/9; bī-e. ḫal- 142a/6.
- efsūn:** (Far.) Afsun, büyü. e. et- 201b/10; e.-ı mücerreb 201b/8; şu'bede ü e. 106a/15.
- efsürde:** (Far.) Donmuş; donuk. e. ol- 257a/13.
- efvāh:** (Ar.) Ağızlar. mezkūr-ı elsine vü e. 10b/10.

efzâh: (Ar.) Daha (en, pek) rezil. e. ü aḳbah 97a/4.

efzâl: (Ar.) Ziyadeler, fazlalar; ihsanlar, lutuflar, iyilikler. e.-ı nevâl 27a/8; âb-ı zülâl-ı ʿadl ü e. 115a/8.

efzâl: (Ar.) Daha faziletli, daha üstün. 24b/4; e. ol- 84a/8; e.-ı kemâl 156b/2; e. ü aʿlem 209b/14; aḳdem ü e. 17a/12.

efzûn: (Far.) Fazla, çok, yukarı, aşkın. 22b/3, 48b/4, 173b/11; e. ol- 92a/12, 218a/13.

eg-: Eğmek. 144b/11.

eger: (Far.) Şart edatı, eğer. 36a/14, 45a/8, 77b/10, 181b/14, 216a/5.

egerçi: (Far.) Her ne kadar..., olsa da, ise de. 19b/16, 44b/3, 66a/12, 195b/11, 210a/13,.

egin: Sırt, arka. 37a/15, 133b/7, 235a/6.

eglen-: Vakit geçirmek, beklemek, kalmak, oyalanmak. 123a/1, 123a/3.

ehâsin: (Ar.) Daha (pek, en) güzel olan şeyler. e.-i hışâl 186a/7.

ehemm: (Ar.) Daha (en, pek) mühim, çok ehemmiyetli. 49b/15, 97b/8; e.-i âdâb-ı risâlet 235a/16; e.-i aʿmâl 262a/9; e.-i mehâmm 196a/8.

ehibbâ: (Ar.) Dostlar, sevgililer. 212a/3.

ehl: (Ar.) Sahip, malik. 14b/12, 172b/7; e.-i ʿâlem "insanlar" 214b/1; e.-i amel-i ğaraż-âmiz 51a/1; e.-i hikmet "filozoflar" 210b/5; e.-i hüş "akıl sahibi, akıllı" 59b/4; e.-i ʿilm "ilim adamları, bilginler" kelâm-ı e.-i ʿilm ü veraʿa 209b/9; e.-i imân "iman sahipleri, inanmışlar" nuşret-i e.-i imân 68a/10; e.-i ʿirfân "irfan sahibi, bilgili" 62a/7; e.-i İslâm "İslam topluluğu" 258b/9; e.-i kalem "yazı işleriyle uğraşan" 119b/6; e.-i kitâb "dört kitaptan birine inanan" 249b/14; e.-i nâr "kötü ruhlu" 255b/9; nâ-e. "ehil olmayan, ehliyetsiz" 119b/1.

ehlen ve sehlen: Safa geldiniz, hoş geldiniz. 14b/12.

ehlullâh: (Ar.) Tanrı adamı, veli, evliya. 76a/9; maḳbûl-ı ḳulûb-ı e. 10b/10; muḳhibb-i e. 111b/7.

ehvâʿ: (Ar.) Arzular, istekler; şehvetler, hevesler. e.-i benî âdem 130b/1; e.-ı kâside 109b/4; müttebiʿ-ı e.-ı sufehâʿ 92b/5.

ehvâl: (Ar.) Korkular, dehşetler. e.-i âhîret 111b/17; rükûb-ı e. 42b/16, 78b/15.

ehven: (Ar.) En zararsız; daha hafif, kolay. e. ol- 183a/8, 183a/8; eshel ve e. 196a/9.

ejdehâ: (Far.) Ejderha. e. dem 259b/1.

ejder: (Far.) Büyük yılan; mec. hiddetli, şiddetli, cesur ve merhametsiz [adam]. e. demi 199a/12.

ek-: Ekmek. 49a/7, 143a/15, 147b/13, 192a/14, 214a/1; e.-üp biç- 257a/9.

ekâbir: (Ar.) Rütbece, görgü ve faziletçe büyük olanlar, devlet ricali. 120a/4, 193a/1; e.-i halef 118b/9; e.-i haremeyn 190a/16; e.-i hükemâ 28a/10, 115b/11; e.-i 'ulemâ 213b/6; e. ü aşâgır 188a/13.

ekârib: (Ar.) Yakın akraba, hısımlar. 34a/13; evlâd ü e. 137a/1.

ekâsire: (Ar.) Eski Acem padişahları. mülük-ı e. 87b/14.

ekber: (Ar.) Daha büyük, en büyük. Dârâ-yi e. 16a/4, 34b/17, 35a/1; miyân-ı güş-ı e. 259a/7; nâmûs-ı e. 239a/11; Allâhü e. 153a/9.

ekfâ': (Ar.) Eşler, benzerler, denkler. 80b/13; e. ü aqrân 65b/12; eşbâh ü e. 110a/7.

ekl: (Ar.) Bir şey yemek, yenilme. 56a/10; e. ét- 93a/12, 192a/3; e.-i gil 76a/6; e. ü şürb "yeme, içme" 57b/2.

ekmek: Ekmek. 14b/9.

ekmel: (Ar.) En olgun, daha mükemmel. a'lem ü e. 17a/12; etemm ü e. 233a/12.

eknâf: (Ar.) Taraflar, canipler, yanlar. e.-ı ğarb 48b/6; e.-ı kūrâ 95b/3; etrâf ü e. 35a/3, 139a/17.

ekrem: (Ar.) Daha (en, pek) kerim; çok şeref sahibi, pek cömert. şâhib-i e. 31a/8; şiddik-i e. 190b/10.

ekşer: (Ar.) En çok, daha ziyade. 139a/14, 173b/10, 221b/16; e. ét- 130b/8; e. eyyâm 189a/5; e. ihtimâl 122a/12; e.-i memâlik 89a/9; e.-i mülük ü hükkâm 180b/2; e.-i nâs 4b/12; aqvâ vü e. 116b/2.

ekşeriyâ: (Ar.) Çok defa olarak, çok zaman; sık sık. 119a/7, 205a/15, 208b/4, 210b/3.

eksik: Eksik. 131a/8.

ël: Memleket, ülke, yurt, vilayet. 31b/2, 209b/12.

el: El. 14a/12, 23b/15, 134a/12, 174a/12; e. bir ét- 250a/1; e. çek- 51b/2, 132a/3; e.-den koma- 127a/5; e.-den uçur- 57a/5; e.-i érme- 183b/2; e.-inden git- 175a/1; e.-inden halâş ét- 57a/9; e.-inden zühür bul- 84b/14; e.-ine düş- 246b/12; e.-lerine gir- 93b/8; e. yu- 191a/1.

el-amân: (Ar.) Yardım ve şikayet edatı olarak “aman, medet” manasındadır. 153a/16.

el’ân: (Ar.) Şimdi, şimdiki halde; henüz, hâlâ, şu anda. 115b/12, 116a/13, 150b/14, 198b/17, 263b/6.

elbâb: (Ar.) Akıllar; akıllı kimseler. revş-i ūlî’l-e. 29a/7.

elbette: (Ar.) Kati olarak, mutlaka, kesin; eninde sonunda. 62a/2, 110b/9, 119b/12, 130b/2.

elbise: (Ar.) Esvaplar, libaslar. e.-i müte‘ addide-i mütekâşire 94a/14.

ëlçi: Elçi, peygamber. 36b/2, 37a/2, 100a/12, 221b/12, 236a/7.

ëlçilik: Elçilik. 36b/1.

ëlçiyân: (T.Far.) Elçiler. 44a/17.

elem: (Ar.) Elem, acı, sıkıntı. 149a/17, 149b/1, 171b/9; e. çek- 190b/15; e.-i cism-i za‘if 166a/4; e.-i mü’ellim 150a/6.

elf: (Ar.) Bin (sayı). 80b/7; e. cehd 4b/8; e. dirhem 80b/12.

el-gâz: (Ar.) Bilmeceler, bulmacalar, yanıltmacalar. ta‘ miye vü e. ét- 233a/6.

el-hakık: (Ar.) Hakikaten, doğrusu, doğrusu ya. 8b/11, 58b/8, 81a/5, 141a/12.

el-hâletü hâzihi: (Ar.) Henüz, şimdi, hala, bugün, şimdiye kadar. 41b/9, 44b/9.

elhân: (Ar.) Nağmeler, ezgiler; şakımlar. 13a/14, 48a/1; e. ét- 15a/5; zebân-ı tûti e. 176a/13.

elif: (Ar.) Arap alfabesinin ilk harfi. 74a/3.

elifbâ: (Ar.) Otuz üç harften ibaret olan Osmanlı alfabesi. 74a/3.

elîm: (Ar.) Çok dert ve keder veren, acıklı. ‘azâb-ı e. 197b/12, 200b/17.

elkâb: (Ar.) Ünvanlar, soyadları. ilkâ’-i e.-ı zât 11a/4.

el-kışsa: (Ar.) Sözüün kısası, sözden anlaşıldığına göre. 117a/8, 151a/8, 193b/6.

elli: Elli. 30b/1; e. biş 233b/4, 234a/5; e. zirâ‘ 260b/14.

- elmās:** (Ar.) Elmas; mec. pek sevgili ve kıymetli. 118b/13, 212a/10; küh-i e. 118b/13; rīze-i e. 118b/17.
- elsine:** (Ar.) Lisanlar, diller, diyalektler. e.-i ‘Arab ü ‘Acem 101a/7; e.-i enām 89a/8; e.-i kavm 34b/2; e.-i nās 247a/2; e.-i şikāt-ı rüvāt 7b/7; e. vü luğāt 160a/9.
- eltāf:** (Ar.) Lütuflar, iyilikler, güzellikler. izāfet-i eşnāf-ı e. 44a/17; leṭā’if-i e. 31a/11; meṭāf-ı e.110a/1.
- elvāh:** (Ar.) Düz satırlar, üzerine yazı yazılan ve resim yapılan şeyler, portreler, tablolar. e.-i ḥaṭṭ 73b/16; nukūş-ı e.-ı ğaybiyye 61a/17.
- elvān:** (Ar.) Renkler, çeşitler; rengarenk, alacalı. envā‘ -i e.-ı reyāhīn 15b/12.
- elviye:** (Ar.) Sancaklar, bayraklar. e.-i ‘adīde 9a/3.
- elyağ:** (Ar.) Daha (en, pek) layık. 30b/6, 149a/11, 215a/11; evlā vü e. 33b/3.
- elyel:** (Ar.) Çok karanlık gece. leyl-i e. 176b/4.
- elzem:** (Ar.) Daha (en, pek) lazım, lüzumlu. 49b/13.
- emākin:** (Ar.) Mahaller, mevziler, mevkiler, yerler. 116a/3; e.-i sükūne 254b/8.
- emānāt:** (Ar.) Emanetler. 119a/16.
- emānet:** (Ar.) Emanet. 53b/11 148b/7, 242b/8; e.-e ḥiyānet 148b/8; e. ü diyānet 53a/11.
- emānī:** (Ar.) Arzular, istekler, emeller, niyetler. ḥuşūl-ı e. vü āmāl 78b/14; kulluhā-yi e. 9b/16.
- emāret:** (Ar.) Emirlik, beylik. 247b/1; e.-i imāret 162a/14; salṭanat ü e. 83b/12; mesned-i vüzerāt ü e. 254a/7.
- emāşil:** (Ar.) Benzerler, akranlar; saygın kişiler. e.-i vaḥş ü ṭayr 240b/2.
- emed:** (Ar.) Mesafe. e.-i medīd 171b/2.
- emel:** (Ar.) Ümit, umma, arzu. 184a/7; e.-i bī-māl 58b/5; toḥm-ı e. 55b/8; ṭūl-i e. "haddinden çok fazla şeylere kavuşmak isteği; insan ömrünün yetmeyeceği hulyalar, kuruntular" 26b/1; fikr ü e. 151a/1.
- emīn:** (Ar.) Emniyet sahibi, korkusuz; güvenen, şüphe etmeyen; kendisine güvenilen. e. eyle- 261b/17; e. ol- 34b/13, 108a/1; merd-i e. 242b/11; e. ü mu‘temed 239b/6.

- emīr:** (Ar.) Bir kavmin, bir şehrin başı, beği. 31b/7, 56a/7, 88a/15; e.-i şehri Belh 55b/2; e.-ü'l-mü'minin "müminlerin emiri, halife" 50a/16, 95b/5.
- emīrān:** (Ar.) Emirler. e.-i leşker 233b/15.
- emīr-āne:** (Ar.Far.) Emircesine, emir olana yakışacak surette. 21a/7.
- emīr-zāde:** (Ar.Far.) Kumandanın oğlu. 55b/7, 55b/12.
- emkine:** (Ar.) Mekanlar, yerler, haneler, evler. e.-i hafıyye 165a/12.
- emlāk:** (Ar.) Ev, tarla, bağ, bahçe gibi sahip olunan mal ve mülk. 26a/9; e.-i re^cāyā 86a/16.
- emn:** (Ar.) Eminlik, kokusuzluk, rahatlık. hil^c at-ı e. 78a/14; menba^c-ı e. ü amān 110a/2; mesākin -i e. ü amān 9a/6; e. ü amān "korkusuzluk, güvenlik" 136a/13, 140a/4.
- emniyyet:** (Ar.) Emniyet. e.-i tariḫ 110b/9.
- emr:** (Ar.) Emir. 9a/4, 40a/2, 132a/1; e. ét- 23a/9; e. eyle- 51b/1, 82b/16; e.-i ^cālī "padişah tarafından verilen emir" 132a/5; e.-i ilāhī "Allah'ın emri" 149a/6; e.-i muḫāl "gerçekleşmesi imkansız olan emir" 103a/13.
- emrāz:** (Ar.) İletler, hastalıklar. müdāvi-i e. 48b/3.
- emşāl:** (Ar.) Örnekler; eş, benzer. 80a/12, 170b/15; e.-i iṣān 119b/8; e. ü esmār 144a/3.
- emşār:** (Ar.) Büyük şehirler, memleketler, kasabalar. taḫrīb-i ḫurā vü e. 165a/8.
- emṭār:** (Ar.) Yağmurlar. e. ét- 96a/6; ḫaṭarāt-ı e. 145a/11, 257b/4.
- emti^c a:** (Ar.) Kumaşlar; satılacak şeyler, mallar. e.-i firāvān 100b/6; envā^c-i e. 196a/13.
- emvāl:** (Ar.) Mülkler, para ile alınan şeyler. 81b/16, 88b/15, 260a/1; e.-i berāyā 86a/17; e.-i beytü'l-māl 92b/6; e.-i nās 116b/16; e.-i ticāret 81b/13.
- emvāt:** (Ar.) Ölüler. 81a/17.
- enām:** (Ar.) Bütün mahluklar, yaratılmış olan canlılar; halk, insanlar. 23a/10; ā^c yān-ı e. 34a/3; ḫazret-i seyyidü'l-e. "Hz. Muhammed" 156a/6; meşāliḫ-i e. 95a/5; nizām-ı meşāliḫ-i e. 50a/13; beyne'l-e. "halk arasında" 100b/3; eşrefü'l-e. 228a/4.
- en^c ām:** (Ar.) Davarlar; hayvanlar. ma^c ḫūle-i e. 80a/4.
- enāmīl:** (Ar.) Parmak uçları. e.-i iyād 95a/17; e.-i te^cemmül 207b/8; e.-i te^cemmül-i bī-ḫāşıl 5a/9.

- enbā:** (Ar.) Peygamberler. 52a/5; e.-yi cins 110a/8.
- enbāz:** (Far.) Ortak, eş. e. ol- 79a/17, 121a/3.
- enbiyā’:** (Ar.) Nebiler, kendilerine kitap indirilmemiş peygamberler. 67b/4, 256b/1, 256b/3; e.-yi muḳaddemin 250b/10; e.-i mürselin 254a/5.
- enbūh:** (Far.) Çok, kalabalık, çokluk; kalın, yoğun. leşker-i e. 258a/4; zünbūr-ı e.-ı endūh 59a/3, 119a/6; zünbūr-ı e.-ı endūh-ı ḥavf ü ḥaşyet 69a/2.
- encād:** (Ar.) Yüksek yerler, yüce yerler. e.-ı ecnād 21b/16.
- encām:** (Ar.) Nihayet, son; yapma, yerine getirme. e. bul- 236a/3, 260b/9; e. ol- 250a/7; naşihat-ı e. 112b/14; serāy-i server e. 115b/13.
- encūmen:** (Far.) Cemiyet, meclis, şura; takım. 29b/9; ḥalvet ü e. 87a/16, 198b/9.
- endāhte:** (Far.) Atılmış; bir tarafa bırakılmış. 65b/3; e. kıl- 193a/14, 229b; e. ol- 64a/13.
- endām:** (Far.) Vücut, beden, insanın azası, biçim. 95b/7, 103b/6, 154a/15; sīm-i e. 166b/16; a’ zā vü e. 257a/15.
- endāze:** (Far.) Altmış santimetrelik bir ölçü; mertebe, derece; tahmin, takdir. 42a/6, 82a/14, 92a/12, 236a/9; e.-i ta’ dād 55a/2.
- endek:** (Far.) Az, azıcık. 223b/12, 259b/17.
- endīşe:** (Far.) Düşünce, vesvese, şüphe. 41a/9; e. baırına ḫal- 162a/13; e. ét- 56b/12; e. kıl- 145b/16; e.-i ḫall-i eşkāl 25b/2.
- endīş-nāk:** (Far.) Düşünceli, kederli, sıkıntılı. 197b/4, 228b/4; e. ol- 122b/7.
- endūh:** (Far.) Gam, keder, kaygı, üzüntü. e.-ı bisyār 45b/17; zünbūr-ı enbūh-ı e.-ı ḥavf ü ḥaşyet 69a/2; zünbūr-ı enbūh-ı e. 59a/3, 119a/6; e. u melāl 67a/5; e.-g’in "gamlı, kederli, tasalı" e. ol- 121a/15; e.-mend "gamlı, kederli" e.-mend ol- 97b/12.
- enf:** (Ar.) Burun. 177b/3; ḫaraf-ı e.-i mübārek 95a/17.
- enfa’:** (Ar.) Çok faydalı, daha yararlı. 124b/15; e. ü evfaḫ 157b/16; evlā vü e. 30b/7.
- enfās:** (Ar.) Nefesler, soluklar; nebi ve veli uluların irşād edici duaları. e.-ı ‘İsevī 133b/17; e.-ı ḫudsiyye 111b/14; e.-ı mesihā “Hz. İsa’nın ölüleri diriltten nefesleri” 13b/8.
- engīhte:** (Far.) Koparılmış, oynatılmış; yükseltilmiş; karıştırılmış. 79a/9.
- engūr:** (Far.) Üzüm. 54b/15, 54b/16, 55a/5, 193b/1; e.-ı tāze 55a/2; bāğ-ı e. 54b/2.

engürhâ: (Far.) Üzümler. e.-yı laṭif 54b/3.

engüşṭ: (Far.) Parmak. 46a/11, 183b/6, 193a/2; e.-i kisrâ 127b/10; e.-i merd-i dürüşṭ 149a/6; e.-i ta^c accüb 100a/17; taḥrik-i e. 46b/3.

engüşṭerîn: (Far.) Yüzük. 99b/4, 127a/3, 127a/3, 183b/9, 184a/7.

enḥâ³: (Ar.) Taraflar, yanlar; yollar. e. ü ercâ 123b/4.

enḥâr: (Ar.) Irmaklar, çaylar. âşinâ-yı biḥâr ü e. 148a/11; kenâr-ı e. 148a/12; miyâh-ı cedâvil ü e. 259b/14; e. u cedvel 107b/3; cedâvil ü e. 52b/3.

enîn: (Ar.) İnilti, inleme. feryâd-ı e. èt- 189a/11; niyâz ü e. eyle- 251b/2; e. ü ḥanîn 138a/14, 175a/8; e. ü sūz 167a/15.

enîs: (Ar.) Dost, arkadaşı; sevgili. 46a/2, 219a/7; e. ü celîs "cana yakın arkadaşı" 24b/6.

enşâr: (Ar.) Yardımcılar, koruyucular. a^c vân ü e. 199b/3.

enseb: (Ar.) Daha münasib, uygun, çok yerinde. 156b/11, 200b/10; evlâ vü e. 66b/15.

enşibâ: (Ar.) Paylar, hisseler. 95b/13.

envâ^c: (Ar.) Türler, neviler. e.-i a^c ṭâf 44b/1; e.-i fütūḥ 51a/5; e.-i ikrâm 100a/12; e.-i kerâmât 94b/16; e.-i ri^c âyet 31b/11; e.-i ta^c zîm 199a/12; e.-i zecr ü ḳahr 156b/17.

envâr: (Ar.) Ziyalar, aydınlıklar, ışıklar. 12b/12; e.-ı envâ^c -i reyâḥîn 12b/4; e.-ı fazîlet 209b/17; e.-ı siyâdet 21a/7; e.-ı şefḳat u müselmânî 60a/7.

enver: (Ar.) Daha nurlu, çok ve pek parlak, çok güzel. ḥürşid-i e. 15b/14; mihr-i e. 66a/1, 152a/12; tevezzü^c -i zamîr-i e. 41b/3.

er: Erkek. 259a/2; ^c avret ü e. 257a/4.

ër-, er-: Ermek, yetişmek, ulaşmak. 14b/8, 48b/1, 70a/11, 95b/9, 200a/5.

erâ³: (Ar.) Görüşler; inançlar; akıllar. e.-i fâsid 109b/4.

erâ³ik: (Ar.) Şahane tahtlar. maḡbūṭ-ı seb^c e. 8b/7.

erâzil: (Ar.) Reziller, namussuzlar, yüzsüzler. 80a/11.

erbâ^c: (Ar.) Evler; mahalleler. e.-ı vilâyet 109b/4.

erba^c a: (Ar.) Dört. cevânib-i e. 216b/14; ecnâs-ı e. 30a/5; erkân-ı e. 30a/7; erkân-ı ^c anâşır-ı e. 119b/10; ḳavâ³im-i e. 168a/15.

erbāb: (Ar.) Sahipler, malikler; ehil, muktedir; layık. e.-ı hācāt “halkın ihtiyaçlarını karşılayan kimseler” vaqt-i mūrāca‘at-ı e.-ı hācāt 228a/2; e.-ı hikmet 125a/14; e.-ı ihtiyaç 95a/6; e.-ı iktidār “muktedir, iktidarlı kimseler” 155b/16; e.-ı kalem “yazarlar” 231b/1; e.-ı taḥḳīḳ 69a/7; e.-ı taḥṣīl 27a/17.

erbāḥ: (Ar.) Faydalar, faizler, kazançlar. e.-ı keşire 81b/9; e.-ı ticārāt 81b/16; tevfir-i e. 196a/12; ticāret-i keşirü’l-e. 90a/3.

ercā: (Ar.) Taraflar, yönler. enḥā’ ü e. 123b/4; nevāḥi vü e. 197b/1.

ercaḥ: (Ar.) Daha (en, pek) racih, tercihe şayan, üstün, uygun. 113a/1.

ercümend: (Far.) Muhterem, şerefli, seçkin. e. ol- 89b/13; ferzend-i e. 15a/9, 65b/4; ḥakīm-i e. 208b/1; merd-i e. 54a/12, 56b/8.

erd-şīr: (Far.) Eski İran hükümdarlarından bir kaçının ismi. vaşiyet-nāme-i e. 81a/11.

ereb: (Ar.) İhtiyaç. me’ārib-i erbāb-ı e. 253b/16.

erfa’: (Ar.) Daha (en, pek) yüksek, yüce. 10b/7; e. ol- 42a/4.

ergade: (Ar.) Bolluk içinde yaşamını sürdürdü; yaşamının bolluk içinde olmasını sağladı. mazhar-ı ‘ayş-ı e. ol- 177a/12.

ergavān: (Far.) Erguvan da denilen kırmızımtırak bir çiçek. reng-i e. 163b/1; şāḥ-ı e. 12b/11.

ergavānī: (Far.) Erguvan çiçeği renginde, güzel ve parlak kızıl. ruḥsāre-i e. 76a/10.

ërgür-: Ulaştırmak, eriştirmek. 26a/10, 36b/11, 50b/4, 97b/16, 218b/4.

erḥam: (Ar.) Daha, (en, pek, çok) rahim, merhametli. e. ol- 131a/9; eşfaḳ ü e. ol- 29b/3.

erīb: (Ar.) Akıllı, zeki, olgun(adam). e.-i fāzıl 31a/6; mu‘allim-i e. 17b/11, 20a/11.

ëriş-: Erişmek, ulaşmak, yetişmek. 14b/12, 31b/2, 61b/10, 100b/12, 231b/10.

ërişdür-: Eriştirmek, ulaştırmak. 101a/1, 170b/6.

erkān: (Ar.) Esaslar, destekler, direkler; reisler. 97b/14, 119a/15; e.-ı devlet “devletin ileri gelenleri” 29a/4, 230b/8; e.-ı emānet 53b/14; e.-ı erba‘a 30a/7; e.-ı mülk 98a/17; e.-ı saltanat 231a/17.

ermāḥ: (Ar.) Darbeler, vuruşlar; mızraklar, süngüler. 73b/17.

ermele: (Ar.) Dul kadın; yoksul. imre’e-i e. 138a/8.

erte: Ertesi, gelecek, sabah, şafak sökme zamanı, yarın. 68b/1.

ervāḥ: (Ar.) Ruhlar. 52a/12.

erzāk: (Ar.) Rızıklar. e.-ı ʿibād 84b/14, 254a/9.

erzānī: (Far.Ar.) Ucuzluk; layık görölme, liyakat. e. buyur- 86b/7, 158a/16, 225a/3; e. gör- 242b/5.

es-: "Yel" hareket etmek, esmek. 38a/4.

eşʿab: (Ar.) Daha (en, pek) güç, zor. e.-ı belāyā 185b/3.

esʿad: (Ar.) Pek said, daha saadetli; çok hayırlı, en mutlu. e.-ı vülāt 113a/12; evlāʾ ü e. 159a/6.

esāfil: (Ar.) Pek aşağı ve bayağı olanlar; halkın en aşağı tabakası. 256a/6; e.-i enām 120b/12; aşāğir-i e. menzilet 241b/4.

eşahḥ: (Ar.) Daha (en, pek) sahih, doğru. e.-ı rivāyāt 16b/5.

esālib: (Ar.) Usuller, yollar, tarzlar, ifade şekilleri. e. ü tarāʾiḳ 48b/15.

esāmī: (Ar.) İsimler. nüfūs-ı şerife-i e. 83b/7.

esās: (Ar.) Temel, bünyad. e.-ı devlet 209a/17; e.-ı erkān-ı memleket 191b/15; e.-ı salṭanat 72a/3; e.-ı ümīd 178b/4; pīş-nihād-ı e.-ı nızām-ı memleket 43b/15.

esāṭin: (Ar.) Bir takımın, bir heyetin ileri gelenleri; direkler, sütunlar. 88a/12; e.-i cihān 53b/11; e.-i selāṭin 3a/1, 10b/14.

esāṭir: (Ar.) Uydurma hikayeler, yalanlar, masal nevinden şeyler, mitoloji. e.-i evvelin "ilk zamanlara ait masallar" 33a/11.

esāvīr: (Ar.) Bilezikler. e.-i cebīn-i saʿādet 131b/11.

esb: (Far.) At, beygir. 102b/16, 168a/2, 241a/3; e.-i cihād 38b/7; e.-i murād 238b/16; e.-i tāzī "Arap atı" 80b/10.

esbāb: (Ar.) Sebepler; bağlar, vasıtalalar. 54b/14, 119a/15; e.-ı āsāyiş 101b/7; e.-ı ʿayş ü ṭarab 13b/13; e.-ı devlet 41a/14; e.-ı muḥārebe 38a/16; e. u edāvāt 260b/7.

esbān: (Far.) Atlar. 72b/15.

esed: (Ar.) Arslan. E.-ullāhi'l-ğālib "Allah'ın galip arslanı: Hz.Ali" 50a/12, 208b/17, 262a/6; ḥāzret-i E.-ullāhi'l-ğālib 56b/16.

esenlik: Esenlik, selamet, sağlık, huzur, rahat. 31b/2.

eşer: (Ar.) Nişan, iz, alamet. 141b/17, 256b/15; e.-i bereket 124b/9; e.-i cebr 71a/12; e.-i taqviyet 199a/5.

esfâr (I): (Ar.) Yolculuklar, yola gidişler. liķā³-i e.-ı esrâr-ı ebrâr 7a/15.

esfâr (II): (Ar.) Büyük kitaplar, ciltler. şaĥâ³if-i e 249b/14.

eşĥâb: (Ar.) Sahipler, malik ve mutasarrıf olanlar. 24b/12, 166b/7; e.-ı âdâb 8a/1; e.-ı fuhûm 18b/8; e.-ı ĥıķd ü ĥased 206b/3; e.-ı iķbâl 91b/13; e.-ı ^çirfân 69a/7; e.-ı kirâm 136b/6; e.-ı pür-şafvet 136b/3.

eşĥâr: (Ar.) Sabahlar, sabah vakitleri. vaķt-i e. 146a/5; aşâ³il ü e. 142b/17.

eshel: (Ar.) Daha (en, pek) kolay. e.-i cümle-i mefâĥir 21b/5; e. ü ehven 196a/9.

eşĥiyâ: (Ar.) Cömert kimseler. meşâĥir-i cemâĥir-i e. 220a/4.

esîr: (Ar.) Esir, tutsak. 34a/16, 158b/1; e. êt- 41b/7; e. ol- 98b/14; e.-i bend-i zindân 167b/2; e.-i dâm-ı ĥırş ol- 142a/3.

eşîr: (Ar.) Atmosfer; yüce. kure-i e. 183b/1.

esîs: (Ar.) Asıl. esâs-ı e. 260b/17; üss-i e. 17a/6.

eşķâl: (Ar.) Ağır yükler, ağır şeyler. aĥmâl ü e. 100b/8.

eslâf: (Ar.) Bir memurluk veya hizmette birinden önce bulunmuş olanlar, yerlerine geçilen kimseler. e.-ı eşrâf-ı Zü'l-ķarneyn 252a/9; ecille-i e. 89b/5; sünnet-i e. 243a/2; tariķat-ı e. 242b/16; ^çulemâ-yi e. 53a/11.

eşlah: (Ar.) daha (en, pek) salih, iyi. e.-ı a^çmâl-ı ^çummâl-ı ^çulemâ 164a/2.

esliĥa: (Ar.) Silahlar. mühimmât-ı e. 41a/7.

esmâ³: (Ar.) İsimler, adlar. taķaddüset-i e. 37b/3.

esmâ^ç: (Ar.) Kulaklar, kulak işitmeleri. e.-ı ĥalk-ı ^çâlem 255b/2.

eşmân: (Ar.) Kıymetler, bedeller. 112b/5.

eşmâr: (Ar.) Meyvalar. fevâķih ü e. 259b/14.

esmâr: (Ar.) Gece masalları, kıssalar, hikayeler. cevâĥir-i e. 161b/2; taķrîr-i e. 176a/7; tuĥaf-ı e. 164b/6; e. ü aĥbâr 58a/4; emşâl ü e. 144a/3.

eṣnāʿ: (Ar.) Ara, aralık, vakit, sıra. 18a/9, 81a/12, 195a/1; e.-i cevāb 47a/6; e.-yi kelām 137a/15; e.-yi muhārebe 39b/12; e.-yi rāhda “yolda giderken, yürürken” 78a/7; e.-yi tederrüs 26a/3.

eṣnāf: (Ar.) Neviler, çeşitler, cinsler; bir sanatla veya dükkāncılıkla geçinen kimse. e.-ı çehār-gāne 119b/11; e.-ı nef̄ ü zarar 69a/10; e.-ı telaṭṭuf 199a/13; e.-ı teṣānif 17a/4.

eṣnām: (Ar.) Putlar, suretler. evṣāf-ı e.-ı bed-nām 3b/11.

esraʿ: (Ar.) Süratli, pek hızlı. 52a/10.

esrār: (Ar.) Sırlar, gizemler, gizlilikler. 145b/2, 164b/10, 202b/2; e.-ı fevz ü necāh̄ 213a/1; e.-ı ilāhī 87a/11; e.-ı zāmāʿir 130b/10; ifṣā-yı e. 105b/17.

estār: (Ar.) Örtüler, perdeler. e.-ı aʿ rāz-ı ahrār 237a/12.

ester: (Far.) Katır. 205b/16.

esvāk: (Ar.) Alışveriş yerleri, çarşılar, pazarlar. e.-ı pür-eṣvāk 15b/12.

esvile: (Ar.) Sorular. baş-ı e. 19a/8.

eṣbāh: (Ar.) Benzerler, eşler. e. ü ekfāʿ 110a/7.

eṣcār: (Ar.) Ağaçlar. 180a/7; e.-ı müşmire “meyva ağaçları” 115b/5; behcet-i e. 13a/9; e. ü nebātāt 32b/11, 259a/13.

eṣedd: (Ar.) Daha (en, pek) şiddetli, çetin ve sert. e.-i ʿ azāb 203a/1; e.-i ṣedāʿid 185b/2.

eṣfā: (Ar.) En şifālī [şey]. e.-yı hūkkām 113a/12.

eṣfāk: (Ar.) Daha, (en, pek) şefkatli, çok merhametli. e. ü erḥām ol- 29b/3.

eṣfāk: (Ar.) Şefkatler, merhametler, acımlar. meḥāsin-i e. 30a/5; vā-beste-i raḥm ü e. 189a/1.

eṣgāl: (Ar.) İşler, güçler. 5a/2; etemm-i e. 262a/9.

eṣhās: (Ar.) Adamlar, kişiler, kimseler. e.-ı pādīşāhān-ı ʿ ādil 126a/17; sīret-i evsāt-ı e.-ı nev̄ -i insān 214b/5.

eṣkāl: (Ar.) Biçimler, suretler, tarzlar. 173a/10, 246b/2; endīşe-i ḥall-i e. 25b/2; e. u nuḳūṣ 19a/1.

eṣker: (Ar.) Çok şükürdar. evfer ü e. 116b/2.

eşkıyâ: (Ar.) Eşkiya. e. ol- 113a/13.

eşmel: (Ar.) Daha (en, pek) kapsamlı, kaplayan. sehm-i e. 7a/5.

eşrâf: (Ar.) Şeref ve itibar sahibi kimseler, ileri gelenler. 95a/14; e.-ı Benî İsrâ'îl 203a/7; e.-ı hükemâ-yi memleket 29a/4; e.-ı şehri 198b/11; e.-ı şehri ü diyâr 29a/8; e. ü â' yân 39b/8; ekâbir ü e. 18b/9.

eşrâk: (Ar.) Ortaklar, arkadaşlar. e. ét- 177b/11.

eşrâr: (Ar.) Şerirler, azıllılar, fesat karıştıranlar, kötülük edenler. 193a/13, 196a/5; def' -i şirzime-i e. 191a/6; şerr-i e. 230a/17.

eşref: (Ar.) En şerefli, onurlu, saygın (kimse). 241a/4; e.-i ahlâk 89b/7; e.-i hışâl-ı mâhiyyet-i insâniyyet 108b/2; e.-i mülûk-ı ' asr 65b/16; e.-ü'l-enâm 228a/4.

eşvâk: (Ar.) Şiddetli arzular, istekler, neşeler. esvâk-ı pür-e. 15b/12.

eşyâ': (Ar.) Nesnelere, mevcut olan şeyler. 161a/17; e.-i bî-şümâr 255a/16; e.-i garibe 255a/3; mübdî' -i cemî' e. 255a/4.

eşyâ': (Ar.) Taraftarlar; yardımcıları. 161a/8.

ét- Etmek. beyân è.- 240b/16; emr è.- 131b/3; katl è.- 203a/2; kayd è.- 174a/11; men' è.- 58b/11; taqdîm è.- 45b/8.

etbâ': (Ar.) Uyanlar, tabi olanlar. 161a/7.

êtdür-: Ettirmek, yaptırmak. 'afv è.- 150a/3; ferâgat è.- 76a/8; nidâ è.- 134b/9; taşvîr è.- 162a/5; temâşâ è.- 255b/4; tırâş è.- 219a/11.

etemm: (Ar.) Çok mükemmel, noksansız. e.-i esbâb-ı sefâret 235a/16; e.-i eşgâl 262a/9; e. ü ekmel 233a/12.

etfâl: (Ar.) Çocuklar; taze fidanlar, çiçekler. 138a/8, 138b/5; e.-ı ferhunde-fâl 19a/2; e.-ı şîgâr 139a/8; e. ü 'ayâl 95b/8.

etıbbâ: (Ar.) Hekimler, doktorlar, tıp ilmini bilenler. e.-yi hızzâk 115b/17; hükemâ vü e. 76a/6.

et'ime: (Ar.) Yemekler, aşlar. e.-i nefise "çok güzel yemekler" 162a/9, 186b/12.

etrâf: (Ar.) Etraf. 34a/3, 86b/16, 101a/16; e.-ı 'âlem 43a/4; e.-ı bilâd 95b/3; e.-ı cevânib 258a/11; e.-ı vilâyet 97a/16; e. ü cevânib 122a/5; e.-ını al- 138a/9.

etvār: (Ar.) Hal ve hareketler, işler, tarzlar. 29a/11, 70b/15; e.-i gūnā-gūn 145a/5; mūnāfi-i e.-i ʿiffet 65b/8; e. ü güftār 259a/9.

ev: Ev. 150a/6, 174b/1.

evāʾil: (Ar.) İlk vakitler, geçmiş zamanlar, eski. 140a/15; e.-i fiṭrat 17a/9; e.-i ḥilāfet 93b/6; e.-i ṣabā 21a/6; e. aʿ ṣār 68a/9; e. ʿ aṣr 73b/4; e. rūzigār 58a/5.

evāmīr: (Ar.) Buyruklar, buyrultular. ḳānūn-ı e. ü nevāhī "emir ve yasaklar kanunu" 130a/16.

evān: (Ar.) Vakit, çağ, zaman. e.-i ṭufūliyyet "çocukluk çağı" 65b/8.

evāvīn: (Ar.) Saraylar; büyük sofalar, salonlar, köşkler. müceddid-i e.-i ḳavānīn-i ecdād-i ʿizām 6a/1.

evbāṣ: (Ar.) Ayak takımı, terbiyesiz, aşağılık kimse. 198b/10, 198b/12; e.-i bed-maʿ āṣ 197b/9; e.-i ḥūn-pāṣ 200a/10; ṭāʾife-i e. 192b/7.

evc: (Ar.) Yüce, yüksek, doruk. 111b/8, 261a/12; e.-i ḥūsn ü melāḥat 151b/17; evc-i havā "havanın üstü, en yüksek tabakası" 154b/9.

evcāʿ: (Ar.) Ağrılar, sancılar, acılar, sızılar. keṣret-i e. 149b/9.

evceb: (Ar.) En vacip, pek lüzumlu. 34a/6, 156b/11; e. ü ecder 134b/4.

evdiye: (Ar.) Dereler, dağlar arasındaki yerler. ceyb-i dāmān-ı e. 258a/10.

evfaḳ: (Ar.) Daha (en, pek, çok) muvafik, pek uygun. 80b/8; enfaʿ ü e. 157b/16.

evfer: (Ar.) Daha (en, pek) vafir, sayıca daha bol, pek çok olan. ʿabīr-i e. 126b/16; iḳdām-ı e. 47a/10; e. ü ekṣer 239a/6; e. ü eşker 116b/2; mütevātir ü e. 75b/9.

evhām: (Ar.) Zanlar, kuşkular, esassız şeyler, kuruntular. e.-i nüfūs-ı ḥabīṣ 207a/9; farz-ı ʿuḳūl ü e. 48b/4.

evhen: (Ar.) daha (en, pek) zayıf, gevşek, dayanıksız. 183a/8.

evḳāt: (Ar.) Zamanlar, çağlar. 189a/4; e.-i meṣāliḥ 215b/9; e. ü sāʿ āt 189b/17.

evlāʾ: (Ar.) Daha uygun, daha layık, daha üstün. 206a/17, 218a/11; e. vü aḥsen 49a/3; e. vü elyaḳ 33b/3; e. vü enseb 66b/15.

evlād: (Ar.) Çocuklar; sülale, nesil. 73a/8, 177a/13, 259a/3; e.-i ḥulefā 219a/8; e.-i ṣiḡār ü kibār 117a/16; e.-i Yāfeṣ bin Nūḥ 255b/10.

- evliyā:** (Ar.) Veliler, velayet ve keramet sahibi, Allah'a yakın kimseler. 221b/15; e.-yı büzürg-vār 227a/9; e.-i güzün 254a/6; e.-yi zen 202b/13; mezārāt-ı e. 85a/16; mezheb-i sîret-i e. 111b/7.
- evrād:** (Ar.) Okunması âdet olunan dini dualar; her vakit dilde ve ağızda dolaşan sözler. 7a/8, 217a/16; e. hân ol- 217a/13; e. ü ezkâr 217b/6.
- evrāk:** (Ar.) Yapraklar, kâğıtlar. 4b/9, 11a/14; e.-ı bahāristān 13a/15; e.-ı berrāk-ı gūnā-gūn 14a/1; e.-ı perişān 8a/8; ‘adedü’l-eşcārü’l-e. 228a/5.
- evreng:** (Far.) Taht; şeref. felek e. 191b/9.
- evsa^ç:** (Ar.) Daha (en, pek) vâsi ve geniş. 10b/8.
- evşāf:** (Ar.) Sıfatlar, kaliteler. 37a/11, 188a/14, 250a/7; e.-ı hüsñ ü bahā 82b/9; e.-ı mülūk 134a/15; e.-ı selāṭin-i cihān-dārān 75b/6.
- evşān:** (Ar.) Putlar, haçlar. 33a/11; büyüt-ı e. 40a/9.
- evsāt:** (Ar.) Ortalar. e.-ı umūr 79b/8; sîret-i e.-ı eşḫāş-ı nev^ç -i insān 214b/5.
- evtād:** (Ar.) Ağaç veya demir kazıklar, direkler. e.-ı dād-ı mülūk-ı zamān 108b/11.
- evṭān:** (Ar.) Memleketler, uğrunda ölünen topraklar. e.-ı evşān-ı şeyṭān-ı şān 3b/11.
- evvel:** (Ar.) 1) Önce, ilk, birinci, başlangıç. 42a/7, 101b/6, 119b/5, 173a/8, 193b/12. 2) Eski, geçmiş, geçmiş zamanda. 35a/16, 149b/1.
- evvelā:** (Ar.) Birinci olarak, her şeyden önce, ilkönce. 29a/5, 34b/4, 141a/7, 216b/15; e. ki 98a/9.
- evvelden:** (Ar.T.) Önceden, eskiden, evvelce. 35a/16.
- evvelī:** (Ar.) En evvel, en önce olan, ilk zamanlarla ilgili. 103a/16; zārb-ı e. 179a/9.
- evvelīn:** (Ar.) Evvelkiler, evvel gelen insanlar. esāṭir-i e. 33a/11.
- evzā^ç:** (Ar.) Haller, vaziyetler, tavırlar. 140b/7, 222b/7; e. ü etvār 80a/14.
- evzāḥ:** (Ar.) Daha (en, pek) vazıh, çok açık, besbelli. e.-ı ḥikāyāt 16b/5; ebyen ü e. 113a/1.
- evzār:** (Ar.) Yükler; günahlar; hatalar; cinayetler. 203b/17; ehl-i e. ü āzār 191a/6; vebāl ü e. 214b/15; şıql-i e. 136a/7.
- ey:** (Ar.Far.) Ey, nida için ve nidaya cevap için kullanılır. 22b/1, 41a/14, 74a/4, 195a/12, 227a/16.

eyā: (Ar.Far.) "ey, hey" manasına gelen ve Arapça kelime ve terkiplere giren nida edatıdır. 131b/8, 147b/7, 163b/4, 204b/9, 220a/7.

eyālet: (Ar.) Memleket, vilayet. 40b/3, 79b/3; e.-i memleket ü fermān-fermālık 78a/13; e.-i vilāyet 28b/14; ümenā³-i e. 29a/4; e. ü hükümet 42a/8.

eyit: Söylemek, demek. 24b/15, 37a/3, 101b/13, 132b/13, 206a/8.

eyle: Öyle. 47a/12.

eyle-: Eylemek. 94b/12, 214b/2, 214b/3; emr e.- 51b/1; feth e.- 15b/8; ihsān e.- 107a/9; suāl e.- 26a/4; vaşiyet e.- 40a/3.

eylik: İyilik. 31b/2, 226b/7; e. ét- 226b/1, 226b/7, 226b/10.

eymān: (Ar.) Andlar, andıçmeler, büyük yeminler. e.-ı gulāz "büyük yemin, and" e.-ı gulāz-ı şidād eyle- 106a/6.

eyne'l-meferr: (Ar.) Kaçılacak bir yer yok mu? Kaçış nereye? āheng-i zemzeme-i e. 39b/4.

eytām: (Ar.) Anası babası ölmüş, yalnız kalmış küçük çocuklar, öksüzler. 128b/5; e.-ı şığār 129b/7, 138a/9; şarāb-ı la⁶ l-fām-ı hūn-i dil-i e. 147a/9.

eyü: İyi. 194a/9; e. ad 37a/8; e. dirlik 199a/14; e. hōş 93a/11.

eyvān: (Far.) Büyük sofa, divanhane, salon; köşk. e.-ı imān 38b/10; bünyān-ı e.-ı iķbāl 53a/13, 114a/11; divān-ı āsmān-ı e. 240b/2; küngüre-i e.-ı keyvān 42a/5.

eyyām: (Ar.) Günler, gündüzler. 39a/14, 52b/4; e.-ı ⁶adālet 114b/13; e.-ı devlet 121a/1; e.-ı hayāt "ömrün günleri" 47b/7; e.-ı saltanat "saltanat süresinde" 86a/7; e.-ı ta⁶ tīl "tatil günleri" 4a/8; e. ü leyāl 261b/16.

eyyühā: (Ar.) "ya, ey" gibi hitap edatı. e.-'l-maṭrān 166b/3.

ez-: Ezmek. 262a/11.

ezā: (Ar.) Eziyet, cefa, can yakma. 169b/6; e. vü āzār 146b/4, 150b/1, 193a/13; e. vü āzār gör- 156a/8; e. vü cefā 145b/14; āzār ü e. eyle- 53b/6.

ezber: (Far.) Zihinde tutma, unutmamaya çalışma. 47b/3; e. kı1- 74a/1.

ezel: (Ar.) Başlangıcı olmayan geçmiş zaman, önceliksiz. e.-ī "ezele mensup, öncesiz" ⁶ināyet-i e. 57a/4; e.-iyye "ezel ile ilgili, öncesiz, başlangıçsız" irādet-i e. 254a/1; ⁶avn-ı e. 41b/5.

ezeliyye: (Ar.) Ezel ile ilgili, öncesi olmayan. irâdet-i e. 254a/1.

ezhâr: (Ar.) Çiçekler. 12b/12; e.-i 'adâlet 192a/15; bâğ-ı pür-e. 14a/2; behcet-i e. 128a/12; nüzhet-i e. 13a/9.

ezher: (Ar.) Parıl parıl. dîde-i 'aql-ı e. 143a/10; misk-i e. 126b/16; teferruğ-ı hâtır-ı e. 41b/3; zîver-i e.-i şavâlic-i i' mâl 50a/2;

ezimme: (Ar.) Yularlar, dizginler; mec. idare. e.-i menâsıb 119b/1.

eziyyet: (Ar.) Eziyet. e. ét- 135b/2, 135b/4.

ezkâr: (Ar.) Zikirler, dualar. e. ü efkâr 218b/16; evrâd ü e. 217b/6.

ezmân: (Ar.) Vakitler, anlar, çağlar. 97a/14, 150b/13, 158b/16, 169a/11; c.-i ezmânda 96b/5.

ezmine: (Ar.) Anlar, vakitler, çağlar. e.-i hâliye 12.a10; e.-i şülâşe 26a/16.

ezyâf: (Ar.) Misafirler, davetliler, konuklar. 91a/11, 91a/13; e. ü eşrâf-ı ' Arab 185a/4.

F

fa'âl: (Ar.) Çok hareketli; çalışkan. f.-ün limâ yürîd "dilediğini yapan, Tanrı" 37b/3.

fâhîr: (Ar.) Onurlu, şanlı, şerefli; mükemmel, kıymetli, değerli. aşl-ı f.-i keşîrû'l-mefâhîr 65b/12; devlet-i f. 180b/3; hil' at-ı f. 219a/12; neseb-i f. 30a/2.

faḥm: (Ar.) Kömür. 261a/7.

faḥr: (Ar.) Övünme, şeref, onur; büyüklük, ululuk; şöret, ün; fazilet, erdem. f.-ü'l-hulefâü'r-râşidîn 79b/16; neyl-i f. 137a/11.

faḥşâ': (Ar.) Akıl ve mantığın kabul edemeyeceği söz ve iş; meşru olmayan şehvani haller. 116b/17.

fâ'ide/ fâйда: (Ar.) Fayda, menfaat, kâr; ümit; işe yarama. 91a/3, 126b/10; f. eyle- 23b/5; f. vèr- 217a/8; f.-i tevfir 124a/4; f.-i yesîre 159b/17; f. ü menfa' at 224b/6.

fâ'îk: (Ar.) Fevkinde bulunan, manevi olarak üstünde olan; alâ. 155b/16; ḥakîm-i f. 18b/2, 45a/1; râhib-i f. 34a/4; tuḥfe-i f. 54b/11; münşî-i f.-ü'l-aḳrân "akranlarından üstün olan katip vs." 232b/9; ğâlib ü f. 243a/5.

fā'il: (Ar.) İşleyen, yapan; tesirli. f. ol- 251b/17; f.-i muhtâr "istediğini yapmakta serbest olan" 37b/4, 53a/2.

fā'it: (Ar.) Öldürücü, öldüren. fā'it-i tārifāt u tālidāt ol- 89a/2.

fā'iz / fāyiz: (Ar.) Fevz bulan, muradına ulaşan, bir başarı kazanan. f. ol- 25a/3, 79b/4, 180b/4, 256b/10; f.-i derecāt 127b/17; f.-i şemā'il 6a/1.

fāka: (Ar.) Yoksulluk, ihtiyaç. nār-ı f. 64b/3; faqr u f. 129b/7, 154b/2; 'illet-i faqr u f. 63a/9.

faqd: (Ar.) Yokluk, bulunmama. f.-ı ta'ām 95b/7.

fākid: (Ar.) Kaybeden, yitiren. 104a/13.

faķir, faķire: (Ar.) Fakir, zengin olmayan, yoksul. 56a/15, 82a/5, 105a/12; f.-i 'acūze 128b/5; f. ü muhtāc 85a/15; f.-perver "fakir besleyen, gözeten" 106b/5.

faqr: (Ar.) Yoksulluk, züğürtlük. fırqa-i f.-i İvez 95b/13; hücūm-ı f. 64a/17; 'illet-i f. u fāka "yoksulluk illeti" 63a/9; f. u fāka 129b/7, 154b/2.

fāl: (Ar.) Uğur, talih. şāh-ı hümāyūn-f. 15b/4.

fām: (Far.) Renk. la'1-f. 12b/11; tūṭi-i al-f.-ı şirīn-kām 84a/17.

fānī: (Ar.) Fani, ölümlü, geçici. bezm-i serāy-i f. 59a/11; cihān-ı f. "fani dünya" 28b/4; cihān-ı f. vü bākī 253b/14; ni' met-i f. 42a/15; sāḥa-i muhtaşar-ı 'ālem-i f. 42a/11.

fāniyye: (Ar.) Fanilik, ölümlülük. sebep-i ḥayāt-ı f. 22b/4.

farahmend: (Far.) Zeki, yetenekli, mahir. 131b/5; nükte-dān ü f. ol- 235a/2; ferzend-i f. 73b/13; ḥāce-i f. 224b/8; ḥakīm-i f. 47b/12.

fāriğ: (Ar.) Vazgeçmiş, çekilmiş; rahat, asude. f. ol- 51b/9, 132a/1, 217b/6; f.-ü'l-bāl ol- "başı dinç, gönlü rahat olmak" 128a/6, 136a/13.

fāris: (Ar.) Atlı, süvari; kavrayışlı, anlayışlı. 80b/1, 145a/15, 168a/7, 262a/6; f.-i cefā-kār 177a/15.

farīza(t): (Ar.) Farz, Allah'ın emri; yapılması gereken ödev, görev; borç, vazife. 85b/8; f.-i lāzime ol- 8a/2.

farık: (Ar.) 1) Ayrılık, başkalık; ayırma, seçilme. 57b/5, 143b/11; f. ét- 141b/16, 169b/4; f.-1 devlet 21a/11. 2) Başın tepesi; baştaki saçın ikiye ayrıldığı yer. f.-1 ser 66b/11; fevķ-1 f. 172b/4.

farı: (Ar.) Aşırı, aşırılık, taşkınlık, fevkalâdelik. f.-1 ferâset 46b/5.

farz: (Ar.) Farz. 85b/9, 204b/4; f. ét- 239b/8; f.-1 ‘ayn "Allah'ın, teker teker her Müslümanın yerine getirmesi lazımgelen emri." 188b/10; f.-1 ‘uķül ü evhâm 48b/4; f.-1 vâcibü'l-edâ' 110a/5.

farzâ: (Ar.) Farzedelim ki, diyelim ki, ola ki. 36a/2, 198a/14, 248b/6; f. ki 114a/15, 215a/6.

fâsık: (Ar.) Allah'ın emirlerine uymayan veya bunları inkar eden, sapkın, günah işleyen, fesatçı. 201a/9, 201a/10.

fâsıl: (Ar.) Ayıran, bölen. ķâtı' ü f.136b/11.

fâsid: (Ar.) Kötü, fena, yanlış, bozuk; münafık, fesat çıkaran. bık-r-i fikr-i f. 60a/3; ğaraż-ı f. 202a/9; ķavl-ı f. 251a/15; niyyet-i f. 103b/16; tîr-i tedbîr-i f. 201b/3.

faşih: (Ar.) Güzel, düzgün ve açık konuşan, iyi söz söyleme kabiliyetinde olan kimse; sarıh, açık. ‘ibâret-i f. 235a/17; kelâm-ı f. 131b/7; zebân-ı f. 46a/13.

faşl (I): (Ar.) Fasıl, ayrıntı, bölüm; ayırma, ayrılma. 158a/5; f. ol- 250b/7; f.-1 bahâr “bahar mevsimi” 12a/17, 115a/16; f. u bâb 15b/1.

faşl (II): (Ar.) Aleyhte bulunma, adam çekiştirme. f.-1 ğuşümet 194b/6; f. ü ğuşümet ét- 134b/16.

faşş (I): (Ar.) Yüzük kaşı. 234b/6.

faşş (II): (Ar.) Gerçek yüz; mahiyet. şâhib-i f.-1 naşş 3b/2.

fâş: (Far.) Meydana çıkma, duyulma, açığa vurma. f. ét- 211b/9.

fatânet: (Ar.) Zihin açıklığı, zeyreklik. ‘ilm ü fażl ü f. 40b/9; kemâl-i kiyâset ü f. 161a/14.

fâtır: (Ar.) Yaratan, yaratıcı. f. u mübdi' 32b/11.

fâtiĥ: (Ar.) Fetheden. f.-ü'l-maşrıķ 4b/6.

fâtiĥa: (Ar.) Başlangıç, giriş; fatiha. 235b/6; risâlet-i f.-yı nusĥa-i aşâlet 155b/4.

fâtir: (Ar.) Füturlu, durgun, gevşek. ĥâtır-ı f. 4a/12, 54b/15, 110b/7, 241b/7.

fâyih: (Ar.) Kendiliğinden dağılan güzel koku. menşûr-ı f.ü'n-nüşûr-ı iķbâl 3a/3.

fāyiz: (Ar.) Bolluk, çokluk, taşkınlık; feyezana eden, taşan. f.-ü'l-cūd-ı eben ʿan cedd 57a/8; ruḥsār-ı f.-ü'l-envār 44b/9.

fayşal: (Ar.) Kesin hüküm, karar; keskin kılıç; hakim. f. bul- 250b/15; baḥş-i f. 24a/8.

fazāḥat: (Ar.) Ahlaksızlık, edepsizlik. f. ü ḡāyet 127b/11.

fazā'ih / fazāyih: (Ar.) Edepsizliği, alçaklığı gerektiren işler, şeyler. f.-i aʿmāl 35b/3, 62b/4; f.-i ef'āl 186a/8.

fazā'il / fazāyil: (Ar.) Güzel vasıflar, erdemler. f.-i ḥüsn-i ḥulḳ 187a/10; f.-i saḥā vü kerem 99a/16; ma'ārif u f. 18a/8; ʿulüm ü f. 126a/6; f.-dişār "çok erdemli, faziletli" ʿulemā-yi f.-dişār 126a/11; f.-güster "fazilet yayan" ḥükemā-yi f.-güster 239b/5.

fāzil: (Ar.) Faziletli, erdemli; üstün. 17a/8; f.-ı bī-behāne 23b/9; f.-ı ḥikmet-nümün 126a/14; f.-ı nik-fercām 24b/3; erīb-i f. 31a/6; müşir-i f. 41b/15.

fazih: (Ar.) Utanmaz, rezil; kötü, çirkin, fena. cürm-i f. 192a/4 ; vaż' -ı f. 106a/1.

fazīha: (Ar.) Edepsizliği, alçaklığı gerektiren iş, şey. aʿmāl-ı f. 155b/1.

fazilet: (Ar.) İnsanın yaradılışındaki iyilik, iyi huy, erdem. 89b/14, 156b/15; f.-i şevāb 51a/1; f.-güster "fazilet, erdem yayan" ḥükemā-yi f.-güster 209b/8; f.-perver "faziletsever, fazilet sahibi" ḥükemā-yi f.-perver 235a/4; f.-şi'ār "faziletli, erdemli" ʿulemā-yi f. 126a/8.

fāzil: (Ar.) Fazla, ziyade; fazlalık, üstünlük; iyilik, fazilet, erdem, lütuf. 158a/5; f.-ı fiṭri 100b/4; f.-ı ḥazret-i perverd-gār 64b/1; maḥż-ı f. u ʿināyet 261b/15; f. ü şeref 231a/1; iḥsān u f. 86a/15; ʿilm ü f. ü faḫānet 40b/9.

fāzla: (Ar.) Fazla. 117b/5.

febihā: (Ar.) Ne ālā, ne güzel; öyle olsun 45a/12.

fedā: (Ar.) Gözden çıkarma, uğruna verme. f. ét- 82b/15, 136a/3.

fe-emmā: (Ar.) Kaldı ki; gelince. 107a/16, 110b/7, 167a/4.

fehāvī: (Ar.) Manalar, anlamlar, kavramlar. 36a/12; ḥāvī-i f. 5b/12.

feh̄m: (Ar.) Anlama, anlayış. 22a/5; f. ét- 122a/14, 157a/14; f. olın- 43a/8; f. ü ʿākil 17a/15; f. ü ferāset 16b/9, 123a/13; f. ü şafā' 30a/8.

- feh̄vā:** (Ar.) Mana, anlam, kavram. 31a/13, 77a/5, 116b/6, 143b/17, 239b/12; f.-yi muhakkak 23a/2.
- feh̄vāsınca:** (Ar.T.) Uyarınca, sözü gereğince. 42b/15, 58b/13, 62b/9, 84b/2, 131a/14.
- fe-keyfe:** (Ar.) "Nasıl" manasına kullanılan eski bir tabir. f. ki 102a/1, 164a/11.
- felāḥ:** (Ar.) Kurtuluş, selamet; mutluluk, kutluluk. f.-ı me'āl 33b/10; sebab-i f.-ı 'āqıbet 7b/17; şalāḥ u f. 81a/8, 141a/13.
- felāket:** (Ar.) Felaket. girdāb-ı f. 237a/4; f.-keşide "felakete uğramış" miḥnet-reside vü f.-keşide 169b/10.
- felāsife:** (Ar.) Felsefe ile uğraşanlar, filozoflar, bilginler. ḥükemā-yi f. 27a/16; sevālif-i f. 17a/3.
- felek:** (Ar.) Gökyüzü, sema; talih, baht. 30b/13, 42a/4, 254b/5; f.-i iktidār 197b/9; f.-i nīl-gün 40a/1; f.-i saltanat 190a/17; kaçır-ı f. 87b/15; pāye-i f. 82b/1.
- felekī:** (Ar.) Gök bilgisine özgü; astronomik. nazarāt-ı f. 52b/5.
- felek-zede:** (Ar.Far.) Feleğin kahrına uğramış, talihsiz. melik-i f. 237a/5.
- fenā':** (Ar.) Yok olma, yokluk; kötü, uygunsuz. 28b/10, 28b/13, 88a/9; dād-ı f. 139b/14; f.-ü'l-cism 50a/8.
- fenn:** (Ar.) Nevi, çeşit, sınıf; hüner, marifet, sanat, ilim. f.-i ğmā' 82a/16; ḥīle-i f. 202b/11; f.-i inşā' "yazı yazma sanatı" 232a/15; f.-i ṭabābet 45a/2.
- fer:** (Far.) Parlaklık, aydınlık; zinet, süs, bezek. zīb u f. 18b/14.
- fer':** (Ar.) Dal, budak; bir aslın neticesi; ikinci derecede ehemmiyeti lan [şey]. 49a/10, 49b/2; f.-i necil 49a/12; āşār-ı f. 49a/17; şemār-ı f. 49b/1.
- ferāğ:** (Ar.) Vazgeçme, bırakıp terketme; dinlenme, hiç bir işle meşgul olmama, rahat etme. f. ét- 91b/5; f.-ı bāl "gönül rahatlığı" 66a/9, 118b/2, 244a/9; f.-ı ḥāṭır 66b/2; künc-i f. 228a/14.
- ferāgat:** (Ar.) Vazgeçme, el çekme; istirahat, dinlenme. 78b/3; f. ét- 166a/15, 180b/15; f. etdür- 76a/8; f. ü kisvet 78a/14.
- ferāḥ:** (Ar.) Gönül açıklığı, sevinç, sevinme. çemen-i f. 15a/4; tefahḥuş-ı f. 170b/1; f. ü merāḥ 173b/9.

ferāmūş: (Far.) Unutma, hatırdan çıkma. f. èt- 25b/11, 75b/1; f. eyle- 59a/11; f. kıll- 103a/13, 118a/1; f. ol- 223a/6; f.-kār "unutana, hatırdan çıkaran" f.-kār ol- 225a/5.

ferāset: (Ar.) Anlayışlılık, çabuk sezış. 101b/12, 245a/12; ehl-i f. 239a/15; fartı-ı f. 46b/5; vufūr-ı f. 64a/8; şāhib-i f. 162a/12; ziyā-yi f. 46b/3; fehm ü f. 16b/9.

ferāyed: (Ar.) Tek, eşsiz, eşi olmayan; ölçüsüz; üstün. f.-i fevā'id-i naşāyih 4b/8; f.-i naşihat 43b/4.

ferāyız: (Ar.) Farzlar, vacipler, gerekler. f. ü vācibāt 49b/17.

ferbīh: (Far.) Semiz, etli, toplu, besili. f. ü dürüst endām 230b/6.

ferd: (Ar.) Şahıs, kişi. 55a/11, 73a/8, 105b/3, 190a/15, 257b/12; f.-i kāmīl 144a/6.

ferdā: (Far.) Yarın, yarın ki gün; gelecek zaman; ahiret, öbür dünya. 68b/9, 71b/3, 187a/2; f.-yi kıyāmet "kıyametten sonra" 130b/9; f.-yi rüz 68b/7.

ferec: (Ar.) Gam, tasa ve sıkıntıdan kurtulma; sevinç; zafer. miftāhü'l-f. 70a/12.

feres: (Ar.) At, beygir. 91a/9, 91a/12, 92a/7, 168a/10; f.-i vāhid 92a/8.

ferhān: (Ar.) Neşeli, sevinçli, şen; memnun. f. ü hāndān ol- 116a/9.

ferheng: (Far.) Bilgi, hüner, marifet, akıl. ser-heng-i pür-f. 122a/14.

ferhunde: (Far.) Mübarek, mesut, kutlu, uğurlu, mutlu. 21a/16; ekābir-i f. 181a/8; leşker-i f. eşer 39a/8; püser-i f. siyer 55b/3; zebān-ı f. 8b/3; f.-fāl "falı kutlu, uğurlu olan" 3b/14.

ferīd: (Ar.) Tek, eşsiz; üstün. f.-i dehr "eşi bulunmayan, zamanının bir tanesi" 17a/2, 46a/10.

ferk: (Ar.) Ovalamak. f. èt- 152a/9.

fermān: (Far.) Emir, buyruk; (evvelce) padişah tarafından verilen yazılı emir. 40a/2, 73a/2, 182b/17; f. èt- 64b/3, 247b/15; f. eyle- 80b/2; f.-ı sultān 44a/14; f.-dār "ferman tutan, ferman sahibi" 71b/13; f.-fermālık "hüküm geçirmek" 40b/1, 78a/13; bī-f. "emirsiz, buyruksuz" bī-f.-ı hūdā-yi te'ālā 155a/12.

fermān-ber: (Far.) Aldığı emri yerine getiren. 34b/14, 86b/2, 91b/16, 188a/12; muṭī' ü f. èt- 59b/8; bende-i f. 31b/17.

fermān-berdār: (Far.) Fermana uyan. ṭā' at-kār u f. ol- 224a/15.

fermān-berdārlik: (Far.T) Fermanberlik, fermana uyarlık. 97b/5; f. ü cān-sipārlik 99a/13.

fermān-dih: (Far.) Fermanı, emri yürüyen, hükmü geçen. ʿāciz ü f. 73b/6.

fermān-fermā: (Far.) Fermanı, emri yürüyen, hükmü geçen. f.-y1 y1 Īrān u Tūrān 6a/7.

fermān-fermālik: (Far.T.) Fermanı, emri yürüme, hükmü geçme. eyālet-i memleket ü f. 78a/13.

fermūde: (Far.) Emrolunmuş, buyurulmuş. f. ol- 222b/5.

ferrā: ?. muḳtedā-yi f.? 25a/7.

ferrāş: (Ar.) Döşeyen, döşemeci f. ét- 2b/9.

ferruḥ: (Far.) Uğurlu, kutlu. meh-i f. 21a/16; nām-ı f. 7b/15; püser-i f. 73b/12; ruḥ-ı f. 115b/7.

ferruḥ-fāl: (Far.Ar.) Talihî uğurlu, bahtı açık. f. ol- 221b/11; hümā-yi vişāl-ı cemāl-i f. 44b/4; melikşāh-ı f. 128b/10; pādişāh-ı f. 68a/6; ruḥ-ı f. 15a/9.

fersaḥ: (Ar.) Fersah. yüz f. 260b/13.

fersūd: (Far.) Eskimiş, yıpranmış, eski, yırtık. f.-ı her ḥas 125a/11.

fersūde: (Far.) Eskimiş, yıpranmış, eski, yırtık. f. ol- 99a/5; ten-i f. 14b/10.

feryād: (Far.) Feryat. 130a/9, 166a/8; f. ét- 121a/16; f. ü fiğān ét- 139b/9; f. ü zār 174a/2; f.-kūnān "feryad ederek" 128b/8.

feryād-res: (Far.) Feryadedenin imdadına yetişen. f. ol- 50b/12, 127b/15, 138a/2, 170a/4, 175b/10.

ferzāne: (Far.) Hakim, feylesof, bilgili kimse; nefsanî bağlantılardan sıyrılmış olan derviş. 68a/11; f.-i aʿlām-ı dīn ü devlet 5b/10; f.-i divāne 95b/5; f.-i kām-kār 226b/2; feylesōf-ı f. 45b/4; ʿāqil u f. 150a/17.

ferzend: (Far.) Oğul, çocuk. 15b/6, 73b/8, 199b/11, 243a/9; f.-i dil-bend 74a/4; f.-i ercümend "şerefli çocuk" 15a/9, 65b/4; f.-i farahmend 73b/13; f.-i nezih ü nebih 30a/3.

ferzendān: (Far.) Çocuklar. f.-ı bisyār 141b/10; dil-i ʿayāl ü f. 154a/3.

fersād: (Ar.) Bozukluk; fenalık, kötülük, arabozanlık. f.-a vēr- 92b/7, 262a/2; f. ét- 259b/4; f.-ı bisyār ét- 259b/13; şerr ü f. 200b/4.

feşāhat: (Ar.) Güzel ve açık konuşma, uzduillilik, iyi söz söyleme kabiliyeti. f.-ı ta‘bīr ü haşāfet-i taḳrīr 46b/6; ḥadīş-i f. 65a/8, 187a/13; rāhib-i f. beyān 176a/11; semīr-i zebān-ı f. 29b/16.

feth: (Ar.) Fetih. f. ü zafer 34a/16, 69a/5; f. eyle- 15b/8; f. ét- 139a/14, 252b/17; f.-i bilād “şehirlerin istilası, fethi” 253b/4; f.-i kelām ét- "söz açmak" 24b/12; f. u nuşret 216b/7.

fettān: (Ar.) Fettan. şerr ü f.-ı cāme-ken 196a/11.

fevā'id/ fevāyid: (Ar.) Menfaatler, faydalar, kârlar, kazançlar. 79b/14; f.-i ‘adl 113a/2; f.-i ḥikmet 43b/4; f.-i iḥsān 226a/16; f.-i ikrām 102b/4; f.-i pāk-nihād 227b/2.

fevākih: (Ar.) Meyvalar, yemişler. f. ü eşmār 259b/14.

fevāt: (Ar.) Geçip gitmek; ani ölüm. kâşāne-i f. 240a/15; şademāt-i zilzāl-ı f. 225b/2; tīr-i fenā vü f. 79b/2.

fevāzıl: (Ar.) Fazıllar, erdemli kimseler. f.-ı fazāyil 4a/10.

fevc: (Ar.) Bölük, takım, cemaat. f.-i ‘azīme 233a/16.

fevḳ: (Ar.) Üst, üst taraf, yukarı. 49a/10, 87a/10, 163a/6; f. ét- 222a/14; f.-ı bāb 88a/13; f.-ı ser 139b/3.

fevḳal‘āde: (Ar.) Âdetin üstünde, duyulmadık, görülmedik, olağanüstü. 7a/16, 38b/16, 64a/14; f. ol- 84b/5, 215b/16.

fevrī: (Ar.) Aniden, birdenbire, düşünmeden yapılan (iş, hareket). 25a/13.

fevt: (Ar.) Kaybetme, elden çıkarma; ölüm. f. ét- 222a/14; ‘avāşıf-ı f. 49b/3.

fevz: (Ar.) Galiplik, zafer, üstünlük; kurtuluş. 118a/1; f.-i murād 105a/17; esrār-ı f. ü necāḥ 213a/1; f. ü necāḥ 238b/3; f. ü zafer 253b/3.

fevāfī: (Ar.) Susuz çöller, sahralar. f.-i ‘adem 20a/12.

feyezān: (Ar.) Suyun taşması, coşması; bolluk, fazlalık. f. ét- 9b/15, 86a/5; f.-ı baḥr-i kerem 10a/16; ḳalb-i ḳābilü'l-f. 7a/14; mezra‘-i ḳalb-ı ḳābilü'l-f.-ı insān 49a/6.

feyhā: (Ar.) Büyük, geniş olan, engin. eṭrāf-ı f.-’ül-eknāf 9a/2.

feylesōf: (Ar.) Filozof. 45b/9, 46a/9; f.-ı bī-naẓīr 44b/15; f.-ı ferzāne 45b/4; f.-ı ḥikmet semīr 231a/12; f.-ı Hindī 46a/6.

- feyyāz:** (Ar.) Feyiz, bereket ve bolluk veren; Allah. feyż-i feyyāz-ı muṭlaḳ 8b/11; f.-i muṭlaḳ "Allah" 249a/6, 260b/3.
- feyż:** (Ar.) Bolluk, çokluk, verimlilik, fazlalık, ilerleme; ilim, irfan. 223b/16; f.-i bī-nihāyet 84b/12; f.-i feyyāz-ı muṭlaḳ 8b/11; f.-i ḥaḳḳ 164b/14; f.-i nā-mūtenāhī 4a/4.
- feza^ç:** (Ar.) Korkma, bağırıp çağırma; dayanamama, ümitsizlik; inleyip sızlanma. f. ü ceza^ç 228a/14; f. ét- 228a/16; ceza^ç ü f. "telaş içinde ağlayıp sızlanma" 52b/8, 69b/15, 91b/5.
- fezā^ç:** (Ar.) Ucu bucağı bulunmayan boşluk, dünyanın sonsuz olan genişliği; geniş ova, geniş yer. 56a/3; f.-yī ḥōş hevā 13b/9; f.-yī rāḥat-efzā 62b/17; f.-yī saḥāvet 103a/14; f.-yī vilāyet 115a/13.
- fezleke:** (Ar.) Netice, özet. 17b/14.
- fiḳdān:** (Ar.) Yokluk, darlık, bulunmazlık, kıtlık. f.-i ḥıṣf ü ḡazāl 174a/3; f.-i ḥiss-i sem^ç 121a/12.
- fırḳa:** (Ar.) İnsan kalabalığı, grubu. 194a/6; f.-i fuḳarā 95b/13; f.-i fuḳarā vü mesākin 9a/6; f.-i nās 113b/6; f.-i mehne 138b/13; f.-i zu^ç afā 260a/3.
- fıṣḳ:** (Ar.) Hak yoldan çıkma, Allah'a karşı isyan etme; sefahate dalma; hainlik. zulmet-i f. ü fücūr 57b/10.
- fiṭnat:** (Ar.) Zihnin her şeyi çabuk anlayışı, zihin açıklığı, zeyreklik. ehl-i f. 17b/10, 36b/3.
- fiṭrat:** (Ar.) Yaradılış, mizaç, huy. f.-i insānī 167a/5; f.-i İslām 49b/7; evā^çil-i f. 17a/9; muḳtezā-yi selāmet-i f. 111a/6; naḳḳāş f. 83a/1.
- fiṭrī:** (Ar.) Tabii, yaradılıştaki. fażl-ı f. 22a/3, 100b/4; ḥālet-i f. 167a/7; vaż^ç-ı f. 92b/10.
- fī:** (Ar.) İçinde, -de; [eskiden] tarihin başına konurdu. fī zemāninā "zamanımızda, şimdiki zaman içinde" 140b/5.
- fī^çāl:** (Ar.) İşler, karlar, ameller. ḥüsnü'l-f. ol- 94a/7; sū^ç-i f. 148a/5
- fidān:** (Rum.) Yeni yetişen ağaç veya ağaççık. 55b/6.
- fiḡān:** (Far.) İztırap ile bağırıp çağırma, inleme. feryād ü f. ét- 139b/9; ceza^ç ü feza^ç ve f. 52b/8.
- fiḡām:** (Ar.) Çok kuvvetli, nüfuz ve itibar sahibi kimseler, ulular, büyükler. abā^ç-ı f. 30a/1.

fihrist: (Far.) Fihrist, cetvel, indeks. f.-i Ferruḥ-nāme-li-Nevālī Efendi 1b.

fikr: (Ar.) Fikir. 43a/3, 85b/14, 240b/3; f. ét- 148b/5; f. eyle- 98a/13; f.-i bâṭıl 245a/3; f.-i dūr-endiṣ 41b/16; f.-i muḥāl 59a/3.

fikret: (Ar.) Fikir, düşünce, akıl. 258a/16; ‘alāmet-i f. 41a/12; aṣālet-i f. 43a/9; dīde-i f. 83a/2; mühendis-i f. 41a/10.

fikriyye: (Ar.) Fikre mensup, fikirle ilgili. kuvvet-i f. 161a/12; pence-i kuvvet-i f. 28a/8.

fı‘l: (Ar.) İş, kar, amel. 97b/7, 184b/3; f.-e getür- 60a/9, 214a/13; f.-i ḳabih 128b/15; f.-i nā-ma‘ ḳül 65a/4.

filā aḳall: (Ar.) En azından. 80b/10, 81a/14, 154a/10, 248b/8.

fı‘l-cümle: (Ar.) Nihayette, sonunda. 4a/12, 53b/14, 102a/6, 139a/11, 259b/8.

fı‘l-ḥaḳıḳa: (Ar.) Hakikatte, gerçekten, doğrusu. 22b/8, 71b/11, 104b/3, 223b/15, 248b/12.

fı‘l-ḥāl: (Ar.) Bu anda, hemen, şimdi. 53a/4, 61b/8, 74b/10, 145a/9, 262a/15.

fı‘l-meṣel: (Ar.) Mesela, misaldeki gibi. 87b/11, 185b/11.

filürī: (Far.) Altın sikke. biḳ f. 193b/8.

fı‘l-vāḳı‘: (Ar.) Hakikaten, gerçekten. 78b/6, 118a/17, 137b/12, 184b/16, 212b/9.

fı-nefsi‘l-emr: (Ar.) Gerçekte, işin aslında. 194a/3, 208b/9, 211b/9.

fırāḳ: (Ar.) Ayrılık, ayrılma; hüzn, keder, sıkıntı. 241b/17; ṣarāb-ı zehr-āmiz-i f. 242a/4; f. ü beyn 166b/6.

fırār: (Ar.) Kaçma, savuşma, izinsiz veya nizamsız olarak ortadan kaybolma. 165a/9; f. u kemīn 39b/4; f. ét- 177b/3, 177b/4.

fırārī: (Ar.) Kaçak, kaçkın. f.-i fırār? 131b/1.

fırāṣ: (Ar.) Döşek, yatak; hasır, halı. 2b/7, 150a/7; f.-ı İslām 57a/8, 114b/3; f.-ı ṣāh 58b/2.

fırāvān: (Far.) Çok, bol, fazla, aşırı. 36a/1, 119a/15; āferīn-i f. 42b/8; iḥsān-ı f. ét- 19b/12; māl-ı f. 37b/8; sitāyiş-i f. ét- 29b/13.

fırāvānī: (Far.) Bolluk, çokluk. leşker-i f. 102b/13.

fırībānde: (Far.) Yanlış fikirlere dayanan, çürük, temelsiz. 118a/5.

fır̄fte: (Far.) Aldatılmış, aldanmış, kandırılmış. 157a/11; f. èt- 167b/6; f. ol- 66b/8, 70b/13, 162b/14.

fır̄stāde: (Far.) Peygamber; gönderilmiş, elçi. 63a/10, 85b/17, 236b/6, 236b/7; f.-i şānī 238a/1.

fır̄kat: (Ar.) Ayrılık, ayrılış, sevdiklerinden ayrı kalma. 241b/15; f.-ı dōst 242a/1.

fır̄üz: (Ar.) Mesut, mutlu, sevinçli, ferah, uğurlu. şāh-ı f. rüz 15b/13; zāfir u f. ol- 167a/1.

fısebīlillāh: (Ar.) Allah için, karşılık beklemezsiniz. 92a/3, 95b/14, 139a/13.

fiten: (Ar.) Fitneler, ayartmalar, ara bozmalar. fūnūn-ı f. 215a/3.

fitne: (Ar.) Kötülük, bela, sıkıntı; arabozma, karışıklık yaratma. f.-i hufte 58b/14; āteş-i f. 38a/6, 246b/1; def^c -i f. 244b/14; nā^cire-i f. 199a/2.

fitne-engīz: (Ar.Far.) Fitne koparan, fesat karıştıran. 118a/6, 202a/1; sūhan-ı f. 203a/4, 200b/11; hūn-rīz ü f. 197b/1.

fuḥūl: (Ar.) Erler, erkekler; akıllı ve zeki(adamlar). 18b/5, 246a/10; ḥükemā-yi f. 67a/16.

fuhūm: (Ar.) (*fehm*'in ç.) eşhāb-ı f. 18b/8.

fuḥarā^c: (Ar.) Fakirler, yoksullar. 146b/8, 246b/17; f. vü üftāde 137b/10; f. vü zu^cafā 29b/3, 120b/11.

fulān: (Ar.) Adı anılmak istenilmeyen veya her kim olursa makamında kast olunan şahıs veya şey; vesaire. 63b/7, 132b/13, 144a/14, 162b/11, 204a/6; fülān u f. 222b/9.

fursān: (Ar.) Atlılar; süvariler. f.-ı melik-i kām-kār 177a/11.

fuṣat: (Ar.) Fırsat. 34b/5, 158a/8; f. bul- 60a/14, 151a/10; f. el vēr- 27a/1; f. vēr- 192a/6; lezzet-i f. 26b/8; f.-ı ḡanīmet bil- 59b/6; f.-ı ḡanīmet ve ruḥṣatı ni^c met bil- 42b/14.

fuṣūl: (Ar.) Fasıllar. f.-ı ^cadālet 30a/15.

futār: (Ar.) Rehavet, gevşeklik. niḡār-ı sürūr-ı f. 167a/2.

fuṭūr: (Ar.) Yarıklar, çatlaklar. fuṭūr u f. 2b/5.

fuzalā^c: (Ar.) Fazıllar, erdemli kimseler. f.-yi ^cahd 96a/12; f.-yi ḥüb-eṭvār 116a/15; f.-yi ma^cārif-perver 11a/12; f.-yi rüzīgār 156b/13; efrād-ı f. 17a/1.

fuzūl: (Ar.) Lüzumsuz, fazla şey veya söz. f.-ı aḳvāl 7b/6; ḡül-i nefis-i f. 182b/10.

- fuzûlî:** (Ar.) Boşuna, yersiz, lüzumsuz; haksız. nefis-i f.-i ğül sîret 25a/12.
- fücür:** (Ar.) Zevk ve eğlence, işret; günahkarlık, ahlaka aykırılık. zûlmet-i fışk ü f. 57b/10.
- fükâhât:** (Ar.) Latifeler, güzel sözler. f. ü mizâhât 161a/17.
- fülân:** (Ar.) Herhangi bir şahıs, biri, belirsiz, filan. f. u fulân 222b/9.
- fûls:** (Ar.) Para, akçe, sikke. f.-i aḥmer "kızıl mangıra, bakır sikke" 154a/8.
- fünûn:** (Ar.) Nevi, çeşit, sınıf; hüner, marifet, sanat, ilim. 21a/5, 34a/1; f.-1 fiten 215a/3; f.-1 füsûn 103b/6; f.-1 ḥîle 103b/13; f.-1 şecâ' at 30a/10.
- fürce:** (Ar.) İki şey arasındaki açıklık, yarıklık, aralık. mefâşıl-ı f. 260b/16.
- fürû:** (Far.) Aşağı. f.-ḥürde ol- 185a/1, 185a/12.
- fürû':** (Ar.) Ferler, dallar, şubeler. 108b/8; kâbiliyyet-i ḡabûl-ı uşûl u f. 47a/11; müzâkere-i f. u uşûl 24a/7.
- fürübürde:** (Far.) Daldırmış, batırmış. f. èt- 47a/1.
- fürûğ:** (Far.) Nur, ziya, ışık, parlaklık. f.-1 ḥikmet 30a/8; f.-1 müselmânî 21b/11; f.-1 süḥan-ı râst 133a/1; dürûğ-ı bî-f. "adi yalan" 157a/12.
- fürûḡt:** (Far.) Satma, satış. f. u ḥarîd 196a/13; f. èt- 148a/15, 148a/17.
- fürû-mânde:** (Far.) Aşağıda, geride kalmış olan, aciz, beceriksiz; bitkin, yorgun, şaşkın. f. ḡal- 123a/6, 146b/9; f. ol- 234a/9; ' âciz ü f. 130a/6, 188b/14.
- fürûş:** (Far.) Satıcı, tüccar. 201a/14; dükkân-ı daḡiḡ f. 138b/8; be-f. 179b/8.
- fürûzân:** (Far.) Parlayıcı, parlayan, parlak. f. ol- 246a/2.
- fürûzende:** (Far.) Parlayan, aydınlatıcı, aydınlatan. f.-i ruḡsâr-ı mülk u millet 5b/10.
- füşhat:** (Ar.) Genişlik, bolluk, açıklık. f.-1 memleket 88a/3, 127a/8; ḡazâ-yi f.-1 feza-yi şikâr-ḡâh 128a/2; şükr-i f.-1 memleket 86a/15.
- füsûn:** (Far.) Sihir, büyü. 34a/1; fûnûn-ı f. 103b/6, 164a/12; fûnûn-ı f. u destân 58b/5; f. ü şa' beze 103b/14.
- füşv:** (Ar.) Ortaya çıkmak. bâ' iş-i f.-i râz 246b/12.
- fütûḡ:** (Ar.) Zafer, galibiyet, üstünlük; açma, açılma, ferahlama. rûḡ-ı pür-f. 3b/9; ebvâb-ı f. 39b/2, 150a/8; envâ' -i f. 51a/5; meded-i feyz-i f. 213a/15.

fütühât: (Ar.) Zaferler, fethedilen, zaptedilen memleketler. ebvâb-ı f. u sa' âdât 113b/12.

fütür: (Ar.) Zayıflık, gevşeklik; keder, ümitsizlik. 98b/1, 170b/8, 176a/8; fuṭūr u f. 2b/5; kuṣūr u f. 75b/15.

füyüz: (Ar.) (*feyz*'in ç.) Erdemler; bolluk, çokluk; ilimler, irfanlar. müstefîz-i f.-ı hıyâz-ı riyâz-ı kerem 10a/5.

füyüzât: (Ar.) Bolluk, çokluk, verimlilik, ilerleme; ilimler, irfanlar. f.-ı ihdâ-yi müsta' idd-âşâr 5b/15.

fütüvvet: (Ar.) Soy temizliği; mertlik, yiğitlik, cömertlik. âvâze-i f. ü mürüvvet 54b/8; âyin-i f. 102a/16; dâ'ire-i f. 58a/9; kâ'ide-i kerem ü f. 97a/8; minhâc-ı f. 98a/6; f.-girdâr "mert ve yiğit olan" civân-merd-i f. 105b/9.

G

ğabâvet: (Ar.) Anlayışsızlık, kalın kafalılık. ğâyet-i cehl ü ğ. 145b/15.

ğabğab: (Ar.) Çene altı, çifte gerdan. 152a/16.

ğabî: (Ar.) Kalınkafalı, anlayışsız, kabiliyetsiz. 19b/16.

ğabrâ': (Ar.) Yer, yeryüzü, arz. bisât-ı basîṭ-i ğ. 3a/12, 8b/17.

ğaddâr: (Ar.) Çok zulüm eden, acımasız, merhametsiz. 175b/7; ğ.-ı nâ-sipâs 209a/14; 'arūs-ı çarḥ-ı ğ. 59a/16; dehr-i ğ. 225a/13; sitem-kâr-ı ğ. 148a/1.

ğadîr: (Ar.) Sel ile peyda olan birikinti su, göl; küçük ırmak. 63a/1.

ğadr: (Ar.) Hainlik, vefasızlık; zulüm; haksızlık. minşâr-ı zulm-ı ğ. 259b/15; şemşîr-i ğ. 39b/14.

ğâfil: (Ar.) Gaflette bulunan [kimse]. 145b/9, 199b/11; ğ. ol- 85b/14, 185b/13, 216a/1.

ğafîr: (Ar.) Örtün, etrafını çeviren; çok fazla. cemm-i ğ. "insan kalabalığı" 29b/9, 52b/5.

ğaflet: (Ar.) Gafillik, boş bulunma, dikkatsizlik; ihmal. 141a/17, 179a/17; ğ. ét- 38a/16, 215b/8; ğ. eyle- 69a/17; ğ. olın- 202a/13; ḥâb-ı ğ. "ğaflet uykusu" 32b/5; ğ. ü cehâlet 190b/8.

ğâh ğâh: (Far.) Zaman zaman, vakit vakit. 78a/7.

ğâh.... ğâh: (Far.) Arasına, kimi, bazı. 194a/15, 256b/1.

ġāhī: (Far.) Bazen, arasıra. 24a/13, 73a/1, 165b/10, 171b/6, 247b/5.

ġāh ü bī-ġāh: (Far.) Vakitli vakitsiz, sıralı sırasız. 259b/2.

ġā'ib: (Ar.) Hazır olmayan, gözden kaybolan, kayıp. ġ. ol- 144b/8, 168a/9.

ġā'ibāne: (Ar.Far.) Görünmeyerek, gizliden. 206b/11.

ġā'ile: (Ar.) Sıkıntılı iş, bela, sorun. 170a/7; ġ.-i 'ār u töhmet 57b/11; ġ.-i hāl'ile-i cānib-i hākim 199a/17; ġ.-i ḥased 207a/9; bī-ġ. "sıkıntısız, sorunsuz" bī-ġ.-i şübhe 125a/12.

ġalaṭ: (Ar.) Yanlış, yanılğı, yanılma, hata. ġ. èt- 63a/8; sehv ü ġ. 234b/13.

ġalebe: (Ar.) Galip gelme, yenme, üstünlük; çokluk, kalabalık. ġ. èt- 123b/11; ġ. eyle- 119b/12; ġ.-i cū' 118a/2, 168a/11; ġ.-i düşmen 52a/2; ġ.-i vehm 163a/17.

ġālī: (Ar.) Galeyân eden, kaynayan. si' r-i şî' r-i ġ. 7a/13.

ġālib: (Ar.) Yenen, üstün; daha kuvvetli. 58a/12; ġ. ol- 119b/11, 218b/3; ġ.-i muṭlaḳ "tartışmasız galip gelen" 131a/13; ġ. ü fā'ik 243a/5.

ġālibā: (Ar.) Galiba. 123a/7, 262b/12.

ġāliye: (Ar.) Misk ile anberden yapılmış siyah kokulu bir madde olup boya olarak kadınlarca saçlara ve başlara sürülür. cevāhir-i şemīne-i ġ. 88b/8.

ġālīz: (Ar.) Kaba, nezaket dışı, terbiye dışı; şeffaf olmayan. ġ.-i ṭab' ü dürüşṭ-hūy 188b/3; ġ.-ü't-ṭab' 167a/10.

ġalle: (Ar.) Zahire, mahsul, ekin; irat, gelir. beliyye-i kılllet-i ġ. 63b/8; dil-i bī-ġ. 117b/6.

ġalṭān: (Far.) Yuvarlanıcı, yuvarlanan, tekerlenen. 88a/17.

ġamām: (Ar.) Bulut. 96a/5; ġ.-ı in'ām 9b/14; ġ.-ı şayf 22b/11, 38a/2.

ġam-dīde: (Ar.Far.) Gam görmüş, kederli, tasalı. maḥrūmān-ı ġ. 150b/15.

ġamer: (Ar.) Kin. ġ. ü bühtān 98a/10.

ġam-ġīn: (Ar.Far.) Kederli, tasalı, hüznü. 70a/1; maḥzūn u ġ. ol -138a/14.

ġam-ḥār: (Ar.Far.) Gam yiyen, kederlenen, tasalanan. ġ.-ı muvāfiḳ 105b/10.

ġam[m]: (Ar.) Keder, tasa, kaygı, dert. 68b/7, 171b/9, 207b/3; bend-i ġuşşa vü ġ. 116a/13; hezār şerbet-i zehr-ālūd-ı ġ. ü ġuşşa çek- 208b/12.

ğammāz: (Ar.) Gıybetçi, herkesin ayıplarını meydana çıkarmaya çalışan. 203a/3, 203a/15, 203a/16, 204a/15; nemmām ü ğ. 200b/15.

ğammāzlık: (Ar.T.) Gammazlık, gıybetçilik. 203b/1, 203b/9; ğ. ét- 203a/17.

ğam-nāk: (Ar.Far.) Gamlı, tasalı, kaygılı. ğ. ol- 94a/17.

ğamz: (Ar.) Münafıklık etme, koğulama. 203b/10; ğ. eyle- 203b/7; ğ. ü si^ç âyet 204a/6.

ğamze: (Ar.) Süzğün bakış; çene veya yanak çukurluğu. ğ.-i hūbān 74b/11.

ğanā'im: (Ar.) Ganimetler. 174b/16; ğavġā-yi hırş-ı ğ. ü āz 117a/2; māl-ı ğ. 179b/4; mütena^ç im ü ğ. 61a/15.

ğanem: (Ar.) Koyun. 190b/15; māl-ı ğ. 230b/4.

ğanī: (Ar.) Zengin, varlıklı, bol, doygun. 15b/15, 83b/15, 187a/8.

ğānim: (Ar.) Ganimet alan. ğ. ol- 117a/3; ğ. ü rābiḥ 174b/11; sālīm ü ğ. 37a/16.

ğānimet: (Ar.) Emeksiz kazanç; düşmandan alınan mal; beklenmeyen kazanç. 26b/4, 42b/14, 66a/10, 158a/8, 174b/15; ğ.-i bisyār 236a/5.

ğār: (Ar.) Mağara, in. mec. çok vefalı, çok sadık arkadaş. derūn-ı ğ. 175b/11; yār-ı ğ. 181b/7.

ğārā'ib/ ġarāyib: (Ar.) Tuhaf, şaşılacak şeyler. 164b/7; ğ.-i bī-şümār 48b/7; ğ. ḥikāyāt 58a/5; ser-encām-ı ğ. 15b/7; temāşā-yi ğ.-i cihān 126b/11; 'acā'ib ü ğ. 94a/15, 258a/11.

ğarāz: (Ar.) Hedef, gaye, maksat; gizli düşmanlık, kin. 116a/10, 223b/13, 227a/8; ğ.-ı aṣlī 230a/10; ğ.-ı nefṣānī 51b/9; marāz-ı ğ. 206b/7; sebeb-i ṭama^ç ü ğ. 190a/14.

ğarāz-āmīz: (Ar.Far.) Garazlı, kinli; kötü niyetli. ehl-i 'amel-i ğ. 51a/1; sūḥan-ı ğ. 98a/9.

ğarb: (Ar.) Batı. diyār-ı şarḫ u ğ. 15b/8; eṭrāf-ı şarḫ ü eknāf-ı ğ. 48b/5; miyān-ı şarḫ u ğ. 90a/2; şarḫ u ğ. 252b/17.

ğarben: (Ar.) Batı tarafından, batıdan. şarḫan u ğ. 40b/15.

ğarbī: (Ar.) Batı ile ilgili. cānib-i ğ. 255a/1.

gardānide: (Far.) Çevrilmek, dönmek. 46a/11.

ğāret: (Ar.) Çapul, yağma. ğ. ét- 197a/3, 244a/16.

ġarīb: (Ar.) 1) Tuhaf, şaşılacak, bambaşka; yabancı. 162b/2, 173a/1, 207b/1; nükte-i ġ. 39a/1; tarz-ı ġ. ü raşif 43a/16; tuhfе-i ġ. 45a/5; ziyy-i ġ. 161b/15. 2) Garip, kimsesiz, zavallı. sâkin-i dâr u ġ.-i diyâr 15b/15; ġ. ü zelil 104a/12; ġ.-nüvâz "garip, biçare olanlara ikram eden, kimsesizleri koruyan" dil-cüy u ġ.-nüvâz 105b/2.

ġarībe: (Ar.) Evvelce görülmemiş, tuhaf, şaşılacak şey. eşyâ³-i ġ. 255a/3; hâdişе-i ġ. 137a/5; hikâyet-i ġ. 159a/16; laṭife-i ġ. 27a/5; nâdire-i ġ. 161b/3.

ġarķ: (Ar.) Suya batma; batma; boġulma, boġma. 91b/3; ġ. ol- 94a/10, 141b/16.

ġarķa: (Ar.) Suya batmış. ġ.-i girdâb-ı zevâl 142b/12.

ġarķ-âb: (Ar.Far.) Suya batan, batmış; boġulmuş. ġ. ol- 168b/3; ġ.-ı belâ 79a/7; ġ.-ı girdâb-ı fenâ vü bevâr 103a/17.

ġarrâ³: (Ar.) Ak, parlak, güzel, gösterişli. 90b/9; ġurre-i ġ.-i ṭurre-i çehre-i sa^câdet 21a/7; ṭuġrâ-yi ġ. 3a/4; yed-i beyzâ vü zend-i ġ. 152b/6.

ġars: (Ar.) Ağaç dikme, dikilme. ġ. èt- 180a/8; ġ.-ı dirâhtân 56a/13; ġ.-ı eşcâr èt- 55b/10.

ġarūr: (Ar.) Aldatıcı. şeyṭân-ı ġ. 87b/11.

ġâşib: (Ar.) Zorba, yağmacı. 149a/3, 149a/12.

ġâşiye: (Ar.) Kıyamet; örtü, zar, perde; haşa. 34a/14; ġulâm-ı ġ. 21b/17.

ġâv: (Far.) Öküz, sığır. 124a/8, 128b/2, 129a/5, 129b/8; ġ.-ı bihterîn 129b/12; ġ.-ı pertâv 123b/13.

ġavâmiz: (Ar.) Anlaşılmaz şeyler, güç şeyler, karışık ve kapalı sözler; sırlar. ġ.-ı efkâr u daġâyık-ı esrâr 145a/12; ġ.-ârâ 160a/9.

ġavâyet: (Ar.) Azgınlık, hak yolundan sapma, kötü yola sapma. 53a/17; bâdiye-i ġ.-e düş- 145b/16; nihâyet-i zalâlet ü ġ. 37b/5.

ġavġâ: (Far.) Kavga, dövüşme; harp, savaş. 43b/17; ġ.-yı ^caşķ-ı dil-dâr 83a/9; ġ.-yi hırş-ı ġanâ³im ü âz 117a/2.

ġavr: (Ar.) Dip, esas, hakikat. ġ.-ına èr- 129b/4; ġ.-ı kâr 134b/15; ġ.-ı mehâmm-ı enâm 132b/16; ġ.-ı nehr 148a/12; şıdķ-ı aḥbâr ü ġ. 207a/2.

ġavş: (Ar.) Yardım, medet. ehl-i ġ. 89a/6.

ğavvāş: (Ar.) Dalgıç, denizin dibine inen kimse. 24a/2; ğ.-ı kalem 5a/11; ğ.-ı fikret 232b/15; ğ.-vār 148a/10.

ğayb: (Ar.) Gizli olan, göze görünmeyen şey, kayıp; belirsiz, bilinmeyen şeyler. ḥabīb-i ğ. 168b/12; kemīn-gāh-ı ğ. 59b/14; perde-i ğ. 27a/4; sehm-i ğ. 33b/16; sırr-ı ğ. 34a/2.

ğaybī: (Ar.) Göze görünmeyen şeylere ait; görünmezlik dünyasına mensup. mevhibet-i ğ.-i cemāl-ı kemāl 6a/11; meded-i ğ. 172a/4.

ğaybiyye: (Ar.) Gayb âlemi ile ilgili. nuḳūş-ı elvāḥ-ı ğ. 61a/17.

ğāyet: (Ar.) Son, bitim, nihayet; netice, maksat; çok, pek çok. 35a/1, 158a/15, 210b/10; ğ.-e ır- 184b/9; ğ.-i kuvvet 15b/2; ğ. mertebe 17a/14.

ğayr: (Ar.) Ayır, başka, özge, diğere; yabancı, bildik olmayan. 33b/4, 132a/10, 218a/3; ğ.-i ma^c dūd "sayısız, çok sayıda" 79a/14; ğ.-i münāsib "uygunsuz, yakışksız" 92b/17; ğ.-i vāḳi^c "olmamış, olmadık, olmayan" 80a/8; āti vü ğ.-i müntehī 26b/1.

ğayret: (Ar.) Çalışma, çabalama. 60b/12; ğ. vēr- 20b/2; ğ.-i recūliyyet 172a/2; ğ.-i reşḥāt-i zülāl 13b/1; ^c ayn-ı ğ. 85a/12; ğ. ü ḥamiyyet 177b/17.

ğayrı: (Ar.) Ayır, başka, diğere; yabancı, bildik olmayan. 18a/12, 62b/5, 73a/2, 144b/14, 209a/7.

ğayş: (Ar.) Yağmur; bulut. 89a/7.

ğayūr: (Ar.) Çok gayretli, hamiyetli. ğ. ol- 222b/6; merd-i ğ. 162b/17.

ğayz: (Ar.) Öfke, kızgınlık, hiddet; kin dolu, öfkeli. ğ. ü buğz 38a/10.

ğazab: (Ar.) Öfke, hiddet, kızgınlık, dargınlık. 131a/4, 183a/12, 185b/16; ğ.-a gel- 35a/8; ğ. ır- 177a/14; ğ.-ı ilāhī "bela, musibet" 185b/4; āteş-i ğ. 102b/10.

ğazab-nāk: (Ar.Far.) Gazaplı, öfkeli, dargın; kızgın. ğ. ol- 205b/13, 218a/5.

ğazāl: (Ar.) Ceylan; geyik, ahu. 172b/8, 174a/5, 178a/14; ğ.-ı bī-miṣāl 173a/2; ğ.-ı ḥōş ḥiṣāl 139b/4; ğ.-ı ṣağīr 172b/6.

ğazbān: (Ar.) Dargın, kızgın; öfkeli. ğ. ol- 55b/14.

gazīde: (Far.) Isırmak. g. ol- 100b/1.

ğazīr: (Ar.) Çok. maṭar-ı ğ. 96a/5; mecma^c -ı miyāh-ı ğ. 96b/9.

ğazv: (Ar.) Savaş, cihat. ğ.-ı bilād-ı Fūr 163b/7.

ğazve: (Ar.) Din uğruna savaş. ğ.-i cihād 92a/3; ğ.-i cihād ét- 91a/10; bāb-ı ğ. vü cihād 139a/13; ğ. vü cihād 31b/11.

gebr: (Far.) Mecûsî, ateşe tapan. 242a/17, 242a/17, 242b/5, 242b/14; kelâm-ı g. 243a/4.

gece: Gece. 50b/7, 68b/1, 68b/9, 95a/7, 140b/6; g.-yi gündüze kıtat- 164a/17.

geç-: Geçmek. 26b/3, 51b/2, 129a/5, 214b/16; kendüden g.- 107a/4.

geçil-: Geçilmek. 204a/1.

geçin-: Geçinmek. 66a/10, 129b/8, 250b/10; ‘âkıl g.- 88a/8; hevâ-dâr g.- 13b/7.

geçür-: Geçirmek. 108a/11, 225b/1; kılıçdan g.- 60b/8; ‘ömr g.- 36b/3; rûzigâr g.- 57a/5; seyf-i şârimden g.- 256a/8.

gedâ: (Far.) Dilenci, yoksul. 77b/7, 111a/12.

gedâlık: (Far.T.) Dilencilik. 50b/11.

gedâyân: (Far.) Dilenciler. g.-ı dâd-cüyân 50b/12.

gejdüm: (Far.) Eğri kuyruklu akrep. 71a/4, 71a/11; zağm-ı niş-i g. 71b/3; zehr-i g. 71b/1.

gel-: Gelmek. 32b/5, 50a/5, 73a/3, 88a/8, 116a/3.

geliş: Geliş. 104a/5.

genc: (Far.) Hazine, define. g.-i bî-bahâ 118a/12; g.-i bî-renc 116b/14; g.-i nâ-bûd 32b/17; g.-i nihân “gizli hazine” 130a/2; g.-i şâygân “Hüsrev Perviz’in hazinesi” 64b/5; g.-i zer-i hâliş 227b/17.

gencîne: (Far.) Hazîne, define. g.-i cevâhir 12b/15; g.-i sine-i sekîne-âyîn 61a/4.

gendüm: (Far.) Buğday. dâne-i g. 61b/2, 61b/7; dâne-i g. ü cev 257a/8.

ger: (Far.) "eğer" kelimesinin kısaltılmış halidir. 192a/12.

gerçek: Gerçek. 250a/9.

gerçi: (Far.) Her ne kadar; ise de. 34a/17, 111b/8.

gerd: (Far.) Toz, toprak; tasa, gam, keder. g.-i cihân 258a/5; g.-i hacâlet 64b/17; g.-i i‘tilâl 115a/6; g.-i merâ 258a/5; g.-i reyb-i gird 110b/6.

gerdân: (Far.) Dönücü, dönen; felek, dünya. 45b/13; g. ét- "döndürmek, gezdirmek" 47b/9.

gerden: (Far.) Gerdan, boyun. 163a/8, 202b/11, 246b/17; g.-i cān 29b/14; g. ü beden 166a/3; g. ü duş 173a/3; g. ü gūş 172b/1.

gerdūn: (Far.) Dönücü, devreden; dönen (şey); felek, dünya, sema. 207b/17, 208a/1, 208a/6; rû-yi g. 208a/2; taraf-ı g. 208a/5; g.-cenāb "felek gibi büyük ve onurlu" 40b/8; g.-iḳtidār "felek gibi muktedir, kudretli" g. ol- 34b/4; g.-vaḳār "felek gibi ağırbaşlı" kūh-sār-ı g.-vaḳār 258a/13.

gerek: Gerek. 34a/17, 68b/2, 75a/17, 163b/5, 210b/9.

germ: (Far.) Sıcak. g. āş 185a/8; g. ol- 123b/3, 128a/7; iştihāsı g. ol- 224b/14; ḥākister-i g. 147b/6; ta‘ām-ı g. 185a/5; g. ü serd "sıcak ve soğuk" renc-i g. ü serd 21b/6; şerm ü g. 64a/9.

germā: (Far.) Sıcak. lehebān-ı nā’ire-i g. 121b/17.

gèrū: Art, arka; bir şeyin sonra gelen kısmı, son; yine, tekrar. 139a/9, 185b/4; g. dön- 193b/1, 233b/13; g. döndür- 64b/13; g. gönder- 64b/8; gèrū ḳal- 233b/10.

geşt: (Far.) Gezme, seyretme, dolaşma; geçme. g. èt- 93a/8, 256b/10; g.-i deşt èt- 55b/4; g. ü güzār èt- "gezmek, geçmek" 56a/2, 160b/13; g. ü güzār eyle- 254a/16; g.-zār "geçip gitme, evre" g.-zār-ı ‘ömr-i ‘azîz 117a/17.

getür-: Getirmek. 36b/2, 64a/16, 81b/6, 244a/9; ḥāṭırına g. 9a/16, 214a/13.

getürt-: Getirtmek. 219a/10, 247a/17.

getüril-: Getirilmek. 187a/1.

gev: (Far.) Kahraman, bahâdır, yiğit. 20a/14.

gevher: (Far.) Elmas, cevher, değerli taş; bir şeyin aslı, esası. 212a/9; g.-i esrār 106a/2, 212a/6; g.-i pāk "aslı temiz, soylu" 18b/1; g.-i pākîze ṭıynet 19b/17.

gevher-dār: (Far.) Işıklı, aydınlık, parlak; parlayan kılıç. 74b/12.

gez-: Gezmek. 93a/6, 115b/16.

gezdür-: Gezdirmek. 133a/10, 133b/9, 200b/2.

gezend: (Far.) Zarar, ziyan; elem, keder; afet, musibet. g. èrgür- 36b/11, 50b/4.

gezide: (Far.) Isırmış, ısırılmış. 71a/4; g. ol- 229a/8; merdüm-i mār g. 163a/16.

ḡidā’: (Ar.) Gıda. 259a/13.

ġılāf: (Ar.) Kılıf, kın. 39b/14.

ġill: (Ar.) Gizli kin ve garez, düşmanlık. ġ-i la'net 211b/2; bî-ġ. "kin ve düşmanlığı olmadan" dil-i 'alîl-i bî-ġ. 44b/4; dil-i bî-ġ. 85b/13,178b/4.

ġilmān: (Ar.) Tüyü, bıyığı çıkmamış delikanlılar, gençler; köleler, esirler. 95a/8.

ġimā': (Ar.) Zenginlik, bolluk; şarkı, türkü, nağme. ehl-i ġ. 29b/4; fenn-i ġ. 82a/16; ġaribü'l-ġ 88a/11.

ġiryās: (Ar.) Yardım. 89a/6.

ġıybet: (Ar.) Kaybolma; aleyhinde bulunma, arkasından söyleme, çekiştirme. 217a/17; ġ. ét- 205a/6; ġ. ü mezemmet 234b/15.

ġıybet-ger: (Ar.Far.) Gıybetçi, gıybet eden kimse. 204b/11; ġ. ü bühtān-künende 205a/2.

ġıybet-gerān: (Ar.Far.) Gıybetçiler, gıybet eden kimseler. ġ. ü dürüġ ġüyān 204b/1.

ġıybet-kārlıġ: (Ar.Far.T.) Gıybetçilik, birilerini çekiştirme. 204b/15.

gibi: Gibi. 54a/3, 64a/11, 99a/12, 152b/7, 224a/10.

gider-: Gidermek. 149b/17.

gil: (Far.) Balçık, su ile ıslanmış toprak, kil. 20a/14, 76a/5, 76a/14, 76b/6; ekl-i g. 76a/6, 76a/13; āb ü g. 33a/2.

ġir: (Far.) Harp, kavga, savaş. ūrān-ı dār ü g. 200a/8; bî-vāsıta-i dār ü g. 69a/4; me'ūnet-i ūiddet-i dār ü g. 34a/15; ūadā-yi dār ü g. 128a/4.

ġir-: Girmek. 74b/10, 95a/1, 123a/1, 193a/17, 224b/11.

ġirāmī: (Far.) Değerli, kıymetli; saygıdeğer, saygın. mihmān-ı g. 105a/2; naġd-i 'ömr-i g. 240a/11; nāme-i g. 264a/9; 'ömr-i g. 101a/3.

ġirān: (Far.) Ağır; pahalı; katı, sert; büyük. 112b/5; bend-i g. 166a/3; ġayd-ı g. 177b/17; seng-i g. 72b/7.

ġirān-bahā: (Far.) Pahası yüksek, kıymetli, değerli. g. ol- 100a/6.

ġirān-māye: (Far.) Pahası ağır, kıymetli, değerli şey. 74b/14; ġal'-i g. 48a/11; nefā'is-i cevāhir-i g. 81b/7; 'ömr-i 'azîz-i g. 79a/13; 'ömr-i g. 14a/13; tüccār-ı g. 196a/12; zamān-ı 'ömr-i 'azîz-i g. 44a/11.

ġird: (Far.) Etraf, çevre. g-i ġāfile 137b/5; ġerd-i reybi g. 110b/7.

girdāb: (Far.) Girgap, anafor, burgaç; tehlikeli yer. g.-ı belāya düş- 119a/6; g.-ı felāket 237a/4; g.-ı hırşa ğarķ ol- 141b/15; g.-ı ıztırāba tal- 60b/11; g.-ı teşvişe at- 65b/10.

girdār: (Far.) Davranış; uğraşı, iş; tarz, âdet. 159a/4, 214a/10; ayīne-i g. 10a/15; eṭvār-ı huceste g. 48b/7; güftār-ı bī-g. 214a/11.

girde: (Far.) Açılmış yufka. 154b/9.

girībān: (Far.) Yaka, elbise yakası. g.-ı hayāt 105a/8; g.-ı ra‘ iyyet 150b/5.

giriftār: (Far.) Tutulmuş, yakalanmış, esir; düşkün, uğramış. 171b/13, 195b/7; g. èt- 60a/17; g. kı1- 219b/11; g. ol- 50b/5; g.-ı dām-ı demār ol- 36a/8.

giriftārān: (Far.) Yakalanmış, tutulmuş olanlar. hālāş-ı g. 181b/14.

giriftārlik: (Far.T.) Esirlik, tutsaklık. 177a/5.

der-girifte: (Far.) Tutulmuş, yakalanmış. 154a/1.

giriş: (Far.) Dügüm, bağ. 243a/15; g.-i iştibāh 241b/6.

giriş-: Karışmak, müdahale etmek. birbirine g.- 33b/11.

girişme: (Far.) Naz, işve, kaşla gözle işaret. g.-i çeşm-i nīm-mesti 82b/3.

girizān: (Far.) Kaçan. g. ol- 189a/6.

giryān: (Far.) Ağlayıcı, ağlayan. 147a/6, 220a/10; g. ol- 121a/12, 227b/10; dīde-i g. 104b/16; maḥzūn ü g. 93a/13.

giryē: (Far.) Ağlama, ağlayış; gözyaşı. g.-i sitem-kār 191b/6; g. vü nāliş 121a/15; g. vü zār 176b/9; g. vü zārī 167a/17.

giryē-künān: (Far.) Ağlayarak. 60b/13, 132a/12.

gīsū: (Far.) Omuza dökülen saç, uzun saç, kahkül. 252a/14; g.-yi tāb-dār "kıvrık saç, bükülü saç" 252a/15.

gīsū-dār: (Far.) Uzun saçlı. zerrāk-ı g. 221a/11; ‘ulvī şūret ü g. 221b/16.

giş: (Far.) Yürek, kalp. be-g. 179b/8.

git-: Gitmek. 24b/17, 35a/16, 42b/16, 106b/14, 126b/9.

gītī-nümā: (Far.) Dünyayı gösteren. āyine-i g. 7a/12, 36b/5.

givür-: Koymak, yerleştirmek; eklemek, katmak. 37a/15.

giy-: Giymek. 68b/12, 199b/15.

giyāh: (Far.) Bitki, taze ot, nebat. 193a/4.

giydür-: Giydirmek. 133b/7, 195b/13.

giyin-: Giyinmek. g.-üp kuşan- 94a/13.

giyür-: Giydirmek. 30b/10, 66b/11, 83b/5, 199a/13, 256a/7.

ğonce: (Far.) Gonca, tomurcuk, açılmamış çiçek. ğ.-i murād 151a/6; ğ.-i nev-res 14b/5; ğ. sıfat 98b/12; ğ.-i țannāz 13b/6, 167a/3; ğ.-i tāze 15a/3.

göç-: Göçmek, bir yerden bir başka yere gitmek, yurt değiştirmek; ölmek. 38a/8, 88a/9, 262b/14.

göçür-: Göçürmek, yerini değiştirmek, yer değiştirmek, nakletmek. 60b/10.

gök: Gök. 148b/14, 262a/5.

gönder-: Göndermek. 23b/14, 35a/1, 78a/7, 101b/3, 246b/8.

gönderil-: Gönderilmek. 234b/17.

gönül: Gönül, yürek. 60a/6, 172a/17; g.-den eyit- 123b/16; g.-den geç- 164a/5; g.-den ırag̃ et- 91b/6.

gör-: Görmek. 18a/11, 63b/15, 173a/15, 206b/8, 227b/4.

göre: Bir Şeye uygun olarak, bir Şey uyarınca, gereğince; bakılırsa, hesaba katılırsa, göz önünde tutulunca, bakarak, nazaran. 75a/5, 86a/6, 97a/2, 97a/3, 256a/7.

göril-: Görölmek. 120b/13, 152a/12, 208b/11; münāsib g. 11b/1; revā g.- 192a/10.

göriş-: Görüşmek. 14b/13.

görmezlik: Görmezlik, görmemiş gibi davranma. g.-e ur- 202a/12.

görin-: Görünmek. 159a/6, 219a/12, 188a/11, 254b/17, 263a/2.

göster-: Göstermek. 45b/16, 173a/17, 246b/6; ițā^c at g. 34a/12; rağbet g. 81b/10; rızā g. 219a/3; teveccüh g. 152b/13; yol g. 41b/17.

götür-: 1) Ortadan kaldırmak; ayırmak, uzaklaştırmak, kaldırmak. 42b/15, 62a/10, 72b/8, 88a/2, 138b/14. 2) Çözmek, kaldırmak. 37a/14.

götüril-: Götürölmek. 163b/9, 186b/17.

- göz:** Göz. 39b/17, 95b/15, 106a/17; g.-i rāst gel- 162a/12; g.-ine ve kirpigine şalındurma- 37a/5.
- gözet-:** Gözetmek. 24b/10; nāmūs g. 16a/16, 198a/14.
- gözle-:** Gözlemek. 42b/11, 60b/4, 198a/15.
- gözlü:** Gözlü, gözü olan. 167a/14.
- ġubār:** (Ar.) Toz. 9a/15, 182a/1; ġ.-i aġyār 66a/11; ġ.-i ġacālet 222a/8; ġ.-i intizār 217b/8; ġ.-i ʿiṣār 7b/7.
- ġufrān:** (Ar.) Affetme, merhamet etme. müstaġakk-ı ʿafv ü ġ. 170a/12.
- ġūh?:** (Far.) Pislik, necāset. 163a/6.
- ġül:** (Ar.) Hortlak, şeytan. ġ.-i nefis-i fuẓül 182b/10; nefis-i fuẓül-i ġ. sīret 25a/12.
- ġulām:** (Ar.) Tüyü, bıyığı çıkmamış delikanlı, genç; köle, esir. 18b/2, 95a/8, 201a/16, 224b/12; ġ.-ı ġavāṣṣ 128a/17.
- ġulāz:** (Ar.) Koyu, kaba, kalın. ey mān-ı ġ. "büyük yemin, and" ey mān-ı ġ.-ı ūdād 106a/6.
- ġulgul:** (Ar.) Gürültü, ūmata; baġrıūıp  aġrıūma. ġ. ol- 12b/5; ġ.-ı bül bül 25b/1.
- ġulgule:** (Ar.) Gürültü, ūmata; baġrıūıp  aġrıūma. ġ.-i āvāze 255a/17; ġ.-i zākku'l-maġarr 39b/4.
- ġull:** (Ar.) Pranga, suçluyu baġlamaya yarayan zincir. ġ.-ı zūll 178b/4.
- ġülüvv:** (Ar.) Aūırılık, taūkınlık. ġ.-i ıtrāʿ 103a/7.
- ġumūm:** (Ar.) Kederler, tasalar, dertler, kaygılar. miyān-ı ġ. 9a/9.
- ġūnā-ġūn:** (Far.) Renk renk, türlü türlü; alaca. 84b/8; evrāk-ı berrāk-ı g. 14a/1; ʿıtr-ı g. 127a/13; küʿūs-ı g. 162a/10; maṭʿ ūmāt-ı g. 104b/8.
- ġunc:** (Ar.) Naz, cilve, eda. ġ. ü nāz  t- 13b/6.
- ġüne:** (Far.) Türlü, gidiū, tarz, yol; sıfat. 66b/6, 77b/3, 81b/15, 116b/17, 236a/17.
- ġunūde:** (Far.) Uyumuū, uyuklamıū. ġ. ol- 220b/11.
- ġūr:** (Far.) Mezar, kabir. ġāk-ı g. 118a/7; leb-i g. 56a/15.
- ġurbet:** (Ar.) Gurbet. künc-i ġ. 175b/8; vaġūet ü ġ. 169b/5.

ğurbet-zede: (Ar.Far.) Gurbet görmüş, gurbete düşmüş olan, memleketinin dışında kalan [kimse]. 164a/1.

ğüre: (Far.) Koruk, olmamış, ham üzüm. ğ.-i engür 55a/10.

ğurfē: (Ar.) Çardak; köşk; balkon, cumba. 146a/7; ğ.-i turfe 19b/1, 247b/7.

ğurre: (Ar.) Aklık, parlaklık; atın alnındaki beyazlık, akıtma. ğ.-i ğarrā-yi turre-i çehre-i sa' ādet behresi 21a/7; ğ.-i şabāḥ 50a/1.

ğurūb: (Ar.) Bir gök cisminin batıda görünmez olması, batması. ğ. ét- 254b/2, 254b/9, 255b/11; miyān-ı tūlū^ç u ğ. 258a/1; tūlū^ç u ğ. 255a/17.

ğurūr: (Ar.) Kibir, kurum, kendini yüksek ve değerli tutma hissi. 87b/11, 87b/13; ğ.-i cebbār 216a/16; bād-ı ğ. 37b/11, 87b/16; dār-ı ğ. "bu dünyā" 88a/12.

ğūsfend: (Far.) Koyun. 54a/3, 102b/16, 188a/16; miyān-ı g. 139b/8; reme-i g. 190b/14.

gusiḥte: (Far.) Kopmak, kırılmak, parçalanmak. g. ol- 125b/9.

ğuşsa: (Ar.) Keder, kaygı, tasa. 53a/3, 202a/8; ğ.-i kaḥṭ 63b/7; bend-i ğ. vü ğam 116a/13; şerbet-i zehr-ālūd-ı ğam ü ğ. çek- 208b/12; kışsa-i pür-ğ. 215a/4.

ğūş: (Far.) Kulak; işitme, dinleme. 53b/1, 121a/9, 123a/8; g. ét- "dinlemek" 59a/14, 154a/14; g. tūtma- 201a/12; g.-ı aşğā 53b/5; g.-i hūş (akıl kulağı): "dikkatle dinleme" 120b/8, 169b/15; g. beg. "kulak kulağa vermek" g. ol- 222b/3; g.-ına girme- 121a/17.

ğūşe: (Far.) Köşe, bucak. 42b/9, 105a/14, 252a/12; g.-i kāşāne 174b/11; g.-i 'uzlet "ıssız, تنها köşe" 111a/14.

ğūşe-gīr: (Far.) Bir köşeye çekilen. 24a/3.

ğūşe-nişīn: (Far.) Köşeye çekilen, insanlardan uzaklaşan. g. u 'uzlet-güzide ol- 228b/16; pīr-i g. 111b/9.

ğūşe-nişīnān: (Far.) Köşeye çekilenler, insanlardan uzaklaşanlar. 82b/3; zāviye-dārān ü g. 220a/16.

ğūşiş: (Far.) Çalışma, çabalama. g. ét- 4a/10, 244b/14.

ğūşmāl: (Far.) Kulak bükme, cezalandırma. 186b/3; g. bul- 35b/10; g. ét- 202b/17; g. veril- 186b/3; zārbet-i kūpāl-ı g. 193a/13.

ğūşt: (Far.) Et. 128b/3; g.-ı kurbān 222a/1; tenāvül-i g.-ı māhī 247b/5.

gūş-vār: (Far.) Küpe. 5a/11, 123a/8; g.-ı sem^ç 20b/15.

gū[y]: (Far.) Söyleyen, diyen. bed-g. "aleyhte bulunan münafık, dedikoducu" 51b/4, 184b/4; hōş-g. "tatlı dilli" nīk-hūy u hōş-g. ol- 228a/3; nerm-g. "yumuşak sözlü, tatlı dilli" n. ü mülāṭafat-nümün ol- 188a/1; pūr-g. "çok söyleyen, bol konuşan" merd-i pūr-g.-yı perişān sūhan 206a/4; rāst-g. "doğru konuşan, özü sözü bir(kimse)" 202b/3; sūhan-g. "söz söyleyici, güzel söz söylemesini bilen(kimse)" merd-i dānā-yi s. 234b/17.

gūy: (Far.) Çevgen oyunu topu; gülle. g.-veş 88a/16; g.-i ihtiyār 247a/7.

gūyā: (Far.) Sanki, diyelim ki. 150b/7, 162a/7, 174a/9; g. ki 138b/3, 256b/17, 261a/1.

ğuyūb: (Ar.) Kayıplar. ‘allāmu’l-ğ. "görünmeyen şeyleri bilen, Allah" 144a/16; ğ. u ḫafiyyāt 145a/13.

güç: Güç, zor. 193b/7.

güdāhte: (Far.) Erimiş. 45b/8.

güft: (Far.) Söyleme, deme. g. ü şünūd "söylenip işitilenler" keşret-i g. ü şünūd 228b/12.

güftār: (Far.) Söz. 203b/11, 222a/11; g.-ı ḫikmet-bār 48b/8; g.-ı merḫamet āşār 167b/9; g. ü girdār 234b/10.

güher: (Far.) Gevher, elmas, cevher; değerli taş. 18a/5, 172a/15; İskender-i vālā-g. 27b/3, 252b/6; püser-i vālā-g. 78a/10.

güher-bār: (Far.) Cevher yağdıran. g. ol- 103a/5.

güher-riz: (Far.) Cevher döken. g. ol- 22b/1, 62a/8.

gül: (Far.) Gül. 65b/7, 192b/8; g. g. ol- 14a/10; g.-i nev-demīde 192b/13; g. ü reyḫān-ı ‘ilm u ‘irfān 16b/15.

gül-: Gülmek. 220a/11.

gülāb: (Far.) Gül suyu. 60b/13.

gül-bün: (Far.) Gül kökü, gül biten yer. 86a/8.

gül-deste: (Far.) Gül demeti. 192b/17.

gülistān: (Far.) Gül bahçesi. ebyāt-ı g. 13a/14; zībā-yı g. 13a/9.

gül-nār: (Far.) Katmerli, iri gül; nar çiçeği. g.-ı āteş 12b/10.

- gül-şekker:** (Far.) Gül tatlısı. g. leb 152a/15.
- gül-şen:** (Far.) Gül bahçesi. maḥbūb-ı g. 12b/5; şahn-ı g. 12b/4.
- gülşen-ārā:** (Far.) Gül bahçesini süsleyen, güzelleştiren(sevgili). gül-i g.-yi ravza-i dāverī 21b/6.
- gül-zār:** (Far.) Gül bahçesi, gül tarlası. 13b/5, 192b/9, 192b/13; g.-ı saltanat 192a/15; g.-ı vücūd 65b/7; temāşā-yı g. 78b/9.
- gümān:** (Far.) Zan, sanma, sezme, şüphe. 77b/14, 195a/12; g. ét- 60a/15, 241b/16; g. eyle- 121a/12.
- güm-rāh:** (Far.) Yolunu şaşırılmış, doğru yoldan ayrılmış. 33a/17, 249b/8; igvā³-i hevā-yı nefis-i g. 74a/8; zālīm-i g. 148b/3.
- gümüş:** Gümüş. 152b/11.
- gün:** Gün. 76b/7, 126a/8; g.-lerde bir g. 23b/10; bir g. 17b/7, 55b/3, 227a/13; ‘arefe g. 94a/10.
- günāh:** (Far.) Günah, dini suç. 62a/2, 130b/11, 157a/1, 182a/14; g.-ı mücrim 156b/14.
- günāh-kārān:** (Far.) Günahkarlar. 191b/5; zillet-i g. 181b/10.
- güncāyiş:** (Far.) Sığma, sığışma. 47a/3, 105a/14; g. bul- 46b/17.
- güncişk:** (Far.) Serçe kuşu. g.-i ḥayret-me’āb 139b/3.
- gündüz:** Gündüz. 50b/6; geceyi g.-e kat- 164a/17.
- gündüzin:** Gündüz vaktinde. 50b/12, 93b/13.
- güneh-kār, günāh-kār:** (Far.) Günah işleyen, günahlı. 155b/14, 156b/16, 157b/3; bende-i g. 61a/13; bende-gān-ı g.-ı perişān-rūzigār 62a/9.
- günlük:** Günlük, o günkü, o günle ilgili. bir g. 84a/8, 124a/3.
- güp:** Ses taklidi. g. düş- "birdenbire düşmek." 73a/1.
- gürg:** (Far.) Kurt, canavar. 54a/3, 139b/7, 139b/12, 139b/13, 188a/16; g.-i bed-endiş 139b/5.
- gürgān:** (Far.) Kurtlar, canavarlar. g.-ı sitem-kāre 230b/9.
- gürilhte:** (Far.) Kaçmış, kaçkın. g. ol- 61b/9, 61b/11; esb-i g. 167b/6.

- gürîz:** (Far.) Kaçma; kaçkın, kaçan. 142b/4, 212b/9, 229a/12; âheng-i g. eyle- 244a/15.
- gürûh:** (Far.) Cemaat, bölük, takım. 23b/8, 119b/5; g.-ı kefere 255b/12; g.-ı mekrûh 60b/8; g.-ı selâtin 83b/16; guruh guruh "bölük bölük" g.g. 179a/12.
- güsiste:** (Far.) Kırılmış, kopmuş; gevşemiş, çözülmüş. 28b/6, 60a/6; a' zâ-yi şikeste vü g. 150a/10.
- güşâde:** (Far.) Açılmış, açık, ferah, şen. 233b/6; g. kııl- 61b/15, 187b/14; g. ol- 51b/1, 202b/8, 232b/1; g. vü dırâz èt- 217b/1.
- güşâyende:** (Far.) Açıcı, açan. g. ol- 243a/16.
- güt-:** Öne katıp sürmek; otlatmak. 168a/2.
- güvâh:** (Far.) Şahit, delil, tanık. 53b/8, 202b/1.
- güzâf, güzâf:** (Far.) Beyhude, boş (lakırdı, söz). 245a/4; lâf-ı g. 70b/13; lâf ü g. ur- 35a/13.
- güzâr:** (Far.) Geçme, geçiş; geçirici, geçiren. g. èt- 47b/8; geşt ü g. èt- "gezmek, geçmek" 115b/3, 254b/14; geşt ü g. eyle- 254a/16; hancer-i g. 39a/8.
- güzârân:** (Far.) Geçici, geçen. g. èt- 56a/14, 185a/11.
- güzêr:** (Far.) Geçme, geçiş; geçen, geçici. 35b/2; g. èt- 44b/15, 52b/9, 146a/3, 190b/14.
- güzêrân, güzârân:** (Far.) Geçici, geçen. g. èt- 56a/14, 108a/4, 185a/11, 198b/6, 259b/10.
- güzêr-gâh:** (Far.) Geçilen yer, geçit, derbend. 55b/4, 77b/11, 128b/8, 258b/8; g.-ı seyl-i hâ'il 35b/16.
- güzêşt:** (Far.) Geçme, geçiş. g. kııl- 72b/7.
- güzêşte:** (Far.) Geçmiş. 189a/5; g. ol- 99a/13; 'ömr-i g. "geçmiş ömür" 26a/17.
- güzrânide:** (Far.) Geçme, geçiş eylemi. g. ol- 220b/9.
- güzel:** Güzel, iyi, hoş. 38b/15; g. g. 94a/13.
- güzide:** (Far.) Seçkin, seçilmiş, beğenilmiş. 59b/7, 192b/15; 'âdet-i g. 221a/1.
- güzîn:** (Far.) Seçen, seçilmiş, seçkin, beğenilmiş. ber-mücib-i hadîş-i g. 58b/17; evliyâ'-i g. 254a/6; peder-i Maḥmūd-ı g. 189a/2; rîze-i g. 4a/14; yâr-ı g.-i şîrin nâzenin 247b/6
- güzîne:** (Far.) Seçen, seçilmiş, seçkin, beğenilmiş. zât-ı g. 21a/3.

H

ḥāb: (Far.) Uyku, rüya. 123b/12; ḥ.-a var- 127a/1; ḥ.-ı ḡaflet "gaflet uykusundan" 32b/5, 60a/11; ḥ.-ı ḥargūş "tavşan uykusu, hafif ve kuşkulu uyku" 134a/2; ḥ. ḡalebe ét- 123b/11; ḥ.-ı nūşin 143a/1; ḥ.-ı rāḥat "rahat uyku" 202b/4; ḥ. u ḥuzūr 149b/14.

ḥabāšet: (Ar.) Habislik, kötülük, alçaklık. nihāyet-i ḥıyānet ü ḡāyet-i ḥ. 58a/14; ḥacle-i zamir-i ḥ.-taḥmīr 60a/4.

ḥabb: (Ar.) Tane, tohum, çekirdek. ḥabbe-i ḥ.-ı ilāhī 33a/3.

ḥabbe: (Ar.) Buğday, arpa ve saire gibi ufak ve yuvarlak olan şeyler, taneler. 214a/1; ḥ.-i ḥabb-ı ilāhī 33a/3; ḥubb-ı ḥ.-i māl 88b/15.

ḥaber: (Ar.) 1) Son ve yeni havadis, bilgi; ağızdan ağıza dolaşan söz. 22a/5, 100b/12, 244a/13; ḥ. getür- 78a/7; ḥ. vēr- 141b/17; ḥ.-i ḥayr 175a/12; ḥ.-i İskender 40a/14. 2) Hadis, Peygamberimizin sözü. 52a/13, 73a/14, 113b/4, 135a/12, 252a/6.

ḥaber-çin: (Ar.Far.) Casus, haber toplayan. 244a/3.

ḥaber-dār: (Ar.Far.) Haberli, haberi olan. 29a/8, 195a/9; ḥ. ét- 243b/14; ḥ. ol- 116b/13, 140a/8, 240b/11.

ḥabīb: (Ar.) Sevgili, seven; dost. ḥ.-i ḡayb 168b/12; ḥ.-i ṭahāret 181b/17.

ḥabīr: (Ar.) Haberli, bilgili. 190b/3; ḥ. ol- 25b/14, 233b/12.

ḥabīs: (Ar.) Kötü, alçak, soysuz. evhām-ı nüfūs-ı ḥ. 207a/9; māl-ı ḥ. 136a/8; nefis-i ḥ. 36a/9; şaḥş-ı ḥ. 192a/5; ḥ.-ter 207a/9.

ḥabl: (Ar.) İp, urgan, halat. ḥ.-ı istimālet-i i ā^c yān-ı devlet 21b/15; ḥ.-i metin (sağlam ip) 31a/16, 60a/5; ḥ.-i metin-i ḡurbet 206b/9.

ḥabs: (Ar.) Hapis. 136a/11, 178a/15; ḥ. ét- 163a/3, 167a/12; ḥ.-ı ebed 171b/2; ḥ.-ı medīd 194a/15.

ḥabş: (Ar.) Pis, kötü, çirkin. 194a/10; ḥ.-i ‘aḡīdet 98a/3.

ḥabṭ: (Ar.) Yanlış hareket etme, yanılma. ḥ.-ı kelām ét- 238a/11.

ḥacālet: (Ar.) Utanma, utangaçlıkla şaşırma. gerd-i ḥ. 64b/17; ḡubār-ı ḥ. 222a/8.

h̄ac̄āt: (Ar.) İstekler, dilekler. h̄.-ı maḥrūmān 227a/2; ‘arz-ı h̄. 224a/10; cenāb-ı ḳāzīyü’l-h̄. 144a/10; ḳāzīyü’l-h̄. “istekleri, dilekleri yerine getiren, Allah” 67b/4; maḥall-i ‘arz-ı h̄. 224a/8.

h̄acc: (Ar.) Hac. 91a/10, 111b/4, 112a/16; h̄. ét- 221a/15; h̄.-ı şerīf 221a/14; h̄. ü zekāt 49a/15.

h̄āce: (Far.) Hoca, efendi; tüccar. 25a/2, 55a/4, 201a/16; h̄.-i ‘azīz 202a/1; h̄.-i büzürg-vār 54b/13; h̄.-i kā’ināt 249a/10.

h̄ācegān: (Far.) Hocalar. h̄.-ı İşfahān 201a/14.

h̄acel: (Ar.) Utanmış, utancından yüzü kızarmış. h̄. ol- 64b/15; h̄. ü münfa^c il 62b/10.

h̄ācet: (Ar.) İhtiyaç, lüzum, gereklilik, muhtaçlık. 62a/16, 91b/12, 164a/1, 220b/8, 224a/11.

h̄ācet-mend: (Ar.Far.) İhtiyaç sahibi, muhtaç. 218b/7.

h̄ācı: (Ar.) Hacca giden, hacı. h̄.-ı büzürg-vār 222a/4; h̄.-ı ‘ulvī 221b/4.

h̄ācib: (Ar.) Kapıcı, perdecı [evvelce vezirlere, amirlere denilirdi]. 196b/8, 196b/9, 233a/10, 233a/11, 233a/12.

h̄acle: (Ar.) Gelin odası, gerdek. h̄.-i zamīr-i ḥabāşet-tahmīr 60a/4.

h̄ādāşet: (Ar.) Evvel, önce, başlangıç; tazelik, gençlik. h̄.-i sinn "yaş küçüklüğü" 172a/1.

h̄add: (Ar.) Sınır, kenar; derece; gerçek değer; şer’î ceza. 52b/3; h̄.-den ziyāde 64a/14; h̄.-ini bilme- 249b/12; h̄.-i imkān “mümkün olma hududundan” 15a/14; h̄.-i ma^crūf “normal kabul edilen bir sınır” 96b/1; h̄.-i şer^c’î “şeriate uygun olarak verilen ceza” 137a/7; h̄.-i zātinde “zaten, esasen, aslında” 38b/11, 97a/1.

h̄ādde?: (Ar.) Erimiş madeni çubuk haline getirmeye yarayan delikli alet. recül-i h̄. 144a/12.

h̄adem: (Ar.) Hizmetçiler, odacılar. nüzül-ı h̄. ü ḥaşem 86b/10; h̄. ü ḥaşem 21b/14, 41a/15, 71b/15; ḥavāşī vü h̄. 126b/7; ḥayl ü h̄. 122b/12.

h̄ademe: (Ar.) Hizmetçiler, odacılar. h̄.-i ‘atebe-i ‘aliyye 10b/5; h̄.-i ‘atebe-i sulṭāniyye 215b/13; h̄. vü ḥavāşī 60a/16.

h̄adeng: (Far.) Kayın ağacı; kayın ağacından yapılmış ok. h̄.-i ümīd 70a/10; tīr-i h̄. 101a/3.

h̄ades: (Ar.) Sezgi, sezış; tahmin. h̄. olın- 28a/4, 46a/9; h̄.-i nefīs 46a/2.

ḥadeṣān: (Ar.) Talihsizlik; kaza. ḥavādiṣ-i ḥ. 50a/3, 243a/16.

ḥādī: (Ar.) Yol gösterici, kılavuz. vādi-i bi-h. 259a/14.

ḥādī ‘aşer: (Ar.) On birinci. bāb-ı ḥ. ‘a. 1b.

ḥadīd: (Ar.) Demir. 261a/15.

ḥādīm: (Ar.) Hizmet eden, yarayan; harem ağası. 185a/5, 185a/10, 185a/14; ḥ. kı-
225b/13; lisān-ı ḥ. 185a/12; zebān-ı ḥ. 185a/11.

ḥādīm: (Ar.) Hedmeden, yıkan, yıkıcı. çeng-i h.-ü'l-lezzāt "lezzetleri yıkan, Azrail'in
pençesi" 105a/8; hücum-ı cünūd-ı h.-ü'l-lezzāt "Azrail" 225b/2.

ḥadīs: (Ar.) Hadis. 89b/12, 96b/12, 114a/14; ḥ.-i ḥasen 90a/8; ḥ.-i nebevī 84b/17; ḥ.-i şerif
61b/14.

ḥadīs: (Ar.) Ortaya çıkan, meydana gelen; yeni, yeni oluşan, yeni görünen. ḥ. ol- 243b/13.

ḥādīse: (Ar.) Vakıa, yeni bir şey. 128b/7; ḥ.-i ğaribe 137a/5; ḥ.-i şa‘b 243b/7; ḥ.-i ‘uzmā
60b/3.

ḥafaẓa: (Ar.) Bekçiler. ḥ.-i mülk 179b/5.

ḥāfıkayn: (Ar.) Doğu ve Batı tarafları. ḥakīm-i ḥ. 235a/7.

ḥāfıza: (Ar.) Bellek, zihin gücü. levḥ-i ḥ. 43b/5.

ḥafızān: (Ar.Far.) Saklayanlar, koruyanlar. ḥ.-ı ḥıttā-i salṭanat 194b/3.

ḥāfī: (Ar.) Gizli, saklı. 47a/8, 145a/14; ḥ. ol- 84b/8, 196a/4; zāhir ü ḥ. 87a/15.

ḥāfīf: (Ar.) Hafif, ağır olmayan. 35b/9, 118a/10; ḥ. ol- 183b/3; ḥ.-ü'l-miṣāl 20a/11.

ḥafıyyāt: (Ar.) Gizli, saklı şeyler. ğuyūb u ḥ. 145a/13.

ḥafıyye: (Ar.) Gizli. emkine-i ḥ. 165a/12.

ḥafıyyeten: (Ar.) Gizli olarak, gizlice. 137b/2.

ḥāfz: (Ar.) Basıklık; ölçülülük. ref‘ ü ḥ. 109a/14.

ḥāh nā ḥāh: (Far.) İster istemez. 44a/14, 132a/1; ḥāh u nā ḥāh 196b/4.

ḥā’ib: (Ar.) Mahrum; ümitsiz, kederli; zarar ve ziyana uğrayan. 169a/8; ḥ. ü ḥāsir "hiç bir
şey elde edemeyen" 145a/4.

- hā'il:** (Ar.) Mani olan, arayı kapayan, engel. 137b/12, 255a/6; h. ol- 41a/3, 139a/1.
- hā'il:** (Ar.) Korkunç. h. ol- 83b/9; belā-yı h. 207b/4, 248b/13; keşret-i seyl-i h. 107b/4; seyl-i h. 60a/13; vakt-ı h. 190b/16.
- hā'ile:** (Ar.) Dram, trajedi. vāqı' a-i h. 170a/7.
- hā'in:** (Ar.) Hıyanet eden, nankörlük eden (kimse); beklenmeyen veya aniden ortaya çıkan. 58b/3; h. ol- 210b/9; h.-ı hānedān-ı hān 58a/17; resūl-ı h. 238a/10; sefir-i h. ü cāhil 238a/3.
- hā'iz:** (Ar.) Malik, sahip; taşıyan. h. ol- 140a/3; h.-i fazāyil 6a/2.
- hāk:** (Far.) Toprak. 31a/2, 115b/7, 127a/1; h.-i pāk "temiz toprak" 62b/17; tūde-i h. 77b/1; zīr-i h. 48a/6; h. ü hāşāk 122a/10; h.-ālūd "toprak bulaşmış" h.-ālūd èt- 192a/4; rū-yi h.-ālūd 148b/14.
- hākāyık:** (Ar.) Doğru olan asıllar, hakikatler, gerçeklikler. ibdā' -ı h. u hālāyık 48b/16; idrāk-ı h. 172a/1.
- hāk-būs:** (Far.) Yer öpme; büyük bir zatın ayaklarına varıp öpme. h. ol- 245b/2.
- hākik:** (Ar.) Hak sahibi olan, haklı; layık, müstahak. 196a/7; h. èt- 2b/17.
- hākikat:** (Ar.) Bir şeyin doğrusu, gerçek, öz, asıl. 129a/10, 221b/3; h.-ı edeb 65a/5; h.-ı hāl 250a/11; h.-ı küre 47a/5; h.-ı vāqı' ā 76a/13.
- hākikī:** (Ar.) Gerçekle ilgili, hakikate mensup, gerçekten. hūkūq-ı mufazżal-ı min' ām-ı h. 85a/3; ma' būd-ı h. 33b/2; mün' im-i h. 84b/11.
- hākīm:** (Ar.) Âlim, bilgin, her şeyi bilen; felsefeci. 19a/10, 90a/14, 208a/1; h.-i a'lem 209b/15; h. Araştātālīs bin Yanqūmahūs 17a/6; h.-i ercūmend 208b/1; h.-i kāmīl 41b/15; h.-i mezkūr 17a/9; Eflātūn-ı h. 17a/13; h.-āne "hikmet sahibi, hākīncesine" 20b/4, 41a/13.
- hākīm:** (Ar.) Yüksek konumda bulunan; hükmeden, amir, galip; hükümdar, emir, han. 34b/10, 131a/14, 198b/12; h. èt- 253b/1; h. ol- 72b/5; h.-i 'ādīl 239a/4; h.-i dehr 26a/4; h.-i Yemen 99b/12.
- hākīr:** (Ar.) Değersiz, küçük, önemsiz; ben, bendeniz. 46b/14, 106a/14, 177a/10; h.-i pür-takşīr 17b/13, 219a/15; 'abd-i h. 46b/2; hōr ü h. tūt- 194a/11.
- hākīr-āne:** (Ar.Far.) Hakir olana yakışacak surette, hakircesine. tuhfe-i h. 8a/4.

ḥākister: (Far.) Kül, ateş külü. ḥ.-i germ 147b/5.

ḥakk: (Ar.) Kazıma, kazınma; yazıyı, yanlışı kazıma. ḥ. ét- 237b/9.

ḥakk: (Ar.) 1) Allah, tanrı; doğruluk ve insaf. 29b/2, 32b/7, 33a/8, 117a/10; ḥazret-i ḥ. 33a/4; ḥ. te^ʿālā 82a/6. 2) Geçmiş, harcanmış emek; pay, hisse. 22b/2, 26a/7, 55a/9, 83b/11, 145a/15.

ḥakḫan: (Ar.) Doğrusu. 106a/1.

ḥakḫānī: (Ar.) Hak ve adalete uygun. ^ʿamel-i ḥ. 51b/9; ḥakīm-i ḥ. 146a/16.

ḥakḫ-güzār: (Ar.Far.) Hakkı tanıyan, hakdan ayrılmayan. recül-i vefā-dār ü ḥ. 181b/6.

ḥakḫ-güzārlik: (Ar.Far.T.) Hakkı tanıma, hakdan ayrılmama. 241a/11.

ḥakḫında: (Ar.) Dair, müteallik, ilgili. 53a/7, 97a/7, 121b/9, 143a/6, 157b/11.

ḥāk-pā[y]: (Far.) Ayağın toprağı, ayağın tozu, ayağın bastığı toprak. ḥ.-ı şāh 131b/6.

ḥāk-sār: (Far.) Toz toprak içinde kalmış, hali perişan. 86b/3, 131b/12; rû-siyeh-i ḥ. 62b/3; kavm-i şūm u ḥ. 255b/9; maḥbūs-ı ḥ. 176b/6; vücūd-ı ḥ. 38b/8.

ḥāl: (Ar.) Hal, oluş, durum. 17b/6, 24a/10, 56b/6, 72b/16; ḥ.-i ^ʿacūze 128b/16; ḥ.-i perişān 197b/17.

ḥāl: (Far.) Genellikle yüzde oluşan siyah nokta, ben. 114b/1; ḥ.-i ^ʿanber-āsā 45b/2; zibā-yi ḥ. 156a/17.

ḥāl^ʿ: (Ar.) Soyma; boşanma; tahttan indirme, hükmüne veya iktidarına son verme. 80b/14; ḥ. ét- 29b/1, 235a/6; ḥ.-i girān-māye 48a/11.

ḥālā: (Ar.) Henüz, şimdilik. 68b/8, 158a/12; ḥ. daḥı 246b/7; ḥ. ki 51b/6, 130a/3, 139b/13.

ḥalā'ik/ ḥalāyık: (Ar.) Bütün yaratıklar; esir olarak alınan hizmetçi kız veya kadın. 40a/10, 145b/14, 255a/12; efrād-ı ḥ. 215a/12; meşālih-i ḥ. 143a/2.

ḥalānide: (Far.) Ekleme, sokmak. ḥ. kı- 45b/6.

ḥalāş: (Ar.) Kurtulma, kurtuluş. 132a/4, 170b/2; ḥ. bul- 112a/10; ḥ. ét- 60b/8, 170a/2; ḥ. eyle- 132a/13; ḥ. ol- 35b/5; ḥ. ü necāt 181b/16.

ḥalāt: (Ar.) Haller, durumlar. 46a/9; tefahḫuş-ı ḥ.-ı vilāyet 140a/8; umūr-ı ġaribe vü ḥ.-ı acibe 48b/4.

- ḥalāvet:** (Ar.) Yumuşaklık, tatlılık; zevk, zevk inceliği. ḥ.-i cūd ü saḥā 151a/11; ḥ. zebān 47a/15.
- ḥalb:** (Ar.) Süt sağma. ḥ. ét- 124a/15.
- ḥāl-bu-ki:** (Ar.T.Far.) Halbuki, öyle iken. 33a/12, 100a/5, 145a/8.
- ḥalecān:** (Ar.) Heyecan, çarpıntı, titreme. ḥ. ét- 110b/7, 116a/11, 159b/15; ḥ. ü heyecān ét- 110a/4.
- ḥalef:** (Ar.) Babadan sonra gelen oğul; görev zincirinde birinden sonra gelen. ekābir-i ḥ. 118b/9; püser-i ḥayr-ı ḥ. 66b/5; ḥ. ü ḫaddām 173b/13.
- ḥalel:** (Ar.) İki şey arası boşluk; bozma, bozukluk, eksiklik. 222b/10, 243a/16; ḥ.-i ḥayl-i seyl 107b/6; ḥ. gelme- 124a/4; ḥ.-i bī-endāze 143a/5.
- ḥalel-peẓīr:** (Ar.Far.) Bozulan. 53b/15, 61a/7, 106a/12.
- ḥālen:** (Ar.) Şimdiki, devam etmekte olan. 73a/4, 123a/4; ḥ. daḥı 41b/17, 43a/13.
- ḥālet:** (Ar.) Keyfiyet, nitelik, durum, hal; konum, yapı. 109a/16, 158a/9, 200b/4, 219b/4; ḥ.-i fiṭri 167a/7.
- ḥālī:** (Ar.) Tenha, boş, sahipsiz yer; açık yer. 26a/16, 95b/11; teḥī vü ḥ. ét- 232a/4; ḥ. ḫal- 142a/8; ḥ. ḫıl- 73a/3; ḥ. ol- 51a/9.
- ḥālīf:** (Ar.) Arkadan gelen, birinin yerine geçen. ḥ.-i ḫulefā'ūr-raḥman 6a/13.
- ḥālīfe:** (Ar.) Halife; padişah. 23b/11, 51b/1, 82a/10, 218a/2; Me'mūn ḥ. 126a/5.
- ḥālīḫ:** Tanrı, yaratıcı. 14b/6, 48b/17, 49a/6, 53b/13, 130a/6, 251a/1.
- ḥālīḫ:** (Ar.) Yaraşır, lâyıḳ, münasip. 2b/15, 110b/10.
- ḥāl'ile:** (Ar.) Dram, trajedi. ḡā'ile-i h.-i cānib-i ḫākim 199a/17.
- ḥālīullāh:** (Ar.) Hz. İbrahim. ḫāzret-i ḥ. 182b/5; ḫāzret-i İbrāhīm ḥ. 263b/4.
- ḥālīm:** (Ar.) Yavaş, yumuşak huylu. 183a/16, 184b/1, 184b/17; 'alāmet-i ḥ.-i kirām 184a/17; ḥ.-nefs ü selīm-ṭab' ol- 193a/14.
- ḥālīş:** (Ar.) Hilesiz, katkısız. leben-i ḥ. 124a/3; 'azm-i ḥ. 20b/14, 76b/6; genc-i zer-i ḥ. 227b/17; zer-i ḥ. 152a/17.
- ḥālīyā:** (Ar.) Şimdilik, şimdiki durumda; ne zaman ki. 74a/8, 81b/8, 99b/15, 150b/16, 188b/5.

hâliye: (Ar.) [hâli'nin dişili] (bkz. *hâlî*). ezmine-i h. 12a/10.

hâliyen: (Ar.) Şimdiki zamanda, şimdiki halde. 26b/8, 198b/3.

halk: (Ar.) 1) Yaratma, yaratılma. h. ét- 63a/7, 253b/10, 255a/5; h. eyle- 187b/4. 2) Halk, insanlar. 30b/9, 45a/9, 102b/17, 207b/13; h.-i 'âlem 183a/5; h.-i cihân 157b/5.

halka: (Ar.) Halka. 122a/6; h.-i ihlâş 241a/12; mişâl-i h.-i dürr-i mücevvef 76a/11.

halka-be-güş: (Ar.Far.) Kulağı halkalı, küpeli; mec. köle. bende-i h. 21b/17, 34a/14.

hall: (Ar.) Çözme, karışık bir meselenin içinden çıkma; tahlil, analiz, çözümleme. h. ét- 177b/7, 178b/15, 241b/6; h. eyle- 241a/3; h. kı1- 126b/15; h. ü 'ağd 209b/9.

hall: (Ar.) Sirke. h. ét- 207b/9.

hällî: (Ar.) Güçlü; varlıklı, zengin. 136a/12.

halt: (Ar.) Karıştırma; fena söz söyleme. h. ét- 165a/1; h.-ı kalem 238a/11.

halvet: (Ar.) Yalnız, تنها kalma, tenhaya çekilme; تنها yer. 58b/11; h.-i hâşş 24b/5, 39b/12, 41a/10, 161a/5; h. ü encümen 87a/16, 198b/9.

halvet-gâh: (Ar.Far.) Halvet yeri, yalnız başına oturup ibadetle vakit geçirilen yer. h.-ı fazâyil 24a/2; h.-ı 'işmet 58b/9.

halvet-hâne: (Ar.Far.) Dinlenme yeri; yalnız başına oturulup ibadetle vakit geçirilen yer. 60a/10; h.-i dîde 50b/8.

halvet-nişîn: (Ar.Far.) Halvette, yalnızlıkta oturan. bânû-yı hümâyün-ı h.-i 'işmet-güzîn 60a/17.

halvet-sarây: (Ar.Far.) Halvet yeri, bir hükümdarın hususi dairesi. 52b/13, 83a/15; h.-ı mülük 210a/12; h.-ı şah 60a/13.

ham: (Far.) Eğri, bükülmüş. h.-ı zülf "zülfün (saç lülesinin) kıvrımı, büküm" 82b/6; h. çevgân-ı iktidâr 247a/7.

hâm: (Far.) Pişmemiş, çiğ; boş, beyhude; terbiye, tecrübe görmemiş, acemi. 236a/3; hayâl-i h. "boş hayal" 103a/13; kelâm-ı h. 245b/3; nuğre-i h. 154b/8; ruhâm-ı h. 27b/7.

hama': (Ar.) Balçık. h.-i mesnün 26b/16.

hamâ'il: (Ar.) Kılıç bağı; nusha, muska, tılsım 245b/9; h. ét- 29b/14; h.-i gerden âfâk 19a/16.

ḥamāḳat: (Ar.) Budalalık, ahmaklık, bölnlük. bār-ı kâbûs-ı ḥ. 125a/17.

ḥamāme: (Ar.) Güvercin. ḥ.-i nāme 66a/16.

ḥamd: (Ar.) Tanrı'ya olan şükran duygularını bildirme. ḥ.-i mālîk-i melâ'îk-i mülk-i her dü serâ 2b/1.

ḥāme: (Far.) Kalem. ḥ.-i feşāḥat-ı raḳam-ı belāḡat 11b/17; ḥ.-i zerrîn 127a/13; dest-yārî-i ḥ.-i Zü'l-ḳarneyn 4b/16; ser-engüşt-i ḥ. 7b/3.

ḥāmid: (Ar.) Hamdeden, şükreden. ḥ. ü şākir 33a/5.

ḥāmīde: (Far.) Eğrilmiş, bükülmüş; kanbur. pîr-i ḥ.-ḳāmet 56a/16; pîr-i ḥ.-püşt 55b/5.

ḥami'e: (Ar.) Siyah balçık. 'ayn-ı ḥ. 254b/6.

ḥāmîl: (Ar.) Yüklü, gebe; taşıyan, götüren; sahip, malik. 16a/15; ḥ. ol- 138b/10, 238a/5, 245b/9; pâdişāh-ı zālîm-i ḥ.-ü'l-mezālîm 114a/8.

ḥāmîr: (Ar.) Hamur; öz, öz nitelik. ḥ.-i tedbîr 207b/9.

ḥāmis: (Ar.) Beşinci. bāb-ı ḥ. 1b.

ḥāmis 'aşer: (Ar.) On beşinci. bāb-ı ḥ. 'a. 1b.

ḥamiyān: (Ar.Far.) Himāye edenler, koruyanlar, gözetenler. ḥ.-ı ḥavza-i memleket 194b/2.

ḥamiyyet: (Ar.) Milli onur ve haysiyet. 8b/6; âteş-i ḥ. ü ğayret 94b/2; bād-ı ḥ. 36a/13; ḥ. ü rîḳḳat 30a/11; ğayret ü ḥ. 177b/17; ma' arret ü ḥ. 172a/2.

ḥaml: (Ar.) 1) Yük, yüklenme, taşıma; bir deve yükü, yani yetmiş sekiz bin dirhemlik yük. 36a/1, 38b/15, 83b/4; ḥ. ét- 73a/6, 165a/4; ḥ.-ı şaḳîl 178a/1. 2) Ana karnındaki çocuk; gebelik. ḥ.-ı duḡter 16a/16; zamān-ı ḥ. 16a/17.

ḥamle: (Ar.) Atılış, atılma, saldırış, saldırma. 179a/13, 200a/17; ḥ. ḳıl- 233b/17; hücûm u ḥ. 179a/11.

ḥammāl: (Ar.) Taşıyıcı, hamal. 72b/7, 72b/14, 73a/2, 73a/3; ḥ.-ı bî-hûş 72b/11.

ḥammām: (Ar.) Hamam, banyo. 127a/2; sâḳî-i ḥ. 59a/10.

ḥāmûn: (Far.) Düz ova, sahra, bozkır. h.-ı 'ālem 39b/5.

ḥāmûş: (Far.) Susmuş, sessiz. ḥ. ḳal- 153a/15; ḥ. ol- 103a/12, 170b/6, 184b/10, 223b/2.

ḥāmûşlık: (Far.T.) Sessizlik, suskunluk. 206a/17, 206b/1.

ḥān (I): (Far.) Hükümdar, hakan. Ṭamgāc ḥ. 192b/1, 192b/8.

ḥān (II): (Far.) Yemek sofrası, yemek. 103a/2, 186b/17; ḥ.-ı ḥilm 182b/4; ḥ.-ı iḥsān 90a/1; ḥ.-ı ʿizzet ü devlet 78b/2; ḥ.-ı mā-ḥazar 186b/7.

ḥān (III): (Far.) Han, yolcu ve misafirlerin konaklaması için yapılmış büyük bina. ḥ. ü mār "ev bark" 52b/7.

ḥancer: (Ar.) Ucu sivri, iki yanı keskin bıçak, hançer. 177b/9, 177b/10; ḥ.-i āb 75a/15; ḥ.-i ḥün-feṣān 74b/15; ḥ.-i sitem 150b/16; tiğ u ḥ. 38a/3.

ḥancere: (Ar.) Hançere, gırtlak. ḥ.-i dāvudī 13a/13.

ḥānçe: (Far.) Küçük tepsi. 196b/12.

ḥandān: (Far.) Gülen, gülücü; sevinçli. 220a/10; ḥ. ol- 15a/4; ḥ.-ı ṣād-mār 124b/6; ferḥān ü ḥ. ol- 116a/9; ḥurrem ü ḥ. ol- 117a/13; tāze-rüy ü ḥ. 220a/5.

ḥande: (Far.) Gülme, gülüş. ḥ.-i tiğ-i berḳ 191b/6.

ḥandek: (Ar.) Hendek. ḥ.-i ʿamiḳ 175a/10.

ḥande-rū: (Far.) Güler yüzlü. 228a/2; pādiṣāh-ı ḥ. 98b/11.

ḥande-zenān: (Far.) Gülenler. 136a/4.

ḥāne: (Far.) Ev; bir şeyin bölündüğü, ayrıldığı kısımlardan herbiri. 91b/9, 149a/3; ḥ.-i ʿadālet 140a/12; ḥ.-i Caʿ fer 82b/15; ḥ.-i dünyā 263a/9; ḥ.-i melik 98b/5.

ḥānedān: (Far.) Büyük sülale, asil ve soylu büyük aile. 153a/10, 202b/15; ḥ.-ı ḥalḳ 58a/1; ḥāʾin-i ḥ.-ı ḥān 58a/17; ḥ. ü ḥānmār 183a/6.

ḥanīf: (Ar.) İslam dinine sınımsız bağlı bulunan kimse. ümerā-yı dīn-i ḥ.-i metīn 130b/2; rābıt-ı zavābıt-ı dīn-i ḥ. 191a/13.

ḥanīn: (Ar.) Şevk, arzu, iştıyak, istek; şiddetli arzudan doğan feryad, inilti. ḥūzn-i ḥ. 251b/1; enīn ü ḥ. 138a/14, 175a/8.

ḥānmār: (Far.) Ev bark, ocak, yuva; aile, hanedan, sülale. 202b/15; ḥānedān ü ḥ. 183a/6.

ḥanzal: (Ar.) Ebucehil karpuzu da denilen, portakal büyüklüğündeki meyvası, çok acı ve iç sürdürücü olan bir bitki. 147b/14; cürʿ a-i cām-ı ḥ.-ı mezāk-ı fenā 242a/5; toḥm-ı ḥ. 147b/13.

hār (I): (Far.) Diken. 146a/3; h̄.-ı ıztırab 163b/1; bī-āzār-ı h̄. 78b/9; pes-i dıraht-ı h̄.-ı muğaylān 153b/16; sinān-ı h̄. 147b/1; sinān-ı h̄.-ı zūnbūr 147a/17.

hār (II): (Ar.) Düşkün, sefil, zavallı, hor; kolay, basit. 108a/12, 108a/13; h̄. ü zār "perişan ve düşkün bir halde" 177a/9; h̄ār u bī-miḳdār 37b/15; h̄ār u muḫaḳḳar 108a/14.

hārā: (Far.) Pek katı taş, mermer. 147b/1; cevşen-i h̄. 147a/17; seng-i h̄. 18a/14, 260b/15.

hārāb: (Ar.) Yıkık, viran; geçkin, sarhoş. h̄. ét- 163b/2; h̄. ol- 52b/15; h̄.-ı memleket 237a/11; cāy-i h̄.-ı h̄ālī 115b/6.

hārābe: (Ar.) Harabe. h̄.-ı müşrif 52b/5, 119b/13.

hārāc: (Ar.) Haraç vergisi; haraç. 34b/17, 122b/10, 260b/6; h̄. al- 102b/15; h̄. vēr- 35a/5.

hārām: (Ar.) 1) Şeriatçe, dince yasak edilmiş şey. 169a/11; h̄. ol- 205a/2; laḫm-ı h̄. 128b/4; şevb-i h̄. 57a/16; ḫelāl ü h̄. 57b/4. 2) Tecavüz edilmesi, dokunulması men edilen, kutsal, mübarek. Beytü'l-Ḥ. "Mekke'deki Kâbe" 263b/5; Mescidü'l-Ḥ. "Kutsal mescid: Kâbe-i Mükerrerme'nin bulunduğu ibadetgah" 263a/2; ṭavāf-ı ḫarem-i h̄. 110a/11.

hārāmī: (Ar.) Hırsız, haydut, yol kesen. 35a/14, 36b/14, 36b/17, 37a/1, 196b/11.

hārānde: (Far.) Müşteri. 201a/15.

hārāret: (Ar.) Hararet. 257a/14; h̄.-ı eyyām-ı bāḫūr 122a/2; h̄.-ı şerāret-i zūlmet 114a/2; dāfi' -i h̄. 128a/10; ṭuğyān-ı h̄.-ı hevā 121b/17.

hārāşet: (Ar.) Ekincilik, çiftçilik. ehl-i zirā' at ü h̄. 119b/9; zirā' at ü h̄. ét- 116b/10.

hārāz: (Ar.) Üzüntüden erime. mübtelā-yı h̄.-ı hırş ol- 55b/6.

hārb: (Ar.) Cenk, kavga, savaş. ālāt-ı h̄. ü zārb 68a/17; eyyām-ı h̄. ü 'anā' 233a/15; hengām-ı h̄. ü ḳıtāl 29b/5; h̄. ü ḳıtāl 233b/8.

hārbe: (Ar.) Kısa mızrak, süngü. h̄.-ı hārb 35b/11.

hārc: (Ar.) Sarfedilen para, masraf. 73b/11; h̄.-ı rüz-ı merre 73b/6; h̄. ét- 96a/15; şarf u h̄. ét- 71a/6.

hārdal: (Ar.) Hardal, sofrada iştah açmak için kullanılan macunumsu madde. 38b/15; dāne-i h̄. 81b/13.

hāre: (Far.) Yiyecek, yiyinti. gil h̄. 76b/6; ṭa'ām h̄. 123b/10.

hareket: (Ar.) Hareket. 232a/3; h.-e gel- 33b/11, 43b/9, 257a/15; bereket-i h. 42b/10; nakl u h. 128a/9.

harem: (Ar.) Kutsal alan; yasak bölge; Kâbe ve yöresi. h.-i harâm 111b/2; h.-i hâşş 58b/2; huddâm-ı h. 60b/2; tavâf-ı h.-i harâm 110a/11.

haremeyn: (Ar.) Mekke-i Mükerrreme ile Medine-i Münevvere. ekâbir-i h. 190a/16.

harf: (Ar.) Harf. 73b/17; h. çek- 219b/9; h.-i nûn ve kâf. 32b/12.

har-gâh, har-geh: (Far.) Büyük çadır, otak. h.-ı âsmân 60a/11; h.-ı mâh "hale, ay ağılı" 146b/16, 247b/5.

hargûş: (Far.) Tavşan. 121a/2; hâb-ı h. "tavşan uykusu, hafif uyku" 134a/2.

hârîhâr: (Far.) Gönül üzüntüsü, yürek sıkıntısı. qarîn-i h. ol- 175b/11.

hârîk: (Ar.) Yırtıcı, yırtan. h. ol- 162a/1.

harî: (Ar.) Layık, müstahak. 155b/15; lâyıq u h. 42a/9, 66a/2.

hârî: (Far.Ar.) Horluk, hakirlik. şiddet-i h. vü zârî 181b/12.

hâric: (Ar.) Dış, dışarı; dışarda, dışta; hiç ilgisi olmayan kimse. 69a/9, 96b/9, 124a/1, 261b/14; h. kal- 111a/1.

harîd: (Far.) Satın alma. fûrûht u h. 196a/13.

harîdâr: (Far.) Satın alıcı. 112a/8; h. ol- 81b/10, 111b/4, 112b/4, 192b/10.

harîde: (Far.) Satın alınmış. bende-i direm h. "para ile satın alınmış köle" 22b/15.

harîf: (Ar.) Herif, adam. 58a/11, 118a/10; h.-i mücedded 202a/3; h.-i nâ-çâr 149a/9; h.-i saḥîf ü sefiḥ 244a/11.

harîm: (Ar.) Biri için kutsal olan şeyler; harem dairesi; ortak. h.-i şeb-nişînân 82b/6; tavâf-ı h.-i izzet 110a/6.

harîr: (Ar.) İpek; hararetli, ateşli. 166a/3; h.-i maḡfîret 155b/15.

harîş: (Ar.) Hırslı, tamahkar, bir şeye çok düşkün. h. ol- 119a/9, 141b/15, 174b/17; nefsi h. 135b/3.

harîta: (Ar.) Meşinden kese, dağarcık. 245a/6, 245a/10, 246b/6, 246b/9, 246b/13.

harḳ: (Ar.) Yarıp yırtma, yırtılma. h. ét- 91b/4, 173b/15; h. ü ʿunf 235b/5.

hârlık: (Far.T.) Bayağılık, horluk. 177a/4.

harm: (Ar.) Delmek, yarmak, kesmek. h. ét- 169b/13.

harman: (Far.) Harman; yığın. 151a/2; h.-ı hîzem 147b/2; h-i ma^c ârif 4a/13; h.-i muhâbbet-i dōstân-ı kâdīm 200b/15.

hârr: (Ar.) Hararetili, kızgın, sıcak. h.-ı âzâr u âzrâr 151a/3.

hârş: (Ar.) Yarık, çatlak. mezzra^c a-ı h. 55b/8.

hârûr: (Ar.) Güneşin kızgınlığı; gece esen sıcak rüzgar. nekâyet-i semûm-ı h. 122a/3.

has: (Far.) Ot kırıntısı, çerçöp. h. ü hâşâk 63a/2, 192a/10.

hâşâfet: (Ar.) Hükümde sağlamlık; düşünce sağlamlığı. feşâhat-ı ta^c bir ü h.-i taqrîr 46b/6.

hâşâ'il: (Ar.) Hasletler, huylar, tabiatlar. heme-i h. 90a/17; cümle-i h. 155b/16.

hâşâ'îş: (Ar.) Bir şeye, birine has olan keyfiyetler, nitelikler. h.-i insâniyye "insanlık hassaları" 256b/16.

hâşâret: (Ar.) Zarar, ziyan. hüs-r-i h. 214b/8; mücib-i h. 197a/6; mücib-i zillet ü h. 211a/13.

hâşâset: (Ar.) Hasislik, tamahkarlık; alçaklık, bayağılık. h.-i derece 247b/3; h.-i t̄abî^c at 208b/10.

hâşât: (Ar.) Çakıl taşı. ^caded-i rimâl ü h. 255a/12.

hâsb: (Ar.) Göre, nazaran, gereğince. h.-i hâl "görüşüp dertleşme, söyleşme" 44b/13, 181b/2; h.-i iktizâ-yi hâl ü maqâm 126a/16; h.-i sirâyet 28b/14; h.-e'l-^câde "âdet gereği, alışıldığı gibi" 172b/4; h.-e'l-maqdûr "bir kuvvetin üstünde, en fazlası" 169a/2, 244b/14; h.-iyle "dolayısıyla, -dan ötürü" 47a/2, 92b/10, 142b/10, 180b/13, 242b/16.

hâseb: (Ar.) Baba tarafından gelen şeref, asillik, soy temizliği. aşl ü h. 102b/14.

hâsed: (Ar.) Kıskançlık, çekememezlik. 98a/8, 102b/6, 209a/1; h.-i hâsenât 207a/12; t̄ama^c ü h. 58a/12.

hâsede: (Ar.) Kıskançlar. hâşed-i h. 206b/7.

hâsen: (Ar.) Hüsünlü, güzel. 232b/1; h.-ü's-sîret 94a/5; cemîl ü h. 97a/2.

hâsenât: (Ar.) İyilikler, iyi haller, hayırlı işler. 49a/15; cevâhir-i h. 206b/12; mübte'l-i h. ü t̄â^c at 204b/15; hâyrât u h. 29b/7.

ḥasene: (Ar.) İyilik, iyi hal, iyi iş, hayırlı iş. 92a/9, 92a/9; ahlāk-ı ḥ. 90a/15; sūnen-i ḥ. 220b/12; sūnnet-i ḥ. 220b/17.

ḥāşıl: (Ar.) Husule gelen, husul bulan, peyda olan, üreyen, türeyen. 73b/11; ḥ. kııl- 93a/16, 111b/5; ḥ. ol- 81a/17, 227b/1; ḥ. vēr- 147b/14; ḥ.-ı kelām "sözün kısası, kısacası" 235b/10; ḥ.-ı 'ömr-i girān-māye 242b/1; bî-ḥ. "sonsuz, nihayetsiz" sevdā-yı bî-sūd u bî-ḥ. 79b/1.

ḥāşıra: (Ar.) Boş böğür. ḥ.-i cān 75a/11.

ḥāşib: (Ar.) Hesabeden, hesabedici. kātib-i ḥ. 231a/10.

ḥāşid: (Ar.) Hased eden, kıskanan, kıskanç. żar-ı ḥ. 207a/10.

ḥāşin: (Ar.) Müstahkem, kuvvetli, sağlam [yer]. ḥışn-ı ḥ. 9a/5, 65b/11; ḥuşūn-ı ḥ.-i 'āliye 88b/8; sedd-i ḥ.-i felek-i nihād 261b/9.

ḥāşir: (Ar.) Zarara, ziyana uğrayan. 92a/10; ḥā'ib ü ḥ. "hiçbir şey elde edemeyen" 145a/4.

ḥāşis: (Ar.) Nekes, pinti, cimri; alçak, değersiz, kıymetsiz. 208b/10, 241a/4; ḥ.-i ṭab' ü dūn-himmet 81a/3; nefis-i ḥ. 192a/5; şey'-i ḥ. 80b/11.

ḥāşiyyet: (Ar.) Fayda, yarar, etki. ḥ.-i insān 226b/11.

ḥāşlet: (Ar.) İnsanın yaratılışındaki huyu, mizacı. 30b/1, 68a/14, 108b/1, 187a/7; ḥ.-i fazilet 155b/15; ḥ.-i ḥasene 187b/3; bed-ḥ. "kötü huy, mizaç" bed-baḥt ü bed-ḥ. 58a/10; nigū-ḥ. "huyu, karakteri güzel" merd-i nigū-ḥ. 106b/6; pāk-ḥ. "yaratılışı temiz" 194a/4.

ḥāşm: (Ar.) Düşman; muhalif, karşı taraf. 37b/16, 68a/17, 150a/5; ḥ. ol- 223a/15; ḥ.-ı devlet 143a/8.

ḥāşnā': (Ar.) Güzel [kız veya kadın]; iyi, güzel. bāklā-yı ḥ. 80b/17; zen-i ḥ.-i 'afife 74a/14.

ḥāşr: (Ar.) Sıkıştırma, hareketten menetme; mahsus kılma, kılınma; vakfetme, tahsis etme. ḥ. èt- "ayırarak, bir yana koymak; adamak" 68a/3, 75b/1, 77a/1, 156b/12.

ḥāşret: (Ar.) Özlem, tutku; sıkıntı, acı, keder. ḥ.-i tamām 119a/3; ḥ.-i yār 242a/2; dāğ-ı ḥ. 76a/14; ḥ. ü nedāmet 228a/12.

ḥāşş: (Ar.) Mahsus, özel; saf, halis. ḥalvet-i ḥ. 39b/12, 41a/10; ḥıl'at-ı ḥ. 195b/13; bende-i ḥ.-ü'l-ḥ. "en has, en güzel kul" 155b/2; ḥ.-ü'l-ḥavāşş 24a/2; ḥ. ü 'ām "herkes" 102b/3.

hāṣṣa: (Ar.) Bir kimseye, ya da bir şeye özel olan nitelik, kuvvet, güç. 64a/13; h.-i dīvān-ı sultān 232a/9; bār-gāh-ı h. 158b/2; esb-i h.-i sultān 133b/8; hil^c at-ı h. 83b/5.

hāṣṣeten: (Ar.) Hususi olarak, özellikle, ayrıca, yalnız. 92a/2, 95b/11, 130b/16.

hāst-gār: (Far.) İsteyici, isteyen. 242a/13, 243a/4.

hāsūd: (Ar.) Hasetçi, kıskanç, çekemeyen. 208b/11, 208b/14, 217a/17; keyd-i h. 206b/13; nefis-i h. 207a/9; renc-i h. 208b/7.

hāṣā: (Ar.) Asla, katiyen, hiçbir vakit. 33b/4, h. ki 61b/11, 104a/15, 248a/11.

hāṣāk: (Far.) Çöp, süprüntü. 248a/11; h.-ı vücūd 106a/12; h. ü qāzūrāt 255b/13; hāk ü h. 122a/10, ḥas ü h. 63a/2, 192a/10.

hāṣed: (Ar.) İnsan topluluğu. h.-i ḥasede 206b/7.

hāṣem: (Ar.) Maiyet, yanında bulunanlar; aile; hizmetçiler. 247a/4; ḥavāṣ-ı h. ü ḥadem 159b/10; ḥadem ü h. "hizmet edenler, maiyet halkı" 21b/14, 41a/15, 71b/1; ḥavāṣī vü h. 122b/13.

hāṣiye: (Ar.) Kenar, pervaz. h.-i bisāṭ 134b/13, 185a/7, 221b/7.

hāṣmet: (Ar.) Büyüklük, heybet; saygıdan dolayı çekinme; nezaket. delā'il-i h. 73b/8; Feridün h. 131b/8; h. ü ṣevket 83b/14; heybet ü h. 257b/5; ṣevket ü h. 88a/3; zī-h. "hāṣmetli, heybetli" sultān-ı zī-h. 256a/11.

hāṣr: (Ar.) Toplama, bir araya getirme. h. eyle- 219b/8; h. ol- 219a/5.

hāṣye(t): (Ar.) Korku, korkma. 131b/1; zünbūr-ı enbūh-ı endūh-ı ḥavf ü h. 69a/2; ḥavf ü h. 32b/15, 34a/12, 157a/4, 193b/5, 236a/14.

hāṭā': (Ar.) Yanlış, kusur; günah. 61b/12, 80b/5, 184a/4; h. ét- 135b/3; keṣret-i h. u ḡaflet 246a/15; h. vü sehv 36a/6.

hāṭab: (Ar.) Odun, çıra. h.-ı āteṣ 40a/9.

hāṭā-pūṣ: (Ar.) Hata ve günahları örten, hoş gören veya hoş görülük(kimse). melik-i h. 134a/13.

hāṭar: (Ar.) Tehlike. ma^c raz-ı h. 194b/9; ^c azīm h. 195b/6; h. u maḥāfet 35b/8.

hāṭarāt: (Ar.) Tehlikeler. h.-ı külli 110b/14.

hāṭar-nāk: (Ar.Far.) Tehlikeli, korkulu, korkunç. h. ol- 212a/9; rā-yi h. 159b/15.

ḥaṭavāt: (Ar.) Adımlar. 112a/17; ḥ.-ı sa' y 85b/1.

ḥātem: (Ar.) Mühür, üstü mühürlü yüzük. 99b/4, 184a/6, 234b/6; ḥ.-i salṭanat 189a/2; ḥ.-i ṣemīn 127b/8.

ḥāṭır: (Ar.) Zihin, fikir; keyif, hal. 74a/5, 118a/15; ḥayyiz-i ḥ. 101b/17; ḥ. gel- 144b/14; ḥ.-ına getir- 9a/16; ḥ.-niṣān "unutulmayan, akılda kalan" 39a/1, 184a/6; ḥ.-ı fātire "bıkkın gönül" 241b/7.

ḥāṭıra: (Ar.) Hatıra gelen, hatırda kalan şey, andaç. 44b/15, 52b/17, 101b/15; ḥ. ol- 99a/8, 121b/2.

ḥāṭır-niṣān: (Ar.Far.) Hatırda tutulan, akılda kalan. 184a/6; ḥ. ét- 17b/2; ḥ. ol- 39a/1, 222b/6; ḥ.-ı pādiṣāh 222b/9.

ḥāṭım: (Ar.) Kâbe taşı; Kâbe duvarı. ḥ.-i rif' at 110a/7.

ḥātime(t): (Ar.) Son, nihâyet. 125a/8, 235b/8, 238b/3; vesīle-i ṣalāh-ı ḥ. 7b/17.

ḥāṭır: (Ar.) Saygın, itibarlı; tehlikeli; gerekli, önemli, mühim. emr-i ḥ. "önemli iş" 140b/7, 161b/13; fi' l-i ḥ. 214b/11; sırr-ı ḥ. 201b/15; ṣān-ı ḥ. 105a/12.

ḥatm: (Ar.) Hitama erdirme, bitirme; mühürleme, mühürlenme. 234a/16; ḥ. ét- 234b/6; kitāb-ı bi-ğayr-ı ḥ. 234b/5; maẓmūn-ı kelām-ı ḥ.-ü'l-enbiyā 156b/2.

ḥatmsüz: (Ar.T.) Sonsuz, bitimsiz. 234b/1.

ḥaṭṭ: (Ar.) 1) Yazı. 193a/6, 219a/8, 232b/1; elvāh-ı ḥ. 73b/16; ta' lim-i ḥ. 73b/16. 2) Çizgi. ḥ.-ı 'izār-ı yār 19a/16. 3) Padişah yazısı, ferman, buyruk. ḥ.-ı ṣāhī 233b/15.

ḥattā: (Ar.) Bundan başka, bile, hem de. 24b/17, 40a/5, 80b/13, 114b/13, 139b/7.

ḥaṭṭāt: (Ar.) Hattat. 219a/7, 219a/10, 219b/5; dest-i ḥ. 219b/1.

ḥātūn: (< Far. < T. katun) 58a/16, 91a/12, 138a/10, 139a/9, 149a/4.

ḥaṭve: (Ar.) Adım. 112a/17.

havā: (Ar.) Hava. 67b/10, 128a/7, 259a/14; h.-yı berd 257a/13; h.-yı çemen 13b/3.

havā-dārī: (Ar.Far.) Havadar, havası temiz ve güzel olan (yer). maḳām-ı h. 99a/2

ḥavādiṣ: (Ar.) Havadis. ḥ.-i ḥadeṣān 50a/3, 243a/16; ḥ.-i rūzigār 215b/15; derd-i ḥ.-i 'uzmā 163a/16.

ḥavāḳın: (Ar.) Hükümdarlar, padişahlar, hakanlar. ṣanādīd-i ḥ.-i gürūh-ı pür-ṣükūh 10b/14.

ḥavāle(t): (Ar.) Bir işi veya bir şeyi başka birine bırakma, üstüne bırakma, ısmarlama. ḥ. ét- 58b/6, 165b/11, 190b/6; ḥ. kı1- 68b/13, 128b/17, 129b/6.

ḥavālī: (Ar.) Etraf, civar, çevre. 104a/1, 106a/10, 215a/17, 259a/3; ḥ.-i Medā'in 196b/3; ḥ.-i menzil-i Ḥātem 101a/14.

ḥavāric: (Ar.) Âsîler; zorbalar. 236a/4.

ḥavāriyyūn: (Ar.) Havariler, İsa Peygamberin on iki kişiden ibaret olan yakın dostları, yardımcıları. 118b/4, 206a/7.

ḥavāşıl: (Ar.) Kursaklar. ḥ.-ı tuyūr 119a/4.

ḥavāşş: (Ar.) Hassalar, keyfiyetler; muhterem, saygın olanlar. 50a/15, 241b/12; ḥ.-ı bār-gāh 128a/1; ḥ.-ı der-gāh 110a/10; ḥ.-ı devlet 72b/16, 98b/3; ḥ. ü 'avām "ileri gelenler ve halk" 61a/6; ḥāşü'l-ḥ. 24a/2.

ḥavāş: (Ar.) Aile bireyleri. ḥ.-ı ḥaşem ü ḥadem 159b/10.

ḥavāşī: (Ar.) Maiyet adamları. ḥ. vü ḥadem 126b/7; ḥ. vü ḥaşem 122b/13; ḥademe vü ḥ. 60a/16.

ḥavātır: (Ar.) Fikirler, düşünceler. 48b/15; ḥ.-ı şāh 46b/2; berāy-i cezb-i ḥ. 31b/13.

ḥavātım: (Ar.) Sonlar. ḥ.-i a' māl 145b/16.

ḥavāyic: (Ar.) İhtiyaçlar, lüzumlu, gerekli şeyler. ḥ.-i nās 95a/7; ḳazā'-i ḥ.-i 'āmme 9b/6; ḳazā'-yi ḥ.-i müslimîn 137b/7.

ḥavene: (Ar.) Hâinlik edenler. resûl-ı ḥ. 237a/10.

ḥāver: (Far.) Şark, doğu yönü, gün doğusu. ḥusrev-i ḥ. 12b/13, 256b/11.

ḥavf: (Ar.) Korku, korkma, ürkme. 50b/3, 215a/4; ḥ. ét- 58b/12, 218b/1; ḥ. üzere ol- 162a/3, 218a/17; ḥ. ü ḥaşyet 32b/15, 34a/12, 218a/12; ḥ. ü hirās 38b/17; bī-ḥ. "korkusuz" cevf-i bī-ḥ. 57b/17.

ḥavf-nāk: (Ar.Far.) Korku veren, korkutan. 128b/16.

ḥāvī: (Ar.) İtiva eden, içine alan, kaplayan. ḥ.-i fehāvī 5b/12.

ḥāviye: (Ar.) Cehennem'in yedinci katı, en şiddetlisi. bâdiye-i h.-i hevā-yi nedem ü ğam ü 'adem 180b/7; bâdiye-i h. 197b/6; bâdiye-i h.-i zālālete düş- 249a/15.

ḥavşala: (Ar.) Anlama ve kavrama yetisi. 106a/4.

havz: (Ar.) Havuz. 11a/7, 96b/11.

havz: (Ar.) Sakınılacak işe sokulma, girişme. 11a/7; h. ét- 239a/15.

havza: (Ar.) Bir hükûmetin idaresi altında bulunan ülkelerin bütünü. h.-i hükûmet 16a/3; h.-i kuvvet u kudret 261b/13; h.-i se' at 107a/13; hamiyân-ı h.-i memleket 194b/2.

hây: (Far.) Vay, eyvah 60a/14, 60b/11, 178b/17.

hayâ': (Ar.) Utanma; ar, namus, edep. 61a/5, 61a/7, 61a/12, 62b/8; h. vü rıfık 30a/12.

hayâl: (Ar.) Hayal. 52b/16, 56b/4, 138b/6; h. ét- 63a/5, 233b/7; h. ol- 76b/1; h.-i hām 103a/13; maḥz-ı h. 59a/3.

hayâlât: (Ar.) Hayaller. h. ü gümân 222b/5.

hayâl-engîz: (Ar.Far.) Hayal yaratan, hayal kurduran. resm-i dil-âvîz ü h. 19a/17.

hayât: (Ar.) Hayat. 13b/3, 103a/13, 195b/12; h.-da dur- 81a/16; h.-ı dünyâ 191a/1; h.-ı ebediyye 22b/8; h.-ı tâze 151a/5; sebeb-i h.-ı fâniyye 22b/4.

hayf: (Ar.) Haksızlık, cevir, zulüm; yazık ki, vah. 79a/12; dirîğ ü h. 141a/10; zûlm ü h. 146b/5.

hâyil: (Ar.) Korkunç. 73a/3.

hayl: (Ar.) Güç, kuvvet. h. u ' ilel 162b/14.

hayl: (Ar.) At, at sürüsü; zümre, takım, guruh. 258a/9; h.-i enbiyâ-yı kirâm 250a/6; hâlel-i h.-i seyl 107b/6; h. ü hadem 122b/12; h. ü haşem 110b/12.

haylî: (Far.) Epeyce, çokça; bir takım; oldukça. 58a/8, 132b/7, 178a/10; bir h. 52b/12, 151b/14; bir h. zamân 41a/9.

hayme: (Ar.) Çadır. h.-i bülel-bâm 163b/11; h.-i kayşer 179a/13; h.-i köhne 123b/6; h.-i semâvî 13b/5; h.-i Şâbûr 178b/14; derûn-ı h. 123b/7; piş-i h.-i zen 123b/13.

hayn: (Ar.) Yok oluş, ölüm; sıkıntı, mihnet. hîn-i h. u vefât 89a/1.

hayr: (Ar.) İyi, faydalı, hayırlı, yarar. 124b/3, 204a/15; h. du'â 27a/13; h.-ı kabûl 45a/11; aḥkâm-ı h. ü şer 69a/10; h. ü ihsân 193b/13; h.-resân "hayra erişenler" h. olmak 216a/4; h. ü şalâh 238b/3; eger h. ve eger şer 143a/13.

hayrân: (Ar.) Şaşmış, şaşsa kalmış; çok tutkun. h. ol- 27b/15, 56b/6, 107b/10, 172b/5, 199b/16.

ḥayrāt: (Ar.) Sevap kazanmak için yapılan hayırlı işler, iyilikler. vüçūh-ı ḥ. 139a/13; ḥ. u ḥasenāt 29b/7.

ḥayr-du‘ā: (Ar.Far.) İyi ve hayırlı dua. 25a/2, 130a/9; ḥ. ét- 27a/13, 139a/3; ḥ. kı1- 117b/9.

ḥayr-endīṣ: (Ar.Far.) Hayırlı iş, iyilik düşünen. dervīṣ-i ḥ. 86b/14.

ḥayret: (Ar.) Hayret, şaşma, şaşırma. tih-i ḥ.-de ḳal- 249b/7; ḥ.-e var- 208a/4; ḥ.-i nefehāt-ı şimāl 13b/2; dendān-ı ḥ. 71a/13; pāy-ı ḥ. 76a/13; tenghā-yı ḥ. 87b/7.

ḥayr-ḥāh: (Ar.Far.) Herkesin iyiliğini isteyen, iyiliksever. 29a/13; nīk-endīṣ ü ḥ. ol- 214a/2.

ḥayrlu: (Ar.T.) Hayırlı. 260b/5.

ḥayṣiyyet: (Ar.) Şeref, onur, itibar, değer. 173a/7.

ḥayṣūm: (Ar.) Geniz. meṣāmm-ı ḥ. 143a/11.

ḥayṭa: (Ar.) Urgan, ip, çadır ipi; kazık; çadır kazığı. ḥ.-i ta‘ dād 259b/16.

ḥayvān: (Ar.) Canlılık, dirilik; canlı şey; insanı da içine alan bütün canlılar. 23a/4, 170a/1, 208a/8; ḥ.-ı mühib 207b/12; āb-ı ḥ. "bengi su" 241b/9.

ḥayvānāt: (Ar.) Hayvanlar. 252a/16, 259a/13, 263a/12; ḥ.-ı ‘Acem 256b/16; cülūd-ı ḥ. 255b/13; ḥ. ü nebātāt 262b/10.

ḥayvāniyyet: (Ar.) Hayvanlık. mertebe-i ḥ. 170a/3.

ḥayy: (Ar.) 1) Allah'ın adladındandır; diri, canlı. ḥayy-el-ḳayyūm "(diri, canlı Allah): mec. önü olmayan, daima yaratan ve yarattıklarının işlerini tedbirle ele alan canlı Allah" ḥazret-i ḥ. u ḳayyūm 263a/11. 2) Mahalle, kabile. ḥ. be-ḥ. "mahalle mahalle, kabile kabile" 103b/17.

ḥayyiz: (Ar.) Taraf, mekan, meydan, mevki. ḥ.-i ḥāṭır 101b/17; ḥ.-i ḥuṣūl "hasıl olma yeri" 20b/16; ḥ.-i imkān "imkanı sağlanabilecek durum" 35b/7; ḥ.-i ḳabūl 224a/11; ḥ.-i ḳat1 200a/12; ḥ.-i ḳıyās 109b/15.

ḥazā: (Ar.) Bu, o, şu. 85b/6, 140b/5, 251b/17.

ḥazā’in, ḥazā’in: (Ar.) Hazine. 36a/1, 38b/13, 52a/12, 179b/2; ḥ.-i bī-kerānī 102b/14.

ḥazāḳat: (Ar.) Üstatlık, ustalık, uzluk. ḥ. u mahāret 152b/1.

ḥazān: (Far.) Güz mevsimi, sonbahar. bād-ı ḥ. 28b/6.

ḥazar: (Ar.) Barış ve güven. sefer ü ḥ. "savaş ve barış zamanı" 263b/8.

ḥazārī: (Ar.) Barış ve güvenle ilgili. mezāk-ı ḥ. 111a/4.

ḥazef: (Ar.) Topraktan yapılan çanak çömlek. seng ü ḥ. 18b/1.

ḥazelāt: (Ar.) Aşağılıklar, kalleşler. giriftār-ı ḥ. ü nekbet ol- 224b/2.

ḥazer: (Ar.) Sakınma, kaçınma, korunma, çekinme. ḥ. eyle- 92b/14; ḥ. ét- 58b/14, 67a/13, 119b/1, 183a/17.

ḥazıq: (Ar.) Mahir, bilimde veya sanatta uzman kimse. ṭabīb-i ḥ. 45a/1, 120a/13.

ḥazır: (Ar.) Huzurda, meydanda, gözönünde olan; yapılmış bir halde olan. 22a/7, 162b/10, 221b/12; ḥ. ét- 123b/16; ḥ. kı1- 123b/10, 239b/1; ḥ. ol- 27b/4, 87a/9.

ḥazıra: (Ar.) Şehirli; bir yere yerleşmiş. ḥ. ol- 91b/4, 91b/8.

ḥazır-cevāb: (Ar.) Hazırcevap. 104a/6.

ḥazırlan-: (Ar.T.) Hazırlanmak. 68b/13.

ḥazın: (Ar.) Hazine muhafızı, hazinedar, bekçi. 93b/6, 94b/7; ḥ.-i beytü'l-māl 94a/8, 94b/5; nās-ı ḥ. 93b/4.

ḥazīne: (Ar.) Devlet malının, devlet parasının saklandığı yer. 35b/4, 154a/12, 183b/5; ḥ.-i 'āmire "devlet hazinesi" 124a/3; ḥ.-i pür-güher 154a/11; ḥ.-i sultān 232a/4; ḥ.-i şāh 43b/2.

ḥazīz: (Ar.) En aşağı; dağ eteği. ḥ.-i ḥāk 87b/15; ḥ.-i zillet ü denā'et 75a/3.

ḥazm: (Ar.) Kat'î karar, sebat, direnme; doğru ve sağlam rey ve karar. erbāb-ı ḥ. 98a/1, 239b/2.

ḥazr: (Ar.) Tahmin etmek, tahminde bulunmak. ḥazr ü taḥmīn ét- 55a/6.

ḥazret: (Ar.) Yüce kabul edilen kimselerin adlarının başına saygı, övme, yüceltme amacıyla getirilen unvan. 50b/4; ḥ.-i Adem 23a/7; ḥ.-i ḥaqq 32b/14; ḥ.-i Muḥammed 250b/14; ḥ.-i şehen-şāhī 110b/5.

ḥazẓ: (Ar.) Hoşlanma, sevinç; baht, talih, kıymet. ḥ. ét- 225a/7; ḥ.-ı pādīşāh 78a/15; ḥ.-ı ra'ıyyet 78a/16; ḥ.-ı vāfir 111b/5.

hebāen: (Ar.) Boşuna, beyhude olarak. 87b/17.

hedāyā: (Ar.) Armağanlar, hediyeler. 101b/10, 127a/12; h.-yi vilāyet 92b/12; tuḥfe vü h. 45a/10, 101a/12.

hedef: (Ar.) Hedef. 139a/10; h. ol- 79b/2; h.-i ḥarām 53b/5; h.-i murād 70a/10; h.-i şavāb 238b/2.

hediyye: (Ar.) Hediye, armağan. 54b/17, 157b/7; tuḥfe vü h. 223b/9.

hedm: (Ar.) Yıkma, harâbetme. h. ét- 262b/5.

heft: (Far.) Yedi sayısı. netice-i h. ābā³-i ümmehât 5b/17; h. iqlīm "Batlamyos'un ayırdığı dünyanın yedi bölgesi" sāḥt-ı memālik-i h. 1. 41b/10; h.-āsmān "yedi kat gök" siper-i h.-āsmān 220b/9; tersīm-i sultān-ı h. 1. 48a/2.

hefte: (Far.) Hafta, yedi gün. 124a/3.

heftüm: (Far.) Yedinci. b.-ı heftüm 11b/6, 83b/9.

hefvān: (Ar.) Hızla gitme; yanılma, yanlışlık. shevāt-ı nefis-i pür-h. 29b/3.

hekīm: (Ar.) Tabip, doktor. ḥ.-i fazilet niẓām 231a/11.

helāk: (Ar.) Mahvolma, ölme; harcanma; çok yorulma. 208a/9; h. ét- 51b/9, 157a/1; h. ol- 177b/13; dām-ı h. 113a/16; ḳafes-i h. 37a/9.

helāl: (Ar.) Şer'an kullanılması uygun, yasaklanmamış şey. ḥ. eyle- 153b/1; māl-ı ḥ. 147a/11; vech-i ḥ. 96a/14; ḥ. ü ḥarām 57b/4.

helvā: (Ar.) Helva, tatlı. 70a/7.

hele: Hele, özellikle, madem ki. 68b/9, 105b/14, 169b/10, 177a/1, 202a/13.

hem: (Far.) Hem. 130a/7; h. ... h. 146b/8, 204b/7; ve h. 64a/1, 188a/11.

hem-āgūş: (Far.) Kucak kucağa, sarmaş dolaş. h. ol- 202a/4.

hemān: (Far.) Hemen, derhal, o anda; öylece, böylece. 34b/1, 88a/5, 147b/3, 207b/14, 246a/2.

hemānā: (Far.) Güya, sanki; tam, tamamen, aynen, tıpkı. 49a/5.

hemān-dem: (Far.) Hemen, çabucak, o anda. 15b/11, 261a/14.

hem-cenāḥ: (Far.Ar.) Müsavi, denk. h.-ı ' anḳā 228a/8.

hem-çü: (Far.) (onun) gibi. 31a/2.

hem-çünān: (Far.) Böylelikle, böylece. 57b/4, 184a/16, 218b/2, 226b/13, 247b/12.

hem-dem: (Far.) Sıkı fıkı, canciğer arkadaşı. dōstān-ı h. 241b/14; hem-zebān u h. 101a/4.

- heme:** (Far.) Cümle, hep, bütün. 207a/13; h.-i benāt-ı beriyyet 94a/12; h.-i ḥaṣā'il 90a/17.
- hem-ḥāb:** (Far.) Aynı yerde veya odada uyuyan, yatak arkadaşı; eş. 202a/1.
- hem-ḥābe:** (Far.) Yatak arkadaşı, oda arkadaşı. 153a/5, 201b/5.
- hem-ḥāl:** (Far.Ar.) Bir halde bulunan, halleri birbirine benzeyen. 73a/12.
- hemīn:** (Far.) Bu bile, tıbkı bu; çok. 48b/17, 55b/11, 74a/17, 102a/17, 189b/8, 223a/7.
- hem-^cinān:** (Far.Ar.) Dizgini bir, atbaşı beraber olan, yanyana birlikte bulunan, arkadaş. 75b/6, 115a/7; h. ol- 66a/3, 167a/4; h.-ı dā'ire-i eflākī 115a/7; h. ü tev²-emān 224a/3.
- hemīše:** (Far.) Daima, her vakit, her zaman. 68a/14, 106a/15, 146b/3, 191a/2, 231b/11.
- hem-niṣīn:** (Far.) Beraber oturup kalkan, teklifsiz arkadaş. h. ol- 104b/6, 139b/5, 247b/7; eṣer-i ṣoḥbet-i h. 210a/1; meṣel-i h.-i ḥired-mend 210a/5; h. ü dil-dār 247b/15.
- hem-pā[y]:** (Far.) [Kötü işlerde] arkadaş, ayaktaş, omuzdaş. h.-yı Sāmiri-i sāḥir 103b/5.
- hem-rāh:** (Far.) Yoldaş, yol arkadaşı. h. ol- 177b/14; üç nefer-i h.-ı dem-sāz 118b/6; h. u yek-ḳadem 101a/4.
- hem-rāz:** (Far.) Sıkı fıkı arkadaş, sır arkadaşı. 62a/7; h. ol- 178a/11.
- hem-rāzlık:** (Far.T.) Arkadaşlık, dostluk. 222b/3.
- hem-sāl:** (Far.) Yaşıt, yaşdaş. h. ol- 22a/14.
- hem-sāye:** (Far.) Komşu. 54a/12, 242a/17, 242b/1.
- hem-ser:** (Far.) Arkadaş, kafadar; erkek ve kadın eşlerden her biri. 229b; h. ol- 66a/2, 189b/14; h.-i Ferḳadān 258b/8.
- hem-ṣehrī:** (Far.) Hemşehri. 152a/16.
- hemṣīre:** (Far.) "Sütleri bir olan": kızkardeş. 152a/15.
- hem-tā:** (Far.) Benzer, taydaş, denk. h.-yı hümā 10a/13, 228a/9; h.-yı iblīs 103b/5.
- hem-vāre:** (Far.) Daima, her zaman. 10a/14, 29b/7, 67a/6, 73b/17, 125a/3.
- hemyān:** (Far.) Heybe, çanta, büyük kese. 144b/5, 144b/17, 145a/4, 145a/14, 145a/16.
- hem-zebān:** (Far.) Kafa dengi, kafadar; denk, eşit. h. ol- 247b/1.

hengām: (Far.) Zaman, çağ, sıra, vakit, mevsim. h.-ı istirāhat ü ārām 259a/10; h.-ı nev-bahār ü eyyām-ı sebze-zār13a/2; h.-ı sebze-zār 115b/2; h.-ı şitā "kış mevsimi" 146b/6; h.-ı taḥşil 4a/6; h.-ı vüzerāt 227b/14; bî-h. "vakitsiz" 36a/6, 222b/17.

heniyye: (Ar.) Kısa süre. 81a/14.

henüz: (Far.) Henüz, şimdiye kadar, daha, ancak. 19b/16, 39b/17, 73b/14, 112b/11, 124a/10.

her: (Far.) Hep, bütün. 12b/9, 15b/1, 67b/13; h. gün "sürekli, sürekli olarak" 91b/3, 152a/4, 172b/5, 262a/9; h. ne kadar "her ne kadar" 47a/13, 141a/6, 176a/13.

her-āyīne: (Far.) Mutlaka; herhalde; elbette; zaruri. 53b/6, 76a/2, 157b/6, 200b/8, 201a/11.

her-bār: (Far.) Her defa, sürekli, daima. 49b/1, 85a/3, 139a/5, 214a/10.

her bir: (Far.T.) Sayılabilen şeylerin ayrı ayrı hepsi, beher. 16a/9, 172b/17, 173b/10, 255a/10.

her biri: (Far.T.) Ayrı ayrı hepsi. 24b/11, 48a/16, 94a/12, 200a/11, 241b/15.

herc: (Far.) Karışıklık, gürültü ve karışık hareket. h. ü merc "altüst, karmakarışık, allak bullak" 110b/17, 214b/12.

her-çend: (Far.) Her ne zaman. 44b/5, 158b/14, 193a/4; h. ki 75b/8, 120a/11, 187b/13.

her-dem: (Far.) Her dakika, her zaman, daima. 74a/1, 91b/2, 161b/3.

her-gāh: (Far.) Her zaman, her vakit. 57b/3, 73b/16, 75b/17, 142b/15, 183a/12.

hergiz: (Far.) Asla, katiyyen, hiç bir vakit, hiç bir suretle. 42a/6, 72a/16, 142a/3, 161b/6, 227b/7.

herkes: (Far.) Herkes. 59b/2, 68a/2, 70a/12, 83a/12, 204b/12.

her ne: (Far.T.) Herhangi. 44b/15, 68b/10, 143b/4, 199b/8, 213a/1.

heşt-behişt: (Far.) Kur'an-ı Kerim'de adı geçen sekiz cennet. 128a/3.

heştüm: (Far.) Sekizinci. bāb-ı h. 11b/6, 89a/14.

hetk: (Ar.) Yırtmak, parçalamak; kesmek. h. èt- 237a/13.

hevā: (Ar.) İstek, arzu. 75b/1, 97b/6, 232a/2; h.-yi 'aşk 201b/4; h.-yi nefis 35a/13; h.-yi salṭanat 36a/6; h.-sına düş- 232a/2; h.-āmiz "cazip" risāle-i h.-āmiz 58b/7.

- hevācir:** (Ar.) Hicret edenler, göçenler; günlerin en sıcak zamanları. h. ü ebkār 142b/17.
- hevā-dār:** (Ar.Far.) Yar, dost. 199a/3; mā' il u h. ol- 19a/2; h. geçin- 13b/7.
- hevā-dārlik:** (Ar.Far.T.) Yar olma, dostluk. 222b/10.
- heves:** (Ar.) Arzu, istek; gelip geçici istek. h. ét- 50b/11.
- hevl-nāk:** (Ar.Far.) Korkunç, korkulu. 205a/3; bâdiye-i h. 118a/1, 153b/16; sūhan-ı h.-ı âteş te'şir 133b/4.
- heyākil:** (Ar.) Heykeller. h.-i pür şemā' il 4b/17; nuqūş u h. 18b/17.
- hey'āt:** (Ar.) Heyetler. 45b/14, 83a/3.
- heybet:** (Ar.) Korku ile saygı duygularını birden uyandıran hal veya gösteriş. h.-i siyāset-i Hürmüz 193b/4; bīm-i şemşir h. 192b/3; kelimāt-ı h.-āmiz 235b/7; zehr-i h. 191b/11; h. ü haşmet 257b/5; h. ü şavlet 37a/7.
- heycā':** (Ar.) Mücadele, savaş, dövüş. hengām-ı żarb ü h. 233a/15.
- heycān:** (Ar.) Heyecan. ḥalecān u h. ét- 110a/4.
- hey'et:** (Ar.) Şekil, suret, kıyafet, görünüş; hal, durum. 249b/12; zibā-h. 74a/11; heykel ü h. 70b/12.
- heyhāt:** (Ar.) Yazık, ne yazık; ne kadar uzak. 157a/12.
- heykel:** (Ar.) Heykel, put, sanem. 173a/9; h.-i ğarīb 163b/10; h. ü hey'et 70b/12.
- heyl:** (Ar.) Üstüne dökmek, boşaltmak. h.-i bārān-ı bī-pāyān 52b/2.
- heyyin:** (Ar.) Kolay. āsān ü h. 32a/4, 171b/13.
- hezār:** (Far.) Bin; pek çok. 18b/4, 56b/7, 167a/15; h. bār 218a/13; h. sāl 240a/17; h. 'aybın bul- 223a/15; h. zōr u zārla 60b/9.
- hezīmet:** (Ar.) Bozgun, savaşta bir taraf askerinin bozulması. h. ét- 236a/5.
- hezl:** (Ar.) Eğlence, alay, şaka, latife; boş söz. mūcib-i h. 80b/13; kār-ı ehl-i sefeh ü h. 228b/1.
- ḥibret:** (Ar.) Bir şey hakkındaki bilgi ve tecrübe. intizām u ḥ. 30a/13; bāb-ı teyaqqūz u ḥ. 215b/16; teyaqqūz u ḥ. 140a/6.

hıdemāt: (Ar.) Hizmetliler; hizmetler. hıdemāt-ı m. 36b/3; hı.-ı şakīle 177a/17; hı.-ı tehniyet 29a/6.

hıfz: (Ar.) Saklama, koruma; hatırda tutmak, unutmamak. 53b/11, 246b/9; hı.-ı memālik 253b/5; hı.-ı mesālik 43a/16; hı.-ı şıḥḥat 45a/2.

hıkd: (Ar.) Kin tutma, öç almak için fırsat bekleme. eşḥāb-ı hı. ü ḥased 206b/3; zehr-i hı. ü ḥased 208b/6; hı. ü ḥased 206b/7.

hınzır: (Ar.) Domuz; pis ve katı yürekli kimse. 60b/14, 169a/16; hı.-i sebük-hız ü tiz-dendān 168b/10.

hırām: (Far.) Nazlı, edalı, salına salına gidiş. licām-ı semend-i tiz hı. 85b/10; licām-ı tūsen-i tünd-hı.-ı sultān 128b/14; hı. ét- 122b/13; sebük hı. 264a/3.

hırāmān: (Far.) Salına salına, naz ve eda ile yürüyen. hı. ol- 56a/6.

hırāset: (Ar.) Bekleme; koruma. hı.-i şevāri^c -i şerāyi^c -i dīn 8b/13.

hırāş: (Far.) Delme, parçalama, tırmalama. hı. ét- 58b/2; hı. ü tirāş ol- 118b/17.

hıred: (Far.) Akıl, us. hı.-i ḥurde 50b/1; şāhib-i hı.-i ḥurde-bīn 121a/14.

hıred-mend: (Far.) Akıllı, anlayışlı. hı.-i yegāne 158b/9; bende-i hı. 224b/9; ḥakīm-i hı.-i hūner-peyvend 19b/15; meşel-i hem-nişin-i hı. 210a/5.

hıred-mendān: (Far.) Hiredmenler, akıllılar. 243b/3.

hırka: (Ar.) Bez ve kumaş parçası; dervişlerin giydikleri üst libası. 166a/4; dāmen-i hı.-i pāk 57b/15.

hırka-pūş: (Ar.Far.) Hırka giyen fakir, derviş. derviş-i hı. 85b/4.

hırmān: (Ar.) Mahrumluk; ümitsizlik. 18a/17, 224a/3; hı. ü ḥusrān 142a/10.

hırs: (Ar.) Hırs. 142a/10, 224a/3; mübtelā-yı ḥarāz-ı hı. 55b/6; hı.-ı ekl 57b/3; leşker-i hı. 118a/14; hı. ü ṭama^c 185b/16.

hışāl: (Ar.) Huylar, ahlaklar, üstün vasıflar. 23a/4; hı.-ı aşere 215b/7; hı.-ı nā-pesendide 200b/8; hı.-ı seb^c 210a/16; eşref-i hı.-ı māhiyyet-i insāniyyet 108b/2; ḥōş-hı. "iyi huylu, güzel ahlaklı" ḡazāl-ı ḥōş hı. 139b/4; melik-i hı. 22a/14.

hışn: (Ar.) Sağlam, sarp [yer], kale. hı.-ı ḥaşin 9a/5, 65b/11.

hışset: (Ar.) Hasislik, cimrilik, tamahkarlık. 247a/2; hı. ü denā^c et 241a/9.

hışf: (Ar.) Geyik yavrusu. 173a/14, 175a/5, 178a/13; h̄.-ı şağır 173a/6; fıkdān-ı h̄. ü ğazāl 174a/3.

hışm: (Far.) Kızgınlık, öfke. 183a/2, 185a/12, 217a/7; h̄. eyle- 217a/8; h̄.-ı h̄udā-yi te'ālā 185b/3; h̄. u h̄ilm 235b/11.

hışm-ālūd: (Far.) Darılmış, kırgın. h̄. ol- 205b/11.

hışt: (Far.) Kerpiç; tuğla. 116a/7.

hışbe: (Ar.) Evlenmek üzere istenilmiş kız veya kadın. 242b/2.

hıřta: (Ar.) Ülke, memleket, diyar. h̄.-i Rūm 44a/2; h̄.-i zemīn-i selātin-i 'adālet-āyīn 108b/12; h̄afızān-ı h̄.-i saltanat 194b/3.

hıřyām: (Ar.) Çadırlar. h̄.-ı sa' d-ı h̄itām-ı h̄ümāyūn 13a/8; aṭnāb-ı h̄.-ı çarḥ-ı zümürüd-fām 108b/10; h̄ilāl-i h̄.-ı h̄ümāyūn 128a/10.

hıřyānet: (Ar.) Hıyanet. 153a/10, 181b/2, 210b/10; h̄. ét- 55a/10, 131a/17.

hıřyār: (Far.) Hıyar. 224b/12, 224b/14, 225a/3; h̄.-ı telḥ 224b/16.

hıřyāz: (Ar.) Havuzlar. müstefiz-i füyüz-ı h̄.-ı riyāz-ı kerem 10a/5.

hıřre-rūlık: (Far.) Hayasızlık, yüzyüzlük. h̄. ü tünd-h̄ūlık 197b/2.

hıřbāl: (Ar.) İpler, organlar, halatlar. h̄.-ı h̄ilm 182b/10.

hışbe: (Ar.) Bağışlama, bağış. h̄. ét- 81a/13, 81a/15.

hıřcāb: (Ar.) 1) Utanma, sıkılma. 94a/10, 152a/3; zaḥmet-i h̄. 257a/5 verā³-ı h̄. 29a/17. 2) Perde. 134b/13; h̄.-ı cehālet 150b/14; h̄.-ı seḥāb 53a/4.

hıřcāre: (Ar.) Taş. 259a/16, 261a/2.

hıřcāzī: (Ar.) Hicaz'a mensup, Hicazla ilgili; Hicazlı. teberrūkāt-ı h̄. 102a/13; tuḥfe-i h̄. 223b/5; zūbā-yı rivāyāt-ı h̄. 7b/4.

hıřcrān: (Ar.) Ayrılık. şeb-i h̄. 152a/13.

hışcret: (Ar.) Hicret. 164a/10.

hışç: (Far.) Hiç, ehemmiyetsiz, değersiz. 46a/3, 63b/11, 67b/2, 109b/10, 173b/6.

hışç bir, hışçbir: (Far.T.) Hiçbir. 24b/17, 54a/7, 75b/12, 140b/11, 226a/2.

hidāyet: (Ar.) Hak yoluna, doğru yola kılavuzlanma. h.-i lem-yezelī 57a/4; hāṭır-ı h. 46b/2; rāh-ı h. 33a/14; ilhām ü h. kıl- 32b/15; semir-i h.-pezir 112a/3.

hiddet: (Ar.) Keskinlik, şiddet, sertlik; öfke, gazap. h.-i zihn 46a/8; âteş-i h. 97b/12.

hifeten: (Ar.) Korkarak. 127b/8.

hiffet: (Ar.) Hafiflik; hoppalık. 223a/13; h. ét- 223a/9; h.-i ‘aql u saḳāmet-i rāy 69b/16; h.-i rāy 73a/5; mūcib-i h. 205a/16; tehevür ü h. 183a/4.

hikāyāt: (Ar.) Hikayeler. 96a/8; h.-ı âtiye 93a/3, 148a/7; der-şüret-i h. 12a/1; evzāh-ı h. 16b/5; menşe’-i h. 11a/14; ğarā’ib h. 58a/5.

hikāye, hikāyet: (Ar.) Anlatma; masal, roman; olmuş bir hadise. 55a/13, 197a/7; h. ét- 61a/17; h. eyle- 173a/14; h. olın- 115a/2, 217a/10; h.-i ‘acibe 159a/15; aşl-ı h. 16a/1.

hikmet: (Ar.) 1) Bilgelik, hakımlık. 69b/12; fūnūn ü h. 27b/12; h. ü şecā‘at 30a/6; h.-āmiz "hikmetle karışık" 29b/10; h.-bār "hikmet yayan" güftār-ı h.-bār 48b/8; h.-nişār "hikmet yayan" cevāhir-i ebrār-ı kelimāt-ı h. 126a/13; h.-nümūn "hikmetli, hikmet gösteren" fāzıl-ı h.-nümūn 126a/14; h.-penāh "bilimin sığınağı, koruyucusu" pādişāh-ı h.-penāh 46a/16; h.-şi‘ār "hakım, bilgili" 27a/12; h.-şinās "felsefe bilen; filozof" şāh-ı h.-şinās 45b/14; h. ü şecā‘at 30a/6. 2) Sebep, neden. 18a/2, 32b/15, 64b/6, 208a/9, 251b/7. 3) Öğüt verici söz. 90b/9.

hilāf: (Ar.) Karşı, zıd; yalan. 188a/14; h.-ı ma‘kūl 239b/3; h.-ı ‘āde "sapıklık, düzgünsüzlük" 259a/10; h.-ı ‘ādet 71a/8; h.-ı muḳteżā-yi ‘aql ü hikmet 128a/9; bī-h. 92a/14.

hilāfet: (Ar.) Halifelik. 111b/8; h.-i ‘uzmā 252b/15; ā‘yān-ı h. 231a/17; eyyām-ı h. 132a/17; nevbet-i h.-i ‘Ömer 136b/4; şāh-sār-ı h. ü şevket 114a/10; zamān-ı h. 95a/4.

hilāfet-nāme: (Ar.Far.) Şeyh tarafından verilen halifelik belgesi, icazetname. h.-i ilāhī 212a/16.

hilāl: (Ar.) Ara, aralık. h.-i ders 24a/8; h.-i hıyām-ı hümāyūn 128a/10; h.-ı memleket 140a/11.

hilāl: (Ar.) Hilal. 21a/10; h.-i āsmān 19a/13; h.-i āsmān-āsā 20a/8, 76a/11; h.-i evc-i cemāl 21b/3.

hıl' at: (Ar.) Süslü elbise, kaftan. 199a/13, 256a/7; h̄.-i h̄āşşa 83b/5; h̄.-i h̄ilāfet 190a/16; h̄.-i şāh 37a/15; h̄. ü dibāc 133b/7.

h̄ile: (Ar.) Hile, oyun, aldatma; çare. 47a/13, 106b/4, 247a/15; h̄.-i fenn 202b/11; h̄. vü tedbīr 198a/17.

h̄ile-kār: (Ar.Far.) Hileci, düzenbaz, oyuncu. 'acūz-ı h̄. 171b/8; merd-i 'ayyār-ı h̄. 106a/14; rūbāh-ı 'aql-ı h̄. 134a/1.

h̄ile-sāz: (Ar.Far.) Hileci, düzenci, oyuncu. h̄. ol- 58b/16.

h̄ilkat: (Ar.) Yaratılma, yaradılış; tabiat. 180b/12; h̄.-i aşlī 173a/14; ber-mūcib-i h̄.-i cibillī 5a/9; ibtidā'-ı h̄. 49b/7; mebādī-i h̄. 17a/9.

h̄ilm: (Ar.) İnsanın tabiatında olan yavaşlık, yumuşaklık. 182b/3, 184a/14, 188b/6; zīver-i h̄. 183a/1; h̄. u rıfķ 188a/10.

h̄ilye(t): (Ar.) Süs, cevher; güzel sıfatlar; güzel yüz. 182b/16; h̄.-i 'adl 136a/12; h̄.-i hayā 66b/10; h̄.-i h̄ilm 182b/7.

h̄imāyet: (Ar.) Koruma, korunma. 9a/1; h̄. ét- 65a/5; h̄.-i şahāvet 107b/13; imsāk-ı h̄.-i sīm u zer 209a/5.

h̄imem: (Ar.) Gayretler, emekler, yüksek iradeler; ermiş olanların tesirleri. zevī-i h̄.-i 'āliye 83b/7; mütekeffil ü h̄. 187a/11.

h̄immet: (Ar.) Gayret, emek, çalışma, çabalama. 41a/3, 171b/4, 220b/8; h̄. şarf ét- 79b/2; h̄.-i bülend 73a/12; şahş-ı dūn h̄. 57b/6; h̄. ü 'azīmet 178a/2.

h̄in: (Ar.) Zaman, an, vakit, sıra. 46b/2, 150a/12, 255b/16; h̄.-i żarrā 175b/8; h̄.-i hayr 102a/4; h̄.-i nefes-i ahīr 49b/3; h̄.-i vedā' 95b/16.

h̄irās: (Far.) Korku. h̄.-ı bī-ķiyās 133a/12; āşār-ı h̄avf ü h̄. 183b/13; şadā-yi bīm u h̄. 159b/2; h̄avf ü h̄. 38b/17, 262b/14.

h̄irāsān: (Far.) Korkan, korkak. 147a/4; h̄. ol- 218b/1, 245a/17; tersān ü h̄. 183b/11; bī-h̄. "korkusuz" 136a/13.

h̄irāset: (Ar.) Korumak, himaye etmek. zirā'at ü h̄. 257a/7.

h̄irbe: (Ar.) Harabe, virane. ķarye-i h̄. 115b/16.

h̄ire: (Far.) Şaşkın; donuk; fersiz. h̄. ol- 200b/13.

- h̄irfet:** (Ar.) Sanat, meslek. h̄.-i ifsād ü telbīs 103b/5; h̄.-i tıbb u cerrāh 160a/17.
- h̄isāb:** (Ar.) Hesap. h̄. ét- 139b/15; h̄.-ı ih̄yā³ 81a/17; h̄add-i h̄. 109b/15; bi-h̄. "hesapsız, sayısız, pek çok. 93b/3; fī'l-h̄. 96a/10.
- h̄isān:** (Ar.) Güzel. ālā-yı h̄. 49a/3.
- h̄iṣār:** (Ar.) Kuşatma; kale, sur. 106a/16, 178b/17, 255a/9; h̄.-ı āsmān 176b/10; h̄.-ı üstüvār-ı nikāh 74a/9.
- h̄isbān:** (Ar.) Sayma, hesaplama. 81a/17.
- h̄iss:** (Ar.) His. fiḳdān-ı h̄.-i sem^c 121a/12.
- h̄işṣe:** (Ar.) Hisse, pay. 27b/1, 241b/12; k̄iṣṣadan h̄. 176b/1; k̄iṣṣa-i pür-h̄. 249a/7.
- h̄işṣe-dār:** (Ar.Far.) Hisse sahibi, hissesi olan. 241b/10; h̄. ol- 111a/8.
- h̄iṣ:** (Far.) Akriba, soysop. h̄. ü peyvend 241b/13.
- h̄iṣān:** (Far.) Akribalar, yakınlar. ṣānuma ve h̄. 157a/3.
- h̄iṭa:** (Ar.) Kuşatmak, çevrelemek; kollamak, gözetmek. h̄.-i eyālet 240b/9; h̄.-i izzet u ṣevket 261b/13.
- h̄iṭāb:** (Ar.) Hitap. 95b/4, 256a/16; h̄. buyur- 130b/15; h̄. eriş- 61b/10; h̄. ét- 26a/12, 241a/1; h̄. kıl- 88a/6.
- h̄iṭāben:** (Ar.) Hitap oalrak, karşısındakine sözünü söyleme tarzıyla. 62a/13.
- h̄iṭām:** (Ar.) Son, nihayet; bitme, tükenme. 95a/17; i^c lām ü h̄. 69a/1; h̄iyām-ı sa^c d-ı h̄.-ı h̄ümāyūn 13a/8; maḥzūrū'l-h̄. 161b/13.
- h̄iyāta:** (Ar.) Bir şeyin etrafını çevirme, kuşatma, sarma. h̄.-i ʿadālet 8b/16; h̄.-i eyālet 44a/7, 190b/11.
- h̄iyel:** (Ar.) Hileler, oyunlar, aldatmalar. baş-ı bisāṭ-ı mekr ü h̄. ét- 164b/12; envā^c-i mekā³id ü h̄. 164b/15; leṭāyifü'l-h̄. "kurnazca oyunlar, hileler " 21b/14, 206b/9; mevādd-ı h̄. 175b/1.
- h̄iz:** (Far.) Kakan, ayağa kakan. h̄.-i ḳabūl 207a/3; tiz h̄. ü sebük h̄irām 264a/3.
- h̄iz:** (Far.) Eşcinsel, ibne. h̄.-i temyīz-i fitne-engīz 58b/4.
- h̄izām:** (Ar.) Kuşak, bağ, kemer. azrār-ı licām ü h̄. 169a/2; sine-bend ü h̄. 168b/4, 168b/7; licām ü h̄. 169b/13.

ḥizān: (Far.) Kalkan, sıçrayan. üftān ü ḥ. "düşe kalka" 138a/4, 149b/11.

ḥizāne: (Ar.) Hazine; kalp, gönül. 95b/10, 204a/10, 204a/11; ḥ.-i ‘āmire 86b/4; ḥ.-i dil āgāh 112b/12.

ḥizem: (Far.) Yakacak odun. 146b/5, 146b/10, 147b/7, 261a/7; cism-i h. 207a/13; ḥarman-ı h. 147b/2.

ḥizmet: (Ar.) İş, iş görme, vazife. 17a/13, 22a/16, 63a/12; ḥ. ét- 24b/16, 177b/1; ḥ.-i mülük 212a/12; ḥ.-i sultān 217a/13.

ḥizmet-kār: (Ar.Far.) Hizmet eden kimse, hizmetçi. 110b/13, 231b/11; maḥdūm u ḥ. 260b/11.

ḥöd: (Far.) Kendi; miğfer. 19b/15, 26a/17, 37a/5, 50b/1, 118a/6.

ḥöd-bīnlik: (Far.T.) Kendini beğenmişlik, bencillik. 87b/4.

ḥöd-kām: (Far.) Kendini beğenmiş, bencil. nefis-i nā-fercām-ı ḥ. 51a/11.

ḥöd-pesendlik: (Far.T.) Kendini beğenmişlik, bencillik. ḥ. ét- 37b/11.

ḥokḳa: (Ar.) Küçük, yuvarlak ve ekseriya yekpare kutu; yazı yazmak için mürekkep konan kutu. ḥ.-i dehān "hokkayı andıran küçük ağız" 85b/11, 248a/8; ḥ.-i zamīr 212a/5.

ḥör: (Far.) Ehemmiyetsiz, değersiz, bayağı, adi. ḥ. ü ḥaḳīr tūt- 194a/11; ḥ. u maḳḥūr 236a/9; ḥ. u muḥaḳḳar 41b/10; ḥaḳīr u ḥ. 57b/6.

ḥōş: (Far.) Güzel, iyi. 73b/3, 108b/9; ḥ. ét- 218a/8; ḥ. gel- 179b/11; ḥ. gör- 64b/3; eyü ḥ. 93a/11.

ḥōş-dem: (Far.) İyi arkadaş; hali vakti yerinde olan arkadaş. 12a/16, 13b/8, 52a/11.

ḥōş-dil: (Far.) Gönlü hoş, memnun. ḥ. ol- 67a/5; ḥōş-ḥāl u ḥ. 236a/10.

ḥōş-gūy: (Far.) Tatlı dilli; sözü, sohbeti tatlı. nīk-ḥūy u ḥ. ol- 228a/3.

ḥōş-güvār: (Far.) Lezzetli, tatlı. āb-ı ḥ. 63a/11; bāde-i ḥ. 14a/12; recā³-i mā³-i ḥ. 123b/4; şarāb-ı ḥ. 122a/11, 215a/15; şīrīn ü ḥ. 63a/5.

ḥōş-ḥāl: (Far.Ar.) Hali vakti yerinde, geçimi yolunda olan. ḥ. ol- 155a/15; ḥ. u ḥōş-dil 236a/10.

ḥōş-meze: (Far.) Tadımı güzel, iyi yiyecek. 187a/2.

ḥōşnūd: (Far.) Razi, memnun. 116b/7; ḥ. eyle- 193b/2; ḥ. ol- 67a/3, 67b/6, 217a/6, 227b/4.

ḥōş-rū[y]: (Far.) Sevimli, tatlı yüzlü. civân-ı ḥ. u ḥüb-şemâ 'il 104a/1.

ḥōş-ṭab^c: (Far.Ar.) Tabiatı, huyu güzel. debîr-i ḥ. ü şâhib-i tedbîr 233a/13.

ḥōş-ter: (Far.) Daha hoş, çok hoş. 65b/1.

ḥüb: (Far.) Güzel, hoş, iyi. 75b/17, 77b/5; ḥ. sîret 21a/13; civân-ı ḥōş-rūy u ḥ.-şemâ 'il 104a/1; sîret-i ḥ. 65a/3.

ḥübân: (Far.) Güzeller, iyiler. ebrû-yı ḥ. 82b/2; ğamze-i ḥ. 74b/11; zîkr-i ḥ.-ı nisvân-ı zamân 166b/8.

ḥubb: (Ar.) Sevgi, aşk. ḥ.-ı ḥabbe-i māl 88b/15; ḥ.-ı şehvât 58a/1.

ḥüb-girdâr: (Far.) İşi iyi olan, iyi şeyler yapan. 226b/3.

ḥüb-ter: (Far.) Pek güzel, en güzel. 134b/4, 158a/3.

ḥuceste: (Far.) Uğurlu; hayırlı, saadetli, kutlu. ḥakîm-i ḥ. girdâr 90a/12; re'y-i ḥ.-i pîrâye 29b/15; şâ'ib-i tedbîr ü ḥ. girdâr 214b/9.

ḥuceste-kâr: (Far.) Uğurlu, kutlu. merdân-ı ḥ. 71b/9; vüzerâ-yi ḥükemâ-yi ḥ. 157b/10.

ḥud^c a: (Ar.) Hile yapmak, aldatmak. ḥ. vü sirka 106a/15.

ḥudâ-dâd: (Far.) Allah vergisi. cevâhir-i zevâhir-i ḥ. 7a/6; kenz-i ḥ. 117b/4; ṭa^câm-ı ḥ. 154b/11.

ḥudâ-perest: (Far.) Allah'a ibâdet eden, tapınan. mü'min-i muvaḥḥid-i ḥ. 107b/17.

ḥudâ-perestlik: (Far.T.) Allah'a ibadet etme, tapınma. 44a/7.

ḥudâvend: (Far.) Tanrı, Allah; sahip; efendi; padişah. 225b/12; ḥ.-i fermân 216a/4; ḥ.-i kudret-i kâmile 212b/3; ḥ.-i māl 92a/14; ḥ.-i tiğ-i âb-dâr 231b/7.

ḥudâvendân: (Far.) Sahip olanlar. ḥ.-ı şütürân 100b/11.

ḥudâvendî: (Far.Ar.) Hükümdarlık, sahiplik. ṭab^c-ı maṭbû^c-ı ḥ. 15b/5; ṭab^c-ı maṭbû^c-ı ḥazret-i ḥ. 47b/5.

ḥudâ-yâ: (Far.) Ey Tanrı, ey Allah. 52b/15, 70b/3, 187b/4, 203a/15.

ḥudâyî: (Far.) Hudâlık, Allahlık; Allah'a mensup. rızâ-yı ḥ. 218a/6, 227b/3.

ḥuddâm: (Ar.) Hizmetçiler. 174a/7; ḥ.-ı 'atebe-i nübüvvet 239a/12; ḥ.-ı bâr-gâh 135a/14; ḥ.-ı ḥarem 60b/2; ḥ.-ı selâṭîn 119b/5; ḥavâşş-ı ḥ. 127b/7.

ḥudūd: (Ar.) Sınırlar, uçlar, bucaklar. 178a/15, 180b/15; ikāmet-i ḥ. 130b/16, 180b/15; icrā-yı ḥ.-ı şer‘iyye 180b/8; men‘-i ḥ.-ı ilāhī 134a/16; uḥdūd-ı żayyıķu’l-ḥ. 173b/15.

ḥudūdullāh: (Ar.) Allah'ın koyduđu sınırlar. 180b/13; ikāmet-i ḥ. 130b/3, 136b/15.

ḥudūş: (Ar.) Sonradan peydā olma. ḥudūş ét- 5a/2.

ḥuffāz: (Ar.) Ezberleyiciler, ezber bilenler, Kur'an'ı ezberleyenler. ḥ.-ı vilāyet 33b/10.

ḥufte: (Far.) Yatmış, uyumuş. 146a/7; fitne-i ḥ. 58b/14.

ḥūk: (Far.) Domuz. 167b/6, 169a/6, 169a/12, 170a/1; ḥuzūr-ı ḥ. 169a/16.

ḥukūk: (Ar.) Haklar, hakikatler; kanunların verdiđi haklar. 55a/7, 93a/1, 241a/12; ḥ.-ı ābā vü ecdād 22b/3; ḥ.-ı nān ü nemek 201b/14; ḥ.-ı veliyy-i ni‘met 224a/15.

ḥulāşa: (Ar.) Bir şeyin, bir sözün özü, özet. ḥ.-i kelām "sözün kıyası" 87a/3, 188a/10; ḥ.-i maķāl 89b/6; ḥazret-i ḥ.-i mevcūdāt 213b/13.

ḥulefā’: (Ar.) Halifeler; resmî dairelerde kalem amirine bağlı bulunan memurlar. 163a/14; ḥ.-yi benī ‘Abbās 126a/5; şıfāt-ı ḥ.-yi benī ādem 156b/1; ḥ.-i dīn-dār 51a/15; ḥ.-yi rāşidin “ilk dört halife” 23b/8; ḥ.-i sālīfe 89a/6.

ḥuliyy: (Ar.) Süs eşyaları, ziynetler. 174b/10, 174b/15; esbāb-ı ḥ. 94a/17, 174a/15, 174b/7.

ḥulķ: (Ar.) Huy, tabiat. 21b/7, 187a/7; ḥ.-ı ḥōş 187a/7; ḥ.-ı ḥūy 188a/6; ḥ.-ı Ḥüseyni 21b/7; ḥ.-ı şadr 242b/2.

ḥulle: (Ar.) Cennet elbisesi; belden aşığı ve belden yukarı olmak üzere iki kısımdan ibaret elbise. 66b/11; ḥ.-i nūrānī 256b/12.

ḥulül: (Ar.) Gelip çatma; girme; yanaşma. 137a/16.

ḥulūş: (Ar.) Halislik, gönül temizliği. ḥ.-ı naşīḥāt 216b/5; ḥ.-ı niyyet 221a/14; ḥ.-ı niyyet-i sultān 121b/8; ḥ.-ı ṭaviyyet 99a/12, 112a/16.

ḥumār: (Ar.) İçkiden sonra gelen başağrısı, sersemlik. 240a/9.

ḥumāt: (Ar.) Himaye edenler, koruyanlar, gözetenler. 130b/16; ḥ.-ı kişver 21b/16; ḥ.-ı şer‘-i mübīn 3b/15.

ḥum-ḥāne: (Far.) Şarap küplerinin konulduğu yer, meyhane. 215a/14.

ḥumķ: (Far.) Ahmaklık, bölnlük, budalalık. tamām-ı ḥ. u cehālet 37b/5.

- ḥūn:** (Far.) Kan; öldürme, öç. 177b/11; ḥ.-ı insān 195b/15; ḥ.-ı nā-ḥaḥḳḳ 195a/17; pür-ḥ. "kan içinde" dil-i p.-ı şāhib-i kālā 134b/3; ḥ.-ı bi-günāhı dök- 195b/3.
- ḥūn-ālūd:** (Far.) Kana bulaşmış. kārd-i ḥ. 195a/2.
- ḥūn-ālūde:** (Far.) Kana bulaşmış. 263a/7; ḥ. ḳıl- 60b/7.
- ḥūn-āşām:** (Far.) Kan içen, kan içici. nefs-i şūm-ı ḥ. 147a/8; tiğ-i ḥ. 36b/10.
- ḥūn-feşān:** (Far.) Kan saçan, kan saçıcı, serpen. ḥancer-i ḥ. 74b/15.
- ḥūn-ḥār:** (Far.) Kan içen, kan dökücü, zalim. 74b/11; merdān-ı ḥūn-ḥār-ı ‘ayyār-pīşe 199b/2; rind-i ḥ. 199b/13.
- ḥūn-pāş:** (Far.) Kan saçan, kan döken. evbāş-ı ḥ. 200a/10; tiğ-i ḥ.-ı bevār 58b/4, 197b/10.
- ḥūn-rīz:** (Far.) Kan döken, kan dökücü. rümḥ-i ḥ. 154a/1; ḥ. ü fitne-engīz 197b/1.
- ḥūr:** (Ar.) Ahu gözlüler; cennet kızları, huriler. reşk-i dīde-i ḥūr-i ‘in 126b/14.
- ḥurd:** (Far.) Yiyecek, yiyinti. dām-ı ḥ. ü ḥāb " yiyecek ve uyku tuzağı" 50b/5.
- ḥurd:** (Far.) 1) Küçük, ufak. beçe-i ḥ. 189a/7. 2) Kırılmış, kırık. ḥ. ol- 151b/4.
- ḥürde:** (Far.) Yemiş; yenilmiş. 225a/3; sāl-ḥ. "(yıl yemiş): kocamış, yaşlanmış, ihtiyar" pīrān-ı sāl-ḥ. 189b/13.
- ḥurde-bīn:** (Far.) Gözün göremeyeceği derecede küçük şeyleri görebilen. şāhib-i ḥired-i ḥ. 121a/14.
- ḥurd-sāl:** (Far.) Yaşı küçük, genç. civānān-ı ḥ. 189b/13.
- ḥūrī:** (Ar.) Huri, cennet kızı; çok güzel kız. duḥter-i ḥ. peyker 44b/9.
- ḥurrem:** (Far.) Şen, sevinçli, gülyüzlü; taze. 12a/17, 100a/12, 164b/13; ḥ. ol- 59b/6; ḥ. ü handān ol- 117a/13; ḥ. ü şād 200a/13.
- ḥursend:** (Far.) Kanaatkar, razı; mutlu, memnun. ḥ. ol- 201b/1.
- ḥürşīd:** (Far.) Güneş. 21a/17; çeşm-i meh ü ḥ. 258b/7; ḥ.-i ‘ālem-tāb-ı felek 155b/3; ḥ.-i enver 15b/14; reşk-i ḥ.-i tābān 183b/7; ḥ.-ḫal‘at "güneşin doğuşu gibi güzel gönünüşlü olanlar" 152a/10; ḥ.-veş "güneş gibi" 257b/17.
- ḥurūb:** (Ar.) Savaşlar, kavgalar. 34b/13.

ḥurūc: (Ar.) Çıkış, çıkma; dışarı çıkma; ayaklanma. 259b/9; ḥ. ét- 232a/1; şerā'it-i ḥ. 75a/12.

ḥurūf: (Ar.) Harfler. cevher-i ḥ. 184a/15; cevher-i ḥ. sebak 21a/3.

ḥurūs: (Far.) Horoz. ḥ.-ü's-şabr 70a/12.

ḥurūş: (Far.) Coşma, çağıldı, gürültü, coşku, telaş. cüyüş-ı deryâ-yi ḥ. 43a/4, 163b/6; cüş ü ḥ. ét- "coşmak, çağıldamak" 233b/1; cüyüş ü deryâ-yi ḥ. 257b/3.

ḥuşemâ': (Ar.) Düşmanlar; muhâlifler, karşı taraflar. beyne'l-ḥ.-i sâ'ir ḥükkâm 134b/15.

ḥusrân: (Ar.) Zarar, ziyan; beklenilenin elde edilmemesi yüzünden duyulan acı, yokluk, mahrumiyet. maḥz-ı ḥ. 200b/9; ḥirmân ü ḥ. 142a/10.

ḥusrev: (Far.) Padişah, hükümdar, sultan. ḥ.-i 'Acem 16a/7; ḥ.-i 'âlî-şân 247b/14; ḥ.-i devrân 46a/4; ḥ.-i ḥâver 256b/11; ḥ.-i Īrân 39b/16.

ḥusrev-âne: (Far.) Padişahâne, hükümdara yakışır şekilde. 'avâtıf-ı ḥ. 248a/5; mevâ'id-i ḥ. 103b/12.

ḥussâd: (Ar.) Haset edenler, kıskananlar. kavı-i ḥ. 207a/4; ḥ. ü ehl-i fesâd 222b/8; şemâtet-i a' dâ' ü ḥ. 143a/3.

ḥuşül: (Ar.) Üreme, türeme, çıkma. 70a/13, 90b/13, 154b/14; ḥ.-ı amâl 42b/16; ḥ.-ı maḥşûd 106b/8; ḥ.-ı salṭanat 75a/9.

ḥuşümet: (Ar.) Hasımlık, düşmanlık. faşl ü ḥ. ét- 134b/16; faşl-ı ḥ. 194b/6.

ḥuşûn: (Ar.) Kaleler. ḥ.-ı ḥaşîne 165a/11; ḥ.-ı ḥaşîne-i 'âliye 88b/8.

ḥuşuş: (Ar.) Bakım, iş; şekil, yol, konu. 29b/2, 41a/8, 136b/14, 177a/14, 242b/9.

ḥuşüşen:/ ḥuşüşâ (Ar.) Hususi olarak, hele, ayrıca. 7a/14, 45a/16, 144a/6, 156b/9, 170b/8 250b/4.

ḥuş: (Far.) Akıl; fikir; şuur; us. h.-ı qarâr 83a/9; ehl-i h. 59b/4, 201a/11; güş-i h. (akıl kulağı): "dikkatle dinleme" 169b/15; 'aql u h. 222a/12.

ḥuş-bere: (Far.) Akıllı mahveden, bozan ilaç. dârü-yı h. 178b/11.

ḥuşe: (Far.) Başak; salkım. 193b/1, 193b/7.

ḥuşe-çîn: (Far.) Harman sonu tarlada kalan kesik, döküntü başakları toplayıcı, toplayan. 4a/13.

huşk-sāl: (Far.) Kuraklık. 203a/6.

hūş-mend: (Far.) Akıl sahibi; akıllı, akli başında. şahş-ı āgāh-dil u h. 131b/4.

huşūnet: (Ar.) Haşinlik, sert mizaç, katılık. 169a/15; sühan-ı dürüş-ti h. eşer 186a/11.

hūş-yār: (Far.) Akli kendisine yar olan, yarayan, akıllı. merd-i h. 101b/14, 172a/3; mihmān-ı h. 105b/16.

hūt: (Ar.) Büyük balık. 20a/5, 48a/17, 245b/4.

huṭām: (Ar.) Kuru ot, kabuk ve saman kırıntıları, çerçöp. 112b/1; h.-ı dünyā "bu dünyânın geçici, boş malı mülkü" 112b/1; huṭām-ı ḥarām 136a/8.

huṭbe: (Ar.) Hutbe; kız isteme ve dünürlük. h. ét- 74b/13; h.-i saḥāvet 102b/7.

huṭūr: (Ar.) Hatıra gelme, akla gelme. 104b/9; h. ét- 81a/5, 239b/10, 241b/7.

hūy, hū: (Far.) Huy, mizaç. bed-baḥt-ı zışt-h. 127b/7; hulḳ-ı h. 188a/6; huşm-h. "öfkeli, kızgın" h. u saḥt-gūy u türüş-rūy ol- 188a/15.

huṭūl: (Ar.) Atlar, atlı alaylar; kötüler kalabalığı. h.-ı süyūl 52b/3, 107b/4, 173b/14.

huṭū^c: (Ar.) Alçakgönüllülük. 225b/14; āyin-i h. 82a/4; envā^c-i h. 169b/17; zemin-i h. 146b/14.

huṭūr: (Ar.) 1) Hazır bulunma; ön, pişgâh. 36b/5, 112b/6, 205b/15; h.-ı şāh 41a/11; h.-ı vālī 182a/7. 2) Rahat, asayiş. h.-ı istirāḥat 78a/15; h. u rāḥata var- 39b/13; h.-ı uç- 214b/14; h. u refāhiyyet 113a/15; h. u sürūr 119b/16.

huṭūz: (Ar.) Nasipler, kısmetler; talihler, bahtlar, şanslar. istikā³-i h. ét- 128a/6.

huṭzāk: (Ar.) İşinin ehli olanlar, ustalar, eliuzlar. eṭibbā-yi h. 115b/17.

huṭzār: (Ar.) Huzurda, meydanda, gözönünde olanlar, bizzat bulunanlar. h.-ı meclis "mecliste hazır bulunanlar" 27b/14, 126a/14, 166b/9, 198b/8, 218a/1.

hübüb: (Ar.) Rüzgar esmesi; üfleme, üfürme. h.-ı riyāḥ "rüzgarın esmesi" 63a/2; h.-ı riyāḥ-ı mevt u ^c avāşif-ı fevt "rüzgarın esmesi" 49b/2.

hübūṭ: (Ar.) Yukarıdan aşağıya inme; düşme. 87b/14, 146a/8.

huccāb: (Ar.) Hacıpler, kapıcılar, korumalar. 134b/12; der-h.-ı bār-gāh-ı felek-me³āb 36a/17; nüvvāb ü h. 190a/13.

huccāc: (Ar.) Hacılar. huṭūr-ı ḳāfile-i h. 221a/16.

hüccet: (Ar.) Senet, vesika, delil; seçkin alimlere verilen unvan. bî-ḥ.-i ḳāṭı^ç 194b/4.

hücre: (Ar.) Göz, odacık. ḥ.-i^ç Abbās 80b/16; dāḥil-i ḥ.-i teng 118b/3.

hücū^ç: (Ar.) Uyku. māni^ç -i ḥuzūr u h. ol- 138b/2.

hücūm: (Ar.) Hücum. h. ét- 60a/14, 99b/13, 262b/8; h. eyle- 179a/14; h.-i cū^ç 262b/13; h. ü istilā 165b/3.

hüdāt: (Ar.) Hidayet edenler, doğru yol gösterenler; kılavuzlar. h.-i dīn-i metīn 3b/15.

hükemā^ç: (Ar.) Hakimler, âlimler, bilginler. 72a/2, 162a/11, 206a/12; ḥ.-yi aḥrār 65a/17; ḥ.-yi büzürg-vār 53b/16; ḥ.-yi felāsife 27a/16; ḥ.-yi Hind 78b/12; eşrāf-ı ḥ.-yi memleket 29a/4; uşūl-ı ḥ. 18b/5.

hükkām: (Ar.) Hakimler. 131a/10, 134b/15; ḥ.-i^ç adālet 43b/8, 180b/14; zīmmet-i himmet-i ḥ.-i İslām 196a/7; aḥkām-ı ḥ. 109a/7.

hüküm: (Ar.) Hüküm, emir. 34b/10, 88a/4, 209b/11; ḥ. ét- 133b/1, 190a/15; ḥ.-i ḳazā “her hususta Allah tarafından evvelce verilmiş olan hüküm” 262a/5; ḥ.-i şāh 133a/7; ḥ.-i vaḥdet 66a/14.

hükmi: (Ar.) Hükme âit, hükümle ilgili; bir karara dayanan. mesā^çil-i ḥ. 46b/17.

hükümet: (Ar.) Hükümet. da^ç vā-yi salṭanat u ḥ. 49b/14; serīr-i ḥ. 190b/17; şān-ı ḥ. 108b/5; taḥt-ı ḥ. 88a/7; zamān-ı ḥ. 192a/14; eyālet ü h. 42a/8; salṭanat ü ḥ. 87a/5.

hüküm-rānī: (Ar.) Hüküm sürene mensup, şahlık, padişahlık, sultanlık. **kār-nāme-i** a^ç māl-ı ḥ. 263b/17.

hümām: (Ar.) Gayretli, azimli. 18b/4; imām-ı h. 24b/12.

hümā-pāye: (Far.) Çok yüksek dereceli. sāye-i h.-i sidre 8b/2.

hümā-sāye: (Far.) Gölgesi, iyilikleri dünyaya yayılmış. pādīşāh-ı h. 45a/10.

hümā[y]: (Far.) Devlet kuşu; saadet, kutluluk. 258b/5; h.-i devlet başına ḳon- 27a/1; h.-i himmet 41a/1; hem-tā-yı h. 10a/13, 228a/9.

hümāyūn: (Far.) Mübarek, kutlu; padişaha ait. 21a/16, 213b/10; dīvān-ı h. 36b/2; mefhūm-ı h. 132a/11; rikāb-ı h. 244a/8; ordu-yı h. “padişah ordusu” ordu-yı h.-i şāh-ı muḳaffar 48b/2.

hümūm: (Ar.) Gamlar, kederler, tasalar, kaygılar. ef^ç ā-yı h. 9a/9, 64b/1.

hüner: (Far.) Marifet, bilme; ustalık. 23b/4, 90a/16; erbâb-ı fazl u h. “fazilet ve hüner sahipleri” 10a/4; h. ü fazilet 234b/11; h. ehli “hünerli, becerikli” 18a/3.

hüner-perver: (Far.) Hüneri seven, hüneri koruyan. fużalâ-yı h. 209b/7; mu‘allim-i h. 18b/7.

hüner-ver: (Far.) Hünerli, marifetli. 36b/12; kâtib-i h. 233a/11.

hünşâ: (Ar.) Kendisinde hem erkeklik, hem dişilik alameti bulunan (kimse). 245b/3, 245b/3.

hürmet: (Ar.) 1) Saygı, saygınlık. h. kıl- 154a/4; kadem-i h. 110a/6 muhill-i h. 205a/16; h. ü ri‘ âyet èt- 22a/17; bâ-h. "hürmetle" 122b/13. 2) Haramlık. 229b/17.

hüseynî: (Ar.) Hüseyin ile ilgili; Hz.Muhammed'in torunu Hüseyin'in çocukları. hulk-ı h. 21b/7.

hüsn: (Ar.) Güzel, iyi; güzellik, iyilik. h. ü cemâl 58a/11; h. u ihtimâm 66b/6; h.-i âdâb “güzel terbiye, görgü” 27b/14; h.-i beyân “anlatım güzelliği, ifade güzelliği” 232b/7; h.-i hâl “davranış güzelliği, iyi hal” 160b/15; h.-i imtizâc “iyi geçinme” 31a/15; h.-i kabûl “iyi bir suretde kabul etme, iyi yüz gösterme” hayyiz-i h.-i kabûl 161a/10; h.-i mu‘âmele “iyi muamele” 71b/1; h.-i mu‘âşeret èt- “iyi, güzel davranışta bulunmak” 246a/12; h.-i tedbir “iyi, yerinde, yolunda tedbir” 89a/9; h.-i zann “iyi fikir besleme” 155b/10.

hüsr: (Ar.) Zarar, ziyan, kayıp. h.-i hasâret 214b/8.

hüsrân: (Ar.) Hüsrân, zarar, ziyan. 147b/16, 248b/8; mübtelâ-yı belâ-yı h. ol- 169b/4.

hüşyâr: (Far.) Akli başında, akıllı, uslu. h. ol- 142b/3, 215b/8.

hüveydâ: (Far.) Açık, apaçık, belli. 73b/9; h. èt- 215b/11; h. ol- 13a/4, 68b/17; şâdir ü h. ol- 116b/17.

hüzâl: (Ar.) Zayıflık, arıklık, bitkinlik. sebab-i h. 169a/1.

hüzn: (Ar.) Gam, keder, sıkıntı. h.-i hanîn 251b/1; h. ü gam 91b/3.

I

‘ıkd: (Ar.) Kolye, gerdanlık; inci dizisi. ‘ı.-ı imtizâc 74a/13; ‘ıkd-ı ‘ı. 74b/14.

ı̇klīm: (Ar.) Memleket, diyar, ūlke. 15b/9, 183a/4; 1.-i devlet 2b/17; s̄āht-ı memālik-i heft 1. 41b/10; tersīm-i sulṭān-ı heft 1. 48a/2.

ı̇ktufā’: (Ar.) Uyuma niyetiyle ardına dūşme, arkasından gitme. 27a/9; 1. ět- 174a/7, 262b/11.

ı̇raĝ: Uzak. (krş. *ı̇rak*) göñūlden 1. ět- 91b/6; 1. ol- 209a/1.

ı̇rak: Uzakta bulunan, uzak. (krş. *ı̇raĝ*) 122a/5; yaĝın u 1. 24b/16.

ı̇rk: (Ar.) Kōk; damar; soy. ı̇ 1.-i ĝayr-ı ṭāhir 208b/9; ı̇ 1.-i mūrūvvet ū fūtūvvet 100b/4; ı̇ 1.-i ūşhvet 152a/8; ı̇ 1.-i ṭāhir 30a/2, 65b/12; ı̇ 1.-i yek-pāre 261a/2.

ı̇rz: (Ar.) Irz, ūşeref, namus. 135a/9, 190a/6; māl ū ı̇ 1. 197a/11.

ı̇rzā’: (Ar.) Emzirmek, emzirilmek. 172b/2.

ı̇şbı’: (Ar.) Parmak. 149a/11; veca’ -ı 1. 149a/10.

ı̇şĝā’: (Ar.) Kulak verip sōz dinleme; sōylenilen sōzū dinleyip kabul etme ve yerine getirme. 120a/3, 158b/11; 1. ět- 17b/15, 120a/7, 164a/9; 1.-ı aĝbār-ı aĝyār 7a/14; 1.-yi kelām 195a/14.

ı̇şır-: Isırmak. 71a/13.

ı̇şkāt: (Ar.) Dūşūrme, dūşūrūlme; yok etme; hūkūmsūz bırakma. 1. ět- 80a/2, 218a/9.

ı̇şlāh: (Ar.) İyileştirme, yeniden dūzenleme. 33b/7, 238a/9; 1. ět- 180a/6; 1.-a gelme- 198a/16; 1.-ı ı̇ ālem 109a/11; 1.-ı meşāliĝ-i ı̇ ibād 109a/5.

ı̇şrār: (Ar.) Israr. 169b/8, 237b/3.

ı̇şıbbār: (Ar.) Sabretme, katlanma; sebat etme, dayanma. 71b/3; 1. ět- 70a/13, 172a/3; miĝekk-i 1. 70b/15; ı̇ urve-i vuşkā-yı 1. 70a/2; taĝammūl ū 1. 144a/13.

ı̇şıfā: (Ar.) Bir ūşeyin halisini, temizini seĝip alma; seĝme, seĝkinlik. sulṭān-ı serir-i 1. 255a/14; iĝtiyār ū 1. ět- 33a/1.

ı̇şıulāh: (Ar.) İlim sōzū, tabir, terim. 1.-ı mūnşıyān 232a/16.

ı̇şıyād: (Ar.) Avlama, ava gitme, avlanma. 1. ět- 172b/15; keyfiyyet-i 1. 174a/16.

ı̇şĝā’: (Ar.) Azdırma, azdırılma. 244b/13.

ı̇şılā’: (Ar.) Haber verme, bilgilendirme. 140b/12.

ıtlāk: (Ar.) Salıverme, koyuverme; boşama; hapis ve sair cezadan kurtarma, affetme. 173b/5, 177b/8; ı. ét- 136a/4, 180a/9; ı. olın- 136b/2, 252b/4.

ıtnāb: (Ar.) Gereksiz yere sözü uzatma. ı. ét- 166b/11; ı.-ı irtikāb 187a/9; ıat^ı-ı ı. olın- 48b/10; maqām-ı ı. 233a/5; silk-i ı. 264a/2.

ıtr: (Ar.) Güzel ve latif koku. 210a/6; ^ıı.-ı gūnā-gūn 127a/13.

ıtrā’: (Ar.) Mübalağalı, aşırı derecede medhetme, övme. gūlüvv-i ı. 103a/7.

ıyād: (Ar.) Bir Arap kabilesi. ^ııbād-ı ^ıı. 130a/7.

ıyādet: (Ar.) Hatır sorma, ziyâretinde bulunma, gidip görme. 115b/15.

ızhāk: (Ar.) Güldürme, güldürülme. ı. u ikā’ 235b/13.

ızmār: (Ar.) Gönlünde gizleme, saklama. 70a/13; ı. ét- 123a/12.

ızrār: (Ar.) Zarar verme, kötülük yapma. ı. ét- 50b/6; ıarıq-i ^ıınād ü ı. 147b/11.

ıztırāb: (Ar.) Sıkıntı, azap, büyük acı ve eziyet. 88a/7; ı.-a gel- 23b/13; girdāb-ı ı.-a ıal- 60b/11; ıār-ı ı. 163b/1; varıa-i girdāb-ı ı. 42a/1; ı. ü inkılabı gel- 88a/5.

ıztırār: (Ar.) Mecburiyet, çaresizlik, ihtiyaç. bī-ı. "mecburi olmaksızın" 79a/8.

İ

ı’āde(t): (Ar.) İade; geri çevirme, reddetme. ı^ı. ét- 248a/2; ı. eyle- 81b/15, 127b/10; ı^ı.-ı hāl-i sālif ü māzī 231a/1.

ı’ānet: (Ar.) Yardım. ı^ı. ü imdād ét- 216a/11.

ıbā’: (Ar.) Çekinme, razı olmama; iğrenme, tikslenme. ı. ét- 111a/15; ı. kııl- 49b/17, 104a/15, 241a/5.

ıb’ād: (Ar.) Uzaklaştırma; kovma, çıkarma. taḥzīr ü ı. ét- 194a/8.

ıbād: (Ar.) Köleler, kullar; ibadet edenler, tapınanlar. 37b/4, 109b/1, 254a/2; ^ıı.-ı ḥudā-yı te^ıālā 78a/12; ^ıı.-ı ^ııyād 130a/7; ^ıı.-ı ullāh "Tanrı kulları, insanlar" 95b/13.

ıbādāt: (Ar.) İbadetler, tapınmalar. 30a/17, 49a/15; ruqūş-ı nuqūş-ı vera^ı ü ^ıı. 50a/1.

ıbādet: (Ar.) İbadet. 40a/11, 84a/8, 155b/9; ^ıı.-ı endīş "ibadet düşünen" dervīş-i ^ıı.-ı endīş 111a/10; ^ıı. ü ıā^ı at 260a/10.

ıbāk: (Ar.) Bir esirin, bir kölenin sebebsiz olarak, efendisini bırakıp kaçması. 169a/15.

- ‘**ibārāt**: (Ar.) Cümleler; paragraflar; bir metinden çıkarılmış olan satırlar. serā-perde-i ‘i.-i Yūnāni 4b/11; taṭīf-i ‘i. 20b/2.
- ‘**ibāret**: (Ar.) Bir veya birkaç cümlelik söz; oluşan, ortaya çıkan. 57a/15, 114a/3, 130b/5, 171a/3; ‘i.-i faṣīḥ 235a/17.
- ibdā’**: (Ar.) Yaratma; yeni ve güzel bir eser meydana getirme. i. ét- 49b/7, 78a/10; i.-i ḥaḳāyık u ḥalāyık 48b/16; tutuḳ-ı ufḳ-ı i. 14b/3.
- ‘**iber**: (Ar.) İbretler, alınan kötü dersler. nüṣṣa-i pür-‘i. 4b/10.
- ibkā’**: (Ar.) Sürekli kılma; yerinde, evvelki halinde bırakma. 83b/11; i. ét- 179b/13.
- iblis**: (Ar.) Şeytan; hilekar. dām-ı telbis-i i. 61b/2; hem-tā-yı i. 103b/5.
- ibn**: (Ar.) Oğul. İ.-i Ebī Ṭālib 50a/12; Yāfeṣ İ.-i Nūḥ 258b/15; i.-i sebīl "yolcu" 104a/13; ‘Abdullah İ.-i ‘Abbās 231a/9.
- ibrām**: (Ar.) Can sıkacak derecede ısrar etme, üstüne düşme; zorlama. i. ét- 155a/2; i. ü ilḥāḥ ét- 173b/4; i. ü naḳẓ 109a/14, 235b/12.
- ibrāz**: (Ar.) Meydana çıkarma, gösterme. i. ét- 58b/16, 132a/13.
- ‘**ibret**: (Ar.) İbret. ‘ayn-ı ‘i. 148a/8, 153b/10; mūcib-i ‘i. 197a/13.
- ‘**ibret-nümā**: (Ar.Far.) İbret gösteren, ibret olan. 20b/2; ḳıṣṣa-i ‘i. 26a/2; ma‘nā-yı ‘i. 96b/12; ṣan‘at-ı ‘i. 33b/17; vāḳı‘a-i nādire-i ‘i. 195b/13.
- ibtāl**: (Ar.) Boş, hükümsüz bırakma, bozma; feshetme. i. ét- 81b/17.
- ibtidā’**: (Ar.) Başlama; başlangıç; ilkin, en önce, başta. i.-yı fiṭrat 155b/17; i.-i ḥilḳat 49b/7; i.-i silsile-i ‘aliyye 10b/15; i. vü intimā 79a/4.
- ibtihāc**: (Ar.) Sevinç, sevinme, gönlü açılma. envā‘-i sürūr ü i. 176b/2; mūcib-i tefāḥür ü i. 199b/4; pür-i. "çok sevinçli" pür-i.-i ṣāḥib-i tāc 141a/6; tāc-ı i. 2b/14, 23a/10.
- ibtihāl**: (Ar.) Yalvarıp yakarma. envā‘-i ḥuẓū‘ u i. 169b/17; rü-yı i. 248a/7; tazarru‘ ü i. 33b/5.
- ibtilā’**: (Ar.) Düşkünlük, aşırı tutkulu olma. 150a/2; i.-yı belā-yı ḳaḥṭ 64a/17.
- ibtinā’ en**: (Ar.) Bir şeye dayanarak. 19a/11.
- ibtiyā’**: (Ar.) Satın alma. i. ét- 138b/8.

icābet: (Ar.) Kabul etme, kabul edilme; razı olma, uyma. 104a/15, 217b/7, 241a/4; i. ét- 31b/10; i. getir- 104a/10; i.-i du^c ā 110a/7; bāb-ı i. 51a/5.

icāle: (Ar.) Cevelan ettirme, dolaştırma, dolaştırılma. 19a/8; i. ét- 38b/8.

icām: (Ar.) Ağaçlıklar, çalılıklar, kamışlıklar. 88b/6.

īcāz: (Ar.) Az sözle çok şey anlatma, sözü özlü söyleme. 233a/6.

i^c cāz: (Ar.) Aciz bırakma; şaşırtma; mucize sayılacak kadar düzgün söyleme. kalem-i i^c. 232b/12.

icāzet: (Ar.) İzin, ruhsat; diploma. 148b/8, 219a/17; i. dile- 127a/16; i. vēr- 149a/12; bāb-ı i. 18a/2.

icāzetsiz: (Ar.T.) İzinsiz, ruhsatsız. 43a/12.

icbār: (Ar.) Zorlama, baskı yapma. resm-i i. 218b/12.

icmā^c: (Ar.) Dağınık şeyleri bir araya getirme, toplama. dīde-i i. ü ictimā^c 239b/1; ittifāk ü i. 238a/17.

icmāl: (Ar.) Kısaltma, özetleme; öz, özet. bi-ṭariḳ-i i. 23b/7.

icrā[?]: (Ar.) Uygulama, uyarılma; yapma, yerine getirme. 131a/12; i. ét- 133a/17, 134b/6; i.-i ^c adl 216a/11; i.-yı aḥkām-ı şer^c 131a/11.

ictibā[?]: (Ar.) Seçip toplama; tahsildarın para toplaması. i. ét- 92a/15, 95b/4.

ictihād: (Ar.) Gücü, kuvveti yettiği kadar çalışma. i. eyle- 81a/13, 92a/3; sa^c y ü i. 164a/3; sa^c y ü i. ét- 137b/14, 139a/13.

ictimā^c: (Ar.) Toplanma, bir araya gelme; toplantı; yığılma, birikme. 184a/15; dīde-i icmā^c ü i. 239b/1; bi-ṭariḳü'l-i. 27b/10; semt-i i. 240b/4; i.-pezīr "toplanan, bir araya gelen" i. ol- 78b/1.

ictināb: (Ar.) Sakınma, çekinme, uzaklaşma. 153a/1, 209a/3; i. ét- 96b/4, 205a/9, 242a/4; i. ü i^c rāž 206b/4; i. ü imtinā^c ét- 140b/7.

iç: İç. 21a/4, 55a/11, 114b/10, 198a/10, 245a/11.

iç-: İçmek. 45a/9, 64b/14, 121a/2, 168b/14.

içerü: İçeri. 74b/10, 122a/8, 123a/1.

içre: İçinde, arasında, içine, -de. 34b/2, 44a/1, 167a/3, 184a/1, 191b/4.

içün: İçin. 16a/13, 20b/2, 37a/8, 119a/11, 166b/1.

‘id: (Ar.) Bayram. rüz-i ‘i. 27a/15; rüz-i ‘i.-i azhâ “Kurban Bayramı” 221b/17; yevm-i ‘i. 94a/11.

‘idâ: (Ar.) Düşmanlık etmek. a‘dâ’-ı ‘i. 135b/17.

îdâ’: (Ar.) Emanet olarak verme; malını koruması için başka birine verme. luṭf-ı î.-i rabbânî 134a/4.

i‘dâd: (Ar.) Hazırlama, hazırlanılma, geliştirme, geliştirilme. i‘. ét- 172b/16; i‘. eyle- 258a/3; def‘-i ‘avâdî-i i‘. 50a/4; i‘. ü ihzâr ét- 165a/16.

‘idâd: (Ar.) Sayı, hesap. 81b/1, 123b/1; ‘i.-i şekâfet 164a/15.

i‘dâdî: (Ar.) Hazırlanmaya mahsus yer, hazırlanma yeri. i‘.-i zamân 166a/9.

idâre: (Ar.) Döndürme, çekip çevirme, yönetme, yönetim. i.-i cām 25b/11.

idbâr: (Ar.) Talihsizlik, bahtsızlık; düşkünlük. cânib-i i. 53b/15; mezellet ü i. 86b/3.

iddi‘â: (Ar.) Haklı haksız bir hükümde ayak direme; inat. i.-yi tâc ü taht 35a/15.

iddihâr: (Ar.) Biriktirme, biriktirilme; toplayıp saklama. i. olın- 81b/9; i.-ı ḥazâ’in 141b/14; i.-ı zaḥâ’ir 180b/5.

idḡâl: (Ar.) Dahil etme, içeri sokma. 46b/8; i. ét- 55a/11, 163a/11, 174b/10; i. eyle- “ithal etmek, içine almak, katmak” 81b/16; i. olın- 7b/6.

idrâk: (Ar.) Anlayış, akıl erdirme; yetişme, erişme, olgunlaşma. 35b/9, 118a/10, 143b/12; i. ét- 175a/8; i.-ı pāk 26b/11, 208b/2; i.-ı telḡ 224b/17; şāḡib-i ‘aql u i. 96b/3; şāḡib-i i. 22a/17.

idrâr: (Ar.) Geçimlik gelir. ṭarîḡ-i i. 218b/12.

idrârât: (Ar.) Gelirler, tahsil edilenler. şadaḡât ü i. 86b/4.

îfâ’: (Ar.) Bir işi yapma, yerine getirme; ödeme, verme. 120a/4; î. buyur- 67a/10; î. ét- 112b/10.

ifâde: (Ar.) Anlatma, anlatış; ders verme. 18a/7; i. ét- 91b/7; i. eyle- 81b/15; i.-i üns ü ülfet 235b/8; bâb-ı i. 24a/6.

ifâkat: (Ar.) Hasta, iyi olma, iyiliğe dönme; ayılma, kendine gelme. 63a/9; i. bul- 116a/13.

ifāza: (Ar.) Feyizlendirme, bereketlendirme; taşıp yayılma, dağılma. i. ét- 17a/17, 232b/11; i.-i a^c táf 27a/8; i.-i müstefid-i āyine 24a/7; i.-i nef^c 71b/13.

‘iffet: (Ar.) Afiflik, temizlik; namus. 53a/12, 57a/14; gāyet-i ‘i. ü ‘işmet 242a/12; ‘i. ü ‘adālet 30a/6; ‘i. ü diyānet 151b/16.

ifk: (Ar.) Bir suçu birine yükleme. işgā-yi i.-i şaḥiḥ 133a/2; i.-engiz 98a/9.

ifnā’: (Ar.) Yok etme, tüketme. i. ét- 135b/6, 179b/14, 263a/10; i. ü itbāl ét- 52b/7; sedd ü i. ét- 244b/13.

ifrāt: (Ar.) Aşırı gitme, pek ileri varma. 92a/13; i. ét- 225b/13; mertebe-i i. 103a/7; i. ü iksār ét- 165a/9; i. ü tefriḥ 96b/17.

ifrāz: (Ar.) Bir bütünden bir parça ayırma; ayırma, ayrılma. i. kı1- 217b/17; i. olın- 55a/9.

ifsād: (Ar.) Fesada uğratma, uğratılma, bozma; kargaşalık çıkarma, düzensizlik meydana getirme. 207a/5, 259a/3; i. ét- 180a/6; i.-i ehl-i fesād ü nifāk 59a/8; āfāt-ı fesād ü i. 109b/2; ḥirfet-i i. ü telbīs 103b/5.

ifşā: (Ar.) Gizli bir şeyi yayma. 211b/7; i. buyur- 105a/17; i. ét- 211b/8; i.-yı esrār 105b/17; i.-yı mā-fī-ż-zamīr 106a/8.

iftihār: (Ar.) Öğünme, iftihar. i. ét- 23a/15, 198a/11.

iftikār: (Ar.) Aşırı ihtiyaç duyma; açakgönüllülük. rû-yi i. 44b/3; hezār ‘aciz ü i. 241a/16.

iftirāş: (Ar.) Yere sermek, yıkmak; namusuna dil uzatmak. 58b/3.

iftitāḥ: (Ar.) Açma, açılma; başlama. i. kı1- 235b/7; i. olın- 11a/17; i.-i kelām ét- 222b/17.

iġfāl: (Ar.) Gaflete düşürüp, yanıltıp yanlış bir iş yaptırma; aldatma, aldatılma. işgāl ü i. ét- 5a/3.

iġtinām: (Ar.) Ganimet suretiyle alma, yağma ve talan etme; zahmetsiz bir kazanç gözüyle bakma. 82a/9.

iġtirāf: (Ar.) Eliyle su alma, avuçla su içme. i. ét- 143a/17.

iġtirār: (Ar.) Mağrur olma, gururlanma; aldanma, gaflette bulunma. 237a/7.

iġvā’: (Ar.) Azdırma, baştan çıkarma, ayartma. 170a/11; i.-i dīv-i la^c in ü mercūm 58a/14; i.-i şeytān 65b/10; i.-i şeyāṭin-i la^c in 33a/9; muḳteżā-yi i.-i şeytān-ı la^c in 92b/1.

ihām: (Ar.) Kuruntuya düşürme, vesvese yaratma. 178a/17; i. kı1- 235b/5.

- ihānet:** (Ar.) İhanet, haksızlık, kötülük. i. göster- 18a/12.
- iḥāta:** (Ar.) Kuşatma, sarma; tam kavrayış, anlayış. i. ét- 44a/7, 133b/16, 190b/11, 254b/11; i.-i ‘ālem 43b/8.
- iḥbār:** (Ar.) Bildirme, haber verme. iḥbār ét- 162b/3, 243b/14.
- iḥdā:** (Ar.) Bir; tek, eşsiz, benzersiz. füyūzāt-ı i.-yi müsta‘id-āşār 5b/15.
- iḥdā’:** (Ar.) Hediye verme, hediye etme; doğru yola götürme. i. ét- 247b/14; i. eyle- 161a/9.
- iḥdās:** (Ar.) Kurma, meydana getirme. i.-ı cūy-bār 190a/5.
- iḥfā’:** (Ar.) Gizleme, saklama, saklanılma. i.-ı esrār 105b/14.
- iḥlāk:** (Ar.) Helak etme, öldürme, yok etme; harcama, tüketme. 131b/10, 179b/13; i. ét- 263a/8.
- iḥlāş:** (Ar.) Halis, temiz, doğru sevgi; gönülden gelen dostluk, samimiyet, doğruluk, bağlılık. 50a/15, 50b/15; dest-i rāsti vü i. 51a/4; i. ü iḥtişāş lāfun ur- 206b/10, 245a/4.
- iḥmāl:** (Ar.) Yükletme, yükletilme. 196b/2.
- iḥmāl:** (Ar.) Gereken ilgiyi göstermeme, boşlama, savsaklama, önem vermeme. i. ét- 39b/11; iḥtimāl-i i. 143b/16; i. ü müsāmaḥa 198b/12; i. ü taḫşir ét- 53b/14.
- iḥrāc:** (Ar.) Dışarı atma; çıkarma. i. ét- 91a/16, 165a/2, 175a/10, 232b/16; i. eyle- 178b/15.
- iḥrāk:** (Ar.) Yakma, ateşe verme; yangın. i. ét- 170a/6; āfet-i i.-ı nīrān 108a/1; i. bi'n-nār ét- "ateşte yakma" 135b/7, 246a/3.
- iḥrām:** (Ar.) Hacı kıyafeti, hac zamanı giyilen beyaz giysi. i.-ı iḥlāş 110a/17, 154b/17.
- iḥrāz:** (Ar.) Alma; erişme. aḥz u i. olın- 93a/3.
- iḥşā’:** (Ar.) Sayma, sayılma. ‘adīmü’l-i. 83b/3, 255a/13.
- iḥsān:** (Ar.) İyilik etme; bağış, bağışlama. 99b/2, 108b/6, 184a/5; i. ét- 85a/16, 256a/7; i. eyle- 107a/9, 184b/5; i.-ı bī-kerān 84a/16; i.-ı firāvān ét- 124b/10; i.-ı şāmil 29b/6; i. u ikrām 169b/2; i. ü mekremet 34a/7; i.-resān: "iyilik, bağış yapanlar" 194a/4, 226b/12.
- iḥsās:** (Ar.) Üstü kapalı anlatma, hissettirme, sezdirme; duyum. i. ét- 183b/13.
- iḥtā’:** (Ar.) Hataya düşürme, tongaya bastırma; yanıltma. i.-i aḡyār 135b/7.

- ihfār:** (Ar.) Uyarma, dikkat çekme; bir şeyi birine hatırlatma. i. ét- 216a/7, 218b/17.
- ihtibār:** (Ar.) Yoklama, deneme, sınama [bir kimseyi]. i. eyle- 161a/13.
- ihtidāʾ:** (Ar.) Doğru yola girme, İslam dinini kabul etme, Müslüman olma. 59a/1.
- ihṭikār:** (Ar.) Hor, hakir görme; hakarete katlanma. i. ét- 247a/5.
- ihṭilāf:** (Ar.) Ayrılık, uymayıp, anlaşmazlık, aykırılık. 117a/9; i. ét- 252a/10, 256a/10, 263b/15.
- ihṭilāfāt:** (Ar.) İhtilaflar, aykırılıklar. 160a/10.
- ihṭilāl:** (Ar.) Bozukluk, bozulma; karışıklık, düzensizlik. āmāl-ı ğubār-ı i. 115a/5; raḥne-i i. 98b/5.
- ihṭimāl:** (Ar.) İhtial. 56b/4, 81a/8, 132a/2, 149b/8; i.-i ihmāl 143b/16; ekṣer i. 122a/12.
- ihṭimām:** (Ar.) İhtimam. 139a/7; i. ét- 50b/10, 180a/12; i. eyle- 100b/3; i. göster- 54b/7, 257b/1; i.-ı bī-dirīġ 119b/3; i.-ı tamām 8b/16; i.-gīr ol- "önlem almak, dikkatli davranmak" 215b/12; hezār i. 18b/4.
- ihṭirāʿ:** (Ar.) Benzeri görülmemiş bir şey icadetme, vücuda getirme. i. ét- 78a/11; mümkinüʾl-i. 14b/2.
- ihṭirām:** (Ar.) Saygı, hürmet. 24b/6; ikrām ü i. ét- 80a/7; i.-ı tamām 127a/9.
- ihṭirāz:** (Ar.) Sakınma, çekinme; korkma. 92b/16, 120a/7, 206a/5; i. ét- 57a/15, 226a/2; i. eyle- 133a/2; i. göster- 71b/16.
- ihṭişāş:** (Ar.) İhtisas, uzmanlık. 241b/9; i. bul- 35b/6, 215a/13; i. ét- "kendisine mahsus kılmak" 158b/2; ravza-i i. 213a/13; ihlāş u i. lāfun ur- 206b/10.
- ihṭitām:** (Ar.) Hitam bulma, bitme, sona erme. i. bul- 47b/8, 264a/11; i. olın- 11a/17, 235b/9 .
- ihṭivāʾ:** (Ar.) İçine alma, içinde bulundurma. 9a/2.
- ihṭiyāb:** ?. ḳabz ü i. ét- 245b/8.
- ihṭiyāc:** (Ar.) İhtiyac. 199a/1, 199b/3; bār-ı i. 154b/5; erbāb-ı i. 95a/6.
- ihṭiyār:** (Ar.) Seçme, tercih etme, üstün tutma; kendi arzusuyla hareket etme. 68b/10; i. ét- 78b/2, 91b/11; i. eyle- 243a/1; ehl-i i. 230b/3; i. u iṣṭifā ét- 33a/1.

ih̄tiyā: (Ar.) Herhangi bir konuda ileriye düşünerek ölçülü davranma, sakınma; gereğinden fazla olup saklanan, yedek. i. eyle- 225b/15; cānib-i ḥurrem ü i. 69a/17; hezār i. 219a/10.

ih̄tizāz: (Ar.) Titreme, deprenme; sallanma. i.-ı nām 158b/12.

ih̄vān: (Ar.) Sadık, samimi, candan dostlar; bir tarikat arkadaşları. 104b/2, 255b/6; i.-ı ma^ʿ ārif-ḥān 28a/13; eyyühe'l-i. 136b/7.

ih̄yā': (Ar.) Diriltme, canlandırma; iyilik, lutfetme. i. eyle- 252b/8; i.-yı ^ʿ ulūm 4a/6; ḥisāb-i i. 81a/17.

ih̄zār: (Ar.) Hazırlama, hazır duruma getirme, huzura getirme; mahkemeye davet olunma, çağırılma. 221b/5; i. ét- 104a/9, 135a/17, 165b/15; i. olın- 54b/14, 130b/3.

ikā': (Ar.) (Ar.) Dayanma; dayanacak şey verme. i. ét- 27a/9; ızḥāk u i. 235b/13.

ikā': (Ar.) Yapma, yaptırma, öldürme; düşürme. i. ét- 5a/13, 169a/3.

'ikāb: (Ar.) Eza, cefa, eziyet. müstaḥaqq-ı ^ʿ i. ü ^ʿ azāb 195a/5; şiyāb-ı ^ʿ i. 155b/15; pence-i ^ʿ i.-ı ^ʿ azāb 155b/3; ^ʿ itāb ü ^ʿ i. 187a/5.

ikād: (Ar.) Yakma, yakılma. i.-ı nār 139a/5, 171b/8.

'ikāl: (Ar.) Bağ; ayak bağı, köstek. ^ʿ i.-ı iştiğāl 4a/8.

ikāmet: (Ar.) Oturma; meydana koyma. 82a/11; i. ét- 29a/6, 153a/12; i. olın- 130b/1; i.-nümün ol- 78a/9; i.-i berāhin 83b/15; i.-i ḥudūd 130b/16; maḥall-i i. 63a/1; raḥt-ı i. 42b/15.

ikān: (Ar.) Sağlam bilgi, yakın bilme. i. ü itkān olın- 84b/13; bī-te'emmül ü i. 194b/5; itkān ü i. 170b/16.

ikbāl: (Ar.) 1) Baht, talih; işlerin yolunda gitmesi; bahtlı, saadetli. i. ü baht 88a/8; i. ü devlet 216b/8; i. ü istiḳbāl 66a/5; ^ʿ izzet ü i. ü temkīn 253a/17; ḳadr u i. 225a/11. 2) Birine doğru dönme; arzu, istek. i. ét- 104a/3, 133a/3, 165a/11, 167b/3, 221b/10.

ikdām: (Ar.) Gayret ve sebatla çalışma, devamlı çalışma; ilerleme. 18a/1; i. ét- 72a/17, 150a/3, 222b/17; i. eyle- 173b/14; i.-ı evfer 47a/10; i.-ı tamām ét- 131a/12; i. ü ihtimām 100b/2.

ikfāl: (Ar.) Kilitleme, kilitlenme. i. ét- 55a/11, 163a/11.

iki: İki. 39a/13, 77a/4, 154b/17, 231b/1; i. biḡ 263b/12.

ikinci: İkinci. 52a/1, 72b/3, 119b/6, 127a/5, 194b/9.

ikmāl: (Ar.) Kemâle erdirme, tamamlama, bitirme; eksliğini doldurma. itmâm ü i. ét- 66b/15.

ikrāh: (Ar.) Birine, zorla iş yaptırma. i. ét- 20b/8.

ikrām: (Ar.) Hürmet, saygı gösterme; ağırlama; bir şeyi hediye olarak verme. 25b/14, 180a/12; i. eyle- 161a/11; i.-ı tām 179b/6; i.-ı ʿarīḳ 163a/3; i. ü ihtirām ét- 80a/7; ihşân u i. eyle- 55a/17; hezār i. 196b/9.

ikrār: (Ar.) Saklamayıp söyleme, bildirme; tasdik, kabul. 49a/14; i. ét- 174b/8, 195b/8, 249a/14; i.-ı bi'l-lisân 49a/12.

iksār: (Ar.) Çoğaltma, artırma. ifrāt ü i. ét- 165a/9.

iksīr: (Ar.) İksir; tesirli, yararlı şurup; biricik şifa. i.-i ʿadl 117a/14; i.-i aşār 223b/13; naẓar-ı i. 10a/4.

iktibās: (Ar.) Ödünç alma. i.-ı envār-ı maʿārif 18b/15; i. ét- 2b/10.

iktidā: (Ar.) Tâbî olma, uyma. 110a/5.

iktidār: (Ar.) Devlet yönetimini elinde bulundurma ve devlet gücünü kullanma yetkisi; bir işi yapabilme gücü, erk, kudret. 71b/4, 129b/2, 201b/6, 259b/17; z.-'l iktidār "iktidar sahipleri" 83b/10.

iktifā: (Ar.) Yetinme, yeterli bulma. i. ét- 111a/14, 118b/11.

iktinās: (Ar.) Tuzak kurup avlama, avlanma. i. ét- 4a/9.

iktirāb: (Ar.) Yaklaşma, yanaşma. 115b/10.

iktirān: (Ar.) Bitişmek, yan yana gelmek; birlikte olmak. 28a/13; i.-ı tām 193a/11.

iktisāb: (Ar.) Kazanma, edinme. i. ét- 230b/12, 257a/15; i.-ı fazīlet 219b/13; i.-ı kemālāt 16b/14; i.-ı maʿālī 77a/3; i.-ı meʿārib 75b/9.

iktışār: (Ar.) Sözü kısa kesme; kısa tutma; kısaltma. i. olın- 11a/16;

iktışās: (Ar.) İzinden, ardından gitme; kısas isteme veya etme. i. ét- 40a/3, 145b/1, 153b/9, 202b/14.

iktizāʿ: (Ar.) Lazım gelme, gerekme; ihtiyaç, gereklilik; işe yarama. 95a/7; i.-yı ẓāder 67a/4, 67a/13; i.-sınca "gereğince" 84b/14, 104a/13.

ilā: (Ar.) ...ye, ...ye kadar, ...dek. 150b/14.

i' lā': (Ar.) Yükseltme, yüceltme; şan ve şöhreti artırma, yayma. i' .-yi kelime-i 'ulyā 38b/10.

'ilāc: (Ar.) İlaç. 116a/1, 120b/1; 'i. ét- 160b/11.

'ilāc-pezīr: (Ar.Far.) İlaç kabul edip şifasını bulan; çaresi bulunabilen. 208b/7.

ilāh: (Ar.) Allah, Tanrı. 'avn-ı ilāh 38a/11; der-gāh-ı ḥāzret-i i. 220b/7; der-gāh-ı i. 218a/11; kelām-ı i. 85a/13.

ilāhī: (Ar.) Allah'a mensup, tanrı ile ilgili; ilahi. 67b/5, 130a/1, 203a/10; der-gāh-ı i. 93a/13; 'ināyet-i i. 68a/7; kerem-i i. 68a/4; meded-i i. 68b/16; ni' am-ı i. 86a/6; sāye-i i. 114a/3.

ilāhiyye: (Ar.) Tanrıçılık, her şeyin Allah'ın birliğinde mündemiç olduğu manasına gelen br kelime. emr-i i. 250a/6; ḥikmet-i i. 84b/13; muḳtezā-yi ḥikmet-i i. 253b/17.

i' lām: (Ar.) Bildirme, bildirilme, anlatma. 95a/8; i' . ét- 34a/4, 66a/16, 134b/14, 179a/2; i' . eyle- 201b/17; i' .-ı 'adl 125a/4; i' . ü i' lān 152b/14.

i' lān: (Ar.) Açığa vurma, meydana çıkarma, belli etme; yayma. i' lām ü i' . eyle- 152b/14; i' lām ü i' . ét- 250b/12.

ilbās: (Ar.) Giydirme, giydirilme; örtme, örtülme. i. ét- 93b/14, 160a/15.

ile: İle. 2b/16, 83b/3, 117a/6, 138a/2, 242b/15.

'ilel: (Ar.) İletler, hastalıklar; sebepler. 'i.-i riyā 50b/15; ṭuruḳ-ı 'i. 162b/13; ḥayl u 'i. 162b/14.

ile'l-ān: (Ar.) Şimdiye kadar, şu ana kadar. 45a/6, 136a/5.

ilendür-: Beddua ettirmek, kötü söyletmek. 37a/5.

ilerü: İleri. 64b/13, 128b/17, 138a/15, 175a/9; i. sür- 233b/16.

ilerüce: İlerice, ileriye doğru. 179a/1.

ilet-: İletmek. 72b/13, 78a/1, 83b/5, 106b/2, 217b/4.

ilhāḥ: (Ar.) Üzerine düşme, zorlama; ısrār etme, direnme. ibrām ü i. ét- 173b/4.

ilhāḳ: (Ar.) Katma, katılma; karışma; karıştırma. 173b/5; i. olın- 7b/11, 11a/14.

ilhām: (Ar.) Esin, ilham. 256a/16, 256b/4; i.-ı rabbānī "Allah tarafından içe telkin edildiği kabul edilen duygu" 260a/13; i. ü hidāyet kııl- 32b/15.

ilkāʾ: (Ar.) Bırakma, terk, atma; telkin etme; bir kusuru başkasına yükleme. 17b/1; i. ét- 79a/3, 146b/15, 169a/4; i. eyle- 260a/15; i. vü ityān 32b/14.

illā: (Ar.) ...den başka, meğer; aksi halde; ille, mutlaka. 94b/1, 105a/12, 153a/10, 253b/11, 262b/17.

illā ki: (Ar.Far.) Muhakkak ki, ille. 34b/6, 107b/8, 214a/8.

‘**illet:** (Ar.) Hastalık, sakatlık; sebep, neden; amaç, hedef. 34b/6, 81b/4, 121a/9; ‘i.-i faḫr u fāḫa 63a/9; ‘i.-i minnet 90a/8.

‘**illiyyīn:** (Ar.) Cennetin ve gökyüzünün en kutsal, en yüksek tabakası. pādişāh-ı taḫt-gāh-ı ‘i. 3b/8.

‘**ilm:** (Ar.) İlim. 214b/7; ‘i.-i ‘adālet 20a/2; ‘i.-i ‘arūz 232a/14; ‘i.-i ‘irfān 161a/2; ‘i.-i tevārīḫ 4a/11; ‘i. ü ‘amel 22b/8; ‘i. ü ḫikmet 209b/13.

‘**ilmī:** (Ar.) İlimle, bilgi ile ilgili.

‘**ilmiyye:** (Ar.) Din işleriyle uğraşan hocalar, din bilginleri. 27b/16; bezl-i fevāyid-i ‘i. ét- 18a/13; mübāḫaṣe-i ‘i. 19a/6; nāmūs-i ‘i. 28a/9.

ilt-: Götürmek, yerine ulaştırmak. 78a/1.

iltibās: (Ar.) İki veya daha çok şeyin -biri, öteki sanılacak surette- birbirlerine benzemesi. i. göster- 160a/15; libās-i i.-ı 29b/1.

ilticā: (Ar.) Sığınma, barınma. 128a/10; i. ét- 114a/3, 157a/2.

iltifāt: (Ar.) Yüzünü çevirip bakma, dönme; uyarı, dikkat; hal hatır sorma, gönül alma. i. ét- 132b/14; i.-ı kerīmānī 105a/6; i.-ı kīmyā 223b/13; i.-ı pādişāh 225b/8; i.-ı pādişāhī 66a/3.

iltihāb: (Ar.) Yanma, alevlenme. i.-ı tāb-ı āftāb 128a/7; tāb-ı i. 183b/1.

iltikāʾ: (Ar.) Rastgelme, kavuşma, karşılaşma. i.-i likāʾ-i şafāʾ 74a/5; i.-i likāʾ 105a/3; i.-ı yī likā-yı rūḫ-efzā-yı pīr 111b/12.

iltıl-: Götürülmek. 73b/15.

iltimāʿ: (Ar.) Parıldama. çehre-i mihr-i i. 7b/3; sulṫān-ı sipihr-i iḫtidār-ı mihr-i i. 237b/3.

iltimās: (Ar.) Kayırma, arka; yapılmasını isteme. i. buyur- 86a/13; i. ét- 82b/12, 207b/8; i. olın- 186a/4.

iltiyām: (Ar.) İyileşme. i.- müfriṭ 198b/8.

iltizām: (Ar.) Görev edinme veya sayma; destekleme; gerekli bulma. i. ét- 174a/8, 201b/12.

ilzām: (Ar.) Cevap veremez hale getirme, susturma. 36b/13.

‘imād: (Ar.) Direk, dikme, sütun. ‘i. ét- 240b/5.

i‘māl: (Ar.) Yapma, yapılma, meydana getirme; işleme; kullanma. 237a/9; i‘. ét- 81b/14, 138b/4; i‘.-ı büzürgī 73a/15; zīver-i ezher-i şavālic-i i‘. 50a/2.

imām: (Ar.) Önder, lider. 24b/15; i.-ı hümām 24b/12; i.-ı İslām 243a/10.

‘imāme: (Ar.) Fes, arakıye ve taç üzerine sarılan sarıya verilen ad. 134a/12; ‘i.-i Şākīb 205b/9.

īmān: (Ar.) İnanma, inanç. 49a/5, 187b/1, 262b/2; ī.-a gel- 256a/6; ī. getir- 250a/16, 250b/14; ī.-ı ḳalb 49a/16.

im‘ān: (Ar.) Titiz davranma, dikkatli olma. i.-ı naẓar 174a/13; bī-tedbir ü i. 194b/6; iz‘ān u i. olın- 84b/11.

i‘mār: (Ar.) Şenlendirme, bayındır hale getirme. i‘. ol- 259b/16; eşcār-ı i‘. 28b/6.

imāret: (Ar.) Emretmek, buyurmak. emāret-i i. 162a/14.

‘imāret: (Ar.) Bayındır, mamur; saray vb. yapı, imarethane. 254b/10; ‘i.-i yed 79a/13; ‘i.-i mühimmat 72b/8; ‘i.-i vilāyet 190a/9; zirā‘ at ü ‘i. 190a/4.

imdād: (Ar.) Yardım, yardıma gönderilen kuvvet. 139a/2, 166a/8, 175b/11; i. ét- 105b/1, 251a/14; i.-ı ‘adl 139b/11; i.-ı du‘ā vü bükā’ 52a/2; i.-ı feyz-i ilāhī 150a/9.

imdi: “Buna göre, şu halde, artık, şimdi” sözleri gibi, başına getirildiği cümleyi önceki cümlenin bir sonucu durumuna sokar; şimdi. 35b/1, 42a/11, 57a/7, 81a/6, 116b/14, 190b/7.

īmen: (Ar.) Emin, güvenilir; emin olma, güvenme. ī. ol- 185b/4.

imhāl: (Ar.) Mühlet verme; bir zaman daha sonraya bırakma. 143b/15; bilā-i. "hiç vakit geçirmeden" 153b/8.

imhāz: (Ar.) Doğrulukla yapma. i.-ı pend-ü naşihat 20b/1; i.-ı nuşh 31b/14.

- imkān:** (Ar.) İmkan, olanak. 43a/8, 171a/11, 220b/1; i. ol- 163a/9; dā'ire-i i. 48b/3.
- imlā':** (Ar.) Doldurma, doldurulma; yazdırma. i. ét- 17b/1, 182a/9.
- imre'e(t):** (Ar.) Kadın, hâton. i.-i 'acûze 92a/5; i.-i ermele 138a/8.
- imsāk:** (Ar.) Bir şeyden el çekme; cimrilik, pıntilik. i. olın- 95a/15; i.-ı hîmâyet-i sîm u zer 209a/5; şenâr u i. 96b/4.
- imtiḥān:** (Ar.) Deneme, sınama, sınav. 54a/15, 100a/1, 250a/10; i.-ı feylesof 48a/13; meḥekk-i i.-a çek- 17b/8; tecrübe vü i. ét- 236b/11.
- imtinā':** (Ar.) Çekinme, geri durma; imkansızlık, olmayış. 204b/4; i. ét- 31b/11, 56a/11, 92b/3; i. eyle- 250b/1.
- imtinān:** (Ar.) Minnet altında bırakma, iyiliği başa kakma. 8b/2; i. ol- 170a/9.
- imtişāl:** (Ar.) İcabedeni, gerekeni yapma; alınan emre boyun eğme. 9a/4, 240b/17; i. ét- 74a/10, 131b/17, 132a/3.
- imtiyāz:** (Ar.) Ayrıcalık. i. ét- 133a/1; i. vēr- 97b/14.
- imtizāc:** (Ar.) Karışabilme; birbirini tutma, uygunluk; iyi geçinme, uyuşma. 'ıkd-ı i. 74a/13; ḥüsn-i i. bul- 31a/15.
- imzā:** (Ar.) İmza. 121b/6; i. ét- 133a/17, 134b/17; i. eyle- 62a/17; i. olın- 192a/8.
- in:** İn; mağara. 36a/7.
- in-:** İnnek. 86b/16, 168a/5, 262a/5.
- 'în:** (Ar.) İri ve güzel gözlüler. reşk-i dide-i ḥür-i 'i. 126b/14.
- inābet:** (Ar.) Günahlara tövbe edip Hak yoluna dönme; bir mürşide baş vurup, tarikate girme. 154b/6; i. ét- 150b/3; cebîn-i i.-i zāmîn 3a/14; dest-i i. 62a/9; şemere-i şecere-i şıdḳ-ı i. 154b/16.
- 'inād:** (Ar.) İnat, ısrar, ayak direme. ṭarîḳ-i 'i. ü ızrâr 147b/11; tengnâ-yi 'i. 29a/9; 'i. ü inḳiyād 235b/11.
- in'ām:** (Ar.) Nîmet verme, iyilik etme. 33a/5, 219b/17, 220a/1; i. ét- 175a/11; i.-ı bisyâr 225a/9; i.-ı sâbık 33a/4; mevâ'id-i i. 102b/3.
- 'inān:** (Ar.) Dizgin; idare etme, yürütme. 'i.-ı 'azîmet 41a/5; 'i.-ı esb 193b/2; 'i.-ı ihtiyâr 69a/3; 'i.-ı 'ināyet 66b/3; 'i.-ı ḳudret 146b/4; 'i.-ı nefsi çek- 57a/16.

inan-: İnanmak. 87b/5.

‘**inān-keṣān**: (Ar.Far.) "dizgin çekenler"; ölçülü hareket edenler. ‘i. ü tefekkür-künān 260a/12.

‘**ināyet**: (Ar.) Dikkat, gayret; lütuf, iyilik. ‘i. buyur- 256a/12; ‘i.-i Bār'ı yārī 5a/15, 150a/8; ‘i.-i ezeli 57a/4; ‘i.-i ilāhī 68a/7; ‘i.-i Yezdānī 73b/8; maḥẓ-ı faẓl u ‘i. 261b/15; nihāyet-i ‘i. 199a/16.

inbā’: (Ar.) Haber verme. 162b/4; i.-i kirām 18b/15; i. èt- 250a/9.

inbāt: (Ar.) Bitme. (bitki hakkında). i.-ı nebāt 18a/15.

inbisāt: (Ar.) Yayılma, açılma, genişleme; iç açılma, ferahlık. i.-ı belig 104a/15; bisāt-ı i. 205b/6; bisāt-ı i.-ı şikār 122b/11.

incāz: (Ar.) Yerine getirme, eda etme. 154b/7.

incit-: İncitmek. 190a/15.

indimāl: (Ar.) Yara iyi olma, kapanma. i. bul- 160b/4.

indür-: İndirmek; alçaltmak, küçültmek. 39a/4, 123b/8.

infād: (Ar.) Bitirme, bitirilme, tükenme. i. olın- 234a/17.

infāk: (Ar.) Nafaka verip geçindirme, besleme. i. èt- 155a/11, 246a/1; i. ü i‘tā’ 95b/14.

infi‘āl: (Ar.) Gücenme, darılma. sebab-i i. 175b/13; i. ü melāl 223a/13.

infişāl: (Ar.) Ayrılma, yerini bırakıp gitme. 73a/12, 109b/10.

inhā’: (Ar.) Ulaştırma, yetiştirme; bir vazifeye tayin veya bir maaşa terfi için yazılan yazı. i. èt- 162b/4; i.-i merām 166b/1.

inḥidā’: (Ar.) Hileye düşme, aldanma. pāy-beste-i i.-i gurūr 61b/4.

inḥidām: (Ar.) Yıkılma, harap ve viran olma. 72a/3.

inḥirāf: (Ar.) Münharif olma, dönme, sapma, doğru yoldan çıkma; değişme, bozulma. 72a/7, 97b/6; ‘alāmet-i i. 98a/3.

inkār: (Ar.) Yaptığını saklama, gizleme; reddetme. i. èt- 155a/2, 174b/8, 249a/13; i. eyle- 135b/9; i.-ı zenb 169a/6; redd ü i. èt- 223b/16.

inḳibāz: (Ar.) Çekilme; acı, sıkıntı. teşviş ü i. 147b/2.

- inķilāb:** (Ar.) Değişme, bir halden, başka bir hale dönme; devrim. ıztırāb ü i.-a gel- 88a/5.
- inķirāz:** (Ar.) Batma, son bulma, çöküş. i.-ı edvār 43b/16; i.-ü'z-zamān 240a/8.
- inķıţā' :** (Ar.) Kesilme; tükenme, bitme. mūcib-i i. ser-rişte-i kār-ı memleket 213b/5.
- inķiyād:** (Ar.) Boyun eğme; kendini teslim etme. zemīn-i i. 71b/15; i. ü itā' at 180a/14; inād ü i. 235b/11.
- inķızā:** (Ar.) Bitme, süresi dolma, sona erme. i.-yi a' şār 43b/16; serī' ü'l-i. 88a/11.
- inķisār:** (Ar.) Kırılma, gücenme; beddua, ilenç. aęyār-ı i. 103a/16.
- innī:** (Ar.) Şüphesiz ben. 231a/10.
- ins:** (Ar.) İnsan. i. ü cin 88a/4, 239b/14; i. ü cān "insanlar ve ruhlar" ekābir-i i. ü cān 240b/1.
- inşāf:** (Ar.) İnsaf. 108b/2, 129a/11, 147b/11; i.-ı 'ibād 137b/9; ehl-i i. 8a/7; i. u şalābet 85b/10.
- insān:** (Ar.) İnsan. 26b/14, 84b/12, 189b/11, 241a/3; lisān-ı i. 11a/5; i. ü perī 240b/5.
- insānī:** (Ar.) İnsana özgü, insanla ilgili. fıtrat-ı i. 167a/5.
- insāniyye:** (Ar.) İnsanlar. 23a/3; ahlāk-ı reddiye-i i. 92a/13; ḥaşā'ış-i i. 256b/16; kemālāt-ı i. 144a/5, 193b/14; şifāt-ı dünye-i māhiyyet-i i. 96b/2.
- insāniyyet:** (Ar.) İnsanlık, insana özgülük. eşref-i ḥışāl-ı māhiyyet-i i. 108b/2; iḥsān-ı i. 143b/9; rāyiḥa-i i. 204b/12; şeref-i i. 170a/3.
- inşirām:** (Ar.) Kesilme, ayrılma, kesilip bir kenara konma. 'ani'l-i. 3b/9.
- inşā' :** (Ar.) Yapma, meydana getirme; yazma, kaleme alma. 232b/4; i. ét- 48b/2, 232b/2; i.-ı cemāl 232b/14; dīvān-ı i. 232a/9; fenn-i i. 232a/15; ruḥsāre-i i. 233a/7.
- inşād:** (Ar.) Şiir okuma; manzum bir sözü, ahengine göre okuma. sofrā-i inşā' u i. 4a/13; i. ét- 26a/9, 152b/8.
- inşirāḥ:** (Ar.) Açılma; açıklık, ferahlık. bā' iş-i i.-ı ḥāţır 74a/6.
- intibāḥ:** (Ar.) Uyanma, uyanıklık; gözaçıklığı. 215b/16; i. bul- 32b/5; ḥakīm-i pür-i. 26b/14; şaḥş-ı bī-i. 248a/14.
- intifā' :** (Ar.) Menfaatlenme, faydalanma. i.-ı tām 61a/6.

intiḳāl: (Ar.) Bir yerden başka bir yere geçme; birinden diğerine geçme; göçme; ölüm; kavrama. i. ét- 126b/9, 149b/1, 241b/14; i.-ı hükümet 142b/8; i.-ı mülk ü iḳbāl 142b/13; ḳaribü'l-i. 79a/12; şeref-i i. 66b/9.

intiḳām: (Ar.) Öç alma. 51b/7; i. al- 151b/3, 157a/15; dām-ı i.-a düşür- 37b/16; niyām-ı i. 35b/11; niḳām ü i. toḫmın ek- 192a/14; şamşām-ı i. 60b/14; tiğ-i i. 60b/7; 'adāvet ü i. 99b/12; pür-i. "intikam dolu" şaḫş-ı pür-i. 167a/10.

intimā': (Ar.) Kuş, bir yerden uçup, başka bir yere konma; birine mensubolma. 19a/6; berā' at-ı i.-yi kelām 20b/3; ibtidā vü i. 79a/4.

inṭıraf: ?. inṭıraf? göster- 72a/8.

intisāb: (Ar.) Bağlanma, bağlı olma; hizmete talip olma. 57b/2, 128a/16, 234b/16.

intiḳām: (Ar.) Nizamlı, tertipli; düzgünlük. 33b/8, 227a/13; i. bul- 53a/13, 186b/2; i.-ı aḫvāl-ı ibād 113a/6; i.-ı kelām 122b/2; i.-ı umūr-ı ümem 109a/12; niḳām u i. 183a/5.

intiḳār: (Ar.) Bekleme; gözleme, gözlenilme. 123a/3, 171a/16, 176b/12, 197a/5; ğubār-ı i. 217b/8.

inzicār: (Ar.) Boyun eğmek; menedilmek. bāb-ı i. 145b/17.

inzimām: (Ar.) Zam olunma, katılma. 7b/11; i.-ı mā-lā-keleām 193a/12.

i' rāb: (Ar.) Düzgün konuşma ve hakikati belirtme. 64a/10.

īrād: (Ar.) Getirme; söyleme; bir malın getirdiği kazanç, gelir. 48b/7, 76b/9; i. ét- 26a/8, 254b/3; i. olın- 73b/4, 117b/13; i.-ı ebvāb 11a/16; i. ü şarf 93a/2.

īrādāt: (Ar.) Dilemeler, istemeler; emirler, fermanlar, buyruklar. kemer-i i. 30b/10.

īrādet: (Ar.) İrade, dileme; gönül isteği. 28a/3, 63a/9, 97a/9; i. göster- 117b/7; i.-i ezeliyye 254a/1; dest-i i. 105a/9.

īrās: (Ar.) Verme, verilme; sebep olma; getirme. 165a/1.

i' rāz: (Ar.) Yüz çevirme, başka tarafa dönme; çekinme, sakınma. i'. ét- 140b/5, 147b/1; i'. eyle- 62a/12; ictināb u i'. 206b/4.

irb, ireb: (Ar.) Akıl, zihin, zeka; akıllılık. erbāb-ı i. 27b/9, 124a/16.

- irem:** (Ar.) Âd kavmi zamanında, Şeddad tarafından, cennete benzetilerek yapılan bir bahçe olup Şam'da veya Yemen'de bulunmuş olduğu söylenir. bâğ-ı i. 95a/2, 89b/10; mânend-i i. 13b/8.
- ‘irfân:** (Ar.) Bilme, anlama; kültür. ehl-i ‘i. u rumûz 62a/7; ehl-i ‘i. ü âdâb 226a/12; eşşâb-ı ‘i. 69a/7; nişâb-ı ‘i. 18a/17; ‘ilm u ‘i. 16b/15.
- irsâl:** (Ar.) Gönderme, yollama. i. buyur- 54b/17; i. ét- 58b/8, 174b/15; i. eyle- 100b/7; i. olın- 100b/8, 234a/16; i.-ı rüsûl ü resâ’il 39a/6.
- irşâd:** (Ar.) Doğru yolu gösterme, uyarma. i. ét- 22b/8, 105a/17, 194a/7, 216b/1; i. eyle- 175a/5, 253b/6.
- irtî‘â:** (Ar.) Otlama. i. vü çerâ ét- 113a/15.
- irtibât:** (Ar.) Rabtedilme, bağlanış, bağlanma; ilgi, ilgili olma. kemâl-i i. 170b/10.
- irtifâ‘:** (Ar.) Yükselme, ilerleme; yükseklik, yükselti. 87b/15; i. vèr- 161a/8; i.-i şân 187a/16.
- irtihâl:** (Ar.) Göçme, göçetme; ölme. 126b/8; i. ét- 165a/13, 204a/8, 254a/17.
- irtikâb:** (Ar.) Kötü bir şey yapma; suç işleme. 79a/4; i. ét- 47b/16, 92a/16, 230b/13; i. eyle- 152b/17.
- irtiyâb:** (Ar.) Şüphelenme, duraklama. 148a/7; nişâb-ı i. 29a/17.
- irtiyâh:** (Ar.) İçi açılma, rahatlama, ferahlama; rüzgarın esintisiyle içi açılma. erbâh-ı pür- i.-ı huzûr u refâhiyyet 117a/6; nâ-şerhü’l-i. 90a/4; riyâh-ı nâşiretü’l-i. 88a/1; rûh-ı nâşirü’l-i. 113b/12.
- irtizâ:** (Ar.) Beğenme, seçme, ayırma; razı olma, uygun bulma. mağall-i i. 45a/14.
- irzâ’:** (Ar.) Razı, hoşnudetme, gönlünü etme, kandırma. 150b/4, 172b/2; i. ét- 149b/17, 150a/15, 193b/6.
- îşâ’:** (Ar.) Vasiyet etme; vasî tayin etme. 67a/10.
- işâbet:** (Ar.) İsabet. 52a/15; i.-i tedbîr-i isticâzet 164a/12; i.-pezîr "isabet eden, denk gelen" rây-ı i. pezîr 213a/6; i.-i şî‘âr "isabetli" netâ’ic-i efkâr-ı i.-i şî‘âr 238b/11; tedbîr-i i.-pezîr 238b/10.
- isâ’et:** (Ar.) Kötülükte bulunma, kötü iş işleme. 143b/6, 228b/4; i. ét- 148b/5; mükâfât-ı i. 143b/11; i. ü denâ’et 228b/5; i. ü seyî’ât 148a/2; zulm ü i. 34b/10, 150a/17.

- isā'et-kārlik:** (Ar.Far.T.) Kötülükte bulunma, kötü iş işleme. i. ü bed-girdârlık et- 226b/14.
- îşâl:** (Ar.) Vusul buldurma; vardırma, ulaştırma. i. et- 45b/10, 79a/16, 164b/2; i. eyle- 96a/1; i.-ı nef' ü 'aṭā' 53b/3; i.-ı şerr ü mazarrat 194a/12.
- îşār:** (Ar.) İkrâm, bahşîş; cömertlikle verme; dökme, saçma. kerem ü i. 30a/14.
- 'işār:** (Ar.) Kötülük. gubâr-ı 'i. 7b/7.
- işbât:** (Ar.) İspat. i. et- 18a/16.
- ise, (-se):** İse. 64b/17, 74a/15, 131b/14, 203b/8, 216a/7.
- iskân:** (Ar.) Yurtlandırma, yerleştirme; yurtlanma, yerleşme. i. et- 32b/15.
- işm:** (Ar.) Suç, günah; günahkar. 'âşî vü i. ol- 130b/8.
- ism:** (Ar.) İsim, ad. 166b/5; i.-i sāmî 231a/15, 248a/13; hüsn-i i. 81b/17; mûcib-i beḳā-yı i. 50a/8.
- 'işmet:** (Ar.) Masumluk, günahsızlık, temizlik. 151b/16; 'i.-i şāhî 152a/2; dāmen-i 'i. 181b/15; felek-i 'i. 94a/9; ḫalvet-gāh-ı 'i. 58b/9; mir'ât-ı nūr-ı 'i. 18b/10.
- işrâf:** (Ar.) İsrâf. 92a/15, 92b/16; i. et- 96a/10; i.-ı māl 92b/3; tebzîr ü i. 92a/13.
- işrâr:** (Ar.) Sır tutma, gizleme. mühr-i i. 106a/2, 212a/6.
- îstāde:** (Far.) Ayakta durmuş. 41a/16, 233b/5; i. ol- 20a/6, 67a/15, 220b/7.
- iste-:** İstemek. 68b/10, 75a/17, 102a/1, 120a/14, 198b/12.
- isti'ānet:** (Ar.) Yardım istemek, destek beklemek. 156b/10, 167a/11.
- isti'ārāt:** (Ar.) (*isti'āre*'nin ç.) Ödünç alma; bir kelimenin manasını muvakkaten başka bir kelime hakkında kullanma. i.-ı Arabî 4b/12.
- istibdāl:** (Ar.) Değiştirme, değiştirilme; bir şey verip yerine başka bir şey isteme. i. et- 165a/10.
- isti'cāl:** (Ar.) Acele etme, tez olmasını isteme, çabuklandırma. i. et- 25b/15, 215b/14.
- isticāze(t):** (Ar.) İcazet istemek, caiz görmek. i. kııl- 138a/16; işâbet-i tedbîr-i i. 164a/12.
- istid'ā:** (Ar.) İsteme, dileme. bi-ṭarîḳ-i i. 223b/7.
- isti'dād:** (Ar.) Yetenek; anlayışlılık. i.-ı ol- 251a/11; bālā-yı i. 215a/12; ehl-i i. 86b/4; ḳabza-i i. 42a/14; rūḫ-i muşavver-i ḳudsi-i. 10b/16.

- istidlāl:** (Ar.) Bir delile dayanarak bir şeyden bir netice çıkarma, delil ile anlama. i. ét- 236b/6, 256a/13; i. kı1- 234b/13; i. olın- 52b/6; mebādi-i i. 30a/4.
- istidrāc:** (Ar.) Derece derece ilerleme. 143b/15.
- isti' fā:** (Ar.) Affını isteme; bir işten kendi isteğiyle çekilme. i. kı1- 150b/4; i. vü istiġfār ét- 148a/3, 153b/6.
- istifāde:** (Ar.) Yararlanma, faydalanma; bilgi ve görgüyü artırma. 85a/9; i. ét- 163b/17.
- istifsār:** (Ar.) Sorma, sorulma. i. buyur- 247a/11; i. ét- 90a/13, 120b/4; i. kı1- 102a/5; i. olın- 130b/14; kelime-i i. 46a/1.
- istiġāse:** (Ar.) Yardım isteme. i. ét- 83b/4, 135a/16; şadā-yı i. 121a/17.
- istiġfār:** (Ar.) Tövbe etme. 91b/10, 203b/3; i. ét- 203b/12; du' ā vü i. 52a/8; isti' fā vü i. ét- 148a/3; tevbe vü i. ét- 155b/1.
- istiġnā:** (Ar.) Aza kanaat etme, yetinme, tokgözlülük; çekinme. 223b/13; i. ét- 109b/9; i. göster- 223b/11; naẓar-ı i. 14a/5.
- istiḥāre:** (Ar.) Hayırlı olanı isteme. i. kı1- 207b/10.
- istiḥbār:** (Ar.) Haber ve bilgi alma; duyma. i. ét- 90a/16, 244b/4; i.-ı aḥbār ét- 241b/4.
- istiḥdām:** (Ar.) Kullanma, hizmete kabul etme. i. ét- 237a/2; i. olın- 231b/16.
- istiḥfāf:** (Ar.) Hafifseme, emniyet vermeme, küçük görme. i. ét- 248a/16; i. ü istiḥkār 223b/14.
- istiḥkāk:** (Ar.) Hakkı olma, hak kazanma; hak kazanılan şey. 18b/5, 98b/8; i.-ı zātī 31a/7.
- istiḥkām:** (Ar.) Düşman saldırısını durdurmak, düşmana karşı savunma yapmak amacıyla düzenlenmiş yer. 261b/8; i. ü sedād 261b/9.
- istiḥkār:** (Ar.) Hakir görme, hor görme; hor görülme. naẓar-ı i. 36a/15; istiḥfāf ü i. 223b/14.
- istiḥlās:** (Ar.) Kurtarma, kurtarılma. i.-ı Şâpūr 165a/5; te' ḥir-i i. 178a/17.
- istiḥsāl:** (Ar.) Hasıl etme, meydana getirme, üretme; elde etme, ele geçirme. i.-ı 'ulūm-ı riyāzet ü aḥlākiyye 17a/11.
- istiḥsān:** (Ar.) Beġenme, beġenilme, güzel bulma. i. ét- 27b/15, 245b/5, 248b/3; zīver-i iḥsān ü i. 48a/11; i. ü istiḥvāb ét- 242a/4.
- istiḥyā':** (Ar.) Hayâ etme, utanma. i. ét- 62a/4, 177a/7.

- istihzār:** (Ar.) Hazırlama; huzura getirme, çağırma; hatırlama. miqdār-ı i. 27b/15.
- istikāʿ:** (Ar.) Olmasını bekleme, olacak diye endişeye düşme. i.-i huzūz ʿet- 128a/6.
- istikāmet:** (Ar.) Doğruluk, doğru hareket; bir şeyin bir tarafa doğrulması, uzanması; Allah'a kullukta bulunma. 88a/7; i. vēr- 216b/4; cādde-i i. 109b/5, 139b/1, 169b/1; cādde-i i. ü şadākat 237a/10.
- istikbāl:** (Ar.) Gelecek zaman; birini karşılama, birine karşı çıkma. i. ʿet- 25b/16, 76a/2; zamān-ı i. 26a/17; iqbāl ü i. 66a/5.
- istikbār:** (Ar.) Büyükleme, kendini büyük görme. 249a/13, 258a/16.
- istikmāl:** (Ar.) İkmal etme, kemale erdirmeye, tamamlama. i.-ı fūnūn-ı tıbb u tabīʿiyye 17a/11; i. bul- 172b/17.
- istikrār:** (Ar.) Kararlaştırma, iyice belli olma; yerleşme. i. bul- 97a/12; i. ʿet- 119b/15.
- istikşāf:** (Ar.) Keşfetmeye çalışma, ne olup bittiğini öğrenmek için araştırmada bulunma. i.-ı ef ʿāl-ı aḥmaḳān-ı diḥḳān 125b/5; i.-ı ḥāl 138a/15; i.-ı maʿ ārifüʿl-ilāhī 7a/7.
- istilāʿ:** (Ar.) İstila, yayılma. i.-yi ʿālām-ı rūḥāniyye 165b/7; i.-y1 ʿaṭaṣ 262b/13; i.-y1 belā-y1 sitem-kār 188b/12; kemāl-ı i.-i ḳudret 158a/4; hücūm ü i. 165b/3.
- istiʿlām:** (Ar.) Yazı ile bilgi isteme; bilgi isteme. i. ʿet- 184a/17; i. olın- 235b/16; i.-ı aḥvāl-ı cūhhāl 125b/5.
- istimāʿ:** (Ar.) Dinleme; dinleyip kabul etme, kulak verip dinleme. i. ʿet- 27b/10, 120b/8, 237b/5; i.-i ğıybet 205a/3; i.-i ḥikāyāt-ı ğayr-ı mesmūʿa 166a/15; i.-i kelām-ı ḥaḳḳ 53b/2.
- istiʿmāl:** (Ar.) Kullanma. i. olın- 95a/12, 186a/2.
- istimālet:** (Ar.) Gönül çekme; teselli etme, avutma. 18a/12; ḥabl-i i.-i āʿyān-ı devlet 21b/15.
- istimdād:** (Ar.) Meded, yardım isteme. 52b/10, 71b/17, 251a/14; i. ʿet- 249b/1; i. ol- 156b/10; i. ü istihzār eyle- 172a/4.
- istimrār:** (Ar.) Sürüp gitme, sürerlilik. 169b/8.
- istinās:** (Ar.) Alışma, ürkekliği kalmama. 109b/17; i. ʿet- 111a/17, 156a/2; maḳām-ı i. 176a/1; ülfet ü i. ʿet- 175a/15.

istirāhat: (Ar.) Rahat etme, dinlenme. i.-ı beden 50b/7; i.-ı ra'ıyyet 137b/14; āb-ı huzūr u i. 191a/1; zamān-ı i. 101b/6; i. ü ārām eyle- 137b/4; i. ü ārāyış 50a/17;.

istirzā': (Ar.) Râzılık isteme. i.-i pâdişâh 230a.

istişâk: (Ar.) Birinden güvenilir bir senet, vesika gibi bir şey alma. i. ét- 171a/14.

istişâr: (Ar.) Kendisine ayırma. 'ızzü'l-i. 241b/1; şeref-i i. 242b/7.

istiskâ: (Ar.) Yağmur duasına çıkma. 203a/8.

istişvâb: (Ar.) Sevap, doğru, makul görme; beğenilme. istihsân ü i. ét- 242a/4.

istişâre: (Ar.) Danışma, müzakere etme. 240b/11; i. ét- 71b/17.

istişmâm: (Ar.) Koklama, koku alma; algılama, hissetme. i.-ı revāyih-i reyâhîn-i 'inâyet-i rahmānî 143a/11; i. ét- 169a/13.

istişâ'at: (Ar.) Takat, kudret, güç yeterlilik. 164a/10; ehl-i i. 110b/8.

istizân: (Ar.) Yetki isteme, izin isteme. i. ét- 161a/4, 193a/17.

istizhâr: (Ar.) Dayanma, güvenme; yardım isteme, arka olmasını isteme. 71b/17, 74b/7, 237a/8; i. ét- 41b/16, 198a/1; istimdâd ü i. eyle- 172a/4.

'ışyân: (Ar.) İsyân, itaat etmeme. debdebe-i 'ı. 98a/17; dest-i 'ı. 150b/15; mevâdd-ı 'ı. ü fesâd 71b/16; tarîk-i 'ı. ü tuğyân 97b/6.

iş: İş. 36a/5, 60b/5, 228a/11; i. ét- 33a/13, 37a/12; 'uçalâ i.-i 66b/8; i.-i başa ilet- 77b/17.

işâ'at: (Ar.) Haber yayma, herkese duyurma. 80b/6; i.-ı maḥfi 106a/1.

iş'âl: (Ar.) Şûlelendirme, tutuşturma; alevlendirme. 95a/12, 138b/5.

ışân: (Far.) Türkistan ve İdil havzası Türklerinde "sûfi, keramet sahibi, velî" anlamlarında bilginlere ve şeyhlere verilen bir unvan. emşâl-i î. 119b/8.

iş'âr: (Ar.) Yazı ile bildirme, haber verme. i. ét- 203b/13; i. olın- 54b/13.

İşârât: (Ar.) İşaretler, alametler. rumûz u î. 46b/7.

işâret: (Ar.) İşaret. 38b/13; i. buyurıl- 81b/11; i. ét- 24b/9, 164b/10; i. eyle- 45b/9, 80b/4; i. kıl- 47a/2; i. olın- 34b/16; i.-i 'âlî 181b/16.

işbu [uşbu]: Bu, işte bu. 48b/15, 221a/13.

işde, işte: İşte, aha. 24a/16, 49a/14, 162b/11, 194a/13, 228a/10.

işgāl: (Ar.) Meşgul etme, işle uğraştırma; tutma, oyalama. 138b/5; i. ét- 33b/10; i. göster- 198a/3; i. ü iğfāl ét- 5a/3.

işit-: İşitmek, duymak; haber almak. 37a/11, 55a/13, 80b/16, 140b/3, 202b/3.

işitdür-: İşitdirmek, duyurmak; haber almasını sağlamak. 166b/2.

işle-: Yapmak, çalışmak. 37b/17, 62a/2, 80a/12, 184a/8.

işlet-: Yaptırmak, çalıştırmak. 153a/7.

işrāk: (Ar.) (Güneş) doğma, doğarak etrafı ışıklandırma; parlatma, ışıklandırma. i. ét- 90a/2; cevāhir-i naşāyih-i dürr-i i. 11a/15.

‘işret: (Ar.) İçki; içki içme. 55a/4; ‘i.-e otur- 13b/6; bezm-i ‘i. 82b/16; cām-ı ‘i. 247b/8; dest-i ‘i. 38b/1; terk-i ‘i. 25a/13; ‘ayş ü ‘i. 54a/10.

işti‘āl: (Ar.) Şulelenme, tutuşup yanma, parlama, alevlenme. i. ét- 102b/10.

iştibāh: (Ar.) Şüphelenme, şüphe etme. 237b/6; girih-i i. 241b/6; maḥall-i i. 29a/13.

iştidād: (Ar.) Şiddetlenme; ağırlaşma; büyüme; artma. 75a/13.

iştigāl: (Ar.) Meşgul olma, bir şeyle uğraşma. 33b/9, 133a/4; i. bul- 246b/2; i.-e қо- 53b/17; i. ét- 81b/13, 102b/10, 138b/5.

iştihā’: (Ar.) Meyil, istek; iştah, yemek yeme isteği. 186b/7; i.-yi bī-iştibāh 247b/6; şiryān-ı i. 118a/2; i.-sı germ ol- 81a/1, 224b/14.

iştihār: (Ar.) Şöhretlenme, şöhret bulma, meşhur olma. i. bul- 92b/11; fużalā-yi ḥikmet i. 126a/9; i.-ı şehen-şāh-ı ‘ālī tebār-ı sipihr-i iktidār 6a/8; pür-i. "çok ünlü, şöhretli" 47b/4, 206a/6.

iştirā’: (Ar.) Satın alma, alınma. i. ét- 81a/2, 100a/15, 177a/16, 201a/14; i.-yi ta‘ām 118a/9.

‘işve: (Ar.) İşve, naz. 134a/1.

i‘tā’: (Ar.) Verme, verilme; ödeme. i‘. ét- 220a/11; i‘.-i dirhem u dīnār 97a/5; i‘.-i me’ārib 10b/7; bezl ü i‘. 220a/2; infāk u i‘. eyle- 95b/14.

iṭā‘at: (Ar.) Boyun eğme, itaat. 31b/10, 33b/6, 88a/4, 189b/16; i. ét- 109a/6; zulm ü i. ét- 34b/10.

it‘āb: (Ar.) Yorma, yorulma, zahmet verme. 50b/4; i. ét- 169b/5.

‘itāb: (Ar.) Azarlama, paylama. 23b/13, 88a/6, 248a/2; ‘i. èt- 175b/6; ‘i. eyle- 251b/14; ‘i.- ı ilāhī 219b/10; mevķif-i ‘i. 158a/12; ‘i. ü ‘iķāb 187a/5; ‘i.-āmiz "azarlama, paylama karışık" ħiķāb-ı ‘i.-āmiz èt- 238a/2.

iķ‘ām: (Ar.) Yemek yedirme, yemek verme, verilme. 138b/11; i. èt- 139a/8.

itbā‘: (Ar.) Tabi kılma, arkasına, ardına katma. 22b/16, 135b/3; i. èt- 56a/10; cādde-i i. 35a/16.

itbāl: (Ar.) Derde, tasaya düşürme, düşürülme. ifnā’ ü i. èt- 52b/7.

iķfā’ : (Ar.) Söndürme, söndürülme; dindirme, bastırma. 58b/16, 199a/2; i. èt- 170a/6; i. eyle- 95a/10.

iķhāf: (Ar.) Adına sunma, armağan etme; birinin adına eser kaleme alma veya yazılmış bir eseri bir başkasına armağan etme. i. èt- 161b/3, 172a/16.

ithām: (Ar.) Suçlama, töhmet altında bırakma. i. èt- 181b/2.

i‘tibār: (Ar.) Saygı gösterme; ehemmiyet verme; şeref, haysiyet. 36a/15, 155b/16, 240a/16; i‘. bul- 70b/17; i‘. èt- 180b/5; i‘. kııl- 217b/3; ‘ayn-ı i‘. 56b/7; nazar-ı i‘. 57b/6; zevī’l-i‘. " itibarlı kimseler” 7b/7.

i‘tibārıyla: -den sayılmak üzere; bakımından, dolayısıyla. 242b/17.

i‘tidād: (Ar.) Nazlanma; büyüklenme, kibirlenme. 109b/2.

i‘tidāl: (Ar.) Orta oluş, ortalama, aşırı olmama hali, ölçülülük. 31b/2; i‘. vèr- 216b/3; i‘.-i ħāl 135b/16; i‘.-ı rebī‘ī 12b/6; zīb-i i‘. 233a/7.

i‘tikād: (Ar.) Dügümlenip kalma, bir şeye bağlanma; inanma, gönülden tasdik ederek inanma. 49a/13, 126b/2, 155a/17, 206b/5; i‘. èt- 37b/8, 225b/9; sultān-ı pāk-i‘. 53a/5.

i‘tikāf: (Ar.) Bir yere kapanıp ibadetle vakit geçirme. i‘. èt- 227a/6.

i‘tilā’ : (Ar.) Yükselme, yukarı rütbelere erişme. i‘.-i livā’-i devlet 75a/1; du‘ā-yı beķā-yı i‘.-yı zāt-ı sa‘ādet 11a/9.

i‘tilāl: (Ar.) Hastalanmak. gerd-i i‘. 115a/6.

i‘timād: (Ar.) Dayanma, güvenme; emniyet, güven. 68a/3, 105b/13, 164b/13; i‘. èt- 37b/8; i‘. olın- 207a/4; i‘.-ı ķavī 243b/15.

ītimār: (Ar.) Müşavere etmek. ī. èt- 240b/16.

i' tirāf: (Ar.) İtiraf. i' . ét- 28a/5, 156a/11, 163a/1; i' . kı1- 169b/17.

i' tisāf: (Ar.) Doğru yoldan sapma, yolsuzluk etme. def^c -i zulm u i' . 34b/6, 108b/3.

i' tişām: (Ar.) El ile tutma, tutunma. i' . ét- 165a/11.

i' tizād: (Ar.) Yardım istemek, destek istemek. 213a/6.

i' tizām: (Ar.) Gitmeye hazırlanma, gidiş. luṭf-ı i' .-ü'r-rām 66b/6.

i' tizār: (Ar.) Özür dileme. 158b/12; cevāhir-i i' . 85b/11; ṭariḳ-i i' . 3a/11.

itkān: (Ar.) Muhkem, sağlam kılma; inanma, emin olma. i. ü iḳān 170b/16; iḳān ü i. olın- 84b/13.

itlāf: (Ar.) Telef etme, mahvetme, öldürme; lüzumsuz yere harcama; yok etme, bozma. 238a/4; i. ét- 91a/13; i.-ı māl 92b/1.

itmām: (Ar.) Tamamlama, bitirme. 50b/9, 65b/14, 72a/12; i. ét- 96a/5, 135a/2; i. olın- 11a/9, 95a/5.

iṭmīnān: (Ar.) Emin olma; birine inanma, güvenme; kati olarak bilme. 178b/4, 250a/11; i.-ı cenān 105b/14; i.-ı ḳalb "kabden, yürekten inanma" mertebe-i i.-ı ḳalb 184b/11.

ittibā': (Ar.) Tabi olma, uyma, ardısına gitme. 30b/7, 92b/3; i. ét- 5a/12, 31b/11, 34a/6, 241a/14; i. eyle- 250a/17.

ittifak: (Ar.) İttifak, birleşme; sözleşme. 73b/8, 80b/8, 177a/15, 243b/16; i. ét- 52b/15, 92a/7; i. ü icmā' 238a/17.

ittifaken: (Ar.) Tesadüfen, rastgele. 14a/15, 16a/14, 24a/13, 59a/9, 100a/6, 168b/4.

ittiḥāz: (Ar.) Alma; alınma; kabul etme; tasarlama, planlama. i. ét- 33b/3; i. olın- 163a/10, 168b/5; i. ü iḥzār ét- 223b/7.

ittikā'? (Ar.) Dayanma, yaslanma. i. ét- 149b/13; i. ü ittikāl ét- 68a/7.

ittikāl: (Ar.) İşi Allah'a bırakıp kadere boyun eğme, güvenme. ittikā' ü i. ét- 68a/7.

ittişāf: (Ar.) Vasıflanma, nitelenme; bir hal takınma. 135b/17, 136a/17, 144a/5; i. bul- 34b/7.

ittişāl: (Ar.) Bitişme, kavuşma, ulaşma; birbirine dokunma; yakınlık. kemāl-i i. 109b/10.

ityān: (Ar.) Getirme, taşınma; söyleme, bildirme; isbat. ilḳā vü i. 32b/14.

‘**ivaz**’: (Ar.) Bedel, karşılık, karşılık olarak verilen şey. 92a/8, 92a/9, 161b/8; ecr ü ‘i. ét- 26a/5; ücret ü ‘i. 160b/6; bilâ-‘i. "karşılıksız, bedelsiz" 136a/10.

iyâb: (Ar.) Geri dönüş. 144b/11, 214a/2; zehâb ü i. "gidip gelme" 152a/4.

iyâd: (Ar.) Takviye eden alet; kuvvetlendirme. enâmil-i i. 95a/17.

izâ’: (Ar.) Sıra. 156b/6.

izâ’: (Ar.) İyiliğe karşı iyilik etme; kedere, mihnete uğratma; korkma. î. vü âzâr 156a/8; î. vü ifsâd 200b/5; âzâr ü î. 105b/3; cefâ vü î. ét- 28a/16.

izâ’ at: (Ar.) Zayı etme, kaybetme. 65a/5, 92b/14, 95a/14.

iz’ âf: (Ar.) Zayıflatma, kuvvetini azaltma; bir şeyin üstüne bir mislini zammetme. i. ol- 34b/12.

izâfet: (Ar.) İlgi, bağıntı; katma, ekleme. i.-i eşnâf-ı elţâf 44a/17; i.-i ziyâfet 100a/13.

izâle: (Ar.) Giderme, giderilme; yok etme; yok edilme. i. ét- 129b/6; i. kııl- 38b/9; i.-i marâz 45a/2; i.-i zulm ü sitem 214a/4.

i’ zâm: (Ar.) Büyütme, büyütülme; lüzumundan fazla ehemmiyet verme. i’ zâz ü i’. 80a/6.

‘**izâm**’: (Ar.) 1) Büyükler, yüceler, ulular, azametliler. müceddid-i evâvîn-i kavânîn-i ecdâd-ı ‘i. 5b/17. 2) Kemikler. a’ zâ vü ‘i. 107b/8.

iz’ ân: (Ar.) Anlayış, kavrayış, akıl; itaat, boyun eğme; terbiye, edep. i. edin- 170b/16, 178b/3; i. ét- 17b/2, 232b/10; i. u im’ân olın- 84b/11.

‘**izâr**’: (Ar.) Yanak. ‘i.-ı ‘azrâ-yı maşsûd 77a/7; ‘i.-ı sâkî 14a/10; ‘i.-ı yâr 83a/6; hatt-ı ‘i.-ı yâr “sevgilinin yanağındaki çizgiler” 19a/16; sîmîn-‘i. 4b/10.

i’ zâz: (Ar.) Aziz kılma, saygı gösterme; ikram etme, ağırlama. 19b/11, 168a/2; i.-ı nefis 80a/11; bâliş-i i. 228b/15; i’ . ü i’ zâm 80a/6.

izdivâc: (Ar.) Evlenme, birbirine eş olma. 65b/13; ‘aşd-ı i. 74a/12, 242b/3; kemend-i i. 201b/1.

izdiyâd: (Ar.) Ziyadeleşme, artma, çoğalma. 84b/5; i. bul- 75a/13; i.-ı hârâc 122b/14; i.-ı ‘ömr ü devlet 189b/17; i.-ı zâr 131a/2.

‘**izem**’: (Ar.) Büyüklük, ululuk. ‘i.-ı kâdr 87a/5; ‘i.-ı şân-ı ‘adl 114b/15; menkâbet-i ‘i. 26a/2.

izhâk: (Ar.) Mahvetme, yok etme, ortadan kaldırma. 117a/10.

izhār: (Ar.) Gösterme, meydana çıkarma, aşikar etme. 208b/10; i. buyur- 203b/4; i. ét- 52b/17, 198a/1; i. kııl- 48b/5; i.-ı sırr 211b/17; tertib-i i. eyle- 104b/10.

izhār: (Ar.) Zahire koymak, depolamak. i. kııl- 66b/10; i.-ı hazā'in-i edeb 66b/14.

izn: (Ar.) İzin, müsaade, ruhsat, icazet. i.-i e' ālī 131b/13; i.-i şerīf 138a/4.

iznsüz: (Ar.T.) İzinsiz. 192b/13.

'izz: (Ar.) Değer, kıymet; yücelik, ululuk, güçlülük. 'i.-i huzūr 241b/8; 'i.-i memleket 78a/15; 'i. ü baht 87b/16; 'i. ü cihād 137b/13; 'i. ü iqbāl 41a/16.

'izzet: (Ar.) Değer, kıymet; yücelik, ululuk; kuvvet, kudret. 108a/10, 108a/11, 210b/10; cenāb-ı 'i. 188b/2; 'i. ü celāl 129a/10; 'i. ü iqbāl ü temkīn 253a/17.

J

jāle-vār: (Far.) Jale gibi. 20a/13.

jengār: (Far.) Pas, kir; bakır pası. (krş. *zengār*) j.-ı kīne 158b/8.

jiyān: (Far.) Kükreyen; öfkeli, kızgın. pence-i şīr-i j. 38a/17; şīr-i j. 179a/7.

K

ķabā': (Ar.) Üste giyilen elbise, cübbe, kaftan. ķ.-yi ' abā-yı fenā' 111a/11.

ķabāḥat: (Ar.) Kabahat. veķāḥat ü ķ. 127b/11; zebān-ı veķāḥat ü ķ. 51a/17.

ķabā'ih: (Ar.) Yakışksız, çirkin şeyler. ķ.-i ef' āl 35b/2, 62b/4, 148a/5; müstelzim-i cümle-i ķ.-i a' māl 186a/7.

ķabā'il: (Ar.) Kabileler, boylar. 103b/17; ķ.-i ' Arab "Arap kabileleri" 100a/13; ķ. ü ķurā 100b/9.

ķabes: (Ar.) Parlak ateş közü. şihāb-ı ķ. 14b/4.

ķābet: (Ar.) İztıraplı ve kederli olma. āteş-i ķūrbet ü k. 138a/10.

ķabīḥ: (Ar.) Çirkin, yakışksız, fena, ayıp (şey). ' ayb-ı ķ. 105b/17; cezā-yi ' amel-i ķ. 145a/3; fi' l-i ķ. 128b/15; vaż' -ı ķ. 153a/17.

ķabīḥa: (Ar.) Çirkin, yakışksız, fena, ayıp (şey). ef' āl-i ķ. 155b/1.

ķābil: (Ar.) Kabul eden, kabul edici; olan, olabilir. 207b/16; k. ol- 199b/6; ķ.-i feyz 18b/1; ķ.-ü't-tevb "tevbeleri kabul eden" 153b/2; zekî vü ķ. 17a/14.

ķābīl: (Ar.) Soy, sınıf; türlü, gibi. 256b/5.

ķābīle: (Ar.) Kabile, boy. 62b/14, 106b/3; ķ.-i Ṭayy 103b/17; müte' addid-i ķ. ü ' aşīre 31b/6; ķavm ü ķ. 78a/1; Ṭāyī ķ. 101a/9.

ķābiliyyet: (Ar.) Kabiliyet. 19b/17, 20a/17, 47a/17, 215b/2, 257a/8.

ķābīn: (Far.) Güveğinin geline verdiği ağırlık, para, eşya. k. èt- 92a/1; āyīn-i k. 16a/12, 74b/4, 117b/2, 123a/14.

ķābir: (Ar.) Büyük, ulu. ķābiren ' an k. "büyükten büyüğe intikal etme" 19b/17.

ķabl: (Ar.) Ön, önce, öndeki, evvelki. ķ.-ü'l-mülākāt 46b/7; ķ.-ü'l-mülākāt-ı imtiḥān 45b/4.

ķabr: (Ar.) Mezar. 89a/11, 126a/17, 130a/2; ķ.-i Ḥātem 107b/2; derūn-ı ķ. 126b/17.

ķabūl: (Ar.) Alma, içeri alma; razı olma. 45a/15, 86a/11; ķ. èt- 155b/10, 203b/3, 255b/8; ķ.-ı şefā' at 181a/7; sem' -i ķ. 158b/11.

ķābūs: (Ar.) Kabus. k.-ı bī-nāmūs 161a/3.

ķabz: (Ar.) El ile tutma; avuç içine alma, kavrama. ķ. èt- 145a/15, 171a/7; başṭ ü ķ. "açılıp kapanma, genişleyip daralma" 109a/14, 235b/12.

ķabza: (Ar.) Tutacak, tutamak yeri, sap; pençe. ķ.-i iktidār 16a/3, 69a/3; ķ.-i isti' dād 42a/14; ķ.-i ķahr 35b/4; ķ.-i ķudret 107a/14; ķ.-i taşarruf 219a/14.

ķaç: Kaç. 68a/10, 122b/5.

ķaç-: Kaçmak. 39b/15, 61b/11, 73a/1, 188a/17, 262b/15.

ķaçan: Ne zaman, ne zaman ki, her ne zaman, nasıl. 81a/12, 93b/6.

ķaçan ki: Ne zaman ki. 145b/9, 165a/2, 200a/10, 254a/1; her ķ. 165a/2.

ķaçankim: Ne zaman, ne zaman ki. her ķ. 59b/13.

ķadar: (Ar.) Kadar. 38b/12, 220b/2; ķ.-ı kifāyet 138b/9; ne ķ.- 18a/15, 157a/7.

ķadd: (Ar.) Boy. 82b/6, 146b/14, 220b/4; ķ.-i bālā "uzun boy" 133b/15.

ķaddām: (Ar.) Kral; prens; lider, şef. ḥalef ü ķ. 173b/13.

ḳadeḥ: (Ar.) Bardak; küçük bardak. 45a/8, 240a/6; ḳ.-i āgende 47a/1; ḳ.-i memlū 46b/16; ḳ.-i rūḡan 47a/3.

ḳadem: (Ar.) Ayak; adım. 42a/7, 112b/2, 150b/17; ḳ. baş- 40a/15, 56a/16, 111a/9; ḳ.-i ḥürmet 110a/6; ḳ.-i merdümi ıḣḳāṭ ét- 80a/2; ḳ.-in mübārek ṭut- 73b/12; hem-rāh u yek-ḳ. 101a/4.

ḳader: (Ar.) Kader. 42a/4, 59b/17; ḳazā vü ḳ. 262a/4; ḳ.-i ‘ömr ü devlet 28b/16; nigār-ḥāne-i ḳazā vü ḳ. 67b/12; tîr-i ḳazā vü ḳ. 52a/10.

ḳadḥ: (Ar.) Zemmetme, çekiştirme. ḳ. ét- 48b/1.

ḳadîm: (Ar.) Eski; öncesi bilinmeyen şey. fermân-ı ḳ. 180b/11; resm-i ḳ. 15a/8, 152b/12; üstād-ı ḳ. 4b/5, 233a/9; zamân-ı ḳ. 150b/4.

ḳadîme: (Ar.) Eski; öncesi bilinmeyen şey. ‘âdet-i ḳ. 35a/4, 101a/17; ḥuḳûḳ-ı ḳ. 31a/8; ḳā‘ide-i ḳ. 206b/5; muvāsât-ı ḳ. 65b/16; ‘uhūd-ı ḳ. 237a/13.

ḳadîmen: (Ar.) Eskiden, eski zamanlarda; eskiden beri. 43a/9, 59a/8, 217a/12

ḳadîmî: (Ar.) Eski, daimî. 97a/9, 181b/7; ‘ahd-ı ḳ. 181b/8

ḳâdir: (Ar.) Kudret sahibi; kuvvetli, güçlü. 29b/5, 52b/16, 131b/10; ḳ. ol- 102b/17, 262a/4.

ḳadr: (Ar.) Değer, itibar; onur, şeref. 18a/4, 80a/8; ḳ. bil- 167b/1; ḳ.-e ér- 241b/2; ḳ.-i kifāyet 95b/9; ḳ. ü i‘tibār 81b/12.

ḳâf: (Ar.) "ka" harfinin adı. ḥarf-i nūn ve ḳ. 32b/12.

ḳafâ: (Ar.) Kafa, baş; akıl. 238a/12.

ḳafes: (Far.) Kafes; hapisane. 97b/8; ḳ.-i beden 24a/5, 171b/15; ḳ.-i helāk 37a/9.

ḳâffe: (Ar.) Hep, bütün, cümle. k.-i berāyâ 150b/13; k.-i maḥlûḳât "bütün yaratıklar" 85a/12; k.-i meḣālîḥ 209b/10; k.-i mevcūdāt 29a/14; k.-i mühimmât 160b/8; k.-i mü‘minin 49b/10; k.-i re‘âyâ 188b/8; k.-i ümem 43a/4.

ḳâfî: (Ar.) El veren, yetişen, el verir, yetişir. 187a/17, 224b/10; piş-kâr-ı k. 73a/13; k. ḳıl- 32b/12; resm-i k. 114b/16; mu‘temed ü k. 232a/11.

ḳâfil: (Ar.) Kefalet eden, üstüne alan (bir işi); ödeyen, kefil. k. ol- 138b/11, 138b/16.

ḳâfile: (Ar.) Kafile. 126b/10, 137a/16; etrâf-ı ḳ. 137b/3; gird-i ḳ. 137b/5; ḥuzūr-ı ḳ.-i ḥuccâc 221a/16.

kāfir: (Ar.) Tanımayan, bilmeyen; Allah'ın birliğine ve yaratıcılığına inanmayan. 108a/3, 120a/5, 114b/3; k.-i ni^c met "nankör" 224b/1; k. ol- 56b/13.

kāğad: (Far.) Kağıt. 96a/7, 132b/5, 197a/3, 233b/8, 233b/11.

kāḥ: (Far.) Köşk, kasr; yüksek bina. saḫf-ı k.-ı āsmān 12b/12.

kāhil: (Ar.) Hareketi ağır, gayretsiz, tenbel; durgun; orta yaşlı kimse. k. ü süst ol- 49b/16.

kaḥhār: (Ar.) Ziyadesiyle kahreden, kahredici; yok edici (Allah'ın sıfatlarındandır). ḳadīm ü ḳādīr ü ḳ. 53a/2; ḥıṣm-ı ḥudā-yi ḳ. 191b/11.

kaḥir: (Ar.) Kahreden; üstün gelen; yok eden. ḳ.-i mücādīl 17a/8, ḳudret-i ḳ. 158a/5.

kaḥr: (Ar.) Kahır. 193a/12; dehr-i pūr-ḳ. 59b/2; ḳabza-i ḳ. 35b/4; ḳ. ü mihr 235b/11; zecr ü ḳ. 134a/9, 146b/11.

kaḥṭ: (Ar.) Kıtılık, kuraklık; kuraklıktan dolayı mahsulün yetişmemesi. 62b/14; ḳ.-ı ^c aẓīm 95b/3; ḳ.-ı sāl "kıtılık yılı, kuraklık" 95b/6; ā.-ı ḳaḥṭ-ı ^c aẓīm 203a/6; dest-i ḳaḥr-ı ḳ. 63a/13; ḡuṣṣa-i ḳ. 63b/7.

ka^cide: (Ar.) Kaide, usul, nizam, yol. ḳ.-i ḥikmet 71a/10; ḳ.-i ḳadīme 206b/5; ḳ.-i kerem ü fütüvvet 97a/8; ḳ.-i külliyye "genel kurallar" 247b/17; ḳ.-i muḥkeme 19a/10; ḳ.-i muḳarrer 59b/15; ḳ.-i resm 81b/17; ḳ.-i ṣerī^c at 117a/15; ḳ.-i ^c unḫ u luṭḫ 235b/11; bī-ḳ. "kaidesiz, usulsüz" bī-ḳ.-i ṣerī^c at 191a/13.

ka^cil: (Ar.) Söyleyen, diyen; razı olmuş, boyun eğmiş; inanmış, akli yatmış. 69a/16; ḳ. ol- 80a/13, 238a/3; ḳ. ü sāmi^c i 205a/7.

ka^cim: (Ar.) Ayakta dimdik sağlam duran; bir işte sürekli ve sadakatle çalışan. 113a/4; ḳ. ü dā^c im ol- 114a/13.

ka^cin: (Ar.) Mevcut olan, bulunan, var olan. mevcūd ü k. 250b/11.

ka^cināt: (Ar.) Evren, yaratılmış her ne var ise, mahlukat. 32b/12; ḥāce-i k. 249a/10; ḥazret-i seyyid-i k. 188b/1; kāmināt-ı k. 2b/4.

ka^cal: (Ar.) Söz, laf. piṣe-i ḳil ü ḳ. 25b/2; ḳil ü ḳ. ét- "dedikodu yapmak; çok konuşmak" 89b/5.

ka^cal^c: (Ar.) Koparma, sökme, sökülme. ḳ. ét- 180a/7; ḳam^c ü ḳ. 199b/17.

ka^cal-: Kalmak. 15b/10, 59a/12, 72b/15, 194b/17, 215a/5; yād-gār ḳ. 17a/3; zāyi^c ḳ. 50b/7.

kālā: (Far.) Mal varlığı, sermaye; ev eşyası. k.-yi qadr-i vālā 42a/5; k.-yi kelām 223b/1; k.-yi kelimāt 176b/2; dil-i pūr-hūn-ı şāhib-i k. 134b/3.

qal' a: (Ar.) Kale, hisar. q.-i Rūm 199a/1.

qalb: (Ar.) Yürek, gönül. 32b/14, 90b/14, 154a/6, 201b/10; q.-i insān 231a/13; q.-i mü'min 49a/13; q.-i şāfi 61a/16.

qaldur-: Kaldırmak. 73a/2, 143a/8, 162b/1, 192a/12, 202b/9; q.-mış ol- 248a/11.

qalem: (Ar.) Kalem. 12b/9, 219a/9, 257b/6; ehl-i q. "eli kalem tutanlar, yazarlar" 119b/6; q.-tırāŝide "kalem-tıraş eden kimse" 219b/9; q.-vār "kalem gibi" 197b/10.

qalem-tırāŝ: (Ar.Far.) Kalemtraŝ. 219b/2, 237b/8.

qalender: (Far.) Dünyâdan elini çekip başı boş dolaşan [derviş]. muqrî-i qumrî-i q. 13a/14.

qalib: (Ar.) Kalıp; vücud, beden, gövde. 90b/15; q.-ı qalb 46b/17, 161a/3.

qāl' i: (Ar.) Kökünden çekip çıkartan. q. ol- 237b/16.

qālil: (Ar.) Az; pek az kimse; az bir kısım. q. ol- 49b/1, 124b/3; q. ü keşir "çok ve az" 18a/8, 127a/11, 169a/5.

qalk-: Kalkmak. 218a/1.

qallāŝ: (Ar.) Kalles, hilebaz. rind-i q. 192b/7.

kālūs: (Far.) Bön, ahmak, akılsız. 125a/17.

kālūs-âne: (Far.) Ahmakcasına, akılsızcasına. 132b/4.

kām: (Far.) 1) Damak, ağız. 168a/14; licām-ı k. 112b/13. 2) Meram, arzu, istek; lezzet, zevk. k. al- 13b/15; k.-ı cān 157b/5; tūŝi-i al-fām-ı ŝirin-k. 84a/17.

qam' : (Ar.) Ezme, kırma; zaptetme. q. ü def' 71b/14; q. ü qal' 199b/17.

qamer: (Ar.) Ay. 21a/15, 152a/16; duşter-i q. peyker 45b/1.

qāmet: (Ar.) Boy, boybos, endam. 189b/6, 259a/5; q.-i qābiliyyet 48a/10; kūtāh q. 37b/17; pīr-i qāmide-q. 56a/16.

qāmı' : (Ar.) Yok eden, ezen. q. ol- 116b/8.

qamıŝ: Kamış. 122b/5, 123a/4, 123a/5.

kāmīl: (Ar.) Tam, noksansız; kemale ermiş, olgun; bilgin. 235a/3; edīb-i k. 65a/9; ferd-i k. 117a/10; ḥakīm-i k. 41b/15; k.-i ḥalk 24b/10; mürşid-i k. 111b/4; k. ol- 16a/17; ‘ālim u k. 249b/8; tām ü k. ol- 213a/10.

kāmīle: (Ar.) Tam, noksansız; kemale ermiş, olgun; bilgin. ḳudret-i k. 212b/3; mekārīm-i k. 37a/13.

kāmīlī: (Ar.) Kāmīle ait, kāmīle ilgili. mi‘ mār-ı şaḥīḥü’l-mi‘ yār-ı iḳtidār-ı k. 2b/3.

kāmīn: (Ar.) Gizli, saklı, belirsiz. sitr-i k. 26b/6; vāḳıf-ı esrār-ı bārız ü k. 153b/14; bārız ü k. 250b/11.

kāmīnāt: (Ar.) Gizli, saklı ve belirsiz olan şeyler. k.-ı kâ’inātī 2b/4; bārızāt ü k. 32b/11.

ḳamīş: (Ar.) Gömlek. 93b/13.

kām-kār: (Far.) İsteğine ulaşmış, mutlu. k. ol- 45b/2; melik-i k. 58a/6; pādīşāh-ı k. 97a/14; selāṭīn-i k. 83b/10; şāh-ı k. 248a/9; şehryār-ı k. 12a/11.

kām-kārī: (Far.) Kamkarlık, mutluluk, murada ermeklik. ā.-i kām-kārī 36b/9; mülük-ı k. 244b/3.

kām nā kām: (Far.) İster istemez. 150a/4.

kām-rān: (Far.) Kam sürücü, süren, arzusuna, isteğine kavuşmuş, mutlu. şāh-ı k. 14b/7, 46b/9, 221b/14.

kām-rānī: (Far.) Kamranlık, arzusuna, isteğine kavuşmuş olma, mutluluk. dāmen-i k. 77a/5; esbāb-ı k. 34b/12; lāyık-i cenāb-ı k. 182a/1; mehebb-i k. 79a/3; ‘ayş ü k. 84a/11.

kām-rānlıḳ: (Far.T.) Mutluluk; arzusuna, isteğine kavuşma. k. ét- 15b/15.

ḳamṭarīr: (Ar.) Azap, şiddet; çetin. ‘abūs-ı ḳ. naḳşı 259a/16.

ḳamu: Bütün, hep, her; herkes. 24b/11, 253b/13.

ḳāmūs: (Ar.) Denizin ortası. 17a/7.

kām-yāb: (Far.) Kam bulucu, bulan, talihli, isteğine ulaşmış, bahtiyar. cenāb-ı sulṭān-ı k. 45b/10; ḳadr-i k. 40b/8; mülük-ı k. 205a/8; pādīşāh-ı k. 190a/13; şāh-ı k. 42a/2; şehryār-ı k. 41a/14.

kān: (Far.) Maden ocağı, maden kuyusu; bir şeyin menbaı, kaynağı. 102b/3; k.-ı zemīn 140a/4; kīse-i k. 31a/3; şayrefi-i k.-ı ma'āni 16b/12.

kan: Kan; suç, cinayet; ceza. k. ét- 103b/8; k.-ın iç- 168b/14; k.-ına gir- 36b/10, 195a/12.

kanā'at: (Ar.) Elindeki ile yetinme; kanma, inanma; görüş, düşünce. 67a/17, 210b/14; k. ét- 78b/3; k. eyle-118a/9; tūşe-i k. 111a/13; şabr ü k. 30a/13.

kanā'at-sāz: (Ar.Far.) Kanaat eden, az şeyle yetinen. k. ol- 42b/9, 75b/2.

kanatlu: Kanatlı. 17b/4.

kananda: Nerede. 63b/9, 106b/4, 154a/12, 172a/2; her k. "her nerede" 24b/16, 104b/2.

kandan: Nereye, nereden. 63b/4.

kandır-: Kandırmak. 147a/9.

kanğı, kanğı: Hangi. 104a/5, 129a/14, 191b/3, 221b/9, 263b/14.

kanı: Nerede, hani. 76a/16, 139b/17, 140a/2, 140a/4, 172a/2.

kāni': (Ar.) Kanaat eden; inanmış, kanmış. 116b/7; k. ol- 26b/7, 113a/8, 210b/14; rāzi vü k. ol- 224a/2.

kānūn: (Ar.) Kanun. 7b/13; k.-ı 'adl 86b/7; k.-ı diyānet 54a/8; k.-ı edeb 71a/10; k.-ı siyāset 130b/5; k.-ı şerī'at 192a/6.

kapu: Kapı. 82a/6, 255a/9.

kār: (Far.) İş, güç; kazanç. 25b/3, 65a/12, 216a/2; k.-ı bī-hūde 72a/16; k.-ı haqq 51b/8; k. ü kesb 93b/1.

ka'r: (Ar.) Dip, nihayet; derinlik. k.-ı baħr 148a/12; k.-ı arz-ı süflī 49a/10.

kar': (Ar.) Kapı çalma, kapıyı tıklatma. k. ét- 235a/5.

karābet: (Ar.) Hısmılık, akrabalık. k.-i vaşil 117b/3.

karār: (Ar.) Durma, devamlılık, süreklilik, ölçülülük; neticeye bağlama. 123b/12; k. ét- 119b/16, 174a/2; k. kıl- 119a/4, 191a/14; mūcib-i k.-ı devlet ü iktidār 71b/17; arām ü k. ét- 218a/3; şabr u k.-ı kalma- 145a/6.

karar-: Kararmak. 146b/16.

karār-gāh: (Ar.Far.) Karargah, merkez. k. ét- 39a/14.

- kârd:** (Far.) Bıçak. 149b/9, 165b/17, 194b/16; k.-i hûn-âlûd 195a/2; k.-i sitem 128b/3.
- kâr-dân:** (Far.) İş bilir, işten anlar. 127a/15; büzürgân-ı k. 230b/2; kâşîdân-ı k. 44a/15; merd-i k. 234a/10.
- ğardaş:** Kardeş. 258b/15.
- kâr-fermâyî:** (Far.) İş buyurma, iş buyuruculuk. 65a/6; şâhib-i rây u k. 261a/3.
- kâr-ger:** (Far.) İşçi, çalışan; etkili, işleyen, nüfuz eden. 147b/1, 207a/10; k. ol- 201b/3.
- kâr-güzâr /kâr-güzâr:** (Far.) Uzman, becerikli. 199b/5; dilîrân-ı k. 135b/15; merd-i k. 97a/15, 177a/11; mîr-i k. 59b/6; vezîr-i k. 160b/4.
- kâr-hâne:** (Far.) İş yeri, iş işlenen yer. k.-i zemîn 72b/13.
- ğarış-:** Karışmak. 31b/2; birbirine ğ.- 60b/2.
- ğarî:** (Ar.) Okuyan, okuyucu. ğ. ol- 185a/14.
- ğarîb:** (Ar.) Yakın, yakın olan, uzak olmayan; soyca yakın. 81b/9, 107b/2, 178b/2; ğ. ol- 244a/2, 262b/1; ğ.-ü'l-intîkâl 79a/12.
- ğarîn:** (Ar.) Yakın; hısım, komşu, arkadaş gibi yakın olanlardan her biri. 70b/1; ğ. ğıl- 78a/11; ğ. ol- 117b/3, 139b/4; ğ.-i feryâd 154a/4; ğ.-i hârğâr ol- 175b/11; ğ.-i mehd 73b/14; ğ.-i zâlâl-ı mübîn 33a/12; ğarye-i ğ. 128b/1; refîğ u ğ. 216b/7.
- kârîz:** (Far.) Yer altı su yolu, kehriz. icrâ-yı k. 190a/5.
- ğarn:** (Ar.) 1) Boynuz. 172b/4, 173b/10, 252a/16, 252b/1, 252b/4. 2) Yüz yıllık zaman; vakit, zaman. her ğ. 198b/16.
- kâr-nâme:** (Far.) Esnafın kalfalıktan ustalığa geçmek için yaptığı marifetli iş, sanat; örnek. k.-i a^c mâl-ı hüküm-rânî 263b/17; k.-i binâ-yi saltanat 43b/14; k.-i devlet 229b/4.
- ğarnân:** (Ar.Far.) Boynuzlar. 172b/5, 172b/11, 173b/10.
- kâr-sâz:** (Far.) İş işleyen, becerikli. 80b/9; k. ol- 170a/5; der-gâh-ı k. 51b/12, 251b/2; kerem-i k. u bî-niyâz 76b/16; k. ü döst-nevâz ol- 227b/14; mümtâz ü k. 199b/6.
- kâr-sâzlık:** (Far.T.) İş işlemek, beceriklilik. 105a/16, 105b/3, 186a/10.
- ğarşu:** Karşı. 56a/7, 171b/8; ğ. ğur- 30b/11.
- ğarûn:** (Ar.) Benî İsrail'de zenginliğiyle meşhur olan bir insan, Krezüs; [bu isimden kinaye olarak] çok zengin kimse. 88b/13.

- ķarye:** (Ar.) Köy, belde, yerleşim bölgesi. 81a/15; ķ.-i ĥirbe 115b/16; ķ.-i ķar n 128b/1.
- ķarż:** (Ar.)  d nĉ verme,  d nĉ alma;  d nĉ verilen veya alınan Őey; borĉ. ķ. al- 100a/16; bi-tar k-i ķ. 204a/9.
- ķ r-z r:** (Far.) Savaş, ceng, kavga. 244a/10;  aded-i merd n-ı k. 135b/15; b z r-ı k. 233a/17; merd-i k.- 234a/5; meyd n-ı k. 38b/7, 39a/15.
- ķař  a:** (Ar.)  anak; tabak. 139a/7.
- ķařab:** (Ar.) Kamış, saz; Şeker kamışı. 122b/8.
- ķařab t:** (Ar.Far.) Şeker kamışları. 122b/8.
- ķařb :** (Ar.) Sazlık, kamışlık. arz-ı ķ. 122b/7.
- ķařd:** (Ar.) Kasıt, niyet, kurma; bile bile yapma. 115b/3, 239b/2; ķ.  t- 58b/3, 110a/5; ķ. eyle- 206b/10; ķ.-ı Şayd 151a/13; ķ.    azimet 161a/5.
- ķ se:** (Far.) Kase; bazı nesnelere kase gibi olan çukuru. 64a/4, 64a/12, 122a/9, 154b/8, 185a/6; k.-i sirke 142a/6.
- ķasem:** (Ar.) Yemin, and. ķ.  t- 93b/16, 231a/2.
- ķ řid:** (Ar.) 1) Postacı, haberci, ulak. 100a/3; ; ķ.-i   s -dem 14a/16; ķ.-i  ayy 101a/13. 2) Kaseden, tasarlayan; 152b/16.
- ķ řid n:** (Ar.) Postacılar, ulaklar. ķ.-i ķ r-d n 44a/15.
- ķ řır:** (Ar.) Kısa; kusurlu. 4b/14, 62b/2, 154a/9, 172a/2; ķ. ol- 157a/11.
- ķ ř :** (Ar.) Katı yürekli, acımasız. 62b/3.
- ķ řib:** (Ar.) Kesbeden, kazanan, kazanmak için çalışan, kazanç sahibi. dervış-i k. 73b/5.
- ķ řid:** (Ar.) S r ms z, değerini yitirmiş, geçerliliği sona ermiş. 200a/4; k. ol- 206a/13;  azimet-i k. 103b/16; kel m-ı k. 251a/15; k.   münkesir ķıl- 206a/13.
- ķ řiyye:** (Ar.) Katı yürekli, acımasız. ķul b-ı ķ. 249a/14, 255b/8.
- ķařr:** (Ar.) 1) Kısa kesme, kısaltma, kısma. ķ.-ı yed  t- "el çekmek, vazge mek" 113a/8. 2) K şk, k şane, saray. 68a/4, 76b/17, 87b/12; ķ.-i b -ķuř r 2b/6; ķ.-i felek 87b/15; ķ.-i ķayřer 88b/4.
- ķařř b:** (Ar.) Kasap. 179b/8, 179b/9; d kk n-ı ķ. 138b/9.

kāšāne: (Far.) Mükemmel ev, köşk; yuva. 38a/8, 105a/14; k.-i dervīšāne 104a/8; k.-i fevāt 240a/15; k.-i ḥayāt 24a/3; gūše-i k. 174b/11.

kāšif: (Ar.) Keşfeden, bulan, meydana çıkarana. k. ol- 34a/2, 54a/8, 246b/14.

kāškī: (Far.) Keşke. 228b/3, 228b/5.

kaṭf: (Ar.) Kesme, kesilme, biçme; halletme, karar verme, bitirme. k. ét- 71b/2, 78b/13; k. olın- 149a/11; k.-i kelām ét- 24a/9; k.-i naẓar ét- 25b/8; ümīdi k. et- 52b/7.

kaṭ: Kat, tabaka; huzur. 69a/8, 80b/13, 89b/1; k. k. "kat kat, tabaka tabaka" 261a/10.

kaṭ-: Katmak. 118a/11, 178b/11; geceyi gündüze k.- 164a/17.

kaṭf ā: (Ar.) Hiçbir vakit, asla. 67a/3, 77a/3, 80a/11, 126b/1, 222a/16.

kaṭār: (Ar.) Katar. k. k. 261a/7.

kaṭarāt: (Ar.) Katreler, damlalar. k.-i deryā 255a/12; k.-i emṭār 145a/11, 257b/4.

kaṭf en: (Ar.) Asla, hiçbir vakit. 83a/16, 132b/14.

kaṭīf: (Ar.) Kesen; durduran; keskin kılıç. k. ol- 237b/16; k.-ü'l a^c mār 88b/7; bī-ḥüccet-i k. 194b/4; delīl-i k. 231a/5; k. ü fāşıl 136b/11.

kaṭibe(t): (Ar.) Hep, bütün, cümle. sultān-ı k.-ü'l-enbiyā 249a/8.

kātib: (Ar.) Yazan, yazıcı; usta yazıcı. 219b/1; k.-i ḥāsib 231a/10; k.-i dīvān-ı hümāyūn 232a/11; k.-i hüner-ver 233a/11; k.-ü's-sırr "gizli şeyler yazdırılan kâtip." 232b/8.

kaṭil: (Ar.) Katil, öldüren. 40a/3, 195a/9; semm-i k. 118a/11; zehr-i k. 208a/13, 242a/2.

kaṭīl: (Ar.) Öldürülmüş kimse. k. ol- 145a/3.

kaṭf iyyet: (Ar.) Kesinlik. sebab-i k. ü vahşet 186a/12.

kaṭl: (Ar.) Öldürme. 39a/17, 118b/6, 131b/16; k. ét- 39b/3, 40b/2, 177a/15; k. olın- 198a/11.

kaṭrān: (Ar.) Katran. k. u kīr 259a/15.

kaṭre: (Ar.) Damla, damlayan nesne. k.-i eşer 203a/11; k.-i nā-çiz 36a/4, 48b/1; k.-ce "bir damla kadar, azıcık" 262b/11.

kaṭtā^c: (Ar.) Daha (en, pek, çok) kateden, edici, kesici. k.-i ṭarīk "yol kesen" düzdān ü k.-i ṭarīk 196a/6.

ḳavāfi: (Ar.) Kafiyeler. sec^c ü ḳ. 232a/14.

ḳavāfil: (Ar.) Birlikte yolculuk eden topluluklar; takım takım, sıra sıra gönderilen şeyler. piş-rev-i ḳ.-i mūrādāt 75b/9.

ḳavā'id: (Ar.) Kaideler, usuller. ḳ.-i devlet-i şāhī 142b/16; ḳ.-i ma^cdelet 216a/6; ḳ.-i saltanat 98b/1; ḳ.-i diyānet 53a/13; ḳ. ü emr 130b/4.

ḳavā'im: (Ar.) 1) Fermanlar, buyruklar; sayfalar. ḳ.-i dīn-i metīn 108b/13. 2) Dört ayaklı hayvanların ayakları. ḳ.-i erba^ca 168a/15.

ḳavānīn: (Ar.) Kanunlar. ḳ.-i 'ilm-i ḥikmet 16b/16; ḳ.-i millet-i naşārā 161a/13; ḳ.-i müstahsene 220b/12; ḳ.-i şer^c-i şerīf-i mübeyyen 130b/2.

ḳavī: (Ar.) Sağlam, kuvvetli, güçlü; emin, güvenilir. 38b/14, 44b/7, 158a/11; ḳ. ol- 233b/13; ḳ. vü za^cif 61a/8; ḳ.-ter "daha sağlam, daha kuvvetli" 182b/12, 182b/13.

ḳavīm: (Ar.) Kıvamında, ayakta. vaşf-ı ḳ. 182b/3.

ḳāvīn: (Far.) (bkz. *kābīn*). resm-i k. 66a/6.

ḳavl: (Ar.) Söz; sözleşme. 69b/7, 87a/8, 96b/13, 206b/4, 214b/11; ḳ.-i ḥussā 207a/4; ḳ. ü fi^c1 "söz ve eylem" 214b/1.

ḳavm: (Ar.) İnsan topluluğu; bir peygamberin gönderildiği topluluk. 32b/5, 203a/13; ḳ.-i kirām 29b/17; ḳ.-i müşrik 249a/14; ḳ.-i şüm 33a/15, 109b/3; ḳ. ü ḳabīle "hısım akraba" 78a/1.

ḳavs: (Ar.) Yay. ḳ.-ı ḳaža 59b/17.

ḳavşur-: Kavuşturmak, birleştirmek?. el ḳ. 30b/11.

ḳaya: Kaya. ḳ.-yi bekā 28b/11.

ḳayd: (Ar.) Ayak bağı, pranga; bağlama, bağ, bağlamaya yarayan nesne. 121b/16; ḳ. et- 174a/11; ḳ.-ı ḥayāt 99b/2; ḳ.-ı zabt 42a/12; ḳ. ü bendle "bağlı olarak" 36b/1; bend ü ḳ. ol- 90b/14.

ḳayna-: Kaynamak. 138a/11.

ḳayşer: (Ar.) Eski Roma ve Bizans imparatorlarının lakabı. 101a/7, 179b/7, 244a/3; ḳ.-i Rūm 72a/13.

ḳaz: Kaz. 121a/3.

ķaz-: Kazmak. 260b/14, 262a/11.

ķazā': (Ar.) 1) Olacağı ezelden Tanrı tarafından takdir olunan şeylerin meydana gelmesi. 67a/2, 67a/12, 221b/11; ķ.-yi āsmānī 147b/2; ķ.-yi ĥudā 165b/11; naķş-ĥāne-i ķ. vü ķader 134a/4; ķ. vü ķader "alın yazısı" 91b/10, 262a/4; "ķ.-yı gör ki" olacağı bak ki, kadere bak ki..." 59b/8. 2) Davaları görme işi, hüküm, hüküm verme; kadının hükmü; bir kadının idaresi altında bulunan yer. 62a/16, 164a/1; ķ. vü 'adl 134b/17; ķ. buyur-194b/5; ķ. olın- 95a/8. 3) İstemeden yapılan ve elden çıkan kötü iş. ķ.-yi nā-gehānī "görünmeyen, beklenmedik kaza" 71a/3. 4) Vaktinde kılınmayan namaz, tutulmayan oruç borcunu usul ve kaidesine göre sonradan ödeme. ķ. ét- 85b/9.

ķazāyā: (Ar.) Kaziyeler; işler, hususlar, meseleler, davalar. ķ.-yī veşāyā 7b/9.

ķazıl-: Kazılmak. 259a/17.

ķazī: (Ar.) Yapan, yerine getiren; şeriat hakimi. 29a/12, 242b/7; ķ.-i ferzāne 242b/5; ķ.-i şehr 242a/14; ķ.-yü'l-ĥācāt "herkesin dileklerini, isteklerini yerine getiren Allah; şeriat hakimi" 67b/4; cenāb-ı ķ.-yü'l-ĥācāt 144a/10.

ķazīb: (Ar.) Kezbeden, yalan söyleyen, yalancı; yalan, uydurma. 169a/6, 250a/1; merd-i k. 169a/11.

ķaziyye: (Ar.) İş, husus, mesele, dava; cümlecik. 69a/8, 116b/11, 162b/9, 243b/16; ķ.-i vāzıĥatü'l-bürhān 28b/3.

ķazūrāt: (Ar.) Pislik, murdarlık. ĥāşāk ü ķ. 255b/13.

ķebāb: (Ar.) k. ét- 128b/3; cigeri k. ol- 138a/10.

ķebā'ir: (Ar.) Büyük günahlar (adam öldürme veya zina gibi). denes-i k. ü şaġā'ir 156a/3.

ķebg: (Far.) Keklik. k. ü dürrāc 139b/2.

ķebīr: (Ar.) Büyük, ulu, yüce. 'azīr-i k. 96b/8; ġazāl-ı k. 172b/10, 173a/6, 174a/11; kibr-i k.-ü's-sin 57a/6.

ķebīre: (Ar.) Büyük. berede-i k. 96a/6; libne-i k. 261a/4.

ķebüter: (Far.) Güvercin. şayd-ı k. 9a/16.

ķec: (Far.) Eğri, çarpık. da' vā-yı k. 82b/2.

ķed-bānū: (Far.) Ev hanımı, evin büyük hanımı. 201a/17, 201b/2, 201b/6.

- kedd:** (Ar.) Çalışma, çabalama, uğraşma, iş; emek. k.-i yemīn "el emeği" 93a/16.
- kefā'et:** (Ar.) Bir şeyin dengi, eşi olma. 242b/15; k.-i şart 242b/14.
- kefāf:** (Ar.) Yaşayacak kadar rızık; miktar. k.-ı kāffe 9b/5; kadar-i k. 118b/11.
- kefere:** (Ar.) Kâfirler, hakkı tanımayanlar, Müslüman olmayanlar. k.-i pür-şekāvet 251b/5; gürūh-ı k. 255b/12; mülūk-ı k. 12a/5.
- keff:** (Ar.) 1) El içi, avuç. k.-i kerīm 9b/5; k.-i sīm 31a/1; veca' -i k. 149a/14. 2) Ayağının altı, taban. k.-i pā-yı cān 151a/3. 3) El çekme, vaz geçme. 149a/14.
- keffāret:** (Ar.) Bir suç veya günaha karşı yapılan şey. k.-i mülāzemet-i sultān 227a/3.
- keffe:** (Ar.) Kefe, terazi gözü. k.-i mizān-ı tāt at 112b/17.
- kehānet:** (Ar.) Falcılık, bakıcılık. teşhīr ü k. 33b/17.
- keh-keşān:** (Far.) Saman uğrusu, hacılar yolu, saman yolu. kemer-i k. 19a/12.
- kehrübā:** (Far.) "*saman kapan*": kehribar. k.-yü güher 116b/4.
- kelāl:** (Ar.) Bezginlik, yorgunluk, kırgınlık. 44b/14, 176a/9.
- kelām:** (Ar.) Söz. 45a/14, 81b/15, 235b/4; k.-ı dil-āvīz 248b/2; k.-ı gulām 94b/10; k.-ı marīz 120a/16; k.-ı muşaddak 211a/5; k.-ına gūş tūtma- 201a/12
- kelb:** (Ar.) Köpek, it. 240b/14, 241a/4, 241a/9.
- kelīl:** (Ar.) Körleşmiş, kesmez, işlemez(kılıç, bıçak vb.). k. ü künd 231b/15.
- kelīm:** (Ar.) Konuşan, söz söyleme becerisi olan (kimse); Tur-i Sina'da Cenabıhak'la konuşmasından dolayı Hz. Musa'nın unvanı. hāzret-i Mūsā kelīm 212b/10; hāzret-i Mūsā k.-ullāh 263b/10.
- kelimāt:** (Ar.) Kelimeler, sözler. 217b/4; k.-ı heybet-āmīz 235b/7; k.-ı naşāyih 87a/1; k.-ı şikāt-ı hükemā 212a/4; k.-ı sultān 222a/14.
- kelime:** (Ar.) Kelime. 86a/3, 186a/5, 222a/14; k.-i hikmet 17b/9; k.-i şahādet 56b/14; k.-i vāhide 237b/2.
- kem:** (Far.) Az, eksiz; fena, kötü. k. ol- 180b/7; 'adem u k. ol- 256b/16.
- kemā:** (Ar.) Başına geldiği sözlere "gibi, misli, olduğu üzere" gibi anlamlar katarak birleşik söz varlıkları oluşturur. k.-cā-yı fī-ḥükümü't-tenzil 212b/14.

kemāhī: (Ar.) Olduğu gibi. 53a/1, 148a/13.

kemā-hū: (Ar.) Olduğu gibi. 84b/16.

kemā-kān: (Ar.) Eskisi gibi, evvelden olduğu gibi. 76b/7, 150a/11, 168a/6, 244a/10, 262a/17.

kemāl: (Ar.) Mükemmellik, tamlık; tam olmak, eksiksiz olmak. 39a/2, 42a/15; k.-i fażl 57a/9; k.-i ihtirāz 161b/17; k.-i irtibāt 170b/10; k.-i kerem 33a/5; k.-i neşāt 173b/13; k.-i şafā 47a/14.

kemālāt: (Ar.) İnsanın, bilgi ve ahlak güzelliği bakımından olgunluğu. 30b/5, 65a/10; iktisāb-ı k. 16b/14; k.-i insāniyye 144a/5, 193b/14.

kemān: (Far.) Yay [ok atan]. 77b/15, 97b/9, 146b/14; nağme-i k. 128a/4; k. ü tīr 73b/14.

kemā-yenbağı: (Ar.) Gereği gibi; lâıyk olduğu gibi, uygun şekilde. 161a/11, 222a/15.

kem-āzār: (Far.) Zarar vermeyen, zararsız. ‘ādil ü k. ol- 215a/2.

kemend: (Far.) Uzakta bulunan herhangi bir şeyi tutup çekmek üzere atılan ucu ilmekli uzun ip. k.-i fitne 82a/17; k.-i himmet 73b/1; k.-i izdivāc 201b/1; k.-i kerem 90b/14; k.-i nāle 176b/10; k.-gīn "kemendli, bağlı" giriftār-ı k.-gīn 189a/9.

kemer: (Far.) Kemer, kuşak. k.-i cehd 75a/11; k.-i himmet 42b/1; k.-i hizmet 99a/12; k.-i irādāt 30b/10; k.-i İslām 56b/14; k.-i muvāfaqāt 41a/16; k.-i şebāt 72a/5.

kemer-beste: (Far.) Kemer, kuşak bağlamış; beктаşilikte belini bağlamış, hizmete hazır kimse. k.-i fermān 12a/13.

kemīn (I): (Far.) Az, çok az; küçücük. nigīn-i k. 183b/16.

kemīn (II): (Ar.) Pusuya gizlenmiş adam; pusu. 200a/17; k. qur- 200a/9; k.-nişīn "pusu kuran, pusuda bekleyen" 200a/11.

kemīne: (Far.) Eksik, yetersiz, noksan; bayağı, zavallı. 17b/17, 117a/12, 165a/10, 248a/16.

kemīn-gāh: (Ar.Far.) Pusuya yatılan yer, pusu. 196b/4; k.-i ğayb 59b/14.

kemmiyyāt: (Ar.) Kemiyetler, nicelikler. k. ü keyfiyyāt 27b/12.

kemmiyyet: (Ar.) Sayı; nicelik. k.-i māl 74b/6; keyfiyyet ü k.-i kerem 100b/17.

kem-ter: (Far.) Daha aşadı, aşadıda bulunan, itibarsız; eksik, noksan. k.-i nevāle 10a/13, 106b/11.

kem-terīn: (Far.) En küçük, en aşağı; pek aciz, çok hakir. 41a/2; ‘abd-i k. 47a/12; k. pīşe 106a/15; şaḥş-ı k. 102b/12.

kenār: (Far.) Kenar. 39b/16, 128a/16, 255b/13; k.-ı āb-ı Fırāt 39a/14; k.-ı cūy-bār-ı kevşer 89b/11; k.-ı enhār 148a/12.

kendū: (Far.) Topraktan yapılmış büyük küp, kap. 153b/5.

kendū: Kendi, kendisi. 18a/7, 79a/15, 105b/4; k. ayağıyla gel- 163a/1; k. eliyle ayağına tīşe ur- 98a/5; k.-den geç- "kendini kaybetmek, bayılmak" 107a/4; k.-den git- "kendisini kaybetmek, kendinden geçmek" 83a/14; k.-lerde "kendilerinde" 93b/6; k.-lerden "kendilerinden, kendiliklerinden" 48b/7; k.-ñi ‘anḳā bil- 37b/12; k.-ye "kendisine" 30b/17; k.-yi "kendini, kendisini" 37a/5.

kendū kendüye: Kendi kendine. 97b/13, 103a/11, 118a/10, 245a/14.

kendüleyin: Kendisi gibi. 175b/17.

kendüsi: Kendisi. 40b/2, 101b/8, 127a/1, 208a/1; k.-n 35b/16.

kendüzi: Kendisi, zatı, şahsı, nefsi. 18a/3.

kenīzek: (Far.) Küçük cariyeye veya acındırma manasıyla cariyeniz. 82a/15, 82b/14

kenz: (Ar.) Hazine, define. 116b/10, 118a/17; k.-i ḥudā-dād 117b/4.

kerā’im: (Ar.) Kerimeler, kız çocukları. k.-i nisvān 141b/8; āyet-i k. 185a/14.

kerāmet: (Ar.) Kerem, bağış; ikram, ağırlama; ermişcesine yapılan iş, hareket veya söylenen söz, fikir. 241b/11; k. buyur- 189b/7; k. veril- 91a/2; k.-i vālā 24b/14; bermūcib-i k.-i āyet 49b/10; k.-penāh "keremin, bağışın sığınağı" 130a/7.

kerde: (Far.) Amel, davranış. 61a/13, 64b/15.

kerem: (Ar.) Asalet, asillik, soyluluk; cömertlik, bağış. 102b/17, 130a/4; k. ét- 209a/9; k.-i dīde 22b/14; k.-i iḥsān 54b/9; k. ü ‘aṭīyye 223b/9; k.-feşān "kerem saçan, yayan" şān-ı k.-feşān 100a/12.

kerem-kār: (Ar.Far.) Kerem eden, bağışlayan, cömert. k. ü mihmāndārlik 103a/12.

kerhen: (Ar.) Tiksinerek, iğrenerek; istemeyerek, gönülsüz olarak, zorla. ṭav‘an ve k. 44a/8.

kerih: (Ar.) Bayağı, iğrenç, çirkin; çok kötü kokan, pis koku saçan. 64a/5, 93b/10; gürüh-i k.-i nâ-mevzû 259a/5.

kerim: (Ar.) Kerem sahibi, cömert; ulu, büyük. 92b/4; k. ol- 62b/8, 89b/2; kitâb-ı k. 204b/8; k.-ü'l-aḥlâk 94a/7; saḥî vü k. ol- 89a/16.

kerime: (Ar.) 1) Kız evlad. k.-i zât-ı cemâli 65b/13. 2) Ayet; ulu, yüce. âyet-i k. 53b/8, 219b/6, 231a/3, 234b/3; ber-mücib-i kerâmet-i k. 156a/3.

kerr: (Ar.) Bir şeyden vazgeçtikten sonra tekrar ona, o işe yönelme. k. ü fer “savaşta, bir aralık geriledikten veya geriler gibi görüldükten sonra tekrar saldırma” 12b/13.

kerrât: (Ar.) Kereler, defalar. k. ü merrât 221a/8.

kerre: (Ar.) Kez, kere, defa. altı k. yüz biş 39a/7; bir k. 35b/13; bu k. 47a/8; niçe k. 229b/2; otuz k. yüz biş 83b/6; üç k. yüz biş 39a/9.

kes: (Far.) Kimse, kişi. 38a/8; bir k. 73a/2, 107a/13, 135a/9, 226b/7.

kes-: Kesmek. 38a/3, 38a/8, 77a/2, 149a/17, 202b/13.

ke's: (Ar.) Bardak, kadeh, cam; bir kadeh şarap. 162a/15, 162b/4; devr-i k. 162a/14.

kesâlet: (Ar.) Üşengeçlik, tembellik, uyuşukluk. 142b/11.

kesb: (Ar.) Çalışıp kazanma; edinme, kazanma. 145b/11; k. ét- 21a/4, 236b/12; k. kıll- 23b/6; k. olın- 47b/9; k.-i ma'ârif 20b/3; k. ü kâr 199a/9.

kesil-: Kesilmek. 167a/14.

keşir: (Ar.) Çok, bol; sık. 96b/9, 229b/4; k. ét- 142a/3; cem' -i k. 29b/9; süzen-i k. 45b/6; şir-i k. 123b/16; ḳalil ü k. “çok ve az” 127a/11, 223b/16.

keşire: (Ar.) Çok, bir çok. 159b/17; aḥkâm-ı k. 108b/7; mevâzı' -ı k. 185b/13; muhtelif-i k. 31b/6; ṭavā'if-i.

keşiren: (Ar.) Çok olarak; daha çok. 80a/13.

keskin: Keskin. 174a/12.

keşr: (Ar.) Çok çok olan, bol. vefḳ-ı raḳam-ı k.-ü'l-ḥükm 10a/16.

kesr: (Ar.) Kırma, kırılma; bozma, hâlel getirme. k.-i nefis 94b/15.

keşret: (Ar.) Çokluk, bolluk, ziyadelik; kalabalık. 257b/10; k.-i âb 52b/6; k.-i berf ü bārân 102a/5; k.-i du'â vü zârî 62a/4; k.-i ḥıyânet 237a/14.

keşf: (Ar.) Keşif. k.-i esrâr ét- 211b/8; k.-i esrâr ol- 246b/12; k.-i râz "bir sırrı öğrenme" 105b/17; k.-i râz ét- 211b/13; k.-i sırr 212a/11.

keşîde: (Far.) Çekilmiş, çekiliş; tartılmış; tertibedilmiş, dizilmiş; yazılmış. k. ol- 28a/17, 75a/5, 219b/2, 225a/15, 229a/7.

keştî: (Far.) Gemi. 254b/14; k.-i iktidâr 142b/12; k.-i 'ömr 103a/17.

ketâ'ib: (Ar.) Askerler, alaylar, birlikler. vüzerâ vü k. 119b/7.

ketḥudâ: (Far.) Kahya; vali vekili. k.-yı ḥâne ü zen 56b/4.

ketm: (Ar.) Bir sözü, bir haberi saklama, gizli tutma; göstermeme. 234b/1; k. ét- 244a/1.

kettân: (Ar.) Keten. toḥm-ı penbe vü k. 257a/8.

kevâkib: (Ar.) Yıldızlar. k.-i leşker 12b/13; k.-i mevâkib 188b/4; envâr-ı k.-i şevâkıb 60a/10; leşker-i k. eşer 16a/6.

kevkeb: (Ar.) Yıldız. k.-i şeref pertev 15b/2; sa' âdet 15a/11.

kevkebe: (Far.) Gösteriş, tantana. k.-i 'âzamet 63a/17.

kevn: (Ar.) Olma, var olma, varlık, vücut; evren, kainat. 30b/13; k. ü mekân "varlık âlemi" 41a/3; ni' am-ı 'âlem-i k. ü fesâd 254a/9.

kevneyn: (Ar.) Hem cismani hem de ruhani dünya; dünya ve ahiret. 32b/13; Ḥâlîk-i k. 37b/2.

kevşer: (Ar.) Cennet'te bir havuzun adı. kenâr-ı cüy-bâr-ı k. 89b/11; mâ'-ı k. 122a/13.

keyd: (Ar.) Hile, oyun, dalavere. bî-mekr u k. 45a/16; k.-i ḥasûd 206b/13; meslek-i mekr ü k. 58a/13.

keyfe mâ yeşâ: (Ar.) Nasıl isterse, istediği gibi. 96a/10.

keyfiyyât: (Ar.) Nitelikler. kemmiyyât ü k. 27b/12.

keyfiyyet: (Ar.) Nitelik, bir şeyin iyi veya kötü olması ciheti; madde, husus, iş. 129b/3, 151b/4, 236a/15; k.-i aḥvâl 37a/10; k.-i ḥâl 74b/6; k.-i ḫatlı-i Dârâ 39b/6; k.-i vâkı'a 39b/15.

keyvân: (Far.) Satürn, Zühal. küngüre-i eyvân-ı k. 42a/5.

kez: Kez, defa, kere. sî-şad k. 220b/4.

kezalik: (Ar.) Keza, bu; bu da öyle. 25b/12, 42a/6, 109b/11, 143a/11, 253b/15.

kezālik: (Ar.) Keza, bu; bu da öyle. 46b/5, 53b/3, 119b/11, 156a/10, 186b/15.

kezm: (Ar.) Kızgınlığı, öfkeyi yenme. 94b/14.

kezūb: (Ar.) Çok yalancı. merd-i k. 205a/13, 205a/15.

kezzāb: (Ar.) Çok yalan söyleyen, yalan söylemede usta olan(kimse). muşāḥabet-i muşāḥib-i k. 205a/8.

ķibāb: (Ar.) Tepesi yarım küre şeklinde olan binā damları. beyt-i zī-ķ. 88a/13.

ķibāle: (Ar.) Ebelik, çocuk doğurtma sanatı. ķ.-i vācibetü'l-ķabūl 43b/2.

ķidr: (Ar.) Çömlek; tencere. 138a/11, 139a/5.

ķidre: (Ar.) Çömlek; tencere. 138b/4.

ķifār: (Ar.) Çöller, susuz yerler. ʿaded-i rimāl-ı ķ. 145a/11.

ķıl: Kıl. ķılı kırķ yar- "inceden inceye gözden geçirmek" 136b/12.

ķıl-: Kılmak. ārāste ķ.- 16b/13; ķarīn ķ.- 78a/11; muḥārebe ķ.- 35b/16; muḥkem ķ.- 201b/11; müşerref ķ.- 158b/2; sefer ķ.- 28b/17.

ķılade: (Ar.) Gerdanlık. 172b/1.

ķılāl: (Ar.) Zirveler, doruklar. ķ.-ı bülend 258a/15.

ķılıç: Kılıç. ķ.-dan geçür- 60b/8.

ķılın-: Kılınmak. cūdā ķ.- 194b/15; iftitāḥ ķ.- 235b/7; merʿi ķ.- 235b/15; mevķūf ķ.- 218a/4; mūrāʿāt ķ.- 130b/1.

ķillet: (Ar.) Azlık, kıtlık. ķ.-i emānet 237a/13; ķ.-i esbāb-ı ziyāfet 102a/5; ķ.-i keşret 73b/6; ķ.-i şabr 69b/15; ķ.-i tedebbür 246a/14; beliyye-i ķ.-i ğalle 63b/8.

ķināʿ: (Ar.) Örtü; başörtüsü; peçe. 7b/3.

ķır-: Kırmak. 34b/1.

ķırāb: (Ar.) Kın, kılıf. 102a/8; ķ. ét- 245b/8.

ķırķ: Kırk. 16a/10, 196b/16, 198b/17; ķ. gün ķ. geçe 203a/12; ķılı ķ. yar- 136b/12.

ķışaş: (Ar.) Fıkralar, hikāyeler; rivayetler. ķ.-ı ekābir-i dīn 85a/14.

ķısm: (Ar.) Kısım. 61a/13, 78a/12, 89a/15, 214b/1, 231b/1; ķ.-ı evvel 196a/6.

ķiŝŝa: (Ar.) Naklolunan gerçek veya uydurma hikaye, rivayet; vaka, vukuat, sergüzeŝt. 157a/14, 176b/1, 187a/17; ķ.-i ‘acibe 137a/4; ķ.-i dil-pesend 107b/15; ķ.-i niyyet 124b/10; ķ.-i Nüşirevân-ı ‘âdil 114b/1; ķ.-i pür-nümüne-i vâfi 114b/16; ķ.-dan ħiŝŝe al- 176b/1.

ķiŝŝa-perdâz: (Ar.Far.) Kıssa, hikaye düzen kimse, masalcı. 164b/7.

ķiŝsîs: (Ar.) Keşiş, papaz. 33b/15.

ķiŝtâs: (Ar.) Büyük terazi; ölçü. ķ.-ı mühenned-i sîmin 19b/3.

ķiŝt’a: (Ar.) 1) Parça, bölük; arazi, memleket. ķ.-i arz 116b/9. 2) Dörtlük. 75a/7, 81a/9, 117b/9, 164b/12, 238a/12.

ķiŝtâl: (Ar.) Vuruşma, birbirini öldürme; savaş. hengâm-ı ħarb ü ķ. 29b/5; ma‘ reke-i ħarb ü ķ. 199b/5; ma‘ reke-i ķ. 68b/11; şirân-ı biŝe-i ķ. 39a/15; ceng ü ķ. 68b/1; ħarb ü ķ. 233b/8.

ķivâm: (Ar.) Durma, duruş; direk; uygun zaman, ölçü. ķ.-ı ma‘ âş 257b/1; ķ.-ı salţanat 51b/15.

ķiyâfet: (Ar.) Kılık, bir şeyin dış görünüŝü; şekil, suret. 46a/8; ķ. ü kiyâset 123a/14.

ķiyâm: (Ar.) Kalkma, ayaĝa kalkma; bir işe kalkıŝma, başlama. ķ. ét- 24a/15, 50a/15, 168a/15, 218a/2; ķ. göster- 144b/10.

ķiyâmet: (Ar.) Kıyamet. 15b/10; ferdâ-yi ķ. "kıyametten sonra" 127b/2, 190b/15; rûz-i ķ. "kıyamet günü" 113b/4, 155b/3; ķ. günü 138b/17.

ķiyâs: (Ar.) Kıyas, karşılaştırma. ķ. ét- 38a/9, 38b/17; ħayyiz-i ķ. 109b/15.

ķiymet: (Ar.) Kıymet. 148b/1; ķ. bilme- 80a/7; ķ.-i iktidâr 224a/14; niŝf-ı ķ. 146b/6; ħadr ü ķ. 25b/14.

ķız: Kız. 16b/6, 66a/7, 117b/2.

ķız-: Kızmak, sıcaklıĝı çok artmak. 261a/15, 261a/17.

ķızâ: (Ar.) İnce toprak, elenmiŝ toprak. ķ.-âlûd 122a/16.

ķızâr-: Kızarmak. 261a/17.

ķızbân: (Ar.) İnce, düz fidanlar, dallar, çubuklar. ķ.-ı bân-ı şükrân 15a/5.

ki: (Far.) Ki. 29a/3, 61a/12, 80a/9, 89a/15, 198b/17.

kibār: (Ar.) Büyükler, ulular. 17a/2; evlād-ı şığār ü k. 117a/16; şığār ü k. "küçükler ve büyükler" 48a/15, 226a/17.

kiber: (Ar.) Büyüklük, ululuk. k.-i sinn 177b/14; sebab-i k.-i sinn 44b/6.

kibr: (Ar.) Kibir. k.-i kebīrū's-sin 57a/6; k. ü 'aceb 88b/16; k. u kīn 249a/15.

kiçi: Küçük. 17b/9.

kifāf: (Ar.) Yaşayacak kadar rızık. k.-ı miqḍār 204a/9.

kifāyet: (Ar.) Yetişme, elverme; yeterlik; iktidar, yararlık. k. èt- 44b/17, 91a/9, 247a/1; k.-i cemī^c mühimmāt 71b/10; k.-i kār 68a/2; k. miqḍārı 93b/7, 123a/4; qadar-ı k. 179a/8.

kīl: (Ar.) Söz. k. u kāl èt- "dedikodu etmek, çok konuşmak" 89b/5.

kilk: (Far.) Kamış kalem. kilk-i qazā "kaza kalemi" 163b/3; k.-i zebān 110b/5.

kim (I): Ki. 18a/5, 48a/17, 52a/12, 92b/14, 146a/6.

kim (II): Kimse, kim ki, kimi, kimisi. 81b/14, 96a/16, 138b/17, 163b/5; her k. "kim olursa olsun" 74a/14, 100a/14.

kimesne: Kimse. 30b/6, 41a/4, 80a/6, 131a/1, 178a/1; bir k. 97b/15; her k. "herkes" 106a/1, 190b/16.

kimi: Kimisi, kimisini. 39b/4, 60b/8, 60b/9, 63b/9.

kimse: Kim olduğu bilinmeyen kişi. 131a/7, 146a/10, 155b/8, 156b/17, 166a/11; her k. "kim olursa olsun, her kim" 67a/14, 212a/5.

kīmyā: (Ar.) Kimya; marifet, hüner; çok değerli şey. k.-yı sa^c ādet-i sermedī 209b/5; iltifāt-ı k. 223b/13.

kīn: (Far.) Gizli düşmanlık, garaz. k. èt- 72b/12; tīr-i sitem ü k. 146a/2; kibr u k. 249a/15.

kināyāt: (Ar.) Kinayeler. 165b/2; rumūz u k. 46a/4, 164b/9.

kīne: (Far.) Gönülde gizlenen düşmanlık. k. tūt- 29b/5; 'adū-yı k.-āyīn 78a/6; jengār-ı k. 158b/8; teskīn-i k. 244b/14; tiğ-i k. 156b/17; k. vü intikām 245a/16; k.-gīr ol- "kin tutan, kinci" 222b/8.

kīne-dār: (Far.) Kin tutan, kinci. 39b/8.

kinn: (Ar.) Örtü; perde. k.-i şabāvet 65b/5; k.-i şibā 21b/2.

ķır: (Ar.) Zift, katran. ķatrān u ķ. 259a/15.

ķirām: (Ar.) Soyu temizler; ulular, şerefliiler; cömertler, eli açıklar. ebnā²-i k. 18b/15; ķavm-i k. 29b/17; muķtedā-yi k. 24b/13; pādişāh-ı k. 36b/14.

ķirpik: Kirpik. 37a/6.

ķise: (Far.) Kese, kap; para. 35b/17, 197a/2; k.-i kān 31a/3.

ķisrā: (Ar.) Eski İnan hükümdarlarından Nüşirevān-ı Âdil'in lâkabı olup, kendisinden sonra gelenler de bu lâkapla anılmışlardır. bāb-ı bār-gāh-ı k. 196b/14; engüşt-i k. 127b/10; türbet-i k. 127b/13; uşbu^c -ı k. 127b/8.

ķisvet: (Ar.) Elbise; hususi kıyafet. 111a/12; ferāgat ü k. 78a/14.

ķiş: (Far.) Din, mezhep; adet, huy, töre. sultān-ı rāst k. 86b/14.

ķişi: İnsan, adam, kimse; erkek. 23b/5, 36b/3, 82a/9, 98a/8, 254b/14.

ķişt: (Far.) Ekin, tarla. k.-zār-ı dil 5b/1.

ķişver: (Far.) Memleket, vilayet, ülke. 12a/12, 58a/6, 121b/10, 133b/3, 196a/14.

ķitāb: (Ar.) Kitap. 81b/5, 234b/6, 249b/16; k.-ı ādāb 225b/10; k.-ı kerīm 180b/11; k.-ı muķkem 263b/13; k.-ı mübevveb 43b/14; k.-ı nücüm 15a/17.

ķitābet: (Ar.) Yazı yazma; kâtiplik. 27b/12; rüsüm-ı k. 232a/17.

ķitf: (Ar.) Omuz. 149b/3, 149b/4, 149b/8.

ķitmān: (Ar.) Sır saklama, sır gizleme. k. ét- 16a/16, 152b/14; k.-ı esrār 106a/4; k.-ı rāz 105b/15, 153a/6.

ķiyāset: (Ar.) Zeyreklik, uyanıklık, anlayışlılık. ehl-i k. 245b/1; kemāl-i k. 161a/14; nūr-i k. 46b/3; şāhib-i k. 239a/15; vufūr-ı ferāset ü k. 44b/16.

ķizb: (Ar.) Yalan söyleme, yalan. 167b/7, 169a/11, 250a/10; k. ét- 167b/10, 203b/9; istimā^c -i k.-i şariḥ 133a/2.

ķo-: Koymak, bırakmak. 39b/16, 45b/13, 71b/15, 138a/11, 233b/14.

ķon-: Konmak. 27a/2, 65a/1, 101b/6, 137a/17, 222a/8.

ķondur-: Kondurmak. 82a/7, 100a/12, 123b/9, 164b/3, 196b/9.

ķonıl-: Konulmak. 131b/14, 194b/16.

kopar-: Koparmak. 193b/1, 224b/12.

koruq: Üzümün hamı, yeşili, ekşisi; her meyvenin hamı. 70a/7.

koş-: Beraber göndermek, maiyyetine vermek. nizâm k.- 43b/8.

kov-: Kovmak. 128b/2.

koy-: Koymak. 23b/15, 43b/7, 72b/8, 184a/1, 191a/1.

köhne: (Far.) Eski, eskimiş; zamanı, modası geçmiş. 116a/7; cāme-i k. 154a/8, 154a/11; cihân-ı k. 12b/6; hayme-i k. 123b/6.

kömür: Kömür. 261a/9.

körpe: Körpe. k.-i za'if 179a/6.

körük: Körük. 261a/8, 261a/9, 261a/13, 261a/14.

qubbe: (Ar.) Kubbe. q.-i simin 19a/12.

qubür: (Ar.) Mezarlar, sinler. 257a/16.

küçe: (Far.) Küçük ve dar sokak; çarşı, pazar. 173a/11; küçe vü şehhr 152a/15.

qüd: ?. 74a/2.

küdek: (Far.) Çocuk. 125a/3.

qudret: (Ar.) Güç, kuvvet, iktidar. 34b/6, 102b/17, 194b/17; q. veril- 34b/5; q.-i ilāhī 208a/11; bī-q. "kudretsiz, iktidarsız, takatsiz" 'acūze-i b. 138a/10; q. ü tākati qalma- 44b/7.

qudsī: (Ar.) Kutsal. feyz-i rūh-ı q. 46a/16

qudsiyye: (Ar.) ["qudsī"nin dişili.] Kutsal. enfās-ı q. 111b/14; kuvvet-i q. 47b/15.

qüdüm: (Ar.) Gelme, geliş. bereket-i q. 73b/11.

qufi: (Ar.) Kilit, sürgü. 163a/11; q. ur- 99a/1, 111a/15; q.-ı zerrin 99a/1.

küh: (Far.) Dağ. 119a/3, 155a/8, 261a/12; k.-ı Azerbeycān 258a/14; k.-ı Qāf "Anka ve Simurg adı verilen masal kuşunun yaşadığı var sayılan dağın adı" 41a/2; k.-ı sengin 261a/1; k. ü deşt 189a/5.

kühān: (Far.) Kambur; deve veya sığır hörgücü. bülend k. 100a/4.

kuhl: (Ar.) Göze çekilen sürme; göz damlası. k.-ü'l-cevāhir "göz ilacı" k.-ü'l-cevāhir-i qubār-ı büstān 126b/13; k.-ü'l-cevāhir-i tevfiq-i rabbānī 143a/10.

kūh-sār: (Far.) Dağlık; dağ tepesi. 254b/15, 258b/17; k.-ı gerdūn-vaḡāra 258a/13; rū-yi ṣaḡrā vü k. 115b/1; deşt ü k. 115b/16.

ḡul: Kul. 130a/2, 210b/3, 241a/13; ḡ.-ı vefā-dār 241a/13.

ḡulak: Kulak. 82b/10, 237b/4, 263a/13; ḡ.-ına girme- 58b/9; ḡ.-ına ḡoy- 147a/13.

ḡulel: (Ar.) Zirveler, doruklar. ḡ.-i cibāl 165a/10.

ḡulḡul: (Ar.) Bir şeyin hareketinden, deprenmesinden çıkan ses. 14a/11, 25b/1.

ḡulle: (Ar.) Dağ tepesi, doruk; kule. ḡ.-i Ḳāf 258b/1.

kulluhā: (Ar.) Hepsi. k.-yi emānī 9b/16.

ḡulūb: (Ar.) Kalbler, gönüller. 33b/6, 34b/13, 190a/1; ḡ.-ı ḡāsiyye 249a/14, 255b/8; celb-i ḡ. 31b/13; ḡ.-ü'l-mülūk 260a/14.

ḡumāṣ: (Ar.) Kumaş. 127a/14.

ḡumrī: (Ar.) Kumru. muḡrī-i ḡ. 13a/14.

kümūn: (Ar.) Saklanmak, gizlenmek; saklamak, gizlemek. tutuḡ-ı k. 7b/2.

kūpāl: (Far.) Kütük, demir topuz, gürz. ḡarbet-i k. 36a/8; ḡarbet-i k.-ı ḡūṣmāl 193a/13.

ḡur-: Kurmak. 13a/9, 13b/5, 200a/9.

ḡurā: (Ar.) Köyler, kasabalar. eknāf-ı ḡ. 95b/3; taḡrīb-i ḡ. vü emṣār 165a/8; bilād u ḡ. 197b/1; ḡabā' il ü ḡ. 100b/9.

ḡurb: (Ar.) Yakın olma, yakınlık; yakın. ḡ.-i ecel 28b/10; ḡ.-i rāh-ı ḡaḡḡ 33a/17; dūr u ḡurb 162a/5.

ḡurben: (Ar.) Yakın olsun. bu' den u ḡ. "uzak olsun yakı olsun" 40b/15.

ḡurbān: (Ar.) Kurban. ḡūṣt-ı ḡ. 222a/1.

ḡurbet: (Ar.) Yakınlık, hısımlık, akrabalık; Allah'a yakınlık. 182b/8; ḡabl-i metīn-i ḡ. 206b/9; menzil-i ḡ. 254a/8.

küre: (Far.) Kuyumu ocağı; demirci ocağı; maden ocağı; küre. 261a/7, 261a/9, 261a/13; k.-i āhen-ger 122a/1; mānend-i k.-i ahen-ger 210a/7.

ḡuri, ḡuru: Kuru. 147a/12; ḡ. sevdā 75a/1.

ķurra: (Ar.) Kur'ân'ı, Yedi Kırâet ve On Rivayet dahilinde okuyan üstad hafızlar. pîşvâ-yi ķ. 25a/7.

ķurre(t): (Ar.) Işık, tazelik, parlaklık. ķ.-i 'ayn "göz nuru" 185a/3; ķ.-i 'ayn-ı salţanat 5b/12.

ķurtar:- Kurtarmak. 42a/1, 60b/9, 173b/17.

ķurtul:- Kurtulmak. 125b/11, 151a/17.

ķuru:- Kurumak. 95b/8.

ķurıl:- Kurulmak. 123b/7.

ķurūn: (Ar.) Zamanlar, devirler, çağlar. ķ.-ı bāliye 12a/10; sevābıķ ķ. 88b/13; mağlūb-ı devlet-i ķ.-etū'l-āfāt ol- 88b/17.

ķūs: (Far.) Kös, savaş davulu. debdebe-i k. 159b/1; k.-ı ru's 48a/6.

ķūse: (Far.) Köse. k.-i çehre 163a/17.

ķuşţlānī: (Far.) "ķuşţul" sözcüğü için sözlükte kestane, kestane ağacı anlamları verilmiştir. kemer-i ķuşţlānī "kestane ağacından yapılmış olan kemer" olabilir. 19a/13.

ķuşūr (I): (Ar.) Eksiklik, noksan; ayıp, suç, kabahat. 17b/15, 101b/9; ķ. ét- 77a/3; 98a/17; ķ. u fütūr 75b/15; bī-ķ. "kusursuz, eksiksiz, tam" 115a/13, 241b/7.

ķuşūr (II): (Ar.) Kasırlar, kaleler. ķ.-ı bī-ķuşūr 66b/4; ķaşr-ı pūr-ķ. 87b/11.

ķuşan:- Kuşanmak, giyinmek. giyinüp ķ.- 94a/13.

ķuşca: Kuşa benzeyen, kuş kadar. ķ. cān 37a/8, 130a/11, 169b/12.

ķūşış: (Far.) Çalışma, çabalama. levāzım-ı sa'y ü k. 39a/16.

ķūt: (Ar.) Azık, yiyecek. ķ.-ı lā-yemūt "ölmeyecek kadar yiyecek" 85a/9, 93b/7, 148b/1.

ķūtāh: (Far.) Kısa, boysuz. 37b/17; k. ķıl- 129a/12, 154a/7, 198b/11.

ķūtāh-ter: (Far.) Pek kısa. 259a/8.

ķuţb: (Ar.) Kutup. ķ.-ı dā'ire-i kerāmet 23b/1; ķ.-ı murād 27a/2.

ķuţtā': (Ar.) Kat ediciler, kesiciler, kesenler. ķ.-i ţarıķ "yol kesenler, haydutlar" 35a/13, 155a/16.

ķuţūf: (Ar.) Salkımlar; devşirilmiş meyvalar. ķ.-ı dāniye-i nihāl-i āmāl 13a/6.

- ku'ūd:** (Ar.) Oturma, çökme. k. eyle- 144b/1.
- kuvā[y]:** (Ar.) Kuvvetler, güçler. kuşūr u fütūr-ı k. 121a/13; k.-yi 'aşabî vü şehvānî 44a/12; mesāmm-ı k.-yi re'āyā 133b/4.
- kuvvet:** (Ar.) Güç, kuvvet. 34a/2, 49a/17, 99a/11, 130a/6; k. vēr- 187b/5; k.-i ṭabī'î 12b/6; k. ü kudret şat- 37b/11; zī-k. "kuvvetli" pādişāh-ı zī-k. ü kudret 260a/3.
- kuyūd:** (Ar.) Kayıtlar, bağlar; not etmeler. 177b/7; k.-ı Şāpūr 178b/15.
- kuzāt:** (Ar.) Kadılar. k.-ı sūtūde-şifāt 24b/4; k.-ı şehri-i Merv 242a/10.
- kuzbān:** (Ar.) Budanmış dallar; keskin kılıçlar. k.-ı bān 47b/12.
- küberā:** (Ar.) Büyükler, ulular. ümerā vü k. 34a/3.
- kübrā:** (Ar.) Daha (en, pek, çok) büyük olan. salṭanat-ı k. 252b/15; vāqı'a-i k. 60b/3; zaḥve-i k. 168a/1.
- küffār:** (Ar.) Kafirler. 252b/7, 256a/1; k.-ı bed-girdār 251a/17; k.-ı ḥāk-sār-ı bed-nihād 251a/9; k.-ı saḡar-maḡar 252b/6.
- küfr:** (Ar.) Allah'a ve dine ait şeylere inanmama, Cenab-ı Hakk'a ortak koşma. 187b/4, 256a/2, 256a/8; k.-i zālālet 57a/5.
- küfrān:** (Ar.) İyilik bilmeme, gördüğü lutf ve insaniyeti unutma. 169b/3; k.-ı ni' met "nankörlük" 209a/15, 224b/1.
- kühen-sāl:** (Far.) "eski yıl": yaşlı, yaşlanmış, kocamış; eski. pīr-i k. 55b/13.
- külfet:** (Ar.) Zahmet, sıkıntı, zorluk. k.-i bī-dād-ı zālīm 114a/4; k.-i tekellūf 257a/5; k. ü meşāḡḡat 78a/10; me'ūnet ü külfet vēr- 104a/16; hezār k. 77a/13.
- küll:** (Ar.) Hep, bütün, çok. 233a/12; k.-i kudret 84a/15.
- küllī:** (Ar.) Umumi, bütün; çok. 44b/14, 101b/11, 199a/1, 246b/2; k. vü cüz'î 43a/11; cüzvî vü k. 66a/14.
- külliyen:** (Ar.) Büsbütün, çok olarak, tamamiyle, toptan. 8a/9, 214b/15.
- külliyye:** (Ar.) Umumilik, bütünlük; çokluk, bolluk. kā'ide-i k. "genel kurallar" 247b/17.
- kümāt:** (Ar.) Yiğitler, kahramanlar; savaşçılar. k.-ı leşker 21b/16.
- künc:** (Far.) Köşe, bucak; ev altı bodrumu. k.-i bāzār-ı tevekkül 117a/3; k.-i ḡurbet 175b/8; k.-i ḥicāb 31a/3; k.-i pūr-renc 167a/12; k.-i tār 171b/6.

künd: (Far.) Kör, keskin olmayan. kelil ü k. 231b/15.

künende: (Far.) Edici, yapıcı, eden; yapan. bühtân-k. "yalan söyleyen" 205a/2; ğıybet-k. "ğıybet eden" 205a/4.

küngüre: (Far.) Kubbenin tepesi, en yüksek yeri. k.-i eyvân-ı keyvân 42a/5.

künüz: (Ar.) Hazineseler. k.-ı vâfir 136a/2.

kürbet: (Ar.) Gam, tasa, kaygı. 164a/2, 166a/2; âteş-i k. ü kâbet 138a/10; şiddet-i k. 175b/9.

kürsî: (Ar.) Oturulacak yüksekçe yer; taht. 27b/7.

kürüm: (Ar.) Üzüm, bağ kütükleri. k.-ı ‘âmire 115b/5.

küstâh: (Far.) Küstah. şâh-ı k.-ı dıraht-ı hayât-ı bed-baht 193a/7.

küstâhâne: (Far.) Küstahcasına, edepsizcesine. 153a/13.

küşte: (Far.) Öldürülmüş. 129b/9, 195b/3, 200b/3; k. kı- 193a/3, 252b/11; k. ol- 129a/6, 198a/10; sîne-i k. 146a/12.

küşti-ğır: (Far.) Güreş tutan, pehlivan. 59b/17.

küttâb: (Ar.) Kâtipler, yazıcılar. der-âdâb-ı vüzerâ ü k. 11b/12; zümre-i k. 233a/5.

kütüb: (Ar.) Kitaplar. k.-i ahlâk "ahlak kitapları" 30b/1; k.-i mütedâvile "tedavülde bulunan, herkesin okuduğu kitaplar" 39b/7; k.-i semâviyye "kutsal kitaplar" 250b/10; k.-i tefsîr "tefsir kitapları" 12a/3; k.-i tevârih "tarih kitapları" 28a/7.

kü'üs: (Ar.) Bardaklar, çanaklar, kadehler. k.-ı gûnâ-gûn 162a/10.

L

lâbis: (Ar.) Giyen, giymiş. l. ol- 54a/15.

lâ-büdd: (Ar.) Lazım, gerekli, gerek. 64b/11, 70a/10, 96b/10, 150b/1, 250b/6.

lâ-cerem: (Ar.) Şüphesiz; besbelli, elbette. 46a/17, 57b/10, 118a/4, 212a/6, 248a/17.

lâceverd: (Far.) Lacivert; koyu mavi, değerli bir süs taşı. taht-ı l. 19a/16.

lâf: (Far.) Lakırdı, söz; konuşma. 99b/14, 245a/4, 258b/1; l. ü güzâf "boş lakırdı" 35a/13; ihlâş ü ihtîşâş l.-un ur- 206b/10.

lafz: (Ar.) Söz. 237b/6, 237b/16, 237b/17; kelâm-ı ‘Arabî vü l.-i Fârisî 232a/15; kerîm-i l. 234b/3.

lâğar: (Far.) Arık, zayıf, cılız [hayvan]. esb-i l. "zayıf at" 168b/14.

lâ havle gūyân: (<Ar. *lâ havle* + Far. *gūn*un ç.) "Lâ havle" okuyanlar. 52b/7.

lahm: (Ar.) Et. 91a/11, 174b/9, 204b/10; l.-i haram 128b/4; l.-i tayr 247b/11; l. ü şahm "et ve yağ" 172b/3.

lâ-hût: (Ar.) Mana âlemi, gayb âlemi. ravza-i pür-şafâ-yi vasî‘ ü’l-fezâ-yi l. 240a/10.

lahza: (Ar.) Göz ucu ile bakış, lahza. 185a/10; l. l. 104b/11; bir l. 161b/5, 177a/1; her l. 143a/4.

lâ’ih: (Ar.) Açık, aşikar; parlayan(yıldız), parıldayan. 209b/17; l. ol- 213a/2.

lâ’im: (Ar.) Levme eden, yüze karşı çekiştiren. lâmm-e-i l. 147b/10.

la’în: (Ar.) Kovulmuş, nefret kazanmış, istenilmeyen. igvâ’-i dîv-i l. 58a/14, 61b/6; igvâ’-i şeyâtîn-i l. 33a/9; muktezâ-yi igvâ’-i şeytân-ı l. 92b/1.

lakab: (Ar.) Lakab. 34a/5, 151a/9.

lakin: (Ar.) Ancak, ama, lakin. 38b/12, 44b/6, 76a/17, 118a/2, 175a/14.

lâl: (Ar.) Dilsiz. 11a/5.

la’l: (Ar.) Kırmızı ve değerli bir süs taşı. 82b/7; l.-i Bedahşân "Bedahşân yakutu" 18b/1.

la’l-fâm: (Ar.Far.) Kırmızı renkli, al. l. ol- 12b/11; şarâb-ı l.-i hûn-i dil-i eytâm 147a/8.

lâmi’: (Ar.) Parlayan, parlak. 15a/11.

lâmm-e: (Ar.) Kötü göz. l.-i lâ’im 147b/10.

la’net: (Ar.) Beddua, ilenç; fena, kötü, uğursuz [yer, kimse]. l.-i hüdâ 204a/15; gîll-i l. 211b/2; mûcib-i l. 230a/5; tavk-ı l. ol- 214b/15; nefrîn ü l. 150b/9.

lâ-reyb: (Ar.) Şüphesiz, kuşkusuz, yanılmaz, şaşmaz. serâ-perde-i l. 59b/14.

lâşe: (Far.) Leş, ölmüş hayvan bedeni; kokmuş ve murdar şey. 200b/3; l.-i lâ-şey 39b/5, 168b/16, 256a/3.

lâ-şey: (Ar.) Hiçbir şey değil, hiç değeri yok. lâşe-i l. 39b/5, 168b/16, 256a/3.

lâ-ta’add: (Ar.) Sayısız. 79b/13.

laṭīf: (Ar.) Allah adlarındandır; yumuşak, hoş, güzel, nazik. 168a/4, 254b/3; āb-ı ‘azb ü l. 64b/14; vücūd-ı l. 30a/6; l. ü dil-güşā 128a/13; l. ü leziz 187a/1.

laṭīfe: (Ar.) Güldürecek tuhaf ve güzel söz, hikaye, şaka. 247b/9; l.-i ‘acibe 161b/3; l.-i ğaribe 27a/5; l.-i naşş-ı şarīḥ 119a/1.

lā-ya‘ kıl: (Ar.) Kendinden geçmiş, bihoş, dalgın. mest-i l. ol- 83a/13; süst-i l. ol- 142a/16; mest u l. "sızmış, sarhoş" 38a/1.

lā-yemüt: (Ar.) Ölmez, ölümsüz. küt-ı l. "ölmeyecek kadar yiyecek" 85a/9, 93b/7, 148b/1.

lā-yezāl: (Ar.) Zevalsiz, bitimsiz. sulṭān-ı l. 62b/1; bāḳī vü l. ol- 22b/10.

lā-yezālī: (Ar.) lâyezal'e mensub olan. 103a/16.

lāyih: (Ar.) Parlak, parlayan; aşikar, meydanda; hatıra gelen; içine doğan. 57a/14, 77a/10, 131b/12; l. ol- 46a/8, 174b/6; l. ü nümāyān ol- 235b/4.

lāyık: (Ar.) Yakışan, yaraşır, yakışık. 48b/8, 94a/16, 155b/16; l. gör- 105a/16; l. ol- 94b/11; l. ü erzānī 204b/2.

lā-yu‘ add: (Ar.) Sayılmaz, sayılamaz, pek çok. 35b/8, 110b/11, 173a/10.

lāzım: (Ar.) Lazım, gerekli. 87a/17, 120b/1, 207a/11; l. gel- 65a/13; l. kıl- 135a/12; l. ol- 126b/4; şart-ı l. 110b/9.

lāzıme: (Ar.) Gerekli şey. l. kıl- 72a/12; l.-i ṭabī‘at 76b/2; l.-i zımmet-i erbāb-ı devlet 209a/4; farīza-i l. 8a/2.

lāzib: (Ar.) Lazım, gerekli. 196a/6; lāzım ü l. 190b/8.

leālī: (Ar.) İnciler. l.-i bisyār 81b/6; l.-i ḥikāyet 170b/10.

leb: (Far.) Dudak; uç, kenar. 74b/12, 82b/5, 152a/15; l.-i cān-baḥş 133b/17; l.-i güre 56a/15.

leben: (Ar.) Süt. l.-i ḥāliş 124a/3.

lehebān: (Ar.) Ateşin alevlenmesi. l.-ı nā‘ire-i germā 121b/17.

lehv: (Ar.) Oyun, eğlence. bāziçe vü l. 36a/5.

le‘im: (Ar.) Alçak, adi, aşağılık. 89b/2, 211b/13; ğulām-ı l. 17a/13; kavm-i l. 200b/17; denī vü l. 89a/17, 89b/3.

leged-küb: (Far.) Tekme atan, tekmeleyen. l. kıl- 125b/16.

lem^ʿ a: (Ar.) Işıltı, parıltı, parlayış. l.-i luṭf ü mülāṭafat 235b/2.

leme^ʿ ān: (Ar.) Parlama, parıldama. beriḫ ü l. 172b/5.

leme^ʿ āt: (Ar.) Parıltılar. mehbiṭ-i l.-ı nūr 144a/9.

lem-yezeli: (Ar.) Zeval bulmazlık, bakılık, kalıcılık. hidāyet-i l. 57a/4; sābıḫa-i ḥükm-i l. 69a/9.

leng: (Far.) Topal, aksak. 258b/8; pāy-ı l. 151a/17.

lerzān: (Far.) Titrek, titreyen. 183b/12; l. ol- 227b/9.

lerze: (Far.) Titreme, titreyiş. 133b/5, 154a/15.

leşker: (Far.) Asker; mec. Yiğit, kahraman, cesur. 58a/6, 123b/2, 233b/12; l.-i cerrār 220b/1; l.-i fetḫ ü zafer 76a/2; l.-i firāvānī 102b/13.

leşker-gāh: (Far.) Ordu yeri, ordugah. 128b/4, 164b/1.

leşkeriyān: (Far.) Askerler, ordular. ümerā vü l. 119b/6; zāt-ı sultān ü l. 220b/10.

leşker-keşī: (Far.) Asker çekme, asker idare etme. l. vü düşmen-küşilik 97a/17.

letāfet: (Ar.) Latiflik, hoşluk; güzellik; nezaket, yumuşaklık. 83a/2; l.-i āb ü havā 13a/10, 128a/11; āb-ı l. 64a/1; āyīn-i l. 152b/5.

letā^ʾif/ letāyif: (Ar.) İncelik, nezaket; şaka, güzel nükteli söz. l.-i eltāf 31a/11; l.-i kelimāt 126a/10; l.ül-ḥiyel "kurnazca oyunlar, hileler; harp oyunları ve hileleri" 21b/14, 206b/9.

levāmi^ʿ: (Ar.) Parlamalar, parıldayan şeyler, nurlar. l.-i şıdḫ ü şafā 182a/13; esrār-ı l.-i rızā-yı sübhānī 131b/10.

levāzım: (Ar.) Lazım olan şeyler. l.-ı sa^ʿ y ü küşiş 39a/16; l.-ı sefer 110b/11; l.-ı şükr 87b/1.

levḫ: (Ar.) Levha; kutsal yazgı belgesi. 127a/7; l.-i ḥāfıza 43b/5; l.-i ḥikāyet 109b/11; l.-i sīmīn 127a/12; l.-i tiğ 73b/17; şüret-i l. 83a/1; l.-i zāmīr "içteki, gönüldeki levha" 20b/16, 33a/4; l.-i zerrīn 127a/7.

levḫa: (Ar.) Levha; mec. manzara, görünüş. l.-i ṭab^ʿ-ı mir^ʾāt 232b/17; l.-i ṭabī^ʿ at-ı pāk ṭıynet 40b/17; l.- i zāmīr 209b/17.

levn: (Ar.) Renk, boya; tür, çeşit; beniz, yüzün rengi. 63a/7, 64a/5, 162b/7.

levs: (Ar.) Pislik, murdarlık, kir. l.-i cerīme 181b/15; l.-i necāset 241a/10.

leyāl: (Ar.) Geceler. eyyām ü l. 261b/16.

leyālī: (Ar.) Geceler. 50a/14, 92a/4, 93a/5; eyyām ü l. 149b/13.

leyl: (Ar.) Gece. l.-i qadr 50a/17; l. ü nehār "gece ve gündüz" 50b/4, 160b/6; nişfü'l-l. "gece yarısı" 176b/13.

leyle: (Ar.) Gece, bir tek gece. l.-i ātī 170b/9; l.-i isrā "mirac gecesi" 255a/14, 255b/3; l.-i sâbıka 177a/2.

leyyin: (Ar.) Yumuşak. kelām-ı l. 32a/4.

lezâyiz: (Ar.) Lezzetli, zevk alınacak şeyler. l.-i rûhâniyye 25b/10.

lezîz: (Ar.) Lezzetli. laţif ü l. 187a/1.

lezzet: (Ar.) Tat, çeşni; mec. zevk, keyif. 157b/3, 225a/5; l. bul- 157b/6, 241b/17; l.-i fırsat 26b/8; l.-i 'uzlet 111a/16.

libās: (Ar.) Esvap. 61b/8, 255b/12, 257a/4; l.-i 'amel-i hâşş 215a/13; l.-i mechül 140a/16.

libne: (Ar.) Tuğla, kiremit. l.-i 'atıka 115b/17; l.-i kebire 261a/4.

licām: (Ar.) Hayvanın ağzına vurulan gem, dizgin. 168a/12, 168b/5; l.-i âhenin 168a/14; l.-i semend-i tiz hırām 85b/10; licām ü serc 168a/7.

lihâf: (Ar.) Yorgan. 259a/12.

likā': (Ar.) Görme, rast gelip kavuşma; yüz, çehre. l.-yı pür-şafâ-yı zamân 13a/3; en-nikā'-i l.-yı mu'allim-i edib 22a/6; iltikā'-i l.-i şafâ' 74a/5; iltikā'-yı l.-yı rûh-efzâ-yı pîr 111b/12.

likām: (Ar.) Gem, dizgin, licam. l.-i te'enni 37a/13.

likin: (Far.) Lakin. 128a/7, 167a/5, 241a/10.

liküllî: (Ar.) Hepsi için. 253b/17.

lisân: (Ar.) Dil. 80b/6, 181b/5; l.-i hâl "insanın, yüzünün hareketlerinden, duruşundan anlaşılın şey" 32b/7; l.-i insân 11a/5, 49a/14; l.-i sulţân 237b/14; l.-i Süryânî 255a/5; l.-i Türkî "Türk dili" 7b/5.

livâ': (Ar.) Bayrak; sancak. l.-yı ma'delet 9a/1; l.-yı taqarrüb 97b/15; i'tilâ'-i l.-i devlet 75a/1.

liyâkat: (Ar.) Layık olma, değerlilik; iktidar, hüner, fazilet. 15a/13.

loḳma: (Ar.) Lokma. 25a/1, 186b/15, 241a/11; l.-i rıfḳ 186b/7; l.-i telḥ 225a/4.

luḡat: (Ar.) Kelime, söz; her milletin konuştuğu dil; sözlük. l.-ı Süryāniyye 255a/7; l.-ı Yūnāniyye 17a/7, 40b/7.

luḡāt: (Ar.) Lugatler, kelimeler, sözler; sözlükler. aḥvāl-ı l. 232a/13; elsine vü l. 160a/9;.

luḡf: (Ar.) Hoşluk, güzellik; iyi muamele, iyilik. 33a/8, 70b/3, 193a/12; l. ét- 138b/13; l.-ı ‘amīm “kamu işlerinin düzenliliği” l.-ı ‘amīm-i cenāb-ı kerīm 181b/13; l.-ı ḥudā 113b/16; meḥāsini l. u iḥsān 99a/17; l. u mekremet 246a/4; l. ü re’fet ét- 260a/4.

lūcce: (Ar.) Engin su. l.-i baḥr 254b/14.

M

mā’: (Ar.) Su. m.-i bārid "soğuk su" 122a/9; m.-i cüyüş-ı mülük 237a/12; m.-i kevşer "Kevser suyu" 122a/13; recā’-i m. 122b/16; recā’-i m.-i ḥōş-güvār 123b/4.

ma’ ābid: (Ar.) Mabutlar, ibadet edilecek yerler. mesācid ü m. 40a/12, 85a/16.

mā-‘adā: (Ar.) –den başka. andan m. 252a/3.

ma’ ahāzā: (Ar.) Bununla birlikte. 227a/17.

ma’ āqıl: (Ar.) Sığınacak yerler. m.-ı şedide 165a/11.

ma’ āqıd: (Ar.) Düğüm yerleri. ḥall-i m.-ı umūr 8b/14.

ma’ ālī: (Ar.) Yüksek, derin fikirler; şerefler, ululuklar. 225b/4; m.-i mühimmāt 215b/11; ḥazret-i m. 11a/3; iktisāb-ı m. 77a/3; maşdüka’l-m. 16b/7; selāṭin-i m. 97a/7; zāt-ı m. 21b/4, 22a/2.

ma’ ālim: (Ar.) İzler, eserler, nişaneler; dini inanmalara ait meseleler. i’lām-ı m. 185b/15.

ma’ an: (Ar.) Beraber, birlikte. 178a/11.

ma’ ānī: (Ar.) Manalar. m.-yi nefis 232b/12; ‘ilm-i m. "lügat ve sentaks meseleleriyle, sözün maksada uygunluğundan bahseden ilim." ‘ilm-i m. vü beyān 17a/10; şayrefi-i kân-ı m. 16b/12.

ma’ ārif: (Ar.) Marifetler, bilimler; bilgi, kültür. 21a/4, 147b/10; m. u fazā’il 18a/8; m.-i nişāb 233a/5; m.-perver "maarifi seven, maarifle ilgili şeyleri koruyan" ‘uḳalā-yi m.-

perver 239b/5; m.-şi'ār "marifetli, bilgili" 235a/9; m.-şinās "marifetli, bilgili" 36b/11.

ma' arif-hān: (Ar.Far.) Marifetli, bilgili. ihvān-ı m. 28a/13.

ma' arif-penāh: (Ar.Far.) Bilginin dayanağı, koruyucusu. şāh-ı m. 31a/12.

ma' arret: (Ar.) Eziyet; günah; kötülük. m. ü ḥamiyyet 172a/2.

ma' āşī: (Ar.) Baş kaldırırlar, isyanlar, itaatsizlikler; günahlar. keşirü'l-m. 62a/11; şābūn-ı denes-i m. vü menāhī 130a/17; m. vü m. 153b/12.

ma' āş: (Ar.) Yaşayış, dirlik. m.-i 'ayāl ü eṭfāl 148a/15; m.-i ḥayāt 2b/10; cihet-i m. 93a/16; maḳām-ı m. 197b/16; sebep-i m. 81a/16; tūşe-i m. 128b/6.

ma' āşir: (Ar.) Cemaatler, topluluklar. m.-i 'uḳalā-yi şāfi 145b/5; cümle-i m.-i 'uḳalā 254a/10.

ma' āyib: (Ar.) Ayıp sayılan şeyler, kusurlar, lekeler. m.-i ḥalk 204b/3.

ma' āyiş: (Ar.) Geçinmek için gerekli olanlar. m.-i 'ayāl 174b/16.

ma' a-zalīk: (Ar.) Bununla birlikte, şu da var ki. 69a/16.

ma' āzallāh: (Ar.) Yegane sığınacak Allah'dır; Allah korusun, Allah esirgesin. 145a/3.

ma' āzım: (Ar.) En büyük kısımlar (bir şeyin). m.-i a' māl 237a/8; m.-i umūr 215b/11.

ma' ber: (Ar.) Geçit, geçilecek yer, köprü, kemer. 190b/13.

mā-beyn: (Ar.) İki şeyin arası, aradaki şey, ara. 39a/6, 73a/12, 109b/10, 117b/3, 139a/1; m.-i maşrıkeyn 41b/5.

ma' būd: (Ar.) Kendisine ibadet olunan, tapınılan; Allah. m.-i ḥaḳīkī 33b/2; rabb-i m. 33b/3.

mācerā: (Ar.) Cereyan eden, geçen, olup geçen şey. 107a/11, 153a/2, 202b/16, 231b/10, 259b/10.

mācīde: (Ar.) Şan ve şeref sahibi olan kimse. vālid-i m. 21b/14.

mādām: (Ar.) Madem, çünkü, değil mi ki; devam ettikçe. m. ki 22b/15, 81a/16, 93b/1, 103a/14, 226a/10.

mādde: (Ar.) Öz, cevher; cisim; iş, konu, husus. 72a/14; m.-i ḥadd 181a/2; m.-i rāḥat rūḥ 213a/15.

māde: (Far.) Dişi. 247a/11; m. gāv 124b/5, 128b/1, 129a/5, 129b/8.

ma' delet: (Ar.) Adalet, adillik; insafılık. bāb-ı melik-i m.-i niẓām 135a/16; menāfi'-i m. 114a/15; sāye-i m. 31a/12; selāṭin-i m.-āyīn 108a/17; şāh-ı m. āşār 192b/2; m.-nümün 83b/17.

ma' delet-güsterlik: (Ar.Far.T.) Adaletlilik, insafılık, doğruluk. ra' iyyet-perverlik ü m. 150b/16.

ma' den: (Ar.) Maden. 102b/3, 231a/13 m.-i âteş 122a/2.

māder: (Far.) Anne. 91b/2, 124b/7, 176b/14; m.-i dermānde 60b/7; m.-i maḥbūs 132b/1; m.-i mihr-bān 124a/9.

māderān: (Far.) [*māder*'in ç.] m.-ı dīrīn 124a/16.

māder-zād: (Far.) Anadan doğma. rüsvā-yı m. ol- 114a/12.

ma' dūd: (Ar.) Sayılı, sayılmış; muayyen, belli. m. ol- 81b/1; ğayr-i m. "sayısız, çok" 79a/14, 100a/7.

ma' dūde: (Ar.) Sayılı, sayılmış; muayyen, belli. derāhim-i m.-i ma' hūde 245b/7.

ma' dūm: (Ar.) Yok olan, mevcut olmayan. m. ol- 9a/11.

mā-dūn: (Ar.) Alt, aşağı derece, emir itibarıyla aşağıda olan. 79b/8.

mā-fihā: (Ar.) Öteki dünya, ahiret. dünyā vü m. 88a/10.

mā-fī-ż-zamīr: (Ar.) Gönüldeki, içteki şey. 46a/11, 155a/5, 235b/15; ifşā-yı m. 106a/8.

ma' fiv: (Ar.) Affolunmuş, suçu bağışlanmış; ayrı tutulmuş, ayrılmış. m. ü ma' zūr 176a/9.

mağāk: (Far.) Çukur, hufre, oyuk, mezar. serān-ı sükkān-ı m.-ı ḥāk 115a/6.

mağārīb: (Ar.) Garplar, batılar. meydān-ı meşārīḳ ü m. 262a/6.

mağbūn: (Ar.) Aldanmış veya ticarete aldatılmış olan; şaşkın, hayrette kalmış. m. ol- 56b/5; m. ü mağmūm 114a/9; mağmūm ü m. ol- 58a/3; maṭrūḥ ü m. ol- 222a/6.

mağbūt: (Ar.) Gıpta edilmiş, imrenilmiş. m.-ı rūḥ u revān 233a/8; m.-ı seb' erā'ik 8b/7.

mağfiret: (Ar.) Allah'ın kullarının günahlarını bağışlaması, yarlıgaması. m. ét- 62a/16; m. olın- 155b/12; fazīlet-i merḥamet ü m. 156b/1; 'afv ü m. 44b/2, 153b/4.

mağfūr: (Ar.) Allah tarafından günahlarının affedilmesi için dua edeilen [kimse], ölmüş [kimse]. 134a/13; merhūm ü m. kı1- 62a/6.

mağlūb: (Ar.) Galebe edilmiş, kendisine üstün gelinmiş, yenilen [kimse]. m.-ı devlet-i kurūnetü'l-āfāt 88b/17; m.-ı şehvet ol- 141b/3; m.-ı zenān 141b/12.

mağmūm: (Ar.) Gamlı, kederli, tasalı; bulutlu, kapalı, sıkıntılı. 9a/9, 64a/17; m. ü mağbūn ol 58a/3; mağbūn ü m. 114a/9.

mağrib: (Ar.) Güneşin battığı yer ve yön, batı, garb. 44a/4, 252a/11, 256b/7; m.-i şems 254b/7; āşiyāne-i m. 128b/11; m. ü maşriḡ 257b/16.

mağrūr: (Ar.) Bir şeye güvenen, güvenli; gururlanan, gururlu. m. ol- 59a/16, 87b/6, 88a/8, 225a/12; m. u firifte ol- 70b/13.

mağz: (Far.) Beyin, dimağ; akıl, fikir. m. güftār 235a/10; pīrān-ı m. güftār 179b/14.

mağzūb: (Ar.) Kendisine kızılmış olan, azarlanan. ma^ʿyūb ü m. 205a/13; mebgūz ü m. 114a/17.

māh: (Far.) Ay. 111b/8, 126b/8, 254a/17; m.-ı çār-deh-i sāle 21b/3; m.-ı mihr-çehre 242a/14; m. ü sāl 261b/16.

maḡāfāt: (Ar.) Korkular, tehlikeler. 150b/1; m. ü āfāt 69b/11; āfāt ü m. 143b/7.

maḡāfet: (Ar.) Korkma, korku. 115a/5; ḡaḡar u m. 35b/8.

maḡāʿif: (Ar.) Korkunç, korkulu. maḡālim ü m. 146a/2.

mā-ḡalaḡ: (Ar.) Allah'ın yarattığı (her şey). ^ʿuzv-ı m. 53b/4.

maḡall: (Ar.) Yer; gerek, lüzum. 56a/11, 174b/6; m.-i fırsat 98b/10; m.-i iḡāmet “ikamet yeri, oturulan yer, adres” 63a/1; m.-i irtizā 45a/14; m.-i kelām 237b/5; ḡıḡm-ı bī-m. “yersiz öfke” 183a/3.

maḡallī: (Ar.) Bir yere mahsus, yerli. 63b/6.

maḡāmid: (Ar.) Medihler, sitayişler, şükürler; güzel huylar. m.-i ḡayyibe 11a/2; mecma^ʿ-ı m. 6a/12.

maḡāret: (Ar.) Mahirlik, ustalık, beceriklilik. 82b/10; ḡazāḡat u m. 152b/1.

maḡaḡḡ: (Ar.) Konak, mola yeri, menzil. m.-ı riḡāl 109b/17; m.-ı riḡāl-ı revāḡil 110a/14.

mā-ḥazar: (Ar.) Daha önceden hazır olan, hazır bulunan şey. 91a/11, 123b/9; at-ı m. 102a/9; ḥān-ı m. 186b/7.

maḥbes: (Ar.) Hapishane, cezaevi; mec. karanlık, sıkıntılı yer. m.-i zayyık 178b/15; derūn-ı m. 170b/13.

maḥbūb: (Ar.) Muhabbet olunmuş, sevilmiş, sevgili; erkek sevgili. 4b/11, 66b/7; m.-ı gül-şen 12b/5; m.ü'l-ḳulūb "gönüllerin sevgilisi" 24b/8; m. ü maḳbūl 211a/3.

maḥbūr: (Ar.) Memnun, sevinçli, mutlu. ḥātır-ı m. 243a/14.

maḥbūs: (Ar.) Hapsolünmüş. 132a/4, 133b/7, 163b/8, 181b/7; m. ḳıl- 136a/1; m. ol- 98b/4; māder-i m. 132b/1

maḥcūb: (Ar.) Kapalı, örtülü, perdeli; utanan, utangaç. 245b/4; mestūr u m. ḳal- 4b/12; m. u mestūr ḳal- 77a/7.

maḥdūm: (Ar.) Oğul, evlat; hizmet edene nispetle efendi veya hanım. m. u ḥizmet-kār 260b/11.

maḥfi: (Ar.) Gizli, saklı. 115b/13; işā' at-ı m. 106a/1.

maḥfil: (Ar.) Oturulacak, görüşülecek yer; hükümdarlara ayrılmış yüksek yer. m.-i münif 126a/10; müyesser ü m. eyle- 68a/8.

maḥfūz: (Ar.) Hıfzolunmuş, saklanmış; korunmuş, gözetilmiş; gizlenmiş. 43b/5, 198b/5, 222a/15; m. ḳıl- 245a/7; maḥzūn ü m. 7a/7; mażbūṭ u m. 29a/10.

māhī: (Far.) Balık. 149a/6, 245b/2, 247a/9; şayd-ı māhī 148a/11, 148a/13; şayyād-ı m. "balık avı" 148a/10.

māhir: (Ar.) Maharetli, hünerli, becerikli. 34a/1, 103b/5, 232a/16; m. ol- 19a/9, 103b/13.

māhiyyet: (Ar.) Asıl, iç yüz, temel özellik. 23a/3, 148b/4; m.-i āyine 47a/5; m.-i insāniyye 96b/3; eşref-i ḥişāl-ı m.-i insāniyyet 108b/2.

maḥkūm: (Ar.) Hüküm altında bulunan, ceza almış; mecbur olan, çaresiz. m.-ı ét- 183a/3; m.-ı fermān-ı ḳadr-i tüvān 44a/3; m.-ı ḥükm 209b/15.

maḥleb: (Ar.) Arslan, kedi, doğan gibi hayvanların çengelli pençesi. m.-i 'iḳāb-ı 'uḳāb-me'āb 9a/13.

maḥlūḳ: (Ar.) Halk olunmuş, yaratılmış; yaratılan şey, hayyvan, insan. 63b/12; ḡāzab-ı m. 218a/6.

mahlūkāt: (Ar.) Yaratılmış şeyler, canlılar; yaratıklar. 130b/15; m.-ı ‘acibe 255a/3; m.-ı bisyār 255a/16; bekā-yi m. 48a/5; kāffe-i m. 85a/12.

maḥmedet: (Ar.) Medhetme, övme. m.-i bī-kerān 217b/12.

maḥmiyye: (Ar.) Büyük şehir. m.-i Magnisā 8b/6.

maḥmūd: (Ar.) Hamd olunmuş, sena edilmiş; övülmeye değer. maḥām-ı m. "Cennet" 25a/10; m. u mevdūd 114b/10; memdūh u m. 89b/2; pesendide vü m. 185b/16.

maḥrec: (Ar.) Çıkış yeri, çıkış yolu; çıkış kapısı. 96b/9; teccüs-i maḥrec 170b/1.

maḥrem: (Ar.) Haram; nikah düşmeyen; gizli olan, herkese söylenmeyen. 58b/16; m.-i esrār 212a/1; m.-i rāz 211b/6; yārān-ı m. 241b/14; ḥavāşş ü m. 126b/7.

maḥremiyyet: (Ar.) Mahremlik, mahrem olma hali, gizlilik. teşrif-i m. 105a/16.

maḥrūm: (Ar.) Bahtsız, nasipsiz; istediğini, dilediğini elde edemeyen. 42b/11; m. ét-69b/15; m. ḳal- 87a/11; m. ol- 55a/8, 121a/17; m. ü maḥzūl ḳo- 175a/3; m. u mehcūr 51a/1.

maḥrūmān: [*maḥrūm*'un ç.] m.-ı ğam-ı dide 150b/15; ḥācāt-ı m. 227a/2; nāle-i m.-ı miḥnet-keşide 125a/7.

maḥrūr: (Ar.) İçi hararetli olan, ateşli, ateşlenmiş, kızmış. 122a/3.

maḥrūs: (Ar.) Muhafaza edilen, gözetilen, korunan. m. ol- 98b/5; maḥzūn ü m. 136a/3.

maḥsūd: (Ar.) Hased olunan, hased edilen. m.-ı āb-ı revān 233a/8; m.-ı aḳrān 206b/6; m.-ı memālik 8b/7; merd-i m. 206b/13.

maḥşūl: (Ar.) Mahsül. 122b/9.

maḥşūlāt: (Ar.) Hasıl olan, elde edilen şeyler. 121b/12.

maḥşūr: (Ar.) Kuşatılmış; hasredilmiş, sınırlanmış. 97a/5, 255a/8.

maḥşüş: (Ar.) Hususileşmiş, başkasında bulunmayan; layık; ayrı, müstakil, başlı başına. 241b/12, 254b/5; m. ol- 85a/10, 226a/1; menzil-i m. 82a/7.

maḥşer: (Ar.) Mahşer. ‘arşa-i m. 219a/4.

maḥtūm: (Ar.) Mühürlenmiş; kilitlenmiş, bağlanmış. 234b/3, 245a/13; m. ol- 105a/13, 234a/17; maẓmūm u m. ḳıl- 95a/17.

ma' hūd: (Ar.) Ahdolunmuş, bilinen; sözleşilen; sözü geçen. 100a/7; 'ahd-ı m. 247a/17; kavlı-i m. 98b/12; menzil-i m. 83b/5; mesken-i m. 64b/5; resm-i m. 25a/9; terceme-i kitāb-ı m. 7a/17.

ma' hūde: (Ar.) Ahdolunmuş, bilinen; sözleşilen; sözü geçen. beyze-i m. 39b/10; derāhim-i ma' dūde-i m. 245b/7; ḥadd-i m. 131a/3; mesā'il-i m. 250b/16.

maḥv: (Ar.) Yok etme, ortadan kaldırma; perişan etme; bitme, yok olma. m. ét- 224b/6; m. ü muḥmaḥill 59b/15.

maḥz: (Ar.) Halis, katkısız, sade; tam; ta kendisi, aslı. m.-ı faẓl 32b/14; m.-ı ḥayāl 112b/3; m.-ı luṭf 144a/10.

maḥzar: (Ar.) Büyük bir kimsenin önü, huzuru; hazır olma, görünüş. 101b/4, 161a/16.

maḥzūl: (Ar.) Hor, hakir, perişan; rüsva. maḥrūm ü m. ḳoma- 175a/3; merdūd ü m. 211a/4.

maḥzūn: (Ar.) Hüzünlü, tasalı, kaygılı. m. ol- 205b/14; m. u ğam-ġin ol- 138a/14; m. ü giryān 93a/13; m. ü maḥrūs 136a/3; mecrūḥ u m. ol- 81a/3.

maḥzūn: (Ar.) Hazineye saklanan şey. 130a/2; m. ol- 5a/10, 95b/10; m. ü maḥfūz 7a/7; m. ü maḥrūs 136a/3.

maḥzūr: (Ar.) Sakınca, olumsuz taraf. m.-ü'l-ḥitām 161b/13; menhī vü m. 239a/1.

maḥzūrāt: (Ar.) Şer'an yasak edilmiş olan şeyler. maḥzūrāt ü m. 111a/3.

maḥzūrāt: (Ar.) Hazer olunacak, sakınılacak, korkulacak şeyler; engeller. m. ü maḥzūrāt 111a/3.

maḥzūz: (Ar.) Hazetmiş, hoşlanmış. 7a/6, 226b/6; m. ḳıl- 199a/5; mesrūr ü m. ol- 245a/5.

mā' ī: (Ar.) Suya ait, su ile ilgili; su renginde, mavi. m.-i cedvel 14a/3.

mā' īb: (Ar.) Kusur, ayıp. 201a/15.

mā' ide: (Ar.) Sofra, yemek sofrası; yemek, ziyafet, şölen. 93b/11, 162b/5; m.-i cāh ü iḳtidār 226a/17.

mā' il: (Ar.) Bir yana eğilmiş, eğik; hevesli, istekli; andırır, benzer. 144a/6, 164b/5, 247b/10; m. ol- 141b/15; m. ü ṭāmi' ol- 124a/1.

ma' išet: (Ar.) Yaşama, yaşayış; geçinme, dirlik. 103a/14; m. ḳıl- 93b/2; cihet-i m. 257a/11; me'ūnet-i m. 185a/15; sebeb-i m. 148b/10; zārūret-i m. 106b/3.

maḳāl: (Ar.) Söz, lakırdı; söyleme, söyleyiş. 25a/5, 114b/1, 144a/3, 235b/6; maḳām-ı m. 17b/13; netice-i m. 44b/13.

maḳālāt: (Ar.) Makaleler, sözler, deyişler. baş-ı m. 249b/6; meṭālī^c-i m. 182a/13; m. ü mülākāt 200b/9; mülākāt ü m. ét- 263b/5.

maḳālīd: (Ar.) Kilitler, anahtarlar; defineler, hazineler. m.-i semavāt ü arz 109a/13.

maḳām: (Ar.) Makam, mekan, mahal. 23b/7, 54b/7, 262b/16; m. ʔut- 165a/12; m.-ı beḳā 139b/14; m.-ı ḥurrem 33b/14; m.-ı maḥmūd "Cennet" 25a/10; m.-ı maḳāl 17b/13; m.-ı şadāret 215a/10.

maḳara: Makara. 163a/10.

maḳarr: (Ar.) Karar edilen, durulan yer, karargah; oturulan yer; ocak, merkez. 73a/7; m. kı1- 65b/11; m.-ı miyāh 260b/14; m.-ı sa^c ādet 8b/6; m.-ı Şābūr 165a/14.

maḳāşid: (Ar.) Maksatlar, niyetler; arzular, istekler. 206b/14; neyl-i meṭālib ü m. 78b/15; ṭaleb-i m. 75b/8.

maḳāṭır: (Ar.) Damlalar, damıtılmış sular. 41a/1, 99a/8.

maḳbūl: (Ar.) Makbul. 158a/1; m. ol- 45a/12, 189b/4; m.u'l-ḳulūb 4b/11; m. u maḥbūb 114a/15; m. u mevdūd kı1- 73a/16; mesmū^c ü m. görme- 200b/12; nā-m. "makbul olmayan, beğenilmemiş" 239b/3.

maḳbūle: (Ar.) [*maḳbūl*'ün d.] (bkz. *maḳbūl*) zevce-i m. 177a/11.

maḳdem: (Ar.) Gelme, geliş. m.-i meymūn-ı Me'mūn 126b/12.

maḳdūr: (Ar.) Güç, kuvvet, kudret; Allah'ın takdiri, kader; elden gelen. 112b/1, 152b/1, 175a/1; m. ol- 79b/11; m.-i beşer "insan için yapılabilecek" 28a/4; m.-ı vaḳt 73b/13; beḳl-i m. "elden geldiği kadar yapma" 20a/6; ḥasbe'l-m. "bir kuvvetin üstünde, en fazlası" 244b/14.

maḳdūrınca: (Ar.T.) Gücü yettiği kadar; elden geldiğince. 94a/12.

maḳhūr: (Ar.) Kahrolmuş, bozguna uğratılmış, yenilmiş; Allah'ın gazabına uğramış. ḥōr u m. 236a/9; maḳlūb ü m. ol- 213b/12; menkūb ü m. 209a/16; münhezim ü m. ol- 245a/8.

mākiyān: (Far.) Tavuk. 38a/7.

maḳlū^c: (Ar.) Kökünden çıkarılmış, sökülmüş. m. ü merfū^c ol- 197b/12.

- maḳlūb:** (Ar.) Altı üstüne getirilmiş, ters yüz edilmiş. m. ü maḳhūr ol- 213b/12.
- maḳrūn:** (Ar.) Yakınlaştırılmış, yakın; ulaşılmış, kavuşmuş. ʿ asker-i zafer-i m. 41a/6.
- maḳşad:** (Ar.) Maksat. m.-ı aḳşā 230a; m.-ı ricāl 110a/14.
- maḳşūd:** (Ar.) Kasdolunan, istenilen şey, istek. 46b/9, 122b/17, 171a/8, 227b/3; m. edin- 98b/15; m.-ına eriş- 71b/7; mā-hüve'l-m. "istenilen şey, amaçlanan şey" 254a/3.
- maḳşūm:** (Ar.) Ayrılmış, bölünmüş. rızḳ-ı m. "(Allah tarafından) ayrılmış rızḳ; kısmet" 117a/5; m. ol- 119a/12.
- maḳşūr:** (Ar.) Ele geçirilmiş; ayrılmış, bir kenara bırakılmış. 75a/9, 97a/5, 191a/2.
- maḳtaʿ:** (Ar.) Bir şeyin kesildiği veya bittiği yer. m.-i luṭf ü rıfḳ 235b/5.
- maḳtūʿ, maḳtūʿa:** (Ar.) Kat' olunmuş, kesilmiş; değeri, bahası biçilmiş. 150a/9; m. ol- 149a/15; ʿ acüz-ı m.-ü'l-yed 171a/10.
- maḳtūl:** (Ar.) Katledilmiş, vurulmuş, öldürülmüş [kimse]. 195a/7, 195a/9.
- maʿḳūd:** (Ar.) Bağlanmış, düğümlenmiş. m. kıl- 164a/16; merbūt ü m. ét- 171a/8.
- maʿḳūl:** (Ar.) Akıllıca, akla uygun, mantıklı. 185b/14, 210a/14; cevāb-ı m. 234a/10; m. u muʿ tedil 124b/3; menḳūl u m. 24a/8; münāsib ü m. 158a/2.
- maʿḳūle:** (Ar.) Akıllıca, akla uygun, mantıklı. 81b/15; mebādī-i m. 20b/4.
- maḳūlāt:** (Ar.) Takımlar, çeşitler, kategoriler. cümle-i m.-ı muḳālāt 48a/5.
- maḳūle:** (Ar.) Takım, çeşit, soy. 36a/11, 70a/2, 140b/7, 174b/14, 214b/10.
- maʿḳūs:** (Ar.) Tersine dönmek; zıt. m. ol- 184a/14.
- maḳzīʿl-murād:** (Ar.) Erişilmek istenilen. m. ve marzīü'l-fuʿād ol- 105b/1.
- māl:** (Ar.) Mal. 28b/12, 34b/17, 220b/5; m.-ı bī-kerān 136a/2; m.-ı cezil 38b/11; m. ü menāl "sahip olduğu her şey" 58a/11; m. ü mülk 87b/5; beytü'l-m. "devlet hazinesi" 93b/4.
- mā-lā-keḳām:** (Ar.) Söz götürmez, diyecek yok, pek mükemmel. 157a/17; ihtimām-ı m. 24b/7, 131a/11; inzimām-ı m. 193a/12; vuḳūf-ı m. 232a/17.
- māl-ā-māl:** (Ar.) Çok dolu, dopdolu. m. ét- 83b/3, 258a/11; m. kıl- 48a/15.
- māl-dār:** (Ar.Far.) Mallı, malı olan, zengin. 58a/8; m.-ı mümsik 96b/5; tācir-i m. 172a/12.

- mālezim:** (Ar.) Malzeme, lüzumlu, gerekli şey. 101b/6.
- mālī:** (Far.) Aşırı, fazla; dolu. m. ét- 232a/5; m. kı1- 45b/16, 88b/15; m. ol- 45a/9, 142a/7.
- mālik:** (Ar.) Sahip, bir şeye sahip, bir şeyi olan. 45a/3, 91a/9, 230b/4; m. ol- 34b/13, 182b/14; m.-i dāniş-ver 143a/10; m.-i ğanem 230b/4.
- ma' lūm:** (Ar.) Bilinen, bilinmiş; sözü edilen veya bilinen konu. 27a/17, 65a/2, 102a/7; m. edin- 127b/9; m.-ı ol- 182a/8; m. ol- 92a/8, 150a/16; m. u melhūz 29a/11; meşhūr u m. ét- 69b/16.
- ma' lūmāt:** (Ar.) Bilinen şeyler, öğrenilmiş gerçekler; biliş, bilgi, haber. m.-ı āher 47a/4.
- ma' lūme:** (Ar.) [*ma' lūm*'un d.] (bkz. *ma' lūm*). umūr-ı m.-i mülk 47a/3.
- mā-melek:** (Ar.) Nesi varsa, varı yoğun, olanı biteni; olanca şey. 179b/2.
- ma' mūl:** (Ar.) İmal edilmiş, yapılmış, işlenmiş. 27b/7, 231b/14.
- ma' mūr:** (Ar.) Bayındır, şenlikli. 58a/6, 115a/13; m. eyle- 40a/12, 151a/4; m. ol- 213b/11; m. ü pāy-dār 127a/10.
- ma' mūre:** (Ar.) Mamur olan yer, insan bulunan, bayındır yer; şehir, kasaba. m.-i arz 254b/8, 256b/13; m.-i arz-ı bi't-ṭūl 43b/10; arz-ı m. 256b/14; memālik-i m. 139a/14.
- ma' nā:** (Ar.) Mana, anlam; iç, iç yüz; akla yakın sebep. 46b/4, 108b/2, 147a/3, 231a/9, 239b/12; m.-yi muşaddak 23a/2.
- manāciḥ:** (Ar.) Mutlu, talihli, bahtiyar. m.-i erbāb-ı dīn ü devlet 113a/3.
- mānde:** (Far.) Kalmış olan, gitmiş olan. 197b/6.
- mānend:** (Far.) Benzer, eş. 65a/7, 210a/6; m.-i āb-ı ḥayāt 5a/4; m.-i kūr-i ahen-ger 210a/7; m.-i şekker ü şīr 31a/15.
- mānī:** (Far.) Mani dinini yayan ve Erteng ve Erjeng adlı eserleriyle tanınan Çinli ressam. m.-i nigār-ḥāne-i esmār 18b/13; m.-i nigār-ḥāne-i ḥikmet 109b/11.
- māni':** (Ar.) Men eden, geri bırakan, alıkoyan, engel olan; engel, özür. 110b/15, 177b/14, 203a/14; m. ol- 50b/8, 255a/17.
- manaşsa:** (Ar.) Çeyiz odası gelin odası; bir şeyin meydana çıktığı, görüldüğü yer. 60a/4; m.-i ḳabza-i taşarruf 75a/14; 'arşa-i rif'at-ı m.-i memleket 26a/15; m.-i şühūd 254a/3; m.-i vücūda getir- 49b/6.

- manşib:** (Ar.) Devlet hizmeti, atanacak yer; makam, rütbe, derece. 98b/7, 119b/4; m.-i bülend 56b/15; m.-i salţanat 190b/17.
- manşūr:** (Ar.) Yardım görmüş, muzaffer. m. u muzaffer ol- 43b/10, 44a/6, 233b/2; ğālib ü m. 245a/8.
- manzar:** (Ar.) Görünüm; yüz; görünen yer, manzara. 77b/5, 245b/13.
- manzūm:** (Ar.) Manzum. 196a/1.
- manzūr:** (Ar.) Nazar olunan, bakılan, görünen; gözde olan, beĝenilen. m.-i nazār 209b/15.
- mār:** (Far.) Yılan. 36a/7; buţūn-ı m. ü mūr 119a/4.
- marāz:** (Ar.) Hastalık; mec. dert, bela, dayanılması güç durum. 116a/1; m.-i ğarāz 206b/7; m.-i şahş 120a/17; haķıķat-i m. 120a/17; müdāvāt -ı m. 164a/2.
- ma' raz:** (Ar.) Bir şeyin görüldüğü, çıktığı yer; bir şeyin arz olunduğu, bildirildiği yer. m.-i 'arz 117a/11; m.-i haţar 194b/9; m.-i helāka düş- 183a/6; m.-i ķatl 176b/7; m.-i siyāset 135a/10; m.-i te'dīb ü ta' zīb 158b/17; m.-i zevāl 66b/9.
- marāzī:** (Ar.) Hastalıkla ilgili, hastalıklı. m. vü cerhā 160b/5.
- ma' reke:** (Ar.) Savaş meydanı. 39b/12; m.-i ħarb ü kıţāl 199b/5; m.-i kıţāl 68b/11; ferdā-yı m.-i rezm 71b/3; şavb-ı m.-i cidāl 39a/9.
- ma' rız:** (Ar.) Bir şeye tesadüf edilen yer, bir şeyin görüldüğü yer; bir şeyin gösterildiği veya sergilendiği yer. m.-i ħiţāb ü 'itāb 219a/5.
- ma' rifet:** (Ar.) Bilim, ilim; ustalık, hüner. 32b/14; m. ü ħürmet 154a/5.
- mariz:** (Ar.) Marazlı, hasta. m.-i za' ifü'l-ĥāl 120a/14; ĥāl-i m. 63b/5; kelām-ı m. 120a/16.
- mārr:** (Ar.) Geçen; yürüyen. m.-ü'z-zıkr "yukarıda zikri geçen, yukarıda anılan" vaşf-i emir-i m.-ü'z-zıkr 44a/13.
- ma' rūf:** (Ar.) Herkesçe bilinen, tanınmış, meşhur, ünlü; iyilik. 75a/1, 134a/15, 161a/1; m. ol- 79b/11, 91a/7; m. u meşhūr ol- 12a/8, 102b/7; resm-i m. 17b/7.
- marzī:** (Ar.) Rıza gösterilmiş, beĝenilmiş; hoşnutluk. m.-ü'l-fu'ād 105b/1; m. vü mer'ī ķıl- 140b/11; şıfat-ı m. 69b/10.
- marziyye:** (Ar.) Hoşa giden, beĝenilen. aĥlāķ-ı m.-i raĥmāniyye 7a/4.
- maşād:** (Ar.) Dağ yamacının yüksek bir kısmı; yüksek ve sarp kıyı. m.-i fitne 203a/14.

- mā-şadağ:** (Ar.) Tasdik edilen, olunan husus, uygun, tıpkı. 79b/13, 88b/9.
- maşâf:** (Ar.) Harp, savaş. 244a/2; tertib-i m. 244a/14; vakt-ı m. 245a/7.
- maşârif:** (Ar.) Masraflar, harcamalar. m.-i mühimme 155a/9; bahr-ı m. 116b/12.
- maşdar:** (Ar.) Bir şeyin sudur ettiği, çıktığı yer, kaynak, temel. 192a/5.
- maşdüka:** (Ar.) Doğru söz, gerçek (lâkırdı). m.-i mişl 4b/9; m.-'l-ma' âli 16b/7.
- maşhüb:** (Ar.) Birlikte götürülmüş, yedeğine alınmış. 37b/6; m. ol- 234a/17.
- mâsih:** ?. m. ü nâsih 151a/1.
- maşîr:** (Ar.) Suyun aktığı yer; karargâh; sürüp giden. 88a/2.
- ma'şiyet:** (Ar.) Asilik, itaatsizlik; isyan, günah. 62a/16; emr-i bi'l-ma'şiyet ét- 22b/16; denis-i m. 57b/15.
- maşlahat:** (Ar.) İş, emir, husus, madde; ehemmiyetli iş; barış, düzen. 63a/10, 106b/16, 194b/3, 246a/13; m.-ı pâdişâh 218b/17; m.-ı risâlet 236b/12.
- maşrûf:** (Ar.) Harcanmış; çevrilmiş, döndürülmüş. m. ét- 212a/12; m. kııl- 79b/11, 124b/13; m. ol- 41a/6, 171b/4; m. ü mebzûl kııl- 142b/17.
- ma'şûm:** (Ar.) Masum, suçsuz, günahsız. 152b/11, 167b/5.
- maşûn:** (Ar.) Saklanmış; sıyanet olunmuş, korunmuş, korunan; salim, sağlam. 86a/17, 115a/4, 204a/11; m. ol- 127b/2; m. u me'mûn ol- 257a/3.
- ma'şûr:** (Ar.) Sıkılmış, suyu veya yağı alınmış şey. 122b/6; medkûk u m. kııl- 123a/5.
- maşraba:** (Ar.) Maşrapa. 45b/12, 45b/15, 46a/1, 47b/9; m.-i mevşûf 45b/16.
- maşriğ:** (Ar.) Güneş'in doğduğu taraf, doğu. 252a/11; âşiyân-ı m. 176b/5; diyâr-ı m. 256b/8; mağrib ü m. 257b/16.
- maţ'an:** (Ar.) Tan edilecek, sövülecek yer. m. ol- 58b/12.
- maţar:** (Ar.) Yağmur. m.-ı gâzîr 96a/5; âfet-i m. 107b/6.
- maţâvî:** (Ar.) Dürülmüş, bükülmüş şeyler; kıvrımlar. 4b/9, 234b/1; m.-i ruğ'a 182a/7; m.-i nâme 36a/12; 'aql-ı tãvî-i m. 5b/14.
- maţbah:** (Ar.) Mutfak. 135a/14, 135a/15; m.-i hâşş 196b/12; m.-ı maţrân 178b/9.
- maţbahî:** (Ar.) Aşçı, yemek yapan. 186b/10, 186b/11, 186b/17, 187a/4; kışsa-i m. 186b/7.

maṭbūʿ: (Ar.) Tab olunmuş, basılmış (kitap, gazete); hoş, latif, makbul, güzel. ṭabʿ -ı m.-i ʿale'l-fezā 46b/1; ṭabʿ -ı m.-i ḥazret-i ḥudāvendī 47b/5; ṭabʿ -ı m.-i ḥudāvendī 15b/5.

maṭbūḥ: (Ar.) Pişirilmiş; kaynatılmış, haşlanmış. 91a/11; şiddet-i nekzet-i ḥūt-ı m. 149a/7.

mātem: (Ar.) Hüzün, keder ve musibet zamanındaki ağlayış, yas; yaşlı, kederli bulunma. m. ét- 91b/2.

maṭlaʿ: (Ar.) Doğuş yeri. 235b/4.

maṭlab: (Ar.) Talebolunan, meram, maksat, istek; bahis, mesele. ḥuşūl-ı m. 105a/17; m.-i aʿ lā 230a.

maṭlūb: (Ar.) Talebedilen, istenilen, aranılan şey. ḥaṭṭ-ı m. 7a/14.

maṭmaḥ: (Ar.) Göz dikilen şey, göz konulan yer. m.-i āmāl 60a/3.

maṭmūs: (Ar.) Gözleri sonradan görmez olmuş kimse. 125a/6, 136a/1.

maṭraḥ: (Ar.) Tarh olunacak nesne, miktar; yer, bir şey atılan yer. m.-i naẓar 123b/4.

maṭrān: (Ar.) Piskopos, despot. 164a/15, 165a/2, 165b/2, 170b/11, 178a/9; tedbīr-i m. 164b/5.

maṭrūd: (Ar.) Çıkarılmış, kovulmuş. merdūd ü m. ol- 212a/3.

maṭrūḥ: (Ar.) Çıkarılmış; belirtilmiş, konulmuş. m. ol- 54b/15; m. ü maḡbūn ol- 222a/6.

maʿ ṭūf: (Ar.) Eğilmiş, bir tarafa doğru çevrilmiş; yöneltilmiş. m. kıl- 42b/3; m. ol- 41a/5, 66b/3.

maṭʿ ūmāt: (Ar.) Yenecek şeyler. m.-i gūnā-gūn 104b/8.

māverāʾ: (Ar.) Ard, geri, bir şeyin ötesinde, arkasında bulunan. 254b/10, 256b/14, 258b/17.

māye: (Far.) Maya, asıl ve lüzumlu madde asıl, esas; para, mal; iktidar, güç; bilgi. 42a/8; m.-i ḥayāt 129a/5; m.-i pederān 66a/17; m.-i rāḥat 208b/14; sebep-i m.-i ʿ ayş ü ṭarab 166b/15.

maʿ yūb: (Ar.) Ayıplanmış, kusuru veya ahlaksızlığı herkesçe bilinen; kusurlu. m. ü maḡzūb 205a/13.

maẓālīm: (Ar.) Eziyetler, zulümler, haksızlıklar; adalet dağıtan yer. 147b/10; bār-ı m. ü meʿsem 136a/6; m. ü maḥāʾif 146a/2; m.-sūz "eziyetleri, zulümleri yakan, yokeden" m.-sūz u maẓlūm-nevāz 112b/15.

maẓanne: (Ar.) Bir şeyin vücudunun zannolunduğu yer, zan götüren. m. ol- 248b/11; m.-i tevbiḥ-i dōst ü düşmen 58b/11.

maẓārr: (Ar.) Zararlar, ziyanlar. def^c-i mekāriḥ ü m. 52a/1; m. ü mekāriḥ 69a/17; mekāriḥ ü m. 67b/1.

maẓarrat: (Ar.) Zarar, ziyan; zarar verme, dokunma. 76a/7; m.-ı germ ü serd 257a/2; def^c-i m. "zararlı şeyleri yok etme" 51b/14, 210b/2; iṣāl-ı şerr ü m. 194a/12; mekrūḥ ü m. 224b/5.

maẓāyık: (Ar.) Dar, sıkıntılı yerler; zor, sıkı, güç (işler). zamān-ı m. 63b/9.

maẓbūṭ: (Ar.) Zabt olunmuş, ele geçirilmiş; korunmuş; kaydedilmiş. 250a/8; m.-ı ḥāṭır-ı fātir 4a/12; m. u maḥfūz 29a/10.

ma^czeret: (Ar.) Kusur ve kabahatin oluşmasına sebebiyet veren durum, özür. zebān-ı m. 44b/2.

maẓhar: (Ar.) Bir şeyin görüldüğü, çıktığı yer; nail olma, şereflenme. m. ol- 33a/8, 192a/5, 222b/13; m.-ı ^cadl 126b/5; m.-ı luṭf ü iḥsān 189b/5; m.-ü'l-^cacā'ib 262a/6.

māzi: (Ar.) Geçmiş zaman. zamān-ı m. 26a/17; i^cādet-i ḥāl-i sālif ü m. 231a/1.

maẓīḳ: (Ar.) Dar yer, boğaz, geçit, sıkıntı. m.-i ḥāk 174a/2.

maẓleme: (Ar.) Eziyet etme, zulmetme, haksızlık yapma. 219a/3, 219a/5; dest-i ta^caddī-i zaleme-i pūr-m. 230b/1.

maẓlūm: (Ar.) Mazlum. 112b/8, 114a/2, 120a/13; m.-ı dād-ḥāḥ 121a/16; m. u bī-günāḥ 133a/6; m.-nevāz "mazlum okşayan, mazluma iyi davranan" maẓālīm-sūz u m. -nevāz ol- 112b/15.

maẓlūmān: (Ar.Far.) [*maẓlūm*'un ç.] 121b/4, 146a/4; m.-ı miḥnet-reside 150b/15; nāvek-i āḥ-ı m.-ı sitem-dide 125a/7.

maẓlūmīn: (Ar.) Zulüm görmüş kimseler. 138a/2; aḥvāl-i m. 121b/5; melce^c-i m. 113b/14; zu^cafā-yi m. 214a/4.

maẓmūm: (Ar.) Zamm olunmuş, ilave olunmuş. m. u maḥtūm kıl- 95a/17.

maẓmūn: (Ar.) Mana, kavram; nükteli, sanatlı, ince söz. 25a/4, 42b/12, 43b/13, 79b/10; m.-ı ḥāṣṣ 80a/9; m.-ı hümayūn 67b/10; m.-ı meymūn 65a/9.

ma^czūl: (Ar.) Azledilmiş, işinden çıkarılmış. 228a/14; m. ol- 226a/11, 228a/17.

ma' zür: (Ar.) Özürlü, özrü olan. 85b/13, 122b/4, 239a/10; m. buyur- 101b/9; m. ol- 85b/12, 122b/3.

me'âb: (Ar.) Geri dönülecek yer; sığınılacak yer. 117a/17, 214a/3.

me'âd: (Ar.) Ahiret. tedebbür-i aḥvâl-ı mebdē ü m. 48b/17.

me'âl: (Ar.) Meydana geleb şey, netice; mana, kavram, mefhum. 82a/13, 107a/15, 170b/16, 186a/9, 223a/13.

me'âlen: (Ar.) Anlam olarak, mana itibarıyla. 204a/11.

me'ârib: (Ar.) Hacetler, istekler; hizmetler. akşâ-yi m. 29a/14; iktisâb-ı m. 75b/9; i'ṭâ'-i m. 10b/7.

me'âşir: (Ar.) Güzel eserler, nişanlar, izler. 181a/9; ecmel-i cümel-i m. 21b/4; neşr-i m.-i 'adl ü inşâf 135a/7; ṭaleb-i mefâḥir ü m. 77a/9; mefâḥir ü m. 98b/8.

mebādâ: (Far.) Sakın, olmaya ki. 151b/12.

mebādî: (Ar.) İlkeler, prensipler; başlangıçlar. m.-i eyyâm-ı devlet 79a/1; m.-i ḥilkât 17a/9; m.-i istidlâl 30a/4; m.-i ma' kûle 20b/4; m.-i neşv ü nemâ 21a/6.

mebâl: (Ar.) İşemek. 'amel-i m. 163a/7.

mebâliḡ: (Ar.) Paralar, akçeler; tutarlar, yekunlar. 81a/14; m. ü mücidd 169b/2.

mebânî: (Ar.) Binalar, yapılar, temeller; esaslar, asli unsurlar. bânî-i m.-i aḥbâr 18b/12, 109b/6; m.-i mefâsid 200a/7.

mebdē': (Ar.) Evvel, başlangıç; bir salikin Tanrı gerçeğine erişmek için hareket ettiği başlangıç noktası. tedebbür-i aḥvâl-ı m. ü me'âd 48b/17.

mebgüz: (Ar.) Buğuz edilmiş, nefretle karşılanmış. m. u maḡzûb 114a/17.

mebhâş: (Ar.) Arama, araştırma yeri; konu. dâḥil-i m. ol- 27b/10.

mebhût: (Ar.) Hayrette kalmış, şaşmış. m. ol- 18a/9, 149a/7, 245b/4; m. u medhûş ol- 194b/16; medhûş u m. ḡal- 133b/5.

meblaḡ: (Ar.) Para, akçe; tutar, yekun. 37a/15, 112a/15, 193b/3; m.-ı faẓl 27a/17; m.-ı faẓl u kemâl 27b/15; m.-ı 'ilm ü 'irfân 161a/12; m.-ı ṭarḡ 204a/9.

mebnî: (Ar.) Bina olmuş, yapılmış, kurulmuş; bir şeye dayanan; ...den dolayı, ...den ötürü. 65a/9, 90a/5, 209b/9, 237b/11; m. ol- 4a/6.

- mabsūt:** (Ar.) Bastolunmuş, yayılmış, açılmış; uzun uzadıya anlatılan. kitāb-ı m. 250a/7.
- mabzūl:** (Ar.) İbzal olunmuş, bol, çok. m. kı1- 255b/8; maşrūf ü m. kı1- 85a/9, 142b/17.
- mecāl:** (Ar.) Kuvvet, takat, iktidar; fırsat, imkan. 46b/17, 112b/2, 143b/16; m. bul- 234b/15; m. ol- 163a/7; m.-ı maḳāl 264a/8.
- mecāleset:** (Ar.) Birinin yanına oturma veya birlik olma. m.-i ḥükemā-yi ebrār 209b/4; muşāḥabet-i m. 166b/7; mükāleme vü m. 203a/4.
- mecālis:** (Ar.) Meclisler, toplantılar. 18b/5.
- mecāmi':** (Ar.) Toplanılacak yerler, toplantı yerleri. m.-i şavāmi' -i melekūt 3a/10.
- mecār:** (Ar.) Yol, su yolları. m.-ı nüfūs-ı 'ālemyān 109a/8.
- mecbūl:** (Ar.) Yaratılmış; yaratılışında bir hal ve sıfat bulunan. m.-ı 'ale'l-kerem 54b/12.
- meccānen:** (Ar.) Bedava, parasız; boşuna. 92b/13, 100b/15, 198a/9.
- mechūd:** (Ar.) Çalışılmış, uğraşılmış, gayret gösterilmiş; kudret, kuvvet. bezl-i m. et- 173b/16.
- mechūl:** (Ar.) Bilinmeyen, meçhul. m.-ü'l-ḥāl 26b/1; libās-ı m. 140a/16; m. ü za'if 137a/1.
- mecīd:** (Ar.) Şanlı, şerefli. ma' nā-yi kelām-ı m. 204b/10.
- meclis:** (Ar.) Oturulacak, toplanılacak yer; görüşülecek bir mesele için bir araya gelmiş insan topluluğu. 28a/7, 82b/17, 91b/4; m.-i ma' ārif-bār ü 'avārif-nişār 126a/8; m.-i sultān 221b/12; def' -i m. "bir toplantıya son verme" 25a/13.
- meclisiyān:** (Ar.) Meclis ehli; bir toplantıda bulunanlar. ḥātır-ı m. 83a/12.
- mecma':** (Ar.) Toplanılacak yer; kavuşulan yer, nokta; topluluk, yığın. 240b/12; m.-ı ā' yān 246a/3; m.-ı maḥāmid 6a/12; m.-ı mā-bihi'l-ibtihāc 5b/13; m.-ı miyāh-ı ḡazir 96b/9; m.-ı pür-şafā 19a/6.
- mecmū':** (Ar.) Toplanmış, bir araya getirilmiş şey, top, tüm. 45b/11, 174a/16, 250b/8; m.-ı maḥlūḳāt 89b/10; m.-ı mühimmāt 253b/7; m.-ı resā'il 4b/3.
- mecmū'a:** (Ar.) Toplanıp biriktirilmiş, tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi. 20a/14; m.-ı bī-bedel 14a/2.
- mecnūn:** (Ar.) Mecnun, deli, divane. 187b/17.

mecrūh: (Ar.) Cerholunmuş, yaralanmış. m. kı1- 60a/14; dest-i m. 149a/16; rūh-ı m. 164b/9; m. u maḥzūn ol- 81a/3.

meczūm: (Ar.) Cezmolunmuş, niyet edilmiş, kati karar verilmiş. 250b/10; mefhūm ü m. 83b/15.

medā: (Ar.) Mesafe; nihayet, son. m.-yi başar "gözün görebildiği kadarı, göz erimi" 123b/5.

medā'in: (Ar.) Şehirler. m.-i daḥme-i Nūşirevān olan Medā'in 126b/11.

medār: (Ar.) Etrafında dönülen nokta; dayanak, yardımcı. 25b/12; m. eyle- 127a/4; m.-i ʿaleyh 108b/5; siyāset-i m.-i mülk u millet 191b/16.

medāric: (Ar.) Yollar; meslekler. m.-i bedāyiʿ 232b/8.

medāris: (Ar.) Medreseler. 4a/6; fetḥ-i bāb-ı m. 4a/7.

medd: (Ar.) Uzatma, çekme. m. ét- 149a/5.

meded: (Ar.) Yardım, imdat; aman, eyvah. 234a/2; m. kı1- 70b/3; m.-i ḡaybī 172a/4; m.-i ilāhī 68b/16; m.-i melāʿ-i aʿlā 46a/17; bī-m. "mededsiz, yardımsız" bī-m. ḥilm 183b/2.

meded-kār: (Ar.Far.) Yardımcı. 165a/5, 219b/7; m.-i vāfī 73a/13; m. ol- 216a/7; m.-i sultān 216a/15.

meded-kārī: (Ar.Far.) Yardımcılık, yardımseverlik. m.-i tiş-e-i üstād-ı endişe 103b/1.

meded-kārīlık: (Ar.Far.T.) Yardımcılık, yardımseverlik. 105b/6.

medfaʿ: (Ar.) Top. siper ü m. 52a/11.

medfūn: (Ar.) Defnolunmuş, gömülmüş. 116b/10, 130a/2; m. ol- 48a/6.

medḥ: (Ar.) Meth, övgü. m.-i şenā 103a/7.

medḥal: (Ar.) Dahil olacak, girecek yer, kapı; başlangıç; giriş. 51a/12, 51b/8, 96b/9, 134a/15.

medhūs: (Ar.) Hayrette kalmış, şaşırılmış, ürkmüş. m. ol- 59b/3; m. u mebhūt ḳal- 133b/5; mebhūt ü m. ol- 194b/16.

medīd: (Ar.) Çekilmiş; uzatılmış; çok uzun süren. ḥabs-ı m. 194a/15; mehālik-i ḥabs-ı m. 182a/16; emed-i m. 171b/2; müddet-i m. "pek çok zaman" 123a/1, 181b/3.

medīne: (Ar.) Şehir. m.-i Mekke 110a/6; m.-i Haleb 197b/14; m.-i Merve 205b/17; m.-i Buḥārā 151b/13.

medkük: (Ar.) Döğülmüş, inceltilmiş, toz hâline getirilmiş. m. u ma^ç şūr kı1- 123a/5.

medlül: (Ar.) Delil getirilmiş şey; delalet olunan, gösterilen şey. 231a/6.

medrese: (Ar.) Medrese. silk-i eşḫāb-ı m. 4a/5.

mefāhir: (Ar.) İftihar edilecek, övünülecek şeyler. 30a/2; eshel-i cümle-i m. 21b/5; aş1-ı fāḫir-i keşirü'l-m. 65b/12; taleb-i m. u me'aşir 77a/9; m. u me'aşir 98b/8.

mefārik: (Ar.) Tepeler, başın üst kısımları. m.-i re'āyā 110b/16.

mefāşıl: (Ar.) Oynak yerleri, eklemeler. m.-ı fūrce 260b/16.

mefāsīd: (Ar.) Fesatlıklar, bozgunculuklar. 115a/4; cümle-i m.-i 'ādiye 207a/9; a^ç dā'ı mekā'id ü m. 206b/14; mebānī-i m. 200a/7.

mefḫar: (Ar.) Övünme; övünmeye sebeb olan, övünmeyi gerektiren. m.-ı mevcūdāt 249a/11; m. 'urefā-yi 'Arab 31b/17.

mefhūm: (Ar.) Fehm olunmuş, anlaşılma; sözden çıkarılan mana. 25a/5, 79b/13, 180b/6; m. ol- 27a/17, 37b/7; m.-ı hümāyūn 132a/11; m.-ı meymūn 67b/11; m.-ı müfesser 210b/16; m.-unca "manasınca, manasına göre" 30b/7, 58a/12, 119a/12.

mefṫūḫ: (Ar.) Fethedilmiş, açık; ele geçirilmiş. m. kı1- 18a/2, 134b/12; m. ol- 39b/3, 51a/5, 150a/9.

meḡālīk: (Ar.) Kilitler, mandallar. feth-i m.-i meşāliḫ-i cumhūr 8b/15.

meḡer: (Far.) Meḡer, oysa ki, halbuki; olsa olsa, ancak. 44a/8, 59a/6, 128b/4, 168b/1, 223a/7; m. ki 54a/7, 223a/7.

meges: (Far.) Sinek. 186b/14, 186b/15, 187a/3.

meh: (Far.) (krş. *māh*) 21a/17; m.-i ferruḫ 21a/16; m.-i tābān 133b/16.

mehābet: (Ar.) Azamet, ululuk, korkunçluk; büyük görünme. 129a/17.

mehālik: (Ar.) Helak olacak yerler, tehlikeli yerler veya işler. 215b/10; m.-i ḫabs-ı medīd 182a/16; m.-i şāḫārī vü kūh-sārī 115a/3; ḫıfz-ı m. ü memālik 196a/8; mesālik-i m. 79a/3.

mehāmm: (Ar.) Ehemmiyetli şeyler; düşündürücü şeyler; lüzumlu, gerekli şeyler. m.-i enām 50b/9, 110b/17, 135a/2; ehem-i m. 196a/8; itmām-ı m.-i enām 8b/15.

mehārī: (Ar.) hecin develeri. m.-i nehār 2b/9.

mehāsın: (Ar.) Güzellikler. 201b/9; m.-i ahlāk “ahlak, huy güzellikleri” mecmū^c-ı m.-i ahlāk 90b/1; m.-i hāce 202b/9; m.-i şerife 135a/3; aşār-ı m. 30a/4; tafāşil-i m.-i ahlāk 126a/12.

mehbiṭ: (Ar.) İniş yeri, inme yeri. m.-i leme^cāt-ı nūr 144a/9.

mehcūr: (Ar.) Terk olunmuş, unutulmuş; uzaklaşmış, ayrılmış. 35b/7, 58a/9; m. ét- 98a/4; m. ol- 149b/14; maḥrūm u m. 51a/1; maḥrūm u m. ét- 97b/17.

mehd: (Ar.) Beşik. m.-i mümeḥhed 8b/2; qarīn-i m. 73b/14.

mehebb: (Ar.) Rüzgarın estiği yer. 5a/16; m.-i kām-rānī 79a/3.

mehekk: (Ar.) Mehenk taşı, ayar taşı. m.-i imtiḥāna çek- 17b/8, 101a/8; m.-i imtiḥāna sür- 229b/2.

mehīb: (Ar.) Korkunç, ürkütücü, azametli; arslan. 9a/12; şūret-i m. 255b/2.

mehl: (Ar.) Vade, vakit verme, bir işi muayyen bir zamana kadar bırakma. m. vēr- 170b/1.

mehleke: (Ar.) Helak olacak yer, tehlikeli yer, iş. 76b/6; hevā-yı m.-i şehvet 65b/10.

meh-mā-emken: (Ar.) Mümkün olduğu kadar, olabildiğince. 72b/5, 94b/15, 153a/1, 246a/11, 258b/10.

mehne: (Ar.) Zanaat; iş, uğraşı; hizmet. firḫa-i m. 138b/13.

meh-rū: (Far.) Ay yüzlü, güzel. 167a/3.

me^hhūz: (Ar.) Alınmış; çıkarılmış. m. ol- 248a/17.

mekā'id: (Ar.) Hileler, düzenler, aldatmalar. m.-i mütemerrid 115a/4; a^cdā³-ı m. ü mefāsīd 206b/14; envā^c-i m. 164b/15; şedāyid ü m. 160a/8.

mekān: (Ar.) Yer, mahal; ev, oturlan yer. 56a/13, 72b/15, 144b/13; m. ṭut- 139b/4; m.-i meşhūre 25a/10; m.-ı mużik 175a/6; sümūvv-i m. 10b/1; kevn ü m. 41a/3.

mekāriḥ: (Ar.) Nefretler, sıkıntılar, dertler. ba^cż-ı m. ü beliyyāt 69b/11; def^c-i m. ü mażārr 52a/1; def^c-i m. ü mulimmāt 71b/10; m. ü mażārr 67b/1.

mekārim: (Ar.) Keremler, cömertlikler; iyi ahlaklar. m.-i şıfāt 126a/10; m.-i ahlāk 11a/14, 21b/9, 90a/2, 187a/11; m.-i kāmīle 37a/13.

mekāsib: (Ar.) Kazançlar. menāfi^c ü m. 230b/11.

mekātīb: (Ar.) Mektuplar. 245a/6, 245a/10, 245a/14, 246b/9; m. ü aḥkām 232b/2; m. ü mürāselāt 234a/15.

me'kel: (Ar.) Eklolunacak yer, geçim yeri. m. ü meşārib 173a/4; meşārib ü m. 226a/1.

mekīn: (Ar.) Yerleşik, oturan, sağlam. qarār u m. 39b/4.

mekmen: (Ar.) Pusu; pusu kurulan yer. m.-i ^c adem 14b/2.

meknī: (Ar.) Gizli, saklı. m.-i kemīne 165a/10; meknī-i muktinn 131b/1.

meknüb: ?. perişān ü m. ol- 125b/17.

meknūn: (Ar.) Dizilmiş; saklı, gizli, örtülü. dürr-i m. "dizi inci; değerli inci" 5a/10, 26b/16, 40a/13, 176a/17; maẓmūn-ı m.-ı esrār 234b/10.

mekr: (Ar.) Hile, düzen. m. ü ğurūr ol- 61b/5; bī-m. u keyd 45a/16; meslek-i m. ü keyd 58a/13; şan^c at-ı m. ü ḥīle 103b/4; tişe-i m. ü ḥīle 106a/16.

mekremet: (Ar.) Kerem, izzet, onur; cömertlik, ağırlama, saygı. māh-ı burc-ı m. 29b/12; m. ü mürüvvet 228b/2; iḥsān ü m. 34a/7; luḥf u m. 246a/4; m.-me'āb "onurun, cömertliğin barındığı yer, kimse" cenāb-ı m.-me'āb 170a/2.

mekremet-güster: (Ar.Far.) Merhamet yayan, merhamet dağıtan. mürüvvet-sāz ü m. 106b/6.

mekrūh: (Ar.) İğrenç, tiksinti veren; yapılması şeriatçe hoş görülmeyen hal. 226a/4; ğurūh-ı m. 60b/8, 194a/11; māh-ı m. 64a/7; m. ü maẓarrat 224b/5; muḥarremāt ü m. 49b/17.

mekrūhāt: (Ar.) Mekruh olan şeyler. muḥarremāt ü m. 49b/17.

mekṣ: (Ar.) Durma, bekleme, bir yerde kalma, eğlenme. tūl-ı m. 19a/4.

mekteb: (Ar.) Okul. 73b/15.

mektebhāne: (Ar.Far.) Mektep, okul. m.-i ḥayā vü edeb 65a/7.

mektüb: (Ar.) Yazılmış; mektup. 89a/11, 105a/13, 234b/7; m. ol- 250b/13; m.-ı mektūm 236b/16; m.-ı sefāhat 37b/6.

mektūm: (Ar.) Gizli, saklı; hükümetten gizli tutulan. m.-i mahtūm 246b/10; mektūb-ı m. 236b/16; setr-i m. 26b/16; sırr-ı m. 176a/17, 245a/13; m. u mensi 58b/15.

me'kūl: (Ar.) Yenmiş şey; yiyecek. mezbūh ü m. ol- 113a/17.

melā': (Ar.) Cemaat. m.-i a' lā 61b/1; meded-i m.-i a' lā 46a/17.

melāhat: (Ar.) Güzellik, yüz güzelliği. 83a/1; m.-i beyān 47a/16; bāküre-i bāğ-ı m. 242a/15; hūsn-i m. 133b/14; hūsn ü m. 151b/15.

melāhī: (Ar.) Oyunlar, eğlenceler, cünbüşler. dām-ı m. vü melā'ib 142a/14; m. vü menāhī 49b/16; menāhī vü m. 142b/16.

melā'ib: (Ar.) Oyunlar, oyuncaklar. dām-ı melāhī vü m. 142a/14.

melā'ike: (Ar.) Melekler. 23a/8, 57b/2, 62a/13; m. vü behā'ime 57a/17; m.-i muḫarrebīn "Allah'a yakın, yaklaşmış olan melekler." 23a/8.

melāl: (Ar.) Usanç, usanma, bıkmak; sıkılma, sıkıntı. mūcib-i m. 7b/5, 226a/5; mūrīṣ-i m. ol- 89b/5; infī'āl ü m. 223a/13; pūr-m. "gamlı, kederli" ḫāl-i p. 177a/7.

melālet: (Ar.) (bkz. *melāl*) 174a/4; eṣer-i m. 101b/12.

melām: (Ar.) Ayıplanan, yerilen, çekiştirilen. m. ol- 264a/4.

melāmet: (Ar.) Ayıplama, kınama; azarlama, çıkışma. 165b/8; tīr-i m. 64b/11; zebān-ı m. 51b/4, 146b/17; ṭa' n ü m. 94b/15.

melāz: (Ar.) Sığınacak yer. m.-ı melhūfin 113b/13.

melce': (Ar.) İltica edecek, sığınacak yer. m.-i 'ālem 35b/5; m.-i maẓlūmīn 113b/14.

melekāt: (Ar.) Melekeler, yetiler. m.-ı mülkiyye 193b/15; mertebe-i m. 27b/16; melik-i mülkī'l-m. 7a/3; zāt-ı melik-i m.-ı sulṭān 111a/1.

meleke: (Ar.) Alışıklık, yatkınlık, yordam; yeti. 17b/14; kuvvet-i m. 25b/4; zihni-rāsihū'l-m.-i melik 84b/7.

melekūt: (Ar.) Hükümdarlık, saltanat, azamet; ruhların ve melekelerin alemi. mecāmi' -i şavāmi' -i m. 3a/10; şavāmi' -i m. 240a/5.

melhūf: (Ar.) Kederli, tasalı, kaygılı. melāz-ı m. 113b/13; maẓlūm ü m. 214a/3.

melhūz: (Ar.) Mülahaza edilen, düşünülebilen, hatıra gelen; olabilen. m. kı1- 199a/5; m. ü merkūzī 50b/1; ma' lūm u m. 29a/11, 198b/4; muḫarrer u m. kı1- 43b/5.

melīḥ: (Ar.) Melahat sahibi, güzel, şirin. edā-yi m. 131b/7.

melik: (Ar.) Padişah, hakan, hükümdar. 15b/11, 45a/14, 59b/12; m.-i ‘ādil 114b/15; m.-i ‘aşr 26a/4; m. Failaḫūs 28b/16; m.-i kām-kār 90a/16; m.-i Mısr 65b/15; m.-i zālīm 150b/11; m.-zāde "padişah çocuğu, hükümdar çocuğu" 27b/4, 78a/7.

mellāḥ: (Ar.) Gemici, kaptan, denizci. 83b/4; dest-yāri-i m.-ı fikret 103a/17.

melsā’: (Ar.) Dümdüz, pürüzsüz; şarap. 261b/6; şafḫa-i m.-yı pūlād 147a/16.

me’lūf: (Ar.) Ülfet edinilmiş, alışılmış; huy edilmiş. m. ol- 90a/8, 212a/13; ‘ādet-i m. 17b/7; menzil-i m. 262b/14; resm-i m. 54a/17, 93a/7.

memālik: (Ar.) Memleketler; ülkeler; bir devletin toprağı. 44a/7, 130b/16, 237a/15; m.-i ma‘mūre 139a/14; m.-i Rūm 16a/2; m. ü mesālik 190b/12.

memāt: (Ar.) Ölüm. m.-ı vālidāt-ı veledāt 89a/1; ba‘de'l-m. "ölümden, öldükten sonra" 22b/11; cām-ı m. 59a/10; kışşa-i taḫyir-i ḫayāt ü m. 241a/15; şarşar-ı merg ü m. 105a/9.

memdūd: (Ar.) Meddolunmuş, çekilmiş, uzatılmış. 128b/9.

memdūḫ: (Ar.) Medholunmuş, övülmüş; övülecek. m. u maḫmūd 89b/2.

me’men: (Ar.) Emniyet olunacak, emin yer; sığınacak yer. m. ol- 196a/10; m. gūşe 163b/10; mesken-i m. 178a/6.

memerr: (Ar.) Geçilecek yer, yol, geçit, sokak. 76a/15, 118b/4, 183a/17, 196a/9; m.-i nās "insanların gelip geçtiği yer" m.-i nās ü devābb 190b/13; m.-i ‘Ömer 132b/4.

memleket: (Ar.) Memleket, ülke, şehir, kasaba. 66a/13, 127a/10, 196b/14; m.-i ‘Irāḫ 89a/10; m.-i Īrān 40a/8; m.-i Rūm 171a/6; ahālī-i m. 24b/8; ā‘yān-ı m. 15a/2; eyālet-i m. 78a/13.

memlū: (Ar.) Doldurulmuş, dolu. 144b/13; m. kıl- 45b/5, 139a/16; m. ol- 124a/14; ḫadeḫ-i m. 46b/16.

memlūk: (Ar.) Birinin malı olan; kul, köle. miyān-ı mālīk ü m. 201b/14; zellāt-ı m. 156a/16.

memnū’: (Ar.) Menedilmiş, yasak edilmiş, yasak. m. kıl- 134b/12; m. ol- 149a/16.

me’mül: (Ar.) Emel edinilen, umulan, beklenen; ümit, umut. 8a/7, 91b/16, 186b/13; m.-i külli 43a/14.

- me'mūn:** (Ar.) Emin bulunan, korkusuz, tehlikesiz, sağlam. 115a/5; m. ol- 86b/1, 127b/2; maşūn u m. ol- 257a/3.
- me'mūr:** (Ar.) Emir almış olan kimse; görevli; emredilen. 108b/4, 180a/9; m. kı1- 40a/11; m. ol- 40b/14; maḥall-ı m. 82a/11.
- memzūc:** (Ar.) Karıştırılmış, karışık. m. kı1- 122a/9.
- men:** Ben. 56b/9, 66b/3; cān-ı m. "canım benim" 152b/17.
- men^ʿ:** (Ar.) Yasak etme, bırakmama; önleme. 75b/15, 207b/6; m. ét- 58b/11, 134a/11; m. eyle- 76a/7; m. u def^ʿ 69a/13.
- menāfi^ʿ:** (Ar.) Menfaatler, yararlar, çıkarlar. 109b/15, 214a/6; m.-i ma^ʿdelet 114a/15; cerr-i m. 51b/15; m.-i ^ʿadl ü re^ʿfet 215a/3; m. ü mekāsib 230b/11.
- menāhi:** (Ar.) Haram olmuş, yapılması şer'an menedilmiş şeyler. 152b/16, 153a/1; m. vü melāhi 142b/16; ma^ʿāşi vü m. 153b/12; melāhi vü m. 49b/16.
- menākıb:** (Ar.) Menkabeler, övünülecek vasıflar. 23b/7; m.-ı ^ʿadl 137a/12; m.-ı ^ʿaliyye 93b/3; keşirü'l-m. 50a/12; merātib-i keşirü'l-m. 21b/4.
- menākız:** (Ar.) Çelişen. mübāyin ü m. 117b/12.
- menāl:** (Ar.) Nail olunan, sahip olunan, ele geçirilen şey; yetiştirme, nail olma. şāhib-i māl ü m. 204a/7; māl ü m. "varlık, mal mülk, varı yoğu" 58a/11, 236a/16, 244a/16.
- menām:** (Ar.) Uyku; uyuma yeri. muntehā-yı m. 106a/13.
- menār:** (Ar.) Nur, ışık yeri; fener kulesi. 74a/6.
- menāşib:** (Ar.) Payeler, makamlar, rütbeler. m.-ı dünyeviyye 253b/15; ezimme-i m. 119b/1; münāsib-i m. 31a/9.
- menāt:** (Ar.) İliştirilecek, tutturulacak yer. m.-ı karar-ı dīn u devlet 191b/17.
- menāzım:** (Ar.) Diziler, sıralar. m.-ı cihān 61a/7.
- menāzil:** (Ar.) Menziller, duraklar, konak yerleri. m. ü büyü-tü diyār 52b/4; mülābis ü m. 225b/17; merāhil ü m. 117b/16; merāhil ü m. ét- 101a/13; mesākin ü m. 86b/10.
- menba^ʿ:** (Ar.) Kaynak; pınar. m.-ı emn ü amān 110a/2; m.-ı mekārim-i ahlāk 228a/3; m.-ı meşāri^ʿ-i fazl 5b/14; m.-ü'l-erkān 18b/16.

menfa'at: (Ar.) Menfaat, yarar, çıkar. m.-i bî-gāyet 230b/11; cerr-i m. 210b/2; taḥṣîl-i m. 51b/14; fâ'ide vü m. 224b/6.

mengüş: (Far.) Küpe. 172b/1.

menhec: (Ar.) Geniş, açık yol. m.-i ahlâk-ı enbiyâ 111b/7; m.-i ḥilm ü bürd̄bārî 216a/17.

menhî: (Ar.) Harâm olmuş, yapılması şer'an menedilmiş şey. m. vü maḥzûr 239a/1.

menkabe: (Ar.) Çoğu tanınmış veya tarihe geçmiş kimselerin durumuna ait fıkralar, hikâyeler. 124b/12.

menkabet: (Ar.) (bkz. *menkabe*) 11a/3, 114b/16; m.-i 'izem 26a/2; m.-i şabr 70a/17.

menkûb: (Ar.) Nektete düşmüş, talihsiz; gözden ve mevkiden düşmüş. m. ü maḥhûr 209a/16.

menkûl: (Ar.) Nakledilmiş, bir yerden bir yere taşınmış; ağızdan ağza geçmiş (söz, haber, hikaye...). 67a/16, 87b/8, 127a/15, 227a/5; m. ü ma'kûl 24a/8.

menkûs: (Ar.) Başaşağı çevrilmiş, tersine dönmüş. m. kı1- 125a/7.

menkûş: (Ar.) Nakış olunmuş, işlenmiş, resim yapılmış. m. ol- 162b/2.

mensî: (Ar.) Unutulmuş; terk edilmiş, bırakılmış. mektûm u m. ol- 58b/15; metrûk ü m. ol- 181b/4.

mesîhâ: (Ar.) Hz. İsa'nın adlarından biri. enfâs-ı m. 13b/8; nuḥk-ı m. 176a/14; semt-i m. 45a/2.

menşe': (Ar.) Bir şeyin çıktığı yer, esas, kök. 119a/7; m.-i dîn ü imân 110a/2; m.-i hikâyât 11a/14; m.-i każâ 239b/15.

menşûr: (Ar.) 1) Neşrolunmuş; dağıtılmış, yayılmış. 88a/13; m. ol- 87b/17; hebâ'-ı m. kı1- 98a/5. 2) Padişah tarafından verilen vezirlik vb. bir unvanı gösteren bir ferman türü. m.-ı kayşer 101b/10; m.-ı salṭanat 239b/15.

menûn: (Ar.) Vakit, zaman. m.-i bî-amân 88b/7.

me'nûs: (Ar.) Alışılmış, alışık. m. ol- 125b/1; vaż'-ı m. 166a/9.

menûṭ: (Ar.) Asılı, asılmış, raptedilmiş; bağlı. 78b/15, 93a/2, 108b/12; vâ-beste vü m. 68a/10.

menvî: (Ar.) Niyet edilen şey, meram, maksat. m. ol- 181b/5.

menzil: (Ar.) Yollardaki konak yeri, menzil; ev. 42b/15, 78a/8, 177b/16; m. edin- 104b/7; m.-i ħurrem 13b/8; m.-i maḥşūş 82a/7; m.-i ma^ç hūd 83b/5; m.-i maḥşūd 253a/10; m. be-m. "konak konak, merhale merhale" 254a/17.

menzilet: (Ar.) Derece, rütbe, yükseklik derecesi. 79a/15, 119b/7, 241b/4; ^çulüvv-i m. 37a/7; m. ü felek 191b/9; derece vü m. 84a/1; rütbet ü m. 191b/2.

menzil-gāh: (Ar.Far.) Menzil yeri, konak. 80b/4.

menzū^ç: (Ar.) Koparılmış. 197b/11.

merā: (Ar.) Aynalar. gerd-i m. 258a/5.

mer^ç ā: (Ar.) Mera, otlak. m.-yi muḥaẓẓar 113a/15; cānib-i m. 168a/4.

merāci^ç: (Ar.) Dönüşler; dönüş yerleri. m. ol- 176a/1.

merah: (Ar.) Çok aşırı sevinme. feraḥ ü m. 173b/9.

merāhil: (Ar.) Konaklar, mesafeler, menziller. 111a/6, 254b/7; m. ü menāzil 101a/13, 117b/16.

merāhim: (Ar.) Merhametler, acımlar. m.-i şāmile 37a/13; nesāyim-i m. 5a/16; vazife-i m.-i erbāb-ı iktidār 181b/11.

merā³ī: (Ar.) Aynalar. 233a/1; m.-i zamīr 7a/12.

merākib: (Ar.) Binilecek şeyler. ziḥām-ı aḳdām-ı m.-i ^ç asker 35b/11.

merām: (Ar.) İstek, maksad, niyet. 26a/6, 81b/15, 112b/7, 256b/9; m.-i müstemend 215b/12; ^ç arz-ı m. èt- "isteğini, niyetini dile getirmek" 95a/9.

merāret: (Ar.) Acılık, tatsızlık. m.-i cevr ü cefā 151a/11.

merāsım: (Ar.) Resmi muameleler; resmi törenler, seremoniler. 196b/15; m.-i ħizmet 224b/9; m.-i sipās 87b/1; m.-i şükr 87a/10; ri^ç āyet-i m.-i edeb 65a/13.

merātib: (Ar.) Rütbeler, dereceler. m.-i ^ç adl 115a/2, 137a/11; m.-i cāh ü celāl 53b/16; m.-i dīn-i devlet 216b/6; m.-i keşirü'l-menāḳıb 21b/4; m.-i uḥreviyye 253b/15; seniyyü'l-m. 22b/17.

merbaḥ: (Ar.) Koyun, keçi bağlanacak yer, ahır; ağıl. 173b/8.

merbūḥ: (Ar.) Bağlanmış, bağlı; ulaşılmış, bitişmiş. 78b/16, 108b/11, 163a/10; m. ol- 174a/15; m. ü ma^ç ḳūd èt- 171a/8.

merc: (Far.) "here" ile birlikte kullanılır. herc ü m. "altüst, karmakarışık, allak bullak" 110b/17, 214b/12.

mercū: (Ar.) Umulan; rica olunan. 20a/2, 166a/17.

mercūm: (Ar.) Recmolunmuş, taşlanmış. iġvā³-i şeytān-ı m. 150b/2; iġvā³-i div-i la^c in ü m. 58a/14.

merd: (Far.) Adam, insan; erkek; özü sözü doğru, yiğit. 210a/15, 215b/2; m.-i baġil 96b/4; m.-i bāzergān 54b/8; m.-i bed-girdār 59a/2; m.-i cāhil 22b/13; m.-i dānā "bilen insan" 51b/12; m.-i ercūmend 54a/12; m.-i şābit-ķadem 72a/5; m.-efgen "yiğit deviren" m.-efgen ü zōr-āver ol- 182b/13.

merdān: (Far.) Mertler, insanlar, erkekler, yiğitler. 103b/11; m.-ı ġuceste-kār 71b/9; m.-ı ġūn-ġār-ı^c ayyār-piše 199b/2; m.-ı mu^c temedāt 70b/12; m.-ı şir şavlet 199a/2; ^caded-i m.-ı kār-zār 135b/15.

merd-āne: (Far.) Ere, erkeġe yakışacak yolda, mertçe, erkekçe. 39a/16, 59a/16; cem^c-i m. 198b/3.

merd-ānelik: (Far.T.) Mertlik, yiğitlik. merd-i m. 70b/16.

merdek: (Far.) Adamcaġız. 60a/1.

merd-şināslık: (Far.T.) İnsan tanıma, çeşitli karakterleri ayırdedebilme. kemāl-i m. 234b/13.

merdüd: (Ar.) Reddolunmuş, kovulmuş; geri çevrilmiş. m. ü maġzül 211a/4; m. ü maṭrūd ol- 212a/3; mezmūm u m. 89b/4, 185b/17.

merdüm: (Far.) İnsan, adam; gözbebeġi. 127a/2; m.-i bülend-himmet 73a/15; m.-i nā-ġaġķ 209a/13; m.-i mār gezide 163a/16.

merdümān: (Far.) İnsanlar, adamlar. 107b/11; dil-i m. 103a/13.

merdüm-āzārlık: (Far.T.) İnsan incitme. 226b/13.

mer³e: (Ar.) Kadın. 138b/17.

merfū^c: (Ar.) Kaldırılmış, yükseltilmiş; hükümsüz bırakılmış. 8b/17; m. eyle- 77b/12; m. ķıl- 45b/11, 134b/13, 205b/7; maķlū^c ü m. ol- 197b/12.

merg: (Far.) Ölüm. 240a/16.

merğüb: (Ar.) Rağbet edilmiş, beğenilmiş; istenilen, sevilen. m. ol- 220a/4; vaşf-ı m. 65a/3; m. u bihter 89b/1; mağbül ü m. 24b/7; meslūk u m. 75b/16.

merğ-zār: (Far.) Çayırılık, çimenlik, sulak (yer). 241a/7; şahn-ı m. 122b/12;

merhale: (Ar.) Menzil, konak; iki menzil, konak arası; bir günlük yol. her m. 126b/9; şad m. 62b/3.

merhamet: (Ar.) Merhamet. 188b/9; m. ét- 134b/2, 189b/11; m. ü şefkat 177b/2; ma^c delet ü m. 136b/14; mihr ü m. ét- 86b/3; m.-âyin "merhametli" pâdişâh-ı m.-âyin 158b/16.

merhem: (Ar.) Merhem; çare. 163b/5.

merhūm: (Ar.) Allah'ın rahmetine kavuşmuş; ölmüş, ölü. m. ü mağfūr kı1- 62a/6.

merhūme: (Ar.) Allah'ın rahmetine kavuşmuş; ölmüş, ölü. hevā-yı vilā-yı vālide-i m. 91b/5.

mer^cî: (Ar.) Riayet edilen, saygı gösterilen; gözetilen, yürürlükte olan. 201b/15; m. kı1- 213a/7, 246b/8; m. kı1m- 235b/15; haşlet-i m. 69b/10; marzî vü m. kı1- 140b/11.

mer^c iyye: (Ar.) Riayet edilen, saygı gösterilen; gözetilen, yürürlükte olan. 180b/8.

merkad: (Ar.) Yatak, yatacak yer; mezar, kabir. m.-ı Nüşirevân 126b/16; püşiş-i m. 127a/14.

merkeb: (Ar.) Binilecek şey, binek; eşek. 55b/15, 86b/15, 122a/6; m.-i ^c Ömer 132b/6.

merkez: (Ar.) Merkez. m.-i halka-i velāyet 23a/17; m.-i vilāyet 254a/6.

merküb: (Ar.) Binmiş olan, binci; sarı meşinden yapılmış bir çeşit ayakkabı. 72b/17.

merkūm: (Ar.) Yazılmış; adı geçen, anılan. 240b/4; m. kı1- 163b/3; mestūr ü m. 212a/17.

merküz: (Ar.) Dikilmiş, saplanmış; mec. tabiatında, yaratılışında bulunan. 46b/1, 54b/11, 216a/7; m. ol- 180b/12.

merrāt: (Ar.) Sık sık tekrar edilenler. kerrāt ü m. 221a/8.

merre: (Ar.) Defa, kerre. harc-ı rüz-ı m. 73b/6.

mersūm: (Ar.) Yazılmış; gelenek görenek. m.-ı şāhāne 140b/11.

mertebe: (Ar.) Mertebe. 64a/6, 83b/3, 107a/13, 248b/3; m.-i ^c ālī "yüksek derece" 56b/16; m.-i melekāt 27b/16.

- mervī:** (Ar.) Rivayet olunan, birinden işiterek söylenen. 227a/7, 242a/10, 262a/7.
- merzübūm:** (Far.) Coğrafya, iklim. 16a/6, 35b/1, 109b/3, 159b/10.
- meşābe:** (Ar.) Rütbe, derece; kadar. 110b/15, 119b/6, 122a/1, 239a/4.
- meşābiḥ:** (Ar.) Fener, kandil ve benzeri araç gereçler. 212b/7.
- mesācid:** (Ar.) Mescidler. m. ü ma'ābid 40a/12, 85a/16.
- mesāfe:** (Ar.) Mesafe. m.-i ba'ide 123b/5, 137b/15, 138a/6, 174a/8; bu' d-i m. 137b/12.
- meşāff:** (Ar.) Sıra sıra dizilme yeri; harb safları yeri. 68b/1, 68b/8, 84a/14; şaff-ı m. 244a/7.
- mesāḥa:** (Ar.) Ölçüm, ölçme. m.-i 'adālet 190b/12.
- meşā'ib:** (Ar.) Kötülükler, afetler; mec. kötü niyetliler, uğursuzlar. eyyām-ı ḥuşūl-ı m. 69b/14.
- mesā'id:** (Ar.) Yardım, destekleme; uygun. sā'id-i m. 70a/15.
- mesā'il:** (Ar.) Meseleler. 4b/3, 4b/17, 250b/6; m.-i ḥükmi 46b/17; m.-i müşkil 250b/4.
- mesākin:** (Ar.) Meskenler, oturulacak yerler. m.-i emn u amānda 9a/6; m. ü menāzil 86b/10.
- mesākin:** (Ar.) Ziyadesiyle fakir olanlar; miskinler, uyuşuklar. fırça-i fuḳarā vü m. 9a/6.
- meşāliḥ:** (Ar.) İşler. 33b/8, 230b/10; m.-i ra'iyet 54a/10; m.-i 'āmm 43b/6; m.-i enām 95a/5; m.-i insān 61a/7.
- mesālik:** (Ar.) Süluk edilen, tutulan yollar. m.-i mehālik 79a/3; m.-i şehri diyār 115a/3; m.-i zabt-ı memālik 7b/12; ḥıfz-ı m. 43a/16; memālik ü m. 190b/12.
- mesāmi':** (Ar.) Kulaklar. m.-i celāl 97b/5, 140b/4, 220a/14; m.-i cihāniyān 159b/1.
- mesāmm:** (Ar.) Delik; kanal; gözenek. m.-i ḳavī 85a/8; m.-i ḳuvā-yi re'āyā 133b/4; meşāmm-i m.-i meşāmm 2b/8.
- mesātir:** (Ar.) Masterlar, cetveller. suṭūḥ-ı sürür-i m. 5a/1.
- mesāvıḳ:** (Ar.) Dayanak, direk. m.-i zirve-i felek 30b/4.
- mesāvī:** (Ar.) Ayıplar kusurlar. mesāvī-i nās 204b/3, 204b/6.

mescid: (Ar.) Mescit. 262b/17; m.-i Beytü'l-Muqaddes 262b/17; m.-i Medīne 263a/1; M.-ü'l-Harām "Mekke'de Kabe'nin bulunduğu en büyük mabed." 263a/2; m.-i Tūr-ı Sinā 263a/1.

mesdūd: (Ar.) Seddolunmuş, kapanmış, kapalı. m. kı1- 164a/17; m. ol- 7b/3, 247a/15.

meşel: (Ar.) Örnek, benzer, nümûne; dokunaklı ve manalı söz. 118b/15; m. ét- 228a/10; m.-i meşhūr 207a/15; żarbü'l-m. "atasözü" 40b/10.

mes'ele: (Ar.) Mesele. 47a/11, 250a/12, 250a/14, 250a/15, 252a/2.

meşelā: (Ar.) Mesela. 46b/16, 50b/6, 85a/11, 136b/12, 225b/17.

me'sem: (Ar.) Günah. bār-ı mazālim ü m. 136a/6.

mesfür: (Ar.) Yazılmış, adı geçmiş. rāhib-i m. 34a/4.

mesīhā: (Ar.) Hz. İsa'nın adlarından biri. enfās-ı m. 13b/8; nuṭṭ-ı m. 176a/14; semt-i m. 45a/2.

mesīl: (Ar.) Suyun aktığı, geçtiği yer. m.-i mā 107b/2.

mesīr: (Ar.) Seyir edilecek, gezilecek yer. serīr-i felek-i m.-i 'ālem 88a/2.

mesken: (Ar.) Sakin olacak, oturulacak yer, oturulan ev. m. ét- 262a/13; m.-i ma' hūd 64b/5; m.-i me'lūf-ı vaṭan-ı ma'rūf 62b/15; m.-i me'men 178a/6; 'azm-i m. ét- 262a/14; menzil ü m. 196a/10.

meskenet: (Ar.) Miskinlik; fakirlik. 36b/4.

meskūn: (Ar.) İçinde insan oturan yer; insan bulunan, şenlenmiş yer. ḥalk-ı rub'-i m. 41b/6; rub'-i m. "Dünya'nın insan bulunan (dörtte bir) kısmı" 'arṣa-i rub'-i m. 41b/10, 109a/1; rub'-ı m. u ma'mūr 262b/8.

meslek: (Ar.) Meslek. 29b/11; m.-i mekr ü keyd 58a/13.

meslūb: (Ar.) Soyulmuş, alınmış, giderilmiş. m. kı1ın- 31b/14.

meslūk: (Ar.) Yola girmiş. m. dut- 130b/4; m. ṭut- 35a/4, 156a/16; m. u mergūb 75b/16.

mesmū': (Ar.) Öğrenilmiş, bilgi edinilmiş, haberli. 54b/9, 112a/6, 166a/12, 242b/1; m. ü müsellel 126a/6.

mesmūm: (Ar.) Zehirlenmiş, ağılanmış, zehirli. m. eyle- 146a/6; ṭa'ām-ı m. 118b/1.

mesned: (Ar.) Dayanılan şey; rütbe, derece, makam. m.-i izzet 126a/11; m.-i rāḥat 13b/14; m.-i rāst 24a/6; m.-i saltanat 30b/6, 150b/12; m.-i vezāret 215a/10.

meşnevî: (Ar.) Her beyti ayrı uyaklı bir divan edebiyatı nazım biçimi. 78a/2, 97b/2, 99a/5, 101a/9, 102a/9.

mesnūn: (Ar.) Yıllanmış şey. ḥama³-i m. 26b/16.

mesrūk: (Ar.) Sirkat olunmuş, çalınmış. m. ol- 137b/2.

mesrūr: (Ar.) Sürurlu, memnun, sevinmiş; meramına ermiş. 236a/8, 251a/10; m. eyle- 151a/5; m.-ü'l-bāl 105a/3; m.-ü'l-ḥāṭır 175a/14; m. ü maḥzūz ol- 245a/5.

mest: (Far.) Kendinden geçmiş, sarhoş. m. u lā-ya⁶ kıl 38a/1; m.-i lā-ya⁶ kıl ol- 83a/13.

mestāne: (Far.) Sarhoşca, sarhoşcasına. 12b/11, 17b/5; m. ol- 13b/3.

mestlik: (Far.T.) Kendinden geçmişlik, sarhoşluk. 142b/2, 142b/4.

mestūr: (Ar.) Örtülü, kapalı, gizli. m. ḳal- 4b/12, 234b/2; m. kıl- 62a/5; m. ol- 11a/13, 161b/15; maḥcūb u m. ḳal- 77a/7.

meştūr: (Ar.) Satırılanmış, yazılmış, çizilmiş. 11a/13, 28a/7, 39b/7, 81b/5, 96a/7; m. ol- 250a/7.

mestūre: (Ar.) Setrolunmuş, örtülü, gizli; açık saçık gezmeyen, namuslu kadın. m.-i hūmāyūn 16a/13.

meşūbāt: (Ar.) İyiliğe karşı Allah tarafından verilen mükafatlar. 109b/15, 111b/5; taḥşil-i m. èt- 219b/13.

mes⁶ūd: (Ar.) Saadetli, bahtlı, bahtiyar. meyāmin-i vücūd-ı m. 65b/4; müşerref ü m. kıl- 73a/15.

mes⁷ül: (Ar.) Kendisine soru sorulmuş; sorumlu tutulmuş. 153b/3, 248a/16; m. ol- 113a/10, 135a/11; m.-ı aşlī 43a/14; nihāyetü'l- m. 77a/6.

meşāgil: (Ar.) Meşguliyetler. m.-i re⁶ āyā 95a/11.

meşāhīr: (Ar.) Ünlü kimseler. m.-i cemāhīr-i eşhiyā 220a/4; m.-i cemāhīr-i selāṭin-i kibār 90b/10; cemāhīr-i m.-i ḥükemā 17a/5.

meşā⁶il: (Ar.) Meşaleler. 95a/11.

meşākḳ: (Ar.) Zahmetler, mihnetler, sıkıntılar. m.-ı sefer 111a/4; ḡubār-ı m. 79a/8.

- meşakkat:** (Ar.) Zahmet, sıkıntı, güçlük, zorluk. 77a/14; m.-i bî-şümâr çek- 79a/5; m.-i meşq 264a/3; m. ü miḥnet 165b/16; m. ü mücâhede 72b/9.
- meşâmm:** (Ar.) Burun, koku alacak şey. meşâmm-e-i mesâmm-ı m. 2b/8; m.-ı ḥayşüm 143a/11.
- meşârık:** (Ar.) Güneş'in doğduğu taraflar, doğular. fâris-i meydân-ı m. ü mağârib 262a/6.
- meşâri':** (Ar.) Yollar, caddeler; su olukları. menba' -ı m.-i fazl 5b/14.
- meşârib:** (Ar.) İçecek yerler. m. ü me'kel 226a/1; me'kel ü m. 173a/4.
- meşâyiḥ:** (Ar.) Şeyhler. 67a/9; m.-i aḥrâr 227a/10; m.-i şâliḥîn 254a/7; mevâ' ız-i m.-i ehl-i yakîn 85a/14.
- meşgûl:** (Ar.) Meşgul. 24a/8, 73b/13, 203a/10; m. kıl- 85a/11; m. ol- 50b/7, 142b/1.
- meşhûn:** (Ar.) Doldurulmuş, dolu. 132a/11, 154b/8, 249b/7; m. ol- 58a/1; m. ét- 83b/3; m. kıl- 127a/14.
- meşhûr:** (Ar.) Şöhretli, şöhret kazanmış. 33b/17, 117b/11, 243a/11; m. ol- 44a/1, 102b/7; m.-i 'âlem ol- 139a/17; m. u ma' lûm ét- 69b/16; ma' rûf u m. ol- 12a/8.
- meşhûre:** (Ar.) [*meşhûr*'un dişili] Şöhretli, şöhret kazanmış. büldân-ı m. 139a/14; mekân-ı m. 25a/10.
- meşîd:** (Ar.) Harçla yapılmış bina. m.-i müşeyyed 88b/4.
- meşiyet:** (Ar.) İrade; arzu, dilek, istek. 69a/11, 168b/10; kâtib-i m.-i ezeli 5a/12; m.-i meşy 264a/3; m. ü muḥarrer ét- 33b/7.
- meşk:** (Far.) Tulumdan yapılmış su kabı. 63a/15.
- meşk:** (Ar.) Alışma, alıştırma. meşakkat-i m. 264a/3.
- meşra':** (Ar.) Yol; su oluşu. 143a/16; m.-i ' aql 8b/12.
- meşreb:** (Ar.) İçecek yer; yaradılış, tabiat; huy, ahlak. m.-i siyâset 192a/8; m.-i zamîr 66a/12, 174a/4.
- meşrû':** (Ar.) Şer'an caiz olan, şeriatın izin verdiği, şeriata, kanuna uygun. ḥadd-i m. 135b/8; ḥadd-i ma' hûd-ı m. 131a/6.
- meşrûbât:** (Ar.) İçilecek şeyler. m.-i reng-â-reng 104b/9.

- meşrūh:** (Ar.) Açıklanan, uzun uzadıya anlatılan; yukarıda adı geçen, sözü edilen. şadr-ı m. 3b/10; mezkūr ü m. 255b/10.
- meşūb:** (Ar.) Karışık, bulaşmış, karışmış. m. ol- 205a/16.
- meşūm:** (Ar.) Meşum, uğursuz. m. u mezmūm 114a/8.
- meşveret:** (Ar.) Müşaverede bulunma, danışma. 66a/14, 127a/5, 239a/12; m. buyur- 98b/3, 159b/7; m. ét- 33b/12; m. eyle- 159a/2; bī-m. "danışmadan" 239b/2.
- meşy:** (Ar.) Yürüme. 168b/10, 178b/2; meşiyet-i m. 264a/3.
- meşyen:** (Ar.) Yürüyerek, piyade olarak. 168a/8.
- metā':** (Ar.) Satılacak mal, eşya; sermaye, elde bulunan varlık. 137b/1, 196b/5, 197a/4; m.-ı 'aql u şabr 83a/10; m.-ı bisyār 106b/1.
- metāf:** (Ar.) Tavaf edilecek yer. m.-ı eltāf 110a/1.
- metā'ib:** (Ar.) Meşakkatler, yorgunluklar. taḥammül-i m.-i şedā'id 78b/15.
- metāli':** (Ar.) Doğuş yerleri. m.-i maḳālāt 182a/13.
- metālib:** (Ar.) Talep olunan, istenen şeyler. neyl-i m. ü maḳāşid 78b/15.
- metānet:** (Ar.) Metanet. m.-i rāy 97a/16; m.-i fikr 212b/17.
- metbū':** (Ar.) Kendisine tabi olunan, uyulan. 75b/8.
- metīn:** (Ar.) Metanetli, sağlam, dayanıklı. ḥabl-i m. 31a/16; ḥanīf-i m. 130b/3; ḳavā'im-i dīn-i m. 108b/13; m. ü müstaḥkem ol- 47a/13.
- metrūk:** (Ar.) Bir kenara bırakılmış, atılmış, terk olunmuş; değersiz. m. ü mensī ol- 181b/4.
- me'ūnet:** (Ar.) 1) Zahmet, meşakkat, sıkıntı. 138b/12; m.-i 'ayāl 73b/5; m.-i şiddet-i dār ü gīr 34a/15; m. ü külfet vēr- 104a/16. 2) Ölmeyecek kadar yiyecek, içecek. m.-i ma'īšet 185a/15.
- mevācib:** (Ar.) Maaş, tahsisat; karşılık, hak. m.-i şükr 217a/2; m.-i şükr-i ni'et 154b/12; ehem-i m.-i dīn-i İslām 110a/11.
- mevādd:** (Ar.) Varlıklar, cisimler; işler, hususlar; kanunlar. 226a/12; m.-ı ḥiyel 175b/1; m.-ı 'işyān ü fesād 71b/16.
- mevāhib:** (Ar.) İhsanlar, bahşişler. 33b/16, 81a/13; m.-i behiyye 175a/4; m.-i fazl-ı girdār 216b/4; m.-i nā-mütenāhī 86a/6.

- mevā'id:** (Ar.) Sofralar. m.-i in'ām 102b/3.
- mevā'id:** (Ar.) Vadolunmuş şeyler; muayyen, belirli zamanlar. 107a/8; m.-i ħusrev-âne 103b/12; m.-i şāh-ı Yemen 106b/9.
- mevā'iz:** (Ar.) Nasihatler, öğütler. m.-i meşāyih-i ehl-i yakīn 85a/14; naşāyih ü m. 91b/7.
- mevākib:** (Ar.) Topluluklar, halklar, kalabalıklar. m.-i şāh 126b/13; kevākib-i m. 188b/4.
- mevālī:** (Ar.) Mevleviyyet payesine ulaşmış olan sarıklı âlimler. türāb-ı aqdāmü'l-m.-yül-fakīrū's-şehir 4a/3.
- mevāni':** (Ar.) Maniler, engeller. 166a/14.
- mevāzi':** (Ar.) Mevziler, yerler. 115b/4, 180a/6; m.-ı baḥş 28a/8; m.-ı keşire 185b/13.
- mevcūd:** (Ar.) Var olan, bulunan; hazır olan, hazır bulunan. 79a/14, 253b/11, 253b/13; m. ol- 114b/13, 254a/4; m.-ı şıfat-ı cūd 89b/8; m. ü kā'in 250b/11.
- mevcūdāt:** (Ar.) Mevcutlar, varlıklar, yaratıklar. 32b/7, 253b/10; cümle-i m. 89b/9; ḥazret-i ħulāşa-i m. 213b/13; kāffe-i m. 29a/14.
- mevdūd:** (Ar.) Beğenilmiş, sevilmiş, bağlanılmış. maḥmūd u m. ol- 114b/10; maḥbūl u m. kıl- 73a/16.
- meveddet:** (Ar.) Muhabbet, bağlılık, sevgi. nihāl-i m.-i pādīşāh 213a/14; nihāl-i m. ü ülfet 213a/12; vesīle-i m. ü vuşlat 186a/11.
- mevfūr:** (Ar.) Çoğaltılmış, çok, bol. 41a/16, 58a/6; m. ol- 191a/3; kerem-i m. 54a/12; bī-zuhūr-ı kuşūr-ı m. 98a/2; sa'y-i m. 20a/7, 113b/9; şarāb-ı m. 122b/6; m. ü mezīd ol- 196a/13.
- mevhibet:** (Ar.) Bahşiş, ihsan, bağış. m.-i ġaybī-i cemāl-ı kemāl 6a/11; kuvvet-i m. 232b/11.
- mev'ize(t):** (Ar.) Öğüt. 67a/10, 88a/10; nūş-dārū-yı m. 216b/3.
- mevķif:** (Ar.) Durak, duracak yer, istasyon. m.-i aḥbār u i'lām 140a/11; m.-i 'arz 72b/16; m.-i 'itāb 158a/12; m.-i siyāset 162b/16; m.-i siyāset u 'uķūbet 36b/2.
- mevķūf:** (Ar.) Vakfedilmiş; durdurulmuş, alıkonulmuş, tutulmuş; ait, bağlı. 76b/12; m. kıl- 134a/14, 218a/4.
- mevlā:** (Ar.) Efendi, sahip; Allah. 155a/16; t̄a'at-ı m. 217a/5.

mevlūd: (Ar.) Doğmuş, yeni dünyaya gelmiş. m. ol- 114b/12.

mevrid: (Ar.) Varacak yer, varacak yol. 49a/14.

mevşil: (Ar.) Kavşak, kavuşacak yer. m. ol- 254a/16.

mevsim: (Ar.) Mevsim. m.-i ħurrem 12b/13.

mevşūf: (Ar.) Nitelenmiş, vasıflandırılmış. 44a/10, 190b/2, 241a/10; m. ol- 80a/3, 188a/14; m. u ma^ʿ rūf 90a/9.

mevşūfe: (Ar.) (*mevşūf*un d.) 151b/16.

mevşūl: (Ar.) Vaslolunmuş, bitleştirilmiş; kavuşmuş. m. buyur- 91b/16; m. buyurıl- 203a/11; m. kııl- 20b/16, 113a/17, 200a/12; m. ol- 86a/11, 224a/12.

mevsūm: (Ar.) Nişanlanmış, işaretlenmiş; isimlendirilmiş. 35a/17, 186b/9, 209a/15; m. ol- 82a/1, 240b/4.

mevt: (Ar.) Ölüm. 28b/13, 257a/16; pence-i m. 149b/4; hūbūb-ı riyāḥ-ı m. 49b/2.

mev^ʿūd: (Ar.) Vadolunmuş, söz verilmiş; vadeli, zamanı belli. m.-ı ma^ʿ hūd 45a/17; mektūb ü m. 250a/4.

mevzi^ʿ: (Ar.) Yer, alan, bölge. 62b/17, 139a/15, 208a/2, 256b/13; m.-i ğāzab 186a/1.

mevzū^ʿ (I): (Ar.) Konu. 77b/11, 96a/3; m. kııl- 45b/11; m. ol- 9a/1, 125a/5.

mevzū^ʿ (II): (Ar.) Konulmuş; işlemekte olan, geçer olan. 71a/6.

mevzūn: (Ar.) Vezinli, tartılı; biçimli, yakışıklı, güzel, uygun, düzgün. 173b/12; şekl-i m. 15a/14.

mey: (Far.) Şarap. 14a/10; m.-i pür-süstlik 142b/4.

meyāmin: (Ar.) Uğurlar, bereketler, mutluluklar. m.-i ħilm ü vaḳār 216b/5; m.-i vücūd 73b/11; m.-i vücūd-ı mes^ʿ ūd 65b/4; müşmir-i şemere-i m. ü berekāt 71b/11.

meydān: (Ar.) Meydan. 73a/3, 73b/16, 186b/17; m.-ı kār-zār 38b/7; m.-ı mübāḥaşe 19a/8; m.-ı zindegānī 56a/16.

meyelān: (Ar.) Meyil. 7a/15, 167a/6.

meyl: (Ar.) Eğilme, eğiklik; sevme, tutulma; gönül akışı. 38b/12, 54b/16, 136a/8; m. ét- 29b/4, 73b/17; m. ü merḫamet 236a/9; m. ü muḫabbet 181b/7.

meymene: (Ar.) Ordunun sağ kanadı. m. vü meysere 68b/2.

meymenet: (Ar.) Bereket, saadet, mutluluk. 111a/8; m.-i 'adl 113a/3; m.-i emn ü amān 196a/14; m.-i müşāveret 243a/17; m.-i şöḥbet 209b/16.

meymūn: (Ar.) Uğurlu, bereketli, kutlu. 65b/5; maẓmūn-ı m. 65a/9, 132a/11; mefhūm-ı m. 67b/11; vaqt-ı m. 8a/3; sa' id ü m. ol- 213b/11.

mey-perestān: (Far.) Sürekli olarak şarap içenler, içkiciler. nuql-ı şarāb-ı m. 82b/5.

meysere: (Ar.) Ordunun sol kanadı. meymene vü m. 68b/2.

me'yūs: (Ar.) Umutsuz, karamsar. 181b/13; m. ol- 132b/2, 162b/17, 168a/10.

meyyāl: (Ar.) Yönelen, istekli görünen; tutkun, düşkün. dil-i m. 152b/6.

mezāk: (Ar.) Zevk alma, tad duyma; zevk, lezzet. 63a/4; m.-ı ḥazarī 111a/4; cür' a-i cām-ı ḥanzal-ı m.-ı fenā 242a/5.

mezār: (Ar.) Mezar. 40a/5.

mezārāt: (Ar.) Mezarlar, kabirler. m.-ı evliyā 85a/16.

mezāri': (Ar.) Ekili tarlalar veya topraklar. m.-i zamā'ir-i qarib ü ba' id 115a/9; m. ü eşcār 259b/13.

mezāyā: (Ar.) Meziyetler, üstünlük vasıfları. m.-yi ma' ārif 25b/9; şaḥā'if-i zamā'ir-i m. 11a/12.

mezḅūḥ: (Ar.) Boğazlanmış, kurban edilmiş. m. ü me'kūl ol- 113a/17.

mezbūr: (Ar.) Yukarıda adı zikredilen, anılan. 'azīz-i m. 147a/13; ma' nā-yi m. 183a/14; meclis-i vezīr-i m. 205b/5; melik-i m. 44a/16.

meze: (Far.) Tat, lezzet. m-dār "lezzetli, tatlı" m.-dār ü çāşnī-gīr 184a/16; nā-ḥōş m. "tatsız, lezzetsiz" 64b/9, 187a/2.

mezzellet: (Ar.) Zelillik, horluk; alçaklık, itibarsızlık. 78a/11; m.-i aqdām-ı mücrimān 181b/9; çāh-ı m. 97b/15; m. ü idbār 86b/3.

mezzemmet: (Ar.) Ayıplama, yerme; ayıplanacak iş veya durum. 139a/9; ğıybet ü m. 234b/15.

mezheb: (Ar.) Gidilen, tutulan yol; bir dinin şubelerinden her biri. 137a/4; m.-i sīret-i evliyā 111b/7; m.-i şer' ü 'aql 239a/1.

mezīd: (Ar.) Artma, arttırma, çoğalma; artmış, çoğaltılmış. 97b/14, 155b/16; m. ol- 94a/11; m.-i şafā 110a/7; müzd-i m. 70b/3; ta‘ab-ı m. 72b/9; m. ihsān 12a/11; m. naşfet 44a/10.

meziyyet: (Ar.) Meziyet, üstünlük vasfı. m.-i ‘aql 212b/17.

mezkūr: (Ar.) Zikrolunmuş, adı geçmiş, anılmış. 72b/6, 77a/12, 92b/4; m. ol- 235a/7; melik-i m. 135b/13; m. u şāyi‘ 89a/9; mevşūf u m. 54a/13

mezkūre: (Ar.) Zikrolunmuş, adı geçmiş, anılmış. risāle-i m. 43b/9.

mezlaḫa: (Ar.) Ayak kayacak yer, kaypanacak yer; mec. yanlışığa düşmeye sebep olan hal. m.-i aḫdām "ayakların kayması" 80a/3.

mezmūm: (Ar.) Ayıplanmış, yerilmiş; beğenilmemiş; ayıp. 211a/13; m.-ı eyyām 127b/14; m. u merdūd 89b/4, 185b/17; m. u müstaḫbeḫ 97a/3; meşūm u m. 114a/8.

mezra‘: (Ar.) Ziraat olunacak, ekilecek tarla, yer. m.-ı ḫalb 33a/3.

mezra‘ a: (Ar.) Ziraat olunacak, ekilecek tarla, yer. 143a/14, 240a/13; m.-ı ḫarş 55b/8.

mezrū‘: (Ar.) Ekin ekilmiş, tohum saçılmış. m. ol- 190a/7.

mıṣdāḫ: (Ar.) Bir şeyin doğru olduğunu ispat eden şey, ölçüt. m.-ı raşīnū’l-esās 114b/2.

mıṣḫale: (Ar.) Parlaticı, parlatma aleti, cila aleti. m.-i ‘adl ü dād 116b/3.

mıṣra‘: (Ar.) 1) Kapı kanadı. 122a/7. 2) Dize. 59a/6, 163b/6, 176a/4, 188a/3, 215a/11.

midād: (Ar.) Yazı mürekkebi. 232b/13; imdād-ı m. 4b/16.

midḫat: (Ar.) Medhetme, övme. cevāhir-i m. ü şenā 46a/14.

midrār: (Ar.) Yağmur. dürr-i m. 9b/15; dürr-i m.-ı dürr-i bār 203b/4; rüzīgār-ı ebr-i m. 52b/1.

miftāḫ: (Ar.) Anahtar; şifre cetveli. 52a/13, 113b/13; m.-ı du‘ā 51a/4; m.-ı zebān 52b/14; m.-ü’l-ferec 70a/12.

mīg: (Far.) Kara bulut; duman, sis. m.-i bahār-ı bezl-i bī-dirīg 31a/2.

miḫekk: (Ar.) Mehenk, altın veya gümüşün ayarını anlamaya yarayan taş; mec. birinin kadrini, kıymetini ve ahlakını anlamaya yarayan şey, vasıta. m.-i ıṣṭibār 70b/15.

miḫen: (Ar.) Eziyetler, meşakkatler, sıkıntılar. ālām u m. 138b/12.

mihmān: (Far.) Misafir, konuk. 83a/13, 101b/4, 104a/17; m. ol- 54b/9, 91a/8.

mihmānān: (Far.) Misafirler, konuklar. mürā^c āt-ı şān-ı m. 54a/13.

mihmāndārlik: (Far.T.) Misafir ağırlama, misafir ağırlayıcılık. 101b/8; kerem-kār ü m. 103a/12.

mihmān-hāne: (Far.) Misafirhane, otel. 54a/16.

mihmān-serā: (Far.) Misâfir-hâne, otel. 101b/8.

miḥnet: (Ar.) Acı, sıkıntı; hüznün, gam, kaygı; felaket, afet. m.-i rūzigār 66a/12; m.-i serā 204a/7; çāh-ı m.-e düş- 208b/12; şeb-i m. 177a/1; hezār m. 196b/6; meşakḳāt ü m. 165b/16.

miḥnet-hāne: (Ar.Far.) Acı çekilen yer. 66a/10.

miḥnet-keşide: (Ar.Far.) Mihnet çeken, eziyet çeken. nāle-i maḥrūmān-ı m. 125a/7; m. ü zaḥmet-bürde ol- 198a/9.

mihr: (Far.) 1) Güneş. m.-i cihān-ārā “cihanı süsleyen Güneş” 256b/9; m.-i enver 152a/12; m.-i münir 44b/10; zerrāt-ı m. 257b/4; mäh-ı m. çehre 242a/14. 2) Sevgi, muhabbet. 16a/11, 91a/15, 91b/13; m. ü merḥamet ét- 86b/3; m. ü şefḳāt 136b/16, 260a/4; m. ü vefā 211a/10.

miḥrāb: (Ar.) Mihrab. 93a/13, 198a/7.

mihr-bān: (Far.) Şefkatli, merhametli, gülyüzlü, yumuşak huylu. ḥadiş-i ‘acūz-ı m. 170b/4; māder-i m. 124a/9, 170a/1; miz-bān-ı m. 106a/9.

mihr-bānī: (Far.) Sevgi, dostluk. āşār-ı raḥmet ü m. 60a/6; envār-ı sevāṭi^c-ı m. 131b/11; nūr-ı m. 21b/11.

mihr-bānlik: (Far.T.) Sevgi, dostluk. 104a/3.

mih-ter: (Far.) Daha büyük; yüksek rütbeli hizmetkar. 75a/1.

miḳdār: (Ar.) Miktar, ölçü; kıymet, değer. 152a/4, 183b/6; m.-i istiḥzār 27b/15; m.-i kifāyet 123a/5; m.-ı şabrınca 71b/7; bī-m. “ehemmiyetsiz” 37b/15; bir m. 34b/17, 63a/1, 105b/4.

mikḫel: (Ar.) Sürmelik, göze sürme çekecek alet, mil. 164a/6.

miknet: (Ar.) Kuddet, kuvvet, güç, zor. 34b/5, 109a/16; kudret ü m. 83b/14; ruḥṣat u m. 170b/2; ʿiẓem-i saltanat ü m. 239b/13; mülket ü m. 257b/8.

mikṣār: (Ar.) Çok konuşan, lafazan. maẓlūm-ı m. 120a/11.

mikyāl: (Ar.) Ölçek, tahıl ölçेği. ṭafifü'l-m. 20a/11.

mikyās: (Ar.) Ölçek, ölçü aleti. 114b/1.

milel: (Ar.) Milletler, uluslar; bir dinde veya mezhepte olan topluluklar. 89b/4; edyān ü m. 169a/11.

milḥ: (Ar.) Tuz. 184a/14; ṭaʿām-ı bī-m. 184a/16.

millet: (Ar.) Ümmet, bir inanca mensup olanlar. m.-i naṣārā 160b/17; erkān-ı mülk u m. 21b/15; teshīr-i mülk u m. 4b/7, 43a/14; m. ü dīn 242b/15.

miʿmār: (Ar.) Mimar. 87b/11; m.-i ʿadl-i šāmil 115a/12; m.-i siyāset 191a/12, 192b/2.

mīnā-fām: (Far.) Mina renkli, sırça renkli, cam mavisi. çarḥ-ı m. 12b/14.

minʿām: (Ar.) Çok bağıştta bulunan. 220a/1; m.-ı mufaẓẓal 9b/14; ḥuḳūḳ-ı mufaẓẓal-ı m.-ı ḥaḳīḳi 85a/3.

min baʿd: (Ar.) Böylece, bundan sonra. 65b/11, 81b/15, 176b/9, 202a/11, 251b/17.

minber: (Ar.) Cabilerde hatibin çıkıp hutbe okuduğu merdivenli kürsü. 139a/15; m.-i vaʿz 91b/6.

min-ğayr: (Ar.) Olmayarak. 144b/17.

minhā: (Ar.) Ondan, bundan. ṣecere-i m. ʿanhā 61b/7.

minhāc: (Ar.) Açık, geniş yol. m.-ı fütüvvet 98a/6.

minnet: (Ar.) Minnet. 24b/9; ʿillet-i m. 90a/8; zīr-i bār-ı ḥamiyyet ü m. 100b/5; cānına m. 218b/14; m.-cüy "minnet eden" m. ol- 220a/2.

minnet-dār: (Ar.Far.) Minnetdar. 105a/4.

minṣār: (Ar.) Destere, bıçkı. m.-ı saḥt-kār-ı siyāset 193a/8; m.-ı yebāb 88a/12; m.-ı zulm-ı ğadr 259b/15.

minvāl: (Ar.) Tarz, yol, suret, şekil. 24a/11, 126b/11, 140b/12, 168a/3, 226b/14.

mīr: (Far.) Amir, baş; kumandan; bey. m.-i kār-güzār 59b/6.

mirāren: (Ar.) Defalarca. 76a/7.

mīrās: (Ar.) Miras. māl-ı m. 204a/14.

mirāz: ?. m.-ı pādişāhī 217a/5.

mir'āt: (Ar.) Ayna. 7a/12, 207b/16, 208a/6; m.-ı 'afv ü mağfiret 157b/13; m.-ı nūr-ı 'işmet 18b/10; levḥa-i ṭab' -ı m. 232b/17.

mīrī: (Far.) Beğlik, devlet hazinesine ait; devlet hazinesi. 55a/7; cānib-i m. 55a/6.

mīşāk: (Ar.) Antlaşma, karşılıklı mutabakata varılmış sözleşme. m.-ı 'ahd 79a/15; m.-ı vezīr 171a/14; 'ahd ü m. 60a/9, 106a/7, 177b/8, 180a/10.

mişāl: (Ar.) 1) Örnek; benzer, andırır. 44b/13, 88b/6, 126b/9, 234a/12, 252b/1; 'adimü'l- m. "eşi benzeri olmayan" 133b/14; deryā-m. "deniz gibi, pek çok" 36a/4. 2) Rüya, düş. 'ālem-i m. "rüya; uyku alemi" 14b/3, 83a/3.

mi'şam: (Ar.) Bilek, nabız yeri. 149a/15, 149a/17; m.-ı nāzenin 152b/11.

misbār: (Ar.) Neşter. m.-ı fikr 132b/16.

misk: (Ar.) Misk. m.-i ezher 126b/16; nāfe-i m. 95a/15.

mişkāl: (Ar.) Yirmi dört kıratlık bir ağırlık ölçüsü. 16a/10, 16a/10.

miskīn: (Ar.) Sakin, yumuşak huylu, halim; yoksul, kimsesiz. 29b/5, 63a/14, 171b/16; ḡazāl-ı m. 174a/12; ḥāce-i m. 202b/15; mūr-ı m. 77b/8; şayyād-ı m. 148a/17.

miskīne: (Ar.) [*miskīn*'in dişili.] Pire-zen-i m. 133a/11.

mişl: (Ar.) Gibi, benzeri, eşi; miktar. 27b/1, 30b/17, 63a/6, 152a/14, 258b/3.

mīş: (Far.) Koyun. m.-i dil-rīş 139b/4.

mīve: (Far.) Meyve, yemiş. 55b/8, 55b/14; m.-i dıraḥt 5b/2; m.-çin "meyve toplayan" m.-çin ol- 55b/12; m.-ḥār "meyve yiyen" m.-ḥār ol- 56b/2.

miyāh: (Ar.) Sular. 107b/3, 148a/13; m.-ı biḥār ü enhār 262b/9; m.-ı cedāvil ü enhār 259b/14; mecma' -ı m.-ı ḡazīr 96b/9.

miyān: (Far.) 1) Orta; meyan, ara, aralık. 7b/10, 33b/15, 57b/4, 72a/6, 186b/17; m.-ı ādemiyān 110b/16; m.-ı dil 109a/7; m.-ı ḡumūm 9a/9. 2) Bel, ince bel. esb-i lāḡar miyān 168b/14.

miyān-beste: (Far.) "bel bağlamış" hemen işe hazır. m. ḳıl- 99a/12.

miyāne: (Far.) Orta; ara, meyane. 38a/6, 58b/13, 103a/7, 136a/5, 218b/3; m.-i ‘ asker 163b/10; m.-i meydān 72b/14.

mi‘yār: (Ar.) Ölçü. m.-i ‘ ayār 7b/6; mi‘ mār-ı şahihü’l-m.-ı iktidār-ı kāmili 2b/3.

mizāc: (Ar.) Bir şeyle karıştırılmış olan başka şey; huy, tabiat. 215a/14; m.-i ‘ ālem 157b/15; m.-i halk 119b/11; m.-i sulṭān 225b/9.

mizāḥ: (Ar.) Mizah. 205a/15; m. u muṭāyebet 205a/16; ḳadem-i m. u muṭāyēbe 205b/6

mizāḥāt: (Ar.) Şakalar, latifeler. fūkāḥāt ü m. 161a/17.

mizān: (Ar.) Terazi, ölçü aleti, tartı; ölçek. 210b/5; m.-ı ṭāli‘ 15a/17; kefe-i m.-ı ṭā‘ at 112b/17; mu‘ addil-i m.-ı ehvā‘-i benī ādem 130a/17.

miz-bān: (Far.) Misafiri, konuğu ağırlayan; ev sahibi. 54a/16, 55a/3, 104b/11, 105b/16; m.-ı mihr-bān 106a/9.

mu‘ addil: (Ar.) Tadil eden, müsavi ve beraber kılan, düzelten, denkleştiren. m.-i dil 15a/17, m.-i mizān-ı ehvā‘-i benī ādem 130a/17.

mu‘ ādil: (Ar.) Müsavi, denk. 84a/10, 124b/6; m. ü müsāvi 244b/6.

mu‘ āf: (Ar.) Affolunmuş, bağışlanmış; ayrı tutulmuş; serbest. m. ol- 68b/8; m. ṭut- 86b/10.

mu‘ āḥez: (Ar.) Muaheze olunan; tenkidedilen. m. ü mu‘ āḳab ol- 121b/2.

mu‘ āḥeze: (Ar.) Azarlama, paylama, çıkışma; tenkid. m. vü muṭālebe 35b/3.

mu‘ aḥḥar: (Ar.) Sonraya, geriye bırakılmış; sonraki. 26a/12.

mu‘ āḳab: (Ar.) Cezaya çarptırılmış. mu‘ āḥez ü m. ol- 121b/2.

mu‘ āḳad: (Ar.) Akdedilmiş, mukavele ile tasdik edilmiş olan. ḥall-i m.-ı mühimmāt-ı saltanat 239a/3.

mu‘ ālecāt: (Ar.) İlaç yapmalar, ilaçla tedaviler. m.-ı cerāḥāt 160a/16; m.-ı cerḥā 164a/3; bāb-ı m. 48b/3.

mu‘ ālece(t): (Ar.) İlaç yapma veya kullanma. m. éde gel- 184b/12; m. ét- 161b/7; mürāca‘ at u m. 149a/9.

mu‘ allā: (Ar.) Yüce, yüksek. 30b/4.

mu‘ allāḳ: (Ar.) Asılmış, asılı; bağlı. m. ḳıl- 256a/2; müfevvez ü m. 109a/14.

- mu^ç allem:** (Ar.) Talim görmüş, talimli. 2b/16; tevfir-i tevkîr-i şân-ı m. 23b/6.
- mu^ç allim:** (Ar.) Talim eden, öğretene. 22a/15, 23b/11, 24a/4; m.-i erib 17b/11; m.-i hünerperver 18b/7; m.-i müselleme 17b/17.
- mu^ç âmelât:** (Ar.) Muameleler, işlemler. ehl-i m. 119b/7.
- mu^ç âmele:** (Ar.) Davranış; yol, iz. 21b/14, 39a/1, 81a/2, 120b/15; m. ét- 147a/7, 255b/15; hüsni-i m. "iyi davranış" 71b/1.
- mu^ç ânağa:** (Ar.) Birbirinin boynuna sarılma, kucaklaşma. muşâfağa vü m. ét- 263b/6.
- mu^ç âraza:** (Ar.) Birbirine karşı gelme; kavga, çekişme. 250b/8; m. vü muhâşemet 249b/11; m. vü münâkaşa ét- 249a/16; münâkaşa vü m. ét- 125a/11.
- mu^ç ârefe:** (Ar.) Bilişme, tanışma, birbirini bilip tanıma. baħr-ı muhîti-i m. 17a/7.
- mu^ç âriz:** (Ar.) Muaraza eden, karşı gelen. muhâlif ü m. 117b/12.
- mu^ç arref:** (Ar.) Tanımlanmış; tanınan, bilinen. m. ol- 90a/9.
- mu^ç âşeret:** (Ar.) Birlikte yaşayıp iyi geçinme. hüsni-i m. ét- "iyi geçinmek" 246a/12.
- mu^ç âşir:** (Ar.) Birlikte yaşanan, geçinen. m.-i vesâ'il 254a/10.
- mu^ç âteb:** (Ar.) Tekdir olunan, azarlanan, paylanılan. 121b/1.
- mu^ç âtebe:** (Ar.) Azarlama, kızma. m. olın- 35b/3.
- mu^ç aṭṭal:** (Ar.) Tatil edilmiş, bırakılmış; kullanılmaz; boş, işsiz. müşevveş ü m. ol- 143a/3.
- mu^ç aṭṭar:** (Ar.) Itırlı, güzel kokulu; meşhur bir çeşit lale. 12b/3, 109a/2, 143a/12.
- mu^ç âvedet:** (Ar.) Geri dönme, dönüş; huy edinme. 167a/8; m. ét- 176a/8.
- mu^ç âvenet:** (Ar.) Yardım, destek, katkı. 74b/5, 106b/8, 175b/14, 213a/9; bi-mu^ç âvenet-i bürdbari 183b/3; hüsni-i m. 175b/9, 260b/7.
- mu^ç âvin:** (Ar.) Muavenet, yardım eden, yardımcı. muḳârin ü m. ol- 130a/10.
- mu^ç âyene:** (Ar.) Gözden geçirme, yoklama. m. ét- 115b/12; m. kıll- 46b/10, 145b/4, 208a/6; m. olın- 7a/16, 215a/6.
- mu^ç ayyeb:** (Ar.) Ayıplanmış. m. koy- 219a/17; cân-ver-i m. 207b/11.
- mu^ç ayyen:** (Ar.) Tayin edilmiş, belli, belirli; kararlaştırılan. 15a/14, 30b/2, 53b/3; m. ol- 53a/7, 98a/4; m. ü mübeyyen 130a/15; m. ü müvekkel 255a/10.

- mu^ç āzadat:** (Ar.) Yardım etme. luṭf-ı m. 175b/9, 260b/8.
- mu^ç āzeret:** (Ar.) Yardım etmek, destek vermek. m.-i rāy-ı şā'ib 243a/17.
- mu^ç azzam:** (Ar.) Kocaman, koca, ulu. 64a/16; deyr-i m. 33b/13; emr-i m. 16b/2; melik-i m. 4b/6; mühib ü m. görün-188a/11.
- mu^ç azzamât:** (Ar.) Büyük ve ağır işler. m.-ı umūr 213a/8.
- mu^ç azzeb:** (Ar.) Azab içinde bulunan, eziyet çeken. m. kı1- 150a/16.
- mu^ç azzez:** (Ar.) İzzetlendirilmiş; izzet ve şeref sahibi; kıymetli, aziz. m. kı1- 102a/2; şer^ç-i m. 137a/6.
- mubāl:** (Ar.) Dikkatli, özenli. m. ol- 88b/16.
- mubattın:** (Ar.) Kin tutan, içinden pazarlıklı; karnı zayıf ve içine çökük olan. 54a/7; m. u mübhem 16b/2.
- mūci^ç:** (Ar.) Acı veren. zarb-ı m. ü mü'ellim 148b/12.
- mūcib:** (Ar.) İcabeden, lazım gelen, gereken; sebep, vesile. 43b/5, 183b/14, 208a/9; m. ol- 167b/4; m.-i sa^ç ādet-i her dü serā 54a/8; m.-i tesliyet 172a/9; m.-ince "gereğince, gereğine göre" 58a/3, 87a/9, 260a/15; bilā-m. "sebepsiz, hiç yoktan" 33a/1.
- mu^ç ciz:** (Ar.) İcazededen, acze düşüren, başkaları, -bir şey yapmada - geri bırakan. berā^ç at-ı ibāret ü m. 232b/3; kelām-ı m. 154a/14; kelām-ı m.-i niżām 226b/9.
- mūda^ç:** (Ar.) Kendisine emanet bırakılmış, emanetçi. 92b/15; m. ol- 92b/15.
- mudārā:** (Ar.) İyi geçinmek. m. vü muvāsā 120b/9.
- mufāraqa(t):** (Ar.) Ayrılmak, uzaklaşmak. 172a/17.
- mufāzzal:** (Ar.) Başkalarından üstün tutulmuş. ḥuḳūḳ-ı m.-ı min^ç ām-ı ḥaḳīḳī 85a/3; min^ç ām-ı m. 9b/14.
- muğanniyye:** (Ar.) Şarkıcı [kadın]. cāriye-i m. 82b/16.
- muğaylān:** (Far.) Deve dikenini. pes-i dıraḥt-ı ḥār-ı m. 153b/16.
- muğayyer:** (Ar.) Başka duruma getirilmiş, değiştirilmiş. 123a/7; m. ol- 201b/2.
- muğberr:** (Ar.) Gücenmiş, kırgın; tozlu, tozlanmış. 66a/11, 184a/3.
- muğtenem:** (Ar.) Ganimet olarak alınmış. 61a/16.

muḥabbet: (Ar.) Sevgi, dostluk, samimi yakınlık. 35a/2, 97a/11, 201b/4; m. ét- 178a/10; meyl ü m. 153a/5, 181b/7; m.-engiz "muhabbet eden, dostluk kuran" kelâm-ı dil-âviz-i m.-engiz 235b/8.

muḥabbî: (Ar.) Bozukluk, düzensizlik, karışıklık. muḥtell ü m. ol- 183a/13.

muḥâceret: (Ar.) Göç etme, vatan değiştirme; göç. 161a/6.

muḥaddere: (Ar.) Örtülü kadın; Müslüman kadını. m.-i hikmet 4b/15; m.-i hümayün 191a/7; m.-i memleket 38b/1; m.-i nâzenin 16a/15; m.-i salṭanat 74b/13.

muḥaddiṣân: (Ar.Far.) Hadis ile meşgul olanlar. m.-ı aḥbâr-ı aḥvâl-ı benî âdem 11b/16.

muḥâfaza(t): (Ar.) Hifzetme, saklama, koruma. 17a/15, 53b/12, 64a/14; m. ét- 113b/2, 224a/16; m. kı1- 153b/12; m.-i eṭrâf 43b/7; m.-i ra' iyyet 53b/13.

muḥâkî: (Ar.) Benzeyen, benzer olan. 7a/10.

muḥakḳak: (Ar.) Tahkik olunmuş, hakikati, gerçekliği, doğruluğu belli olmuş, doğru; her halde, ne olursa olsun. 28a/10, 83b/6, 149a/12, 194a/13; fehvâ-yi m. 23a/2.

muḥakḳar: (Ar.) Küçük düşürülmüş; küçük. 223b/11; ḥâr u m. 108a/14; ḥôr u m. 41b/10.

muḥakḳir: (Ar.) Tahkir eden, hakir ve hor gören. 48b/8.

muḥâl: (Ar.) Mümkün olmayan, olamaz. 78b/1, 106a/6, 257b/12; m. ol- 223a/13; emr-i m. "gerçekleşmesi imkansız olan bir emir" 81a/8; fikr-i m. 59a/3.

muḥâlaṣat: (Ar.) Dostça geçinme, içten davranma. kâr-ı m. 65b/3.

muḥâlât: (Ar.) Mümkün olmayan, olmaz, olmayacak şeyler. cümle m. 75a/2; cümle-i maḳûlât-ı m. 48a/5.

muḥâlefet: (Ar.) Muhaliflik, uygunsuzluk, aykırılık; düşmanlık. 98a/14; m. ét- 132a/1; âteş-i m. 99a/9; ṭarîḳ-i m.-e git- 35a/16; m. ü münâza' ât 243b/10.

muḥâlîf: (Ar.) Muhalefet eden, aykırılık gösteren, uymayan. 52b/16, 76a/7, 137a/4; m. ol- 98b/13; m. ü mu' arız 117b/12.

muḥallâ: (Ar.) Süslenmiş, donatılmış. müzeyyen ü m. kı1- 109a/11.

muḥalled: (Ar.) Sürekli kalan, daimî olan, ebedî, kalıcı, ölümsüz. nihâl-i devlet-i m. 49a/7.

muḥammer: (Ar.) Mayalanmış; yoğrulmuş. 88a/12.

muḥārebe: (Ar.) Harbetme, savaşma, savaş. 78a/6; m. kı1- 35b/16; dilirān-ı m.-i hücum-ı tamām 35b/10; esbāb-ı m. 38a/16; eşnā-yi m. 39b/12.

muḥarref: (Ar.) Tahrif edilmiş, değiştirilmiş. m. ol- 160a/17.

muḥarremāt: (Ar.) Şeraitçe haram ve yasak olan şeyler. 57a/15; m. ü mekrūhāt 49b/17.

muḥarrer: (Ar.) Tahrir olunmuş, yazılmış, yazılı. 18b/17, 33a/4, 67b/13, 143a/13, 248a/13.

muḥāşamāt: (Ar.) Hasımlık, düşmanlık. 137a/1.

muḥāşamet: (Ar.) Düşmanlık. dest-i m. 129a/12; mu'āraza vü m. 249b/11.

muḥāşara: (Ar.) Kuşatma, etrafını çevirme. m. et- 165a/14.

muḥaşşal: (Ar.) Hasıl edilmiş, elde edilmiş; hasılı, sözün kısası. 107a/1, 228a/8; m.-ı kelām "sözün kısası" 202b/2, 208b/6; m. u müyesser ol- 116b/3.

muḥātaba(t): (Ar.) Konuşmak, sohbet etmek. 205b/7; m.-ı 'acüz 176a/3.

muḥāvere: (Ar.) Konuşma (iki kişi karşılıklı olarak). müşāveret ü m. 240b/3; ba' de'l-m. 238a/16.

muḥayyel: (Ar.) Tahayyül olunmuş, hayal kurulmuş. m. ol- 202a/17.

muḥayyem: (Ar.) Çadır kurlu alan; karargāh. m.-ı 'izz ü iqbāl 128b/12.

muḥayyer: (Ar.) Seçmece, beğenmece. m. kı1- 255b/16.

muḥāzarāt: (Ar.) Akılda tutulan hikâyeler, faydalı bilgiler. 165b/2, 232a/16; m. ü münşe'āt 4a/11.

muḥāzāt: (Ar.) Aynı hizada bulunma, karşı durma. 26a/14, 144a/15.

muḥāzır: (Ar.) Hazır, şimdiki. m.-ı ekābir 4a/10; m.-ı ḥavāşş ü 'avām 71b/14, 238b/4; m.-ı şigār ü kibār 108a/13; m.-ı 'uqālā 77a/8, 131b/9.

muḥazzar: (Ar.) Tahzir olunmuş, yeşil renk verilmiş, yeşile boyanmış. mer'ā-yi m. 113a/15; riyāz-ı m. 115b/5.

muḥbir: (Ar.) Haber veren, haberci. m. ol- 162a/16.

muḥibb: (Ar.) Seven, sevgi besleyen, dost. m.-i ehlullāh 111b/7; m.-i ḥikmet 40b/7.

muḥill: (Ar.) İhlal eden, bozan. 90a/15, 229b; m.-i ḥürmet 205a/16.

muḥīṭ: (Ar.) Etrafını çeviren, kuşatan. 145a/12, 257b/10; baḥr-i m. 254b/10; baḥr-i m.-i zamir 232b/16.

muḥkem: (Ar.) Tahkim edilmiş, sağlam, kuvvetli. 38b/17, 98b/14, 229a/6; m. ét- 72a/6; m. kıl- 170a/13; m. ol- 47a/10; m. tüt- 128b/14.

muḥkeme: (Ar.) Sağlam, berk, sağlamlaştırılmış, kuvvetli. kā'ide-i m. 19a/10.

muḥliş: (Ar.) Halis, katkısız; dostluğu, samimiliği ve hali içten, gönülden olan. dōst-ı m. 227b/17.

muḥlişān: (Ar.Far.) İçten ve samimi olanlar. m.-ı yek-cihet 227b/16.

muḥriz: (Ar.) Elde eden, kazanan. 160a/8.

muḥtāc: (Ar.) Muhtaç, ihtiyacı olan. 18b/11, 51b/15, 82a/5; m. ol- 14b/9; m. u dermānde 102b/4; m. u mazlūm 134b/13; m. u müstemend 227b/5.

muḥtāle: (Ar.) Hilekār (bayan). dile-i m. 58b/6.

muḥtār: (Ar.) Seçilmiş olan, seçkin; serbest, özgür davranan. 242b/14; fā'il-i m. 37b/4, 53a/2.

muḥtaşar: (Ar.) Kısaltılmış, kısaltma, kısa. 48b/8, 223b/10, 252b/13; metā'ı m. 41b/11, 112b/2; sāḥa-i m.-ı 'ālem-i fānī 42a/11.

muḥtaşş: (Ar.) Bir kimseye yada şeye mahsus olan, ...-e vergi. 23a/3, 95b/12.

muḥtebes: (Ar.) Alıkonulmuş, hapsedilmiş. m. ḳal- 208a/12.

muḥteff: (Ar.) Saklanan, gizlenen; gizlenmiş. 144b/1; m. ol- 5a/5, 207b/16.

muḥtelif: (Ar.) Birbirine uymayan, zıt; türlü, çeşitli, çeşit çeşit. müteferriḳ ü m. ol- 109b/4. müteğayyir ü m. ol- 71a/9.

muḥtelife: (Ar.) Birbirine uymayan, zıt; türlü, çeşitli, çeşit çeşit. rivāyet-i m. 39b/7; ṭavā'if-i m.-i keşire 31b/6.

muḥteliṭ: (Ar.) Karışık, karma. 80a/11; m. ü mü'telif ol- 212b/5.

muḥtell: (Ar.) İhlal edilmiş, bozulmuş, bozuk; karışmış. 143a/2, 238a/7, 258b/11; m. ü muḥabbīṭ ol- 183a/13.

muḥterem: (Ar.) İhtiram olunmuş, saygıdeğer, sayın. baṭrik-i m. 166a/13; 'azīz ü m. tüt- 194a/5.

muḥterifān: (Ar.) Sanatçılar, iş emekçileri. bāzergān u m. 119b/8.

muḥtevē: (Ar.) İhtiva eden, içine alan, içinde bulunduran. 4b/3, 31b/15, 58b/7, 84b/17.

mu' idān: ?. 258a/3.

mu' in: (Ar.) Yardım eden, yardımcı. 246a/15; m. ü zahīr ol- 130a/4, 212b/13; nāsır ü m. ol- 216b/8.

mu' izz: (Ar.) İzzet ve ikram edici, ağır layıcı; Allah. sırr-ı m. 32b/8.

muḳābele: (Ar.) Karşılık verme, karşılama; karşı gelme; birbiriyle karşılaştırma. 25a/1, 38a/15, 84a/16, 158a/8; m. ét- 35b/7, 36a/4.

muḳābil: (Ar.) Karşı karşıya gelen, bir şeyin karşısında bulunan; karşılık olarak. 129b/11, 202b/14; m. kııl- 112b/1; m. ol- 35b/14, 233b/4.

muḳaddem: (Ar.) Takdim edilen, sunulan; önde giden, önceki; değerli, üstün. 22a/7, 83a/13, 138a/15, 231b/3; m. ol- 34b/4; m. tut- 86b/12; m.-ce "öncelikle" 59b/3.

muḳaddemā: (Ar.) Önce, eskiden. 145a/17, 198b/2, 222b/9, 152a/17.

muḳadder: (Ar.) Takdir olunmuş, kıymeti bilinmiş; yazılı, alında yazılı. 67b/15, 94b/9, 104b/2, 143a/13; m. ol- 78a/15; m. kııl- 112a/15; m. u maḳdūr ol- 77a/6.

muḳaddimāt: (Ar.) Öne geçenler, önde gidenler; başlangıçlar, girişler. 151b/11, 171a/13; m.-ı günā-gün 164a/13; m.-ı maḳbūle 20b/4; m.-ı recā 78b/7; temhīd-i m. 135a/12.

muḳaddime: (Ar.) Başlangıç, giriş, önsöz. 11a/17, 68a/13, 222b/11; m.-i kitāb 231a/15; m.-i kitābe 249a/4.

muḳārenet: (Ar.) Bitişiklik; yaklaşma, kavuşma; uygunluk. 80a/14.

muḳārin: (Ar.) Bitişik, ulaşılmış, erişmiş, bir yere gelmiş. 191b/7; m.-i icābet-i ḳāziyü'l-ḥācat 154b/6; m. ü mu' āvin ol- 130a/10.

muḳarraḫ: (Ar.) Küpeli, küpeyle süslenmiş. m. u müşennef kııl- 126a/14.

muḳarreb: (Ar.) Yaklaşmış, yakın; yakın kimse. 159a/7; m.-i der-gāh 58a/8; m.-i melik 97a/15; m.-i sultān 98a/9, 206b/6; melik-i m. 240a/6.

muḳarrebān: (Ar.) Yakın olanlar, yakınlar; Allah'a yakın olanlar. m.-ı der-gāh 80b/3, 128a/17, 140b/3; m.-ı devlet 146a/11; m.-ı melikden biri 157a/9.

muḳarrebīn: (Ar.) Yakınlar; Allah'a yakın olanlar. melâ'ike-i m. "Tanrı'ya yakın melekler" 23a/8.

muḳarrer: (Ar.) Kararlaştırmış; şüphesiz, sağlam; anlatılmış. 72a/1, 122a/13, 221b/1; m. ét-200a/8; m. kı1- 44a/8; m. ol- 78a/13; m. ıtut- 86b/5.

muḳarrir: (Ar.) Yerleştiren, sâbit kılan; anlatan, bir maddeyi etraflıca anlatan. 239b/12.

muḳâtele: (Ar.) Birbirini öldürme, vuruşma; savaş, kavga. 35b/8, 38a/15; muḳâbele vü m. 259b/4.

muḳâvemet: (Ar.) Sağlam durma, dayanıklı olma, dayanıklılık. 179a/16.

muḳavvî: (Ar.) Kuvvet veren, kuvvetlendiren. m.-i şer' -i muḳahhar 191a/15.

muḳayyed: (Ar.) Kayıtlı, bağlı, bağlanmış; bir işe ehemmiyet veren; kaydolunmuş. 54a/11, 193a/17; m. ol- 98b/14, 244a/10; m. ü mü'telif 142b/11.

muḳbil: (Ar.) İkbali, kutlu, mutlu. 239b/2.

muḳîm: (Ar.) İkamet eden, oturan. m. ol- 88a/8, 259a/15.

muḳrî: (Ar.) [Ku'an] okuyan; Ku'an okumasını öğreten veya ezberleten kimse. m.-i ḳumrî-i ḳalender 13a/14.

muḳtebis: (Ar.) İktibâs eden, faydalanmak üzere alan, aktaran. m.-i envâr 6a/14; m.-i envâr-ı ' avârif ü şiyem 10a/5.

muḳtedâ: (Ar.) Örnek tutulan; önde bulunan, kendisine uyulan. m.-yi ferrâ? 25a/7; m.-yi kirâm 24b/13.

muḳterin: (Ar.) Yaklaşan, yakın gelen. m. ol- 191b/8; m.-i şalâḥ-ı ehl-i ' âlem 238b/12.

muḳtezâ: (Ar.) Gereken, lazım gelen. 68a/5, 236a/2; m. ol- 28b/10; m.-yi ḥâl 26a/3; m.-yi maḳâm 223a/8; m.-yi selâmet-i fıtrat 111a/6; ḥilâf-ı m.-yi ' aql ü ḥikmet 128a/9.

muḳtezâsınca: (Ar.T.) Gereğince. 22a/4, 34a/8, 69b/12, 140a/1, 238b/14.

mulimmât: (Ar.) Kazalar; felaketler, musibetler. def' -i mekârih ü m.71b/10.

mûm: (Far.) Mum. m. ol- 9a/10, 64b/1; m.-i bî-' asel 185b/11.

munfaşıl: (Ar.) Ayrılan, ayrılmış, ayrı. m. ol- 126b/1.

mûnis: (Ar.) Alışmış, alışkın. m. ol- 169b/5.

- munḳalib:** (Ar.) Dönen, dönmüş, değişen, başka bir şekle giren. m. ol- 20a/12.
- munḳatıf:** (Ar.) Kesilen; arkası kesilen, tükenen, kalmayan, biten. 53a/4.
- munḳazî:** (Ar.) Tamam olan, biten, nihayet bulan. m. ol- 44a/12.
- munşabb:** (Ar.) Dökülen, karışan. m. ol- 21a/1.
- munşarif:** (Ar.) Vaz geçen, geri dönen. 85b/15, 146b/5, 260b/1; m. ol- 182a/14.
- munşif:** (Ar.) İnsaf eden, insafılı. m. ol- 92b/8; m. ü civān-merdlik 107a/12.
- munṭabıf:** (Ar.) Basılan, damgalanmış; yaradılışdan olan; hoş görünen, güzel. 47b/6; m. ü mürtesim ol- 233a/1.
- munṭafî:** (Ar.) Sönen, sönik. ğayr-i m. 133a/8; m. vü münḳatıf^c 99a/10.
- munṭaşif:** (Ar.) Yarı, orta. m.-ı nehār 168b/5.
- munṭavî:** (Ar.) Dürülüp bükülen, toplanmış. 4b/4, 58b/7.
- munṭazam:** (Ar.) Düzgün, derli toplu, düzenli; düzenli olarak. 113a/4; m. kı1- 146a/17; m. ol- 99a/15, 166b/9, 264a/2.
- munṭazar:** (Ar.) Beklenen, gözlenen. m.-ı vaḳt 233b/10.
- munṭazır:** (Ar.) İntizar eden, gözleyen, bekleyen. 33a/6, 175a/12; m. ol- 22a/8, 144a/16; m. ü rāzî 67a/12.
- munzabt:** ?. maḥfūz ü m. 245a/10.
- munzamm:** (Ar.) Üste konan, katılan; ek. m. èt- 46a/1; m. kı1- 42a/11; m. ol- 248b/7; şāhib-i a^c zam-ı m. 31a/14; mużāf u m. 53a/12.
- munzar:** (Ar.) İnzar edilmiş, geciktirilmiş. 21a/16.
- mūr:** (Far.) Karınca; yoksulluk, fukaralık sembolü. 77b/4, 77b/16; m.-ı ḥaḳîr 241b/2; m.-ı miskîn 77b/8; m.-ı za^c if-i bi-zūr 77a/12.
- murād:** (Ar.) Arzu, istek; maksat, meram. 38b/6, 76b/9, 224b/10; m. edin- 81a/13; m.-ına èr- 224b/1; m.-ı Şāpūr 178a/13.
- murādāt:** (Ar.) İstenilen şeyler, istekler, niyetler. 94b/7, 218b/4, 253b/6; m.-ı ümîd-vār 227a/2; taleb-i m. 51b/13; vāşıl-ı m. ol- 117b/8.
- murāfaḳāt:** (Ar.) Refakat etme, yol arkadaşığı, yoldaşlık. m. ü muvāfaḳat 117b/16.

- muraşşâ'** : (Ar.) Kıymetli taşlarla bezenmiş. m. u maqbûl 27b/7; 66b/12, 172b/1.
- murdâr**: (Far.) Murdar, kirli, pis. 203a/1.
- murdâr-hâr**: (Far.) "murdar yiyen": karga; çaylak. 204b/13; m. ol- 204b/11.
- mûriş**: (Ar.) Getiren, veren, kazandıran; miras bırakan. 96b/12; m.-i 'ayb ü şeyn 79b/15; m.-i melâl 89b/5; m.-i şemâtet ü melâmet 202a/14; m.-i taħarri-i 'uqûl 159a/15.
- murtabıf**: (Ar.) Bağlı, bağlanmış; mec. bir şeyle ilgili, ilgisi olan. 74a/13.
- murtażâ**: (Ar.) Hz. Alî'nin lâkabı. ħazret-i m. 87b/8.
- muşaddak**: (Ar.) Tasdik olmuş, gerçekliği resmi olarak yazı ile bildirilmiş. kelâm-ı m. 211a/5, 242b/11; ma' nâ-yi m. 23a/2.
- muşâfaha**: (Ar.) El sıkışma, tokalaşma. 263b/7; m. vü mu' anağa ét- 263b/6.
- muşâfât**: (Ar.) Samimi ve halis dostluk. m.-ı müstedim 65b/16; muvâsât ü m. 136a/5.
- muşaffi**: (Ar.) Tasfiye eden, süzen. m. kı1- 158b/8.
- muşâhabet**: (Ar.) Konuşma, söyleşi. m. ét- 166b/8; m. olın- 101b/5; m.-i mecâleset 166b/7; şeref-i m. 105a/3; m. ü müşâdaķat ét- 210a/15; m. ü ülfet 141b/9.
- muşâheret**: (Ar.) Evlenme ile meydana gelen akrabalık. m.-i şeref-i müzâheret 242b/4; 'aķd-i m. 66a/7, 91b/17, 117b/3.
- muşahhar**: (Ar.) Elde edilmiş. m.-ı şemşir-i âteş 43b/11; . m.-ı fermân 239b/14; m.-ı tiğ-i cihân-sitâni 44a/3; m. kı1- 44a/5.
- muşâhib**: (Ar.) Biriyle sohbetinde bulunan, konuşan, arkadaşı; padişahların hususi işlerinde bulunanlardan herbiri. 58a/7, 80a/14; m. edin- 160a/12; muşâhabet-i m.-i kezzâb 205a/8.
- muşâhibân**: (Ar.Far.) Musahibler. 213a/10.
- musâhil**: (Ar.) Kayıtsız, ihmalkar, aldırışsız. müsâmiħ ü m. 180b/3.
- musallaf**: (Ar.) Musallat, sataşan, ilişen. m. kı1- 163a/14; m. ol- 183a/12.
- muşammem**: (Ar.) Yapılmasına kesin karar verilmiş, mukarrer. mutaşavver ü m. 234a/8.
- muşâra'a**: (Ar.) Güreş tutmak, boğuşmak. 205b/8.

muşavver: (Ar.) Tasvirli, resimli; tasarlanmış, düşünülmüş. 18b/17, 40b/17, 248a/13; rûh-i m. “cisimlenmiş ruh” 7a/4.

musaytır: (Ar.) Gözetici, murakıp. m. ol- 207b/6.

muşîb: (Ar.) İsbet eden, rastgelen; yanılmayan. 96b/13.

muşîbet: (Ar.) Musibet. 132b/2, 241b/16.

mūşil: (Ar.) Ulaştıran, yetiştiren, vardıran. 33a/17.

muşirr: (Ar.) Israr eden, ayak direyen. m. ol- 256a/8.

muşlih: (Ar.) İslah eden, iyileştiren, düzeltici, arabulucu. 200a/1; m.-i aḥvāl-ı ‘âlem 130a/17; m. u niğū-kār 191b/10.

mustazhar: (Ar.) Yardım görmek, destek olmak. m. ol- 207b/5.

mūşt: (Far.) Yumruk, tokat; mec. avuç. m.-ı ḥāk 253a/17.

muta‘ atṭis: (Ar.) Arzulu, istekli, hevesli. m. u müteşevvik 172b/13.

mut‘ ab: (Ar.) Yorgun. m. ol- 168a/15.

muṭābaḳat: (Ar.) Uygun düşme, birbirini tutma, uygunluk. vāḳı‘ a-ı m. 141a/12.

muṭābıḳ: (Ar.) Uyan, uygun. 130b/3.

mu‘ tād: (Ar.) Âdet olunmuş, alışılmış. 19a/5, 84b/15, 100a/13, 172b/13; m. ol- 68a/15, 76a/5.

muṭahhar: (Ar.) Temizlenmiş, pak; mübarek ve mukaddes. ḥükm-i şer‘-i m. 134b/5; muḥālif-i şer‘-i m. 224a/16; muḳavvī-i şer‘-i m. 191a/15; şer‘-i m. 130b/5.

muṭahhara: (Ar.) Temizlenmiş, temiz; mübarek. āb-ı m. 64a/13.

muṭālebe: (Ar.) Talepte bulunma, hakkını arama; dava. m.-i vesā’iṭ 254a/11; müntehā-yi m. 29a/14; mu’āḫeze vü m. 35b/3.

muṭāli‘: (Ar.) Okuyan, inceleyen. 20a/16.

muṭ‘ am: (Ar.) Yiyeyeceği içeyeceği çok olan. 38b/14.

mutaraşsıd: (Ar.) Tarassud eden, gözleyen. 115a/4.

mutaşaddī: (Ar.) Bir işe girişen; başkasına saldıran. m. ol- 26b/13, 56b/1, 135a/10, 223a/10; mübāşir ü m. ol- 245a/2.

- mutaşarrıf:** (Ar.) Kullanma yetkisine sahip; sancak yöneticisi. m.-ı emvāl 141a/7.
- mutaşavver:** (Ar.) Tasavvur edilmiş, tasarlanmış, düşünülmüş; akla gelebilir, olabilir. 52a/3, 90b/12, 108a/11, 185b/4; m. ol- 260a/17; m. ü muşammem 234a/8.
- muṭāva‘at:** (Ar.) İtaat etme, başeğme. m.-ı nefis-i bed-fermā 184b/10.
- mutavassıt:** (Ar.) Tavassut eden, aracılık eden, aracı; orta, ortalama; orta halli. ḥālet-i m. 96b/17.
- muṭāyebe(t):** (Ar.) Latife etme, şakalaşma; mizahi fıkra, hikaye. mizāḥ u m. 205a/16; ḳadem-i mizāḥ u m. 205b/6.
- mutazaccır:** (Ar.) İçi sıkılan; sıkıntılı. m. ol- 94b/4; m. ü müte‘ellim ol- 168b/8; müteḥayyir ü m. ol- 162b/7.
- mutazallim:** (Ar.) Yapılan haksızlıktan şikayet eden, sızlanan. 120b/7, 129a/3.
- mutazammın:** (Ar.) İçine alan; kefil olan, üstüne alan. 248b/8; m.-ı nizām-ı aḥvāl-ı benī ādem 238b/13.
- mutazarrı‘:** (Ar.) Tazarru eden, yalvarıp yakaran. m. ol- 150a/4, 169b/17.
- mu‘teber:** (Ar.) İtibarlı, hatırı sayılır; inanılır, güvenilir; yürürlükte olan, geçer. 18a/5; m. ol- 4a/10; m. ü maḳbūl 97a/1; maḳbūl ü m. 89a/17.
- mu‘teberāt:** (Ar.) İtibarlı, geçer şeyler. 16a/1, 28a/7.
- mu‘tedil:** (Ar.) Ne az, ne çok, orta halde bulunan; yavaş, sert olmayan; münasip, uygun, biçimli. 97a/2; ma‘ḳūl u m. 124b/3.
- mu‘teḳid:** (Ar.) İtikad eden, gönül bağlayan; maneviyata iman eden. müstaḳim ü m. ol- 239b/6.
- mu‘temed:** (Ar.) Kendisine itimad edilen, inanılıp güvenilen kimse. 35a/9, 43a/10, 207a/1; m. ü emīn 140b/9; m. ü kāfī 232a/11.
- mu‘temedān:** (Ar.Far.) [*mu‘temed*’in ç.] m.-ı der-gāḥ 45a/17.
- mu‘temedāt:** (Ar.) İnanılıp güvenilen kimseler. merdān-ı m. 70b/12.
- mu‘terif:** (Ar.) İtiraf eden, kendi kusur ve kabahatini gizlemeyerek söyleyen, anlatan. m. ol- 107a/12, 147b/11.
- mu‘teriz:** (Ar.) Karşı gelen. m. ol- 168a/17.

muṭī': (Ar.) İtaat eden, boyun eğen; bağlı. 41b/2, 130b/11; m.-i fermān "emre uyan" 28a/15, 246a/7, 253a/1; m. ü fermān-ber ét- 59b/8.

muṭlak: (Ar.) İtlak olunmuş, salıverilmiş, başıboş bırakılmış; kayıtsız, şartsız; yalnız, tek. 109a/13, 171b/13; feyyāz-ı m. 249a/6; ġālib-i m. "tam manasıyla galip" 131a/13; ḥākim-i m. 130b/10; mün'ım-i m. 85b/16; vekil-i m. "dilediği işi yapmakta serbest olan vekil (sadrızam)" 43b/6, 179b/6.

muṭlakā: (Ar.) Mutlaka. 65a/17, 161a/13, 177a/17, 201a/11, 203a/4.

muṭma'in: (Ar.) Gönlü kanmış, içi rahat, şüphesi yok [kimse]. m. ol- 199a/17, 248b/7.

muṭrib: (Ar.) Çalgıcı; şarkıcı, şarkı okuyan. 14a/8; m.-i bezm 14a/10.

muṭṭali': (Ar.) Öğrenmiş, haber almış, bilgili, haberli [olan]. m. kı1- 46a/4, 86a/14; m. ol- 120a/17, 249b/15.

muṭtaşif: (Ar.) Vasıflanmış, özellik kazanmış. 80a/14, 92b/5, 212b/4; m. ol- 186a/14, 210a/16.

muṭtaşıl: (Ar.) Bitişik, diğer bir şeye ulaşmış; ara vermeyen, aralıksız, kesintisiz devam eden. 77a/14, 128b/16; m. kı1- 176a/6; m. ol- 67a/4, 163b/12; m.-ı faz1-ı ādāb u fazā'il 20b/5; m.-ı ḥalāş 171a/12.

muṭvāfaḳat: (Ar.) Uygunluk, uyma; uzlaşma, razı olma. 40b/1, 211a/11; m. ét- 98a/16, 211a/11; m.-ı nefsi bed-fermā 216b/9; şart-ı m. 213a/7.

muṭvaffaḳ: (Ar.) Allahın yardımına ulaşmış, işi rast gitmiş (kimse); başaran, beceren. m. ol- 8b/11.

muṭvāfiḳ: (Ar.) Uygun, yerinde, uyumlu. 48b/9, 215a/14; m. bul- 252a/6; m. ol- 210a/15; refiḳ-i m. 188a/2.

muṭvāḥāt: (Ar.) Kardeş etme, kardeşliğe kabul etme (birbirini). bāb-ı m. 54b/14.

muṭvahḥid: (Ar.) Tevhideden, Allah'ın birliğine inanan. mü'min-i m. 57a/9; mü'min-i m.-i ḥudā-perest 107b/17.

muṭvaḳkıf: (Ar.) Tevkif eden, durduran, alıkoyan. m.-ı siyāset 51a/16.

muṭvāneset: (Ar.) Alışma, alışkanlık kazanma. 176b/15; ülfet ü m. 173a/7.

muṭvāşala(t): (Ar.) Varma, ulaşma, yetişme. rişte-i m. 202a/4; tarḥ-ı m. 65b/3.

muvasā(t): (Ar.) Yardım, iyilik, dostluk etme. m.-ı kādime 65b/16; ni^c met-i m. 66a/10; m. ü muşāfāt 136a/5; mudārā vü m. 120b/9; neyl ü m. 30a/14.

muvaşşah: (Ar.) Süslenmiş, süslü, giyinip kuşanmış. 90b/8; m. kı1- 239b/16; m. ol- 231a/15.

muvāza^a: (Ar.) Bir meselede bahse girişme. 124a/6.

muvāzī: (Ar.) Paralel. 77b/15; m. ol- 84a/9; m.-i pest-i zemīn 42a/3; müşābih ü m. 244b/5

mū[y]: (Far.) Kıl. 9a/9, 201b/9, 202b/10.

muzā^a af: (Ar.) İki kat, kat kat, katmerli. m. ét- 159a/8.

muzāf: (Ar.) İzafe olmuş, katılmış, bağlanmış, bağlı. m. u munzamm 53a/12.

muẓaffer: (Ar.) Zafer, üstünlük kazanmış, üstün. m. ol- 40a/8; İskender-i m. 31b/5; manşūr u m. ol- 43b/10, 44a/6, 233b/2.

muẓırr: (Ar.) Zararlı, zarar veren, zarara sokan. 82a/1, 210b/4.

muẓıḳ: (Ar.) Sıkan, darlaştıran, darlaştıracı, sıkıştırıcı. m.-i zarar 194b/9; mekân-ı m. 175a/6.

muẓıll: (Ar.) Dalalete düşüren, doğru yoldan çıkarıp eğri yola saptıran. 33a/15.

muẓmaḥıll: (Ar.) Çökmüş, darmadağın olmuş, yok olmuş. m.et- 38b/10; m. ol- 3b/13, 59b/15, 76a/13, 90a/14, 113b/5.

muẓmer: (Ar.) Gizli, saklı, örtülü, içde saklı. 60a/4.

muẓtarıb: (Ar.) İztırabı, sıkıntısı olan; rahatsız. m. ol- 26b/13; m.-ü'l-ḥāl ol- 128a/8; muẓtarr ü m. ol- 198b/9; müteḥarrıḳ ü m. 118a/3.

muẓtarr: (Ar.) Çaresiz kalmış, zorunda kalmış; zorlanmış. 164a/1; m. ol- 184a/4; m. ü muẓtarıb ol- 198b/9.

mübāderet: (Ar.) Bir iş yapmaya girişme. m. ét- 178b/14; m. göster- 167a/8; m. kı1- 80b/6.

mübādī: (Ar.) Meydana çıkararak, ortaya koyan. 260a/5.

mübādir: (Ar.) Bir işe hemen girişen. m. ol- 77b/4.

mübāḥaşe: (Ar.) Bir iş hakkında iki veya daha çok kimse arasında edilen söz, konuşma; iddialı karşılıklı konuşma. 27b/9; m.-i ^cilmiyye 19a/6; meydān-ı m. 19a/8; m. vü münāzara 18a/1.

- mübālağa:** (Ar.) Bir işte pek ileriye varma, kusur bırakmama, mükemmel ve kusursuz yapma; büyütme, küçük bir işi büyük gösterme. m. ét- 160a/4, 242b/10; m. göster- 64a/14; m.-ı meblağ 124a/3.
- mübārek:** (Ar.) Bereketli, feyizli; uğurlu, hayırlı; beğenilen, sevilen. 85b/6, 139a/4, 234b/6; m. ol- 116b/15; m. tut- 73b/12; peyk-i m. kadem 14a/15.
- mübāşeret:** (Ar.) Bir işe başlama, girişme. 54a/10, 167a/8, 229a/12; m. ét- 71a/9, 200a/1; m. eyle- 243b/4.
- mübāşir:** (Ar.) Bir işe başlayan. m. ol- 38a/16, 77b/3, 214b/11; m.-i delā'il ol- 254a/11; m. ü mutaşaddi ol- 245a/1.
- mübāyin:** (Ar.) Başka türlü, ayrı; zıt. m. ü menākız 117b/12.
- mübdi':** (Ar.) Örnek ve benzeri yok iken bir şey icat eden, yaratan (Allah). m.-i cemī'-i eşyā' 255a/4; fātır u m. 32b/11.
- mübeddel:** (Ar.) Tebdil edilmiş, değişmiş, değiştirilmiş. m. ol- 59a/9, 151a/9, 151a/12.
- müberhen:** (Ar.) Bürhanlı, delil ile ispat edilmiş; aşikar, belli. 69a/8, 234b/8, 246a/14; m. ol- 229b/17.
- mübeşşir:** (Ar.) Müjdeci, muştucu. 14b/7.
- mübeşşire:** (Ar.) (bkz. *mübeşşir*). m. ol- 215b/7.
- mübevveb:** (Ar.) Bablandırılmış, bölümlenmiş. 43b/14.
- mübeyyen:** (Ar.) Meydana çıkarılmış, açıklanmış; açıklayan, bildiren. 30b/2; m. buyur- 120b/6; m. ol- 263b/2; mu' ayyen ü m. 130a/15.
- mübhem:** (Ar.) Belirsiz, kapalı, anlaşılmaz. 54b/12; mubaṭṭın u m. kı1- 16b/2.
- mübheme:** (Ar.) Belirsiz, kapalı, anlaşılmaz. umūr-ı mühimme-i m. 215b/3.
- mübhemāt:** (Ar.) Müphem olan şeyler. feth-i m.-ı memleket 239a/3.
- mübīn:** (Ar.) Hayrı, şerri, iyiyi ve kötüyü ayıran; açık, besbelli. dīn-i m. "açık, meydanda olan din: İslam Dini" 256a/4; i' lām-ı ma' ālim-i şer'-i m. 185b/15; qarīn-i zālāl-ı m. 33a/12; Qur'ān-ı m. 201a/9.
- mübrem:** (Ar.) Kaçınılmaz, vazgeçilmez, önlenemez. ber-mücib-i emr-i m. 8a/13; emr-i m. 108b/13; nişān-ı m. 132a/13.

- mübriz:** (Ar.) İbraz eden, gösteren, meydana çıkararak. muḳaddem ü m. 160a/8.
- mübteḡā:** (Ar.) Arzu edilen, istenen. m.-yi denā'et-i himmet-i 'acā'iz-i dermānde 42b/11; m.-sınca 14a/4, 70b/2, 84b/4, 104b/1.
- mübteḡel:** (Ar.) İptal olunmuş, hükümsüz bırakılmış, bozulmuş. 90a/15; m.-i ḡasenāt ü ṡā'at 204b/15.
- mübtelā:** (Ar.) Düşkün; tutkun, tutulmuş. m. ol- 63b/4, 170a/11; m.-yı belā-yı ḡazā 67b/1; m.-yi envā'-i ālām 168a/15; m.-yı ḡarāz-ı ḡırş ol- 55b/6.
- mübtenī:** (Ar.) Kurulu, kurulmuş olan; dayanan. 209b/11, 237b/13; m. ol- 235b/12.
- mübtezele:** (Ar.) Pek bol ve ucuz şey; değersiz, hor kullanılan. ṡiyāb-ı m. 18a/6.
- mübṡil:** (Ar.) İptal eden, bozan. 229b/10.
- mücādele:** (Ar.) Mücadele. der-i m. 187b/14.
- mücādil:** (Ar.) Mücadele eden, uğraşan, savaşan. 35b/15; ḡāhir-i m. 17a/8.
- mücāhede:** (Ar.) Uğraşma, savaşma; nefsi yenmeye olan çalışma. 145a/5, 149b/6; m. ét- 25b/9, 164a/13, 229a/6; meşāḡḡat ü m. 72b/9.
- mücāleset:** (Ar.) Birlikte, beraber oturma. 21b/13.
- mücāmele:** (Ar.) Dirlik düzenlik, güzel geçinme. 21b/13; m. ét- 120b/12.
- mücāneset:** (Ar.) Benzeme, hemcins olma. m.-i ṡabī' iyye 173a/6.
- mücāveret:** (Ar.) Mücavirlik, komşuluk. m. ét- 111b/3.
- mücāzāt:** (Ar.) Karşılık; bir suçta karşı ceza çektirme. m. ét- 180a/5; m. ḡıl- 26a/14; ḡayr-i m. ét- 178a/8.
- mücedded:** (A.) Yeni, yepyeni. ḡarīf-i m. 202a/3.
- müceddid:** (Ar.) Yenileyen, yenileyici; dine yeni bir veche veren zat. m.-i evāvin-i ḡavānin-i ecdād-ı 'izām 5b/17; m.-i cihān-ı cümle-i ümem 10a/17.
- mücellā:** (Ar.) Cilalı, parlatılmış, parlak. müzeyyen ü m. ḡıl- 3a/4.
- mücerreb:** (Ar.) Denenmiş, tecrübe olunmuş. efsün-ı m. 201b/8; kelām-ı ṡıdḡ-ı m. 124a/17; terkīb-i m. 160b/1.

mücerred: (Ar.) Çıplak, yalın, açık; yalnız, tek; saf, halis. 35a/13, 76b/1, 98a/4, 195b/7, 195b/15.

mücevvef: (Ar.) Oyuk, içi boş (şey). mişâl-i halka-i dürr-i m. 76a/11.

müciidd: (Ar.) Çok çalışan. m. ü muhkem 115a/15; m. ol- 77b/12; mebâlig ü m. ol- 169b/2.

mücmel: (Ar.) İcmal olunmuş, kısa ve az sözle anlatılmış, öz. 75a/12; m. ol- 7b/13.

mücmelâ: (Ar.) Kısaca, derli toplu olarak, özetle. der-beyân-ı zıkr-i m. 11b/14.

mücrim: (Ar.) Cürüm işlemiş, suçlu. 156b/9, 158b/9, 159a/1, 186b/2; m. u 'âşî 62a/4.

mücrimân: (Ar.) Cürüm işlemiş olanlar, suçlular. günâh-ı m. 181a/6; mezellet-i aqdâm-ı m. 181b/9.

müctemi': (Ar.) İctima eden, toplanan, toplanmış; birikmiş. 63a/2, 188b/5.

müdüam: (Ar.) Devam eden, süren, sürekli; şarap. m.-i câm-ı 'işret 142a/15; şürb-i m. 25a/12, 25b/11.

müdüarâ(t): (Ar.) Dostça geçim, yüze gülme. rây-ı m. 39a/7; m. ü hüsn-i mu'âşeret 246a/11; m. vü mülâyemet 186a/10; mülâyemet ü m. 186b/9.

müdüarese: (Ar.) Birlikte ders çalışma. fetḥ-i bâb-ı m. 4a/7.

müdüavât: (Ar.) Deva arama, hastaya bakıp ilaç verme. m.-i ceriḥ 164a/6; m.-i maraz 164a/2.

müdüavemet: (Ar.) Devam etme; bir işe aralıksız çalışma. 25a/12.

müdüavî: (Ar.) Deva bulan, ilaç veren; iyileştiren. m.-i emrâz 48b/3.

müdüavim: (Ar.) Devam eden (bir yere); bir yere devamlı olarak gidip gelen (kimse). 7a/8.

müdde'â: (Ar.) İddia olunmuş, iddia olunan şey; dava olunan şey. 52a/16, 79b/10, 231a/5, 231b/13; m.-yi mülk-i menba'ü's-sa'âdât 48a/4.

müddet: (Ar.) Zaman, vakit. 27a/1, 103a/10; m.-i ḥayâtlarınca 117b/8; m.-i ḥayâtınca "yaşamı süresince" 150a/15; m.-i medîd "uzun zaman" 16b/1, 123a/1; m.-i 'ömr "ömür boyunca" 82a/11; m.-i yesîr 75a/13.

müdebbir: (Ar.) Tedbir alan, tedbirli, düşünceli. 248b/5.

müdevver: (Ar.) Döndürülmüş; yuvarlak. çeşm-i sipihr-i m. 152a/11.

müddrec: (Ar.) İdrac olunmuş, içerisine konulmuş. 71a/6; m. ol- 246b/14.

müdrük: (Ar.) İdrak eden, anlayan; akli ermiş. m. ü mütedârik 239a/17.

mü'ebbede: (Ar.) Ebede kadar süren, sonsuz; ömür boyunca sürecek olan. toḥm-ı sa' âdet-i m. 49a/5.

mü'eddeb: (Ar.) Edepli, uslu. m. ü mühezzib 65a/7.

mü'eddî: (Ar.) Ödeyen, eda eden; sebebolan, meydana getiren. m. kı1- 86a/5, 87a/6, 189b/9, 217a/2, 224b/7.

mü'ekked: (Ar.) Sağlamlaştırılmış, kuvvet verilmiş, muhkem; bir daha tekrar edilmiş, emir ve ihtar edilmiş. 69b/8.

mü'ekkid: (Ar.) Sağlamlaştırılan; tekrar eden. 25a/5, 227b/12.

mü'ellim: (Ar.) Elem veren, inciten; ağrıtan, sızlatan. elem-i m. 150a/6; zarb-ı müci' ü m. 148b/12; m. ü mühin 138b/12.

mü'eşşir: (Ar.) Tesir yapan, iz bırakan; işleyen, dokunan. 222b/13; m. ol- 82a/1; müfid ü m. ol- 161b/14.

mü'eyyed: (Ar.) Teyid edilmiş, kuvvetlendirilmiş, sağlam; doğrulanmış. 8b/1, 46a/16, 69b/7, 250b/9.

mü'eyyid: (Ar.) Teyit eden, sağlamlaştırılan; yardım eden, destekleyen; onaylayan, doğrulayan. 25a/5, 112b/16, 227b/12.

müfârekat: (Ar.) Ayrılma, uzaklaşma; bir yerden ayrılma. 164a/9; tiğ-i m. 202a/4.

müfâriḳ: (Ar.) Ayrılan, ayrılmış. m. ol- 110b/16.

müferriḳ: (Ar.) Rahatlık veren, iç açıcı. müferriḳ-i cenân ü m.-i aḫzân 11a/4.

müferriḳ: (Ar.) Ferahlık, sevinç veren, insanın içini açan. m.-i cenân 11a/4; m.-ü'l-ḫâl ol- 171a/13.

müfesser: (Ar.) Şerh, tefsir ve izah olunmuş (metin, ibare). mefhûm-ı m. 210b/16.

müfettiḳ: (Ar.) Fetheden, açan, açıcı. m.-ü'l-ebvâb "kapıları açan" 253b/8.

müfevvez: (Ar.) Sipariş edilmiş, bırakılmış. m. ü mu' allak 109a/14; m. ol- 224a/7.

müfid: (Ar.) Yararlı, faydalı; ifade eden, anlatan, belirten. 204b/11, 210b/4; m. ol- 119a/13, 175b/2; m. ü mü'eşşir ol- 161b/14.

- müfrit:** (Ar.) Aşırı, sınırı aşan. iltiyām-ı m. 198b/9.
- müfsid:** (Ar.) Bozan,bozguncu; araya fesat sokan. 198a/3, 198a/16, 200a/1, 200a/3; m.-i bed-girdār 191b/10; m.-i imān 182b/9.
- müfsidān:** (Ar.Far.) (*müfsid*in ç.) 260a/8; müfsidān-ı sibā' 192b/3.
- müfside:** (Ar.) (*müfsid*in d.) şirzime-i m. 200b/10.
- müfsidīn:** (Ar.) Bozanlar; fesatlık edenler, ara açanlar. zemme-i zaleme-i m. 9a/8.
- mühendis:** (Ar.) Hendese (geometri) bilen, mühendis. m.-i fikret 41a/10.
- mühennā:** (Ar.) Tebrik edilmiş, kutlanmış. m. ol- 34b/13.
- mühenned:** (Ar.) Hint kılıcı. kıstās-ı m.-i sīmin 19b/3.
- müheyyā:** (Ar.) Hazır, hazırlanmış. 34b/12, 226a/9; m. ét- 66b/4, 173a/5; m. kıl- 100a/13; m. ol- 70a/6; m. vü āmāde kıl- 199b/8.
- mühezzib:** (Ar.) Tehzibeden, düzelten, yoluna koyan, terbiye eden. mü'eddeb ü m. 65a/7.
- mühīb:** (Ar.) Heybetli, azametli; korkunç. hayvān-ı m. 207b/12; nehīb-i zālīm m. 148b/11; m. ü mu'azzam 188a/11.
- mühimm:** (Ar.) Önemli; gerekli; iş. 53b/12, 194a/6; m. ol- 65a/14; m.-i zarūrī 217a/14; merām-ı m. 65b/14.
- mühimmāt:** (Ar.) Lüzumlu şeyler. 64a/16, 95a/8, 169b/2, 224a/8; m.-ı esliha 41a/7; m.-ı salṭanat 72a/16; m.-ı sefer 160a/12.
- mühimme:** (Ar.) [*mühimm*in d.] (bkz. *mühimm*) 238a/17; maşārif-i m. 155a/9; umūr-ı m.-i mübheme 215b/3.
- mühīn:** (Ar.) İhanet eden, hor gören; hor, alçak. belā-yı m. 171b/12; mü'ellim ü m. 138b/12.
- mühlet:** (Ar.) Mühlet, bir işin yapılması için verilen zaman. m. vēr- 27a/1; 143b/16.
- mühr:** (Far.) Mühür; imza. 245a/12, 246b/14; m.-i isrār 106a/2; m.-i sükūt 202a/11; pertev-i m.-i mihr 20a/15.
- mühtedī:** (Ar.) İslam dinini kabul eden, doğru yolu bulan. 216b/6; m. ol- 254a/17.
- mühürle-:** Mühürlemek. 245a/6, 246b/10.

müjde: (Far.) Müjde, muştı, sevinç haberi. 156a/8.

müjde-gân: (Far.) Müjdeye karşılık verilen bahşış. 14b/10.

mükâfât: (Ar.) Beraberlik; bir hizmet ve iyiliğe karşı edilen iyilik. haqîkat-ı m. 143b/6; m.-ını bul- 169b/10; m. ét- 178a/7; m. ol- 151b/8; m. olın- 170a/9; dâr-ı m. 143b/3.

mükaḥḥal: (Ar.) Sürmeli, sürme çekilmiş (göz). 173a/1.

mükâleme: (Ar.) Konuşma; antlaşma (devletler arasında). 21b/13, 120b/12; şeref-i m. 71b/1; m. vü mecâleset 203a/4.

mükedder: (Ar.) Bulandırılmış, bulanık; kederli, üzüntülü. 66a/12; m. ét- 129b/6; m. ol- 122a/12, 192a/10; m.-ü'l-bâl 42b/17.

mükemmel: (Ar.) Kemale erdirilmiş, kemal bulmuş, tam, olgun, kusursuz; güzel. 92a/2, 173a/2; müyesser ü m. ol- 107a/1.

mükerrem: (Ar.) Muhterem, aziz, sayın, saygıdeğer. hük-m-i şer' -i m. 133b/1; Qur'ân-ı m. 263b/13; tenzil-i m. 249a/7.

mükerreme: (Ar.) Saygın, muhterem, muazzez. câme-i Ka'be-i m. 221a/12; Mekke-i m. 249a/12.

mükerrer: (Ar.) Tekrarlı, tekrarlanmış, tekrar olunmuş. m. kı1- 47b/4, 84a/17.

müksir: (Ar.) Çoğaltan, artıran. 206a/5; merd-i m. 206a/12.

müktin: (Ar.) Saklanan, göz önüne çıkmayan. meknî-i m. 131b/1.

mül: (Far.) Şarap. sâğar-ı m. 14a/9.

mülâ'abe: (Ar.) Oynaşma, oynayıp eğlenme. mülâtafa vü m. ét- 24a/12.

mülâ'ane: (Ar.) Birbirine beddua etme, ilenme; birbirinden nefret etme. 205b/8, 205b/8.

mülâbis: (Ar.) Karışan; münasebet kuran; yakınlık gösteren. m. ol- 54a/16; m. ü menâzil 225b/17.

mülâḥaza: (Ar.) Düşünce, görüş; dikkatle bakma, iyice düşünme. 55a/7, 151b/11; m. ét- 210b/4, 224a/17; m. kı1- 153b/10; m.-i 'âkıbet 246b/7; m. vü müşâhede ét- 229a/5.

mülâ'im/ mülâyim: (Ar.) Uygun; yumuşak huylu, yavaş (kimse). 37a/12, 74b/1.

mülâkât: (Ar.) Kavuşma, buluşma, görüşme; birleşme. 228b/8; m. ü baş-ı maḳâlât 249b/6; ḥin-i m.-ı aḥbâb 228a/2; m. ü maḳâlât ét- 263b/5; ḳablü'l-m. 46b/7.

mülâkî: (Ar.) Buluşan, kavuşan; görüşen. m. ol- 93a/6, 107b/13, 122b/11.

mülânese: (Ar.) El ile tutma, yoklama; birbirine dokunma. 147a/11.

mülâtafa(t): (Ar.) Latife etme, şakalaşma; lutfetme, güzel muamele. lem[‘]a-i luṭf ü m. 235b/2; zeyl-i m. 21b/15; m. ü mülâ[‘]abe ét- 24a/12.

mülâyemet: (Ar.) Uygunluk, muvafakat; yumuşak huyluluk, ılımlılık. cevâhir-i luṭf ü m. 235b/3; m. ü müdârât 186b/9; m.-güster "yumuşak huylu; ılımlılık yayan" süḥan-ı nerm-i m.-güster 186a/10; müdârâ vü m. 186a/10; rıfḳ ü m. 186a/15.

mülâzeme: (Ar.) Gereklik, ayrılmazlık. 35b/5.

mülâzemet: (Ar.) Bir yere veya kimseye sımsıkı bağlanma; gidip gelme; bir işle devamlı meşgul olma; Osmanlılarda danişmend. 48b/3, 204b/2; m. ét- 148a/13, 227a/14; m.-i der-gâh-ı mâlik 189a/3; m.-i ḥalḳ 228b/15; kemer-i m. 200a/16.

mülâzım: (Ar.) Bir yere veya kimseye sarılıp ayrılmayan, tutunup kalan. m.-ı ihtiyâr 228b/14; m. der-gâh 203b/6.

mülâzımân: (Ar.) Bağlılar, bir yerden ayrılmayanlar; sultanın yakınında bulunan görevliler. 56a/11, 226b/4; m.-ı der-gâh 65a/12, 142a/17; m.-ı ḥâkim 195a/1.

müleyyen: (Ar.) Hafif, basit. sedd-i m. çek- 260a/16.

mülḥaḳ: (Ar.) Eklenmiş, katılmış; bağlı, tabi. m. eyle- 161a/15.

mülhem: (Ar.) İlham edilmiş, (birinin) içine doğmuş. 31a/13, 164b/14.

mülk: (Ar.) Mülk. 20a/1, 28b/12; m. ét- 26a/9; m.-i Yunân 12a/10; intiḳâl-ı m. u iḳbâl 142b/13; m. u kuvvet 260b/5; māl ü m. 87b/5.

mülḳan: (Ar.) Atılmış nesne, bırakılmış nesne. 245b/11; m. ü muḳadder 33b/6.

mülk-dârlıḳ: (Ar.Far.T.) Padişahlık. 232a/1.

mülket: (Ar.) Ülke. m.-i dünyâ 12a/5, 253a/5; m.-i İrân 16a/12; m.-i Rûm 16a/7; [‘]ummâl-ı m. 190a/6; m. ü miknet 257b/8.

mülkiyye: (Ar.) [*mülk*'ün d.] (bkz. *mülk*). melekât-ı m. 193b/15.

mültefit: (Ar.) Gülyüz gösteren, iyi davranan; önem veren, önemseyen. m. ü mün[‘]atıf ol- 260b/1.

mültehib: (Ar.) Alevlenmiş, tutuşmuş. 118a/3.

mülteķit: (Ar.) Yerden alan; toplayan. m. ol- 245b/12.

mülük: (Ar.) Hükümdarlar. 73b/1, 204b/1; m.-ı cihān 16a/11; m.-ı kām-kār 181a/3; evtād-ı dād-ı m.-ı zamān 108b/11; m. ü hūkkemā 239a/14.

mülük-āne: (Ar.Far.) Hükümdar gibi, hükümdara yaraşacak yolda. m. ziyāfet 19b/12; ʔa^c ām-ı m. 196b/12; ʔavr-ı m. 200a/13.

mülzem: (Ar.) Baskın çıkararak susturulan, susturulmuş kimse [bir bahiste]. m. ol- 187b/12.

mümāşil: (Ar.) Benzeyen, andıran. 128a/3, 225b/10, 231a/14, 259a/4; m.-i şubān 230b/3.

mümehhed: (Ar.) Yayılmış, döşenmiş; düzenlenmiş. 19b/3; mehd-i m. 8b/2.

mümehhid: (Ar.) Yayan, döşeyen; düzenleyen. m.-i ʔavā^c id-i ^c adl ü ihsān 216a/15.

mümerred: (Ar.) Yüksek; duvarları yalçın kaya gibi düz bina. mānend-i şarḥ-ı m. 19b/3; şarḥ-ı m. 88b/5.

mümeyyiz: (Ar.) Seçen, ayıran, ayırt eden. m.-i kāmīl 239a/4.

mü'min: (Ar.) İman etmiş, İslam dinine inanmış. 30b/3, 227a/5; m.-i muvaḥḥid 57a/9; m.-i muvaḥḥid-i ḥudā-perest 107b/17; ʔalb-i m. 49a/13.

mü'minīn: (Ar.) İman etmiş, İslam dinine inanmış olanlar, Müslümanlar. kaffe-i m. 49b/10; emirü'l-m. "İslam halifesi" 50a/16, 136b/1, 138b/6, 227a/4; imāmü'l-m. 91b/1.

mümkın: (Ar.) Mümkün, olabilen, yapılabilen. 38a/4, 112a/12, 207b/14; m. ol- 170b/3, 216b/11; m. ü müyesser 109a/16.

mümkünāt: (Ar.) Mümkün olan şeyler. 27b/12.

mümsik: (Ar.) Eli sıkı, cimri. 209a/7; māl-dār-ı m. 96b/5; baḥīl ü m. 209a/4.

mümtāz: (Ar.) İmtiyazlı, ayrı tutulmuş, üstün tutulmuş; seçkin. 2b/13, 23a/10, 206b/8; m. ʔıl- 71b/8; m. ol- 79a/16, 80b/16; m. ü kār-sāz 199b/6.

mümtenī?: 219a/2.

mümtenī^c: (Ar.) İmtina eden, çekinen; olamaz. 120b/1, 177b/15; m. ol- 75b/15, 173b/6, 227b/1; muḥāl ü m. 114a/13.

mümtenī^c āt: (Ar.) İmkansız şeyler, olamazlıklar. maḥūle-i m. 75a/2.

mümteżic: (Ar.) Uyan, uyuşan, bağdaşmış. 191b/12.

münâcât: (Ar.) Allah'a dua etme, yalvarma; Allah'a dua mevzu'lu manzume. 67b/5; m.-a tur- 144a/10; m. ét- 189a/15; m. kı1- 93a/14.

münâdî: (Ar.) Nida eden, tellallık yapan; ezan okuyan. 100a/14, 135a/8, 135a/17, 150b/12, 248b/4.

mün'adim: (Ar.) Yok olan. m. ol- 3b/12; münkaṭı' ü m. ol- 119b/14.

münâfaka(t): (Ar.) Münâfıklık, ikiyüzlülük. 211a/12, 213a/14.

münâfık: (Ar.) Nifak sokan, fesatlık çıkaran. m. ol- 211a/9.

münâfıkân: (Ar.) Nifak sokanlar, fesatlık çıkaranlar. şîme-i m. 214b/2.

münâfî: (Ar.) Zıt, uymaz, aykırı. 205a/14; m.-i diyânet 55a/10, 180b/10; m.-i eṭvâr-ı 'iffet 65b/8.

münâkaşa: (Ar.) Atışma, çekişme; tartışma. m. vü mu'âraza ét- 125a/11; mu'âraza vü m. ét- 249a/16.

münâşahat: (Ar.) Öğüt verme. 216b/1.

münâsebet: (Ar.) Münasebet, ilişki. 103a/6; m. ol- 218b/4.

münâsib: (Ar.) Uygun, yerinde; yakışık, yaraşık. 42b/17, 141b/8, 207b/16; m. gör- 35a/5; m. görül- 11b/1; m. ol- 7b/8, 86a/12; m. ü ma'kül 158a/2.

mün'atıf: (Ar.) Sapan, bir tarafa doğru dönen, bir yana yönelen. 85b/14, 146b/4; m. kı1- 182a/15; m. ol- 142b/11, 256b/8.

münâza'at: (Ar.) Ağız kavgaları, çekişmeler. 231b/7; muḥâlefet ü m. 243b/10.

münâzara: (Ar.) Âdâbına göre konuşma; ilmi tartışma. 245b/13; m. ét- 165a/15; m.-i 'ameliyye ét- 19a/7; mübâḥaşe vü m. 18a/1.

münbasit: (Ar.) Yayılan, açılan, genişleyen; şen, gönlü açık. m. ol- 93b/5, 253a/13.

müncerr: (Ar.) Bir tarafa çekilip sürüklenen, sürülen; varıp sona eren; netîcelenen. 43a/3; m. ol- 153b/3, 171b/1; m. ü emr 198a/6.

müncezb: (Ar.) Kenara çekilen, kendi halinde olan. m. ol- 20a/15.

müncî: (Ar.) İnce eden, kurtaran, kurtarıcı. îmân-ı kâmil-i m. 57a/10.

mündefi': (Ar.) Geçmiş, atlatılmış, savuşturulmuş [hastalık, harb, sıkıntı...]. 230b/1; m. ol- 52a/3, 75b/15, 95a/7, 207b/14.

- münderic:** (Ar.) İçinde bulunan, yer almış [içinde]. 191b/12; m. ol- 36a/12, 182a/8, 246b/15.
- münevver:** (Ar.) Işıklı, parlak, aydınlık, açık. 12b/4, 109a/1, 143a/11; m. kı1- 256b/13; m. ol- 69b/9, 74a/15.
- münevvere:** (Ar.) [*münevver*'in d.] Medine-i m. 249b/1.
- münezzeh:** (Ar.) Tenzih edilmiş, temiz, arı; uzak. 110b/6; m. ol- 80b/11.
- münfa' il:** (Ar.) Gücenen, gücenmiş, alınmış. m. ol- 67a/4, 174a/5; m. ü şerm-sâr ol- 229a/15; müte' eşsir ü m. ol- 36a/12, 132a/12.
- münfekk:** (Ar.) Ayrılmış, çıkmış. m. ol- 160b/7.
- münferid:** (Ar.) Tek, yalnız. 226a/11; sımt-ı zabt-ı m. 34b/3.
- münhall:** (Ar.) Açılan, çözülen; boş kalan, açık olan. m. ét- 177b/8; m. kı1- 126b/15; m. ol- 250b/15.
- münhanî:** (Ar.) Eğri; eğilen. m. ol- 245b/12.
- münharıt:** (Ar.) İpliğe dizilmiş. 34b/3; m. kı1- 74a/13; m. ol- 80a/12, 80a/12, 245a/9.
- münharif:** (Ar.) Sapan, doğru gitmeyen; çarpık, sapa; sağlam olmayan. m. kı1- 216a/17, 238b/15; m. ol- 71a/10, 98b/13; m. ü mütegayyir ol- 123a/11.
- münhaşır:** (Ar.) İnhisar eden, sınırlanmış; yalnız bir kimseye veya bir şeye mahsus olan. 79b/7.
- münhedim:** (Ar.) Yıkılan, harabolmuş. 3b/11; m. ol- 16a/7.
- münhezim:** (Ar.) Bozgun, hezimete uğrama. m. kı1- 234a/5, 244b/1; m. ol- 234a/1; m. ü maḫhūr ol- 245a/8.
- münhî:** (Ar.) Haber ulaştırın, haberci. m.-i esrār 140b/10.
- münîb:** (Ar.) Her türlü kötülükten uzaklaşarak kendini Tanrı'ya adayan. merd-i m. 155a/13.
- münîf:** (Ar.) Yüksek, ulu, büyük. maḫfil-i m. 126a/10.
- mün'im:** (Ar.) Nimet veren, yedirip içiren; Allah; velinimet. m.-i ḫaḫîḫî 84b/11; m.-i kām-kār 172a/12; m.-i muḫlaḫ 85b/16; recül-i m. 91a/17; ḫā' at-ı m. 85a/9.
- münîr:** (Ar.) Nurlandıran, ışık veren, parlak. mihr-i m. 44b/10; mihr-i müşîr-i m. 82b/1; zamîr-i m.-i ḫikmet semîr 20a/1, 43a/8; zamîr-i m.-i ḫürşîd 159b/14.

münkād: (Ar.) İtaat eden, boyun eğen, muti. 43a/12, 144a/12.

münkalif: (Ar.) Kökünden sökülen. 49b/3; m. ol- 99a/11.

münkasım: (Ar.) Kısım kısım bölünen, bölük bölük olan, bölünmüş. 89a/15, 214b/1.

münkaṭif: (Ar.) Kesilen, kesik; arkası gelmeyen, son bulan. 207b/13; m. kı1- 215a/3, 230b/2; m. ol- 49b/4, 173b/6; m. ü mün^c adim ol- 119b/14.

münkaẓī: (Ar.) Biten, bitmiş, sona ermiş. 26a/17; m. ol- 28b/9, 139b/11.

münkesir: (Ar.) İnkisar eden, kırılan, kırılmış, kırık; mec. kırgın, gücenmiş. m. kı1- 198a/5, 206a/13; m. ol- 96a/7, 174a/4; m.-ü'l-hāṭır ol- 92a/10.

münkesire: (Ar.) ["*münkesir*"in d.] (bkz. *münkesir*). 156a/9.

münsāk: (Ar.) Birine bağlı olan ve peşinden giden; gönderilmiş olan. m. ol- 22a/6, 176a/14, 209a/2.

münşa^c ibāt: (Ar.) Şubelenmeler, dallanmalar. 79b/13.

münşe'āt: (Ar.) Kaleme alınan şeyler; nesir yazılar; mektuplar. muḥāzarāt u m. 4a/11.

münşī: (Ar.) İnşa eden, yapan; yapısı, üslubu güzel olan, iyi katib. m.-i fā'ikū'l-aḳrān 232b/9; m.-i felek 232b/7.

münşiyān: (Ar.Far.) İnşa edenler; katipler. m.-i ceride 11b/17; işṭilāḥ-ı m. 232a/16.

müntaḳil: (Ar.) İntikal eden, geçen; miras kalmış. m. ol- 237a/4.

müntavī: (Ar.) Bükülen, eğilen; eğilmiş, eğri büğrü. 31b/15.

müntebih: (Ar.) İntibah eden, uyanık. 149b/17.

müntefi^c: (Ar.) Menfaatlenen, yararlanmış. 95a/16; m. ü mütemetti^c ol- 242a/1.

müntehā: (Ar.) Nihayet bulmuş; son derece, son kerte. m.-yi menām 106a/13; m.-yi āmāl 51a/9; m.-yi merām 208b/6; m.-yi muṭālebe 29a/14.

müntehī: (Ar.) Nihayet bulan, sona eren; son; bir şeyi tamamlayan. m. ol- 121a/7, 139b/11, 216b/7, 229a/5, 254b/1; ḡayr-i m. 26b/1.

münteşir: (Ar.) Yayılmış; duyulmuş, etrafa yayılmış. şāyi^c ü m. 79b/8.

müntezi^c: (Ar.) Bir şeyi söken, yerinden çekip koparan. 60a/7.

müntic: (Ar.) Netîce veren; sebebiyet veren; meydana getiren. m.-i fevâ'id-i derecât u necât 71b/12.

münzecir: (Ar.) Menedilmiş, yasak edilmiş, alıkonulmuş. m. ol- 198a/5; m. ü mümteni' ol- 198a/17.

münzevî: (Ar.) İnziva eden, çekilip bir köşede oturan. 5a/4.

mürâ'ât: (Ar.) Hifzetme, saklama; gözetme, koruma. 73a/8, 215b/17, 219a/1; m. ét- 97a/8, 224a/9; m. kıln- 130b/1.

müraca'at: (Ar.) Başvurma, danışma; yardım isteme. 137b/11, 169b/7, 229a/1; m. ét- 39b/12; m. eyle- 249b/16; m. kıln- 33b/13.

mürâselât: (Ar.) Karşılıklı mektup gönderme; yazışma. m. ü mürâselât 234a/15.

mürde: (Far.) Ölü, ölmüş. 22b/13, 22b/14, 168b/16, 204b/13, 257a/13.

mürebbî: (Ar.) Terbiye eden, eğitimci; yetiştiren, büyüten. 32b/9; m. ol- 241a/11.

müreffeh: (Ar.) Terfih edilmiş, refaha, rahata, bolluğa kavuşturulmuş. m.-ü'l-bâl 171a/13, 199a/16; m.-ü'l-hâl ol- 105a/4; m.-ü'l-hâtır ol- 88a/3.

müreşşah: (Ar.) Teşrih edilmiş, damla damla süzdürülmüş; terbiye olunmuş. m. ol- 90b/9.

müretteb: (Ar.) Tertibolunmuş, dizilmiş; tayin edilmiş. 43b/14, 160b/1; bi-ṭarîḳ-i m. 27b/3; m. ét- 220b/6; m. kıln- 186b/13; m. ol- 143a/14.

mürevvic: (Ar.) Taraflısı olan [bir fikrin]; îtibâreden, yürüten. aḥkâm-ı şer' -i m. 191a/16.

mürğ: (Far.) Kuş. 144b/15; m.-i dil "gönül kuşu" m.-i dil-i âdemî 90b/13; m.-i fırsat 228a/8; m.-i ḥayâl-ı vişâl 60a/2; m.-i rûḥ 171b/15; m.-i rûḥ-ı pāk-bâz 24a/5; m.-i 'unfuvân-ı civânî 57a/4; m.-i vaḥşî 97b/8; m.-i zerrîn-bâl "Güneş" 176b/5.

mürğ-zâr: (Far.) Kuş yatağı, kuşu bol olan yer. 151a/13; ḳaşd-ı şayd-ı m. ét- 128a/2.

mürselîn: (Ar.) Peygamberler. enbiyâ³-i m. 254a/5.

mürşid: (Ar.) İrşadeden, doğru yolu gösteren, kılavuz; tarikat piri, şeyhi. m.-i kâmil "Hakk'a kavuşmuş, 'fenafillah' mertebesine ulaşmış kişi" 111b/4.

mürtâb: ?. şâk ü m. 237b/2.

mürtebiṭ: (Ar.) İrtibat eden, bağlanan; ilgili, bağlantılı. m. kıln- 30b/17.

- mürtefi^c:** (Ar.) Yükselen, yükselmiş, yüksek; yüce. 89a/8; m. ol- 53a/5, 60a/7, 63a/2, 121b/12.
- mürtekib:** (Ar.) Haram ve kötü yola giden, yakışsız işler yapan. m. ol- 153a/2.
- mürtesim:** (Ar.) İrtisam eden, resmi çıkan. m. ol- 89a/15; munṭabı^c ü m. 233a/1.
- mürūr:** (Ar.) Geçme, bir yandan girip öbür yandan çıkma; geçip gitme. m. ét- 99b/7, 132b/8, 174b/4, 251a/12; m.-ı eyyām “günlerin geçip gitmesi” 4a/5.
- mürüvvet:** (Ar.) İnsaniyet, mertlik; cömertlik, iyilikseverlik. 100b/13; ^cafv ü m. 30a/14; āvāze-i fütüvvet ü m. 54b/8; cādde-i m. 98a/6; daḳāyık-ı m. 54b/1; m. ü saḫā³ 102b/7; m. ü kerem 102a/16; m.-girdār "iyilik yapan, cömert" 105b/2.
- mürüvvet-kār:** (Ar.Far.) Mert ve yiğit olan. merd-i m. 105b/7.
- mürüvvet-sāz:** (Ar.Far.) Mert, cömert ve iyiliksever olan. m. ü mekremet-güster 106b/6.
- müsā^cade:** (Ar.) Yardım, destek; izin, serbest bırakma. m. ét- 149b/6, 164a/14; m. eyle- 171b/10; m. ḳıl- 72b/10; m.-i mā-lā-keḷām 47a/15.
- müşādakat:** (Ar.) Samimî dostluk. muşāḫabet ü m. 210a/15.
- müşādefe(t):** (Ar.) Rastgelme, tesadüf etme. m. ét- 171b/12, 210a/16.
- müşādif:** (Ar.) Tesādüf eden, rastlayan, rastgelen. m. ol- 93a/6.
- müsāfir:** (Ar.) Yolcu, konuk. 101b/6, 104a/6, 104a/7, 138a/7; merd-i m. 154a/8.
- müsāhele(t):** (Ar.) İncelik ve uysallık gösterme; kolaylık gösterme. m. göster- 69b/1; müsāmaḫa vü m. ét- 59a/1, 92b/17, 76b/3.
- müsahḫar:** (Ar.) Ele geçiriliş; itaat eden, boyun eğen. m. ét- 253a/7; m. ol- 16a/5, 16a/7, 40a/8.
- müsahḫarāt:** (Ar.) Boyun eğenler. nücūm-ı m. 32b/9.
- müsāhil:** (Ar.) Kolaylık gösterme; uysallık. müsāmiḫ ü m. 245b/17.
- müsā^cid:** (Ar.) Yardım eden, asistan; elverişli, uygun; izin veren. 19b/17, 164a/11, 252b/13; m. ol- 70a/15, 84b/3; sā^cid-i m. 10a/13.
- müsāleme:** (Ar.) Barış içinde olma, barışıklık. m. vü da^c at 30a/13.
- müsāmaḫa:** (Ar.) Görmezliğe gelme, hoş görme. m. vü müsāhele 76b/3, 92b/17; m. vü müsāhele ét- 59a/1; ihmāl ü m. 198b/12.

- müsāmere(t):** (Ar.) Akşam, gece toplantısı, eğlencesi. 171a/15; m.-i matrān 166a/10.
- müsāmiḥ:** (Ar.) Göz yuman, hoş gören, aldırış etmeyen. m. ü musāhil 180b/3, 245b/17.
- müsāmīr:** (Ar.) Gece toplantısı, gece eğlencesi. 4a/2, 48b/14.
- müsāra'at:** (Ar.) Sürat ve acele etme; teşebbüs, girişme. 91b/17, 167b/15; m. ét- 22a/16.
- müsāveme(t):** (Ar.) Pazarlık etme. 82b/13.
- müsāvī:** (Ar.) Eşit, denk, aynı halde ve derecede bulunan. 77b/16; m. ol- 84a/9; m.-i rütbe-i zümre-i melik 30b/3; mu' ādil ü m. 244b/6.
- müşebbet:** (Ar.) Tespit edilmiş, sabitleştirilmiş. m. ü muḥarrer 143a/13.
- müsebbib:** (Ar.) Sebebolan; icadeden. cenāb-ı ḥāzret-i m.-ü'l-esbāb 68a/2; ḥāzret-i m.-ü'l-esbāb 253b/8; m.-ü'l-esbāb "Cenab-ı Hak" 69b/3, 77a/1.
- müsebbihān:** (Ar.) Tespih edenler, subhānallah diyenler. 3a/13.
- müsellem:** (Ar.) Teslim edilmiş, verilmiş; doğruluğu, gerçekliği herkesçe kabul edilmiş olan. 102a/17, 120a/5, 126b/4, 136b/1; 'alīm-i m. 209b/15; mu' allim-i m. 17b/17.
- müselleme:** (Ar.) Yardımcı teorem. muḥaddime-i m. 19a/10.
- müselmān:** (Ar.) Müslüman, İslam dinine inanan kimse; doğru, haktan ayrılmaz kimse. 86b/8, 259b/4, 261b/4; m. ol- 56b/13, 252a/7, 255b/5.
- müselmānān:** (Ar.Far.) Müslümanlar. kār-ı m. 227a/13.
- müselmānī:** (Ar.) Müslümanlığa ait, müslümanlıkla ilgili. envār-ı şefḳat u m. 60a/7; fūrūḡ-ı m. 21b/11.
- müsevvis:** (Ar.) Kurt yeniği; mec. içi içini yiyen 72a/8.
- müslimīn:** (Ar.) Müslümanlar. 9a/5, 260a/11; 'ämme-i m. 93a/1; beytü'l-māl-ı m. 95b/9; cemā'at-i m. 259b/7; ḥalīfeü'l-m. "İslam halifeleri" 64a/17.
- müşmir:** (Ar.) Semereli, yemiş veren; netice veren; faydalı, verimli. m.-i şemere-i meyāmin ü berekāt 71b/11.
- müşmire:** (Ar.) Semereli, yemiş veren; netice veren; faydalı, verimli. m.-i 'afv u şafḥ 156a/9; eşcār-ı m. 115b/5.
- müsrif:** (Ar.) İsrāf eden, savurgan. 92b/5.

- müstağnî:** (Ar.) Doygun, gönlü tok. 83b/15, 95b/12; m. kı1- 15b/16; m. ol- 34b/14, 187a/8.
- müstağrıç:** (Ar.) Gark olmuş, dalmış, batmış. m.-i 'anā' 79a/8.
- müstaḥakḳ:** (Ar.) Hak etmiş, hak kazanmış, layık. 194a/14; m. ol- 89b/7; m.-ı 'azāb-ı nikāl 36b/7; m.-ını bul- 145a/17; m.-ı 'uḳūbet 184b/16; müstemend ü m. 191b/7.
- müstaḥbir:** (Ar.) İstihbar eden, haber alan, duyan, işiten. m.-i emīn 140a/9.
- müstaḥdem:** (Ar.) İstihdām olunmuş, hizmette bulunan. m.-i şigār ü kibār 218b/13.
- müstaḥkem:** (Ar.) Sağlamlaştırılmış, sağlam. m. kı1- 42a/14; m. ol- 87a/9; metīn ü m. ol- 47a/13.
- müstaḥsen:** (Ar.) İstihsan edilmiş, güzel sayılmış, beğenilmiş. 21b/8, 232b/1,
- müstaḥsene:** (Ar.) İstihsan edilmiş, güzel sayılmış, beğenilmiş. ḳavānīn-i m. 220b/12; saḫāvet-i m. 187b/3.
- müsta'idd:** (Ar.) Kabiliyetli; akıllı, anlayışlı. 77b/12, 127b/1; m.-i aḫrār 218a/13; nā-m. "kabiliyetsiz, anlayışsız" 229b/4.
- müstaḳarr:** (Ar.) İstikrar bulunan, yerleşilen, durulan yer; karargâh. 72a/15; cānib-i müstaḳarr-ı celāl 128b/12.
- müstaḳbeḥ:** (Ar.) Beğenilmeyen, tiksiniilen. mezmūm u m. 97a/3.
- müstaḳırr:** (Ar.) İstikrar bulmuş, karar kılmış; durulmuş; sabit. m. ol- 72a/15, 73a/7.
- müstaḳillen:** (Ar.) Kendi başına, başlı başına olarak; ancak, yalnız. 31b/7, 35a/15, 40b/2, 121a/11, 217a/11.
- müstaḳīm:** (Ar.) Doğru, düz, dik; temiz, namuslu. m. ol- 88a/7; ṭab'-ı m. 182b/2; m. ü mu' teḳid 239b/6.
- müstaḫzir:** (Ar.) Destek veren. m. kı1- 103b/12, 157a/9.
- müstaḫzill:** (Ar.) Gölgeleyen, gölge altında bulunan; mec. birinin himayesi altında bulunan. m. ol- 113b/6.
- müsteb'ad:** (Ar.) Uzak görülen, olacağı sanılmayan. 127b/3.
- müsteb'id:** (Ar.) Uzak gören, uzak sayan, olası görülmeyen. 66a/3.
- müstebşire:** (Ar.) Müjde veren. beşere-i m. 215b/7.

- müstecāb:** (Ar.) Kabul olunmuş [dileği]. 52a/14; m. ol- 53a/4; m.-ü'd-da^ç vet 96a/2.
- müstecmi^ç:** (Ar.) Toplayan; toplanan. m.-i cemī^ç kemālāt 188b/1; m.-i cemī^ç meḥāsini-ahlāk 186a/6.
- müstedīme:** (Ar.) Devamını isteyen; devamlı, sürekli. ^çādet-i m. 206b/5, muşāfāt-ı m. 65b/16.
- müstefid:** (Ar.) Yararlanan, fayda gören, kazanan. 226b/6; ifāza-i m.-i āyine 24a/7.
- müstefiz:** (Ar.) Feyiz alan, feyizlenen. m.-i füyūz-ı ḥıyāz-ı riyāz-ı kerem 10a/5.
- müstehām:** (Ar.) Hayrette kalmış, şaşmış. 166a/6.
- müsteḥīl:** (Ar.) Mümkün ve kabil olmayan [şey]. m.-ül-intikāl 42a/14.
- müstekinn:** (Ar.) Gizlenen, saklanan. m. ol- 249a/15.
- müstelzim:** (Ar.) Gerektiren; gereken. m.-i cümle-i ḳabā'ih-i a^ç māl 186a/7.
- müstemāl:** ? Metinde sözcüğün altına "gönlü hoş etme" biçiminde bir not düşülmüş. 199a/16.
- müstemend:** (Far.) Üzüntülü, hüznülü; zavallı; talihsiz. 170b/5; derviş-i m. 146b/12; merām-ı m. 215b/12; m. ü müstaḥaḳḳ 191b/7; fuḳarā vü m. 15b/15; muḥtāc u m. 227b/5.
- müstemi^ç:** (Ar.) Dinleyen, dinleyici. 196b/8; m. ol- 169b/15.
- müstemidd:** (Ar.) Yardım isteyen. m.-i envār 5b/15.
- müstenīr:** (Ar.) Nur, ışık alan, parlak. māh-ı m. 44b/10.
- müstes^ç id:** (Ar.) Uğurlu sayan, uğur sayan. 66a/3; m. ol- 10a/4.
- müsteṭāb:** (Ar.) Güzel, latif, makbul. ḥiṭāb-ı m. 3a/2, 188b/2; nām-ı m. 235a/6.
- müstevcib:** (Ar.) Layık; icabeden, gereken. 109b/1; m.-i tebeddül-i ni^ç met 125a/10.
- müstevfī:** (Ar.) Kâfi derecede, yeteri kadar, tam, mükemmel. te'emmül-i m. 14a/5; vech-i m. 212a/17.
- müstev^ç ib:** (Ar.) İçine alan, kapsayan; kaplayan, tutan. 109b/2.
- müstevlī:** (Ar.) Bir yeri istila eden, ele geçiren; ortalığa yayılan. m. ét- 54a/2; m. ol- 44a/6, 57b/3, 183a/12.

- müşābehet:** (Ar.) Benzerlik, benzeşlik. 226a/12.
- müşābih:** (Ar.) Benzeyen, benzer. m.-i gūsfend 230b/3; m. ü muvāzī 244b/5.
- müşāhede(t):** (Ar.) Bir şeyi gözle görme; Allah alemini görme. 167a/1; m. ét- 21a/13, 93b/15, 145a/6; m. kı1- 56b/9, 105b/3; m. ol- 262a/12; m. olın- 30a/3, 47a/14.
- müşāhere:** (Ar.) Aylıkla tutma. 94b/6; m.-i bi-ṭarīkū's-selef 94b/7.
- müşāhid:** (Ar.) Bir şeyi gören, gözleyici; gözlemci. 99b/15; müşāhede-i m. 105a/10.
- müşārūn-ileyh:** (Ar.) Kendisine işaret olunan, adı geçen. 20a/8, 88a/12, 108b/6, 160b/14, 239b/13.
- müşāveret:** (Ar.) Danışma, bir iş üzerinde konuşma. 71a/3, 239a/3, 242b/10; m. ét- 247b/1; m. eyle- 243b/3; m. kı1- 240b/7.
- müşennef:** (Ar.) Küpeli, küpe takınmış. m. ét- 166a/17; muḳarraṭ u m. kı1- 126a/14.
- müşerref:** (Ar.) Şerefendirilmiş, şerefli. m. kı1- 57a/7, 158b/2; m. ol- 7a/3, 221b/7, 264a/10; m. ü mes'ūd kı1- 73a/15.
- müşerreffe:** (Ar.) [*müşerreff*in d.] (bkz. *müşerreff*) Ka'be-i m. 155a/1; Mekke-i m. 110a/15.
- müşevveş:** (Ar.) Belirsiz, kararsız, düzensiz, karmakarışık. 72a/7, 258b/11; m. ü mu'atṭal ol- 143a/3; m.-ü'l-ḫāl 102b/11.
- müşeyyed:** (Ar.) Dayanıklı, sağlam. 46a/17; meşīd-i m. 88b/4.
- müşfik:** (Ar.) Merhametli, acıyan; seven. 'azīz-i m. 182a/11.
- müşg:** (Far.) Misk denilen güzel ve hoş koku. 63b/15, 64a/13; m.-i a' rābī 64a/5.
- müşgīn:** (Far.) Siyah, kapkara şey. m. niḳāb 4b/11.
- müşīr:** (Ar.) Emir ve işaret eden; mareşal. 241b/3; m.-i fāzıl 41b/15; mihr-i m.-i münīr 82b/1; m.-i Müşteri tedbīr 42b/8; m.-i rüşen 160a/7; m.-i şāliḫ-i erzānī 213b/13.
- müş'ir:** (Ar.) İşar eden, haber veren, bildiren [yazı ile]. 239b/12 m.-i 'adl 8b/12; m. ü mebnī ol- 235b/14.
- müşīrān:** (Ar.Far.) Mareşaller. 98b/9, 238b/10; m.-ı memleket 98b/3; rāy-ı m. 98b/6.
- müşkil:** (Ar.) Güç, zor; güçlük, zorluk, problem. 79b/1, 207b/10, 241a/2; m. ol- 76a/6, 149b/4; kār-ı m. 126b/15.

müşkil-güşā: (Ar.Far.) Müşkül, güç, çetin şeyleri halleden. ‘allāme-i m. 26b/4; rāy-ı m. 43a/11.

müşrif: (Ar.) Bir hal almaya yüz tutmuş olan. ḥarābe-i m. "yıkılmaya yüz tutmuş" 52b/5, 119b/13.

müşrik: (Ar.) Allah’a şerik, ortak koşan. 249a/13, 250b/4, 251a/15; ḳavm-i m. 249a/14.

müşrikīn: (Ar.) Allah'a şerik, ortak koşanlar. su’āl-ı m. 251b/4.

müştağil: (Ar.) Bir işle meşgul olan, uğraşan. m. ol- 36a/13, 174a/5.

müştaḳ: (Ar.) İştiyaklı, özleyen, göreceği gelen. 19b/1, 22a/6; m. ol- 176a/12, 221b/5.

müşteheyāt: (Ar.) İştahı çeken, iştah veren şeyler, lezzetli şeyler. m.-ı nefsanıyye 111a/13.

müşterī: (Ar.) Satın alan, alıcı; istekli. 16a/11, 91b/13, 116b/15; bāyi‘ ü m. 117a/1; m. eyle- 77b/7; m. ol- 242a/14.

mütāba‘at: (Ar.) Birine tabi olma, arkasından gitme, uyma. 246a/5; m. ét- 141b/3; m. olın- 65a/6; m.-ı hevā 184b/9, 216b/8; ṭavḳ-ı m. 29b/13.

mütāla‘a: (Ar.) Okuma, araştırma, inceleme; görüş, düşünce. m. ét- 15b/1, 21a/12, 249b/14; m.-i çehre-i kütüb 21a/1.

müte‘accib: (Ar.) Hayrette kalan, şaşan. m. ol- 54b/8, 71a/13, 161a/15, 187a/4; m. ü müteḥayyir ol- 46a/3.

müte‘addī: (Ar.) Zulmeden, saldıran. müte‘arrız u m. ol- 135a/9; müteveccih ü m. ol- 244b/17.

müte‘addid: (Ar.) Çoğalan, çok, birçok, türlü türlü. m.-i ḳabile vü ‘aşire 31b/6; ğayr-i m. 46b/5.

müte‘addide: (Ar.) Çoğalan, çok, birçok, türlü türlü. elbise-i m.-i mütekāşire 94a/14.

müte‘affin: (Ar.) Taaffün eden, bozulup fena kokan; kokmuş, çürük. nicārāt-ı m. 208a/12.

müte‘ahhid: (Ar.) Taahhüt eden, bir işi sözle, imza ile üzerine alan. 169b/2; m. ol- 4a/7, 103b/13, 106b/4, 228b/17; m. ü müte‘ammid ol- 105b/5.

müte‘ahḫirīn: (Ar.) Son zamanlarda gelenler, yetişenler. ḥükemā-yi m. 206a/17.

müte‘āhid: (Ar.) Bir işi yüklenen, üstlenen. (bkz. *müte‘ahhid*) m. ol- 161b/6.

müte'âl: (Ar.) Yüksek, yüce; Tanrı'nın sıfatlarından. der-gâh-ı hudâ-yı m. 130a/8; hazret-i hudâ-yı m. 213b/12, 255b/15; hazret-i melik-i m. 129a/10; hük-m-i hudâ-yı m. 218a/3; melik-i m. 33b/5, 62b/1.

müte'âlî: (Ar.) Yükselen, yüksek olan; yüce, üstün. m. ol- 135b/15; berây-i rızâ-yi hudâ-yı m. 51b/5; rızâ-yi hudâ-yı m. 51a/10.

müte'allık: (Ar.) Asılı, bağlı; ilgili, ilişiği olan. 21b/10, 67b/7, 232a/10; m. ét- 251a/4; m. ol- 63a/9, 121b/11, 240b/15.

müte'allikât: (Ar.) Yakın kimseler, akraba. 106b/16, 147b/6, 241b/10; m.-ı dergâh 230a/10.

müte'allim: (Ar.) İlim, bilgi edinen, öğrenen; talebe. 20b/8, 22b/2, 22b/8, 22b/14.

müte'ammî: (Ar.) Âmâ olan, kör olan. şükr-i m. 209a/14.

müte'ammid: (Ar.) Taammümeden, bilerek, tasarlayarak yapan. müte'ahhid ü m. ol- 105b/5.

müte'arrız: (Ar.) Taarruz eden, saldıran, sataşan; başkasının hakkına, hududuna geçen. m. ol- 197a/12, 252a/2; merd-i m. 218a/8; m. u müte'addî ol- 135a/9.

müte'assir: (Ar.) Güçleşen, güç, zor, çetin. 110b/13.

müte'aşşık: (Ar.) Taaşşuk eden, aşık olan, delicesine seven. m. ol- 77b/6.

müte'ayyin: (Ar.) Belli, meydanda olan; karar verilmiş; eşraftan, ileri gelen kimse. 210a/2; m. ol- 66a/5; şân-ı m. 11a/1.

müte'azzım: (Ar.) Büyüklenen, gururlu görünen. merd-i m. ü mütekebbir 217b/2.

müte'azzir: (Ar.) Mümkün olmayan, güç, zor. m. ol- 119a/1; emr-i m. 110b/14.

mütebahhîr: (Ar.) Bilgisi, deniz gibi geniş ve engin olan. 160a/7.

mütebâ'id: (Ar.) Uzaklaşan, birbirinden uzak bulunan. m. ü mütecâfi? 205a/14; m. ol- 96b/17, 161b/6, 164a/11; m. ü mütecânif ol- 92b/8.

mütebassıt: (Ar.) Yayılmış, serilmiş olan. m. ol- 113a/13.

mütebeddil: (Ar.) Değişen, başka hale giren; kararsız. m. ol- 114a/1, 148a/6.

müteberrik: (Ar.) Kutlu sayılan. hedâyâ-yi nefise-i m. 161a/9.

mütebessim: (Ar.) Tebessüm eden, gülümseyen, gülen. m. ol- 90b/7.

mütecāfi: ?. mütebā^ç id ü m. 205a/14.

mütecānib: (Ar.) Sakınan, çekinen, uzaklaşan. m. ol- 175a/17.

mütecānif: (Ar.) Meyleden, yönelen. mütebā^ç id ü m. ol- 92b/8.

mütecāviz: (Ar.) Tecavüz eden, geçen, aşan; fazla, aşırı. m. ol- 130b/7, 181a/6.

mütedārik: (Ar.) Tedarik eden, bulup hazırlayan. müdrik ü m. 239a/17.

mütedāvil: (Ar.) Tedavülde bulunan, elden ele gezen; geçen, kullanılan. 7b/10.

mütedāvile: (Ar.) Tedavülde bulunan, elden ele gezen; geçen, kullanılan. kütüb-i m. 39b/7.

mütedennî: (Ar.) Gerileyen, aşağılayan. m. vü münezzel ol- 53b/16; m. vü mütenezzil ol- 191b/15.

müte^çellim: (Ar.) Teellüm eden, elemelenen, acı duyan. 129a/3; m. ol- 168b/8.

müte^çemmil: (Ar.) Derin derin düşünen. m. ol- 36a/14, 207a/2; ^çâkil-i m. 113a/1.

müte^çessif: (Ar.) Teessüf eden, eseflenen, kederlenen. m. ü müte^çeşşir 108a/5.

müte^çeşşir: (Ar.) Hüzünlü, kederli, üzüntülü; birinin acısıyla acılanan. m. ol- 76b/4, 183b/2, 222a/2; m. ü münfa^ç il ol- 36a/12, 132a/12.

mütefaḥḥış: (Ar.) Tefahhus eden, iç yüzünü dikkatle araştıran. m.-ı mu^çtemed 140a/9.

mütefāḥir: (Ar.) Övünen, kurulan, kurum satan. recül-i m. 114b/4.

mütefāḥire: (Ar.) Övünen, kurulan, kurum satan. m. ol- 94a/14

mütefaḥḥın: (Ar.) Derhal farkına varan. m. ol- 167a/9.

mütefeccir: (Ar.) Tefeccür eden, açılan, görünen. m. ol- 94b/4.

mütefekkir: (Ar.) Tefekkür eden, düşünen. müteḥayyir ü m. 242a/16.

müteferri^çât: (Ar.) Ayrıntılar, bir kökle ilgili olanlar. 79b/13.

müteferrid: (Ar.) Benzersiz, eşsiz, tek. 46b/5; m. ol- 225b/17.

müteferriḳ: (Ar.) Teferruk eden, dağınık, ayrı ayrı. 126b/1, 232a/10; m. ol- 139b/1, 179a/10; m. ü muḥtelif ol- 109b/4.

müteferriḳât: (Ar.) Çeşitli, ayrı, türlü türlü şeyler. m.-ı ḥüsn-i ḥulḳ 186a/5.

müteferriḳis: (Ar.) Kavrayışlı, sezgili. m. ol- 164a/8, 170b/9; ḥakīm-i m. 162b/14; vezīr-i m. 166a/7.

- müteğayyir:** (Ar.) Tagayyür eden, değişen, başkalaşan; bozulmuş, bozuk. 64a/5, 67b/2; m. kı1- 183a/4; m. ol- 94b/10, 205b/10; münharif ü m. ol- 123a/11.
- müteħaffız:** (Ar.) Tahaffuz eden, korunup sakınan. müteħarriz ü m. 236b/10.
- müteħakkık:** (Ar.) Tahakkuk eden, doğruluğu meydana çıkan. şābit ü m. 112a/3.
- müteħālife:** (Ar.) Tehalüf eden, birbirine uymayan. ārā³-i m. 238a/16.
- müteħālik:** (Ar.) Kendini tehlikeye düşürecek kadar acele ile bir işe koşan. ‘āzim ü m. 89a/10.
- müteħallī:** (Ar.) Süslenmiş, donanmış [maddī, mânevī]. m. kı1- 183a/2.
- müteħallık:** (Ar.) Ahlāk peyda eden, huy edinen, yeni bir huy kazanan. m. ol- 21b/9.
- müteħammil:** (Ar.) Tahammül eden, dayanan. 106a/4; m. ol- 120a/12, 138b/13.
- müteħarrık:** (Ar.) Hareket eden, kımlıdayan, oynayan. m. ol- 39a/10, 100b/5, 152a/8; m. ü mużtarib 118a/3.
- müteħarriz:** (Ar.) Sakınan, korunan. m. ü müteħaffız 236b/10.
- müteħassis:** (Ar.) Hislenen, duygulanan. 170b/8.
- müteħāşī:** (Ar.) Sakıngan, çekingen. müteneffir ü m. ol- 229b/16.
- müteħavvil:** (Ar.) Tahavvül eden, değişen, değişmiş, değişik, kararsız. m. ol- 53b/15, 114a/5, 124b/4, 148a/5, 245b/10.
- müteħayyir:** (Ar.) Hayretler içinde kalan, şaşkın. m. kı1- 154b/2; m. ol- 94b/10, 102a/3, 124a/11; m. ü müte‘accib ol- 195a/7.
- müteħaddis:** (Ar.) Takaddüs eden, kutsal olan, çok temiz olan. m. ol- 164a/7.
- müteħarrir:** (Ar.) Takarrür eden, kararlaşan; yerleşip kuvvet bulan. m. ol- 124b/8.
- müteħāşire:** (Ar.) Çoğalan, çoğalmış, çok. 79b/14; elbise-i müte‘addide-i m. 94a/14.
- müteħāzī:** (Ar.) Tekazi eden, borçluyu -ödemesi için- sıkıştıran. 101b/14; t̄alib ü m. ol- 67a/12.
- mütekebbir:** (Ar.) Böbürlenen, kurum satan. merd-i müte‘azzım ü m. 217b/2.
- mütekeddir:** (Ar.) Kederlenen, kederli; bulanık, bulanık. m. ol- 63a/7, 64a/6, 67b/2, 174a/4.

- mütekeffil:** (Ar.) Sorumluluk alan, kefil olan. 106a/5; m. ol- 224a/7; m. ü himem 187a/11.
- mütekellim:** (Ar.) Tekellüm eden, söyleyen, konuşan; nutuk söyleyen. 72b/5.
- mütekellimān:** (Ar.Far.) Tekellüm edenler, söyleyenler, konuşanlar. 3a/10.
- mütelāfi:** (Ar.) Telafi eden, kaybını, zararını karşılayacak başka bir şey kazanan. m. ol- 56a/1, 140a/13.
- mütelaḳḳī:** (Ar.) Telakki eden, öyle sanan. m. ol- 24b/14.
- mütelevvīṣ:** (Ar.) Kirlenmiş, pis. m. ol- 57b/15.
- mü'telif:** (Ar.) Ülfet eden, alışan, alışık; uygun, denk. m. ol- 57b/10, 80a/15, 109b/6; muhteliṭ u m. 212b/5; muḳayyed ü m. 142b/11.
- mütemādī:** (Ar.) Temadi eden, uzayan, süren; fasılasız, arasız. zamān-ı m. 137b/13.
- mütemekkin:** (Ar.) Mekanlanan, yerleşen, yerleşmiş (bir yere), oturan. m. ol- 60a/16, 240b/10, 257a/1, 258b/10; ḳādir u m. 113a/6.
- mü'temen:** (Ar.) Emniyetli, güvenilir, inanılır. 248b/6.
- mütemennā:** (Ar.) Temenni edilen, arzu olunan, istenen. aḳṣā-yı m. 106a/14.
- mütemerrid:** (Ar.) Başkaldıran, asileşen, asi. mekâ'id-i m. 115a/4.
- mütemerridān:** (Ar.Far.) Başkaldıranlar. m.-ı bed-girdār 71b/13; siyāset-i m. 8b/14.
- mütemeṣṣil:** (Ar.) Bir şeyin şekline giren; cisimlenip görünen. 7a/4; m. ol- 93a/9.
- mütemetti':** (Ar.) Faydalanan, kâr eden, kazanan. m. ol- 95a/16; müntefi' ü m. ol- 242a/1.
- mü'temir:** (Ar.) Uysal, yumuşak başlı, itaatkâr. m. ol- 248b/5.
- mütena'im:** (Ar.) Varlık içinde ve nazlı büyüyen. m. ü ḡanā'im 61a/15.
- mütenaṣṣıḥ:** (Ar.) Nasihat kabul eden, öğüt dinleyip uslanan. m. ol- 68a/13.
- mütenāvil:** (Ar.) Tenavül eden, alıp yiyen. m. ol- 55a/13, 135a/15.
- mütenebbī:** (Ar.) Nübüvvet iddiâsında bulunan; yalancı peygamber. 250b/1.
- mütenebbih:** (Ar.) Uyanan, uyanık; uslanan, aklını başına toplayan. m. ol- 89a/1, 143b/2, 150a/1, 250b/1; m. ve müteyaḳḳız 236b/10.
- müteneffir:** (Ar.) Nefret eden, iğrenen, tiksinen. m. ḳıl- 206b/13; m. ol- 39b/9, 183a/5; m. ü müteḥāṣi ol- 229b/16.

- mütenessim:** (Ar.) Tenessüm eden, rüzgar kokusu alan. m. ol- 90b/5.
- mütenezzil:** (Ar.) Tenezzül eden, aşağı inen; alçalan. mütedenni vü m. 53b/16, 191b/15.
- müteraḳḳıḅ:** (Ar.) Bekleyen, gözleyen, uman. 63a/3, 118a/1; m. ol- 26b/12.
- müteraḳḳī:** (Ar.) İlerleyen, ileri. m. ol- 24b/14.
- müteraşşıd:** (Ar.) Dikkatle gözeten, bekleyen, kollayan. m. ol- 200a/10.
- mütereddid:** (Ar.) Bir yere gidip gelen. 4a/6.
- mütereşşih:** (Ar.) Damla damla sızan; duyulan, yayılan. m. ol- 99a/10.
- müterettib:** (Ar.) Sıralanmış; ait olan, . . . üstüne düşen; icabeden; meydana gelen. 159a/15; m. ol- 105b/4, 143b/6, 148a/2.
- mütesallit:** (Ar.) Musallat olan, peşini bırakmayan. m. ol- 113a/14.
- müteselli:** (Ar.) Teselli bulan, avunan. 42b/7; m. ét- 52b/12; m. kı1- 193b/7.
- müteşebbiş:** (Ar.) Teşebbüs eden, bir işe girişen. 21b/16; m. ol- 57b/16.
- müteşevvik:** (Ar.) Coşkulu ve heyecanlı olan, şevke gelen. m. ol- 47a/17; muta⁶ atış u m. 172b/13.
- müteṭāvil:** (Ar.) Uzayan; birbiri ardınca uzanan. m. ol- 124b/2.
- mütevāfir:** (Ar.) Çoğalan, bollanan. m. ol- 49a/17.
- mütevāfire:** (Ar.) Çoğalan, bollanan. 79b/14.
- mütevağğıl:** (Ar.) Çok çalışan ve uğraşan, didinen. m. ol- 55a/4.
- mütevaḳḳıf:** (Ar.) Duran, bekleyen, eğlenen. m. ol- 139a/12.
- mütevārid:** (Ar.) Gelen, sürüp gelen. m. ü mütezāyid 84b/2; m. ol- 168b/9.
- mütevāşıl:** (Ar.) Birbirine vasıl olan, gelen; birbirine bitişmiş. 66a/15.
- mütevātir:** (Ar.) Tevatür eden, ağızdan ağza dolaşan, halk arasında söylenen. m. ü evfer 75b/9.
- mütevaṭṭın:** (Ar.) Bir yeri vatan edinmiş, yurt tutmuş. 173a/12; m. ol- 258b/17.
- müteveccih:** (Ar.) Teveccüh eden, bir tarafa yönelen; bir tarafa gitmeye kalkan. m. ol- 39a/8, 126b/8, 222a/16; m.-i ḳabile-i Ṭayy 103b/17; m. ü müte⁶ addī ol- 244b/17.
- müteveffā:** (Ar.) Vefat etmiş olan, ölen, ölü. 204a/13.

- mütevekkil:** (Ar.) Tevekkül eden, kadere boyun eğen. pâdişâh-ı m. 69a/2.
- mütevellid:** (Ar.) Meydana gelmiş, doğmuş; ileri gelmiş. m. ol- 57a/9, 126b/3.
- müteverrim:** (Ar.) Şiş, kabarık. m. ol- 168b/7.
- müteyakkız:** (Ar.) Teyakkuz eden, uyanık bulunan, uyanmış, tetikte; gözü açık olan. m. ü bîdâr 140a/7; mütenebbih ü m. 236b/10.
- müteyemmen:** (Ar.) Uğurlu, kutlu. 248b/6.
- müteżâ‘if:** (Ar.) Tezaüf eden, kat kat artan, iki veya daha çok katı olan. m. ol- 84a/15.
- müteżâyid:** (Ar.) Ziyadeleşen, gittikçe artan, yoğunlaşan. 168b/9; mütevârid ü m. 84b/2.
- mütezelzil:** (Ar.) Titreyen, sarsılan, sallanan. m. ol- 191b/16.
- mütlif:** (Ar.) Yok eden, itlaf eden. m.-i mâl 92a/17.
- müttebi‘:** (Ar.) Tâbî olan, uyan. m.-i ehvâ’-ı sufehâ’ 92b/5.
- müttefik:** (Ar.) Bağlanmış, birleşmiş, anlaşmış; fikirce beraber olan. 112a/4; m. ol- 139b/1, 179a/11; m. ü mü’telif ol-109b/6.
- müvecceh:** (Ar.) Yüzü bir tarafa döndürülmüş; herkesin teveccüh ettiği, makbul, münasib, uygun. 94b/11; m. gel- 66a/4; m. gör- 179a/14.
- müvekkel:** (Ar.) Vekil tayin edilen, vekil bırakılan. 178b/17, 179a/2; m. ét- 163a/13; m. kııl- 229a/14; m. ço- 167a/14; mu‘ayyen ü m. 255a/10; müvekkel-i ta‘âm 166a/4.
- müverrihân:** (Ar.Far.) Tarih yazan, tarihçi. m.-ı havâdiş-i silsile-i devr-i ‘âlem 11b/16.
- müyesser:** (Ar.) Kolayı bulunup yapılan; kolaylıkla olan. 28a/4, 116a/1, 231a/1; m. ét- 253a/8; m. ol- 34a/16, 47a/3; m. ü muhaşşal 255a/11; m. ü mükemmel ol- 107a/1.
- müttehaż:** ?. m. ol- 252a/3.
- müzâb:** (Ar.) Eritilmiş, erimiş. nuhâs-ı m. 260b/16, 261a/16, 261b/1.
- müzâheret:** (Ar.) Arkalama, yardım etme, koruma. 213a/10; muşâheret-i şeref-i m. 242b/4; şeref-i m. 66a/8.
- müzâkere:** (Ar.) Bir iş hakkında konuşma, danışma; talebenin dersini hazırlayabilmek için çalışması. m.-i fûrûğ u uşûl 24a/7; eşnâ’-i m. vü bahş 19a/4.
- müzâyaka:** (Ar.) Darlık, sıkıntı, güçlük; yokluk; parasızlık. 101b/17.

müzd: (Far.) Ücret, karşılık; mükafat. 197a/5, 221a/1; m.-i mezîd 70b/3.

müzd-ver: (Far.) Ücretle çalışan. 87b/12.

müzehheb: (Ar.) Altın suyuna batırılmış; yaldızlanmış. 19b/9.

müzeyyen: (Ar.) Zinetlendirilmiş, süslenmiş, süslü. 15b/13, 99b/8; m. ol- 73b/3; m. ü mücellâ kııl- 3a/4; m. ü muhallâ kııl- 109a/11.

müzñib: (Ar.) Günaha giren, günahkar, kabahatli. m. ol- 153a/1.

N

nâb: (Far.) Hilesiz, katışksız, saf, arı; berrak, tertemiz. ser-encâm-ı şarâb-ı n.-ı şafâ 142a/7; şarâb-ı nâb "kaliteli şarap, saf şarap" 162a/10.

nâ-bâliğ: (Far.Ar.) Baliğ olmayan, erkenlik çağına gelmemiş. tıfl-ı n. 35b/15.

nâ-bedîd: (Far.) Görünmez, belirsiz, kayıp. n. ol- 254b/6.

nâ-bekâr: (Far.Ar.) İşsiz, işe yaramaz; haylaz, yaramaz, hayırsız. 200b/4; n.-ı bed-girdâr 60b/16; ‘ayyâr-ı n. 103b/4; Zi ’b-i n. 171b/6.

nâbit: (Ar.) Yerden biten, yerden çıkıp büyüyen. 33a/3; n. ol- 49b/2.

nâ-būd: (Far.) Yok olan, bulunmayan. 192a/4; n. ét- 207a/14; şeb-istân-ı n. 49b/6; vücūd-ı n. 36a/10, 60b/7.

nâ-civân-merdî: (Far.) Tamahkârlık, pıntilik. düzdî vü n. 154b/3.

nâ-çâr: (Far.) Çaresiz, zavallı; ... zorunda kalmış. 44b/7, 162b/17, 228b/15; n. ol- 59a/4, 164a/14; n.-ı maḥrûm 121a/17; ḥarîf-i n. 149a/9.

nâ-çîz: (Far.) Hiç hükmünde olan, değersiz, ehemmiyetsiz, çok küçük [şey]. n. ét- 207a/14; kaçtre-i n. 36a/4, 48b/1.

nâ-dân: (Far.) Bilmez, cahil; nobran, kaba, terbiyesi kıt. şayyâd-ı n. 247a/5; merd-i n.- 221b/15.

nâ-dânî: (Far.) Bilmezlik, cahillik; kabalık. ‘üvnân-ı tufüliyyet ü n. 74a/7.

nâdim: (Ar.) Nedamet duyan, pişman olan. 147b/10.

nâdir: (Ar.) Seyrek, az, ender bulunur. 46a/9, 158b/4, 198b/16; n. bulın- 100a/6; âsîb-i n.- ü’n-naẓîr 101b/3.

nādire: (Ar.) Nadir olan şey. 166a/16, 234b/14; n.-i ġarībe 161b/3; n.-i rūzigār 45a/8, 238b/8; semeke-i n. 247b/14.

nafaḡ: ?. 263a/13.

nafaḡa: (Ar.) Nafaka. 154a/10, 154a/10.

nāfe: (Far.) Misk ahusu denilen hayvanın göbeğinden çıkarılan bir çeşit misk, koku; mec. güzelin, sevgilinin saçı. n.-i misk 95a/15.

nā-fercām: (Far.) Boş, faydasız [şey, iş]. devr-i pür-cevr-i n. 13b/15; hevā-yı nefsi-i n. 58a/16; nefsi-i n. 51b/8; nefsi-i n.-ı hōd-kām 51a/11.

nāfi^c: (Ar.) Kazançlı, faydalı, karlı. 109b/14; n. ol- 29b/2, 210b/5, 244b/7; şāmil ü n. ol- 113a/3.

nāfiz: (Ar.) Nüfuz eden; tesir eden, nüfuzlu, tesirli. n. ü cārī 69a/11, 133b/3; n. u sārī 109a/8.

nā-gāh: (Far.) Zamansız, vakitsiz; ansızın, birdenbire, aniden. 36a/8, 80b/1, 117b/17, 121a/8, 248a/14.

nā-gehān, nā-gehānī: (Far.) Ansızın, birdenbire. 145b/9, 153b/16; ḡazā-yı n. 71a/3.

nā-girīz: (Far.) Çaresiz. 191a/9, 212b/7; bī-tevaḡḡuf ü n. 244a/15.

naḡme: (Ar.) Naḡme, ahenk, ezgi. n.-i kemān 128a/4.

nā-güzīr: (Far.) Çaresiz. 149b/5.

nā-ḡaḡḡ: (Ar.Far.) Haksız; beyhude, boş. 103b/8; ḡūn-ı n. 195a/17; merdüm-i n. 209a/13.

naḡḡir: (Far.) Av. 173a/3.

nā-hem-vār: (Far.) Çarpık, eğri, düz olmayan; uygunsuz, uymayan. kār-ı n. 123a/12.

nāhib: (Ar.) Yaḡmacı, çapulcu. n. ol- 144b/7.

nāhīde: (Ar.) Yeni yetme kız, genç kız. n. şūret 152a/10; ḡayret-i n. 183b/7.

naḡīf: (Ar.) Zayıf, arık. ḡaḡḡ-ı n. u nizār 77a/17; bünye-i n. peyker 77b/2.

nāḡiye: (Ar.) Yan taraf, yan; civar, çevre; küçük yer; bölge. 122b/15; n.-i nāḡiye 21a/8.

naḡl: (Ar.) Hurma ağacı; ince, uzun, narin vücutlu dilber. n.-ı bülend-i -i rāst-bīnān 82b/6.

naḡlistān: (Ar.Far.) Hurmalık; fidanlık, ağaçlık. bākūre-i n.-ı hidāyet 185a/2.

nā-ḥōş: (Far.) Hoş olmayan, beğenilmeyen, tasvip edilmeyen. 64a/5, 64b/9; vaz^ç-ı n. 132b/6; vezir-i bed-kār u n. güftār 216a/9.

nāḥun: (Far.) Tırnak. n.-ı fitne vü ḥıyānet 58b/1.

nā-ḥūşlık: (Far.T.) Anlayışsızlık, kavrayamama. 230a.

naḥv: (Ar.) Sözdizimi, sentaks. ʿilm u şarf u n. u ʿarūz 17a/9.

naḥvet: (Ar.) Kibir, gurur, büyüklenme, ululanma. n.-i kām-kār 216a/16; bād-ı n. 184b/8; merd-i maḡrūr-ı n. 148b/9.

nā'ib: (Ar.) Vekil, birinin yerine geçen; kadı, hakim. 190b/1, 221b/6, 222a/5; n.-i sāde-dil 221b/3; cānib-i n. 222a/2.

nā'il: (Ar.) Ermiş, muvaffak olmuş, muzaffer. n. ol- 56b/16, 179b/4, 248b/13, 254a/8; n.-i derecāt-ı dāreyn 42b/4.

nā'im: (Ar.) Uyuyan, uykuda bulunan. 178b/10.

na'im: (Ar.) Bollukta yaşayış; cennetin bir kısmı. 42a/15; dār-ı n. "Cennet" 94b/16; n.-i cenān 61a/15.

nā'ire: (Ar.) Ateş, alev; sıcaklık, hareret. n.-i fitne 199a/2; n.-i ḥışm 183b/1; lehebān-ı n.-i germā 121b/17; teskīn-i n.-i ḥayret 235b/6.

naḥb: (Ar.) Delme; delik açma. n. ét- 262a/15.

naḥd: (Ar.) Para olarak bulunan servet; peşin para. n. ét- 74b/4, 74b/8; n.-i cān "en kıymetli şey" 106b/13, 154a/3; n.-i murād 61b/16; n.-i ʿömr-i girāmī 240a/11; n.-i vaḳt 14a/11, 26b/7.

nā-kes: (Far.) Nekes, cimri; insanıyetsiz, alçak. baḥil-i n. 96b/6.

nāḳış: (Ar.) Noksan, eksik; tam olmayan; kusuru olan, kusurlu. n. ét- 130b/7, 131a/10; n. ḳal- 72a/17; n. ol- 96b/2, 221a/2.

naḳī: (Ar.) Temiz, pak. n.'s-seriret 139b/17; n.'s-siret 52b/11.

naḳīr: (Ar.) Pek küçük, ehemmiyetsiz şey. n. ü ḳıtmir "takımıyla, hepsi, iğneden ipliğe kadar" 87a/10, 169b/16, 241a/16, 252a/4.

naḳiz: (Ar.) Zıt, karşı. 72b/5.

naḳḳāş: (Ar.) Nakkaş. 83a/1; n.-ı Fikret 4b/15; resm-i n.-ı Çin 19b/4.

naql: (Ar.) Bir yerden bir yere götüren, bir yerden bir başka yere taşıyan; yer değiştiren, taşınan; hikaye eden, ravi. 166a/16; n. ét- 77b/1, 124a/17; n. olın- 58a/5; n.-i aḥbār 176a/6; n.-i kelām 238b/1; n.-i şaḥīḥ 205a/10.

naqş: (Ar.) Noksan, eksiklik; eksiltme, azaltma. 96b/11; n. ét- 237a/14; n.-ı mā-lā-kelām 211b/8.

naqş: (Ar.) Resim; süsleme sanatı. 67b/13; n. ét- 83a/2; n. olın- 19a/17, 162a/15; n.-ı bûkalemün 163b/3; n.-ı siper 74a/1; cüy-bār-ı nümüne-i n. 13b/17.

naqş-hāne: (Ar.Far.) Nakış yapılan yer. n.-i kazā vü kader 134a/4.

naqz: (Ar.) Bozma, çözme, kırma; bir sözleşmeyi yok sayma. 72b/5; ibrām ü n. 109a/14, 235b/12.

nāle: (Far.) İnleme, inilti. n.-i maḥrūmān-ı miḥnet-keşide 125a/7; n.-i ḥışf 175a/7; kemend-i n. 176b/10.

nāliş: (Far.) İnilti, inleme, figan. 149a/8; n. eyle- 149a/8; girye vü n. 121a/15.

nām: (Far.) 1) İsim, ad; şöret, şan. 34a/5, 106a/10, 249b/12; n.-ı kal- 15b/10; n.-ı bülend 89a/9; n.-ı nāmī 264a/9; n.-ı nīk 106b/14; n. ü neng gözle- 198a/15; şāḥib-i n. ü neng "ad ve ün sahibi" 191b/8; n. ü nişān 106a/13. 2) Yerine, adına. şāh-ı 'ādil n.-ına 151a/9; elcilik n.-ına 36b/1; ḥarāc n.-ına 34b/17; kendü n.-ına 102b/7.

na' mā: (Ar.) İhsan, bahşiş, nimet. 68a/3, 227b/16; n.-yi bī-intihā' 86a/9; kaffe-i n. 85b/16.

namāz: (Far.) Namaz. 144b/10, 218a/2, 224a/10; n.-ı bāmdād 217a/12; n.-ı şām "akşam namazı" 155a/6; edā'-i n. 68a/11.

namāz-güzār: (Far.) Namazlarını eda eder olan. n. ol- 218a/1.

nām-dār: (Far.) Namlı, ünlü. 151b/14; n.-ı rūzigār 106a/10; İskender-i n. 46a/12, 141b/7; mülūk-ı n. 34b/4; nāme-i n. 35b/1; selāṭin-i n. 157b/10; tācir-i n. 81b/8.

nāme: (Far.) Mektup; kitap, mecmua. 31b/10, 190a/16, 234a/7; n.-i girāmī 264a/9; n.-i İskender 39a/5; n.-i nām-dār 35b/1; n.-i naşīḥat eşer 78a/9.

nā-mevzūn: (Far.Ar.) Ölçsüz, düzensiz, biçimsiz. gürūh-ı kerīh-i n. 259a/5.

nāmī: (Far.Ar.) Namlı, şöretli, ünlü. nām-ı n. 19b/10, 166b/13, 231a/14, 264a/9; şūret-i n. 248a/15.

nāmūs: (Ar.) Kanun, nizam; ar, edep; temizlik, doğruluk. 206a/12, 235b/14; n. gözet-16a/16, 198a/14; n.-ı ekber "Cebrail" 239a/11; n.-ı salṭanat gözle- 60b/4; terk-i ʿār ü n. ét- 132b/3.

nā-mülāyim: (Far.Ar.) Uymaz, uygunsuz; sert, çetin. isrāf-ı n. 92b/11.

nā-mütenāhī: (Far.Ar.) Sınırsız, uçsuz bucaksız, alabildiğine geniş. feyz-i n. 4a/4; faẓl-ı n. 217a/2; mevāhib-i n. 86a/6.

nā-müveccih: (Far.Ar.) Uygun olmayan, uygunsuz. iḥrācāt-ı n. 92a/15.

nām-ver: (Far.) Namlı, adlı, ünlü. şāh-ı n. 47a/9; ṭabīb-i n. 48b/2.

nām-zād: (Far.) Atanmak, yönlendirilmek. rāḥata n. ol- 209a/2.

nām-zed: (Far.) Aday. n. ol- 223b/10.

nān: (Far.) Ekmek. 104b/2, 104b/3, 155a/6; n.-ı kerīmān 155a/10; n.-ı sepīd 154b/9; ḥaḳḳ-ı n. ü nemek "tuz ve ekmek hakkı" 241a/7.

nā-pāk: (Far.) Pis, murdar. rindān-ı n. 193a/3; bed-sirişṭ ü n. sīret 194a/12; n. ṭıynet 58a/10, 215a/2.

nā-pesend: Beğenilmez, tercih edilmez. 201b/1; bidʿat-ı n. 221a/3; sevgend-i n. 56b/8; vażʿ-ı n. 219b/4.

nā-pesendīde: (Far.) (bkz. *nā-pesend*). ʿamel-i n. 72a/16; ḥiṣāl-ı n. 200b/8.

nā-peydā: (Far.) Belirsiz, görünmeyen, gizli; kaybolmuş. n. ol- 254b/2.

nār: (Far.) Ateş, od; ateş gibi yakıcı şey. 138a/11, 139a/6; n.-ı şevḳ 77b/6; derekāt-ı n. 57a/10; ehl-i n. "kötü ruhlu, cehennemlik insanlar" 255b/9.

nās: (Ar.) İnsanlar, halk, herkes. 137b/2, 160b/15, 262b/13; n.-ı ḥāzin 93b/4; ʿāmme-i n. 92b/6; aʿyün -ı n. 144b/1; emvāl-ı n. 116b/16; mesāvi-i n. 204b/3.

naşab: (Ar.) Yorgunluk. taʿab ü n. 21a/1.

naşārā: (Ar.) Nasraniler, Hristiyanlar. ḳavānīn-i millet-i n. 161a/13; millet-i n. 160b/17; nevāḳīs-i n. 179a/9.

nā-şavāb: (Far.Ar.) Doğru olmayan, yanlış, haksız. 142b/2; ḥükm-i n. 216b/9.

naşāyih: (Ar.) Öğütler. 111b/17, 147a/14; n.-i ʿuḳalā 145b/17; kelimāt-ı n. 87a/1; n. ü mevāʿiz 91b/7; ʿacāʾib n. 43b/14.

nā-sāz: (Far.) Uymaz, uygunsuz. sūḥan-ı n. 187b/13.

nā-sāz-kār: (Far.) Uygun görmeyen, muhalif. sipīhr-i n. 225a/13.

naşb: (Ar.) Dikme, saplama; bir memurluğa tayin. n. ét- "tayin etmek, atamak, görev vermek" 174b/1; n. eyle- 29b/1; n.-ı 'ayn edin- "gözü dikmek" 43b/3.

nā-sezā: (Far.) Yakışmaz. 35b/2, 51b/6, 217b/1; kār-ı n. 198b/6; kelime-i n.-yı bilā-tā'il 238a/4; sūḥan-ı n. 53b/5.

naşfet: (Ar.) İnsaf, haklılık, doğruluk. 44a/10, 108b/1; der-fazilet-i 'adl u n. 11b/7, 108a/17; icrā-yi aḥkām-ı 'adālet ü n. 121a/6; şıfat-ı naşfet 114b/14; şecere-i n. 117a/14.

naşfetān: (Ar.) İnsaflar, haklılıklar. der-beyān-ı şıfat-ı n.-ı 'ālī ḥazret 8a/13.

nāşih: (Ar.) Öğüt veren, nasihat eden. dervīş-i n. 147b/5; ekābir-i vezīr-i n. 213b/13; şāhib-i n. 216b/12; vezīr-i n.-ı şālih 213b/16; vezīr-i 'ādil ü n. 216a/14.

nāşır: (Ar.) Yardım eden, yardımcı olan. n. ü mu'īn ol- 216b/8.

nāşıye: (Ar.) Alın. 73b/9, 104a/2; n.-i aḥvāl 41a/12; 'arşa-i n.-i aḥvāl 119a/2; nāhiye-i n. 21a/8.

nāsī: (Ar.) Nisyan edici, unutan. 40b/15.

naşīb: (Ar.) Nasip, pay, hisse. 18a/17, 84b/4, 119a/10; n. ol- 262b/2.

naşībe: (Ar.) Dikili taş, yollara nişan için dikilen taş. n.-i ḥazīne-i 'āmire 117a/12.

nāsih: (Ar.) Nesh ve iptal eden, battal eden. māsih? ü n. 151a/1.

naşihat: (Ar.) Öğüt. 68a/13, 91b/4, 202a/11; n.-ı encām 112b/14; ferāyed-i n. 43b/4; nāme-i n. 78a/9; n.-engiz "nasihat veren" sūḥan-ı n.-engiz ü ta' n-āmiz 76b/3; n.-pezir "öğüt dinler" pādīşāh-ı dīn-perver-i n.-pezir 212b/6.

nā-sipās: (Far.) Şükretmemeyen, nankör. ḡaddār-ı n. 209a/14.

naşş: (Ar.) Sarihlik, açıklık, katilik. n.-ı şāhihin 61b/3; laṭife-i n.-ı şariḥ 119a/1; şāhib-i faşş-ı n. 3b/2.

naşūḥ: (Ar.) Nasihatçı, öğütçü; halis, temiz; tevbe-i n. "bozulması imkansız tövbe" 150a/8.

nāsūt: (Ar.) İnsanlık, mahlukiyet, insanlığa ait şeyler. tengnā-yi n. 240a/9.

nā-süfte: (Far.) Delinmemiş; mec. evlenmemiş kız. dürr-i n. "delinmemiş inci" 242b/3.

nā-sütūde: (Far.) Aşağılık, bayağı, değersiz. şifāt-ı n. 200b/7.

nā-şād: (Far.) Hüzünlü, gamlı, kederli, tasalı. dil-i n. 37a/9.

nāşir: (Ar.) Neşreden, dağıtan, saçan, yayan. riyāh-ı n.-etü'l-irtiyāh 88a/1; rūh-ı n.-ü'l-irtiyāh 113b/12.

naṭ': (Ar.) Sofra bezi; meşinden yapılan döşek. n.-ı hāk 129b/1.

na't: (Ar.) Bir şeyi medhederek anlatma, vasıflandırma. n.-ı pīr 164a/4.

nā-temām: (Far.Ar.) Tamamlanmamış, bitmemiş. ecsām-ı n. ü bed-endām 259a/8.

nāṭıka: (Ar.) Düşünüp söyleme hassası, kuvveti; düzgün dokunaklı söz söyleme. zebān-ı n. 105a/6.

nā-tırāş: (Far.) Yontulmamış, tıraş olmamış, terbiye görmemiş, ham, kaba. 200a/11.

nā-tüvān: (Far.) Zayıf, kuvvetsiz. 56a/13; feres-i n. 170a/1; pīr-i n. 43a/7; n. ü perişān-rūzigār 169b/11; n. ü zebūn ol- 179a/5; ḥaḳīr ü n. 35b/6.

nāvek: (Far.) Ok. n.-i āh-ı maẓlūmān-ı sitem-dīde 125a/7; n.-i ciger-düz 160a/2.

nāy: (Far.) Kamış. edā³-i n.-ı teber 128a/4.

nā-yāb: (Far.) Bulunmaz; benzeri olmaz. cevāhir-i n. 264a/2; cevher-i vücūd-ı n. 50b/3.

nāz: (Far.) Naz. 167a/3; ğunc ü n. ét- 13b/6.

naẓar: (Ar.) Bakma, göz atma; düşünme. 81b/12, 208a/16; n. ét- 15a/10, 35b/2; n. eyle- 186b/8; n. kııl- 62a/11; n. şal- 46a/7, 168b/15; n.-ı feylesōf 45b/16; n.-ı i' tibār 243a/5; n.-ı şefḳat "acıma bakışı" n.-ı şefḳat ü merḥamet 85a/12.

naẓarāt: (Ar.) Bakışlar, görünüşler, ortaya çıkmalar. n.-ı felekī 52b/5.

naẓar-endāz: (Ar.Far.) Göz atan, bakan. n. ol- 77a/17.

nāzenīn: (Far.) Cilveli, oynak; çok nazlı yetiştirilmiş; narin, ince yapılı. 152b/4; muḥaddere-i n. 16a/15; mi' şam-ı n. 152b/11; zen-i n. 152a/11.

nāzenīnān: (Far.) Narin ve ince yapıllılar. 233a/1.

nāzır: (Ar.) Nazar eden, bakan, gözeten; bir yüzü bir tarafa olan; vekil, bakan. 25a/11, 74a/5, 123b/15; n. ol- 88a/5, 144a/16.

nāzil: (Ar.) Yukarıdan aşağı inen; bir yere konan, bir yerde konaklayan. n. ol- 44a/14, 69b/17, 150a/12, 248b/13; kazâ-yi n. 109a/8; şadır ü n. ol- 59b/14.

naẓîr: (Ar.) Benzer, eş. n.-i bulunma- 45a/6; n. ol- 233a/14; vezîr-i ‘Uṭārid n. 42b/9.

naẓm: (Ar.) Nazım, vezinli ve kafiyeli söz. 52a/11, 65a/14, 129b/12, 204a/1; n.  t- 239a/6.

nāz-perver: (Far.) Naz eden. duḡter-i n. 91b/1.

nāz-perverd: (Far.) Naz içinde büyümüş, terbiye olmuş, nazlı. verd-i t ze-i n. 21b/7.

n z k: (Far.) İnce; terbiyeli, saygılı; güzel, zarif. dest-i n. 134b/2, 152a/9; yed-i n. 134b/3; n.-beden "bedeni, vücudu nazik olan" duḡter-i n.-i i s m-ber 74a/12.

naẓz rg n: (Ar.Far.) Seyirciler, izleyiciler. miy n-ı n. 195a/15, 107b/10.

ne: Ne. 26a/14, 151b/5, 239a/10; n.  adar 18a/15; her n. 44b/15; her n.  adar 47a/13.

ne ne: Ne....ne. n. ḡalkdan ve n. ḡud dan 197b/3; n. ḡayrdur ve n. şerr 194a/6; n. ḡayr yetişür n. zarr 194a/7; n. kendü ekl  der ve n.  ḡere bezl  der 209a/8; n. maḡt lden ḡaber-d rum ve n. k tilden 195a/9; n. řurmaḡa  uvvet ve n. gitmege  udret  aldı 194b/17.

ne‘am: (Ar.) Evet, pek güzel, hay hay, öyledir. 133a/17, 135b/1.

neb t: (Ar.) Topraktan biten, çıkan her türlü şey, bitki. 13b/6; inb t-ı n. 18a/15; ş re-i ř ḡ-ı n. 64a/1.

neb t t: (Ar.) Nebatlar, bitkiler. nef ’is-i n. 173a/14; eşc r   n. 32b/11, 259a/13; ḡayv n t   n. 262b/10.

nebev : (Ar.) Nebi’ye, peygamberlere ait, onunla ilgili. ḡadiř-i n. "peygamber hadisi" 84b/17, 120a/8, 182b/10, 192a/2, 201a/1.

nebeviyye: (Ar.) (bkz. *nebev *) ş k t-ı r v t-ı aḡ diř-i n. 243a/9.

neb : (Ar.) Peygamber. 250a/9, 250b/1, 256a/13, 256a/16; D vud ’n-n. 70b/6.

neb ḡ: (Ar.) Namlı, şerefli. ferzend-i nez ḡ   n. 30a/3.

nec ḡ: (Ar.) Muradına erme, istediḡini elde etme; serbest kalma, kurtulma. esr r-ı fevz   n. 213a/1; fevz   n. 238b/3.

nec set: (Ar.) Kirlilik,  irkeflik; dışkı. levş-i n. 241a/10.

necāt: (Ar.) Kurtulma, kurtuluş. 109b/1, 165b/5; n. bul- 116a/14; n. vēr- 57a/11; n.-ı dünyā 50b/10.

necdet: (Ar.) Kahramanlık, yiğitlik, efelik. n.-i şān 30a/10.

necīl: (Ar.) Soylu, soyu soppu temiz. fer^c-i n. 49a/12; nesl-i n.-i āl-i ‘Oşmān-ı ‘ālem-şān 8b/1.

nedāmet: (Ar.) Pişmanlık. 125a/9, 173b/3, 202a/14; n. ét- 62a/3, 165b/9; şemer-i n. 92a/17.

nedem: (Ar.) Pişman olma, pişmanlık. bevādī-i n. 20a/12; dām-ı n.-e düş- 87b/16; kadem-i n. 3a/11.

neden: Neden. 139b/10, 147b/7, 202b/1.

nedīd: (Ar.) Eş, emsal, akran. n. ét- 83a/16.

nedīm: (Ar.) Meclis arkadaşı, sohbet arkadaşı; güzel hikaye anlatan, tatlı konuşan. n.-i büzürg-vār 120b/4.

nef: (Ar.) Menfaat, fayda, kâr, çıkar. 33a/13, 69a/14, 220a/17; n.-i ‘azīm 201b/11; eşnāf-ı n. ü zarar 69a/10.

nefā’is: (Ar.) Nefis, güzel, beğenilir şeyler. n.-i cevāhir-i girān-māye 81b/7; n.-i nebātāt 173a/14; n.-i tuhaf 45a/15; zaḥā’ir u n. 66b/4.

nefāz: (Ar.) Sonuçlanmak; ulaşmak, varmak. 216b/10.

nefehāt: (Ar.) Üfürmeler, esintiler; yayılan güzel kokular. n.-ı şimāl-ı ‘adl-i şāmil 109a/1; ḥayret-i n.-i şimāl 13b/2.

nefer: (Ar.) Bir adam, tek kişi; insan sayısı bildiren sözler için kullanılır. 12a/4, 35a/12, 91a/8, 138a/8, 163a/12.

nefes: (Ar.) Soluk, nefes. 28b/9, 79a/5, 139a/11; ḥin-i n.-i aḥīr 49b/3; n.-i mübārek 164a/7; aḥīr n.-de “son nefesde” 57a/10; bed-n. "nefesi kötü, kötü düşünceli kimse" 167a/10.

nefeslik: (Ar.T.) Nefeslik. bir n. “bir solukluk zaman”13b/3.

nefḥ: (Ar.) Üfürme, üfleme; mec. canlandırma, ruh verme. n. ét- 139a/6; n.-i şūr "İsrāfil'in kıyamette çalacağı borunun üflenmesi, kıyamet kopması" 263a/14.

nefis: (Ar.) Pek hoş, çok hoş giden, en güzel, çok beğenilen. nefis-i n. "değerli, aziz, tatlı ruh ve hayat" 46a/16, 80b/11, 89a/16, 95b/11; ḥades-i n. 46a/2.

nefise: (Ar.) Pek hoş, çok hoş giden, en güzel, çok beğenilen. eḫ'ime-i n. 162a/9, 186b/12; hedāyā-yi n.-i müteberrik 161a/9; nüfūs-ı n. 88b/9.

nefret: (Ar.) Nefret. n. èt- 16a/14; vahşet ü n. èt- 175b/6.

nefrīn: (Far.) İlenç; lanet okuma. n. èt- 114b/5, 187b/14; n. ü la' net 150b/9.

nefs: (Ar.) Ruh, can, hayat; kendi, şahıs; insanın yeme içme gibi biyolojik ihtiyaçları. 71a/15, 219b/10; n.-i ḥabīş 36a/9; n.-i mübārek 176a/14; n.-i nefis "değerli, aziz, tatlı ruh ve hayat" 46a/16; n.-i şūm 87b/12.

nefsānī: (Ar.) Canlılığın uyandırdığı arzularla ilgili. ğaraż-ı n. 51b/9.

nefsāniyye: (Ar.) Canlılığın uyandırdığı arzularla ilgili. müşteheyāt-ı n. 111a/13; şehvāt-ı n. 25b/10, 33b/9.

nehār: (Ar.) Gündüz. 87b/4, 148a/12, 257a/14; muntaşif-ı n. 168b/5; leyl ü n. 50b/4, 160b/6.

nehb: (Ar.) Ganimet, yağma, vurgun. ğaşb ü n. èt- 148b/11.

nehel: (Ar.) Su içmek, susamak, kana kana içmek. n.-i vāḥide 122a/15.

neheng: (Far.) Timsah. şūret-i n. 215a/5.

nehīb: (Ar.) Vurguncu, çapulcu; korku, felaket. 9a/13, 207b/12; n.-i zālīm-i mühib 148b/11.

nehr: (Ar.) Akarsu, nehir. 83b/1, 168a/17, 168b/1; n.-i 'azīm 128b/9; n.-i ekābir 14a/3.

nehy: (Ar.) Yasak etme. n.-i ḥazret-i peygamber 130b/4; n.-i şariḥin 61b/4.

nekāhet: ?. n. ü melāmet-i azdād 143a/4.

nekāl: (Ar.) Azap, işkence; ibret, bir olaydan alınan ders. 'itāb ü n. ol- 194b/10.

neḳāve: (Ar.) Her şeyin iyisi; temizlik, paklık. n.-i zümre-i ādemiyān 5b/7.

nekāyet: (Ar.) Yenmek, mağlup etmek. n.-i semūm-ı ḥarūr 122a/3.

nekbet: (Ar.) Talihsizlik, bahtsızlık; düşkünlük; felaket, musibet. giriftār-ı ḥazelāt ü n. ol- 224b/2; siper-i siḥām-ı n. 207a/5; zillet ü n. 210b/11.

neket: (Ar.) Dürtmek, vurmak, sokmak. şiddet-i n.-i ḥūt-ı maḫbūḥ 149a/7.

nem: (Far.) Nem. n.-i dīde "göz yaşı" 129b/17.

nemā: (Ar.) Artma, çoğalma; büyüme, uzanma. n. bul- 89b/11; mebādī-i neşv ü n. 21a/6; neşv ü n. bul- "yetişip büyüme, sürüp çıkmak" 62b/12, 173b/2; n.-nümā "büyüme gösteren, artan" n.-nümā vü nuşret-nişār ol- 12b/1.

nemā'im: (Ar.) Koğuculuklar, çekiştiricilikler, dedikodoculuklar. 117a/2.

nemek: (Far.) Tuz; tat, lezzet; hak, bağlılık. n.-i hān-ı ahlāk 184a/14; haqq-ı nān ü n. "tuz ve ekmek hakkı" 241a/7; huquq-ı nān ü n. 201b/14; tertib-i nān u n. 73b/7.

nemmām: (Ar.) Kovcu, ara bozucu, fitneci. n. ü gammāz 200b/15.

neng: (Far.) Ar, utanma; şan, nam, ad. şāhib-i nām ü n. 191b/8; nām ü n. gözle- 198a/15.

ner: (Far.) Erkek. 247a/11.

nerm: (Far.) Yumuşak. n. ol- 83a/12, 162a/11; āhen-i n. 261b/1; pister-i n. 147b/6; sühan-ı n.-i mülāyemet-güster 186a/10.

nesā'ic: (Ar.) Dokunmuş şeyler, dokumalar. n.-ārā-yı 'adālet-dişār 238b/12.

nesağ: (Ar.) Tarz, şekil, yol, üslup. 191a/14.

nesāyim: (Ar.) Hafif ve latif rüzgarlar. n.-i merāhim 5a/16; n.-i saḥā' ü iḥsān 90b/5; şemāyim-i n.-i rızvān 12b/3.

neseb: (Ar.) Nesil, soy. 243a/2; n.-i fāhir 30a/2; aşl ü n. 74b/17, 242b/16; nesl ü n. 102b/14.

nesīm: (Ar.) Hafif rüzgar. n.-i emn ü amān 192a/16; n.-i hōş şemīm 2b/8; bāriqa-i n.-i feyz-resān 191b/7; tenessüm-i n.-i şabā 15a/3.

nesl: (Ar.) Nesil, kuşak; soy. 40a/15; n.-i necil-i āl-i 'Oşmān-ı 'ālem-i şān 8b/1; n. ü neseb 102b/14.

nesne: Şey, nesne; bir şey, hiçbir şey. 47b/10, 53a/16, 74b/9, 120b/5, 187b/9.

neşāt: (Ar.) Sevinç, neşe, şenlik. n.-i bī-iḥtiyār 104a/15; n.-i tamām 77a/17; āvāze-i sürūr u n. 66a/8; bisāt-ı n. 15a/4, 30b/15; kemāl-i n. 173b/13; pāy-i n. 208b/15.

neşr: (Ar.) Yayma, dağıtma, saçma; herkese duyurma. n.-i 'adl 116b/3; n.-i 'adl ü dād 125a/4; n.-i 'adl ü insāf 40b/16; n.-i in'ām 12b/14; n.-i me'āşir-i 'adl ü inşāf 135a/7.

neşv: (Ar.) Canlının büyümesi, boy atması; yeniden peyda olup hayata gelme. n. ü nemā "yetişip büyüme" mebādī-i n. ü nemā 21a/6; n. ü nemā bul- 62b/12, 172b/3, 173b/2, 241a/11.

- netā'ic:** (Ar.) Neticeler, sonuçlar. n.-i efkār-ı işābet-i şî'ār 238b/11.
- netīce:** (Ar.) Sonuç, son; öz, özet. 68a/13, 117a/14; n.-i 'ibādet 113a/2; n.-i maqşūd 78b/8; n.-i vifāq 211a/9.
- nev:** (Far.) Yeni; taze, körpe. 232b/14.
- nev^ç:** (Ar.) Çeşit, türlü; tür, cins; sınıf, kategori. 51b/15, 76b/2, 84a/10; n.-i beşer "insan soyu, insanlık" 2b/13, 96a/16; n.-i insān 49b/6; n.-i kâbiliyyet 4a/14.
- nev^ç an:** (Ar.) Az miktarda. 59b/6.
- nevā:** (Far.) Ses, seda, ahenk; refah, kuvvet, zenginlik. 14a/10, 67b/11.
- nevādir:** (Ar.) Nadir olan, az bulunan şeyler. 45a/11; n.-i aḥbār 161b/2; n.-i ḥikmet 4b/3.
- nevāhī:** (Ar.) Yasak şeyler. kânūn-ı evāmir ü n. "emir ve yasaklar kanunu" 130a/16.
- nevāhī:** (Ar.) Yanlar, taraflar; nahiyeler, bucaklar. 122b/7; n. vü ercā 197b/1.
- nevāht:** (Far.) Sıvazlama, okşama. n. ét- 44b/1; n. gös- 193a/15; bisyār-ı n. 218a/8.
- nevā'ib:** (Ar.) Felaketler, kazalar, belalar. def^ç-i n. 213a/5; hengām-ı nüzül-ı n. 69b/14.
- nevākīs:** (Ar.) Kilise çanları. n.-i naşārā 179a/9.
- nevāl:** (Ar.) Talih, kısmet; bahşiş, bağış. efzāl-ı n. ét- 27a/8; çeşme-sār-ı n. ü iqbāl 115a/7.
- nevāle:** (Ar.) Vergi, bağış; nasib, kısmet. kem-ter-i n. ol- 10a/13.
- nevā-perdāz:** (Far.) Şarkı okuyan, çalgıcı. n. ü tarab-sāz ol- 82b/17; n. ol- 47a/6.
- nevā-sāz:** (Far.) Şarkıcı, çalgıcı. n. ol- 105a/1.
- nevāziş:** (Far.) Okşama, gönül alma, iltifat. n. buyur- 221b/2; n. göster- 172b/15; n. kıl- 31a/11; n. nāmeler şal- 31b/15; n. ü şirīn-zebānlık 104a/4; n.-engiz "gönül okşayan, gönül alan" 29b/10.
- nev-bahār:** (Far.) İlkbahar. 12b/8; hengām-ı n. 13a/2.
- nev-bāve:** (Far.) Turfanda yemiş; yeni yeşillik; hediye. n.-i bāğ-ı ḥayāt 65b/7; n.-i büstān-ı velāyet 185a/2.
- nevbet:** (Ar.) Nöbet, sıra; devir, zaman. 111b/2, 227a/13, 255a/11; n.-i ḥilāfet-i 'Ömer 136b/4.
- nev-civān:** (Far.) Taze, genç delikanlı. n.-ı nev-resīde 59b/9.

- nevḥa:** (Ar.) Ölüye sesle ağlama. n.-i bī-fā`ide 91b/10.
- nevī:** (Far.) Yenilik. nūn-ı n. 88b/7.
- nevīd:** (Far.) İyi, seviçli haber, müjde. n.-i pūr-ümīd 151a/5; berīd-i kifāyet-i n.-i mūhimmāt 75b/10.
- nevm:** (Ar.) Uyku; rüya. 137b/1.
- nevmīd:** (Far.) Umudunu yitirmiş, umutsuz, çaresiz. n. ü bī-behre 201a/8.
- nev-res:** (Far.) Yeni yetişen, yeni biten. ğonce-i n. 14b/5.
- nev-resīde:** (Far.) Yeni yeni olgunlaşmaya başlamış, taze; genç. civān-ı n. 55b/12; mīve-i n. 192b/15; nev-civān-ı n. 59b/9.
- ney:** (Far.) Ney, kamıştan yapılan düdük. 14a/9.
- neyl:** (Ar.) Merama erişme; isteğine ulaşma; ulaşılan şey. 50a/17, 152b/10; neyl-i faḥr. 137a/11; n.-i meṭālib ü maḳāşid 78b/15; n.-i müyesser 4b/13; n. ü muvāsāt 30a/14.
- neyle-:** Ne yapmak. 171b/14.
- ney-şeker:** (Far.) Şeker kamışı. 122a/8, 122b/6.
- neyyir:** (Ar.) Nurlu, parlak; ışıklı cisim; Güneş. n.-i rābi`a-i seb` ırbāk 254b/4.
- neyyirāt:** (Ar.) Işıklı cisimler. 32b/10.
- nezāhet:** (Ar.) Temizlik, paklık; incelik. 94a/9.
- nezāre:** (Ar.) Bakma, seyir. n. kııl- 115b/4, 196b/15.
- nezdīk:** (Far.) Yakın. n.-i düzdān 154a/5.
- nezīh:** (Ar.) Temiz, pak; güzel, kibar. ferzend-i n. ü nebīh 30a/3.
- nezīr:** (Ar.) Birini, doğru yola sokmak için gözdağı vererek korkutma. 88a/14.
- nezr:** (Ar.) Adak, adama. n.-i `azīm 195b/7.
- nezzāre:** (Ar.) Seyirci; bir şeye bakma. n. vü temāşā `et- 151a/14.
- nışf:** (Ar.) Yarım, yarı. 81a/1, 81a/5, 148b/6; n.-ı kıymet 146b/6; n.-ü`l-leyl "gece yarısı" 176b/13.
- ni`am:** (Ar.) Nimetler. 225a/5, 226b/6; n.-i `ālem-i kevn ü fesād 254a/9; n.-i ilāhī 86a/6.
- nicārāt:** (Ar.) Kökler, asıllar. n.-ı müte`affin 208a/12.

- niçe:** Nice. 75a/3, 194b/10, 206a/10, 212a/11; bir n. "bir çok" 122b/14, 141b/9, 216b/17.
- nidā:** (Ar.) Çağırma, bağırma, seslenme; ses verme. 154b/13; n. eriş- 203a/16; n. ét- 133a/10, 143b/4, 248b/4; n. etdür- 134b/9; n. olın- 121b/2.
- nifāk:** (Ar.) Münafıklık, iki yüzlülük, ara bozukluğu. 211a/12, 213b/4; kelām-ı n. 132a/17, 200b/15; semere-i n. 211a/10.
- nigāh:** (Far.) Bakma, göz atma. n. ét- 129a/4, 201b/7; n. eyle- 85a/13, 148b/3.
- nigār:** (Far.) Resim; resim gibi güzel sevgili; put. 83a/8, 83a/16; n.-ı sürūr-ı futār 167a/2; n.-ı zibā 166b/11; naqş-ı n. kı1- 109b/7.
- nigār-ḥāne:** (Far.) Resim ve heykellerle süslenmiş olan yer; puthane; güzelleri çok olan yer. mānī-i n.-i ḥikmet 109b/11; n.-i ḫazā vü ḫader 67b/12; mānī-i n.-i esmār 18b/13.
- nigārīn:** (Far.) Resimlerle, nakışlarla süslü; resim gibi güzel sevgili. 16a/12; n.-i zamān 167a/4; n.-i dil-firīb 247b/9.
- nigeh-dār:** (Far.) Gözcü, bekçi; saklayıcı, koruyucu. n. ol- 230b/9.
- nigerān:** (Far.) Bakıveren, bakıcı, bakan, baka kalan. n. ét- 149b/12, 162b/1; n. ol- 56b/7, 63b/3, 122a/5, 123b/5.
- nigīn:** (Far.) 1) Yüzük; yüzük kaşı. 184a/1, 183b/9, 184a/6, 184a/8; n.-i kemīn 183b/16. 2) Mühür. 189a/3.
- nigīn-dān:** (Far.) Yüzük kutusu, yüzük mahfazası. 184a/1.
- nigū/ nigū:** (Far.) Güzel, iyi. n.-gūy "güzel, iyi konuşan" n. ol- 211a/2; n.-ḥaşlet "güzel huy" merd-i n.-ḥaşlet 106b/6; n.-rūy "güzel yüzlü" ehl-i re'y ü n.-rūy 235a/1.
- nigū-kār:** (Far.) Hayırlı iş yapan; iyilik eden. n. ol- 226b/3; muşliḥ u n. 191b/10.
- nigūn-sār:** (Far.) Ters dönmüş, baş aşağı olmuş. 114a/9.
- nihād:** (Far.) Yaradılış, huy, mizac. 'arūs-ı pākize-n. 74b/1; fevā'id-i pāk-n. 227b/2; ma'lūm-ı ḫazret-i pākize-n. 164a/3; devlet-ḥāh u sūtūde-n. 140b/9.
- nihāde:** (Far.) Konmuş, konulmuş, koymuş. 102b/4, 197a/2; n. ét- 54b/1; n. eyle- 227b/15; n. kı1- 46a/12; n. ol- 52b/14, 154b/5.
- nihāl:** (Far.) Taze, düzgün fidan, sürgün. n.-i âmāl 164a/8; n.-i devlet-i muḥalle 49a/7; n.-i meveddet ü ülfet 213a/14; n.-i tāze 12b/9.

nihān: (Far.) Gizli, saklı; görünmeyen, sır. 140a/10; n. ét- 155a/8, 212a/10; n. ol- 69a/7, 240a/17.

nihānī: (Far.Ar.) Gizlilik, saklılık; gizli, saklı. 39b/9, 60a/8, 152b/6, 178b/16, 236b/15.

nihāyet: (Ar.) Son, uç; son derece. 24a/4, 170a/17; n. bul- 25b/2; n.-i kerem 62b/9; n. derecede 17a/14, 232a/13; n. mertebede 102b/9, 176b/12.

nihārī: (Ar.) Bilgili, tecrübeli, alim, mahir kimse. n.-i şāhib-i taḥrīr 24a/1.

nijād: (Far.) Soy, nesil; yaradılış, huy, mizaç. İskender-i ‘ālī-n. 261b/9; şeh-zāde-i ‘ālī-n. “yüksek yaradılışlı padişah” şeh-zāde-i ‘ālī-n.-i ‘ālī-nihād 10b/15; şeh-zāde-i pāk-n. 20b/12; zāt-ı ‘ālī-n. 37a/8; bed-n. "aslı, soyu bozuk, bayağı [kimse]" cem‘-i bed-n. 200a/13; pāk-n. “soylu, soydan” dōstān-ı şāf-nihād-ı pāk-n. 227b/15.

nīk: (Far.) İyi, hoş, güzel. nām-ı n. 106b/14; sūḥan-ı n. 206b/1; n.-aḥter "yıldızı iyi, talihli, mutlu" duḥter-i n.-aḥter 124b/4; n.-nefes ü sūtūde-şifāt 193b/13.

nīkā’: (Ar.) Temiz kimseler. en-n.-i liḳā-yi mu‘allim-i edīb 22a/6; n.-yi niyyet 97a/10, 135b/13.

nīkāb: (Ar.) Peçe, yüz örtüsü; perde, örtü. n.-ı irtiyāb 29a/17; zevāye-i n.-ı ḥicāb 5a/4; müşgīn-n. 4b/11.

nīkāḥ: (Ar.) Nikah, evlilik akdi. 57b/4; ḥişār-ı üstüvār-ı n. 74a/9.

nīkāl: (Far.) Ateşli kömür parçası. müstaḥaḳḳ-ı ‘azāb-ı n. 36b/7.

nīkān: (Far.) İyi ve hayırlı kimseler. n. ü bī-günāhān 191b/4.

nīk-endīş: (Far.) Her işe olumlu bakan, iyimser. n. ü ḥayr-ḥāh ol- 214a/2.

nīk-fercām: (Far.) Akıbeti, sonu hayırlı olan, sonu iyi. fāzıl-ı n. 24b/3; ḥāce-i n. 225a/7; melik-i n. 44a/9; rāy-i n. 122b/2; şahş-ı n. 132b/1.

nīk-ḥāh: (Far.) İyilik düşünen, herkesin iyiliğini isteyen. n. ol- 121b/10.

nīk-ḥū[y]: (Far.) İyi huylu, huyu güzel. pāk-ḥaşlet ü n. 194a/4; n. u ḥōş-gūy ol- 228a/3.

nīk-nām: (Far.) İyi nam kazanmış, iyi adlı. 30a/1, 157a/17; şāh-ı n. 42a/7.

nīk-nāmī: (Far.) İyi nam, iyi ün sahibi olma, hayırla anılma. sebeb-i n. 90b/4.

nīk-nāmlıḳ: (Far.T.) İyi nam, iyi ün sahibi olma, hayırla anılma. 114b/10.

nīl-gūn: (Far.) Çivit rengi, lacivert. felek-i n. 40a/1.

nīm: (Far.) Yarı, yarım, buçuk. n. bahā 146b/12.

nīm-mestī: (Far.) Hafif sarhoşluk, çakırkeyiflik. girişme-i çeşm-i n. 82b/3.

ni' met: (Ar.) İyilik, lütuf, ihsan; azık, yiyeceğe içeceğe dair şeyler. 42b/15, 84b/11, 167b/2; n.-i ilāhī 217a/1; n.-i imān 49a/3; n.-sāz "iyilik yapan, lütuf eden" n.-sāz ü terennüm-perdāz 85a/5; her n.-i gānīmet bil- 69a/4.

nīm-şeb: (Far.) Gece yarısı. 129b/17.

nīrān: (Ar.) Aydınlıklar, ışıklar; ateşler; cehennem. āfet-i ihṛāk-ı n. 108a/1.

nisā': (Ar.) Kadınlar. 248b/13; cümle-i n.-i ra'ıyyet 94a/12; rāy-ı n. 248b/5; ṭā'ife-i n. 246a/14.

nişāb: (Ar.) Asıl, esas; sermaye; hisse, nasip. n.-ı 'irfān 18a/17; n.-ı ni' met 84b/4; n.-ı şevāb-ı ḥacc 112a/9; ḳadar-ı n.-ı ṭā'ām 135a/15; bī-n. ḳal- "nasipsiz, hissesiz kalmak" 249b/9.

nişār: (Ar.) Dağıtma, serpmeye, saçma. 248a/8; n. ét- 63a/11, 187b/11, 220a/17; n. eyle- 176a/17.

nisbet: (Ar.) Bağlılık, ilgi; kıyaslama, ölçü; oran. 57a/17, 157a/3, 228b/2; n. eyle- 64b/9.

nisvān: (Ar.) Kadınlar. n.-ı dīgerān 58a/13; zıkr-i ḥübān-ı n.-ı zamān 166b/8; cemā'at-i n. 246a/11; gürūh-ı n. 248b/10; kerā'im-i n. 141b/8.

nisve(t): (Ar.) Kadınlar. nisbet-i n. 94b/14.

nisyān: (Ar.) Unutma. 144b/6; ṭāḳ-ı n. 82b/2; zaviye-i n. 121a/7.

nīş: (Far.) Arı ve akrep gibi hayvanların iğnesi; diken, uç, ağu, zehir. 36a/7, 71a/7, 146a/3; n.-i ḳahr 191b/12; n.-i zehr-ālūde 71a/4; zaḥm-ı n.-i gejdüm 71b/3.

nişān: (Far.) Nişan, iz, alamet. 74b/15, 131b/17, 232b/5; n. vēr- 86b/17; n.-ı 'ālī-şān 132a/7; n.-ı şān-ı şāhān 63b/2; n.-ı şān-ı şeref 110a/3.

nişāne: (Far.) Eser, iz, alamet. 184b/1; n.-i gālebe vü nuşret 76a/3; n.-i ḥayret 41a/13; n.-i şebāt 72a/11.

nişeste: (Far.) Oturan, oturmuş. 31a/3, 41a/17, 181b/17; n. ol- 99a/3.

nişīmen: (Far.) Oturacak yer; vatan, ülke. n.-i 'uzlet 111b/9.

nişīn: (Far.) Oturan, oturmuş olan. n.-i İskender 28b/3.

nitāc: (Ar.) Yavrulama. n.-ı bisyār 230b/7.

nite: Nasıl. 144b/16, 224a/4.

nite ki: Nasıl ki, sonuç olarak. 214a/8, 215a/5.

nitekim: Nasıl ki, sonuç olarak; gerçekten, hakikaten. 14b/9, 42a/5, 80a/15, 108a/5, 180a/1, 218a/13.

niyām (I): (Far.) Kın, kılıç kını. n.-ı intiḳām 35b/11, 192a/13.

niyām (II): (Ar.) Uyuyanlar, uykuda olanlar. mevşūf-ı evşāfū'n-nās-ı n. 257b/2.

niyāz: (Far.) Yalvarma, rica, istirham; dua. n. ét- 134a/17, 212b/12; n.-ı bī-şümār ét- 146a/5; ' arz-ı n. eyle- 62a/11; du' ā vü n. 47a/6.

niyyāt: (Ar.) Niyetler. şavāliḥ-i n. 214a/13.

niyyet: (Ar.) Niyet, meram. 24a/15, 38a/15; n. ét- 124a/11; n.-i bed 123a/11; n.-i fāsīd 103b/16; bed-n. "kötü niyetli" vezīr-i bed-n. ü nā-pāk 215a/2.

nizā': (Ar.) Çekişme, kavga. şikāk ü n. 213b/5.

nizām: (Ar.) Dizi, sıra; düzen, usul, tertip, yol; zamanın icaplarına göre konulan esaslar. 25b/13; n. қоş- 43b/8; n.-ı memleket 51b/16; n.-ı meşāliḥ-i enām 50a/13; n. u intizām 183a/5.

nizār: (Far.) Zayıf, arık. şāḥib-i ḳalem-i n. 231b/8; şaḥş-ı naḥif u n. 77a/17; zār ü n. 76a/9.

nīze: (Far.) Kargı, mızrak; süngü. n.-i āḥ 220b/9; n.-i dirāz-ı ḳadd ü ḳavī ḥilḳat 37b/17; şemşir ü n. 154a/1; şemşir ü n. ü perişān-ḥātır 154a/15.

noḳşān: (Ar.) Eksiklik, azalma; eksik, kusurlu. 42a/15, 219a/17, 246a/14; n. ét- 131a/5, 131a/6; n. gel- 48a/16; n. ol- 221a/4; n.-gīr "eksik, kusur bulma" n. ol- 61a/8.

noḳta: (Ar.) Nokta. 26b/15, 233b/14, 234a/4; n.-i ' afv 156a/17.

nola: (ne ola) Ne olur, ne çıkar; nedir, ne olabilir. 26b/3, 131b/15, 152b/15.

nuḥās: (Ar.) Bakır. n.-ı müzāb 260b/16, 261a/16, 261b/1.

nūk: (Far.) Gaga benzeri sivri nesne; temren, ok veya mızrak ucu. n.-ı ḳalem-i Zü'l-ḳarneyn şıfat 109b/11.

nuḳl: (Ar.) Meze, çerez. n.-i meclis 238b/1; n.-i şarâb-ı mey-perestân 82b/5.

nuḳre: (Ar.) Külçe halinde gümüş. 155a/9; n.-i beyâz 155a/7; n.-i ḥâm "işlenmemiş, ham gümüş külçe" 154b/8.

nuḳûş: (Ar.) Nakışlar, resimler. n.-i elvâh-ı ğaybiyye 61a/17; n.-i şun^c-ı şanı^c-i ilâhî 115b/1; ruḳûş-ı n.-i vera^c ü^c ibâdât 50a/1; eşkâl u n. 19a/1; n. u heyâkil 18b/17.

nu^c mâ: (Ar.) İhsan, bahşiş, nimet, armağan. n.-yı ilahiyye-i behiyye 84a/6.

nūn (I): (Ar.) "n" harfinin adı. ḥarf-i n. ve kāf 32b/12.

nūn (II): (Ar.) Kılıç, kılıç sırtı. n.-i nevî 88b/7.

nūr: (Ar.) Nur. 253a/13; n.-i ^caḳl 69b/9; n.-i dide "pek sevgili kimse" 19b/12, 74b/6; n.-i ilâhî "ilahî nur, Allah'a ait nur" 52a/12; n.-i ḥaḳḳ 143b/10; n.-i mihr-bānî 21b/11; n.-efzâ "aydınlığı arttıran, parlaklık veren" aḥter-i n.-yı semâ-yi rif at 5b/8; n.-feşân "nur saçan, etrafı aydınlatan" n. ü şeref-baḥş 257b/17; pür-n. "nur dolu, nurlu" p. ḳıl- 115a/13.

nūrānî: (Ar.) Nurlu, ışıklı. ḥulle-i n. 256b/12.

nūrāniyyet: (Ar.) Nurluluk, parlaklık; parlak, nurlu olanın hali. n.-i ^cibâdet 111b/13.

nusaḥ: (Ar.) Kopyalar, nüshalar. n. u defâtir 4a/12.

nuşḥ: (Ar.) Nasihat verme, öğüt. imḥâz-ı n. 31b/14; meclis-i n. 91b/8.

nuşḥa: (Ar.) Yazı. risâlet-i fâtiḥa-i n.-i aşâlet 155b/4.

nuşret: (Ar.) Yardım, Allah'ın yardımı; başarı, üstünlük. n. ét- 34b/11; n.-i ehl-i îmân 68a/10; kitâb-ı n.-me³âb 43a/17; fetḥ u n. 216b/7; nemâ-nümâ vü n.-şi^câr ol- 115b/1.

nüş: (Far.) Tatlı, bal; içki, iştret. 59b/3; n. ét- "içmek" 38b/3, 122a/11; n. ḳıl- "içmek" n. ḳıl- 63a/4; n.-i luṭf 191b/12; n.-i revân 122b/5; n.-i şarâb 143a/1.

nüş-dârû: (Far.) Tiryak; panzehir. n.-yı mev^cizet 216b/3.

nüşide: (Far.) İçmek. n. ol- 30b/16.

nüşîn: (Far.) Tatlı, leziz, yumuşak, latif. ḥâb-ı n. 143a/1.

nuṭfe: (Ar.) Döl suyu, atmık, sperma; duru, saf su. 26b/14.

nuṭḳ: (Ar.) Söz, lakırdı, konuşma; nutuk. 27a/12; n.-a gel- 88a/7; n.-i mesîḥâ 176a/14.

nuzzār: (Ar.) Nazırlar. dil-i n. 82a/17.

nübe'â: (Ar.) Peygamberler. n.-yi 'aql-ı pāk 46a/17.

nübüvvet: (Ar.) Nebilik, peygamberlik. 249b/12, 252a/7, 256a/12; da' vâ-yi n. èt- 250a/14; a' lām-ı n. 250a/5; şeref-i n. 120b/14.

nübüvvet-me'âb: (Ar.) Nebi, peygamber. cenâb-ı n. 251b/16; hazret-i n. 242a/3.

nübüvvet-penâh: (Ar.Far.) Peygamber. şâh-ı n. 241b/1.

nübüvvet-penâhî: (Ar.Far.Ar.) Peygamberlik. zıll-ı ilâhî-i n. 241b/6.

nücebâ: (Ar.) Soyu sopu temiz, nesli pak olan kimseler. n. vü aşfiyâ 33a/1.

nücüm: (Ar.) Yıldızlar. n.-ı müşaḥḥarât 32b/9; aḥkâm-ı n. 52b/6; kitâb-ı n. 15a/17; n. ü reml 33b/16; ṭabî' at ü n. 16b/16.

nücümü: (Ar.) Yıldızlarla ilgili; yıldızla uğraşan. sâ' at-ı n. "yıldız hesabı yapılarak ölçülen saat" 178b/13.

nüdemâ: (Ar.) Nedimler, yardım edenler, arkadaş olan kimseler. 25a/11, 205b/4; n.-yi Me'mün 127a/15; hükemâ vü n.-yî vezîrgân 125b/2; miyân-ı n. 205b/11.

nüfür: (Ar.) Ürküp kaçma, dağılma. 178a/16.

nüfûs: (Ar.) Ruhlar, canlar; insanlar, kimseler. n.-ı mülûk 188a/10; n.-ı nefise 88b/9; n.-ı re'âyâ 109a/6; n.-ı şerîfe-i esâmiye 83b/7; evhâm-ı n.-ı ḥabîş 207a/9; tamâm-ı n. ü emvâl 214b/14.

nüh: (Far.) Dokuz. nüh pâye-i felek 82b/1.

nühâ: (Ar.) Akıl, us. ehl-i n. 4a/2, 49a/5, 263b/1.

nühüm: (Far.) Dokuzuncu. bâb-ı n. 11b/7, 108a/17.

nükte: (Ar.) Herkesin anlayamadığı ince mana; ince manalı, zarif ve şakalı söz. 69a/7, 185b/13, 191b/14; n.-i ğarîb 39a/1.

nükte-âmîz: (Ar.Far.) Nükte karıştıran. n. kelâm 93a/12.

nükte-dân: (Ar.Far.) Nükte bilen, zarif, ince (kimse). n. ü farahmend ol- 235a/2; merd-i n. 103a/6, 236b/2.

nükte-engîz: (Ar.Far.) Nükte karıştıran. cevâb-ı n. 26b/10.

nümāyān: (Far.) Görünücü, görünen; meydanda. 10a/15, 220a/17; n. ol- 45b/14, 104b/16; lāyih ü n. ol- 235b/4.

nümāyiş: (Far.) Gösteriş; görünüş; yalandan gösteriş, göz koyma. n. vèr- 18b/14; luţf-ı n. 232b/15.

nümū-dār: (Far.) Görünen, ortaya çıkan, benzeyen; örnek, nümune. 128a/13, 162b/3; n.-ı dürer-i şāh-vār 126a/13; n. ol- 12b/3, 49a/11.

nümūde: (Far.) Gösterilmiş, görünmüş, gözükmüş. n. ol- 188a/4.

nümūne: (Far.) Örnek. 12b/10, 64b/10; n.-i fazīlet 25b/4; cūy-bār-ı n.-i nakş 13b/17.

nümūvv: (Ar.) Büyüme, yetişme, gelişme. kuvvet ü n. 172b/16.

nüşha: (Ar.) Yazılı, yazılmış şey, yazılmış bir şeyden çıkarılan suret. n.-i pür-^ciber 4b/10; temāyim-i n.-i sâbıka 7b/11.

nüşür: (Ar.) Neşretmeler, dağıtmalar, yaymalar. menşür-ı fāyihü'n-n.-ı iķbāl 3a/3.

nüvişte: (Far.) Yazılmış. 127a/7, 146a/13; n. ol- 204a/13.

nüvvāb: (Ar.) Naipler, kadılar. 36b/1; n.-ı sultān Sencer-i nām-dār 221a/11; n. ü hüccāb 190a/13.

nüzhet: (Ar.) Eğlenme, keyif, haz; mutluluk, sevinç. n.-i eşcār 128a/12; n.-i ezhār 13a/9.

nüzl: (Ar.) Konak yeri; misâfir için hazırlanan yemek. n.-i nüzü'l-ı muķarrer 104a/17.

nüzül: (Ar.) Aşağı inme; konaklama. n. ét- 80b/5, 128a/15, 128b/12, 163b/9; n. eyle- 262a/4; hengām-ı n.-ı nevā'ib 69b/14.

O

o: O. 34a/2, 40b/15, 130a/7, 132a/7, 158a/10.

ocak: Ocak, ateş yakmaya yarayan pişirme, ısıtma, ısınma vb. amaçlarla kullanılan yer. 42b/11.

od: Ateş. 241b/15.

oğlan: Oğul, erkek çocuk. 36a/5, 117b/2.

oğul: Oğul, erkek evlat. 19a/11, 28b/17, 59b/10, 133a/9, 172b/12.

oķ: Ok. 56a/16.

oku-: 1) Okumak. 73b/17, 100b/13, 198a/8, 198a/16, 219b/6, 245a/14. 2) Çağırarak. 196b/14, 225b/12.

okun-: Okunmak. 25b/1, 102b/8.

ol: O. 45a/7, 74b/3, 110a/14, 125b/8, 158b/1.

ol-: Olmak. ‘âkil o.- 135b/7; emîn o.- 197a/11; hâzır o.- 29b/6; maḥbûs o.- 98b/4; nâzır o.- 239b/1.

olın-: Olunmak. itmâm o.- 235b/6; hikâyet o.- 127b/17; isti‘mâl o.- 95a/12; rivâyet o.- 27a/15; şefâ‘at o.- 181a/12; taq̄dīm o.- 7b/1.

on: On. 91a/8, 92a/9, 198a/10; o. altı 11a/16; o. beş 251a/8; o. bir 30a/10, 91a/3; o. iki 30a/15.

onar: Onar. o. biñ 255a/9.

onuncı: Onuncu. 216a/1.

ordu: Ordu. o.-yı hümâyün-ı şâh-ı muzaffer 48b/2.

orta: Orta; bir olayın içinde gerçekleştiği yer. o.-dan götür- 59a/5, 236a/5.

otla-: Otlamak. 168a/12.

otur-: Oturmak. 39a/4, 71a/3, 95a/7, 128b/10, 221b/8.

otuz: Otuz. 152a/4, 153a/11, 252b/3; o. biñ "Otuz bin" 82a/9; o. kerre yüz biñ 83b/6.

Ö

öğren-: Öğrenmek, tanımak, bilmek, alışmak. 23b/4, 65a/9.

öl-: Ölmek. 59b/1, 127b/14, 177b/7, 259a/3.

öldür-: Öldürmek. 60b/13, 132a/2, 179b/9, 195b/4, 198a/14.

öldüril-: Öldürülmek. 198a/15.

‘ömr: (Ar.) Ömür. 63a/3, 76b/5, 228b/6; ‘ö.-i ‘azîz “değerli hayat” ‘ö.-i ‘azîz-i girân-mâye 79a/13; ‘ö.-i girâmî "değerli ömür" 101a/3; ‘ö.-i güzeşte “geçmiş ömür” 26a/17; ‘ö. geçür- 36b/3.

öñ: Ön. 20a/6, 37a/14, 91a/12, 149a/4, 165a/9.

öjince: Önünden, önu sıra. 163b/9, 253a/13.

öp-: Öpmek. 30b/9, 199b/15.

‘**örfen:** (Ar.) Adet üzere. ‘aqlen ve ‘ö. 186a/1.

‘**öşr:** (Ar.) Öşür, onda bir, ondalık, onda biri alınan vergi. 55a/12.

öte: Öte, öbür taraf, ileri. 168a/17, 261b/4, 262a/12.

öz: Öz. 116b/7, 253b/13.

özge: Başka, gayrı. 62b/5, 68b/13, 74b/15, 107a/16, 214a/16.

‘**özr:** (Ar.) Özür; kusur, eksiklik. 45a/11, 78a/1, 176a/9, 190b/9; ‘ö. ü taqşir 204a/11.

‘**özr-ḥāh:** (Ar.Far.) Özür dileyen, özür bildirerek af isteyen. ‘ö. ol- 101b/9, 145b/4.

‘**özr-ḥāhlik:** (Ar.Far.T.) Özür dileme, af dileme. ‘ö. ṭariḫası 116a/4; ‘ö. ṭariḫı 176a/7.

P

pā-beste: (Far.) Bağlı bulunan, hareket edemeyen, yürüyemeyen (kimse). p. ol- 99a/2, 182b/10; p.-i dām-ı şayyād 175b/14.

pādişāh: (Far.) Padişah, hükümdar. 35a/3, 73a/3, 120a/13, 179a/1; p.-ı vilāyet 26a/13; p.-ān "padişahlar" şebāt-ı p. 71b/14; p.-āne "padişaha yakışacak surette" 103a/4.

pādişāhī: (Far.) Padişahlık; padişaha ait. iḥsān-ı p. 99a/14; iltifāt-ı p. 66a/3; mirāz?-ı p. 217a/5; muḫtezā-yi ḡaḏab-ı p. 36a/17; zekāt-ı p. 120b/6.

pādişāhlik: (Far.T.) Padişahlık. 35a/15.

pāk: (Far.) Temiz, arı, pak, saf, halis; kutsal, mübarek. 21a/5, 144b/5, 181b/15; p. ü dürüst ol- 49b/15; p. èt- 50b/15, 57a/16; p. kıl- 156a/3; p. ol- 205a/2; p. zāmīr 129a/16.

pāk-bāz: (Far.) "temiz oynayıcı, oynayan" mec. sadakatli aşık. mürḡ-i rūḫ-ı p. 24a/5.

paḫır: Bakır. 261a/17

pākī: (Far.) Temizlik, arılık. p. ol- 61b/8.

pākīze: (Far.) Temiz, lekesiz; halis, saf. ‘arūs-ı p.-nihād 74b/1; duḡter-i p. aḡter 122a/7; duḡter-i p.-ter 94a/8; gevher-i p. ṭıynet 19b/17.

pānzdehüm: (Far.) On beşinci. bāb-ı p. 11b/12.

pāpās: (Rum.) Rahip, keşiş. 160a/15.

pāre: (Far.) Parça, bölüm, kısım; tane, parça. 115b/17, 128b/3, 150a/10; p. ol- 183b/17, 184a/2; p. p. "parça parça, kırılmış ve dağılmış, yırtık pırtık" 171b/17; p. p. ét- 262a/2.

pāy: (Far.) Ayak; kök, dip; esas, kaide. 98a/7; p.-ı ʿazm 77b/11; p.-ı himmet 76a/1; p.-i sitem 125b/16; p.-ı şāh 106b/2; p.-ına gönder- 16a/14; p. ü seri bulunma- 236b/1; dest ü p. 12b/15.

pāyān: (Far.) Son, nihayet; sofinin ulaşacağı birlik alemi. p.-a ér- 104b/15.

pāy-bend: (Far.) Ayakbağı; köstek, mâni, engel. p. ét- 168a/1.

pāy-beste: (Far.) Ayağı bağlı, hareketsiz. p.-i inhidāʿ -i ğurūr 61b/4.

pāy-dār: (Far.) İyice yerleşmiş, sağlam, devamlı, sürekli. p. ol- 125a/13, 209a/17, 209b/12; dıraht-ı p. 49a/16; maʿ mūr ü p. u bī-ḥalel ol- 127a/10; nā-p. 66b/7.

pāy-dārlik: (Far.T.) Sağlamlık, devamlılık, süreklilik. 71b/10.

pāye: (Far.) Rütbe, derece; basamak. 42a/7, 44b/4; p.-i felek 82b/1; p.-i hükm ü siyāset 116b/5.

pāy-i taht: (Far.) Başşehir, başkent. 103b/4, 159b/5, 160b/16, 180a/13; p.-ı āsmān-pāye 209b/7.

pāy-māl: (Far.) Ayak altında kalmış, çiğnenmiş. p. ol- 35b/12; p.-ı herkes 125a/10.

peder: (Far.) Baba. 28b/15, 60b/12, 74a/4, 91b/9, 174a/4.

pederān: (Far.) Babalar. 236a/11; māye-i p. 66a/17.

pehlū: (Far.) Vücudun iki yanından biri, yan. 193a/6.

peleng: (Far.) Panter. çeng-i p. 9a/12.

pelīd: (Far.) Pis, murdar; alçak, rezil(kimse). cāhil-i p. 18a/15.

penāh: (Far.) Sığınma, sığınacak yer. 62b/5, 147a/5; p. edin- 113b/16, 114./1; p. ét- 74a/9; p. ol- 112b/8; p.-ı Ḥudā-yi teʿ ālā 207a/11.

penāhī: (Far.) Sığınma. ḥazret-i pādişāh-ı ʿ ālem-p. 8a/14; ḥazret-i risālet-p. 130a/15 şerīʿ at-ı risālet-p. 133b/3; ; zıll-ı ilāhī-i nübüvvet-p. 241b/6.

penbe: (Far.) Pamuk. toḡm-ı p. vü kettān 257a/8.

pence: (bençe 129a/3) (Far.) Pençe; mec. zorlu el. p.-i 'iḳāb-ı 'azāb 155b/3; p.-i ḳuvvet-i fikriyye 28a/8; p.-i mevt 149b/4; p.-i ūir-i jiyān 38a/17; p.-i ta'addi-i bi-nihāyet 145b/15; p.-i 'uḳūbet 195a/11.

pencere: (Far.) Pencere. 54b/2; p.-i çeūm 21a/2.

percüm: (Far.) Beūinci. bāb-ı p. 11b/5, 69b/8.

pend: (Far.) Nasihat, öğüt. 127b/3; p.-i bihterīn 127a/4; p.-i pīr 147a/16; p.-i ūavāb-ı niūāb 251b/16; p.-i ūīrīn-i ūeker-ḫand 247a/15; p.-pezīr ol- "nasihat tutmak, öğüt dinlemek" p. ol- 91b/9, 124b/13.

per: (Far.) Kanad; yelek, kuū kanadının büyük tüyleri. taḫrīk-i p. ü bāl 258b/5.

perākende: (Far.) Dağınık, darmadağan; dağıtma; azar azar (yapılan, satılan). 202a/7; p. ḳıl- 60b/4; p. vü tār-mār ol- 188b/6.

perdāhte: (Far.) Tertiplenmiū, düzenlenmiū; parlatılmıū. p. ol- 68a/5, 227b/7.

perde: (Far.) Perde. 64a/9, 105b/8; p.-i ğayb 27a/4; p.-i 'iffet "namus" 57b/17.

perde-niūīn: (Far.) Perde ardında oturan, temiz, namuslu. bānū-yı 'iffet-i p. 58b/8.

perende: (Far.) Kuū; av kuūu. 258b/5.

perhīz: (Far.) Perhiz; mec. dince yasaklı ūeylerden kaçınma, takva. 142b/4, 229a/11; p. ét- 58a/17; p. olın- 186a/3; kemāl-ı zühd ü p. 165a/4.

perhīz-kār: (Far.) Mahrem olan ūeylerden kaçınan, sofu. 204b/13.

perī: (Far.) Peri. insān ü p. 240b/5.

perīūān: (Far.) Periūan. p. ét- 59b/12; p. ol- 175b/3; evrāḳ-ı p. 8a/8; ḫāl-i p. 197b/17; āūüfte ḫātr ü p.-dil ol- 39a/5; p.-ḫātr "düşünceli, dalgın" 41a/10, 76a/9.

perīūān-rūzigār: (Far.) Düşkün. 214b/8; bende-ğān-ı ğüneḫ-kār-ı p. 62a/9; nā-tüvān ü p. 169b/11.

perkār: (Far.) Becerikli. pīr-i p. 199a/13.

perrān: (Far.) Uçan, uçucu. p. ol- 263a/7.

pertāb: (Far.) (bkz. *pertāv*). p. ét- 52a/15, 179a/3, 263a/6.

pertāv: (Far.) Atılma, sıçrama; uzağa düşen ūey. ğāv-ı p. 123b/13.

pertev: (Far.) Işık, parlaklık, yalın. 188b/8; p.-i âftâb 23b/12; p.-i âftâb-ı ‘adl 109a/1; p.-i hürşid-i tâbân 10a/14; p.-i mühr-i mihr 20a/15.

pervâ: (Far.) Korku, çekingenlik; ilgi, bağ. p.-yı ra‘iyyet 55a/5.

pervâz: (Far.) Uçma, uçuş; hücre, dolap. 164b/6, 258b/4; p. ét- 77a/16, 171b/15; p. ol- 164b/7.

pervâze: (Far.) Altın ve gümüş yaprakların kırıntısı. p. ol- 42a/5.

perverde: (Far.) Beslenmiş, büyütülmüş. 225a/2; p. ol- 21a/9, 167a/3; p.-i ihşân 12a/13; p.-i luţf 22b/14.

perverd-gâr: (Far.) “besleyici, terbiye edici, rızıklandırıcı” Allah. der-gâh-ı p. 224a/14; der-gâh-ı hâzret-i p. 62a/10; fazl-ı hâzret-i p. 64b/1; hâzret-i p. 255a/13; Hudâ-yi p. 68a/3, 191b/10; ‘ibâdet-i p. 50b/9.

perveride(n): (Far.) Büyütmek, yetiştirmek, beslemek. p. ol- 150b/7.

perveriş: (Far.) Besleyiş, besleme; terbiye etme, yetiştirme; ilerleme. p. bul- 64b/9; p.-i ten 50b/6.

pes: (Far.) 1) Ard, arka, geri. pes-i dirâht-ı hâr-ı muğaylân 153b/16. 2) Bu durumda, bundan böyle, öyle ise, şimdi; sonuç olarak. 19a/10, 27a/4, 44a/15, 120b/1, 225b/1.

pesend: (Far.) Beğenme, seçme. p. ét- 71b/6, 122b/3, 157a/8, 208b/1; p. eyle- 98b/6.

pesendide: (Far.) Beğenilmiş, seçilmiş. p. gör- 221b/1; p. ol- 61a/7; aqvâl-ı p. 234b/12; rây-ı p. 246a/6; teberrük-i p. 64a/16; p. vü maḥmūd 185b/16.

pesin: (Far.) Sonraki, en son. kâr-ı p. 79b/2.

pest: (Far.) Alçak, aşağı; hafif sesle söylenen. p. ét- 28a/9; divâr-ı p. 55b/4; muvâzî-i p.-i zemîn 42a/3.

peşimân: (Far.) Pişman. p. ol- “yaptığına üzölmek” 198b/15.

peşin: (Far.) Önceki, evvelki, eski, kadim. resm-i p. "eski adetler" 29a/5; zamân-ı p. 120b/17.

peşşe: (Far.) Sivrisinek. p.-i ḥaḳîr 37b/12.

peyâm: (Far.) Haber, bilgi, malumat. 66a/16; kelâm-ı ḥikmet-i p. 123a/10; kelâm-ı şıdk p. 43b/12.

pey-â-pey: (Far.) Arka arkaya, birbiri ardınca. 217a/15; ziyâ-yi p. 253a/14.

peydâ: (Far.) Meydada, açıkta; hazır, mevcut. p. ét- 40a/17, 208a/15; p. eyle- 183b/9, 227b/15; p. ol- 46b/3, 89b/10, 172b/4.

peygâm: (Far.) Mektup yoluyla veya birinden gelen veya giden haber. 45a/13, 66b/6, 190b/4; p. ü merâm-ı vâlî 100a/8.

peygamber, peygâmbere: (Far.) Peygamber, Allah'ın emirlerini insanlara haber veren. 250a/16, 256a/14; Dânyâl p. 227a/6; Dâvud p. 93a/4; Һazret-i p. 239a/11; Һazret-i Süleymân p. 87b/17.

peygâr: (Far.) Savaş, kavga. p.-i İskender 39a/8.

peyk: (Far.) Haber ve mektup getirip götüreren. p.-i mübârek Һadem 14a/15.

peyker: (Far.) Yüz, surat, çehre; görünüş, biçim. 152a/12, 162b/2; duҺter-i Һurî p. 44b/9; duҺter-i Һamer p. 45b/1; za'if bünye-i naҺîf p. 77b/2.

peymân: (Far.) Yemin, and. 'ahd ü p. 105b/15.

pey-rev: (Far.) Arkası sıra giden; izinden giden, uyan. 188b/8.

peyvend: (Far.) Ulaşma, varma; bağ, ilgi. p. ét- 202a/3; devlet-i ebed-p. 27a/12; du'â-yı devlet-i ebed-p. 264a/10; Һakîm-i Һired-mend-i Һüner-p. 19b/15; Һiş ü p. 241b/13.

peyveste: (Far.) Ulaşmış, bitişik; sürekli, kesintisiz, daima. 19a/13, 28b/6, 191b/5, 193a/2.

pîçide: (Far.) Karışmış, bükülmüş, kıvrılmış. p. ol- 228b/16.

pindâr: (Far.) Sanma, sanış; böbürlenme. 214b/9; p. buyur- 248a/9; perde-i p. u Һaflet 225a/12.

pinhân: (Far.) Gizli. p. ét- 16a/16; p. ol- 60a/10, 61b/10, 88b/1, 144a/15.

pîr: (Far.) Yaşlı, ihtiyar; her meslek ve sanatın kurucusu, öncüsü. 55b/16, 111b/16, 200b/1; p.-i bî-Һired 55b/7; p.-i Һikmet semîr 29b/16; p.-i nâ-tüvân 43a/7; p.-i pâk zamîr 56b/11; bânî-i p.-i pişvâ 29b/15; p. ü bernâ "ihtiyar ve genç" 52b/9.

pîrâhen: (Far.) Gömlek. (krş. *pîrehen*) 71a/4.

pîrâmen: (Far.) Etraf, yan, çevre. 110b/6, 139b/12, 188b/5, 215a/8; p.-i Һatîr 67a/5.

pîrân: (Far.) İhtiyarlar, yaşlılar; ermişler. p.-i mağz Һüftâr 179b/14; p.-i pişin 124a/15; p.-i sâl-Һürde 189b/13; p.-i süҺan ü rân 239a/6.

- p̄rāne:** (Far.) Yaşlılara yakışır tarzda, ihtiyarca. 12b/7, 21a/6, 21b/9.
- p̄rāste:** (Far.) Tertiplenmiş; düzenlenmiş, donatılmış, süslü. 79a/7; p. ét- 12a/3; p. eyle- 50a/3; p. kıl- 48a/11; p. ol- 209b/8.
- p̄rāye:** (Far.) Süs. 16b/13, 20b/13, 65b/1; p.-i rüzigār 70b/8; p.-i salṭanat 108a/10; p.-i taḥrīr 12a/1; p.-i taḥsīn 99b/7.
- p̄rehen:** (Far.) Gömlek. (krş. *p̄rāhen*) cāme vü p. 257a/1.
- p̄re-zen, p̄ir-zen:** (Far.) Kocakarı. 128b/17, 129a/4, 129b/15; p.-i dād-ḥāh 130a/9; p.-i dermānde 129b/12; p.-i miskīne 133a/11.
- p̄rīlik:** (Far.T.) Yaşlılık, ihtiyarlık. p. demi 199a/14.
- p̄rūz:** (Far.) Kutlu, hayırlı, uğurlu. (krş. *f̄rūz*). rūz-i p. 50a/16.
- p̄istān:** (Far.) Meme. p.-i şīr 121a/2.
- p̄ister:** (Far.) Yatak, döşek. p.-i nerm 147b/6.
- p̄iṣ:** (Far.) Ön, ileri, ön taraf; görüş. 56b/12, 208a/15; p.-i gerdūn 207b/17; p.-i ḥayme-i zen 123b/13; p.-i māder-i zāl 124a/8; p.-i melik 56a/9; p.-i melik-i Yemen 107a/11; p. ü pes "ön ve arka" 102a/7.
- p̄iṣe:** (Far.) Sanat, meslek, iş; huy, tabiat, alışkanlık. 106a/16, 208a/15; p.-i ḳīl ü ḳāl 25b/2; merd-i ‘ayyār-p. 104a/6; merd-i saḥā’-p̄iṣe 108a/3.
- p̄iṣīn:** (Far.) Öndeki; önceki, eski. mülūk-ı p. 78a/5; p̄irān-ı p. 124a/15; selāṭīn-i p.-i ‘adl-āyīn 124b/12.
- p̄iṣ-ḳadem:** (Far.Ar.) Öncü; şeyh yardımcısı. p̄ir-i p. 199a/11.
- p̄iṣ-kār:** (Far.) İşin başındaki, öncü kişi. p.-ı kāfī 73a/13; p. ü ser-dār 199a/8.
- p̄iṣmān:** (Far.) Pişman. p. ol- 59b/12, 64b/15, 198b/7.
- p̄iṣmānlık:** (Far.T.) Pişmanlık, pişman olma durumu. 229a/7.
- p̄iṣ-nihād:** (Far.) Temel; usul, kanun. 216a/2, 240b/5; p. ḳıl- 68a/14; p.-ı esās-ı nīzām-ı memleket 43b/15.
- p̄iṣ-rev:** (Far.) Önden giden. p.-i ḳavāfil-i mūrādāt 75b/9; p.-i leşker 233b/2; p.-i leşker-i şeyṭān 182b/9.
- p̄iṣ-ter:** (Far.) Daha önce. 73b/1.

pīšvā: (Far.) Reis, başkan. 90b/1; p.-yi enām 24b/13; bānī-i pīr-i p. 29b/15; ser-dār u p. 199a/4.

piyāde: (Far.) Yaya. 151b/1, 151b/2, 246b/16; p. ol- 56a/6, 115b/7.

pōst: (Far.) Post. 168b/15.

puhte: (Far.) Pişmiş, pişkin; olgun, gün görmüş adam. p. ol- 236a/3.

pūl: (Far.) Para. 192b/12.

pūlād: (Far.) Polat, çelik. 163a/11; şafha-i melsā-yı p. 147a/16.

pūş: (Far.) Örtü, örtünülecek şey, elbise; zırh. ten p. 259a/12.

pūşende: (Far.) Örtücü, örten. p.-i hüner 209a/5.

pūşide: (Far.) Örtülmüş; örtü. 74b/7, 156b/4; p. ol- 30b/15, 200a/15, 219a/13.

pūşiş: (Far.) Örtü, örtecek şey. 61b/8; p.-i merkad 127a/14; p.-i ten 257a/4.

pūyān: (Far.) Koşan; mec. dalmış, kendini kaptırmış. 16b/14, 16b/15, 128b/8.

pūl: (Far.) Köprü. p.-i şırāt 129b/2; ser-i p. 128b/13; ser-i p.-i Zinderūd 129a/9.

pūr: (Far.) Dolu; çok fazla. p.-amān "korkusuz, çok güvenli" zamān-ı p. 140a/2; p.-güher "cevher dolu" hazīne-i p. 154a/11; p.-hātar "çok tehlikeli, tehlike dolu" vādī-i p. 260a/15; p.-süstlik "aşırı gevşeklik, tembellik" mey-i p. 142b/4.

pūr-gāzab: (Far.Ar.) Kızgın, hırslı. p. ol- 188a/5.

pūr-hüner: (Far.) Çok hünerli, hüner dolu. hākim-i p. 46a/6; pīr-i p. 18a/7, 26a/12; rāhib-i p. 34a/11.

pürside: (Far.) Soru sorulan (kişi). 223a/10.

pürşiş: (Far.) Sual ediş, soruş. p. kı1- 104a/4.

pür-takşir: (Far.Ar.) Kusurlu, kabahatli. hāķir-i p. 17b/13, 219a/15; merd-i baķil-i p. 96b/8.

püser: (Far.) Oğul, erkek çocuk. 16a/17, 40b/4, 75a/3, 172b/10; p.-i bülend-aķter 15b/2; p.-i dil-pesend 15a/9.

püserān: (Far.) Oğullar, erkek çocuklar. 66a/16, 236a/11.

pūşt: (Far.) Arka, sırt. 204a/13, 228b/16; pīr-i hāmīde-p. 55b/5; p.-i dest 229a/7; p.-i pāy "taban" 223a/1.

püšte: (Far.) Yığın, tepe, pušta. p. kı1- 200b/3; p. ü p. 261a/7.

R

rabb: (Ar.) Allah, Tanrı; sahib, efendi. 32b/8, 131a/7, 253a/17; r.-ü'l-^ç âlemin "Kainatın efendisi: Allah" 33a/10; r.-ü'l-^ç izzet 87a/16; ĥazret-i r.-ü'l-^ç izzet 29a/14.

rabbānī: (Ar.) Allah'a övgü, Rab ile ilgili; kendini Allah'a adayan. ^ç avn-ı r. 68b/12; ilhām-ı r. 260a/13; kuĥlü'l-cevāhir-i tevfiĥ-i r. 143a/10; luĥf-ı idā^ç -i r. 134a/4.

rabbī: (Ar.) Rabbim, Allahım. yā r. 131a/1, 144a/13, 212b/13.

rābīṭ: (Ar.) Rapteden, bağlayan, kavuşturan; kendini dünya işlerinden arındırıp ahirete bağlamış olan. r.-ı zavābīṭ-ı dīn-i ĥanīf 191a/13.

rābīṭa: (Ar.) Bağ, bağlayan şey; ilgi, ilişki; bağlılık; düzen. 24b/14, 97a/8, 121b/4; r.-i ^ç adl 139b/1; r.-i ^ç ulyā 49a/1.

rābī^ç: (Ar.) Dördüncü. bāb-ı r. 1b; kısm-ı r. 89b/3.

rābī^ç a: (Ar.) [*rābī^ç*'nin d.] r.-i rūzigār 152a/1; neyyir-i r.-i seb^ç ṭ. 254b/4.

rābī^ç an: (Ar.) Dördüncü olarak. 212a/3.

rābī^ç aşer: (Ar.) On dördüncü. bāb-ı r. ^ç a. 1b.

rābīḥ: (Ar.) Kârlı, kazançlı, faydalı. ġānim ü r. 174b/11.

rācī^ç: (Ar.) Geri dönen; münasebeti, ilgisi olan. 10b/6, 226b/11; r. ol- 168a/10, 208a/16, 208b/4, 221a/2.

rāciḥ: (Ar.) Değerinden evvel, üstün, önce. 79b/3, 214b/7, 240a/15; r. ol- 214a/17.

rācil: (Ar.) Yaya. 80b/3.

ra^ç d: (Ar.) Gök gürlemesi. r. ü berĥ 101a/15.

rāfi^ç: (Ar.) Kaldıran, yükselten. r. ol- 80a/8.

rāġ: (Far.) Dağ eteği; çayrılık, çimenlik, bağlık. temāşā-yı bāġ ü r. 55b/3.

raġad: (Ar.) Refah, genişlik, kolaylık; geçim kolaylığı. ^ç ayş-i r. 140a/3, 173b/1; sermāye-i ^ç ayş-i r. 117a/4.

raġbet: (Ar.) İstekle karşılama; istek, arzu; iyi kabul edilme. 31a/7, 57b/3, 81b/13; r.-i tām göster- 223a/7; r.-i tamām 224b/13; r.-i tamām göster- 67a/4.

rāġib: (Ar.) İstekli, isteyen; raġbet eden. 18b/9, 171a/17; r. ü t̄alib 33a/6; r. ol- 173a/16, 175a/16; mā' il ü r. 166a/15.

raġibe: (Ar.) Raġbet olunan, raġbetle istenilen şey; bol hediye. daġıka-i r. 27a/5.

raġif: (Ar.) Yufka, pide. 93b/12.

rāh: (Far.) Yol; tutulan yol, meslek, usul. (krş. *reh*) 197a/11; r. bul- 112a/1; r.-ı dūr ü dırāz 110b/12; r.-ı rehā vü ħalāş 119a/1; r.-ı rüşen 72a/6; r.-ı şahrā 189a/16; r.-ı şalāh 216b/1; r.-ı şalāh ü sedād 111b/15; r.-ı taleb 70a/13; ser-r. "yolun başı" 63b/2.

rāh: (Ar.) Şarap, bade. r.-ı şād-kāmī-i -ı dōst-kāmī 30b/16.

rāhat: (Ar.) Rahat; huzur. 78b/2, 114a/1; r.-ı bī-endāze 164b/11; r.-ı cān ol- 122b/5; emn-i r. 78a/16; ħuzūr-ı r. 78a/11; mesned-i r. 13b/14; r. ü selāmet 167a/16; ħuzūr u r.-a var- 39b/13; r. yüzün görme- 96b/7.

rāhat-efzā: (Ar.Far.) Rahat artıran. fezā-yı r. 62b/17.

rāhib: (Ar.) Evlenmez papaz. 33b/15; r.-i fā'ik 34a/4; r.-i feşāhat beyān 176a/11; r.-i pür-hüner 34a/11; feylesōf-ı r. 171a/16; ħakim-i r. 166a/16.

rahil: (Ar.) Göç. ehl-i r. 196a/10.

rāhile: (Ar.) Yük devesi, yük hayvanı. 137a/16; zād-ı r. 107a/8; zād ü r. 164a/14.

rahış: (Ar.) Ehven, ucuz. r.-ü'l-ķadr 192b/11, 206a/5.

rahm: (Ar.) Acıma, esirgeme, koruma. şıla-i r. ü mükāfāt 30a/16; vā-beste-i r. ü eşfāk 189a/1; bī-r. "merhametsiz, kalpsiz" zālīm-i b. 129b/9.

rahman, rahmān: (Ar.) Dünyada her canlıya, mümin, kâfir ayırt etmeksizin herkese merhamet eden Allah (Allah adlarından). bā' iş-i taḥşil-i rızā-yı r. 240a/16; ħalif-i ħulefā' -ür-r. 6a/13.

rahmānī: (Ar.) Allah'a mensup, Allah'tan gelen ve hayırlı olan. istişmām-ı revāyih-i reyāhīn-i 'ināyet-i r. 143a/11.

rahmāniyye: (Ar.) Allah'a mensup, Allah'dan gelen ve hayırlı olan. aḥlāk-ı marziyye-i r. 7a/4.

rahmet: (Ar.) Acıma, esirgeme, koruma. 108b/16, 191b/10; r. bul- 95a/1; r. èt- 131a/7; r. kı1- 204a/13; r.-i Ĥudā "Allah'ın ihsanı" 201a/8; civār-ı r. 90a/11; ümid-i r.-i ilāhī 188b/13.

raḥne: (Far.) Yıkık, gedik; zarar, ziyan, felaket. 96b/11, 140a/12, 262b/7; r.-i ḥāne-i āmāl 260a/7; r.-i iḥtilāl 98b/5.

raḥne-dār: (Far.) Yıkılmış; çürümüş, bozulmuş; zarara uğramış. r. ol- 162a/2.

rāh-nümā: (Far.) Rehber, kılavuz. r.-yı devlet-i ebedī 209b/5.

rāh-nümūn: (Far.) Yol gösteren, kılavuz. r. ol- 253a/12.

raḥş: (Far.) Gösterişli, yürük ve güzel (at). r.-ı Burāk-ı naḡş 101a/11.

raḥşān: (Far.) Parlak. ruḥsār-ı r. 10a/15; r. u ṭāli^c 21a/8.

raḥt: (Far.) Ev eşyası; yolculuk eşyası; at koşum takımı. 92a/2; r.-ı ḥayāt 202a/5; r.-ı iḡāmet 42b/15, 60b/9; esbāb ü r. 253a/9.

rāh-zen: (Far.) Yol kesen, haydut, eşkıya. (krş. *rāh-zen*) 196b/10, 197a/1; ḥavf-ı düzd u r. 197a/10; zarar-ı düzd ü r. 196a/11.

rā'ic: (Ar.) Revaçta olan, değerini bulan, sürümlü. r.-i ticāret 91a/3; r.-ül-vaḡt "bir şeyin halihazırdaki değeri, pahası" 117a/4.

ra'ıyye(t): (Ar.) Sürü; bir hükümdar idaresi altında bulunan ve vergi veren halk. 34b/14, 84a/12, 108b/16, 124a/6; 'āmmē-i r. 97a/7.

ra'ıyyet-perverlik: (Ar.Far.T.) Buyruğu altında olan halkı kollama ve gözetme. r. ve ma^cdelet-güsterlik 150b/16; dād-güsterlik ü r. 196b/14.

raḡam: (Ar.) Yazı yazma, yazı ile işaret; nicelik, miktar. 225a/15; r.-ı 'afv ü şafḡ 158b/10; r.-ı ittifāḡ 240b/4; r.-ı miskīn 19a/16; eşḡāb-ı r. 232a/8.

raḡī^c: (Ar.) Sema, gök; uzay. cenāb-ı refī^c-i r. 42a/2.

rākīb: (Ar.) Binici, binen, binmiş; bir nakil vasıtasına binmiş olan. 144b/10; r.-i ḡāfil 73a/1.

raḡīḡ: (Ar.) İnce. r. ét- 262a/12.

rām: (Far.) İtaat eden, boyun eğen. r. eyle- 150a/5; r. ol- 51b/16, 76b/12; r.-ı devr-i çarḡ-ı zümüröd-fām 41b/1.

ramaḡ: (Ar.) Hayat kalıntısı, yaşama belirtisi; pek az şey. 39b/17, 60b/11; sedd-i r. edin- "ölmeyecek kadar şeyle geçinme" 129b/8.

rān: (Far.) Süren, sürücü. r. ol- 55b/15.

ra' nā: (Ar.) Güzel; latif, hoş görünen. r. ḡil^c at 182b/16.

raşānet: (Ar.) Sağlamlık, dayanıklılık. r.-i rāy 43a/9, 44a/10.

raşīf: (Ar.) Güçlü, dayanıklı. r.ü'l-erkān 38b/10; tarz-ı ğarīb ü r. 43a/16.

rāsiḥ: (Ar.) Güçlü, dayanıklı, temeli sağlam; bilgisi derin veya geniş olan(kimse), alim. zihni-i r.-ü'l-meleke-i melik 84b/7; r. ü şābit-ḳadem 115a/15; şābit ü r. 150b/17.

raşīn: (Ar.) Güçlü, dayanıklı. mışdāḳ-ı r.-ü'l-esāş 114b/2.

rāsiyāt: (Ar.) Sabit olanlar. cibāl-i r. 32b/10.

rāst: (Far.) Doğru, haklı, gerçek; uygunluk; sağ(yön). 169a/16, 222b/10, 226b/8; r. buyurıl-66b/13; r. ét- 64a/10, 154a/1; r. gel- 24a/14, 207b/2; r. ol- 231b/9; dest-i r. 107b/9; süḥan-ı r. 203b/8; vezīr-i r. 216b/12; r. kişi 111a/10.

rāstān: (Far.) Doğru olanlar, haklılar. āsitān-ı r. 10b/1.

rāst-binān: (Far.) Her şeyin doğrusunu görenler. naḥl-ı bülend-i r. 82b/6.

rāst-güftār: (Far.) Doğru sözlü, sözünde doğru. vezīr-i dürüst-kār ü r. 216a/5.

rāstī: (Far.) Doğruluk, gerçeklik. dest-i r. vü ihlāş 51a/4.

rāst-kār: (Far.) Doğru adam. re'y-i r. 31a/16.

rāstlık: (Far.T.) Doğruluk, gerçeklik. 99a/15.

rāşidīn: (Ar.) Akıllılar; doğru yolu bulanlar, hak yolunu kabul etmiş olanlar. ḥulefā-yi r. "ilk dört halife" 23b/8; fāḥrū'l-ḥulefāü'r-r. 79b/16.

raṭb: (Ar.) Mülayim, yumuşak. r.-ü'l-lisān "yumuşak sözlü" 12b/8.

revādd: (Ar.) Faydalar, yararlar. ṭama^c u r. 171a/6.

ravz: (Ar.) Bahçeler, ağaçlık, çimenlik yerler. r.-ı arz 115a/17; şuṭūn-ı buṭūn-ı r.-ı arz 2b/6.

ravza: (Ar.) Ağacı, çayırı, çimeni bol olan yer, bahçe. 90b/6; r.-i cān-fezā-yı ^c işret 111a/4; r.-i cennet 211b/2; gül-i gülşen-ārā-yi r.-i dāverī 21b/6; r.-i rızā³ 164a/8; r.-i Rızvān "Cennet" 128a/12; r.-i sine 99a/10; r.-i ümīd 151a/6.

ra'y: (Ar.) Otlama; otlatma, gütmeye; teslim olma. r. ét- 168a/5, 168a/6, 230b/5, 230b/6.

rāy: (Ar.) Rey, fikir; sancak, bayrak. 34a/7, 41a/5, 66a/4; r.-ı ^c ālī-i ^c ālem-ārā 29b/12; r.-ı imkān 115a/16; r.-ı müşkil-güşā 43a/11; r.-ı şavāb 65b/14.

rāyet: (Ar.) Sancak, bayrak. 136a/1; r.-i adālet 54a/11; r.-i cev̄ ü ‘ȫzr 125a/6; r.-i sa‘ ādet-i ‘alāmet-i şāhī 41a/7.

rāyic: (Ar.) Bir malın piyasa değeri. bāzār-ı r. 81b/10.

rāyiha: (Ar.) Koku. 64a/5; r.-i insāniyyet 204b/12; r.-i ṭayyibe 210a/7.

rāz: (Far.) Sır, gizlenilen şey. 16a/16, 58b/16, 211b/9; r.-ı nihān 105a/17; kitmān-ı r. 105b/15.

rāzık: (Ar.) Rızık veren, nimetlendiren. r.-ı şaḫaleyn 37b/2.

rāzī: (Ar.) Rıza gösteren, kabul eden, boyun eğen. 24b/4, 29a/13; r. ḫıl- 150a/6; r. ol- 67b/8, 243a/4; r. vü ḫānī‘ ol- 224a/2; r. vü şākir 108a/4; r. vü şākir ḫıl- 44b/1.

re‘ āyā: (Ar.) Bir hükümdar idaresi altında bulunan ve vergi veren halk; bütün halk. 31a/11, 53a/6, 109b/13, 190a/4, 215a/3; r. vü berāyā 116b/6.

rebī‘ī: (Ar.) Bahara ait, baharla ilgili. i‘ tidāl-ı r. 12b/6.

recā’: (Ar.) Ümit, umma; yalvarma; istek, dilek. 82a/6, 157a/2, 166b/2; r. èt- 35a/6; r.-i vāşık 57a/7.

recūliyyet: (Ar.) Erkeklik, erlik. ‘alāmet-i r. 224b/5; ḡayret-i r. 172a/2.

recül: (Ar.) Ergin, yetişmiş erkek, insan; ehil, becerikli, elinden iş gelir. 80b/3; r.-i mün‘im 91a/17; r.-i mütefāhir 114b/4; r.-i şabūr 162b/17; r.-i şāliḫ 93b/11.

redd: (Ar.) Red, geri döndürme; kabul edilmeme. r. èt- 223b/11, 251a/15; r.-i selām “selama karşı selam verme” 85b/8; r. ü inkār èt- 223b/16.

reddiyye: (Ar.) Bir fikri reddetmek için yazılan yazı. r.-i nūr-i dīde 90a/17; aḫlāḫ-ı r.-i insāniyye 92a/13.

redīf: (Ar.) Arkadan gelen, birinin ardından giden. r. ol- 138a/3.

ref: (Ar.) 1) Kaldırma, yüceltme; yukarı kaldırma. 77b/12; r. èt- 64a/9, 97b/15, 115b/9, 248b/1; r. olin- 7b/4, 73a/5; r.-i şavt 164b/7; r.-i şavt èt- 166b/2. 2) Hükümsüz bırakma. 196a/6; r. eyle- 28b/1.

refāḡ: (Ar.) Refah. r.-ı ḫāl 66a/9, 244a/9.

refāhiyyet: (Ar.) Bolluk, rahatlık, bollukta geçiniş. ḫuzūr u r. 66a/10, 115a/6, 129b/16, 140a/3, 173b/2; sine-i r. 163b/2.

- reʿfet:** (Ar.) Merhamet etmek, acıma, esirgeme. r.-i aşl 72b/10; şāh-ı serīr-i ʿadl-ı r. 131b/8; der-gāh-ı rahmet u r. 218b/7; ebvāb-ı r. ü ʿatıfet 199b/7; nidā-yı ʿatā vü r. 10b/9; r. ü maʿdelet 136b/14.
- refīʿ:** (Ar.) Yüksek, yüce. cenāb-ı r. 17b/11; r.-üʿl-beyān 18b/16; r.-üʿl- menzilet 84a/10; mülūk-i r.-üʿl-miḳdār 42a/3; r. miḳdār 197a/8.
- refīḳ:** (Ar.) Arkadaş, yol arkadaşı; ortak; yardımcı; eş, koca. 118a/16; r. edin- 35a/13; r. ol- 253a/16; r.-i şefīḳ 106a/9; r.-i ṭarīḳ 144a/13; r. u ḳarīn 216b/7.
- refṭār:** (Far.) Gidiş, yürüyüş, hareket. bād-ı r. 167b/13; çābük r. 169b/14; revş ü r. 259a/9.
- refṭārılık:** (Far.T.) Gitme, yürüme, hareket. kerem r. 101a/3.
- refte:** (Far.) Gitmiş, geçmiş. 247a/8.
- rehā:** (Far.) Kurtulma, kurtuluş. rāh-ı r. vü ḫalāş 119a/1.
- rehber:** (Far.) Yol gösteren, kılavuz, delil. r. ol- 38a/11.
- reh-güzār:** (Far.) Geçit, geçilecek yol. 93a/9, 132b/5, 197a/10.
- rehīn:** (Ar.) Rehin. 4a/4, 70b/3, 148a/4; r. eyle-78a/12; r.-i minnet ol- "minnet borçlu olmak" r.-i minnet-i sulṭān 246a/6.
- reh-nümā:** (Far.) Yol gösteren, kılavuz. (krş. *reh-nümūn*) r. ol- 41b/5; ʿaḳl-ı r. 118a/15.
- reh-nümūn:** (Far.) Yol gösteren, kılavuz. (krş. *reh-nümā*). 84b/9, 218a/14, 231a/2, 249b/8; r. ol- 154a/13.
- reh-zen:** (Far.) Yol kesen. (krş. *rāh-zen*). 197a/12; r.-i ḫāb 50b/8.
- reʿīs:** (Ar.) Baş, başkan. 17a/6, 24b/5, 250b/5.
- remād:** (Ar.) Kül, ateş külü. 139a/6.
- reme:** (Far.) Sürü; asker taburu ve insan kalabalığı. 101b/2, 102b/16, 139b/13; r.-i gūsfend 262b/15; r.-i Ḥātem 100a/7.
- remīde:** (Far.) Ürkmiş, korkmuş. 168a/7; r. ol- 132b/7.
- remīm:** (Ar.) Çürümüş, çürük [en çok kemiğin, bilhassa ölmüş insan kemiğinin sıfatıdır]. r. ü riḫte ol- 107b/8.
- remil:** (Ar.) Kum; bir takım nokta ve çizgilerle kayıptan haber verme dolandırıcılığı, remil. nūcūm ü r. 33b/16.

renc: (Far.) Ağrı, sızı; zahmet, eziyet; hışım, öfke. 114a/1; r.-i germ ü serd çek- 21b/6; r.-i hasūd 208b/7; r.-i rāh 118a/1; r.-i şedide 72b/8; r. ü meşakkat 50b/2; bi-r. "sıkıntısız, kolayca" 12b/15; pür-r. "çok zahmetli" künc-i pür-r. 167a/12.

rencānide: (Far.) Eziyet etmek, rahatsız etmek. 229a/1.

rencide: (Far.) İncinmiş, kırılmış. 134b/11; r. ét- 131b/16; r. ol- 64b/11, 91a/14, 132b/7.

rencide-ḥātır: (Far.Ar.) Hatırı kırılmış, gücenmiş. r. kı1- 184b/3.

rencür: (Far.) Sıkıntılı; rahatsız. 129b/7; r. ol- 122a/4.

reng: (Far.) 1) Renk. 19b/4, 143a/1; r.-i ergavān 163b/1; r.-i rūşenāyī 13a/3; reyāḥīn r. 54b/3. 2) mec. Hile, oyun. rīv ü r. 103b/6.

reng-ā-reng: (Far.) Çeşit çeşit, renkli. meşrübāt-ı r. 104b/9.

re's: (Ar.) Baş, kafa; baş, başkan; koyun, keçi gibi canlı hayvan. 92a/3, 100a/3, 100a/16, 102b/16, 129b/12.

resā'il: (Ar.) Küçük kitaplar. kütüb ü r. 17a/3; irsāl-ı rüsül ü r. 11b/13, 39a/6; mecmū'-ı r. 4b/3; rüsül-i r. 66a/15.

resān: (Far.) Yetiştiren, ulaştıran, kavuşturan. menāfi' r. ol- 214a/6.

resānide: (Far.) Ulaştırmak, yetiştirmek, göndermek. r. ol- 39b/14, 71a/5, 220b/9, 226a/16, 229a/2.

resen: (Far.) İp, halat, urgan. r.-i dirāz 168a/1.

reside: (Far.) Erişmiş, yetişmiş, olgunlaşmış. 54b/3, 133a/14; r. ol- 61a/7, 70a/11, 172b/12; nev-r. "yeni yetişmiş, genç, taze" civān-ı nev-r. 55b/12; mīve-i nev-r. 192b/15.

resīs: (Ar.) Sabit nesne. üss-i r. 260b/17.

resm: (Ar.) 1) Yazma, çizme; desen, suret, resim. 19a/1, 109b/7; r. ü tavşif 30b/2. 2) Âdet, usul; tavır, davranış. r.-i celâdet 142b/11; r.-i ḳadīm "eski usuller" 15a/8, 19a/9, 209b/13; r.-i ma' ruf 17b/7; r.-i me'luf 95a/13; r.-i peşin 29a/5; r.-ince 115b/8.

reste: (Far.) Kurtulmuş. r. ol- 171b/9; r. tüt- 31a/1.

rest-gār: (Far.) Kurtulucu, kurtulan. r. ol- 31a/17, 64b/4, 167b/9, 225a/9.

resul: (Ar.) Elçi, peygamber. 234b/8, 235b/10, 236b/5; r.-ı büzürg-vār 102a/2; r.-ı nīk-fercām 236a/6.

- reşehât:** (Ar.) Sızıntılar, damlalar. 5b/1, 192a/9; r.-i sehâb 219b/17; ğayret-i r.-i zülâl 13b/1.
- reşha:** (Ar.) Sızıntı, damla. 96b/10, 213a/13.
- reşk:** (Far.) Kıskanma, hased günü; kıskanılmış. R.-i hürşid-i tâbân 183b/7; r.-i bâğ 115b/5; r.-i bâğ-ı rızvân 13a/10; r.-i dide-i hür-i 'în 126b/14; tama' ü r. 63a/14.
- revâ:** (Far.) Yakışır, uygun, yerinde. r. buyurıl- 156b/6; r. ét- 227a/6; r. gör- 26b/5, 50b/3, 123a/3; r. görilme- 192a/10; r. görme- 64b/7; r. degül 195b/11.
- revâc:** (Ar.) Sürüm, geçerlik; kıymet, değer. 176b/2; r.-i bâzâr-ı devlet 200a/3.
- revâh:** (Ar.) Güneş battıktan sonra gece oluncaya kadar geçen zaman. turre-i r. 50a/1.
- revâhil:** (Ar.) Yük taşıyan hayvanlar. maḥaṭṭ-ı riḥâl-ı r. 110a/14.
- revâk:** (Ar.) Üstü örtülü, önü açık yer; kemeraltı; sundurma; çardak. 19a/16.
- revân:** (Far.) Yürüyen, giden, akan. r. ol- 44a/16, 63a/15, 83b/1, 138a/5; âb-ı r. "akar su" 13b/4.
- revân-baḥş:** (Far.) Canlandırıcı, can bağışlayıcı. 128a/14.
- revâne:** (Far.) Giden, yürüyen. r. ol- 56b/3.
- revâyih:** (Ar.) Rahiyalar, kokular. istiṣmâm-ı r.-i reyâḥîn-i 'inâyet-i raḥmânî 143a/11.
- revende:** (Far.) Gidici, giden; çok yürüyen. r. ol- 168a/7; âyende vü r. 72b/17.
- revḥ:** (Ar.) Rahat, gönül rahatlığı; rahmet. r.-i baḥş u râst 216b/12.
- reviyyet:** (Ar.) Enikonu düşünme. meydân-ı rây ü r. 238b/16.
- revnaḳ:** (Ar.) Parlaklık, güzellik, tazelik, süs. 21a/10; r.-i kelâm 206a/13; r.-i rûzigâr 56a/15; r.-i tevfir 204a/12; cemâl-nümâ vü r.-pezir ol- 184a/16; revnaḳ-gir "palaklık, güzellik yayan" r. ol- 42a/16.
- revş:** (Far.) Gidiş, yürüyüş; usul, tutum, yol. 66b/9, 104a/4, 226a/12; r. ü reftâr 259a/9; r.-i üli'l-elbâb 29a/7.
- re'y:** (Ar.) Görme, görüş; fikir, düşünce. 237a/8, 238a/17, 248b/6; r.-i râst-kâr 31a/16; r.-i şâh-ı cihân-gir 31a/14; şâhib-i r.-i selim 31a/6.
- rey':** (Ar.) Artma, çoğalma; ürün, mahsul. r.-i zer' 147b/14; fâ'iz-i nef' ü r. 112a/9.

reyāhīn: (Ar.) Reyhanlar, feslegenler. r.-i āferīn 99b/7; envār-ı envā^c-i r. 12b/4; revāyih-i r.-i mihr-i vefā 182a/12; r. rengi 54b/3.

reyb: (Ar.) Şüphe. gerd-i r.-i gird 110b/6; şevā^ʔib-i ^cavā^ʔib-i r. ü riyā 50b/16; r. ü re^ʔy 21a/3; ^cayb ü r. 69a/12.

reyhān: (Ar.) Feslegen. gül ü r.-ı ^cilm u ^cirfān 16b/15.

reyyān: (Ar.) Suyu kanmış. r. ol- 48a/16; sīr-āb ü r. kııl- 115a/10.

rezānet: (Ar.) Vakarlılık, temkinlilik, ağırlık, ağırbaşlılık. r.-i fehm 212b/17.

rezm: (Far.) Kavga, savaş. ^cazm-i r. ü meydān 43a/13; ma^creke-i r. 71b/3; meydān-ı r. 38a/2; rüz-i r. 236a/13.

rezm-ḥāh: (Far.) Savaşmaya istekli, kavgaya hazır. pādīşāh-ı r. 39a/13.

rıfḳ: (Ar.) Yumuşaklık, tatlılık, yavaşlık. 186a/9, 186b/2; r. ü merḥamet 180b/16; r. ü mülāyemet 186a/15; r. u temelluḳ 21b/10; luṭf ü r. 184a/3.

rızā^ʔ: (Ar.) Hoşnutluk, memnunluk; razı olma. 67a/2, 186a/17; r. buyurıl- 45a/15; r. göster- 219a/3; r. vēr- 29a/12; r.-yı Ḥudā 192a/6.

rızā-cūylık: (Ar.Far.T.) Razi etmeye çalışma. 186b/1.

rızḳ: (Ar.) Rızık. 104b/2, 119a/11, 119a/12, 154b/1; r.-ı maḳsūm "Allah'ın ayırdığı kısmet" 117a/5.

rızvān: (Ar.) Cennet. ravza-i r. 128a/12; reşk-i bāğ-ı r. 13a/10; şemāyim-i nesāyim-i r. 12b/3.

ri^cāyet: (Ar.) Gütme, gözetme; sayma, saygı; ağırlama. 178a/10, 216a/1; r. ét- 26a/13, 130b/6; r. eyle- 216b/15; r. kııl- 31b/1; r. olın- 247a/1; r.-i elden ḳoma- 127a/6.

ricāl: (Ar.) Erkekler; ileri gelenler, saygın kimseler. 246a/13; r.-ı dünyā 141b/12; r.-i sūtūde-ḥıṣāl 57b/14; maḳşad-ı r. 110a/14.

rif^cat: (Ar.) Yükseklik, yücelik, büyük ve büyük rütbe. r.-ı ercūmend 73a/12; nişān-ı r. 181a/13; rāyet-i devlet ü r. 114a/9; felek r. 21a/15; ḳadr ü r. 30b/4.

rīḥ: (Ar.) Rüzgar, esinti. r.-i fetḥ ü zafer 38a/3.

riḥāl: (Ar.) Yükler; yolculuk. maḥaṭṭ-ı r. 109b/17; maḥaṭṭ-ı r.-ı revāḥil 110a/14.

riḥlet: (Ar.) Göç, göçme; ölme. 139b/16; r. ét- 90a/11.

rīhte: (Far.) Dökülmüş; akıtılmış. r. kı- 195b/15; r. ol- 107b/16, 127a/17, 205b/15; remim ü r. ol- 107b/8.

rikāb: (Ar.) **1)** Ata binmeye yarayan demir ayaklık, üzengi. zīn ü r. 168a/13; r.-ı pādīshāh 227a/8. **2)** Padişahın atının yanında yürüyen kimse; büyük bir kimsenin katı, önü. 192b/17; r.-ı himmet 43a/3; r.-ı hümāyūn 41a/6, 259b/7.

rikāb: (Ar.) Boyun, ense kökü. 190a/1; mālīk-i r.-ı ʿibād 88b/4.

rikāb-dār: (Ar.Far.) Üzengi tutan (hükümdarın ata binerken üzengisini tutan). 64a/3, 64a/12, 193a/16.

rikkat: (Ar.) **1)** Yufka yüreklilik, acıma, merhamet. hamiyyet ü r. 30a/11. **2)** İncelik, hassaslık. 47a/2.

rimāl: (Ar.) Kumlar. ʿaded-i r.-ı kıfār 145a/11; ʿaded-i r. ü ḥaşāt 255a/12.

rind: (Far.) Kalender, aldırışsız. yetīm-i cerrār ü r.-i ḥūn-ḥār 199b/12; r.-i ḳallāş 192b/7.

rindān: (Far.) Rintler, kalenderler. 198b/10; r.-ı nā-pāk 193a/3.

rindāne: (Far.) Rind olana yakışır yolda. r. tūt- 152b/11.

risāle: (Ar.) Mektup; kısa yazılmış küçük kitap; mecmua, dergi. 43b/3; r.-i hevā-āmīz 58b/7; r.-i mezkūre 43b/9; r.-i sır 244a/13; r.-i şāmiletü'l-uşūl 43b/1.

risālet: (Ar.) Elçilik; peygamberlik. 235a/6; dā'ire-i nübüvvet ü r. 254a/5; ehemmi-ādāb-ı r. 235a/16; ḥāzret-i r. 211b/9; maşlahat-ı r. 236b/12.

risālet-penāh: (Ar.Far.) Hz. Muhammed. āḥādīş-i ḥāzret-i r. 85a/13; edīb-i r. 65a/6; ḥāzret-i r. 126b/2, 234b/4; ehl ü beyt-i r. 221a/13.

rīş: (Far.) Yara, bere; yaralı. 146a/3, 175b/3; r. ét- 36a/8.

rīş-ḥand: (Far.) Bıyık altından gülümseme, alay yollu gülümseme. 59a/16, 170b/5, 199b/10.

rişte: (Far.) İplik, tire; ilgi, bağ. r.-i ecel 118a/7; r.-i ḥayāt 166a/7; r.-i muvāşalat 202a/4; r.-i tereddüd 77a/2; r.-i zünnār 57a/6.

rīv: (Far.) Düzen, dalavere, âl. r. ü reng 103b/6.

rivāyāt: (Ar.) Rivayetler, söylentiler. r.-ı cā'ibe 148a/7; rü'yā-yı r.-ı ḥicāzī 7b/4; eşaḥḥ-ı r. 16b/5; ʿuḳūd-ı r. 170b/10.

- rivāyet:** (Ar.) Rivayet. 251a/8; r. ét- 16a/2, 126a/17; r. olın- 29a/3, 40b/13, 187a/17.
- riyāʿ:** (Ar.) Özü, sözü bir olmama, iki yüzlülük. ʿilel-i r. 50b/15; şevāʿib-i ʿavāʿib-i reyb ü r. 50b/16.
- riyā-engīz:** (Ar.Far.) İkiyüzlülük karıştıran, ikiyüzlülük yapan. kār-ı r. 50b/17.
- riyāh:** (Ar.) Rüzgarlar. 253a/7; r.-ı nāşiretü'l-irtiyāh 88a/1; r.-ı şād-mānī 79a/2; hübüb-ı r. 63a/2.
- riyāset:** (Ar.) Başkanlık, reislik, baş olma, başkanlık etme. ʿalāmet-i r. 162a/13; ehl-i r. 196a/4; şāhib-i r. 192a/13; taḥkīk-i r. 43a/15.
- riyāz:** (Ar.) Bahçeler, ağaçlık, çimenlik yerler. r.-ı âmāl 260b/9; r.-ı arz 12a/17; r.-ı kelimāt 182a/12; r.-ı saʿādet 79a/2; tanzīr-i r.-ı salṭanat 43a/15.
- riyāzet:** (Ar.) Nefsi kırma, dünya lezzetlerinden ve rahatından sakınma, kanaatle yaşama. 33b/16, 34a/2; vesātet-i r. 44a/12; r. ehli 33b/14.
- rīze:** (Far.) Kırıntı, saçıntı, ufak parça. r.-i elmās 118b/17; r.-i güzīn 4a/14.
- ruʿāt:** (Ar.) Valiler, hakimler. 130b/15.
- rubʿ:** (Ar.) Dörtte bir, çeyrek. r.-i meskūn "Dünya'nın kara olan dörtte bir kısmı" ʿarşa-i r.-i meskūn 109a/1; r.-i meskūn u maʿmūr 262b/8; ḥalk-ı r.-i meskūn 41b/6; teşhīr-i memālik-i r.-i meskūn 41a/8.
- rūbāh:** (Far.) Tilki; mec. düzenbaz, kurnaz. 151a/15, 151a/17; r.-ı ʿaql-ı ḥile-kār 134a/1.
- rubāʿī, rubāʿiyye:** (Ar.) Rubai. 2b/10, 97a/12, 221a/4, 222a/17; r.-ḥān "rubai okuyan" 13a/16.
- rūḡan:** (Far.) Yağ. 45b/4, 45b/6; irsāl-ı ḳadeḥ ü r. 46b/8; ḳadeḥ-i r. 47a/3; müşāhede-i ḳadeḥ ü r. 46b/14.
- ruḡ:** (Far.) Yanak, yüz, çehre. 18b/10, 82b/5; r.-ı ferruḡ 115b/7; r.-ı ferruḡ-fāl 15a/9; r.-ı ferzāne 129b/1; r.-ı zībā 152a/13.
- rūḡ:** (Ar.) Ruh. 198a/8, 250a/13; r.-ı ḳudsī "ilahî gerçeği kavrayan ruh" feyz-i r.-ı ḳudsī 46a/16; r.-ı mecrūḡ 164b/9; r.-i muşavver "cismenmiş ruh" 7a/4; r.-efzā: "ruha tazelik veren, cana can katan" 56a/3.
- ruḡām:** (Ar.) Mermer. r.-ı ḡām "işlenmemiş mermer" 27b/7.

- rūhāniyye(t):** (Ar.) Ruh ile ilgili; ilahî. r.-i şalāh ü t̄ā' at 111b/13; istilā-yi ālām-ı r. 165b/7; kuvvet-i r. 44a/12; lezāyız-i r. 25b/10.
- ruhbān:** (Ar.) Evlenmeyen papazlar, rahipler. 33b/15; r.-ı bī-bürhān 160a/15; ziyy-i r. 161a/3; baṭriḳ ü r. 33b/12.
- ruḫsār:** (Far.) Yanak; yüz, çehre. 162a/14, 205b/10, 252a/14; r.-ı mülk u millet 5b/10; r.-ı pāk 185a/8; r.-ı raḫşān 10a/15.
- ruḫsāre:** (Far.) Yanak; yüz, çehre. r.-i 'arūs-ı salṭanat 188b/14; r.-i cihān 192b/4; r.-i ergavānī 76a/10; r.-i 'iffet ü diyānet 58b/1; r.-i inşā' 233a/7.
- ruḫṣat:** (Ar.) İzin, icazet, müsaade. 42b/14; r. ver- 25a/13, 64a/9; r. veril- 192a/8; r. u icāzet 17b/12; r. u miknet 170b/2.
- rūḫullāh:** (Ar.) Müslümanlar tarafından Hz. İsa için kullanılan bir terim. 187b/16; ḫāzret-i r. 187b/8.
- ruk' a:** (Ar.) Üzerine yazı yazılabilen ve özel olarak üretilen kağıt; not yazısı; dilekçe. 132b/3, 198a/7, 198b/1, 204a/6; r.-i dil-keş 182a/7.
- rukūş:** (Ar.) Güzel yazılar. r.-ı nuḫūş-ı vera' ü 'ibādāt 50a/1.
- rumm:** (Ar.) Tasa, kaygı. 173b/13.
- rumūz:** (Ar.) Remizler, işaretler; manası gizli olan sözler. 50b/1; r.-ı şı'āb 47b/15; r. u kināyāt 46a/4, 164b/9; r. u işārāt 46b/7.
- runūd:** (Far.) Dolandırıcılar, düzenbazlar. r. u evbāş 197b/15.
- rū-siyeh/ siyāh:** (Far.) Yüzü kara olan, rezil. r.-i ḫāk-sār 62b/3; r. ét- 133a/9.
- rūşen:** (Far.) Aydın, parlak; mec. belli, meydanda, aşikâr. 20a/1, 191a/7, 242b/12; r. ol- 223a/17; r.-i ḫikmet 111a/5; delīl-i r. 15a/13; rüz-i r. 74a/15.
- rūşenāyi:** (Far.) Aydınlık, açıklık. reng-i r. 13a/3.
- rūşen-dil:** (Far.) Gönlü aydınlık, gönül gözü açık, uyanık. ḫākim-i r. 197a/9; vezīr-i r. 176a/5.
- rūşenī:** (Far.) Aydınlık, açıklık; belli olma. r.-fezāy "aydınlığı artıran, daha çok aydınlatan" 19b/2.

rū[y]: (Far.) Yüz, çehre. r.-yi arz “yeryüzü, Dünya” 39a/3; r.-yi çarh 148b/15; r.-yi halk 89b/17; r.-yi rūzigār 31a/17; r.-yi zemîn “yeryüzü, Dünya” 39a/1; r.-māl olın- “yüz sürmek, saygı gösterisinde bulunmak” 45a/13.

rūz: (Far.) Gün; gündüz. 20a/4, 68b/1, 203a/10; r.-i ceng 38a/12; r.-i cezā "Kıyamet günü" 130b/8; r.-i ʿid 27a/15; r.-i kıyāmet "Kıyamet günü" 113b/4; r.-i pīrūz "uğurlu gün" 50a/16; r.-i rūşen 74a/15; r. şeb "gece gündüz" 21a/1.

rūz-bān: (Far.) Kapıcı. 85a/7.

rūz-be-rūz: (Far.) Günden güne. 53b/16, 84a/15, 94a/11, 135b/14, 163b/12.

rūze: (Far.) Oruç. 73b/6, 197a/5.

rūzigār: (Far.) 1) Zaman, devir. 41a/9, 106b/14; r. geçür- 57a/5; r. gör- 36b/3; r.-ı devlet 86a/7; r.-ı ʿömr 225b/1; şahāʿif-i r. 9a/10. 2) Yel. 66a/9; ebleh-i r. 187b/9.

rübūde: (Far.) Kapılmış, kapılan. r. ol- 116b/5, 123a/14; r.-dil "gönlü kapılmış" 105a/6.

rūçhān: (Ar.) Üstünlük, üstün olma. 167a/5; r.-ı zāt 30a/4.

rūcūʿ: (Ar.) Dönme, geri dönme; sözünden dönme, ahdini bozma. r. ét- 52b/10, 94b/13; r. eyle- 33b/1; r. kııl- 128b/12; r. olın- 72a/13.

rūkn: (Ar.) Bir nesnenin, güçlü ve sağlam tarafı, temel direği; sütun, kolon; yetkili, etkili ve nüfuzlu kimse. 119a/15, 130a/14, 140a/6; r.-i ʿazīm 53a/11; r.-i diger 121b/8.

rūkūb: (Ar.) Binme, üstüne çıkma veya oturma; bir vasıtaya binme. 254b/13; r.-ı ehvāl 42b/16, 78b/15; esbāb-ı r. 168a/5.

rūmh: (Ar.) Kargı, mızrak ve benzeri delici ve kesici savaş aleti. r.-i hūn-rīz 154a/1.

rūsūb: (Ar.) Tortu, çöküntü. r. ét- 47b/10.

rūsūm: (Ar.) Gelenekler, örfler, âdetler; işaretler, alametler. r.-ı bāṭıl 220b/13; r.-ı hūqūq 27a/9; r.-ı kitābet 232a/17; r.-ı küfr u bidʿat 38b/9; r.-ı zulm-ı mezmūm 9a/10.

rūsūl: (Ar.) Peygamberler. r.-i resāʿil 66a/15; r.-i ümenā 237b/12; irsāl-ı r. 236b/9; irsāl-ı r. ü resāʿil 11b/13, 39a/6.

rūsvā: (Ar.) Rezil, maskara. r. ol- 205b/14; r.-yi māder-zād 114a/12.

rūşvet: (Ar.) Rüşvet. 229b; r. al- 229b, 230a/3; r. ver- 229b; aḥz-ı r. 229b/17.

rūşvet-gīrende: (Ar.Far.) Rüşvet alan. 230a/1.

rüşvet-dihende: (Ar.Far.) Rüşvet veren. zebūn-ı r. 230a/1.

rütbe: (Ar.) Rütbe, derece, basamak. 30b/3, 242b/2; müsāvī-i r.-i zümre-i melik 30b/3.

rütbet: (Ar.) Sıra, derece; memurluk mevki, derecesi. r. ü menzilet 191b/2; ekābir-i ‘ālī r. 241b/3; r.-i nübüvvet 182b/7; r.-i memleket 192a/1; ‘ulüvv-i r. 30a/4; ‘alā r. ol-90a/10.

rüvāt: (Ar.) Raviler, rivayet edenler, hikayeciler. elsine-i şikāt-ı r. 7b/7; şikāt-ı r.-ı ahādīş-i nebevī 91a/6; şikāt-ı r.-ı ahādīş-i nebeviyye 243a/9.

rü’yā: (Ar.) Rüya, düş. r.-yı rivāyāt-ı hicāzī 7b/4; ‘ālem-i r. 40b/14.

rü’yet: (Ar.) Görünme, göz önüne gelme, bakma; idare etme, yönetme; araştırma, inceleme. 144b/17; r.-i küre 47a/8; r.-i rü-yı şavāb 150b/14; r.-i şān 144b/17.

S

sa’ adāt: ?. ebvāb-ı fütūhāt u s. 113b/12.

sa’ adet: (Ar.) Mutluluk. s.-i dünyā 90b/11; s.-i İslām 127b/1; s.-i ‘uqbā 189a/1; s.-i ‘uqbā 140a/2; s. kevkebi 15a/11.

sa’ adet-mend: (Ar.Far.) Mutlu. İskender-i s. 47b/12; pādīşāh-ı s. 213b/10.

sā’ at: (Ar.) Saat, vakit. 71a/4, 153a/4, 178a/4; s.-ı dihiş 220a/5; s.-ı hümāyūn 8a/3; s.-ı nücūmī "yıldız hesabı yapılarak ölçülen saat" 178b/13; s. be-s. "saatten saate" 75a/13, 104b/12.

sā’ āt: (Ar.) Saatler, vakitler. evkāt ü s. 189b/17.

şa’ b: (Ar.) Güç, zor, çetin; kuvvetli, zorlu. 79a/17; emr-i ş. 112b/7; hādīş-i ş. 243b/7; hall-i ‘uqde-i kār-ı ş. 215b/3; ş.-ter "daha güç, daha zor" kār-ı ş.-ter 77b/3; ş. u düşvār 258b/7.

şabā: (Ar.) Gün doğusundan esen hafif ve latif rüzgar. 13b/3; berrāk-ı ş. 239b/16; evā’il-i ş. 21a/6; semend-i ş.-mānend 7a/9; tenessüm-i nesim-i ş. 15a/3.

şabābet: (Ar.) Aşıklık, sevgi. 21b/9.

şabāh: (Ar.) Sabah. 103a/4, 124a/15, 262a/17; gurre-i ş. 50a/1; her ş. 73b/15; ş.-a deñlü 220b/6.

şabâhat: (Ar.) Güzellik, latiflik, yüz güzelliği. şahâbet-i zevî'ş-ş. 3b/14.

şabâvet: (Ar.) Çocukluk. kinn-i ş. 65b/5.

sâbık: (Ar.) Geçici, geçen, geçmiş; ilerde bulunan, zamanca, rütbece önde bulunan. 98b/6, 198a/5; s. ol- 131a/4; 'adl-i s. 124b/8; fikr-i s. 160a/5; su'âl-ı s. 26b/11; vaz'-ı s. 51b/7; zamân-ı s. 151b/12.

sâbıkâ: (Ar.) Geçici, geçen, geçmiş; ilerde bulunan, zamanca, rütbece önde bulunan. 123a/4; s.-i hüküm-i lem-yezelî 69a/9; leyle-i s. 177a/2; temâyim-i nüsha-i s.7b/11.

sâbıkân: (Ar.) Evvelce, bundan önce. 34b/16, 73a/4, 151a/1, 176a/8, 177a/10, 263b/4.

şabî: (Ar.) Henüz memeden kesilmemiş erkek çocuk; üç yaşını tamamlamayan erkek çocuklar. 19b/16, 144b/7, 145a/14; şalb-i ş. 172a/16.

sâbi': (Ar.) Yedinci. bâb-ı s. 1b.

şâbir: (Ar.) Sabreden, dayanan, dişini sıkan. 70a/11, 70b/1, 70b/4.

şâbit: (Ar.) Hareketsiz, kıvıldamayan, yerinde duran; ispat edilmiş, anlaşılmiş. ş. ol- 49b/2, 57b/5; ş. ü bâkî ol- 114a/12; ş. u ber-şarâr kı1- 216b/2; ş. u muşarrer kı1- 44a/8; ş. ü müteşakkık 112a/3.

şâbit-şadem: (Ar.) Değişmez, devamlı; yerinde veya sözünde duran. ş. ol- 170a/13; merd-i ş. 72a/5; râsih u ş. 115a/15.

şabr: (Ar.) Sabır, dayanma; nefesine hâkim olma, kendini tutma. 69b/10, 70a/7, 70b/4; ş. ét- 144a/12; ş. eyle- 251a/6; ş. u ârâm ét- 138b/6; ş. u şarârı şalma- 145a/6; ş. ü şalâbet 67b/1; ş. u taşammül ét- 149a/1; ş. u tevekkül 170a/13.

şâbün: (Ar.) Sabun. ş.-ı denes-i ma' âşî vü menâhî 130a/17.

şabür: (Ar.) Çok sabır gösteren, pek sabırlı. 70b/9; recül-i ş. 162b/17.

şac-, şaç-: Saçmak, dağıtmak. 12b/11, 14a/17, 126b/17, 131b/7, 148a/14.

şacret: ? şikâyet ü ş. 165b/16.

sa'd: (Ar.) Kutluluk, uğur; kutlu, uğurlu. hıyâm-ı s.-ı hitâm-ı hümâyün 13a/8.

şad: (Far.) Yüz (sayı). 21a/13, 56b/8, 145b/4, 157a/7, 236b/6.

şadâ: (Ar.) Ses; yankı. 143b/4; ş.-yî ‘atâ’ 106a/11; ş.-yî bîm u hirâs 159b/2; ş.-yî dâr ü gîr 128a/4; ş.-yî istiğâşe 121a/17; ş.-yî ser-zenîş-i şâh-ı ‘âlî-nijâd 248a/5; ş.-yî şedîd ü âvâze-i bî-endâze 255b/1; şît u ş. 82a/1.

şadağa: (Ar.) Sadaka. başum ş.-sına 169b/11.

şadâkat: (Ar.) Dostluk, vefalılık, içten bağlılık; doğruluk. 97a/9, 210a/15, 237a/1; sebîke-i ş. ü muvâfaqat 213a/11; ş. u fütüvvet 105b/13; ş. ü ülfet 30a/15.

şadakât: (Ar.) Sadakalar. ş. ü idrârât 86b/4.

şadâret: (Ar.) Başta bulunma, öne geçme; sadrazamlık. maķâm-ı ş. 215a/10; satvet-i ş. 229b; vaķt-ı ş. 4b/5.

sādât: (Ar.) Seyitler, ulular. s.-ı enâm 29b/17; ‘ādât-ı s. 204a/1; ‘ādât-ı s.-ı enâm 155b/17; s.-ı ‘ulemâ-yî fazâ’il-güster 10a/2.

şad-bâr: (Far.) Yüz kere. 42a/4, 74b/11, 103a/2, 208b/2, 219a/12.

sādd: (Ar.) Kapayan, örten, engel olan. 260a/8, 260a/9.

sāde: (Far.) Sade, düz, basit. 94a/17, 259a/9.

şaded: (Ar.) Fikir, niyet, kasid; konuşulan madde, asıl mevzu. 51b/7, 177b/9, 245a/16.

sāde-dil: (Ar.Far.) Temiz yürekli; saf. merd-i s. 174b/13; nā’ib-i s. 221b/3; pîr-i s. 199b/10.

şademāt: (Ar.) Çarpmalar; ansızın başa gelen belalar. ş.-ı zilzāl-ı fevât 225b/2.

şad-hezār: (Far.) Yüz bin. 81b/7, 124b/7, 220a/16, 241a/16, 246b/17.

şad-hezārân: (Far.) Yüz binlerce. 81b/12.

şadîķ: (Ar.) Doğru, gerçek; sadakati, içten bağlılığı olan. 202b/4; bende-i ş.-u’l-ķavl "doğru sözlü kul" 202b/5; kelâm-ı ş. 188a/2; şefîķ-i ş. 182a/11; ümîd-i ş. 57a/7; yâr-ı ş. 105b/9.

şadîķa: (Ar.) Doğru, gerçek; sadakati, içten bağlılığı olan. yemîn-i ş. 237a/14.

şadır: (Ar.) Çıkan. 184a/9; ş. ol- 48a/3, 228b/2; ş. ü hüveydâ ol- 116b/17; ş. ü nâzil ol- 59b/14.

şadîķ: (Ar.) Doğru, gerçek dost; doğru sözlü [adam]. mülûk-ı bî-ş. 210a/14.

sādîs: (Ar.) Altıncı. bâb-ı s. 1b.

sādis ‘aşer: (Ar.) On beşinci. bāb-ı s. 1b.

şadme: (Ar.) Vurma, çarpma; beklenmeyen bela. ş.-i dest-i Naşır 205b/9.

şadr: (Ar.) Her şeyin önü, başı; baş, başkan. ş.-ı mesned-i serveri 67a/15; ş.-ı meşrūh 3b/10; ş.-ı serir-i serveri 75b/12; ş.-ı vüzerāt 215b/6; ş.-nişin "baş sedirde, üst başda oturan" ş.-nişin ol- 20a/4.

şāf: (Ar.) Temiz, halis, katkısız. 34b/12; ş. ol- 20a/15; āyine-i ş. 45b/9; ‘azm-i dürüst-i ş.-siret 76a/3; dōstān-ı ş.-nihād-ı pāk-nijād 227b/15; ş.-dil “Kolay aldatılan, saf” 76a/5.

şafā’/şafā: (Ar.) Saflık, berraklık; gönül şenliği, neşe. 167b/2; ş.-lar sür- 29b/8; ş.-yı hātır 107a/9; ş.-yi şubh-gāhī 52a/11; sebağ-ı zevk ü ş. 25a/17; şuffe-i pür.-ş. 19b/2; fehm ü ş. 30a/8; ş. bezmi 70b/5; veşy-i sürūr u ş. 42b/7.

şafahāt: (Ar.) Safhalar, aşamalar. 209b/17, 235b/4; ş.-ı aḥvāl-ı civānān 65b/9; ş.-ı zamā’ir 181b/4.

şaff: (Ar.) Saf, sıra, dizi; bir sıraya dizilmiş asker. 68b/15, 243b/12; ş.-ı meşāf 244a/7; ş. ş. 260b/15.

şaffet: (Ar.) Saflık, halislik, temizlik, paklık. ş.-i ‘iffet 57b/9.

şafh: (Ar.) Bağışlama, affetme, hoşgörü. dāstān-ı şuhuf-ı ş. 156a/4; müşmire-i ‘afv ü ş. 156a/9; raqam-ı ‘afv ü ş. 158b/10.

şafha: (Ar.) Bir şeyin düz yüzü; bir cismin görünen tarafları. ş.-i cihān 116b/4; ş.-i çehre 134a/6; ş.-i hātır 158b/10; ş.-i ruhsār 64b/17; ş.-i rüzigār 124b/11.

şāfi: (Ar.) 1) Temiz, saf, halis. āb-ı ş. 63a/3; bende-gān-ı ş. niyyet 99a/12; qalb-i ş. 61a/16; şir-i ş. 124b/6; 2) Sadece, yalnız. 160b/11.

sāfil: (Ar.) Aşağı, alçak. recül-i s. "alçak adam" 245b/14.

şafiyy: (Ar.) Temiz, pak, saf. ādem-i ş. 61a/14; ş.-ü’s-seriret 52b/11; ş.-ü’s-siret 96a/2.

şafvet: (Ar.) Saflık, arılık, temizlik, paklık. pür-ş. "çok saf, pek temiz" eşhāb-ı pür-ş. 136b/3.

şağ: Sağ, sağlam, esen. 174b/6, 177b/6.

şağ-: Sağmak. 123b/14, 124a/8, 124b/5, 124b/5.

şağā’ir: (Ar.) Küçük günahlar. denes-i kebā’ir ü ş. 156a/3.

- sāġar:** (Far.) Kadeh, içki bardağı; Allah'ın nuru ile dolan insan gönlü. s.-ı şafā 38b/3; s.-ı ecel 59b/2; s.-ı mül 14a/9.
- şaġīr:** (Ar.) Küçük, ufak; erginlik çağına gelmemiş çocuk. ş. ol- 96b/10; ġazāl-ı ş. 172b/6; ħışf-ı ş. 173a/6, 173a/11, 175a/9.
- sāha:** (Ar.) Meydan, avlu, alan. 190b/12; s.-i eyālet 136a/12; s.-i muhtaşar-ı 'ālem-i fānī 42a/11; s.-i rif' at 200b/13; s.-i serāy 42a/12.
- saḥā':** (Ar.) Cömertlik, elaçıklığı. 30a/14, 89b/7, 90b/4; s. ü iḥsān 90b/12; s. ü kerem 106a/10.
- şaḥābe:** (Ar.) Sahipler; sahabeler. ş.-i tābi' i 114b/3.
- şaḥābet:** (Ar.) Sahip çıkma; koruma, arka olma. ş.-i zevi'ş-şabāḥat 3b/14.
- saḥāfet:** (Ar.) Zayıflık, bozukluk; hafiflik, akılsızlık. kelām-ı s. 37b/6; semt-i s. ü sefāhat 35a/17; s. ü sefāhat 92b/9.
- şaḥā'if:** (Ar.) Sahifeler, yapraklar. ş.-i ef' āl 50a/2; ş.-i esfār 249b/14; ş.-i rūzigār 9a/10, 17a/2.
- şaḥārī:** (Ar.) Sahrular, kırlar, çöllere. mehālik-i ş. 115a/3.
- saḥāvet:** (Ar.) Cömertlik, elaçıklığı. 31b/3, 92b/9, 99b/13; s. ét- 91a/2; s.-i ebr 220a/8; s.-i müstaḥsene 187b/3.
- şaḥfe:** (Ar.) Tabak. ş.-i pür şafā-yı çemen 14a/4.
- sāhī:** (Ar.) Hata işleyen, yanılan. 152b/16.
- saḥī:** (Ar.) Cömert, eliaçık. 89b/3; s. vü kerīm ol- 89a/16; s.-ter "(daha, en, çok) cömert" 220a/7.
- şaḥīb:** (Ar.) Sahip; bir vasfı olan; koruyan. 37a/2, 88a/16, 148b/8; ş.-i ḥāne 83a/13; ş.-i iktidār 156b/16; ş.-i nām ü neng 191b/8; ş.-i temkīn 23b/8.
- şaḥīb-dil:** (Ar.Far.) Cesur; dindar. 51a/4, 146b/16.
- şaḥīb-dilān:** (Ar.Far.) Dindar kimseler. NĠ.-ı ' ālī nazar 69b/9.
- saḥīf:** (Ar.) Zayıf, hafif; gevşek, boş. 118a/10; ḥarīf-i s. ü cāhil 174b/13; ḥarīf-i s. ü sefīh 244a/11; s.-ü'l-idrāk 58a/10; s. idrāk 35b/9.

şahîfe: (Ar.) Kâğıt yaprağı. 225a/15; ş.-i kabûl 5a/13; ş.-i rûzigâr 38b/8, 106a/13; ş.-i zamîr 17b/1.

şahîh: (Ar.) Gerçek, doğru; halis. 250a/16; hadîş-i ş. 143b/17, 183/14; hükm-i ş. 137a/3; ş. ü şarih 131b/7.

sâhil: (Ar.) Sahil, kıyı. 168a/17; s.-i beyân 232b/16; s.-i murâd 142b/13.

sâhir: (Ar.) Büyücü; büyüleyici tesir yapan güzel. Sâmirî-i s. 34a/1, 103b/6.

sâhire: (Ar.) Yeryüzü. s.-i hâk 229b.

şahn: (Ar.) Avlu; evin ortasındaki açıklık; orta, meydan, aralık. ş.-ı gül-şen “gül bahçesinin ortası” 12b/4; ş.-ı gül-zâr 175b/11; ş.-ı merğ-zâr 122b/12; ş.-ı münevver 19b/2.

şahrâ: (Ar.) Kır, ova, çöl. 123b/13, 174b/1, 203a/7; sū-yi ş. 169b/14; ş. vü deşt 118b/12.

şahrâ-nişîn: (Ar.Far.) Kırdâ, çölde oturan. ş. ol- 123b/17; merd-i ş. 102b/12.

saht: (Far.) Katı, sert, pek; kuvvetli, güçlü, sağlam; güç, zor. sūhan-ı s. 20b/8, 187b/17.

saht-dil: (Far.) Katı yürekli, acımasız. s. ol- 188b/4.

sâhte: (Far.) Yapılmış, yapay, sahte; yapmış. 41a/7, 65b/3, 154b/8; s. kııl- 183b/17; s. ol- 227a/17.

saht-güy: (Far.) Sert ve katı konuşan. 188a/15.

saht-güylük: (Far.T.) Sert konuşma. s. ét- 184b/3.

saht-kâr: (Far.) Sahtekar. minşâr-ı s.-ı siyâset 193a/8; âzâr-ı sine-bend-i s. 169a/2.

sâ'î: (Ar.) Çalışan, çabalayan; haberci, ulak. s.-i sūhan-çîn 200b/14; sūhan-çîn ü s. 201a/12.

şâ'ib: (Ar.) Yanlışsız, doğru; maksada, hedefe uygun. ş.-i tedbîr ü hüceste girdâr 214b/9; re'y-i ş. 21b/4, 34a/15; şurta-i tedbîr-i ş. 42a/1; ş.-ü'l-efkâr 68a/10.

şâ'ibe: (Ar.) Yanlışsız, doğru; maksada, hedefe uygun. ârâ'-i ş. 93a/2.

şâ'ib-ter: (Ar.Far.) En doğru; maksada, hedefe en uygun. 239a/5, 244b/11.

sâ'id: (Ar.) Kolun dirsekle bilek arasındaki kısmı. 149a/16, 149b/2, 149b/7, 153a/8, 153a/9; s.-i sîmîn 152b/5.

sa'id: (Ar.) Mutlu, uğurlu; ahiretini hazırlamış (kimse). s. eyle- 37b/4; maḳâm-ı s. 138b/2; vaḳt-i s. 27a/16, 94a/11; s. ü meymûn ol- 213b/11.

sā'ig: (Ar.) Kolay yutulan [yiyecek ve içecek]. şarāb-ı s. 25b/10.

şā'ig: (Ar.) Kuyumcu, mücevherci. 153a/5; şeyh-i ş. 153b/8.

sā'il: (Ar.) İsteyen; soran; dilenci. 62b/10, 103a/2, 107b/13, 190b/16, 251b/12.

sā'ir/ sāyir: (Ar.) Diğer, başka, gayri; seyreden, harekette olan. 27b/3, 47a/14, 55a/7, 155b/11, 258b/12; ve s. 49a/15, 84b/10, 124a/16.

sā'iyen: (Ar.) Hızlı yürüyerek. bākiyen ve s. 139a/2.

sāk: (Ar.) Baldır, bacak, gövde. s.-ı sa'y 240b/17.

şakaleyn: (Ar.) İnsan ve cin. rāzıq-ı ş. 37b/2; rāzıqü's-ş. 251a/1; resūlü's-ş. "Hz. Muhammed" 114b/11.

şakāmet: (Ar.) Eksiklik, bozukluk, sakatlık; yanlışlık. s.-i rāy 69b/16; s. ü hıyānet 153a/13.

şakar-makarr: (Ar.) Mekanı cehennem olan, cehenneme giden. küffār-ı s. 252b/6.

şakf: (Ar.) Tavan, çatı, dam. s.-ı kāh-ı āsmān 12b/12; s.-ı semā 7a/11.

şakıb: (Ar.) Parlak ışıklı; tesirli, etkili. rāy-ı ş. 230a/2, 234a/3; tedbir-i ş. 34a/14; zihni ş. 21b/3.

şakın: Asla. 59b/1, 184a/3, 212a/9.

şakın-: Sakınmak. 92b/15, 149a/8.

sākıt: (Ar.) Düşen, düşücü; hüküm ve itibardan düşmüş, hükümsüz. s. ol- 245b/10; dirhem-i s. 245b/12; merd-i s.-ü'l-himmet 248a/3.

sākī: (Ar.) Su veren, su dağıtan; kadeh, içki sunan. s.-i hāmmām 59a/10; s.-yi semen-^ç izār 14a/12; s.-i sīm sā'id 14a/8; ^ç izār-ı s. 14a/10.

şakīl: (Ar.) Ağır; sıkıntılı, can sıkıcı; çirkin. hāml-ı ş. 72b/10, 138b/12, 178a/1; hıdemāt-ı ş. 177a/17.

şakīm: (Ar.) Hasta, hastalıklı; yanlış. tab^ç-ı s. 5a/3.

sākin: (Ar.) Oturan. 173a/11; s. ol- 249b/1, 258b/14; s.-i cennet 90a/11; s.-i dār 15b/15.

sākit: (Ar.) Susan, ses çıkarmayan. 176a/6; s. ol- 250a/15; sātir ü s. 223a/1.

şakka: (Ar.) Su dağıtan; saka. 153b/4, 153b/6; recül-i s. 152a/2, 153a/11.

sāl: (Far.) Yıl. 34b/17, 154b/17, 220a/15, 240a/17; at-ı s. "kıtık yılı, kuraklık" 95b/6; s.-be-s. 16a/8.

al-: Salmak, gndermek, bırakmak. 59b/7, 100a/14, 249b/2; nmeler .- 31b/16; naar .- 46a/7, 162a/6.

albet: (Ar.) Peklik, katılık, saqlamlık; manevi kudret, dayanma. 261b/8; .-i azm 97a/16; .-i zt 43a/10; inaf . . 85b/10; abr u . 67b/1.

al: (Ar.) Dzelme, iyileme; rahatlık, barı. 159b/13; .-ı cihniyn 111a/2; .-ı hl "halin, durumun dzelmesi" 33b/10; rhniyyet-i . . tat 111b/13; . u felh 81a/8.

alhiyyet: (Ar.) Yetki. 247b/1.

slr: (Far.) Ba, kumandan, bakan, reis. s.-ı ehl-i fesd . nifk 35a/12; s.-ı srrk 36b/14.

alat, alt: (Ar.) Namaz; dua. 68b/3, 84a/9; akm-ı . 224a/10; iamet-i . 198a/7; . . tevekkl 68a/14; avm . . 49a/15.

alavt: (Ar.) Namazlar; dualar. 144b/12.

sle: (Far.) Senelik, yıllık. mh-ı r-deh-i s. 21b/3.

sl-urde: (Far.) Pek ihtiyar, ok yalı. prn-ı s. 189b/13.

alın-: Salınmak. 13b/4.

alındur-: Salındırmak, sallandırmak. 37a/6.

slib: (Ar.) Kapıp gtren, alan; menfiletiren. s.-i tevi-i hır 67a/10.

slif: (Ar.) Geen, gemi. sultn-ı s.-l-evaf 48b/5; tedbr-i s. 98b/13; zamn-ı s. 172a/12; s.-l-vaf 178a/13.

slifn: (Ar.Far.) Geenler, gemi olanlar. 34b/16.

slife: (Ar.) Geen, gemi. det-i s. 27a/16; ulef-i s. 89a/6; mlk-ı s.-i nm-dr 235a/3; seln-i s. 127b/15; tife-i s. 17a/12.

al: (Ar.) Yarar, elverili, uygun; salahiyyeti (yetkisi) ve hakkı olan. 81a/7, 255b/6; s. ol-230b/10; .-i zirat 62b/17; recl-i . 93b/11.

slik: (Ar.) Bir yola giren, bir yolda giden; bir tarikata girmiq bulunan. 45a/2, 189a/3; s. ol-29b/11, 100b/6, 121a/11.

sālim: (Ar.) Sağ, sağlam; noksanı olmayan; korkusuz, emin. 117a/2; s. 107b/16; s. ü gānim 37a/16.

şālīş: (Ar.) Üçüncü. bāb-1 ş. 1b; kısım-1 ş. 89b/1.

şālīş ‘aşer: (Ar.) On üçüncü. bāb-1 ş. ‘a. 1b.

şālīşen: (Ar.) Üçüncü olarak. 60b/10, 212a/3.

salīḫāt: (Ar.) Keskin toynak. sulṭān-ı senābik-i s.-ı ecel 88a/16.

salṭanat: (Ar.) Sultanlık, hükümdarlık; bolluk ve zenginlik. 186b/2, 209b/12; beḳā-yı s. 72a/14; da‘ vā-yı s. u hükümet 49b/14; hevā-yı s. 36a/6; pirāye-i s. 108a/10; zimām-ı s. 27a/3; s. ü emāret 83b/12; s. ü saṭvet 257b/8.

şamem: (Ar.) Sağırlık. 121a/9; mevşūf-ı şıfat-ı ş. ü bükml- 256b/17.

sāmī: (Ar.) Yüksek, yüce; şöhretli, ünlü. binā-yı s. 19b/9; ism-i s. 231a/15, 248a/13; mekân-ı s. 166b/13; nām-ı s. 248a/15.

sāmī‘: (Ar.) İşiten, dinleyen; yalnız dinlemek üzere bir yerde bulunan. s. ol- 153a/15; ḳā’ıl ü s. 205a/7.

sāmī‘ a: (Ar.) Kulaktaki işitme kuvveti, işitme. kuvvet-i s. 121a/8.

şamīm: (Ar.) İç, öz, asıl; merkez. ş.-i cenān 110a/3; ş.-i dil 63b/3, 76b/5, 112a/8, 154b/6.

şamīmī: (Ar.) Samimi. yār-ı ş. 181b/8; ş. şadāḳat 97a/9.

şāmin: (Ar.) Sekizinci. bāb-1 ş. 1b.

şāmit: (Ar.) Sükut eden, susan; cansız. ş. ol- 176a/7.

şamsām: (Ar.) Keskin kılıç. ş.-ı intīḳām 60b/14; ş.-ı siyāset 192a/13.

şan-: Sanmak. 35a/14, 176b/15, 189b/15, 259b/1; ş.-ma kim 146a/6.

şaṇa: Sana. 76a/15, 82a/6, 116b/12, 177a/5, 225b/12.

şanādīd: (Ar.) Başkanlar; ileri gelenler. 260a/9; ş.-i ḥavāḳīn-i gürūh-ı pūr-şükūh 10b/14; ş.-i Ḳureyş "Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul etmeyen ve kendisine karşı duran Kureyş kabilesinin uluları, reisleri." 156a/7.

şan‘at: (Ar.) Sanat, ustalık. 23a/2, 108b/1, 219a/16; ş.-ı ‘adl 127a/11; ş.-ı ‘ibret-nümā 33b/17; ş.-ı mekr ü ḥile 103b/4.

şanāyi': (Ar.) Sanatlar, zanaatlar. 232b/8.

şandelī: (Ar.) Sandal ağacından yapılmış sandalye, iskemle. 27b/8.

şandūka: (Ar.) Mermerden veya çuhadan yapılmış mezar üstü. ş.-i dükkān-ı bāzār 16b/12.

şānī: (Ar.) İkinci. bāb-ı ş. 1b; kısım-i ş. 89a/17, 197a/17; resūl-ı ş. 237b/7; şıfat-ı ş. 206b/3; zarb-ı ş. 179a/11.

şāni': (Ar.) Yapan, işleyen, yapıcı; yaradan, Allah. 2b/3, 32b/12.

şānī 'aşer: (Ar.) On ikinci. bāb-ı ş. 1b.

şāniyen: (Ar.) İkinci derecede, ikinci olarak. 29a/6, 30a/5, 49b/15, 70a/1, 96a/15, 212a/2, 260b/15.

şap-: Sapmak, bulunduğu yoldan ayrılmak. 33a/14.

şarāhaten: (Ar.) Açıkça, açıktan açığa, açık olarak. 182b/5.

şarf: (Ar.) 1) Harcama, gider; çevirme; vazgeçme. ş. ét- 53b/4, 79b/2, 190a/1; ş. kıll- 96a/15, 99a/16; ş. olın- 79a/13, 117b/5; ş. u harc ét- 71a/6; ş.-ı maqdūr ol- "çaba gösterilmek" 176a/10. 2) Gramer, dilbilgisi. 'ilm u ş. 17a/9.

şarfa-dār: (Far.) Kazançlı, karlı. ş. ol- 112b/11.

şarḥ: (Ar.) Köşk. mānend-i ş.-ı mümerred 19b/3; ş.-ı mümerred 88b/5.

şarıl-: Sarılmak. 168b/15.

sārī: (Ar.) Sirayet eden, bulaşan. 85a/8, 133b/4, 182b/17; s. ol- 156b/7; sāyir ü s. 99b/16.

şārif: (Ar.) Sarfeden, harcayan; değiştiren. ş. ol- 17a/4, 84a/15.

şariḥ: (Ar.) Açık, aşikar; kolay anlaşılır, belirgin, saf. edā-yi ş. 46a/13; ḥaqq-ı ş. 137a/4; laṭife-i naşş-ı ş. 119a/1; naql-i ş. 143b/17; nehy-i ş. 61b/4; şahih ü ş. 131b/7.

şārim: (Ar.) Keskin, kesici. seyf-i ş. 68b/12, 145a/2; seyf-i ş.-den geçür- "keskin kılıçtan geçirmek" 256a/8.

şārīr: (Ar.) Cızırtı, gıcırtı [kalem, kapı gibi şeylerde]. ş.-i bāb "kapı gıcırtısı" 147a/14.

şarrāf: (Ar.) Sarraf, değer veren. ş.-ı güher-i şāf hüner 8a/7.

şarşar: (Ar.) Şiddetli, gürültülü rüzgar. ş.-ı helāk 48a/6; ş.-ı merg ü memāt 105a/9; ş.-ı zulm bī-dād 114a/10; bād-ı ş. 9a/14.

şat-: 1) Satmak. 112a/14, 116b/12, 148b/5, 177a/15, 179b/9. 2) mec. Bir kimse, kendini veya başkasını olduğundan daha önemli, yetkili ve değerli göstermek. kuvvet ü kudret ş. 37b/11.

sāṭı': (Ar.) Yükselip meydana çıkan, yükselen. 21a/9; bī-beyyinet-i s. 194b/4; bürhān-ı s. 231a/7; şādır u s. ol- 237b/17.

sātir: (Ar.) Örtün, kapatan. s. ol- 61b/12; s. ü sākit 223a/1.

şatun al-: Satın almak. 116b/9.

şavvet: (Ar.) Birinin üzerine şiddetle sıçrama; ezici kuvvet, zorluluk. 159b/2; s.-i hışm 184b/9; s.-i siyāset 197a/11; seng-i s.-i siyāset 199a/10; saltanat ü s. 257b/8.

şavāb: (Ar.) Doğruluk, dürüstlük, doğru davranış; doğru, dürüst. 79a/9, 118a/11, 129b/2; ş. gör- 74b/2, 98b/9; cevāb-ı pür ş. 26a/15; rāy-ı ş. 65b/14; ş. ü ḥaṭā 143b/4.

şavāb-dīde: (Ar.Far.) Doğru, haklı görülmüş; beğenilmiş. ḥük-m-i ş. 121b/6; tedbīr-i ş. 97b/1.

şavāb-nümā: (Ar.Far.) Doğruyu gösteren. rā-yi ş. 159b/12.

şavālic: (Ar.) Gümüşler. zīver-i ezher-i ş.-i i' māl 50a/2.

şavāliḥ: (Ar.) Yeterli miktarlar. 148a/6; ş.-i a' māl 163b/16; ş.-i niyyāt 214a/13.

şavāmi': (Ar.) İbadet yerleri, tekkeler. ş.-i melekūt 240a/5; mecāmi' -i ş.-i melekūt 3a/10.

şavb: (Ar.) Taraf, cihet, yön. ş.-ı cerā'im 182a/15; ş.-ı ma' reke-i cidāl 39a/9; ş.-ı şavāb 31a/13, 41b/17, 42b/2.

şavlet: (Ar.) Şiddetli hücum, saldırma. ş.-i rūzigār 257a/6; ş.-i tehevür 184b/9; seng-i ş. 198a/4; ş. ü selāṭet 260a/2; cür'et ü ş. 233b/17; heybet ü ş. 37a/7.

şavm: (Ar.) Oruç. ş. ü şalat 49a/15.

şavma' a: (Ar.) İbadet yeri, tekke, özel tapınak. ş.-i ' ibādet 62b/2.

şavn: (Ar.) Muhafaza, saklama, koruma. ş.-i ' avn-ı ilāhī 37b/7.

şavt: (Ar.) Ses, seda; bağırma, haykırma, çığlık. ref' -i ş. 162b/1, 164b/7, 166b/2; şemşīr ş. 76b/10; ş. ü şayḥa 255a/17.

şavṭ: (Ar.) Kamçı, kırbaç; kırbaçlama, kamçı ile vurma. 131a/3.

sa'y: (Ar.) Çalışıp çabalama, gayret etme; koşma. 18a/15; s. ét- 23b/6, 174a/10; s.-i belîğ ét- "emek harcıyıp gereği gibi çalışmak" 75b/12, 119b/4; s.-i bi-kerân ét- 243b/1; s.-i mevfü'r 125b/6; s.-i mezîd 77a/1; s. ü ictihâd ét- 137b/14.

şayd: (Ar.) Av; avlanma, avlama. 121b/16, 157a/13; ş. olin- 90b/15; ş.-i kebûter 9a/16; ş.-i mâhî "balık avı" 148a/13; kaçd-ı kayd-ı ş. ü şikâr ét- 63b/1; ş.-a kaçd ét- 58a/13.

sâye: (Far.) Gölge; koruma, sahip çıkma. 114a/1; s.-i ilâhî 114a/3; s.-i 'ilm 3a/12; s.-i ma' delet 29b/8, 31a/12; s.-güster " gölge eden; koruyan" s. ol- 47b/5; s.-perver "gölge veren; koruyan" 173b/2; s.-veş " gölge gibi" 138a/5.

şayf: (Ar.) Yaz (mevsim). eyyâm-ı ş. 146b/5; ğamâm-ı ş. 22b/11, 38a/2; ş.-ü'l-erkân 132a/8.

şayha: (Ar.) Bağırma, nara atma. ş. ét- 175a/7; şavt ü ş. 255a/17.

sâysis: (Ar.) Seyis, at uşağı. s.-i kader 239b/16.

şaykal: (Ar.) Cilâ aleti. 134a/5.

şayrefi: (Ar.) İşini bilir; sarraf. ş.-i kân-ı ma' ânî 16b/12.

şayyâd: (Ar.) Avcı. 148b/5, 172b/15, 248a/2; ş.-i ecel "mec. ölüm; Azrail" 118b/7; ş.-i mâhî 148a/10.

şayyâğ: (Ar.) Kuyumcu. 151b/13, 152a/2, 152a/17, 231a/14; dükkân-ı ş. 152b/3.

sâz: (Far.) Saz, çalgı. 14a/8.

se' a(t): (Ar.) Zenginlik; müreffehlik; genişlik. s.-i vilâyet 127a/8; havza-i s. 107a/13.

seb': (Ar.) Yedi. hışâl-ı s. 210a/16; mağbû't-ı s. erâ'ik 8b/7; neyyir-i râbi'a-i s. tîbâk 254b/4; tîbâk-ı s. semavât 2b/5.

sebâhat: (Ar.) Yüzme. s. ét- 168b/3.

sebak: (Ar.) Ders. s.-i varağ-ı du' â vü şenâ' 47b/3; s.-i zevk ü şafâ 25a/17; cevher-i hurûf-ı s. 21a/3.

sebak-hân: (Ar.Far.) Ders çalışan, öğrenci, talebe. s. ol- 19a/3.

şebât: (Ar.) Yerinde durma, kımıldamama, sözünden, kararından vazgeçmeme. 71b/10, 71b/16; ş.-i pâdişâhân 71b/14; ş. ü vağâr 72a/4.

sebeb: (Ar.) Sebep, neden. 55a/3, 176b/9, 224a/3; s. ol- 142b/10; s.-i hayāt “yaşam sebebi” 129b/6.

sebebsüz: (Ar.T.) Sebepsiz. 253b/11.

sebī: (Ar.) Savaşta esir düşen kimse. katl ü s. 165a/8.

sebīke: (Ar.) Külçe, eritilip parça parça dökülmüş maden. s.-i şadâkat ü muvâfaqat 213a/11; s. s. "külçe külçe" 261a/5.

sebīl: (Ar.) Yol, büyük cadde, bulvar; cadde üzerinde su bulundurmak üzere yapılan özel çeşme. 126b/6; ebnâ³-i s. "yolcular" 137a/16; ibn-i s. "yolcu" 104a/13; nüzül-ı ibn-i s. 101a/16.

sebķ: (Ar.) İleri geçme, ilerileme, evvelce geçme. s. ét- 19a/3, 223a/15.

şebt: (Ar.) Yazma, kaydetme, deftere geçirme. ş. ét- 127a/13; ş. kı1- 127b/4, 195b/14.

sebu^ç: (Ar.) Yırtıcı hayvan. buķarāt-ı s. 163a/5.

sebük: (Far.) Hafif; çabuk, çevik. s. hırām 264a/3; gūş-ı şayyād-ı s.-nihād 248a/6; vesāţet-i vāsıţı-i s. hırām 11a/6, 230b/17.

sebük-bār: (Far.) Yüğü hafif, eşyası az olan. 178a/2; s. u çābük reftār 169b/14.

sebük-hīz: (Far.) Çabuk kalkan, hareket eden. s. ü tīz-reftār ol- 178a/4; hīnzīr-i s. ü tīz-dendān 168b/10.

sebük-sār1ık: (Far.T.) Beyinsizlik, akılsızlık. s. ü bī-vaķār1ık 223a/11.

sebz: (Far.) Yeşil, yeşil renkli. tāze vü ser-s. ol- 192a/9.

sebze: (Far.) Yeşillik, çimen. 44b/13; s.-i ümīd 5b/1.

sebze-zār: (Far.) Yeşillik, çayır1ık, çimenlik; sebze tarlası. s.-ı ‘ömr-i rind-i nā-bekār 193a/8; s.-ı pür eşcār 13b/17; eyyām-ı s. 13a/3; hengām-ı s. 115b/2.

sec^ç: (Ar.) Nesirde yapılan kafiye, içuyak. s. ü ķavāfi 232a/14.

seccāde: (Ar.) Seccade. 217a/17.

secde: (Ar.) Secde. s.-i şükr 115b/8, 163a/2, 179b/4.

sedād: (Ar.) Doğruluk, hatasızlık; doğru ve haklı şey. 121b/5; irşād-ı tarīķ-i şalāh ü s. 31b/15; rāh-ı şalāh ü s. 111b/15; tarīķ-i şavāb ü s. 256a/4; istiħkām ü s. 261b/9.

sedd: (Ar.) Kapama, tıkama, engel olma; mania, perde, set. 262a/2; s.-i üstüvâr 261b/3; s. ét- 83a/16; s. kı1- 70b/4; s.-i ' âli 258a/12; s.-i felek 260a/6; s.-i muhkem 253a/1; s.-i ramağ edin- "ölmeyecek kadar yiyip içme" 129b/8; s.-i üstüvâr 261b/3.

şedef: (Ar.) Sedef, inci kabuğu. 14b/8.

sedene: (Ar.) Kapıcılar, Kâbe-i Mükerreme kapıcıları. s.-i südde-i seniyye 10b/5.

sedîd: (Ar.) Doğru, hak. şâhib-i fikr-i s. 230a/2; sedd-i s. 260a/7.

sefâhat: (Ar.) Zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük; akılsızlık. semt-i şahâfet ü s. 35a/17; mektüb-ı s. 37b/6; ' arbede ü s. 187b/12; şahâfet ü s. 92b/9.

sefâlet: (Ar.) Sefillik. denâ'et ü s.-i şayyâd 248a/1.

sefâret: (Ar.) Elçilik, elçinin görevi. etemm-i esbâb-ı s. 235a/16; hizmet-i s. 237a/9.

sefeh: (Ar.) Akılsızlık. kâr-ı ehl-i s. ü hezl 228b/1.

sefele: (Ar.) Aşağı kimseler, alçaklar. s.-i enâm 80a/4.

sefer: (Ar.) Yolculuk; savaşa gitme, savaş. 54b/10, 159b/17; şedâ'id-i s. 43a/8; s. ét- 137b/15; s. kı1- 28b/17; s.-i hacc 111a/7; sefer ü hâzar "savaş ve barış zamanı" 263b/8.

sefih: (Ar.) Zevk ve eğlenceye düşkün. harif-i şahîf ü s. 244a/11.

sefine: (Ar.) Gemi, vapur. 254b/13.

sefir: (Ar.) Büyük elçi, elçi. 234b/11; s.-i hâ'in ü câhil 238a/3; kelâm-ı s. 237b/1; setr-i s. 236b/17.

sefk: (Ar.) Dökme, akıtma. s. ét- 237a/12.

seg: (Far.) Köpek, it. 151a/16, 151a/17, 151b/1, 151b/3, 240b/15.

segird-: Koşmak; yürümek; koşturmak. 189a/11; s.-üp git- 151a/15.

sehâb: (Ar.) Bulut; karanlık. 103a/5, 253a/8; hayâl-i s. 79a/11; reşehât-ı s. 219b/17; zulmât-ı s. 101b/2; s.-veş "bulut gibi" 258a/6.

seher: (Ar.) Seher vakti, tan yeri ağarmadan biraz önceki vakit. vaqt-i s. 15a/3, 52a/9; tâ s. 68b/3, 137b/5, 168a/13.

seher: (Ar.) Uykusuzluk. 137b/5; galebe-i cū' ü s. 168a/14.

- seher-gāh:** (Ar.Far.) Seher vakti, sabahın erken saati. 128a/1, 130a/7, 146a/5, 167b/15.
- sehī-kāmet:** (Far.Ar.) Düz, düzgün boy. 74a/11.
- sehl:** (Ar.) Kolay; sade. 106a/17, 250b/5; ʔarīk-i s. 215b/3; zamān-ı s. 21a/4, 225a/14; s.-ü'l-ekl 38b/15.
- sehlen:** (Ar.) Kolaylıkla, kolay olarak. ehlen ve s. "safâ geldiniz, hoş geldiniz" 14b/12.
- sehm (I):** (Ar.) Kısım, hisse, pay. s.-i eşmel 7a/5.
- sehm (II):** (Far.) Korku, dehşet. s.-i ğayb 33b/16.
- sehm-nāk:** (Far.) Korkunç, korkulu. zaḥm-ı tīr-i s. 146a/9.
- sehv:** (Ar.) Yanlış, hata; yanılmak. s. ü ğalaṭ 234b/13; s. ü ḥaṭā 62a/2; s. ü zillet 156b/4; ḥaṭā vü s. 36a/6.
- seḳāfet:** (Ar.) Kültür, eğitim, beceri. ʿidād-ı ş. 164a/15.
- sakāmet:** (Ar.) Eksiklik, yanlışlık, kusur. s.-i rāy 69b/16; s. ü ḥıyānet 153a/13.
- sekīne:** (Ar.) Karar; rahat, sakinlik, dinlenme; gönül rahatlığı. maḥfūz-ı gencīne-i sīne-i s.-āyīn 61a/4; sīne-i pūr-s. 133a/11, 146a/1.
- sekiz biḳ:** Sekiz bin. s. dirhem 245b/6.
- sekizinci:** Sekizinci. 215b/17, 224a/7, 229a/14.
- sekrān:** (Ar.) Sarhoş. 55b/13.
- selām:** (Ar.) Selam. s. al- 85b/6; s. vēr- 82a/4, 138a/15; ʿaleyhi's-s. "onun üzerine selamet olsun" 206a/9, 240b/9.
- selāmet:** (Ar.) Selamet. 107b/14, 109b/2, 154a/7; s.-de gör- 179a/6; s. yüzün görme- 212a/7; s.-i dünyā 189a/1.
- selāset:** (Ar.) Sözü akıcı olma hali, kolay anlaşılma hali. 233a/8.
- selāsil:** (Ar.) Zincirler. 171a/8; şiddet-i şıḳlet-i s. 165b/6; s. ü aḡlāl 163a/10.
- selāṭet:** (Ar.) Güçlü ve otorite sahibi olmak. s. u saṭvet 88a/15; şavlet ü s. 260a/2.
- selāṭīn:** (Ar.) Sultanlar. 97a/2, 113a/7, 222b/6; s.-i büzürg-vār 65a/11; s.-i İslāmiyye 249a/4; s.-i kām-kār 83b/10; s.-i Rūm 40a/14; s.-i zamān 53b/11.

- selef:** (Ar.) Bir yerde, bir işte, bir vazifede başka birinden önce bulunmuş olan kimse; eski adam. müşāhere-i bi-ṭariḳü's-s. 94b/7; şeref-i s.-i dūdmān-ı 'Oşmān 6a/13; ḥükemā-yi s. 118b/9.
- selīm:** (Ar.) Sağlam, kusursuz, doğru. eşḫāb-ı 'aḳl-ı s. 182b/2; şāḫib-i re'y-i s. 31a/6; ḫalīm-nefs ü s.-ṭab' ol- 193a/14.
- sell:** (Ar.) Sıyırma, sıyırılma; çıkarma, çıkarılma. s. ét- 238a/12; s.-i seyf ét- "kılıç çekmek" 232a/2.
- selvet:** (Ar.) Teselli. sebab-i s. 172a/9.
- sem':** (Ar.) İşitme, dinleme, kulak verme; kulak. s.-i ḳabūl 32a/4; s.-i ḳayşer 66b/6; s.-i sultān 193a/5; s.-i şāḫ 71a/12; s.-i şerīf 101a/1; gūş-vār-ı s. 20b/15.
- semā':** (Ar.) Gökyüzü. 254b/6, 258a/14; sūy-ı s. 96a/3, 154b/9; ehl-i s. 263a/5.
- semāḫ:** (Ar.) Cömert olmak. s. ü ma' rūf 90a/7.
- semāḫat:** (Ar.) Cömertlik, iyilikseverlik. 90a/3; s. ü müsamaḫa 30a/15.
- semā'ī:** (Ar.) Semâ ile ilgili. esbāb-ı s. vü arzıyye 253b/10.
- sem'an:** (Ar.) İşiterek, dinleyerek. 258a/14; s. ve ṭā'aten "başüstüne" 34a/11, 44a/17, 117b/7, 171b/4, 175a/4.
- semār:** (Ar.) Meyva. ş.-ı fer' 49b/1; ş.-ı kesīretü'l-berekāt 49a/16.
- semerāt:** (Ar.) Yemişler, meyvalar; faydalar, verimler; neticeler. 117a/15; ş.-ı aḫlāḳ 61a/7.
- semavāt:** (Ar.) Gökler. s.-ı 'alā 49a/10; maḳālīd-i s. ü arz 109a/13; semt-i s. 263a/6; ṭibāḳ-ı seb' s. 2b/5.
- semāvī:** (Ar.) Gökyüzü ile ilgili; ilāhî, Tanrısal. ḫayme-i s. 13b/5; kitāb-ı s. 249b/8.
- semāviyye:** (Ar.) Gökyüzü ile ilgili; ilāhî, Tanrısal. kütüb-i s. 250b/10.
- semek:** (Ar.) Balık. 258a/16.
- semeke:** (Ar.) Balık. 148a/17, 148b/10; s.-i nādire 247b/14; ekl-i laḫm-ı s. 247b/10.
- semen:** (Far.) Yasemin. 113a/16; ḡāyet-i s. 113a/17; s.-i 'azīm 113a/16; ḫizmet-i s. 167b/14; sāḳī-i s.-' izār 14a/12.
- şemen:** (Ar.) Fiyat, tutar, değer, kıymet. 112a/15, 116b/12; ş.-i 'adīmü'n-naẓīr 127b/8; dürr-i şemin-i ş. 20b/13; bilā-ş. "değersiz; ücretsiz" 148b/11.

semend: (Far.) Kula at; çevik ve güzel at. s.-i 'azm 75a/10; s.-i şabā-mānend 7a/9; s.-i tevekkül 76a/1; licām-ı s.-i tiz hırām 85b/10; pāy-i s. 42a/7; süm-i s.-i 'asker 164a/5.

semender: (Far.) Kurbağagillerin kuyruklu takımından bir hayvan; ateşte yaşar bir masal hayvanı. āşiyāne-i s. 122a/2.

şemer: (Ar.) Meyva, yemiş; mahsul, verim; netice. 117b/1, 172a/14; ş. vèr- 147b/16; ş.-i nedāmet 92a/17.

şemere: (Ar.) Meyva, yemiş; fayda, verim; netice. 89b/13; ş.-i mā-lā-keḷām 230b/7; ş.-i müşāvere-i 'uḳūl 238a/15; ş.-i nifāk 211a/10; şecere-i pür-ş. 49a/11.

şemīn: (Ar.) Değerli, pahalı, kıymetli. dürr-i ş. "kıymetli inci" dürr-i ş.-i şemen 20b/13; hātem-i ş. şemen 127b/8.

şemīne: (Ar.) Değerli, pahalı, kıymetli. cevāhir-i ş.-i gāliye 88b/8.

semīn: (Ar.) Semiz, şişman. şāt-ı s. 172b/2.

semīr: (Ar.) Dost, arkadaş. feylesōf-ı hīkmet s. 231a/12; hātır-ı hīkmet s. 46a/7; pīr-i hīkmet s. 29b/16; zāmīr-i münīr-i hīkmet s. 20a/1, 43a/8.

semiyy: (Ar.) Büyük, yüksek, âlî. semā-yi s.-ü't-ṭabaḳāt 32b/9.

semm: (Ar.) Zehir, ağı. s.-i ḳātil "öldürücü tesiri olan zehir" 118a/11.

semre-: Semirmek, şişmanlamak. şığayu ve s. 168a/2.

semt: (Ar.) Taraf, yön, cihet. 100a/2, 122a/6, 168a/16; s.-i āḫer 174b/3; s.-i hıyānet 202a/5; s.-i mesīhā 45a/2; s.-i selāmet 216b/4; s.-i şimāl 258a/4; s.-i saḫāfet ü sefāhat 35a/17; s.-i 'unf ü 'udvān 31b/13.

semūm: (Ar.) Sıcak rüzgar; zehirli şey. dendān-ı s. 9a/9; zīr-i dendān-ı s. 64b/1; nekāyet-i s.-ı ḫarūr 122a/3.

sen: Sen. 26a/4, 153a/2, 177b/5, 219b/8, 219b/10.

şenā'? (Ar.) Övme, övüş. 14a/16, 131b/6; medḫ-i ş. 103a/7; sebaḳ-ı varaḳ-ı du'ā vü ş. 47b/3; ş.-ü'l-ḫüsn 50a/8.

senābik: (Ar.) Tek tırnaklı hayvan. sultān-ı s.-i salīṭāt-ı ecel 88a/16.

şenā'-güster: (Ar.Far.) [birine] övgü yayan. çāker-i ş. 31b/17.

şenā'-ḫān: (Ar.Far.) [birini] öven, medheden. zebān-ı ş. 104b/13.

şenā-kār: (Ar.Far.) Öven, övücü. 99b/3.

sencileyin: Senin gibi. 167b/7.

sendân: (Ar.) Örs denilen demirci aleti. 184a/2, 184a/4.

sene: (Ar.) Yıl. 35a/7, 91a/9, 91a/10, 99b/6, 221b/10.

sened: (Ar.) Dayanılacak şey; kuvvetli delil olabilecek söz. s.-ü'l-aşfiyâ 108a/5; seyyid-i s.-i aşfiyâ 3b/2.

senen: (Ar.) Yol, örnek. s.-i sünen-i ilâhî 49b/16.

seng: (Far.) Taş; tartı, ölçü, ağırlık. 73a/4, 151b/1, 234a/12; s.-i girân 72b/7; s.-i hārâ "mermer taşı, pek sert taş" 18a/14, 260b/15; s.-i şavlet 198a/4.

sengîn: (Far.) Taştan, taştan yapılmış. 19b/4; bār-ı s. 72b/12; cevâhir-i s. 20b/12; dil-i s. "taştan yürek, katı kalp" 58b/9; küh-ı s. 261a/1.

seniyy: (Ar.) Yüksek, yüce. s.-ü'l-merâtib 22b/17.

seniyye: (Ar.) Yüksek, yüce. 81a/14; hazine-i sine-i s. 7a/6; südde-i s. 10b/5.

sep-: Serpmek. 60b/14.

sepîd: (Far.) Beyaz, ak. nân-ı s. 154b/9.

ser: (Far.) Baş, kafa; baş, başkan; nihayet, son; tepe, doruk. 193a/5, 172b/7, 194b/15; s. ver- 106a/3; s.-i bî-sāmân 58b/3; s.-i Dārâ 39b/16; s.-den çıkar- 212a/11; s.-i rāh "yolun başı" 63b/2, 85b/4.

şerâ: (Ar.) Toprak; yeryüzü. 42b/3.

serâ: (Far.) Saray. 2b/2, 54a/9, 114a/11.

serâb: (Ar.) Serap, ılgım; öbür dünya. s.-ı harâb 262b/12.

ser-âgâz: (Far.) Baştan başlama, başlangıç, yeniden veya baştan başlama. s. eyle- 174a/2.

serân: (Far.) [ser'in ç.] s.-ı sipâh 98a/15; s.-ı sükkân-ı mağāk-ı hāk 115a/6; s.-ı leşker 244a/4.

ser-â-pâ: (Far.) Baştan ayağa kadar, baştan başa, bütün, hep. 19b/9, 44a/5, 91b/3, 103b/6, 169b/9.

serā-perde: (Far.) Saray perdesi, harem dairesinin önüne çekilen büyük perde; otağ, padişah çadırı. s.-i ^ç ibārāt-ı Yūnānī 4b/11; s.-i lā-reyb 59b/14.

serārī: (Ar.) Cariyeler, odalıklar. 82b/13.

ser-ā-ser: (Far.) Baştan başa, büsbütün. 241b/17.

serāsime: (Far.) Sersem. s. ol- 55a/14.

serāy: (Far.) Saray. 101a/17, 147b/7, 226a/9; s.-i ^ç ālī 226a/8; s.-i beḳā 204a/8; s.-i semā 263a/9; s.-i server 115b/13.

serāyā: (Ar.) Düşman üzerine gönderilen küçük süvari müfrezeleri. 28b/1.

ser-bülendlik: (Far.T.) Başı yükseklik, yücelik. 258b/1.

serc: (Ar.) Eyer, at takımı. 168b/4; licām ü s. 168a/7.

serd: (Far.) Soğuk, buz gibi; sert, kaba. āh-ı s. çek- 141a/9; dem-i s. 257a/12; dil-i s. 202a/10; mazarrat-ı germ ü s. 257a/2; renc-i germ ü s. 21b/6.

ser-dār: (Far.) Komutan, kumandan; padişah hocaları. 212a/11; s. u pişvā 199a/4; piş-kār ü s. 199a/8.

ser-efgende: (Far.) Baş eğen, itaat eden (kimse). bende-i s.-i şermende 62a/12; muḳteżā-yi ṭibā^ç -i behā'im-i s. 42b/10.

ser-efrāz: (Far.) Başını yukarı kaldıran, yükselten, benzerinden üstün olan. 23a/11, 206b/9; s. ét- 2b/14; s. kı1- 71b/6; s. ol- 75b/3, 110a/9.

ser-encām: (Far.) Bir işin sonu; başına gelen; vaka. s. bul- 105b/7; s.-i ğarā'ib 15b/7; s.-i kār 215b/8; s.-i kār-ı sır 167b/7; s.-i şarāb-ı nāb-ı şafā 142a/7; ḳavm-i bed-nām-ı bi- s. 200b/1.

ser-engüşt: (Far.) Parmak ucu. 71a/13; s.-i ḥāme 7b/3; s.-i tedbir 243a/16.

ser-firāz: (Far.) Başını yukarı kaldıran, yükselten, benzerinden üstün olan. s. ol- 172b/10.

ser-firāzī: (Far.) Serfirazlık. 67a/15.

serfūrū: (Far.) Başeğme, söz dinleme. s. ol- 5a/11.

ser-geşte: (Far.) Başı dönen, sersem, şaşkın. s. kı1- 129b/9; s. ol- 87b/7, 189a/6; vālih-i s. ol- 146a/11.

ser-güzeşt: (Far.) Bir kimsenin başından gelip geçen olaylar, hikaye, macera. 169a/15, 169b/16, 177a/5.

ser-ḥadd: (Far.Ar.) Serhat, hudut, sınır. s.-i kemāl 99b/5, 236b/3; s.-ı Rūm 41a/7.

ser-ḥān: ?. 185a/4; s.-ı şāhīd 186b/12.

ser-heng: (Far.) Koruma, çavuş, muhafız. s.-i zōr-pence 165a/17; s.-i pūr-ferheng 122a/14.

serī^c: (Ar.) Çabuk, hızlı. ṭab^c -ı tāb-nāk-ı s.-ü'l-idrāk 7a/9; s.-ü'z-zevāl “çabuk kaybolan, süreksiz” 22b/11, 42a/12, 79a/11.

serī^c an: (Ar.) Süratle, çabuk, hemen, çarçabuk. 88a/5.

serīr: (Ar.) Taht. 88a/6; s.-i melik 152a/2; s.-i salṭanat 119b/16; s.-i salṭanat 88a/1; s.-i sūrūr 142a/6; şadr-ı s.-i serverī 75b/12.

serīre(t): (Ar.) Gizli şey, sır, gizli düşünce ve durum. şafā-yı s. 136b/1; naḳī's-s. 139b/17; şafīyyü's-s. 52b/11.

seriyye(t): (Ar.) Dört yüz kişiye kadar olan süvari müfrezesi; odalık, cariyeye. zabṭ-ı s. u beriyyet 12a/14.

ser-keş: (Far.) Dikbaşlı, başkaldıran; inatçı. tünd u s. 132b/6.

sermāye: (Far.) Sermaye. 65b/1, 240a/12; s.-i ^cayş-i rağad 117a/4; s.-i vücūd-ı pāk 60b/7; tekşīr-i s. 196a/12.

sermed: (Far.) Daimi, sürekli. s.-i baḥt 84a/11.

sermedī: (Far.) (bkz. *sermed*). kīmyā-yı sa^c ādet-i s. 209b/5; vuşūl-ı sa^c ādet-i s. 48b/17.

ser-menzil: (Far.Ar.) Durak yeri. 104a/14; s.-i baḥt 78b/13.

ser-nāme: (Far.) Mektup başlığı; bir taifenin başı. s.-i kār 181a/4.

ser-nihāde: (Far.) Baş koymuş. 202b/7; s. ol- 67a/14.

ser-nüvişt: (Far.) Başa yazılan, alın yazısı; yazı başlığı. 15a/12.

serp-: Serpmek. 99a/11.

ser-rişte: (Far.) İpucu, tutamak. s.-i kār-ı salṭanat 31a/15; mūcib-i inḳitā^c -i s.-i kār-ı memleket 213b/5.

serrā³: (Ar.) Genişlik, bolluk, refah. zamān-ı s. 175b/7.

ser-sebz: (Far.) Taze, yeni yetişmiş; yemyeşil; şanslı, talihli. s. ol- 192a/9, 259b/13; s. ü ħurrem 9b/15.

serserî: (Far.) Boş, beyhude söz. 239a/15.

serûn: (Far.) Boynuz. 173b/12.

serv: (Far.) Servi, selvi; mec. Sevgilinin boyu bosu. s.-i âzâde “çok uzayan düz bir selvi; düzgün, başı dik” 56a/6, 82a/16; s.-i civân 12b/7; s.-i revân “yürüyen selvi; mec. uzun boylu sevgili” 133b/15.

server: (Far.) Baş, başkan, reis. 70a/9; s. ol- 80a/5; serây-i s. 115b/13.

serverî: (Far.) Başlık, başkanlık; ululuk. şadr-ı mesned-i s. 67a/15; şadr-ı serir-i s. 75b/12; sezâ-vâr-ı serir-i s. 5b/11.

serverlik: (Far. T.) Başlık, başkanlık, ululuk. 74a/1.

şervet: (Ar.) Servet, zenginlik, varlık. 154b/14.

ser-zeniş: (Far.) Başa kakma, takaza. 190b/3; s. kııl- 56b/2, 198b/13; şadâ-yı s.-i şâh-ı ‘âlî-nijâd 248a/5.

sî-şad: (Far.) Üç yüz. 220b/4.

setr: (Ar.) Örtme, kapama, gizleme. s. èt- 156b/12, 158b/8; s.-i mektûm 26b/16; s.-i sefir 236b/17.

sev-: Sevmek. 84a/12, 158a/15.

şevâb: (Ar.) Sevap. 111b/4, 112a/9, 130b/11, 157a/17; ş.-ı bî-şümâr 112a/7; fazîlet-i ş. 51a/1.

sevâbık: (Ar.) Gemiş şeyler, geçmiş haller; geçmişte işlenmiş suçlar. s.-ı eyyâm 24b/2; s. ezmân 97a/14, 150b/13, 158b/16; s. ni‘ am 225a/5.

sevâd: (Ar.) Karalık, siyahlık, karartı. s.-ı a‘ zam "büyük şehir" 160b/17, 255a/4; çehre-i s.-ı zulmet-i nihâd 259a/15.

şevâkıb: (Ar.) Parlak yıldızlar. envâr-ı kevâkıb-i ş. 60a/10.

sevâlif: (Ar.) Geçmişler, geçmiş insanlar. s.-i felâsife 17a/3; s. a‘ vâm 24b/2; s. dehr 52a/17; s. eyyâm 146b/3; s. rûzigâr 90a/12.

sevâniḥ: (Ar.) İçe doğanlar, kalbe doğanlar, akla gelenler. s.-i umûr 239a/9.

sevāṭı^ç: (Ar.) Belli ve yüksek olan şeyler. envār-ı s.-ı mihr-bānī 131b/11.

sevb: (Ar.) Bez; elbise. 91b/3; efser-i ş. 216b/13.

sevdā: (Far.) Sevda. 75a/1, 112b/11, 141b/4; s.-ya düş- 59a/4; s.-yı hilāfet 75a/9.

sevdā[?]: (Ar.) İnsan mizacında var olduğu kabul edilen dört hılttan biri; mizaç, merak. s.-ı tam^ç -ı hām 117a/1.

sevgend: (Far.) And, yemin. 56b/3; s. ol- 55b/15; s.-i ^çazīm 244a/7, 246a/2; s.-i nā-pesend 56b/8.

sevin-: Sevinmek. 73b/15; s.-üp kıvanup 94a/13.

seviyy: (Ar.) Düz, doğru; beraber, bir, eşit. 122b/16, 129a/4.

sevķ: (Ar.) Önüne katıp sürme, ileri sürme; bir neticeye bağlama; yollama, gönderme. s. ét- 112a/5, 119b/4, 211b/2; s.-ı beyān 176a/14; s.-ı ilāhī 22a/4; s.-ı kelām 166b/8.

sevṭ: (Ar.) Hisse, pay, nasip. 130b/6.

seyāhat: (Ar.) Seyahat, yolculuk. s. ét- 153b/15.

seyf: (Ar.) Kılıç. 231b/3; sell-i s. ét- "kılıç çekme" 232a/2; s.-i şārim "keskin kılıç" 68b/12, 145a/2; s.-i şārimden geçür- 256a/8; eşhāb-ı s. 231b/2, 232a/1.

seyl: (Ar.) Sel; şiddetle gelen şey. 14b/11, 258a/9; s.-i fitne vü āşüb 60b/2; s.-i hā'il 60a/13; keşret-i s.-i hā'il 107b/4.

seylāb: (Far.) Sel, sel suyu. 70b/4; s.-ı dide 91b/2; s.-ı fenā 106a/12; s.-ı ğāzab 183a/16.

seyr: (Ar.) Yürüme, yürüyüş, hareket, gezme; uzaktan bakma, izleme. 20a/5, 132b/9; s. ü sefer 165a/6; s. ü sefer ét- 253a/9; s. ü sür^ç at 163b/13; s. ü şikār 82a/3.

seyrān: (Ar.) Gezinme; bakıp seyretme. s. ét- 56a/14, 122b/15, 159b/16, 253a/15; s. eyle- 256b/7.

seyyi[?]: (Ar.) Fena, kötü. ^çameli s. 143b/13; kavm-i s.-ü'l-himme 60a/12.

seyyi[?]**āt**: (Ar.) Fenalıklar, kötülükler; suçlar, günahlar; kötülüğe karşı çekilen sıkıntılar. 155a/16; isā'et ü s. 148a/2; dām-ı s. 62a/2; rişte-i s. 206b/12.

seyyid: (Ar.) Efendi, bey; ileri gelen, başkan; Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hasan'ın soyundan olan kimse. 221b/14; s.-i benī ādem 155b/4; s.-i nām-dār 222a/4; s.-ü'l-enām 249a/11; s.-ü'l-enbiyā 108a/5.

- seyyidī:** (Ar.) Ünlem “ey benim efendim” hitabı. 145a/8.
- seyyi’e:** (Ar.) Fenalık, kötülük; suç, günah. a^ç māl-ı s. 169b/9; bid^ç at-ı s. 220b/13.
- sezā:** (Far.) Münasip, uygun, yaraşır. 101b/1, 133a/11; s.-ların bul- 130b/8; s. ol- 101a/12, 183b/9; cezā vü s.-yını bul- 60b/16.
- sezā-vār:** (Far.) Münasip, uygun, yaraşır. 111b/3, 212b/1, 215b/2; s. ol- 70b/9, 209a/13; s.-ı tāt-ı sulṭānī 21a/11.
- sezā-vārī:** (Far.) Münasiplik, uygunluk, yaraşırlık. 82b/13.
- sezdehüm:** (Far.) On üçüncü. bāb-ı s. 11b/10 , 191a/5.
- şı-:** Kırmak, bozmak; yenmek, mağlub etmek; yıkmak, harab etmek. 34b/1, 38b/4, 155a/11.
- şı^ç āb:** (Ar.) Güç, zor, çetin (şeyler). rumūz-ı ş. 47b/15; umūr-ı ş. 79a/4.
- şıbyān:** (Ar.) Çocuklar. 21b/9, 24a/12; ā^ç yān-ı ş. 20a/7; miyān-ı ş.-ı ā^ç yān 20a/7.
- şıçra-:** Sıçramak. 173b/16, 202b/12.
- şiddik:** (Ar.) Pek doğru, sözünün eri(kimse). ṢĠG.-i ekrem 190b/10; yār-ı ş. 35a/14.
- şiddk:** (Ar.) Doğruluk, gerçeklik, hakikat; yürek temizliği. 115b/12, 250a/1; kelām-ı ş. 43b/12; levāmī^ç -i ş. ü şafā 182a/13; ş. ü maḳāl 237b/5.
- şifat:** (Ar.) Hal, keyfiyet, şekil, varlık; nişan, alamet; yüz, kılık. 182b/6, 186a/9, 212a/13; ş.-ı ^ç adl 109a/16; ş.-ı ^ç adl ü inşāf 34b/6; ş.-ı ^ç azīmet 76b/11; ş.-ı evvel 200b/14; ş.-ı ^ç ilm 23a/3; ş.-ı marzī 69b/10; ş.-ı şānī 206b/3.
- şifāt:** (Ar.) Sıfatlar, vasıflar. 11a/9, 30b/2, 80a/3; ş.-ı nā-sütüde 200b/7; sütüde-ş. "sıfatı, vasfı övülmüş, iyi vasıflı" 193b/13.
- şığa-:** El sürmek, okşamak. 168a/2.
- şıgın-:** Sığınmak. 113b/17.
- şihhat:** (Ar.) Sahihlik, doğruluk; sağlamlık, sağlık. 65a/9, 126b/2; ş.-ı lafz 237b/12; ş.-ı mizāc-ı şerīf 111a/2; ş. ü selāmet 105a/5.
- şıķ-:** Sıkmak. 152b/12, 153a/9, 153a/14, 168b/7.
- şıķl:** (Ar.) Ağırılık. ş.-i evzār 136a/7.

şıklet: (Ar.) Ağırlık, yük; mec. sıkıntı, acı, ıstırap. 77b/12, 104a/16, 229a/1; ş. vèr- 178a/3; bār-i ş. 104a/14.

şıla: (Ar.) Memleketine gitme, akrabasına ulaşma; bahşiş, hediye. 82a/12; ş.-i rahm "ana, baba ve akrabasını ziyaret vazifesini yapma" 30a/16; ş.-ı vāşıla 245b/6; 'aṭā' u ş. 82a/5.

şimāḥ: (Ar.) Kulak; kulak deliği. s.-ı revān 133a/14, 219b/6.

şimt: (Ar.) Dizi. s.-ı zābt-ı münferid 34b/3.

şinā'at: (Ar.) Sanat, uzmanlık, ustalık. ş.-ı şiyāgat 152b/1; ş.-ı ṭabābet 160a/16; fā'ide-i ş. 73b/7.

şınıf: (Ar.) Sınıf. 200b/14.

şirāt: (Ar.) Sırat köprüsü. pül-i ş. 129b/2; ser-i cisr-i ş. 129a/11.

sırr: (Ar.) Sır. 17b/6, 58b/14, 106a/3, 139b/10; s.-ı 'azīm-i kerīmü'l-āşār 15b/4; s.-ı ḥaṭır 201b/15; s.-ı mu'izz 32b/8; s. u ḥikmet 48b/16.

şiyāgat: (Ar.) Kuyumculuk. 231a/14; şinā'at-ı ş. 152b/1.

şiyānet: (Ar.) Koruma, korunma. 54a/8; ş. èt- 65a/4, 86b/8.

si'āyet: (Ar.) Koğuculuk, adam çekiştiricilik, dedikodu. gamz ü s. 204a/6.

şibā: (Ar.) Çocukluk, çocuksuluk. kinn-i ş. 21b/2.

şibā': (Ar.) Yırtıcı hayvanlar, canavarlar. müfsidān-ı s. ḥaşlet 192b/3.

siccīn: (Ar.) Günah defteri; Cehennem'de bir vadi. sicn-i s. 136a/1.

sicn: (Ar.) Ceza evi, hapishane. s.-i siccīn 136a/1.

sidr: (Ar.) Sedir ağacı. sāye-i hümā-pāye-i s. 8b/2.

sudre: (Ar.) En yüksek makam (ondan sonra Tanrı'ya gidilir). sūdde-i s. 25b/12.

sifāḥ: (Ar.) Metres hayatı yaşamak; zina etmek. 57b/5.

sifāl: (Far.) Testi ve saksı parçaları; çanak, çömlek. s.-ı 'arz-ı düşmen-i bed-sigāl 38b/3; pāre-i s. 36a/8.

sifāriş: (Far.) Sipariş. s. èt- 160a/13, 229b/13; s. kı1- 186b/11.

sifle: (Ar.) Alçak, adi; terbiyesiz. 209a/9; s.-i dūn-himmet 209a/4; silk-i s. 80a/11.

şîğâr: (Ar.) Küçükler. ş.-ı nās 160b/8; eţfāl-i ş. 139a/8; evlād-ı ş. ü kibār 117a/16; eytām-ı ş. 129b/7; muĥāzır-ı ş. ü kibār 108a/13; ş. ü kibār “küçükler ve büyükler” 48a/15, 177a/13.

şîğâr: (Ar.) Küçüklük, ufaklık. sinn-i ş. "küçük yaşta, çocuk" 74a/4, 172a/13.

sihām: (Ar.) Oklar; sehimler. s.-ı intiĥām 263a/6; siper-i s.-ı nekbet 207a/5.

sihr: (Ar.) Sihir, büyü; büyücülük. s.-i Sāmiri 46b/11; ehl-i s. 52a/9.

sihr-āmiz: (Ar.Far.) Büyü gibi tesirli olan, büyüleyici. süĥan-ı s. 248b/2.

sihriyye: (Ar.) Büyü ile ilgili. du‘ā-yi s. 52a/10.

sihr-sāz: (Ar.Far.) Büyücü, sihirbaz. encām-ı s. 200b/15.

şîqa: (Ar.) İnanılır, güvenilir kimse. 202b/2.

şîkāt: (Ar.) Dostlar, inanılır kimseler. ş.-ı bār-gāh 110a/10; ş.-ı devlet 228b/10; ş.-ı rüvāt-ı aĥādīş-i nebevī 91a/6; ş.-ı tilāmīze 24a/10; elsine-i ş.-ı rüvāt 7b/7; kelimāt-ı ş.-ı ĥükemā 212a/4.

şîkāyet: (Ar.) Su verme, sakalık. ĥizmet-i s. 153a/12.

şikke: (Ar.) Madeni paralara vurulan damga; damgalanmış para. 213a/12, 247a/13.

şikkīn: (Ar.) Bıçak. 174a/12.

sil-: Silmek. 106a/17, 127b/13.

silāĥ: (Ar.) Silah. 200a/9; esbāb-ı s. 179a/8.

silāĥ-dār: (Ar.Far.) Silahları muhafaza eden memur. ‘asker-i cerrār-ı s.-ı ĥancer güzār 39a/7.

silk: (Ar.) Sıra, dizi; meslek; tutulan yol. s.-i beyān 40a/14, 110b/5; s.-i ıtnāb 264a/2; s.-i intiżām 110b/17; s.-i nażm 146a/17; s.-i sifle 80a/11.

silsile: (Ar.) Zincir, zincirleme olan şey; art arda gelen şeylerin meydana getirdiği sıra; soysop. 40b/3; s.-i zerrīn 163a/8; ibtidā-yı s.-i ‘aliyye 10b/15; müverriĥān-ı ĥavādīş-i s.-i devr-i ‘ālem 11b/16.

şīm: (Far.) Gümüş; gümüşten, sırmadan. s.-endām 166b/16; keff-i s. 31a/1; s. ü zer “gümüş ve altın” 98b/17, 108a/12, 162a/9.

sīmā: (Far.) Yüz, çehre, beniz; kimse. 19b/9, 76a/12, 183b/12, 232b/11; s.-yi büzürg-vārī 104a/2.

simāk: (Ar.) Balıklar. 258a/17.

simāt: (Ar.) Mühür, damga. 4b/17, 223b/13; vülāt-ı vilāyet-i s. 24b/4.

sīm-ber: (Far.) Göğsü gümüş gibi olan. duḡter-i nāzük-beden-i s. 74a/12.

sīmīn: (Far.) Gümüştēn, gümüşe benzer, gümüş gibi. kubbē-i s. 19a/12; levḡ-i s. 127a/12; sâ' id-i s. 152b/5; s.-' izār 4b/10.

sīmürḡ: (Far.) Anka kuşu, masal kuşu. 9a/1.

sinān: (Ar.) Mızrak, süngü. s.-ı ḡār 147b/1; s.-ı ḡār-ı zünbūr 147a/17; s.-ı sitem 129a/5; yalmān-ı s. 200b/2; zaḡme-i s. 128a/5.

sīne: (Far.) Göğüs, yürek. 14b/13, 70a/10, 98a/8, 146a/4, 154a/1; s. şarf ét- 53b/4; s.-i Dārā 39b/14.

sīne-bend: (Far.) Atın göğüs kayışı. āzār-ı s.-i saḡt-kār 169a/2; s. ü ḡizām 168b/4, 168b/7.

sinīn: (Ar.) Yıllar. sevālif s. 159a/16.

sinn: (Ar.) Diş; yaş, ömrün derecesi. s.-i bülūḡ "ergenlik yaşı" 65b/5, 204a/10; s.-i şigar "çocukluk, küçük yaş" 172a/13; ḡadāset-i s. "yaş küçüklüğü" 172a/1; kiber-i s. "yaşça büyüklük" 177b/14.

siḡūr: Sinir. 151a/16.

sipāh: (Far.) Asker; ordu. 50a/4, 68a/16, 186a/17; s.-ı bī-pāyān 68a/15; s.-ı kār-sāz 236a/9.

sipāh-dārān: (Far.) Komutanlar. 233b/14, 233b/15.

sipāhī: (Far.) Timar sahibi, süvari askeri. ümerā vü s. 244a/5.

sipāriş: (Far.) Sipariş, bir şeyin yapılmasını ısmarlama. s. ét- 152a/17, 172b/14, 230b/4, 243b/2.

sipās: (Far.) Şükretme, dua etme. merāsīm-i s. 87b/1; şükr u s. 84a/16, 84b/16.

sipās-dārlik: (Far.T.) Şükrederlik, şükretme. 86a/4.

sipeh-sālār: (Far.) Askerlerin en büyüğü. 98b/4, 98b/6, 99a/9.

sipeh-sār: (Far.) Askerlerin en büyüğü. 98a/13; emīr-i s. 97a/15.

siper: (Far.) Siper, koruyucu engel. s. ü medfa^c 52a/11; s. ét- 146a/2; s. ol- 60a/1, 67a/13; s.-i şabr 70a/9; s.-i tîr 98a/10.

sipih: (Far.) Gökyüzü; talih. s.-i hüsn 152a/1; s.-i nâ-sâz-kâr 225a/13; bâz-dâr-ı s. 176b/4; gayret-i s.-i berin 126b/13; sulţân-ı s.-i iktidâr-ı mihr-i iltimâ^c 237b/3.

sîr: (Far.) Tok, doymuş. s. ol- 139a/8, 142a/3.

sîr-âb: (Far.) Suya kanmış; taze, körpe. s. ét- 49a/9, 89a/7; s. ü reyyân kı1- 115a/10.

sirâc: (Ar.) Işık, kandil, mum. 95a/10; s.-ı rûġan-ı beytü'l-mâl 95a/6.

sirâyet: (Ar.) Geçme, bulaşma; yayılma; dağılma. 143b/7, 149a/16; s. ét- 28b/15, 147b/3, 207a/6; s. eyle- 143b/8; haseb-i s. 28b/14.

sîret: (Ar.) Bir kimsenin içi, hali, tavrı, ahlâkı. 151b/14; s.-i hûb 65a/3; nefis-i fuzûlî-i ġül s. 25a/12; dervîş s. 111b/6; maġbûl s. 61a/5; pāk s. 193a/14.

sirişt: (Far.) Yaradılış, tabiat, huy. 115b/5; pāk-s. 15a/12, 63b/16.

sirişte: (Far.) Yoġurulmuş; karıştırılmış. 60a/5.

sirka: (Ar.) Aşırma, çalma, hırsızlık. töhmet-i s. 133b/13; hud^c a vü s. 106a/15.

sirke: (Far.) Sirke. kâse-i s. 142a/6.

şît: (Ar.) Ün, iyi şöhret; çatırtı, patırtı. ş.-i 'atâ' ü kerem 99b/11; ş. u şadâ 82a/1; ş. u şadâ-yi himmet u şevket 10b/8.

sitâyiş: (Far.) Övme, övüş; öven. 86a/2; s.-i firâvân 29b/13; şükr ü s. 85b/16; ta^c rif ü s. ét- 221a/9; s.-perdâz "öven, övücü sözler söyleyen" s.-perdâz ol- 86a/9.

sitâyiş-kâr: (Far.) Medheden, öven. şükr-güzâr u s. ol- 84b/1.

sitâyiş-kârlık: (Far.T.) Medhetme, övme. şükr-güzâr u s. 85b/12.

sitem: (Far.) Zulüm, haksızlık; eziyet; çıkışma. 219b/9; s. kı1- 146a/15; resm-i s. 31a/17; semt-i s. 146b/4; zulm ü s. ét- 190a/15; s.-dîde "haksızlık görmüş, zulme uğramış" 151a/3; s.-keşîde "zulüm çekmiş, zulme uğramış" zulm-dîde vü s. 134b/9; s.-resîde "siteme (zulme) uğramış" bîmârân-ı s.-resîde 86b/6.

sitem-ger: (Far.) Zulmeden, haksızlık eden; zalim. 147b/5; s.-i maġrûr 147a/13.

sitem-kâr: (Far.) Zulüm ve haksızlık eden. 146a/8, 190b/1; s.-ı dil-âzâr 147a/3; s.-ı ġaddâr 148a/1; ' ayyâr-ı s.-ı bed-^c ahd 103b/12; girye-i s. 191b/6; gürgân-ı s. 230b/9.

sitr: (Ar.) Örtü, perde. sitr-i kâmin 26b/6.

siyār: (Ar.) Bilezik. 152a/17, 152b/2, 153a/8; s.-ı sa‘âdet 73b/3; s.-ı zerrin "altın bilezik" 152b/5.

siyâb: (Ar.) Giyecekler. 91b/3, 94a/17; ş.-ı ‘ikâb 155b/15; ş.-ı mübtezele 18a/6; ş.-ı şebât 28b/10.

siyâdet: (Ar.) Seyyidlik, efendilik, beğlik, sahiplik. 15a/11; envâr-ı s. 21a/7.

siyâh: (Far.) Kara. s. ét- 148b/15; çeşm-i s. 173a/1; şebah-i s. 123b/6; rû-s. ét- 133a/9; s.- çeşm "kara gözlü" 100a/4; s.-dârân "siyah tutanlar, giyenler" 233b/9; s.-püş "karalar giymiş" s.-püş ol- 233a/17; s.-püşân "karalar giyenler" 233b/2.

siyâk: (Ar.) Sözüün gelişi, ifade şekli. 48b/8, 146a/17.

siyâset: (Ar.) 1) Memleket idaresi. 193a/11; s.-i medâr-ı mülk u millet 191b/16; s.-i mülûk 191a/15; s.-i sultân 131a/17. 2) Ceza, cezayı hak edenlere gerekli olan cezayı verme. 134a/11, 156b/5, 196a/7; s. buyur- 195b/5; s.-e bulaşdur- 198a/4; s. ét- 127b/10, 195b/6; müstaḥakḳ-ı s. 196a/4.

siyeh-dilân: (Far.) Kötü yürekli. s.-ı sitem-kâr 197b/5.

siyemmâ: (Ar.) "Hele, hususiyle, her şeyden önce" manalarına gelir. 8b/6, 97a/2.

siyer: (Ar.) Ahlak ve yüksek vasıflar. püser-i ferḥunde s. 55b/3; püser-i ḥüb-s. 172a/13; şâh-zâde-i mâh-ṭal‘at-ı melik-i s. 66a/1.

siyum: (Far.) Üçüncü. bâb-ı s. 11b/4, 61a/3.

siz: Siz. 29a/12, 38a/12, 105a/17, 198b/3, 244a/9.

sofra: (Ar.) Sofra. 82a/8, 185a/6, 185a/9; s.-i inşâ‘ u inşâd 4a/13.

şoḥbet: (Ar.) 16a/14, 175a/16, 209b/10; ş. ét- 173a/16; ş.-i mülûk 205a/1; der-ş.-i aḥyâr 11b/11.

şoḥ: Son. 205a/6.

şoḥra: Sonra. 15b/3, 44a/4, 77a/4 122b/14, 217a/13.

şor-: Sormak. 26b/6, 64b/6, 93a/7, 151a/12, 233a/10.

şoy: Soy, sülale; cins, tür, çeşit. 66b/3.

şoy-: Soymak. 224b/12.

şoyun-: Soyunmak. 154a/2.

söyle-: Söylemek. 53b/6, 76a/7, 98a/9, 120a/15, 136b/9.

söyleş-: Söyleşmek. 222b/3.

söylet-: Söyletmek. 203a/1.

söyündür-: Söndürmek. 38a/6.

söz: Söz. 18a/5, 94b/4, 162b/7, 203b/7; s. at- “sözle takılmak, laf atmak” 13b/7; s. tutdırma- 76a/8; s. ehli 17b/4.

şu: Su. 14b/9, 23b/15, 63a/14, 138b/5, 152a/3.

sū[?]: (Ar.) Kötü, yaramaz, fena; kötülük, fenalık. s.-i ‘ākıbet 136a/9; s.-i fi‘āl 148a/5; s.-i zann "fena, kötü sanış" 155b/8, 198b/3.

su’āl/ suāl: (Ar.) Sorma, soruşturma, soru; sorulan şey. 26a/7, 122b/3; s. buyur- 46b/7; s. ét- 24a/10, 75b/16; s. eyle- 26a/4; s. kııl- 151a/11; s.-ı sābık 26b/11.

sū-be-sū: (Far.) Taraf taraf, her tarafa, her yanda. 133a/9, 173b/12, 178b/16.

şubḥ: (Ar.) Sabah, sabah vakti. du‘ā-yı ş. 52a/13; ş.-ı rüşen 104b/15; ş. u şām 230a; ez-ş. “sabahtan” 39a/15.

şubḥ-dem: (Ar.Far.) Sabah vakti. 12b/13, 126b/7.

şubḥ-gāh: (Ar.Far.) Sabah vakti. şafā-yı ş. 52a/11.

sūd: (Far.) Fayda, kar, kazanç. s.-ı bisyār 240a/12; s.-ı bisyār ét- 112b/11; s. u ziyān 169b/3.

şudā[’]: (Ar.) Baş ağrısı; rahatsız etme, rahatsızlık. ‘ārıza-ı ş. 170b/8.

sūde: (Far.) Sürmüş, sürülmüş; ezilmiş, dövülmüş. s. kııl- 116a/4; s. ol- 99a/4.

sūd-mend: (Far.) Faydalı, karlı, kazançlı. s. ol- 196b/2.

şudūr: (Ar.) Sadır olma, meydana çıkma, olma. ş. buyurıl- 131b/13; ş. ét- 20b/15, 98a/17, 100b/14, 208a/4.

sufehā[?]: (Ar.) Cahiller; savurganlar. müttebi‘-i ehvā[?]-ı s. 92b/5.

şuffe: (Ar.) Sofa. ş.-i pür-şafā 19b/2.

sūhān: (Far.) Törpü. 99a/4.

- şuhuf:** (Ar.) Sahifeler, yapraklar. **şuhufe ş.-i rūzigār 38b/2;** dāstān-ı ş.-ı şafh 156a/4.
- sūk:** (Ar.) Çarşı, pazar, alım satım yeri. 80b/17; sū-yi s. 148b/1.
- sukūt:** (Ar.) Düşme, aşağı inme; bir vazifeden ayrılma. 178a/15; s. ét- 87b/15, 146a/8.
- sūl:** (Ar.) Soru. keyfiyyet-i s. 239b/11.
- şulb:** (Ar.) Sert, katı. kalb-i ş. 202a/11; ş. ü muhkem ol- 47a/10.
- şulbī:** (Ar.) Birinin sulbünden gelme, kendi evladı, oğlu. 16b/1; veled-i ş. 16b/6.
- şulehā’:** (Ar.) Doğru ve iyi kimseler, günah işlemeyen kimseler. ş.-i ehl-i rahmet 255b/6; ş.-yı kirām 212b/5; ş.-yı nüdēmā 160a/4; ‘ulemā vü ş. 85a/11, 220a/16.
- şulh:** (Ar.) Barış, barışıklık; rahatlık; uyuşma, uzlaşma. 16a/8.
- sultān:** (Ar.) Padişah, hükümdar. 24b/6, 71a/14, 159b/15; s.-ı cihān “cihana hükmeden” 47a/15; s.-ı Rūm “Osmanlı padişahı” 102a/1; s.-ı zamān 109b/13; s. Melikşāh 220a/14.
- sultāniyye:** (Ar.) [*sultān*’ın d.] (bkz. *sultān*) ḥademe-i ‘atebe-i s. 215b/13.
- şun-:** Sunmak, arz etmek, yollamak, göndermek, takdim etmek. 56a/10, 122a/9, 192b/8, 219b/1.
- şun’:** (Ar.) Yapış, yapma; tesir, kudret. ş.-i ‘acib 208a/3; ş.-i āḥer 46a/1; muşavver-i ş.-i sūbhānī 134a/5; ş.-i şenī’ a 153a/17; ḥüsn-i ş. 33a/4.
- şunūf:** (Ar.) Sınıflar. ş.-ı ‘iffet 30a/12.
- şunıl-:** Sunulmak, yollanmak, takdim edilmek. 215a/15.
- sūr:** (Ar.) Sur, kale, hisar. 165a/14, 255a/8, 255a/8.
- şūr:** (Ar.) Boynuzdan yapılmış büyük boru; Kıyamette, Hz. İsrâfil’in üfleyeceği boru. nefh-i ş. ol- 263a/14.
- sūrāḥ:** (Far.) Delik, gedik. 151a/17, 151b/4; ser-i s. 190b/15.
- şurāḥī:** (Ar.) Sūrāhi, su şişesi. 14a/11.
- sūre:** (Ar.) Kur’an’ın ayrıldığı 114 bölümünden her biri. s.-i Kehf 251b/3.

şüret: (Ar.) Biçim, görünüş, kılık; tarz, yol, gidiş. 147a/3, 208a/3; ş. bağla- 109b/12; ş.-i aḥvāl 141a/11; ş.-i beşer 93a/8; ş.-i ḥāl "halin nasıl olduğu" 50b/15; ş.-i melik 248a/13.

şüretā: (Ar.) Görünüşte. 111b/8, 168b/16.

sūsam: (Ar.) Susam. 36a/1, 36a/2, 38b/14, 38b/14.

suṭūḥ: (Ar.) Yüzeyler. s.-i sürür-i mesāṭır 5a/1.

şu'ūd: (Ar.) Yukarı çıkma, yükselme. ş. ét- 27b/8, 91b/6, 144b/1.

şuver: (Ar.) Sûretler, şekiller, biçimler, resimler. ş.-i faẓl u hüner 11a/13; ş. ü temāşīl 18b/16, 33a/17.

sū[y]: (Far.) Taraf, cihet, yön. s.-yı Bağdād 63a/15; s.-yi şahrā 168a/7, 169b/14; sū-yi sūḳ 148b/1; s.-i şehir 14b/11, 189a/9.

sūz: (Far.) Yanma, tutuşma, ateş; dert, ızdırıp, acı. s.-i cān-güdāz 167a/17; s.-i sine-i dil-riş 147b/8; hezār enin ü s. 167a/15.

sūzān: (Far.) Yakan, yakıcı; yanan, yanıcı. s. ét- 40a/10; şem^c-i s. 147a/6.

sūzen: (Far.) İğne. 45b/7, 47a/1, 47a/2; s.-i fenā 118a/7; s.-i keşir 45b/6.

sūz-nāk: (Far.) Yakan, yakıcı; dokunaklı; etkili. 94b/4; sūḥan-ı s. 129a/16.

sücūd: (Ar.) Secde etme. 23a/8; s. eyle- 253b/13.

sūd: Süt. 129b/8.

südde: (Ar.) Kapı; eşik. sedene-i s.-i seniyye 10b/5; s.-i sidre 25b/12.

sū' edā: (Ar.) Kutlu, uğurlu kimseler. s. ol- 113a/12.

süferā': (Ar.) Elçiler. neferā-yi s. 249b/2.

süflā: (Ar.) Daha (en, pek, çok) alçak, aşağı olan. derekāt-ı s. 87b/14.

süflī: (Ar.) Aşağıda bulunan, aşağıdaki. ḳa^c r-ı arz-ı s. 49a/10.

şügür: (Ar.) Sınırlar, düşman ağzı olan yerler. intizām-ı ş. u mesālik 143a/2; zabṭ-ı ş. u mesālik 196a/8, 253b/4.

sūḥan: (Far.) Söz, lakırdı. 25b/3, 55b/16, 176a/5; s.-ı dil-keş 179b/11; s.-ı fitne-engiz 203a/4 s.-güşter "söz söyleyen, yayan" s. ol- 223a/8; s.-ı ḥōş 42b/6; s.-ı rāst 203b/8;

s.-ı sihr-âmîz 248b/2; s.-perver "güzel söz söylemesini bilen" 36b/12; s.-ser söyleş-"dil üstü konuşmak" 222b/3.

sühân-çîn: (Far.) Söz toplayan, söz getirip götüreren, dedikoducu. 201a/8, 201a/9, 201a/15; merd-i s. 201a/6; sâ^c-î-i s. 200b/14; s. ü sâ^c-î 201a/12.

sühân-dân: (Far.) Sözbilen, güzel söz söyleyen. hâkîm-i s. 46b/9.

sühân-gû(y): (Far.) Dilbaz, duygularını güzel ifade eden. merd-i dâñā-yi s. 234b/17.

sühân-sazlık: (Far.T.) Konuşmak, bir şeyler anlatmak. 222b/17.

sühân-ver: (Far.) Düzgün konuşan. s. ol- 206a/10; hâkîm-i s. 47b/3.

sühûlet: (Ar.) Kolaylık; yavaşlık, usul; elverişli. 31b/10, 105b/1, 168b/2; zîhn ü s. 30a/9.

sükkân: (Ar.) Oturanlar. beyân-ı s.-ı diyâr 8b/3; intizâm-ı hâl-i s. 108b/11; miyân-ı s.-ı Mekke 249b/10; serân-ı s.-ı mağâk-ı hâk 115a/6.

sükûn: (Ar.) Durma, hareket etmeme; güvenlik, rahat, huzur, durgunluk. câdde-i s. u vaqâr 216b/2; emâkin-i s. 254b/8; s. ü sükût 99a/3; s. ü şahâmet 30a/11.

sükût: (Ar.) Susma, söz söylememe. 223a/2; s.-ı taşdıķı 48a/8; s. ét- 18a/9; dâm-ı hayret ü s.-da kal- 245b/4; mühr-i s. 202a/11; sükûn ü s. 99a/3.

sülâse: (Ar.) Üçer. ezmine-i ş. 26a/16.

sülûk: (Ar.) Bir yola girme, bir yol tutma; hususi bir sınıfa, bir gruba katılma. 97b/6, 211b/1; s. ét- 29b/11, 65a/14, 100a/2; s. tüt- 76b/10.

sülûs: (Ar.) Üçte bir. ezmine-i ş. 26a/16.

süm: (Far.) Toynak. s.-i semend "at toynağı" s.-i semend-i asker 164a/5.

sümüvv: (Ar.) Yükseklik, yücelik. s.-i azîmet 77a/9; s.-i himmet 79b/10; s.-i himmet şahibi 80a/6; s.-i mekân 83b/13; s.-i menzilet 34a/7; s.-i sîmâ 258a/14.

sünbül: (Far.) Sünbül; güzellerin saçı. 13b/7.

sünen: (Ar.) Sünnetler. s.-i hasene 220b/12; senen-i s.-i ilâhî 49b/16.

sünnet: (Ar.) İyi huy, iyi karakter; Hz. Muhammed'in davranışları ve sözleri. 85b/8, 263b/7; s.-i bed 221a/2; s.-i eslâf 243a/2; s.-i hasene 220b/17.

sür-: Sürmek. 44b/4, 122a/6, 131a/10, 160b/3, 208a/3; şafâlar s.- 29b/8.

sür' at: (Ar.) Çabukluk, hız. 138b/7, 150a/2, 178a/5; s. ét- 165a/6; s.-i fehm 46a/8; s.-i intiḳāl "çabuk anlayıp kavrama" 7a/9; zekā' ü s. 30a/8.

sürh: (Far.) Kırmızı, kızıl. s. pūş ol- 121b/3, 121b/4; s. rüy 100a/4; çihil tenge-i s. dinār 197a/2.

sürme: Sürme. 106a/17.

sürrāk: (Ar.) Hırsızlar. sālār-ı s. 36b/14; ser-i s. 35a/11.

sürür: (Ar.) Sevinç. s.-i bāde 143a/7; mūcib-i s. 55a/1; serāy-ı s. encām 14b/12; serir-i s. 142a/6; serāy-ı s. 183a/9; s. ü şafā 139a/3; huzūr u s. 119b/16.

sürūrī: (Ar.) Sürurla, sevinçle ilgili; neşeli, keyifli. serv-i sürür-efzā-yi bāğ-ı s. 21b/5.

sürüş: (Far.) Melek; Cebrail. 3a/9.

sürin-: Sürünmek. 25b/15, 188a/12, 259a/7.

sürür: (Ar.) Yatacak yerler; tahtlar. suṭūh-ı s.-i mesātır 5a/1.

süst: (Far.) Gevşek, sölpük, mec. tembel; manasız, değersiz. s.-i lā-ya' ḳıl ol- 142a/16; serāy-ı s. bünyād 28b/4; kāhil ü s. ol- 49b/16.

sütüde: (Far.) Övülmüş; övülmeye değer. melik-i s.-hışāl 15b/4; merd-i s.-hışāl 95b/17; ricāl-i s.-hışāl 57b/14; devlet-hāh u s.-nihād 140b/9.

sütün: (Far.) Sütun. mānend-i s. 173b/11.

sütür: (Ar.) Perdeler; örtüler. s.-ı dār 162a/4; perde ü s. 66b/4.

süvār: (Far.) Ata binmiş, binici. s. ol- 55b/4, 56a/2, 75a/11, 76a/2, 115b/3, 208a/1.

süveydā: (Ar.) Kalbin ortasında bulunduğu sanılan kara benek; kalpteki gizli günah. s.-yi dil 126b/14; s.-yi dil-i alil 4b/14; s.-yi hātır 109b/16, 159b/8.

süyül: (Ar.) Seller. huyül-ı s. 52b/3, 107b/4, 173b/14.

Ş

şa' af: (Ar.) Aşırı sevgiler. keşret-i şegaf ü ş. 58b/7.

şa' ā'ir: (Ar.) Alametler, işaretler; dinî hususlar. ş.-i şer' iyye 139a/15.

şa' b: (Ar.) Cemaat, taife; bölünmüş, parçalanmış şey. avān-ı ş.-ı şegab-ı edeb 25a/16.

şa' beze: (Ar.) El çabukluğu, hokkabazlık. füsün ü ş. 103b/14.

şād: (Far.) Sevinçli. ş. buyur- 156a/10; ş. ol- 59b/1, 70a/1, 157a/16; ş. u hurrem ol- 15b/11.

şād-āb: (Far.) Suya kanmış, sulu; taze. ş. ol- 260b/9.

şādān: (Far.) Sevinçli, keyifli; şad kimseler. ş. ol- 14b/10, 177b/12; ş. ü hurrem 199b/11; şab⁶ ü ş. 220a/6.

şād-bāş: (Far.) Mükemmel, çok iyi; aferin. 122a/12.

şād-kām: (Far.) Çok sevinçli. ş. u āsūde-ḥāl ol- 67a/6; ş. ol- 164b/2.

şād-kāmī: (Far.) Çok sevinçlilik. rāḥ-ı ş.-i cām-ı dōst-kāmī 30b/16.

şād-mān: (Far.) Sevinçli. ş. ol- 64b/5; ḥandān-ı ş. 124b/6.

şād-mānī: (Far.) Sevinç. riyāḥ-ı ş. 79a/2.

şāfi: (Ar.) Şifa veren, verici; kifayet eden, yeter görünen. 264a/1; cevāb-ı ş. 187b/12.

şāh: (Far.) Padişah; İran veya Efgan hükümdarı. 85b/15, 141a/9; ş.-ı 'ādil 151a/9; ş.-ı 'ālī-şān "şanı ve şerefi büyük olan padişah" 7b/14; ş.-ı ercümend 97b/12; ş.-ı İrān 233b/5; ş.-ı nīk-nām 42a/7; ş.-ı Yemen 107a/1; İskender ş. 28b/17.

şāḥ: (Far.) Dal, budak. 125b/8, 173a/1; ş.-ı çenār 13b/7, 74a/7; ş.-ı ergavān 12b/11; ş.-ı şecere-i imān 61a/11.

şāhādet: (Ar.) Tanıklık, şahitlik; delalet etme, gösterme, işaret; itiraf. 'ālem-i ş. 61a/16; 'ālem-i mişāl ü ş. 14b/3; kelime-i ş. 56b/14.

şāhāmet: (Ar.) Zeka ve akıllılıkla beraber olan cesaret, yiğitlik. sūkūn ü ş. 30a/11.

şāhān: (Far.) Şahlar. dest-i ḥışm-ı ş.-ı Cemşīd-ḥaşmet 35b/10; nişān-ı şān-ı ş. 63b/2; şān-ı ş. 111b/17.

şāhāne: (Far.) Hükümdara ait, hükümdarla ilgili; hükümdara yakışacak şekilde olan, çok mükemmel. 'anḳā-yı 'azīmet-i ş. 41a/1; 'avāṭif-ı ş. 103b/11, 158b/1; mersūm-ı ş. 140b/11; şān-ı ş. 65b/12.

şāhen-şāhī: (Far.Ar.) Ulu padişahlık, yüce hükümdarlık. ārāste-i zīver-i ş. 218b/11.

şāhī: (Far.) Şaha, hükümdara mensup, şah ile ilgili; şahlık, hükümdarlık. berḳ-āsā-yı ş. 7a/11; der-gāh-ı ş. 247b/5; fermān-ı ş. 233b/16; ḥaṭṭ-ı ş. 233b/15; 'işmet-i ş. 152a/2; ser-ḥān-ı ş. 186b/12; temāşā-yı dīvān-ı ş. 196b/13.

şāhid: (Ar.) Şahit, tanık. 14b/3; ş.-i ʿadl 84a/3; ş.-i maqşūd 70a/14; ş.-i varak 21a/2; cemāl-ı ş.-i maqşūd 78b/14.

şāhide: (Ar.) Şahit, tanık. nazār-ı ş. 78b/14.

şāhīh: (Ar.) Cimri; hırslı. recül-i ş. 145a/1; şeyh-i hārīş ü ş. 145a/2.

şāhīn: (Far.) Doğan. 121a/3.

şahm: (Ar.) İçyağı, etler arasında bulunan yağ. lahm ü ş. 172b/3.

şahne: (Ar.) Zabıta müdürü, güvenlik memuru; Anadolu'da mahsulün vergisini toplayan memur. 141a/8.

şāh-rāh: (Far.) Büyük, işlek yol, ana yol, cadde. 132b/4.

şahş: (Ar.) İnsanın varlığı, zatı; kimse, fert, kişi. 39b/13, 40a/16, 81a/12, 159a/2, 184b/2; ş.-i āher 203b/7; ş.-i hābiş 192a/5; ş.-i kem-terin 102b/12.

şah-sār: (Far.) Ağaçlık, koruluk. 259b/15; ş.-i hīlāfet ü şevket 114a/10.

şāh-zāde: (Far.) Şah oğlu, hükümdar, padişah oğlu, prens. 21a/4; ş.-i māh-ṭalʿat-ı melik-i siyer 66a/1; ş.-i Müşteri baht 21a/15.

şāʿibe: (Ar.) Leke, kusur, noksan; kötü eser, iz. ş.-i ilāhī 223b/15; şemme-i ş.-i şübhe 110b/6.

şāʿir: (Ar.) Şair. 212a/13.

şākir: (Ar.) Şükreden, gördüğü iyiliğe karşı dua eden. 24b/11, 70b/5; ş. ol- 158a/10; hāmīd ü ş. 33a/5; rāzī vü ş. 108a/4; rāzī vü ş. kıl- 44b/1.

şākird: (Far.) Talebe, öğrenci; çırak, yamak. 17b/16, 22b/5.

şāk: (Ar.) Rahatsız. şāk ü mürṭāb? ol- 237b/2.

şākka: (Ar.) Zahmetli, eziyetli. tekālīf-i ş. 177a/17.

şām: (Far.) Akşam. 39a/15, 95a/5; vaqt-i ş. 137a/14, 168a/8; ş. u seher "akşam sabah" 85a/7.

şāmiḥ: (Ar.) Yüksek. kūh-ı ş. 183a/17.

şāmil: (Ar.) İçine alan, kaplayan, çevreleyen. 10a/4, 12a/15, 86a/8, 89b/10; ihsān-ı ş. 29b/6; ş. ü nāfiʿ ol- 113a/3.

- şāmīle:** (Ar.) İçine alan, kaplayan, çevreleyen. bālīga-i ş. 212b/4; merāḥim-i ş. 37a/13.
- şān:** (Ar.) Ün; gösteriş. 157a/3, 208b/1; ş.-ı müte' ayyin 11a/1; ş.-ı şāhāne 65b/12; 'azīmü'ş-ş. "şanı, şöhrati, keyfiyeti büyük olan" şāh-ı 'azīmü'ş-ş. 16a/4.
- şānzdehüm:** (Far.) On altıncı. bāb-ı ş. 11b/13, 238a/14.
- şarāb:** (Ar.) İçilecek şey; şarap. 262b/11; ş.-ı beḳā 242a/5; ş.-ı ḥarb-i 'adū 35b/13; ş.-ı ḥōş-güvār 122a/11; ş.-ı mevfūr 122b/6; ş.-ı nāb "kaliteli şarap, saf şarap" 162a/10; ş.-ı şeb 142b/9; ş.-ı şebab ü ḡurūr 55b/13; ta'ām ü ş. 37a/14, 101b/6.
- şarāb-ḥār:** (Ar.Far.) Şarap içen. ş. ol- 142a/14.
- şārib:** (Ar.) İçen, içici. 88a/11, 144b/7.
- şarḳ:** (Ar.) Doğu. diyār-ı ş. 256b/10; diyār-ı ş. u ḡarb "bütün dünya" 15b/8; eṭrāf-ı ş. 48b/5; miyān-ı ş. u ḡarb 90a/2; ş. u ḡarb 252b/17.
- şarḳan:** (Ar.) Gün doğusu tarafından; şarkında, doğusunda. ş. u ḡarben 40b/15.
- şart:** (Ar.) Şart, koşul; vaziyet, hal. 77b/10, 77b/13; ş.-ı lāzım 110b/9; ş.-ı muvāfaḳat 213a/7; ş.-ı ziyāfet 83b/2; be-şartı an ki: "şu şartla ki" 106b/2, 187a/3.
- şarza:** (Far.) Vahşi hayvanlar; aslan veya diğer vahşi hayvanların hırlaması, kavgası. şīr-i ş. 35b/15.
- şaşt:** (Far.) Balık oltası. 97b/9; ş.-ı ihlāş 52a/15.
- şāt:** (Ar.) Koyun. ş.-ı semīn 172b/2.
- şāyed:** (Far.) Ola ki, olur ki, şayet. ş. ki 55b/11, 64b/13, 105a/17, 122a/4, 143b/7.
- şāyeste:** (Far.) Yakışır, yaraşır; uygun. ş.-i efser-i zıll-i ilāhī 218b/11; ş.-i ḥātem-i cihāniyānī 21a/11; nā-ş. "layık olmayan, layık değil" 81a/4, 140b/15; ş. vü nā-şāyeste 142a/17.
- şāygān:** (Far.) Zengin, bol, çok. genc-i ş. 12b/15, 64b/5.
- şāyi':** (Ar.) Duyulmuş, herkesçe bilinmiş; taksim olunmamış müşterek hisse. ş. ol- 100b/15; ş. ü münteşir 79b/8; mezkūr u ş. 89a/9.
- şe'āmet:** (Ar.) Uğursuzluk. 81b/3, 119a/7, 203a/14, 207a/6; eşer-i ş. 197b/11; ş.-i āteş-i bī-dād 147a/10; ş.-i sūḥan-çin 202b/15.
- şe'ā'ir:** (Ar.) İşaretler, nişanlar; adetler, töreler. ş.-i şerī' at 40a/12.

- şeb:** (Far.) Gece. 60b/2, 93a/7, 147a/6; ş.-i hicrân "hicran gecesi, ayrılıkla geçirilen gece" 152a/13; ş.-i tire "karanlık gece" 74a/14; rûz şeb "gündüz gece" 21a/1.
- şebâb:** (Ar.) Gençlik, tazelik, civanlık. şarâb-ı ş. ü ğurûr 55b/13; 'unfuvân-ı ş. 24b/15, 65b/7.
- şebân:** (Far.) Geceler. 54a/2, 203a/10.
- şebâne:** (Far.) Geceye ait, gece ile ilgili, gecelik; geceden kalma. 104a/8.
- şebân-gâh:** (Far.) Geceleyin, gece vakti; gecelenecek yer. 39b/12, 50b/11, 60a/10, 167a/15.
- şeb-efrûz:** (Far.) Geceyi aydınlatan. derâ-yi şem^c -i ş. 177a/1.
- şebeh:** (Ar.) Benzer, benzeyiş. ş.-i siyâh 123b/6.
- şebeke:** (Ar.) Ağ; kafes. 148a/13, 148a/16; ş.-i helâk 58a/2.
- şebîke:** (Far.) Tuzak, kapan. 174b/1, 174b/4.
- şeb-istân:** (Far.) Yatak odası; harem dairesi. 44b/9; ş.-ı nâ-bûd 49b/6; şem^c -i ş. 60a/11, 82b/5.
- şeb-nem:** (Far.) Çiy. 129b/17; ş.-i feyz-i bârî-i bâhirü'l-iqtidâr 115a/17; ş.-i feyz-i fazl-ı Bârî-i bâhirü'l-iqtidâr 12b/1.
- şeb-revlik:** (Far.T.) Gece gitme, gece yolculuğu yapma. ş. ét- 140b/6.
- şecâ' at:** (Ar.) Yiğitlik, yüreklilik. 244b/4, 244b/5; fûnûn-ı ş. 30a/10; ş. ü kuvvet 23a/4; hikmet ü ş. 30a/6.
- şecer:** (Ar.) Ağaç. ş.-i cevri 147b/16.
- şecere:** (Ar.) Küçük ağaç, bir tek ağaç; soy ağacı. 89b/13; ş.-i ağşân 13a/13; ş.-i minhâ 'anhâ 61b/7; ş.-i naşfet 117a/14; ş.-i pür-şemere 49a/11; ş.-i şebât 71b/11.
- şedâ'id/ şedâyid:** (Ar.) Çetin işler, sıkıntılar, eziyetli haller. 159b/17; ş.-i sefer 43a/8; ş.-i şitâ 260a/8; eşedd-i ş. 185b/2; taḥammül-i metâ'ib-i ş. 78b/15; ş. ü mekâ'id 160a/8.
- şedîd:** (Ar.) Şiddetli, sert, acımasız; bela, musibet, büyük sıkıntı. 163a/14; ş.-ü'l-batş 167a/10; be's-i ş. 159b/3; ḥabs-ı ş. 172a/5; şadâ-yı ş. 255b/1; veca^c -ı ş. 149b/8; zarb-ı ş. 194a/15.

şefâ'at: (Ar.) Birinin suçundan geçilmesi veya dileğinin yerine getirilmesi için edilen aracılık. 181a/6; ş.-i mülâzımân-ı dirine 134a/14; ş.-i şufe'â 180b/8; ş. ét- 134a/10, 180b/10; ş. eyle- 181a/10; ş.-nâme 182a/11.

şefî': (Ar.) Şefaath eden, şefaathçi. sūhan-ı ş. 181a/14.

şefîk: (Ar.) Şefkatli, merhametli. ş.-i şâdık 182a/11; refîk-i ş. 106a/9.

şefkat: (Ar.) Şefkat. ş. ét- 189b/10; nazar-ı ş. ü merhamet 85a/12; ş. ü merhamet 134a/10, 180b/13; merhamet ü ş. 11b/10, 189b/2; mihr ü ş. 136b/16.

şegâb: (Ar.) Fitne koparan. avân-ı şa' b-ı ş.-i edeb 25a/16; şūr u ş. 83a/7.

şegâf: (Ar.) Delicesine sevmeye. keşret-i ş. ü şa' af 58b/7.

şeh: (Far.) Padişah. 31b/4, 34a/17, 39a/4, 60b/4.

şehâne: (Far.) Hükümdara ait, hükümdarla ilgili; hükümdara yakışacak şekilde olan, çok mükemmel. 'âdet-i ş. 18b/15; 'avâtıf-ı ş. 98b/8, 208b/1; behâne-i ş. 7a/17; şân-ı ş. 181a/14.

şeh-bâz, şâh-bâz: (Far.) Bir cins iri ve beyaz doğan; yiğit, şanlı, gösterişli [adam]. 10a/13; ş.-i bülehd-pervâz 139b/2; tu' me-i çeng-i ş.-i ceng 39b/6.

şehd: (Ar.) Bal. ş. u şeker 82b/7; ş.-güftâr "tatlı dilli" Şîrin-i ş.-güftâr 247a/9.

şehen-şâh: (Far.) En büyük padişah, şah, padişahlar padişahı. ş.-i 'âlî tebâr 6a/8.

şehen-şâhî: (Far.) Ulu hükümdarlık. hâzret-i ş. 110b/5; hizmet-i ş. 217a/5; hümâyün-ı ş. 128a/3.

şehvât: (Ar.) Şehvetler, nefis düşkünleri, aşırı istekler. 94b/14; ş.-i nefsanîyye 25b/10, 33b/9; ş.-i nefis-i pür-hefvân 29b/3; hubb-ı ş. 58a/1.

şehîr: (Ar.) Namlı, ünlü. türâb-ı aqdâmü'l-mevâliyü'l-fakîrû's-ş. 4a/3.

şehr: (Far.) Şehir. 31b/2, 60b/6, 152a/10; ş.-i Medâ'in 126b/12; ş.-i Merve 24b/3; Medâ'in ş.-i 126b/5; ş.-den ş.-e 126b/9.

şehryâr: (Far.) Padişah, hükümdar. 38b/1, 58a/6, 75b/12; ş.-i 'âlem 231b/13; ş.-i kâm-kâr 12a/11; ş.-i şehr 52b/10.

şehryârî: (Far.) Hükümdara mahsus, hükümdarla, padişahla ilgili; hükümdarlık. fūrüg-ı âşâr-ı ş. 21a/8; şüküh-ı ş. 102b/13; 'uhde-i ş. 188b/10.

şehryârlık: (Far.T.) Hükümdarlık, padişahlık. ş. şükûhı 235b/15.

şeh-süvâr: (Far.) Binici, ata iyi binen. ş.-ı 'arşa-i dil-âveri 5b/11; ş.-ı hürşid 124a/7.

şehvânî: (Ar.) Şehvete özgü, şehvetle ilgili; şehvete çok düşkün olan. kuvâ-yi 'aşabî vü ş. 44a/12.

şehvât: (Ar.) Şehvetler, aşırı istekler. 94b/14; ş.-ı nefsi-pür-hefvân 29b/3; ş.-ı nefsanîye 25b/10, 33b/9; hubb-ı ş. 58a/1.

şehvet: (Ar.) Aşırı istek, tutku; insan nefsi. 57a/15, 57b/4; 'abd-ı ş. ol- 141b/2; bende-i ş. ol- 57b/5; mağlûb-ı ş. ol- 141b/3; dâm-ı ş. 58a/2.

şeh-zâde: (Far.) Hükümdar oğlu, prens. 78a/6, 27b/14, 185a/7; ş.-i 'âdil-dil 8a/15; ş.-i pâk-nijâd 20b/12.

şekâ': (Ar.) Bedbahtlık; rezillik, alçaklık. şirret ü ş. 60a/5.

şekâvet: (Ar.) Bedbahtlık, bahtı karalık; eşkıyalık, haydutluk. şirret ü ş. 199b/10; pür-ş. "çok bahtı karalık, bedbahtlık" kefere-i pür-ş. 251b/5.

şeker-güftâr: (Far.) Sözü şeker gibi tatlı olan. şirin-i ş. 247b/16.

şeker-ḥand: (Far.) Sevgilinin tatlı tatlı gülüşü. pend-i Şirîn-i ş. 247a/15.

şeker-ḥande: (Far.) Sevgilinin tatlı tatlı gülüşü. tûṭî-i ş. 176a/16.

şekîb: (Far.) Sabır, tahammül. şekîme-i ş. 37a/13.

şekîme: (Ar.) Dayanma, sırt verme, yaslanma. ş.-i şekîb 37a/13.

şekk: (Ar.) Şüphesiz, zan, tereddüt. 153b/11; ş. olın- 237b/9; bî-şâ'ibe-i ş. 125a/12.

şekker, şeker: (Far.) Şeker. 122b/8; mânend-i ş. ü şir 31a/15; ş.-i şükri 84a/17; şir ü ş. ol- "senli benli halde olma, uygun olma" 33a/7.

şekl: (Ar.) Şekil, biçim. 55b/16, 74a/3, 160a/15, 173a/9; ş.-i mevzûn 15a/14; ş.-i za' ferânî 76a/10.

şekûr: (Ar.) Allah'ın 99 adından biri; çok şükreden. der-fazîlet-i şükri ni' met-i ş. 83b/9.

şell: (Ar.) Çolaklık, elin, kolun eğri oluşu. ş. et- 238a/11.

şem': (Ar.) Mum, چراغ. ş. ol- 185a/5, 210a/13; ş.-i sūzân 147a/6; ş.-i şeb-istân "gece mumu, gece kandili" 60a/11, 82b/5.

şemâ'il: (Ar.) Huylar, alışkanlıklar; güzelliğin ve büyüklüğün bir araya gelmesi. 49b/13; fāyiz-i ş. 6a/1; civān-ı hōş-rūy u hūb-ş. 104a/1.

şemātet: (Ar.) Birinin kötü durumda olmasına veya düşmesine sevinme. ş.-i a' dā' ü hussād 143a/3; ş.-i bī-şümār 251b/1; mūriş-i ş. ü melāmet 202a/14.

şemāyim: (Ar.) Kokular. ş.-i nesāyim-i rızvān 12b/3.

şemīm: (Ar.) Güzel kokan, güzel kokulu; güzel koku. nesīm-i hōş ş. 2b/8.

şemm: (Ar.) Koku alma, koklama. ş.-i cūş ü hurūş 155a/14.

şemme: (Ar.) Bir kere koklama; pek az şey. 95a/16; ş.-i şā'ibe-i -i şübhe 110b/6.

şems: (Ar.) Güneş. 254b/9, 254b/17, 255a/17; mağrib-i ş. 254b/7; şu'ā'-i ş. 262a/12; ke'ş-şems "güneş gibi" 151b/17.

şemşir: (Far.) Kılıç. 34a/17, 34b/1, 231b/4; ş.-i cihān-gir 41b/5; ş. ü teber 69a/5.

şenā'at: (Ar.) Kötülük, fenalık. ş.-ı celī 106a/1; mūcib-i ş. 180b/14.

şenār: (Ar.) Büyük utanç, ayıp. 41b/11; ş. u imsāk 96b/4; şerm ü ş. èt- 198a/11.

şengül: (T.Far.) Güler yüzlü, ferahlık veren. 12b/5.

şenī': (Ar.) Fena, kötü, ayıp, utanılacak. emr-i ş. 60a/8.

şenī'a: (Ar.) Çirkin iş, uygunsuz davranış. fi'l-i ş. 192a/5; şun'-i ş. 153a/17.

şenlik: Şenlik. 31b/2.

şer': (Ar.) Allah'ın emri, ayet, hadis. ş.-i mutahhar 130b/5; i' lām-ı ma' ālim-i ş.-i mübin 185b/15; hadd-i ş. 131a/9; nizām-ı ş.-i mübin 108b/14; ş.-i şerif "İslam şeriatı" zabt-ı kavā'id-i ş.-i şerif 191a/12.

şerā'it: (Ar.) Şartlar. 111b/2; ş.-i hurūc 75a/12.

şer'an: (Ar.) Şeriatça, şeriata uygun olarak. 186a/1, 229b/17.

şerāre: (Ar.) Kıvılcım. 184b/8.

şerāret: (Ar.) Şerirlik, fenalık, kötülük. harāret-i ş.-i zulmet 114a/2.

şerāyi': (Ar.) Şeriatlar, şeriat hükümleri. hırāset-i şevāri'-i ş.-i dīn 8b/13.

şerbet: (Ar.) Tatlandırılmış içecek; şurup. 122b/4, 123a/1, 123a/5; ş.-i garīb 64a/11; ş.-i zarbet-i düşmen 35b/12; ş.-i zehr-ālūd-ı ğam ü ğuşsa 208b/12.

şeref: (Ar.) (manen) Büyüklük, yükseklik, ululuk; övünme. 14b/8; ş.-i 'ilm 23a/7; ş.-i insāniyyet 170a/3; ş.-i intikāl 66b/9; ş.-i müzāheret 66a/8; ş.-i saltanat 189b/7; ş. aḥter "şeref yıldızı" duḥter-i ş. aḥter 242a/11; pür-ş. "çok, şerefli, ulu" pür-ş. ol- 111b/12.

şeref-baḥş: (Ar.Far.) Şeref veren, şereflendiren. nūr-feşān ü ş. 257b/17.

şeref-nümūd: (Ar.Far.) Şereflendiren, şerefli. vücūd-ı ş. 20a/16.

şerer: (Ar.) Kıvılcımlar. 147b/6, 151a/3; ş.-i şerr 36a/9, 58b/16; ş.-i zarar 170a/5, 216b/10.

şer'ī, şer' iyye: (Ar.) Şeriata ait, şeriatla ilgili; şeriata uygun. şa'ā'ir-i ş. 139a/15; ḥadd-i ş. "şeriate uygun olarak verilen ceza" 137a/7; icrā-yı ḥudūd-ı ş. 180b/8.

şerī' at: (Ar.) Doğru yol; Allah'ın emri; ayet, hadis ve icmā-i ümmet esaslarına dayanan din kaideleri. ş.-ı risālet-penāhī 133b/3; bī-kā'ide-i ş. 191a/13; kâ'ide-i ş. 117a/15; kânūn-ı ş. 192a/6; şe'ā'ir-i ş. 40a/12.

şerif: (Ar.) Şerefli, mübarek, kutsal; soylu, temiz. 241a/3; ḥadīş-i ş. 61b/14, 90a/4; ḥuzūr-ı ş. 54b/16; sem'-i ş. 101a/1; zāt-ı ş. 30a/7; ş. ḥaşlet 61a/5; ş.-ter "çok şerefli, çok soylu" 20b/13, 230b/17.

şerīfe: (Ar.) Şerefli, mübarek, kutsal; soylu, temiz. meḥāsin-i ş. 135a/3, 139a/6; nüfūs-ı ş.-i esāmīye 83b/7.

şerih: (Ar.) Çok tamahkar, aç gözlü. şiddet-i ş. 118a/2.

şerik: (Ar.) Ortak. 79a/14, 219b/7; ş. ét- 26a/11; ş. ol- 219a/3, 219a/5.

şerm: (Far.) Utanma. 31a/2; ş. ét- 62b/9; ş. tütma- 64b/15; ş. ü iḥtirāz ét- 197b/3; ş. ü şenār ét- 198a/11; bī-ş. "utanmaz" b. ol- 61a/9; hezār ş. 107a/4.

şerm-dār: (Far.) Utangaç, utanan. 61a/13, 61b/12; ş. ol- 62a/15, 187a/5.

şermende: (Far.) Utangaç. ş. ol- 61b/16, 157a/1, 221a/10; bende-i ser-efgende-i ş. 62a/12.

şerm-sār: (Far.) Utangaç. 44b/10, 62b/4; ş. ol- 62a/3, 130b/11, 187a/4.

şerr: (Ar.) Kötülük, fenalık; kavga, gürültü. 69b/17, 194a/6, 211b/17; şerer-i ş. 36a/9, 58b/16; ṭarīḫ-i ş. 194a/8; ş. ü fesād 200b/4; ş. ü şürūr 151a/2.

şest: (Far.) Olta. 247a/9.

şeşüm: (Far.) Altıncı. bāb-ı ş. 11b/5, 73a/11.

şetm: (Ar.) Sövme, sövgü, küfür. tîr-i ş. 139a/9.

şettâ: (Ar.) Değişik, farklı, çeşitli (şeyler). ‘avâ’îk-i ş. 101b/5; fûnûn-ı ş. "çeşitli ilimler" 160a/8; tûruk-ı ş. 97a/6.

şevâ’ib: (Ar.) Lekeler, kusurlar, ayıplar, noksanlar; eserler, izler; şüpheler. ş.-i ‘avâ’ib-i reyb ü riyâ 50b/16.

şevâri’: (Ar.) Yollar, caddeler. hırâset-i ş.-i şerâyi’-i dîn 8b/13.

şevb: (Ar.) 1) İçecek. ş.-i harâm 57a/16. 2) Karışık olan. ş.-i şübhe 69a/12.

şevher: (Far.) Koca, eş. 152b/15, 152b/17, 153a/10; ş.-i Seyyidetü’z-zehab 167a/9.

şevk: (Ar.) Şevk, şiddetli arzu; neşe, sevinç. 15a/5, 25a/17, 112a/4, 148b/2; nâr-ı ş. 77b/6; tavk-ı ş. 13a/15; ş. ü şafâ 171b/4.

şevket: (Ar.) Büyüklük, heybet. ş.-i cihân-dârî 102b/13; ş.-i gâlibe 162a/2; şâh-sâr-ı hilâfet ü ş. 114a/10; ş. ü haşmet 88a/3; pür-ş. "çok büyük, pek heybetli" pâdişâh-ı pür-ş. 256a/11.

şey’: (Ar.) Şey, nesne. 80b/12, 253b/17; ş.-i hâsîs 80b/11; bir ş. 67b/15, 158a/15; her ş. 253b/9.

şeyâtîn: (Ar.) Şeytanlar. igvâ’-i ş.-i la’în 33a/9.

şeyh: (Ar.) Şeyh. 144b/16, 154a/4, 227a/16; ş.-i enâm 243a/10; ş.-i şalâh 111a/10; ş. Sa’ dî Şirâzî 62a/7.

şeyhûhet: (Ar.) Yaşlılık. hasb-i za’af-ı ş. 44b/6.

şeyn: (Ar.) Leke, ayıp, kusur. 72b/4; kavm-i şüm ü pür-ş. 255b/12; mürîş-i ‘ayb ü ş. 79b/15.

şeytân: (Ar.) Şeytan. 170a/10, 183a/12; ş.-i garûr 87b/11; igvâ’-i ş. 65b/10; piş-rev-i leşker-i ş. 182b/9.

şî’âr: (Ar.) Alamet, iz; ayırıcı işaret. rây-ı işâbet ş. 41b/16; şeyh-i şalâh ş. 111a/10; dişâr ü ş. 181a/3.

şibâk: (Ar.) Tuzaklar, kafesler, ağ örgüler. giriftâr-ı ş.-i helâk 103b/16.

şidâd: (Ar.) Sertler, katılar; sağlam. 88b/6; eymân-ı gulâz-ı ş. 106a/6.

şiddet: (Ar.) Şiddet. ş.-i 'atş 122a/3; ş.-i bārān 101b/2; ş.-i kuvvet ü kudret 37a/7; ş.-i şerih 118a/2; ş.-i şitā 257a/6; ş.-i żarb 122a/7; ş. ü be's 176b/8; ş. ü zaḥmet 118b/15.

şifā': (Ar.) Hastalıktan kurtulma, iyi olma; çare, ilaç, deva. ş. bul-176a/15; ş.-ı küllī 86b/7.

şifte: (Far.) Kaçık, düşkün, tutkun. 70b/13, 157a/12, 242b/3; ş. ol- 66b/8, 82b/11.

şihāb: (Ar.) Kıvılcım; akan yıldız. ş.-ı ḳabes 14b/4.

şikāf: (Far.) Yarık, çatlak. 155a/8.

şikāk: (Ar.) Uyuşmazlık, anlaşmazlık, bozuşma. ş. ü nizā' 213b/5; 'uḳūḳ u 'adāvet ü ş. 59a/9.

şikār: (Far.) Av, avlanma; avlanan hayvan. 121b/15, 150b/11, 172b/13; ş. ét- 134a/1; ş. ol- 118b/7; ş.-ı ṭuyūr 128a/6.

şikār-gāh: (Far.) Avlak, av yeri, avı çok olan yer. ḳazā-yi fūşat-ı feza-yi ş. 128a/2; ḳazā-yi ş. 151a/14.

şikārī: (Far.) Padişahın yanında ava çıkan veya av işlerini düzenleyen görevli ya da hizmetli. 37a/2.

şikāyet: (Ar.) Şikayet, sızlanma, yakınma. 228b/11, 259b/9; ş. ét- 149a/10, 197a/7; ş. ü şacret? 165b/16.

şikence: (Far.) İşkence. ş.-i bençe 129a/3; ş.-i 'uḳāb 145b/15.

şikest: (Far.) Kırılmış, kırık; kırma, kırılma; yenilme. 28a/9; ş. ol- 151b/2.

şikeste: (Far.) Kırık, kırılmış; yenilmiş. 80b/2; ş. ḳıl- 103b/7; ş. ol- 182b/9; a' zā-yi ş. vü güsiste 150a/10; merd-i ş.-zāmīr 177a/2.

şikeste-dil: (Far.) Gönlü kırık, kederli, mahzun. 132a/11.

şikeste-dilān: (Far.) Gönlü kırık, kederli ve mahzun olanlar. zīr-destān-ı ş. 188b/11.

şiküfte: (Far.) Açılmış. ş. ol- 151a/7.

şimāl: (Ar.) Sol, sol taraf; kuzey. 12a/15; ḫayret-i nefehāt-i ş. 13b/2; mā-beyn-i ş. ü cenūb 10b/9, 258a/1; nefehāt-ı ş.-i 'adl-i şāmīl 109a/1; semt-i ş. 258a/4.

şimdi: Şu anda, içinde bulunduğumuz zamanda. 55a/15, 68b/7, 102a/7, 133a/16, 155a/4; şimden gērū: "Bundan sonra, bundan böyle, artık" 139a/9, 147a/4, 250b/5.

şimdiki: Bu andaki, bu zamandaki. ş. ḫāl 37a/6, 43a/2, 116a/12.

şīme: (Ar.) Huy, tabiat. ş.-i münāfīkân 214b/2.

şimşād: (Far.) Şimşir ağacı. ş.-ı kāmēt 74a/6.

şinavende: (Far.) Dinleyen, dinleyici. ğıybet-ş. "ğıybet dinleyen" 205a/3.

şināver: (Far.) Suda yüzen. ş.-i teşne 215a/6.

şinevā: (Far.) İştiten, dinleyen. 237b/15; ş. ol- 10b/17.

şinīde: (Far.) İştirilmiş, duyulmuş. 64a/8, 133a/14.

şīr: (Far.) 1) Arslan; mec. yiğit, yürekli. 150b/7; ş.-i jiyān "kızgın, kükremiş aslan" 179a/7; emīr-i ş. şavlet 59a/7; merdān-ı ş. şavlet 199a/2; pence-i ş.-i jiyān 38a/17; pistān-ı ş. 121a/2. 2) Süt. 121a/2, 124a/2, 128b/6; ş.-i şāfi 124b/6; ş.-i vāfir 123b/14; mānend-i şekker ü ş. 31a/15; ş. ü şeker ol- "muvafik, uygun olmak" 33a/7.

şī' r: (Ar.) Şiir. 6b/2, 248b/14.

şīrān: (Far.) Arslanlar, yiğitler, yürekli. ş.-ı bīşe-i kıtāl 39a/15; ş.-ı dār ü gir 200a/8.

şīre: (Far.) Süt; şıra. 207b/9; ş.-i āb-ı hayāt 64a/1; ş.-i şāh-ı nebāt 64a/1.

şīr-ḥār: (Far.) Süt içen, henüz memede olan. ğazāl-ı beçe-i ş. 172a/15.

şīr-ḥāre: (Far.) Süt içen, henüz memede olan. 73b/14.

şīrīn: (Far.) Tatlı; sevimli, cana yakın. 55b/16, 70a/6; āb-ı ş. 63a/7; kelām-ı ş. 52b/12; zebān-ı ş. 32a/3.

şīrīn-edā: (Far.) Latif edalı. 82b/10.

şīrīn-kām: (Far.) Tatlılığı damağında kalmış, tadı damağında kalmış. tūṭi-i al-fām-ı ş. 84a/17.

şīrīn-keḷām: (Far.Ar.) Sözü tatlı, hoş sohbet. nīgū-gūy u ş. 211a/2.

şīrīn-zebān: (Far.) Tatlı dilli, dili tatlı. ş. ol- 184b/4.

şīrīn-zebānlık: (Far.T.) Tatlı dillilik. nevāziş ü ş. 104a/4.

şirret: (Ar.) Şerirlik, kötülük; geçimsiz, hırçın, kavgacı. ş. ü şekā' 60a/5; ş. ü şekāvet 199b/10; ş. ü şerr 205a/6; ş. ü şiddet 132b/12.

şiryān: (Ar.) Atardamar. ş.-ı iştihā 118a/2.

şirzime: (Ar.) Bir şeyin küçük bir parçası; küçük, az olan topluluk. 259b/16; ş.-i müfside 200b/10; ş.-i şerr-i zemme 60a/12; ş.-i şerr-i zemme-i zaleme-i müfsidin 9a/7.

şişe: (Far.) Şişe, sırça. 234a/12, 234a/13; ş.-i dil-i halk 103b/7; ş. ü seng 234a/12.

şitâ: (Ar.) Kış. hengâm-ı ş. 146b/6; şedâ'id-i ş. 260a/8; şiddet-i ş. 101b/4, 257a/6.

şitâb: (Far.) Acele, çabukluk. 98a/1; ş. ét- 36b/1, 138b/9, 195a/16; ş. eyle- 144b/11.

şitâbân: (Far.) Acele eden, çabuk olan, koşan, seğirten. ş. ol- 174a/10, 178a/5.

şiyem: (Ar.) Huylar, tabiatlar. muktebis-i envâr-ı ' avârif ü ş. 10a/5.

şol: Şu, o. 34b/10, 49a/13, 57b/14, 92b/2, 112b/8.

şöhre: (Ar.) Şöhretli, ünlü. ş.-i âfâk ol- "bütün dünyaca tanınmak" 90a/3; ş.-i ' aşr 205b/4; ş.-i dehr 153a/7; ş.-i şehir ü diyâr 12a/12.

şöhret: (Ar.) Şöhret, ün. 75a/12; ş. bul- 103a/1, 242a/12; ş.-i tām bul- 18b/3; ş.-i âfâkı dut- 160b/14.

şöyle: Şöyle. 16b/2, 74a/3, 80b/8, 118a/15, 225b/1.

şöyle ki, şöyleki: Şöyle ki. 24b/8, 70b/15, 87a/9, 115b/6, 214b/12; ş.-kim 253a/14.

şu: Şu. 249b/12, 249b/12; ş. denlü 14b/10.

şu' â': (Ar.) Güneş'ten veya başka bir ışık kaynağından yansıyan ışıklar. ş.-i âftâb 219b/17; ş.-i şems 262a/12.

şubân: (Ar.) Çoban, sürüyü güden. 139b/8, 230b/4; mümâşil-i ş. 230b/3.

şu' be: (Ar.) Kısım, takım; dal, budak. ş.-i çenâr 173b/11.

şu' bede: (Far.) Elçabukluğu, hokkabazlık. 118b/5; ş. vü efsün 106a/15.

şufe' â: (Ar.) Şefa'at edenler. şefâ' at-ı ş. 180b/8.

şüh-çeşm: (Far.) Edepsiz, utanmaz, arsız; küstah. ş. ü hafif cism 35b/9; ş.-i bi-şerm 51b/3.

şu' le: (Ar.) Alev, ateş alevi. ş.-i cānsuz 160a/1; ş.-i şerer 170a/5.

şüm: (Far.) Şom, uğursuz. hücūm-ı nefis-i ş. 150b/2; kavm-i ş. 35a/17, 259b/2; nefis-i ş. 87b/12; taḥrik-i nefis-i ş. 58a/15.

şūr: (Far.) Coşku, heyecan; şamata, gürültü patırtı. ş. u şeğab 83a/7; şerr ü ş. 261b/4.

şūr-engiz: (Far.) Şamata, gürültü yapan. ş. ol- 139b/8.

şüre-zâr: (Far.) Çoraklık yer. 62b/12.

şūrīde: (Far.) Karışık, perişan; aşık, tutkun. ş. ol- 13b/4.

şūrīde-hāl: (Far.Ar.) Hali perişan olan. 77b/5.

şūr-istân: (Far.) Çorak, verimsiz yer; tuzlu yer. 62b/16.

şūriş: (Far.) Karışıklık, kargaşalık. ş. ü ıztırâb 214b/13.

şurta: (Ar.) Önde gidip düşmanla savaşan asker, çarhacı askeri; uygun rüzgar. ş.-i tedbîr-i şâ'ib 42a/1.

şuṭun: (Ar.) Uzak mesafede olmak. ş.-ı buṭun-ı ravz-ı arz 2b/6.

şu'ūr: (Ar.) Anlama, anlayış; bilinç. 17b/14, 102a/6, 116a/12, 124a/12, 179a/16; ş.-ı tām̄m 232a/17.

şūbeh: (Ar.) Şüpheler, kuşkular. maḳām-ı ş. 237b/5.

şūbhe: (Ar.) Şüphe, kuşku. şemme-i şâ'ibe-i ş. 110b/6; bî-gâ'ile-i ş. 125a/12; bî-şâ'ibe-i ş. 162b/15, 241a/2; şevb-i ş. 69a/12.

şuḳ'ân: (Ar.) Yiğitler. ş.-ı dilirân 179a/13; ş.-ı rûzigâr 167b/12.

şūd: (Far.) Gitme, gidiş. evzâ'-ı tûsen-i ş.-hîrâm 7a/10; âmed ş."geliş gidiş" 111a/14, 227b/2, 228b/11.

şūfe'â: (Ar.) Şefaât edenler, bir suçun bağışlanması için aracılık edenler. 182a/3.

şūhūd: (Ar.) Şahitler, tanıklar; geçerli olma; vücut bulma, varolma. manaşsa-i ş. 32b/17, 254a/3.

şūkr: (Ar.) Şükür. 87a/5, 124b/7; ş. ét- 86a/2, 86a/3; ş.-i zebân 85a/3; ş. u sipâs 84a/16; ş. ü sitâyiş 85b/16; ş.-bâr "çok şūkr eden" 47a/17; ş.-güzâr "teşekkür eden, iyilikbilir" 84b/1, 85b/12; ş.-güzârlık "iyilik bilme" 86a/5, 86b/11.

şūkrân: (Ar.) Şūkran. kızbân-ı bân-ı ş. 15a/5; ṭarîḳ-ı rızâ vü ş. 106b/10; mücib-i kemâl-ı rızâ vü ş. 170a/8.

şūkrâne: (Ar.Far.) Teşekkür borcu olarak. 180a/1.

şūkūfe: (Far.) Çiçek. 89b/12.

şūkūh: (Far.) Ululuk, büyüklük. 235b/15, 258b/13; ş.-ı salṭanat 120b/14; ş.-ı şehryârî 102b/13; cüyüş-ı pür-ş. 258a/4; ş. ü şevket 15b/6.

şüküfte: (Far.) "açılmış" mânâsına gelir. ş. vü handân 9b/16.

şümâr: (Far.) Hesap, sayı. hadd-i ş. 135b/16.

şümûl: (Ar.) Kapsama, içine alma; ait olma; anlam ilişkisi bulunma. ş.-ı kaçd 132b/17.

şünûd: (Far.) Duymak. keşret-i güft ü ş. 228b/12.

şünûde: (Far.) Duymak, anlamak. dânende vü ş. 222b/4.

şürb: (Ar.) İçme, içilme. ş.-i müdâm "devamlı içme" 25a/12, 25b/11; âlât-ı ekl ü ş. 162a/5; ekl ü ş. 57b/2, 164b/16.

şürû': (Ar.) Başlama. 229a/11; ş. ét- 18a/6, 166b/1, 262b/4; ş. eyle- 20a/4, 33b/2; ş. olın- 12a/9; zamân-ı ş. 215b/10.

şürûr: (Ar.) Şerler, kötülükler, fenalıklar, kavgalar, gürültüler. şerr ü ş. 151a/2.

şürûf: (Ar.) Şartlar, koşullar. 217a/1; cümle-i ş. 216a/1.

şüste: (Far.) Yıkanmış. ş. ol- 182a/1.

şütür: (Far.) Deve. 100a/5, 100a/14, 100a/16, 100b/10, 100b/11.

şütürân: (Far.) [*şütür*'ün ç.] 100a/7, 100b/6; hudâvendân-ı ş. 100b/11.

T

tâ: (Far.) Kadar, dek, değin. 17b/6, 33a/2, 162a/6, 201b/10; t. ki 56b/5, 88a/7, 138b/5, 188b/11, 230b/5; t. kim 18b/1; t. seher "seher vaktine kadar" 68b/3.

ta' ab: (Ar.) Yorgunluk, sıkıntı, zahmet, eziyet. t.-ı taleb 119a/13; t.-ı mezîd çek- 72b/9; t.-ı nefis 93a/15; t. ü naşab 21a/1, 70a/14.

ta' accüb: (Ar.) Hayret, şaşakalma. 102a/16; t. ét- 122b/7; t. kııl- 107b/12; engüş-t-i t. 100a/17.

ta' addî: (Ar.) Saldırma; zulmetme; adaletsizlik. t.-i erbâb-ı zulm u 'udvân 9a/7; dest-i t. 86a/17, 124b/2; dest-i zulm ü t. 125b/15; pence-i t.-i bî-nihâyet 145b/15; cefâ vü t. 153b/11.

ta' ahhüd: (Ar.) Üstüne, üzerine alma, yapılması için söz verme. 178b/3; t.-i rûzigâr 155a/7.

ta' akkül: (Ar.) Akıl etme, akıl erdirme. t.-i 'amişk 45b/5, 129a/13; t.-ı bî-dirîğ 157a/15; t.-ı daşik 15b/3, 207b/13; dîde-i t. 35b/1; hüs-n-i t. 30a/9.

- ta' alluḡ:** (Ar.) İlişgi, ilgisi olma, ait olma. t. èt- 254a/2.
- ta' allül:** (Ar.) Özür beyan etme, mazeret göstererek bir işten el çekme. t. ü temāruḡ 176a/11.
- ta' allüm:** (Ar.) Öğrenme, okuyarak, ders alarak öğrenme, elde etme. 12a/1, 30a/9; t. èt- 18b/4; t.-i 'ulüm 18b/8; emr-i t. 20b/9.
- ṭa' ām:** (Ar.) Yemek, aş. 24b/17, 82a/8, 118a/4, 154b/8; ṭ.-ı zehr-nāk 118b/2; ṭ. ü şarāb 101b/6.
- ṭa' am:** (Ar.) Yeme; tat, lezzet, zevk. 38b/16, 63a/7; ṭ.-ı ġayr 167a/6.
- ṭa' ām-pezlík:** (Ar.Far.T.) Yemek pişirme. 139a/7.
- ṭā' at:** (Ar.) Allah'a ibadet etme. 33b/4, 85a/10, 155b/10; ṭ.-ı çeşm 85a/11; ṭ.-ı mün'ım 85a/9; ṭ.-ı pāy 85a/16.
- ṭā' at-kār:** (Ar.Far.) İbadet eden; itaat eden. ṭ. u fermān-berdār ol- 224a/15.
- ta' aṭṭuf:** (Ar.) Esirgeme; acıma, merhamet etme, şefkat gösterme. rāh u revş-i t. 19b/14; telatṭuf ü t. 31b/14.
- tāb:** (Far.) Güç, kuvvet, takat; ışık, parlaklık; tazelik. t.-ı āftāb 10b/8, 113b/17, 168b/6, 257a/14; t.-ı āftāb-ı ḡayā 61a/7; t.-ı iltihāb 183b/1.
- ṭab':** (Ar.) Tabiat, huy, yaradılış. 21a/5; ṭ.-ı āġāh-ı pür-intibāh 89a/14; ṭ.-ı eşref-i sultānī 226a/3; ṭ.-ı müstaḡım 182b/2.
- ṭabābet:** (Ar.) Hekimlik, doktorluk; hekimlik bilimi. fenn-i ṭ. 45a/2; şınā' at-ı ṭ. 160a/16.
- ṭabaḡ:** (Ar.) Tabak; ince kat. 56a/8; ṭ.-ı dehān 131b/6.
- ṭabaḡa:** (Ar.) Kat, katman, tabaka; topluluk, sınıf. 193b/12, 194a/1; ṭ.-ı salṭanat 40a/15.
- ṭabaḡāt:** (Ar.) Tabakalar, katlar, katmanlar. semā-yi semiyü't-ṭ. 32b/9.
- tābān:** (Far.) Işıklı, parlak. 152a/13; t. ol- 53a/5; reşk-i ḡurşid-i t. 183b/7; meh-i t. 133b/16; t. ü fer-ferḡunde 104a/2.
- tāb-dār:** (Far.) Parlak; kıvrımlı, kıvrım kıvrım. ġisū-yi t. "kıvrık saç, bükülü saç" 252a/15; zencir-i zulf-i t. 82a/17.
- tābende:** (Far.) Parlayan, ışık veren. āftāb-ı t. 124b/15.
- ṭabḡ:** (Ar.) Pişirme, pişirilme; ilaç kaynatma. ṭ. èt- 24b/17, 149a/4; zebḡ ü ṭ. olın- 102a/9.

- tābi^c**: (Ar.) Birinin izinden giden; bağımlı, boyun eğen. 60a/5, 75b/8; t. ol- 29b/2, 33a/16.
- ṭabī^c at**: (Ar.) Tabiat, yaratılış, mizaç; kâinat. 71a/5; ḥasâset-i ṭ. 208b/10; lâzıme-i ṭ. 76b/2; levḥa-i ṭ.-ı pāk ṭıynet 40b/17; luṭf-ı ṭ. 237b/11; ṭ. ü nücûm 16b/16.
- ṭabīb**: (Ar.) Hekim, doktor. 63b/5, 120a/16, 149a/10; ṭ.-i ḥāzık 45a/1; ṭ.-i nām-ver 48b/2.
- ṭabīḥ**: (Ar.) Pişmiş yemek. 139a/7.
- ṭabī^c î**: (Ar.) Tabiatla ilgili; olağan, alışılmış, her zamanki. 107a/12; kuvvet-i ṭ. 12b/6.
- tābi^c î**: (Ar.) Hz. Muhammed'in ashabına mümin olarak katılıp müslüman olarak ölen. şahâbe-i t. 114b/3.
- ṭabī^c iyye**: (Ar.) Tabiat bilgisi. mücâneset-i ṭ. 173a/6; istikmâl-ı fûnûn-ı ṭıbb u ṭ. 17a/11.
- ta^c bîr**: (Ar.) İfade, anlatma; bir manası olan söz; deyim. 115a/16, 238a/7; t. ét- "yorumlamak, anlatmak" 177a/3, 231a/12, 234b/3; t. olın- 7b/5; t.-i ^c abîr-âmîz 62a/8.
- tāb-istân**: (Far.) Yaz, yaz mevsimi. eşnâ-yi t. 128a/7.
- tāb-nāk**: (Far.) Parlak, ışıklı. t. ol- 192b/5; âb-ı t. 215a/5; ḥâtır-ı t. 260a/14; ṭab^c -ı t.-ı serî^c ü'l-idrāk 7a/9.
- tâc**: (Ar.) Taç. 28b/12, 66b/12, 102b/15; t.-ı devlet 30b/10; t.-ı ibtihâc 23a/10; t. ü taht 87b/16; t.-dâr "taçlı, taç giyen, padişah, hükümdar" 2b/17, 38b/3; t.-dârân "taçlılar, taç giyenler; hükümdarlar" 75b/10; t.-dârî "hükümdarlık, padişahlık" töhmet-i t.-dârî 188b/9.
- ta^c cîl**: (Ar.) Acele ettirme, çabuklaştırma. 217a/15.
- tâcir**: (Ar.) Ticaret yapan, ticaret adamı. 174a/7, 174b/12, 175a/6; t.-i māl-dâr 172a/12; t.-i nām-dâr 81b/8.
- ta^c dād**: (Ar.) Sayma, sayı; birer birer söyleme. 36a/2, 38b/16; t. ét- "saymak, sayıp dökmek; kabul etmek, onaylamak" 255a/8; endâze-i t. 55a/2.
- tafāşîl**: (Ar.) Tafsiller, ayrıntılar. t.-i meḥâsin-i aḥlāk 126a/12.
- ṭafîf**: (Ar.) Değersiz, önemsiz; eksik. ṭ.ü'l-mikyâl 20a/11.
- tafşîl**: (Ar.) Etraflı olarak bildirme, uzun uzadıya anlatma, açıklama. 80b/15, 89b/5, 252b/13; t.-i ḥâl 129a/3.
- tafzîl**: (Ar.) Birini ötekinden üstün tutma; en üstünlük. 23a/8; t. ü terciḥ ét- 137a/3.

tağ: Dağ. 261a/10.

tağallüb: (Ar.) Zorbalık, zorla hüküm sürme. tiğ-i t. 263a/10.

tağayyür: (Ar.) Değişme, başkalaşma; bozulma, aslını yitirme. 183b/13; t. bul- 107b/9; mücib-i t.-i devlet 125a/9; sebeb-i t. 183b/15.

tağyîr: (Ar.) Başkalaştırma; değiştirme; bozma. 7b/4; t. eyle- 238a/7; t. olın- 67b/15; t.-i üslûp 140b/5, 159b/4.

taḥaffuz: (Ar.) Kendini muhafaza etme, sakınma, korunma. kemâl-i t. 30a/9.

taḥalluk: (Ar.) Ahlâklanma, bir tabîat, huy edinme. telaṭṭuf ü t. 187b/10.

taḥallüs: (Ar.) Halas olma, kurtulma. 164b/12; t.-i mücib 98b/11.

taḥammül: (Ar.) Yüklenme, bir yükü üstüne alma; dayanma, katlanma. 72b/10, 149b/8; t. ü tevâzu^c 30a/11; t. buyur- 104a/14; t. ét- "dayanmak, sabretmek" 83b/4; t. ü ıṣṭibâr 144a/13; t. ü tekeffül ét- 177a/17; t. pişe "sabırlı, tahammüllü" 69b/13.

taḥâret: (Ar.) Temizlik, temizlenme. ḥabîb-i t. 181b/17.

taḥarrî: (Ar.) Arama, araştırma, aratma. mürîş-i t.-i ^c uḳûl 159a/15.

taḥarrüz: (Ar.) Kendini kollama, çekinme, sakınma. 69b/1.

taḥavvül: (Ar.) Değişme, dönme, bir halden başka bir hale girme. 38b/14.

taḥayyül: (Ar.) Hayale getirme, hayalde canlandırma. t. ét- 262b/12.

taḥayyür: (Ar.) Hayrete düşme, şaşakalma. 183b/14; dendân-ı t. 100b/1; ğâyet-i t. 194b/16.

taḥdîd: (Ar.) Sınır çizme, sınırlama. t. ü ta^c rif 30b/1.

taḥdiş: (Ar.) Söyleme, anlatma, rivayet etme; Hz.Muhammed'in sözünü tekrarlamalar. 84a/2; belâgat-ı t. 187a/9.

taḥfif: (Ar.) Hafif duruma getirme, azaltma, kolaylaştırma. taḥkîr ü t. ét- 37b/12.

tâhir: (Ar.) Temiz. 20a/14, 91b/15; ^c ırḳ-ı t. 30a/2, 65b/12; tâ^c ife-i t. 194a/1.

taḥkîk: (Ar.) Doğru olup olmadığını araştırma, meydana çıkarma; doğru, gerçek. t. ét- 176a/3, 203b/8; t. olın- 237a/1; t.-i riyâset 43a/15.

taḥkîkâ: (Ar.Far.) Gerçekten. 33a/9, 253a/3.

taḥkîkan: (Ar.) Gerçekten. 145a/8.

taḥkīkī: (Ar.) Tahkikat, araştırma ile ilgili. cevāb-ı t. 48a/7.

taḥkīr: (Ar.) Hakaret etme; hor görme, küçük görme. t. ü taḥfif èt- 37b/12.

taḥlīs: (Ar.) Kurtarma, kurtarılma. 171a/11, 171b/2, 178b/1; t. èt- 33b/5, 214a/5.

taḥliye: (Ar.) Boşaltma, boşaltılma. t. èt- 173a/6.

taḥliye: (Ar.) Süsleme, donatma, bezeme. t. èt- 173a/4.

taḥmīl: (Ar.) Hamletme, yükletme, yıkma; bir işi, birinin üzerine yükleme veya yıkma, suç atma. t. èt- 136a/7, 177b/1, 178a/1; t. eyle- 138b/14; t. ü teklif èt- 146b/7.

taḥmīn: (Ar.) Aşağı yukarı bir fikir söyleme. ḥazr ü t. èt- 55a/6; taḥmīm ü t. èt- 124a/5.

taḥmīr: (Ar.) Yoğurma, yoğurulma; mayalandırma. t. olın- 33a/2; ḥacle-i zamīr-i ḥabāşet-t. 60a/4.

taḥrīb: (Ar.) Harabetme, edilme, yıkıp bozma. 163b/12; t.-i ḳurā vü emşār 165a/8; termīm ü t. 235b/14.

taḥrīk: (Ar.) Hareket ettirme; kımıldatma, oynatma; kışkırtma, azdırma. t.-i engüşt 46b/3; t.-i nefsi-şüm 58a/15; t.-i per ü bal 258b/5.

taḥrīr: (Ar.) Yazma, yazılma; kitap yazma. t. èt- 25a/14; t. ol- 257b/6; t. olın- 5a/2, 252a/4; t.-i lâceverd 19a/16; pīrāye-i t. 12a/1; t. u taḥtīr 48b/11.

taḥrīs: (Ar.) Hırslandırma, hırslandırılma. 18b/16.

taḥrīz: (Ar.) Kışkırtma, kışkırtılma. t. èt- 190a/5; delālet ü t. èt- 194a/5.

taḥşīl: (Ar.) 1) Hasıl etme, edilme, ele geçirme. 66a/4, 74b/1, 174a/5; t. èt- 123a/6, 141b/4.

2) İlim öğrenme. t. èt- 120b/2, 221a/8; t. olın- 47b/12; t.-i murād-ı sulṭānī 125b/3.

taḥşīn: (Ar.) Güzel bulup takdir etme; güzelleştirme, güzel kılma. t. èt- 29b/13, 47a/5, 187b/15; t. ḳıl- 56b/8; t. u āferīn èt- 21a/14.

taḥşīs: (Ar.) Has kılma, ayırma, özgü kılma. 33b/4, 214a/4; t. èt- 124a/4.

taḥşīye(t): (Ar.) Haşīye yazma, yazılma. t. èt- 5a/12.

taḥt: (Ar.) Alt, aşağı. 163a/6.

taḥt: (Far.) Taht, hükümdarlık makamı. 28b/12, 30b/13; t.-ı bülend-bām 12b/14; t.-ı ḥilāfet 30b/5; t.-ı hükümet 88a/7; t.-ı Īrān 35a/3; t.-ı melik 59a/5.

taht-gāh: (Far.) Taht yeri; baş şehir. 16a/12, 28b/17, 59b/11; pādīshāh-ı t.-ı ‘illiyīn 3b/8; be-t.-ı peder 28b/3.

taht-niṣīn: (Far.) “tahtta oturan”: hükümdar, padişah. 2b/17.

taḥvīf: (Ar.) Korku verme, ürkütme. t. ét- 37b/12; t. ü tehdīd 135a/12; t. ü tehdīd ét- 190a/14; tehdīd ü t. 146b/7.

taḥyīr: (Ar.) Seçme hakkı verme, seçenek tanıma. kıṣṣa-i t.-i ḥayāt ü memāt 241a/15.

taḥzīb: (Ar.) Takım takım toplama. t. ét- 180a/7, 237a/15.

taḥzīr: (Ar.) Korkutma, çekindirme; menetme. t. ü ib‘ād ét- 194a/8.

tā’ife: (Ar.) Bölük, takım, güruh; kavim, kabile. 31b/6, 198b/16, 200b/7; t.-i ‘Acem 234b/4; t.-i Ḳureyş 250b/2; t.-i sālīfe 17a/12.

tā’il: (Ar.) Fayda, yarar, kazanç, kar. ğayr-ı t. 117a/6.

tā’ir: (Ar.) Uçucu, uçan; kuş. 258a/16.

tāk: (Ar.) Bina kemeri; yarım daire şeklinde kapı ve pencere üstü; kubbe, künbet. 19a/16; t. ol- 52b/9, 249a/17; t.-ı nisyān 82b/2.

tāk-: Takmak. 152b/5, 153a/8.

taḳaddes: (Ar.) Mukaddes olsun, kutlu olsun. te‘ālā vü t. 253b/14.

taḳaddüm: (Ar.) İleri gitme, ileride bulunma; önce davranma. 18b/5; t. ét- 233b/9.

taḳaddūs: (Ar.) Mübarek, kutlu kılma. 37b/3.

taḳarrüb: (Ar.) Yaklaşma, yakınlaşma. 138a/16, 206b/17; t. göster- 161a/11; t.-i selāṭīn 212a/12; fāide-i t.-i mülūk 226a/15; kemāl-i t. ü iḥtişāş 128a/17; mertebe-i t. 159a/7; dunuvv ü t. 138a/16.

tākāt: (Ar.) Güç, kuvvet. 43a/8, 76a/13, 164a/10, 171b/14; ḳudret ü t. 44b/7; t.-i tāk ol- "takatı kesilmek" 249a/17.

taḳbīl: (Ar.) Öpme. 150a/3.

taḳdīm: (Ar.) Sunma, takdim etme. t. ét- 22a/10, 83b/2, 154b/12; t. eyle- 217a/6; t. olın- 7b/1; t. ü te’ḥīr 231b/6.

taḳdīr: (Ar.) Kader, yazgı; kıymet biçme, değer tayin etme. 65b/8, 170b/3, 212b/9, 255a/11; t. ét- 253a/5; t.-i ḳazā 67b/14; t.-ce 100a/6, 140b/3; bu t.-ce 84b/15, 112b/3, 241b/13.

taḳdīs: (Ar.) Mukaddesleştirme, kutsallaştırma; Allah'a şükretme; büyük saygı gösterme. nefs-i pür-t. 50b/2.

takī: (Ar.) Allah'tan korkan, günahattan uzak kalan. t.'s-sīret 139b/17.

taḳlīd: (Ar.) Takma, asma, kuşatma; taklit, benzemeye çalışma. tefvīz ü t. 119b/1.

taḳrīb: (Ar.) Yaklaştırma; tahmin; yolunu bulma; vesile, bahane. 93b/4, 107b/7, 244a/3; t.-i dil-firīb 72a/14; t.-i ḡarīb 247b/9.

taḳrībēn: (Ar.) Tahminen, yaklaşık olarak. 99b/6.

taḳrīr: (Ar.) Yerleştirme, yerleştirilme; sağlamaştırma; anlatma, anlatış. 29b/10; t. ét- 18a/9, 74a/3; t. eyle- 174b/12; t. ḳıl- 44a/17; t. olın- 131b/14; t.-i kelām “konuşma” 163b/14; t.-i sâbıḳ 237b/3; t.-ce 254b/6.

taḳsīm: (Ar.) Taksim. t. ü teb^ʿ iz ét- 179b/5.

taḳşīr: (Ar.) Kısaltma; bir işi eksik yapma, kusur etme. 123a/7, 175b/14; t. ét- 24a/4, 116a/6, 238a/6; hezār t. 3a/15; pür-t. “kusurlu, kabahatli” ḥaḳīr-i pür-t. 17b/13.

taḳvā: (Ar.) Allah'tan korkma, Allah korkusuyla dinin yasak ettiği şeylerden kaçınma. ʿ adl ü t. 94a/6.

taḳviye(t): (Ar.) Kuvvetlendirme, kuvvetlendirilme. 187b/2, 194a/2, 260b/1; t. ét- 200a/2; t. ḳıl- 187b/3; eşer-i t. 199a/5; t. ü terbiyet 198b/7.

ṭal-: Dalmak. baḥr-ı endişeye ṭ.- 245a/13; endişe baḥrına ṭ.- 162a/13; girdāb-ı ıztırāba ṭ.- 60b/11.

ṭalāk: (Ar.) Boşama, nikahlı kadını bırakma. 55b/15, 56b/5; ṭ. vēr- 91a/16, 92a/5, 209a/3.

ṭalʿat: (Ar.) Yüz, suret, çehre; güzellik. 21a/16; şāh-zāde-i mäh-ṭ.-ı melik-i siyer 66a/1; ḥūrşid-ṭ. 152a/10.

ṭaleb: (Ar.) İsteme, dileme; istek. 154b/2, 222a/1; ṭ. ét- 35a/15, 138a/4; ṭ. ḳıl- 224b/15; ṭ.-i maḳāşid 75b/8; ṭ.-i māl 125a/10; ṭ.-i murādāt 51b/13; ṭ.-i rızā-yı Ḥudā 42b/2.

ṭaleb-kār: (Ar.Far.) İstekli. ṭ. ol- 77b/9, 101b/17, 111b/16, 127a/8, 243b/6.

ṭālīʿ: (Ar.) Tulû eden, doğan; tâlih, kismet, kader, baht. 15a/11, 213b/10; ṭ. ol- 78b/7; ṭ.-i hümâyün 15b/2; saʿ âdet-i ṭ. 20a/16.

ṭālib: (Ar.) İsteyen, istekli; öğrenci. 18b/9, 52a/12, 78b/13; ṭ. ol- 57b/2, 166a/17; ṭ. ü müteḳāzî ol- 67a/12.

tâlidât: (Ar.) Sonradan edinilen evlatlıklar. fâʿit-i târifât u t. ol- 89a/2.

taʿlîk: (Ar.) Asma, asılma; bir şeye bağlı gösterme; belli bir zamana bırakma. t. olın- 27a/4; tefvîz ü t. ét- 56b/10.

taʿlîm: (Ar.) Öğrenme, öğretme, öğretim; okutma, ders verme. 17a/17, 18a/13; t. ét- 219a/8, 262b/2; t. eyle- 93a/17; t. kııl- 93a/15; t.-i ḥaṭṭ 73b/16.

taltîf: (Ar.) Gönül okşama, yumuşatma; rütbe, nişan, maaş artırımını gibi şeylerle sevindirme. t. ét- 104b/12; t.-i bisyâr 179b/6; t.-i ʿ ibârât 20b/2.

ṭalu: Yiğit, ulu. 161a/3.

tām: (Ar.) Bütün, eksiksiz, noksansız. 24a/16; bî-tekâpû-yı saʿ y-ı t. 78b/6; ikrâm-ı t. 179b/6; iḳtirân-ı t. 193a/11; intifâʿ-ı t. 61a/6; t. ü kâmil ol- 213a/10.

ṭamaʿ: (Ar.) Hırs, aç gözlülük; çok arzu etme. ṭ.-ı hırş 237a/10; dendân-ı ṭ. 61b/7; ṭ. ü ḥased 58a/12; ṭ. ü reşk 63a/14; bî-ṭ. ü bî-ğaraż 141a/9.

ṭamaʿkâr: (Ar.Far.) Aç gözlü, tamahkar, cimri. 118a/10; ṭ. ol- 116b/16.

tamâm: (Ar.) Tamam. 30b/1, 64a/10, 112a/17, 177b/1; t. ol- 105b/7; t.-ca: 37a/4, 54a/11, 149a/11.

ṭamiʿ: (Ar.) Tamahçı, tamah eden. ṭ. ol- 210b/14; mâʿil ü ṭ. ol- 124a/1.

taʿmîr: (Ar.) Tamir, onarma. t. ét- 180a/7.

taʿmiye: (Ar.) Kapalı şekilde anlatma. t. vü el-ğâz ét- 233a/6.

ṭaʿn: (Ar.) Sövme, yerme; ayıplama. 94b/1; zebân-ı ṭ. 177a/2; ṭ. ü melâmet 94b/15; ṭ. u melâlet 92a/16; ṭ. ü teşnîʿ 94a/15; ṭ.-âmîz "yeren, ayıplayan" 35a/8; süḥan-ı naşîhat-engîz ü ṭ.-âmîz 76b/3.

ṭaʿne: (Ar.) Sövme; zemmetme, çekiştirme, yerme. zebân-ı ṭ. 177a/2.

ṭanîn: (Ar.) Tınlama, çınlama; vızlama, vızıltı. ṭ.-i zebâb 147a/14.

ṭannâz: (Ar.) Herkesle eğlenen. ḡonce-i ṭ. 13b/6, 167a/3.

tanşîf: (Ar.) İkiye bölmek. t. ét- 118a/17.

tañtana: (Ar.) Tantana. t.-i cūd ü kerem 99b/16; t.-i şevket-i Melikşâhî 128b/13.

tañz: (Ar.) Alay etme, eğlenme. giriftâr-ı t.-ı hasūd 212a/4; t. ü ta' rîz 177a/6.

tañzîr: (Ar.) Tazelendirme, tazeleştirme. t.-i riyâz-ı mülk u devlet 29a/16; t.-i riyâz-ı salţanat 43a/15.

tañu: İtaat etmek, boyun eğmek; saygı göstermek; hizmet etmek. 53a/1; t. ét- 14a/11.

târ: (Far.) Karanlık. dâhil-i hücre-i teng ü t.-ı târ-ı hâk 118b/3; künc-i t. 171b/6; teng ü t. ol- 197b/16.

tañab: (Ar.) Sevinçlilik, şenlik. sebeb-i mâye-i 'ayş ü t. 166b/15; zamân-ı 'ayş ü t. 25a/16; 'a. ü tañab "yeme içme, çalgı çengi, eğlence" 34b/12.

tañab-sâz: (Ar.Far.) Neşe ve sevinç veren; nağme düzen. nevâ-perdâz ü t. ol- 82b/17.

târâc: (Far.) Yağma, talan; yağma etme. t.-a vër- 83a/10; varţa-i telef ü t.-a düş- 214b/14.

tañraf: (Ar.) Yan, yön; bölge, yer, memleket, ülke. 38a/3, 59b/7, 178a/11, 257b/16; t.-ı âher 98a/14; t.-ı şehri 138b/7; t. be-t. "bir yerden bir yere, bir yandan bir yana" 42b/16, 116a/3, 131b/2, 137b/9.

tañrafeyn: (Ar.) İki taraf, yanlar. 66a/5, 180a/10, 233b/4.

tañrâ'îk: (Ar.) Tarîkatler, meslekler. esâlîb ü t. 48b/15.

tañraşşud: (Ar.) Dikkatle bakma, gözleme, gözetleme. çeşm-i t. 233b/6; dide-i t. 202b/8.

tañrâvet: (Ar.) Tazelik, taze olma. deşt-i t. sirişt 115b/4.

tañrfe: (Ar.) Göz kapağının bir kere açılıp kapanması. t.-tü'l-'ayn: "Göz açıp kapayana kadar geçen zaman, bir an" 148a/11.

tañrh: (Ar.) Atma, bırakma, bölme, dağıtma; kurma, düzenleme; süslemeli desen; bahçede çiçek dikmek üzere ayrılan yer. t.-eyle- 72a/4; t.-ı ġarîb 19a/11; t.-ı muvâşalat 65b/3; meblağ-ı t. 204a/9.

tañrî: (Ar.) Taze. lahm-ı t. "taze et" 247b/12.

tañrî: (Ar.) Ansızın çıkan, birdenbire görünen. t. ol- 143a/5, 156b/6.

tañrîk: (Ar.) Gece gelen kişi, gece gelen yolcu. 162a/1.

- ta' rīf:** (Ar.) Tarif. 187a/8, 198b/10; t. ét- 219a/9; t. olın- 92a/11; taḥdīd ü t. 30b/1.
- tārifāt:** (Ar.) Yeniler, yeni edinilenler. fā'it-i t. u tālidāt ol- 89a/2.
- tārīḥ:** (Ar.) Tarih. 99b/6; t. ḳo- 139b/15.
- tārīk:** (Far.) Karanlık. 74a/14; ġār-ı t. 259b/1; teng ü t. 167a/12.
- ṭarīḳ:** (Ar.) Yol; usul; vasıta, sebep. 26a/14, 120b/10, 150b/17; ṭ.-i 'azm 76b/10; ṭ.-i edeb 65a/13; ṭ.-i 'iṣyān ü ṭuġyān 97b/6; ṭ.-i muḥālefet 35a/16; ṭ.-i ṣerr 194a/8.
- ṭarīḳa:** (Ar.) Allah'a ulaşmak arzusuyla tutulan yol; tasavvufi meslek. 86a/4, 100a/1, 116a/5, 246b/9, 247b/9; ṭ.-i mekārīm-i ehl-i iḥtiyār 181b/11.
- ṭarīḳat:** (Ar.) Allah'a ulaşmak arzusuyla tutulan yol. 154a/5, 246b/8; ṭ.-ı erbāb-ı fütüvvet ü fażilet 181a/7; ṭ.-ı eslāf 242b/16.
- ta' rīz:** (Ar.) Dokundurma(sözle), dokunaklı söz söyleme; taş atma, taşlama. 22a/14; t. ét- 190a/6; ṭanz ü t. 177a/6.
- tār-mār:** (Far.) Karmakarışık; daġınık, perişan. t. ét- 60a/17, 103b/2; perākende vü t. ol- 188b/6.
- ṭarz:** (Ar.) Tarz, görünüş, şekil; üslup. ṭ.-ı dil-firīb 19a/12; ṭ.-ı ġarīb ü raşif 43a/16.
- ṭās:** (Ar.) Tas. ṭ.-ı āsmān 159b/2; ṭ.-ı sipihr-i zümürüdīn 140a/4.
- taṣaddī:** (Ar.) Bir işe girişme, başlama. t. ét- 51b/7, 169b/6.
- tasalluṭ:** (Ar.) Hükmetme, hakimane ve amirane hareket etme; musallat olma. 109a/15; dest-i ta' addī vü t. 150b/5.
- taṣarruf:** (Ar.) Sahibolma; idare ile kullanma, tutum; artırma. 41b/12; t. ét- 253a/5; dest-i t. 27a/3, 142b/7; ḳabza-i t. 39a/3, 75b/11; zimām-ı t. 164b/4.
- taṣavvur:** (Ar.) Zihinde şekillendirme, kurma; istek, arzu. 149b/6; t. ét- 210b/3; t.-ı 'amel 228b/1.
- taṣavvurāt:** (Ar.) Tasavvurlar. t.-ı ferdā 26b/8.
- taṣdīḳ:** (Ar.) Doğrulama, onaylama. t. ét- 236b/17, 252a/7; t.-i bi'l-cenān 49a/12; ehl-i t. 69a/7; t. ü taṣvīb ét- 36b/16.
- taṣdīḳī:** (Ar.) Tasdike ait, tasdikle ilgili. sükūt-ı t. 48a/8.
- taṣdīr:** (Ar.) Başa koyma; kitabın başına önsöz koyma; yazma, satır dizme. 7b/8.

taşhîh: (Ar.) Yanlışı doğrultma, düzeltme. t. eyle- 231b/13.

tāsi‘: (Ar.) Dokuzuncu. bāb-ı t. 1b.

taşmīm: (Ar.) Tasımlama, tasarlama, kati olarak niyetlenme. 7b/1; t. ét- 123a/10; t. ü taḥmīn ét- 124a/5.

taşnīf: (Ar.) Sınıflama, bölümlleme; eser ve kitap haline getirme. t. ét- 43a/17; tertib ü t. ét- 175b/1.

taşrīh: (Ar.) Apaçık söyleme, düşüncüyü açıkça ifade etme; netleştirme. t. ét- 114b/13.

taşīr: (Ar.) Satır dizme, yazı yazma, yazılma. 7b/8; t. ét- 25b/4; t. olın- 12a/3, 81a/11; taḥrīr u t. 48b/11.

taşvīb: (Ar.) Doğru sayma, doğru ve sağlıklı bulma; onaylama, tasdik. taşdik ü t. ét- 36b/16.

taşvīr: (Ar.) Resmini yapma; resim, figür, portre. t. ét- 4b/16; t. étdür- 162a/5; t.-i Şābūr 162a/4.

taşyīr: (Ar.) Halden hale sokmak. t. ét- 33a/2.

taş: Taş. 19b/3, 72b/17, 73a/9.

taş-: Taşmak. 52b/3, 107b/4.

taşra: Dışarı. 122b/17, 150b/6, 169b/1; t. ol- 138a/5, 179a/12.

taşṭ: (Far.) Leğen. t.-ı āb 47b/1, 47b/6; t.-ı pūr-āb 45b/11, 45b/12.

tat-: Tatmak. 35b/13, 63b/17.

taṭbīk: (Ar.) Tatbik, uydurma, benzetme. t. ét- 163a/5, 236b/17.

ta‘ tīl: (Ar.) Tatil. eyyām-ı t. 4a/8.

taṭlu: Tatlı. 177b/5.

taṭyīb: (Ar.) Hoş etme, hoşlandırma, gönlünü hoş etme, iyi davranma. t. ü tesliyet ét- 120b/10.

taṭvāf: (Ar.) Etrafını dolaşma. 110a/1; t. ét- 40b/15, 95a/14, 116a/3; t.-ı bilād 137b/9; t.-ı ḥarem-i ḥarām 110a/11.

ṭavā'if: (Ar.) Tayfalar, güruhlar, bölükler. 255b/10; ṭ.-i muḥtelife-i keṣīre 31b/6; mülük-ı ṭ. "Abbasi İmparatorluğunun yıkılmasından sonra İslam aleminde teşekkül eden küçük devletler; Anadolu beylikleri" 31b/9.

ṭav'an: (Ar.) İsteyerek, kendi rızasıyla. 188a/12; ṭ. ve kerhen "ister istemez, elinde olmayarak" 44a/8.

ṭavāṣī: (Ar.) Hadım ağası, harem ağası. civārī vü ṭ. 60a/16.

ṭaverān: (Ar.) Yaklaşmak; çevresinde dolaşmak. sultān-ı selāṭīn-i deverān-ı 'adl-i ṭ. 6a/7.

ṭavf: (Ar.) (bkz. *ṭavāf*) ṭ. etdür- 47b/2.

ṭāvī: (Far.) Kıvrımlı, buruşuk ve büklümlü olan. 'aql-ı ṭ.-i maṭāvī 5b/14.

ta'vīḳ: (Ar.) Oyalandırma, geciktirme, geciktirilme. 160a/6.

ṭavīl: (Ar.) Uzun; uzun boylu. ṭ.-ü'l-kāma 46a/7; ṭ. ü dırāz 172b/9.

ṭavīle: (Ar.) Hayvan katarı; ahır, tavla. 101a/1, 101b/15.

ṭaviyyet: (Ar.) Niyet, merak, kasıt. ḫulūṣ-ı ṭ. 97a/9, 99a/12, 112a/16; şafā-yi ṭ. 135b/14.

ta'vīz: (Ar.) Bedel verme, karşılık olarak bir şey verme. t. èt- 26a/7.

ṭavḳ: (Ar.) Gerdanlık; halka. ṭ. èt- 211b/2; ṭ.-ı la' net 214b/15; ṭ.-ı mütāba'at 29b/13; ṭ.-ı şevḳ 13a/15.

ṭavr: (Ar.) Tavır, hal, durum, davranış. 21a/6; ṭ.-ı dil-nüvāzene 104b/5; ṭ.-ı mülük-āne 200a/13; ṭ.-ı ṭariḳat 161a/6.

ta'vīf: (Ar.) Vasıflandırma, niteleme; ilim, bilgi. 198b/10; t. èt- "vasıflandırmak, niteliklerini tek tek sayıp dökmek" 219a/9; t. olın- 92a/12; resm ü t. 30b/2.

ta'vīyet: (Ar.) Vasiyet bırakma; öğütme. 81a/12.

ta'vīn: (Ar.) Bir yerde yerleştirme; bir şeye bağlanıp onu neticelendirme. t. ḳıl- 109a/6.

ṭayan-: Dayanmak, güvenmek, itimat etmek. 87b/5.

ṭayerān: (Ar.) Uçma. ṭ. èt- 97b/8, 144b/15, 206a/1.

ta'yīb: (Ar.) Ayıplama, kınama. t. ü terhib 175b/5.

ta'yīn: (Ar.) Ayırma, belli etme; bir memuriyete koyma. t. èt- 28a/5, 140b/10, 236b/12; t. eyle- 172b/2; t. olın- 55a/7.

ta' yiş: (Ar.) Yaşatma; geçindirme, besleme. t. ü rāḥat 95b/9.

ṭayr: (Ar.) Kuş. emāşil-i vaḥş ü t. 240b/2; laḥm-ı t. 247b/11; vaḥş ü t. 239b/14.

ṭayy: (Ar.) Dürülme, katlanma, sarma; atlayıp geçme, öte gitme. t. kı1- 122b/12; t. ét- 9b/10, 103b/17.

ṭayyibāt: (Ar.) İyi, güzel işler ve hareketler. 94b/14.

ṭayyibe: (Ar.) İyi, güzel, hoş. rāyiḥa-i t. 210a/7; varākhā-yi maḥāmid-i t. 11a/2.

tazallüm: (Ar.) Birinin zulmünden, haksızlığından şikayet etme. t. ét- 120a/6, 193b/3; t. göster- 132b/10, 135a/16; zebān-ı t. 55a/3.

taẓarru': (Ar.) Huşu içinde yakarma, yakarış, alçakgönüllülükle yalvarma. t. ét- 64b/17; t. ü ibtihāl 33b/5; t. ü tevaḥḩu' eyle- 134a/12; t. u zārī 37a/3, 94b/2; hezār t. 173a/16.

tāze: (Far.) Taze, körpe; genç; yıpranmamış. 36a/5, 167b/16, 224b/12; t. ḥayāt bul- 179a/6; ḡonce-i t. 15a/3; t.-çide "yeni toplanmış" mīve-i t.-çide 56a/8; t. vü ser-sebz ol- 192a/9.

tāze-rūy: (Far.) Güler yüzlü, güleç. t. ol- 220a/2; t. ü ḥandān 220a/5.

tāzī: (Far.) 1) Arap, Arapça. cāme-i ta' bīr-i t. 7b/4; esb-i t. "Arap atı" 80b/10, 101b/13, 102a/13, 223b/5. 2) Tazı, av köpeği. 121a/2.

ta' zīb: (Ar.) Acı çektirme, eziyet verme. 185a/10; ma' raz-ı te'dīb ü t. 158b/17.

taẓ' if: (Ar.) İki kat etme, bir o kadar daha artırma. t. kı1- 245b/6.

ta' ẓīm: (Ar.) Büyük sayma; saygı gösterme, ikram etme. 22a/8, 133b/8, 225b/13; t.-i tamām 123b/8; envā' -i t. 199a/12; merāsım-i t. ü tebcil 104b/8; t. ü tevḩir 24a/3.

tāziyāne: (Far.) Kırbaç, kamçı. mec. vasıta, sebep. 7a/17, 51a/17, 128b/17, 129b/5.

ta' ziyet: (Ar.) Başsağlığı; başsağlığı dileme. t. ét- 29a/6.

tazrū: (Far.) Sülün. 121a/3.

taẓyīḩ: (Ar.) Sıkıştırma, bastırma; baskı, sıkıntı verme. t.-i ' ibād 38b/7; ṭariḩ-i t. 180a/5.

te' ālā: (Ar.) "Yüksek olsun" anlamında bir ululama sözü. Allah-ı tebārek ü t. 32b/6; ḩudā-yi t. 53a/16; ḩaḩḩ t. 33b/2, 61b/16.

tebāb: (Ar.) Zarar, ziyan, kayıp. ebyāt-ı fenā vü t. 88a/13.

- tebāh:** (Far.) Bozuk, çürük, mahvolma; yıkıntı, yıkılmış. t. ét- 36b/6; t. ol- 96b/11, 119b/11; ^çamel-i t. 195b/3; dām-ı t. 119a/3.
- teba^çıyyet:** (Ar.) Uyma, izleme,tâbi olma. 35a/13, 90b/15, 99a/2, 173b/7.
- tebcîl:** (Ar.) Ululama, ağırlama. merâsim-i ta^çzîm ü t. 104b/8.
- tebdîl:** (Ar.) Değiştirme, başka bir duruma sokma. t. ét- 39b/5, 131b/1; t.-i şüret 137b/2, 159b/4; t.-i şüret ét- 93a/6.
- tebeddül:** (Ar.) Değişme, başka bir şekle girme. müstevcib-i t.-i ni^çmet 125a/10.
- teber:** (Far.) Balta; meşin bıçağı. 125b/8; t.-i tedbîr ü hîle 200a/7; edâ^ç-i nây-ı t. 128a/4; şemşîr ü t. 69a/5.
- teberrük:** (Ar.) Mübarek görme, bereketli addetme, uğur sayma. t.-i pesendide 64a/16.
- teberrükât:** (Ar.) Hediyeler, armağanlar. t.-ı hicâzî 102a/13.
- tebessüm:** (Ar.) Gülümseme. t. ét- 15a/3, 66b/7, 98b/12, 184a/2, 192a/15.
- tebeyyün:** (Ar.) Belli olma, anlaşılma, ortaya çıkma. 201a/10.
- teb^çîz:** (Ar.) Parçalara bölmek. taqsîm ü t. ét- 179b/5.
- tebyîn:** (Ar.) Anlaşılmasını sağlama, anlatma; ortaya çıkarma. t. olın- 27b/2.
- tebzîr:** (Ar.) Tohumu saçıp dağıtma; har vurup harman savurma. 92a/16; t. ü isrâf 92a/13.
- tecâhül:** (Ar.) Bilmezliğe gelme, bilmez gibi görünme, ironi. t. ét- 244a/1.
- tecârib:** (Ar.) Tecrübeler, denemeler. 196b/16; t.-i mevfûr 126b/7; t.-i umûr 143b/2.
- tecâvüz:** (Ar.) Ötesine geçme, sınırı aşma; saldırma; başkasının hakkına dokunma. 92b/6; t. ét- 130b/17, 147b/11; t.-i irtikâb ét- 92a/16.
- tecdîd:** (Ar.) Yenileme, tazelenme. t. ét- 127a/14; t. ü te^çkîd ét- 178b/5.
- tecebbür:** (Ar.) Kibirlenme, büyülenme. tecebbür ü t. 185b/17.
- tecemmül:** (Ar.) Alımlılık, celal; süs, süsleme; edep. esbâb-ı t. 223b/6, 226a/1.
- tecessüs:** (Ar.) Yoklama, araştırma; bir şeyin iç yüzünü araştırıp sırrını çözmeye çalışma. t. ét- 140a/10, 164b/5; t.-i aḥvâl 140b/6; t.-i aḥbâr 140a/17; t.-i maḥrec 170b/1.
- tecevvüz:** (Ar.) Cevaz verme, caiz görme, yapılmasını uygun görme. t.-i ^çadl 12a/11.
- techîz:** (Ar.) Gerekli olan şeyleri tedarik etme. t. ü tekfîn ét- 40a/5.

tecmīlāt: (Ar.) Süsler. esbāb-ı t. 257b/11.

tecrübe(t): (Ar.) Tecrübe, deneme, sinama; görmüş geçirmişlik. 36a/11, 46a/3, 126b/10; t. ét- 70b/15; t. vü imtiḥān ét- 236b/11; t.-güzār "tecrübeli" ḥikmet-şî'ār ü t.-güzār 239a/16.

tecvīz: (Ar.) Câiz görme, görülme, izin verme, verilme. 98a/2.

tedārik, tedārük: (Ar.) Tedarik, hazırlama; araştırıp bulma, edinme. 68b/7, 231b/3; t. ét- 123a/1, 144b/10; t. kııl- 249b/16; t. ü telāfi 243b/1.

tedāvün: ?. t.-i? himmet 79b/15, 80a/2, 80a/3, 82a/1; t.?-i himmet-i mülk 81b/2.

tedbīr: (Ar.) Tedbir. 96a/13, 156b/10, 160a/14; t. buyur- 74b/2; t. ét- 125b/2; t. kııl- 65b/15; t.-i şāķıb 34a/14; ḥüsn-i t. "iyi, yerinde, yolunda tedbir" 89a/9; bī-t. "tedbirsiz, çaresiz" bī-t. ü im'ān 194b/6.

tedebbür: (Ar.) İleriyi düşünme, tedbirli olma. t.-i aḥvāl-ı mebdē' ü me'ād 48b/17; kıillet-i t. 246a/14; bī-te'emmül ve t. 216b/9.

tedennī: (Ar.) Aşağı inme, aşağılama, gerileme. t. vü tenezzül 237a/6.

tederrüs: (Ar.) Ders alma. esnā-yi t. 26a/3.

te'dīb: (Ar.) Edeplendirme; terbiye etme. 51b/3; t. ét- 51b/6; t. eyle- 65a/10; berāy-i t. 51a/16; ma'raz-ı t. ü ta'zīb 158b/17; ta'līm ü t. 23b/10.

te'diye(t): (Ar.) Ödeme, borç verme. 8a/3; t. ét- 119a/16.

tedkīk: (Ar.) Dikkatle araştırma, inceden inceye yoklama, inceleme. t.-i siyāset 43a/15; taḥkīk ü t. ét- 160a/5.

tedrīc: (Ar.) Derece derece, basamak basamak ilerleme; azar azar hareket etme. ber-sebil-i t. 143a/3.

te'emmül: (Ar.) İyice, etraflıca düşünme. t. ét- 98b/15, 105b/4; t. eyle- 41b/9; t.-i 'atīk 15b/3; t.-i bisyār 195b/6; t.-i daķīk 129a/13; t.-i tām 207a/2; bī-t. "iyice, etraflıca düşünmeden" bī-t. ü iķān 194b/5.

te'ennī: (Ar.) Acele etmeme, temkinli hareket etme. t.-i tamām 159b/13; likām-ı t. 37a/13.

te'essüf: (Ar.) Teessüf, kederlenme, tasalanma. 226a/6.

tefaḥḥuṣ: (Ar.) İnceden inceye araştırma. 26b/5; t. ét- 28a/11, 100b/17, 222a/7; t. kıll- 162b/10; t.-ı feraḥ 170b/1; t.-ı ḥālāt-ı vilāyet 140a/8; t.-ı ḥāl-i ra^c iyyet 140a/16.

tefaḥḥür: (Ar.) Övünme; övünç. 88b/6; mücib-i t. 199b/4; ve't-tenāşurü't- t. 5b/13.

tefaḥḥud: (Ar.) Arayıp sorma, arayıp sorulma. t.-ı dervīşān-ı ḥālīş 85a/17.

tefaṣīl: (Ar.) Tafsiller, ayrıntılar. t.-i aḥvāl-ı feres 169a/17; t.-i aḥvāl-ı melik 159b/6; t.-i ḥāl 198b/2; t.-i şükr 86a/13.

tefavüt: (Ar.) İki şey arasındaki fark. 22b/6.

tefazul: (Ar.) Fazilet ve meziyet yarışına çıkma; fark, miktar fazlası. t. eyle- 61b/1.

tefekkül: (Ar.) Düşünme, zihin yorma; düşünülme. t. eyle- 159a/11; t.-e var- 97b/12; t.-künān "düşünerek" 260a/12.

teferruk: (Ar.) Farklılık gösterme, ayrılma, dağılma. t.-ı ḥāṭır-ı ezher 41b/3; t.-ı tetarruk ét- 183a/7.

teferriic: (Ar.) Gezinme, dolaşma, açılma, ferahlama. t.-i diyār ü büldān 126b/11; defter-i t. 122b/12.

teferriid: (Ar.) Herkesten ayrılıp tek, yalnız, تنها kalma; eşsiz, benzersiz olma. t. ü vaḥşet 173a/13.

teferriis: (Ar.) Sezme, anlar gibi olma. t.-i aḥvāl 133a/3.

tefevvuz: (Ar.) Yolculuk yapmak. 146a/16.

tefhīm: (Ar.) Anlatma, anlatılma, bildirme, bildirilme. t.-i fūnūn-ı edebiyye 25a/8; t.-i ḥıfz-ı merāsım-i dīn-i metīn 185b/15; te'dīb ü t. 23b/14.

tefrīc: (Ar.) Ferahlandırma, gönül açma. t.-i dil-i müsāfir 104b/12.

tefrīk: (Ar.) Ayırma, seçme, ayırdetme. t. ét- 57b/4.

tefrīṭ: (Ar.) Tersine aşırılık, ortalamanın çok altında kalma. 96b/2; ifrāt ü t. 96b/17.

tefsīr: (Ar.) Yorum; Kur'an'ı izah eden kitap. 234b/3, 252a/9; t. ét- 231a/10; t. eyle- 82b/1; kütüb-i t. 12a/3.

teftīş: (Ar.) Teftiş. t. ét- 174a/15.

tefvīr: (Ar.) Kışkırtmak. t.-i miyāh 165a/7.

tefvīz: (Ar.) Dağıtma; ısmarlama; bir mülkü bedeli karşılığında bir kimseye verme; her şeyi Allah'tan bekleme. t. et- 163a/15, 179b/6; t. eyle- 19b/13; t. ü ta^c liğ ét- 56b/10; t. ü taklīd 119b/1.

teğāfūl: (Ar.) Anlamamazlıktan gelme. t. göster- 244a/2.

tehdīd: (Ar.) Birinin gözünü korkutma, göz dağı. t. ét- 162b/16, 171b/7; müstaḥaqq-ı t. ü ^c id 119b/2; t. ü terhib ét- 176b/7; t. u taḥvīf 146b/7; terğīb ü t. kı1- 40b/15.

tehdīdāt: (Ar.) Tehditler. 135a/17.

tehevvür: (Ar.) Öfkelenme, köpürme. 185b/14; şavlet-i t. 184b/9; t. ü ḥiffet 183a/4.

tehi: (Far.) Boş; hünersiz, marifetsiz, bilgisiz; boşu boşuna, nafile. t. қо- 62b/8; t. ol- 244b/7; t. vü ḥālī ét- 232a/4.

tehi-dest: (Far.) Eliboş, zügürt. 63b/10, 189a/17; t. қо- 61b/16.

te^hir: (Ar.) Sonraya, geriye bırakma, geciktirme. 175b/14, 176a/3, 223a/16; t. ét- 217b/8; t. göster- 176b/11; t. olın- 233b/8; bilā-t. "geciktirmeksizin" 129b/4.

tehniyet: (Ar.) Tebrik etme, kutlama; "hoş geldin" deme. ḥizmet-i t. 15a/2; t.-i ḥarb 68b/11; ḥıdemāt-ı t. 29a/6; temşiyet ü t. 110b/13.

tehyi²et: (Ar.) Hazırlama, hazırlanma. 160b/8; t. ét- 254a/2; avān-ı t. 16b/8.

tehzīb: (Ar.) Islah etme, düzeltme; temizleme; çocuğu adam etme. t. eyle- 65a/11; t.-i aḥlāk 66b/14.

tek: Tek, eşi olmayan, biricik, yegane. 247a/14; t. ü tenhā 159b/11, 159b/16.

tekālīf: (Ar.) Teklifler; vergiler. t.-i şākka "şer'i cevaz bulunmayan ve tekalif kaidelerine de uymayan vergi" 177a/17.

teḳallüb: (Ar.) Çevrilme, dönme; değişim. t. ü tezelzül 237a/5.

tekāpū, tekāpūy: (Far.) Koşuşturma, telaş. 116a/5, 168a/11; t. ét- 125b/4, 173b/12; bi-t.-yı sa^c y-ı tām 78b/6.

tekdīr: (Ar.) Bulandırma; keder verme; azarlama. t. ét- 217b/8.

tekebbür: (Ar.) Kibir gösterme, büyüklük satma. t. göster- 88b/6; t. ü tecebbür 185b/17; ^c aceb ü t. 37b/10; vādī-i ^c aceb ü t. 87b/4.

tekeffül: (Ar.) Birine kefil olma, kefalet etme veya verme. taḥammül ü t. ét- 177a/17.

tekellüf: (Ar.) Külfetli, zahmetli iş görme; özenme; gösteriş, yapmacık. t. çek- 104a/11; hicâb-ı t. 205b/7; külfet-i t. 257a/5; resm-i t. 54b/15; tevaqquf ü t. 146b/6.

tekellüfât: (Ar.) Tekellüfler, zorluklara katlanmalar; özenmeler. â' bâ-yı t.-ı dünyâ 111a/11.

tekellüm: (Ar.) Söyleme, konuşma. 112a/1, 206a/10; t. ü terceme 232a/15.

tekfîn: (Ar.) Cenazeyi kefene sarma, kefenleme. techiz ü t. ét- 40a/5.

te'kîd: (Ar.) Sağlam duruma getirme, güçlendirme; pekiştirme, üsteleme. tecdîd ü t. ét- 178b/5; tenbîh ü t. 190a/13; tenbîh ü t. ét- 190a/6.

te'kîdât: (Ar.) Pekiştirmeler, sağlamlaştırılmalar; tekit yazısı yazmalar. t. ét- 234b/16.

teklîf: (Ar.) Birinden eziyetli, fakat başkası için faydalı olan bir iş isteme. 104b/11, 176a/13; t. ét- 74b/4, 180a/5; t.-i belîğ ét- 123b/9.

teklîm: (Ar.) Söylemek, konuşmak. 256a/17, 256b/1, 256b/3.

tekmîl: (Ar.) Kemale erdirme; bitirme, tamamlama; tam, hep, bütün. t. ét- 17a/10, 164a/15, 164b/17; t. eyle- 23a/9; t. ü tetmim eyle- 104b/8; t. olin- 219b/1; t.-ü'l-mühimmât 160a/13.

tekmile: (Ar.) Ek. 11a/17, 11b/14, 249a/3.

tekrâr: (Ar.) Tekrar, yineleme. 26b/12, 90a/16, 155a/2, 237b/2; t. ét- 156a/5; t. kııl- 46a/1, 100b/12.

tekrîm: (Ar.) Saygı gösterme, ululama. t. buyurıl- 182b/6; tevķîr ü t. ét- 22a/9.

teksîr: (Ar.) Çoğaltma, çoğaltılma. t. ét- 24a/4, 169b/1; t. olin- 122b/10; t.-i sermâye 196a/12; ' â'ide-i t. 124a/5.

tek ü püy: (Far.) Öteye beriye koşuşmalar. t. ét- 151a/14, 240b/15.

tekye-gâh: (Ar.Far.) Dayanılacak yer. 62b/5, 220b/11.

tekezîb: (Ar.) Yalanlama, yalan çıkarma. t. ét- 36b/16, 237a/14.

telâfî: (Ar.) Telafi, ziyanı karşılama. t.-i tedârik 70a/2; t.-i zelev 216b/11; dâmen-i t. 140a/13; t. vü tedârik 142b/3; tedârik ü t. 243b/1; t.-pezîr "telafi edilebilir" 42a/15.

telakķî: (Ar.) Alma, kabul etme; şahsi anlayış, şahsi görüş. t. kııl- 158b/12.

telatţuf: (Ar.) Nazikane muamelede bulunma. eşnâf-ı t. 199a/13; ţarîķ-i temelluķ u t. 19b/14; t. ü ta'atţuf 31b/14; t. ü taħalluķ 187b/10.

telbīs: (Ar.) Ayıbını, kusurunu örterek bir şeyi sahtelendirme; hile, oyun. dām-ı t.-i iblīs 61b/2; ħirfet-i ifsād ü t. 103b/5.

telef: (Ar.) Yok etme, öldürme; boş yere harcama, yıpratma. t. kııl- 102a/6; t. ol- 79b/2, 92b/13, 147a/11; varṭa-i t. ü tārāc 214b/14.

telḥ: (Far.) Acı. 55b/17, 224b/16; āb-ı t. 62b/12; ḥıyār-ı t. 224b/16; loḡma-i t. 225a/4.

te'līf: (Ar.) **1)** Uzlaştırma, barıştırma. cem^c ü t. 175a/17. **2)** Kitap, eser yazma; yazılmış, ortaya konulmuş eser. t. ét- 4b/8; t. ü teşānīf 18b/6; tertīb ü t. ét- 43b/2.

temannā: (Ar.) (temenni) dileme, dilek, istek. dīde-i t. 63b/12.

temāruḡ: (Ar.) Yalandan hastalanma, kendini hasta gibi gösterme. 116a/9; t. ét- 115b/14; ta^c allül ü t. 176a/11.

temāşīl: (Ar.) Timsaller, suretler, resimler. şuver ü t. 18b/16, 33a/17.

temāşā: (Far.) Bakıp seyretme, gezme. 19a/2, 19b/1; t. ét- 258a/1; t. etdür- 255b/4; t.-yı bāḡ ü rāḡ 55b/3; t.-yi divān-ı şāhī 196b/13; t.-yı gül-zār 78b/9.

temāyim: (Ar.) Tılsımlar, muskalar. t.-i nüşḥa-i sâbıḡa 7b/11.

temāyül: (Ar.) Meyletme, eğilme, bir tarafa akma. t. ol- 253b/7.

temekkün: (Ar.) Mekânlanma, yerleşme, yer tutma. pāy-ı t. 190b/17.

temel: (Rum.) Temel. 260b/14.

temelluḡ: (Ar.) Yaltaklanma, birini yüzüne karşı övme. 206b/5; ṭariḡ-i t. 19b/14; rıfḡ u t. 21b/10.

temennī: (Ar.) Temenni. t. ét- 173a/17; t. eyle- 149b/17.

temessük: (Ar.) Tutunma, sarılma; anlaşma, sözleşme. 70a/3.

temettu^c: (Ar.) Kar etme, kazanç elde etme, fayda görme. t. ét- 14a/13, 55a/9; t. olın- 55a/2; vāfirü't-t. 161b/1.

temevvüc: (Ar.) Dalgalanma, dalgalı olma. t.-i deryā 255b/13.

temhīd: (Ar.) Serme, sunma, yayma, düzeltme. t.-i muḡaddimāt 135a/12.

temkīn: (Ar.) Ağır başlılık; ihtiyat, tedbir. 253a/16; ab-ı ḥilm ü t. 97b/13; ehl-i t. "ağır başlı; kendini yalnız Tanrı yoluna adanmış olan kimse." 78a/5; eşḡāb-ı 'izz ü t. 82b/8;

pādişāh-ı pür-t. "çok ağır başlı" 159a/16; şāhib-i t. 23b/8; t. ü tesyir̄ ét- 253a/4; bī-t. 72b/12.

temşilāt: (Ar.) Temsiller. 118b/10.

temşiyet: (Ar.) Yürütme, ilerletme, geliştirme; kolaylaştırma. 160b/8, 194a/2; sebab-i t.-i aḥvāl ü eṭvār 82b/14; t. ü tehniyet 110b/13; t.-pezir̄ "ilerletilebilir, geliştirilebilir" 212b/10.

temyiz: (Ar.) Ayırma, seçme; iyiyi kötüden ayırdetme. t. olın- 186a/1; ‘aziz-i şāhib-i t. 244b/10; bī-t. 170a/1; ḥiz-i bī-t.-i fitne-engiz̄ 58b/4.

ten: (Far.) Ten; gövde, beden. 30b/14, 144b/16, 194b/15; t.-i fersūde 14b/10; t.-i pāk 107b/17; t.-i pür-tāb ü tüvān 76a/10.

tenāşur: (Ar.) Yardımlaşma. ve’t-t.-ü’t-tefāḥür 5b/13.

tenāsüb: (Ar.) Uyuma, uygunluk; birbirini tutma; yakışma. t.-i endām 122b/2, 172b/11.

tenāsül: (Ar.) Birbirinden doğup üreme; türeme; üretme. tevālūd ü t. 173a/13.

tena‘um: (Ar.) Nimet içinde, bolluk içinde bulunarak rahat etme. 50b/7; esbāb-ı taḥammül ü t. 84b/2.

tenāvül: (Ar.) Alıp yeme, alınıp yenilme. 56a/9, 56a/10; t. ét- 55b/14, 165a/3, 224b/17.

tenbīh: (Ar.) Uyandırma, uyarma, uyarı. 79b/7, 87b/4, 180b/1; t. ét- 118b/10, 231a/14; t. ü te’kid ét- 190a/6.

tencīm: (Ar.) Yıldız ilmi ile uğraşma. ehl-i t. 15a/8, 52b/5.

tenessüm: (Ar.) Rüzgarın hafif esmesi; soluk almak. t. ét- 192a/16; t.-i nesim-i şabā 15a/3.

tenezzül: (Ar.) İnme, aşağılama. tedennī vü t. 237a/6.

tenfir: (Ar.) Nefret ettirme, iğrendirilme. t. ét- 216a/12.

tenfis: (Ar.) Soluklandırma, ferahlandırılma. 164a/2; t. ét- 166a/2.

tenfiz: (Ar.) Hakim kılma, hükmünü geçirme. t. ét- 40a/4.

teng: (Far.) Dar, sıkıntılı [şey, yer]. 258b/7; t. ol- 39b/5; dāḥil-i ḥücre-i t. 118b/3; t. ü tār ol- 197b/16; t. ü tārīk 167a/12.

teng-dest: (Far.) Elidar, zügürt. 154a/9.

teng-destlik: (Far.T.) Eldarlığı, züğürtlük. zik-hâl u t. 94b/4.

teng-dil: (Far.) Yüreği dar, içi sıkıntılı. t. ol- 114a/2, 120a/12.

tenge: (Far.) Altın veya gümüş sikke. çihil t. 197a/5; çihil t.-i sürh dînâr 197a/2.

tengnâ: (Far.) Dar yer; geçit, boğaz; mezar. t.-yi hayret 87b/7; t.-yi 'inâd 29a/9; t.-yi nâsût 240a/9.

tenhâ: (Far.) Yalnız, ıssız, boş; yalnız, tek. 124a/1, 135a/2; t. kal- 59b/11, 87b/7, 118a/13; t. ko- 29a/10; t. ol- 122b/16; tek ü t. 159b/11.

ten-perverlik: (Far.T.) Tenbellik, kendini beslemeğe, rahatına düşkünlük. 113a/16.

tenzih: (Ar.) Kusur kondurmama, kabahat ve kusuru yok etme. 68a/2.

tenzîl: (Ar.) İndirme; bir peygambere inen vahiy; Kur'an-ı Kerim. 253a/2; t.-i mükerrerem 249a/7; kemâ-câ-yı fi-hükümü't-t. 212b/14.

terâdüf: (Ar.) Birbiri arkasından gitme, birbirini takibetme; birbirine yardım etme. t. ét- 86a/6.

terahhum: (Ar.) Merhamet etme, acıma. t. ét- 166a/5, 170a/2, 260a/11.

terâhî: (Ar.) Gevşetme, gevşeklik gösterme (bir işde); geri çekilme, geri durma; gecikme. 19a/4, 143b/14; bî-t. vü te'hir 240b/17.

terak: Tarak tarak, yırtık yırtık t. t. ol- 28b/11.

terbiyet: (Far.) Besleyip büyütme; eğitim; görgü; alıştırma. t. bul- 213a/13; t. ét- 20b/4, 97b/14; t.-i pîr-i rüşen zamîr 163b/17; edevât-ı t. 16b/8; nazâr-ı t. 199a/5.

tercemân: (Ar.) Tercüman, çevirici. 234b/8; t.-ı lisân 259b/8; t.-ı sulţân 232b/4.

terceme: (Ar.) Tercüme, çevirme. t.-i kitâb-ı ma' hüd 7a/17; t.-i nâme-i İskenderest 32b/5; tekellüm ü t. 232a/15.

tercîh: (Ar.) Tercih, üstün tutma. t. ét- 214a/10, 231b/12, 240b/7; tafzîl ü t. ét- 137a/3.

tereddüd: (Ar.) Bir yere gidip gelme; kararsızlık, duraksama. 192a/10; t. eyle- 255b/15; t.-i merdüm 228b/7; giriftâr-ı dâm-ı t. ü tevaqquf 97a/11; rişte-i t. 77a/2.

terennüm-perdâz: (Ar.Far.) Şarkı söyleyen. ni' met-sâz ü t. kılm- 85a/5.

terennüm-sâz: (Ar.Far.) Terennüm eden, şarkı söyleyen. t. ét- 86a/9; t. ol- 178a/11.

tereşşuh: (Ar.) Sızma, sızıntı yapma, terleme. t. ét- 96b/10.

terettüb: (Ar.) Sıralanma, sırası gelme; ait olma. t.-i cezā-yi a^c māl 143b/15.

terğīb: (Ar.) Arzu ettirme, istek verme, isteklendirme. t. ét- 20b/5; t. ü tehdid kı1- 40b/15; t. ü terhib 235b/13.

terhīb: (Ar.) Çok korkutma, korkutulma. ta^c yib ü t. 175b/5; terğīb ü t. 235b/13; tehdid ü t. ét- 176b/7.

terk: (Ar.) Terk, bırakma. t. ét- 26b/12, 152a/9; t. eyle- 33a/15; t. olın- 247a/1; t.-i 'ār ü nāmūs ét- 132b/3; t.-i 'işret 25a/13; t.-i müşāveret 238b/17; t.-i şiddet 26b/17.

terkīb: (Ar.) Birkaç şeyi birleştirip karışık bir şey meydana getirme; birkaç şeyden meydana getirilmiş şey. t.-i mücerreb 160b/1.

termīm: (Ar.) Tamir etme, onarma; iyi etme. t. kı1- 140a/14; t. ü tahrib 235b/14.

tersān: (Far.) Korkan, korkak. 147a/3; t. ol- 191b/6, 218b/2, 244a/14; t. ü hirāsān 183b/11.

tersīm: (Ar.) Resmetme, resmini yapma, çizme. 20b/1; t. ét- 26a/11; t.-i sulṭān-ı heft ıklīm 48a/2.

terşih: (Ar.) Yetiştirme, eğitme; sözü özlü söyleme. tezyīn ü t. ét- 214a/10.

tertib: (Ar.) Dizme, sıralama, hazırlama, düzene koyma. t. eyle- 161b/9; t. olın- 220b/3; t.-i ziyāfet 161b/12; t. ü taşnif ét- 175b/1; t. ü te'lif ét- 43b/2.

tervīc: (Ar.) Revaç verme, itibarını artırma; kabul ettirme. t. ét- 91b/15.

tesāhül: (Ar.) Kolay görme, gevşek davranma, ciddiye almama. nev^c-i tesāmüh ü t. ét- 225a/1.

tesāmüh: (Ar.) Müsamaha etme, hoş görme; dikkatsiz, kayıtsız davranma. nev^c-i t. ü tesāhül ét- 225a/1.

teşānif: (Ar.) Kitaplar, eserler. eşnāf-ı t. 17a/4; te'lif ü t. 18b/6.

tesbih: (Ar.) "Süphanallah" diyerek Hak taala hazretlerini ululama ve kutsama; tespah. t. edin- 85a/7.

tesbit: (Ar.) Sağlam yerleştirme, oturtma; bir olayı açıklığa kavuşturma. t. ü takrir 49b/11.

tesfih: (Ar.) Sefih görme, sefih sayma. t. ét- 244a/12.

teshīr: (Ar.) Büyü yapma, büyüleme, aldatma, aldatılma. t. ü kehānet 33b/17.

- teşhîr:** (Ar.) Zapt etme, ele geçirme. 41b/6, 253a/8; t. ét- 89a/10; t. eyle- 75a/15; t. olın- 112b/7; t.-i ^cibād 253b/4; t.-i memalik-i rub^c-i meskūn 41a/8.
- te'shîr:** (Ar.) İz bırakma, nişan koyma; etkileme, dokunma. 43b/11, 75a/15, 199b/9; t. ét- 58b/10, 202a/10; t. ol- 117b/7.
- te'shîrât:** (Ar.) Tesirler, etkiler. 117a/14.
- te'sîs:** (Ar.) Esas koma, temel atma; kuruluş, kurum. t. eyle- 166a/2.
- teskîn:** (Ar.) Rahatlandırma, yatıştırma. 246b/2; t. bul- 216b/11; t. ét- 72b/12, 122a/17; t. kıl- 144b/3; t.-i rûh 184b/11.
- teslîm:** (Ar.) Teslim. t. ét- 35b/4, 91a/16, 164b/4, 197a/4; t. olın- 204a/10.
- tesliyet:** (Ar.) Teselli verme, avutma, avutulma. 94b/13; t. bul- 91b/5; t. eyle- 31a/9; t. kıl- 129b/12; t.-i hâtır-i mâlik 121a/10.
- tesmiye(t):** (Ar.) Ad koyma, adlandırma; besmele çekme. 136b/2; t. ét- 136b/5, 136b/13; t. eyle- 136b/8; t. kıl- 114b/15; t. olın- 252a/10.
- tesvîf:** (Ar.) Geciktirme, atlatma. tesvîl ü t. ét- 118a/16.
- tesvîl:** (Ar.) Fena bir şeyi güzel göstererek aldatma. t. ü tesvîf ét- 118a/16.
- tesyîr:** (Ar.) Yürütme, yürütülme; gönderme, gönderilme. temkîn ü t. ét- 253a/4.
- teşbîh:** (Ar.) Benzetme, benzetilme. t. ét- 118b/12, 143b/3, 171a/10, 231a/13.
- teşebbüh:** (Ar.) Birini taklit etme, ona benzeme, andırma. 226a/2.
- teşebbüs:** (Ar.) [İşe] girişme, el atma. 68a/1, 253b/17; t. ét- 162b/13, 167b/8, 245a/3.
- teşevvüş:** (Ar.) Karışma, karmakarışık olma, karışıklık. t.-i hâl 5a/3, 229b/5.
- teşhîş:** (Ar.) Teşhis. t. olın- 120a/17.
- teşmîr:** (Ar.) Sıvama, sıvanma. teşmîr ét- 240b/17.
- teşne:** (Far.) Susamış; çok istekli. 14b/9; şinâver-i t. 215a/6.
- teşnelik:** (Far.T.) Susama. 123b/3.
- teşnî^c:** (Ar.) Çok ayıp ve çirkin bulma; ayıplama. ta^c n ü t. 94a/15.

teşrîf: (Ar.) Şereflendirme, şeref verme; gelişi ve ziyaretiyle birini veya bir yeri şereflendirme. 102a/4, 187b/1; t. buyur- 172a/11; t. ét- 43b/3; t. eyle- 40a/5; t.-i mahremiyyet 105a/16.

teşvîş: (Ar.) Karıştırma, karmakarışık etme. t. çek- 112b/4; girdâb-ı t. 65b/10; t. ü inkıbâz 147b/2; pür-t. ol- 59a/15, 175b/3.

teşyîd: (Ar.) Yükseltme, yükseltirme; sağlamlaştırma. 178b/5.

tetarruk: (Ar.) Amaç edinmek; yol aramak; sapmak, meyletmek. teferruk-ı t. ét- 183a/7.

tetebbu': (Ar.) Bir şeyi etraflica tetkik etme, bir şey hakkında geniş bilgi edinme. t. ét- 161a/17; keşirü't-t. ü vâfirü't-temettu' 161b/1.

tetimme: (Ar.) Bir eksiği tamamlamak üzere katılan şey; bir şeyin tam olması için lüzumlu şey. t.-i âyet-i kerâ'im 185a/14.

tetmîm: (Ar.) Tamamlama, bitirme. t. ét- 26a/12, 54b/1; tekmiil ü t. eyle- 104b/8.

tevâbi': (Ar.) Tabiler, boyun eğenler; aynı görüş ve düşüncede olanlar. 30a/14, 98a/15.

tevağğul: (Ar.) Devamlı olarak uğraşma (bir işle-). t. ét- 103a/11.

tevakku': (Ar.) Bekleme, ümit etme, umma; arzu etme, isteme. t. ét- 64b/16; t. kıl- 74b/5; tazarru' ü t. eyle- 134a/12.

tevakkuf: (Ar.) Durma, eğlenme, bekleme; (-e) bağlı olma. 94b/8, 192a/8; t. ét- 104a/10, 144b/12; t. ét-dir- 195b/1; t. göster- 251a/5; t. olın- 218a/4; t. ü tekellüf 146b/6; bi-t. "durmada, beklemeden" 202b/13.

tevâli: (Ar.) Birbiri arkasından gelme, arası kesilmeksizin devam etme, sürme. t.-i leyâl 2b/9; ale't-t. 50a/14, 93a/5.

tevâlüd: (Ar.) Doğma; doğurma. t. ü tenâsül 173a/13.

tevârîh: (Ar.) Tarihler. 34b/2; ehl-i t. "tarihçiler" 73b/3; erbâb-ı t. 212a/16; 'ilm-i t. "tarih ilmi" 4a/11; kütüb-i t. 28a/7.

tevârüd: (Ar.) Sıralı gelme, birbirini izleme. t.-i devlet 84b/9.

tevaşşul: (Ar.) Ulaşma, kavuşma, birleşme. renc-i t.-i genc 78b/8; t. ü tevessül 68a/12.

tevâzu': (Ar.) Alçakgönüllülük gösterme. t. ü hizmet 225b/14; t. u ihtirâm 1b; t. u ihtirâm-ı bâyişân 11b/12, 209b/3; taḥammül ü t. 30a/11.

tevb: (Ar.) Tövbe etmek, pişman olmak. kâbilü't-t. 153b/2.

tevbe: (Ar.) Tövbe. t. ét- 203b/3, 203b/10; t. vü istiğfâr ét- 123a/12, 155b/1, 203b/2; t.-i naşüh "bir daha bozmamak üzere edilen tövbe" 150a/8.

tevbe-kâr: (Ar.Far.) Tövbe edici, tövbe eden. t. kıl- 203a/16; t. ol- 153a/17, 203b/1.

tevbîh: (Ar.) Azarlama, takdir, tazir. maẓanne-i t.-i dōst ü düşmen 58b/11.

tevcih: (Ar.) Çevirme, yöneltme, döndürme; mana verme, yorumlama; rütbe, mevki verme. t. ét- 68a/2, 135a/4, 208a/2; t. eyle- 231b/12; ta^c yin ü t. ét- 236b/13.

tevcihât: (Ar.) Rütbe vermeler, verilmiş rütbeler. 252b/13.

teveccüh: (Ar.) Çevrilme, yönelme, doğrulma; bir yere doğru hareket etme; güler yüz gösterme. t. ét- 155a/1, 160a/13, 215a/8; t. göster- 110b/14, 152b/13, 222a/2; t. kıl- 168a/16.

teveddüd: (Ar.) Sevişme, sevgi; dostluk etme. hüsni-i kazâ vü t. 30a/17.

tevekkül: (Ar.) İş Allah'a bırakıp kadere razı olma. 37b/7, 68a/12, 76b/16, 76b/17; zırh-ı t. 68b/12.

tev³-emân: (Ar.) (çift) İkizler. 10b/2, 75b/6; hem-^c inân ü t. 224a/4.

tevessül: (Ar.) Sarılma, inanma; baş vurma, girişme. t. ét- 37b/8, 76b/17; tevaşşul ü t. 68a/12.

tevezzü^c: (Ar.) Dağılma, yayılma; yer tutma. t.-i bâl 5a/3; t.-i zamir-i enver 41b/3.

tevfik: (Ar.) Uydurma, uydurulma, uygunlaştırma; Allah'ın yardımına kavuşma. 144a/13, 253a/16; t.-i hâzret-i haqq-ı refik 27a/2; sa^c âdet ü t. 110a/14.

tevfir: (Ar.) Çoğaltma, arttırma. fâ'ide-i t. 124a/4; t. olın- 122b/10; t.-i erbâh 196a/12; revnağ-ı t. 204a/12.

tevhiid: (Ar.) Birleştirme, bir araya getirme; birliğine inanma, birleme. 40b/15; t. ét- 33b/1; İslâm ü t. 40a/10.

tevkî^c: (Ar.) Padişah buyruklarına çekilen nişan; padişahın nişanlı buyruğu. t.-i refi^c 90b/8.

tevkîr: (Ar.) Ağırlama; yüceltme, saygı gösterme. tevfir-i t.-i şân-ı mu^c allem 23b/6; t. ü tekrim ét- 22a/9; ta^c zîm ü t. 24a/3.

tevkîit: (Ar.) Vakti, saati belli etme. t.-i meşâlih-i enâm 137b/13.

- tevlīd:** (Ar.) Doğurma, doğurulma; mec. meydana getirme, sebeb olma. 15b/1.
- tevsen:** (Far.) Huysuz, başı sert at; mec. dikbaşlı adam. t.-i tiz-gām-ı ğažab 37a/12; t.-i eyyām-ı emr 41a/17; t.-i merām 59a/2, 76b/11.
- tevsīʿ:** (Ar.) Genişletme, yayma; bollaştırma. t.-i bilād 38b/6.
- tevzīʿ:** (Ar.) Paylaştırmak, bölüştürmek. t. eyle- 179a/9.
- teyakḳun:** (Ar.) Kesin bilgi, iyi bilme. 137a/11.
- teyakḳuz:** (Ar.) Uyanma, uykudan kalkma; mec. uyaklılık. bāb-ı t. u ḥıbret 215b/16; t. u ḥıbret 140a/6.
- teysīr:** (Ar.) Kolaylık sağlama, kolaylaştırma. 112b/7.
- tēz:** Çabuk, acele, ivedi; sık. 70a/11, 154a/6; t.-cek 229b.
- tezāyüd:** (Ar.) Fazlalaşma, artış gösterme, çoğalma; yoğunlaşma. t.-i niʿ met 84b/9.
- tezekkür:** (Ar.) Hatıra getirme; bir meseleyi konuşma. t. ét- “konuşmak, dile getirmek” 87a/17, 159a/10; t.-i niʿ am 87b/1; luṭf-ı t. 30a/9.
- tezelzül:** (Ar.) Sarsılma, sallanma, ırgalanma. teḳallüb ü t. 237a/5.
- tezevvüc:** (Ar.) Zevce edinme, evlenme. 65b/11; t. ét- 91b/14.
- tezeyyün:** (Ar.) Zinetlenme, süslenme. t. ét- 172b/2.
- tezkār:** (Ar.) Hatırlama, anma, anılma. t. ét- 216a/6; t. ḳıl- 23a/16; t. olın- 85a/3.
- tezkār:** (Ar.) Hatıra getirme, hatırlatma; vaaz ve nasihat etme. 80b/11; t. ét- 216a/10.
- tezvīc:** (Ar.) Evlendirme; birine eş olma, nikahlanma. t. ét- 243a/7, 243a/8; emr-i t. 242b/14.
- tezvīr:** (Ar.) Düzeltmek, ıslah etmek; sağlamlaştırmak. māl-ı tedbīr ü t. 235b/16.
- tezyīn:** (Ar.) Süsleme, süslendirme, ziynetlendirme. āyīn-i t. 15b/12; t. olın- 46a/5; t. ü terşih ét- 214a/10.
- ṭbāʿ:** (Ar.) Tabiatlar, yaratılışlar, âdetler. ṭ.-ı şığār 19a/2; muḳteżā-yi ṭ.-i behāʿim-i ser-efgende 42b/10; şīr-i ṭ. 134a/1.
- ṭbāḳ:** (Ar.) Kat, tabaka. ṭ.-ı sebʿ semavāt 2b/5; neyyir-i rābiʿ a-i sebʿ ṭ. 254b/4.

- tıbb:** (Ar.) Hekimlik, doktorluk. hırfet-i t. u cerrâh 160a/17; istikmâl-ı fûnûn-ı t. u tabî' iyye 17a/11; kavânin-i ' ilm-i hikmet ü t. 16b/16.
- tıbk:** (Ar.) Bir şeyin uygunu, aynısı, muvafığı. 91a/2.
- tıfl:** (Ar.) Küçük, küçük yaştaki çocuk, sabi. 204a/9; t.-ı nâ-bâliğ 35b/15.
- tılsım:** (Ar.) Tılsım. 201b/7.
- tıraşide:** (Far.) Tıraş olmuş, tıraş edilmiş; yontulmuş. kalem-t. 219b/9.
- tırâz:** (Ar.) Üslup, tutulan yol. mevhibet-i menkâbet-i t.-ı i' zâz-ı salţanat 2b/16; t.-ı i' zâz ü câh 229b/14.
- tıyn:** (Ar.) Çamur, balçık. 88a/12; t.-ı siyâh 254b/12.
- tıynet:** (Ar.) Yaradılış, mizac, maya. aşl-ı t. 57a/17; gevher-i pâkize t. 19b/17; nâ-pâk t. 58a/10, 215a/3; levha-i tabî' at-ı pâk t. 40b/17.
- tîbâş:** (Far.) Hilekar, aldatıcı. t. ol- 127b/13.
- ticâret:** (Ar.) Ticaret, alım-satım. 196b/1, 197a/6; t.-i keşîrû'l-erbâh 90a/3; a' mâl-ı t. 81b/1; ' amel-i t. 81b/2; emvâl-i t. 81b/13.
- tîğ:** (Far.) Kılıç. 244b/6; t.-i bürrân "keskin kılıç" 74b/14; t.-i intikâm 60b/7; t.-i İslâm 57a/6; t.-i tîz "keskin kılıç" 153b/17; t. u hancer 38a/3.
- tîğ-zen:** (Far.) İyi kılıç kullanan. 202b/11.
- tîh:** (Ar.) Çöl. t.-i hayret 129b/9, 249b/7.
- tîhû:** (Far.) Çil kuşu. 9a/13, 35b/14.
- tilâl:** (Ar.) Tepeler, kümeler, yığınlar. t.-ı âsmân 258a/15; re's-i t. 52b/4.
- tilâmîze:** (Ar.) Talebeler, öğrenciler; çıraklar. 17b/8, 18a/9; cümle-i t. 18b/4; şikât-ı t. 24a/10.
- tilâvet:** (Ar.) Kuran-ı güzel sesle ve usulüne göre okuma, okunma. t. eyle- 251b/8.
- tîmâr:** (Far.) Yara bakımı. t. ét- 160b/5; t. eyle- 120a/15.
- tîr:** (Far.) Ok, sehm. 97b/9, 263a/6, 146a/8; t.-i kaçâ "kader oku" 67a/13; t.-i murâd 170b/3; t.-i nazâr 53b/4.
- tirâş:** (Far.) Tıraş. t. ét- 58b/4, 197b/10, 219a/9; t. etdür- 219a/11; harâş ü t. ol- 118b/17.

tīr-bārān: (Far.) Ok yağdıran. t.-ı havādiş 70a/9.

tīre: (Far.) Karanlık, muzlim, bulanık. 200b/13; şeb-i t. "karanlık gece" 74a/14, 104b/15.

tiryāk: (Far.) Tiryak, panzehir. 208b/6.

tīşe: (Far.) Balta, nacak; keser. 98a/6, 98a/7; t.-i endişe 208a/15; t.-i fikret 109b/7; t.-i mekr ü hile 106a/16.

tīz: (Far.) Tez, çabuk; keskin. 209a/3; t. ét- 58a/17; t. kııl- 38a/17; nazār-ı t. 207b/2; tīg-ı t. 153b/17; t. ü tünd 231b/14; t.-gām "ayağına çabuk" tevsen-i t.-gām-ı gāzab 37a/12; t.-gāmlık "ayağına çabukluk" 101a/4; t.-reftār "çabuk yürüyen, acele acele yürüyen" sebük-hiz ü t.-reftār ol- 178a/4.

toğ: Doğmak. 114b/3, 254b/16; t.-ar ay "doğan ay" 90b/9.

toğru: Doğru. 169a/8.

toğur-: Doğurmak. 152a/14.

toğm: (Far.) Tohum. 192a/14, 240a/14; t.-ı emel 55b/8; t.-ı endişe-i muḥabbet ü ma' delet 214a/1; t.-ı penbe vü kettān 257a/8.

toğun-: Dokunmak, değmek. 25b/1, 102b/8, 219b/6.

toğsan: Doksan. t. yıl 252b/3; toğuz yüz t. 99b/6.

toğuz: Dokuz. t. yüz toğsan 99b/6.

toğuzıncı: Dokuzuncu. 215b/17, 229b/13.

toł: Dolmak. 37b/11, 66a/9, 95b/15, 118a/7, 128a/5.

tołan-: Dolanmak. 254b/16.

tołaş-: Dolaşmak. 132b/9, 139b/12.

tołdur-: Doldurmak. 179b/10, 261a/11.

tołu: Dolu. 140a/4.

tołan-: Donanmak. 94a/13.

tołat-: Donatmak. 15b/12.

tołp: Top. 36a/4, 39a/2; t. u çevgān 38b/17; t. ü tūfeng 165a/17.

toz: Toz. ayağı t.-ı 18b/11.

töhmət: (Ar.) Birine isnadolunan suç, işlendiği sanılan fakat gerçekliği henüz meydana çıkmamış olan suç, kabahat. 41b/5, 83b/8; t.-i ercümend 42a/9; t.-i hıyānet 74a/12; t.-i zımmet 76b/15.

töşek: Döşek. tur?-ı bi-t. 128b/5.

tübā: (Ar.) Cennet'te Sidre'de bulunduğu inanılan ve geniş gölge salan ağaç. nihāl-i t. 89b/11.

tūde: (Far.) Yığın, küme. 144b/1, 260b/16; t.-i hāk 77a/13, 77b/1, 77b/11.

tūfān: (Ar.) Hz. Nuh zamanında yoldan çıkmışları tedibetmek için Allah tarafından hem gökten yağdırılan, hem de yerden kaynayarak bütün dünyayı kaplayan su. āşār-ı t.-i Nūh 52b/2.

tufūliyyet: (Ar.) Çocukluk, küçüklük; tazelik, körpelik. evān-ı t. 65b/8; 'ünvān-ı t. ü nā-dānī 74a/7; zamān-ı t. 29a/10.

tuğrā: Tura. 219a/11, 239b/16; t.-i belīg 109a/10; t.-yi ğarrā 3a/4.

tuğyān: (Ar.) Taşma, taşkınlık; azgınlık, coşkunsuluk. t.-ı harāret-i havā 121b/17; āvāze-i t. 98a/16; qādem-i t. 150b/6; tārīk-i 'iṣyān ü t. 97b/6.

tuḥaf: (Ar.) Hediyeler; az bulunur, hoş giden şeyler. t.-ı esmār 164b/6; nefā'is-i t. 45a/15.

tuḥfe: (Ar.) Hediye, armağan; yeni çıkma, hoş gider, güzel şey. 106b/2, 161a/10; t. vü hedāyā 45a/10; t.-i ğarīb 45a/5; t.-i ḥaḳīr-āne 8a/4; t.-i ḥicāzī 223b/5; t.-i ṭurfe 63b/11; t. ü hediye 223b/9.

tul: Dul. 138b/1.

tūl: (Ar.) Uzunluk, boy; zaman çokluğu. 183b/6; t.-ı dehr 82a/11; t.-i emel 26b/1; t. u dirāz 111a/5, 164a/11.

tūlā: (Ar.) Daha (pek, çok, en) uzun. yed-i t.- "tam ihtisas ve vukuf, büyük kudret" 33b/17, 160a/17; yed-i t.-yī ṣāmiletü'l-iyād 109a/13.

tulū': (Ar.) Doğma, doğuş. t.-ı āftāb 217a/13; miyān-ı t. u ğurūb 10b/9, 258a/1; t. u ğurūb 254b/17.

tulūs: (Ar.) Silik sayfalar; silinmiş yazılar. t.-veş 103a/15.

tu' me: (Ar.) Yemek, yiyecek; yem. t.-i çeng-i şāh-bāz-ı ceng 39b/6.

tur: ?. t.-i bi-töşek 128b/5.

tur-: Durmak. 60b/12, 93a/9, 152a/7, 260a/13; karşı t.- 30b/11; yerinden t.- 74b/10.

turfe: (Ar.) Turfa; görülmemiş, yeni, şaşılacak şey; kaçınılması gereken. t.-i 'acib 45a/6; gurfe-i t. 247b/7; tuhfe-i t. 43b/3, 63b/11; t.'l-' ayn 148a/11.

turre: (Ar.) Alın saçı; kıvrıkcık saç lülesi. gurre-i garrā-yi t.-i çehre-i sa' âdet 21a/7; t.-i revâh 50a/1.

turuq: (Ar.) Tarikler, yollar. t.-i ' ilel 162b/13; t.-i şettâ 97a/6.

turuq-: Duraklamak; durmak. 168a/12.

tüsen: (Far.) Serkeş, sert, harın (at). 150a/5; evzâ' -i t.-i şüd-hırām 7a/10; licām-ı t.-i tünd-hırām-ı sulţān 128b/14.

tüşe: (Ar.) Ölmeyecek kadar yenecek şey, azık. 14b/13, 42b/9, 137a/5; t.-i kanā' at 111a/13; t.-i ma' āş 128b/6.

tut-: Tutmak. 135a/3, 153a/9, 177b/4; t. kim " farzetmek, varsaymak" 31b/4; mu' āf t.- 86b/10; muqarrer t.- 86b/5; yükün t.- 83a/13.

tutdır-: Tutturmak. söz t.- 76a/8.

tüti: (Far.) Dudu, papağan cinsinden taklit yapan bir kuş. 47b/1; t.-i sühan 3b/5; t.-yi şeker-hande 176a/16; t.-i al-fām-ı şirîn-kām 84a/17; zebān-ı t. elhān 176a/13.

tutuq: (Ar.) Perde, örtü, peçe. t.-i kümün 7b/2; t.-i ufq-ı ' avq 77a/7; t.-i ufq-ı ibdā' 14b/3; verā' -i t.-u'l-erib 27a/4.

tutuş-: Tutuşmak, yanmaya başlamak, alev almak. yan- t.- 147b/4.

tütiyā: (Ar.) Çinko, tutya; göz ilacı. gubār-ı t. 164a/5.

tuy-: Duymak, işitmek. 55a/15.

tuyūr: (Ar.) Kuşlar. 263a/7; havāşıl-ı t. 119a/4; şikār-ı t. 128a/6; t. u vuhūş 19a/1; vuhūş u t. 88a/4.

tüccār: (Ar.) Tacirler, satıcılar. 81b/5, 197a/11; t.-i deyyār 197a/10; t.-i girān-māye 196a/12.

tüfeng: (Far.) Tüfek. top ü t. 165a/17.

tünd: (Far.) Sert, şiddetli, haşin. şayd-ı t. hırām 243b/5; t. u ser-keş 132b/6; tiz ü t. 231b/14; t. hırām 76b/11.

tünd-hū[y]: (Far.) Sert huylu, titiz. t. vü türüş-rūlık 129a/7; cefā-cūy ü t. 225a/13.

tünd-hūlık: (Far.T.) Sert huyluluk. hıyre-rūlık ü t. 197b/2.

türāb: (Ar.) Toprak. 45b/15, 122a/12; t.-ı aqđāmü'l-mevāliyü'l-faķirü's-şehir 4a/3.

türbet: (Far.) Türbe. t.-i Hātem 107b/5, 107b/7; t.-i kisrā 127b/13; t.-i Nūşirevān 127b/6.

türüş-rūlık: (Far.T.) Ekşi yüzlülük, asık suratlılık. 198b/13; tünd-hū vü t. 129a/7.

türüş-rū(y): (Far.) Ekşi yüzlü, asık suratlı. t. ol- 225a/4, 228b/9; t. vü bed-hūlık 184b/2; saħt-gūy u t. ol- 188a/15.

tüvān: (Far.) Güç, kuvvet. maħkūm-ı fermān-ı qadır-i t. 44a/4; ten-i pür-tāb ü t. 76a/10.

tüvānā: (Far.) Güçlü, kuvvetli. za' if ü t. 52b/9.

U

‘ubūdiyyet: (Ar.) Kulluk, kölelik; aşırı bağılılık. 225b/14; hizmet-i ‘u. 62b/2; maķām-ı ‘u. 41a/15; resm-i ‘u. 33a/3; vazā’if-i ‘u. 217b/10.

‘ubūr: (Ar.) Karşı kıyıya geçme; yer değiştirme, başka bir tarafa geçme. ‘u. ét- 104b/10, 262b/8.

uç-: Uçmak. 17b/4, 38a/8, 164a/6, 214b/14, 258b/6.

uçur-: Uçurmak. 176b/5, 184b/8; elden u.- 57a/5.

‘udūl: (Ar.) Sapma, yoldan çıkma; vazgeçme. 97b/1; ‘u. ét- 35a/16, 237a/11.

‘udvān: (Ar.) Düşmanlık; haksızlık, zulüm. ehl-i zulm ü ‘u. 86a/17; semt-i ‘unf ü ‘u. 31b/13; ta‘ addī-i erbāb-ı zulm u ‘u. 9a/7.

ufķ: (Ar.) Ufuk. ruhsār-ı u.-ı maşriķ 104b/15; tutuķ-ı u.-ı ‘avķ 77a/7; tutuķ-ı u.-ı ibdā‘ 14b/3.

‘ufūnet: (Ar.) Kötü koku. gāyet-i ‘u. 255a/2.

uğra-: Tesadüf etmek, rastlamak, rastgelmek; üstüne varmak. 38b/16.

uğur: Ön, yön; yol, amaç. bir u.-dan "birden, bir anda" 179a/14, 233b/17.

‘**uhde**: (Ar.) Söz verme, bir işi üzerine alma; vazife, birinin üzerinde bulunan iş; yapma, becerme. 8a/2, 106b/5; ‘u.-i ‘ahd 77b/13; ‘u.-i cevâb 190b/7; ‘u.-i selâtin 194a/2; ‘u.-i şehryârî 188b/10; ‘u.-sinden gel- 96a/13, 106b/5.

uhdūd: (Ar.) Hendek, yarık. u.-ı žayyıķu’l-ħudūd 173b/15.

uhreviyye: (Ar.) Ahrete ait, ahretle ilgili. merâtib-i u. 253b/15.

‘**uhūd**: (Ar.) Ahidler; yeminler; anlaşmalar. ‘u.-ı ķadīme 237a/13.

uhuvvet: (Ar.) Kardeşlik; mec. dostluk, bağlılık. 156a/11.

‘**uķāb**: (Ar.) Karakuş, kartal; Hz. Muhammedin alem(bayrak, sancak)lerinden birinin adı. ‘u.-ı ‘ālī cenāb 139b/3; ķengāl-ı ‘u.-ı ‘uķūbet 130a/10; şikence-i ‘u. 145b/15.

‘**uķalā’**: (Ar.) Akıllılar, akıllı olanlar. 97a/4, 127a/5, 234b/7; ‘u.-yi büzürg-vār 209b/4; ‘u.-yi fazā’il-güster 11a/12; ‘u.-yi ma’ārif-perver 239b/5.

‘**uķbā**: (Ar.) Ceza; ahiret, öbür dünya. 70b/2, 89b/14, 180b/4; derecāt-ı ‘u. 50b/10; sa’ādet-i ‘u. 140a/2.

‘**uķbe**: (Ar.) Son, sonuç; nöbet, sıra. 165b/5.

‘**uķde**: (Ar.) Dügüm; mec. zor, karışık iş; istenip de ulaşılamadığından dolayı iķe dert olan şey. 112b/11, 243a/14; ĥall-i ‘u.-i kār-ı şa’b 215b/3.

‘**uķūbet**: (Ar.) İşkence, ceza; acı, eziyet. 155b/14, 156b/6; ‘u. ét- 203b/10; ‘u.-i Ĥudā 197b/3; ‘u.-i ‘uķbā 127b/16.

‘**uķūd**: (Ar.) Sözleşmeler, bađlar, şartlar. ‘u.-ı rivāyāt 170b/10.

‘**uķūk**: (Ar.) Karşı gelmek, isyan etmek. 59a/9.

‘**uķūl**: (Ar.) Akıllar, zihinler, uslar. eşĥāb-ı ‘u. 246a/10; farż-ı ‘u. ü evhām 48b/4; ķadr-i ‘u. 27b/13; mūrīş-i taĥarrī-i ‘u. 159a/15; tedbīr-i ‘u. 239a/5.

‘**ulemā**: (Ar.) Alimler, ilim sahipleri. 91a/8, 210b/1, 254b/3; ‘u.-yi Buĥārī 24a/1; ‘u.-yi dīn 9a/5; ‘u.-yi eslāf 53a/11; ‘u.-yi eşrāf 89b/4; ‘u.-yi zamāne 127a/9.

ūlī: (Ar.) Sahip. revş-i ū.-’l-elbāb 29a/7.

ulu: Ulu, çok büyük, yüce. 33b/15, 161a/2.

‘**ulūm**: (Ar.) İlimler, bilgiler. 145a/11; ‘u.-ı ‘ālīye “tefsir, hadis, fıkıh ve benzeri bilimler” 160a/7; ‘u. ü edeb 23b/6; ‘u. ü fazā’il 126a/6.

‘**ulüvv**: (Ar.) Yükseklik, büyüklük, yücelik. ‘u.-i himmet “gayretin, himmetin büyük olması” 79b/7; ‘u.-i menzilet 37a/7; ‘u.-i rütbet 30a/4; ‘u.-i şān "şan ve şerefın yüksek olması" 83b/13; ‘u. miqdār 258b/2.

‘**ulvī**: (Ar.) Yüksek, yüce. hācı-ı ‘u. 221b/4; ‘u. şūret 221b/16

‘**ulyā**: (Ar.) Pek (daha, en, çok) yüce. derecāt-ı ‘u. 24b/13, 87b/14; i‘lā-yi kelime-i ‘u. 38b/10; menākıb-ı ‘u. 22a/2; mertebe-i ‘u. 164a/1; rābıta-i ‘u. 49a/1.

um-: Ummak. 163b/5.

‘**umde**: (Ar.) Dayanılacak, güvenilecek şey, kimse, yer; dayanak, destek; ilke, prensip. 123b/1; ‘u.-i memālik 97a/15.

‘**ummāl**: (Ar.) Devlet görevlileri, memurlar; valiler. 113a/13; ‘u.-ı mülket 190a/6; ‘u.-ı vilāyet 113a/11; ‘u. ü ümenā’ 113a/8.

‘**umūm**: (Ar.) Umumi, genel; hep, bütün, herkes; bütün insanlar. 43a/4; ‘u.-ı ‘ālemyān 12b/14, 86a/14.

‘**umūmen**: (Ar.) Bütün, hep; herkese olduğu gibi. 29a/7, 108b/3, 130b/15, 194b/3, 200b/9.

umūr: (Ar.) İşler, maddeler, şeyler. 80a/17, 180a/11, 211a/11; u.-ı ğarībe 48b/4; u.-ı hılāfet 96a/13; u.-ı memleket 239a/14.

un: Un. 138b/8.

‘**unf**: (Ar.) Şiddet, sertlik, kabalık. 186b/3; kâ‘ide-i ‘u. u luṭf 235b/11; ḥarḳ ü ‘u. 235b/5; semt-i ‘u. ü ‘udvān 31b/13.

‘**unfuvān**: (Ar.) Gençliğin ve güzelliğin başlangıcı; bir şeyin tazelik zamanı; tazelik, parlaklık. ‘u.-i civānī 74a/7; ‘u.-i şebāb “gençlik çağı, tazelik” 24b/15; mürġ-i ‘u.-ı civānī 57a/4.

‘**unḳ**: (Ar.) Boyun, gerdan. 136a/7.

‘**unşur**: (Ar.) Unsur. 30a/7; selāmet-i ‘u.-ı luṭf 111a/2.

unut-: Unutmak. 29b/4, 216a/10.

‘**unvān**: (Ar.) Ünvan, şöret. 140a/1; ‘u.-ı şān-ı sultān 232b/4.

ur-: Vurmak. 20a/17, 38a/17, 51a/17, 77b/1, 111a/15; dem u.- 26b/2.

‘**urefâ**: (Ar.) Arifler, irfan sahibi kimseler. 57a/14; mefhar-ı ‘u.-yi ‘Arab 32a/1; ‘u.-yi ‘Arab 124a/16.

‘**urûc**: (Ar.) Yukarı çıkma, yükselme. ‘u. ét- 75a/4.

‘**urûk**: (Ar.) Irklar, kökler, damarlar. ‘u.-ı hırş 116b/7.

‘**urüş**: (Ar.) Arşlar, gökler, tavanlar. ‘arûs-ı ‘u.-ı devlet 75a/17; nev ‘arûs-ı ‘u. 232b/14.

‘**urve**: (Ar.) Testi kulpu, kova sapı. ‘u.-i vuşkâ-yı iştibâr 70a/2.

‘**uryân**: (Ar.) Çıplak. ‘u. kal- 94a/16; hayrân ü ‘u. 61b/9.

‘**urza**: (Ar.) Hedef, amaç, gaye. ‘arşa-i ‘urza-i s. 215a/4.

uşan-: Usanmak. 177b/5.

‘**uşât**: (Ar.) Asiler, itaatsizler, zorbalar; günahkarlar. 131a/2; ‘u.-ı ümmet 255b/7.

usbû: (Ar.) Hafta. 126a/7.

uşbu: (Ar.) Parmak. 127b/13; u.-ı kisrâ 127b/8.

‘**usret**: (Ar.) Zor, güçlük, sıkıntı. 189a/4; ‘u. çek- 20b/3.

uşturlâb: (Ar.) [eskiden] yıldızların Arz’a nazaran yükseklik derecesini bulmakta kullanılan alet. 15a/17.

uşûl: (Ar.) Asıllar, kökler; başlangıç; yol, yöntem, tertip; birinin soyundan gelme kimseler. u.-ı hükemâ 18b/5; kâbiliyyet-i kabûl-ı u. 47a/11; müzâkere-i furû‘ u u. 24a/7; risâle-i şâmiletü’l-u. 43b/1.

‘**uşûr**: (Ar.) Sırrı öğrenmek. vuķûf u ‘u. 124a/13, 161a/14.

uşda: İşde. 17b/17, 138b/3.

‘**uşşâk**: (Ar.) Aşıklar. 82b/5.

uyan-: Uyanmak. 55a/16.

uyar-: Uyandırmak. 175b/5.

uyıt-: Uyumak. 168a/13.

uyku: Uyku. u.-ya var- 202b/8.

uyu-: Uyumak. 175b/4.

‘**uyüb**: (Ar.) Ayıplar, kusurlar. cümle-i ‘u. 90a/17.

‘**uyūn**: (Ar.) 1) Gözler. ‘u.-ı halk 188a/11. 2) Pınarlar, kaynaklar. ‘u. ü çeşme-sār 259b/14.

uzat-: Uzatmak. ayağ u.- 14a/8; el u.- 13b/7, 58b/2, 215a/7.

‘**uzemā**: (Ar.) Büyükler, şeref ve mevki bakımından saygın kimseler. ni‘ met-i ‘u. 179b/3.

‘**uzlet**: (Ar.) Bir köşeye çekilip kendi kendine ve yalnız yaşama, inziva. gūşe-i ‘u. "ıssız, تنها köşede" 111a/14; lezzet-i ‘u. 111a/16; nişîmen-i ‘u. 111b/9.

‘**uzlet-güzîn**: (Ar.Far.) Yalnızlık köşesine çekilen, tehada yaşayan. kavm-i vahşet-āyîn-i ‘u. 123b/17.

‘**uzmā**: (Ar.) daha (en, pek, çok) büyük. derd-i havādiş-i ‘u. 163a/16; hādîşe-i ‘u. 60b/3; hilāfet-i ‘u. 252b/15; ni‘ met-i ‘u. 84a/13.

‘**uzūbet**: (Ar.) Hoş olmak, tatlı olmak. 64a/1; mā’i-i ‘u.-me’āb 63b/16.

uzun: Uzun, kısa karşıtı. 259a/6.

‘**uzv**: (Ar.) Organ; bir bütünü meydana getiren üyelerden her biri. 53b/3, 85a/9, 85a/10, 99a/4, 173b/12.

Ü

übbehet: (Ar.) Büyüklük, ululuk. ü. ü şevket 70b/12.

‘**übeyd**: (Ar.) Kulcağız, kölecik. 37b/3.

übüvvet: (Ar.) Babalık, atalık. üstād-ı ü.-me’āb 24a/11.

ücret: (Ar.) Ücret. 145a/16; ü. ü ‘ivaż 160b/6.

üçür: (Ar.) Ecirler, sevaplar. 221a/1.

üç: Üç. 95b/10, 141b/2, 250a/12; ü.-yüz 44a/11, 199b/14; ü.-yüz altmış 199b/12, 200a/8; ü. kerre yüz biç 39a/9.

üçinci: Üçüncü. 119b/7, 127a/5, 141a/11, 142a/14, 218a/11.

üdebā: (Ar.) Edipler, yazarlar. 65a/2.

üftāde: (Far.) Düşkün, düşmüş, biçare; aşık. 63b/7, 194b/15, 197a/2; ü. ol- 86b/3; za‘ife-i ü. 130a/3; fuqarā vü ü. 137b/10.

üftān: (Far.) Düşen; düşerek. ü. ü hīzān "düşe kalka" 138a/4, 149b/11.

ülfet: (Ar.) Alışma, kaynaşma; ahbaplık, dostluk. 176a/1, 210b/1; ü. ü istinās ét- 175a/15; ü. ü muvāneset ét- 173a/7; muşāḥabet ü ü. 141b/9; şadāḳat ü ü. 30a/15.

ümem: (Ar.) Ümmetler. cümle-i ü. 43b/10; kāffe-i ü. 43a/4, 252b/17; selāṭin-i sevālif-i ü. 12a/4; ü.-ü'l-mü'minîn 91b/1.

ümenā': (Ar.) Güvenilir kimseler. ü.-ı der-gāh 244a/6; rüsül-i ümenā 237b/12; ü. ve 'ummāl 229b/14; 'ummāl ü ü. 113a/8.

ümerā: (Ar.) Emirler, beyler; binbaşı, yarbay, albay rütbelerinde bulunan fermanlı subaylar. 70b/11, 71a/2, 231b/2; ü. vü kübrā 34a/3; ü. vü leşkeriyān 119b/6; ü. vü sipāhī 244a/5.

ümīd: (Far.) Umut, umma. 178a/3, 218b/3; ḥadeng-i ü. 70a/10; ü.-i şādıḳ 49b/9; ü.-i git- "ümidini kalmamak" 165b/5; ü.-i kaç' et- "ümidini kesmek" 52b/7; nā-ü. "ümitsiz" n. ol- 172a/5; nā-ü.-lik "ümitsizlik" 225a/15; pür-ü. "çok ümitli, ümit dolu" nevid-i pür-ü. 151a/5.

ümīd-bürīde: (Far.) Umutsuz, umudunu kesmiş. ü. ol- 196b/6.

ümīd-vār: (Far.) Umutlu. 41b/17, 54b/12, 64b/2, 75a/6, 218b/8; murādāt-ı ü. 227a/2.

ümmehāt: (Ar.) Esaslar, asıllar; değerli bilimsel kitaplar. ābā'-i ü. 5b/17; ü.-ı dōstān 213a/9; ü.-ı mühimmāt 44b/16, 237a/1.

ümmet: (Ar.) Ümmet. 'uşāt-ı ü. 255b/7.

ün: Ün. 36b/17.

üns: (Ar.) Alışma, yakınlık, dostluk. ifāde-i ü. ü ülfet 235b/8.

ünşā: (Ar.) Dişi. 245b/3.

ünsiyye: (Ar.) Alışmış, sokulgan; arkadaş. kelimāt-ı ü. 111b/14.

ünüşet: (Ar.) Dişilik. zükūret ü ü.-i māhī 247a/17.

'ünvān: (Ar.) Kitap, mecmua, makale başlığı; ad, isim; şöhret. 49a/17, 79b/9, 242a/8; 'ü.-ı tufūliyyet ü ü nā-dānī 74a/7.

ürk-: Ürmek. 72b/16; ü.-üp kaç- 73a/1.

üsārā: (Ar.) Esirler. ü.-yı Furs 180a/8.

üslüb: (Ar.) Farz, yol, biçim, usul; ifade yolu. 37b/7, 104b/15; ü.-i hakīm "hikmetli söz söyleme tarzı" 31b/14; ü.-ı sâbık 178b/12; tağyir-i ü. 140b/5, 159b/4.

üss: (Ar.) Üs; esas, asıl, kök, temel. ü.-i resis 260b/17; ü.-i esis 17a/6.

üst: Üst, alt karşıtı. 47b/5, 88a/9, 138a/11, 174b/4, 261b/7.

üstād: (Far.) Üstat. 20a/6, 82a/16, 226b/4; ü.-ı edib 17b/11; ü.-ı qadim 4b/5, 233a/9; ü.-ı zer-ger 183b/8.

üstühān: (Far.) Kemik. 95b/9, 149b/10, 165b/17, 168b/15, 241a/11.

üstün: Üstün. 34a/17.

üstüre: (Far.) Ustura. 202b/9, 202b/13; ü.-i tiz 201b/9.

üstüvār: (Far.) Sağlam, kuvvetli, dayanıklı; güvenilir, emin. ü. kııl- 75a/11; ü. ol- 31a/16, 43b/17, 97a/10; hişār-ı ü.-ı nikāh 74a/9; sedd-i ü. 261b/3.

üş-: Topluca gelmek, toplanıvermek, üşüşmek. 59a/3, 69a/3, 119a/7, 262a/10, 262b/7.

üzer+: Üst. 22a/9, 35a/7, 54a/2, 127a/3, 221a/4.

üzere: Üzere. 4b/4, 15a/5, 106b/10, 118b/15, 147b/6.

V

vā-beste: (Far.) ...e bağlı. 20a/2, 68a/10, 111a/3, 223a/2; v.-i raḥm ü eşfāk 189a/1.

vācib: (Ar.) Yapılması gerekli, zorunlu. 74a/9, 142b/4, 212b/5; v. gör- 16b/10, 248b/1; v. kııl- 190b/7; ḥazret-i v.-ü'l-vücūd "varlığı lüzumlu olan, Allah" 27b/11.

vācibāt: (Ar.) Vacip olan, yapılması gerekli olan şeyler. ferāyiz ü v. 49b/17.

vācibe: (Ar.) Yapılması vacip derecesinde lüzumlu şey. kıbāle-i v.-ü'l-ḳabūl 43b/2.

va' d: (Ar.) Söz verme, üstüne alma; yapılmasına söz verilen şey. v. ü va' id 235b/12.

va' de: (Ar.) Vade. v. eyle- 106b/1, 174a/6; v.-i kerime 154b/7; envā' -i v. 172b/14; v.-si zamānı gel- 261b/17.

vādī: (Ar.) İki dağ arasındaki uzun çukur, dere. 105a/16; v.-i 'aceb ü tekebbür 87b/4; v.-i 'amiḳ 259b/2; v.-i cehennem 259b/1; v.-i pür-ḥaṭar 260a/15.

vāfī: (Ar.) Yeter, tam, elverir; sözünde duran, sözünün eri. 217a/12, 224b/9; ḳışsa-i pür-nümüne-i v. 114b/16; meded-kār-ı v. 73a/13; emīn ü v. ol- 232a/12.

vāfir: (Ar.) Çok, bol. 91b/14, 240b/2; ḥazz-ı v. 111b/5; şīr-i v. 123b/14; v.-ü't-temettu' 161b/1; a' zam u v. 157a/7.

vāfire: (Ar.) Çok, bol. 'ā'ide-i v. 117a/12; cevāhir-i v.-i zāhire 94a/14.

vāfiye: (Ar.) Yeter, tam, elverir; sözünde duran. rābıta-i v. 33b/8.

vaḥāmet: (Ar.) Güçlük, zorluk; tehlikeli ve korkulacak durum. 81b/3, 125a/9, 148b/9; netice-i v.-i 'ākıbet 197b/11; şe'āmet ü v. 226b/15.

vaḥdāniyyet: (Ar.) Birlik, Allah'ın bir oluşu. 32b/7.

vaḥdet: (Ar.) Yalnızlık, teklik, birlik. delil-i v. 32b/13; ḥükm-i v. 66a/14; maḳām-ı v. 173b/4.

vāhī: (Ar.) Boş, manasız, faydasız (şey). v. ol- 142b/16.

vāhib: (Ar.) Hibe eden, bağlayıcı, bağışlayan. ḥazret-i v.-ü'l-āmāl "istekleri gerçekleştiren, Allah" 68a/7; ḥazret-i v.-ü'l-aṭyā "ihşan veren Allah" 49a/2, 261b/14, 257b/6.

vāḥid: (Ar.) Tek, bir; Allah. dirhem-i v. 245b/16; feres-i v. 92a/8; silk-i mülk-i v. 34b/3; v. ü ğayr-i müte' addid 46b/4.

vāḥide: (Ar.) Tek, bir; Allah. kelime-i v. 237b/2; nehele-i v. 122a/15.

vāḥid: (Ar.) Bir, yalnız, tek. v.-i 'aşr 17a/1, 46a/10.

vāḥiden: (Ar.) Tek olarak, yalnızca. v. ba' de vāḥidin "birer birer" 241b/14.

vahīm: (Ar.) Ağır, sonu tehlikeli, çok korkulu. 181a/11, 197b/12, 259a/14; havā'ı v. 128a/8.

vahiy: (Ar.) Vahiy, bir fikrin veya bir emrin Allah tarafından bir peygambere bildirilmesi. 70b/7, 150a/12, 251a/9, 256b/3, 256b/3.

vahş: (Ar.) Vahşi. emāşil-i v. ü ṭayr 240b/2; v. ü ṭayr 239b/14.

vahşet: (Ar.) Vahşilik, yabaniilik; ıssızlık; korku. 176b/14; sebep-i kaṭ' iyyet ü v. 186a/12; teferrüd ü v. 173a/13; ḳavm-i v.-āyın-i 'uzlet-güzin 123b/17.

vahşet-engiz: (Ar.Far.) Korkunç. bed-süḥan-ı v. ü dehşet-āmiz 202a/6.

vahşī: (Ar.) Yabani, insandan kaçan; ürkek, korkak. mürğ-i v. 97b/8.

va'īd: (Ar.) Yıldırma, korkutma, ikaz, tehdit. 194a/14; va' d ü v. 235b/12.

vak̄c̄: (Ar.) Ağırılık, ağırbaşlılık; yüksek yer. v.-i bisyār 236b/3.

vak̄ār: (Ar.) Ağırbaşlılık, temkinlilik. cādde-i sūkūn u v. 216b/2; meyāmin-i ḥilm ü v. 216b/5; şāhib-i v. 232a/12; v. ü temkīn 185b/10; v. ü vera^{c̄} 30a/13; şebāt ü v. 72a/4; ḥilm-i bī.-v. 185b/11.

vak̄āyi^{c̄}: (Ar.) Vakalar, olaylar. 70a/2; v.-i dehr 156b/10.

vak̄f: (Ar.) Duruş, durma. 8b/13.

vak̄i^{c̄} ā: (Ar.) Gerçek, gerçi, her ne kadar. 64a/10, 119a/6, 177a/8; ḥaḳīḳat-ı v. 76a/13.

vak̄i^{c̄} a: (Ar.) 1) Vuku bulmuş, olmuş bir iş, gerçek. 60b/7; v.-i muṭābaḳat 141a/12; v.-i ^{c̄} acibe 166a/10; v.-i hā^{c̄} ile 170a/7; şūret-i v. 234a/2. 2) Rūya. 149b/15, 189b/1.

vak̄ıf: (Ar.) Duran, ayakta duran; bir şeyi elde eden; bir işten haberli olan. 17b/6, 202b/2; v. kıl- 145a/9; v. ol- 37a/8, 118b/4, 232a/14.

vak̄i^{c̄}: (Ar.) Vuku bulan, olan; geçen, geçmiş olan. 109b/13, 204b/7; v. ol- 24a/13, 70a/2, 198b/16; mā-hüve'l-v. "olduğu gibi" 152b/14.

vak̄i^{c̄} a: (Ar.) Hâdise, olay. zebān-ı v. 217a/17.

vak̄kad: (Ar.) Ateşli, kıvrak zekalı. zihni v.-i ḥızr sīmā 232b/10.

vakt: (Ar.) Vakit, zaman; çağ. 57a/16, 82b/12, 112b/8; v.-i fırsatda "fırsat zamanında" 59a/4; v.-i şadāret 4b/5; v.-i seḫer 52a/9; v.-i şām 165b/14; v. ki 25a/17, 55a/12; bī.-v. "vakitsiz, uygunsuz" 215b/10.

vak̄thā ki: (Ar.) Ne vakit ki, o vakit ki, olduğu vakit. 10b/4.

vālā: (Far.) Yüksek, yüce. 125b/7; bünyād-ı v. 261b/12; der-gāh-ı v. 45a/11; ḥiṣāl-ı v. 22a/2; kerāmet-i v. 24b/14; meclis-i v. 205b/13; şeh-zāde-i v. 26a/1.

vālī: (Ar.) Vali. 26a/16, 80b/15, 141b/3; v.-i ^{c̄} ādil 197a/9; v.-i ma^{c̄} delet nizām 44a/9; v.-i Şām 99b/11; v.-i vilāyet 181b/3.

vālid: (Ar.) Baba. 22b/2; v.-i mācide 21b/14.

vālidāt: (Ar.) Anneler. memāt-ı v.-i veledāt 89a/1.

vālide: (Ar.) Doğuran, ana. v. edin- 178a/8; hevā-yı vilā-yı v.-i merḫūme 91b/5.

vālīh: (Ar.) Şaşkın, hayret içinde. 152a/15; v.-i ser-geşte ol- 146a/11.

vām: (Far.) Borç. giriftār-ı dām-ı v. 100b/2.

var: Var. 12a/11, 53b/12, 93b/11, 122b/3, 197b/4; v. ol- 18a/2.

var-: Varmak, gitmek, ulaşmak. 42b/4, 95a/10, 144a/14, 197a/6; huzūr-ı rāhata v.- 60a/11.

varak: (Ar.) Yaprak; yazılmış kağıt. 25a/14; sebak-ı v.-ı du‘ā vü şenā’ 47b/3; v.-ı gül 25a/17; şāhid-i v. 21a/2.

varağa: (Ar.) Tek yaprak; yazılı kağıt. zāhr-ı v.-i melik 25b/3.

vāreste: (Far.) Kurtulmuş, azat edilmiş; serbest, rahat. v. ol- 140b/15, 200b/5.

vārid: (Ar.) Gelen, erişen; bir şey hakkında çıkan, söylenen, olması beklenen. v. ol- 96b/17, 112b/16, 135a/13, 184b/13, 207a/12.

vāriş: (Ar.) Mirasçı, kendisine miras düşen. v. ü aḥad 20a/1.

varlık: Varlık. 253b/14.

varṭa: (Ar.) Kuyu gibi oyuk ve derin yer, uçurum; mec. tehlike, içinden çıkılması güç iş. 170a/4; v.-i girdāb-ı ıztırāb 42a/1; v.-i helāka yetür- 131b/4; v.-i helāka düş- 222b/14; v.-i telef ü tārāc 214b/14.

vasaṭ: (Ar.) Orta, iki şeyin arası; cemiyet muhiti, iç; bel. v.-ı dār 27b/7.

vaşf: (Ar.) Vasıf, nitelik, özellik, sıfat. 15a/14, 21a/6, 63b/17; v. ét- 212a/13, 257b/9; v.-ı ḥāl 257a/17; v.-ı ḥüsn 44b/14.

vāşıf: (Ar.) Vasfeden, bildiren; öven. 166b/14; v.-ı sālif 166b/14.

vāşık: (Ar.) Güvenen, inanan. recā-yi v. 49b/9, 57a/7.

vāşıl: (Ar.) Erişen, ulaşan, kavuşan. 254a/11; v. ol- 39a/5, 76a/6, 178b/17; v.-ı maḫşūd 105b/8.

vāsıṭa: (Ar.) Vasıta. 24b/14, 65a/13, 98b/5; v.-i vālā 49a/1; bī-vāsıṭa-i vezīr 212b/10.

vāşıtī: (Ar.) İyi cins bir kamyş kalemi. vesāṭet-i v.-i sebük ḥırām 11a/6, 230b/17.

vasī‘: (Ar.) Geniş; açık; bol; engin. v.-ü’l-etṛāf 42b/13; ravza-i pūr-şafā-yi vasī‘ ü’l-fezā-yi lā-hūt 240a/10.

vāsi‘: (Ar.) Geniş; açık; enli; bol. mekân-ı v. 173a/5.

vaşıl: (Ar.) Birinden asla ayrılmaz [kimse]. qarābet-i v. 117b/3.

vaşıyyet: (Ar.) Vasiyet; mec. Öğüt, tenbih. 40a/3; v. ét- 125a/2; v. eyle- 40a/3.

vaşiyyet-nāme: (Ar.Far.) Vasiyetname. 243b/2; v.-i erd-şîr 81a/11.

vaşl: (Ar.) Ulaştırma, birleştirme; ulaşma, birleşme; kavuşma. 77b/10; metâ^c-ı v. 123a/15.

vaşşâf: (Ar.) İyi açıklayıcı, iyi anlatıcı. 11a/5.

vaţan: (Ar.) Yurt. v. ol- 183a/9; v.-ı aşlî 221b/9; v.-ı me'lûf 64b/4; ârzü-yı v. 262a/14.

vaţar: (Ar.) İş, hacet, ihtiyaç. kaçâ-yı v. ét- 28b/16, 152b/12; kaçâ-yı v. kııl- 128a/5.

vaz': (Ar.) Koyma, konulma, tayin etme; meydana getirme; duruş, tavır, hareket. 23b/12, 81a/4, 165a/4; v. ét- 36b/17, 139a/7; v. olın- 27b/7, 73a/4; v.-ı fitrî 92b/10; v.-ı nâ-hôş 132b/6; v.-ı sâbık 176a/1; v. ü ta' yîn ét- 124a/6.

va'z: (Ar.) Vaaz, dinî öğüt. 91b/4; minber-i v. 91b/6.

vazâ'if: (Ar.) Vazifeler, görevler. v.-i irşâd u naşîhat 8a/2; v.-i 'ubüdiyyet 217b/10.

vâzi': (Ar.) Koyan; temelini koyan, kuran; yapan, hazırlayan. 131b/11; v. ol- 221a/1; zâhir ü v. ol- 81a/6.

vâzih: (Ar.) Açık, meydanda, belli. 57a/14, 77a/8, 111b/14, 213a/1, 240a/17.

vâzihât: (Ar.) Açık, meydanda olan şeyler. każiyye-i v.-ü'l-bürhân 28b/3.

vazî': (Ar.) Alçak, bayağı, adi, aşağı. v. ü şerîf 61a/8, 239b/7.

vaz'î: (Ar.) Ortaya koymakla ilgili, tanıtmaya ve meydana çıkarmaya özgü. v.-i maķbûl 19a/5.

vazîfe: (Ar.) Vazife, görev. 74a/10, 86a/5, 94b/9; v.-i ders 17a/15; v.-i hayâl 79a/11.

ve: (Ar.) Ve. 57a/14, 75b/6, 80b/2, 111a/8, 216a/7.

vebâl: (Ar.) Şiddet, ağırlık, azap; günah. 194b/10; v.-ı 'azîm 92b/6; v.-ı emr 88b/16; giriftâr-ı dâm-ı v.-ı 'azîm 211b/13; v. ü evzâr 214b/15.

veca': (Ar.) Ağrı, sızı, acı. 149a/14, 149b/3, 149b/17; v.-ı işbr' 149a/10; v.-ı şedîd 149b/8.

vecâhet: (Ar.) Güzel yüzlülük, gösterişlilik; itibar; onur, şeref. câh ü v. 28b/12.

vech: (Ar.) 1) Yüz, çehre; üst, düz, yüz. 135a/4; v.-i âher 248a/13; v.-i arz "yeryüzü" 63a/6, 130b/15, 173a/9. 2) Sebep, vesile; vasıta; üslup, tarz. 99a/3, 231b/17; v.-i helâl 96a/14; bu v.-le 197a/12; her v.-le 21b/10, 24b/7; hiç bir v.-le 67b/2; ne v.-le 239a/10.

vecih: (Ar.) Güzel, hoş. vech-i v. 139a/6.

vedā': (Ar.) Ayrılma, ayrılış, Allah'a ısmarladık. v. ét- 82a/10, 164a/17; v.-ı miz-bân 104b/16; hîn-i v. 95b/16.

vedāyi': (Ar.) Emanetler. v.-i hâzret-i hâlikü'l-berâyâ 53b/13.

vefâ: (Ar.) Sözünde durma; dostluğu devam ettirme. 78b/13; v. ét- 73b/7, 180a/10; kâdem-i v. 78b/13; v. vü şefkat 30a/16.

vefâ-dâr: (Ar.Far.) Vefalı, sözünde, sevgisinde duran. 106b/13; kul-ı v. 241a/13; recül-i v. ü hâkq-güzâr 181b/6; yâr-i v. 105b/6, 175b/7.

vefâ-dârlık: (Ar.Far.T.) Vefadarlık, vefalılık, sözünde, sevgisinde durma. 213a/12; v. loğması 241a/10.

vefât: (Ar.) Ölüm, ölme. 73a/8, 99b/5, 129b/15; v. ét- 35a/1, 60b/17; ba' de'l-v. 22b/10, 66a/17.

vefık: (Ar.) Uyuma, uygun gelme, uygunluk; tılsımlı dua, muska. 30a/3, 88b/14, 90b/13; v.-i dil-hâh "gönlün istediği gibi" 68a/4; v.-i hikmet 212b/3.

vefret: (Ar.) Çokluk, bolluk, zenginlik. 257b/11; v. ü keşret 173a/12.

vehhâc: (Ar.) Çok parıltılı, çok alevli. 95a/6.

vehm: (Ar.) Kuruntu, yersiz korku; şüphe, tereddüt. v. ét- 165b/4; v.-i şâh 24b/10; galebe-i v. 163a/17; v. ü gümân 98a/4, 195b/15; v. ü hayâl 238a/8.

vehn: (Ar.) Gevşeklik, kuvvetsizlik. v.-i tâze 143a/5.

ve illâ: (Ar.) Olmadığı halde, olmazsa, yoksa. 78a/1, 131b/4, 145a/2, 193b/2, 223b/2.

veķâhat: (Ar.) Hayasızlık, utanmazlık, edepsizlik. v. ü ķabâhat 127b/11; zebân-ı v. ü ķabâhat 51a/17.

vekîl: (Ar.) Birinin adına söz söyleyen veya hareket eden kimse; bakan. 9b/6; v.-i luţf-ı ilâhî 68b/13; v.-i muţlak "vekaleti hiçbir şarta bağlı olmayan vekil" 43b/6, 179b/6.

velâyet: (Ar.) Velilik, ermişlik; başkasına sözünü geçirme; dostluk, sadakat. v.-i 'ahd 81a/7, 81a/8; 'azîz-i v.-engîz 221b/8; v.-şi'âr "veli, ermiş; sadakatli" vâlî-i v.-şi'âr 52b/12.

- veled:** (Ar.) Çocuk, erkek evlad, oğul. 22b/2, 137a/6; v.-i e' azz 137a/6; v.-i şulbī "öz oğul" 16b/6; v.-i tācir 174a/3.
- ve'l-hāşıl:** (Ar.) Sözün kısası, kısacası. 99a/16, 142b/15, 164a/4.
- velī:** (Far.) Velâkin, amma, fakat. 34a/17.
- velīkin:** (Far.) Lakin, amma, fakat, ancak. 14b/8, 91b/11.
- velīme:** (Ar.) Düğün ziyafeti, şölen; evlenme, düğün. 161b/11, 161b/16; v.-i 'azīme 103a/6, 161b/8; meclis-i v. 162a/8.
- veliyy:** (Ar.) Allah'ın adlarından biri; ermiş. v.-i ni' met "nimet sahibi, velinimet, besleyen" 58a/15, 224b/5; emr-i v.-i ni' met 224a/17; hıkk-ı v.-i ni' met 209a/14, 224a/15.
- veliyyullāh:** (Ar.) Ermiş kimse; Allah'ın sevgili kulu. 87a/12, 205a/4.
- veliyyü'l-'ahd:** (Ar.) Bir hükümdardan sonra hükümdar olacak kimse. 8b/2.
- ver-/ver-:** Vermek. 7a/12, 37a/16, 56a/12, 224b/12; yolında baş v.- 189a/12; fırsat v.- 192a/6; haber v.- 141b/17; hayāt v.- 252b/11; icāzet v.- 149a/12; mehl v.- 170b/1; mühlet v.- 27a/1; rızā v.- 29a/12; selām v.- 82a/4.
- verā:** (Ar.) Evren, kainat; tüm insanlar. v.-yī hicāb 29a/17, 91b/8.
- verā':** (Ar.) Arka, geri, öte; başka, gayri. v.-ı berāyā 249b/5; v.-i cidār 17a/17; v.-ı deryā 254b/17; v.-i tutuğu'l-erīb 27a/4.
- vera':** (Ar.) Haramdan uzak durma, dine bağlı kalma. 50a/3; vaqār ü v. 30a/13; ruqūş-ı nuqūş-ı v. ü 'ibādāt 50a/1; kelām-ı ehl-i 'ilm ü v. 209b/9.
- verd:** (Ar.) Gül. v.-i tāze-i nāz-perverd 21b/7.
- veril-/veril-:** Verilmek. 186b/3; kerāmet v.- 91a/2; kudret v.- 34b/5; nām v.- 7b/15; ruşat v.- 192a/8.
- verzīş:** (Far.) Çalışma, işletme; bir işi âdet edinme. v. ét- 4a/11.
- vesā'il:** (Ar.) Vesileler. 39a/6, 253b/6, 256b/10; mu' aşir-i v. ü mübāşir-i delā'il 254a/10.
- vesā'i':** (Ar.) Vasıtalar. 79b/4; mu'tālebe-i v. 254a/11; sofrā-i v. 254a/10.
- veşāk:** (Ar.) Bağ. 171a/13, 177b/7.
- vesātet:** (Ar.) Araya girme, vasıta olma, aracılık etme. 75a/3, 182a/11, 208a/12; v.-i riyāzet 44a/12; v.-i sahvāvet 107b/16.

veşâyâ: (Ar.) Vasiyetler. 127a/12, 127b/4, 195b/14; cümle-i v. 40a/4; kazâyâ-yı v. 7b/9.

veşîle: (Ar.) Yol, vasıta; bahane, sebep; fırsat, elverişli vaziyet. 77b/13, 140b/15, 253b/6; v. kı1- 82a/6; v. ol- 258a/2; v.-i müddet ü vuşlat 186a/11.

ve's-selâm: (Ar.) İşte o kadar, son söz budur, artık bitti. 198b/8.

vesvese: (Ar.) Şüphe, kuruntu, endişe. 72a/8.

veşy: (Ar.) Söze yalanlar katıp yakıştıрма; gammazlık etme. v.-i sürür u şafâ' 42b/7.

veyâ: (Ar.Far.) Veya, yahut. 54b/16, 71b/2, 104a/16, 240a/9, 256a/17.

ve-yâhûd: (Ar.Far.) Veya; isterseniz; iyisi. 49a/7, 184b/3, 185b/16, 209b/14, 222b/5.

vezâ'if, vezâyif: (Ar.) Vazifeler, ödevler. v.-i hacc 111b/2; v.-i ziyâfet 104b/7; v.-i zuhûr 75a/11; vaqt-i ikâmet-i v.-i hizmet 25a/9.

vezâret: (Ar.) Vezirlik, paşalık. avân-ı v. 4b/5; mesned-i v. 215a/10, 228b/16; vizr-i v. 214b/8.

vezîde: (Far.) Yel esmek. 5a/17, 79a/3.

vezîr: (Ar.) Valilik, vekillik gibi yüksek rütbelerde bulunan "paşa" ünvanını taşıyan kimse. 88a/15, 161a/6, 170b/6; v.-i a' zâm "sadrazam, başvekil" 31a/8; v.-i ferzâne 160a/12; v.-i kâr-güzâr 160b/4; v.-i nâm-dâr 160a/10; v.-i râst 216b/12; v.-i 'Uṭârid nazîr 42b/9.

vezîrgân: (Ar.Far.) [vezîr'in ç.]. v.-ı zamân 194b/1; nüdemâ-yı v. 125b/2.

vezn: (Ar.) Tartma, tartılma; tartı; ağırlık. 16a/9.

vifâk: (Ar.) Uygunluk, aynı düşüncede olma; barış. emr-i v. 213a/8; hûkûk-ı v. 59a/9; hüsni-i v. 213a/17; netice-i v. 211a/9; v.-nümün "uygunluk gösteren" 213b/5.

vikâ': (Ar.) Cinsel ilişkiye girme; savaş, dalaşma, çekişme. 57b/3.

vilâ': (Ar.) Birbirinin ardı sıra gelme; ahbaplık, dostluk, yakınlık. hevâ-yı v.-yı vâlîde-i merhûme 91b/5.

vilâdet: (Ar.) Doğurma; doğma. 16a/1.

vilâyet: (Ar.) Vilayet, il. 59b/7, 66a/13, 81a/14, 190a/7; v.-i devlet 12a/16; v.-i Rûm 40a/17; v.-i Şâm 99b/11; eyâlet-i v. 28b/14; pâdişâh-ı v. 26a/13.

vîrân: (Far.) Yıkık, yıkılmış; kederli, üzgün. v. eyle- 40a/10; v. ol- 202b/16; dil-i v. 53a/3.

- vīrāne:** (Far.) Yıkılmış veya pek harabolmuş yer, yapı. 194b/14, 195a/7, 195b/4.
- vişāk:** (Far.) Ev, loca, kulübe. 104b/7, 196b/9, 196b/17, 197a/1, 197a/1.
- vişāl:** (Ar.) Ulaşma, bitişme; sevgiliye kavuşma. 77b/9; dāmen-i v. 63b/12; ihtimāl-i v. 59a/2; mürğ-i hayāl-ı v. 60a/2; rüz-ı v. 152a/13.
- visām:** (Ar.) Güzel yüzlüler. cīl-i v. 100b/3.
- vizr:** (Ar.) Günah, suç; ağırlık, yük. 221a/3, 221a/4; v.-i vezāret 214b/8.
- vufūr:** (Ar.) Bereket, bolluk, çokluk. 44a/9, v.-ı ferāset ü kiyāset 44b/16; 248a/10; v.-ı ma^çdelet 109b/5; v.-ı murād 76b/17.
- vuḥūṣ:** (Ar.) Yabani hayvanlar; ıssız, تنها yerler. v. u tūyūr 88a/4; tūyūr u v. 19a/1.
- vuḳū^ç:** (Ar.) Karşı karşıya gelme, karşılaşma, isabet etme; geçme, olma, oluş. v.-a gel- 40a/2; ba^çdel-v. 247a/7.
- vuḳūf:** (Ar.) Durma, duruş; öğrenme, anlama, haber alma. 120b/1, 139a/11, 198b/2; şāḥib-i v. ol- 140b/13; v. u ^çuṣūr 124a/13.
- vuṣkā:** (Ar.) Çok sağlam, kuvvetli, muhkem. ^çurve-i v.-y1 ıṣṭibār 70a/2.
- vuṣlat:** (Ar.) Vuslat, kavuşma, birleşme. vesāle-i meveddet ü v. 186a/11.
- vuṣūḳ:** (Ar.) Güvenmek, itimat etmek. 106a/8; v.-ı kāmīl 221a/8.
- vuṣūl:** (Ar.) Ulaşma, varma, erişme. 52a/10, 166a/8, 253b/16; v. bul- 21b/2, 77a/5; v. ol- 193b/15.
- vuṣū^ç:** (Ar.) Abdest alma; abdest. 23b/13, 144b/9.
- vuṣūḥ:** (Ar.) Belli olma; açıklık, parlaklık. bī-v. 98a/4.
- vücūb:** (Ar.) Vacib ve lüzumlu olma. v.-ı meşveret 1b; der-v.-ı meşveret 11b/13.
- vücūd:** (Ar.) Bulunma, var olma, varlık. 16b/9, 32b/13, 135b/6; v.-a gel- 189b/3, 259a/1; v. bul- 66a/8; v.-ı ḥabīṣ-i ḥasūd 207a/14; ^çadīmü'l-v. 100a/8.
- vücūh:** (Ar.) Yüzler, çehreler; bir memleketin ileri gelenleri. v.-ı āḥer 26b/13; v.-ı bī-intihā 97a/6; v.-ı iḥsān 178a/7; v.-ı imtiḥān 100a/2.
- vüfūd:** (Ar.) Elçiler. 250a/3.

vülât: (Ar.) Valiler. 130b/15; v.-i vilâyet 196a/4; v.-i vilâyet-i simât 24b/4; cümle-i v. 130b/13; es'ad-ı v. 113a/12; v. ü hükâm 199b/3; v. ü mülük 130b/3.

vürüd (I): (Ar.) Gelme, geliş, varma, yetişme. v. ét- 95b/4, 250a/2.

vürüd (II): (Ar.) Gül fianları, güller. güher-i vücūd-ı nâdirü'l-v. 103b/14.

vüs'at: (Ar.) Genişlik, bolluk; para durumu; boş meydan, fırsat. v.-i 'arşa-i vilâyet 86a/16; v.-i kudret 88a/2; v.-i vilâyet 127a/8; maşrûf-ı v.-i ma'îşet 66b/2.

vüzerâ(t): (Ar.) Vezirler. 65b/15, 159b/7, 212b/16, 238b/9; v.-yi 'adâlet-âyîn 46a/5; v.-yi hükemâ-yi hüceste-kâr 157b/10; hengâm-ı v. 227b/14; şadr-ı v. 215b/6; v. vü ketâ'ib 119b/7; v. vü ümerâ 254a/6; der-âdâb-ı v. ü küttâb 11b/12.

Y

ya: "yahut, veya, peki" anlamlarında bağlaç. 25b/15, 35b/15, 50b/2.

yâ: (Ar.) Ey!, hey! 32b/5, 37b/1, 80b/5, 201a/6, 250b/9.

yâbân: (Far.) Çöl, sahra. y.-a at- 8a/9, 56b/14, 177b/10.

yab yab: Yavaş yavaş. 174b/16.

yâd (I): (Far.) Hatırlama, anma; hatır, gönül. 181b/5; y. eyle- 98b/8; y. olın- 114b/5.

yad (II): Yabancı. 44a/1, 104a/5.

yâd-gâr: (Far.) Yedigâr. 45a/8, 87a/1, 221a/12; y. kal- 17a/3, 141b/11; y. koy- 43b/13, 106b/14.

yağı: Düşman, hasım. y. ol- 199a/1.

yağmâ: (Far.) Çapul, zorla mal kapma. y. kıl- 83a/9.

yahtemil: (Ar.) İhtimal, olabilir. 98a/8, 232a/2.

yâhūd: (Far.) Veya; isterseniz; iyisi, daha doğrusu. 12b/12, 117a/12, 168b/12, 252b/3.

yağ-: Yakmak. 202a/6, 261a/14; y.-miş ol- 36a/10; y.-up yandur- 147a/8.

yağıl-: Yakılmak. 261a/15.

yağın: Yakın. 123b/6, 138a/8, 138a/17, 208a/6; y. u ırak 24b/16.

yaķın: (Ar.) Sağlam bilgi, kesin olarak bilme. 27b/1; ehl-i y. 61a/4; maķām-ı y.-e  r-
195a/13; mevā'iz-i meşāyih-i ehl-i y. 85a/14; 'ayne'l-y. "bir şeyi kendi gözleriyle
görüp mahiyetini bilme" 83a/6, 126b/5.

yaķinen: (Ar.) Kesin olarak, hiç şüphe edilecek bir tarafı bulunmaksızın. 105b/4, 174a/13,
177b/6, 226b/1, 239a/4.

yāķūt: (Ar.) Yakut. 183b/5, 183b/9, 183b/10, 184a/5.

yala-: Yalamak. 262a/11.

yalan: Yalan, yalancı, vefasız. 31b/4; y. söyle- 202a/9; bühtān u y. 53b/6.

yalmān: (Far.) Kılıç, süngü ucu. y.-ı sinān 200b/2.

yalġuz: Sade, sadece, tek. 36b/17, 112b/2, 122b/8, 127b/15, 243b/5.

yalġuzca: Sadece. 165a/3.

yan: Yan, taraf. 30a/2, 62b/10, 89b/2, 122b/1; y.-larında ķadr ü kıymeti yok (olma-)
236a/16.

yan-: Yanmak. 147a/12, 147a/12, 210a/8, 241b/15; y.-dı tūtuşdı 147b/4.

yandır-: Yandırmak, yanmasına sebep olmak. 147a/8.

yanıl-: Yanılmak. 206a/6.

yanınca: Yanında, beraberinde. 138a/5, 236b/14, 237b/10.

ya' nī: (Ar.) Demek, Şu demek; sözün kısası, doğrusu. 25a/7, 49a/13, 61a/13, 124b/1,
179b/9.

yap-: Yapmak. 28b/13, 28b/13.

yapış-: Yapışmak. 153a/14, 186b/15.

yār: (Far.) Dost, arkadaş; sevgili. 106b/13; y. ol- 36a/15; y.-ı ġār "(maġara dostu) Hz.
Ebubekir; mec. çok vefalı arkadaş" 181b/7; y.-ı şiddik 35a/14; y.-ı tāze 202a/3; ġaġġ-ı
'izār-ı y. 19a/16; 'izār-ı y. 83a/6.

yar-: Yarmak. kılı kırk y.- 136b/12.

yara: Yara. 163b/5, 207b/11, 263a/12.

yara-: Yaramak. 33a/13, 59b/10, 212b/2.

yarakān: (Ar.) Sarılık, sarılık hastalığı. y. ol- 163b/1.

yaramazlık: Kötülük, fenalık. 194a/9.

yārān: (Far.) Dostlar. yārān-ı d. 199b/15; y.-ı maḥrem 241b/14.

yaraş-: Yakışmak, uygun gelmek, layık olmak. 190a/17.

yarın: Yarın. 26b/5, 138b/17, 251b/10, 251b/11; y. ki gün 262b/4.

yarındası: Ertesi, ertesi gün. 262b/6.

yārī: (Far.) Dostluk; yardım. y. kı- 5a/15, 150a/8.

yārsuz: (Far.T.) Yarsız, sevgilisiz. 156b/13.

yaş-: Yasmak, yassıltmak, düz hale getirmek. 56a/16.

yaşşı: Yassı, düz. 259a/6.

yaş: 1) Islak, nemli. 147a/12. 2) Gözyaşı. 95b/15.

yat-: Yatmak, uyumak. 35b/16, 127a/2, 168a/13.

yavuz: Kötü, fena; zor, çetin. 60b/5.

yay: Yay. 56a/16.

ya.... ya: "yahut, veya" anlamında ikilemeli kullanılır. y. dēr şekl y. şekl elif tır 74a/3; y. ḥākimüm y. ḳāziyüm 29a/12; y. ikimiz bile ḥalāş olup şādān olavuz y. ikimiz bile helāk olup bī-nām u bī-niṣān olavuz 177b/12; y. ḳaṭṭ-ı kelāma y. ḥilāf-ı ‘ādet bir vaşfa 71a/8.

yaz-: Yazmak. 12b/9, 36b/13, 87a/1, 190a/16, 219a/11.

yāz-dehüm: (Far.) On birinci. bāb-ı y. 11b/8, 155b/13.

yazıl-: Yazılmak. 31b/10, 127a/4, 197a/3, 198a/8, 234b/4; alınına y.- 201a/7.

yazu: Ova, sahra, ıssız kır. 258a/10.

ye-: Yemek, yeme işi. 56b/5, 76a/5, 93a/12, 154b/11, 209a/9.

yebāb: (Far.) Harap, harap edici. miṣār-ı y. 88a/12.

yed: (Ar.) El; kuvvet, kudret, güç; yardım. 134a/9, 177b/4; y. çek- 123a/11; y.-i beyzā "(en beyaz el) mec. Hz. Musa'nın mucizelerinden olan gözleri kamaştırıran beyaz eli" 38a/12; y.-i fūlā "(en uzun el): çok geniş bilgi" 33b/17.

yed-: Hayvanı yularından tutup götürmek, çekmek. 168a/3.

yedi: Yedi. 30a/8, 177b/1, 177b/3; y. yüz 139a/15, 155a/8.

yedinci: Yedinci. 215b/15, 223b/9, 229a/4.

yedir-: Yedirmek. 209a/9.

yeg: İyi. 127b/14, 177b/7.

yegâne: (Far.) Biricik, tek. 242b/8; y.-i āfāk 238b/8; y.-i devrān 28a/12; ‘ārif-i y. 243a/10; edīb-i y. 23b/9; şāh-ı y. 45b/3.

yek: (Far.) Bir, tek; birlik, teklik. y.-qadem "adımları bir olan, yol arkadaşı" hem-rāh u y.-qadem 101a/4.

yek-bār: (Far.) Bir kere, bir defa, bir defada. 134a/11.

yek-cihet: (Far.Ar.) Fikirleri bir olan. 213a/10; muhlişān-ı y. 227b/16; yek-dil ü y. ol-66a/13, 198b/4.

yek-cihetlik: (Far.Ar.T.) Fikirleri bir olma. 213a/13.

yek-çend: (Far.) Birkaç. 102b/16.

yek-deme: (Far.) Bir anda, geçici. 122b/1.

yek-dil: (Far.) Gönüllü, gönülleri birbirine uygun, bir gönülde olan. 213a/9; y. ol- 246a/5; y. ü yek-cihet ol- 66a/13, 198b/4; aḥbāb-ı y. 227b/16.

yek-pāre: (Far.) Tek parça, bir parçadan ibaret, bütün. 261b/2; ‘ırq-ı y. 261a/2.

yek-sān: (Far.) Düz; bir, beraber; her zaman, bir düziye. 23a/6, 223b/12, 239b/8; y. ét-247a/5; y. ol- 220a/11, 253a/14.

yek-ser: (Far.) Yalnız başına. 142a/6.

yek-tā: (Far.) Tek, eşsiz, benzersiz. gevher-i y.-yı deryā-yı ‘āzamet 5b/8.

yel: Yel, rüzgar. 14b/11.

yeltel-: Teşvik edilmek, özendirilmek. 73b/16.

yemīn: (Ar.) 1) Sağ. y. ü yesār "sağ ve sol" 61b/9. 2) Yemin, and. y. ét- 40a/1; y.-i şādika 237a/14; kedd-i y. "el emeği" 93a/16.

yer: Yer. 13b/2, 39a/4, 73a/6, 95a/11, 104a/5; bir y.-den bir y.-e 234a/16.

yerine: Yerine, bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak üzere. 38a/12, 61a/1, 131b/4, 159a/3, 198a/10; y.-ine getir- 86a/12.

yerlü yerinde: Yerli yerinde, bulunduğu veya uygun yerde. 27b/3, 119b/15.

yeryüzi: Yeryüzü. 260b/17.

ye's: (Ar.) Ümitsizlik, elem, keder. 176b/9; y. ü hirās-ı bî-kıyās 133a/12.

yesār: (Ar.) Sol, sol taraf. yemīn ü y. " sağ ve sol" 61b/9.

yesīr: (Ar.) Kolay; az şey. fā'ide-i y. 159b/17; haber-i y. 137a/12; müddet-i y. 75a/13, 164b/1; zamān-ı y. 47b/8, 101a/13.

yet-: Yetişmek, erişmek, ulaşmak, vasıl olmak; olgunlaşmak. 65b/5, 99b/11, 128b/4, 132b/5, 173b/9.

yetīm: (Ar.) Yetim. 204a/14, 249b/12; y.-i cerrār 199b/12; māl-ı y. 204a/11.

yetiş-: 1) Ulaşmak, ermek, varmak, vasıl olmak. 62b/17, 110b/7, 150a/10, 182a/7, 194a/7.
2) Üremek, büyüme, olmak. 55a/5, 204a/10.

yetişdür-: Yetiştirmek, ulaştırmak. 40a/1, 97b/5, 110b/4, 140a/12, 176b/7, 194a/10.

yetmiş: Yetmiş. 129b/12, 227a/13; y. biñ 84a/9; y. yıl 227a/6; y. yıllık 84a/8.

yetür-: Ulaştırmak, eriştirmek; yetiştirmek, büyütüp yetiştirmek. 36b/2, 125b/13, 176b/10, 192b/9, 253a/10.

yevākīt: (Ar.) Yakutlar. y.-i bî-şümār 81b/6.

yevm: (Ar.) Gün. y.-i āhiret 113b/8; y.-i 'id 94a/11; y.-i cezā vü su'āl 36b/6; y.-ü'l-azīm 130b/13; y.-ü's-su'āl "kıyamet günü" 194b/10.

yevmen fe yevmen: (Ar.) Günden güne, gittikçe. 84b/2.

yevmiyye: (Ar.) Bir günlük iş için verilen ücret; günlük hadiseleri günü gününe kaydetmeye yarayan defter. kuvvet-i y. 93b/6.

yığ-: Yığmak, biriktirmek. 261a/7, 261a/11.

yık-: Yıkma. 202a/5.

yıl: Yıl. otuz y. 152a/4, 252b/3; üçyüz y. 44a/11; yedi y. 177b/1; yetmiş y. 227a/6.

yıldız: Baht, talih. y.-ı barışma- 190a/17.

yılduz: Yıldız. 15a/11.

yıllık: Yıllık, senelik. 84a/8, 113a/1.

yigirmi: Yirmi. 18b/3, 30a/12.

yigit: Yiğit, delikanlı. 198b/17.

yigrek: Daha iyi, üstün, baskın, tercih edilir. 51b/5; y. ol- 159a/6.

yine: Yine, tekrar. 12b/5, 41a/10, 77a/8, 128b/4, 204a/10; y. dağı 49b/9.

yit-: Yitmek, kaybolmak. y.-üp git- 254b/13.

yohsa: Yoksa. 72b/12, 132a/1, 133b/3, 171b/2, 241b/10.

yok: Yok. 38b/12, 75b/10, 136a/6, 169a/5, 179a/16.

yokla-: Yoklamak. 95a/15.

yol: Yol. 24a/12, 106b/13, 187b/9; y. bul- 121a/13; y. göster- 41b/17; y. vèr- 50b/8; y.-ında başı vèr- 189a/12.

yoruq-: Yorulmak. 168a/11.

yu-: Yıkamak, temizlemek. 23b/11, 38b/3, 78b/3, 118b/3, 191a/1.

yukaru: Yukarı. 177b/11; aşağı ve y. 168b/3.

yübüset: (Ar.) Kuruluk. y.-i tām 168b/6.

yüce: Yüce. 132a/4.

yücel-: Yücelmek, yükselmek. 258b/6.

yük: Yük, eşya. y.-in tut- 83a/13.

yükle-: Yüklemek, bir yere taşınması için belli ağırlıkta eşya koymak; mec. bir yükümlülük altına sokmak, sorumlu tutmak. 77b/8.

yüklen-: Yüklenmek, bir yükü taşımayı üstüne almak; mec. bir şeyi yapmayı kabul etmek, üstüne almak. 132a/10.

yümkin: (Ar.) Mümkün olur, olabilir. mā-y. 140b/8.

yürü-, yüri-: Yürümek, gezmek, dolaşmak. şalınarak. 23b/4, 25b/16, 153b/6, 174b/4, 258a/5.

yüz (I): Yüz, surat, çehre. 25b/15, 46b/4, 132b/14, 154a/15; y. çevür- 131a/15; y. döndür- 62b/10.

yüz (II): Yüz sayısı. 16a/10, 100a/3, 100a/16, 163a/12, 260b/13.

yüz biç: Yüz bin. 16a/9; altı kerre y. 39a/7; üç kerre y. 39a/9; otuz kerre y. 83b/6.

yüzden: Sebeble, nedenle, -den dolayı. bu y.-den 59b/6, 164b/13.

yüzinden: Yüzünden, sebebiyle, -den ötürü. 23b/13, 98a/14, 102a/16, 175b/5, 204a/6.

yüzlü: Yüzlü, yüzü herhangi bir nitelikte olan. 167a/14.

Z

za'af: (Ar.) Gücsüzlük, zayıflık; meyil, bir şeye karşı duyulan aşırı istek. 49b/1, 81b/9; ź.-i rāy 248b/10.

zābiṭa: (Ar.) Şehir güvenliğini sağlamakla vazifeli bulunan idare, polis; kural, bağ. ź.-i siyāset 191a/14.

zābiḥ: (Ar.) Kesen, boğazlayan [eti yenilen hayvanları]. z.-ül-baḩar 128b/14.

zābiṭ: (Ar.) Subay; mec. tuttuğunu koparan, dediğini yaptıran. ź.-i memālik ü bilād 88b/4.

zabṭ: (Ar.) Sıkı tutma; idaresi altına alma, kendine mal etme. 186a/6; ź. èt- 17b/9; ź. eyle- 15b/10; ź.-i memālik 43a/16; ź.-i seriyyet u beriyyet 12a/14; ź.-i şüḡūr u mesālik 196a/8.

zād: (Ar.) Yiyecek, azık, nevale. 164b/17, 165a/2; z.-i rāḩile 107a/8; z. ü rāḩile 164a/14.

zāde: (Far.) Doğmuş, mevlūd. z. ol- 188a/4.

za'f: (Ar.) Zayıflık, kuvvetsizlik, arılık. ź.-i ḩāl 169a/1, 179a/15; ź.-i ḩuvvet 165b/15; ź.-i baṣar "miyopluk" 177b/14.

zafer: (Ar.) Zafer. 158a/15, 158a/16; z. bul- 179b/2, 244a/11; fetḩ ü z 69a/5.

za'ferān: (Ar.) Safran. berg-i z. 163b/1.

za'ferānī: (Ar.) Safrana özgü; safran renginde olan. şekl-i z. 76a/10.

zafer-yāb: (Ar.Far.) Zafer kazanan, başarı elde eden; üstün gelen. z. ol- 158a/11.

zāfir: (Ar.) Zafer kazanan. z. ol- 158b/4; z. u firūz ol- 167a/1.

zāḥā': (Ar.) Kuşluk vakti. ba' de'z-ž. "kuşluk vaktinden sonra" 257a/10.

zāḥā'ir: (Ar.) Zahireler. z.-i mekârim-i aḥlāk 66b/10; iddiḥâr-ı z. 180b/5; z. u nefâyis 66b/4.

zāhib: (Ar.) Gidici, giden; bir düşünceye uyan ve bağlanan. 58a/14.

zāhid: (Ar.) Çok, aşırı sofu; kaba sofu. z.-i āgâh 76a/9; z.-i zamâne 243a/11.

zāhir: (Ar.) Parlak (en çok yıldız hakkında). 48b/15.

zāhîr: (Ar.) Arka çıkan, yardımcı. mu'în ü z. ol- 120b/2, 130a/4, 212b/13.

zāhir: (Ar.) Görünen, açık, belli, meydanda; elbette, şüphesiz. 26b/15, 30a/2, 46a/9; z. ol- 85a/6, 222b/11; z. ü 'ayân ol- 71b/14; z. ü ḥafî 87a/15.

zāḥîre: (Ar.) Semiz; tavlı; bol. 180b/5; cevâhir-i vâfire-i z. 94a/14.

zāḥîrât: (Ar.) Kabaran denizler. biḥâr-ı z. 32b/10.

zāhîren: (Ar.) Zahiri olarak, dış görünüşe göre. 70b/12, 104b/2.

zāḥm: (Ar.) Yara. z.-ı niş-i gejdüm 71b/3; z.-ı tîr-i sehm-nāk 146a/9.

zāḥme: (Far.) Vurma, darp, darbe; yara, ceriha. z.-i sinân 128a/5.

zāḥmet: (Ar.) Sıkıntı, eziyet, rahatsızlık; zor, güç. 172a/11, 248a/4; z. çek- 55b/7; z.-i istirâḥat 114a/5; z.-i żarbet-i tîr u şemşîr 34a/15; z.-bürde "zahmet ve eziyet çeken" miḥnet-keşîde ü z.-bürde ol- 198a/9.

zāḥmetsüz: (Ar.T.) Sıkıntı çekilmeden, eziyetsiz, kolay. 95a/1.

zāḥr: (Ar.) Arka, sırt. 168a/14, 245b/11; z.-ı varaḳa-i melik 25b/3.

zāḥve: (Ar.) Güneş'in ufuktan henüz yükselip yayılmaya başladığı zaman, ilk kuşluk vakti. z.-i kübrâ "kaba kuşluk" 168a/1.

zā'if, zā'ife: (Ar.) Zayıf, güçsüz, kuvvetsiz; gevşek; tenbel. 37b/17, 132b/14, 138a/3, 149b/14; z. ü tüvânâ 52b/9; z.-i üftâde 130a/3.

zā'ifân: (Ar.) Zayıflar, güçsüzler. 'âcizân ü z. 86b/5.

zā'il, zāyil: (Ar.) Sona eren, devamlı olmayan; geçen, geçmiş olan. z. kııl- 107b/5; z. ol- 81a/16, 124b/2, 145a/8, 150a/6, 237a/3.

zākir: (Ar.) Zikreden, sürekli zikir ve dua ile meşgul olan. 188a/14.

zāl: (Far.) İhtiyar, aksakallı. pīş-i māder-i z. 124a/8.

zālāl: (Ar.) Doğru yoldan sapma; sapınç. qarīn-i z.-ı mübīn 33a/12.

zālālet: (Ar.) Doğru yoldan sapma; sapınç. ehl-i bağı vü z. 38b/8; küfr-i z. 57a/5; nihāyet-i z. ü gavāyet 37b/5; zūlmāt-ı z. 3b/13.

zālām: (Ar.) Karanlık; haksızlık. z.-ı kelām-ı dūrūğ 133a/1; z.-ı küfr u cehālet 3b/12; z.-ı şeb 168a/9; z.-ı zūlm "zulmün karanlığı, koyuluğu" 28b/1.

zaleme: (Ar.) Zalimler, zulm edenler, haksızlık yapan kimseler. şirzime-i şerr-i zemme-i z.-ı müfsidīn 9a/7; dest-i ta' addī-i z.-i pūr-mazleme 230b/1.

zālīl: (Ar.) Gölge (yer). zıll-ı z. "koyu gölge" 113b/6, 114a/4.

zālīm: (Ar.) Zalim. 28b/1, 129b/5, 141a/8; z.-i bed-ḥāh 146a/6; z.-i bed-nām 146b/3; dest-i z. 127b/16; merd-i z. 55a/4; pādīşāh-ı z. 55a/15; zūlm-ı z. 112b/8.

zālīmīn: (Ar.) Zalimler. dest-i ta' addī-i aḳviyā'ı z. 214a/5.

zāll, zālle: (Ar.) Sapıtmış, doğru yoldan ayrılmış; hataya düşmüş, günaha girmiş. 33a/15; z. ol- 174a/5; t̄ā'ife-i z. 252b/10, 255b/14.

zāmā'im: (Ar.) Ekler, artırmalar, ilaveler. z.-i lāḫze 7b/11.

zāmā'ir: (Ar.) Zamirler, iç yüzler. 77a/9; z.-i ā'yān 75b/5; z.-i eşḫāb-ı i'tibār 148a/1; z.-i 'uḳalā' 57a/14; esrār-ı z. 130b/10; şafāḫāt-ı z. 181b/4.

zāmān: (Ar.) Zaman. 25a/16, 59a/6, 183a/13; z.-ı ḫaml 16a/17; z.-ı ḫayāt 108a/10; z.-ı ḳadīm 150b/4; z.-ı māzī 26a/17; z.-ı namāz 217b/16; z.-ı yesīr 101a/13; bilā-z. "zamansız" 199b/16.

zāmāne: (Ar.) Devir, vakit; şimdiki zaman. 18b/14, 23b/8, 41b/2, 82b/8, 247b/2; 'ādet-i ehl-i z. 243a/3; 'ulemā-yi z. 127a/9, 195b/10; zāhid-i z. 243a/11.

zāmīme: (Ar.) Ek, ilave. 160b/10.

zāmīn: (Ar.) Kefil. z. ol- 180a/9, 180a/11.

zāmīn: (Ar.) Tazmin eden, kefil olan, yüklenen. cebīn-i inābet-i z. 3a/14; z. ol- 72b/13.

zāmīr: (Ar.) İç, içyüz; kalb; vicdan; gönülde gizli olan sır. 54b/11, 56b/12; z.-i ādemī 44b/15; levḫ-i z. "içteki, gönüldeki levha" 20b/16, 33a/4; pāk-z. "kalbi temiz olan" 129a/16.

ẓann: (Ar.) Sanma, sanı, sezme; şüphe. 195a/10; ẓ. ét- 46b/15, 138b/6, 149b/1; ẓ.-ı ğālib "gerçeğe en yakın olan zan" 162a/16; h̄usn-i ẓ. "iyi niyet ve düşünce" 155b/10; sū³-i ẓ. "kötü kanaat" 155b/8.

ẓār: (Far.) [sesle] ağlayan, inleyen; inleme, ağlayış; zayıf, dermansız. ẓ. ü nizār 76a/9; ah u ẓ. 121a/10; hezār zōr u ẓ. 60b/9.

ẓarāfet: (Ar.) Zarafet. ʿārif-i ẓ. 166b/10.

ẓarar: (Ar.) Zarar, ziyan. 71a/15, 223a/12; ẓ. yetiş- 76a/15, 151a/4; ẓ.-ı āteş 127b/2; ẓ.-in görme- 122b/1.

ẓarb: (Ar.) Darb, dövme, vurma; güç, kuvvet. ẓ. ét- "vurmak, dövmek, çarpmak" 148b/10, 252b/8; ẓ. olın- 179a/9; ẓ.-ı evvel 179a/12; ẓ.-ı şedid 194a/15; ẓ.-ı tiğ-i ʿālem-gir 75a/14; ẓ.-ı tiğ-i cihān 42a/12; ẓ.-ı şemşir 89a/9; ẓ. ü h̄arb 15b/8; ẓ.-ü'l-meşel "atalar sözü" 40b/10.

ẓarbet: (Ar.) Darb; güç, kuvvet. ẓ.-i k̄upāl 36a/8; ẓ.-i k̄upāl-ı ḡüşmāl 193a/13; ẓ.-i niş 98a/8; şerbet-i ẓ.-i düşmen 35b/12.

ẓarf: (Ar.) Korumalık, kap, kılıf, mahfaza. 160b/2; ẓ. ét- 47b/1; ẓ.-ı h̄ırş ü āz 118a/6; ẓ.-ı mu⁶ ayyen 124a/14.

ẓārī: (Far.) Ağlayıp sızlama, figan. ẓ. vü feryād 175a/6; bükā³ ü ẓ. ét- 55a/14; keşret-i du⁶ ā vü ẓ. 62a/4; girye vü ẓ. 167a/17; tazarru⁶ u ẓ. 37a/3.

ẓarr: (Ar.) Kötülük, ziyan. 33a/13, 194a/7.

ẓarrā: (Ar.) Mihnet, keder; şiddet, bela. h̄in-i ẓ. 175b/8.

ẓarre: (Ar.) Zararlı, zarar veren. 210b/4.

ẓarūret: (Ar.) Çaresizlik; muhtaçlık, yoksulluk; sıkıntı. 222a/16; ẓ.-i ʿazīme 95b/6; ẓ.-i ma⁶ išet 106b/3; ẓ.-i taşşil-i ma⁶ āş 62b/15; ber-mūcib-i ẓ. 101b/3; bi³z-ẓ. "çaresiz, ister istemez" 79a/7, 83b/14.

ẓarūrī: (Ar.) Mecburi, zorunlu. 24a/15, 161a/15, 245a/15; aşl-ı ẓ. 100b/4; emr-i ẓ. 167a/6; ma⁶ lūm-ı ẓ. 158b/14; meyl-i ẓ. 22a/4.

ẓāt: (Ar.) Kendi; asıl, öz, cevher; saygıya değer kimse. 135a/12, 221a/7; rüchān-ı ẓ. 30a/4; ẓ.-ı ma⁶ āli 21b/4, 22a/2; ẓ.-ı şerif 30a/7; ẓ. u şifāt 27b/11.

zātī, zātiyye: (Ar.) Kendiyle ilgili, kendine ait, kişilik, özlük. eczā'-ı z. 30a/7; istiḥkāk-ı z. 31a/7.

zavābıt: (Ar.) Kaideler, nizamlar, usuller. rābıt-ı z.-ı dīn-i ḥanīf 191a/13.

zaviye: (Ar.) Köşe, bucak; küçük tekke. z.-i nisyān 121a/7.

zāviye-dārān: (Ar.Far.) Küçük tekke şeyhleri. z. ü gūşe-niṣinān 220a/16.

zay' a: (Ar.) Tarla, çiftlik. 122a/5.

zāyi': (Ar.) Elden çıkan, kaybolan, yitik; zarar, ziyan. z. eyle- 16b/10; z. ḳal- 50b/7, 244b/9; z. ol- 174a/13; 'aqlımı z. ḳıl- 153a/16.

zayḳ: (Ar.) Darlık, yoksulluk. z.-ı ḥāl 138b/7.

zayyık: (Ar.) (Ar.) Pek dar. maḥbes-i z. 178b/15; uḥdūd-ı z.-u'l-ḥudūd 173b/15.

zebāb: (Ar.) Adi kara sinek. ṭanīn-i z. 147a/14.

zebān: (Far.) Dil, lisan. 85b/6, 220b/8; z.-ı 'Arabī 255a/5; z.-ı ma'zeret 44b/2; z.-ı melāmeti dırāz ḳıl- 146b/17; z.-ı niyāzı dırāz ét- 37a/2; z.-ı sultān 72b/4; z.-ı ṣirīn 32a/3; z.-ı ṭa' nı dırāz ét- 200a/2; z.-a getir- 56b/15; z.-beste "dili tutulmuş, konuşamayan" bī-çāre-i z.-beste 189b/2; z.-dırāz "dil uzatan, laf atan, aleyhte söz söyleyen(kimse)" z.-dırāz ol- 187b/13; bī-z. "dilsiz, suskun" z.-ı b. bī-z. 189a/15; hem-z. ol- "aynı dili konuşan" 247b/1.

zebāne: (Far.) Ateş yalını, alev. z.-i āteş 101a/4; āteş-i ḡāzab-ı z. 184b/8.

zeber: (Far.) Üst. zir ü z. ḳıl- "alt üst etmek" 200a/7.

zabh: (Ar.) Boğazlama, kesme; kurban kesme. z. ét- 92a/7, 101b/4, 128b/3, 174a/12; z. ü ṭabh olın- 102a/9.

zebūn: (Far.) Zayıf, güçsüz, aciz. z.-ı rüşvet-dihende 230a/1; z. ét- 15b/8; z. ol- 187b/17, 230a/3; nā-tüvān ü z. ol- 179a/5.

zacr: (Ar.) Zorlama, eziyet, acı çektirme. envā'-ı z. ü ḳahr 156b/17; z. ü ḳahr 134a/9; hezār z. ü ḳahr 146b/11.

zehāb: (Ar.) Yönelme, gitme; düşünce, sanı; bir yola girme, bir düşünceyi benimseme. 144b/11; z. ü iyāb "gidip gelme" 152a/4.

zehr: (Far.) Zehir, agu; büyük üzüntü, acı, keder. 36a/9, 71a/5; z.-i gejdüm 71b/1; z.-i hıkd ü hased 208b/6; z.-i kıtil 208a/13.

zehr-âb: (Far.) Zehirli veya acı su. tiğ-i z.-dâde-i düşmen 71b/4.

zehr-âlūd: (Far.) Zehirli, pek acı; can yakıcı; acılı, kederli. 71a/5; z. kııl- 118a/14; şerbet-i z.-ı ğam ü ğuşsa 208b/12.

zehr-âmiz: (Far.) Zehirli, acı. şarâb-ı z.-i firâk 242a/4.

zehr-bâr: (Far.) Pek acı veren, zehir yağdıran. âzâr-ı ʿaķreb-i z. 71a/16.

zehr-nâk: (Far.) Zehirli, acılı. taʿâm-ı z. 118b/2.

zekâʿ: (Ar.) Saflık, duruluk. nūr-i zekâʿ-i z. 20a/17.

zēkâʿ: (Ar.) Zeyreklik, çabuk anlama. nūr-i z.-i zekâ 20a/17; z. ü sürʿat 30a/8; fehm ü z. 27b/14.

zekât: (Ar.) Zekat. 120b/5; z.-ı pâdişâhî 120b/6; z.-ı salţanat 120b/5; hacc ü z. 49a/15.

zekî: (Ar.) Temiz, halis; hali temiz olan kimse. z. vü kıabil 17a/14.

zeker: (Ar.) Erkek. 245b/2.

zelel: (Ar.) Eksiklik. telâfi-i z. 216b/11.

zelîl: (Ar.) Hor, alçak, aşğılıanan. ğarib ü z. 104a/12.

zelîl: (Ar.) Yanılan, hata eden. 140a/10.

zellât: (Ar.) Yanılmalar, yanlışlar; suçlar. z.-ı mülük 156a/16.

zemîme: (Ar.) Kötü, beĝenilmeyen hal, davranış. aĝlâķ-ı z. 92b/5.

zemîn: (Far.) Yer, yeryüzü. 44a/4, 125b/10; z.-i ħilâfet 192a/14; z.-i inķiyâd 71b/15; z.-i râĝat 208b/15; z.-i şebât 77b/11; rû-yi z. 45a/6.

zemm: (Ar.) Yerme, kınama; ayıplama. z.-i şerr 9a/7; z.-i zaleme-i müfsidîn 9a/8.

zemzeme: (Ar.) Ezgi, naĝme, melodî. âheng-i z.-i eyneʿl-meferr 39b/4.

zen: (Far.) Kadın, hanım. 201b/11; z.-i ʿafife 152a/6; z.-i bî-naķir 152b/7; z.-i nâzenîn 152a/11; z. ü ferzend 241b/13.

zenân: (Far.) Kadınlar. 247b/1, 247b/2, 248b/10; emr-i z. 248b/5; ĝaķķ-ı z. 248b/10; ħükemâ-yi rây-ı z. 248b/10.

- zenb:** (Ar.) Günah, suç, kabahat. 170a/11, 248a/17; inkâr-ı z. 169a/6.
- zencîr:** (Far.) Zincir. 13b/4; z.-i teşhîr 213a/16; z.-i zülf-i tâb-dâr 82a/17.
- zend:** (Ar.) Elin kola bittiği yer, bilek, bilek kemiği. z.-i ğarrâ 152b/6.
- zeng:** (Far.) Pas. z.-i zulm ü sitem 192b/4.
- zengâr:** (Far.) Bakır pası nevinden göztaşı. (krş. *jengâr*) z.-ı zulm u bî-dâd 116b/4.
- zer:** (Far.) Altın; akçe, para. z.-i hâliş 152a/17; genc-i z.-i hâliş 227b/17; sîm ü z. 98b/17, 108a/12, 108a/14; z.-nişâr "altın saçan" 103a/5.
- zer^f:** (Ar.) Ekme, tohum serpmeye; ürün bitmiş veya tahıl ekilmiş tarla. rey^c-i z. 147b/14; ğayru zî-zer^c "ekin bitmez" vâdi-i ğayru zî-z. 190a/7.
- zer-beft:** (Far.) Ustufa, sırmalı kumaş. atlas-ı z. 111a/13.
- zer-efşânîk:** (Far.T.) Altın saçıcılık. 15b/14.
- zer-ger:** (Far.) Altını işleyen, kuyumcu. 183b/9, 183b/11, 183b/16; üstâd-ı z. 183b/8.
- zer-nigâr:** (Far.) Altınla işlenmiş, yaldızlı. cām-ı z. 162b/2.
- zerrâk:** (Ar.) İkiyüzlü, riyakar. z.-ı ğisû-dâr 221a/11.
- zerrât:** (Ar.) Zerreler, en küçük nesnelere. z.-ı mihr 257b/4.
- zerre:** (Ar.) Pek ufak parça, molekül. 17b/17, 95a/16; z.-i mihr 48a/17, 77b/7; z. denlî 69a/14; z. z. ol- 77a/13.
- zerrece:** (Ar.T.) Zerre kadar. 24a/4, 48a/16, 68b/10, 177b/2, 254b/15.
- zerrîn:** (Far.) Altından yapılmış, altın; altın gibi sarı, parlak. 16a/9, 127a/14, 172b/1; hâme-i z. 127a/13; kufî-ı z. 99a/1; levh-i z. 127a/7; z.-bâl "altın gibi parlak kanatlı" mürğ-i z.-bâl 176b/5.
- zevâcir:** (Ar.) Yasaklayanlar, önleyenler. cevâhir-i z. 147a/13.
- zevâde:** (Ar.) Azık, erzak stoku. 101b/2.
- zevâhir:** (Ar.) Çiçekler; parlak (yıldızlar). cevâhir-i z.-i hudâ-dâd 7a/6; cevâhir-i z.-i kelîmât-ı hikmet 110b/4; cevâhir-i z.-i naşâyih 133a/13; z.-i cevâhir 232b/16.

zevāl: (Ar.) Yerinden ayrılıp gitme; zail olma, sona erme; bozulma, yenilme; kabahat, suç. 36b/5, 142b/10; z.-ı devlet 237a/11; z.-ı eyālet 142b/8; z.-ı saltanat 81b/3; bā^ç iş-i z.-ı iķbāl 226a/5; ma^ç raz-ı z. 66b/9.

zevāt: (Ar.) Zatlar, kişiler. z.-ı hūsn ü cemāl 141b/9; z.-ı şāfi 156b/1.

zevāye (zevāyā): (Ar.) Köşeler, bucaklar. z.-i ^çālem 263a/2; z.-yı cehennem 131a/10; z.-i niķāb-ı hicāb 5a/4

zevc: (Ar.) Çift; koca. 171a/4, 202b/8.

zevce: (Ar.) Nikahlı kadın, eş. 177a/14, 177a/14; z.-i maķbūle 177a/11.

zevceyn: (Ar.) Karı ile koca. z.-i mü'telifeyn 166b/6.

zevī: (Ar.) Sahip olanlar. ekābir-i z.'l-iķtidār 160b/10; hūkemā-yi z.'l-efhām 230b/16; z.'l-i iķtidār "iktidar sahibi" 83b/10; z.'l-i^ç tibār 7b/7.

zevķ: (Ar.) Zevk. sebaķ-ı z. ü şafā 25a/17; z. ü şevķ 224b/17; z.-āmiz "zevk alan, sevinçli" z. ol- 86b/15.

zevraķ: (Ar.) Kayık, sandal; şişe. 83a/17, 83b/2, 83b/4; z.-ı ihtiyār 142b/12; z.-ı vücūd 60b/10.

zeyl: (Ar.) Etek; son, bir şeyin altı, devamı. 127b/4, 136a/8, 253b/17; z.-i ^çafv 158b/7; z.-i harām 152b/10; z.-i mülātafať 21b/15.

zeyn: (Ar.) Süs, bezek. z. ét- 240a/2; z. ol- 12b/12; zib ü z. 79b/15.

zı^ç f: (Ar.) İki katı, iki misli. 146b/7.

zılāl: (Ar.) Gölgeler, himayeler. z.-ı eşcār 128a/16.

zıl: (Ar.) Gölge; mec. koruma, sahip çıkma. 113b/5; z.-i ilāhī 110b/5; z.-ı zālil "koyu gölge" 113b/6; z.-ullāh "Tanrı'nın gölgesi, padişah, hükümdar, halife" 113b/5.

zırh: (Far.) Zırh, savaş elbisesi. 78a/8; z.-ı tevekkül 68b/12.

zırhgerlik: (Far.T.) Zırh yapma işi. 93a/17.

zī: (Ar.) Görünüş, kılık kıyafet. z.-i ^çālim 242b/14.

zīb: (Ar.) Süs, bezek. z.-i i^ç tidāl 233a/7; z.-i ra^çıyyet 191b/17; z. u fer 18b/14; z. ü zeyn 79b/15.

zībā: (Far.) Süslü; yakışıklı, güzel. 183b/8; z.-yı gülistān 13a/9; z.-hey'et 74a/11; civān-ı z. 134b/1; niğār-ı z. 166b/11; ruḡ-ı z. 133b/16, 152a/13; zen-i z. 152a/17; z.-nüvis "güzel, süslü yazan" 219a/7; z.-terin "daha güzel; en güzel" z.-terin ni' met 187a/7.

zī-bāl: (Ar.) Yürekli; hatırlı. z.-ı zībā 2b/1; emr-i z. 43a/10.

zidūde: (Far.) Parlanmış, temizlenmiş, aydınlanmış. 116b/4.

ziḥām: (Ar.) Kalabalık, sıkışıklık; darlık. z.-ı aḡdām-ı merākib-i ' asker 35b/11.

zihī: (Ar.) Ne güzel, ne hoş. 32b/12, 34a/14, 57a/4, 100b/1, 244a/17.

zihn: (Ar.) Zihin, anlama, bilme. 7a/11; z.-i çālāk 136a/9; z.-i derrāk 36a/14, 46a/17; z.-i şākīb 21b/3; z. ü sühulet 30a/9.

zīk: (Ar.) Darlık, sıkıntı. z.-i ḡāl u teng-destlik 94b/4; z.-i yed 94b/9.

zıkr: (Ar.) Anma, anılma; bildirme, bildirilme. 22b/12, 86a/3, 181b/4; z. ét- 127b/12, 136b/8; z. olın- 89b/6, 263b/4; z.-i cemil 43b/13, 43b/17; z.-i ḡaḡḡ 12b/8; z.-i Ḥudā 53b/2.

zillet: (Ar.) Harirlik, horluk, alçaklık. z.-i günāh-kārān 181b/10; mūcib-i z. ü ḡasāret 211a/13; ḡazīz-i z. ü denā'et 75a/3; z. ü nekbet 210b/11; sehv ü z. 156b/4.

zilzāl: (Ar.) Zelzele, sarsılma, deprem. şademāt-i z.-ı fevāt 225b/2.

zīmām: (Ar.) Kendi tarafını koruma, gözetme. z.-ı himmet 41a/6; z.-ı teşḡir-i memleket 75b/11.

zīmām: (Ar.) Yular, dizgin; idare, yönetme. z.-ı fikret 42b/2; z.-ı himmet 66b/2; z.-ı ihtiyār 256a/1; z.-ı irādet 256b/8; z.-ı rāy u tedbīr 59b/15; z.-ı salṡanat 27a/3; z.-ı ta' lim ü te'dīb 19b/13.

zimem: (Ar.) Zimmetler, borçlar. 185a/16; z.-i kāffe-i ümem 183a/1.

zimmet: (Ar.) Koruma altına alma, himaye etme; yükümlülük, uhde. 141a/8, 190b/7, 246a/1; z.-i himmet-i ḡükkām-ı İslām 196a/7; z.-i ihtimām 72a/12.

zīn: (Far.) Eyer [binek atlarına vurulan]. z.-i temkin 240a/2; esbāb-ı z. 168a/14; piş-i z. 189a/8; z. ü licām 167b/17; z. ü rikāb 168a/13.

zindān: (Far.) Zindan. 133b/7; esir-i bend-i z. 167b/2; künc-i z. 226a/10.

zindānī: (Far.) Zindancı, zindan muhafızı; zindana kapatılmış suçlu. 181b/15.

- zinde:** (Far.) Diri, yaşayan, canlı; dinç, sağlam, güçlü. 22b/13, 22b/14; z. ol- 56b/4.
- zinde-dil:** (Far.) Yüreği canlı olan, uyanık. pîr-i z.-i rûşen 107b/10.
- zindegānī:** (Far.) Dirilik, hayat; yaşayış; geçim. 108a/11, 241b/16; ‘arşa-i z. 240a/13; bāğ-ı z. 117b/1, 137a/5; çemen-i z. 21b/6; meydān-ı z. 56a/16; ‘aynū’l-ḥayāt-ı z. 59a/10.
- zindegī:** (Far.) Zindelik, dirilik, canlılık. 18a/6.
- zīnet:** (Ar.) Süs, bezek. 126a/11; z.-i rütbet-i sulṭānī 5b/9.
- zinhār:** (Far.) Aman, sakın. 38a/8, 70b/12, 81b/1, 152b/14, 204b/15.
- zīr:** (Far.) Alt, aşağı. 88a/15; z.-i ḥāk 48a/6; z.-i zemīn “yerin altında” 208a/12, 240a/17, 261a/1; z. ü zeber kııl- “alt üst etmek” 200a/7.
- zīrā’:** (Ar.) Dirsekten orta parmak ucuna kadar olan bir uzunluk ölçüsü; arşın. 172b/17; ‘aded-i z. 255a/8; bir z. 220b/3, 259a/5; elli z. 260b/14.
- zīrā:** (Far.) Çünkü, şundan dolayı ki. 34a/6, 92b/9, 120a/13, 140b/2, 170b/8; z. ki 84b/1, 114a/12.
- zīrā’at:** (Ar.) Ekincilik, çiftçilik, tarım. 190a/9; ehl-i z. ü ḥarāşet 119b/9; şāliḥ-i z. 62b/17; z. ü ḥarāşet ét- 116b/10; z. ü ‘imāret 190a/4.
- zīr-dest:** (Far.) El altındaki ahali, el altında bulunan âciz (halk). 183a/2; ḥaṭā-yi z. 181a/13.
- zīr-destān:** (Far.) El altındaki halk, âcizler. 85a/12; z.-ı şikeste-dilān 188b/11.
- zīrekān:** (Far.) Zeki ve anlayışlı olanlar. 103b/7.
- zīrve:** (Ar.) Zirve, doruk. 258b/6; z.-i devlet 75a/4; mesāvıḳ-ı z.-i felek 30b/4.
- zīşt:** (Far.) Çirkin, kötü, berbat. 58a/9, 210a/1; bed-baḥt-ı z.-ḥūy 127b/7.
- zīver:** (Far.) Süs, bezek. 18b/14; z.-i cemāl ü hüner 241a/6; z.-i ḥilm 183a/1; z.-i iḥsān ü istiḥsān 48a/11; z.-i ‘ilm ü kemāl 209b/6; z.-i taḳrīr 12a/2.
- zīyā’:** (Ar.) Işık, aydınlık. 133b/16; z.-yi ferāset 46b/3; z.-yi iḥsān u faẓl 115a/13; z.-yi pey-ā-pey 253a/14; z. vü şafā 183b/7.
- zīyāde(t):** (Ar.) Artma, çoğalma; artan, fazla kalan; aşırı, fazla. 22a/9, 38b/16, 84b/4, 156b/15; z. ét- 225b/14; z. ol- 83a/7, 172b/3; z.-ce "oldukça ziyade, hayli" 131a/3, 193b/5; z.-ter "daha (en, pek, çok) ziyade" 193a/5, 220a/9; bilā-z. "ziyadesiz, noksan" bilā-z. ü noḳşān 130b/5; ḥadden z. 7a/15, 128a/9.

ziyāfet: (Ar.) Ziyafet. 91a/8, 101b/1; ź. èt- 101b/4; ź. eyle- 19b/12; ź.-i kerīme 161b/8; şart-
1 ź. 83b/2.

ziyā-güster: (Ar.Far.) Ziya saçan, ışık yayan. ź. ol- 256b/14.

ziyān: (Far.) Zarar, hasar. 247b/2; z. èr- 217a/7; z. èt- 174b/17; ‘ayn-ı z. 200b/9; sūd u z.
169b/3.

ziyān-kār: (Far.) Ziyān edici; zarar veren. z. ol- 230b/5.

ziyāret: (Ar.) Birini görmeye, biriyle görüşmeye gitme; kutsamak veya dua etmek
maksadıyla mübarek bir yere gitmek. 110a/17, 155a/1, 240a/6; z.-i beyt-i ‘atīķ
110b/8; z.-i ‘ulemā-yı bī-ṭama‘ 85a/17.

ziyy: (Ar.) Görünüş, manzara; kılık, kıyafet. z.-i ğarīb 161b/15; z.-i ruhbān 161a/3.

zōr: (Far.) Zor, kuvvet, güç; sıkıntı, rahatsızlık. 28a/9; z.-ı bāzū "kol kuvveti" 39a/3; ser-
heng-i z.-pence 165a/17; hezār z. u zārla 60b/9, 149b/12.

zōr-āver: (Far.) Güçlü, güçlü kişi. z. ü merd-efgen ol- 199b/4; merd-efgen ü z. ol- 182b/13.

zücret: (Ar.) İç sıkıntısı, yürek darlığı. kemāl-ı hayret ü ź. 138a/11; nihāyet-i ź. 149b/10;
‘acz ü ź. 171a/9.

zūd-rev: (Far.) Çabuk, hızlı yürüyen. 101a/3.

zūd-ter: (Far.) Daha çabuk, daha tez. 47b/7, 146a/16.

zuhā: (Ar.) Aydınlık, ışık; kuşluk vakti. miyān-ı ź. vü ‘aşr 257a/17.

zuhūr: (Ar.) Görünme, meydana çıkma, başgösterme, türeme. 139b/15, 254a/1; z.-a gel-
20a/3; z. bul- 110b/17, 142b/3; z. èt- 17b/15, 263a/16; z. eyle- 98b/1; z. kıl-143a/4.

zulm: (Ar.) Zulüm, haksızlık. 114a/13, 129a/10, 219a/5; z. èt- 113a/6, 120a/6; z. gör-
120a/6; z.-ı zālīm 112b/8, 113b/16; z. ü cefā 150a/1; z. ü hayf 146b/5.

zulmāt: (Ar.) Karanlıklar. 13b/2, 254b/11; z.-ı devāt-ı ‘anberīn 232b/13; z.-ı şehāb 101b/2;
z.-ı zālālet 3b/13.

zulm-dīde: (Ar.Far.) Zulüm, eziyet görmüş. ‘ibād-ı z. 145b/6; z. vü sitem-keşide 134b/9.

zulmet: (Ar.) Karanlık. z.-i bāṭıl 143b/10; z.-ı fişk ü fücūr 57b/10; dūn-ı z. 102a/7; ḥarāret-i
şerāret-i z. 114a/2; z.-i nigār 254b/2; vādī-i z. 260a/5.

zulm-kār: (Ar.Far.) Zulm eden, zalim. melik-i z. 145b/13.

- zu' m:** (Ar.) Batıl zan, sanı, boş inanç; şüphe. z. ét- 37b/1; z.-inca 145a/1.
- zür:** (Far.) Güç, kuvvet, zor. bi-zür "güçsüz, kuvvetsiz" mür-ı za' if-i bi-z. 77a/12.
- zür-kâr:** (Far.) Zorlayan. rüzigâr-ı z. 59a/15.
- zürüb:** (Ar.) Döğmeler, vurmalar, çarpmalar. z.-ı şitâb 162b/13.
- zû-şücün:** (Ar.) Dallı budaklı, mec. karışık. z. ét- 126a/15.
- zübde:** (Ar.) Bir şeyin en seçkin parçası; öz, sonuç. 123b/1.
- zühd:** (Ar.) Her türlü zevke karşı koyarak kendini ibadete verme. da' vâ-yı dâ' iye-i z. 82b/3; esbâb-ı z. 50a/3; kemâl-ı z. ü perhîz 165a/4; z. ü tã' at 219a/7; ' ilm ü z. 91a/7.
- zükür:** (Ar.) Erkekler. 172b/8; evlâd-ı z. 177a/14.
- zükûret:** (Ar.) Erkeklik. z. ü ünüşet-i mâhî 247a/17.
- zülâl:** (Ar.) Saf, hafif, soğuk, güzel, tatlı su. âb-ı z. "berrak su" âb-ı z.-ı ' adl ü efzâl 115a/8; ğayret-i reşehât-ı z. 13b/1.
- zülfi:** (Far.) Yüzün iki yanından sarkan saç lülesi; sevgilinin saçı. z.-i çelîbâ 152a/13; âlüfte-i z. ü hâlî 83a/8; ğam-ı z. 82b/6; sevdâ-yı z. 45b/1; zencir-i z.-i tâb-dâr 82a/17.
- züll:** (Ar.) Alçaklık, düşkünlük. ğull-ı z. 178b/4.
- zümre:** (Ar.) Bölük, takım, topluluk, sınıf, grup. 123b/1, 162a/11; z.-i küttâb 233a/5; z.-i nev' -i beşer 33a/2; z.-i ' ulemâ 23a/10; z.-i vüzerâ 231b/1.
- zümürüd:** (Ar.) Zümrüt; mec. pek yeşil (renk). z. taht 13a/13.
- zümürüd-fâm:** (Ar.Far.) Zümrüt renkli. atnâb-ı hıyâm-ı çarĥ-ı z. 108b/10; râm-ı devr-i çarĥ-ı z. 41b/1.
- zümürüdîn:** (Ar.) Zümrüt gibi, zümrüt renginde, yemyeşil. tãs-ı sipihr-i z. 140a/4.
- zünbûr:** (Ar.) Eşek arısı. z.-ı enbûh-ı endûh başına üş- 59a/3, 119a/6; z.-ı enbûh-ı endûh-ı havf ü ğaşyet 69a/2; sinân-ı ğâr-ı z. 147a/17.
- zunnâr:** (Ar.) Papazların bellerine bağladıkları uçları sarkık, ipten örme kuşak. 55b/5, 56b/13; pîr-i z.-peste 56a/7; rişte-i z. 57a/6.
- zünüb:** (Ar.) Günahlar. 155b/12, 169b/1; bâr-ı z. 138b/17.
- zürriyyât:** (Ar.) Nesiller, kuşaklar, soylar, döller. z.-ı bî-şümâr 259a/1.

BÖLÜM V

ÖZEL ADLAR DİZİNİ

- ‘**Abbās**: Memun halifenin oğlu. 80b/14, 80b/16, 80b/16.
- ‘**Abbāsi**: Emevîler’den sonra kurulan halifelik. 209b/6.
- ‘**Abdullāh**: bkz. ‘Abdullāh bin el-Mübārek. 91a/13, 91a/17, 92a/1.
- ‘**Abdullāh bin el-Mübārek**: Tebe-i tâbiînin büyüklerindendir, Emevî halifelerinden Hişâm bin Abdülmelik devrinde yaşadı. 91a/7, 92a/4, 243a/11.
- ‘**Abdullāh el-Mübārek**: bkz. ‘Abdullāh bin el-Mübārek. 91b/13, 92a/2.
- ‘**Abdurrahman**: bkz. ‘Abdurrahman bin ‘Avf. 137b/7.
- ‘**Abdurrahman bin ‘Avf**: Sahabedendir. Hz. Muhammed’in cennete gitmekle müjdelediği on kişiden biri. 137a/13.
- ‘**Abdullāh bin ‘Abbās**: Hz. Muhammed’in amcasının oğlu. 234b/2.
- ‘**Abdullāh ibn-i ‘Abbās**: bkz. ‘Abdullah bin ‘Abbās. 231a/9.
- ‘**Acem**: Arap olmayan(halk); İranlı, Acem. 16a/7, 19b/1, 39b/9, 101a/7, 159a/16, 234b/4, 236b/9, 256b/16.
- Ādem**: Adem peygamber. 23a/7, 23a/9, 61b/9, 61b/10, 155b/17.
- ‘**Aden**: İncileriyle ünlü bir ülke. 20b/15.
- Āl-i Selçük**: Selçuklu hükümdar ailesi. 220a/14.
- ‘**Alī**: Hz. Ali, dördüncü halife. 22b/17, 23b/1, 87a/12, 204a/3, 204b/5, 205a/4, 208b/17.
- ‘**Alī İbn-i Ebī Tālib**: bkz. ‘Alī. 50a/12.
- ‘**Alī bin Ebī Tālib**: bkz. ‘Alī. 208b/17, 262a/7.
- ‘**Amru**: bkz. ‘Amru bin Leys. Özel ad. 136a/2, 136a/5, 136a/10.
- ‘**Amru bin el-‘Āş**: Hz. Muhammed’in çağdaşlarından biri. 80a/9.
- ‘**Amru bin Leys**: Özel ad. 135b/17.

‘**Amru Ma’idi Kerb**: Arap alimlerinden biri. 32a/1.

‘**Arab**: Arap. 19b/1, 32a/1, 66b/13, 100a/5, 100a/14, 100a/16, 101a/7, 124a/16, 156b/16, 185a/4, 236a/4.

‘**Arabī**: Arap kavmine mensup; Arapça, Arap dili. 4b/12, 99b/10, 232a/15, 255a/6.

‘**Arabiyye**: Araplarla ilgili. 25a/8, 255a/7.

Arastātālīs, Arastātālīs: bkz. Aristo. 4b/5, 16b/11, 17a/8, 17a/17, 17b/10, 17b/16, 18a/6, 18b/3, 19b/11, 26a/3, 27a/11, 27b/8, 28a/8, 29b/15, 31a/7, 41a/11, 207b/7, 233a/9, 263b/11.

Arastātālīs bin Yanqūmāhūs: bkz. Aristo. 17a/6.

Aristo: (M.Ö. 384 - 322) Yunan filozofu. Platon'un akademisinde 20 yıl öğrencilik yapan Aristoteles, bir süre sonra Atina'dan göçüp Büyük İskender'in eğitimciliğine getirildi. Büyük İskender ölünce yeniden Atina'dan göçmek zorunda kaldı (M.Ö. 323) ve ertesini yıl Eğriboz adasında öldü. 20b/1, 28a/11, 42a/2, 43a/17, 43b/6, 207b/12, 210a/12.

Aşma’ī: Arapların meşhur şairi. 153b/15, 154b/6, 155a/13.

‘**Aynü’l-ehl**: Özel ad. 166b/5, 166b/7, 166b/11, 167a/11, 167a/16, 167b/4, 167b/9, 169b/15, 170b/4, 170b/17, 171a/4, 171a/7, 171a/10, 171a/17, 171b/5, 171b/8, 171b/11, 172a/10, 176a/2, 176b/3, 176b/8, 176b/14, 177a/6, 177b/7, 177b/9, 177b/15, 178a/6, 178a/7.

Bağdād: Bağdat şehri. 63a/15, 136a/11.

Behrām-ı Gür: İran hükümdarlarından birinin adı. 243b/1.

Belḥ: Belh şehri. 55b/3, 55b/17, 56a/14.

Benī ‘Abbās: Abbasiler. 126a/5.

Benī İsrā’il: İsrail oğulları. 148a/10, 203a/5, 203a/7.

Beytullāh: Allah'ın evi: Kâbe. 112a/2.

Beytü’l-Ḥarām: Kâbe. 112b/14, 263b/5.

Beytü’l-Muqaddes: Kudüs camii. 263a/1.

Buḥārā: Buhara şehri. 151b/13.

Buḥārī: Buharalı. 24a/1.

Buḥtu'n-Naşşar: Babil Kralı Nebukadnezar. 12a/6.

Burāk: Hz. Muhammed'in Miraç'ta bindiği binek. 7a/11, 101a/2, 101a/2, 101a/11.

Būzercemher: bkz. Ebū-zercemher. 184a/12, 184a/13, 184b/1.

Ca' fer bin Mūsāü'l-Hādī: 82a/15.

Ca' fer: bkz. Ca' fer bin Mūsāü'l-Hādī: 82b/12, 82b/16, 83a/17, 83a/17, 83b/2, 83b/4.

Cālīnūs: İlk çağların, İpokrat ile beraber en büyük Grek hekimi, Galen (131-210). 231a/10.

Cāmi'ü'l-Ezher: Mısır'da meşhur bir medrese. 12b/12.

Cebra'il, Cebra'il: bkz. Cebra'il Emin: 93a/11, 251b/5, 251b/8, 255b/3, 256b/2.

Cebra'il Emīn: Dört büyük melekten biri. 93a/8, 145a/9, 251b/3.

Cemşid: Cemşâsb'ın babası. 6a/9, 15b/14, 35b/10, 88b/5, 131b/8, 186a/13.

Çin: Çin. 19b/4, 120b/17.

Dānyāl: Kutsal kitapta adı geçen İsrail peygamberi; İbranicede bu ad "Tanrı benim yargıcımdır" anlamındadır. 227a/6.

Dārā, Dāra: Keyâniyân denilen eski Fars hükümdarlarından dokuzuncusu, Keykubad; hükümdar. 6a/10, 16a/4, 16a/9, 16a/12, 16a/13, 16a/15, 18b/13, 34b/17, 35a/1, 35a/2, 35a/4, 35a/5, 35a/5, 35a/6, 35a/8, 35a/10, 35a/11, 36a/10, 37a/15, 37a/17, 37b/1, 37b/1, 39a/5, 39a/5, 39a/7, 39b/3, 39b/7, 39b/7, 39b/12, 39b/14, 39b/16, 39b/16, 40a/1, 40a/2, 40a/8, 40b/14, 88b/5, 108a/9, 108a/11, 237a/16, 237b/4, 237b/7, 237b/7, 237b/8, 238a/6.

Dāvud: İsrail oğullarının bir hükümdarı ve peygamberidir. Sesi güzel ve şairdi. 70b/6, 70b/7, 93a/4, 93a/6, 93a/9, 93a/10, 93a/12, 93b/1, 140b/1.

Dicle: Dicle Nehri. 64b/14.

Ebā Ḥāzım: Büyük Hanefî kadılarında. 96a/12, 96a/13, 96a/16.

Ebī bekr: Hz. Ebu Bekir. 136b/2.

Ebī Mūsā el-eşā' rī: Ebu Musa Abdullah bin Kay bin Süleyman el-Eş'arî. Sahabeden olup hicretten önce Yemen'den Mekke'ye gelerek İslama girmiştir. 113a/11.

Ebū-'l-Eba': Özel ad; Hristiyanların din büyüklerinden biri. 161a/1.

Ebū Cehl: Asıl adı Ömer olup Hz. Muhammed'e düşmanlığıyla meşhurdur. "Bedir Gazası"nda öldürülmüştür. 250b/5, 250b/8, 252a/6.

Ebū Mansūr: Sultan Tuğrul'un veziri. 217a/11.

Ebū-zercemher: Nuşirevan'ın baş vezirinin adı. 191b/2, 215b/5.

Ebū-zeyd: Özel ad. 24b/16.

Eflātūn: Aristo'nun hocası, Sokrat'ın talebesi olan meşhur Yunan filozofu, Platon. 17a/13, 17a/16, 17b/6, 17b/7, 17b/14, 18a/1, 18a/11.

Efrāsiyāb: Büyük İskender'den evvel yaşamış ve Keyhusrev tarafından öldürülmüş olan Maverāünnehir Kralı Turan'lı bir yiğit, Alp Er Tunga. 70b/11.

Emīn: bkz. Muḥammed Bin-Zenīnetü'l-Emīn. 83a/6.

Eşḫāb-ı Kehf: (Ar.) Kur'an'da kendilerinden bahsedilen ve bir mağarada uzun müddet uyumuş bulunan kişiler. [Yemliha, Mekselina, Mislina, Mernuş, Debernuş, Şazenuş, Kefeştatayyuş; Kıtımir (köpekleri)]. 250a/12.

Fahre'd-din: Özel ad; Merv şehrinde yaşamış olan bir kadı. 24b/2.

Failakūs: Makedonya kralı. 16a/2, 16a/8, 16a/10, 16a/16, 16b/5, 18b/12, 19a/11, 19b/10, 22a/17, 28b/16, 29a/9.

Fārisī: İran dili, Farsça. 232a/15.

Fārs: İran. 89a/10, 165a/7.

Fazıl: bkz. Fazıl bin Sehl. 205b/3, 205b/14.

Fazıl bin Sehl: Abbasi veziri. 228b/10.

Ferīdūn: Pişdādîlerin altıncı padişahı olup Cemşīd sülalesinden demirci Gāve'nin yardımıyla Dahhāk Mārî'yi öldürmüştür. Lakabı Ferruh'dur. 6a/9, 131b/8.

Ferḫadān: (Ar.) Küçükayı denilen yıldız kümesinin en parlak yıldızları olan "Dübb" ve "Merak"ın ortak adı. 97b/16, 258b/8.

Fırāt: Fırat nehri. 39a/14.

Fikret: Özel ad. (Nakkaş). 4b/15.

Filifōs: bkz. Failakūs. 12a/10.

Fürs: (Ar.) Farşlılar, İrânlılar. 40a/9, 89a/17, 163b/7, 163b/12, 165a/9, 179a/15, 180a/8, 209b/10.

Ġarneyn: Özel ad?. 72b/6.

Ġaccâc: Irak valisi olup, Hz. Muhammed soyuna ve taraftarlarına eziyet eden Yusuf bin Sakafî'nin ünvanı. 114b/1, 114b/3, 114b/4, 236a/6, 236a/7, 236a/9, 236a/10, 236a/13, 236a/14, 236a/16, 236b/1.

Ġaleb: Halep. 197b/15, 198a/3, 199a/8.

Ġamza: Abdülmuttalib'in oğlu ve Hz. Muhammed'in amcasıdır. 196a/17.

Ġârûn: bkz. Ġârûnü'r-Reşid 80b/2, 80b/5.

Ġârûnü'r-Reşid: Bağdad halifelerinden Harunü'r-Reşid. 80a/17.

Ġasan: Hz. Muhammed'in torunu. 227a/5.

Ġâtem-i Tâyi: Arap kabileleri arasında tanınmış "Tayyi" kabilesine mensup ve cömertliğiyle meşhur olan "İbnü Abd-illâh Bin Sad"ın lakabı. 9b/10, 99b/9, 103a/15.

Ġâtem: bkz. Ġâtem-i Tâyi. 99b/4, 99b/14, 100a/1, 100a/3, 100a/7, 100a/9, 100a/9, 100b/7, 100b/7, 100b/11, 100b/12, 100b/14, 100b/15, 100b/17, 101a/1, 101a/7, 101a/12, 101a/14, 101a/16, 101b/7, 101b/10, 101b/11, 101b/12, 101b/14, 102a/17, 102b/9, 102b/10, 102b/12, 103a/1, 103a/6, 103a/12, 103b/14, 106a/10, 106b/2, 106b/4, 106b/7, 106b/11, 107a/3, 107a/7, 107b/2, 107b/5, 107b/5, 107b/7, 107b/12.

Ġeyâtıla: Bir Türk boyu olan Heyatıla'nın hükümdarı. 244b/15, 244b/17, 245a/2, 245a/8, 245a/9.

Ġızr, Ġızr, Ġızır: İçenlere ölmezlik veren âb-ı hayât'ı içmiş bulunan ve kul sıkıldığı zaman imdadına yetişmekle meşhur olan peygamber. 13b/2, 253a/12, 263b/8.

Hind: Hindistan. 77a/11, 78b/12, 89b/1.

Hindî: Hintli; Hindistan ile veya hintliler ile ilgili olan. 46a/2, 46a/6.

Hindüstân: Hindistan, Hint ülkesi. 44a/6, 44a/8.

Hişâm bin ' Abdül-melik: Onuncu Emevi halifesi. 96a/12.

Ġorāsân: İrân'ın doğusunda bulunan bir geniş arazi. 89a/10, 136a/2, 136a/13, 244b/16.

Ġotânî: Hotan'a ait. 19a/17.

Ĥudā: Tanrı. 7b/9, 24b/3, 42b/2, 51a/10, 51b/5, 53a/16, 53b/3, 54a/6, 54a/9, 62a/3, 65a/10, 67a/3, 68a/3, 68b/9, 68b/9, 75b/3, 78a/12, 85b/15, 107b/17, 108a/4, 109a/4, 113b/16, 130a/8, 131a/14, 132a/8, 133b/9, 134a/16, 152b/16, 155a/12, 155b/9, 158a/13, 159a/10, 159a/12, 165b/11, 185b/3, 189b/7, 191b/10, 191b/11, 192a/7, 197b/3, 197b/4, 201a/8, 201a/9, 203b/3, 204a/13, 204a/15, 207a/11, 211a/13, 212b/11, 213b/12, 217a/4, 217a/7, 217b/9, 218a/3, 218b/5, 227b/3, 255b/15, 256b/1.

Ĥusrev: bkz. Ĥusrev pervîz. 245b/17, 247b/14.

Ĥusrev pervîz: İnan hükümdarı Husrev. 193b/10, 245b/3, 247b/4, 248b/2.

Ĥusrev ü Ŗîrîn: Hüsrev ü Ŗîrîn masalının kahramanları. 245b/12.

Hüşenk bin Senâmek??: Özel ad. 125a/2.

Hüşenk: Siyam bin Kiyumerz'in oğlu ve Câvidân Hurd'un müellifidir. 191b/8.

Hürmüz: Zerdüşterin hayır tanrısı. 81b/4, 81b/11, 160a/11.

Hürmüz: bkz. Hürmüz bin Nüşirevân. 193b/3, 193b/4.

Hürmüz bin Nüşirevân: 193a/11.

Ĥüseyn: Hz. Muhammed'in torunu ve İmam-ı Ali'nin küçük oğlu. 185a/3, 185a/11.

‘**İrāk:** Dicle nehrinden aŖađı Basra'ya kadar Ŗat Suyu'nun iki tarafı. 89a/10.

İŖfahân: İnan'da İsfahan Eyaleti'nin merkezi olan Ŗehir. 201a/14.

İbrâhîm ĥalîlullâh: Hz. İbrahim. 263b/4.

İrân: İnan. 6a/7, 16a/4, 16a/13, 35a/3, 39b/16, 40a/4, 40a/8, 40a/12, 44a/3, 233a/14, 233b/5.

‘**İsâ:** Hz. İsa. 117b/14, 118b/3, 185b/2, 187b/10, 206a/7, 206a/9.

‘**İsevî:** Hz. İsa'nın dininden olan. 133b/17.

İskender-i Zü'l-ĥarneyn: bkz. İskender. 4b/6, 11b/2, 11b/14, 11b/15, 40b/7, 40b/14, 43b/3, 210a/11, 231a/15, 235a/7, 237a/16, 249a/5, 250a/13, 260a/11, 263b/3.

İskender: Makedonya kralı Phylippe'in oğlu olup, Aristo'dan ders almıŖ ve yirmi yaŖında hükümdar olmuŖtur. Divan Edebiyatı'nda İskender-i Zü'l-ĥarneyn (=iki boynuzlu İskender), İskender-i Rumî, Ŗeklinde geĥer. Yunanistan'ı, İnan'ı, bütün Anadolu'yu ve Suriye'yi ve Mısır'ı, Hindistan'ı istila eden bu meŖhur kumandan 33 yaŖında ölmüŖtür. 12a/9, 16b/1, 16b/6, 16b/9, 19a/11, 19b/13, 19b/16, 20a/5, 20a/8, 26a/12,

26b/12, 27b/3, 28a/8, 28a/10, 28b/3, 28b/17, 29a/5, 29b/10, 30b/9, 30b/15, 31b/5, 31b/8, 32a/6, 32b/5, 34a/5, 34b/4, 34b/16, 35a/5, 35a/6, 35a/7, 35a/8, 35a/10, 35a/12, 36a/10, 36b/11, 36b/14, 37a/12, 37a/17, 37a/17, 39a/5, 39a/8, 39a/8, 39b/2, 39b/9, 39b/10, 39b/15, 39b/15, 40a/1, 40a/2, 40a/4, 40a/8, 40a/14, 40b/4, 40b/7, 42b/6, 44a/15, 45a/17, 45b/7, 46a/12, 47b/12, 141b/7, 141b/11, 207b/1, 207b/3, 207b/4, 207b/6, 208a/7, 208b/1, 237b/1, 237b/5, 237b/10, 238a/1, 238a/8, 252a/12, 252a/14, 252b/1, 252b/4, 252b/6, 252b/9, 252b/10, 253a/8, 253a/11, 254b/7, 254b/11, 255b/14, 256a/11, 256a/14, 261a/2, 261a/15, 261b/9.

İslām: İslam dini. 40a/10, 49b/7, 52b/1, 56b/14, 56b/15, 57a/6, 57a/8, 85b/9, 94b/11, 110a/12, 114b/3, 127b/1, 133b/2, 139a/15, 196a/7, 242b/6, 243a/10, 256a/6, 258b/9, 259b/3.

İslāmiyye: İslam dinine ait, İslam dininden olan. 249a/5.

İsma'îl: bkz. İsma'îlū's-Sāmānī. 136a/3, 136a/4.

İsma'îlū's-Sāmānī: Samani hükümdarlarından. 134b/7.

Ka'be: Kâbe. 155a/1, 221a/12.

Ķāblīnās: Özel ad; filozof. 231a/11.

Ķāf: Anka ve Simurg adı verilen masal kuşunun yaşadığı var sayılan dağın adı. 41a/2, 258b/1.

Ķārūn: Benî İsrâil'de zenginliğiyle meşhur olan bir insan, Krezüs. 88b/13.

Kehf: Kehf suresi. 251b/3.

Keydem: Hindistan hükümdarlarından. 44a/9.

Kird-gār: Tanrı, yaratan. 47b/5.

Kirmān: İran'da bulunan eyaletlerden biri. 89a/10.

Kisā'i: Meşhûr yedi kırâat imamından yedincisi. 25a/7, 25b/3.

Ķoştantīniyye: İstanbul. 160b/16, 180a/13.

Ķubād: Padişah Kubad. 123b/2, 123b/8, 123b/10, 123b/15, 123b/16, 124a/11, 124b/3, 124b/9, 194b/14, 195b/9, 195b/10, 195b/12.

Ķur'ān: Kur'an. 11b/14, 182b/6, 201a/9, 249a/3, 263b/13.

Ḳureyş: Hz. Muhammed'in mensubolduğu Arap kabilesinin adı olup Kâbenin korunması bu kabileye aitti. 156a/7, 250b/2.

Ma'an: bkz. Ma'an bin zâ'id. 220a/8, 220a/8, 220a/10.

Ma'an bin zâ'id: Özel ad. 220a/4.

Mağnisâ: Manisa. 8b/6.

Maḥmūd: Gazne Devleti hükümdarı. 125a/16, 140b/2, 189a/2.

Mâlik: Özel ad; metinde elçi görevinde. 236a/6.

Manşūr: Manşūr ḥalife. 141a/5.

Maṭar: Özel ad. 163a/14.

Mecūs: Ateş, inek, timsah gibi hayvanlara tapan kimse; zerdüşt dininde olanlar. 40a/9.

Medâ'in: Eski İran'da Dicle civarında yedi şehrin adı olup, İslam fetihleri sırasında başkenti teşkil ediyordu. 126b/5, 126b/8, 126b/12, 126b/12, 196b/3, 196b/3, 196b/6, 197a/6.

Medîne: Medine şehri. 137a/16, 138a/5, 165a/14, 179a/10, 249b/1, 249b/2, 252a/5, 263a/1.

Mehleb: Özel ad; bir hükümdar. 236a/4, 236a/7, 236b/3, 236b/5.

Mekke: Mekke şehri. 110a/6, 110a/15, 156a/8, 249a/12, 249a/13, 249b/10, 250a/4, 250b/3, 250b/4.

Melikşâh bin Alp Arslan Selçûkî: Sultan Sencer'in babası olan Büyük Selçuklu hükümdarı. 128a/1.

Melikşâh: bkz. Melikşâh bin Alp Arslan Selçûkî. 128a/14, 128b/8, 128b/10, 128b/13, 129a/16, 129b/10, 129b/15, 129b/16, 130a/1, 130a/7, 220a/14.

Me'mûn: Abbasi halifesi. 25a/8, 25a/11, 25b/5, 62b/11, 63a/16, 63b/3, 64a/3, 64a/4, 64b/8, 80b/13, 80b/15, 81a/2, 126a/5, 126b/1, 126b/13, 126b/14, 126b/17, 127a/11, 127a/15, 127b/3, 127b/6, 127b/9, 127b/12, 131a/17, 131b/3, 131b/15, 132a/10, 157b/4, 183b/5, 184a/2, 184a/8.

Merv: Bir zamanlar Büyük Selçuklu Devleti'nin başkenti olan şehir. 24b/3, 205b/17, 242a/10.

Mescidü'l-Ḥarâm: Mekke'de Kâbe'nin bulunduğu en büyük mabed. 263a/2.

Meşnevî: Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin 26000 beyitlik Farsça meşhur eseri. 185b/6.

Mevlevî: Mevlana Celaleddin-i Rumi. 185b/6.

Mısr: Mısır ülkesi. 44a/6, 65b/2, 65b/15, 66a/3, 66a/6, 66a/16, 100b/6, 197b/17, 198a/1, 199b/17, 243b/10, 243b/14.

Mısrî: Mısır ülkesiyle ilgili. 100b/6.

Muhammed: bkz. Muhammed Bin-Zeninetü'l-Emin. 82b/15.

Muhammed Bin-Zeninetü'l-Emin: Özel ad. 82b/8.

Muhammed Emin: bkz. Muhammed Bin-Zeninetü'l-Emin. 82b/17, 83a/14, 83b/1.

Muhammed: bkz. Muhammedü'l-Muştafa. 249b/12, 249b/17, 250a/4, 250a/14, 250a/16, 250b/5, 250b/7, 250b/9, 250b/14, 251a/2, 251a/10, 251a/17, 251b/9, 251b/11.

Muhammedü'l-Muştafa: Hz. Muhammed. 249a/8, 255a/15.

Müsâ: Musa Peygamber. 144a/4, 144a/11, 144a/12, 144a/17, 145a/5, 145a/10, 145b/2, 150a/12, 150a/14, 201a/5, 201a/6, 203a/7, 203a/9, 203a/15, 203b/2, 212b/10, 263b/10.

Muşlih: Özel ad. 198a/1, 198a/8, 198a/16, 198b/8, 199a/11, 199b/1, 200a/5.

Mu' taşım: Abbasi halifesi. 204a/5, 204a/12.

Mübârek: Özel ad. 243a/6, 243a/9.

Müşterî: Sakıt, Erendiz, Jüpiter, Mars. 21a/15, 42b/8.

Nâşır: Abbasi halifesi. 190a/16, 190b/2.

Naşır: Özel ad. 205b/5, 205b/9.

Nemrûd: Babil'in kurucusu denilen hükümdar (M.Ö. 2640) olup Hz. İbrahim'i ateşe attırmıştır. 12a/6.

Nerimân: Rüstem'in dedesi olan Sâm'ın babası. 6a/9.

Nevâlî: Nevâlî Nasûh b. Abd-Allâh Akhisârî (öl. 1003/1595). 4a/4.

Nişâbûr: İran'ın Razavi Horasan Eyaleti'nde bir şehir. 205b/17.

Nizâmü'l-mülk: Büyük Selçuklu Devleti'nin veziri. 220a/15.

Nûh: Nûh Peygamber. 52b/2.

Nüşirevân, Nüşirevân: İran'da 531'den 579 yılına kadar hükümdarlık etmiş ve doğruluğuyla şöhret bulmuş olan Sasani şahı ki, "adil" lakabıyla anılır. 54a/10, 54a/15, 54a/17, 54b/1, 54b/7, 55a/1, 55a/13, 72a/13, 72a/15, 114b/1, 114b/2, 114b/5, 114b/10, 114b/15, 115a/2, 115b/3, 116a/8, 116b/8, 121a/7, 121b/15, 122a/9, 122a/10, 122b/4, 122b/11, 123a/2, 123a/10, 126b/5, 126b/12, 126b/16, 126b/17, 127b/7, 184a/12, 184a/17, 196b/7, 203b/6, 203b/7, 203b/15.

‘**Ösmāniyye:** Osmanlı Devleti’ne mensup, Osmanlılar’a ait. 7a/5.

‘**Ömer bin ‘Abdül‘azīz:** Emevî halifelerinin sekizincisi ve Mervân’ın torunudur. 94a/5, 95a/4, 95b/2.

‘**Ömer:** bkz. ‘Ömer bin ‘Abdul‘azīz. 94a/11, 94b/9, 95b/16.

‘**Ömer bin el-Ḥaṭṭāb:** Hz. Ömer. 79b/16, 93b/2, 93b/9, 113a/11, 136a/16, 136b/8, 137a/10, 137a/14, 138a/1, 140b/1.

‘**Ömer:** bkz. ‘Ömer bin el-Ḥaṭṭāb. 93b/5, 93b/14, 93b/15, 136b/4, 138a/14, 138a/17, 139a/9, 139b/11, 139b/16.

‘**Ömerü'l-Fārūk:** bkz. ‘Ömer bin el-Ḥaṭṭāb. 136b/13.

‘**Ömer bin Leys:** Özel ad; halife. 132a/16.

‘**Ömer leys:** bkz. ‘Ömer bin leys. 133b/10.

‘**Ömer:** bkz. ‘Ömer bin leys. 132b/4, 132b/4, 132b/6, 132b/7, 132b/9, 132/12, 132b/13, 133b/4, 136a/2.

Pervīz: bkz. Ḥusrev pervīz. 247a/7, 247a/16, 247b/11.

Ravzatü’ş-Şafâ: Tarih-i Ravzatü’s-Safâ. 44a/2.

Rūm Bin İshāk: İbn İshāk Abbasilerin kuruluş dönemini müşahede eden kişidir. 40a/14.

Rūm: Anadolu. 16a/2, 16a/2, 16a/6, 16a/7, 16a/8, 16a/14, 16b/5, 35a/17, 40a/14, 40a/17, 41a/8, 44a/2, 65b/2, 65b/4, 66a/16, 72a/13, 99b/11, 99b/12, 102a/1, 102a/13, 102a/15, 159b/5, 159b/8, 160a/13, 160b/13, 160b/14, 171a/3, 171a/6, 179a/10, 179a/11, 179a/14, 199a/1, 243b/10.

Rūmī: Rum ülkesinden; Anadolu. 19a/17, 31b/5, 243b/12.

Rūmānis: Özel ad. 40a/16, 40b/2.

Rūmiyye: Rum ülkesi; Anadolulu. 40a/17.

Rūmlis: Özel ad. 40a/16, 40b/1.

Rüstem: Ünlü İran şairi Firdevsî'nin Şehnâme'sinde adı geçen İran'ın ünlü pehlivan ve savaşçısı. 6a/9.

Sābūr: Eski İran hükümdarlarından. 81b/4.

Sa' dī Şirāzī: İran'ın büyük mutasavvıf ve mütefekkir şairi. 62a/7.

Şakīb: Özel ad. 205b/5, 205b/9, 205b/9, 205b/12.

Sāmīrī: Yaptığı bir buzağıya, Hz. Musa Tur-i Sina'da Allah'la konuşurken halkı taptırmaya kalkışan kişi. 34a/1, 46b/11, 103b/6.

Şārūhān: Denizli ili, merkez ilçesi, merkez bucağına bağlı bir yerleşim birimi. 8a/17.

Sebük Tegin: 977–997 yılları arasında hüküm süren Gazne Devleti sultanı. 189a/2, 189a/7, 189a/13, 189a/17, 189b/2.

Sencer: Melikşahın oğlu, Selçuklu sultanı. 85b/3, 86a/13, 221a/11.

Seyyidetü'n-nār: Özel ad. 166b/5, 171a/1.

Seyyidetü'z-zehab: Özel ad. 166b/16, 167a/7, 167a/9, 171a/2, 171a/3, 171a/5.

Sikender: bk. İskender. 6a/10, 16b/12.

Sipāhān: Isfahan: İran'ın batı kesiminde bir şehir. 221b/9, 221b/12, 221b/13, 221b/15, 221b/17.

Sīstān: İran'da bulunan eyaletlerden biri. 89a/10.

Süleymān: Süleyman peygamber. 6a/10, 12a/7, 31b/4, 87b/17, 88a/6, 88a/7, 88b/3, 120b/13, 239b/10, 239b/12, 240a/11, 240b/9, 240b/12, 240b/13, 240b/14, 240b/16, 240b/17, 241a/14, 241b/10, 241b/11, 253a/7.

Şüreyyā: Ülker yıldızı. 42b/4, 188b/5.

Süryānī: Eski Suriye (Şam) halkından, onların eski dinlerinden olanlar. 255a/5.

Süryāniyye: Süryani ile ilgili. 255a/7.

Şām: Şam. 44a/5, 99b/11, 99b/12, 100a/3, 100a/8, 100a/16, 100a/17, 100b/3, 100b/6, 100b/12, 104a/7, 105a/13.

Şeddād: Yemen’de Âd kavminin hükümdarı. (büyük binalarla ve bu arada Cennete benzetmek arzusuyla yaptırdığı “İrem bağı” ile ün almıştır. 88b/6.

Şāpūr Zuyı’l-ektāf: İran padişahlarından. 159a/17.

Şāpūr: bkz. Şāpūr-ı Zuyı’l-ektāf. 160a/11, 160b/7, 161b/6, 161b/10, 161b/15, 161b/17, 162a/4, 162a/7, 162a/7, 162a/12, 162a/13, 162a/16, 162a/17, 162b/6, 162b/7, 162b/10, 162b/11, 162b/12, 162b/13, 162b/15, 162b/15, 162b/16, 163a/3, 163a/6, 163a/7, 163a/9, 163a/15, 163b/8, 164b/8, 164b/10, 164b/15, 165a/5, 165a/14, 165b/2, 166a/6, 166a/7, 166b/1, 170b/13, 171a/1, 171a/1, 171a/6, 171a/8, 171a/13, 178a/11, 178a/13, 178a/14, 178a/15, 178a/16, 178b/1, 178b/14, 178b/15, 179a/4, 179a/7, 179a/13, 179b/1, 179b/3, 179b/10, 180a/11, 180a/13.

Şirīn: Hüsrev-i Şirīn hikayesinin kadın kahramanı. 245b/13, 245b/17, 247a/9, 247a/16.

Taberī: Ebu Cafer Taberi. 39a/9.

Ṭamgāc ḥān: Karahanlı hükümdarı. 133b/12, 192b/1, 192b/8, 193a/2.

Ṭāyī: bkz. Ṭayy. 101a/9.

Ṭayy: Yemen civarında bir kabile. 101a/13, 101a/13, 103b/17.

Tevrīt: Tevrat. 65a/8, 84a/4, 113b/2, 187a/13, 201a/5, 231a/5, 250a/4, 250a/12, 250b/13, 252a/3.

Ṭuğrul: Sultan Tuğrul; Selçuklu Devleti’nin kurucusu. 217a/10.

Ṭūr-ı Mūsā: krş. Ṭūr-ı Sīnā. 12b/10, 144a/9.

Ṭūr-ı Sīnā: Sīnā Dağı. 263a/1.

Tūrān: Eski İranlılar tarafından Türk diyarına verilen ad. 6a/7, 6a/8, 44a/3, 233b/3.

Türkī: Türk’e mensup, Türk’le ilgili. 7b/5.

‘Uṭārid: Arzıtilek (Merkür). 42b/9.

Benī Ümeyye: Emevi ailesi. 94a/5, 96a/11.

Yāfeş bin Nūḥ: Hz. Nuh’un üçüncü oğlu. 255b/10.

Yāfeş İbn-i Nūḥ: bkz. Yāfeş bin Nūḥ. 258b/15.

Yaḥyā: Harun Reşid’in veziri. 80b/4, 80b/5, 80b/6, 80b/9.

Yaḥyā: bkz. Yaḥyā bin ḥalid: 82a/5, 82a/7, 82a/10.

Yaḥyā: bkz. Yaḥyā-yı Vāsītī. 219a/10, 219a/12, 219a/13.

Yaḥyā bin ḥālid: Abbasi veziri. 82a/3.

Yaḥyā-yı Vāsītī: Özel ad. 219a/6.

Ya'ḳūb bin Lesyṣ: Hz. Yusuf'un babası, Hz. İshak'ın oğlu olan Yakub Peygamber. 89a/6.

Ya'ḳūb leys: bkz. Ya'ḳūb bin Lesyṣ. 79a/1, 79b/3.

Yanḳūmāḥūs: bkz. Aristo. 17a/8.

Ye'cūc ve Me'cūc: Kıyametin alâmetlerinden olup insanları kötü yola sevkedeceğine inanılan bir kavim. 253a/1, 255b/7, 258b/14, 259b/9, 259b/12, 261b/3; Ye'cūc ile Me'cūc 258b/14, 262a/1, 262a/8.

Yehūd: Yahudi, Hz. Yakub'un oğlu Yahuda soyundan gelenler, İsrail oğulları. 249b/1, 250a/2, 250b/3, 252a/5.

Yehūdā: (Ar.) Hz. Yakub'un on iki oğlunun en büyüğü. 249b/3, 249b/4, 249b/6.

Yemānī: Yemen'e ait. 196b/1, 196b/17

Yemen: Yemen. 99b/10, 99b/12, 102b/2, 103a/9, 104a/6, 105a/12, 106a/11, 106b/1, 106b/9, 107a/1, 107a/8, 107a/9, 107a/11.

Yezdān: [Zerdüşterde] hayır İlahı; Allah. 184a/5.

Yezdānī: Allah'a ait, Allahla ilgili. 73b/8.

Yunan: Yunanistan'da yaşayan veya Yunanistan halkından olan kimse, Yunanistanlı. 12a/10, 16b/14, 44a/3, 89b/2.

Yunanī, Yūnānī: Yunanlılara ait, Yunanlılarla ilgili. 4b/12, 31b/5, 209b/13.

Yūnāniyye: Yunanlılara ait, Yunanlılarla ilgili. 17a/7, 40b/7.

Yūsuf: İsrailoğullarından Hz. Yakub'un oğlu olup kardeşleri tarafından kuyuya atılmıştır. 156a/10, 231a/7.

Zeyd bin Eslem: Tabi'in dönemi hadis alimi ve müfessir. 138a/1.

Zi'b: Özel ad. 167a/9, 171a/3, 171a/7, 171b/1, 171b/6, 176b/5.

Zinderūd: (Far.) İran'da bir ırmak. 128b/9, 129a/9.

Zūḥal: Sekendiz, Satürn gezegeni. 21a/15.

Zühre: Çobanyıldızı, Çulpan, Venüs. 9a/16, 15a/12.

Zü'l-karneyn: İki boynuzlu; ünlü Makedonyalı İskender'e verilen lakap. krş. İskender. 4b/17, 12a/8, 34a/5, 37b/1, 44a/2, 45a/17, 46b/6, 48a/10, 109b/11, 249a/3, 249a/7, 250b/17, 251a/2, 252a/10, 252a/13, 252a/15, 252b/2, 252b/5, 252b/12, 252b/15, 253a/4, 253a/7, 253b/2, 254a/14, 255b/11, 255b/16, 256a/1, 256a/5, 256a/9, 256a/15, 256b/4, 256b/7, 257b/3, 257b/7, 257b/16, 259b/6, 260b/11, 260b/13, 261a/13, 263b/3, 263b/9, 263b/12, 263b/14, 263b/14.

SONUÇ

"*Ferruhnâme: İnceleme-Metin-Sözlük*" adlı bu çalışmada öncelikle eser, eserin yazarı ve nüshaları hakkında çeşitli araştırmalar sonucu elde edilen bilgiler verilmiştir. Ardından metnin çeviri yazısı yapılmıştır. Metnin çeviri yazısı yapılırken esas alınan asıl nüshada karşılaşılan çeşitli okuma sorunlarının giderilmesi için Milli Kütüphane Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda 03 Gedik 17742 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshadan yararlanılmıştır. Metin bölümünde ikinci nüshadan yararlanılarak yapılan çeşitli ekleme veya değişiklikler dipnotlarda belirtilmiştir. Çalışmanın sonunda esas alınan nüshayla ikinci nüshadaki sözcüklerin karşılaştırılmasını kolaylaştırmak amacıyla bir cetvel hazırlanmıştır.

Çalışmanın dil incelemesi bölümünde; yazım, ses bilgisi ve yapı bilgisi konuları ele alınmıştır. Yazım konusunda metnin çok tutarlı olmadığı tespit edilmiştir. Aynı sözcüğün metnin değişik yerlerinde farklı yazımlarına rastlanabilmektedir.

Metinde bazı ekler (-ken, -ki) dışında kalınlık-incelik uyumu Türkçenin her döneminde olduğu gibi sağlamdır.

Düzlük-yuvarlaklık uyumu oturmamıştır. Bu dönemde kalıplaşmış olarak kimi eklerin sürekli yuvarlak, kimi eklerin ise düz ünlüyle yazılması, dudak uyumunun bozuk olmasına yol açan temel etkenlerdendir. Bu bağlamda metindeki ekler: Yuvarlak ünlülü ekler; Düz ünlülü ekler; Bir kurala bağlı olmayan (karışık) ekler olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir.

Diğer eklerin tamamında düzlük-yuvarlaklık bakımından dönem özelliklerine göre bir farklılık görülmezken -dUK- ortaç eki, -dUr- fiilden fiil (ettirgenlik eki), +sUz addan ad yapma eki ve +(U)m I. tekil kişi iyelik ekinin bir kurala bağlı olmadan kimi zaman düz kimi zaman ise yuvarlak ünlüyle yazıldığı görülmüştür.

Eski Türkiye Türkçesinde yuvarlak ünlüyle geçen (-(I)mIz) I. çoğul kişi iyelik ekinin incelenen metindeki örnekleri düz ünlülü kullanılmıştır.

Ön seste t- sesinin ötümlüleşmesinde tam bir tutarlılık olmadığı görülmüştür. Günümüz Türkçesinde ötümlüleşen “tağ, toğ-, toğru, toğsan, tır-” gibi sözcüklerde t sesi

korunurken “dep-, ditret-, dürlü” sözcüklerinde ise başta bulunan t'nin ötümlüleştigi görülmüştür.

Aynı sözcüğün kimi zaman "t"li kimi zaman ise "d"li yazımına rastlanmıştır:

ıtutup طوتوب 56b/12, 135a/3 / dutup دوتوب 130b/4, 189a/10

ıtutdı طوتدي 189a/8 / dutdı دوتدي 160b/14

ıtolaşup طولاشب 132b/9 / dolaşdı دولشدي 185a/7

Ön seste kimi b- sesinin ötümlülüğünü koruduğu görülmüştür: “barmağ, bınar, biş-”

Ötümlü biçimlerini korumuş olan “+dA bulunma durumu eki, +dAn çıkma durumu eki, -dUK ortaç eki, -dU-m, -dU-η, -dI, -dU-K, -dI-IAr görülen geçmiş zaman ekleri, -dUr bildirme eki, -dUr-/ -dIr- fiilden fiil (ettirgenlik eki)” kelimenin kökü veya tabanı ötümsüz bir ünsüzle bitse de ötümlü olarak kullanılmışlardır.

Belirtme durumu için metinde günümüz Türkçesinden farklı olarak III. tekil kişi iyelik eki + n ile kurulan yapı kullanılmıştır. Bunun yanı sıra herhangi bir ek kullanılmadan belirtme ifadesinin sağlandığı örnekler de vardır.

Yönelme durumu için metindeki bir dörtlükte iki kez +ğa eki kullanılmıştır. Ekin bu örneğin dışındaki kullanımları günümüz Türkçesiyle aynıdır.

Metinde Türkiye Türkçesinden farklı olarak -gür- ettirgen çatı ekinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu ek yalnızca ér-gür- biçiminde kullanılmıştır: érgürürdüm 26a/10, érgürmeye 36b/11, érgürürsin 50b/4, érgürmiş olsalar 97b/16, érgüren 218b/4.

Birleşik eylem kullanımının çok yaygın olduğu metinde tezlik ifadesi için ver-yardımcı eyleminin yanı sıra gel- yardımcı eyleminin kullanıldığı da görülmüştür:

"bir süvār ol çeşme-sāra çıkağeldi 144b/2, bir hūnzīr-i sebük-hīz ü tīz-dendān çıka geldi 168b/10, 'acüz çıkağeldi 176b/13."

Ad ve yardımcı eylem biçiminde oluşan birleşik eylemlerin büyük bir bölümü ol-, ét-, eyle-, kıl- yardımcı eylemleriyle oluşturulmuştur. Bunların dışında bul-, buyur-, gel-, gör-, buyurıl-, kal-, getir-, çek-, ver-, göster-, şal-, gir-, ıtut- gibi yardımcı eylemler kullanılarak oluşturulmuş birleşik eylemler de kullanılmıştır.

Metinde başta geçmiş zaman olmak üzere geniş zaman ve istek çekimi ön plana çıkmaktadır. Metinde kullanılan eylem çekimlerinin günümüz Türkçesinden farkları şöyledir:

Görülen geçmiş zaman eki I. ve II. kişi çekimlerinde her zaman yuvarlak; III. kişi çekiminde ise düz ünlüyledir. II. kişi eklerindeki "n" nazal "ŋ"dır. Ayrıca ekin ünsüzü ötümsüzleşmez, her zaman "d" biçimindedir.

Anlatılan geçmiş zaman eki (-mİş) daima düzdür. Ayrıca metinde -mİş+dUr yapısıyla kurulan geçmiş zaman örnekleri oldukça yaygındır.

Metinde geniş zaman tekil I. kişi eki birkaç örnekte {-In} biçiminde kullanılmıştır.

Geniş zamanın III. tekil kişi olumsuz çekiminde metin boyunca "-mez" kullanılırken bir dörtlükte geçen 3 eylemde olumsuzluk "-mes" ekiyle belirtilmiştir.

Ayrıca metinde geniş zaman+dur yapısıyla kurulan bir örnek saptanmıştır: "hüner ehli bilürdür kendüzini 18a/3."

İncelenen metinde gelecek zaman için {-IsAr} ve {-AcAK} ekleri ile kullanılmış birkaç örnek saptanmıştır.

İstek kipinin kullanımı oldukça yaygındır. Metin boyunca çok sık kullanılan bu kip istek anlamının yanı sıra başta şart olmak üzere; gereklilik, emir, geniş zaman ve gelecek zaman ifade edecek biçimlerde de kullanılmıştır. Metinde istek kipi I. tekil kişi çekimi için üç ayrı ek (-Am, -AyIm, -AyIn) kullanılmıştır. I. çoğul kişi istek çekiminde hem -AlUm hem de -AvUz ekleri kullanılmıştır.

Emir II. tekil kişi çekimi, -gil ekiyle yapılan 3 örnek dışında günümüzdeki gibi eksizdir.

Metinde gereklilik içeren yapılar için özel bir ek bulunmamaktadır. Gereklilik ifadesi için genellikle dilek-şart eki {-sA} ve "gerek" sözcüğü; bazen sadece "gerek"; bazen istek eki {-A} ve "gerek" sözcüğü; bazen de -mAK gerek kullanılmıştır.

Yapı incelemesinden sonra metnin söz varlığı üzerinde durulmuştur. Eserin Osmanlı Türkçesinde Arapça ve Farsça unsurların yoğunlaştığı bir dönem olan XVI. yüzyıla ait olması ve Arapçadan tercüme edilmesi, bünyesinde Arapça unsurların yoğunlukta olmasına neden olmuştur. Metni oluşturan sözcüklerin köken olarak sayısal verilerine bakıldığında sözlükte toplam 8327 madde başı sözcük bulunduğu, bunların 5493'ünün

Arapça; 1791'inin Farsça; 648'inin Türkçe; 4'ünün ise Yunanca kökenli olduğu görülmüştür. Bunların dışında 188 sözcüğün Arapça+Farsça; 93 sözcüğün Farsça+Arapça; 71 sözcüğün Farsça+Türkçe; 16 sözcüğün Arapça+Türkçe; 14 sözcüğün Arapça+Farsça+Türkçe; 5 sözcüğün Farsça+Arapça+Türkçe; 3 sözcüğün Türkçe+Farsça; 1 sözcüğün ise Arapça+Türkçe+Farsça yapılarından oluştuğu saptanmıştır. Eserin 8327 madde başı sözcükten oluşması, dilinin ne kadar zengin olduğunun bir göstergesidir.

Eserin dili sanatlı ve zengin bir anlatıma sahiptir. Metnin çeşitli yerlerinde aynı sözcük kimi zaman Arapça, kimi zaman Farsça kimi zaman ise Türkçe karşılıklarıyla kullanılmıştır. Bu durum eylemlerde bile görülmektedir. Metinde çok sayıda deyim, atasözü ve ikileme kullanılmıştır. Bunlar çalışmanın söz varlığı bölümünde metinde geçtikleri sayfa ve satır numaraları belirtilerek verilmiştir.

XVI. yüzyılda kaleme alınmış olan "*Ferruhnâme*" adlı bu yazma eserin çeviri yazısının yapılmasıyla gerek dil gerekse diğer ilgili alanlarda çalışanlara sağlam bir malzeme sağlanması umulmaktadır. Eserin, hem zengin ve sanatlı bir dile sahip olması hem de ahlak, felsefe, siyaset vb. konuları içermesi nedeniyle, bu döneme ilişkin yapılacak çalışmalara önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Banguoğlu, Tahsin. *Türkçenin Grameri*, 7.Basım, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2004.
- Bursalı Mehmed Tâhir. *Osmanlı Müellifleri I-III*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2009.
- Büyük Larousse*, C.16, Milliyet Yayınları, İstanbul 1992.
- Canpolat, Mustafa; Zafer Önler. *Edviye-i Müfrede (Metin-Sözlük)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- Clauson, Sir Gerard. *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth-Century Turkish*, Oxford 1972.
- Deny, Jean. *Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları*, (çev. Oytun Şahin), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 19.Basım, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2002.
- Ergin, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1972.
- Gülsevin, Gürer. *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1997.
- Kanar, Mehmet. *Arapça-Türkçe Sözlük*, 1.Basım, Say Yayınları, İstanbul 2009.
- Kanar, Mehmet. *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü I-II*, 1.Basım, Say Yayınları, İstanbul 2009.
- Kartallıoğlu, Yavuz. *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni: (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- Kâtip Çelebi. *Keşfü'z-Zünûn*, Cilt: III, (çev. Rüştü Balcı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2007.
- Korkmaz, Zeynep. *Marzubân-nâme Tercümesi (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1973.
- Korkmaz, Zeynep. *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1992.
- Korkmaz, Zeynep. *Türkçede Eklerin Kullanış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000.
- Mehmed, Süreyya. *Sicill-i Osmanî*, Cilt: 4, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.
- Meydan Larousse*, Cilt:9, Meydan Yayınevi, İstanbul 1972.

- Mütercim Âsım Efendi. *Burhân-ı Katı*, (haz. Mürsel Öztürk, Derya Örs), Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul 2009.
- Nişanyan, Sevan. *Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, Adam Yayınları, İstanbul 2002.
- Önler, Zafer. *Müntehab-ı Şifa I (Giriş-Metin)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1990.
- Önler, Zafer. *Müntehab-ı Şifa II (Sözlük)*, Simurg Yayınları, İstanbul 1999.
- Önler, Zafer. *Revnak-ı Bustan*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, MEB Yayınları, İstanbul 2004.
- Parlatır, İsmail. *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınları, Ankara 2006.
- Steingass, Francis Joseph. *Persian-English Dictionary*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005.
- Şahin, Hatice. *Eski Anadolu Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.
- Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, 7.Basım, Çağrı Yayınları, İstanbul 1999.
- Şükûn, Ziya. *Ferhengi Ziya, Farsça-Türkçe Lûgat Gencine-i Güftar I-III*, MEB Yayınları, İstanbul 1996.
- Tarama Sözlüğü I-VIII*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1963-1977.
- Tietze, Andreas. *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*, Cilt: I, Simurg Yayınları, İstanbul 2002.
- Timurtaş, Faruk Kadri. *Eski Türkiye Türkçesi*, Kapı Yayınları, İstanbul 2012.
- Türk Dil Kurumu, *Yazım Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.
- Türkçe Sözlük I-II*, 9.Basım, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998.
- Türkler Ansiklopedisi*, Cilt: XI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*, Cilt: III, 5.Basım, TTKY, Ankara 1995.

EKLER

Ek 1: Karşılaştırma Cetveli

Metinde esas alınan A nüshasındaki bir kelimenin B nüshası ile karşılaştırılmasını kolaylaştırmak amacıyla hazırlanan bu cetvelde A nüshasının sayfa başlangıçlarının B nüshasında hangi sayfa başlangıçlarına denk geldiği gösterilmiştir.

<u>A</u>	<u>B</u>		<u>A</u>	<u>B</u>
2b	3a-3b		16b	17a-17b
3a	3b-4a		17a	17b-18a
3b	4a-4b		17b	18a-18b
4a	4b-5a		18a	18b-19a
4b	5a-5b		18b	19a-19b
5a	5b-6a		19a	19b-20a
5b	6a-6b		19b	20a-20b
6a	6b-7a		20a	20b-21a-21b
6b	7a-7b		20b	21b-22a
7a	7b-8a		21a	22a-22b
7b	8a-8b		21b	22b-23a
8a	8b-9a		22a	23a-23b
8b	9a-9b		22b	23b-24a
9a	9b-10a		23a	24a-24b
9b	10a-10b		23b	24b-25a
10a	10b-11a		24a	25a-25b
10b	11a-11b		24b	25b-26a
11a	11b-12a		25a	26a-26b
11b	12a-12b		25b	26b-27a
12a	12b-13a		26a	27a-27b
12b	13a-13b		26b	27b-28a
13a	13b-14a		27a	28a-28b
13b	14a-14b		27b	28b-29a
14a	14b-15a		28a	29a-29b-30a
14b	15a-15b		28b	30a-30b
15a	15b-16a		29a	30b-31a
15b	16a-16b		29b	31a-31b
16a	16b-17a		30a	31b-32a

<u>A</u>	<u>B</u>		<u>A</u>	<u>B</u>
30b	32a-32b		47a	51b-52a-52b
31a	32b-33a		47b	52b-53a
31b	33a-33b		48a	53a-53b
32a	33b-34a		48b	53b-54a
32b	34a-34b		49a	54a-54b
33a	34b-35a		49b	54b-55a
33b	35a-35b		50a	55a-55b
34a	36a-36b		50b	55b-56a
34b	36b-37a		51a	56a-56b
35a	37a-37b		51b	56b-57a
35b	37b-38a		52a	57a-57b
36a	38a-38b		52b	57b-58a-58b
36b	38b-39a		53a	58b-59a
37a	39a-39b-40a		53b	59a-59b
37b	40a-40b		54a	59b-60a
38a	40b-41a		54b	60a-60b
38b	41a-41b		55a	60b-61a
39a	41b-42a		55b	61a-61b
39b	42a-42b-44a		56a	61b-62a
40a	44a-44b		56b	62a-62b
40b	44b-45a		57a	62b-63a
41a	45a-45b		57b	63b-64a
41b	45b-46a		58a	64a-64b
42a	46a-46b		58b	64b-65a
42b	46b-47a		59a	65a-65b
43a	47a-47b-48a		59b	65b-66a
43b	48a-48b		60a	66a-66b
44a	48b-49a		60b	67a-67b
44b	49a-49b		61a	67b-68a
45a	49b-50a		61b	68a-68b
45b	50a-50b		62a	68b-69a
46a	50b-51a		62b	69a-69b
46b	51a-51b		63a	69b-70a-70b

<u>A</u>	<u>B</u>		<u>A</u>	<u>B</u>
63b	70b-71a		80a	90a-90b
64a	71a-71b		80b	90b-91a-91b
64b	71b-72a		81a	91b-92a
65a	72a-72b-73a		81b	92a-92b
65b	73a-73b		82a	92b-93a
66a	73b-74a		82b	93a-93b
66b	74a-74b-75a		83a	93b-94a
67a	75a-75b		83b	94a-94b
67b	75b-76a		84a	94b-95a-95b
68a	76a-76b-77a		84b	95b-96a
68b	77a-77b		85a	96a-96b
69a	77b-78a		85b	96b-97a
69b	78a-78b		86a	97a-97b
70a	78b-79a		86b	97b-98a
70b	79a-79b		87a	98a-98b
71a	79b-80a		87b	98b-99a
71b	80a-80b		88a	99a-99b-100a
72a	80b-81a-81b		88b	100a-100b
72b	81b-82a		89a	100b-101a
73a	82a-82b		89b	101a-101b
73b	82b-83a		90a	101b-102a
74a	83a-83b-84a		90b	102a-102b-103a
74b	84a-84b		91a	103a-103b
75a	84b-85a		91b	103b-104a
75b	85a-85b		92a	104a-104b
76a	85b-86a		92b	104b-105a
76b	86a-86b		93a	105a-105b-106a
77a	86b-87a-87b		93b	106a-106b
77b	87b-88a		94a	106b-107a
78a	88a-88b		94b	107-a-107b
78b	88b-89a		95a	107b-108a
79a	89a-89b		95b	108a-108b
79b	89b-90a		96a	108b-109a-109b

<u>A</u>	<u>B</u>		<u>A</u>	<u>B</u>
96b	109b-110a		113b	129a-129b
97a	110a-110b		114a	129b-130a-130b
97b	110b-111a-111b		114b	130b-131a
98a	111b-112a		115a	131a-131b
98b	112a-112b		115b	131b-132a
99a	112-113a		116a	132a-132b
99b	113a-113b		116b	132b-133a
100a	113b-114a		117a	133a-124b-125a
100b	114a-114b		117b	125a-133b
101a	114b-115a-115b		118a	133b-134a
101b	115b-116a		118b	134a-135b
102a	116a-116b		119a	135b-136a
102b	116b-117a		119b	136a-144b
103a	117a-117b		120a	144b-145a
103b	117b-118a		120b	145a-138b-139a
104a	118a-118b-119a		121a	139a-139b
104b	119a-119b		121b	139b-140a
105a	119b-120a		122a	140a-140b
105b	120a-120b		122b	140b-141a
106a	120b - eksik		123a	141a-141b-142a
106b	eksik		123b	142a-143b
107a	eksik – 121a		124a	143b-144a
107b	121a-121b		124b	144a-142b
108a	121b-122a		125a	142b-143a
108b	122a-122b-123a		125b	143a-134b
109a	123a-123b		126a	134b-135a- eksik
109b	123b-124a		126b	eksik
110a	124a-125b		127a	eksik
110b	125b-126a		127b	eksik
111a	126a-126b-127a		128a	eksik -136b
111b	127a-127b		128b	136b-137a- eksik
112a	127b-128a		129a	eksik
112b	128a-128b		129b	eksik
113a	128b-129a		130a	eksik

<u>A</u>	<u>B</u>		<u>A</u>	<u>B</u>
130b	eksik		147b	161b-162a
131a	eksik		148a	162a-162b-163a
131b	eksik		148b	163a-163b
132a	eksik- 137b		149a	163b-164a
132b	137b-138a		149b	164a-1164b
133a	138a-145b		150a	164b-165a
133b	145b-146a- eksik		150b	165a-165b
134a	eksik		151a	165b-166a-166b
134b	eksik-146b		151b	166b-167a
135a	146b-147a		152a	167a-167b
135b	147a-147b		152b	167b-168a
136a	147b-148a-148b		153a	168a-168b
136b	148b-149a		153b	168b-169a-169b
137a	149a-149b		154a	169b-170a
137b	149b-150a		154b	170a-170b
138a	150a-150b		155a	170b-171a
138b	150b-151a		155b	171a-171b
139a	151a-151b-152a		156a	171b-172a
139b	152a-152b		156b	172a-172b-173a
140a	152b-153a		157a	173a-173b
140b	153a-153b		157b	173b-174a
141a	153b-154a		158a	174a-174b
141b	154a-154b		158b	174b-175a
142a	154b-155a-155b		159a	175a-175b
142b	155b-156a		159b	175b-176a-176b
143a	156a-156b		160a	176b-177a
143b	156b-157a		160b	177a-177b
144a	157b-158a		161a	177b-178a
144b	158a-158b		161b	178a-178b
145a	158b-159a		162a	178b-179a
145b	159a-159b		162b	179a-179b
146a	159b-160a-160b		163a	179b-180a
146b	160b-161a		163b	180a-180b-181a
147a	161a-161b		164a	181a-181b

<u>A</u>	<u>B</u>		<u>A</u>	<u>B</u>
164b	181b-182a		181b	201b-202a
165a	182a-182b		182a	202a-202b
165b	182b-183a		182b	202b-203a
166a	183a-183b-184a		183a	203a-203b
166b	184a-184b		183b	203b-204a-204b
167a	184b-185a		184a	204b-205a
167b	185a-185b		184b	205a-205b
168a	185b-186a		185a	205b-206a
168b	186a-186b		185b	206a-206b
169a	186b-187a-187b		186a	206b-207a
169b	187b-188a		186b	207a-207b
170a	188a-188b		187a	207b-208a
170b	188b-189a		187b	208a-208b
171a	189a-189b		188a	208b-209a-209b
171b	189b-190a		188b	209b-210a
172a	190-190b-191a		189a	210a-210b
172b	191a-191b		189b	210b-211a
173a	191b-192a		190a	211a-211b
173b	192a-192b		190b	211b-212a
174a	192b-193a		191a	212a-212b
174b	193a-193b		191b	212b-213a
175a	193b-194a		192a	213a-213b-214a
175b	194a-194b-195a		192b	214a-214b
176a	195a-195b		193a	214b-215a
176b	195b-196a		193b	215a-215b
177a	196a-196b		194a	215b-216a
177b	196b-197a		194b	216a-216b
178a	197a-197b		195a	216b-217a
178b	197b-198a-198b		195b	217a-217b
179a	198b-199a		196a	217b-218a
179b	199a-199b		196b	218a-218b
180a	199b-200a		197a	218b-219a
180b	200a-200b-201a		197b	219a-219b-220a
181a	201a-201b		198a	220a-220b

<u>A</u>	<u>B</u>		<u>A</u>	<u>B</u>
198b	220b-221a		215b	249b-250a
199a	221a-221b		216a	250a-250b
199b	221b-222a		216b	250b-251a
200a	222a-22b		217a	251a-251b
200b	222b-223a		217b	251b-252a-252b
201a	223a-223b		218a	252b-253a
201b	223b-224a		218b	253a-253b
202a	224a-224b-225a		219a	253b-254a
202b	225a-225b		219b	254a-254b
203a	225b-226a		220a	254b-255a
203b	226a-226b		220b	255a-255b-256a
204a	226b-227a		221a	256a-256b
204b	227a-227b		221b	256b-257a
205a	227b-228a		222a	257a-257b
205b	228a-228b		222b	257b-258a
206a	228b-229a		223a	258a-258b
206b	229a-229b-230a		223b	258b-259a-259b
207a	230a-230b		224a	259b-260a
207b	230b-231a		224b	260a-260b
208a	231a-231b		225a	260b-261a
208b	231b-232a		225b	261a-261b
209a	232a-232b		226a	261b-262a
209b	232b-233a		226b	262a-262b
210a	233a-233b		227a	263a-263b
210b	233b-234a-234b		227b	263b-264a
211a	234b-235a		228a	264a-264b
211b	235a-235b		228b	264b-265a
212a	235b-236a		229a	265a-265b
212b	236a-246b		229b	265b-266a
213a	246b-247a		230a	266b
213b	247a-247b		230b	267a-267b
214a	247b-248a-248b		231a	267b-268a
214b	248b-249a		231b	268a-268b
215a	249a-249b		232a	268b-269a

<u>A</u>	<u>B</u>		<u>A</u>	<u>B</u>
232b	269a-269b		248b	287b-288a
233a	269b-270a		249a	288a-288b
233b	270a-270b-271a		249b	288b-289a
234a	271a-271b		250a	289a-289b
234b	271b-272a		250b	289b-290a
235a	272a-272b		251a	290a-290b
235b	272b-273a		251b	290b-291a
236a	273a-273b		252a	291a-291b
236b	274a-274b		252b	291b-292a
237a	274b-275a		253a	292a-292b
237b	275a-275b		253b	293a-293b
238a	275b-276a		254a	293b-294a
238b	276a-276b		254b	294a-294b
239a	276b-277a		255a	294b-295a
239b	277a-277b		255b	295a-295b-296a
240a	277b-278a-278b		256a	296a-296b
240b	278b-279a		256b	296b-297a
241a	279a-279b		257a	297a-297b
241b	279b-280a		257b	297b-298a
242a	280a-280b		258a	298a-298b
242b	280b-281a		258b	298b-299a
243a	281a-281b		259a	299a-299b-300a
243b	281b-282a-282b		259b	300a-300b
244a	282b-283a		260a	300b-301a
244b	283a-283b		260b	301a-301b
245a	283b-284a		261a	301b-302a
245b	286a-286b		261b	302a-302b
246a	284b-285a		262a	302b-303a
246b	285a-284b		262b	303a-303b
247a	285b-286a		263a	303b-304a
247b	285a-285b		263b	304a-304b
248a	287a-287b		264a	304b-305a

اولتوق مناسب کورلرجه و الله المستعان و عليه التكلان
مقدمه در ظهور اسکندر ذوالقرنین **باب اول** در بیان
 ایمان و اخلاص و دعاه **باب دوم** در امانت و دیانت
 و عفت **باب سوم** در حیا و ادب **باب چهارم** در رضا و توکل
باب پنجم در صبر و ثبات **باب ششم** در علو همت و جهد
 و عزیمت **باب هفتم** در شکر و نعمت **باب هشتم** در مخاسن
 سخا و احسان **باب نهم** در فضیلت عدل و نصفیت
 در **باب دهم** در بیان جزای اعمال بطریق مکافات **باب یازدهم**
 در فضائل عضو و مغفرت **باب دوازدهم** در حلم و رفق و حسن
 خلق و رحمت و شفقت **باب سیزدهم** در سیاست اهل اوزار
 و آزار و دفع شرذمه اشرار **باب چهاردهم** در صحبت اخیار
 و تواضع و احترام بایشان **باب پانزدهم** در آداب وزراء و
 کتبات و ارسال رسل و رسائل **باب شانزدهم** در وجود نبوت
تکلمه در بیان ذکر جمالی از اسکندر ذوالقرنین که در قرآن
 عظیم و کتاب کریم مذکور است **مقدمه** در ظهور اسکندر ذوالقرنین
 مورخا حوادث سلسله دور عالم و محدثان اخبار احوال نبی
 آدم که خامه فصاحت مرصع بلاغت علم بالقلم بر لکه منشیان

جرید مال منکی تعلم در صورت حکایاتی پیرایه تحریر له
 بورعه ارسته و جهره روایتی زیور تقریر له بوکونه
 پیراسته آتمشدر که کتب تفسیر و دفاتر تواریخ و تسطیر
 اولند و غی اوزره سلاطین سوال فام دن درت نفرکنه
 نبی شیا مملکت دنیا به سرا پا پادشاه اولمشدر در ایکی بی ملک
 کفره دن در که برسی غمرو و بری بخت انقدر در ایکی دانی
 سلاطین برره دن در که برسی حضرت سلیمان النبی علیه
 السلام در و بری ذوالقرنین دیگله معروف و مشهور
 اولان اسکندر در که حالا ذکر جمالی سنه شروع اولندی
 قرون بالیه و ازمنه خالیبه ده ملک یونانن ملک فیلس نام
 بر شهر یار کام کار و آردی که تجوز عدل و مزید احسان
 ایله شهر شهر و دیاریدی اول کشورده اولان لشکر آتک
 کن بسته فزبانن و پرورده احسانی ایدی بسط اطراف
 رعایت رعیت و ضبط سریت و بریت ده قلیل ابدیل بلکه
 عدیم العدل ایدی **تخیم** شمال لطفی خلقه شامل ایدی
 پناه داد خواه و عادل ایدی ولایت دولتند خوشتر دم ایدی
 رعایا و بر ایا خرم ایدی بر فضل بهارده که ریاض ارض

ابتدا با نام المؤمنین خاتونم و قاتق ابتدا بی بر دختر ناز بزم
 قلای ماد زیا بخون بی نامت ایدوب هر دم کند و بی سیلاب
 دین سنده غمز و سخن بخند هر کون شایندن بر تو بی بیلابیا
 خرق اندر بدم که بر کون مجلس و عطسه حاضر اولان که بختند
 شلیت بولوب من بعد صحیح و فرزندن فرغ این و صواری ولای
 والد مرجمه کولان ازاع این چون شهر و عطسه صوم ح
 اندی بوبین فی حد نصایر و مواعظ افاده اندی دختر
 ذی مجلس نصیحه و رای حجابدن خاتونه اولشای تمام مرتین
 پند بذر اولوبی خانه سنده کلای بد و نه اندی بزرگ ایله
 اندیم فوج بی فایده ناستفادار و قضا و قدر حکمتی
 اختیار اندام لکن سندن بر حاجتم وارد و در اندی
 حاجتک ندور و دختر اندی دایما بکای بره که که ارباب
 اموال و اصحاب اقبال سنک مهر که مسترید و رایان بی تبدلته
 المارک دن غیری فزده تزویج انوم که چه بزم دنیا من و افروز
 اما نیک دینی قوی و در بطاطر و در تزویج اندی که خالی
 رضای بده فرغان بزم ماملو که بزم بی دختر خصوصه حصول
 بیوره بدر ای مسارعت ایله عقد مصلحت و مسارعت بیایوبی

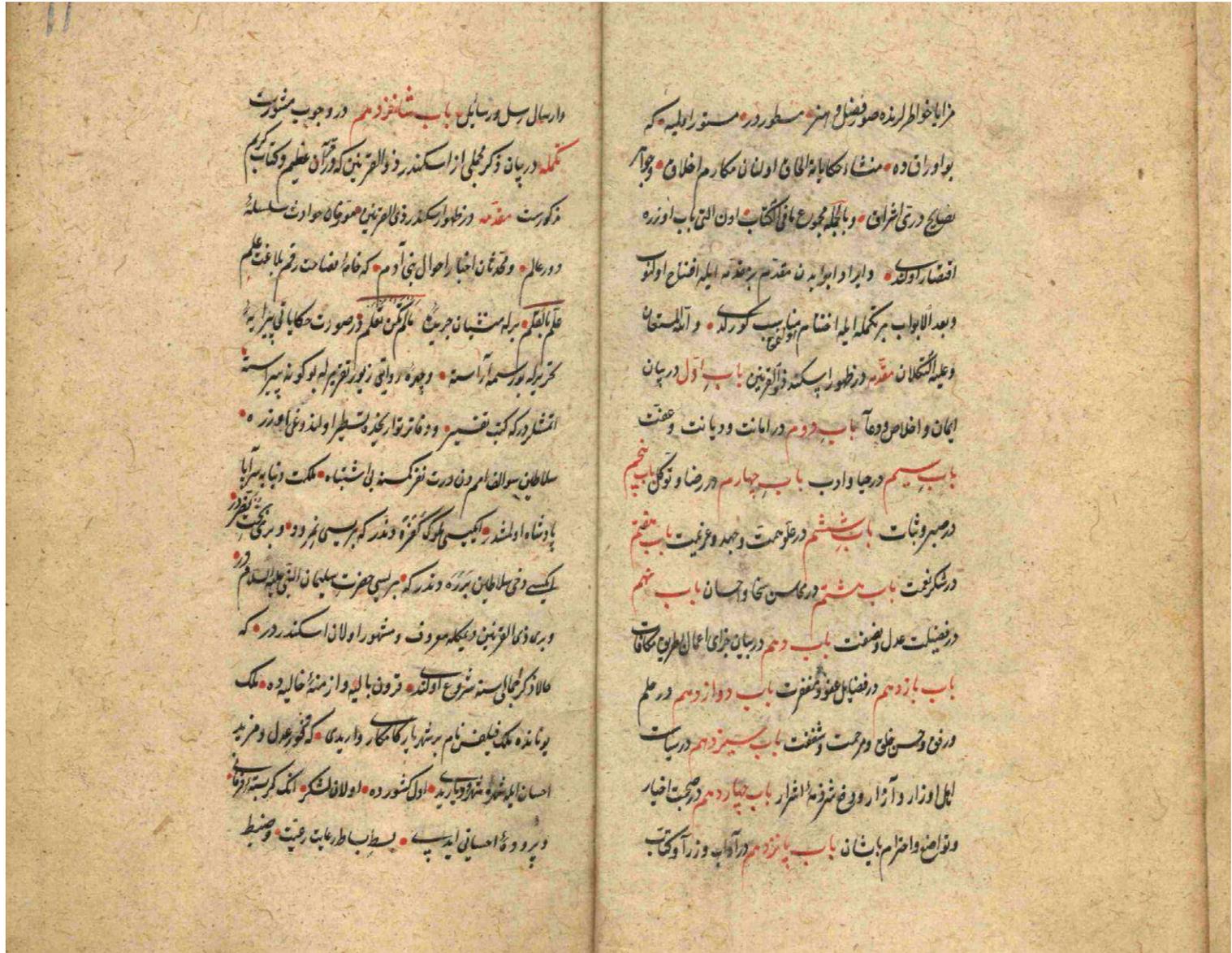
کون
 کون

دو دختر و بی عبدالله اچین کلین ایوب بی زبانه سجان و مال
 جزیل بدل اندی و عید الله المبارک حاسمه رضی کمال اون
 لاس قوس بی بدل کوند و کیه فی سبیل الله غز و حجاج اختتام
 المیه روایات و لوره که عبدالله بعض لیلین بر قابل دیر اندی
 که کوس بزم اچون بر لزه بخوزه ترک ایوب طلاق ویزدک
 ایسه ترسکا که بدل بر لکون ذات سجال و مال عطا قیلدک
 و کوس بزم اچون بزم بی زنج ایوب اتفاق انوک ایسه تر
 سنک فرس واحدک افرا عشق عوض ووردک تا معلوم اولاک
 بزم بانوره بر حسنه بی اون حسنه عوض مفوردر بزم مله ایله
 بر احد معامله اتر که معامله سندان خامس و یانی الحول مسک
 الحاطر اولان الله لا یضع اجر الحسین اما سخاکه اگر برف
 اولنان مرتبه دن بیرون و توصیف و لکان انواره دن افروز
 اولان کافرا طبعی بندتر و اسراف و بر بزم صفت اخلاق و
 انسانیته دن ایوب بی خلاف بی خدا و دنامه واجب ک
 انراق و اخر احسان نامو جهندن اجتناب ایوب حد مهورون
 بخواد که تطایب ایسه که بد بزم بر طرف و ملائکدن غیری بنسبه
 و تنلف مال نهال مالان تر نماندن اخر سنه کور بزم اصل وصف حال

کرم اولوی اکی طندن عسکره دیگی جوش و خروش اولوب
 بیور ایلدی اول سیاه پو شان بشیر و لشکر اولوب منصور
 و ظفر اولور لودی انقار بر وقت توران باد شاهی
 الی بد عسکر له اکا تقال اولوب طریقه دن جگه انک
 ایدیلر شاه ایردا کدی و خواجه الیه بر بلند عهده ایست
 و چشم ترصدی حاجت لشکر و کشتا و ایلی لشکر خصم کتیره
 اوزره اولین غلبه صورتی خیال ایوب اول کون
 حریب و قتال ناخبر اولغی و واکور و بی همان الی کلفند
 الوب بر مثال یازدی که سیاه داران عسکر دن تقدیم
 ایتوب کیر و قاله لر حضور عالی سنن منظر وقت اولان
 دیبر سزگی بهرم غافل صایب تیر سوزی چون کافه نظر
 ایوبی قصه دن خیر اولوی بقنا بلدی که اگر لشکر
 کیر و و ندر لخصم قوی اولور و یکن که و ندر و ظفر بولور
 فی الحال سیاه و ارا نك السنه بر نقطه قوی سیاه داران
 اولدی چون خط کشی سیاه داران و اوردی بونکه ایوان
 لشکر و همان فرمان شاهی اوزره عسکر ایلمور سوز کدی و
 کیر و ظفر ایوب و بر اولور و جمله قلدلر لشکر و غن بوجوان

وصولی کورب فی الحال منظم اولوی و سیاه داران طرندن
 مدد حاجت قلدی دیبر صورت واقعه موقوف عضه بنده
 یردی پادشاه بونک رای ناقب و تدبیر صایبینه آفرین
 قیلوب ایددی دیبر اولغی بولده کور که و رکه بر نقطه ایله
 الی پیک مرد کار داری منظم قیله و حسن تدبیر دیبره بو
 قصه دینی نظیر و رکه حکایت اولور که بر پادشاه بر پاد
 شاهه نامه یازدی که سن کند و کج بتم اوزریه اوزر
 مقدم بن کند و بی سنک اوزریه اوزر مقصود و مصمم در
 ارکان بونامه نك جو ایند قوشانن اولوب دیبر لفظ
 بر مرد کاروان ایدی ایدی بونامیه بن بر مقبول یازم که
 جمله نك حضور دن مقبول اولان همان علی الفور یازدی که سنک
 ایله بتم مثالتر شیشه و سنک مثالدر د بلیک سنک شیشه
 اوزره اورد و بلیک شیشه سنک اوزره اورد اخیان
 حضرت بوجی غایت بندن آید بختی کان ازر و انق نویسد
 نبره عاقلان باشند و مکتوبات و مکتوبات ده بر
 علم دینی بود که بر بره بر سره ارسال اولان مکتوبات
 صحیح اوله و دیبر انقاد اولغیه زیر اهر نامه که مکتوبات اولیه

Ek 3: Gedik Ahmet Paşa Nüshası Tıpkı Basımından Örnek Sayfalar

واصحاب قال . سکنه که گشته می لاری . اما کسی غیر الله
 البک که در غیری تیره نترنج انترم . که به بزم دنیا نترنج افزارد
 تا آنکه دینی قوی و ذلی ظاهر در در تو نترنج امیر کت حالی
 رضای پوری . توان برم . تا بول که بزم بواردی جز تصور
 پوره . پور دنی سافت الیه عقد مصا هر نه جا شرت ایوت
 و خزن عبادت چون کابین ایوب بی تابه جاز و مال بزل
 بذل اذنی . و عبادت الیه که خاصه زنی مکتل . اون راس
 فرس بی بول که زوری . که فی سبیل الله نترنج و جاده انها
 الیه . روایت اوله که عبد الله بن علی در بی کابل در کتیب
 که اگر کس بزوم بکن بر امره عجزه ترک ایوب طلا قانوک
 ایس . نرسکا که بدل بر کوزه ذات حال و مال عطا فیکه
 که کس بزوم بکن بر فرس نترنج ایوب اتفاقا او کتیب
 بر سکت فرس را حد که از اس غی نترنج عوف بر کت بیوم
 اوله که بزوم نترنج بر سکت ایوب غی نترنج عوف بر کت
 بر احد صاعدا که کتیب سکت نترنج . و باقی کتیب کت ایوب

ان الله لا یضیع اجرب الحسین . اما کسی که
 تعریف اولان مرتبه دن بیرون . و توصیف اولان نترنج
 افزون اوله . اکا از اطاعتی نترنج را سراف در بر
 بوصفت اخلاق . و تیه است نترنج بدی بی خلاف روز
 پس خداوند کار واجب در که کتیب و از اجابت کتیب
 اصحاب ایوب . حد صمودن کتیب از کتیب ایوب
 که نترنج نترنج بر طین و ملا مند عینی نترنج و بر نترنج و سلف
 عالی مثال آنک نترنج نترنج نترنج کتیب . اصل وصف
 حال بود که انان نترنج نترنج ععل بودن . و کتیب
 اعوان نترنج نترنج در . که **ان الله لیکفر بک انما انزل**
النشأ لعلین نترنج بول که کتیب نترنج نترنج نترنج
 ملا نترنج نترنج . نکل نترنج نترنج نترنج . و بی ععل
 و دوشتر ایوب . اول کتیب نترنج نترنج کتیب کتیب نترنج
 ذمیم الیه نترنج . و نترنج نترنج نترنج نترنج نترنج . که
 حد نترنج نترنج نترنج نترنج . و کتیب نترنج نترنج

علمه و لا جان اوله . حکم . از پیشانی اش ای او روئی و چشم
 غمزه که رود آفتاب از آن صورت . آفتاب
 دل را به دوری که در آنجا باشد . آفتاب
 واجب در که حکم الطاب ده ایاز . و علی کشف و الطاب
 نغمه و الفی دانسته که که خرافات زینت علی عبدالعزیز
 و حال هر هر . شکیله که سخته محمود آب روان . و ظاهر
 مغبوط روع و روان اوله . اسما و قریم . اسطفا کس
 حکیم دن . صورتش که دیوان با ت که کباب ده جیب
 بهتر در . پوش کاتبه سوز . حکیم پوشش کباب که جیب
 و کاتبه جیب کباب . پس کل فر و کی تو و اکمل در . علی
 دیر خوش طبع و صاحب تدبیر اوله . هر که کافیه اوله از حکما
 اوله که بران با دنا بنگ عادت و برین و ایدی که ایام
 و فاه و حکام ضربت بیجا ده . عکس آواز جیب که از درون
 بر فوج عظیم را کبر و سیاه و شش او کور است . چون از راه
 کازا کرم اولوب کی کزنده نیک در کبابی خوش و خوش

ایده کبریا بیدر امیری اول سباه پشت آن پیشه و لشکر
 اولوب . منصور و منظر او کور سرور . آفتاب بر وقت نوزاد
 پادشاهی الی بیک عسکر که کاه ماعلی اولوب طرفین جنگه آنک
 اندک . شاه ایران کند و خاقانی الیم برینند معاهده سباه
 و بیشتر صدی جانب کس که کوه آید . لشکر خصم کز
 اوزره او لطین علیه صورتی خیال ایدوب . اول کون
 حرب و قاتل ناخبر از نغمی رو کوروب جان الله کا غلوه .
 بهشتال پادری . که سباه داران عسکر و ن تقدم ایتوب
 کبر و فال کبر . حضور عالی سنده منظر وقت اولان و بیز
 بر در عاق صاحب تدبیر امیری . چون کاغذ نظر امیروب
 قصه دن خیر اوله . بقیت بلدی که اگر کشت کبر و دونه کبر
 خصم قوی اولور . و کلین که بودند منظر بولور . فی حال سباه
 دارانک الله بر منظر قوی سباه داران اوله . چون منظر
 شاه سباه داران و آرد و کبر که امیران لشکر در . همان
 زبان شاهن اوزره عسکر امیر و سوز کبر و کبر و کبر